

**НАУКА ТА ОСВІТА В
УМОВАХ ВІЙНИ:
ГЛУХІВСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА
ДОВЖЕНКА**

**23–24 травня
2024 року**

**МАТЕРІАЛИ ЗВІТНОЇ НАУКОВО-
ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

**ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ
ТА ФАХОВОЇ
ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ**

РОЗДІЛ 2

УДК: 378
Н-34

*Схвалено вченою радою
Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка
(протокол №13 від 29 травня 2024 року)*

Програмний комітет:

Голова:

Луценко Г. В. – проректор з науково-педагогічної роботи.

Відповідальний секретар:

Федорова Л.Г. – методист відділу аспірантури, докторантури та наукової роботи.

Члени програмного комітету:

Дмитренко А. П. – завідувач кафедри теорії і методики дошкільної освіти, голова ради Наукового товариства студентів, аспірантів, докторантів і молодих учених факультету дошкільної освіти;

Маринченко Є. О. – відповідальний за наукову роботу факультету технологічної і професійної освіти;

Хлонь Н. В. – відповідальна за наукову роботу факультету природничої і фізико-математичної освіти;

Кабиш М. Ю. – відповідальна за наукову роботу Навчально-наукового інституту філології та історії;

Тітаренко С. А. – відповідальна за наукову роботу факультету дошкільної освіти;

Тихонова А. П. – відповідальна за наукову роботу Навчально-наукового інституту педагогіки і психології;

Андросенко А. О. – голова ради Наукового товариства студентів, аспірантів, докторантів і молодих учених факультету технологічної і професійної освіти;

Мозговий О. С. – голова ради Наукового товариства студентів, аспірантів, докторантів і молодих учених Навчально-наукового інституту філології та історії.

Н-34

Наука та освіта в умовах війни: Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка» : збірник матеріалів звітної науково-практичної конференції здобувачів вищої та фахової перед вищої освіти. За заг. ред. Луценка Г.В. Глухів. 2024. Ч.2. 628 с.

Електронна версія збірника розміщена на сайті Глухівського НПУ ім. О.Довженка у відкритому доступі за інтернет адресою: <http://new.gnpu.edu.ua/uk/nauka/studentska-naukovo-doslidnytska-dijalnist.html> у розділі НАУКА - Студентська науково-дослідницька діяльність та надіслана на пошту учасникам

До збірника увійшли матеріали доповідей здобувачів фахової передвищої, вищої освіти за результатами роботи над науковими дослідженнями.

Основна мета заходу: популяризація діяльності активних, талановитих, креативних молодих учених у різних галузях науки, сприяння у реалізації їхнього творчого і наукового потенціалу.

Матеріали друкуються в авторській редакції. Відповідальність за науковий рівень тез доповіді, обґрунтованість висновків, а також, достовірність результатів і дотримання авторських прав несуть автори, а також, їх наукові керівники.

© Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2024

© Автори публікацій, 2024

ЗМІСТ		
ЗДОБУВАЧІ ВИЩОЇ ОСВІТИ ОСВІТНЬО-НАУКОВОГО СТУПЕНЯ «ДОКТОР ФІЛОСОФІЇ»		4
Шифр	СПЕЦІАЛЬНОСТІ	
011	ОСВІТНІ, ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ	4
012	ДОШКІЛЬНА ОСВІТА	44
013	ПОЧАТКОВА ОСВІТА	60
015	ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА	76
032	ІСТОРІЯ ТА АРХЕОЛОГІЯ	105
073	МЕНЕДЖМЕНТ	132
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ		147
СЕКЦІЯ	ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ	147
СЕКЦІЯ	ТЕОРІЇ І МЕТОДИКИ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ	193
СЕКЦІЯ	ПЕДАГОГІКИ, ПСИХОЛОГІЇ, СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ТА МЕНЕДЖМЕНТУ	233
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ФІЛОЛОГІЇ ТА ІСТОРІЇ		286
СЕКЦІЯ	УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ, ЛІТЕРАТУРИ ТА МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ	286
СЕКЦІЯ	АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ, ЛІТЕРАТУРИ ТА МЕТОДИКИ ВИКЛАДА	307
СЕКЦІЯ	ІСТОРІЇ, ПРАВОЗНАВСТВА ТА МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ	342
ФАКУЛЬТЕТ ПРИРОДНИЧОЇ І ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНОЇ ОСВІТИ		355
СЕКЦІЯ	ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНОЇ ОСВІТИ ТА ІНФОРМАТИКИ	355
СЕКЦІЯ	БІОЛОГІЇ, ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ ТА МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ	360
СЕКЦІЯ	ТЕОРІЇ І МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН	367
ФАКУЛЬТЕТ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ		376
СЕКЦІЯ	ДОШКІЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ	376
СЕКЦІЯ	ТЕОРІЇ І МЕТОДИКИ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	442
СЕКЦІЯ	ТЕОРІЇ І МЕТОДИКИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ	466
ФАКУЛЬТЕТ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ І ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ		516
СЕКЦІЯ	ТЕХНОЛОГІЧНОЇ І ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ	516
СЕКЦІЯ	ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ ТА ТЕХНОЛОГІЙ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА	561
СЕКЦІЯ	ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ ТА КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	576
ВСП «ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ ГЛУХІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА»		585
СЕКЦІЯ	ЦК ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ	585
СЕКЦІЯ	ЦК ГУМАНІТАРНО-СОЦІАЛЬНИХ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТІВ	592
СЕКЦІЯ	ЦК ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ	603
СЕКЦІЯ	ЦК ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ	607
СЕКЦІЯ	ЦК ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ	616
СЕКЦІЯ	ЦК ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ	624

ЗДОБУВАЧІ ВИЩОЇ ОСВІТИ ТРЕТЬОГО ОСВІТНЬО-НАУКОВОГО РІВНЯ ГЛУХІВСЬКОГО НПУ ІМ. О. ДОВЖЕНКА

011 ОСВІТНІ, ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Андросенко Артем Олександрович,
аспірант 3 року навчання спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки
факультету технологічної і професійної освіти
Науковий керівник: д-р пед. наук, проф. Бурчак С.О.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ

Ефективний розвиток педагогічної майстерності майбутніх учителів технологій уможливорюється за умови врахування та дотримання певних педагогічних умов, що сприяють активній участі всіх учасників освітнього процесу в закладі вищої освіти і спрямовані на вирішення цієї проблеми.

Провівши понятійний аналіз терміну «умова», можемо зробити висновок, що це обставина, що сприяє функціонуванню або розвитку певного процесу. Для ефективного вирішення завдань щодо розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів технологій ми вважаємо важливим відібрати відповідні педагогічні умови, оскільки в психолого-педагогічній літературі автори часто звертаються саме до цього поняття. Погляди учених сьогодення на тлумачення поняття «педагогічна умова» є дуже різноманітними.

Так, згідно з В. Сергєєвою, педагогічні умови включають в себе не лише зміст, методи, форми, об'єктивні можливості і педагогічні прийоми певного матеріального середовища, а й спрямовані на успішне вирішення дослідницьких завдань [2].

Ми поділяємо погляди Н. Волкової, яка у своєму дослідженні проблеми підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх фахівців визначає педагогічні умови як «...сукупність внутрішніх та зовнішніх факторів освітнього процесу, від застосування яких залежатиме рівень сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців» [1].

Отже, у нашому власному дослідженні ми розуміємо поняття «педагогічна умова» як комплекс обставин, спрямований на підвищення якості педагогічних процесів і явищ, зокрема на розвиток педагогічної майстерності майбутніх учителів технологій.

У наукових лабораторіях ученими виокремлюється велика кількість педагогічних умов. Проаналізувавши окремі компоненти, аспекти і властивості педагогічної майстерності майбутніх учителів технологій, що уможливлює ефективність розвитку зазначеного феномену ми обґрунтуємо власний комплекс педагогічних умов.

Для вибору педагогічних умов для розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів технологій було організовано процес, що передбачав оволодіння здобувачами вищої освіти високим рівнем творчої педагогічної діяльності. Нашою метою було вирішення завдання: визначення системи педагогічних умов, які, як вважалося, допоможуть у процесі розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів технологій в умовах магістерської підготовки.

В результаті аналізу наукових, методичних та психологічних джерел, після уточнення та доопрацювання нами були відібрані педагогічні умови (табл.1).

Таблиця 1

**Педагогічні умови розвитку педагогічної майстерності
майбутніх учителів технологій**

№ з/п	Педагогічна умова
1.	Запровадження завдань, що сприяють розвитку педагогічної майстерності на всі види практичної підготовки майбутніх фахівців
2.	Активне залучення членів наукових проблемних груп до університетської та міжуніверситетської науково-дослідницької діяльності
3.	Диференціація науково-дослідницької, творчої діяльності майбутніх учителів залежно від їхніх внутрішніх задатків
4.	Підвищення мотивації до розвитку педагогічної майстерності здобувачів вищої освіти
5.	Надання доступу майбутнім учителям трудового навчання і технологій до всіх доступних інформаційних джерел, у тому числі й до іноземних
6.	Удосконалення змісту підготовки майбутніх учителів трудового навчання і технологій у закладах вищої педагогічної освіти, зокрема спрямованого на розвиток їхньої педагогічної майстерності
7.	Цілеспрямоване використання на заняттях творчих методів, прийомів, технологій, інноваційних форм їх організації
8.	Фінансова підтримка творчих проєктів здобувачів вищої освіти
9.	Застосування інноваційних технологій навчання у процесі фахової підготовки майбутніх учителів трудового навчання і технологій
10.	Удосконалення форм і методів контролю навчальних досягнень здобувачів вищої освіти

Вважаємо, що виокремлені педагогічні умови можуть сприяти розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів технологій в умовах магістерської підготовки. Однак певна кількість окреслених педагогічних умов потребує відбору домінуючих, а також уваги до можливих варіантів, які можуть бути відкинуті. Саме це і буде перспективою наших подальших педагогічних досліджень.

Список використаних джерел

1. Волкова Н. І. Педагогічні умови підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх фахівців економічного профілю. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2013. Вип.4. С. 21-27.
2. Сергєєва В. Ф. Вектори компетентісно орієнтованої фахової підготовки майбутніх учителів-дефектологів. *Науковий часопис НПУ імені МП Драгоманова*. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. №44 (2023). С 82-90.

Висоцький Денис Леонідович,

*аспірант 1 року навчання спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки
факультету технологічної і професійної освіти*

Науковий керівник: канд. наук з фіз. вих. і спорту, доц. Хлус Н.О.

**ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПІД
ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ФІЗИЧНИМ ВПРАВАМ**

Вступ: За останні роки інноваційні технології в навчанні фізичним вправам виявили значний потенціал для підвищення ефективності тренувань та розвитку

НАУКА ТА ОСВІТА В УМОВАХ ВІЙНИ:

Глухівський національний педагогічний
університет імені Олександра Довженка

1874 - 2024

фізичних навичок. Дослідження провідних науковців, таких як Джонсон, Хуанг і Макгілл (2018), вказують на те, що використання віртуальної реальності в навчанні фізичним вправам може сприяти покращенню координації рухів та реакційної швидкості у здобувачів освіти [3]. Крім того, дослідження Лі та співавторів (2020) вказують на потенціал використання аналітики даних та штучного інтелекту для індивідуалізованого планування тренувань та вдосконалення стратегій участі у змаганнях [2]. Такі автори, як Сміт та Харріс (2019), також розглядають можливості блокчейн-технологій для забезпечення об'єктивного відстеження прогресу та досягнень в навчанні фізичним вправам [1]. Враховуючи високий інтерес та актуальність цієї проблематики, подальше дослідження і використання інноваційних технологій у навчанні фізичним вправам є надзвичайно важливим для досягнення оптимальних результатів та розвитку фізкультурної галузі.

Мета: полягає в аналізі та узагальненні наукових досліджень, спрямованих на використання інноваційних технологій у навчанні фізичним вправам під час дистанційного навчання.

Результати. На початку нашого теоретичного дослідження, виявили особливості використання таких технологій, як віртуальна реальність, штучний інтелект, аналітика даних та блокчейн, у контексті покращення ефективності фізичних вправ та тренувань на відстані. Крім того, ми ставимо за мету проаналізувати вплив цих інноваційних засобів на підвищення мотивації здобувачів освіти, досягнення кращих результатів та вдосконалення їхніх спортивних навичок у віртуальному освітньому середовищі. В результаті дослідження ми сподіваємося визначити оптимальні стратегії використання інноваційних технологій у навчанні фізичним вправам, які сприятимуть досягненню найкращих результатів у освітньому процесі та підвищенню якості спортивної підготовки.

Особливості використання віртуальної реальності (VR) у навчання фізичним вправам та тренувань на відстані включають можливість створення іммерсивного віртуального середовища, де здобувачі освіти можуть відтворювати фізкультурні сценарії та фізичні вправи у реальному часі. Завдяки VR, здобувачі освіти можуть відчувати себе в ситуаціях, аналогічних реальним змаганням, що допомагає покращити їх реакційність та прийняття рішень.

Щодо штучного інтелекту (AI), ця технологія може бути використана для аналізу техніки виконання фізичних вправ та надання індивідуальних рекомендацій щодо поліпшення техніки. AI може адаптувати тренувальні програми до індивідуальних потреб здобувачів освіти, враховуючи їхні міцні та слабкі сторони, що сприяє ефективному навчанню та розвитку навичок.

Аналіз даних в контексті навчання фізичних вправ та тренувань на відстані може забезпечити об'єктивне вимірювання прогресу здобувачів освіти, виявлення тенденцій та здійснення прогнозів. Це дозволяє тренерам та викладачам отримувати цінну інформацію для оптимізації навчальних програм та пристосування їх до потреб здобувачів освіти.

Щодо блокчейн-технології, вона може забезпечити безпеку та надійність зберігання та обміну даними про спортивні досягнення. Завдяки блокчейну можна впевнитися у правдивості та неухильності цих даних, що є важливим для визначення прогресу здобувачів освіти та оцінки їх досягнень.

Усі ці технології сприяють покращенню ефективності навчання фізичним вправам та тренувань на відстані, надаючи можливість для індивідуалізації навчання, об'єктивної

оцінки прогресу та створення іммерсивного віртуального середовища для навчання та тренування.

1. Особливості використання технологій у навчанні фізичним вправам та тренуваннях на відстані:

- аналіз можливостей віртуальної реальності для створення іммерсивного спортивного середовища;
- використання штучного інтелекту для персоналізації тренувань та адаптації їх до індивідуальних потреб здобувачів освіти;
- роль аналітики даних у вимірюванні прогресу та результатів здобувачів освіти у реальному часі;
- переваги використання блокчейн-технологій для забезпечення об'єктивності та надійності даних про спортивні досягнення.

2. Вплив інноваційних технологій на мотивацію, результати та навички здобувачів освіти:

- аналіз психологічних аспектів використання технологій у навчанні фізичним вправам та їх вплив на мотивацію до навчання;
- дослідження змін в результативності здобувачів освіти під впливом інноваційних технологій;
- вивчення ефективності віртуального навчання у покращенні спортивних навичок та стратегій.

3. Оптимальні стратегії використання інноваційних технологій:

- розробка імплементаційних стратегій для впровадження віртуальної реальності та штучного інтелекту в навчанні фізичним вправам;
- визначення кращих практик аналізу даних та використання їх результатів для підвищення ефективності навчання;
- розробка методів використання блокчейн-технологій для забезпечення надійності та об'єктивності відстеження прогресу здобувачів освіти.

Висновки: У результаті аналізу особливостей використання віртуальної реальності, штучного інтелекту, аналітики даних та блокчейн-технологій у контексті покращення ефективності фізичних вправ та тренувань на відстані можна зробити наступні висновки:

1. Технології віртуальної реальності та штучного інтелекту дозволяють створювати інтерактивні та іммерсивні середовища для навчання спортивних навичок, що сприяє покращенню реакційності та прийняттю рішень здобувачів освіти.

2. Аналітика даних допомагає тренерам та викладачам об'єктивно виміряти прогрес здобувачів освіти та адаптувати тренувальні програми до їхніх потреб, що призводить до більш ефективного навчання та розвитку навичок.

3. Використання блокчейн-технології забезпечує надійне зберігання та передачу даних про спортивні досягнення, що важливо для підтвердження результатів та стимулює здобувачів освіти до досягнення кращих результатів.

Отже, інтеграція цих інноваційних технологій у спортивну педагогіку може значно покращити ефективність навчання та підготовки здобувачів освіти, сприяючи досягненню кращих результатів та вдосконаленню їхніх спортивних навичок навіть у віддаленому форматі.

Список використаних джерел

1. Johnson R., Huang M., & McGill E. Вплив віртуальної реальності на спортивну виконавську майстерність. Журнал спортивної та вправної психології, 2018, 40(6), С. 102.

2. Lee K. Штучний інтелект у тренуванні спортсменів: поточні тенденції та майбутні напрямки. Міжнародний журнал спортивних наук та тренування, 2020, 15(1), С. 86-97.
3. Smith J., & Harris A. Технологія блокчейну в спорті: всеосяжний огляд. Журнал спортивного менеджменту, 2019, 33(5), 357-369.

Гордієнко Сергій Сергійович,
аспірант 1 року навчання спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки
факультету технологічної і професійної освіти
Науковий керівник: д-р пед. наук, доц. Пінчук І.О.

ФУНКЦІЇ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДЛЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ

У наш час одним із складників фахової компетентності здобувачів вищої освіти немовних спеціальностей є знання іноземних мов, що дозволяє студентам опрацьовувати іншомовні освітні й наукові джерела, довідники та професійну інформацію; вести ділове листування, ефективно працювати з комп'ютером, знаходити необхідну інформацію в мережі інтернет, бібліотеках закордонних університетів, базах даних наукових праць, спілкуватися з колегами з-за кордону, отримувати нові знання завдяки знанню іноземної мови.

Володіння іноземною мовою відіграє важливу роль у формуванні фахової компетентності випускників немовних спеціальностей, зокрема майбутніх учителів технологій. Однак слід зауважити, що фахова компетентність постійно змінюється під впливом зовнішніх факторів, науково-технічного прогресу тощо. Не існує встановленого переліку компетентностей, оскільки кожна професія має унікальний набір здібностей, властивих лише їй, без оволодіння якими процес адаптації й подальше професійне виконання обов'язків може спричинити значні проблеми [1, с. 24].

Аналіз наукових джерел та характеристика сфери професійної діяльності фахівця дозволяє виділити такі професійні компетентності: *предметна* компетентність (комплекс загальнотеоретичної підготовки та виробничої практики); *комунікативна* компетентність (професійно орієнтована). Вивчення іноземних мов на основі професійної орієнтації сприяє формуванню навичок майбутнього фахівця реалізовуватись у ході спілкування, налагоджувати ділові контакти, вивчати іноземні джерела, аналізувати сучасні наукові досягнення, вдосконалювати навички та представляти ідеї професійній спільноті. Професійна комунікативна компетентність розвиває такі професійні якості, як самостійність, самоконтроль, відповідальність, творче мислення, професіоналізм. [4].

Іншомовна компетентність є ключовою для вдосконалення професійних умінь майбутніх учителів технологій та відіграє важливу роль у їхній здатності ефективно викладати та спілкуватися з учнями, колегами й батьками [3]. Зупинимось детальніше на основних функціях іншомовної компетентності, які можуть сприяти цьому процесу.

Комунікативна функція спрямована на оволодіння усним і писемним іншомовним мовленням. Здатність використовувати мову навчання (наприклад, англійську), тобто комунікувати на високому рівні задля ефективного спілкування з учнями й колегами, вміння чітко та зрозуміло висловлювати свої думки та ідеї як усно, так і письмово є важливим складником професійного зростання сьогодні.

Методична функція сприяє плануванню й підготовці до уроків. Здатність розробляти ефективні уроки з використанням відповідних методик і ресурсів,

викорстовуючи іноземну мову, вміння адаптувати навчальний матеріал для різних рівнів учнів і контекстів покращить професійну діяльність учителів технологій.

Міжкультурна компетентність допоможе в розумінні культурних відмінностей, усвідомленні культурних особливостей різних країн і контекстів, які можуть впливати на професійне навчання й спілкування. Крім того, відкритість до різноманітності, готовність працювати з учнями з різних культур та звичаїв, забезпечуючи всім рівний доступ до навчання є важливим аспектом роботи сучасного вчителя [2].

Технологічна функція передбачає використання технологій у ході освітнього процесу. Вміння ефективно використовувати сучасні технології для покращення навчання та комунікації з учнями є необхідним умінням у сучасному світі, оскільки вчителі в Україні працюють переважно дистанційно зараз. Тому, цифрова грамотність допоможе майбутнім учителям технологій продемонструвати знання й уміння працювати з цифровими інструментами та платформами, які можуть бути корисними в освітньому процесі.

Професійна функція надає можливості фахового розвитку майбутніх учителів. Готовність до постійного професійного навчання й удосконалення власних професійних навичок як викладача технологій іноземною мовою спрямоване на участь у міжнародних проєктах, програмах, і обмінах, що дозволяє розширити фаховий кругозір, здобути нові ідеї щодо професійного зростання [2].

Ці функції іншомовної компетентності можуть допомогти майбутнім учителям технологій розвивати власну професійну компетентність і стати більш ефективними викладачами в сучасному глобальному світі.

Список використаних джерел

1. Загорна Т. О. Економічна діагностика: навч. посіб, Київ: Центр навчальної літератури, 2007. 400 с.
2. Пінчук І. О. Іншомовна комунікативна компетентність учителя початкової школи: теорія та методика. Монографія за наук. ред. Л.Я.Бірюк. Черкаси: Чабаненко Ю. А., 2020. 330 с.
3. Стененко Т. О. Навчання виробничих функцій майбутнього вчителя у процесі формування професійно орієнтованої англомовної граматичної компетенції. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка*. Чернігів: ЧНПУ, 2011. Вип. 92. С. 272-275. erpub.chnpu.edu.ua:8080/jspui/handle/123456789/8201
4. Усик Л., Чорна В., Петухова О. Формування професійної компетентності студентів у процесі вивчення англійської мови за професійним спрямуванням. *Український педагогічний журнал*. № 3. 2021. С. 51-60. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2021-3-51-57>

Дмитренко Володимир Михайлович,

аспірант 1 року навчання спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки

факультету технологічної і професійної освіти

Науковий керівник: д-р пед. наук, проф. Бурчак С.О.

ПРОБЛЕМНЕ НАВЧАННЯ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ПРОЄКТНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ТА ТЕХНОЛОГІЙ

Вступ. Розвиток освіти в Україні, висуває завдання формування компетентних, ініціативних та відповідальних членів суспільства, здатних ефективно взаємодіяти у освітньому просторі. На сьогодні перед закладами вищої освіти постає проблема не

просто механічної передачі знань, а формування особистісних якостей і творчих здібностей студентів, уміння самостійно здобувати нові знання та ефективно розв'язувати професійні завдання, орієнтуватися у економічній, інформаційній, культурній та інших сферах суспільного життя.

Зміни, які відбуваються в системі освіти, орієнтуються на різноманіття освітніх потреб на особистість здобувачів. Сучасному вчителю потрібно передавати не тільки інформацію у вигляді готових матеріалів, а й навчити його використовувати ефективні методи її отримання, аналізу та застосування у практичній діяльності [2].

З метою підвищення ефективності освітнього процесу та формування відповідних професійних компетентностей у закладах вищої освіти впроваджують технології, зокрема використовують проблемне навчання як один з найбільш ефективних методів здобуття нових знань, умінь, формування ціннісних орієнтацій та переконань.

Мета – висвітлити теоретичні аспекти використання проблемного навчання в процесі формування проєктної компетентності майбутніх учителів трудового навчання та технологій.

Матеріали та методи: аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми формування проєктної компетентності майбутніх учителів трудового навчання та технологій; узагальнення та систематизація інформації щодо особливостей використання проблемного навчання в освітньому процесі закладів вищої освіти.

Результати. Теорія і практика фахової підготовки із застосуванням технологій проблемного навчання знайшла відображення у дослідженнях Л. Оршанського, В. Сидоренка, П. Сікорського, О. Спіріна, В. Титаренко, В. Тименка, Д. Тхоржевського, Л. Шевчук, С. Яшанова та інших науковців. Теоретичною основою проблемного навчання є праці Дж. Дьюї, Х. Мельхорн і Г. Мельхорн та інших учених, які підкреслюють особливу роль соціальної взаємодії і міжособистісного спілкування у процесі інтелектуального розвитку особистості. Дослідження педагогів і психологів показують, що проблемний метод навчання позитивно впливає на розвиток мови, комунікативності та інтелекту, адже він забезпечує більш високі навчальні результати в порівнянні з традиційними формами і методами.

Проблемне навчання - це організація освітнього процесу, зміст якого полягає у формуванні проблемних завдань у процесі навчання, виявленні та їх розв'язанні здобувачами [4]. Воно передбачає широке використання проблемно-пошукових методів. Зіткнувшись із новою, незрозумілою проблемою, здобувач мислить за такою схемою: генерує проблему, доводить і перевіряє гіпотези, що є необхідним компонентом творчого мислення. Змістовний аспект проблемного навчання відображає об'єктивні суперечності, що закономірно виникають у процесі наукового пізнання, навчання та інших видів діяльності. Ці суперечності є джерелом руху та розвитку в різних галузях [4]. Таке навчання характеризується зміною мотивації пізнавальної діяльності. Інтерес до навчання виникає у зв'язку з поставленою проблемою і розвивається в процесі розумової праці, пов'язаної з пошуком і знаходженням розв'язання проблемного завдання або комплексу завдань. На цій основі виникає внутрішній інтерес, який є чинником, що активізує процес навчання. Завдання, які ставляться перед студентами, мають відповідати їхнім інтелектуальним можливостям. Вони мають бути не дуже складними, але водночас розв'язуваними за допомогою розвинених розумових навичок, узагальнених способів поведінки та достатнього рівня знань.

Зміст проблемного викладу матеріалу викладачем полягає в тому, що замість передачі готових знань, він повідомляє фактичний матеріал, дає його опис на фоні систематично створюваних їм проблемних ситуацій, постійно спонукає студентів до

часткової або повної самостійної пізнавальної діяльності з установленням й вирішенням навчальних проблем [3].

У вищій школі розрізняють чотири основні форми проблемного навчання:

- проблемний виклад навчального матеріалу в монологічному режимі лекції чи діалогічному режимі семінару чи практичних занять;
- проблемний виклад навчального матеріалу на лекції, коли викладач ставить проблемні питання, висуває проблемні завдання і сам їх вирішує, при цьому студенти лише уявно підключаються до пошуку рішення;
- частково-пошукова діяльність у процесі виконання експерименту, лабораторних робіт, під час проблемних семінарів, евристичних бесід. Викладач заздалегідь визначає проблему, вирішення якої спирається на ту базу знань, яку повинні мати студенти, тобто питання повинні викликати інтелектуальні утруднення у студентів і потребують цілеспрямованого мисленнєвого пошуку [1].

Основним компонентом проблемного навчання є створена проблемна ситуація, яка потребує вирішення, тобто пошуку нових знань чи способів дій для досягнення завдань, які постали при виникненні проблемної ситуації. Формування проблемних ситуацій відбувається різними способами:

- вони можуть виникати у процесі сприймання і аналізу різних явищ та фактів, які необхідно теоретично обґрунтувати;
 - виникнення суперечливих ситуацій в процесі навчання чи життя;
 - створення дослідних цілей;
 - стимулювання аналітичного мислення при визначенні певних явищ чи фактів.
- Створення проблемної ситуації передбачає застосування таких прийомів як зіставлення, порівняння фактів спонукає до логічного мислення при вирішенні зазначеної проблеми [5].

Висновки. У процесі дослідження різних аспектів фахової підготовки майбутніх учителів технологій ми дійшли висновку, що застосування проблемного навчання має великий потенціал у формуванні проєктної компетентності майбутніх вчителів трудового навчання та технологій.

Список використаних джерел

1. Курлянд З. Н. Педагогіка вищої школи [Електронний ресурс] Київ, 2005. 399 с. Режим доступу:
http://pidruchniki.ws/12631113/pedagogika/problemne_navchannya_vischomu_navchalnomu_zakladi
2. Манько В. А. Проблемне навчання як актуальна науково-педагогічна проблема. *Засоби навчальної та науково-дослідної роботи*. Вип. 25, 2006. С. 102–106.
3. Трегуб О. Д. Підвищення ефективності навчання методами проблемних ситуацій у фаховій підготовці вчителів технологій. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. Ч. III № 15 (250) серпень. 2012. С. 111–120.
4. Шуришина Л.В. Проблемне навчання та інформаційні технології як засоби підвищення мотивації студентів. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту*. Чернівці: ЧТЕІ КНТУ, Вип. II (46). *Економічні науки*, 2012. 412 с. URL: http://chtei-knteu.cv.ua/herald/content/download/archive/2012/v2/NV-2012-v2_68.pdf.
5. Яшанов С.М. Професійна підготовка інженерів-педагогів у галузі охорони праці з використанням комп'ютерних технологій: монографія. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. 402 с.

Кириєнко Олена Олександрівна,
аспірантка 2 року навчання спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки
факультету технологічної і професійної освіти
Науковий керівник: д-р пед. наук, проф. Коренева І.М.

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ БІОЛОГІЇ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Вступ. В умовах пандемії COVID-19, життя українського суспільства потребувало адаптації до зовсім нових умов. У цих умовах очевидно стала потреба у підготовці нових фахівців, які були б здатні використовувати інформаційно-комунікаційні технології під час навчання та в майбутній професійній діяльності, для самовдосконалення, самореалізації, самоосвіти та подальшого професійного зростання. Саме в цих нових умовах педагог має постійно самовдосконалюватися, займатись саморозвитком і самоосвітою задля постійного пошуку нових форм, методів, прийомів проведення занять для здобувачів освіти. А відтак, одним із способів інтенсифікації освітнього процесу на шляху до розвитку конкурентоспроможності майбутнього фахівця на міжнародному ринку праці є впровадження засобів дистанційного навчання в умови традиційного навчального середовища.

Проблема формування професійної компетентності є відносно вже не новою для світової педагогічної науки. Введення в професійну освіту компетентностей, науково обґрунтовано вченими країн Європейського Союзу в середині 80-х рр. XX сторіччя (Д. Мертенс, Б. Оскарсон, А. Шелті, Г. Бадер, С. Шо та ін.). Розвитку професійної компетентності вчителя присвячені роботи вітчизняних і закордонних дослідників: С. Абелл (S. Abell), М. Барна, С. Барна, К.-Х. Берк (К.-Н. Berck), К. Бокс (C. Box), П. Браун (P. Brown), Н. Брюханова, І. Васильєв, О. Вознюк, Д. Дікі (D. Diki), І. Драч, О. Дубасенюк, Н. Грицай, Х. Гропенгіссер (H. Gropengießer), І. Дикарева І. Каньковський, У. Каттманн (U. Kattmann), В. Кіллерманн (W. Killermann), І. Коренева, Т. Кляйнінгер (T. Kleininger), Р. Майєрс (R. Myers), В. Оніпко, Е. Пилка-Гутовська (E. Pyłka-Gutowska), О. Пометун, У. Раше-Ейхман (U. rhasse-Eichmann), С. Рудишин, В. Сластенін, Тарабан (R. Taraban), А. Темеллі (A. Temelli), У. Хармс (U. Harms), Л. Хомич М. Хроленко, Ю. Шапран та ін.

Проблемі реалізації дистанційної освіти присвячені дослідження у наступних аспектах: концептуальні педагогічні положення про дистанційне навчання (О. Андреев, В. Кухаренко, В. Луговий, С. Сисоєва, Б. Шуневич); методологічні засади електронної педагогіки та дидактичні принципи створення електронного підручника (В. Адрущенко, В. Вембер, І. Секрет); принципи та організація дистанційного навчання (О. Мінзов, О. Околепов, Е. Скибицький, Д. Хуторський, ін.).

Однак, слід зазначити, що, попри низку наукових досліджень за останній час, проблема формування професійної компетентності майбутніх учителів, зокрема і біології в умовах дистанційної освіти залишається актуальною.

З огляду на актуальність проблематики була сформована **мета тез**, котра передбачає розгляд особливостей формування професійної компетентності майбутніх учителів біології в умовах дистанційного навчання.

Матеріали та методи. Матеріалами тез послуговували наукові джерела, друковані наукові праці зарубіжних та вітчизняних учених-педагогів, педагогів-практиків,

дисертаційні дослідження науковців у галузі дослідження формування професійної компетентності педагогів та сучасні загальнодоступні інформаційні ресурси мережі Інтернет.

Результати. Дистанційна освіта – це нова форма освіти для учнів і викладачів України. Сутність дистанційної форми навчання відображена у Положенні про дистанційне навчання: «Під дистанційним навчанням розуміється індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій» [5].

Передумовами розвитку дистанційного навчання є:

- бурхливий розвиток інформаційних технологій;
- поступове і неперервне зниження вартості послуг на підключення та використання глобальної мережі Internet, її ресурсів та сервісів;
- суттєве поглиблення процесів упровадження інформаційних технологій в освітню практику;
- значне поширення засобів комп'ютерної техніки серед населення [1, с. 295].

Організація дистанційного навчання як проблема педагогічної теорії і практики знайшла своє відображення в Указі Президента України «Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні» (2000), Концепції розвитку дистанційної освіти в Україні (2000), Законі України «Про Національну програму інформатизації» (2001), «Положенні про дистанційне навчання» (2004) [2; 4].

Дистанційне навчання як особлива педагогічна технологія постає у ХХІ ст. і базується на відкритому навчанні з використанням широкого спектра традиційних і новітніх інформаційних технологій та їхніх технічних засобів, які застосовуються для доставки структурованого навчального матеріалу, який представлений в електронному вигляді, його самостійного опрацювання та вивчення, діалогового обміну між викладачем і тим, хто навчається в інформаційному просторі.

Для організації дистанційного навчання можна використовувати наступні веб-технології та програмні засоби:

1. Веб-додаток Edmodo – освітній сайт, що являє собою усічену соціальну мережу за типом Facebook, яка дозволяє спілкуватися педагогам та здобувачам освіти, об'єднавшись навколо процесу навчання у ЗВО.

2. Платформа LearningApps.org – онлайн-сервіс, який дозволяє створювати інтерактивні вправи. Він є конструктором для розробки різноманітних завдань з різних предметних галузей для використання і на заняття, і позааудиторній діяльності. Крім того, Learningapps.org надає можливість дистанційного навчання кожному педагогу, адже дозволяє створити набір класів у власному акаунті, ввести дані про здобувачів освіти, їх профілі, задати пароль для входу та викладати вправи для виконання.

3. Платформа Learning.ua – містить онлайн тести, інтерактивні завдання з предметів.

4. Платформа Stepik – безкоштовна освітня платформа та конструктор відкритих онлайн-курсів та занять.

5. Хмарні сервіси (Office 365, Google) для спільної роботи здобувачів освіти та педагога [3].

Останнім часом стрімкого розвитку набувають теоретичні й практичні дослідження щодо використання мобільних пристроїв в освітньому процесі – ноутбуків, нетбуків,

планшетних ПК, кишенькових ПК, інтернет-планшетів, електронних книг, смартфонів тощо. Вони є засобами навчання, темпи їхнього поширення інтенсивно зростають, а реалізація технології високошвидкісного безпроводного доступу Wi-Fi та WiMAX розширює можливості навчання в будь-який час і в будь-якому місці.

Онлайн системи, спеціально призначені для мобільних телефонів. Серед них можемо відмітити наступні:

Cell-Ed – навчальна платформа з автономними опціями, котра орієнтована на здобувачів освіти.

EnezaEducation – містить навчальні матеріали адаптовані до мобільних телефонів.

Funzi – мобільна служба навчання, яка підтримує викладання і навчання для великих груп.

KaiOS – програмне забезпечення, яке надає можливості допомагає відкривати портали для навчання для мобільних телефонів.

Ustad Mobile – платформа для доступу і обміну освітнім контентом [6].

Це далеко не повний перелік платформ, програмних засобів, які може використовувати педагог ЗВО для використання в освітньому процесі в умовах дистанційного навчання.

У контексті заявленої теми, необхідно підкреслити, що сучасна система вищої освіти зорієнтована перш за все на професійну компетентність майбутнього фахівця. Під професійною компетентністю вчителя розуміють сукупність його особистісних якостей, професійних знань, умінь, загальної культури та методичної майстерності, оскільки компетентність проявляється в діяльності людини, але виконання дій неможливо без сукупності знань, що визначають можливість свідомого вибору операцій для досягнення мети конкретної дії й правильного здійснення цієї дії.

Науковцями постійно розробляються й вдосконалюються ключові складові професійної компетентності вчителів, тому ефективність процесу формування професійної компетентності майбутнього вчителя в умовах дистанційної навчання залежатиме від повноти реалізації усіх його складових.

Однак на сьогодні не розроблена і науково не обґрунтована методика формування професійної компетентності майбутніх учителів біології в умовах дистанційного навчання. Саме гармонійне поєднання в процесі навчання технологій дистанційного навчання та формування професійної компетентності майбутніх учителів біології до їх реалізації сприятиме підвищенню рівня ефективності навчання в освітньому процесі. Інформаційна культура майбутнього вчителя стає професійно важливою якістю, складовою частиною його загальної професійної культури, тому у закладі вищої освіти дистанційне навчання є не лише новою технологією, але й об'єктом вивчення та застосування в освітньому процесі студентів у циклі дисциплін професійної спрямованості.

Висновки. Відтак, аналіз сучасної науково-методичної, психологічної та педагогічної літератури засвідчив, що використання дистанційного навчання у процесі формування професійної компетентності майбутніх учителів біології можливе та має свої переваги, а саме:

- можливо створення комбінованого освітнього середовища, в якому здобувач освіти відчуває себе більш комфортно, він перетворюється в активного учасника освітнього процесу, стимулюється звичка до самонавчання та пошуку інформації, з'являються навички, що забезпечують можливість самостійно продовжити підвищувати свій професійний рівень.

- викладач, за цих умов діє як експерт та консультант, допомагаючи студентам аналізувати і вирішувати проблеми.

- важливим є той факт, що при цьому зберігається принцип побудови традиційного навчального процесу, але доповнюється воно дистанційним навчанням, що може відбуватися, як у контексті із програмою, так і за її межами, в якості довготривалої індивідуальної роботи.

Список використаних джерел

1. Гуревич Р.С., Кадемія М.Ю. Інформаційно-телекомунікаційні технології в навчальному процесі та наукових дослідженнях: навчальний посібник для студентів педагогічних ВНЗ і слухачів інститутів післядипломної освіти. Київ: «Освіта України». 2006. 390 с.
2. Драгнев Ю.В. Сучасна освіта майбутнього вчителя фізичної культури в умовах інформатизації освітнього простору. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. Науковий журнал. Харків, ХОВНОКУ ХДАДМ, 2012, № 3. С. 53–56.
3. Купрієвич В.О. Розвиток професійної компетентності педагога в умовах пандемії COVID-19. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/725920/1/%D0%9A%D1%83%D0%BF%D1%80%D1%96%D1%94%D0%B2%D0%B8%D1%87%20%D1%81.15-17.pdf>
4. Малярчук О.В. Дистанційне навчання в системі вищої гуманітарної освіти Сполучених Штатів Америки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.01. Житомир, 2010, 20 с.
5. Наказ Міністерства освіти і науки України, від 01 червня 2013 року № 660 «Про внесення змін до Положення про дистанційне навчання». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0910-13>
6. Стрілець С.І. Інновації у вищій педагогічній освіті: теорія і практика. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Чернігів: ФОП Лозовий В.М., 2013. 508 с.

Коротич Анатолій Володимирович,

аспірант 1 року навчання спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки

факультету технологічної і професійної освіти

Науковий керівник: д-р пед. наук, проф. Курок В. П.

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «ІННОВАЦІЙНА ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ»

З'ясування сутності поняття «інноваційна діяльність» потребує передусім визначення терміну «інновація». Відомо, що він походить від англійського слова «*innovation*», яке в своїй основі має два складники: базовий «*novatio*» (лат.) – «новизна, новація, оновлення» та англійського префіксу «*in*» – «в», що означає «введення новинок, новацій, новизни». Останнє може тлумачитись ще як «нововведення» – застосування новизни.

Науковці зазначають, що новизна – це «винахід, новий метод, новий порядок тощо; а нововведенням новинка стає з моменту свого розповсюдження. Тому фактично, під інновацією можна розуміти будь-яку прогресивну зміну в техніці, технології, організації, управлінні, суспільному житті» [1, с. 74]. У контексті педагогічних процесів інновація розглядається як впровадження нового, прогресивного в цілі, зміст, методи, технології та форми навчання та виховання, в організацію спільної діяльності педагогів та здобувачів

освіти. Часто інновації розуміють як процес створення та використання нового досвіду, пов'язаного зі змінами у соціально-педагогічному середовищі.

Дослідження науковців означеної проблеми дають підстави констатувати, що педагогічні інновації можуть бути пов'язані з: організацією діяльності в закладі освіти; застосуванням цифрових технологій; вибором методики та технології навчання; розвитком особистості здобувачів освіти.

Інноваційні тенденції дедалі більше розповсюджуються на освітнє середовище, що вимагає превентивної підготовки науково-педагогічних кадрів, спрямованої на формування здатності фахівців до майбутньої творчої педагогічної діяльності. Процеси модернізації освіти передбачають оновлення змісту підготовки, удосконалення форм, методів та засобів викладання навчальних дисциплін, застосування нових методів дослідження, аналізу та систематизації знань, формування в студентів єдиної картини світосприйняття. З процесом розвитку педагогічної творчості особистості тісно пов'язані методи активізації творчого мислення, методи та засоби системного аналізу, методи пошуку та прийняття рішень тощо, які відносять до методів інноваційної педагогічної діяльності.

Для визначення поняття «інноваційна діяльність» та її основних характеристик ми проаналізували формулювання різних авторів цієї категорії. Аналіз означеної дефініції дав змогу виявити основні характеристики інноваційної діяльності, а саме: інноваційна діяльність – складна системна цілеспрямована діяльність, метою якої є впровадження результатів наукових розробок і досліджень (нові продукти, технології, послуги, форми управління та організації) для підвищення ефективності соціально-економічного розвитку, продуктивності та якості продукції або послуг.

Для уточнення бачення багатогранності інноваційної педагогічної діяльності проведено дослідження підготовки майбутніх педагогів різних спеціальностей. Аналіз наукових доробок вітчизняних і зарубіжних вчених дав змогу зробити висновок, що трактування поняття «інноваційна педагогічна діяльність» за змістовною інтерпретацією доволі різнопланове і тлумачиться науковцями по-різному:

– «складний і багатоплановий феномен, що своїм змістом охоплює процес взаємодії індивідів, спрямований на розвиток, перетворення об'єкта, на переведення його в якісно новий стан; системну діяльність щодо створення, освоєння та застосування нових засобів; особливий вид творчої діяльності, що об'єднує різноманітні операції і дії, спрямовані на одержання нових знань, технологій, систем» (І. Дичківська [4, с. 248]);

– «різновид педагогічної діяльності, що здійснюється в межах освітнього процесу з метою формування у суб'єктів системи знань, умінь і навичок, що спрямовані на створення оптимальних умов для виховання, навчання, розвитку і саморозвитку особистості та вибору можливостей вільного та творчого самовираження через генерування та втілення інноваційних ідей, оновлення педагогічної теорії та практики, комплексний творчий підхід до розв'язання професійно-педагогічних та техніко-технологічних питань» (Л. Шевченко [6, с. 122]);

– «складне інтегральне новоутворення, сукупність різних за цілями та характером видів робіт, що відповідають основним етапам розвитку інноваційних процесів та спрямовані на створення та внесення майбутнім педагогом змін до власної системи роботи. Інноваційна діяльність є системною, націленою на реалізацію нововведень на основі використання та впровадження нових наукових ідей, знань, підходів або трансформації відомих результатів наукових досліджень та практичних розробок у новий або вдосконалений продукт» (О. Гончарова [3, с. 8]);

– «цілеспрямована педагогічна діяльність, що базується на осмисленні (рефлексії) свого власного практичного досвіду за допомогою порівняння та вивчення, зміни і розвитку навчально-виховного процесу з метою досягнення більш високих результатів. Одержання нового знання, якісно іншої педагогічної практики. До основної функції інноваційної діяльності відноситься зміна компонентів педагогічного процесу: цілей, змісту освіти, форм, методів, технологій, засобів навчання, система управління» (Н. Проніна [5]).

Інноваційна діяльність педагога є комплексним інтегративним видом педагогічної діяльності, спрямованим на забезпечення інноваційного розвитку та підвищення якості професійної освіти за рахунок розроблення та застосування різноманітних нововведень у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців. Інакше кажучи, це цілеспрямована діяльність по використанню різноманітних інновацій для підвищення якості професійної підготовки [2]. Інновацією у такому разі виступає процес та результат цілеспрямованих, ефективних змін на основі нововведень, що забезпечує якісне оновлення та розвиток окремих компонентів та цілісної системи професійної педагогічної освіти. При цьому нововведення розуміється як ідея, результат прикладних та фундаментальних досліджень, експериментальних та теоретичних розробок у сфері освіти, виховання, управління, цифрових технологій, що за умови їх впровадження приводить до підвищення ефективності та розвитку системи педагогічної освіти.

Враховуючи наведені вище визначення, у дослідженні під інноваційною педагогічною діяльністю розуміємо цілеспрямований, систематичний, творчий процес планування, розроблення, апробації та впровадження педагогічних інновацій в освітній процес закладу освіти з метою його удосконалення, досягнення якнайвищих результатів, отримання нового знання, а також формування інноваційної педагогічної практики.

Інноваційна діяльність педагога виступає умовою його безперервного особистісного та професійного розвитку і стає головним інструментом якісної зміни системи педагогічної освіти, в основі якої лежить відмова від стереотипів у професії, вихід за рамки механізмів, що діють, знаходження нових оригінальних способів вирішення професійних завдань [2].

Отже, інноваційна діяльність педагога є необхідною умовою високої якості педагогічної освіти, оскільки забезпечує повноцінну реалізацію затребуваних програм педагогічної підготовки, і спрямована на задоволення попиту на якісну педагогічну освіту, забезпечує формування необхідних компетентностей та розвиток особистості здобувачів освіти, сприяє розвитку системи педагогічної освіти.

Список використаних джерел

1. Братко М. В., Козир М. В. Педагогічна інноватика: навчально-методичний посібник. Київ. Київський університет імені Бориса Грінченка. 2021. 272 с.
2. Гавриш І. В. Теоретико-методологічні основи формування готовності майбутніх учителів до інноваційної професійної діяльності : дис... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Харківський національний педагогічний ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2006. 563 с.
3. Гончарова О. А. Педагогічні умови підготовки майбутнього вчителя іноземної мови до інноваційної діяльності : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. К., 2008. 20 с.
4. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: підручник. 2-ге вид., доп. Київ : Академвидав, 2012. 352 с.
5. Проніна Н. А. Готовність майбутнього педагога до інноваційної діяльності. URL: [http://nf-innovate.com/content/files/sn/sn6\(28\)-16/5\(27\)-16/cn4\(26\)-16/cn3\(25\)-16/cn2\(24\)-16/cn1\(23\)-16/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%BD%D0%B8%D0%BD%D0%B0.pdf](http://nf-innovate.com/content/files/sn/sn6(28)-16/5(27)-16/cn4(26)-16/cn3(25)-16/cn2(24)-16/cn1(23)-16/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%BD%D0%B8%D0%BD%D0%B0.pdf) (дата звернення: 05.02.2024).

6. Шевченко Л. С. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх учителів технологій до інноваційної педагогічної діяльності: дис... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Вінниця, 2019. 557 с.

Костель Володимир Миколайович,
аспірант 2 року навчання 011 Освітні, педагогічні науки
факультету технологічної і професійної освіти
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. **Шевель Б.О.**

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ З ТОРГІВЛІ

У зв'язку з процесами євроінтеграції, вимоги до підготовки майбутніх бакалаврів з торгівлі та їхньої економічної компетентності значно зросли. Вони повинні бути готові до впровадження нових освітніх ініціатив. Сучасні економічні умови свідчать, що фахівці означеного профілю мають бути дуже гнучкими та мобільними в аналізі ситуацій, у прийнятті відповідальних рішень та у впровадженні інновацій у свою професійну діяльність.

Це особливо стосується підготовки фахівців у контексті компетентнісного підходу, за якого здобувачі освіти засвоюють не лише знання та цінності, а й професійні вміння та навички. Це дозволяє їм діяти швидко та правильно в нестандартних ситуаціях, приймати самостійні рішення та демонструвати ініціативу. Ці аспекти підкреслені у головних документах з освіти та реформування освітньої сфери в Україні.

Основною метою навчання майбутніх бакалаврів з торгівлі на сучасному етапі є впровадження новаторських підходів, використання передового досвіду у галузі освіти, створення умов для постійного навчання за допомогою сучасних технологій; аналізу, узагальнення та використання передового економічного досвіду у практичній діяльності; стимулювання самостійного навчання та особистісного розвитку.

Головна увага при підготовці висококваліфікованих фахівців у сфері торгівлі зосереджена на гуманізмі та практичному підході, що сприяє самостійному навчанню, самовдосконаленню та постійному розвитку протягом життя. Національна система їх підготовки спрямована на освоєння студентами системи знань, вивчення вимог сучасного ринку, а також розвиток економічних умінь та навичок, формуванню їх економічної компетентності.

Крім відповідної теоретичної підготовки ключовим елементом сучасного професіонала має бути його власна особистість: моральні переконання, світогляд, самооцінка, мотивація для впровадження нововведень тощо. Вдосконалення системи освіти в сучасному світі залежить від компетентнісного підходу, який акцентує на професійній особистості майбутнього фахівця, його інтеграції у професійне середовище та соціальні контексти, що вимагають виконання різних соціальних ролей.

Головною умовою для розвитку особистості майбутнього фахівця у сфері торгівлі є зміна підходу в освітньому процесі: з переходу від одностороннього наголосу на вузькоспеціалізованих дисциплінах до врахування економічних аспектів та реальних потреб сучасності.

Відповідно до концепцій та правових норм, пов'язаних з євроінтеграцією, сучасний зміст освіти стає багатокомпонентним, що охоплює не лише знання, але й практичні

навички, творчий підхід, ціннісні орієнтації, які формують високий рівень їх економічної компетентності.

Отже, переосмислення підготовки фахівців у економічній сфері нового покоління передбачає розвиток їх економічної компетентності та досягнення належного рівня професійності, що сприяє успішнішій адаптації до професійного оточення та врахуванню сучасних тенденцій.

Під час формування економічної компетентності важливо приділяти увагу орієнтації майбутнього бакалавра з торгівлі на його мотиви, потреби та суспільні очікування, які визначають його поведінку та вибір цінностей.

Основою професійної орієнтації є інтерес майбутнього бакалавра з торгівлі до обраної сфери діяльності, який виражається у взаємовідношенні з колегами, клієнтами, адміністрацією закладу, загальній економічній практиці, бажанні до самонавчання та постійного вдосконалення.

Тільки в цих умовах можна стверджувати, що економічна компетентність формується на відповідному рівні, що дозволить випускникові ефективно надавати послуги.

Крім того, виділення компонентів економічної компетентності майбутніх бакалаврів з торгівлі надає можливість щодо удосконалення підготовки здобувачів освіти в конкретних напрямках, з чітким визначенням цілей, інструментарію, засобів та критеріїв, а також рівнів сформованості компетентності в межах кожного напрямку.

Перспектива подальших досліджень полягає у розгляді особливостей та ефективних методів економічної компетентності майбутніх бакалаврів з торгівлі.

Список використаних джерел

1. Коваленко О. В. Економічна культура як складова підготовки висококваліфікованих фахівців у ВНЗ. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (педагогічні науки). 2011. № 13(224), липень. Ч. 1. С. 86–91.
2. Ковальчук Г. О., Мельничук В. Г., Огнев'юк В. О. Економіка : підручник. Київ : Навчальна книга, 2003. 352 с.
3. Кондратенко Т. В. Актуалізація проблеми економічної компетентності в умовах сучасного соціально-економічного розвитку. Актуальні проблеми моделювання та управління соціально-економічними системами в умовах глобалізації: Міжнародна науково-практична конференція. Дрогобич, 2018. С. 117–120.

Михайловський Денис Анатолійович,

аспірант 2 року навчання спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки

факультету технологічної і професійної освіти

Науковий керівник: канд. техн. наук, доц. Толмачов В.С.

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНФОРМАТИКИ ДО ЗАСТОСУВАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ: ПЕДАГОГІЧНІ, ПСИХОЛОГІЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

Вступ. Сучасний освітній процес переживає фундаментальні зміни під впливом швидкого розвитку інформаційних технологій. Це ставить перед освітніми установами виклик підготовки учителів, які не просто володіють предметом, а й здатні ефективно використовувати цифрові технології у своїй професійній діяльності. Особливо це стосується учителів інформатики, для яких цифрові технології є не тільки засобом

навчання, а й предметом викладання. Тому формування готовності майбутніх учителів до використання цифрових технологій стає ключовим аспектом їх професійної підготовки.

Мета - висвітлити педагогічні, психологічні та методологічні аспекти формування професійної готовності майбутніх учителів інформатики до застосування цифрових технологій.

Виклад основного матеріалу.

Педагогічна підготовка майбутніх учителів інформатики має охоплювати розробку і впровадження навчальних програм, які включають вивчення новітніх цифрових технологій. Це включає освоєння таких інструментів, як програмування, робототехніка, штучний інтелект, та їх застосування у навчальному процесі. Тому, зважаючи на важливість формування професійної готовності майбутніх учителів інформатики, розглянемо педагогічні, психологічні та методологічні аспекти цього процесу.

Педагогічні аспекти. Інтеграція цифрових технологій у навчальний процес сьогодні є не просто новацією, а необхідністю. У контексті педагогічної підготовки майбутніх учителів інформатики, це означає розробку і реалізацію навчальних планів, що включають не тільки знання з основних дисциплін, але й компетентності використання сучасних інструментів і платформ.

Основною метою такої підготовки є не лише передача інформації, але й формування здатності учителів адаптувати цифрові інструменти для досягнення освітніх цілей. В цьому контексті, важливо розглянути кілька ключових аспектів:

- 1. Критичне мислення та адаптація ресурсів:** Учителям потрібно не просто знати, як користуватися певними технологічними інструментами, але й уміти критично оцінювати їх придатність для конкретних навчальних цілей і адаптувати їх згідно з потребами учнів.
- 2. Активне використання проектних методів:** Розробка і виконання проектів, що включають технологічний компонент, можуть сприяти глибшому засвоєнню матеріалу студентами. Це також допомагає у формуванні навичок роботи в команді та вирішення проблем.
- 3. Впровадження фліпед класруму та інших гнучких моделей навчання:** Як згадувалося раніше, фліпед класрум дозволяє перенести частину навчального процесу в онлайн-простір, що сприяє кращій організації класної роботи і дає змогу учням більше часу присвятити аналізу та практичному застосуванню знань.
- 4. Використання симуляцій та віртуальних реалій:** Симуляції та інші віртуальні інструменти можуть значно підсилити розуміння складних концептів, забезпечуючи учням безпечне і контрольоване середовище для експериментів і вивчення.
- 5. Неперервне професійне розвиток:** У сфері цифрових технологій швидкість розвитку велика, і тому учителі мають постійно оновлювати свої знання та навички. Важливим є включення в програми підготовки модулів, які б сприяли цьому процесу.

Психологічні аспекти. Важливим є подолання психологічних бар'єрів, які можуть перешкоджати учителям у впровадженні цифрових технологій. Страх перед невідомістю, відчуття некомпетентності можуть значно знизити мотивацію до використання нових технологій. Розробка програм психологічної підтримки та навчання, спрямованих на зміцнення впевненості у власних силах, є критично важливою.

Методологічні аспекти. Успішна інтеграція цифрових технологій у навчальний процес вимагає уваги до методологічних аспектів, які визначають підходи до організації навчання та використання нових засобів викладання.

1. **Вибір методологічних підходів:** Важливо обрати методологічні підходи, які сприяють успішній інтеграції цифрових технологій у навчальний процес. Наприклад, конструктивізм та заснований на проблемному навчанні підхід можуть забезпечити активне залучення учнів та сприяти їхньому активному навчанню.
2. **Формування цифрової культури:** Навчання майбутніх учителів інформатики повинно включати формування цифрової культури, яка включає в себе розуміння етичних, правових та соціальних аспектів використання цифрових технологій у навчанні та повсякденному житті.
3. **Застосування інноваційних підходів:** Для успішної інтеграції цифрових технологій у навчальний процес важливо застосовувати інноваційні підходи, такі як ігрові методи, використання віртуальної реальності та розширеної реальності, а також проектне навчання.
4. **Навчання з використанням онлайн-ресурсів:** Важливо навчити майбутніх учителів інформатики використовувати різноманітні онлайн-ресурси для підтримки навчального процесу, такі як відеоуроки, інтерактивні вправи, електронні підручники тощо.
5. **Оцінювання та звітність:** Важливо розробити методологічні підходи до оцінювання знань та компетенцій учнів з використанням цифрових технологій. Це може включати в себе застосування онлайн-тестів, портфоліо, відео-звітів та інші інструменти для оцінювання студентських досягнень.

Висновки.

У цій статті розглянуті педагогічні, психологічні та методологічні аспекти формування професійної готовності майбутніх учителів інформатики до використання цифрових технологій. Для успішної підготовки необхідно використовувати сучасні методи навчання, створювати мотиваційну атмосферу та вдосконалювати методологічну базу. Це допоможе студентам отримати необхідні навички та компетенції для майбутньої професійної діяльності.

Список використаних джерел

1. Malone T. W., & Crawford, C. Programming as an Educational Experience. Communications of the ACM, 41(3), 1998, С. 36-43.
2. Martinez M., & et al Problem Solving and Critical Thinking Skills Development through Programming Education. International Journal of Engineering Education, 37(1), 2021, С. 17-25.
3. Чистякова Л. О. Підготовка майбутніх учителів технологій до організації позаурочної діяльності учнів: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.04 / Л. О. Чистякова ; Кіровоград. держ. пед. ун-т ім. В. Винниченка. — Кіровоград, 2011. — 20 с.: рис., табл. — укр
4. Сучасні інформаційні технології в освіті і науці : зб. матеріалів 12 всеукр. студ. наук. інтернет-конф., 22–23 квітня 2021 / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини, Ін-т інформаційних технологій і засобів навч. НАПН України та ін. Умань: Візаві, 2021. 245-248 с.
5. Осадча К.П. Структура професійної компетентності майбутніх вчителів інформатики / К.П. Осадча // Нова педагогічна думка: наук.-метод. журнал. —Рівне: РОППО, 2009. — № 1. — С.43-46.

Назирів Родіон Шавкатович,
аспірант 2 року навчання спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки
факультету технологічної і професійної освіти
Науковий керівник: д-р пед. наук, проф. Н.М. Ткаченко

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

У зв'язку зі стрімкими процесами глобалізації та інформатизації суспільство відчуває гостру потребу у фахівцях, які володіють однією або декількома іноземними мовами як у повсякденному спілкуванні, так і у професійній сфері. Обов'язковою вимогою 70% усіх вакансій на вітчизняному ринку праці є знання іноземної мови для реалізації зарубіжних професійних контактів, що передбачає вміння не тільки спілкуватися із закордонними партнерами, а й використовувати у своїй роботі міжнародний професійний та культурний досвід.

Таким чином, професійно-орієнтована підготовка у закладах вищої освіти повинна забезпечувати не тільки високий рівень знань, навичок та умінь, що становлять основу вузько спеціальної підготовки, а й формувати їх готовність до виконання професійної діяльності в умовах спілкування з представниками інших лінгвосоціокультурних спільнот іноземною мовою в процесі вирішення практичних, теоретичних та дослідницьких завдань в умовах глобальної комунікації, опосередкованої комп'ютером, а також сприяти їх подальшому саморозвитку, самоосвіті та професійному зростанню.

У сучасному світі іншомовна професійно спрямована освіта націлена на формування спеціаліста, здатного до вирішення виробничих завдань у ході комунікації серед колег. При цьому іноземна мова покликана виконувати дві основні функції в професійній діяльності працівника: виступати інструментом спілкування (в усній та письмовій формі), а також бути засобом удосконалення професійного рівня.

З огляду на це виникає «нагальна потреба в оновленні цілей навчання іноземних мов на сучасному етапі, від правильності розуміння яких буде залежати тактика навчання іноземних мов, зокрема пошук нових шляхів удосконалення цього процесу» [2]. «Тримати руку на пульсі» інновацій є обов'язком справжнього професіонала своєї справи, оскільки вони є вкрай актуальними для сучасних викликів, дозволяють долати їх різними способами та визначають майбутнє освіти в цілому, а їх запровадження уможливить вирішення суперечності між традиційною системою та потребами в якісно новій освіті» [3].

Аналіз сучасних підходів до іншомовного навчання у ЗВО, у тому числі з урахуванням дистанційних способів організації навчання, показує, що ефективним для навчання іноземної мови є «використання ІКТ, активних та інтерактивних методів навчання, що активізують процес самоосвіти студентів, привчають до роботи з великими обсягами інформації різних видів, розвивають уміння і навички самостійного прийняття рішень тощо» [1].

Разом з тим, аналіз останніх досліджень та публікацій засвідчує, що іноземна мова є такою навчальною дисципліною, щодо якої досить легко можна інтегрувати елементи інших навчальних предметів. Міждисциплінарні зв'язки у навчанні іноземних мов сприяють формуванню та розвитку мобільності мислення студентів, підтримці мотивації до вивчення предмета та підвищенню свідомої активності на занятті. З огляду на це, одним із досить ефективних методів інтеграції на заняттях з іноземної мови є

предметно-мовне інтегроване навчання або CLIL (Content and Language Integrated Learning). Ця інноваційна методика була розроблена та описана в роботах Д. Марша, Д. Лейзена та інших дослідників, згідно з якими предметно-мовне інтегроване навчання поєднує в собі різні підходи, що використовуються у різних контекстах. Крім того, дослідники наголошують на важливості цього методу з точки зору одночасного вивчення навчального предмета та іноземної мови [4]. Цей підхід доцільний у підготовці студентів, для яких значущим є не сам мовний матеріал, а професійно-предметний зміст, що визначає їх мотивацію.

Суть методу CLIL полягає у можливості формування іншомовної комунікативної компетентності студентів в тому ж контексті, в якому відбуваються формування та розвиток знань і умінь. Базовим принципом підходу CLIL є «4С» що включає content (відбір професійно спрямованого матеріалу), culture (занурення в інше культурне середовище), cognition (розвиток комплексу навичок розумових студентів), communication (розвиток іншомовних комунікативних навичок студентів) [6]. Д. Койл (D. Coyle), представляючи принцип «4С», зазначає, що змістовний, культурний та когнітивний компоненти реалізуються через комунікацію [4]. Тобто CLIL варто розглядати як середовище створення предметно спрямованої комунікації на основі набутих знань, розвитку розумових навичок та визнання культурних аспектів.

Аналіз робіт, присвячених вивченню CLIL у викладанні іноземної мови студентам ЗВО, дозволяє визначити такі особливості використання цього підходу:

- основною лінгводидактичною одиницею є автентичний текст, що є відправною точкою
- для подальшої дискусії та подання мовного матеріалу;
- пріоритетним форматом навчання у рамках CLIL є робота у парах, групах (cooperative learning) [5];
- акцент робиться на розвитку навичок комунікації: побіжна мова, під час якої помилки сприймаються як природна частина навчання [7].

Поруч із перевагами дослідники відзначають проблеми впровадження цього підходу у реальну освітню практику. До них належать недостатній рівень володіння іноземною мовою у студентів для реалізації принципів CLIL; складність взаємодії викладачів іноземної мови з викладачами спеціальних дисциплін; неготовність викладачів до інтеграції знань; недостатня кількість годин з дисципліни «Іноземна мова» у ЗВО. Незважаючи на зазначені проблеми, застосування CLIL є пріоритетним напрямком в організації навчання, що дозволяє мотивувати студента та досягти високих результатів.

Варто зазначити, що виділяють різні моделі застосування CLIL: «м'яку», soft CLIL (інтеграція професійно-орієнтованих тем у курс іноземної мови) та «жорстку», hard CLIL (викладання тем професійної дисципліни іноземною мовою) [7]. Найбільш прийнятним варіантом для навчання різнорівневої групи студентів у форматі дистанційного навчання є «м'яка» модель (Soft CLIL). Визначаючи можливості її успішного впровадження у викладання «Іноземної мови для професійної діяльності», зазначимо, що умовами продуктивного функціонування CLIL є використання автентичних текстів, допомога викладача у мінімізації мовних труднощів, активна взаємодія студентів, розвиток розумових навичок вищого гатунку.

Впровадження підходу CLIL з використанням цифрових технологій у навчання студентів дозволяє значно модернізувати процес викладання англійської мови та готує майбутніх інженерів до іншомовної комунікації у професійній діяльності.

Як перспективний напрямок подальшого дослідження ми розглядаємо розробку на основі запропонованої моделі інтегрованих занять з англійської мови та професійної дисципліни.

Сучасні методи, техніки та підходи до викладання зумовлюють найкращий результат студента, враховуючи умови навчання, мотивацію та кінцеву мету. Їх використання здебільшого утворює вдалий мікс для кожного конкретного курсу.

Список використаних джерел

1. Ткаченко Н. М. Методика формування професійного іміджу майбутніх учителів іноземних мов у педагогічних закладах вищої освіти. *Інноваційна педагогіка*. 2018. № 3. С. 180–183.
2. Ткаченко Н. Орієнтири професійної діяльності сучасного вчителя іноземних мов. *Педагогічні науки*. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2016. № 73. Т. 1. С. 139–144.
3. Ткаченко Наталія. Тренди освіти 2022: світовий контекст. Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка»). 2022. № 11 (16). С. 178-189. [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-11\(16\)-178-189](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-11(16)-178-189)
4. Coyle, D., Hood, P., Marsh, D. (2010) Content and Language Integrated Learning. Cambridge University Press.
5. Mazzara S. Methodological Aspects and Models of CLIL. *Social Sciences and Humanities*. 2018. № 3. P. 90-100
6. Uemura T. CLIL and Its Possible Application to English Education to Enhance Undergraduates' Academic and Subject-specific English Literacy. URL: https://ire-asia.org/ijeim/published/vol7issue2/IJEIM2017_7_2_13-21.pdf
7. Yang W. ESP VS CLIL: A Coin of Two Sides or a Continuum of Two Extremes? URL: https://www.esptodayjournal.org/pdf/current_issue/3.6.2016/WENHSIEN-YANG-full%20text.pdf

Нікітченко Наталія Григорівна,

*аспірантка 1 року навчання спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки
факультету технологічної та професійної освіти*

Науковий керівник: д-р пед. наук, доц. Хроленко М.В.

МІСЦЕ ЕКОЛОГО-ВАЛЕОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В СИСТЕМІ ЗАГАЛЬНИХ І ФАХОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ БІОЛОГІЇ

Вступ. Розв'язання актуальних екологічних проблем природного середовища та охорони здоров'я людини потребує перегляду політичних, економічних, соціокультурних та освітніх пріоритетів взаємодії людини з природою. Освітню стратегію щодо вирішення цих питань ми пов'язуємо, спираючись на думки низки науковців, з переосмисленням ролі та значення сучасної системи освіти у формуванні та розвитку еколого-валеологічної компетентності майбутніх учителів, яка спрямована на створення балансу між суспільством і природою, досягнення гармонії між людиною і природним довкіллям.

Соціальна місія вчителя, який здатний ефективно реалізувати універсальні ідеї екологобезпечного розвитку залежить від його професіоналізму, тобто сформованості ключових (базових, основних) і предметних компетентностей, набуття програмних результатів навчання, які особистість здатна застосовувати в професійній діяльності.

Актуальним інструментом сучасної школи на цьому шляху є реалізація компетентнісного підходу в навчанні, яким передбачено спрямованість освітнього процесу на формування і розвиток компетентностей особистості. Безперечною перевагою запровадження компетентнісного підходу є підвищення конкурентоздатності майбутніх фахівців на ринку освітніх послуг. Серед низки компетентностей, передбачених нормативними документами підготовки здобувачів вищої освіти педагогічної галузі знань, важливе місце, на нашу думку, має займати еколого-валеологічна компетентність, як запорука того, що майбутнє покоління ефективно взаємодіятиме із природою та зберігатиме власне здоров'я.

Мета полягає у визначенні місця еколого-валеологічної компетентності в системі загальних і фахових компетентностей майбутніх учителів біології.

Матеріали та методи. Матеріалами для підготовки тез слугували наукові публікації та нормативні документи, що стосуються розглянутої проблематики. У процесі дослідження нами застосовано пошуково-бібліографічний метод, а також загальнонаукові методи аналізу, синтезу, порівняння, індукції, дедукції, класифікації, систематизації та узагальнення отриманих результатів дослідження.

Результати. Сучасна парадигма компетентнісно-орієнтованої підготовки майбутніх учителів має бути спрямована на кардинальний перегляд завдань системи навчання і підвищення кваліфікації з урахуванням життєвих стратегій, конкурентоспроможності, гнучкості та мобільності соціальної поведінки. Компетентнісний підхід до підготовки майбутніх учителів біології не обмежується розвитком лише інформованості щодо екологічних і валеологічних проблем, він спрямований на формування здатності до раціонального розв'язання актуальних професійних і соціальних еколого-валеологічних проблем, тобто на формування еколого-валеологічної компетентності.

У дослідженнях таких науковців, як О.В. Аніщенко, Ю.Д. Бойчук, О.С. Бородіна, Н.Ю. Брижак, І.Л. Бузенко, Л.В. Дрожик, С.В. Єлізарова, С.І. Книш, В.В. Колосовська, Я.О. Логвінова, В.О. Трофіменко, М.В. Хроленко, С.В. Шафар, І.М. Щербак та ін. актуалізується питання важливості формування означеної здатності, але не простежується однастайності у визначенні місця останньої в структурі компетентностей майбутніх педагогів. Так, Ю.Д. Бойчук [8] і С.І. Книш [4] відносять досліджувану компетентність до ключових (полікультурних), що формуються на основі предметних та загальнопредметних. О.В. Аніщенко [1] актуалізує виокремлення еколого-валеологічного складника професійно-педагогічної компетентності вчителя. Л.Г. Карпова [3] екологічну та валеологічну компетентності виділяє як ключові здатності операційно-технологічної сфери професійно-педагогічної компетентності.

Результати аналізу чинних нормативно-правових документів з проблеми дослідження засвідчили, що ними не передбачено у сконцентрованому вигляді завдання формування еколого-валеологічної компетентності. У Законі України «Про освіту» [7] та Державному стандарті базової середньої освіти [2] визначено низку ключових компетентностей, що мають бути сформовані у випускника закладу загальної середньої освіти, серед яких екологічна і громадські та соціальні, які пов'язані з ідеями здорового способу життя.

У професійному стандарті за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» (2020) до загальних компетентностей включені громадська, соціальна, культурна, лідерська і підприємницька; до професійних – мовнокомунікативна, предметно-методична,

інформаційно-цифрова, психологічна, емоційно-етична, компетентність педагогічного партнерства, інклюзивна, здоров'язбережувальна, проєктувальна, прогностична, організаційна, оцінювально-аналітична, інноваційна, здатність навчатись упродовж життя, рефлексивна. Отже, серед низки компетентностей визначена здоров'язбережувальна, а от екологічний складник простежується в емоційно-етичній компетентності як «здатність усвідомлювати та поцінювати взаємозалежність людей і систем у глобальному світі» [6].

З огляду на відсутність затвердженого Державного стандарту вищої освіти за спеціальністю 014 Середня освіта, предметною спеціальністю 014.05 (Біологія та здоров'я людини) першого (бакалаврського) рівня вищої освіти ми проаналізувати його проєкт, запропонований на сайті Міністерства освіти і науки України до громадського обговорення 17 квітня 2024 року [5]. Результати аналізу свідчать, що компоненти еколого-валеологічної компетентності прослідковуються серед загальних і фахових здатностей. Так, з-поміж загальних компетентностей її окремі складники можна прослідкувати в ЗК1 (усвідомлення необхідності сталого розвитку суспільства) та у ЗК10 (використання різних видів та форм рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя). Серед фахових компетентностей здоров'язбережувальний складник простежується в ФК19: «Здатність організовувати безпечне освітнє середовище, використовувати здоров'язбережувальні технології під час освітнього процесу, здійснювати профілактично-просвітницьку роботу щодо безпеки життєдіяльності, санітарії та гігієни, формувати в учнів культуру здорового та безпечного життя». Якщо вважати, що ФК4 «Здатність формувати та розвивати в учнів ключові компетентності» передбачає саме перелік ключових здатностей Державного стандарту базової середньої освіти, то можна висновкувати, що цим проєктом передбачено формування й екологічної компетентності.

На нашу думку, еколого-валеологічна компетентність є важливою здатністю майбутніх учителів біології, яка передбачає вмотивовану актуалізацію еколого-валеологічних знань, вмінь і навичок, вмотивовано-ціннісне виконання норм та правил екологічної поведінки в природному довкіллі і ефективне розв'язання завдань здоров'язбереження. Ми вважаємо, що вона має бути чітко окреслена в системі фахових компетентностей підготовки бакалаврів із середньої освіти біологічного профілю.

Висновки. Отже, аналіз наукової літератури та нормативних документів дозволяє зробити висновки, що проблема формування еколого-валеологічної компетентності є актуальною і потребує подальшого вдосконалення, вона є невід'ємним складником фахової підготовки майбутніх учителів біології.

Перспективи подальших наукових розвідок ми вбачаємо у вивченні місця еколого-валеологічної компетентності в освітніх програмах підготовки здобувачів вищої освіти.

Список використаних джерел

1. Аніщенко О.В. Професійно-педагогічна компетентність вчителя у галузі наукової організації праці учнів. URL: file:///C:/Users/User/Desktop/admin,+08aovmls.pdf (дата звернення: 01.05.2024).
2. Державний стандарт базової середньої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898>
3. Карпова Л. Г. Формування професійної компетентності вчителя загальноосвітньої школи : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Харків, 2014. 19 с.
4. Книш С. І. Інноваційні педагогічні технології у еколого-валеологічній підготовці майбутніх вчителів фізичного виховання. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. 2016. Вип. 3(70). С. 36–38.

5. Проект стандарту вищої освіти зі спеціальності 014 Середня освіта (за предметними спеціальностями) на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-do-gromadskogo-obgovorennya-proyekt-standartu-vishoyi-osviti-zi-specialnosti-014-serednya-osvita-za-predmetnimi-specialnostyami-na-pershomu-bakalavrskomu-rivni-vishoyi-osviti> (дата звернення: 05.05.2024).
6. Про затвердження професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)»: наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 23.12.2020 р. № 2736. URL: https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2020/12/Nakaz_2736.pdf (дата звернення: 05.10.2023)
7. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Дата оновлення: 24.03.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 04.05.2024).
8. Формування еколого-валеологічної компетентності майбутнього вчителя у процесі біологічної підготовки: теоретико-методичні аспекти: метод. реком. для викл. пед. навч. закл. / за заг. ред. Ю. Д. Бойчука. Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2014. 50 с.

Пальгуй Інна Вікторівна,

аспірантка 1 року навчання спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки

факультету технологічної і професійної освіти

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Бурчак Л.В.

ПСИХОЛОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПЕДАГОГІВ В УМОВАХ НУШ

Вступ. Сучасний освітній простір породжує швидкі зміни, що вимагають від педагогів набувати уміння адаптації й удосконалення власної психологічної готовності, здатності й спроможності фахівців здійснювати свою професійну діяльність з урахуванням положень компетентнісного підходу.

У Концепції Нової української школи зазначено, що перетворення освітнього процесу в основній школі, удосконалення стандартів і законодавчих актів, зміна уявлень про навчання, стає постійним процесом, що потребує активної участі всіх учасників для досягнення найкращих результатів [7].

У професійній сфері важливе місце відводиться розвиткові психологічної культури як учителів, так і учнів. Інтеграція людських ресурсів і психологічних знань, мабуть, є одним із головних факторів, що визначає педагогічну майстерність фахівця та його відмінність від традиційних методів у закладах освіти. Психологія особистості, як конкретного учасника процесу реалізації своїх можливостей, виходить на перший план і дозволяє говорити про високу практичну значущість психологічних факторів щодо планування потреб людини.

Набуття психологічної компетентності майбутніми вчителями актуалізоване в умовах розвитку профільного навчання в закладах загальної середньої освіти, концептуальними засадами реформування середньої освіти «Нова українська школа», орієнтованими на підготовку молоді до життя

Вчені Д. ДеЧенцо та С. Роббінс зазначали, що управління людськими ресурсами складається з чотирьох основних компонентів або функцій, а саме: особистість, навчання та розвиток, мотивація, використання [1, с. 574-588].

Провідне місце у впровадженні концепції Нової української школи займає ідея людиноцентризму, де основний акцент робиться на розвиток автономії педагогічних

працівників, увагу до розвитку дитини, забезпечення її потреб, ресурсів, а також створення безпечного середовища, де вона відчуває підтримку та віру в свої можливості. Поняття людиноцентризму має глибокий філософський зміст і охоплює різноманітні концепції, спрямовані на людину як об'єкт філософської рефлексії. Варто зазначити, що характерною рисою людиноцентризму є визнання цілісності внутрішнього світу особистості, що забезпечує її взаємозв'язок із суспільством [6, с.15-19].

Тому успішна реалізація професійної діяльності фахівця в значній мірі залежить від особистості та її внутрішніх характеристик. Цінності, настанови, рівень компетентності, досвід і професійна поведінка педагога є важливими факторами, що впливають на його успішність у професійній сфері. Йдеться про спрямованість, компетентність і гнучкість освітянина, що стосуються не лише його педагогічної діяльності, але й загального способу життя [7, с. 574-588].

Інакше кажучи, психологічно компетентні вчителі конструктивно виявляють свою гнучкість, яка ґрунтується на знаннях, розуміють як працюють емоції, вміють оцінити власні інтереси й інтереси інших, що сприяє формуванню правильного настрою та знаходженню спільної мови з іншими учасниками освітнього процесу.

Мета. Обґрунтувати сутність психологічної компетентності педагогів з урахуванням положень концепції Нової української школи.

Матеріали та методи. Психологічна компетентність стала предметом дослідження таких вчених, як-от: О. Бакаленко, О. Бондарчук, О. Жизномірська, Б. Житник, О. Казаннікова, В. Назаренко, Л. Назеренко, О. Марченко, О. Полуніна, Е. Рамзані та ін.

Результати. Так, О. Бондарчук психологічну підготовку педагога до професійної діяльності в умовах змін» визначає «як процес формування психологічної готовності до продуктивної участі через становлення та розвиток психологічної грамотності, психологічної компетентності, психологічної культури особистості» [3, с. 105].

Формування компетентності майбутнього вчителя Л. Барна вбачає у поєднанні трьох складових: глибокі знання природничих наук і методів дослідження природи; володіння основами дидактики, теорією виховання, знаннями про психологію учнів, а також використанням сучасних освітніх технологій; методичну компетентність у викладанні природничих дисциплін, таку як знання змісту програм, уміння планувати освітню діяльність, ефективно використання форм, методів та засобів навчання, а також здатність до диференційованого підходу до учнів [2, с. 145-147].

Формування психологічної компетентності майбутніх учителів, на думку О. Войтович, характеризується: рівнем психологічної та педагогічної грамотності та передбачає глибоке розуміння сутності виконуваних завдань; уміння самостійно обирати засоби та способи дії в певних конкретних ситуаціях; активне опанування сучасних досягнень в галузі природничих предметів; набуттям умінь самостійно працювати з психологічною інформацією, аналізувати її й робити обґрунтовані висновки. Важливими складовими психологічної компетентності вчителя є сформованість педагогічного мислення, прогностичних, діагностичних, організаторських здібностей, мовленнєво-комунікативних умінь [4, с. 106-110].

О. Овчарук розглядає психологічну компетентність «як ключову в сучасній системі освіти» [5]. Вчена пов'язує вказаний феномен із трьома основними критеріями для визначення та відбору ключових компетентностей (акцент на результати високого рівня; ототожнення із засобами щодо потреб та викликів особистості; важливість для неї).

Висновки. Отже, психологічна компетентність включає відповідність між знаннями, практичними навичками та реальними діями, що виявляються під час освітнього процесу. Перспективи подальших досліджень вбачаємо в обґрунтуванні структури психологічної компетентності майбутніх учителів біології у процесі їх фахової підготовки.

Список використаних джерел

1. Executive summary. The Philippine government. 39 p. URL: <http://www.csc.gov.ph> (дата звернення: 18.04.2024).
2. Барна, Л. С., Підготовка вчителів біології: компетентнісний підхід. *Професійні компетенції та компетентності вчителя*. Тернопіль. 2006. С.145-147
3. Бондарчук О. І., Карамушка Л. М., Брюховецька О. В. Формування психологічної компетентності керівників освітніх організацій в умовах післядипломної педагогічної освіти: наук.-метод. посібник; за наук. ред. О. І. Бондарчук. Київ: Наук. світ, 2012. 239 с.
4. Войтович О. П. Формування професійної компетентності майбутніх учителів природничих предметів: *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2013. С.106-110.
5. Овчарук О. В. Розвиток компетентнісного підходу: стратегічні орієнтири міжнародної спільноти. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / під заг. ред. О.В. Овчарук. К., 2004. С. 5–14.
6. Поуль В. С, Кадук О. М. Методичний путівник психолога Нової української школи. Краматорськ: Відділ інформаційно-видавничої діяльності, 2021. 46 с.
7. Про затвердження Концепції розвитку педагогічної освіти: наказ МОН України від 16.07.2018 р. № 776. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-konceptsiyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti>
8. Сингаївська І.В. Психологічні особливості узгодження особистісних і суспільних вимог до професійної успішності викладача. *Проблеми сучасної психології*. Кам'янець-Подільський. 2015. С. 574-588.

Петрикей Олексій Юрійович,

*аспірант 1 року навчання спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки
факультету технологічної і професійної освіти
Науковий керівник: д-р пед. наук, проф. Курок В.П.*

ІНТЕГРАЦІЯ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР

Євроінтеграційний вектор розвитку України, розпочавшись у 2014 році підписанням Угоди про асоціацію з ЄС, був посилений 23 червня 2022 року наданням Європейською Радою нашій країні статусу кандидата в члени Європейського Союзу. Як від країни-кандидата, від України вимагається виконання значної кількості умов і гармонізації правил і стандартів у різних питаннях. Зокрема, одним із ключових завдань України є прискорена інтеграція національної системи вищої освіти в Європейський освітній простір і розширення взаємовигідної співпраці.

Процес інтеграції вищої освіти України до Європейського освітнього простору ґрунтується на імплементації Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом [4], яка визначає необхідність наближення національної сфери науки та технологій до наявної політики ЄС і залучення України до Європейського

дослідницького простору шляхом реформування державного управління у сфері науки, участі в спільних міжнародних дослідницьких та інноваційних програмах Європейського Союзу.

Результатами інтеграції системи вищої освіти України в Європейський освітній простір можна визначити модернізацію структури вищої освіти з урахуванням європейських стандартів (часткове приведення Національної рамки кваліфікацій у відповідність до Рамки кваліфікацій ЄПВО; встановлення рівнів: короткий цикл, бакалаврський, магістерський, освітньо-науковий, науковий і відповідних ступенів); упровадження в освітню практику наближеного до європейського переліку галузей знань та спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, а саме впровадження 29 галузей знань і 122 спеціальностей; інтернаціоналізацію закладів вищої освіти внаслідок розширення можливостей участі в міжнародних проєктах і програмах ЄС, залучення іноземних здобувачів, викладачів, дослідників; включення українських ЗВО до 1 000 найкращих університетів світу [1].

Реформи Міністерства освіти і науки України в галузі освіти і науки спрямовані на поглиблення євроінтеграційних процесів задля утвердження кращих стандартів європейських освітніх і наукових напрацювань в українському суспільстві. Євроінтеграційні пріоритети у сфері освіти і науки базуються на приєднанні України до Європейського дослідницького та інноваційного простору; активізації участі українських дослідників у наукових, науково-технічних та інноваційних проєктах та ініціативах ЄС; розбудові системи забезпечення якості освіти та навчання у відповідності до європейських стандартів і рекомендацій; розширенні можливостей академічної мобільності для здобувачів освіти, викладачів і дослідників ЄС [3].

Реалізація євроінтеграційних пріоритетів передбачає такі аспекти:

- імплементація політики ЄС щодо розвитку інноваційно-технологічної сфери шляхом упровадження інструментарію відкритих інновацій;
- приєднання до програм та ініціатив ЄС (Еразмус+, Horizon Europe, EUREKA, «Європейський зелений курс» тощо);
- обмін досвідом і запровадження кращих європейських практик цифровізації освіти [3].

Зважаючи на нові можливості, які отримала Україна внаслідок надання їй статусу країни-кандидата ЄС, формується широке коло перспектив для нашої держави. Інтеграція системи вищої освіти в Європейський освітній простір дозволяє взяти участь у значній кількості міжнародних проєктів і програм, отримуючи необхідне додаткове фінансування. Розробляючи стратегічні документи в галузі освіти і науки, держава має визначати напрями співпраці з європейськими освітніми інституціями, можливість створення спільних інноваційних кластерів, впроваджувати сучасні моделі фінансування ЗВО, розвивати наукову й освітню інфраструктуру з урахуванням вимог Європейського освітнього простору.

Актуальними євроінтеграційними завданнями для галузі освіти і науки залишаються:

- проведення первинної оцінки відповідності національного законодавства правовим актам Європейського Союзу;
- розроблення Дорожньої карти гармонізації секторальних політик і законодавства в галузі освіти і науки з аспис ЄС до 2027 р.;
- виконання євроінтеграційних зобов'язань України в галузі освіти і науки, зокрема заходів, передбачених Угодою про асоціацію між Україною та ЄС;
- забезпечення участі України в Програмі ЄС із освіти, навчання, молоді та спорту «Еразмус+»;

– проведення Національним Еразмус+ офісом в Україні аналітичного дослідження щодо зміни статусу України в програмі ЄС із освіти, навчання, молоді та спорту «Еразмус+» із метою визначення переваг і недоліків цих змін [2].

Таким чином, національна система вищої освіти потребує прискореної інтеграції в Європейський освітній простір за рахунок впровадження європейських стандартів, підвищення якості освітнього процесу й активної участі в міжнародних програмах ЄС (Erasmus+, Horizon Europe, EUREKA). У рамках інтеграції системи вищої освіти України до європейського освітнього простору варто зосередитись на визначенні пріоритетних освітніх і наукових напрямів стратегічного спрямування; використанні європейських підходів до організації моделей функціонування науково-дослідних та освітніх установ на основі кластерного підходу та державно-приватного партнерства; забезпеченні ефективного моніторингу якості вищої освіти; встановленні пріоритетності розбудови інноваційної інфраструктури та е-інфраструктур; залученні додаткового фінансування та грантової допомоги в межах спільних проєктів із ЄС.

Список використаних джерел

1. Круглов В. В., Терещенко Д. А. Інтеграція системи вищої освіти України в Європейський освітній простір. *Публічне управління та митне адміністрування*, Спецвипуск. Київ, 2022. С. 70-76.
2. Освіта і наука України в умовах воєнного стану: інформаційно-аналітичний збірник. Київ, 2023. 64 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2023/22.08.2023/Inform-analytic.zbirn-Osvita.v.umovah.voyennogo.stanu-vykl.rozv.povoyen.perspekt.22.08.2023.pdf>
3. Реформи МОН, спрямовані на євроінтеграцію України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/reformi-monnapravleni-na-yevrointegraciyu-ukrayini-sergij-shkarlet>
4. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 16 вересня 2014 р. № 1678-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text.

Петренко Максим Віталійович,

*аспірант 2 року навчання спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки
факультету технологічної і професійної освіти*

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Шевель Б.О.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ ДО ФОРМУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ

Сучасний етап реформування освіти насправді вимагає глибокого переосмислення всього позитивного досвіду, набутого вітчизняною педагогічною школою. Цей досвід стає особливо важливим в контексті сучасних економічних змін, оскільки перед закладом вищої педагогічної освіти стоїть потреба у забезпеченні конкурентоспроможності випускників на ринку праці.

Тому дослідження, які вивчають проблеми вдосконалення професійної підготовки майбутніх вчителів технологій та формування їх компетентностей, надзвичайно важливі для розвитку вітчизняної освітньої системи.

Говорячи про підготовку майбутніх вчителів технологій до формування підприємницької компетентності учнів основної школи, важливо пам'ятати, що показником її прояву може бути створення в навчальному закладі сприятливого середовища. Це середовище є основою для повноцінного функціонування і визначається завданнями та пріоритетами, які встановлює керівництво та колектив.

Аналіз літератури показує, що термін «педагогічні умови» широко розглядається у лексикографічних джерелах та наукових працях, що стосуються теорії та методики навчання, виховання та професійної підготовки.

Для наукового обґрунтування дидактичних умов певного педагогічного процесу потрібно провести комплексне дослідження науково-педагогічної роботи з огляду на можливості впровадження методологічних підходів та їх комбінування. Це дозволить досягти максимально значущих результатів щодо удосконалення освітнього процесу у вищій школі на різних рівнях: при організації навчальної діяльності (аудиторної, самостійної, самоосвітньої і т. д.), стимулювання мотивації під час навчання, вдосконалення змісту навчання, контролю та самоконтролю результатів, забезпечення інноваційних методик навчання відповідними формами, методами, прийомами і засобами, цілеспрямованого формування компетентностей, що визначають якісний рівень професіоналізму фахівця з вищою освітою на кожному етапі його підготовки [1, с. 12].

У нашому дослідженні, під педагогічними умовами, ми розуміємо сукупність обставин, що виникають внаслідок систематичної та цілеспрямованої координації дій освітніх суб'єктів у закладі вищої освіти. Ці умови спрямовані на підготовку майбутніх вчителів технологій до розвитку підприємницької компетентності учнів основної школи.

Основуєчись на результатах нашого дослідження та аналізі підготовки фахівців, ми визначили ключові педагогічні умови, які сприяють ефективній підготовці майбутніх вчителів технологій до розвитку підприємницької компетентності учнів основної школи. Ці умови включають формування позитивної мотивації студентів щодо цієї сфери діяльності, впровадження спеціального курсу «Економічна взаємодія у професійній діяльності», проведення тренінгів для привертання уваги студентів до економічних аспектів, а також орієнтацію педагогічних практик на здобуття відповідного економічного досвіду.

Таким чином, кожна з визначених педагогічних умов націлена на підготовку майбутніх вчителів технологій до розвитку підприємницької компетентності учнів основної школи. У той же час, жодна з цих умов окремо не може забезпечити повну ефективність підготовки, лише їх системна взаємодія дозволяє успішно реалізувати цей процес.

Сутність розроблених педагогічних умов включає широкий спектр різноманітних аспектів педагогічної діяльності майбутніх учителів технологій, оптимальне втілення яких досягається за допомогою поетапної методики. Ця методика включає в себе такі компоненти: визнання проблеми економічної підготовки як учнів, так і вчителів однією з найважливіших; бережливе ставлення до вирішення питань навчання всіх учасників освітнього процесу для їх адаптації до життя в сучасному соціумі; забезпечення позитивного педагогічного та психологічного впливу з найвищою мірою індивідуалізації; підтримка необхідного рівня економічної грамотності; покращення матеріально-технічної бази навчального закладу.

Отже, обґрунтовані педагогічні умови для підготовки майбутніх вчителів технологій до розвитку підприємницької компетентності учнів основної школи представляють собою комплекс взаємопов'язаних факторів, які виникають з

цілеспрямованої та систематичної координації дій учасників освітнього процесу у вищому навчальному закладі.

Ми бачимо перспективи майбутніх наукових досліджень у створенні моделі підготовки майбутніх вчителів технологій до розвитку підприємницької компетентності учнів основної школи, що враховує обґрунтовані педагогічні умови, які були визначені.

Список використаних джерел

1. Малихін О. В. Методологічні основи визначення дидактичних умов у дослідженнях з теорії навчання (у вищій школі). *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»*. Сер. Педагогіка. 2013. Т. 215, Вип. 203. С. 11-14.
2. Хриков Є. М. Педагогічні умови як складова наукових знань. *Шлях освіти*. 2011. № 2. С. 11-15.

Сизьон Олександр Олександрович,

*аспірант 1 року навчання спеціальності 011 Освітні педагогічні науки
факультету технологічної і професійної освіти*

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Рябко А. В.

РОЗВИТОК ОБРАЗНОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ ЗАСОБАМИ 2D-СИМУЛЯТОРА ALGODOO

Постановка проблеми. Розвиток науки неминуче призводить до збільшення кількості знань, які необхідно придбати у процесі здобуття вищої освіти. У ХХІ столітті людині знадобляться сильні візуальні навички, здатність до моделювання, інтуїція, почуття міри, уява, оригінальний і нестандартний підхід, здатність знаходити зв'язки між явно непов'язаними речами.

Важливість цієї проблеми обумовлена тим, що вивчення фізики починається з звернення до образного мислення учнів, що характеризується опорою на уявлення і образи. Однак аналіз шкільної практики показує, що учні часто відчують труднощі у вивченні фізики, адже рівень розвитку їх мислення не відповідає сучасним вимогам. Саме тому основним напрямком подальшого вдосконалення системи освіти має стати створення необхідних умов для формування творчої особистості, здатної вирішувати складні завдання в нестандартних умовах, гнучко і самостійно використовувати отримані знання у різних ситуаціях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основні напрямки досліджень методичних та дидактичних проблем застосування комп'ютерної техніки як засобу навчання в загальноосвітній школі були спрямовані на розкриття перспектив використання інформаційних технологій у навчанні (М. І. Жалдак, Н. В. Морзе, С. А. Раков)

На основі вивчення літературних джерел з психології навчання та методики викладання фізики у старших класах, дослідники встановили, що даний напрямок не має належного покриття науковими рекомендаціями щодо розвитку образного мислення учнів з використанням сучасних інформаційних технологій.

Таким чином, необхідність розвитку образного мислення учнів і використання новітніх інформаційних технологій для реалізації означених ними завдань з одного боку, та відсутність комп'ютерно-орієнтованих методик навчання фізики, з іншого, складають

актуальну педагогічну проблему, дослідження і розв'язання якої є надзвичайно актуальним питанням сьогодення.

Мета роботи – визначити ефективність педагогічних програмних засобів для моделювання фізичних процесів в процесі вивчення фізики; дослідити вплив цих засобів на розвиток образного мислення учнів.

Виклад основного матеріалу. Рівень розвитку образного мислення учнів значно впливає на успішність засвоєння матеріалу з фізики, яка постійно вимагає створення та використання образів. Проблема розвитку образного мислення учнів вимагає нових підходів для вдосконалення змісту, форм, методів і засобів навчання, адже якість навчання впливає не тільки на результати навчання, розвитку і виховання учнів, але й на загальний рівень розвитку їх мислення.

Для вивчення певних фізичних явищ та процесів найбільш перспективними є комп'ютерні симуляційні моделі. Використання таких моделей дозволяє візуалізувати ці явища і процеси, забезпечує постійний зворотний зв'язок між користувачем і комп'ютером, дозволяє зберігати великі обсяги інформації, передавати її та отримувати доступ до центрального банку даних, а також створювати та досліджувати динамічну картину фізичних явищ і процесів на екрані.

Використання програм-симуляторів є одним із способів, за яким майбутні вчителі фізики можуть організувати свою освітню діяльність. Ці програми дозволяють емулювати фізичні процеси з великою точністю. Однією з таких відомих програм є Algodo. Algodo - це комп'ютерна програма для демонстрації фізичних законів та моделювання фізичних процесів. Основні можливості цієї програми включають:

1. **Створення об'єктів:** Вона дозволяє користувачам створювати тверді тіла, рідини, зубчаті колеса, пружини, мотузки та ланцюги.
2. **Моделювання фізичних процесів:** Algodo дозволяє моделювати різноманітні фізичні явища, такі як рух тіл, взаємодія сил, гравітація, тертя тощо.
3. **Віртуальні лабораторні роботи:** Ця програма може використовуватися для проведення віртуальних лабораторних робіт у фізиці, що дозволяє учням експериментувати з фізичними явищами на віртуальному рівні.
4. **Симуляція електронних пристроїв:** Algodo може бути використана для моделювання роботи електронних пристроїв, що робить її корисною для вивчення електроніки та електрики.[1]

Під час роботи із середовищем моделювання важливо навчити учнів дотримуватися визначеної послідовності дій, яка допоможе робити правильні логічні висновки та формувати повне розуміння законів навколишнього світу. Ефективне використання моделювання дозволяє легко розвинути в учнів навички спостереження, дослідження, експериментування, аналізу та узагальнення явищ навколишнього середовища. Автори програми рекомендують проводити комп'ютерне моделювання у такій послідовності: створення→ прогнозування→ взаємодія→ оцінювання.

Основними перевагами такої програми є її здатність до наочної демонстрації, легкість у використанні, надає можливість демонструвати фізичні закони через візуальні симуляції, що полегшує їх зрозуміння та запам'ятовування, дозволяє проводити віртуальні лабораторні роботи з фізики, що є корисним для вивчення та експериментування з фізичними явищами, дозволяє проводити докладний аналіз фізичних процесів, будувати графіки, відтворювати траєкторії руху тіл та передбачати результати експериментів. Використання Algodo сприяє розвитку образного мислення учнів, оскільки вони можуть експериментувати з різними сценаріями та власними ідеями [2].

Використання Algodoo в освітньому процесі сприяє активізації образного мислення шляхом наочності, що особливо корисно для учнів з середнім та низьким рівнем розвитку просторової уяви. Візуальні ілюстрації та можливість безпосередньо взаємодіяти з навчальним матеріалом роблять навчання більш захопливим та ефективним.

Особливо ефективним для розвитку образного мислення дітей використання програми 2D-симулятора Algodoo виявляється на етапах актуалізації опорних знань та закріплення навчального матеріалу. На цих етапах необхідно, щоб учні активно досліджували динамічні комп'ютерні моделі фізичних явищ створені вчителем заздалегідь, а також самостійно створювали та досліджували моделі до задач.

Учні виявляють великий інтерес до виконання навчальних проєктів з фізики, в яких вони можуть самостійно створювати і досліджувати власні комп'ютерні моделі. Програма Algodoo надає можливість детально аналізувати процеси, будувати графіки, відображати траєкторії руху об'єктів та прогнозувати результати їхньої взаємодії.[3]

Висновки. Використання інформаційно-технологічних засобів у навчанні фізики сприяє підвищенню ефективності методики розвитку образного мислення учнів та надає навчальній діяльності пошуковий та дослідницький характер. Це досягається через явне керівництво цим процесом за допомогою спеціальних вправ та програмних засобів, розроблених з урахуванням психологічних та вікових особливостей учнів. Такий підхід в навчанні фізики сприяє розвитку образного мислення, оскільки комп'ютер виконує рутинні обчислювальні операції, дозволяючи учням зосередитися на дослідницькій роботі. Використання динамічної наочності у навчальній діяльності сприяє формуванню динамічних узагальнених образів досліджуваних об'єктів та явищ, що сприяє ще більш ефективному розвитку образного мислення учнів.

Список використаних джерел

1. Жук М. Д., Мартинюк С. В., Федчишин О. М. Інформаційно-комунікаційні технології в процесі вивчення фізики. Тези доповідей І Міжнародної науково-практичної конференції «Modern science: problems and innovations» (Стокгольм, Швеція, 5–7 квітня 2020 р.).
2. Інтерактивні симуляції для природничих наук і математики. URL: <https://phet.colorado.edu/uk/>.
3. Мохун С. В., Федчишин О. М. Використання віртуальних фізичних моделей в умовах дистанційного навчання. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання: досвід, тенденції, перспективи: Матеріали VI міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Тернопіль, 12–13 листопада 2020 р.). Тернопіль, 2020. С. 139–142.

Сорока Ольга Олексіївна,

*аспірантка 3 року навчання спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки
факультету технологічної і професійної освіти*

Науковий керівник: д-р пед. наук, проф. Курок В.П.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ

У сучасному світі питання подолання екологічних втрат та відновлення екологічного балансу стають все більш актуальними й важливими для людства. Зміна клімату, забруднення довкілля, втрата біорізноманіття — це лише деякі з глобальних

викликів, з якими стикнулося суспільство. У цьому контексті екологічна компетентність стає ключовою здатністю, що допоможе всім верствам населення усвідомити складність екологічних проблем, приймати обґрунтовані рішення та впроваджувати позитивні зміни у своєму житті та суспільстві. Екологічна освіта набуває все більшого значення, оскільки вона допомагає формувати у людей не лише знання про природні процеси, але й навички та уміння діяти екологічно в усіх сферах життя. Формування екологічної компетентності майбутніх учителів технологій є важливим завданням вищої педагогічної освіти, що сприятиме створенню стійкого та екологічно освіченого суспільства. Як і кожне наукове дослідження, проблема формування екологічної компетентності майбутніх учителів технологій базується на певній методології.

Метою тез є визначення методологічних підходів до формування екологічної компетентності майбутніх учителів технологій у процесі фахової підготовки.

Методологічні підходи у своїх роботах досліджували В. Андрущенко, С. Гончаренко, В. Зінченко, П. Лузан, Н. Ничкало, В. Кремень, А. Кузьмінський та ін.

Український педагогічний словник подає кілька визначень поняття «методологія» (від грецького *metodos* – спосіб пізнання, дослідження, метод і *logos* – наука, знання): 1) «сукупність прийомів дослідження, що застосовуються в науці»; 2) «вчення про методи пізнання та перетворення дійсності» [3]. Під методологією наукового дослідження розуміють сукупність принципів, засобів і методів вирішення конкретного завдання або поставленої проблеми [8].

Н. Муқан та М. Гаврилюк під методологією педагогіки розуміють систему знань, що відображає основні педагогічні теорії, концепції, принципи й підходи до вивчення педагогічних явищ і процесів, методи їх дослідження [7].

Методологія педагогіки включає такі основні функції: створення наукових знань про розвиток освітніх процесів і явищ; прогнозування шляхів досягнення наукових цілей; забезпечення комплексного збору даних про предмет дослідження; сприяння розвитку та поширенню нових ідей в галузі; уточнення і систематизація понять у педагогічній науці; створення системи об'єктивних знань про освіту; використання дослідницького інструментарію наукового пізнання для аналізу педагогічних явищ [7].

Спираємося на думку М. Хроленко, яка визначає методологічні підходи як «сукупність способів, прийомів розгляду чого-небудь, впливу на кого-, що-небудь, створення до кого-, чого-небудь і які слугують основними стратегічними напрямками системи формування досліджуваного явища» [10].

У своєму дослідженні фахову підготовку майбутніх учителів технологій у контексті формування їх екологічної компетентності розглядаємо з позиції методологічних підходів: компетентнісного, системного, діяльнісного, аксіологічного, середовищного.

Компетентнісний підхід науково обґрунтований у працях учених І. Беґа, Н. Бібік, Л. Ващенко, О. Дубасенюк, В. Кременя, В. Курок, О. Пометун, С. Сисоєвої, В. Ягупова та ін.

Сутність компетентнісного підходу полягає у зміщенні акценту з нагромадження знань, умінь і навичок на формування і розвиток здатності практично застосовувати свої знання та діяти ефективно в різних ситуаціях. Цей підхід акцентує увагу на результаті освіти в діяльнісному плані, враховуючи потреби суспільства та готовність випускників до успішної адаптації в сучасному швидкозмінюваному світі. Компетентнісний підхід сприяє формуванню потенціалу випускника для успішної діяльності в професійній сфері.

У рамках нашого дослідження застосування компетентнісного підходу сприяло формуванню екологічної компетентності майбутніх учителів технологій у процесі фахової підготовки; вдосконаленню освітньої програми закладу вищої педагогічної

освіти; оновленню та доповненню змісту освітніх компонентів циклів загальної, професійної та практичної підготовки; активізації мотивації здобувачів освіти до набуття екологічної компетентності, саморозвитку та самовдосконалення.

Системний підхід є важливим методологічним інструментом наукового дослідження, який дозволяє аналізувати складні явища шляхом їх поділу на елементи та визначення способів їх організації в цілісну систему. Цей підхід базується на принципі цілісного розгляду явищ у взаємозв'язку. Системний підхід дозволяє розглядати педагогічне явище як цілісну систему з метою, змістом, методами, засобами та результатами, де внутрішні зв'язки між компонентами створюють нову якість, що не властива окремим елементам. О. Власенко наголошує: «Суть системного підходу полягає в пошуку наукових засобів, за допомогою яких обумовлюється єдність досліджуваного об'єкта. Системний підхід у педагогічних дослідженнях дозволяє досліджувати об'єкт цілісно та забезпечувати стабільну послідовність процесу дослідження» [4].

У контексті формування екологічної компетентності майбутніх учителів технологій у процесі фахової підготовки, ми розглядаємо педагогічну систему, що включає в себе мету, завдання, зміст, методи, форми, засоби та результат. У цій системі ключовим елементом є мета, яка є системоутвірним чинником.

Застосування системного підходу в нашому дослідженні дозволяє: виявити компоненти системи формування екологічної компетентності та їх взаємозв'язки; встановити фактори, що впливають на досліджувану систему; визначити елементи, на які може бути зосереджено увагу для досягнення мети; дослідити процес управління системою; розробити систему, спрямовану на розвиток екологічної компетентності; впровадити результати дослідження у практику вищої педагогічної освіти. Системний аналіз, який є застосовуваним інструментом системного підходу, включає в себе набір методів і прийомів, що допомагають розглядати складні об'єкти та апробувати отримані результати на практиці.

Сутність діяльнісного підходу ґрунтується на положенні, що психіка особистості нерозривно пов'язана з її діяльністю і діяльністю обумовлена [5]. При цьому діяльність розуміється як свідомо активність людини, що виявляється в системі дій, спрямованих на досягнення поставленої мети [6].

Діяльнісний підхід у педагогічній підготовці майбутніх фахівців розглядається як практико-орієнтована стратегія, яка передбачає активне використання системи способів і методів педагогічної діяльності в процесі навчання. Цей підхід ставить перед собою завдання формування не лише професійних навичок, а й розвитку творчого потенціалу студентів через включення їх у діяльність, ураховуючи їхні індивідуальні особливості та сприяючи самореалізації й особистісному зростанню [6].

Використання діяльнісного підходу в процесі дослідження проблеми формування екологічної компетентності майбутніх учителів технологій передбачає розуміння цього процесу як діяльності, спрямованої на становлення здобувача освіти як особистості і як майбутнього фахівця, який здатний здійснювати екологічно доцільну діяльність, вирішувати екологічні проблеми у професійній діяльності і повсякденному житті, здійснювати професійну діяльність в екологічній освіті і вихованні учнів, відповідно до сформованих екологічних цінностей, мотивів переконань та принципів сталого розвитку.

У сучасних умовах особливого значення набуває питання впровадження аксіологічного підходу у професійну підготовку майбутніх учителів. Це обумовлено тим, що, в період навчання у ЗВО майбутні учителі формують власну систему особистісних і професійних цінностей.

Аксіологічний підхід в сучасній освіті вважається одним з основ гуманістично

зорієнтованої освіти. Т. Бутківська наводить кілька аргументів для підтримки важливості реалізації аксіологічного підходу в освітньому процесі: 1) система цінностей є ключовим зв'язком між суспільством та його членами, яка впливає на їхнє включення в соціальні структури; 2) особистісні цінності визначають вибір цілей, засобів і умов діяльності, що визначає загальну спрямованість дій суб'єкта; 3) цінності формують основу для розвитку, діяльності та внутрішнього життя особистості [2].

Н. Ткачова та Т. Варенко приходять до висновку, що аксіологічний підхід – «це своєрідна філософсько-педагогічна стратегія, яка ґрунтується на ідеї пріоритету загальнолюдських цінностей і самоцінності кожної особистості та визначає перспективи подальшого вдосконалення системи освіти й оптимального використання педагогічних ресурсів відповідно до вимог сучасного суспільства» [9].

У процесі формування екологічної компетентності майбутніх учителів технологій аксіологічний підхід сприяє формуванню екологічних цінностей. Сформовані екологічні цінності будуть слугувати джерелом мотивації й регулятором екологічно доцільної поведінки і діяльності особистості майбутнього вчителя технологій. Вони будуть впливати на ціннісне ставлення особистості до природи, інтерес до вирішення екологічних проблем, прагнення формувати і розвивати власну екологічну компетентність та екологічну компетентність учнів.

Застосування середовищного підходу у вищій школі, на думку М. Братко, зумовлене сучасною зорієнтованістю педагогіки на багатовимірну та всебічну оцінку чинників розвитку особистості в освітньому процесі та їхнє моделювання з метою підвищення якості освіти. Освітнє середовище відіграє важливу роль у розвитку інтелектуального потенціалу здобувача освіти, забезпеченні професійної освіти у єдності теоретичних знань та практичних навичок та soft skills, соціалізації та інкультурації особистості [1].

Середовищний підхід до формування екологічної компетентності майбутніх учителів технологій передбачає: 1) аналіз взаємодії студентів та освітнього середовища для виявлення закономірностей цього впливу; 2) проєктування на основі одержаних результатів еколого орієнтованого освітнього середовища із запланованими параметрами; 3) удосконалення впливу такого освітнього середовища на формування екологічної компетентності майбутніх фахівців.

Отже, виокремлені методологічні підходи (компетентнісний, системний, діяльнісний, аксіологічний, середовищний) становлять основу концепції формування екологічної компетентності майбутніх учителів технологій у процесі фахової підготовки.

Список використаних джерел

1. Братко М. Теоретичні і методичні засади управління професійною підготовкою фахівців в освітньому середовищі університетського коледжу: дис. на здоб. наук. ступ. д-ра пед. наук : 13.00.04 - теорія і методика професійної освіти, 13.00.06 - теорія і методика управління освітою. Київ, 2018. 600 с.
2. Бутківська Т. В. Ціннісний вимір соціалізації учнів. *Педагогіка і психологія*. 1997. № 1 (14). С. 130-137.
3. Гончаренко, С. У. Український педагогічний словник. Київ, Україна: Либідь 1997.
4. Власенко О. М. Практичне застосування системного підходу в моделюванні науково-дослідної роботи студентів. *Професійна педагогічна освіта: системні дослідження*: монографія / За ред. О. А. Дубасенюк. Житомир. 2015. С.268–278.
5. Максименко С. Д. Загальна психологія. Вид.3-є перероб. та допов.: навч. посіб. Київ, 2008.272с.
6. Мирончук Н. М. Діяльнісний підхід у професійній підготовці майбутніх педагогів до реалізації функцій учителя-вихователя. *Вісник Житомирського державного*

університету імені Івана Франка . 2014. Вип. 4. С. 85-88

7. Муқан Н. В., Гаврилюк М. В. Організація науково-педагогічного дослідження. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2021. № 75(2). С. 45-49.

8. Самсонов В.В., Сільвестров А.М., Тачиніна О.М. Методологія наукових досліджень та приклади її використання: Навч. посібник. К.:НУХТ, 2022. 385 с.

9. Ткачова Н.О. Варенко К.Т. Аксіологічний підхід у професійній підготовці майбутніх учителів. *Наука і освіта*. 2009. №7. С. 212-215.

10. Хроленко М. В. Теорія і практика формування екологічної компетентності майбутніх учителів біології у процесі фахової підготовки : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Глухів, 2023. 570 с.

Урсаки Олександр Володимирович,
аспірант 3 року навчання спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки
факультету технологічної і професійної освіти
Науковий керівник: д-р іст. наук, проф. Курок О.І.

ЕЛЕМЕНТИ ФОРМУВАННЯ І ЗБЕРЕЖЕННЯ ЗДОРОВ'Я УЧНІВ БАЗОВОЇ ШКОЛИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Актуальність проблеми збереження і розвитку здоров'я молодого покоління української нації постійно зростає.

Йдеться, зокрема, про зниження фізичного і підвищення нервово-психологічного навантаження, інформаційне перевантаження, стрімке поширення серед молоді шкідливих звичок. Причини зростання захворюваності учнів і студентів також пов'язують із недоліками у системі шкільної і вищої освіти, з тими чинниками навчальної діяльності, які призводять до перенапруження нервової системи і заважають створенню належних умов для задоволення потреб у самопізнанні, самовдосконаленні й самореалізації. Через перенавантаженість навчанням більшість учнів і студентів страждає від недостатньої рухової активності. На стані здоров'я позначаються також відсутність навичок організації ефективного навчання, здорового дозвілля, правильного харчування [1].

Характерними явищами стали недбале ставлення до власного здоров'я та санітарно-гігієнічне безкультур'я значної частини населення. Відсутність у багатьох людей пріоритету здоров'я і, що найгірше, – лавиноподібне поширення серед підлітків і старшокласників паління, вживання алкоголю, наркотичних та психотропних токсичних речовин, збільшення венеричних захворювань, девіантної поведінки [3].

Проблема зміцнення здоров'я населення держави є на сьогодні дуже важливою. У державних документах часто розглядаються питання розвитку фізкультурного руху, масового спорту, формування потреб у здоровому способі життя.

Як зазначається в Законі України (ст.1.) "Про фізичну культуру і спорт" фізична культура – складова частина загальної культури суспільства, що спрямована на зміцнення здоров'я, розвиток фізичних, морально – вольових здібностей людини з метою гармонійного формування її особистості. Це стосується усіх громадян України і учнівської молоді в тому числі [2].

На жаль, останнім часом, практично відсутні дослідження ролі фізичної культури у зміцненні як фізичного, так і соціального здоров'я дітей та підлітків у контексті з сучасними умовами життя [1].

Стан здоров'я є одним із вирішальних чинників формування особистості молодої людини. Він певною мірою визначає вибір майбутньої діяльності, можливість усебічного розвитку особистості, її соціального ствердження. Стан здоров'я також впливає на загальну підготовленість людини, її духовний і фізичний розвиток, майбутні досягнення у сфері професійної діяльності.

Здоров'я особистості розглядається як інтегративна характеристика якості духовного, психічного і фізичного розвитку індивіда, що забезпечує його повноцінну участь у різноманітних сферах соціального життя й діяльності як суб'єкта праці, пізнання, спілкування й творчості. Всесвітня організація охорони здоров'я підкреслила розуміння здоров'я не тільки як відсутність хвороб, а й як стан соціального, культурного й духовного благополуччя людини. У понятті «здоров'я» поєднано такі його основні компоненти: фізичне, психічне, розумове і духовне [6].

Загальновідомо, що ефективним засобом збереження і вдосконалення здоров'я є здоровий спосіб життя – певний стиль життєдіяльності особистості, який ґрунтується на культурних нормах, цінностях, формах і способах діяльності, що зміцнюють здоров'я і сприяють гармонійному фізичному, духовному і соціальному розвитку. Здоровий спосіб життя включає такі основні елементи: раціональний режим праці і відпочинку, викорінення шкідливих звичок, оптимальний руховий режим, особисту гігієну, раціональне харчування тощо.

В умовах сьогодення також актуалізується проблема формування свідомого ставлення особистості до власного здоров'я. Ставлення до здоров'я – один з елементів поведінки щодо самозбереження, який включає три основні компоненти: когнітивний, емоційний та мотиваційно-поведінковий. Тож задіюються і знання про здоров'я, відбувається усвідомлення і розуміння його значення у процесі життєдіяльності людини, вплив на соціальні функції, емоціональні та поведінкові реакції [5].

Ефективне досягнення вищезазначених цілей національної освіти щодо збереження і розвитку здоров'я учнів, забезпечення безпеки їхньої особистості, можливе лише за умови узгоджених дій усіх ланок державно-громадського управління, залучення всіх державних закладів та громадських організацій, робота яких пов'язана з молоддю. Тобто, створення цілісної державно-громадської системи, спрямованої на успіхи визначених цілей [4].

Вирішальне значення у цьому процесі відіграє поєднання роботи з формування у молодих людей знань з теорії і методики фізичного виховання та ведення здорового способу життя з практичними заняттями фізичними вправами. З цією метою їм слід надавати інформацію про взаємозв'язок спортивних занять з цінностями здорового способу життя. Для їх кращого засвоєння слід ставити завдання розробляти програми збереження і зміцнення особистого здоров'я в майбутньому; аналізували життя відомих особистостей, знайомих і друзів щодо їхнього способу життя. Це допоможе учням конкретизувати теоретичні знання про цінності здорового способу життя і сприятиме розвитку мотивації до його самостійного ведення.

Список використаних джерел

1. Завидівська Н., Римар О. Особливості вдосконалення системи фізичного виховання студентів у контексті нового закону про вищу освіту. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2015. Вип. 11. С. 65-69.

2. Про фізичну культуру і спорт: Закон України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, № 14, ст.80). URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3808-12> (дата звернення: 2.05.2023).
3. Круцевич Т. Ю. Управління фізичним станом підлітків у системі фізичного виховання : дис. ... док-ра наук з фізичного виховання і спорту : 24.00.02 / Т. Ю. Круцевич. – К. : Національний ун-т фіз. виховання і спорту України, 2000. – 510 с.
4. Матюнина Н.В., Барабашов С.В. Освітньо-оздоровча програма «Простір» використання резервів третього семестру для покращення здоров'я школярів Н.В. Матюнина, С.В. Барабашов// - Збірник наукових праць. Дрогобич: Коло, 2003. Випуск другий.
5. Рибалко П. Ф. Проблема підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу середньої освіти. Science and education a new dimension: Pedagogy and Psychology. 2020. (Будапешт, Угорщина) С. 38-42
6. Шамардіна Г.Н., Долбишева Н.Г. Основи знань про фізичне здоров'я в системі школи. Концепція розвитку галузі фізичного виховання і спорту в Україні: збірник наукових праць. Рівне: Принт Пауз, 2001. Вип. 2. С.192.

Химан Галина Петрівна,

*аспірантка 2 року навчання спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки
факультету технологічної і професійної освіти*

Науковий керівник: д-р пед. наук, проф. Курок В.П.

АРТТЕРАПЕВТИЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СКЛАДНИК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПСИХОЛОГА

Сучасна вища освіта потребує підготовки гармонійної особистості, здатної мислити критично, що вміє орієнтуватися у великих потоках інформації, знаходить спільну мову з іншими людьми, спроможної брати на себе відповідальність, яка прагне до постійного фахового та особистісного саморозвитку.

У контексті євроінтеграції Української держави перед вищою школою постало завдання модернізації системи підготовки фахівців, які працюють у системі «людина-людина». Зокрема, йдеться про впровадження компетентнісного підходу до формування особистості майбутнього психолога під час професійної підготовки в закладі вищої освіти.

Наразі українська вища освіта перебуває на новому етапі реформування, сутність якого полягає в модернізації всієї системи підготовки майбутніх фахівців. Задля цього потрібно повністю відмовитися від попередньої системи вищої освіти та перейти до нової, яка буде відповідати вимогам сьогодення. Одним із пріоритетних напрямів розвитку освітньої галузі в наш час є широке впровадження компетентнісного підходу.

Про необхідність широкого впровадження означеного підходу в освіту свідчать закони України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про фахову передвищу освіту», «Про вищу освіту», Закон України «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року», Концепція розвитку педагогічної освіти, Концепція розвитку освіти України на період 2015–2025 рр., Концептуальні засади реформування середньої освіти «Нова українська школа», Національна рамка кваліфікацій тощо.

Важливий внесок у вирішення проблемних питань впровадження компетентнісного підходу у вітчизняний освітній простір здійснили вчені О. Антонова, В. Бадер, І. Бех, В. Болотов, Л. Бірюк, О. Дубасенюк, В. Курок, В. Луговий, О. Пометун, В. Радкевич, В. Рябенко та інші.

Незважаючи на підвищену увагу вітчизняних науковців до актуальних питань застосування положень цього підходу в освітній діяльності, недостатньо дослідженими залишаються питання щодо особливостей його реалізації в процесі підготовки майбутніх психологів у ЗВО, зокрема формування їхньої арттерапевтичної компетентності

Запровадження компетентнісного підходу в освіті стає предметом не тільки наукових розвідок, але й нормативних документів, що лягли в основу реформування європейської системи освіти. Офіційні документи ЮНЕСКО «Конвенція про визнання кваліфікацій з вищої освіти в Європейському регіоні», «Конвенція про технічну та професійну освіту», Рекомендації Європейського парламенту та Ради Європейського Союзу «Про основні компетентності для навчання протягом усього життя» окреслюють коло ключових компетентностей, які повинні формуватися під час освітнього процесу у вищій школі. Ключові компетентності виступають не тільки індикатором готовності майбутнього фахівця до успішного виконання професійних обов'язків, але й дають йому можливість розвиватися, самореалізовуватися та брати активну участь у громадському житті суспільства.

Зростання попиту на психологів зумовило помітні якісні та кількісні зміни у психологічній освіті. Професійна підготовка майбутніх психологів розглядається як цілеспрямований процес формування у здобувачів освіти здатності та внутрішньої готовності до майбутньої фахової діяльності, важливим аспектом яких є досягнення відповідного рівня професійної компетентності для надання психологічних послуг.

Для успішного вирішення освітніх завдань професійна підготовка майбутніх психологів у ЗВО має враховувати: діяльнісний підхід до опанування фахом, що дає змогу оптимально структурувати освітній процес на основі єдності психологічної теорії та практики і забезпечує надійне підґрунтя всіх видів роботи психолога; соціально-психологічне вивчення людини, відповідно до якого відбувається досягнення основ зростання та розвитку її особистості протягом усього періоду життєдіяльності; усвідомлення здобувачами освіти соціальної значущості та невинного підвищення затребуваності їхньої подальшої професійної діяльності; завдання особистісного зростання майбутніх психологів; положення системного підходу щодо пізнання психічної реальності, який сприяє адекватній постановці проблеми і навчальних завдань, орієнтує освітній процес на розкриття цілісного образу людини та її особистісного потенціалу [1].

Концепцією освіти, що найбільш повно відповідає запитам сучасного світу, є компетентнісний підхід, адже ця методологія орієнтована на формування інтегральних досягнень здобувачів освіти, що конкретизуються в загальних та спеціальних (фахових) компетентностях. На думку зарубіжних науковців, компетентність – це здатність успішно задовольняти індивідуальні чи соціальні вимоги або виконувати діяльність чи завдання. За своєю природою вона є внутрішньою психічною структурою особистості – у значенні здібностей, можливостей, схильностей людини. Вона ґрунтується на поєднанні когнітивних та практичних навичок, знань, мотивації, ціннісної орієнтації, установок, емоцій та поведінкових компонентів, що в єдності зумовлюють мобілізацію ефективних дій [3].

Відповідно до особливостей професійної діяльності психолога, у галузевому стандарті вищої освіти інтегральна компетентність визначена як здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері психології, що передбачають

застосування основних психологічних теорій і методів та характеризуються комплексністю і невизначеністю умов [2]. Вагомим складником професійної компетентності психолога є арттерапевтична компетентність.

Арттерапевтична компетентність майбутніх психологів формується й розвивається шляхом: урахування початкового рівня зазначеної компетентності здобувача освіти; уведення в освітню програму компонентів, що сприяють поглибленню та розвитку арттерапевтичної компетентності; наявності арттерапевтичних знань умінь та навичок використання арттерапевтичних технологій; здатності особи здійснювати арттерапевтичну діяльність; залучення студентів до участі в соціально-психологічних тренінгах; створення умов щодо можливості спілкування майбутніх психологів із провідними психологами-практиками; залучення студентів до участі в дискусіях, семінарах, конференціях, круглих столах, присвячених проблемам арттерапії тощо.

Втілення компетентнісного підходу гарантує високий рівень результативності професійної підготовки майбутніх психологів до фахової діяльності та забезпечує їх спроможність відповідати новим запитам на ринку праці.

Таким чином, можна зазначити, що компетентнісний підхід перетворився в суспільно-значуще явище, яке лежить в основі реформування системи освіти України. Так, формування арттерапевтичної компетентності майбутніх психологів передбачає обізнаність із визначеною системою арттерапевтичних знань, умінь, навичок, цінностей, набуття досвіду, що дає їм змогу якісно здійснювати професійну діяльність.

Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо в розробленні моделі формування арттерапевтичної компетентності майбутніх психологів в умовах професійної підготовки у ЗВО.

Список використаних джерел

1. Литвин А. В., Руденко Л. А. Удосконалення підготовки психологів у закладах вищої освіти. Науковий вісник Львівської академії. Серія: Педагогічні науки : зб. наук. пр. / гол. ред. Т. С. Плачинда. Кропивницький : ЛА НАУ, 2021. Вип. 9. С. 63-74.
2. Стандарт вищої освіти України Спеціальність 053 Психологія. Ступінь вищої освіти: Бакалавр. Київ, 2019. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishchaosvita/zatverdzeni%20standarty/2019/04/25/053psikhologiyabakalavr.pdf> (дата звернення: 15.03.2024).
3. Definition and Selection of Competencies. Theoretical and Conceptual Foundations. Strategy Paper on Key Competencies. [Electronic resource]. 07. 10. 2009. Access mode: <https://www.voced.edu.au/content/ngv%3A9408> (date of application: 15.03.24)

012 ДОШКІЛЬНА ОСВІТА

Загородній Ігор Михайлович,
аспірант 1 року навчання спеціальності 012 Дошкільна освіта
факультету дошкільної освіти
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Данильченко І.Г.

СЕРЕДОВИЩЕ ЗДО ЯК ВАЖЛИВА УМОВА ДЛЯ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

Вступ. Соціально-громадянська компетентність дітей дошкільного віку виокремлена Базовим компонентом дошкільної освіти як одна з вагомих, адже це важлива характеристика дитини, яка виявляється в здатності до прояву особистісних якостей, соціальних почуттів, любові до Батьківщини, готовності до посильної участі в соціальних подіях, що відбуваються в дитячих осередках, громаді, суспільстві та спрямовані на покращення суспільного життя. Ефективність формування соціально-громадянської компетентності в дошкільників великою мірою залежить від навколишнього середовища, яке створено в сім'ї та закладі дошкільної освіти.

Мета: висвітлити деякі характеристики середовища сучасного закладу дошкільної освіти, які сприяють якісному формуванню соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку.

Матеріали та методи: аналіз педагогічних досліджень, публікацій з проблеми створення якісного середовища в закладі дошкільної освіти як умови повноцінного розвитку дошкільника, узагальнення та систематизація інформації щодо формування соціально-громадянської компетентності в дітей старшого дошкільного віку в середовищі ЗДО.

Результати. Проблема формування соціально-громадянської компетентності в дітей дошкільного віку поліаспектна, тому різні її напрями досліджували українські вчені: С. Бойко, В. Бутенко, О. Варецька, С. Кондратюк, Ю. Косенчук, В. Кремень, О. Кучер, Т. Поніманська, О. Пометун, О. Рейпольська, Т. Смагіна, І. Сохань, Л. Сохань та інші. Наукові публікації, присвячені середовищу освітнього закладу, засобам його гармонізації належать Н. Гавриш, Л. Карнаух, О. Кошіль, К. Крутій, Р. Павелкову, М. Розенбергу та іншим.

Більшість вчених, проаналізувавши підходи до організації освітнього процесу дітей дошкільного віку, стверджують, що актуальним підвищенням якості дошкільної освіти є забезпечення її поступального інноваційного розвитку, особистісно-орієнтованого, диференційованого, індивідуального, діяльнісного, інтегрованого, ігрового, середовищного підходів до організації дитячої життєдіяльності у закладі дошкільної освіти. Так, на думку О. Кошіль, реалізація середовищного підходу в дошкільній освіті у поєднанні з діяльнісним, особистісно-орієнтованим, компетентнісним, технологічним забезпечить належні умови розвитку особистості [2].

Використовуючи дефініцію «освітнє середовище», педагоги і психологи намагаються підкреслити, що розвиток, навчання, виховання і соціалізація дитини відбуваються не тільки під впливом дій педагогів і не лише завдяки індивідуально-психологічним особливостям конкретного дошкільника. Ефективність зазначеного, як і розвиток, і навчання дитини дошкільного віку, завжди відбуваються в певних просторово-предметних, міжособистісних, соціокультурних умовах, які можуть як

сприяти, так і утруднювати розвиток, навчання і виховання дітей під впливом педагогічних дій.

К. Крутій визначає освітнє середовище як продукт відносин між суб'єктами освітнього простору; комплекс додаткових чинників і допоміжних послуг, що забезпечують дітям комфортні умови розвитку, навчання і виховання: збалансований розклад, зручність і забезпеченість ігровими приміщеннями [3, с. 270]. У своїй публікації дослідниця звертає увагу й на такий різновид середовища як соціокультурне предметно-просторове середовище розвитку дитини, адже воно є чинником природного (спонтанного) і спеціально організованого (регульованого процесу її становлення як людини культури). Об'єднання понять «соціокультурне» і «предметно-просторове» пов'язано, як вважає авторка, з думкою про єдність духовно-ціннісного і речового світу в житті дитини, яка росте. Це середовище, що охоплює предмети, речі, знаки, образи, відносини, у яких кристалізується, відображається і відтворюється культура та індивідуальний досвід дитини [3, с. 273].

Узагальнюючи наукові підходи до тлумачення складного, багатомірного і суб'єктивного поняття «освітнє середовище», можемо констатувати, що більшість науковців під середовищем розуміють оточення, яке складається із сукупності природних, матеріальних, соціальних чинників, які прямо чи опосередковано впливають на особистість. Визначають його як процес діалектичної взаємодії соціального, просторово-предметного та психодідактичного компонентів, що утворюють систему умов і впливів, яка забезпечує оптимальні параметри освітньої діяльності певного освітнього суб'єкту в цільовому, змістовому, процесуальному, результативному, ресурсному аспектах.

Із вступом до закладу дошкільної освіти в мікросередовищі дитини з'являється важливий дорослий – вихователь. Від спілкування з ним, його поведінки залежить ефективність соціалізації дитини, формування її соціально-громадянської компетентності. Дитина сприймає його вплив як усвідомлено, так і неусвідомлено, через психологічні механізми – зараження, наслідування, сугестію.

Ще одним значущим фактором соціалізації в соціальному середовищі ЗДО є дитяче співтовариство. Спільні види діяльності, які виникають під час взаємодії дітей дошкільного віку виробляють у дитини необхідні навички соціальної взаємодії, уміння підкорятися колективній дисципліні та водночас відстоювати власні права, співвідносити власні інтереси із суспільними.

Варто зазначити, що створення комфортного, розвивального соціокультурного середовища можливе на засадах соціоігрової педагогіки. Основою такої педагогіки є партнерські стосунки вихователя з дітьми. Н. Гавриш виділяє такі умови формування партнерських стосунків:

1 умова – гнучкість свідомої позиції дорослого як партнера та організатора дитячої співпраці, що передбачає: а) подолання бажання постійно повчати, наставляти дітей; б) сприймання гомону дітей під час діяльності в групі як норми, без чого неможливе налагодження дружньо-ділових взаємин між дітьми; в) обов'язкова наявність на занятті діалогу між дітьми та між педагогом і дітьми, під час якого дошкільники вчаться не тільки слухати і чути дорослого та одне одного, а сам вихователь справляється в умінні розмовляти з дітьми, слухати їхню думку, а не лише говорити їм;

2 умова – домінування мікрогруп як способу організації дітей для розв'язання освітніх завдань не тільки на заняттях, а й поза ними. Це дає змогу максимально врахувати індивідуальні відмінності розвитку дітей. При цьому роль дорослого – спостерігати, організовувати і співпрацювати.

3 умова – повернення дітей обличчям одне до одного у просторовому та змістовому сенсі [1, с. 9–11].

Одним із методів гармонізації психологічної атмосфери в колективі ЗДО і стосунків із батьками вихованців є метод ненасильницького спілкування (М. Розенберг).

Ненасильницьке спілкування – спосіб комунікації, який ґрунтується на емпатії й сприяє мирному розв’язанню конфліктів.

Мета ненасильницького спілкування – навчитися слухати себе й інших зі співчуттям, а також викликати співпереживання в інших.

Алгоритм ненасильницького спілкування.

1. *Спостереження.* Слід навчитися спостерігати, не даючи оцінки тому, що ми бачимо або чуємо (наприклад, Сергійко жадібний – він не захотіла поділитися цукерками з Олею).

2. *Почуття.* Усвідомити почуття, які сповнюють вас у певній ситуації, й назвати їх (неправильне трактування почуттів – я відчуваю, що мене ігнорують (інтерпретація дій інших); адекватне вираження почуттів – я відчуваюся самотньою).

3. *Потреби.* Визначившись із почуттями, доцільно з’ясувати, що саме їх викликало. В основі конфлікту будь-якого масштабу лежать незадоволені потреби і неправильно вибрані стратегії їх задоволення (звинувачення інших – я обурена, що ти не доїв усе, що було на тарілці; формулювання власних потреб – я засмучуюся, коли ти лишаєш їжу, бо хочу, щоб ти мав достатньо енергії для навчання та ігор).

4. *Прохання.* Після того, як ми висловили опоненту свої почуття та потреби, слід звернутися до нього з проханням, але не з вимогою. Прохання має бути чітко сформульоване, називати конкретні дії для задоволення наших потреб, яких ми сподіваємося від співрозмовника. Прохання відрізняється від вимоги тим, що людина, до якої звертаються, має право відповісти «ні» (вимога – ви повинні вимкнути телефон; прохання – чи не могли б ви вимкнути телефон?).

Ненасильницьке спілкування базується на вмінні увійти в становище іншої людини, зрозуміти її почуття та потреби, тож дуже важливо навчитися: 1) слухати і чути своїх співрозмовників; 2) сприймати критику й висловлювати свою незгоду [4].

Насамкінець, згадаємо про низку принципів створення освітнього середовища (предметно-розвивального) в ЗДО, яке сприятиме якісному формуванню соціально-громадянської компетентності дошкільників, а саме: насиченості, варіативності, доступності, безпечності, дистанції, урахування гендерних і вікових особливостей, вільного вибору, динамічності, поліфункціональності, емоційного комфорту, культуровідповідності, естетичності, творчості.

Висновки. Отже, для комфортного перебування дитини в ЗДО, повноцінного її розвитку, виховання і навчання, успішної соціалізації, ефективного формування соціально-громадянської компетентності, необхідно створити соціальне, соціокультурне, предметно-розвивальне середовище, яке функціонує на основі низки принципів, у якому реалізуються в комплексі сучасні педагогічні технології, використовуються прийоми соціоігрової педагогіки, алгоритм ненасильницького спілкування, а вихователі, діти і їхні батьки є партнерами.

Список використаних джерел

1. Гавриш Н. Соціоігрова педагогіка як особливе перехрестя поколінь, або Роздуми напередодні нового навчального року. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2016. № 8. С. 7–11.
2. Кошіль О. Освітнє середовище дошкільного навчального закладу: генеза та сутнісний зміст поняття. *Освітологічний дискурс*. 2017. № 3–4 (18–19). С. 150–159.

3. Крутій К. Освітній простір дошкільного навчального закладу: монографія: у 2-х ч. Частина друга. Концепція, Програма розвитку та освітні програми ДНЗ. Запоріжжя: ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2010. 284 с.
4. Остапенко Г. Ненасильницьке спілкування – стратегія життя. *Дошкільне виховання*. 2017. № 5. С. 13–15.

Лантух Сергій Анатолійович,
аспірант 1 року навчання спеціальності 012 Дошкільна освіта
факультету дошкільної освіти
Науковий керівник: д-р пед. наук, проф. Загородня Л.П.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТФІЛЬМІВ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИЧО-ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

Вступ. Сучасну екологічну кризу, яка загострилася у зв'язку з російсько-українською війною, можуть мінімізувати громадяни із біоцентричною свідомістю, які володіють екологічною культурою. Природничо-екологічна компетентність, як передумова екологічної культури особистості, формується в дошкільному віці. Цей процес складний, динамічний і тривалий. Його успіх залежить великою мірою від раціонального добору засобів та врахування низки педагогічних умов.

Мета: схарактеризувати педагогічні умови використання мультфільмів у формуванні природничо-екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку.

Матеріали та методи: аналіз педагогічних досліджень, публікацій з проблеми екологічного виховання дошкільників, педагогічних умов організації освітнього процесу, узагальнення та систематизація інформації щодо педагогічних умов використання мультфільмів у формуванні природничо-екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку.

Результати. Проблемі екологічного виховання дітей дошкільного віку присвятили наукові розвідки Г. Бєленька, О. Вашак, Л. Загородня, Н. Лисенко, В. Маршицька, Л. Мацук, З. Плохій, Н. Пустовіт, С. Іванчук, Н. Яришева та інші.

Визначення й використання поняття «педагогічні умови» висвітлено в наукових публікаціях А. Алексюка, В. Андрєєва, А. Аюризанайн, Н. Дворнікової, А. Литвина, В. Манько, І. Мороз, П. Підкасистого, Р. Рославець та інших.

Сутність мультиплікації і деякі особливості мультиплікаційних фільмів розкрито в працях вітчизняних дослідників Н. Капельгородської, Б. Крижанівського, О. Шупик та інших.

У тлумачному словнику української мови умову потрактовано як необхідну обставину, передумову, яка робить можливим здійснення чого-небудь; обставини, особливості реальної дійсності, за яких щось відбувається або здійснюється; правила, вимоги, виконання яких забезпечує що-небудь; сукупність даних, положення, що лежать в основі чого-небудь [2, с. 493].

Оскільки ми розкриваємо зміст поняття «педагогічні умови», то логічним є твердження, що мова йде про обставини, пов'язані з організацією освітнього процесу в ЗДО, у якому відбувається пізнавальна діяльність дітей, спрямована на формування в них природничо-екологічної компетентності.

Проведений нами аналіз педагогічної літератури дозволив з'ясувати, що дослідження явища «педагогічні умови» розглядалося у працях багатьох науковців. Так,

педагогічні умови А. Литвин тлумачить як комплекс спеціально спроектованих генеральних чинників впливу на зовнішні та внутрішні обставини освітнього процесу й особистісні параметри всіх його учасників. Педагогічні умови забезпечують цілісність навчання та виховання в інформаційно-освітньому середовищі освітнього закладу відповідно до вимог суспільства та запитів ринку праці, сприяють усебічному гармонійному розвитку особистості та створюють сприятливі можливості для виявлення її задатків, урахування потреб і формування загальнолюдських і професійно важливих рис, ключових кваліфікацій, загальних і професійних компетентностей [0, с. 28–29].

Науковцями зроблена спроба виділити складові педагогічних умов, що дозволило класифікувати їх за певними ознаками, що дало більш дискретне розуміння цього поняття.

Р. Рославець виокремив об'єктивні та суб'єктивні складові умов. Об'єктивні складові – це раціональне використання засобів та форм навчання і самонавчання [5]. До суб'єктивних складових умов віднесені знання, уміння, навички, психічні процеси, стани та якості особистості. Об'єктивні та суб'єктивні складові педагогічних умов взаємозв'язані, взаємообумовлені, взаємоузгоджені та впливають і змінюють одне одного. Наприклад, використання мультфільмів у процесі формування природничо-екологічної компетентності змінюють стиль відносин між дитиною і вихователем. У свою чергу, зміна стилю відносин спричиняє дію на психічні процеси, стани та якості особистості дитини. Такий розподіл вважається умовним, тому що всі складові освітнього процесу утворюють цілісну систему, а структурування необхідне для аналізу процесу, розробки способів його покращання й надання рекомендацій учасникам.

Науковці (Р. Рославець, Н. Дворнікова, Г. Тарасенко та інші) диференціюють педагогічні умови на організаційно-педагогічні, соціально-педагогічні та психолого-педагогічні. Отже, педагогічні умови – це якісна характеристика основних факторів, процесів і явищ освітнього середовища.

Розглянемо умови, які обґрунтовують науковці як необхідні для здійснення екологічного виховання дітей дошкільного віку.

Важливою педагогічною умовою реалізації завдань екологічного виховання є врахування вікових особливостей дітей, зокрема сприймання, уваги, мислення, мовлення, пам'яті, емоційних переживань [1].

Вікові особливості дітей старшого дошкільного віку дозволяють формувати реалістичні уявлення про явища природи, базові елементи природодоцільного світогляду, усвідомлення єдності всіх природних елементів та себе як частини природи з використанням мультиплікації. Але при цьому необхідно враховувати природничо-екологічний зміст мультфільмів, який повинен поєднуватися із змістом інших видів діяльності, та яскраво відображати події в природі, служити прикладом любові до природи.

Н. Кот наголошує на систематичності і послідовності використання тієї чи іншої технології [3]. З цього приводу, використання мультфільмів про природу повинно бути систематичним, з їх допомогою дітей ознайомлюють із сезонними змінами, правилами догляду за домашніми тваринами та рослинами тощо.

Необхідною умовою в процесі формування екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку Н. Кот виокремлює спланованість заходів на весь навчальний рік. Вихідними в цьому процесі є сезонні зміни в природі, які складають зміст всіх видів діяльності дітей та еколого-педагогічних заходів [3]. Ураховуючи цю умову, необхідно добирати мультфільми, орієнтуючись на певну пору року. Наприклад, мультфільми про зміни в природі ранньою весною (про первоцвіти, дерева, пробудження диких тварин

після зимової сплячки) необхідно показувати дітям у березні-квітні, в теплу пору року дітей ознайомлюють з рослинами, які квітнуть і плодоносять улітку, ознайомлення із зимуючими птахами та сплячкою диких звірів доцільно здійснювати взимку.

Із мультфільмів діти отримують не лише елементарну інформацію про те, що тварини їдять, яку мають будову, але й відображають їх взаємозв'язки з середовищем мешкання, пристосованість до нього. Переглядаючи такі мультфільми, діти дізнаються про поведінку тварин і в них виховується почуття гуманного і бережного ставлення до цих об'єктів природи. Це ж саме стосується змісту мультфільмів про рослини, які вирощують на підвіконні, на городі, на квітнику, в полі. Наприклад, мультфільм «Де росте пшоно» в цікавій формі розповідає про просо, насіння якого і є пшоном. Вихователь вибирає мультфільми пізнавального та естетичного характеру, щоб діти не тільки отримували інформацію про природу, але й переживали естетичні почуття. Мультфільми, базуючись на матеріалі знань, здобутих дітьми попередньо, розвиває, ускладнює їх, тобто є новою сходинкою в загальній системі природничо-екологічного виховання дошкільників.

Наступною важливою умовою є фіксація отриманих дітьми знань про природу. Н. Кот наголошувала, що розгляд картин, читання літературних творів, проведення бесід за змістом мультфільму доповнюють і збагачують враження дітей від переглянутого мультфільму [3]. Фіксації отриманих знань сприяє і організація спільної творчої діяльності з дітьми: малювання окремих епізодів із мультфільмів, створення мультфільмів власними руками, театралізація окремих епізодів із мультфільмів, вивчення віршів, пісень, прикмет про природу, що були озвучені в мультфільмах тощо.

Ще однією важливою умовою ефективного використання мультфільмів у формуванні природничо-екологічної компетентності дошкільників є залучення батьків до цього процесу. Так, великі за тривалістю мультфільми (наприклад, «Сіра шийка», «Лісові мандрівники») діти мають переглядати разом з батьками вдома. Батьки ж повинні контролювати процес вибору дітьми мультфільму і спрямовувати їхню увагу на ті мультфільми, що сприяють формуванню реалістичних уявлень про природу, розкривають взаємозв'язки між її об'єктами та виховують екологічно доцільну поведінку. Після перегляду обов'язково слід обмінятися враженнями про переглянутий мультфільм, з'ясувати що зацікавило, що видалося незрозумілим, новим, неприємним чи позитивним.

Висновки. Отже, аналіз низки досліджень, присвячених педагогічним умовам і використанню мультфільмів у роботі з дошкільниками, дозволив нам виокремити педагогічні умови, які впливають на ефективність процесу формування природничо-екологічної компетентності дошкільників під час перегляду мультфільмів природничо-екологічного змісту, а саме: врахування рівнів сформованості природничо-екологічної компетентності дітей; відповідності мультфільмів природничо-екологічного змісту віковим особливостям та інтересам вихованців; раціонального вибору мультфільмів природничо-екологічного змісту в ЗДО та вдома; виваженого визначення часу для перегляду мультфільмів у ЗДО; фіксації знань, отриманих дітьми у процесі перегляду мультфільмів.

Список використаних джерел

1. Білан О. І. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля». 2-ге вид. Тернопіль: Мандрівець, 2022. 216 с.
2. Івченко А. О. Тлумачний словник української мови. Харків, 2006. 540 с.
3. Кот Н. про сучасні підходи до екологічного виховання дошкільників. URL : <http://archive.nbuv.gov.ua/Portal/Socgum/VIrd/201011/12.pdf>.

4. Литвин А. В. Методологічні засади поняття «педагогічні умови»: на допомогу здобувачам наукового ступеня. Львів, 2014. 76 с.
5. Рославець Р. М. Психолого-педагогічні умови виховання екологічної культури дошкільників. Луцьк: Вежа, 1999. 97 с.

Осадча Олена Федорівна,
аспірантка 2 року навчання спеціальності 012 Дошкільна освіта
факультету дошкільної освіти
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Куліш І.Д.

ДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ КРИТЕРІЇВ СФОРМОВАНOSTІ ЛОГІКО-МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ

Означена проблема є актуальною і досліджуваною як вітчизняними так і зарубіжними науковцями: Н. Баглаєва, А. Богуш, Н. Гавриш, Л. Гайдаржийська, Л. Зайцева, О. Кононко, К. Крутий, В. Кузьменко, М. Машовець, Т. Степанова, В. Старченко, О. Фунтікова та ін.

Зокрема, технологію формування математичної компетентності розробила Л. Зайцева, зміст поняття «логіко-математична компетентність» досліджує В. Старченко [5].

У низці наукових публікацій акцентовано увагу на таких ключових моментах досліджуваної проблеми: загальнотеоретичні засади формування елементарних математичних уявлень у дітей – Н. Баглаєва, Л. Зайцева, Т. Пагута, К. Щербакова; формування математичних понять у процесі пізнавальної діяльності – С. Татарінова; розвиток логіко-математичних здібностей дітей дошкільного віку – Ф. Блехер, О. Кононко, Г. Костюк, Ж. Столяр, К. Щербакова, Л. Шлегер; дидактичні методи, форми, засоби формування математичних знань – Л. Гайдаржийська, М. Машовець, Л. Плетеницька [8].

У законодавчому документі, яким регулюється діяльність закладів дошкільної освіти України: Базовий компонент дошкільної освіти [2], зазначається, що «сенсорно-пізнавальна, логіко-математична, дослідницька компетентність – це здатність дитини використовувати власну сенсорну систему в процесі логіко-математичної і дослідницької діяльності. Результатом є наявність пізнавальної мотивації, базису логіко-математичних, дослідницьких знань, набутих дитиною умінь і навичок (аналізу, порівняння, узагальнення, здійснення самоконтролю), пізнавальний досвід, що накопичується і використовується в різних видах дитячої діяльності.

Мета наукової розвідки полягає в теоретичному аналізі наукових досліджень, що стосуються проблеми визначення критеріїв логіко-математичної компетентності дітей дошкільного віку. У процесі дослідження даної теми нами використані теоретичні методи дослідження.

Логіко-математична компетентність це набір знань, вмінь і навичок, пов'язаних з логікою та математикою, які дитина здобуває у дошкільному віці. Так, поняття «логіко-математична компетентність» В. Старченко уточнює як сформоване вміння розмірковувати, доводити правильність власних суджень [11].

Нам імponує думка Л. Зайцевої, яка вважає, що елементарна математична компетентність включає сукупність компонентів: мотиваційного, емоційного та змістового [5].

Критерії сформованості логіко-математичної компетентності – це стандарти або параметри, за якими можна оцінити рівень розвитку логіко-математичної компетентності у дошкільників. Зокрема, у «Педагогічному словнику професійної освіти» поняття «критерій» визначається як засіб міркування, ознака, на основі якої проводиться визначення або класифікація чого-небудь, мірило оцінки [3].

Отже, правильно підібрані критерії оцінювання рівня сформованості будь-якої компетентності дозволять забезпечити об'єктивність у оцінюванні педагогами вмінь і знань на різних етапах навчання.

Л. Іщенко та І. Підлипняк визначають критерії за результатами узагальнення досліджень з питань математичної підготовки дітей і вимог програм з дошкільної освіти, у яких підкреслюється, що ознаками якості навчання дітей математичних понять і уявлень є вміння самостійно та свідомо їх використовувати задля вирішення практичних завдань. Отже, вони виокремлюють наступні критерії: 1) *самостійність дитини у вирішенні математичних завдань* 2) *усвідомлене виконання мисленнєвих дій у процесі виявлення відношення предметів за їх математичними властивостями* [6].

О. Полєвікова та Т. Швець, досліджуючи особливості логіко-математичного розвитку дошкільників за допомогою флеш-ігор визначають такі критерії: *абстрагування з показниками* – вміння виокремлювати найбільш значущі характеристики об'єкта та вилучати несуттєві ознаки; флеш-гра: «Обери транспорт»; *аналіз із показниками* – вміння визначати взаємозв'язок предмета й об'єктів; *зіставляти й аналізувати отримані дані*; флеш-гра: «Чиї сліди?»; *синтез із показниками* – вміння дотримуватися законів логіки, будувати гіпотези і з'ясовувати наслідки міркувань; флеш-гра: «Коли це буває?» [10].

Ми розділяємо думку Т. Оторвіної, яка у кваліфікаційній роботі «Математична підготовка дітей до школи засобами ейдетики» [7] виокремлює *мотиваційний* (дитина має та виявляє бажання вести вирішувати математичні та логічні завдання, проявляє наполегливість у досягненні мети, бажає вирішувати нові та більш складні математичні завдання); *операційний* (дитина має уявлення про можливі способи шляхи вирішення математичного завдання на основі дитина має знань елементарної математики, уявлень про геометричні фігури, величину, кількість, якість та простір) та *організаційний* критерії сформованості логіко-математичної компетентності дошкільників (досвід практичного використання дитиною математичних знань, умінь та дій комбінаторного перебору варіативних способів вирішення поставленого математичного завдання).

У науковій розвідці Т. Пагути [4] на тему: «Дидактичні ігри як засіб формування логіко-математичної компетентності дітей дошкільного віку» критеріями визначення рівнів сформованості логіко-математичної компетентності є: *пізнавальна активність*, *пізнавальні, ігрові мотиви*, *вміння порівнювати предмети за розміром, рахувати порядковою та кількісною лічбою, вирішувати прості арифметичні задачі, здійснювати обчислення, порівнювати предмети на підставі уявлень, закінчувати слова, вилучити зайве, встановлювати послідовність явищ, здійснювати логічні операції*.

Н. Баглаєва вважає, що процес логіко-математичного розвитку, формування знань і вмінь у дітей старшого дошкільного віку мають бути організовані так, щоб навчання забезпечувало не лише безпосередній практичний результат, а й розвивальний ефект, почуття впевненості в своїх знаннях, інтересу до пізнання, прагнення до подолання труднощів, інтелектуальне задоволення, тобто якісну підготовленість до школи. Основними критеріями оцінки логіко-математичної компетентності, на думку дослідниці є: *правильність і повнота, усвідомленість та осмисленість, міцність та*

дієвість математичних уявлень, характер діяльності дитини та критичність мислення в процесі виконання завдань [1].

В залежності від віку дітей та засобів формування логіко-математичної компетентності вчені послуговуються різними підходами до визначення критеріїв сформованості означеної компетентності в дошкільників. Ми підтримуємо думку Є. Бондаревської, щодо визначення критеріїв на основі критеріально-рівневого підходу, тобто вивчення певного феномену за різними критеріями на певних рівнях [9]. Але що ж стосується дітей дошкільного віку, то більш оптимальним вважаємо все-таки інтегральний підхід. Суть якого полягає у виокремленні критеріїв та показників, що відповідають певному ступеню вираженості певної якості особистості.

Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо в розробці діагностичного інструментарію для визначення рівня сформованості логіко-математичної компетентності в дітей дошкільного віку.

Список використаних джерел

1. Баглаєва Н. Сучасні підходи до логіко-математичного розвитку дошкільників *Дошкільне виховання*. 1999. № 7
2. БКДО <http://surl.li/jiwf> (дата звернення: 01.05.2024)
3. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Вид. 2-ге, доп. і виправлене. Рівне: «Волинські обереги», 2011. 552 с
4. Дидактичні ігри як засіб формування логіко-математичної компетентності дітей дошкільного віку С. 27 <http://surl.li/tnpid> (дата звернення: 01.05.2024)
5. Зайцева Л. І. Формування елементарної математичної компетентності в дітей старшого дошкільного віку : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 : «Дошкільна педагогіка» Київ, 2005. 20 с
6. Іщенко Л., Підлипняк І. Формування логіко-математичної компетентності дітей дошкільного віку засобами ейдетики <http://surl.li/tnqci> (дата звернення: 01.05.2024)
7. Кваліфікаційна робота «Математична підготовка дітей до школи засобами ейдетики» Кривий Ріг, 2021 С. 67 <http://surl.li/tnoyo> (дата звернення: 01.05.2024)
8. Ляпунова В.А., Добровольська Л.П., Жейнова С.С., Городнича С.В. Сутність та необхідність математичного розвитку особистості на етапі дошкільного дитинства. *Інноваційна педагогіка*. 2020. Випуск 26. С. 185-190
9. Момот Л. А. Творчо-розвивальні технології навчання та умови їх реалізації. *Шлях освіти*. 2005. № 3. С. 25–30
10. Полєвікова О., Швець Т. *Educological discourse*, 2021, № 3 (34) С. 144
11. Старченко В. Логіко-математичний аспект дошкільної освіти Валентина Старченко. *Дошкільне виховання*. 2005. №7. С. 19 – 21.

Селікова Яна Сергіївна,

*аспірантка 2 року навчання спеціальності 012 Дошкільна освіта
факультету дошкільної освіти*

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Тітаренко С. А.

ПІДґРУНТЯ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ТА ЕМОЦІЙНОЇ ГРАМОТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Євроінтеграційні процеси в українському суспільстві, модернізація змісту дошкільної освіти України спричинили осучаснення її нормативних документів.

НАУКА ТА ОСВІТА В УМОВАХ ВІЙНИ:

Глухівський національний педагогічний
університет імені Олександра Довженка

Функціонування системи ранньої дитячої освіти відповідно до Міжнародної стандартної класифікації освіти (level 0 – Early childhood education) регулюється міжнародним правом та нормативно-правовими актами України.

Нова редакція Базового компонента дошкільної освіти (2021 р.) визначає ключові компетентності дітей дошкільного віку, які мають бути сформовані під час здобуття ними дошкільної освіти. Компетентність є системою фізичних, психічних, духовних, соціальних компонентів, які пов'язані між собою. Ключові компетентності сприяють формуванню особистості дітей дошкільного віку. Також Державний стандарт дошкільної освіти визначає, що саме педагогічні впливи сприяють формуванню особистості дитини дошкільного віку і це проявляється у розвиненій свідомості та емоційній сфері, керованій поведінці [1].

Концепція освіти дітей раннього та дошкільного віку (2020 р.) визначає метою дошкільної освіти гармонійний фізичний, психічний, розумовий, духовно-моральний розвиток особистості дитини-дошкільника, формування механізмів соціалізації дітей, виховання ціннісного ставлення до себе і навколишнього світу, саморозвитку, самовизначення в різних умовах життя [2].

У Концепції розвитку дошкільної освіти в Україні (2020 р.) зазначено, що зміст дошкільної освіти базується на розвитку навичок взаємодії дітей у спілкуванні, саморегуляції, прийнятті певних правил та розвитку емоційного інтелекту дітей дошкільного віку [3].

Науковці обґрунтовують емоції в нейробіологічному, еволюційному (J. Panksepp) та соціальному підходах (N. Zareen, N. Karim, U. Knan), інтелектуальних теоріях (J. Mayer, P. Salovey, D. Caruso).

Українські вчені надають перевагу єдиному інтелекту, який поєднує у собі соціальні, емоційні та пізнавальні складники (І. Аршава, Н. Коврига, О. Лящ, Е. Носенко та ін.).

Емоції мають величезне значення. Вони відбиваються у наших думках, формують настрій та спрямовують поведінку. Емоції надають забарвлення позитивному або негативному досвіду дітей дошкільного віку та впливають на їх соціалізацію та соціальний розвиток.

Дошкільники щоденно переживають широкий спектр емоцій під час спілкування з іншими дітьми та дорослими: від радості і захоплення, до гніву, суму, незадоволення і страждань. Емоції є біологічними та універсальними, за їх допомогою визначається значимість внутрішнього стану та зовнішніх впливів; вони пов'язані з потребами і мотивами, виражаються безпосередньо у переживаннях дітей (радості, страху, задоволенні тощо).

Емоції у дітей дошкільного віку виникають під час соціального спілкування з однолітками, дорослими, батьками/опікунами, тому спілкування стає основою для виникнення емоцій.

Емоційна грамотність – це здатність розуміти і керувати власними емоціями [7].

Соціальна грамотність – це теж здатність розуміти і керувати собою під час спілкування у групі однолітків, дорослих, батьків/опікунів [8].

Поняття «соціальний» і «емоційний» взаємопов'язані, їх зміст часто накладається. Наприклад, щоб розв'язати ігровий конфлікт дитині-дошкільнику необхідно володіти емоційною саморегуляцією та мати навички вирішення певної соціальної проблеми у взаєминах, які склалися під час спілкування з іншою дитиною.

Поняття «соціально-емоційна грамотність» найбільш точно і вдало пояснює подвійну природу формування цієї важливої сфери розвитку дітей дошкільного віку. У

дошкільників активно розвивається мовлення, пізнавальні здібності, соціальні навички, які вкрай необхідні для майбутньої навчальної діяльності.

Розвиток соціально-емоційної сфери дітей дошкільного віку включає формування соціальних навичок дітей у процесі спілкування та здатності розуміти, виражати, регулювати свої власні емоції, а також підтримувати інших людей і встановлювати з ними стосунки [4].

Сформована соціально-емоційна грамотність у дітей старшого дошкільного віку є однією із важливих складників готовності дітей до шкільного навчання та успішного спілкування з дорослими та однолітками.

Навичками регулювання своїх власних емоцій є здатність їх контролювати, змінювати та адаптуватися до різних ситуацій, особливо таких, які пов'язані з інтенсивною соціальною взаємодією [5].

Знання і навички регулювання емоцій важливі для розвитку соціальної компетентності дошкільників, яка важлива для налагодження позитивної взаємодії з однолітками, педагогами, родиною.

Формування соціально-емоційної грамотності в дошкільному дитинстві є важливою метою. Сформована у подальшому становленні особистості дошкільників на основі соціально-емоційної грамотності соціально-емоційна компетентність буде основою психічного здоров'я і благополуччя, загальної компетентності [6].

Отже, формування соціально-емоційної грамотності у дітей старшого дошкільного віку є багатогранним процесом, який вимагає комплексного підходу та уваги до різноманітних аспектів їхнього розвитку.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) нова редакція: затв. Наказом МОН України № 33 від 12.01.2021 р.
2. Концепція освіти дітей раннього та дошкільного віку / Національна академія педагогічних наук України. Київ: ФОП Ференець В.Б., 2020. 44 с.
3. Проєкт Концепції розвитку дошкільної освіти в Україні. Київ, 2020.
4. Day, M., & R. Parlakian. 2004. How Culture Shapes Social-Emotional Development : Implications for Practice in Infant-Family Programs. Washington, DC: ZERO TO THREE.
5. Denham, S. A. 2006. Social-emotional Competence as Support for School Readiness : What Is It and How Do We Assess It? *Early Education and Development* 17(1) : 57-89.
6. Harper, Laurie J. 2016. Using picture books to promote social-emotional literacy. *Young children*. July 2016, 71(3), p. 80-86.
7. Schiller, P. 2009. Seven Skills for School Success: Activities to Develop Social and Emotional Intelligence in Young Children. Beltsville, MD: Gryphon House.
8. Willis, C.A., & P. Schiller. 2011. Preschooler's Social Skills Steer Life Success. *Young Children* 66 (1): 42–49.

Цись Наталія Олександрівна,
аспірантка 1 року навчання спеціальності 012 Дошкільна освіта
факультету дошкільної освіти
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Тітаренко С. А.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Функціонування системи освіти в умовах воєнного стану характеризується інтенсивним пошуком нових підходів до навчання, інноваційних форм організації освітнього процесу, ефективних педагогічних та інформаційних технологій. Саме тому підтримка активного упровадження інновацій в освітню галузь під час війни стала одним із ключових напрямів роботи Міністерства освіти і науки України та його підрозділів.

На даний час охорона здоров'я населення є одним з головних пріоритетів нашої держави. Це пов'язано з тим, що негативні екологічні умови життя, неефективна система охорони здоров'я та низький рівень життя погіршують здоров'я дітей від самого народження. Тому вкрай важливо сформуванню у підростаючого покоління ставлення до власного здоров'я як до найвищої людської цінності. Це пов'язано з тим, що дошкільна освіта є важливим етапом у формуванні ціннісних орієнтацій дитини та її уявлення про себе, однією зі складових якого є здоров'я. Уявлення про цінність здоров'я та відповідальне ставлення до нього, які формуються у дітей дошкільного віку, є регуляторами їхньої поведінки у повсякденному житті та необхідною умовою розвитку прагнення до всебічного усвідомлення та реалізації знань і вмінь щодо збереження власного здоров'я. Вищезазначене є основою здоров'язбережувальної компетентності [4].

Дошкільне середовище є вирішальними у формуванні основ фізичного та психічного здоров'я. На цьому етапі важливо забезпечити дітей базовими знаннями та практичними навичками здорового способу життя. Дослідження показують, що 20% здоров'я дитини формується генетично, 20% - факторами навколишнього середовища, 10% - медичним обслуговуванням і 50% - освітою, вихованням і способом життя. Тому головне завдання закладів дошкільної освіти - збереження та зміцнення здоров'я вихованців - має ґрунтуватися на свідомому ставленні до здоров'я дітей, що, в свою чергу, має стати системним елементом модернізованої фізкультурно-оздоровчої діяльності.

Все ж таки слід констатувати, що за останнє десятиліття кількість дітей з певними порушеннями здоров'я та розвитку в Україні досягла критичного рівня. Багаторічні спостереження показують, що майже у всіх колективних закладах дошкільної освіти 65-85% дітей мають різні відхилення у стані здоров'я. Статистика свідчить, що лише 14% немовлят народжуються у фізіологічно здоровому стані, а кількість дійсно здорових дітей дуже низька - лише 5-7%. Ситуація катастрофічна. Неважко спрогнозувати, до яких серйозних проблем вона призведе в найближчі 20-30 років [1].

Тому турбота про здоров'я дітей є найважливішим завданням педагогів закладів дошкільної освіти. Формування здатності до збереження здоров'я починається з моменту народження людини і триває протягом усього життя. Під цим поняттям слід розуміти особливості та схильність дитини до збереження власного фізичного, соціального, психічного і духовного здоров'я та здоров'я оточуючого середовища. Основним критерієм здатності до збереження здоров'я є стан оптимальної відповідності та гармонії

між біологічним, психологічним і соціальним у житті та діяльності людини. Відомо, що для збереження і зміцнення здоров'я необхідні фізична активність, повноцінне харчування і дотримання режиму праці. Неможливо нав'язати дітям здоровий спосіб життя, але необхідно прищеплювати і виховувати вміння зберігати здоров'я. Педагоги і батьки повинні бути уважними до цього, щоб діти знали, що таке здоров'я, що на нього впливає, що добре, а що погано, як зберегти і зміцнити здоров'я. Важливим аспектом роботи педагогів в ЗДО є різнобічний і гармонійний розвиток дітей, збереження, зміцнення і відновлення їхнього здоров'я, зміцнення та відновлення стану здоров'я, розвиток рухових навичок і фізичних якостей, формування у дітей дошкільного віку здатності до здоров'язбережувальної компетентності на основі життєвих навичок, що сприяють фізичному, психічному, соціальному та духовному здоров'ю [1; 2].

Для того, щоб ефективно впровадити ідею здорового способу життя в освітню практику, необхідно вирішити наступні протиріччя:

а.) зміни у світогляді вихователів, ставлення до себе та свого життєвого досвіду. Розуміння своїх почуттів і за непокоєнь з точки зору питань здоров'я;

б.) зміни у вихователя відповідно до своїх вихованців. Педагоги приймають дітей такими, якими вони є, а потім намагаються зрозуміти їхні особливості, здібності, навички та можливості розвитку;

в.) зміна вихователя до принципів зміцнення здоров'я для забезпечення розвитку дітей та збереження їхнього максимального здоров'я.

Ці орієнтири визначають, як вихователі можуть підвищити свою педагогічну майстерність через усвідомлення власних проблем і особливостей та навчитися педагогічній взаємодії для ефективного збереження здоров'я своїх вихованців.

Згідно з сучасними науковими підходами, структурними компонентами здоров'я є такі:

- 1) Психічне здоров'я - це стан психічної сфери людини, що характеризується загальним душевним комфортом, зумовлений адекватною регуляцією поведінки та обумовлений біологічними і соціальними потребами;
- 2) Фізичне здоров'я розглядається як функціональний статус-кво органів і систем організму;
- 3) Психічне здоров'я - це стан духовного світу людини, сприйняття нею складових духовної культури людства, освіти, науки, мистецтва, релігії, моралі та етики
- 4) соціальне здоров'я - система цінностей, поведінкових орієнтирів і мотивацій у соціальному середовищі.

Здебільшого можна стверджувати, що компетентності взаємопов'язані та підпорядковані здоров'язбережувальній компетентності.

Здоров'язбережувальна компетентності включає збереження власного фізичного, соціального, психічного і духовного здоров'я та здоров'я довкілля. Сюди входять:

- Життєві навички, що сприяють фізичному здоров'ю (раціональне харчування, фізична активність, гігієнічний режим праці та відпочинку);
- Навички, що сприяють соціальному здоров'ю (ефективна комунікація, співчуття, вирішення конфліктів, тиску, залякування, дискримінації, спільна діяльність, співпраця);
- Навички, що сприяють психічному і духовному здоров'ю (самосвідомість і самооцінка, аналіз проблем і прийняття рішень, постановка життєвих цілей і програм, самоконтроль, мотивація до успіху, тренування сили волі) [3].

Отже здійснюється цілісний підхід до формування культури здорового життя дітей дошкільного віку, що залежить від психофізіологічного та емоційного стану дитини в цей час.

Плануючи роботу з дітьми з формування культури здорового способу життя, необхідно враховувати психофізіологічні особливості дітей:

- а.) виконувати вправи, які відповідають руховим можливостям дитини.
- б.) фіксувати особистісні характеристики дитини (анамнез, темперамент, емоційний стан тощо).
- в.) враховувати індивідуальні особливості когнітивних сфер кожної дитини (наприклад, уваги, пам'яті, мислення) та рівень її втомлюваності.

Таким чином, дотримання єдиних вимог до організації здоров'яформуючої діяльності з дітьми та врахування всіх вищезазначених особливостей дозволить з високою ймовірністю сформувати культуру здорового способу життя у кожної дитини, що в результаті призведе до формування сильної та компетентної особистості.

Список використаних джерел

1. Левінець Н. В. Моделювання здоров'язберігаючого середовища дошкільного навчального закладу: сучасні підходи / [Електронний ресурс]. <http://www.ird.npu.edu.ua/files/levinec.pdf>.
2. Лохвицька Л. В. Організація здоров'язберігаючого середовища в дошкільних навчальних закладах / Вісник Глухівського державного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки. Випуск 16. Глухів : Вид-во ГНПУ ім. О. Довженка, 2010. С. 124-127.
3. Методичні рекомендації з реалізації компетентнісного підходу у змісті освіти та навчально-виховному процесі загальноосвітніх початкових закладів. Аналітичний звіт за результатами дослідження / наук. ред. Бібік Н. М. Київ., 2010. С.128.
4. Овчарук О. В. Розвиток компетентнісного підходу: стратегічні орієнтири міжнародної спільноти / Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. Київ.: «К.І.С.», 2004. С. 6-15.

Шершньов Євгеній Альбертович,

*аспірант 1 рок навчання спеціальності 012 Дошкільна освіта
факультету дошкільної освіти*

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Куліш І.Д.

СУЧАСНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ

Вступ. В умовах воєнного стану проблема патріотичного виховання набуває все більшої значущості. Бойові дії, що з 2014 року тривають на території України, є результатом неухважного ставлення до патріотичного виховання протягом багатьох років. На актуальності проблеми патріотичного виховання наголошено в Законі України «Про дошкільну освіту», де виховання у дітей любові до України, шанобливого ставлення до народних традицій і звичаїв, національних цінностей українського народу, державної та рідної мови є найважливішим завданням закладів дошкільної освіти і сім'ї.

Мета. Теоретичне обґрунтування засобів патріотичного виховання дітей дошкільного віку..

Матеріали та методи. В педагогіці проблема патріотичного виховання досліджувалася у працях В. Сухомлинського, Б. Грінченка, С. Русової, Н. Пангелова, Є. Яхно, Н. Лисенко Н. Гавриш, В. Гонського, М. Качура, О. Коркішко, І. Мартинюка, В.

Паплучного, Ю. Римаренка, О. Сухомлинської, М. Чепіль, Г. Шевченко, П. Щербаня та ін.

Відомий український вчений І. Бех, наголошує на важливості виховання особистості з перших днів життя дитини [2, с. 157]. На його глибоке переконання дошкільне дитинство є віковим етапом, коли відбувається формування високих соціальних мотивів. Учений наголошує на тому, що від того як вони будуть сформовані в ранньому дитинстві, багато в чому залежить увесь подальший розвиток особистості. Досліджуючи принципи дошкільного виховання, Іван Дмитрович. Бех, акцентує увагу на важливості дотримання принципу національної спрямованості, реалізація якого зумовлює виховання любові до рідної землі, власного народу, глибокого ставлення до його культури, формування в дітей самосвідомості тощо [2, с. 3]. На його думку: патріотизм – це особливе безумовне (тобто засноване не на зовнішньому підкріпленні, а на внутрішньому прагненні) й високосмислове (не меркантильне) почуття-цінність, яке характеризує позитивне ставлення особистості до народу, Батьківщини, держави та до самої себе» [3, с.2].

Професор Олена Кононко вважає період дошкільного дитинства етапом формування Я-концепції особистості, становлення елементів національної самосвідомості та патріотизму. Вчена зазначає, що виховання патріотизму мають проходити через збагачення дитячого світогляду знаннями про суспільні явища і події, накопичення соціального досвіду життя в найближчому оточенні, через залучення до його культури, виховання любові до Батьківщини і рідного дому [4].

У змісті БКДО завдання патріотичного виховання дітей дошкільного віку сформульовані в освітній лінії «Дитина в соціумі» з такими завданнями: формування уявлення у дитини про країну, народи, нації, суспільство, людство; виховання готовності сприймати соціальний досвід, робити добрі вчинки та в освітній лінії «Дитина у природному довкіллі» із завданнями формування моральних норм гуманної взаємодії з природним довкіллям; виховання любові до гри. Освітня лінія «Дитина у світі культури» представлена такими завданнями патріотичного виховання: залучення дітей до надбань національної культури; формування ціннісного ставлення до українських мистецьких традицій та творів українських митців; виховання інтересу до українського декоративно-прикладного мистецтва. В освітній лінії «Гра дитини» виокремлено завдання знайомити з українськими народними іграшками та місцями їх виготовлення. А в освітній лінії «Мовлення дитини» висувається завдання формувати уявлення в дітей про українську мову як державну, вміння вести діалог, використовуючи етикетну українську лексику. Окреслені у БКДО завдання патріотичного виховання конкретизовані та систематизовані за віковими групами дітей (молодша, середня, старша) в чинних комплексних освітніх програмах розвитку, навчання та виховання дітей дошкільного віку [1].

Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволив визначити ефективні засоби патріотичного виховання дошкільників, а саме: природа рідного краю, рідна мова, державна і народна символіка; фольклор; народні ігри та іграшки; національне мистецтво; народний календар; родинно-побутова культура; народні традиції та ін. Серед засобів патріотичного виховання Л. Шкрібтієнко виокремлює художню літературу, ІКТ технології, читання та інсценування з дітьми різних творів [3].

Для ефективного національно-патріотичного виховання дітей у дошкільному закладі варто використовувати різні форми роботи. Причому це має бути комплексна і систематична робота усіх учасників освітнього процесу ЗДО. Наведемо приклади найбільш поширених форм роботи з патріотичного виховання у ЗДО: тематичні свята; спортивно-патріотичні змагання; народознавчі міні-музеї у групах; виставки малюнків

дітей і батьків; практикуми за участі батьків; ділові ігри для педагогів; читання художньої літератури відповідної тематики, зустрічі з учасниками бойових дій.

Високої результативності виховання дошкільнят можна досягти завдяки використанню різних методів, які умовно діляться на вербальні та наочні методи, спрямовані на формування в дітей суспільних, моральних уявлень, оцінок.

До цієї групи належать спостереження, екскурсії, бесіди, читання художньої літератури, розгляд ілюстрацій до книжок, зразків декоративно-прикладного мистецтва різних народів; перегляд презентацій, фільмів, зокрема анімаційних; слухання музики, пісень; проведення різноманітних рухливих ігор. Діти здобувають досвід у процесі активного пізнання явищ і подій суспільного життя, спілкування з дорослими й однолітками під час будь-якої спільної діяльності (корисна праця, добрі вчинки, допомога людям похилого віку тощо).

Результати. Удосконалення системи патріотичного виховання слід здійснювати шляхом розвитку у суспільстві високої соціальної активності, ставлення громадського суспільства, громадянської відповідальності, духовності, що складається з молодих громадян, які мають високу свідомість та знатність на практиці проявити її в повсякденній діяльності із забезпечення сталого розвитку, утвердження у суспільстві поваги до духовного, культурного та історичного минулого України.

Запорукою ефективності виховного процесу в закладах дошкільної освіти є поєднання принципів патріотичного виховання в цілісну систему яка забезпечує досягнення відповідних результатів. Розвиток патріотичного виховання слід починати із засвоєння дитиною азбучних істин того, що процес цей довготривалий та нелегкий. Для того щоб він був результативним, необхідно дотримуватись певних принципів: зацікавленість дитини; безпосередня участь кожного учня у підготовці та проведенні заходів; систематичність та системність; різноманітність тематики; урахування вікових особливостей [2].

Висновки. Отже, ефективне патріотичного виховання дошкільників відбувається тоді, коли педагогічна діяльність характеризується систематичністю, цілісністю, забезпечується емоційно-соціальне благополуччя дитини, створюються умови для спільної та самостійної діяльності, а також використовуються різноманітні методи та засоби. Щоб виховати патріотичну людину яка любить свою Батьківщину треба насамперед розпочати процес виховання саме в дошкільному віці.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. Дошкільне виховання. 2012. № 7. С. 3–23.
2. Бех І. Патріотизм має бути дієвим. Сучасний підхід до патріотичного виховання *Дошкільне виховання*. 2016. № 8. С.2-3.
3. Каплуновська О. М. Патріотичне та інтернаціональне виховання: особливості організації з дітьми дошкільного віку. [Електронний ресурс]: http://www.zoippo.zp.ua/pages/el_gurnal/pages/vip5.html
4. Кононко О. Душевність, людяність, щирість. *Дошкільне виховання*. 1999. № 2. С. 8 – 9.

013 ПОЧАТКОВА ОСВІТА

Барко Михайло Юрійович,
аспірант 2 року навчання спеціальності 013 Початкова освіта
Начально-наукового інституту педагогіки та психології
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Пішун С. Г.

КУЛЬТУРНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК КЛЮЧОВИЙ АСПЕКТ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У сучасному світі, охопленому глобалізацією та швидкими змінами, культурна компетентність стає не лише важливою, але й необхідною складовою успішної освіти. Від вчителів, студентів, батьків та всіх учасників освітнього процесу вимагається глибоке розуміння та повага до культур інших народів, а також власної. На часі – переосмислення парадигми освіти, зміщення акцентів зі знаннєвого на компетентнісний складник, створення освітнього середовища, центром якого є здобувач, а метою – підготовка гармонійної особистості, котра може ефективно жити й працювати у швидко змінюваних умовах [1, с. 21]. Культурна компетентність — це не просто знання історії чи традицій інших країн, це широке розуміння різниць у культурних підходах, навички ефективної комунікації з представниками різних культур, а також готовність і вміння адаптуватися до різних культурних контекстів. Культурна компетентність включає в себе також толерантність, відкритість до нового та вміння побачити світ очима іншого. У світі, де кордони стираються, а інтернаціональні зв'язки стають все тіснішими, культурна компетентність виявляється ключовою як для особистого, так і для професійного успіху. Підготовка дітей до життя у різноманітних мультикультурних середовищах стає завданням першочергового значення для освітніх закладів.

Мета полягає у висвітленні важливості культурної компетентності як ключового аспекту освітнього процесу молодших школярів. Через аналіз поняття культурної компетентності, важливості інтеграції міжкультурної освіти у навчальну програму, а також ролі вчителів та батьків у формуванні цієї компетентності, відзначити значущість розвитку культурної свідомості у дітей з самого раннього віку. Крім того, підкреслити необхідність подальшої роботи над формуванням культурної компетентності серед молодших школярів та закликати до спільних зусиль з боку освітніх установ, вчителів, батьків та громадськості в цьому напрямі.

Роль освітнього процесу у формуванні культурної компетентності молодших школярів полягає у сприянні їхньому розвитку толерантності та розуміння різних культур. Шляхом інтеграції міжкультурної освіти у навчальні програми, діти вивчають традиції, звичаї та історію різних народів. Це допомагає їм розширити своє світосприйняття та розуміння різноманітності, що є важливим для побудови толерантного суспільства. Крім того, освітній процес створює можливості для спільної діяльності та співпраці між дітьми різних культур, що сприяє їхньому взаєморозумінню та підвищує рівень соціальної компетентності.

Розглядаючи питання про позитивний вплив освіти на розвиток толерантності та розуміння інших культур у молодших школярів, важливо врахувати, що освітні заклади мають ключове значення у формуванні цих цінних якостей в дітей. Як будь-який перехідний стан, молодший шкільний вік визначається прихованими можливостями розвитку, які важливо виявляти та розвивати своєчасно [11, с. 135]. Вчительський колектив та програми повинні активно сприяти розвитку толерантності та культурної

чутливості серед учнів. Для досягнення цієї мети важливо створювати у класах атмосферу взаєморозуміння та поваги до різниць. Використання різноманітних методів, таких як інтерактивні уроки, ігрові ситуації та обговорення, сприяє залученню дітей до вивчення різних культур та розвитку їхньої культурної компетентності. Також, важливо залучати батьків до освітнього процесу, оскільки сімейний вплив має велике значення для формування цінностей та переконань дітей. Спільні заходи, які об'єднують дітей та їхніх батьків, такі як святкування різних культурних свят, можуть стати важливими моментами у вихованні толерантності та взаєморозуміння. Такий підхід допомагає створити дружнє та відкрите середовище, де діти вчаться поважати та цінувати кожну людину, незалежно від її культурного фону.

Інтеграція міжкультурної освіти в навчальну програму є критично важливою для розвитку культурної компетентності молодших школярів.

Значення вивчення та розуміння різних культур для молодших школярів полягає у тому, щоб допомогти їм усвідомити різноманітність світу, в якому вони живуть. Це означає вивчення традицій, звичаїв, мови, історії та географії інших країн та культурних груп. Через вивчення різних культур, діти розвиваються як більш толерантні та сприйнятливі до різниці, а також набувають можливість побачити світ з різних перспектив.

Щодо методів та прикладів практичної реалізації міжкультурної освіти у навчальному процесі, можна використовувати різноманітні підходи. Наприклад, це може включати проведення уроків культурознавства, де діти вивчають про різні культури через казки, легенди та інші народні твори. Також, можна організовувати культурні заходи, які включають в себе традиційні танці, музику, кулінарію та ремесла різних культурних груп. До того ж, важливо стимулювати діалог між учнями з різних культур, де вони можуть обмінюватися своїм досвідом та переживаннями.

Прикладом практичної реалізації міжкультурної освіти може бути створення проєктів, де діти мають досліджувати та презентувати інформацію про різні культури світу. Вони можуть підготувати презентації, плакати, виставки або навіть грати вистави на тему інших культур. Ці проєкти не лише сприяють розвитку культурної компетентності, але й розвивають дослідницькі та комунікативні навички учнів.

Таким чином, інтеграція міжкультурної освіти у навчальну програму є важливим елементом формування культурної компетентності у молодших школярів, який сприяє їхньому розвитку як особистості та громадянина світу.

Співпраця школи та сім'ї у вихованні толерантності та поваги до різних культур є ключовою для успішного формування культурної компетентності. Вплив учителів та батьків на становлення культурної ідентичності дитини є надзвичайно значущим у процесі формування культурної компетентності. Вчителі та батьки виступають як ключові моделі та наставники для дітей, допомагаючи їм усвідомити різноманітність культурного світу та розвивати відкритий погляд на нього.

Учителі, які демонструють інтерес та повагу до різних культур, створюють атмосферу в класі, де діти відчуваються комфортно досліджувати та обговорювати різноманітні культурні аспекти. Вони можуть використовувати різноманітні методи навчання, які сприяють розвитку культурної компетентності, такі як вивчення мистецтва та музики різних культур.

Сім'ї також мають велике значення у формуванні культурної компетентності дітей. Батьки можуть сприяти розвитку культурної компетентності, підтримуючи інтерес своєї дитини до різних культур, розповідаючи про власні традиції та ділитися своїми досвідами з подорожей або спілкування з людьми інших культур. Вони можуть також

активно включатися в життя школи, підтримуючи та допомагаючи в організації культурних заходів, які сприяють розвитку толерантності та поваги до різних культур.

У висновку варто підкреслити, що культурна компетентність виявляється ключовою складовою у формуванні особистості молодших школярів. Розвиток цієї компетентності стає фундаментальною основою для їхнього успішного функціонування у сучасному світі, який відзначається високим рівнем культурної різноманітності та взаємодії.

Підкреслення важливості культурної компетентності в дитячому віці є ключовим для формування майбутнього громадянина, здатного бути відкритим до різноманітності, розуміти й поважати інші культури, а також ефективно співпрацювати з представниками різних культур. Важливо підкреслити, що цей процес потребує спільних зусиль освітян, батьків та суспільства в цілому.

Культурна компетентність надає молодшим школярам можливість краще розуміти світ навколо себе, розвивати толерантність та повагу до різноманітності, а також сприяє формуванню ключових міжкультурних навичок, необхідних для успішної взаємодії в сучасному глобалізованому світі. Важливо підкреслити, що цей процес потребує не лише участі вчителів та батьків, але й активної підтримки освітніх установ, державних органів та громадськості.

Такий підхід сприяє створенню умов для гармонійного розвитку особистості молодших школярів, які зможуть стати впевненими та відкритими громадянами, здатними внести свій вклад у будівництво сприятливого міжкультурного середовища.

Отже, культурна компетентність молодших школярів є невід'ємною складовою успішного освітнього процесу, спрямованого на підготовку компетентних та свідомих громадян майбутнього.

Список використаних джерел

1. Молнар Т. І. Формування розвивального освітнього середовища в новій українській школі. *Збірник наукових праць «Педагогічні науки»*. Івано-Франківськ, 2024 № 105. С. 20-26.
2. Шевцова Г. Г. Молодший шкільний вік: традиції та інновації в дослідженнях. *«Педагогічні науки»* Херсон, 2015. № 68. С. 134-138.

Демченко Сергій Олексійович,

аспірант 1 року навчання спеціальності 013 Початкова освіта

Начально-наукового інституту педагогіки та психології

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Пішун С. Г.

МУЛЬТИМЕДІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК СКЛАДНИК ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Актуальність громадянської освіти визначається процесом розбудови України як незалежної, суверенної демократичної держави. Програма патріотичного виховання українських школярів визначає основні завдання, спрямовані на формування любові до Батьківщини, усвідомлення обов'язків громадянина на основі національних і загальнолюдських духовних цінностей, якостей громадянина-патріота. Початкова освіта закладає основи демократичного духу, формує уявлення про права та обов'язки людини і громадянина, розвиває здатність критично мислити, обстоювати свої права, інтереси та

переконання, усвідомлювати свою відповідальність і бути терпимим до думки інших, спрямовує соціальну діяльність на демократичні засади.

Проблема громадянського виховання дітей та молоді завжди перебувала в полі зору видатних українських педагогів і філософів. Українська педагогічна традиція культивувалася століттями і за цей час наша країна накопичила значний досвід у сфері громадянського виховання та розвитку. Проблема формування етнічних і патріотичних почуттів активно вивчалася з філософської точки зору (В. Арешонков, О. Бандура, Т. Василевська, Т. Герасимів, О. Копиленко, В. Кремень, Ю. Римаренко, С. Сливка, І. Смагін та ін.). Патріотичне виховання дітей та молоді було пріоритетним напрямом зарубіжної класики (А. Дістервег, Я.-А. Коменський, Й. Песталоцці, й ін.) і вітчизняної педагогіки (Х. Алчевська, Г. Ващенко, Б. Грінченко, М. Драгоманов, О. Духнович, А. Макаренко, І. Огієнко, С. Русова, Г. Сковорода, В. Сухомлинський, К. Ушинський, Т. Шевченко, П. Юркевич), які у своїх працях обґрунтовували основи громадянської освіти і патріотичного виховання, принципи громадянськості, гуманізму, людяності і висвітлювали ідею виховання свідомих громадян і патріотів Батьківщини [1].

У сучасних умовах громадянська освіта має виконувати своє головне завдання – готувати майбутні покоління до активної участі в житті суспільства і розвитку демократичної культури. Для виконання цього завдання необхідні інноваційні підходи та інструменти.

Розвиток інноваційних процесів в освіті на сучасному етапі зумовлений об'єктивними закономірностями: інтенсивним розвитком інформаційних технологій в усіх сферах людського буття; оновленням змісту філософії сучасної освіти, центральним з яких є універсальний цілісний особистісний аспект; гуманістично-орієнтованим характером взаємодії учасників освітнього процесу; природоздібністю, необхідністю формування творчої особистості здобувачів освіти, підготовкою молодших школярів до активної громадянської позиції в освіті.

Новий державний стандарт початкової освіти передбачає виховання новаторів і громадян, а також розкриття потенціалу кожної дитини, що потребує інноваційних змін у традиційній освіті. Це означає використання нових форм і методів навчання, мультимедійних технологій, індивідуалізацію та збільшення кількості новітніх форм навчання і наочних посібників.

Формування громадянської компетентності молодших школярів може відбуватися не тільки у процесі навчання, а й під впливом телебачення, Інтернету тощо. В умовах сучасного інформаційного простору громадянська компетентність молодших школярів формується у процесі навчання, у родині, у колі друзів, під впливом засобів масового інформування і комунікації та ін. Також на формування громадянської компетентності молодших школярів впливають мобільні телефони, телебачення та інтернет-простір (web-сайти, web-канали, соціальні мережі й ін) та все, що в ньому розміщено [3].

Громадянська компетентність включає розуміння та прийняття громадянських цінностей, уміння брати активну участь у громадському житті, розв'язувати конфлікти, використовувати права та виконувати обов'язки громадянина. Мультимедійні технології можуть значно полегшити формування цих компетентностей шляхом таких способів:

- мати доступ до інформації – мультимедійні технології надають учням можливість швидкого та зручного доступу до різноманітних джерел інформації про громадянські права, обов'язки та проблеми, що допомагає розширити їхні знання і розуміння суті громадянства;

- активне залучення – мультимедійні технології дозволяють створювати інтерактивні вправи та симуляції, які активізують учнів та допомагають їм усвідомлювати різні аспекти громадянського життя шляхом прямої участі та взаємодії;
- розвиток критичного мислення – мультимедійні ресурси використовуються для аналізу та обговорення різних поглядів на громадянські питання, що сприяє розвитку критичного мислення учнів та їх здатності до обґрунтованого прийняття рішень;
- сприяння розвитку емпатії – мультимедійні технології використовуються для створення ситуацій, які спонукають учнів до співпереживання та розуміння потреб інших людей та груп, що сприяє розвитку емпатії та соціальних навичок;
- залучення до громадської діяльності – шляхом використання мультимедійних технологій можна організовувати акції, проекти, які спонукають учнів до активної громадянської участі та дії;

Відтак, мультимедійні технології є важливим інструментом для формування громадянської компетентності, оскільки вони створюють можливості для інтерактивного та ефективного навчання, а також сприяють розвитку ключових навичок, необхідних для активного громадянського життя.

Мультимедійні технології відіграють важливу роль у формуванні громадянської компетентності молодших школярів. Вони надають можливість доступу до різноманітних джерел інформації, сприяють візуалізації навчального матеріалу та активному залученню учнів до процесу навчання. Це можуть бути *інтерактивні уроки* (використання інтерактивних презентацій, відеоматеріалів та інтерактивних вправ допомагає залучити учнів до навчання та стимулює їх активну участь), *візуалізація складних понять* (мультимедійні технології дозволяють відтворювати складні поняття через візуальні ефекти, анімацію та інші засоби, що полегшує засвоєння матеріалу), *доступ до різноманітних джерел інформації* (інтернет надає безліч ресурсів для вивчення різних аспектів громадянського життя, використання яких збагачує освітній процес та розширює розуміння учнів щодо громадянських питань), *спільна робота та обговорення* (використання мультимедійних технологій для спільної роботи над проектами та обговоренням важливих громадянських питань сприяє розвитку комунікативних навичок та розумінню різноманітних точок зору), *ігрові форми* (використання ігор, які моделюють громадянські ситуації, може допомогти учням зрозуміти складні аспекти громадянського життя та виробити навички прийняття рішень) [2].

Усі означені методи допомагають зробити процес навчання цікавішим та ефективнішим, а також сприяють формуванню у молодших школярів громадянської компетентності, роблячи їх активними учасниками своєї спільноти.

Таким чином, мультимедійні технології в сучасному світі відіграють ключову роль у формуванні громадянської компетентності молодших школярів, вони здатні привернути увагу дітей через їх інтерактивність і цікавість. Зображення, відео та аудіо можуть допомогти у візуалізації складних понять та явищ, що полегшує їх зрозуміння та запам'ятовування для молодших школярів. Мультимедійні технології надають можливість взаємодії з матеріалом у ігровій формі, що сприяє активному навчанню та розвитку критичного мислення. Усі означені фактори свідчать про те, що мультимедійні технології мають значний потенціал у формуванні громадянської компетентності молодших школярів, створюючи сприятливі умови для їхнього повноцінного розвитку та адаптації до сучасного суспільства.

Список використаних джерел

1. Громадянська освіта: методичний посібник для вчителя. Київ : Видавництво Етна-1, 2008. 194 с.
2. Давидюк М. С. Формування громадянської компетентності молодших школярів засобами візуалізації на уроках «Я досліджую світ» у початковій школі. *Актуальні проблеми оптимізації освітнього процесу національної школи в умовах воєнного часу : інклюзивне навчання, інновації освітніх галузей Державного стандарту початкової освіти*: збірник тез виступів учасників Регіонального науково-методичного семінару (м. Рівне, 19 травня 2022 року) / за ред. О. О. Красовської, О. А. Хом'як. ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука». Рівне: МЕНУ імені академіка Степана Дем'янчука, 2022. С. 34- 37.
3. Доміна В.В. Формування громадянської компетентності молодших школярів у контексті національно-патріотичного виховання: методичний посібник. Хмельницький: ХГПА, 2014. 132 с.

Іноземцев Сергій Анатолійович,

аспірант 1 року навчання спеціальності 013 Початкова освіта

Навчально-наукового інституту педагогіки і психології

Науковий керівник: д-р пед. наук, проф. Бірюк Л. Я.

АНАЛІЗ СТАНУ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ЗАКЛАДАХ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Вступ. З врахуванням нагальності питань екології та збереження навколишнього середовища, формування екологічної компетентності серед молодшого покоління стає важливим завданням сучасної освіти. Заклади позашкільної освіти виступають ключовими агентами у процесі виховання та формування цінностей у дітей. У контексті зростаючих екологічних проблем та загроз екологічна освіта набуває особливого значення, оскільки вона спрямована на розвиток уявлення про взаємозв'язок між людьми та природою, вироблення екологічної свідомості та розвиток навичок, необхідних для ефективного взаємодії з навколишнім середовищем.

Мета. Здійснимо аналіз стану формування екологічної компетентності молодших школярів у закладах позашкільної освіти та розглянемо тенденції і проблеми, що впливають на цей процес, а також визначимо позитивні аспекти та можливості для подальшого розвитку. Вивчення цієї теми дозволить нам краще зрозуміти сучасні виклики та можливості у вихованні екологічно свідомого та відповідального покоління.

Результати дослідження. Однією з ключових проблем у формуванні екологічної компетентності молодших школярів у закладах позашкільної освіти є недостатність програм та методик. Багато із наявних програм не враховують сучасні тенденції та потреби, що виникають у зв'язку зі зростанням екологічних проблем. Відповідно до досліджень (Шидловська, 2018), більшість існуючих програм потребують актуалізації та модернізації, щоб краще відповідати вимогам сучасного екологічного виховання [4].

Недостатня кваліфікація педагогів у сфері екології є серйозною перешкодою на шляху до ефективного формування екологічної компетентності. Часто вчителі та інструктори не мають необхідного фахової підготовки, або їхні знання є застарілими. Згідно з дослідженнями (Вишневецька та Салімова, 2019), необхідно вдосконалити

систему підготовки вчителів, забезпечивши їм доступ до актуальних сучасних навчальних матеріалів та методик [1].

Констатуємо, що існують і позитивні тенденції. Зокрема, деякі заклади позашкільної освіти активно впроваджують інтерактивні програми. За допомогою таких програм в екологічних гуртках та експедиціях учні можуть отримувати практичні навички, досліджуючи проблеми навколишнього середовища в реальних умовах. Це дозволяє їм краще засвоювати матеріал та розвивати екологічну свідомість [2].

Зокрема, інтеграція екологічної тематики з іншими предметами в навчальному процесі може забезпечити глибше засвоєння матеріалу та розуміння важливості екологічних аспектів у різних сферах життя. Такий підхід допомагає формувати повноцінну екологічну свідомість та розвивати навички сталого способу життя серед молодших школярів.

Існуючі проблеми та перспективи розвитку формування екологічної компетентності у молодших школярів в закладах позашкільної освіти в сучасних умовах є об'єктом серйозного аналізу та дослідження. На даний момент освітні програми та методики, що використовуються для цієї мети, мають свої переваги та обмеження.

Однією з ключових проблем у формуванні екологічної компетентності молодших школярів є недостатність програм та методик, спрямованих на формування визначеної якості. Часто існуючі програми не враховують сучасні тенденції та потреби, що виникають у зв'язку зі зростанням екологічних проблем. Дослідження показують, що більшість програм потребують актуалізації та модернізації для відповідності вимогам сучасного екологічного виховання [4]. Неприятливі фактори, зокрема недостатність програм та кваліфікації педагогічного персоналу, можуть ускладнити процес формування екологічної компетентності.

Інтеграція екологічної тематики з іншими предметами в навчальному процесі також є ефективним напрямом діяльності. Це може забезпечити глибше засвоєння матеріалу та розуміння важливості екологічних аспектів у різних сферах життя. Такий підхід допомагає формувати повноцінну екологічну компетентність та розвивати навички сталого способу життя серед молодших школярів.

Отже, враховуючи вищезазначені проблеми та перспективи, можна зробити висновок про необхідність подальшого вдосконалення освітніх програм та методик, а також підвищення кваліфікації педагогічного персоналу для ефективного формування екологічної компетентності у молодших школярів. Тільки через ці заходи можна забезпечити створення умов для розвитку екологічно свідомого та відповідального покоління. Зважаючи на значущість екологічної компетентності у сучасному світі, важливо продовжувати дослідження в цій області та шукати нові шляхи її формування серед молодшого покоління. Однією з перспектив може бути розробка інноваційних програм та методик, спрямованих на інтерактивне та практичне вивчення екологічних проблем. Зокрема, використання сучасних технологій, таких як віртуальна реальність, може допомогти створити іммерсивне навчальне середовище, де учні зможуть взаємодіяти з реальними екологічними ситуаціями та шукати шляхи рішення. Такий підхід дозволить залучити учнів до активного навчання та стимулювати їх інтерес до екології.

Крім того, важливо розвивати міжнародну співпрацю у сфері екологічної освіти. Обмін досвідом та кращими практиками з іншими країнами може сприяти удосконаленню методів викладання та формуванню екологічної свідомості. Наприклад, участь у міжнародних проектах та програмах обміну досвідом може збагатити освітній процес та розширити горизонти як для учнів, так і для педагогів.

Важливо залучати до процесу формування екологічної компетентності не лише учителів, а й батьків та громадськість. Сімейна та громадська підтримка може відігравати значну роль у формуванні екологічних цінностей та підтримці учнів у їхньому стремлінні до сталого способу життя.

Нарешті, позитивним є постійне оцінювання ефективності освітніх програм та методик з метою їхнього подальшого вдосконалення. Регулярні моніторинги та оцінки результатів дозволять виявляти слабкі місця у навчальному процесі та вчасно коригувати підходи до формування екологічної компетентності.

Отже, продовження досліджень у сфері екологічної освіти та впровадження нових підходів та технологій можуть сприяти ефективному формуванню екологічно свідомого покоління, яке здатне вирішувати сучасні екологічні проблеми та зберігати природне середовище для майбутніх поколінь.

Продовжуючи думку про необхідність розвитку екологічної освіти серед молодшого покоління, слід звернутися до авторитетних джерел, які підтримують висунуті тези та рекомендації.

Наприклад, у дослідженні Шидловської (2018) зазначено, що більшість існуючих програм екологічної освіти потребують актуалізації та модернізації. Це підкреслює необхідність постійного оновлення навчальних матеріалів та методик для ефективного впливу на формування екологічної компетентності у молодших школярів [4].

Дослідження О. Вишневецької та Н. Салімової (2019) констатує, що недостатня кваліфікація педагогів у сфері екології ускладнює процес формування екологічної компетентності. Це вказує на потребу вдосконалення системи підготовки вчителів та забезпечення їх доступу до актуальних навчальних ресурсів [1].

Щодо позитивних тенденцій у формуванні екологічної компетентності, дослідження М. Зенкіна та Т. Корольової (2020) вказує на ефективність інтерактивних програм, таких як екологічні гуртки та експедиції. Ці програми дозволяють учням отримувати практичні навички та розвивати екологічну свідомість в реальних умовах [2].

Також, багато дослідників підтримують ідею інтеграції екологічної тематики з іншими предметами. Наприклад, у статті А. Іванової та І. Петрової (2021) розглядається важливість зв'язку між екологічною освітою та предметами природничо-математичного циклу. Це свідчить про необхідність комплексного підходу до формування екологічної компетентності [3].

Отже, на підставі цитованих досліджень можна зробити висновок про необхідність подальшого розвитку та вдосконалення екологічної освіти для ефективного формування екологічної компетентності серед молодшого покоління.

Висновки. Згідно з проведеним аналізом стає очевидним, що формування екологічної компетентності у молодших школярів потребує уваги та підтримки з боку освітніх інституцій, педагогічного персоналу, батьків та суспільства в цілому. Несприятливі фактори, зокрема недостатність програм екологічного спрямування та відповідної кваліфікації педагогічного персоналу, можуть ускладнити процес формування екологічної компетентності. Проте, існують позитивні тенденції, які варто розвивати: впровадження інтерактивних програм та інтеграція екологічної тематики з іншими предметами в навчальному процесі, з екозаходами у позанавчальній діяльності.

З урахуванням цих висновків, важливо продовжувати дослідження у сфері екологічної освіти та впроваджувати нові підходи та технології з метою формування екологічної компетентності молодших школярів у закладах позашкільної освіти. Залучення батьків, громадськості та постійна оцінка ефективності освітніх програм є

ключовими чинниками для досягнення успіху у формуванні екологічної компетентності у молодших школярів.

Список використаних джерел

1. Вишневецька О., Салімова Н. Підвищення кваліфікації педагогічного персоналу. *Освіта*. 2019. С. 112-125.
2. Зенкін М., Корольова Т. Позитивні ефекти інтерактивних програм. *Педагогіка*. 2020. С. 78-89.
3. Іванова А., Петрова І. Інтеграція екологічної тематики з іншими предметами. *Початкова школа*, 2021. С. 205-217.
4. Шидловська І. Актуалізація та модернізація програм екологічної освіти. *Педагогіка*, 2018. С. 45-56.

Коваленко Аліна Олександрівна,

аспірантка 2 року навчання спеціальності 013 Початкова освіта

Навчально-наукового інституту педагогіки і психології

Науковий керівник: д-р пед. наук, проф. Бірюк Л. Я.

РОЗВИТОК ВОКАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В УМОВАХ ВІЙНИ

Вступ. Досить складні умови, зокрема як повномасштабний воєнний напад Росії на Україну, що спричинив руйнування навчальних закладів, величезну шкоду для освітньої сфери вимагають великої уваги до питань формування вокальної компетентності молодших школярів на уроках музичного мистецтва. У даний час прогрес нових інформаційних технологій є суттєвим фактором, який сприяє продовженню безперервного освітнього процесу в умовах дистанційного навчання.

Розвиток вокальних навичок школярів на уроках музичного мистецтва вважається одним з актуальних питань, яке намагаються вирішити. Процес одночасного формування слухових і м'язових співацьких навичок, спрямованих на вироблення вокальних навичок в умовах дистанційного навчання сприяє розвитку основних вокальних навичок, зокрема акцентується активізація артикуляційного апарату, вдосконалення дихання, звуковедення, зміцнення верхнього і нижнього регістру співацького діапазону.

Мета. У процесі організації навчальної діяльності молодших школярів на уроках музичного мистецтва необхідно сформувати свідомість і міцні знання з навчального предмету, виробити вміння і навички, передбачені вимогами освітнього процесу, навчити молодших школярів застосовувати набуті здатності в різноманітних видах діяльності (вокальні конкурси, концерти, виступи, театралізовані вистави, шкільні мюзикли), розвивати у них потребу самостійно підвищувати свій навчальний вокальний досвід.

Матеріали та методи. Сучасна модель освіти має забезпечувати інтеграцію різних способів засвоєння вокального матеріалу на уроках музичного мистецтва, тим самим сприяти підвищенню творчого потенціалу молодших школярів. Така навчальна робота стимулює в учнів початкових класів вироблення гнучкого, творчого мислення та самодостатності. В умовах дистанційного навчання увага приділяється загальним та специфічним методам і прийомам вокального навчання, надаються методичні рекомендації з їх використання в рамках вокальної підготовки молодших школярів.

Дистанційне навчання на уроках музичного мистецтва – це вид навчальної діяльності, яке ґрунтується на навчальній взаємодії вчителів музичного мистецтва та

учнів початкових класів, що знаходяться на відстані один від одного, що реалізується з використанням телекомунікаційних технологій, інтернет-ресурсів та платформ ZOOM та Moodle, що дає можливість використання нових технічних засобів та інформації безпосередньо споживачеві, незалежно від його місцезнаходження, тому ефективне формування вокальної компетентності на дистанційних заняттях з уроків музичного мистецтва можливе лише у поєднанні з самостійною роботою, розучування музично-літературного тексту нового музичного твору, мелодії вокалізу, вокальні вправи на звільнення чи укріплення м'язів голосового апарату, прослуховування записів видатних співаків тощо

Результати дослідження. Спектр застосування мультимедійних технологій у формуванні вокальної компетентності молодших школярів на уроках музики висвітлено у працях О. Лановенко, Т. Киченко та Ю. Мережко, зокрема ілюстративні (доступ до історичних, архівних записів, збільшення фрагментів, відео та аудіоряд, слайд-шоу), довідкові можливості (термінове отримання потрібної інформації з багатьох джерел, онлайн доступ до наукових матеріалів у Scopus, Web of Science) тощо.

Дослідники О. Пиксаєва й М. Жалдак до напрямків застосування комп'ютерних технологій в музичній освіті включають діагностику знань учнів (тестування, визначення рівня розвитку музичних та вокальних здібностей учнів). Науковиця О. Бордюк зосереджується на застосуванні редакторів Band-in-a-Box, Encore, Cubase, Sibelius, Finale для набору та редагування нотного тексту: дає характеристику кожної програми, її особливості та можливості застосування на заняттях з музичного мистецтва.

Висновки. Освітня сфера в умовах війни вимагає від учителів музичного мистецтва творчого самовиявлення, професійної компетентності, здатності до саморозвитку та самоосвіти для забезпечення високого рівня освіченості, особистісного й духовного становлення своїх учнів. Значне місце у формуванні вокальної компетентності учнів початкових класів на уроках музичного мистецтва посідає вокально-методична підготовка, яка формує музичну культуру особистості та потребує постійного вдосконалення.

Результатом цього процесу повинно стати досконале оволодіння основами співацького дихання, вірною позицією звучання голосу, різними видами голосоведення, динамікою звуку, співацькою орфоєпією, вірною співацькою артикуляцією та чіткою дикцією.

Список використаних джерел

1. Бедакова С.В. Вокально-хорове виконавство з методикою викладання (Сольний спів) для дистанційного навчання та самостійної роботи)): навчально-методичний посібник. Миколаїв: Вид-во Ірини Гудим, 2022. 250 с.
2. М. Жалдак. Використання комп'ютера в навчальному процесі має бути педагогічно виваженим. *Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах*, 2015, № 1. С. 10–18.
3. Т. Киченко, Ю. Мережко. Формування фахової компетентності майбутнього викладача вокалу засобами мультимедійних технологій. doi: <https://doi.org/10.30525/978-9934-588-37-2.2.4> (дата звернення 07.05.2024).

Півовар Сергій Петрович,
аспірант 1 року навчання спеціальності 013 Початкова освіта
Навчально-наукового інституту педагогіки і психології
Науковий керівник: д-р філософії, ст. викладач Тихонова А. П.

РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ЦИФРОВИХ КОМУНІКАЦІЙНИХ ІНСТРУМЕНТІВ У ОРГАНІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Вступ. У сучасному світі цифрові комунікаційні інструменти стають неодмінною складовою нашого повсякденного життя. Вони дозволяють нам зберігати зв'язок з друзями та рідними, отримувати освіту, працювати віддалено та спілкуватися з людьми з усього світу. Однак, крім очевидних переваг, цифрова комунікація має значний вплив на емоційний інтелект особистості. Особливу важливість та актуальність розвиток емоційного інтелекту набуває у молодшому шкільному віці, оскільки саме в цей період йде активний розвиток дитини.

Мета обґрунтувати розвиток емоційного інтелекту молодших школярів засобами цифрових комунікаційних інструментів у організації дистанційного навчання.

Матеріали та методи. Соціально-емоційний та естетичний аспекти навчання окремим пріоритетним об'єктом досліджень у наукових колах виокремився нещодавно. Однак багато учених та дослідників приділили увагу питанню його актуальності, зокрема Д. Гоулмен, О. Елькін, Тсондю Самфел, Б. Озава-де Сільва, К. Тінарі. З'явилося немало наукових розвідок щодо вивчення емоційного інтелекту як визначальної ознаки свободи внутрішнього світу людини (Г. Березюк); обґрунтування взаємозв'язку емоційного інтелекту та креативності (Е. Торренс); вивчення функціональних особливостей емоційного інтелекту (М. Шпак); окреслення чинників розвитку емоційного інтелекту (І. Сухопара) розроблення методологічного інструментарію, програм тренінгів для розвитку емоційної креативності (С. Дерев'яненко) тощо. Утіленням ідей Нової української школи у контексті набуття школярами емоційної компетентності в умовах реформування початкової освіти активно займаються Н. Бібік, О. Мартинчук, О. Онопрієнко, О. Савченко, Р. Шиян та ін. І хоча вітчизняними вченими здійснено низку наукових досліджень щодо формування емоційного інтелекту в школярів, однак недостатньо висвітлено питання формування емоційний інтелекту молодших школярів під час організації дистанційного навчання [1; 5; 6].

Результати. Емоційний інтелект – це здатність розпізнавати, розуміти та керувати своїми власними емоціями, а також емоціями інших людей. Це може включати у себе здатність до емпатії, співчуття, розуміння та регулювання емоцій, а також до побудови та підтримки здорових взаємин з іншими людьми. Емоційний інтелект є важливою складовою успішності навчання та й у житті, оскільки дозволяє людині легше встановлювати взаємини з іншими людьми, уникати конфліктів та досягати спільних цілей. Також емоційний інтелект може допомогти людині підтримувати своє фізичне та психологічне здоров'я, зменшувати стрес та підвищувати загальний рівень щастя та задоволеності життям. До складу емоційного інтелекту також можна включити здатність до ефективної комунікації, співпраці, розв'язання конфліктів та прийняття рішень на основі емоційної інтуїції. Емоційний інтелект може бути впливовим фактором у розвитку соціальної компетентності та лідерських якостей [4].

Емоційний інтелект як інтегративна якість людини, що у широкому розумінні тлумачиться як здатність усвідомлювати власні емоції й емоції інших, їхні мотиви та

наміри, уміти осмислювати та використовувати отриману емоційну «інформацію» для ефективної міжособистісної взаємодії й вирішення практичних питань, вважається сьогодні новим науковим терміном, що був введений у науковий обіг психологічної науки, за даними багатьох досліджень, американськими вченими Дж. Майєром та П. Саловеем у 1990 р. [1]

Для молодших школярів емоційний інтелект є дуже важливим, оскільки він допомагає здійснювати успішну соціалізацію та взаємодію з однолітками та дорослими. Діти з розвиненим емоційним інтелектом здатні краще розуміти та виражати свої власні почуття та емоції, а також розуміти та співпереживати з емоціями інших людей. Також важливий емоційний клімат у класі, де кожен учень може відчувати підтримку та розуміння від однолітків та вчителів, а також мати можливість ділитись своїми почуттями та емоціями. Здійснення позитивної взаємодії між школярами та вчителями може позитивно вплинути на розвиток емоційного інтелекту в школярів та покращити якість навчання та соціалізації.

В умовах дистанційного навчання класний колектив є своєрідною динамічною екосистемою, що не обов'язково перебуває в одному місці в один час. Організувати освітній процес під час дистанційного навчання, забезпечуючи емоційно-комфортне середовище, що підтримує інтерес учнів до навчання та здатність до створення нових знань, сучасний учитель може, використовуючи цифрові комунікаційні інструменти. Ці інструменти є важливою та стійкою тенденцією розвитку глобального освітнього процесу, що допомагає реалізувати поставлені освітні завдання:

- інтерактивність – можливість активної взаємодії учнів, а не лише пасивного сприйняття матеріалу;
- ефективна комунікація – інформація надходить до учня й до вчителя в зрозумілому форматі;
- залученість – зацікавленість і мотивація учнів [2].

Відповідно до ідей Нової української початкової освіти організація освітнього процесу має ґрунтуватися на засадах діяльнісного, компетентнісного та особистісно орієнтованого підходів, впровадженні проєктної, групової, дослідницької діяльності, а також активного використання ігрових та інтерактивних методів навчання.

Цифрові комунікаційні інструменти є незамінними у застосуванні інноваційних методів навчання, таких як використання кейсів, дослідницько-пошукової роботи, методу проєктів, розвивальних навчальних ігор тощо. Важливо відзначити, що ці технології не замінюють вчителя, а доповнюють його, надаючи можливість використовувати адаптивні, керовані, інтерактивні методи, комбінувати індивідуальну та групову роботу та навчання без обмежень у часі.

Потужним інструментарієм для створення навчальних матеріалів при організації дистанційного навчання є сервіси Google (YouTube, Google Drive та інші), Office 365 (PowerPoint, Video, Sway та інші), онлайнві редактори відео (Animoto, JayCut, Stupeflix, One True Media, Movie Masher та багато інших), онлайнві редактори тестів та опитувальників (Google Forms, Microsoft Forms, Майстер тест, Online Test Pad, Poll Service тощо), а також вправ, ігор та пазлів (Learningapps.org, Wizer.me, Study Stack, ClassTools.NET тощо) [3].

Використання цифрових комунікаційних інструментів може бути корисним для розвитку емоційного інтелекту, проте важливо враховувати їхні обмеження та потенційні ризики, такі як відчуження від реального спілкування та недостатня емоційна глибина. Для максимального позитивного впливу на емоційний розвиток дітей,

використання цифрових інструментів повинно супроводжуватися ретельним плануванням та підтримкою з боку батьків та вчителів.

Висновки. Таким чином, використання цифрових інструментів для організації дистанційного навчання молодших школярів має високий вплив на формування емоційного інтелекту. Вони можуть сприяти розвитку емпатії, соціальних навичок та регулювання емоційного стану, але також мають ризики для емоційного благополуччя, вони не є універсальним рішенням для всіх видів навчання і для всіх учнів, використання їх потребує змістовної підготовки вчителів та чітких інструкцій для учнів. Важливо враховувати ці аспекти та розробляти стратегії для підтримки позитивного впливу цифрових комунікаційних інструментів на емоційний інтелект молодших школярів.

Список використаних джерел

1. Березюк Г. Емоційний інтелект як детермінанта внутрішньої свободи особистості. Львів: Психологічні студії Львівського університету. 2003. С. 20-23.
2. Большакова І. О. Практики та підходи до дистанційного навчання – рекомендації для вчителів. URL: <https://nus.org.ua/articles/praktyky-ta-pidhody-do-dystantsijnogo-navchannya-rekomendatsiyi-dlya-vchyteliv/> (дата звернення 26.04.2024)
3. Кадемія М. Ю., Шестопалюк О. В., Кобиця В. М. Використання сервісів соціальних медіа в навчальному процесі ВНЗ: Блоги, Веб-квести, Блог-квести : навчально-методичний посібник (видання 2-е, доповнене). Вінниця: ТОВ «Ландо ЛТД», 2014. 236 с.
4. Калошин В. Ф., Безносок О. О., Лемешко Ю. П. Вплив емоцій на ефективність навчального процесу. *Практична психологія та соціальна робота*. Київ: Академвидав, 2018. №1. С. 70-74.
5. Левшин М.М. Неперервність у формуванні інформаційної культури майбутніх учителів і учнів початкових класів. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : зб. наук. праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*. К.: Наук. світ, 2003. Вип. № 6. С. 91–95.
6. Мединська Ю. Я. Рівень емоційного інтелекту як детермінанта психологічної безпеки особистості. Львів: Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справа, 2012. № 2. С. 354-360.

Федоренко Андрій Андрійович,

аспірант 2 року навчання спеціальності 013 Початкова освіта

Навчально-наукового інституту педагогіки і психології

Науковий керівник: д-р філософії, ст. викладач Тихонова А. П.

ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ В УМОВАХ РЕФОРМИ «НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА»

У сучасному світі велика увага приділяється не лише набуттю конкретних знань, а й розвитку широкого спектру умінь, які необхідні для успішного функціонування у суспільстві ХХІ століття. Одним із ключових аспектів є формування наскрізних умінь у молодших школярів: критичне мислення, комунікація та співпраця, самоорганізація й ін., що необхідні для успішного навчання, розвитку особистості та подальшої професійної кар'єри. Проте, цей процес виявляється складним і потребує поєднання теорії та практики для досягнення оптимальних результатів. Учителі постійно стикаються з викликами формування наскрізних умінь у молодших школярів: вибір оптимальних методів навчання, адаптацію програм до індивідуальних особливостей учнів, оцінювання результатів й ін. [4].

Метою публікації є дослідження сучасного стану сформованості наскрізних умінь молодших школярів у освітній теорії й практиці.

Реформа «Нова українська школа» започаткована у 2018 році, потребує аналізу ефективності її реалізації, щоб мати змогу відслідковувати зміни в навчальних досягненнях. Водночас важливо відслідковувати зміни у рівні оволодіння наскрізними вміннями (soft skills), ґрунтовно досліджувати рівень сприйняття реформи НУШ та змін, що нею започатковуються.

Провідним компонентом моніторингу ефективності реформи «Нова українська школа» стають постійні дослідження рівня наскрізних умінь, якими володіють учні початкових класів, йдеться про вміння, які зазначені у чинному Державному стандарті початкової освіти [2]: читання з розумінням, вміння висловлювати власну думку усно і письмово, критичне та системне мислення, творчість, ініціативність, здатність логічно обґрунтовувати позицію, вміння конструктивно керувати емоціями, оцінювання ризиків, приймання рішень, розв'язування проблем, співпраця з іншими особами.

Кожне наскрізне вміння оцінюється за кількома показниками з якісною рівневою характеристикою вияву: від низького до високого. Узагальнення даних відбувається шляхом переведення якісної шкали в кількісну (чотирирівневу) шкалу. Для опису рівнів сформованості наскрізних умінь використовуємо таку шкалу: низький рівень (потребує уваги й допомоги); середній рівень (досягає результату з допомогою дорослих); достатній рівень (демонструє помітний прогрес); високий рівень (має значні успіхи).

Найрозвиненішими вміннями учнів є:

1. Конструктивне керування емоціями – один із ключових аспектів розвитку особистості та формування наскрізних умінь у молодших школярів. Ця важлива навичка передбачає здатність розпізнавати свої емоції, реагувати на них адекватно та конструктивно, а також ефективно взаємодіяти з іншими людьми в емоційно заряджених ситуаціях.

2. Співпраця. Молодші школярі можуть ефективно взаємодіяти з оточуючими, однак, виявляють деякі недоліки в таких аспектах співпраці: виконанні обов'язків інших учасників та здатності самостійно контролювати час і ситуацію в цілому. Ці навички можуть бути покращені через структуровані вправи та ігри, спрямовані на розвиток комунікативних.

3. Здатність до прийняття рішень. Учні також демонструють певний рівень здатності до прийняття рішень, але існують прогалини в інших аспектах цього вміння, таких як ініціативність, критичне та системне мислення, а також обґрунтування власної позиції. Для подальшого розвитку цих умінь важливо надавати учням можливості брати участь у різноманітних проєктах та дослідженнях, які сприяють розвитку аналітичного та критичного мислення, а також навичок аргументації та вираження власної думки.

Найменш розвинені вміння в учнів є:

1. Ініціативність пов'язана з виконанням обов'язків інших учасників, здатність самостійно контролювати час, ситуацію в цілому, інших учасників).

2. Критичне та системне мислення є важливими складовими наскрізних умінь, які молодші школярі повинні розвивати. Критичне мислення передбачає здатність аналізувати інформацію, формулювати обґрунтовані думки та приймати об'єктивні рішення. Системне мислення, у свою чергу, передбачає здатність розглядати проблему або ситуацію в цілому, розуміти взаємозв'язки між її складовими частинами та передбачати можливі наслідки рішень.

3. Обґрунтування власної позиції є ключовим елементом наскрізних умінь, які молодші школярі повинні розвивати. Це включає в себе здатність чітко висловлювати свої думки, аргументувати свої погляди та вміння підтримувати їх доказами та фактами.

Для подальшого розвитку наскрізних умінь у молодших школярів важливо звернути увагу на кілька ключових аспектів. По-перше, необхідно забезпечити належну підготовку вчителів до роботи з реалізацією нового Державного стандарту початкової освіти та акцентувати їх увагу на розвитку наскрізних умінь учнів, що включає проведення систематичних навчальних курсів, тренінгів та майстер-класів з методик формування критичного мислення, співпраці, творчості та інших необхідних умінь. По-друге, важливо забезпечити належні умови для практичного застосування набутих знань та умінь, що включає організацію проєктних та дослідницьких робіт, колективних та індивідуальних проєктів, а також використання інтерактивних методів навчання, що сприяють розвитку комунікативних та творчих здібностей учнів. По-третє, важливо створити систему ефективного моніторингу та оцінювання рівня наскрізних умінь учнів, що дозволить вчасно виявляти прогалини та потреби учнів у розвитку конкретних умінь, а також адаптувати освітній процес до їхніх індивідуальних особливостей [2].

Також важливо підтримувати співпрацю з батьками та громадськістю щодо формування наскрізних умінь учнів. Залучення батьків до процесу навчання та виховання, організація спільних заходів та проєктів сприятиме більш повному розвитку учнів як особистостей.

У цілому, реалізація реформи «Нова українська школа» та формування наскрізних умінь у молодших школярів потребує комплексного підходу, спрямованого на підвищення якості освіти та підготовку учнів до життя у сучасному інформаційному суспільстві [1].

Підтримка розвитку наскрізних умінь у молодших школярів також потребує постійного вдосконалення засобів та методів оцінювання. Традиційні методи оцінювання, які зацентровано на кінцевих результативних знаннях, є недостатніми для визначення рівня розвитку наскрізних умінь. Відтак, необхідно використовувати інноваційні підходи, що відображають широкий спектр умінь та здібностей учнів [3].

Крім того, важливо створювати сприятливу навчальну атмосферу, що забезпечує формування наскрізних умінь у молодших школярів, що передбачає організацію гнучкого освітнього середовища, де учні мають можливість виражати свої ідеї та думки, співпрацювати з однолітками та вчителями, брати участь у різноманітних заняттях, що сприяють розвитку критичного мислення, творчості та інших важливих умінь.

Нарешті, для успішного формування наскрізних умінь у молодших школярів важливо враховувати їхні індивідуальні потреби та особливості, тобто розробляти індивідуалізовані навчальні плани та підходи до кожного учня, підтримувати різноманітні стилі навчання та розвитку різноманітних здібностей. Такий підхід сприятиме максимальному розвитку потенціалу кожного учня та підготовці їх до життя в сучасному світі.

Таким чином, для ефективного формування наскрізних умінь у молодших школярів у контексті реформи «Нова українська школа» необхідно поєднувати методологічний підхід із практичними заходами, сприятливим навчальним середовищем та індивідуалізованими підходами до учнів. Тільки такий комплексний підхід забезпечить повноцінний розвиток учнів та підготовку їх до викликів сучасного світу.

Список використаних джерел

1. Гриневич Л.М., Ліннік О.О., Старагіна І.П. Розвиток наскрізних умінь у молодших школярів в умовах реформи «Нова українська школа». *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. № 2 (85), 2022. С. 28-34.

2. Державний стандарт початкової освіти (Затверджено Постановою Кабінету Міністрів України № 87 від 21 лютого 2018 року у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 р. № 688). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text>.
3. Крамар Н. П., Голоцукова Л. М. Інтегрований розвиток наскрізних умінь молодших школярів. Маріуполь, 2019. 80 с.
4. Мельник О. М., Штанько Ю. П., Заставська Г. В. Формування наскрізних умінь у молодших школярів : навчально-методичний посібник. КЗ «ЗОППО» ЗОР. Запоріжжя, 2023. 22 с.

015 ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА (за спеціалізаціями)

Вовк Людмила Анатоліївна,
аспірантка 2 року навчання спеціальності 015 Професійна освіта
факультету технологічної і професійної освіти
Науковий керівник: д-р пед. наук, проф. Бурчак С.О.

ТЕХНІЧНА ТВОРЧІСТЬ СТУДЕНТІВ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ

Вступ. Сучасний науково-технічний прогрес змінює завдання вищої професійної освіти, тепер вона спрямовується на формування не лише кваліфікованих фахівців, але й творчо мислячих особистостей. На сьогоднішньому ринку праці ключову роль відіграють не лише знання та навички, а й гнучкість, інноваційність та ініціативність. Із цими викликами пов'язане покращення якості професійної освіти.

Організація технічної творчості у студентів ЗВО не лише є важливим елементом академічного розвитку, але й ключовим інструментом у формуванні їхньої професійної компетентності як майбутніх фахівців. Сучасна освітня парадигма вимагає від майбутніх педагогів професійного навчання не лише знань теорії, але й здатностей до творчого мислення, винахідництва та вмінь працювати із сучасними технологіями.

Мета полягає у висвітленні важливості організації технічної творчості серед студентів закладів вищої освіти як ключового елементу формування їхньої професійної компетентності. Основна увага зосереджена на тому, що сучасні вимоги ринку праці передбачають не лише наявність знань, але й оволодіння гнучкими навичками. Тому акцент ставиться на необхідності розвивати у студентів здатність до творчого мислення та винахідництва, а також на важливості забезпечення їхньої готовності до постійного саморозвитку та адаптації до змін у сучасному світі.

Щоб досягти поставлених цілей, потрібен всебічний підхід. Навчання науково-технічної творчості відіграє ключову роль у розвитку інноваційної діяльності, сприяє розвитку пошукових навичок та спонукає до пошуку нових рішень. Таким чином, саме науково-технічна творчість здобувачів освіти є важливою складовою професійної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання. Навчання творчій праці — це процес формування нового ставлення до власної професії: аналіз проблеми, розвиток пошукових навичок, виховання почуття незадоволеності після досягнення результату. У цьому контексті важливо підтримувати науково-дослідницьку роботу серед студентів, організовуючи конференції та виставки технічної творчості [3].

У Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка велика увага приділяється розвитку науково-технічної та дослідницької активності студентів спеціальності Професійна освіта. Аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології. Організація та здійснення науково-дослідницьких проєктів студентами є важливою складовою освітнього процесу. В університеті активно працюють групи технічної творчості, студентські наукові гуртки, проводяться конференції, які надають студентам можливість здійснювати науково-дослідницьку роботу.

Особливістю даної спеціальності є швидкий темп розвитку аграрної галузі, стрімка зміна технологій і високі вимоги роботодавців. Тому сучасним студентам цієї спеціальності потрібна не лише глибина знань і вмінь, але й готовність і здатність

швидко вивчати нові технології, методи та підходи. Для досягнення цієї мети розроблена система організації науково-технічної діяльності здобувачів. У певній мірі науково-дослідницькою роботою займаються всі студенти: написання рефератів, виконання курсових та магістерських робіт неможливо без проведення хоча б найпростіших досліджень, у процесі яких студенти розвивають творче мислення, організованість, відповідальність і вміння доводити свої думки.

Організація освітнього процесу з урахуванням чіткого планування та структурування суттєво впливає на формування творчого потенціалу майбутніх фахівців. Під час творчої роботи над проєктами, науковими роботами студенти відчують потребу в різних галузях знань, включаючи природничо-наукові, гуманітарні та технічні аспекти. Цей процес сприяє розвитку додаткових компетентностей у студентів.

Викладачі кафедри професійної освіти та технологій сільськогосподарського виробництва розробили методiku поетапного навчання студентів технічної творчості: від основних елементів до кінцевої реалізації технічних проєктів. Наприклад, при модернізації кабінету з будови тракторів та автомобілів студентам було поставлено завдання розробити та виконати стенди, які відображають сучасні механізми автомобіля, датчики та пристрої тракторів. Під час вивчення освітнього компоненту «Технічне конструювання і моделювання» та в рамках наукового гуртка «Інноваційні технології в сільськогосподарському виробництві» студенти виконували міні-проєкт на тему: «Конструювання та виготовлення контрольного вулика» і «Вимірювальний програмно-апаратний комплекс на базі Arduino для контрольного вулика» [2].

Підготовка студентів до виставок науково-технічного творчості також відіграє важливу роль у їхньому розвитку. Студенти не лише здобувають навички письмового викладу, а й вчаться аргументовано представляти свої проєкти перед аудиторією. Це допомагає їм глибше зрозуміти вивчені дисципліни та свою майбутню професію.

Студенти старших курсів, маючи досвід у технічній творчості, готові до виконання проєктів, що вимагають розширених знань.

Досвід, отриманий у процесі розвитку творчих здібностей, відкриває нові можливості для підготовки кадрів згідно з вимогами сучасних стандартів. Для успішної реалізації цих завдань необхідно зміцнити зв'язок між навчальними проєктами та інноваційними розробками на підприємствах, мотивувати студентів до творчої праці та наукової роботи в цілому, а також підвищити зацікавленість викладачів у розвитку науково-технічного творчості у своїй галузі.

Висновок. Сучасний науково-технічний прогрес вимагає від вищої професійної освіти не лише формування кваліфікованих фахівців, але й творчо мислячих особистостей. На сьогоднішньому ринку праці ключову роль відіграють гнучкість, інноваційність та ініціативність, тому покращення якості професійної освіти є надзвичайно важливим.

Організація технічної творчості у студентів ЗВО стає ключовим інструментом у формуванні їхньої професійної компетентності. Сучасна освітня парадигма вимагає від майбутніх фахівців не лише знань теорії, але й здатностей до творчого мислення та винахідництва.

Завдання сучасної освіти полягає в підготовці фахівців з розвинутим творчим мисленням та готовності адаптуватися до змін у професійній діяльності. Це досягається через організацію науково-технічної творчості серед студентів, стимулювання їхньої ініціативності та гнучкості. Навчання технічній творчості не лише сприяє академічному зростанню студентів, але й готує їх до викликів сучасного ринку праці. Цей процес розвиває пошукові навички та стимулює до пошуку нових, нестандартних рішень.

Університети, які активно розвивають науково-технічну творчість серед студентів, готують їх до успішної кар'єри в умовах стрімкого темпу розвитку технологій та високих вимог роботодавців. Це досягається за допомогою наукових гуртків, конференцій та виставок, які стимулюють студентів до активної науково-дослідницької діяльності.

Такий підхід до освіти сприяє формуванню нового покоління фахівців, які не лише мають глибокі знання та навички, але й володіють творчим мисленням та готові до викликів сучасного світу.

Список використаних джерел

1. Кузнєцов Ю.М. Теорія розв'язання творчих задач. К., 2003, 294 с.
2. Маринченко Є.О., Толмачов В.С. Залучення здобувачів вищої освіти до проєктно-дослідницької діяльності у ЗВО. Інноваційна педагогіка. Науковий журнал. Випуск 52. Том 3. Видавничий дім «Гельветика» 2022. С 165–172.
3. Прасолов Є., Браженко С., Новицький О. Основи технічної творчості : навч. посібник. Суми, 2014. 128 с.

Галісевич Вадим Григорович,
аспірант 1 року навчання спеціальності 015 Професійна освіта
факультету технологічної і професійної освіти
Науковий керівник: д-р філософії, доц. Маринченко Є. О.

ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ ЯК СКЛАДНИК ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Україна переживає складний період трансформації через війну, європейську інтеграцію та Цілі сталого розвитку. Цей процес вимагає навчання протягом життя та гнучкості у змінах. Педагоги є ключовими агентами змін у цій сфері, впливаючи на розвиток особистостей, здатних розв'язувати соціальні завдання.

Проблема формування і розвитку педагогічної майстерності завжди була актуальною на всіх етапах розвитку освіти. Ефективність навчання та виховання, а також підготовки фахівців напряду залежать від здатності викладача виконувати свої педагогічні функції [2].

На сучасному етапі актуальність проблеми педагогічної майстерності викладача закладу фахової передвищої освіти обумовлено швидкими змінами в суспільстві та технологіях, акцентом на особистісно-орієнтованому навчанні, необхідністю розвитку критичного мислення у студентів та використанням дистанційного навчання. Тому постійне самовдосконалення, удосконалення методик і підходів до навчання і виховання, а також готовність до впровадження інноваційних методів стають ключовими для успішної професійної діяльності викладачів у сучасному освітньому середовищі.

Сучасна модернізація фахової передвищої освіти потребує постійних якісних змін у практичній діяльності викладача. Високий рівень педагогічної майстерності є ключем до успішного реформування освіти в цілому. Удосконалення педагогічної майстерності є необхідною умовою активної адаптації до нових вимог та компетентного підходу до освітнього процесу у закладі фахової передвищої освіти [3].

Педагогічна культура педагога визначається як сукупність вимог до особистості та професійної діяльності сучасного педагога, які визначають рівень його особистісно-професійного розвитку. Цей розвиток дозволяє свідомо самореалізуватися у творчій та інноваційній педагогічній діяльності та демонструвати властивості та якості компетентного професіонала і духовної людини.

Ключовими компонентами педагогічної культури викладача є професійні цінності, педагогічна мораль та етика, психологічна грамотність, комунікативні навички, гнучкість та адаптивність, а також професійний розвиток. Така культура визначається високим рівнем професійної компетентності, етичності та соціальної відповідальності викладача, що безпосередньо впливає на якість освіти та формування особистості здобувача знань [1].

Педагогічна майстерність, як концепція, включає не лише технічні аспекти викладання дисциплін, а й педагогічну креативність, емпатію та вміння мотивувати студентів, адаптуватися до їхніх індивідуальних потреб. Вона базується на поєднанні теоретичних знань з педагогіки та практичних навичок викладання, а також на постійному самовдосконаленні та рефлексії викладача щодо власної професійної діяльності [2].

Професійна компетентність викладача є важливим поняттям у сфері освіти, оскільки вона безпосередньо впливає на якість навчання та виховання студентів, їхні успіхи та розвиток. Успішний викладач поєднує знання, навички і особистісні якості для забезпечення ефективного навчання, сприяння гармонійному розвитку особистості та формування цінностей та громадянських якостей у студентів.

Педагогічна техніка викладача визначає його рівень професійної майстерності та успішність його педагогічної діяльності. Це невід'ємна складова частина його професійної майстерності, яка вимагає постійного саморозвитку та самовдосконалення протягом усього життя.

Складові педагогічної майстерності взаємопов'язані та взаємодоповнюються. Їхнє взаємозв'язок визначає успішність та ефективність педагогічної діяльності викладача, що підкреслює системність та комплексність цього процесу. Поєднання соціальної, предметної та особистісної спрямованості є ключовим аспектом професійної майстерності викладача, оскільки ці складові взаємодоповнюються і впливають на якість його роботи та взаємодію зі студентами. Це поєднання допомагає створити ефективне освітнє середовище, а викладачі, які успішно комбінують ці аспекти, можуть досягати високих професійних результатів.

Технології формування педагогічної майстерності викладача в закладі фахової передвищої освіти – це комплекс методів, прийомів, інструментів і підходів, спрямованих на розвиток професійних компетенцій та особистісних якостей. Ці технології розробляються з урахуванням сучасних освітніх вимог, інноваційних підходів та наукових досліджень у галузі педагогіки. До основних технологій формування педагогічної майстерності викладача закладу фахової передвищої освіти належать: портфоліо викладача, менторство та коучинг, професійний розвиток через участь у семінарах, тренінгах, конференціях, вебінарах, курсах підвищення кваліфікації, рефлексія, використання інноваційних технологій в освітньому процесі, взаємодія та співпраця з колегами та студентами, використання ефективних методів оцінювання, спрямованих на підвищення якості навчання.

Отже, ми вважаємо, що згадані технології формування педагогічної майстерності викладача закладу фахової передвищої освіти сприятимуть системному та цілеспрямованому розвитку його педагогічної майстерності як складової педагогічної культури. Вони надають можливості для професійного зростання та досягнення успіху у власній професійній діяльності.

Список використаних джерел

1. Маринченко Є. О. Професійне навчання кваліфікованих робітників. *Профтехосвіта*. 2019. № 12 (132) С. 2-5.

2. Маринченко Є. О., Тименко О. О. Особливості професійної підготовки майбутнього педагога професійного навчання в сучасних умовах. *«Наука і техніка сьогодні» (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Фізико-математичні науки», Серія «Техніка»): журнал.* 2022. № 11(11) 2022. С. 318 (Index Copernicus International).
3. Маринченко Є.О. Федорченко М. С. Формування готовності майбутнього педагога професійного навчання до інноваційної діяльності у сільськогосподарському виробництві під час технологічної практики. *Науковий журнал «Інноваційна педагогіка».* ПУ «Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій», 2023. № 56 2023. (Index Copernicus International).

Казаков Максим Сергійович,
аспірант 2 року навчання спеціальності 015 Професійна освіта
факультету технологічної і професійної освіти
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Опанасенко В.П.

КОМПОНЕНТИ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ

У межах нашого дослідження на основі аналізу праць вчених та Закону України «Про вищу освіту», ми розглядаємо поняття «Підприємницька компетентність педагога професійного навчання» як динамічну систему економіко-правових і методичних знань, умінь і навичок, особистісних здатностей і морально-етичних цінностей, необхідних як для організації та успішного впровадження підприємницької діяльності, так і для формування підприємницької компетентності здобувачів освіти.

Відповідно до Національної рамки кваліфікацій в описі шостого кваліфікаційного рівня майбутній педагог професійного навчання повинен мати: здатності пов'язані з уміньми розв'язувати складні задачі професійного спрямування характерні для певної галузі народного господарства чи під час навчання, що потребують застосування комплексу відповідних фахових теоретичних знань та методів за будь-яких обставин; наукові та практичні знання, сформоване критичне мислення, знання принципів та методів професійної діяльності; сформовані когнітивні й практичні уміння та навички необхідні для вирішення складних професійних завдань інноваційного характеру; здатність доносити до майбутніх фахівців навчальну інформацію, наукові ідеї та проблеми, шляхи їх вирішення, та аргументувати їх; сформовані уміння та навички щодо пошуку, інтерпретації та застосування інформації; здатність підтримувати комунікацію з професійних та фахових питань як українською так і іноземною мовою у будь-якій формі. У питаннях автономії та відповідальності, майбутні педагоги професійного навчання, повинні мати здатності щодо організації та керівництва проектною та технічною діяльністю. Вони повинні вміти формувати судження з урахуванням соціальних, наукових, етичних, аспектів, вміти організовувати та керувати як своїм професійним розвитком й навчанням упродовж життя, так і розвитком групи осіб [3, ст. 21].

На думку науковців компетентність розкривається через характеристику своїх компонентів (готовності до прояву особистісної якості в діяльності; знань засобів і способів розв'язання задач професійного та соціального спрямування; дотримання правил і норм поведінки; досвіду практичної реалізації знань та умінь; ставлення до змісту компетентності та емоційно-вольова регуляція проявів компетентності відповідно до ситуацій. Попри те, що підприємницька компетентність поєднує в собі мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний та емоційно-вольовий компоненти, їхня кількість

може варіюватись, а сутність визначатиметься через мотиваційну, знаннєву, діяльнісно-операційну, ціннісно-особистісну, рефлексивну наповнюваність [1, 2, 4, 5, 6]. Коротко охарактеризуємо *мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний, особистісно-рефлексивний* компоненти враховуючи особистісно-діяльнісний, компетентнісний та системний підходи.

Мотиваційно-ціннісний компонент характеризується усвідомленням майбутніми педагогами професійного навчання необхідності формування підприємницької компетентності у здобувачів вищої освіти, що виражається у позитивному морально-етичному ставленні до здійснення підприємницької діяльності як рушійної сили ринкової економіки, а також передбачає наявність характерних для майбутніх підприємців особистісних якостей (свободи вибору діяльності, працьовитості, чесності в стосунках зі споживачами та партнерами, соціальної відповідальності, ощадливості тощо).

Когнітивний компонент представляє собою систему знань підприємницького спрямування, що забезпечують формування економічної та юридичної грамотності майбутніх педагогів професійного навчання, необхідних для ефективної підготовки здобувачів освіти до здійснення майбутньої професійної діяльності в межах освітнього процесу на заняттях циклу професійної підготовки.

Діяльнісний компонент характеризується сформованими здатностями планувати, організовувати, контролювати підприємницьку діяльність, генерувати ідеї економічного спрямування, здійснювати маркетингові дослідження ринку. Окрім цього, цей компонент передбачає вміння підтримувати комунікацію між педагогом та студентом, швидко приймати альтернативні рішення та наявність методичних умінь формувати підприємницьку компетентність у здобувачів освіти.

Особистісно-рефлексивний компонент характеризується сформованими особистісними якостями, такими як цілеспрямованість, самостійність, ініціативність, креативність у прийнятті рішень, мобільність, готовність ризикувати, відповідати за прийняті своїх рішень. Також, до таких якостей відносять здатність до самоаналізу, самооцінювання та самокорекції.

На нашу думку наразі повинна відбутись зміна позицій майбутніх педагогів професійного навчання до організації освітнього процесу з урахуванням потреби у формуванні цієї компетентності у здобувачів вищої освіти через формування усіх взаємопов'язаних компонентів підприємницької компетентності.

Список використаних джерел

1. Земка О. В. Формування підприємницької компетентності в майбутніх учителів технологій у процесі професійної підготовки: дис. ... кандидата. пед. наук: 13.00.04. / Земка Оксана Валеріївна. Глухів : Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2018. 355 с.
2. Ihnatenko H., Samus T., Ihnatenko O., Opanasenko V., Vovk, B. (2022). Forming intending teachers' health preserving competence in the educational environment of higher educational institution. ScienceRise: Pedagogical Education, 2 (47), 27 – 34.
3. Національної рамки кваліфікацій. Кабінет Міністрів України; Постанова, Опис від 23.11.2011 № 1341. Дата оновлення: 23.11.2011. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF>.
4. Опанасенко В. П., Самусь Т. В. Міждисциплінарний підхід як основа компетентнісного підходу в закладах вищої освіти. «Перспективи та інновації науки» (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»). 2023. № 9(27). С. 337 – 347.
5. Самусь Т. В. Формування екологічного світогляду майбутніх агроінженерів у процесі

фахової підготовки на засадах інтегрованого підходу. Вісник науки та освіти (Серія «Педагогіка»). 2023. № 10(16). С. 794-806.

6. Соціально-психологічні закономірності становлення економічної культури молоді : монографія / В.В. Москаленко, О.В. Лавренко, Н.М. Дембицька, І.К. Зубіашвілі. Київ, 2015. 405 с.

7. Стандарт вищої освіти України перший (бакалаврський) рівень, галузь знань 01 – «Освіта / Педагогіка», спеціальність 015 – «Професійна освіта (за спеціалізаціями)» (затверджено і введено в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 21.11.2019 р. № 1460). Дата оновлення: 07.02.2024. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/015-Profosvita-bakalavr.pdf>.

Капась Віталій Васильович,
аспірант 1 року навчання спеціальності 015 Професійна освіта
факультету технологічної і професійної освіти
Науковий керівник: д-р пед. наук, проф. Бурчак С.О.

STEAM-ТЕХНОЛОГІЇ В ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ

Соціальні зміни нашого часу зумовили перехід до нової стратегії розвитку суспільства із застосуванням високоефективних технологій. Сьогодні особливої актуальності набуває вдосконалення професійної підготовки майбутніх педагогів засобами STEAM-технологій.

Створення нового освітнього середовища, що дозволить забезпечити необхідні умови, засоби та технології для навчання й виховання фахівців, є визначеною формулою сучасної української вищої школи.

Проблемами розвитку STEM-освіти в нашій країні та за її межами, пошуком перспектив на майбутнє займалися і продовжують займатися багато вчених і педагогів-практиків (Н. Весела, С. Квадріціус, С. Лабудько, Л. Ніколенко, К. Петренко, О. Кузьменко, І. Чернецький, І. Сліпухіна, Н. Полухін, О. Петрикєєва, О. Лозова, С. Граськін, Г. Ногайбаєва).

Упровадження системи STEAM-освіти продиктовано вимогою «нової української школи». STEAM-освіта навчає особистість жити у реальному світі, що набуває постійних змін, вміє реагувати на зазначені зміни, критично мислить, створює основу для успішної самореалізації особистості і як фахівця, і як громадянина. STEAM-освіта – це творчий простір світогляду майбутнього фахівця, де він повноцінно реалізує власні потреби, дає можливість використовувати переважно проєктне навчання, що поєднує різноманітні науки, технології, інженерію, мистецтво й математичні розрахунки та сприяє створенню особливого навчального середовища, в якому всі учасники можуть брати участь у розв'язанні конкретних практичних завдань [2].

Розуміння та усвідомлення всієї важливості розвитку STEM-освіти, зокрема в Україні, задля поліпшення економічної ситуації в країні дає змогу розпочати процес створення передумов і можливостей для наукової, технічної та інших видів діяльності у закладах вищої і середньої освіти, спрямованих на формування життєтворчих, професійних, фахових компетентностей, проведення науково-дослідницької роботи, конкурсів, отже, популяризації STEM-освіти. У Європі та США одним із інструментів

підготовки фахівців майбутнього, котрі здатні творчо, креативно мислити й створювати інновації, вважається STEM-освіта, предмети якої визначаються таким чином: природнича наука, що передбачає вивчення навколишнього світу, законів природи, що пов'язані з фізикою, біологією, хімією, оперуванням та застосуванням фактів, принципів, концепцій навчальних дисциплін; технологія, що включає систему організацій, людей, знань, процесів і пристроїв, котрі входять до технологічної діяльності; інжиніринг, що є сукупністю знань про особливості та способи створення продуктів і вирішення проблем; математика, що вивчає взаємозв'язки і закономірності величин, цифр та форм. Виходячи з цього, констатуємо факт, що розвиток творчості майбутніх учителів є однією з необхідних умов упровадження STEM-технологій у систему освіти України [1].

Педагогічні заклади вищої освіти надають умови як для розвитку творчості майбутніх педагогічних працівників, так і для підготовки STEM-спеціалістів, здатних виконувати професійні обов'язки в умовах Нової української школи під час упровадження в неї STEM-технологій.

Проблема підвищення рівня професійної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання, здатних творчо мислити, моделювати освітній процес, бути генератором та реалізатором ідей, впроваджувати нові технології в процес навчання та виховання є актуальною в сучасних умовах.

Це зумовлено, по-перше, тим, що професіонально компетентний педагог професійного навчання позитивно впливає на формування творчого вихованця, по-друге, може досягнути кращих результатів у своїй діяльності, по-третє, реалізує свої STEAM-можливості [3].

Ця проблема зафіксована у державній національній програмі «Освіта», де наголошується, що один з головних шляхів реформування освіти полягає в необхідності «підготовки нової генерації педагогічних кадрів, підвищення їх професійного та загальнокультурного рівня», що, на нашу думку матиме позитивний вплив на формування професійної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання.

Отже, підготовка творчих, креативних STEM-спеціалістів сприятиме зростанню технологій, економіки й науки в майбутньому України. У процесі підготовки майбутніх педагогів у закладах вищої освіти, а також на різноманітних курсах підвищення кваліфікації учителів слід ввести спеціальні навчальні дисципліни, що разом з ознайомленням з методологією STEM вивчають форми й методи розвитку творчості особистості [1].

Список використаних джерел

1. Бурчак С., Бурчак Л. Позааудиторна робота як засіб розвитку творчості здобувачів вищої освіти. Наукові записки / ред. кол. В. Черкасов, В. Радул, Н. Савченко та ін. Вип. 191. Серія : Педагогічні науки. Кропивницький : РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2020. С. 44-47.
2. Весела Н. STEM-освіта як перспективна форма інноваційної освіти в Україні. Тернопіль, 2017. 112 с.
3. Ногайбаева Г. Развитие STEM-образования в мире и Казахстане. URL: <http://iac.kz/ru/publishing/razvitie-stemobrazovaniya-v-mire-ikazahstane>.

Кузнецов Роман Миихайлович,
аспірант 2 року навчання спеціальності 015 Професійна освіта
факультету технологічної і професійної освіти
Науковий керівник: д-р пед. наук, проф. Коренева І.М.

РЕАЛІЗАЦІЯ МІЖПРЕДМЕТНИХ ЗВ'ЯЗКІВ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ (СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ БУДІВНИЦТВО ТА ЗВАРЮВАННЯ) ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Професійна (професійно-технічна) освіта за роки незалежності української держави не змогла повністю оновитися відповідно до вимог сучасної ринкової економіки, стрімкого розвитку інформаційних технологій та технологій виробництва. Це стримує розвиток економіки, збільшує затрати виробництва на перепідготовку молодих робітників, знижує престиж робітничих професій тощо.

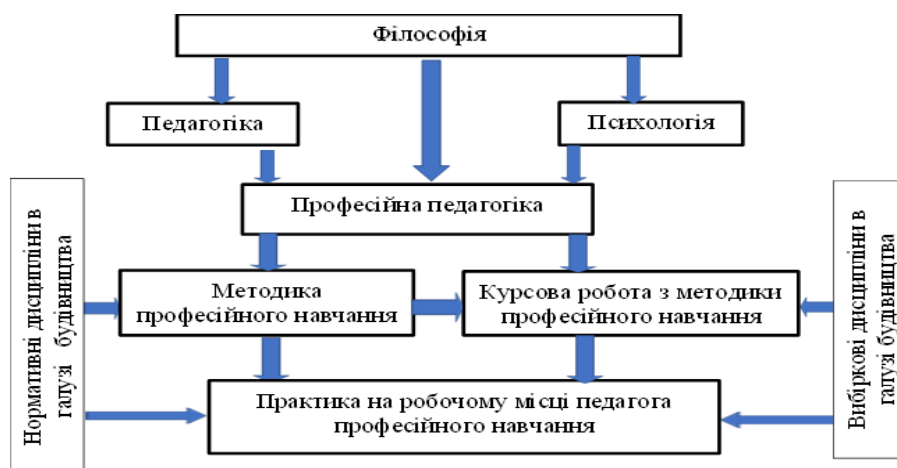
У Концепції Державної цільової соціальної програми розвитку професійної (професійно-технічної) освіти на 2022–2027 рр. однією з причин виникнення негативних тенденцій в системі профтехосвіти є повільне оновлення змісту професійної (професійно-технічної) освіти з урахуванням стрімких техніко-технологічних змін у галузях економіки, впровадження інноваційних технологій в освітній процес [3]. Для розв'язання означеної проблеми необхідно забезпечити висококваліфіковану підготовку майбутніх педагогічних працівників системи профтехосвіти, здатних до швидкого впровадження інноваційних технологій в освітній процес.

Аналіз різних підходів до тлумачення термінів «інноваційна діяльність», «інноваційна освітня діяльність», «інноваційні технології в освіті», здійснений у попередніх розвідках, спонукав до висновку про те, що «інноваційна діяльність у професійній освіті – це цілеспрямоване запровадження нововведень в освітнє середовище з метою підвищення якості професійної освіти, конкурентоспроможності на педагогічному ринкові праці її здобувачів» [2, с. 218].

Дослідники до інноваційних навчальних технологій уприналежують: технологію проблемного навчання, технологію колективної розумової діяльності, технологію формування критичного мислення, технологію проєктного навчання, технологію інтерактивного навчання, технологію ігрового навчання тощо [1]. З огляду на це нами обґрунтовано, що однією з педагогічних умов формування готовності майбутніх педагогів професійного навчання (спеціалізація «Будівництво та зварювання») є «спрямованість дисциплін загального та спеціального циклу освітніх програм на формування готовності до впровадження інноваційних технологій у процесі професійної діяльності» [2, с. 221]. Особливого значення в цьому контексті набувають дисципліни педагогічного циклу, адже саме вони озброюють майбутнього педагога методикою цілеспрямованого впровадження інноваційних технологій в освітній процес.

Аналіз освітньо-професійних програм (ОПП) підготовки бакалаврів професійної освіти (спеціалізація Будівництво та зварювання) Глухівського НПУ ім. О. Довженка, Української інженерно-педагогічної академії, Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка дає підстави стверджувати, що низка їх освітніх компонентів педагогічної підготовки спрямована на формування готовності до інноваційної діяльності. Забезпечується спрямованість не лише змістом, а й міжпредметними зв'язками, що оприявнюються в суміжних терміних поняттях,

методах дослідження, а також у використанні знань одного предмета для розуміння іншого. Із-поміж таких освітніх компонентів – «Філософія», «Психологія», «Педагогіка», «Професійна педагогіка», «Методика професійного навчання», «Курсова робота з методики професійного навчання». Логічну схему опанування їх, що ґрунтується на міжпредметних зв'язках, зображено на мал.1.

Мал.1. Логічна схема міжпредметних зв'язків у процесі підготовки майбутніх бакалаврів професійної освіти до впровадження інноваційних технологій навчання

Розпочинається вивчення педагогічних дисциплін із методологічного підґрунтя – вивчення курсу «Філософія», який має пропедевтичний характер і стимулює здобувачів освіти до роботи з науковими джерелами для поглиблення знань та оволодіння загальнонауковими методами пізнання, які необхідні для подальшого вивчення фахових дисциплін. Успішне стювання означеного курсу є передумовою для оволодіння освітнім змістом інших педагогічних курсів.

Курс «Педагогіка» має на меті забезпечити майбутніх бакалаврів професійної освіти знаннями про закони й закономірності освітнього процесу, форми, методи, засоби навчання з опертям на інноваційні технології. Освітній компонент «Педагогіка» є вихідним пунктом для оволодіння навчальним змістом дисципліни «Професійна педагогіка», мета якої – формування здатності здобувачів освіти розуміти та впроваджувати сучасні досягнення педагогічної науки для реалізації функцій педагога професійної освіти в поєднанні зі специфікою будівельного фаху.

«Методика професійного навчання» забезпечує формування педагогічної компетентності, необхідної для успішної професійно-педагогічної діяльності майстра виробничого навчання, викладача закладів професійної (професійно-технічної) освіти будівельного профілю.

Важливе значення для підготовки майбутніх бакалаврів професійної освіти до впровадження інноваційних технологій навчання має освітній компонент «Курсова робота з методики професійного навчання», мета якого – поглибити теоретичні знання про сучасні технології навчання в системі професійної освіти, скерувати здобувачів вищої освіти до розроблення власних інноваційних дослідницьких проєктів, реалізації їх в освітнє середовище.

Педагогічна практика на робочому місці педагога професійного навчання є завершальною ланкою підготовки бакалаврів професійної освіти до професійної

діяльності. Саме на практиці майбутній педагог має продемонструвати компетентності, здобуті в процесі теоретичної підготовки, та засвідчити готовність до ефективного проєктування траєкторії освітнього процесу в закладах професійної (професійно-технічної) освіти на засадах інноваційності.

Аналіз досвіду організації освітнього процесу в Глухівському НПУ ім. О. Довженка за ОПП Професійна освіта (Будівництво і зварювання) дає підстави для висновку, що міжпредметні зв'язки сприяють формуванню в майбутніх бакалаврів професійної освіти готовності до впровадження інноваційних технологій навчання в освітній процес. Ретельного студіювання потребують дисципліни будівельного спрямування як складники спеціального циклу освітніх компонентів. Їх зміст скеровує майбутніх бакалаврів професійної освіти (спеціалізація Будівництво та зварювання) до опанування інноваційних технологій, які превалюють у будівельній галузі.

Список використаних джерел

1. Артюшина М.В. Інноваційна діяльність у професійно-технічній освіті: поняття, підходи, технології. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*: зб. наук. пр. Випуск 37 / Редкол.: І.А. Зязюн (голова) та ін. Київ-Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2014. С. 133–138.
2. Кузнецов Р.М. Сутність інноваційної діяльності в системі професійної освіти. *Перспективи та інновації науки» (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)*. 2022. № 9 (14). С. 211–223.
3. Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми розвитку професійної (професійно-технічної) освіти на 2022-2027 роки. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2021 р. № 1619-р. // База даних «Законодавство України» / Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1619-2021-%D1%80#Text> (дата звернення 19.04.2024)

Кучер Олег Анатолійович,

*аспірант 2 року навчання спеціальності 015 Професійна освіта
факультету технологічної і професійної освіти*

Науковий керівник: д-р філософії, доц. Маринченко Є. О.

ДУАЛЬНА МОДЕЛЬ ОТРИМАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В УНІВЕРСИТЕТАХ США

Зарубіжний досвід підтверджує, що впровадження дуальної форми професійної освіти сприяє підвищенню її якості в Україні, формуванню професійної компетентності учнів і професійному розвитку майбутніх фахівців університетів. Головним фактором у цьому процесі є те, що в провідних країнах світу дуальне навчання реалізоване повністю в системах професійної освіти. За кількісними показниками ця модель дійсно ефективна: у Німеччині понад половина закладів вищої освіти працює в системі дуального навчання, у США діє програма «Учнівство», а в Канаді передбачені податкові пільги для навчальних закладів, які використовують дуальну форму навчання. Ця система успішно застосовується також у багатьох країнах Європи, включаючи Австрію, Італію, Іспанію, Польщу, Швецію, Швейцарію та інші.

Розвиток дуальної університетської освіти в США сьогодні привертає увагу багатьох учених, оскільки вона успішно поєднує європейські та американські освітні

традиції. Проблеми виникнення та розвитку професійної освіти в США вивчаються в працях таких вчених, як В. Бондаренко, С. Брунер, О. Ельбрехт, В. Кудін, В. Лола, Е. Едді та інші. Аналіз досліджень деяких з них свідчить, що перші професійні школи в США були створені наприкінці XVIII - на початку XIX століття на основі досвіду європейських шкіл, зокрема швейцарських і німецьких. Це виникло як частина загального освітянського руху проти старих класичних коледжів з метою створення наукової професійної освіти [3].

Нормативно-правова база, що регулює взаємовідносини у галузі професійної освіти різних рівнів у США, складається зі спеціальних законів та актів. До них відносяться:

1. Закон про професійну освіту (1984 р.) відомий як закон Перкінса (the Perkins Act), який акцентує на необхідності вдосконалення й впровадження професійних програм.

2. Закон про професійну й прикладну технічну освіту (the Carl D. Perkins Vocational and Applied Technology Education Act), відомий як Perkins II, що був прийнятий Конгресом США у 1990 році. Цей закон доповнював і розширював попередній нормативний акт.

3. Закон 1994 року (The School-to-Work Opportunities Act), який зосереджувався на озброєнні випускників шкіл знаннями, навичками, вміннями та інформацією про професії та ринок праці. Його мета полягала у полегшенні переходу від шкільного навчання до подальшого працевлаштування шляхом поєднання навчального матеріалу з професійною підготовкою [1].

Дуальна форма здобуття професійної освіти увійшла на освітній ринок США у другій половині XX століття, використовуючи німецьку модель як основу. Запозичення дуальності в освіті з Німеччини впливало з наявності в США значної кількості німецьких компаній, які вже успішно реалізували підготовку фахівців за дуальною формою вдома. Серед таких компаній були «Бош» («Bosch»), що у 1976 році уклала угоду про співпрацю з Технічним коледжем «Трайдент» у сфері дуальної професійної освіти, а також автомобільні компанії BMW, Mercedes-Benz і Volkswagen, а також Siemens [4].

Навчання за дуальною формою на рівні бакалаврату та магістратури в американських університетах стає все більш поширеним. Особливо ця форма навчання популярна на магістерському рівні, де студентам надається можливість протягом двох років поглиблено вивчати обрану галузь [2].

Ось декілька найбільш відомих університетів у США, які пропонують дуальну форму навчання:

Нью-Йоркський університет (New York University): Університет пропонує програму дуального навчання на магістерському рівні в галузі фінансів та управління.

Університет Джорджії (University of Georgia): Університет пропонує дуальну програму магістратури з права, яка дозволяє студентам отримувати практичний досвід роботи в юридичній сфері.

Університет штату Огайо (Ohio State University): У цьому університеті існують дуальні програми на різноманітні теми, включаючи технології, соціальні науки та бізнес.

Університет штату Каліфорнія, Берклі (University of California, Berkeley): Відомий своїми програмами дуального навчання в області технологій та бізнесу.

Массачусетський технологічний інститут (Massachusetts Institute of Technology): МІТ пропонує дуальні програми на різних напрямках, включаючи технології та інженерію.

Ці університети відомі своєю високою якістю освіти та можливістю студентів отримати практичний досвід роботи в обраній сфері завдяки дуальній формі навчання [5].

Випускники, які здобувають фах за дуальною формою, розвивають ряд фахових компетентностей, включаючи:

Удосконалення майстерності у функціональних складових бізнесу: Економіка, маркетинг, бухгалтерський облік, фінанси, право, організаційна поведінка та лідерство стають предметом спеціалізованого вивчення.

Ефективна оцінка інформації та ідей, що стосуються маркетингу бізнес-рішень: Студенти навчаються критично аналізувати та оцінювати різноманітні аспекти ринкових ситуацій.

Оцінювання сучасних інформаційних технологій для підтримки прийняття бізнес-рішень: Студенти отримують знання про використання технологій для оптимізації бізнес-процесів.

Інтеграція різноманітності та глобальної перспективи в бізнес-рішеннях: Студенти навчаються враховувати різноманітні культурні та географічні аспекти у своїх бізнес-стратегіях.

Розвиток навичок незалежного, критичного мислення та аргументації: Студенти навчаються аналізувати проблеми, робити висновки та розробляти обґрунтовані аргументи.

Інтеграція етичних питань в бізнес-контексті: Студенти вивчають етичні принципи та вміння застосовувати їх у бізнес-середовищі, враховуючи різні альтернативи та їх вплив на суспільство та бізнес.

Висновок полягає в тому, що дуальна форма навчання в американських університетах, яка відповідає німецькій моделі організації професійної освіти, ґрунтується на спільних принципах, таких як мета формування конкурентоспроможних фахівців, поділ освітнього процесу на теоретичну та практичну частини, чітке правове регулювання та рівноправність у реалізації навчання, де основним принципом є навчання через дію. Ця форма навчання надає перевагу у підготовці фахівців у технічних та економічних напрямках.

Список використаних джерел

1. Brunner S. H. Land-grant colleges and universities: 1862–1962. Washington: USA Government Printing Office, 1962. 78 p.
2. Eddy E. D. Colleges for our land and time: the land-grant idea in American education. New York: Harper & Brothers Publishers, 1957. 328 p.
3. First Morrill Act: approved on July 2, 1862 (12 Stat. 503) [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.csrees.usda.gov/about/offices/legis/morrill.html#f16>. (дата звернення: 20.01.2024)
4. The Carl D. Perkins Vocational and Technical Education Act. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www2.ed.gov/offices/OVAE/CTE/perkins.html>. (дата звернення: 20.01.2024)
5. The School-to-Work Opportunities Act [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www2.ed.gov/pubs/Biennial/95-96/eval/410-97.pdf> (дата звернення: 20.01.2024)

Марушко Павло Володимирович,
аспірант 2 року навчання спеціальності 015 Професійна освіта
факультету технологічної і професійної освіти
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Вовк Б.І.

РОЛЬ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ У ФОРМУВАННІ МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ

Вступ. Зміни в суспільстві ставлять перед випускниками закладів професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти нові завдання та підкреслюють важливість формування учнів як дослідників. Основною метою професійної освіти стає розвиток дослідницьких умінь та навичок здобувачів, стимулювання їхнього інтересу до наукової діяльності, саморозвитку та самовдосконалення.

Мета полягає в обґрунтуванні необхідності та важливості формування дослідницьких умінь та навичок у випускників закладів професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти в контексті змін у сучасному суспільстві. Розглядаються сучасні тенденції у викладанні та професійній підготовці, акцентуючи увагу на переході до дослідницького підходу в освіті. Обґрунтовуються методи та педагогічні умови для успішного формування дослідницьких умінь, що сприятимуть розвитку інтелектуальних та творчих здібностей учнів, їхньому самовизначенню та саморозвитку у сучасному професійному середовищі.

Зростає значення дослідницького підходу у викладанні предметів та професійної підготовки. Дослідницький метод полягає у залученні учнів до самостійного спостереження та аналізу, що дозволяє їм зрозуміти зв'язки між явищами та встановити закономірності. Використання дослідницьких елементів сприяє розвитку активності, ініціативності та допитливості учнів, а також розвиває їхнє мислення та стимулює бажання самостійно досліджувати та відкривати нові знання з професії. Сучасні вчені вважають цей метод є одним з найбільш ефективних для організації проблемного навчання.

Дослідницькі вміння охоплюють набір навичок, необхідних для самостійної проведення досліджень. Формування цих вмінь включає оволодіння учнями ЗП(ПТ) та ФПО методологією наукової роботи, здатністю до спостереження та аналізу, вмінням формулювати гіпотезу для вирішення проблемних питань, планувати та проводити дослідження в професійній галузі, передбачувати результати, робити узагальнення тощо.

Виділяються такі особливості дослідницьких вмінь та навичок:

- неалгоритмічність: під час дослідження учень розв'язує завдання за допомогою евристичних методів, не обмежуючись використанням алгоритмів;
- поліфункціональність, універсальність та надпредметність: ці якості дозволяють учням застосовувати дослідницький підхід у різних сферах та професійних ситуаціях;
- багатовимірність: ця особливість проявляється використанням учнями аналітичних, критичних, комунікативних та інших вмінь під час проведення досліджень;
- мобільність, рухливість, варіативність: ці характеристики підтверджуються здатністю учнів пристосовуватися до різних ситуацій та матеріалів у процесі дослідження.

Формування дослідницьких умінь учнів полягає у їхній добровільній трансформації у позицію дослідників, що виявляється у розвитку особистісних здібностей для конкретної діяльності. Виділяються такі складові дослідницьких умінь: визначення цілей діяльності (цілепокладання), визначення об'єкта та методів діяльності

(цілевиконання), реалізація поставлених завдань, та аналіз результатів діяльності і їхнє порівняння зі зазначеними цілями (рефлексія).

Проблема формування дослідницьких умінь, які є основою навчальної діяльності, набуває особливої важливості учнів старших курсів, оскільки саме на цьому етапі завершується розвиток когнітивних процесів, зокрема мислення. Учні активно розвивають теоретичне мислення та освоюють методи наукового пізнання, що сприяє формуванню їхньої зацікавленості у інтелектуальній діяльності та виявленню дослідницької ініціативи. Тому організація освітнього процесу з підготовки кваліфікованих робітників передбачає розвиток у них творчої самостійності, формування системи уявлень, ціннісних орієнтацій, дослідницьких вмінь та навичок, що дають можливість обрати індивідуальну освітню траєкторію.

На нашу думку, ефективний розвиток дослідницьких умінь та зацікавленості у науково-дослідній діяльності можливий через організацію та проведення дослідницьких практичних робіт та виробничого навчання. Існує безліч методичних прийомів та дидактичних методів, які дозволяють залучати учнів до дослідницької роботи. Можна організувати цей процес, поєднуючи пояснювально-ілюстративний метод навчання з евристичним підходом, проводячи лабораторні та практичні роботи з дослідницькою спрямованістю та розвиваючи навички творчої роботи з використанням літературних джерел.

Можемо виокремити такі педагогічні умови для формування дослідницьких умінь учнів ЗП(ПТ) та ФПО: систематичне та цілеспрямоване включення завдань дослідницького характеру в освітній процес; залучення здобувачів до різноманітних форм дослідницької роботи під час позааудиторних заходів; науково-методичне забезпечення роботи з формування дослідницьких умінь; використання різноманітних методів та прийомів навчання; впровадження проблемного навчання.

Перехід до індивідуалізованого навчання передбачає створення оточення, яке сприяє розкриттю та розвитку індивідуальних здібностей учнів, формуванню інтелектуально розвиненої, культурної та самодостатньої особистості, яка здатна до самовизначення та постійного самовдосконалення. Педагогам варто використовувати природний інтерес учнів до пошуку, спрямовуючи їхні дослідницькі дії від спонтанного інтересу до конструктивних та логічно виражених досліджень. Головною метою роботи кожного педагога у навчанні майбутніх робітників має стати формування ключових компетентностей учнів: освітніх, методологічних, комунікативних та експериментальних.

Висновок. Отже у сучасному суспільстві зростає важливість формування дослідницьких умінь та навичок у випускників закладів професійної освіти. Це обумовлено необхідністю адаптації до швидких змін у сфері технологій та ринку праці. Дослідницький підхід у навчанні дозволяє активізувати інтерес до професійної діяльності, розвиває творчість та самостійність учнів. Формування дослідницьких умінь включає не лише технічні аспекти, але й розвиток критичного мислення, комунікативних навичок та здатності до самовдосконалення. Ефективне впровадження дослідницького методу навчання вимагає системного підходу, використання різноманітних методів та педагогічних умов, а також підтримки з боку педагогічного колективу та управління закладу освіти. Такий підхід сприятиме підготовці кваліфікованих робітників, які будуть готові до викликів і потреб сучасного ринку праці.

Список використаних джерел

1. Балашова С. П. Формування дослідницьких умінь у студентів педагогічного коледжу в процесі вивчення природознавчих дисциплін [Текст] : автореф. дис... канд. пед. наук:

13.00.04 / Балашова Світлана Пилипівна ; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. Київ, 2000. 22 с.

2. Гловин Н. М. Формування дослідницьких умінь з дисциплін природничо-математичного циклу в студентів агротехнічного інституту в процесі фахової підготовки: дис. ...канд. пед. наук: 13.00.04 / Гловин Надія МIRONІВНА. Київ, 2007. 202 с.

3. Опанасенко В.П. Умови формування дослідницьких умінь студентів у процесі вивчення дисциплін циклу професійної та практичної підготовки Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. 2011. Вип. 19. С. 88 – 93.

4. Опанасенко В.П. Дослідницький підхід у системі аудиторних занять. Вісник Чернігівського НПУ ім. Т.Г. Шевченка. Сер.: Педагогічні науки. 2013. Вип. 108. С.101-105.

Матюха Богдан Вадимович,

аспірант 1 року навчання спеціальності 015 Професійна освіта

факультету технологічної і професійної освіти

Науковий керівник: д-р пед. наук, проф. Ткаченко Н.М.

ВПЛИВ ДИСЦИПЛІНИ НА РОЗВИТОК САМООСВІТНЬОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ

У сучасному світі швидкі зміни в технологіях та соціумі вимагають від майбутніх педагогів професійного навчання не лише знань, а й розвитку самоосвітньої компетентності. Дисципліна є одним з факторів, який безпосередньо впливає на самоосвітню компетентність майбутнього педагога професійного навчання.

Дисципліна – це твердо встановлений порядок, дотримання якого є обов'язковим для всіх членів колективу.

Дисциплінованість відображається у здатності дотримуватися розкладу навчальних занять, виконувати завдання вчасно, відмовлятися від відволікань та витрачати достатньо часу і зусиль на самоосвіту та поглиблене вивчення певних предметів та технологій. Дисциплінованість майбутніх педагогів щодо виконання навчальних завдань може визначати їхню успішність у засвоєнні матеріалу та готовність до професійної діяльності. Дисциплінованість як риса характеру грає вагомую роль у формуванні професійної компетентності майбутніх педагогів.[1]

При розгляді дисципліни можна розділити її за наступними критеріями: Систематичність у вивченні та використанні цифрових технологій означає постійний та систематичний підхід до навчання і практики. Це включає в себе регулярне відведення часу на ознайомлення з матеріалами, виконання практичних завдань та вдосконалення навичок. Дисципліна та регулярність у виконанні завдань дозволяють зберігати стабільність у процесі навчання та підтримувати постійний прогрес у засвоєнні нового матеріалу. Чим більше часу та зусиль відводиться на систематичну роботу, тим краще закріплюються знання та навички. Такий підхід допомагає стати більш впевненим та компетентним у використанні цифрових технологій як майбутнім педагогам так і студентам.

Самоконтроль полягає в умінні студентів ретельно контролювати свою активність та продуктивність під час навчання, встановлювати цілі і досягати їх за допомогою цифрових ресурсів. Самоконтроль передбачає не лише створення планів і планування

часу для вивчення матеріалу, але й постійну оцінку власного прогресу та готовність коригувати стратегії навчання, якщо це необхідно. Це важлива властивість, яка допомагає студентам підтримувати мотивацію та досягати успіху в процесі вивчення та застосування цифрових технологій у своїй майбутній педагогічній практиці.[1]

Відповідальність означає серйозне та свідоме ставлення до своїх навчальних обов'язків. Відповідальність включає вчасну та якісну здачу всіх робіт, активну участь у всіх навчальних заходах та практиках, а також дотримання всіх вимог курсу. Майбутні педагоги повинні бути свідомі важливості своєї ролі у освітньому процесі та відповідати за результати своєї діяльності. Таке відповідальне ставлення сприяє успішному засвоєнню матеріалу та розвитку професійних навичок, які будуть важливими у майбутній педагогічній практиці.

Упевненість у собі виникає завдяки впевненості в своїх знаннях та навичках, а також у вмінні ефективно використовувати їх у практичних ситуаціях. Упевненість дозволяє впроваджувати інноваційні педагогічні методи та технології у свою роботу, сприяючи підвищенню якості освіти та залученню здобувачів освіти до активного навчання. Впевненість у собі також сприяє кращому впорядкуванню та організації освітнього процесу, збільшує ефективність взаємодії зі студентами та колегами, а також сприяє успішному впровадженню інноваційних освітніх проектів. Важливою складовою упевненості у собі є також готовність до постійного самовдосконалення та відкритість до нових ідей та підходів. Це дозволяє педагогам удосконалювати свої навички та знання в цифрових технологій, що є ключовим для подальшого розвитку як професіоналів.

Розроблення розкладу занять дозволяє визначити час для вивчення матеріалу, виконання завдань та перерв на відпочинок. Розклад допомагає краще організувати свої дії та уникнути зайвих відволікань.

Встановлення конкретних цілей є важливим кроком для досягнення кращої дисципліни під час навчання. Сформулювання чітких та конкретних цілей для кожного освітнього процесу або завдання допомагає студентам сконцентрувати свою увагу і енергію на досягненні певних результатів.

Створення робочого середовища без відволікань - це ключовий крок у досягненні кращої дисципліни під час навчання. Забезпечення собі спокійного та організованого місця для навчання, де не буде зайвих відволікань, дозволяє студентам краще сконцентруватися на своїх навчальних завданнях. Вимикання сповіщень на телефоні, відключення від соціальних мереж та інших розваг у часи навчання допомагає зберегти фокус уваги та підвищити продуктивність в процесі вивчення.

Використання технік самоконтролю є ефективним способом забезпечення кращої дисципліни під час навчання. Вивчіть методи контролювання своєї активності та продуктивності під час навчання. Встановіть таймери для обмеження часу на конкретні завдання, використовуйте методику "помідора" або техніки глибокого дихання для збільшення концентрації.

Позитивне мислення та мотивація відіграють значну роль у підтримці кращої дисципліни під час навчання. Коли студент має позитивний настрій та чітко визначені мети, він здатний краще концентруватися на своїх завданнях і виконувати їх з більшою ефективністю. Важливо ставити перед собою цілі, які надихають, але при цьому залишаються реалістичними, щоб вони могли стимулювати до руху вперед, а не спричиняти відчуття безнадійності. Задумуйтеся над тим, які переваги вам принесе успіх у навчанні, які можливості відкриються для вас у майбутньому завдяки отриманим знанням та навичкам. Використовуйте ці мотиви для підтримки вашої дисципліни та регулярно звертайтеся до них, особливо в моменти втоми або розладу.

Систематичне використання методів саморегуляції є важливим елементом для підтримки кращої дисципліни під час навчання. Навчитися виявляти та управляти власними емоціями та стресом допомагає зберегти емоційний баланс під час навчання. Використання таких технік, як релаксація, медитація або фізична активність, дозволяє знизити рівень стресу, поліпшити концентрацію та зосередженість, а також підтримує загальне емоційне здоров'я. Такі практики можуть включати в себе, глибоке дихання, прогулянки на свіжому повітрі або будь-яку іншу форму фізичної активності, яка допомагає зняти напругу та стрес. Регулярне використання цих методів допомагає створити сприятливі умови для успішного навчання та підтримки внутрішнього рівноваги.[2]

Створення маленьких цілей є важливим стимулом для підтримки кращої дисципліни під час навчання. Нагороджуйте себе за досягнення певних цілей або виконання завдань, щоб зберегти мотивацію та позитивний настрій. Це може бути коротка перерва на каву, прогулянка на свіжому повітрі або навіть маленький подарунок собі. Важливо, щоб нагороди були достатньою мотивацією, але водночас не відволікали від основних цілей навчання. Спробуйте встановити систему нагород, яка буде вас стимулювати і підтримувати вашу дисципліну протягом усього процесу навчання.

Отже, дисципліна у процесі професійної підготовки майбутніх педагогів є вагомим чинником у формуванні та розвитку самоосвітньої компетентності.

Список використаних джерел

1. Маркус І. С. Формування професійної компетентності майбутніх учителів технологій мультимедійними засобами: дис. ...канд.пед. наук : Київ, 2022. 247с.
2. Микитенко П. В. Комп'ютерно орієнтовані технології освітніх вимірювань як засіб удосконалення фахової підготовки майбутніх учителів технологій: дис. ...канд. пед. наук: Київ, 2016. 203с.
3. Процька С. М. Комп'ютерно орієнтована методика формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх учителів-філологів: дис. ...канд. пед. наук: Київ, 2019. 304с.

Нагай Денис Анатолійович,

*аспірант 1 року навчання спеціальності 015 Професійна освіта
факультету технологічної і професійної освіти*

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Кухарчук Р.П.

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНФОРМАТИКИ ДО ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Підготовка майбутнього вчителя інформатики у своїй діяльності передбачає використання інноваційних технологій у професійній діяльності, а саме набуття спеціального статусу, з покладанням не тільки обов'язків адміністрування мережі та обслуговування комп'ютерів, але й організації використання засобів ІКТ під час навчання інших предметів, координатора, консультанта, тому мають бути правомірними і відповідати визначеній програмі підготовки.

Проблему готовності майбутніх учителів інформатики до використання інноваційних технологій у професійній діяльності у своїх наукових дослідженнях вивчали А.Веліховська, М.Головань, Б.Бесєдіна, Ю. Горошко, В.Ключко, Н.Кульчицька, Ю.Лотюк, Н.Морзе, С.Раков та інші дослідники. Проте неготовність системи середньої

освіти в повному обсязі забезпечити процес розвитку освіти спонукає до вивчення особливостей формування готовності майбутніх учителів інформатики до використання інноваційних технологій у професійній діяльності.

Мета статті – здійснити аналіз дослідження особливостей формування готовності майбутніх учителів інформатики до використання інноваційних технологій у професійній діяльності.

Особливості формування готовності майбутніх учителів інформатики до використання інноваційних технологій у професійній діяльності, розкриття сутності понять «готовність», «готовність до використання інноваційних технологій у професійній діяльності» ми знайшли у статті С.Петренка, Л. Петренко «Формування готовності майбутніх учителів інформатики до професійної діяльності» опублікованої у збірнику «Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології» 2019, № 10 (94). «Формування готовності майбутніх учителів інформатики до професійної діяльності визначено як процес, основу якого становить методика формування знань, умінь, навичок для вирішення професійних завдань і формування особистісних якостей майбутніх фахівців» [1]. Так автори зазначають, що «такі науковці, як: О. Гавриленко (педагогічні умови й рівні готовності до застосування ІКТ), В. Загвязинський (організаційні умови до розвитку педагогічної творчості), О. Давискіба (етапи та критерії, рівні формування готовності майбутнього вчителя інформатики до організації навчального діалогу в системі «вчитель – комп'ютер – учень»), О. Торубара (рівні готовності до використання інформаційних технологій), К. Дурай-Новакова (показники формування готовності до педагогічної діяльності), Г. Нітченко (рівні та критерії готовності до використання інформаційних технологій)» [1].

«Під час вивчення таких навчальних дисциплін, як: гуманітарні та соціально-економічні дисципліни, дисципліни природничо-наукової (фундаментальної) підготовки, дисципліни загально-професійної підготовки, дисципліни професійної та практичної підготовки, дисципліни самостійного вибору закладу освіти, дисципліни вільного вибору студентів та проходження практики» насамперед здійснюється підготовка майбутнього вчителя інформатики в педагогічних закладах вищої освіти [1].

А. Федорчук у статті «Структурна модель підготовки майбутнього вчителя інформатики до роботи в класах фізико-математичного циклу» пропонує функції та структурні компоненти підготовки, що входять до моделі підготовки вчителя інформатики при роботі в класах фізико-математичного профілю, окреслює критерії та показники сформованості готовності вчителя інформатики до профільного навчання [2].

У статті А. Шуляка, розкрито структуру моделі формування готовності майбутніх учителів інформатики до використання освітніх WEB-ресурсів. «В основу формування готовності майбутніх учителів інформатики до використання освітніх WEB-ресурсів у професійній діяльності покладено загально педагогічні (доступності, безперервності, наочності, систематичності, послідовності, науковості) та специфічні принципи (дієвості, діалогізації, професійної мобільності, творчості, інтерактивності, мультимедійності)». Так автор зазначає «до засобів підготовки майбутніх учителів інформатики до використання освітніх WEB-ресурсів у професійній діяльності відносимо: електронні навчальні посібники, інформаційно-довідкові джерела, видання загальнокультурного характеру, навчальні середовища для самостійного конструювання, системи підтримки освоєння інформаційного простору» [3].

Після аналізу освітньо-професійної програми «Середня освіта (Інформатика)» першого бакалаврського рівня вищої освіти у галузі освітніх і педагогічних наук, яка розроблена робочою групою науково-педагогічних працівників Глухівського

національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, визначено, що програма націлена на формування професійної компетентності, медіа культури і медіа грамотності, що дозволяє використовувати інноваційні технології у навчанні та сприяє педагогічній роботі з використання знань для проектування змісту освіти і навчання, відповідно до рівнів національної рамки кваліфікацій. Швидкозмінний інформаційний світ передбачає підготовку майбутнього вчителя інформатики, який відповідає сучасним тенденціям і вимогам, а саме: програма підготовки має включати оновлені актуальні технології, програмування, бази даних, мережі, безпеку інформації та інші аспекти, що дозволяють зрозуміти майбутнім вчителям сутність сучасних інформаційних технологій.

На підставі проведеного аналізу, узагальнення наукових праць доведено, що готовність до використання інноваційних технологій у професійній діяльності містить особистісні якості, знання, уміння й навички майбутніх вчителів інформатики для реалізації професійних завдань. Методика формування знань, умінь, навичок для вирішення професійних завдань і формування особистісних якостей майбутніх фахівців становить основу у формуванні готовності майбутніх учителів інформатики до використання інноваційних технологій у професійній діяльності. Подальші наукові розвідки вбачаємо в описі технології формування готовності майбутніх учителів інформатики до використання інноваційних технологій у професійній діяльності.

Список використаних джерел

1. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології | *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. URL: <https://pedscience.sspu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/02/12.pdf> (дата звернення: 09.04.2024).
2. Електронна бібліотека Житомирського державного університету вітає вас! - Електронна бібліотека Житомирського державного університету. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/18742/1/Fedorchuk2.pdf> (дата звернення: 09.04.2024).
3. Бібліотека УДПУ ім. Павла Тичини. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/zbirnuk_nayk_praz/2020/4/10.pdf (дата звернення: 09.04.2024).
4. Ковальчук В.І., Сорока В.В. Застосування інноваційних цифрових технологій у підготовці педагогів для сфери професійної освіти. Інноваційні освітні технології: світовий і вітчизняний досвід використання в системі неперервної освіти: монографія / відповідальні редактори Барановська Л.В. (Київ, Україна), Морська Л.І. (Жешув, Республіка Польща). Біла Церква : ТОВ «Білоцерківдрук». 2022. – 238-249 с.

Прилепа Іван Миколайович,
аспірант спеціальності 015 Професійна освіта
факультету технологічної і професійної освіти
Науковий керівник: д-р пед. наук, проф. Ткаченко Н. М.

КРОСДИСЦИПЛІНАРНІСТЬ ТА ІНТЕРКУЛЬТУРНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ

В сучасному світі дедалі більше освітні програми націлені на тісну співпрацю із закордонними закладами освіти. Реалізується це шляхом організації міжнародних тренінгів та семінарів, міжнародних стажувань та обмінів, вивченням передового досвіду, гостьовими поїздками тощо. Дуже часто відвідуючи різні країни, запозичуючи ефективні методи організації роботи та впроваджуючи їх на робочих місцях відбувається

НАУКА ТА ОСВІТА В УМОВАХ ВІЙНИ:

Глухівський національний педагогічний
університет імені Олександра Довженка

так, що вони виявляються малоефективними в нашому суспільстві. Це, насамперед, пов'язано з культурою тієї країни де це було запозичено.

З метою кращого розуміння культурних відмінностей, а також формування вміння адаптуватися до нових культурних контекстів, виявлення та розв'язання конфліктів, що виникають у міжкультурних взаємодіях, а також розвитку взаєморозуміння та толерантності постає необхідність формування інтеркультурної компетентності. Вона є важливою для побудови гармонійних відносин у сучасному суспільстві та сприяє розвитку взаєморозуміння та співпраці між різними культурами, а також допомагає ефективно впроваджувати набутий закордонний досвід у вітчизняних закладах освіти.

Згідно з дослідженням Future Work Skills 2020 [2], проведеним Інститутом майбутнього для Науково-дослідного інституту Університету Фенікса, інтеркультурна компетентність посідає четверте місце серед десяти робочих навичок, необхідних у майбутньому. У свою чергу рекомендація CM/Res (2022) [1] щодо багаторівневої політики та управління для міжкультурної інтеграції (схвалена консенсусом Комітетом міністрів 6 квітня 2022 року) зазначає, що «установи та організації повинні розвивати інтеркультурну компетентність своїх співробітників, що уможливить набуття навичок конструктивного обміну, діалогу та спільного проєктування на основі спільних цінностей і цілей».

Розуміння культурних відмінностей зазвичай відбувається поступово. У нашому студентському, професійному чи особистому житті ми стикаємося з людьми, які мали інше виховання та навчилися взаємодіяти по-різному. Ці відмінності призводять до культурних зіткнень, які можуть статися всюди. Однак, коли вони трапляються, початкові наміри не обов'язково погані. Кожен знає, що спілкуватися можна різними способами, інтеркультурна компетентність дозволяє нам знайти оптимальний з усіх.

Інтеркультурна компетентність - це здатність людини ефективно взаємодіяти з представниками інших культур, розуміти їхні цінності, традиції та способи мислення. Це важливий аспект у сучасному світі, де глобалізація зближує різні культури та спричиняє потребу у вмінні ефективно спілкуватися та працювати з людьми з різних культурних середовищ.

Інтеркультурна компетентність належить до групи понять, що включає глобальну компетентність, якості випускника, навички працевлаштування, глобальне громадянство, освіту для сталого розвитку та глобальну працевлаштованість, в основі яких лежить визнання глобалізації як рушійної сили змін у всіх аспектах сучасного світу, а також важливість того, що випускники мають бути здатні брати участь і діяти в глобальному масштабі.

Інтеркультурна компетентність також може бути визначена як «здатність розвивати цільові знання, навички та ставлення, які ведуть до видимої поведінки та спілкування, що є ефективними та прийнятними в міжкультурних взаємодіях» [3].

Фундаментальними характеристиками інтеркультурної компетентності є знання, навички та ставлення. Розгляньмо їх докладніше:

- знання (вимагають культурної самосвідомості та культурно-специфічного розуміння, а також усвідомлення глобальних проблем);
- навички (здатність дивитися на світ з іншого погляду і терпляче слухати, де це необхідно);
- ставлення (повага, цікавість і відкритість до інших культур).

Усі ці риси та здатності не є вродженими, їх набуття може тривати все життя. Інтеркультурна компетентність вимагає постійної відданості пізнанню інших культур,

цінностей і звичаїв. Люди, які прагнуть навчатися та брати участь у процесі, побачать, що вони отримають користь від двох типів результатів: внутрішніх і зовнішніх.

Внутрішні ефекти проявляються тоді, коли людина набуває здатності бути гнучкою і застосовувати емпатійний підхід до людей з інших культур або походження і дивитися на речі з різних культурних поглядів, а не тільки з власного.

Зовнішні ефекти спостерігаються в поведінці та стилі спілкування індивіда. Ми можемо розглядати їх як чіткий доказ того, що людина набула необхідної культурної компетентності.

Рушійною силою розвитку інтеркультурної компетентності є застосування кросдисциплінарного підходу, що реалізується шляхом інтегрування різних дисциплін та перспектив з метою покращення розуміння та формування навичок інтеркультурного спілкування та взаємодії. Цей підхід передбачає поєднання ідей і методів з різних галузей для сприяння всебічному та ефективному розвитку інтеркультурної компетентності.

Інтеграція таких дисциплін, як лінгвістика, психологія, соціологія та освіта може забезпечити цілісне уявлення про інтеркультурні взаємодії та допомогти майбутнім педагогам професійного навчання успішно орієнтуватися в різноманітних культурних контекстах. Спираючись на знання та практику з цих сфер, педагоги можуть поглибити розуміння культурних відмінностей, стилів спілкування та цінностей, що є важливим в контексті інтеркультурної компетентності.

Крім того, запровадження кросдисциплінарного підходу в освітніх установах може збагатити досвід інтеркультурного навчання, пропонуючи ширшу перспективу та більш тонке розуміння культурного розмаїття. Це може передбачати розроблення кросдисциплінарних курсів, семінарів або навчальних програм, які поєднують елементи різних галузей для розв'язання складних питань інтеркультурного спілкування та компетентності.

Таким чином, застосування кросдисциплінарності в розвитку інтеркультурної компетентності передбачає використання ідей і методологій багатьох дисциплін з метою підвищення здатності майбутніх фахівців ефективно спілкуватися, співпрацювати та процвітати в різноманітних культурних середовищах.

Удосконалення інтеркультурних навичок потребує відповідного мислення та бажання дізнаватися про інших. Це позитивне ставлення може принести користь особистісним стосункам. Розглянемо шляхи, які допоможуть покращити свої інтеркультурні навички [4].

Хорошим початком для покращення інтеркультурних навичок є вивчення власної культури та усвідомлення того, як вона впливає на поведінку та спілкування.

Наступний крок необхідно спрямовувати на слухання розмов та спостереження за невербальними ознаками під час спілкування. Загальні невербальні ознаки можуть означати різні речі в різних культурах, і можна неправильно їх витлумачувати, якщо помітите їх, не враховуючи вербального повідомлення, яке їх супроводжує.

Неможливо удосконалювати інтеркультурну компетентність без навчання. Для цього необхідно знаходити ресурси, які допоможуть дізнатися про інші культури, зокрема книги, підкасти та документальні фільми. У разі достатніх фінансових можливостей, подорож також є чудовим способом зануритися в іншу культуру та здобути освіту.

Участь у інтеркультурній діяльності може бути чудовим способом підвищити культурну обізнаність, зокрема під час спільних обідів. Такі події створюють сприятливу атмосферу для початку розмови та дають можливість поділитися інформацією про себе та дізнатися про інших.

Життя, робота чи волонтерство за кордоном можуть допомогти дізнатися про різні культури та способи спілкування. Навчання за кордоном також є чудовим способом вивчити та вдосконалити інтеркультурні навички, які можуть допомогти у професійній діяльності. Цей досвід допомагає вивчати або вдосконалювати іноземну мову та розуміти традиції й способи спілкування в інших країнах. Також можна дізнатися про значення різних стилів спілкування, дослідивши історичний контекст певних традицій. Покращення культурної обізнаності може допомогти зрозуміти, як інші люди можуть інтерпретувати певні припущення чи теми. Усвідомлення існування культурних відмінностей роблять людей більш чутливими до інших та вчить цінувати їх.

Заняття та навчання, зокрема на основі кросдисциплінарного підходу може допомогти вдосконалювати свої інтеркультурні навички. В тому числі заняття з міжкультурної комунікації, які стосуються важливості культури в повсякденному житті та того, як вона впливає на процеси спілкування. Ці інтерактивні заняття мають на меті розвинути у педагогів професійного навчання чутливість до інших культур шляхом обговорення та запитань.

Отже, інтеркультурна компетентність є важливою здатністю для кожного, хто прагне досягти успіху в сучасному глобалізованому світі. Розвиваючи глибше розуміння різних культур і готовність адаптувати свій стиль спілкування до інших, можна побудувати міцніші стосунки, вийти на нові ринки і сприяти створенню більш інклюзивного робочого середовища. Приймаючи культурне розмаїття, зможемо створити більш інклюзивне та гостинне середовище, яке цінує та поважає розмаїття культур та походження.

Список використаних джерел

1. Building intercultural competence - Intercultural cities programme - www.coe.int. *Intercultural cities programme*. URL: <https://www.coe.int/en/web/interculturalcities/intercultural-competence> (date of access: 07.05.2024).
2. Intercultural Competence (ICC) | Center for Languages, Literatures and Cultures. *Home | Center for Languages, Literatures and Cultures*. URL: <https://cllc.osu.edu/resources/intercultural-competence-icc> (date of access: 07.05.2024).
3. Intercultural Competence. *AIHR*. URL: <https://www.aihr.com/hr-glossary/intercultural-competence/> (date of access: 07.05.2024).
4. Raio C. B. 5 Essential Strategies for Developing Intercultural Competence. *LinkedIn: Log In or Sign Up*. URL: <https://www.linkedin.com/pulse/5-essential-strategies-developing-intercultural-cibele-bender-raio> (date of access: 07.05.2024).

Рожков Олександр Миколайович,

аспірант 2 року навчання спеціальності 015 Професійна освіта

факультету технологічної і професійної освіти

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Вовк Б.І.

ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖЕННЯ УЧНІВ ЗП(ПТ)О ЯК ЗАСІБ ДОСЯГНЕННЯ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

Вступ. У сучасному світі питання здоров'я учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти (П(ПТ)ЗО) набуває особливого значення. Здоров'я та благополуччя молоді - це не лише важливий елемент індивідуального щастя, а й запорука стабільного розвитку суспільства. У цьому контексті велике значення набуває впровадження здоров'язбережувальних педагогічних методів та технологій в освітній процес. Такі

заходи дозволяють не лише забезпечити фізичне й психічне здоров'я учнів, та сприяють їхньому загальному розвитку та успішному навчанню.

Мета полягає в обґрунтуванні важливості здоров'язбережувальних педагогічних методів та технологій в системі професійної освіти, зокрема в закладах професійної (професійно-технічної) освіти. Стаття аналізує поточний стан здоров'я учнів у контексті сучасних викликів і тенденцій, що вимагають відповідних підходів у навчальному процесі.

Охорона здоров'я молоді стоїть перед нами як одна з ключових проблем нашого часу. Погіршення стану довкілля та наростання глобальних проблем спонукають людство до пошуку нових рішень, зокрема формування нового світогляду, моральних цінностей та пріоритетів. Окреслені зміни лягають в основу концепції сталого розвитку. Вирішення проблеми полягає в установленні рівноваги між рішенням актуальних проблем людства та захистом інтересів майбутніх поколінь, включаючи потребу в безпечному та здоровому середовищі [1, с.101].

Збереження здоров'я учнів П(ПТ)ЗО є ключовим чинником для їхнього благополуччя та успішності. Шляхом впровадження здоров'язбережувальних педагогічних методів та технологій можна забезпечити високий стан здоров'я учнів, що в свою чергу зробить навчальний заклад більш привабливим і ефективним на освітньому ринку.

Один з важливих аспектів роботи сучасного педагога професійного навчання полягає у створенні сприятливих умов для збереження та покращення здоров'я учнів, розвитку їхніх фізичних якостей, підвищення рухової активності та формування здоров'язбережувальної компетентності. Ця компетентність формується шляхом активної практичної діяльності, спрямованої на вивчення та впровадження позитивних життєвих звичок, які сприяють фізичному, соціальному, психологічному та духовному здоров'ю.

Професіоналізм педагога сучасного професійного навчання визначається не лише його здатністю досягати високих педагогічних результатів, але й вмінням зберігати та підтримувати своє власне здоров'я, а також здоров'я своїх учнів. У зв'язку з актуальними тенденціями у стані здоров'я молодого покоління виникає потреба у пошуку нових підходів для формування готовності майбутніх педагогів до збереження здоров'я, що відповідають сучасним вимогам [2].

Для досягнення цієї мети педагог використовує різноманітні здоров'язбережувальні технології.

Аналізуючи термін «здоров'язбережувальні технології» у наукових джерелах, можна виділити декілька підходів до його визначення, які відображені в останніх виданнях. Усі ці підходи об'єднують кілька напрямів, в рамках яких здоров'язбережувальна технологія розглядається:

- як маркер якісних особливостей освітніх технологій, показник їхньої спрямованості на здоров'язбереження. Це включає сукупність принципів, методів педагогічної роботи, що доповнюють традиційні підходи до навчання і виховання, наділяючи їх характеристикою здоров'язбереження;
- як технології навчання здоров'ю, що охоплюють формування культури здоров'я, здорового способу життя, валеологічну та гігієнічну освіту та інше;
- як сукупність оздоровчо-фізкультурних заходів;
- як урахування вікових та психофізіологічних особливостей учнів;

– як створення сприятливого освітнього середовища, включаючи лікувально-профілактичні заходи [3].

Успішність учнів П(ПТ)ЗО корелюється з їхнім станом здоров'я, що фактично стає вихідним пунктом у їхній професійній підготовці. Окрім цього, належна організація освітнього процесу також має велике значення. Забезпечення здоров'я учнів П(ПТ)ЗО включає різноманітні заходи, спрямовані на збереження здоров'я учнів і педагогів, а також на поширення знань про здоров'я в сім'ї і суспільстві загалом.

Важливо враховувати індивідуальний здоров'язбережувальний потенціал кожного учня в контексті використання навчальних технологій та методів виховання. Традиційний підхід до навчання майбутніх фахівців часто призводить до стресового перевантаження, що може вплинути на їхнє здоров'я та сприяти розвитку хронічних захворювань. Більшість дослідників вважають, що адміністратори та кваліфіковані фахівці повинні брати на себе відповідальність за збереження та покращення здоров'я здобувачів. Однак аналіз показує, що багато проблем здоров'я виникають у звичайній практичній діяльності педагогів професійного навчання і вирішуються в процесі їхньої професійної роботи. Тому спеціалісти в області інженерно-педагогічної діяльності П(ПТ)ЗО повинні знаходити можливості для збереження та підтримки здоров'я учнів.

Висновок: У статті обговорено актуальність питання здоров'я учнів у закладах професійної освіти, зокрема в П(ПТ)ЗО. Здоров'я молоді визнається ключовим елементом для стабільного розвитку суспільства, і впровадження здоров'язбережувальних педагогічних методів та технологій у навчальний процес стає важливою стратегічною метою.

Зазначено, що успішність учнів П(ПТ)ЗО напряму пов'язана з їхнім станом здоров'я, що стає вихідним пунктом у їхній професійній підготовці. Окрім того, відмічено, що належна організація навчального процесу має велике значення у забезпеченні здоров'я учнів. Тому важливо враховувати індивідуальний здоров'язбережувальний потенціал кожного учня і використовувати належні навчальні технології та методи виховання.

Для успішного розв'язання цієї проблеми, необхідно, щоб адміністратори та кваліфіковані фахівці взяли на себе відповідальність за збереження та покращення здоров'я учнів. Крім того, спеціалісти в області інженерно-педагогічної діяльності П(ПТ)ЗО повинні постійно знаходити можливості для збереження та підтримки здоров'я учнів у процесі навчання.

Отже, впровадження здоров'язбережувальних педагогічних методів та технологій є важливою складовою у підготовці майбутніх фахівців і забезпечує сталість освітнього процесу у сучасному світі.

Список використаних джерел

1. Шевчук В. Я. Макроекономічні проблеми сталого розвитку / В. Я. Шевчук – К. : Геопринт, 2006. – 200 с.
2. Вовк Б.І., Рожков О.М. Формування готовності до здоров'язбереження майбутніх педагогів професійного навчання в умовах ЗВО «Вісник Глухівського НПУ ім. О. Довженка», випуск 1 (54), 2024 С.
3. Гуменюк С.В. Здоров'язберігаючі технології в системі освіти. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота, (26), С. 55-57.
4. Самусь Т.В. Формування готовності до здоров'язбереження майбутніх інженерів-педагогів як психолого-педагогічна проблема. Вісник Луганського НУ ім. Тараса Шевченка. Педагогічні науки. Луганськ, 2013. Вип. 13 (272). Ч. III. С. 240–245.

Ситніков Олег Миколайович,
аспірант 2 року навчання спеціальності 015 Професійна освіта
факультету технологічної і професійної освіти
Науковий керівник: д-р філософії, доц. Маринченко Є. О.

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ З ВИКОРИСТАННЯМ ЕКООРІЄНТОВАНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Екологічна проблема стала однією з глобальних проблем сучасності, оскільки вона тісно пов'язана з погіршенням стану здоров'я людей через антропогенні зміни довкілля. Це в значній мірі спричинене надмірним навантаженням на довкілля, зокрема, забрудненням підприємствами, особливо гірничо-видобувної, металургійної, хімічної промисловості, енергетичного сектору та іншими. Тому необхідно зосередити увагу на формуванні екологічної культури, самосвідомості, екологічної грамотності та готовності до природоохоронної діяльності серед майбутніх кваліфікованих працівників у закладах професійної (професійно-технічної) освіти. Головна мета полягає у формуванні їхньої екологічної компетентності, що має велике значення для їхньої професійної підготовки [2].

Для досягнення цілей екологічної освіти необхідно розробити педагогічну систему, спрямовану на розвиток здорового екологічного мислення та свідомості учнів, а також на створення позитивних змін у їхньому ставленні до навколишнього середовища та формуванні майбутніх фахівців, відповідальних за довкілля.

Актуальність цього напрямку підтверджується численними суперечностями, які потребують вирішення, включаючи:

- необхідність українського суспільства у майбутніх кваліфікованих робітниках із сформованим екологічним мисленням і свідомістю, проте нестача досліджень, які систематизують сучасні методологічні підходи та концепції, що сприяли б цьому;
- зростання вимог до рівня екологічної освіти майбутніх фахівців та недостатня розробленість теоретичних та методичних основ формування екологічного мислення та свідомості;
- необхідність цілеспрямованого розвитку екологічного мислення та свідомості у майбутніх фахівців і несумісність існуючих екологічно-орієнтованих педагогічних технологій для забезпечення цього процесу у професійних навчальних закладах [3].

Зняття цих суперечностей вимагає наукового переосмислення змісту, форм розроблення та застосування екоорієнтованих педагогічних технологій. Це передбачає розвиток цілісного концептуального підходу до їхнього розроблення та використання в професійній освіті [1].

Методологічні вимоги до розроблення та застосування цих педагогічних технологій такі:

1. Розвиток особистості можливий лише через залучення до конкретної діяльності.
2. Ефективність розроблення та використання екоорієнтованих педагогічних технологій у професійній підготовці майбутніх фахівців залежить від виявлення їх діяльності (предметність, цілеспрямованість, перетворювальний характер, структурність).

Розроблення та використання екоорієнтованих педагогічних технологій у професійній підготовці майбутніх фахівців передбачає поетапне оволодіння діяльністю на будь-якому рівні шляхом переходу від зовнішнього (предметного) до внутрішнього (теоретичного) планування [4].

Крім того, впровадження розробки та використання екоорієнтованих педагогічних технологій можливе в межах особистісно орієнтованого підходу до вирішення проблем екологічного розвитку особистості.

Отже, розробка та використання екоорієнтованих педагогічних технологій у професійній підготовці майбутніх фахівців полягає у ствердженні, що вони представляють собою екоорієнтовану педагогічну систему, в якій ефект резонансу ціннісних, гуманітарних, когнітивних і ринкових орієнтацій тих, хто навчається, значно підвищує ефективність і призводить до постійного зростання позитивних змін у формуванні екологічно відповідальних спільнот. Екологічні знання стають визнаним у світі критерієм і інтегрованим показником якості екологічної освіти, вбираючи результати навчання та систему ціннісних орієнтацій, формуючи не лише в навчальному закладі, але і під впливом професійної діяльності. Вони становлять основу образу світу особистості, підготовки репродуктивних сил суспільства до оволодіння науковими технологіями та підвищення конкурентоспроможності держави на світовому ринку праці.

Список використаних джерел

1. Marynchenko Yevhenii. Pedagogical Conditions of Forming the Readiness of the Future Teacher of Professional Training for Innovative Activity in Agricultural Production. *Traektoriâ Nauki = Path of Science. Section «Education»*. 2020. Vol. 6. No 10. Pp. 4009-4017.
2. Yevhenii Marynchenko, Tetiana Serha, Tetyana Chumak, Anna Makogin, Vasyl Salabai. (2023). Psychological aspects of the landscape of modern organizational and pedagogical conditions of training of specialists through the integration of education, science and production in Ukraine. *AD ALTA-Journal of Interdisciplinary Research*. 2023. Vol.13. Issue 1, Special Issue XXXIV. Pp. 207–216. URL: <https://www.magnanimitas.cz/13-01-xxxiv>
3. Маринченко Є. О., Росновський М. Г. Роль педагога професійного навчання у впровадженні сучасних інноваційних технологій у галузі сільськогосподарського виробництва. *Педагогічний часопис Волині*. 2019. № 3. С. 57–64.
4. Маринченко Є. О., Росновський М. Г. Екологічна компетентність як складова фахової компетентності майбутнього педагога професійного навчання. *Наукові записки. Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка Серія: Педагогічні науки*. 2019. Вип. 178. С. 162–168.

Хабенко Микола Євгенович,

аспірант 2 року навчання спеціальності 015 Професійна освіта

факультету технологічної і професійної освіти

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Зінченко В.П.

ФОРМУВАННЯ ГНУЧКИХ НАВИЧОК МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ДО ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Постановка проблеми. Досліджуючи формування у майбутніх педагогів професійного навчання підприємницької компетентності доцільно визначити які

чинники впливають на ефективність цього процесу і яку роль у ньому відіграють м'які навички.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Поняття «підприємницька компетентність педагога» охарактеризовано в дослідженнях багатьох учених: О. Земка [1], Н. Кінах, В. Майковська [2], Г. Назаренко, З. Панченко, Р. Пріма, Т. Бортнюк [3] та ін. Але відсутні дослідження зв'язку підприємницької компетентності майбутніх педагогів професійного навчання з гнучкими навичками, які є підґрунтям для формування багатьох компетентностей.

Мета публікації полягає у розкритті ролі гнучких умінь у формуванні підприємницької компетентності майбутніх педагогів професійного навчання

Виклад основного матеріалу. Підприємницька компетентність майбутнього педагога професійного навчання являє собою інтегративне особистісне утворення, що забезпечує здатність започаткування та успішного здійснення законної підприємницької діяльності та формування підприємницької спрямованості, якостей і здатностей у учнів.

Вона містить низку важливих здатностей і якостей, що допомагають успішно виконувати свою професійну діяльність і які можна пов'язати з гнучкими навичками. До них відносяться:

Інноваційність та творчість - педагог має бути відкритим до нових ідей та методів навчання і організації бізнесу, шукати нестандартні підходи до розвитку учнів і виробництва.

Ефективний менеджмент - здатність планувати, організовувати та контролювати освітній та виробничий процеси, розуміння принципів управління групою учнів чи виробничим колективом.

Комунікативні навички - здатність взаємодіяти з учнями, батьками та колегами, клієнтами-замовниками, ефективно спілкуватися та вирішувати конфліктні ситуації.

Підприємницький підхід - здатність бачити можливості для розвитку своєї діяльності, впроваджувати нові ідеї та проєкти, що можуть принести прибуток.

Рефлексивні здібності - здатність аналізувати результати своєї діяльності, виявляти проблеми та шукати їх рішення.

В основі психологічної структури особистості підприємця лежать такі якості: ініціативність, самостійність, незалежність, критичне мислення, креативність, відповідальність за свої дії; рішучість, енергійність та наполегливість. Важливими характерологічними особливостями підприємця є здатності до: продукування нових ідей, об'єктивного оцінювання ситуації, виваженого ризику, ефективної комунікативної взаємодії, визнання особистої відповідальності за прийняті рішення.

Гнучкі навички (Soft Skills) вважаються універсальними та потрібні людям усіх професій. Їх формування здійснюється перманентно у всіх без винятку видах діяльності і спілкуванні. В свою чергу вони є акселератором формування будь-якої компетентності.

Гнучкі навички педагога професійного навчання є важливими для формування підприємницької компетентності і частина з них відповідає складовим цієї компетентності:

Адаптивність - можливість швидко адаптуватися до змін у навчальному процесі, потреб учнів та вимог сучасного освітнього середовища.

Емпатія - здатність співчувати та розуміти почуття та потреби учнів, створювати підтримуючу та дружню атмосферу в групі чи колективі.

Креативність - вміння захочувати учнів до творчого мислення та самовираження, використовуючи інтерактивні методи навчання.

Комунікабельність - здатність ефективно спілкуватися з учнями, батьками та колегами, будувати позитивні взаємовідносини.

Толерантність - здатність поважати та приймати різноманітність учнів, їхні індивідуальні особливості та культурні різноманітності.

Вміння працювати в команді - здатність співпрацювати з колегами, спільно розв'язувати проблеми та досягати спільних цілей.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проаналізувавши склад підприємницьких якостей і зіставивши його зі складом м'яких навичок можна констатувати, що вони у багатьох випадках збігаються. Тобто формування підприємницької компетентності приводить до розвитку гнучких навичок і навпаки. В подальшому вбачаємо доцільним дослідити вплив окремих гнучких навичок на формування підприємницької компетентності майбутніх педагогів професійного навчання.

Список використаних джерел

1. Земка О. В. Сутність і структура підприємницької компетентності як важливої складової професійної підготовки майбутніх учителів технологій. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія*. 2018. Вип. 54. С. 82 – 87.
2. Майковська В. І. Сутність і структура підприємницької компетентності майбутніх фахівців в Україні. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2017. № 1. С. 112–117.
3. Пріма Р., Бортнюк Т. Підприємницька компетентність сучасного вчителя нової української школи: теоретичні аспекти. *Науковий вісник Ізмайльського державного гуманітарного університету*. 2021. №49. С. 105-111. URL: <http://visnyk.idgu.edu.ua/index.php/nv/article/view/346>

032 ІСТОРІЯ ТА АРХЕОЛОГІЯ

Ащаулова Тетяна Анатоліївна,
аспірантка 3 року навчання, спеціальності 032 Історія та археологія;
Навчально-наукового інституту філології та історії
Науковий керівник: д-р пед. наук, доц. Гриценко А. П.

РОЗВИТОК ГЛУХІВСЬКОГО УЧИТЕЛЬСЬКОГО ІНСТИТУТУ 1943-1954 РР.

Учительський інститут у місті Глухові, був чи не єдиним який почав працювати на території України під час воєнних дій. тогочасний ректор навчального закладу Дмитро Гаран спрямовував усі свої зусилля для нормального функціонування інституту.

Після звільнення міста від загарбників, вже на початку жовтня було здійснено набір майбутніх студентів. Кількість бажаючих вражала. незважаючи на виклики часу, своє бажання навчатися саме у Глухівському інституті проявило 400 осіб. Але реальних місць було менше половини. тому станом на листопад місяць до лав інституту було зараховано 150- першокурсників та, ще 62 студенти, які перейшли на другий курс [4;5].

Вже 15 листопада відбулися перші заняття. На превеликий жаль більшість приміщень інституту було зруйновано, а ще половина були у аварійному стані через військові дії [5;7]. Але це не зупинило розпочати навчальний процес, тому лекції читали в залі технікуму механізації сільського господарства. ще одним фактором, який заважав гарному функціонуванню інституту, була нестача викладацьких кадрів, посібників та просто обладнання, але і на це було знайдено вихід. Адже у першій половині дня, студенти відвідували заняття, а після них відбудовували навчальних заклад [6;9].

Саме така методика була досить вдалою, адже вже у другому семестрі студенти мали змогу навчатися у власних аудиторіях, бо відремонтували головний корпус.

Вже літом 1944 року Глухівський інститут мав змогу випустити 60 спеціалістів, а ще через рік 180 студентів. Більшість цих випускників, а саме представники фізико-математичного та географічного факультетів були призначені на роботу в школи західних областей України [4].

З величезною радістю зустріли студенти та викладачі перемогу над фашистською Німеччиною. З кожним роком зміцнювалась матеріальна база інституту, поліпшувалися навчальні й побутові умови. Держава збільшувала асигнування: якщо в 1945 р. було асигновано 1783300 крб., то в 1947 р. інститут одержав - 2544800 крб [2;7;11]

У 1948 році відновив роботу заочний відділ. Працювали також підготовчі курси для вступників до інституту. В 1946 р. було відкрито мовно-літературний факультет (з українським і російським відділеннями). Щороку зростала кількість студентів. Уже 1949 р. на трьох факультетах здобували освіту 375 студентів за денною і 700 за заочною формами навчання.

Директори учительського інституту Д.М.Гаран, згодом Г.Л.Сапітон провели велику роботу з удосконалення навчального процесу та поліпшення зв'язків зі школами [1;2;11;10]. В нелегких умовах перших післявоєнних років сумлінно працювали в інституті і брали участь у роботі курсів перепідготовки вчителів завідувач кафедри фізики Г.Ю.Ілляшенко (пізніше професор), старші викладачі А.Х.Раков, А.О.Ковтуненко, К.Ю.Гриценко та багато інших. Деякий час тут працював відомий мовознавець і методист, автор підручників і посібників з мови кандидат філологічних наук Ю.П.Ступак, багато років віддали інституту природознавець доцент Д.І.Сакало,

мовознавець, автор підручників і посібників кандидат філологічних наук, доцент І. Чередниченко [1;3].

З 1952 року до Глухівського інституту було переведено весь склад Конотопського учительського інституту. Кількість студентів значно збільшилася: за денною формою навчання в 1952-53 навчальному році навчалось близько 800 студентів і майже 2000 – за заочною формою [6].

Список використаних джерел

1. Альманах університетської слави: Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка (1874-2019) / гол. ред. Курок О.І. – Суми, ПВП «Видавничий будинок «Еллада», 2019. -196 с.
2. Ащаулова Т.А., Гриценко А.П. Порівняльна характеристика соціального статусу та рівня життя викладачів Глухівської чоловічої гімназії та Глухівського учительського інституту в 1870-х–1900-х роках. Сумський історико-архівний журнал, 2022 XXXIX. 26–32
3. Белашов В. І. Історіографічна традиція та джерельна база вивчення історії Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка (вип874 – 2014 рр.). Історичні студії суспільного прогресу. 2014. №2. С. 39-51.
4. Белашов В. І. До історії заснування першого в Україні Глухівського учительського інституту. Історія і сучасність педагогічної освіти в Україні. Матеріали міжвузівської науково - практичної конференції, присвяченої 120-літтю Глухівського педагогічного інституту і 100 – річчю з дня народження його випускника О. Довженка (25 – 26 жовтня 1994 року). – 4.1. – Глухів, 1994. – С.10 – 12.
5. Белашов В. І., Гурець М. П., Заїка В. В. Глухівський державний педагогічний інститут (1874–1994 рр.), 1994. 79 с.
6. Кримова Т. М. Сторінки історії Глухівського інституту. Історія і сучасність педагогічної освіти в Україні. Матеріали міжвузівської науково-практичної конференції, присвяченої 120-літтю Глухівського педагогічного інституту і 100-річчю з дня народження його випускника О. Довженка (25 – 26 жовтня 1994 року). – Ч. 1. – Глухів, 1994. – С. 15.
7. Мосіяшенко В. А., Лишенко Г. П. Сторінки історії Глухівського педінституту. Історико-культурна спадщина Глухівщини . Матеріали міжвузівської науковопрактичної конференції, присвяченої 1000-літтю м. Глухова (27-28 жовтня 1992 р.). – Глухів, 1992. – С. 32 – 35
8. Григорій Львович Сапітон (1901 - 1954) : біобібліогр. покажчик до 70-річчя від дня смерті / керівник вид. проекту О. І. Курок ; уклад.: А. П. Гриценко; В. А. Гриценко. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2024. 48 с. : фото. («Видатні імена та події Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка»). + 160. Гриценко А. Директорство Григорія Сапітона у Глухівському учительському інституті. «Глухівські історико-філософські читання»: збірник наукових праць / [редкол.: Гриценко А.П., голова та ін.]. Глухів: Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2024. Вип. 2. С. 24 – 28. URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/2904>
9. Ащаулова Т. Володимир Михайлович Куриленко та його вклад у розбудову Глухівського педагогічного інституту ім. С.М. Сергєєва-Ценського (1990-1995). «Глухівські історико-філософські читання»: збірник наукових праць / [редкол.: Гриценко А.П., голова та ін.]. Глухів: Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2024. Вип. 2. С. 69-71. URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/2918>
10. Ащаулова Т. А. Історичні студії суспільного прогресу як важливе джерело дослідження історії Глухівського педагогічного інституту. Щорічна звітна науково-

практична конференція викладачів, докторантів, аспірантів та молодих учених, здобувачів вищої та фахової передвищої освіти. Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2023.

11. Гриценко А.П. Ащаулова А.Т. Управлінці Глухівського учительського інституту (1874-1991 рр.) Матеріали VI міжнародної наукової конференції «Історико-краєзнавчі дослідження: традиції та інновації». Суми, 8-9 грудня 2023 р

12. Альманах університетської слави: Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка (1874-2019) / гол. ред. Курок О.І. – Суми, ПВП «Видавничий будинок «Еллада», 2019. -196 с.

13. Ащаулова Т. А. Історичні студії суспільного прогресу як важливе джерело дослідження історії Глухівського педагогічного інституту. Щорічна звітна науково-практична конференція викладачів, докторантів, аспірантів та молодих учених, здобувачів вищої та фахової передвищої освіти. Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2023.

14. Ащаулова Т. Володимир Михайлович Куриленко та його вклад у розбудову Глухівського педагогічного інституту ім. С.М. Сергєєва-Ценського (1990-1995). «Глухівські історико-філософські читання»: збірник наукових праць / [редкол.: Гриценко А.П., голова та ін.]. Глухів: Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2024. Вип. 2. С. 69-71. URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/2918>

15. Ащаулова Т.А., Гриценко А.П. Порівняльна характеристика соціального статусу та рівня життя викладачів Глухівської чоловічої гімназії та Глухівського учительського інституту в 1870-х–1900-х роках. Сумський історико-архівний журнал, 2022 XXXIX. 26–32

16. Белашов В. І. До історії заснування першого в Україні Глухівського учительського інституту. Історія і сучасність педагогічної освіти в Україні. Матеріали міжвузівської науково - практичної конференції, присвяченої 120-літтю Глухівського педагогічного інституту і 100 – річчю з дня народження його випускника О. Довженка (25 – 26 жовтня 1994 року). – 4.1. – Глухів, 1994. – С.10 – 12.

17. Белашов В. І. Історіографічна традиція та джерельна база вивчення історії Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка (вип. 874 – 2014 рр.). Історичні студії суспільного прогресу. 2014. №2. С. 39-51.

18. Белашов В. І., Гурець М. П., Заїка В. В. Глухівський державний педагогічний інститут (1874–1994 рр.), 1994. 79 с.

19. Григорій Львович Сапітон (1901 - 1954) : біобібліогр. покажчик до 70-річчя від дня смерті / керівник вид. проєкту О. І. Курок ; уклад.: А. П. Гриценко; В. А. Гриценко. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2024. 48 с. : фото. («Видатні імена та події Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка») 160.

20. Гриценко А. Директорство Григорія Сапітона у Глухівському учительському інституті. «Глухівські історико-філософські читання»: збірник наукових праць / [редкол.: Гриценко А.П., голова та ін.]. Глухів: Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2024. Вип. 2. С. 24 – 28. URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/2904>

21. Гриценко А.П. Ащаулова А.Т. Управлінці Глухівського учительського інституту (1874-1991 рр.) Матеріали VI міжнародної наукової конференції «Історико-краєзнавчі дослідження: традиції та інновації». Суми, 8-9 грудня 2023 р

22. Кримова Т. М. Сторінки історії Глухівського інституту. Історія і сучасність педагогічної освіти в Україні. Матеріали міжвузівської науково-практичної конференції, присвяченої 120-літтю Глухівського педагогічного інституту і 100-річчю з дня

народження його випускника О. Довженка (25 – 26 жовтня 1994 року). – Ч. 1. – Глухів, 1994. – С. 15.

23. Мосіяшенко В. А., Лишенко Г. П. Сторінки історії Глухівського педінституту. Історико-культурна спадщина Глухівщини. Матеріали міжвузівської науковопрактичної конференції, присвяченої 1000-літтю м. Глухова (27-28 жовтня 1992 р.). – Глухів, 1992. – С. 32 – 35

Голуб Анжеліка Анатоліївна,
аспірантка 1 року навчання, спеціальності 032 Історія та археологія
Навчально-наукового інституту філології та історії
Науковий керівник: д-р пед. наук, доц. Гриценко А. П.

БЕЛАШОВ ВАЛЕРІЙ ІВАНОВИЧ: ЖИТТЄПИС, РОЛЬ У ЗБЕРЕЖЕННІ ІСТОРИЧНОЇ СПАДЩИНИ МІСТА ГЛУХОВА

Україна нині продовжує відстоювати свою незалежність і територіальну цілісність. У теперішніх реаліях, коли кожного дня гинуть українці від російського тероризму, варто важливу роль відводити патріотичному вихованню молоді. Громадянської свідомості, розуміння прав і обов'язків, а також причин і наслідків подій в історії нашої держави не можливо досягти без знань фактів регіоналістики. Формою пізнання рідного краю є історичне краєзнавство, першочерговим завданням якого є збереження культурної спадщини в межах певного населеного пункту. Відмітимо, що краєзнавчі джерела, в першу чергу, знаходяться в місцевих бібліотеках і музеях. Заповідники, до речі, є центрами роботи професійних істориків і краєзнавців [6, с. 26–27].

Сучасним дослідникам доцільно аналізувати не тільки події минулих, а й внески видатних науковців України в розвиток історичного краєзнавства. У історії невеликого м. Глухова, що на Сумщині, вагому роль відіграв історик і краєзнавець Белашов Валерій Іванович. Саме його біографічні відомості лягли в основу наших тез.

Валерій Іванович народився 16 квітня 1949 р. у м. Глухів Сумської області в родині полковника та фельдшерки-акушерки. Цікавим фактом є те, що його прадіду належав двоповерховий будинок №4 по теперішній вул. Шевченка та готель на вул. Київській. З 1956 р. Валерій навчався в місцевій восьмирічній школі №6 (нині – Глухівська загальноосвітня школа №6 I–III ступенів Глухівської міської ради Сумської області). Був доволі активним учнем і брав участь у всіх можливих заходах (спортивних, молодіжних). У 15 років вступив до Глухівського технікуму гідромеліорації та електрифікації імені С. Ковпака (Глухівський агротехнічний фаховий коледж Сумського національного аграрного університету) на спеціальність «Електрифікація сільського господарства». Далі майбутній краєзнавець починає працювати контролером відділу технічного контролю місцевого заводу «Електропанель». 1968 р. він вступає на заочну форму навчання до Харківського державного університету імені О. Горького (нині – Харківський національний університет імені В. Каразіна), але й продовжує електрифікувати колишні Глухівський та Кролевецький райони (тепер все це Шосткинський). 1973 р. його переводять на посаду електромонтера з устаткування електрорічкових ліній, потім інженера-інспектора, інспектора Глухівського міжрайонного відділення енергозбуту «Харківенерго». На цей час він вже був електриком 5-го розряду. Начебто професійна кар'єра вже була розпочата й складалась напролюд успішно, але

творчого натхнення Валерій Іванович напевно не отримував від цього, тому й вирішив покинути [4, с. 141; 5].

Справжнє своє професійне призначення Белашов знайшов на педагогічній ниві. Восени 1976 р. у 27-річному віці він приходить працювати до Глухівської середньої школи №2 (нині – Глухівська загальноосвітня школа №2 Глухівської міської ради Сумської області) вчителем історії та суспільствознавчих дисциплін. 5 серпня 1978 р. у його особистому житті сталися кардинальні зміни, а саме Валерій Іванович одружується з Оленою Федорівною, яка працювала на Глухівському заводі «Сател» при науково-дослідному інституті «Сатурн». У 30 років майбутній вчений переходить на роботу до Глухівського державного педагогічного інституту імені С. Сергєєва-Ценського (зараз – Глухівський національний педагогічний університет імені О. Довженка) на посаду викладача історії КППС на кафедрі марксизму-ленінізму (сучасна кафедра історії, правознавства та методики навчання). У листопаді 1981 р. він пройшов стажування в Інституті підвищення кваліфікації викладачів суспільних наук при Київському державному університеті імені Т. Шевченка (зараз – Київський національний університет імені Т. Шевченка), а в 1983–1985 рр. був навіть стажистом-дослідником столичного педінституту. 18 березня 1984 р. вже було визначено тему майбутньої кандидатської дисертації Белашова Валерія Івановича, а саме: «Діяльність Комуністичної партії з удосконалення викладання суспільних наук у вищих навчальних закладах». Понад 2 роки він збирав матеріал, аналізував, написав 4 публікації. Склавши кандидатські мінімуми, Валерій Іванович мав вже чимало напрацювань, але 1985 р. у СРСР розпочався період «перебудови», а тема відтоді потребувала уточнення та змін. 27 вересня 1985 р. відповідно до рішення ради Глухівського педінституту він був обраний на посаду старшого викладача кафедри марксизму-ленінізму. У 1986–1987 рр. Белашов навчався в аспірантурі Київського педінституту. Працюючи в архівах, вивчав тему своєї майбутньої дисертації, але вже в ракурсі досвіду викладання суспільних наук у закладах вищої освіти України. Саме в цей час він зацікавився вивченням історії Глухова, як однієї з столиць Гетьманської України та навіть знайшов підтвердження того, що згаданому містечку більше 1000 років, тобто засновано не 1152 р., а набагато раніше. У серпні 1984 р. він вже мав на руках самостійно підготовлену першу частину путівника по Глухову, а видати було в планах у 1986 р. Для містян та туристів рідного міста проводив захоплюючі екскурсії з шаленим ентузіазмом [5].

Викладацько-наукова кар'єра йшла вгору величезними темпами. З 22 січня 1987 р. Валерій Іванович обійняв посаду проректора з виховної роботи при Глухівському педінституті, тобто займався вирішенням питань щодо ідейно-виховної, культурно-масової та фізкультурної роботи зі студентською молоддю. Цього ж року історик публікує краєзнавчий нарис із історії Глухова в путівнику «Золоте ожерелля Сумщини». 15 травня 1990 р. Белашов був призначений виконуючим обов'язки завідувача кафедри марксизму-ленінізму (наприкінці травня – кафедра суспільних наук), проте 4 вересня звільнився й лишився старшим викладачем через необхідність завершення кандидатської дисертації. На вересень 1990 р. учений видав 11 публікацій дотичних до теми дисертації, а також 2 статті в збірнику «Великий Жовтень і громадянська війна на Україні» (1987 р.). З 1 жовтня 1990 по 1 січня 1991 р. Валерій Белашов проходив підвищення кваліфікації на кафедрі політичної історії Київського державного університету імені Т. Шевченка [1, с. 8–9; 5].

З моменту проголошення незалежності України Валерій Іванович займався розробкою та впровадженням курсів із історії України, історичного краєзнавства, спецкурсу «Проблеми міжнаціональних відносин» на педагогічних спеціальностях

Глухівського педінституту. Він велику увагу приділив методиці організації та проведення семінарських занять, переймався пошуком нової літератури з історії, вільним доступом колег і студентів до основних державних документів України. У вересня 1991 р. краєзнавець був одним із ініціаторів археологічних розкопок у центральній частині Глухова, щоб довести практично, що місту дійсно більше 1000 років. Відомо, що 1995 та 1999 рр. вчений був керівником Глухівської археологічної експедиції. У 1992 р. Валерій Іванович у київському видавництві «Україна» видав монографію «Глухів – забута столиця гетьманської України». У жовтні 1993 р. завершив написання посібника для здобувачів вищої освіти «Глухів – столиця гетьманської України. 1708–1782 рр.». Трохи пізніше до республіканського видавництва «Абрис», у співавторстві, він подав монографію «Забута столиця України. Культурно-історичні студії Глухова». Зауважимо, що з 15 листопада 1993 р. Белашов Валерій Іванович став доцентом кафедри суспільних наук Глухівського педінституту (10 вересня 1996 р. офіційно було підтверджено Міністерством освіти та науки України). У цей період свого життя він брав доволі активну участь у обласних і міжвузівських конференціях, а як голова редакційних колегій редагував збірники науково-практичних конференцій, зокрема однієї з таких була «Історико-культурна спадщина Глухівщини», присвячена 1000-літтю рідного міста [5].

Чимало своїх наукових зусиль Валерій Іванович присвятив вивченню історії Глухівського учительського інституту, який вважається одним із перших педагогічних закладів із підготовки учителів України (XIX – початок XX ст.). До 120-літнього ювілею вищезгаданого закладу освіти історик у складі авторського колективу підготував видання «Глухівський учительський інститут (1874–1994 рр.)». Тут було детально описано історію становлення освітньої установи, структуру, особливості викладання та буденність студентів тощо. Цікаво, що 2014 р. він вже написав наукову статтю «Історіографічна традиція та джерельна база вивчення історії Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка (1874–2014 рр.)», тобто відмітив напрацювання інших науковців із цієї тематики, переважно колег по кафедрі (Я. Гирич, А. Гриценко, В. Заїка, В. Крижанівський) та висвітлив деякі архівні матеріали, котрі раніше перебували в закритому доступі [2, с. 157–162; 3, с. 119–125]. У 1993 р. був членом редакційних колегій різних місцевих науково-практичних конференцій, зокрема: 1993 р. – «Використання народознавчого, краєзнавчого матеріалу в навчально-виховному процесі»; 1994 р. – міжвузівської конференції, присвяченої 120-річчю Глухівського педагогічного інституту та 100-річчю з дня народження його випускника О. Довженка; 1995 р. – наукової конференції, присвяченої 250-річчю з дня народження М. Березовського тощо. У 1993–1996 рр. за затвердженою Міністерством освіти та науки України темою «Історико-культурна спадщина Глухова як столиці Гетьманщини ХУІІІ ст. в контексті розвитку України» величезну роботу здійснив над дослідженням питань «Глухівського періоду» історії України. Одним із результатів цієї діяльності став посібник для учнів і студентів «Глухів – столиця гетьманської і Лівобережної України», де ґрунтовно було описано події 1708–1782 рр. у нашій державі та північному містечку зокрема. 2 лютого 1998 р. Белашов Валерій Іванович зайняв посаду завідувача кафедри вже соціально-економічних відносин й очолював майже півтора десятиліття (по 2011 р.). З 1999 по 2009 р. історик працював ще в Державному історико-культурному заповіднику «Глухів» (нині – Національний заповідник «Глухів») науковим співробітником [1, с. 10–14; 5].

У 2002 р. він працював науковим консультантом в Глухівському краєзнавчому музеї. 2003 р. разом із істориком, пам'яткознавцем В. Вечерським випустили спільну монографію «Глухів», котра увійшла до серії «Малі історичні міста України». У 2005 р. разом із старшими викладачами В. Борисенком і В. Заїкою, а також асистентом

А. Лісневським підготували необхідну документацію для відкриття та ліцензування спеціальності «Педагогіка та методика середньої освіти. Історія» при Глухівському педагогічному університеті (з 4 жовтня 2009 р. – Глухівський національний педагогічний університет імені О. Довженка). Цього ж року світ побачила ще одна монографія Валерія Івановича під назвою «Глухів – столиця Гетьманщини», а також він став співавтором посібника рекомендованого Міністерством освіти та науки України для 5–11 класів «Сумщина в історії України». У 2006–2007 рр. спільно зі своєю дружиною Оленою Федорівною вони підготували обласний том «Звід пам'яток історії та культури України по Сумській області» на основі архівних матеріалів. Для поглибленого вивчення історії України Белашов підготував навчальний посібник «Гетьманщина мовою документів і матеріалів другої половини XVII–XVIII ст. Хрестоматія – посібник», котрий вміщував документи, дотичні до становлення української державності [4, с. 142; 5].

У 2009–2010 рр. Валерій Іванович, як завідувач кафедри та спільно з колегами підготував відкриття в Глухівському національному педагогічному університеті імені О. Довженка нової спеціальності «Середня освіта (Історія)». 2010 р. кафедру було перейменовано на кафедру історії (з 2014 р. – кафедра історії, правознавства та методики навчання), а наступного 2011 р. – проведено ліцензування спеціальності «Середня освіта (Історія)» та перший набір студентів. 1 липня 2011 р. історик, після завершення ліцензування спеціальності, перейшов за власним бажанням на посаду доцента. У 2015 р. звільнився в зв'язку з виходом на пенсію, але 2018 р. повернувся на посаду доцента й працював до кінця свого життя. З 2015 по 2018 р. він знову поглинув у наукову діяльність. Відомо, що в 2015 р. Валерій Іванович брав участь у написанні та виданні книги «Глухів. Випробування війною», де він є автором розділів «Глухівська операція 1943 р.» і «Вшанування пам'яті». У червні 2019 р. Белашов видав повне монографічне дослідження «Глухів – столиця Гетьманської України (1708–1782 рр.): від перших поселень до сучасності». Це була одна з останніх ґрунтовних праць краєзнавця. Щодо громадської діяльності, то відмітимо, що він входив до складу робочої групи Глухівської міської ради з питань розвитку Глухова як історико-культурного центру України з перетворення його на центр міжнародного туризму. Зауважимо, що неодноразово Валерій Іванович протягом свого життя був удостоєний грамот і нагород, зокрема отримував почесну грамоту Міністерства освіти та науки України за плідну науково-педагогічну діяльність (1993 р.), звання «Професіонал року – 2000» за вивчення історико-культурної спадщини Глухова, почесну грамоту від Міністерства культури і мистецтв України за допомогу в відкритті експозиції в Глухівському краєзнавчому музеї (2002 р.), почесну грамоту від Міністерства освіти та науки України за багаторічну роботу та підготовку педагогічних кадрів, звання «Професіонал року – 2006» в номінації «Наукові здобутки», нагрудний знак «Відмінник освіти України» до 60-річного ювілею та багато інших [1, с. 14–16].

На жаль, Валерій Іванович 20 липня 2022 р. передчасно помер. 16 квітня 2024 р. він би святкував своє 75-річчя. Рідні, друзі, колеги та студенти пам'ятають його, як гарну людину, закохану в історію України та Глухівщини. Він лишив не тільки добру пам'ять про себе, а й багату наукову спадщину: 10 монографій, 5 навчальних посібників, понад 20 наукових статей, більше 100 публікацій в всеукраїнських, обласних і регіональних журналах і газетах [1]. Вічна пам'ять видатному краєзнавцю м. Глухова – Белашову Валерію Івановичу!

Список використаних джерел

1. Валерій Іванович Белашов (1949–2022): бібліографічний покажчик / кафедра історії, правознавства та методики навчання Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка; керівник вид. проєкту О.І. Курок; уклад.: А.П. Гриценко,

- О.А. Чумаченко, С.П. Жукова]. Глухів: ГНПУ ім. О. Довженка, 2023. 46 с. URL: <http://46.201.250.252/bitstream/handle/123456789/1959/Біобібліографічний%20показчик%20Белашов%20В.І%20%28%29.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення 15.04.2024).
2. Гриценко А. П., Колієнко А. А. Глухівський учительський інститут: філософські засади заснування та функціонування. *Культурологічний альманах*. 2023. Вип. 2. С. 157–162. URL: <https://almanac.npu.kiev.ua/index.php/almanac/issue/view/6> (дата звернення 15.04.2024).
3. Гриценко А. П., Колієнко А.А. Особливості викладання історії та релігійного виховання в Глухівському учительському інституті (1874–1917 рр.). *Культурологічний альманах*. 2023. Вип. 3. С. 119–125. URL: <https://almanac.npu.kiev.ua/index.php/almanac/article/view/234/217> (дата звернення 15.04.2024).
4. Гриценко А. Пам'яті Валерія Івановича Белашова (1949–2022). *Сіверянський літопис*. 2023. Вип. 3. С. 141–142. URL: <https://sl-journal.com.ua/index.php/journal/article/view/353/299> (дата звернення 15.04.2024).
5. Гриценко А. Пам'ять про дослідника «Глухівського періоду в історії Гетьманщини. Сумський історичний портал: сайт. URL: <https://history.sumy.ua/research/article/9745-hrytsenko-andrii-pamiat-pro-doslidnyka-hlukhivskoho-periodu-v-istorii-hetmanshchyny.html> (дата звернення 15.04.2024).
6. Колієнко А. А. Історичне краєзнавство: поняття, функції, наукове підґрунтя. *Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи. Том XV: Наукові пошуки в контексті викликів і конфліктів*. 2023. Т. 15. С. 26–27. URL: https://www.researchgate.net/profile/Anzelika-Golub/publication/375672294_Istoricne_kraeznavstvo_ponatta_funkcii_naukove_pigrunta/link/s/6555f356b1398a779d91e27f/Istoricne-kraeznavstvo-ponatta-funkcii-naukove-pigrunta.pdf#page=26 (дата звернення 15.04.2024).

Гринчук Роман Васильович,

аспірант 1 року навчання, спеціальності 032 Історія та археологія

Навчально-наукового інституту філології та історії

Науковий керівник: д-р пед. наук, доц. Гриценко А. П.

УРОДЖЕНЦІ ЖИТОМИРЩИНИ У ГЛУХІВСЬКОМУ ДЕРЖАВНОМУ ПЕДАГОГІЧНОМУ ІНСТИТУТІ

Уродженці Житомирської області, не дивлячись на віддаленість двох північних регіонів українського Полісся – Глухівщини та Житомирщини, плідно представлені серед викладачів, що працювали в різний час у Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка, який цього року відзначає 150-річний ювілей від часу заснування [14].

Одним з перших, у 1931 році почав працювати у тодішньому Глухівському інституті соціального виховання на посадах викладача та заступника директора по науково-навчальній роботі Юхим Омелянович Ковмір [2, с. 74-75]. Після закриття історичного факультету в Глухові 1935 року був переведений до Ворошиловградського педінституту на посаду декана та викладача історичного факультету, а з 1938 року він був переведений на роботу до Житомирського педагогічного інституту, де обіймав

НАУКА ТА ОСВІТА В УМОВАХ ВІЙНИ:

Глухівський національний педагогічний
університет імені Олександра Довженка

1874 - 2024

посади декана вечірнього факультету, заступника директора з навчально-наукової роботи і завідувача кафедри історії СРСР (до червня 1941 року). Проявивши себе на відбудові закладів вищої освіти Житомирщини, Ю. Ковмір у 1946 році був призначений ректором Житомирський державного педагогічного інституту. За вказівкою заступника міністра освіти УРСР Юхим Ковмір у 1957 році був переведений до Глухівського державного педагогічного інституту на посаду заступника директора (проректора) по навчально-науковій роботі, а з 1961 до 1967 року - старшого викладача історії КППС [8, с. 119; 9, с. 126]. Історія Глухівського національного університету значно досліджена [3; 4; 5; 6; 10; 11; 12; 13], однак, вченими не достатня увага зосереджена аналізові діяльності окремих викладачів закладу вищої освіти. 1966 році Ю. Ковмір був обраний деканом факультету підготовки вчителів 1 - 4 класів. Але вже 6 вересня 1967 року був звільнений з посади у зв'язку із переходом на інше місце роботи у Київській області [2, с. 75-76; 8, с. 119-120; 9, с. 126-127].

Також із Житомира перейшов на роботу до Глухівського інституту Георгій Петрович Іллін – 50-річний кандидат технічних наук. До серпня 1977 року він обіймав посаду начальника конструкторсько-технологічної лабораторії Житомирського заводу станків-автоматів. В педагогічному інституті працював старшим викладачем кафедри загальнотехнічних дисциплін і фізики. У січні 1979 року був обраний по конкурсу в Житомирській філії КПІ [1, с. 111].

Рік, з серпня 1986 до серпня 1987 року в Глухівському державному педагогічному інституті ім. С. М. Сергєєва-Ценського працювали подружжя Зубовичів: 27-річний Віктор Сигізмундович та 2 роки молодша Галина Петрівна. Вони були уродженцями, відповідно, с. Строків Попільнянського району та с. Романівка Дзержинського (з 2003 р. - Романівського) району Житомирської області. Обидвоє, у 1986 році закінчили філологічний факультет Київського ордена Леніна і Ордена Жовтневої Революції державного університету імені Т. Г. Шевченка за спеціальністю «Філолог. Викладач української мови і літератури». Працювали асистентами кафедри мов і літератури [1, с. 109-110].

Але найдовше у закладі вищої педагогічної освіти Глухова працював Казнадзей Йосип Моїсейович. Він народився 15 листопада 1907 року в с. Ходорків Сквирського повіту Київської губернії (нині - Попільнянський район Житомирської області). Після закінчення в 1931 році соціально-економічного факультету Київського педагогічного інституту професійної освіти працював серед іншого й на рідній Житомирщині – у Почуйківській школі (нині Попільнянський район, Житомирської області). З 1944 по 1952 рік викладав у Конотопському учительському інституті. А потім виховав не одне покоління вчителів, пропрацювавши 33 роки в Глухівському державному педагогічному інституті. З 1952 року він перебував на посаді старшого викладача кафедри мови Глухівського педінституту. Наприкінці грудня 1964 року захистив в Київському університеті ім. Т. Г. Шевченка кандидатську дисертацію на тему: «Розмовно-просторічна та діалектна лексика віршованих творів А. Т. Твардовського». Проте, диплом кандидата філологічних наук отримав лише у січні 1970 року, а через два роки - диплом доцента. 2 січня 1985 року звільнений з роботи у зв'язку із виходом на пенсію [8, с. 113].

Це далеко не повний перелік зв'язків між Житомирщиною та Глухівщиною, який свідчить про ґрунтовну та плідну співпрацю.

Список використаних джерел

1. Гирич Я. М. Матеріали до біографічного словника «Науково-педагогічні працівники Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка, 1952 – 1991

pp.» (Літери «Д – І»). *Історичні студії суспільного прогресу*. 2015. Вип. 3. С. 100-112. URL:

[https://issp.gnpu.edu.ua/sites/default/files/doc/gyrych_ya._m._materialy_do_biografichnogo_sl ovnyka_naukovo-pedago.pdf](https://issp.gnpu.edu.ua/sites/default/files/doc/gyrych_ya._m._materialy_do_biografichnogo_sl_ovnyka_naukovo-pedago.pdf) (дата звернення: 13.05.2024).

2. Гринчук Р. Керівники Житомира у роки післявоєнного відновлення (на прикладі життєпису ректора Юхима Ковміра). *«Глухівські історико-філософські читання»*: збірник наукових праць / [редкол.: Гриценко А.П.]. Глухів: Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2024. Вип. 2. С. 69-71. URL: <http://46.201.250.252/bitstream/handle/123456789/2920/74-77.pdf?sequence=1> (дата звернення: 13.05.2024).

3. Гриценко А.П., Ащаулова Т.А. Порівняльна характеристика соціального статусу та рівня життя викладачів Глухівської чоловічої гімназії та Глухівського учительського інституту в 1870-х – 1900-х роках. *Сумський історико-архівний журнал*. 2022. № XXXIX. С. 26-32. DOI: doi.org/10.21272/shaj.2022.i39.p.25 (дата звернення: 13.05.2024).

4. Гриценко А. П., Колієнко А. А. Глухівський учительський інститут: філософські засади заснування та функціонування. *Культурологічний альманах*. 2023 № 2. С. 157–162. URL : <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.2.21> (дата звернення: 13.05.2024).

5. Гриценко А. П., Колієнко А. А. Особливості викладання історії та релігійного виховання в Глухівському учительському інституті (1874–1917 рр.). *Культурологічний альманах*. 2023. Вип. 3. С. 119-125. URL : <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.3.16> (дата звернення: 27.03.2023).

6. Гриценко А. П. Розвиток Глухівського педагогічного інституту у 1990-х роках. *Сіверщина в історії України*: збірник наукових праць. Ніжин, 2022. Вип. 15. С. 140 – 147.

7. Гриценко А.П., Курок О.І. До питання періодизації історії Глухівського державного педагогічного інституту на рубежі XX - XXI століть. *Освіта і наука XXI століття* : матеріали звітної наук.-практ. конф. викладачів. (м. Глухів, 4 травня 2022 р.). 2022. С. 48-49.

8. Крижанівський В. М. Матеріали до біографічного словника «Науково-педагогічні працівники Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка, 1952 – 1991 рр.» (літера «К»). *Історичні студії суспільного прогресу*. 2015. Вип. 3. С. 113-125. URL: <https://cutt.ly/Mw7XZRAQ> (дата звернення: 27.03.2023).

9. Крижанівський В. М. Матеріали до біографічного словника «Науковопедагогічні працівники Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка, 1924 – 1941 рр.». *Історичні студії суспільного прогресу*. 2018. Вип. 6. С. 112- 147. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/532326.pdf> (дата звернення: 22.03.2023).

10. Курок О. І., Гриценко А. П. Досвід формування професійної компетентності майбутніх учителів історії у Глухівському учительському інституті у 1874–1917 роках. *Сіверщина в історії України*. Зб. наукових праць. Вип. 13. Київ – Глухів, 2020. С. 233 – 237.

11. Курок О., Гриценко А., Крижанівський В., Чумаченко О. Глухівський інститут в 1917 – 1924 рр.: між дерусифікацією та українізацією. *Сіверянський літопис*. 2023. № 1. С. 37–43. DOI: <https://doi.org/10.58407/litopis.230105> (дата звернення: 13.05.2024).

12. Курок О., Гриценко А. Заснування Глухівського учительського інституту. *Актуальні питання дослідження вітчизняної історії й викладання предметів громадянської та історичної освітньої галузі в умовах НУШ*: збірник наукових праць. Глухів: Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2022. Вип. 1. С. 19-23.

13. Курок О.І., Гриценко А. П. Організація фахової підготовки майбутніх педагогів у Глухівському учительському інституті у 1870-х роках. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*. 2022. Вип. 50, № 3, Ч. 1 С. 12-24. URL : <https://drive.google.com/file/d/182VCBkC9-qYdkoz1j2mGgLebtmGkpLdo/view> (дата звернення: 13.05.2024).

14. Курок О., Гриценко А. Славні ювілеї глухівського національного педагогічного університету в 2024 році. *«Глухівські історико-філософські читання»*: збірник наукових праць / [редкол.: Гриценко А.П., голова та ін.]. Глухів: Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2024. Вип. 2. С. 11 – 15. <http://46.201.250.252/handle/123456789/2906>

Кулібова Ярослава Володимирівна,
аспірантка 1-го року навчання спеціальності 032 Історія та археологія
Навчально-наукового інституту філології та історії
Науковий керівник: д-р пед. наук, доц. Гриценко А. П.

ГАМАЛІЇВСЬКИЙ (ХАРЛАМПІЇВСЬКИЙ) МОНАСТІР: ІСТОРІЯ XX СТОЛІТТЯ ТА СЬОГОДЕННЯ

Пустинно-Харлампіївському Гамаліївському монастирю належить важливе місце в релігійному житті України козацьких часів. Зокрема, тут знайшли свій останній притулок його покровителі – гетьман Іван Скоропадський, його дружина Анастасія Маркович і чимало представників цього роду. Також обитель вважають однією з найнеоднозначніших пам'яток архітектури Лівобережної України; її історія розпочалась ще в XVIII столітті. Географічно монастир знаходиться на лівобережжі річки Шостка в невеликому селі Гамаліївка Шосткинського району Сумської області [1, с. 114]. Мета роботи — проаналізовано історію Гамаліївського (Харлампієвського) монастиря в XX столітті та сьогоденні.

При Ксенофотні на початку XX століття в монастирі жили 36 черниць і 74 послушниці. Настоятелька обителі мешкала на першому поверсі архієрейських покоїв, які були поруч із трапезною церквою, а черниці та послушниці жили в чернечих келіях. На другому поверсі була приймальня, де були розміщені портрети видатних осіб усіх часів, та вітальня, яку прикрашали старовинні меблі.

Незадовго до революції, яка відбулась у 1917 році, монастир відвідав видатний український історик, громадянський діяч та публіцист Д. Дорошенко. Свої враження від обителі він описав у праці «Гетьманський монастир», яка була опублікована в 1919 році. У той період в Гамаліївському монастирі жили вже понад 250 черниць та послушниць, а настоятелькою була Євдокія Кузина — Дионисія. За спогадами Д. Дорошенка, обитель у той час нагадувала велику трудову спілку, де на першому плані був господарський інтерес. Кожна монахиня знала свою роботу: одні вишивали, інші обробляли землю, готували їжу тощо.

Але спокій у обителі тривав недовго, з приходом радянської влади в Гамаліївському монастирі було тривожно. Відповідно до декрету РНК від 23 січня 1918 року «Про відокремлення церкви від держави та школи від церкви», комуністи розпочали масштабні антирелігійні дії, які супроводжувались тиском на священників, закривали монастирі й храми, відбирали у них майно тощо [2, с. 10].

Черниці обителі були неабияк стурбовані такими діями влади, тому, бажаючи її

зберегти, взяли в свої володіння 70 га лісу, 10 га луків, 20 га ріллі, а в 1921 році заснували сільськогосподарську кустарну виробничу артіль, а головою угідь стала Марфа Никлонська. За недовгий час свого існування спілка надбала 20 коней, 30 корів, 50 овець та 10 свиноматок, 2 водяних млини. Однак ліквідацію монастиря це відстрочило ненадовго. Тиск на обитель все посилювався, а вже весною 1924 року Гамаліївський (Харлампіївський) монастир закрили, а його приміщення були передані будинку для людей похилого віку, а діла — дитячому будинку. У зв'язку з ліквідацією обителі, значна кількість черниць покинули монастир, а ті, які залишилися, мешкали там до 1960-х рр., заробляли собі на життя вишиванням, скотарством та іншими роботами.

У 1929 році більшовицька влада почала вилучати майно монастиря. Насамперед почали шукати цінні речі в склепі родини Скоропадських, проте нічого там не виявилось. Далі радянська влада вирішила зняти 320-пудовий дзвін, який подарувала обителі імператриця Олександра Федорівна з нагоди святкування 300-ліття панування родини Романових. Дзвіницю здали на металобрухт, іконостас знищили, знявши з нього позолочені вставки, дерев'яні частини віддали місцевим на опалення будинків, а з ікон виготовили столи. Проте врятувати деякі цінні речі монастиря вдалося, вони, донедавна, зберігались у місцевих жителів [2].

І тільки на початку Великої Вітчизняної війни радянська влада послабила тиск на православ'я. Скориставшись ситуацією, представники монастиря відновили діяльність Гамаліївської обителі, а з 1941 року використовували її як парафіяльну для села. Далі священнослужителі спробували відновити діяльність монастиря, 1 грудня 1947 року подали відповідне клопотання до Ради в справах православної церкви, але вже через два тижні отримали відмову.

У березні 1956 року обитель внесли до Списку пам'ятників архітектури України, однак радянська влада була не зацікавлена в тому, щоб використовувати монастир за його цільовим призначенням і вже в грудні 1961 року передала його в власність Міністерства внутрішніх справ України, яке заснувало на території монастиря колонію посиленого режиму, де відбували своє покарання особи, які скоїли тяжкі злочини [3].

У 1962 році до обителі привезли понад 500 засуджених, які збудували на території монастиря медичну частину, їдальню, КПП та інші споруди, необхідні для життя та обслуговування засуджених. Під час будівництва було повністю знищено дзвіницю, яка ніби заважала огляду прилеглої території, скинули хрест з церкви, перебудували келії під камери, залили асфальтом поховання військових. Будівництво завершили 25 червня 1962 року й колонію передали військовій частині, невдовзі в'язниця прийняла перших 550 в'язнів [4].

Через деякий час головний собор переобладнали під виробничий цех колонії, поділили його на три основні поверхи, де розташовувались безліч підсобних приміщень, у яких було промислове обладнання, яке негативно вплинуло на саму будівлю обителі: від постійних вібрацій ліпнина на стінах почала відвалюватись, а споруда почала активно руйнуватись. У період 1970-1973 років повністю знищені кутові башти монастиря, а його стіни перетворили на виробничі зони колонії.

Постановою Ради Міністрів України від 6 вересня 1979 року ансамбль Гамаліївської обителі знову включили до Списку пам'ятників архітектури України, що перебувають під державною охороною. Але державне керівництво жодних заходів щодо збереження монастиря так і не проводило [2].

1987 — рештки монастиря знову поставлено під державну охорону як пам'ятку архітектури (охоронний №1553). І тільки в 1994 році було проведено реставрацію Харлампіївої церкви, де й проводили богослужіння, але тільки для ув'язнених.

У останні дні своєї президентської каденції Віктор Ющенко підписав указ №4/2010 «Про деякі питання збереження ансамблю пам'яток Гамаліївського Харлампієвого монастиря», в якому йдеться про звільнення Шосткинською ВК-66 приміщень і будівель колишнього монастиря. Однак, після указу нічого не змінилось, адже коштів на ліквідацію колонії не виділили [2, с. 14].

І тільки в 2011 році Харлампіївську церкву, літню трапезу, залишки північно-західної башти та оборонних мурів відділили від режимного закладу. Храм передали Конотопській єпархії УПЦ МП, яка відновила жіночий монастир. Однак 2020 року там виникла пожежа.

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 7 червня 2017 року, якою було затверджено «Порядок оптимізації діяльності слідчих ізоляторів, установ виконання покарань та підприємств установ виконання покарань». У квітні 2018 року всіх засуджених направили в інші колонії.

Нарешті колонію ліквідували, а в монастирі заснували державний заповідник «Державотворці Сіверщини», який 21 липня 2021 року також ліквідували.

Отже, Гамаліївський (Харлампіївський) монастир — історична обитель, розташована в Північній Україні. Заснований ще на початку XVIII століття, має багаторічну історію та є важливим культурним і релігійним місцем у регіоні. Монастир відігравав значну роль у духовному житті місцевого населення. У 2024 році виповниться вже 311 років із дня заснування Гамаліївського (Харлампіївського) монастиря — одного з останніх духовно-просвітницьких закладів кріпосного типу.

Список використаних джерел

1. Кулібова Я. В. Історія Гамаліївського (Харлампіївського) монастиря (1676-1795 pp.). *Культурологічний альманах*. 2024. №1. С. 114-117.
2. Чухно В. Є. Гамаліївський Харлампіївський монастир: історія та сьогодення: веб-сайт. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Chukhno_Volodymyr/Hamaliivskyi_Kharlampiivskyi_monastyr_istoriia_ta_sohodennia.pdf? (дата звернення: 29.04.2024).
3. Чухно В. Є. Історія Гамаліївського Харлампієва монастиря: посібник. Шостка: ФОП Гарнітура Таймс. 2017. 51 с.
4. Юрченко С. Б. Гамаліївський монастир за часів гетьмана Івана Скоропадського. *Сіверщина в історії України*. 2012. №5. С. 30-34.

Мозговий Олексій Сергійович,

аспірант 2 року навчання спеціальності 032 Історія та археологія

Навчально-наукового інституту філології та історії

Науковий керівник: д-р пед. наук, доц. Гриценко А. П.

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА ЛІБЕРАЛІЗАЦІЯ НА ТЕРИТОРІЇ РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ 1920-Х РОКІВ

1920-ті роки стали, в багатьох сенсах переломним, революційним періодом в історії світу, який докорінно змінив хід історії та перекреслив мапу світу. Процеси, які відбулися в цю епоху, заклали фундамент для майбутньої світової війни та розподілу світу на два табори, визначивши, таким чином, хід історії аж до початку XXI-го століття.

Якщо для решти світу 1920-ті роки стали періодом перебудови світової архітектури міжнародних відносин після завершення Першої Світової війни, періодом появи на карті нових держав після розвалу великих імперій минулого: Німецької, Російської, Австро-Угорської та Османської, періодом появи нових режимів та ідеологій,

таких як фашизм та комунізм. То для українського народу цей період має більш трагічне значення. Адже це період остаточної поразки України в національно-визвольних змаганнях, період поділу нашої території між сусідніми державами, період початку комуністичної диктатури на більшості території нашої країни.

Воєнний комунізм завдав дуже серйозної шкоди економічному становищу нового радянського суспільства, проти нього почали спалахувати повстання та бунти, зокрема повстання матросів Кронштадту 28-го лютого 1921-го року. Всі ці фактори спонукали владу комуністів до зміни політики та тимчасового послаблення комуністичного зашморгу над економікою. X з'їзд ВК(б)П, що відбувся в березні 1921-го року проголосив зміну економічної політики та перехід до НЕПу. Ініціатором запровадження НЕПу був сам Ленін, при цьому всередині партії збереглася опозиція до цього рішення. Ленін вважав поступки в економічній політиці необхідними, адже інакше могла початися серйозна суспільна криза, яка могла повалити владу більшовиків[3, с. 98].

Суть НЕПу, тобто нової економічної політики, зводилася до пом'якшень економічної політики та відходу від марксистських економічних норм. Влада дозволила існування приватного капіталу та його інвестування, також були дозволені інвестиції із закордону, переважно з США, що мало посилити залучення нових технологій. Дозволялося створювати дрібні приватні підприємства, що мали включати не більше 20-ти робітників та не більше одного підприємства на одного власника. Дозволялося займатися кустарним виробництвом. Дозволявся вільний обмін сільськогосподарською та дрібнопромисловою продукцією. Вже з 1921-го року дозволялася приватизація підприємств, але лише невеликі, основні галузі промисловості залишалися державними. А з 1922-го року дозволялася оренда підприємств, які держава вважала недостатньо рентабельними[3, с. 100].

Для регулювання питання діяльності приватних підприємців та обігу приватного капіталу більшовиками була створена законодавча база, до якої входили численні декрети та постанови, а також система органів, комісій та реєстрів. При чому, оскільки в 1921-22-му роках єдиного союзу ще не існувало, то, фактично, ініціативу проявляло керівництво РРСФР, а в інших радянських республіках ці ініціативи копіювалися.

Для території УРСР запровадження НЕПу стало коротким полегшенням після війни та голоду. Нова політика дозволила зберегти, на деякий час, прошарок заможних та середніх селян, що виник після століпінських реформ. Ці ініціативи трохи згладили наслідки попередніх років та зменшили антагонізм населення до комуністичної влади.

Зменшенню антагонізму сприяла і проголошена радянською владою в 1923-му році, на XII-му з'їзді партії, політика «коренізації», яка в Україні отримала назву «українізація». Політика коренізації та українізації мала продемонструвати всім жителям контрольованих більшовиками території прихильність нової влади до «права народів на самовизначення» - одного з основних більшовицьких гасел, яким оперували Ленін та його прибічники під час громадянської війни. Згідно з цим гаслом, більшовики не будуть займатися політикою асиміляції, як це робив попередній режим, а дозволяють кожному народу вільно розвивати свою мову та культуру в рамках СРСР та марксистської ідеології [4, с. 103].

З іншої сторони коренізація мала і більш практичне призначення. Вона мала послабити пильність національних еліт та схилити їх на свій бік. Ведучи паралельну боротьбу з національними рухами, вони створювали, за допомогою коренізації, своєрідну альтернативу для тих, хто вагається. Це дозволяло більшовикам послаблювати своїх ворогів в республіках та ще сильніше їх «більшовизувати», посилювати свій вплив серед їх населення.

Коренізація проявлялася в переведенні державних установ, публічних закладів, шкіл, закладів культури на мову місцевих жителів, при цьому це стосувалось не лише українців, як найбільшого етносу УРСР, а й національних меншин, таких як: греки, німці, євреї та вірмени. Це дозволяло здобути прихильність як українців з одного боку, так і нацменшин з іншого. До керівництва республікою все більше залучали представників місцевого українського населення. Якщо в часи громадянської війни керівництво радянською частиною України здійснювали, переважно вихідці з Росії, то зараз керівні посади в КП(б)У зайняли саме українці.

Парадоксально, але ініціатором коренізації був Й. Сталін, який висунув ідею «націоналізації» в республіках ще в 1920-му році. Але при цьому він обстоював ідею об'єднання всієї політичної влади в Москві. Тобто об'єднання всіх радянських республік у складі РРФСР як автономій. Таким чином, зрозуміло, що для нього коренізація була лише політичним засобом для консолідації політичної влади в руках партії. В той час, як багато членів комуністичної партії, особливо на місцях, дійсно вірили в рівноправ'я народів у складі СРСР[4, с. 105].

Свій результат така політика дала, і, фактично, призвела до укорінення влади комуністичної партії на території УРСР та інших національних республік. Національна опозиція була суттєво послаблена, велика кількість людей, що з антагонізмом ставилися до режиму, стали до нього більш прихильними. Саме цього Сталін й прагнув досягти, укріпивши не лише владу партії, але й своє персональне становище.

Хвороба Леніна, симптоми якої були вперше виявлені 25 травня 1922-го року, позбавила радянського вождя здатності серйозно впливати на політичне життя партійної верхівки. Чим більше хвороба прогресувала, тим більше розгорталася суперечка за владу серед партійного керівництва, в першу чергу між Сталіним та Троцьким. Ленін боявся посилення влади їх обох, але його смерть 21 січня 1924-го року позбавила Сталіна та Троцького останнього запобіжника, який стримував внутрішню боротьбу всередині партії[1, с. 77].

Поступова концентрація влади в руках Й. Сталін та розгром опозиції на чолі з Л. Троцьким, призвели до поступового згортання ленінських реформ та запровадження більш жорсткого сталінського курсу, орієнтованого на потреби міст та робітників. Для Української РСР це від самого початку мало негативні наслідки, оскільки більша частина населення радянської України були саме селянами, а нове керівництво бачило в них громадян «другого сорту» порівняно з робітниками міст. В грудні 1925-го року ЦК проголосив курс на індустріалізацію, відтепер політика НЕПу почала згортатися[4].

Таким чином, середина 1920-х років характеризується соціально-економічними пом'якшеннями з боку радянської влади. Ці пом'якшення проявилися у вигляді НЕПу та політики коренізації, яка в Україні мала назву «українізація». Метою поступок, з боку більшовиків, було не лише покращення економічного становища, але й посилення про більшовицьких настроїв серед населення за рахунок демонстрації радянською владою терпимості до національної української культури та ідентичності. Але, зрештою, це все носило тимчасовий характер та було звернуто з приходом до влади Й. Сталіна.

Список використаних джерел

1. Верт Н. Історія Радянської держави. 1900-1991: Пер. з фр. Видавнича агенція «Вертекс», 2001 - 480 с.
2. Каганов Ю. О. Конструювання «радянської людини» (1953–1991): українська версія. Запоріжжя : Інтер-М, 2019. 432 с.
3. Кравченко А. Радянська влада і нова буржуазія. *На шляху до вироблення модерної 98 концепції історії України 1917–1930-х рр.* С. 97-106.

4. Суспільство і влада в радянській Україні років непу (1921–1928). Колективна монографія. Том 1. Відп. ред. С. Кульчицький. К.: Інститут історії України НАН України, 2015. 656 с.

Поляков Едуард Володимирович,
аспірант року навчання спеціальності 032 Історія та археологія
Навчально-наукового інституту філології та історії
Науковий керівник: д-р іст. наук, проф. Прокопчук В.С.

СТАНОВЛЕННЯ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА В ПЕРІОД СТВОРЕННЯ ТЕХНІКУМУ

Витоки історії створення Глухівського технікуму сягають корінням у кінець XIX століття. Відкрите у 1899 році у Глухові ремісниче училище основним своїм призначенням мало забезпечення промисловості виробничими кадрами. У зв'язку зі зростанням міст та промислових центрів на території України наприкінці XIX століття темпи зростання попиту на продовольство суттєво підвищилися. Збільшення кількості робочого класу стимулювало розвиток аграрного сектору, який здійснював забезпечення продуктами харчування.

Наприкінці XIX століття сільське господарство України розвивається капіталістичним шляхом, зберігається значна кількість поміщицьких землеволодінь, у тому числі, великого розміру. Також сільськогосподарською діяльністю займаються дрібні городники. У Глухові та Глухівському районі в цей період в дрібному городянстві найпопулярнішою аграрною культурою для вирощування та реалізації стають огірки. Місцевий сорт представляв собою гібрид голландських та в'язниківських огірків [1, с. 180], що користувались попитом на ярмарках та виставках далеко за межами Глухівського району. В цей же час у Глухові та поблизу нього відбувається розвиток садівництва. Великі фруктові сади перебували у власності Кучеренка, Спановського, Трофименка, Хоменка.

Для сільського господарства період з 1903 по 1908 роки характеризувався станом тимчасового занепаду. Зміни політичного устрою сприяли нерівномірному темпу розвитку промисловості. Нестабільність економіки знизило розвиток сільського господарства. Проте, ситуація суттєво змінилася вже у 1909-1913 роках. Швидкі темпи росту промисловості сприяли економічному зростанню практично всіх галузей України, в тому числі, і сільськогосподарської. В цей період у Глухівській окрузі функціонують більше двадцяти винокурених та цукрових заводів [2]. Артемій Терещенко, що мешкав у Глухові, займався торговими справами. Після реформи 1861 року він скуповував в окрузі Глухова заводи, модернізував і через декілька років наладив виробництво цукру на 12 підприємствах. Разом із Артемієм цією справою займалися його сини: Нікола, Федір та Семен. Пізніше на чолі цієї цукрової імперії став Нікола. Він не лише розвивав процес цукроваріння, а й стимулював розвиток сільського господарства у своєму регіоні, вміло використовуючи наявні природні ресурси.

На початку XX століття родина Терещенків мала у володінні 9 цукрових заводів, а 2 – орендувала. У цей період на підприємствах цукрозаводчика вироблялось від 9 до 10 % від загальних обсягів цукру в Російській імперії. Розвиваючи харчову промисловість, Терещенки сприяли становленню сільського господарства. Родина володіла понад 200 тисячами десятин земель, що складає 218 тисяч гектарів. Вирощували цукрові буряки,

які пізніше ставали сировиною для роботи цукрових та спиртових заводів. Слід зауважити, що ведення сільського господарства у володіннях Терещенків у ті часи вважалось зразковим. Вони використовували працю найманих робітників, володіючи власними знаряддями праці, які постійно удосконалювалися. Терещенки не уникали нових досягнень у галузі аграрного господарства, вміло застосовували їх у своїх володіннях. Продукція підприємств Терещенків славилася відмінною якістю, про що свідчить велика кількість нагород, яку отримували екземпляри не лише на вітчизняних, а й на закордонних виставках.

Механізація сільськогосподарських підприємств у період 1910-х років відбувається прискореними темпами, тому вони потребують більшої кількості кваліфікованих робітників. Навчання у реформованому ремісничому училищі вирішує питання міських міщан Глухова, які бажали дати своїм дітям освіту, але не мали змоги навчати їх у гімназіях. Відомий цукрозаводчик та меценат Нікола Артемович Терещенко, колишній міський голова, починає займатись модернізацією навчального закладу. У 1913 році ремісниче училище перетворюється на чотирикласне вищого типу з трьохкласного. Тут здійснюється фахове навчання столярів-модельників та слюсарів-механіків, велике значення приділяється отриманню не тільки теоретичних знань, а й практичних навичок. За ініціативою та фінансовою підтримкою Терещенка здійснюється переобладнання під приміщення училища колишніх військових казарм, виконуються ремонтні роботи, будівництво приміщень та майстерень, закупівля навчальної літератури та необхідного обладнання.

Одним із здобутків столипінської аграрної реформи 1906-1913 років став розвиток кооперації. Переважну більшість кооперативів у Чернігівській губернії складала сільськогосподарські. У Глухівському повіті створено 12 споживчих товариств, із них 2 розташовані у місті, а 8 – по селах. До 1915 року у приватну власність перейшла більшість земель повіту. Селяни викупували землю із правом виходу на хутори та відрубів, що могло збільшити можливості аграріїв.

Після 1917 року ситуація в країні повністю змінилася. Почалась ліквідація приватної власності радянською владою. Це торкнулось як підприємств, господарств, так і різних закладів, в тому числі освітніх. У 1919 році ремісниче училище було реорганізовано у професійно-технічну школу з трьохрічним терміном навчання, метою діяльності якої стала підготовка техніків-механіків з холодної обробки металів. У період з 1920 по 1930 роки на базі навчального закладу професійну освіту отримали 275 техніків-механіків з холодної обробки металів та 220 майстрів-ремісників [2].

У сільському господарстві України в цей період не відбувається рушійних змін. НЕП, запроваджений у 1921 році на зміну політиці «Воєнного комунізму», дозволив відновити господарство, зруйноване війнами та революцією. Сільськогосподарською діяльністю у Глухові цього часу займається велика кількість дрібних землевласників та родинних господарств. Вони реалізують свою продукцію на базарах міста. У 1924 році торгівлю сільськогосподарськими товарами переміщують з центральної площі міста на Есманський великий шлях. Місцеві господарі возять свою продукцію на ярмарки в інші міста, наприклад, Ірпінь. Проте, радянська влада вже у другій половині 20-х років ХХ століття починає робити спроби його згортання. Вітісняється приватна власність та капітал, формується централізована система управління економікою, на чолі якої буде стояти держава, жорстко усуваючи конкурентів.

У 1927 році на XV з'їзді партії більшовиків було затверджено курс на колективізацію сільського господарства. Політика колективізації мала на меті об'єднання невеликих одноосібних селянських господарств у колективні для збільшення обсягів

сільського господарства та підвищення його продуктивності. Ліквідація приватної власності у сільському господарстві перенаправляла робітників на працю у колгоспах та радгоспах, таким чином зміцнюючи позиції влади у керуванні країною. Посилена індустріалізація України вимагала збільшенню обсягів продуктів харчування. Починаючи з 1929 року колективізація прийняла масовий та примусовий характер.

Внаслідок колективізації у місті Глухові та Глухівському районі створюються колективні сільські господарства. Протягом 1929-1931 років на цих територіях було створено 55 колгоспів і 1 ТОВ – товариство обробки землі [1, с. 206]. Цей процес проходить доволі складно. Селяни та дрібні землевласники, що виробляли сільськогосподарську продукцію та мали ринок її збуту, не прагнули вступати до колгоспів, адже внаслідок цього вони позбавлялись свого майна. Власники невеликих приватних господарств, що мали стабільний дохід, у склад колгоспів входили, переважно, примусово. На території Глухова спочатку було засновано 6 колгоспів, а після укрупнення таких організацій залишилось 4: «Велетень», «Нове життя», «Радянській січ», колгосп ім. Ворошилова [1, с. 207].

1928 рік ознаменувався розширенням тракторного господарства України. Починають створюватись МТС – машинно-тракторні станції, що використовуються для ремонту тракторів та сільськогосподарської техніки, обслуговування колгоспних земель. На цей час кількість спеціалістів, що можуть працювати на тракторах та обслуговувати їх, залишається незадовільною. Нехватка фахівців сприяє збільшенню кількості навчальних закладів, які готуватимуть таких робітників. На базі Глухівського ремісничого училища у 1929 році створено технікум механізації сільського господарства. Навчальний заклад здійснює підготовку спеціалістів, що після його закінчення працюватимуть в колгоспах, радгоспах, МТС, а також ремонтних підприємствах. Студенти технікуму на практиці засвоюють навички керування сільськогосподарською технікою, праці на ній, а також її обслуговування та ремонту.

Таким чином, Глухівський технікум наприкінці 1930-х років посів своє місце серед навчальних закладів, що забезпечували сільське господарство України професійними кадрами.

Список використаних джерел

1. Белашов В. Глухів – столиця Гетьманської України (1708—1782 рр.): від перших поселень до сучасності. Суми: ТОВ «ВПП «Фабрика друку», 2020. 419 с.
2. Глухівський коледж СНАУ. URL: <http://gati.snau.edu.ua>.
3. Глухів // Чернігівщина. Енциклопед. довідник. Київ: УРЕ, 2010. 467с.
4. Котович Х. Цукрова імперія родини Терещенків. URL: <https://agroelita.info/tsukrova-imperiia-rodyny-tereshchenkiv/>.
5. Ткач О. Дослідження розвитку системи сільського господарства України. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4985>.
6. Утримати баланс між минулим і майбутнім. URL: <https://agroelita.info/utrymaty-balans-mizh-mynulym-i-majbutnim/>.

Поскрипко Нікіта Станіславович,
аспірант 2 року навчання спеціальності 032 Історія та археологія
Навчально-наукового інституту філології та історії
Науковий керівник: канд. іст. наук, доц. Чумаченко О. А.

УНЕСОК ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В ПОВОЄННУ ВІДБУДОВУ ХОРВАТІЇ В 1990-2000-х РР.

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в 2022 р. і подальші бойові дії завдали значної матеріальної шкоди Україні. Вже зараз очевидно, що перед країною стоятиме колосальне завдання щодо відновлення міст, інфраструктури, реінтеграції переселенців після завершення конфлікту. З огляду на це, хорватський досвід подолання наслідків війни 1991-1995 рр. має багато спільного з тими викликами, які постануть перед Україною. Особливо актуальною стає оцінка програм допомоги у відбудові Хорватії з боку ЄС, які можуть стати зразками для вироблення аналогічних механізмів фінансування та координації зусиль щодо відновлення України.

Війна в Хорватії в 1991-1995 рр. завдала значної шкоди країні. Внаслідок бойових дій руйнувань зазнали 57% національної території, де проживало 36% хорватського населення. З обох боків загинуло приблизно 14-20 тис. чоловік та ще понад 36 тис. отримали поранення. Більше ніж 600 тис. осіб стали біженцями або вимушеними переселенцями. Загальна матеріальна шкода економіці Хорватії була оцінена в 31 млрд. євро [4, с. 168]. Ці дані яскраво демонструють масштаби збитків, які завдала війна молодій країні. З огляду на це, повоєнна відбудова стала одним з ключових аспектів стабілізації та державотворення в Хорватії.

Для Європейського Союзу надання допомоги у відновленні Хорватії після руйнівної війни 1991-1995 рр. було питанням не лише гуманітарних цінностей, а й стратегічних інтересів. Стабільна, процвітаюча та інтегрована в європейські структури Хорватія розглядалася як запорука довгострокової стабільності на Балканах – регіоні, який мав болісний досвід конфліктів. Відновлення хорватської економіки, інфраструктури та соціальної сфери було необхідним для запобігання нових осередків напруженості та радикалізації у безпосередній близькості від кордонів ЄС. Крім того, ЄС прагнув зміцнити свої позиції як впливового миротворчого гравця та продемонструвати відданість принципам взаємодопомоги, закріпленим у його основоположних документах. Таким чином, надання масштабної підтримки Хорватії відповідало як геополітичним, так і ціннісним міркуванням Європейського Союзу.

З огляду на вищезазначене ЄС надавав підтримку Хорватії і під час війни 1991-1995 рр. і в пост-конфліктний період. В роки війни Союз виділив 244 млн. євро на гуманітарну допомогу. Згодом, в період 1996-2000 рр., допомога була зосереджена на відбудові, поверненні та інтеграції біженців та внутрішньо переміщених осіб. В рамках програми OBNOVA ЄС виділив Хорватії 57,95 млн. євро на відбудову і ще 4,5 млн. в якості технічної підтримки. Окремо 1,5 млн. євро Союз виділив на допомогу по розмінуванню [2, с. 67]. Загалом з 1991 по 2000 рік ЄС надав Хорватії фінансової підтримки для повоєнної відбудови в розмірі 369 млн. євро [2, с. 20].

З 1996 р. підтримка була зосереджена на поверненні біженців, головним чином шляхом реконструкції будинків та відповідної інфраструктури. У цьому ЄС тісно співпрацював з неурядовими організаціями. Слід окремо відмітити Arbaiter-Samariter-Bund (ASB) — німецьку НУО, напрямом діяльності якої є усунення наслідків війни шляхом активізації відбудовних заходів. Ця організація реконструювала понад 3000

зруйнованих будинків і об'єктів громадської, соціальної та економічної інфраструктури в Хорватії [1, с. 45]. З вересня 1996 р. за фінансової підтримки Європейської Комісії ASB реалізовувала Програму Європейського Союзу з Реконструкції та Повернення (EUPOP), спрямовану на повернення, реінтеграцію та примирення біженців і переміщених осіб.

Починаючи з 2000-х рр. Хорватія бере курс на євроінтеграцію та більш тісне співробітництво з Європейським Союзом. Це дало їй можливість стати бенефіціаром комплексних програм, які запровадив ЄС задля допомоги країнам-кандидатам на членство. Однією з таких програм стала Community Assistance for Reconstruction, Development and Stabilization (CARDS). Вона була запущена в 2000 р. задля сприяння відновленню, реконструкції та стабілізації в країнах Західних Балкан, включаючи Хорватію. Для неї CARDS стала ключовою програмою підтримки після війни 1991-1995 рр.

У період 2000-2006 рр. Хорватія отримала близько 523 млн. євро в рамках програми CARDS. Значна частина – понад 100 млн. – пішла на реконструкцію зруйнованої конфліктом інфраструктури, включаючи житло, електромережі, транспортну інфраструктуру. Близько 60 млн. євро було виділено на підтримку повернення вимушених переселенців та біженців. Інші кошти пішли на економічне відновлення – реструктуризацію підприємств, створення робочих місць, підтримку малого та середнього бізнесу [5]. Окремо в 2001-2002 рр. в рамках цієї програми понад 2 млн. євро було виділено на додаткову підтримку щодо розмінування території [3, с. 7]. Таким масштабним фінансуванням ЄС зробив вагомий внесок у подолання наслідків руйнівного конфлікту та відновлення Хорватії.

Отже, Європейський Союз відіграв ключову роль у масштабному та багатоплановому процесі відновлення Хорватії після руйнівної війни 1991-1995 рр. Шляхом реалізації спеціальних програм допомоги ЄС мобілізував значні фінансові ресурси для подолання наслідків конфлікту в цій балканській країні. Фінансування йшло на реконструкцію зруйнованої інфраструктури, повернення біженців, створення робочих місць, підтримку малого бізнесу, реформування ключових галузей та інституцій. Таким чином, сприяння Брюсселя післявоєнному відновленню мало комплексний характер і внесло неоціненний внесок у відродження Хорватії, її успішну реінтеграцію в європейський простір та набуття в 2013 р. повноправного членства в ЄС.

Список використаних джерел

1. Elden D. E. Post-war reconstruction, resettlement and revitalization in the republic of Croatia. Georgia: The University of Georgia, 2004. 94 p.
2. European Comission Country Strategy Paper for Croatia 2002-2006. *European Comission*. URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2018-12/croatia_strategy_paper_en.pdf (Дата звернення: 08.05.24)
3. European Union SALW and ERW Programmes in the Western Balkans. *Norwegian Initiative on Small Arms Transfers*. URL: <https://nisat.prio.org/misc/download.ashx?file=65364> (Дата звернення: 09.05.24)
4. Grubišin M. C. Facing the concenquences of war and reforming the state. Croatian experience in post war recovery and integration into the EU. «Military Conflicts and Technogenic Disasters: Historical and Psychological Consequences»: Book of Abstracts of the III International Scientific Conference (20-21 April 2023). 2023. PP. 166-170.
5. Statistics 2000-2006. *European Comission*. URL: https://web.archive.org/web/20071222101409/http://ec.europa.eu/enlargement/financial_assistance/cards/statistics2000-2006_en.htm#cr (Дата звернення: 08.05.24)

Карабін Богдана Вікторівна,
 аспірантка 4 року навчання, спеціальності 032 Історія та археологія,
 Навчально-наукового інституту філології та історії
 Науковий керівник: канд. іст. наук, ст. викладач Крижанівський В.М.

БІОГРАФІЇ РЕПРЕСОВАНИХ ПОЕТІВ ЧЕРКАЩИНИ У КРАЄЗНАВЧІЙ СПАДЩИНІ М. ПОНОМАРЕНКА

Вивчення життя й діяльності окремих постатей, сприяє формуванню в молоді позитивних ціннісних орієнтацій, стимулює прагнення до самоосвіти та самореалізації. Особливо слід популяризувати успіх діячів, чия діяльність може слугувати прикладом наслідування для молодого покоління. В такому контексті актуальності набуває звернення до наукової спадщини видатного краєзнавця Михайла Федоровича Пономаренка. Зважаючи на широту кола дослідницьких інтересів М. Пономаренка, запропонована тема має не лише теоретичне, але й практичне значення.

Довгий час в українській історіографії життєвий та творчий шлях М. Пономаренка поглиблено не вивчалися. Проте в останні роки з'явилася низка фахових досліджень присвячених біографії та науковій спадщині краєзнавця. Так науковці А. Гриценко, О. Чумаченко, В. Прокопчук, І. Петренко та В. Лазуренко вивчали коло спілкування М. Пономаренка [2;3;7;11;12]. В. Мельниченко, Г. Голиш, М. Дєєв, Т. Клименко та Д. Куштан досліджували різні аспекти його краєзнавчої та педагогічної діяльності [1;4;5;8;10]. Однак зважаючи на багатоплановість наукових зацікавлень дослідника його краєзнавчий доробок потребує подальшого поглибленого аналізу.

Мета дослідження полягає в уведенні до наукового обігу матеріалів краєзнавчого доробку М. Пономаренка, які розширять джерельну базу дослідження біографій поетів Черкащини – жертв політичних репресій.

У процесі опрацювання теми використано біографічний та хронологічний методи історичного дослідження і загальнонауковий метод системного аналізу.

Одним із дослідницьких напрямків М. Пономаренка було літературне краєзнавство. Автор п'яти власних поетичних збірок, Михайло Федорович, активно досліджував біографії літературних діячів Черкащини. Вів листування з відомими місцевими та українськими письменниками, які відвідували регіон. Серед яких А. Ярмольський, М. Негода, М. Драй-Хмара, Іван Ле. Матеріали дослідження лягли в основу нарисів «Літературна Золотоніщина» (1959), «Шевченко і Лівобережна Черкащина» (1961), «Шевченко на Золотоніщині» (1964), «Жоцьбинський на Черкащині» (1965) [9].

В межах цього напрямку М. Пономаренко вивчав творчість та життєвий шлях поетів уродженців Черкащини та тих чия діяльність була пов'язана з регіоном, які постраждали від репресій 1930-х рр. Такі дослідження краєзнавець міг реалізувати на тлі змін суспільно-політичного життя другої половини 1980-х рр.

Так у січні 1989 р. вийшла його стаття «Пісня, якої не вбити» присвячена постаті поета О. Влизька (1908–1934). В ній дослідник значну увагу приділив аналізу та характеристиці творчості митця, висвітлив ключові події із життя та додав спогади сучасників поета [9, арк. 67].

Того ж таки 1989 р. М. Пономаренко опублікував нариси «Повернення з небуття» та «Неокласик із Черкащини» до 100-річчя з дня народження уродженця Чорнобаївщини – поета М. Драй-Хмари (1889–1939). В своїх публікаціях доволі детально

М. Пономаренко проаналізував його творчість, коло спілкування та факти пов'язані з переслідуванням та арештами. Важливо зауважити, що тут краєзнавець вперше говорить про М. Драй-Хмару як жертву сталінських репресій, оскільки в своїх ранніх матеріалах про поета дослідник, вочевидь у зв'язку з радянською цензурою, оминав цю тему [9, арк. 68, 69].

Водночас із публікаціями про М. Драй-Хмару М. Пономаренко написав і статтю «Утеча від жаху» присвячену біографії поета Т. Осьмачки (1895–1962). В цьому матеріалі краєзнавець зробив значний акцент саме на протистоянні поета з режимом який його переслідував. Проте цікавою є також і характеристика його творчості, здійснена М. Пономаренком та висвітлення фактів із біографії батьків Т. Осьмачки. З приходом 1990-х рр. М. Пономаренко написав статтю «Поет-гулагівець» в якій висвітлив біографію та творчість поета М. Терещенка (1898–1966) [9, арк. 71, 78].

Таким чином, аналіз наукового доробку М. Пономаренка дозволив констатувати велике зацікавлення дослідника темою біографії відомих поетів Черкащини, які потрапили в горнило сталінських репресій 1930-х рр. Та низка праць краєзнавця присвячена даній темі є важливою складовою вивчення розвитку літературного та культурного життя на Черкащині 1920-1930-х рр. В свою чергу це підкреслює визначну роль М. Пономаренка у дослідженні порушеної теми.

Список використаних джерел

1. Голиш Г. Слово про вчителя від Бога. *Михайло Пономаренко: з любов'ю до Черкащини*.:збірник статей та спогадів. Черкаси, 2020. С. 14–31.
2. Гриценко А., Прокопчук В., Чумаченко О. Листи українського фізика П. Г. Борзяка до золотоніського краєзнавця М. Ф. Пономаренка. *Консенсус*, 2023. (4). С. 124–133. DOI: <https://doi.org/10.31110/consensus/2023-04/124-133>
3. Гриценко А. П., Курок О. І., Чумаченко О. А. Листи О. С. Складенко до золотоніського краєзнавця М. Ф. Пономаренка (1963–1976 рр.). *Сумська старовина*. 2023. № LXIII. С. 45–52 DOI: <https://doi.org/10.21272/starovyna.2023.63.4>
4. Дєєв М. М., Чанцева Л. Краєзнавча та просвітницька діяльність Михайла Федоровича Пономаренка. *Юний краєзнавець Черкащини*. Черкаси, 2014. Чис.10–11. С. 100–107.
5. Клименко Т. А. Особовий фонд М. Ф. Пономаренка як джерельна база вивчення історії Черкащини. *Неспокій серця* : зб. ст. і мат. Черкаси, 2005. С. 13–20.
6. Куштан Д. Михайло Пономаренко – дослідник археології Черкас. *Михайло Пономаренко: з любов'ю до Черкащини*: збірник статей та спогадів. Черкаси, 2020. С. 32–40.
7. Лазуренко В. М. Історія суботівського історичного музею у епістолярній спадщині видатних краєзнавців Черкащини. *Вісник науки та освіти* (Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія», Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія») : журнал. 2024. № 2(20). С. 1568–1585. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-2\(20\)-1568-1585](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-2(20)-1568-1585).
8. Мельниченко В. М. Історичне краєзнавство : навч. пос. для студ. історичного факультету. Черкаси : Видавництво Черкаського Національного університету, 2002. 130 с.
9. Праці Пономаренка М.Ф. ДАЧО (Державний архів Черкаської області). Ф.Р-5428. Оп. 1. Спр. 47. 96+4 арк.
10. Прокопчук В. С., Гриценко А. П., Чумаченко О. А. Листування поетеси Ганни Альбрехт та краєзнавця Михайла Пономаренка (1962–1984). *Вісник науки та освіти* (Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія», Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія»). 2023. № 12 (18). С. 999–1010. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-12\(18\)](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-12(18))

11. Петренко І. Деякі аспекти повсякдення краєзнавців Полтавщини наприкінці ХХ ст. – на початку ХХІ ст. (на матеріалах епістолярної спадщини). *Актуальні питання у сучасній науці* (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Державне управління», Серія «Техніка», Серія «Історія та археологія»): журнал. 2024. № 8(14) С. 990–1001.

12. Прокопчук В. С., Гриценко А. П. Краєзнавчий рух 1980-х–1990-х у поглядах сучасників на прикладі листів М. Іщенка до М. Пономаренка. *Вісник науки та освіти* (Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія», Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія»). 2024. № 2(20). С. 1660–1663. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-2\(20\)-1650-1663](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-2(20)-1650-1663).

Клюєв Андрій Миколайович,

аспірант 3 року навчання спеціальності 032 Історія та археологія

Навчально-наукового інституту філології та історії

Науковий керівник: канд. іст. наук, доц. Чумаченко О. А.

ДОСЛІДЖЕННЯ СКАРБОВОГО МАТЕРІАЛУ СІВЕРЩИНИ У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XVII СТ.

Вступ. Дослідження монет, які перебували в грошовому обігу Гетьманщини та Сіверщини початку та середини XVII ст., мають велике значення для вивчення особливостей міжнародних торговельних зв'язків, насичення регіонального ринку іноземними монетами, вивчення лічби та номіналів монет та особливостей їх художнього оформлення. В останні роки на території Сумської області було виявлено кілька великих скарбових комплексів, які потребували дослідження кількісного та якісного складу, країн емітентів та з'ясування їх значення в грошовому обігу Сіверщини в першій половині XVII ст.. [1; 2; 6].

Мета. Введення в науковий обіг скарбових комплексів, які ще не були досліджені на території Сіверщини (флорін 28 грошів) визначення країн-емітентів.

Матеріали та методи. аналітичний, абстракції, порівняльний, логічний, історичний, комплексний, описовий, синтетичний, систематизації.

Результати. За період з 2000 року до 2022 року на території Сумської області зустрічалися тільки поодинокі знахідки флоринів, а великі скарбові комплекси були знайдені біля с. Воздвиженське, яке розташовано за 18 км від м. Ямпіль Шосткінського району Сумської області та с. Пустовойтівка, яке розташоване за 12 км від м. Ромни Роменського району Сумської області. Скарбовий комплекс у с. Воздвиженське був знайдений у 2020 р. на місці постійного двору, в якому налічувалось 800 монет. 600 монет цього скарбу були срібними флоринами (2/3 талера) – вага 19-21г, проба срібла 650-700 [2; 5; 6]. 60 флоринів із скарбу відкарбовані на землях Священної Римської імперії часу правління Фердинанда II (1619–1637) були у задовільному стані збереження. Монети мають сліди використання у грошовому обігу (рис. 1).

Рис. 1. Флорин із Воздвиженського скарбу карбування Священної Римської імперії

В 10 флоринів належали карбуванню Священної Римської імперії м. Ольденбург часів правління Антона Гюнтера (1587–1607), дати карбування на них відсутні. Також дати карбування відсутні на 40 флоринах Священної Римської імперії часу правління Фердинанда III, які знаходяться у задовільному стані збереження. В скарбі налічується 200 флоринів карбування Голландської республіки міст Цволле, Кампен, на яких також не має дати карбування.

У скарбі виявлено 200 монет левендальдерів або левків (великий срібний талер із зображенням лева Голландської республіки, що стала причиною назви талера) [2; 5; 6] (рис. 2). Карбування левендальдерів розпочалося у 1575 р. в Нідерландах під час визвольної війни з Іспанією. В Україні вони почали поширюватись з початку XVII ст. з розвитком торгівлі з Європою. Вага левків складала 26,0 – 27,64 г (20,76 г чистого срібла), проба срібла – 800, діаметр – 40 мм. У скарбах Сіверщини найчастіше зустрічаються левендальдери провінцій та міст Голандської республіки: Гельдерна, Утрехта, Зволле, міста Кампена [2; 5; 6]. Ці 200 монет були відкарбовані з 1635 по 1695 р.

Рис. 2. Левендальдер Голландської республіки

Більшість левендальдерів знаходилися у гарному стані. На 20 левендальдерах були витерті символи, що свідчить про їх довготривале використання в грошовому обігу.

Про термін заховання монет скарбу можна судити за левендальдером Голландської республіки, який був відкарбований в 1695 р. Скарб знайшли на глибині близько 80 см на території постоялого двору, який знаходився на перетині торговельних шляхів України з Московським царством. Скарб був захований у керамічному горщику, залишки якого були знайдені разом з монетами. На нашу думку, скарб міг належати заможному купцю або хазяїну постоялого двору.

Інший великий скарб був знайдений на дорозі біля с. Пустовойтівка шукачами металолому. Він налічував 80 срібних флоринів та декілька десятків левендальдерів

(талери Іспанських Нідерландів вагою 27 – 28 г) [4; 5; 6] (рис. 3, 4) і був захований на глибині 50 см у битій посудині з побутового скла.

У 5 флоринів значно стерті символи, що свідчить про сліди значного перебування у грошовому обігу. У 2 монетах скарбу наявні сквозні отвори на полях монет. 50 флоринів були відкарбовані Голландською республікою міст Цволле, Кампена, Гельдерна, Утрехта. Дата карбування на них не виявлена.

Рис. 3. Срібні флорини

Рис. 4. Левендальдери

20 монет скарбу є левендальдерами карбування Голландської республіки. Рік карбування останнього левендальдера датовано 1647 р. м. Кампен.

Вважаємо, що знайдений скарб належав заможному козаку, оскільки на цій території в той час проживали козаки, зокрема там народився останній кошовий отаман Запорізької Сечі Петро Калнишевський [3].

Цікава знахідка була знайдена у с. Бачевськ Шосткинського району в травні 2023 року: був знайдений дукач, який мав вушко для носіння на шії як прикраси. Дукач мав сліди позолоти і практично знаходився в ідеальному стані. Дукач виготовлений із талера Густава Адольфа II 1631 р. карбування [3; 4; 5]. Можливо, нашійний дукач належав жінці заможного козака.

Висновки. На думку автора, знайдені скарби дозволять зробити висновок, що у грошовому обігу Сіверщини першої половини XVII ст. домінувала європейська монета (флорини, левендальдери). У подальшому треба дослідити та систематизувати виявлені скарби на основі музейних фондів та письмових джерел.

Список використаних джерел

1. Бакалець О. А. Скарби монет як джерело вивчення грошового обігу Гетьманщини (1648–1781 рр.). Київ: Стилос, 2012. 378 с.
2. Бакалець О. А. Скарби Поділля XIV – середини XVII ст. : документи та матеріали. Бар – Винниця – Кам'янець-Подільський – Хмельницький – Київ, 2017. 200 с.
3. Белашов В. І. Глухів – столиця гетьманської України (1708 –1782 рр.): (від перших поселень до сучасності. Суми: ТОВ «ВПП Фабрика друку», 2019. 419 с.

4. Ключев А. М. Топографія знахідок монетно-грошових скарбів XVII – XVIII ст. на території Глухівського району. *Сіверщина в історії України*. Вип. 11. Глухів-Київ: Наукова Думка, 2018. С. 96–104.
5. Ключев А. М. Талер та його фракції в грошовому обігу Гетьманщини у другій половині XVII ст. (за скарбовими та письмовими джерелами). *Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні*. Випуск 32. Ніжин, 2023. С. 16 – 20.
6. Котляр М. Ф. Нариси історії обігу й лічби монет на Україні XIV – XVIII ст. Київ: Наукова думка, 1981. 238 с.

Мінченко Марина Василівна,

аспірантка 4 року навчання спеціальності 032 Історія та археологія ,

Навчально-наукового інституту філології та історії

Науковий керівник: канд. іст. наук, ст. викладач Крижанівський В.М.

«ЗБІРНИК СТАТИСТИЧНИХ ВІДОМОСТЕЙ МІНІСТЕРТЦВА ЮСТИЦІЇ» ЯК ДЖЕРЕЛО З ВИВЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СУДОВИХ СЛІДЧИХ НІЖИНСЬКОГО ОКРУЖНОГО СУДУ ЗА 1907 Р.

Судова статистика Російської імперії другої половини XIX – початку XX ст. є однією із джерельних баз з дослідження кадрового забезпечення Ніжинського окружного суду. Зокрема увагу привертає «Збірник статистичних відомостей Міністерства юстиції», який друкувався протягом 1885–1913 рр. та містив інформацію про особовий склад судових установ Російської імперії, їх діяльність [1, с. 72–73].

Відповідно до видання за 1907 р. Ніжинський окружний суд функціонував у складі Київської судової палати [2, с. 6–7]. Зафіксовано, роботу суду забезпечували тринадцять судових слідчих: один із них – з особливо важливих справ, інші – дільничні (Ніжинського повіту – 2 особи, Кролевецького – 3, Борзнянського – 2, Конотопського – 3, Глухівського – 2) [2, с. 7, 31].

Згідно зі свідченням про рух справ у судових слідчих окружного суду за 1907 р., на 1 січня залишилося 421 не завершена справа, протягом року було проведено 2637 слідчих дій та завершено – 2558. Доцільно зазначити, що на 1 січня 1908 р. 500 справ були не завершені. Окрім того, протягом року було повернуто 189 справ, із них розглянуто 167. Число виїздів щодо службових справ сягало 608, число проведених днів у службових відрядженнях – 955. Упродовж року було залучено 812 обвинувачених чоловічої статі, жіночої – 50 [2, с. 138].

Виявлено, що протягом 1907 р. виникло 34 злочина, проступка. Зафіксовано, що вони стосувалися підробки монет (1), злочинів проти законів про військову повинність (1), порушення уставів фабричних і заводських промисловостей (1), протизаконного позбавлення волі (1), примусів до дачі зобов'язань (2), самоуправства (2), лжесприсяги (3), злочинів проти суспільного спокою і безпеки (3), погроз (3), злочинів по договору купівлі, продажу, займу, зловживання довірою (3), підробки і викрадення урядових актів (4), злочинів проти законів щодо майна (4), порушення різних установ державного управління (6), жебракування (7), державних злочинів (9), проти союзу шлюбного і сімейного (9), злочинів релігійних (11), порушення установ торгівельних і кредитних (11), святотатства і розкриття могил (12), шахрайства (16), порушення правил благоустрою (17), присвоєння і розтрата чужого майна (20), службових злочинів (22), залишення у небезпеці і ненадання допомоги (25), підробки актів і зобов'язань (26),

злочинів проти жіночої честі (46), проти порядку управління (55), лжесвідчень, наклепів, помилкових доносів (88). Найбільше виявлено справ щодо вбивств (162), злочинів проти тілесної недоторканості (253), образи честі (271), насильницького викрадення чужого майна (278), знищення майна (567), крадіжок (698) [2, с. 144].

Таким чином, судова статистика, презентована «Збірником статистичних відомостей Міністерства юстиції», містить цінну інформацію з історії функціонування Ніжинського окружного суду та дозволяє кількісно охарактеризувати діяльність працівників, у тому числі судових слідчих. Це сприяє ґрунтовному вивченню кадрового забезпечення цього суду.

Список використаних джерел

1. Общий обзор деятельности Министерства юстиции и Правительствующего сената за царствование императора Александра III. СПб.: Сенат. тип., 1901. [1], IX, 220, 195, [6] с., 2 л. карт. URL: <http://surl.li/tpreq>
2. Сборник статистических сведений Министерства юстиции. С.-Петербург: Сенатская типография, 1909. Вып. 23: за 1907 год. Ч. 1. 247 с. URL: <http://surl.li/tppeh>

073 МЕНЕДЖМЕНТ

Боков Олексій Олександрович,
аспірант 1 року навчання спеціальності 073 Менеджмент
Навчально-наукового інституту педагогіки та психології
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Шерудило А.В.

СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ МЕДИЧНОГО КОЛЕДЖУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

На сучасному етапі реформування системи освіти важливою умовою функціонування закладів вищої освіти, зокрема медичних, є їхня конкурентоспроможність на ринку освітніх послуг. Для забезпечення ринкової конкурентоспроможності результатів діяльності закладу освіти необхідна наявність системи забезпечення якості, яка є основою для створення Європейського простору вищої освіти. У цьому контексті виникає потреба в стандартизації освітньої діяльності, що сприяє розвитку сучасної теорії менеджменту та здійсненню стратегічного управління, яке допомагає визначити перспективи, рішення та дії для реалізації пріоритетних напрямків розвитку закладу.

Необхідність стратегічного управління в освітньому закладі обґрунтовується тим, що менеджмент якості потребує цілеспрямованої діяльності та чіткого уявлення про кінцеві результати. Розвиток закладу освіти неможливий без чітко визначеної місії та цілей, а для підвищення його потенціалу потрібен науковий підхід до управління та впровадження системи стратегічного планування. До переваг стратегічного підходу до управління належать можливість досягнення конкурентних результатів, ефективне управління змінами в організації, а також моделювання та виявлення ключових аспектів діяльності.

Прикладні й теоретичні здобутки стратегічного управління наявні в роботі таких вчених, як: Г. В. Єльнікова, Л. М. Калініна, В. М. Колпакова, О. І. Мармаза та ін.

Процес стратегічної діяльності включає виконання основних управлінських функцій, таких як: формулювання місії, політики, напрямків та цілей організації; аналіз внутрішнього та зовнішнього середовища навчального закладу; а також планування, організація, реалізація та оцінка стратегії розвитку.

Аналізуючи систему управління медичного коледжу з точки зору стратегічної діяльності, зазначимо, що КЗ Сумської обласної ради «Конотопський фаховий медичний коледж» визначає свою місію у збереженні здоров'я населення та розвитку медицини шляхом надання якісної, конкурентоспроможної медичної освіти, проведення пріоритетних наукових досліджень відповідно до вимог інноваційного сталого розвитку суспільства, а також сприяння особистому розвитку людини відповідно до її індивідуальних здібностей.

Стратегічне планування наукової та інноваційної діяльності в медичному коледжі сприяє реалізації політики закладу, спрямованої на створення сучасного науково-інноваційного середовища. Це середовище підтримує розробку та впровадження нововведень і забезпечує високу якість освіти. Важливими елементами цієї політики є залучення фінансування для наукових досліджень через гранти, благодійні фонди, державні та приватні джерела.

Стратегічне планування також охоплює активне залучення студентів до різних форм науково-дослідної роботи та поглиблення змісту їхніх досліджень. Партнерство з

регіональними закладами вищої освіти та закладами охорони здоров'я сприяє створенню спільних науково-дослідних лабораторій.

Збереження та розвиток кадрового потенціалу є ключовою умовою діяльності медичного закладу освіти. Так, політика медичного коледжу КЗ Сумської обласної ради «Конотопський фаховий медичний коледж» націлене на створення умов для формування сучасного науково-педагогічного та педагогічного кадрового ресурсу, розвиток творчого потенціалу співробітників, та постійне професійне зростання рівня педагогічної майстерності викладачів.

Для ефективного планування та забезпечення стратегії розвитку медичного коледжу важливо здійснити аналіз зовнішніх та внутрішніх факторів, які впливають на його діяльність. У зв'язку з цим, в коледжі впроваджена система менеджменту якості, яка передбачає систематичний аналіз ризиків. Також розробляються коригувальні та запобіжні дії, залежно від значимості можливих наслідків, та застосовуються інструменти управління ризиками для стратегічного планування.

Під час забезпечення освітнього процесу у коледжі були визначені такі ризики: відсутність системності нормативно-правового забезпечення діяльності, зменшення обсягів фінансування освітньої діяльності та зниження рівня якості освітніх послуг. Щодо реагування на ці ризики, були встановлені наступні попереджувальні заходи: моніторинг нормативно-правового забезпечення освітньої діяльності, диверсифікація джерел фінансування та впровадження внутрішньої системи забезпечення якості освітньої діяльності.

Основні коригувальні заходи включають: періодичний аналіз нормативно-правових документів, вдосконалення внутрішньої нормативно-правової бази, залучення інвестицій, розробка фінансової стратегії, створення і перегляд освітніх програм, системний моніторинг якості навчання, залучення студентів до удосконалення якості освіти, підвищення інформаційної складової, створення сучасного навчально-методичного забезпечення та впровадження інноваційних технологій у навчальний процес.

З урахуванням сучасних викликів, медичний заклад освіти повинен впроваджувати інноваційну політику, проводити високоякісну маркетингову діяльність, підвищувати якість освітніх послуг та підтримувати свій імідж. Це дозволить закладу бути конкурентоспроможним на ринку освітніх послуг. Однак для забезпечення ефективності вищезазначених заходів необхідне стратегічне управління, яке включає визначення політики, місії, цілей, напрямків діяльності, шляхів їх досягнення, оцінку зовнішніх і внутрішніх ризиків, прийняття управлінських рішень, координацію зусиль, оцінку результативності та готовність до змін. Тому впровадження стратегічного менеджменту в управлінську діяльність медичного коледжу є основою для реалізації довгострокових планів успішного розвитку, що забезпечить покращення якості освітньої діяльності та підготовки медичних кадрів для потреб охорони здоров'я.

Список використаних джерел

1. Гордійчук С. В. Якість як пріоритетний напрям освітньої діяльності медичного навчального закладу / С. В. Гордійчук // Вісник Луганського національного університету ім. Т. Шевченка (педагогічні науки). 2016. – Вип. 6 (303). – С. 100–107.
2. Стратегічний менеджмент / за ред. О. І. Мармаза. – Харків: ТОВ «Планета-принт», 2015. – С 103с. URL: <http://dspace.hnpu.edu.ua/bitstream/123456789/1672/1/%D020.p>.

Матюхіна Дар'я Андріївна,
аспірантка 2 року навчання спеціальності 073 Менеджмент
Навчально-наукового інституту педагогіки та психології
Науковий керівник: д-р пед. наук, проф. Луценко Г.В.

СТУДЕНТСЬКЕ ЛІДЕРСТВО: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

Зважаючи на постійну потребу в ефективних лідерах, розвиток лідерства залишається основною проблемою для організацій (Cacioppe, 1998; Day, Fleenor, Atwater, Sturm, & McKee, 2014; Hogan & Kaiser, 2005; Vardiman, Houghton, & Jinkerson, 2006). Як наслідок, багато організацій та навчальних закладів приділяли велику увагу розвитку лідерства на ранніх етапах. Багато студентів брали участь у програмах розвитку лідерства, щоб саморозвиватися та рости. Цих студентів зазвичай готують, щоб вони стали майбутніми лідерами організацій та установ. Тим не менш, «студенти вчаться лідерству, роблячи це» (Eich, 2008, стор. 182). Одним із способів практикувати лідерство студентів є участь у цих програмах, наприклад, займаючи посаду представника студента (Astin, 1984; Laosebikan-Buggs, 2006).

Метою нашого дослідження є аналіз стану дослідженості проблеми діяльності студентських органів самоврядування в європейських університетах.

Участь студента визначається як «час і зусилля, витрачені студентом на діяльність, яка безпосередньо пов'язана з закладом та його програмою» (Astin, 1977). Концепція залученості вивчалася протягом багатьох років, і її пов'язували з академічним успіхом і пов'язаними з кар'єрою компетенціями (Astin, 1977, 1984, 1993; Pascarella & Terenzini, 2005). Це також вважалося вирішальним для їхнього середнього балу, продовження та успішного закінчення навчання. Розглядаючи через призму організаційної соціалізації, залучення до студентських органів самоврядування допомагає студентам отримати необхідні знання та навички, щоб досягти успіху у своєму професійному середовищі (S. K. Gardner & Barnes, 2007). Очікується, що студенти, залучені до студентського самоврядування, виконуватимуть три основні ролі: (1) служити офіційним голосом студентів, (2) брати участь у процесах прийняття рішень в університеті та (3) координувати діяльність клубів на кампусі організації (Laosebikan-Buggs, 2006). Ці ролі мають значний вплив на різні сторони, такі як однолітки, викладачі та персонал (Laosebikan-Buggs, 2006). Очікується, що завдяки участі в самоврядуванні студенти отримають кращий рівень навчання та особистий розвиток (Astin, 1984).

Залучення до самоврядування дає студентам досвід лідерства, який може допомогти їм досягти успіху. Це дозволяє їм навчатися та розвиватися (Astin, 1984). Фактично, деякі дослідники припускають, що ті, хто має більший досвід лідерства на ранніх етапах, мають вищі шанси стати ефективними лідерами в майбутньому (Amit, Popper, Gal, Mamane-3 Levy, & Lisak, 2009). Вони стверджують, що цей досвід покращує кілька факторів успіху, таких як самоефективність, самосприйняття себе як лідера та знання, пов'язані з лідерством (Amit et al., 2009). Крім того, інші дослідники припускають, що залучення приводить студентів до розв'язання реальних життєвих ситуацій, і, отже, ці студенти, швидше за все, досягнуть своїх навчальних цілей і будуть успішними (Kuh, Kinzie, Buckley, Bridges & Hayek, 2006; Wooten, Hunt, LeDuc, & Poskus, 2012). Таким чином, заохочення студентів до участі в програмах молодіжного лідерства впливає на їхній особистий розвиток, ефективність і результативність навчального закладу, а також продуктивність і зростання організацій. Вважається, що участь студентів має вирішальне значення для навчальних закладів, студентів і організацій.

Список використаних джерел

1. Allgemeines Studierenden Komitee der FU Berlin. URL: <https://astafu.de/fsi> (дата звернення: 17 квітня 2024 р.)
2. Студентське самоврядування за кордоном. URL: <https://ua.kursoviks.com.ua/studentskesamovryaduvannya-za-kordonom> (дата звернення: 17 квітня 2024 р.)

Опенько Віталій Ігорович,
аспірант 2 року навчання спеціальності 073 Менеджмент
Навчально-наукового інституту педагогіки та психології
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Шерудило А.В.

УПРАВЛІННЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Сучасна реформа вищої школи передбачає, що в межах нової концепції університетської освіти та системи оцінки показників ефективності роботи закладів освіти одним із визначальних факторів конкурентоспроможності університетів стає активізація науково-дослідної діяльності як науково-педагогічних працівників, так і студентів.

Як будь-якою іншою, науково-дослідною діяльністю здобувачів освіти необхідно комплексно керувати і знаходити оптимальні шляхи цієї роботи в умовах дистанційного освітнього процесу.

Під організацією науково-дослідною діяльністю здобувачів освіти розуміємо систему заходів, що охоплюють діяльність усіх підрозділів університету, спрямовану на надання науково-методичної допомоги здобувачам освіти та створення матеріально-методичного забезпечення їх самостійних занять наукою. Цей процес передбачає:

створення умов для розвитку творчої самостійності студентів на основі використання проблемних та інших методів активного навчання, елементів наукового пошуку;

здійснення необхідного контакту викладачів та студентів, що сприяє активній самостійній пізнавальній діяльності кожного з них;

своєчасне надання студентам необхідної методичної та практичної допомоги у виконанні науково-дослідної роботи; акцентування уваги студентів на актуальних питаннях, які потребують наукового обґрунтування та вирішення;

створення для студентів сучасного відкритого наукового середовища, що дозволяє формувати та підтримувати адекватний світовому рівню розвитку науковий кругозір;

попередження неузгодженості проведення різних заходів, що заважають раціональній організації самостійних наукових досліджень студентів;

надання методичної допомоги окремим студентам у правильному розподілі бюджету часу з урахуванням їх індивідуальних здібностей, інтересів та нахилів;

систематичне вивчення обсягу та структури науково-дослідної роботи та їх подальше науково обґрунтоване коригування.

Організація науково-дослідної діяльності здійснюється шляхом проведення комплексу заходів:

– виявлення ступеня психологічної готовності студентів до ведення самостійної науково-дослідної діяльності;

НАУКА ТА ОСВІТА В УМОВАХ ВІЙНИ:

Глухівський національний педагогічний
університет імені Олександра Довженка

1874 - 2024

- проведення зі студентами настановних консультацій щодо планування та організації самостійної науково-дослідної діяльності, визначення структури наукових доробків та критеріїв оцінки наукової новизни розробок;

- навчання студентів раціональним прийомом організації науково-дослідної діяльності;

- навчання студентів навичкам роботи в електронній системі пошуку інформації про конкурси на НДС, можливості публікацій результатів НДС, участі у наукових конференціях, збірниках праць та монографіях;

- регулярної підготовки та публікацій результатів науково-дослідної діяльності.

Управління науково-дослідної діяльності є безперервним процесом узгодження наукової роботи кафедри, наукової роботи кожного викладача із досягнутим рівнем наукових знань студентів.

Якість управління науково-дослідною діяльністю в дистанційних умовах значною мірою залежить від системи контролю, який є одним із засобів управління освітнім процесом взагалі та науково-дослідною діяльністю зокрема, оскільки за результатами контролю викладач визначає характер свого впливу на перебіг досліджень, мотивацію до наукових досліджень з огляду на науковий потенціал та індивідуальні здібності студента, а не лише констатує його кінцевий результат наукової роботи.

При цьому поряд з керуючою функцією на перше місце виступає навчальна функція контролю, оскільки основною метою контролю стає виявлення того, як розуміє студент, поставлені завдання дослідження, володіє методами та засобами наукових досліджень, наскільки він виріс як дослідник та які корективи внести викладачеві до організації НДС. Значення навчальної функції контролю полягає і в тому, що він є важливим засобом, який допомагає студентам на молодших курсах опанувати навички самостійного мислення, необхідними для того, щоб на старших курсах успішно займатися самостійною науковою діяльністю.

Формувати здібності студентів до науково-дослідницької діяльності необхідно планомірно та поступово. Вирішальну роль відіграє форма організації навчальної діяльності, інтеграція наукової, суспільної та навчальної діяльності студентів. Базовими принципами, що активізують самостійне творче мислення студентів та готують їх до науково-дослідної діяльності, є такі:

- перенесення уваги з повторення теоретичного матеріалу, закріплення знань, отриманих на лекціях на навчання;

- відмова від пошуку стандартних відповідей на користь ідентифікації та вирішення реальних конкретних ситуацій;

- гнучкий підхід до програми дисципліни, допущення змін та доповнень у тимчасових та змістовних рамках;

- активне використання методу ділових ігор, впевнене використання організаційного інструментарію вирішення управлінських проблем;

- акцент на організації самостійної роботи студентів, самостійному вивченні матеріалів;

- індивідуальний підхід до студентів, факультативне поглиблене вивчення окремих тем та розділів дисциплін. Зростання ролі індивідуальних консультацій, мають напрямний характер;

- постійна агітація та популяризація науково-дослідної роботи, мотивація до наукової роботи, формування у свідомості активної частини студентства усвідомленої необхідності наукового розвитку;

– виховання у студента певного культурного рівня, певних навичок спілкування та участі у колективних діях, розвиток творчого способу мислення та потреби в вдосконаленні, системного погляду на проблеми та. активної життєвої позиції.

Таким чином, роль студента трансформується у бік активної участі як у навчальному, і у науковому процесі в умовах дистанційного навчання.

Список використаних джерел

1. Гордій Н. М. Організація науково-дослідної роботи студентів / Н. М. Гордій : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/3_SND_2010/Pedagogica/58239.doc.htm
2. Деменнікова Т. Напрями та зміст науково-методичної діяльності Бериславського педагогічного коледжу / Т. Деменнікова // Рідна школа. – 2011. – № 11. – С. 56-59.
3. Марцин В. С. Основи наукових досліджень : навч. посіб. / В. С. Марцин, Н. Г. Міценко, О. А. Даниленко та ін. – Л. : РомусПоліграф, 2002. – 128 с.
4. Стрілець С. І. Необхідність упровадження інтерактивних технологій у навчальний процес вищої школи / С. І. Стрілець // Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки). – Бердянськ : БДПУ, 2011. – № 4. – С. 275-282.
5. Шерудило А. В., Кардашова Н. В. Особливості управління науково-дослідницькою діяльністю майбутніх учителів англійської мови. *Збірник наукових праць «Педагогічні науки»*, 2018. Випуск 83. С. 196–200.

Пономаренко Кирил Ігорович,

аспірант 1 року навчання спеціальності 073 Менеджмент

Навчально-наукового інституту педагогіки та психології

Науковий керівник: д-р пед. наук, доц. Пінчук І.О.

ЗАСОБИ ПІДВИЩЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ СПРИЙНЯТЛИВОСТІ ПЕДАГОГІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Сьогодні одним із складників професійної компетентності педагогів закладів загальної середньої освіти є інноваційна сприйнятливість, що дозволяє вчителям ефективно використовувати інноваційні технології в сучасному освітньому процесі: опрацьовувати освітні й наукові джерела, довідники та професійну інформацію; вести ділове листування, ефективно працювати з комп'ютерними й дистанційними технологіями, знаходити необхідну інформацію в мережі інтернет, бібліотеках закордонних університетів, базах даних наукових праць, отримувати нові знання.

Інноваційна сприйнятливість освітян у наш час відіграє важливу роль у процесі формування професійної компетентності вчителів ЗЗСО. Однак слід зауважити, що досліджувана якість педагога постійно змінюється під впливом зовнішніх факторів, науково-технічного прогресу тощо. Не існує сталого, незмінюваного переліку її складників, оскільки кожна особистість має унікальний набір здатностей, властивих лише їй, без оволодіння якими процес адаптації й подальше професійне виконання обов'язків може спричинити значні проблеми [1, с. 24].

Аналіз наукових джерел та характеристика сфери професійної діяльності педагога дозволяє зазначити, що інноваційна сприйнятливість сприяє формуванню навичок освітян реалізовуватись у ході професійної діяльності, налагоджувати ділові контакти, вдосконалювати навички та представляти ідеї професійній спільноті, що є важливим для

розвитку таких професійних якостей як самостійність, самоконтроль, відповідальність, творче мислення, професіоналізм [3-4].

Існує велика кількість засобів, які можуть сприяти підвищенню інноваційної сприйнятливості педагогів у закладах загальної середньої освіти. Зупинимось детальніше на основних з них.

Організація професійних тренінгів і семінарів із тематики інновацій у навчанні є одним із найважливіших засобів, що дозволяє педагогам отримати нові знання й навички, а також обмінятися досвідом з колегами.

Менторство та коучинг – важливий шлях надання педагогам можливості працювати з досвідченими менторами або коучами, які надають підтримку та консультації з питань впровадження інновацій.

Стимулювання ініціативності допомагає у створенні умов для ініціативи серед педагогів, наприклад, заохочення до подання пропозицій щодо впровадження нових ідей та підходів, що є продуктивними для освітнього процесу.

Використання інноваційних технологій допомагає вчителям упроваджувати сучасні освітні технології в навчальний процес, що може сприяти зацікавленню педагогів у використанні інноваційних методів і засобів навчання.

Спільна робота й колективне навчання надає можливості організовувати робочі групи та колективні проекти, які, своєю чергою, стимулюють співпрацю й обмін ідеями серед освітян, що сприяє розвитку інноваційних підходів у навчанні.

Важливою є *підтримка адміністрації* закладу освіти, яка повинна створювати умови для впровадження інновацій, забезпечувати необхідні ресурси та заохочувати педагогів до розвитку.

Організація культури співпраці та відкритості спонукає до створення атмосфери, де педагоги відчують підтримку та можливість обмінюватися ідеями, сприяє розвитку інноваційної сприйнятливості.

Вище зазначені засоби можуть бути використані окремо або в комбінації для стимулювання інноваційної діяльності серед педагогів у закладах загальної середньої освіти. Перспективи подальшого дослідження вбачаємо у вивченні особливостей застосування засобів підвищення інноваційної сприйнятливості педагогів закладів загальної середньої освіти.

Список використаних джерел

1. Загорна Т. О. Економічна діагностика: навч. посіб, Київ: Центр навчальної літератури, 2007. 400 с.
2. Інноваційне освітнє середовище як чинник професійного становлення майбутніх магістрів початкової освіти» Цюняк О.П., канд. пед. наук, доцент кафедри педагогіки початкової освіти Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника «Теорія і методика професійної освіти», Випуск 14. Т. 1. 2019.
3. Сучасні тенденції розвитку інформаційно-комунікаційних технологій в освіті: зб. Матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції в рамках Міжнародного освітнього форуму «Цифрова трансформація освіти» / упоряд. Н. А. Басараба ; за ред. А. Л. Черній, І. В. Вєтрова, В. С. Безрученка. Рівне : РОІППО, 2020. 78 с.
4. Інноваційна культура вчителя нової української школи Т. Г. Цуркан кандидат педагогічних наук, асистент кафедри педагогіки і методики початкової освіти Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2020/68/part_1/28.pdf

5. Цифрова компетентність сучасного вчителя нової української школи : зб. тез доп. всеукр. наук.-практ. семінару, м. Київ, 28 лютого 2018 р. / за заг. ред. О.Е. Коневщинської, О.В. Овчарук. Київ: Інститут інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України, 2018-61 с.

Темченко Володимир Григорович,
аспірант 1 року навчання спеціальності 073 Менеджмент
Навчально-наукового інституту педагогіки та психології
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Шерудило А.В.

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ФАХОВОГО КОЛЕДЖУ НА ОСНОВІ ОСВІТНЬОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Головна проблема модернізації полягає у досягненні нової якості результатів освітнього процесу, що відрізняється насамперед фундаментальністю освіти, професіоналізмом, компетентністю, соціально-гуманітарною спрямованістю та орієнтованістю у відповідності з новою системою суспільних відносин, з вимогами ринку праці та економіки.

Випускників фахових коледжів, особливо в цих умовах, повинна відрізняти висока професійна компетентність, конкурентоспроможність на ринку праці, готовність і здатність до активної соціальної адаптації, самоорганізації, особиста відповідальність за власний і суспільний добробут, соціальний та економічний розвиток рідного краю.

Методологічні обґрунтування освітньої установи як системного об'єкта управління показують, що системний підхід застосовується і до управління установами початкової професійної освіти і є одним з «Найважливіших загальнонаукових методологічних напрямів», обґрунтованих у педагогіці та управлінні в сучасних умовах [5, с.18].

Аналіз літератури з системного підходу до розгляду процесів та явищ (В.І.Садовський, Н.П. Беляцкий, В.П.Топоровський) дозволяє виділити наступні основні вимоги до об'єкта управління: об'єкт піддається розподілу на специфічні підсистеми з характерними зв'язками між ними; об'єкт розглядається як система, що функціонує у зовнішньому середовищі, виділяються зовнішні зв'язки; об'єкт дослідження сприймається як сукупність елементів, які мають властивості інтегративності, динамічності, стійкості, рівноваги, самоорганізації, структурованості.

Вивчення складних соціальних об'єктів на основі системного, інтегративного підходів дозволяє розглядати їх не тільки в онтологічному, а й у теоретичному плані, розуміючи фаховий коледж як системний об'єкт управління, результат методологічної рефлексії [2, с.32].

У фаховому коледжі результати освітнього процесу можуть бути досягнуті за рахунок різних ресурсних потенціалів, використання сучасних педагогічних технологій, обліку динаміки зовнішніх і внутрішніх умов, особливостей управлінської діяльності директора.

Розглядаючи фаховий коледж як системний об'єкт управлінської діяльності, ми відзначаємо наявність наступних характеристик, властивих йому як системі:

- інтеграційних, що відрізняють його від складових компонентів;
- комунікативних, що виявляються у взаємодії між компонентами та іншими системами;

- функціональних, що характеризують фаховий коледж загалом та окремі його підсистеми;
- структурних, що визначають побудову, взаємозв'язок елементів та компонентів;
- компонентів, що становлять фаховий коледж.

Основними цілями модернізації професійної освіти є розширення доступності освіти та підвищення її ефективності та якості. Твердження в Україні ринкової економіки, дотримання її законів вимагають від керівників установ початкової професійної освіти серйозного аналізу сучасної ситуації на ринку праці, прогнозування потреби підготовки кваліфікованих робітників та фахівців, створення та розвитку системи соціального партнерства.

Освітня установа – це цілісна, інтегративна, динамічна система, оптимальне життєзабезпечення якої можливе лише при вмілому управлінні, що відповідає організаційно-педагогічній діяльності директора, що спирається на мотиваційно-системний підхід орієнтовані мети.

До основних особливостей управлінської діяльності директора фахового коледжу в умовах модернізації ми відносимо такі:

- вміле поєднання та використання особистісних та професійних властивостей, можливостей, компетентностей;
- мотивація до аналітичної, прогностичної та інноваційної діяльності;
- аналітичне ставлення до результатів діяльності;
- директор як особистість: суб'єкт, об'єкт, керівник, співавтор;
- креативність та творче ставлення до справи,
- психодинаміка та облік психологічних труднощів у управлінській діяльності;
- інформаційна культура, професійна компетентність;
- осмислення та облік віково-статевих відмінностей в організації та взаємодії, питань психічного та фізичного навантажень при виконанні функціональних обов'язків.

Аналіз наукової літератури та практики дозволяє обґрунтувати такі основні положення щодо вдосконалення управління персоналом:

- необхідно забезпечити умови та можливості кожному учню на здобуття освіти та професії відповідно до її особистісних потреб та здібностей;
- створити умови та можливості для виконання інженерно-педагогічними працівниками фахового коледжу своєї основної функції на основі нової парадигми про роль педагога, який організовує освітній процес, мотивує навчання та виховання учнів, що забезпечує їх духовний та фізичний розвиток;
- проявити вміння щодо організації оптимальної діяльності з удосконалення роботи з кадрами, які навчаються, створення та реалізації механізму мотивації та стимулювання на основі людиноцентристського підходу;
- націлити колектив коледжу на постійний пошук, на інноваційну діяльність в освітньому процесі та в його управлінні;
- створити умови для безконфліктної діяльності педагогічного колективу на основі співробітництва з вертикалі (педагог - учень, майстер - учень, директор - педагог) та по горизонталі (між педагогами, учнями);
- забезпечити для суб'єктів освітнього процесу можливості пошуку, пошуковий характер, що формує потребу в самоосвіті, прагнення взаємодії з колегами та учнями, вивченню передових ідей, технологій та педагогічного досвіду, розвивати дослідницький компонент у професійній діяльності [4, с.52].

Найважливішою особливістю та проблемою керівника фахового коледжу є вибір ефективного стилю управління. Керівник насамперед має бути лідером, мати здатність впливати на працівників та учнів, а також на соціальне оточення, соціальне середовище, в якому доводиться працювати, організовувати процес освіти.

Ми визначаємо стиль управління як манеру поведінки директора стосовно підлеглих, учнів, батьків, яка спонукає їх до ефективної спільної діяльності, впливає на методи, способи досягнення цілей професійної освіти та роботи фахового коледжу. У класифікації стилів лідерства за основу зазвичай приймають відношення керівника до виробництва і до підлеглих:

- орієнтація керівника різні інтереси (зосередження на роботі, виробництві, організації, особистості, людині, його інтересах);
- організація керівником прийняття рішень (вирішує проблеми, отримуючи інформацію без обговорення зі співробітниками, приймає рішення, вислуховуючи думку співробітників чи обговорюючи шляхи вирішення у колективі);
- ставлення керівника до етичних норм і закону (імморальний, аморальний та моральний менеджмент).

Відносна стабільність поведінки лідера, внутрішня гармонійність, інтегративність і цілісність стилю обумовлені тим, що в його основі досить стійкі характеристики: звички, ціннісні установки, риси характеру. Ці стійкі компоненти стилю становлять його ядро, визначають індивідуальний почерк, стрижень особистості керівника.

Ми підтримуємо позицію вчених, які, поряд із визнанням особливості, сталості базисних рис лідера, вважають, що стиль лідера може удосконалюватися, розвиватися залежно від конкретної ситуації, навчання та підвищення кваліфікації.

Дослідження показують, що найбільш ефективним стилем управління фаховим коледжем є адаптивний стиль, що задовольняє підлеглих, співробітників, спрямований на виконання цілей освіти та виробництва, що підвищує продуктивність праці підлеглих у конкретних умовах. Розвиток стилю керівника має випереджати зростання активності співробітників, бути гнучким, динамічним, виконувати функцію механізму, що регулює та спрямовує життєдіяльність освітнього закладу.

Обґрунтуємо найбільш значущі для вибору свого стилю характеристики, що є найважливішими індивідуальними особливостями самого директора. До них ми відносимо такі якості: адаптивність, емоційний склад та ціннісні орієнтації особистості.

• Адаптивність – здатність змінюватися залежно від зовнішніх та внутрішніх умов. Ця здатність може виявлятися і відбуватися як на основі зміни самої особистості, її поглядів, цінностей, характеристик поведінки, характеру, так і на основі емпатії – проникнення у внутрішній світ іншого, поділу його поглядів і позицій.

• Емоційний склад характеризується ступенем тривожності керівника як особистості, відображає соціальні установки та емоційне налаштування. У реальних умовах, у період динамічно-мінливих соціально-економічних вимог, найкращий колегіально-демократичний стиль управління, який, на відміну авторитарного, допомагає прояву суб'єктності кожним учасником педагогічного процесу, розвитку суб'єктно-суб'єктних відносин. Цей стиль збільшує можливість інтелектуального вдосконалення особистості; дозволяє більш об'єктивно оцінювати ситуації, що складаються. Він заснований на довірі керівника до підлеглих, на професійній компетентності, впевненості у правильності своїх дій; наявності внутрішньої свободи, довіри, самоконтролю, самоорганізації.

• Ієрархія ціннісних орієнтацій директора коледжу як менеджера характеризує його ставлення до людей, цілей організації, себе, моралі, закону. До них ми відносимо основні принципи освітнього менеджменту: повагу до особистості, довіру до неї, націленість на успіх; чіткі особисті цілі, розумні особисті цінності тощо.

До основних факторів, що характеризують ситуативні аспекти діяльності директора, можна віднести соціальні, культурні та національні традиції, регіональні умови, галузеві можливості та особливості колективу фахового коледжу [1, с.19].

Для вибору оптимального стилю управління колективом особливе значення мають культурні та національні традиції регіону, місцевості. Ми вважаємо, що для успішного управління колективом фахового коледжу, досягнення більш високих результатів підготовки конкурентоспроможних, соціально адаптивних, компетентних випускників необхідно вдосконалювати суб'єктні якості кожного учасника освітнього процесу, розвивати суб'єктно-суб'єктні відносини на кожному управлінському рівні, підвищувати потенціал всього колективу коледжу як корпоративного суб'єкта з урахуванням колегіально-демократичного стилю управління та принципів освітнього менеджменту.

Список використаних джерел

1. Андрушків Б. М., Кузьмін О.Є. Основи менеджменту. Львів: Світ, 1995. 296 с.
2. Балабанова Л., Балабанова Л. Управління персоналом: навч. посіб. Київ: Професіонал, 2006. 511 с.
3. Василенко В. О., Шматько В.Г. Інноваційний менеджмент: навч.посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2005. 440 с.
4. Бутенко Н.Ю., Черпак А.Є. Тренінг управлінських компетенцій : навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2011. 444 с.
5. Кузьмін О. Є., Князь С.В., Литвин І.В., Зінкевич Д.К. Креативний менеджмент: навч. посіб. Львів: Нац. ун-т “Львівська політехніка”, 2010. 151 с.
6. Данюк В. М., Петюх В. М., Цимбалюк С. О. Менеджмент персоналу : навч. посібн. / ред. В. М. Данюка, В. М. Петюха. Київ: КНЕУ, 2005. 398 с.
7. Мармаза О. І. Менеджмент в освіті: дорожня карта керівника. Харків: Вид. група «Основа», 2007. 59 с.
8. Шерудило А. В., Кардашова Н. В. Особливості управління науково-дослідницькою діяльністю майбутніх учителів англійської мови. *Збірник наукових праць «Педагогічні науки»*, 2018. Випуск 83. С. 196–200.

Тимошенко Наталія Валеріївна,

аспірантка 1 року навчання спеціальності 073 Менеджмент

Навчально-наукового інституту педагогіки та психології

Науковий керівник: д-р пед. наук, проф. Кузьмінський А. І.

ФОРМУВАННЯ РЕЗИСТЕНТНОСТІ ПСИХОСАМОТИЧНОМУ ВИГОРАННЮ МЕНЕДЖЕРА ОСВІТИ

Специфічні умови сьогодення створюють додатковий тиск на менеджерів освіти через нестабільність, загрози безпеці та велике навантаження. Такі обставини вимагають від фахівця значних психоемоційних зусиль для вміння управляти ситуаціями різного рівня складності. Високі вимоги, гостре емоційне напруження в роботі менеджерів

освіти призводять до емоційного вигорання, а умови праці не дозволяють повноцінно відновлювати внутрішні ресурси особистості.

Синдром вигорання – це стан психічного, емоційного, і фізичного виснаження, викликаного надмірним і тривалим стресом. Відповідно до визначення ВООЗ (2001), «синдром вигорання» (burnout syndrome) – це фізичне, емоційне або мотиваційне виснаження, що характеризується порушенням продуктивності в роботі, втому, безсонням, підвищеною схильністю до соматичних захворювань, а також вживанням алкоголю або інших психоактивних речовин з метою отримання тимчасового полегшення, що має тенденцію до розвитку фізіологічної залежності та суїцидальної поведінки. [1, с. 267]. Цей термін характеризує психічний стан здорових людей, які постійно працюють у форматі «людина-людина», інтенсивно взаємодіють з соціумом, постійно перебувають в емоційній атмосфері: це лікарі, медичні сестри, вчителі, соціальні працівники, психіатри, психологи, менеджери, керівники різних рівнів, журналісти, пожежники, рятувальники, юристи та інші [2, с. 22]. Експерти зазначають, що людина, уражена вищезазначеним синдромом, відчуває стійке небажання виконувати свою роботу, що супроводжується депресією, порушенням сну, пам'яті та уваги, зниженням активності, втратою інтересу до повсякденної діяльності, відчуттям її безглуздя, бажанням уникнути виконання своїх функціональних обов'язків. Знижується інтерес не тільки до професії, а й до самого життя загалом. За даними Американського інституту стресу, робочий стрес і наступне вигорання призводять до таких негативних явищ, як плинність кадрів, абсентеїзм, зниження продуктивності праці [5].

Наразі в Україні до традиційних стресогенів додалися специфічні, викликані станом війни, та які виникли у зв'язку із переміщенням закладів освіти з тимчасово окупованих територій Автономної республіки Крим і Сходу України. Керівники переміщених закладів освіти, які відчувають на собі наслідки стресових ситуацій, зв'язаних із вимушеною зміною місця проживання, повною або частковою втратою майна, обмеженістю у спілкуванні або втратою рідних і близьких, стикаються з проблемами адаптації на новому місті, інтеграції у нові робочі колективи та багатьма іншими. Все це зумовлює підвищення вірогідності проявів життєвих і професійних криз та, на фоні постійних стресів середньої й високої інтенсивності, розвитку професійного вигорання менеджерів закладів освіти.

Розрізняють професійне та емоційне вигорання, хоча обидва ці явища взаємозв'язані.

Професійне вигорання – фізичні та психологічні реакції спричинені тривалим стресом середньої інтенсивності, які викликані професійною діяльністю. Менеджери освітніх закладів відповідають за організаційні аспекти, такі як розподіл ресурсів, визначення робочих завдань, створення графіків роботи, управління бюджетом, та забезпечення ефективної діяльності закладу. До типових *симптомів професійного вигорання* належать:

- *фізичні* (втома, втомлюваність, виснаження; безсоння, запаморочення, розлади травлення; біль у серці; нудота, тремтіння; артеріальна гіпертензія; утруднене дихання; коливання ваги; скарги на погане самопочуття загалом та ін.);

- *емоційні* (нестача емоцій; песимізм, цинізм, черствість у роботі та особистому житті; байдужість; фрустрація, відчуття безпомічності, безнадійності; агресивність, дратівливість; тривога, посилення ірраціонального неспокою, нездатність зосередитися; депресія, почуття провини; втрата ідеалів, надій чи професійних перспектив; збільшення деперсоналізації своєї чи інших (люди починають сприйматися безликими); переважання почуття самотності) та ін.;

- *поведінкові* (постійне бажання зробити перерву, відпочити; запізнення; байдужість до їжі; відсутність фізичних навантажень; пошук виправдання у палінні, вживанні кави, алкоголю, ліків, інших психоактивних речовин та ін.);

- *інтелектуальні* (зниження інтересу до нових теорій, ідей, альтернативних підходів у роботі; байдужість до новинок, нововведень; відмова від участі у розвивальних експериментах; формальне виконання роботи тощо);

- *соціальні* (низька соціальна активність, зниження (відсутність) інтересу до колишніх захоплень, хобі, сфери дозвілля; обмеження соціальних контактів тільки вимушеними; відчуття ізоляції, недостатньої підтримки з боку сім'ї, друзів, колег; нерозуміння оточуючими та ін.). [4]

Нами виявлено фактори, які впливають на виникнення професійного вигорання у менеджерів освіти під час воєнного стану:

1. Менеджери освіти в умовах війни несуть підвищену відповідальність за прийняття управлінських рішень і координацію дій у надзвичайних обставинах. Це супроводжується постійним психологічним тиском і високим рівнем відповідальності, оскільки їхні дії можуть мати великий вплив на безпеку та добробут учнів, педагогічний персонал і громаду в цілому. Готовність до прийняття важливих рішень в умовах війни є ключовою для забезпечення безпеки і ефективного функціонування освітніх установ. У таких ситуаціях важливо мати чіткий план дій, вміти оперативно реагувати на зміни в оточенні та швидко приймати важливі рішення для захисту учнів і персоналу закладу. Така готовність може бути досягнута завдяки попередньому навчанню, тренуванням та розробці стратегій управління кризовими ситуаціями.

2. Емоційне напруження та травматичні враження: Свідомість про страждання та травматичні події війни може призводити до емоційного напруження та переживання стресу, особливо, якщо менеджер пов'язаний із вирішенням гуманітарних або соціальних проблем. Війна і конфлікти можуть мати серйозний вплив на психічне здоров'я людей, особливо на тих, хто працює в організаціях що пов'язані з вирішенням соціальних проблем. Постійний стрес, відчуття безпорадності та неможливість змінити ситуацію можуть призвести до виснаження емоційних ресурсів і важкості у подоланні власних емоційних реакцій. Важливо мати підтримку та засоби для емоційного відпочинку та відновлення після таких стресових ситуацій.

3. Високий ризик особистої безпеки: Менеджери в ситуаціях війни можуть знаходитися під загрозою фізичної безпеки, що має вплив на їхню емоційну та психічну стійкість. Умови війни створюють серйозний ризик для особистої безпеки менеджера освіти, розглянемо декілька факторів: політична нестабільність в умовах війни часто супроводжується різними формами конфлікту та насильства, терористичні групи або інші злочинні організації, які атакують цільові об'єкти, включаючи освітні заклади та їхніх керівників, загрожують безпеці громадян; прямі воєнні дії, бомбардування, обстріли можуть випадково чи цілеспрямовано пошкодити будівлі шкіл або інших освітніх закладів та поставити під загрозу життя персоналу. Умови війни можуть призвести до зростання кримінальної активності, розповсюдження зброї, що загрожує безпеці. У разі загострення конфлікту може знадобитися евакуація зі зони конфлікту, що також є стресовою операцією, особливо якщо здійснюється в небезпечних умовах. Навіть якщо конкретна загроза не відчутна, постійна напруженість може впливати на психологічне благополуччя та безпеку особистості.

У таких умовах важливо, щоб менеджери освіти були добре підготовлені до управління кризовими ситуаціями, мали плани надзвичайних ситуацій та знали процедури безпеки.

4. Невизначеність і невпевненість: Ситуації війни можуть бути динамічними і непередбачуваними. Невизначеність і невпевненість щодо подій підвищують рівень стресу і стають причиною психосоматичного вигорання. Воєнні дії можуть змінюватися дуже швидко, що призводить до появи страху та тривоги через незнання того, що може трапитися далі. Страх за особисту безпеку посилюється невизначеністю та непередбачуваністю ситуацій. Невизначеність щодо майбутніх подій та страх за власну безпеку призводить до тривоги та стресу. Що викликає психосоматичні розлади та вигорання. Умови війни ускладнюють планування та управління робочими процесами, оскільки ситуація постійно змінюється. Це збільшує відчуття безпорадності та невпевненості. Для зменшення стресу та захисту від психосоматичного вигорання, важливо впроваджувати стратегії самоуправління стресом та забезпечення підтримки та співпраці в колективі. Також важливо мати плани надзвичайних ситуацій та системи управління працівниками освітніх закладів в умовах війни.

5. Необхідність працювати в умовах обмежених ресурсів та обставин, що ускладнюють виконання робочих обов'язків, спричиняють втому і емоційне, психічне та фізичне вигорання. Робота за умов обмежених ресурсів та ускладнених обставин може бути викликом для менеджерів освіти, особливо в умовах війни. Необхідно ретельно планувати використання наявних ресурсів, враховуючи їх обмеженість. Це може включати раціоналізацію використання фінансів, персоналу та матеріальних ресурсів. Стратегії війни можуть швидко змінюватися, тому важливо мати гнучкість у плануванні та виконанні робочих обов'язків. Здатність швидко реагувати на зміни і адаптуватися до нових обставин допоможе забезпечити ефективну роботу в умовах нестабільності. Важливо підтримувати ефективну комунікацію з колегами, партнерами та відповідними органами влади. Розподіл інформації та співпраця можуть допомогти оптимізувати використання ресурсів та реагувати на непередбачені обставини. Необхідно забезпечити підтримку та захист для персоналу освітніх закладів, оскільки вони можуть бути підвищеною мірою вразливі в умовах війни. Це включає надання психологічної підтримки, безпеки на робочому місці та навчання з питань безпеки. Розробка і виконання планів надзвичайних ситуацій (процедури евакуації, захисту від насильства та інші заходи безпеки) може допомогти зменшити вплив негативних обставин на роботу освітніх закладів.

Отже, синдром професійного вигорання є реакцією організму, що виникає у наслідок тривалої дії професійних стресів та характеризується поступовою втратою емоційної, когнітивної і фізичної енергії, що виявляється в симптомах емоційного, розумового виснаження, фізичного стомлення та знижені задоволеності від виконання роботи. [3] Для успішної реалізації професійної діяльності необхідні стійке позитивне самопочуття у роботі з людьми, потреба у спілкуванні, навички розуміння інших, наявність знань про особистісні якості різних людей, широкий кругозір та висока комунікативна культура. Найважливішою причиною виникнення професійного вигорання є невміння опанувати негативні емоційні стани, які сприяють розвитку шкідливих емоційних звичок таких, як образливість, дратівливість, гнів, відроза та страх. Формування резистентності до стресу і вигорання є процесом, який може займати час і вимагати свідомих зусиль. Для успішної реалізації професійної діяльності необхідні збереження робочо-життєвого балансу, розвиток емоційного інтелекту, стійке позитивне самопочуття у роботі з людьми, потреба у спілкуванні, навички розуміння інших, наявність знань про особистісні якості різних людей, широкий кругозір та висока комунікативна культура.

Формування резистентності психосоматичному вигоранню менеджера освіти особливо актуальна в сучасному світі, де професійний стрес і навантаження достатньо високі. Важливою є свідома практика самоуправління, яка допомагає керівникам освіти ефективно управляти стресом та зберігати енергію для продуктивної роботи.

Список використаних джерел

1. Авраменко М. Л. Профілактика професійного вигорання працівників соціальної сфери: Метод. рекомендації. Львів, 2008. 53 с.
2. Аландаренко Ю. В. Психологічна безпека – вчителю. Психолог. 2007. №4. С. 27-29.
3. Бабкова О.О. Емоційне вигорання і мотивація професійної діяльності педагогів. URL: <https://nmc-pto.zp.ua/wp-content/uploads/2015/04/Emotsijnevyhorannya-i-motyvatsiya-profesijnoji-diyalnosti-pedahohivBabkova-O.O..pdf>
4. Вінницький національний медичний університет ім. М.і. Пирогова Кафедра медицини катастроф та військової медицини. Методичні матеріали до практичного заняття з дисципліни «медична психологія надзвичайних станів, екстрена та кризова психологія» Тема 11: «Соціально- психологічні чинники розвитку «синдрому вигорання» серед медичного персоналу»
5. Орел, В. Е. Синдром психического выгорания. Мифы и реальность. Харьков : Гуманитарный центр. 2014. 296 с

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ

СЕКЦІЯ ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Дорошенко Олексій Іванович,
студент 21-СР групи спеціальності 231 Соціальна робота
Навчально-наукового інституту педагогіки і психології
Науковий керівник: д-р пед. наук, доц. Тюльпа Т.М.

СОЦІАЛЬНА ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ СТУДЕНТІВ ВУЗУ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Останнім десятиліттям у сучасному українському суспільстві відбуваються серйозні економічні, соціальні та культурні перетворення. У період активних змін спостерігаються загострення соціальних проблем та зростання соціального неблагополуччя населення. При сучасній соціально-економічній ситуації і в зв'язку зі зростаючим числом соціальних проблем актуалізується потреба у волонтерстві як діяльності з надання безоплатної соціальної допомоги та послуг особам та соціальним групам населення, які опинилися в складних життєвих умовах. Сьогодні інститут волонтерства діє практично у всіх країнах світу і стає все більш значущим ресурсом розвитку сучасного українського суспільства. Однією з основних цілей молодіжної політики є ефективне використання потенціалу молодіжного волонтерського руху на вирішення соціальних проблем сучасного російського суспільства.

Волонтерство, будучи соціальним явищем та соціальним феноменом суспільства, розглядається як форма громадянської участі у суспільно корисних справах, а також як спосіб колективної взаємодії. З одного боку, волонтерство є сукупністю суспільних відносин, соціально спрямованою корисною добровільною діяльністю, з іншого – діяльністю, що надає можливість вирішувати проблеми морального, етичного та особистісного характеру [3, с. 46].

У цільовому, процесуальному, змістовному, технологічному компонентах волонтерство є просоціальним видом діяльності. В основі цієї діяльності лежить служіння як безкорисливості суспільно цінних мотивів, прагнення надавати користь іншим людям чи суспільству загалом. Слід наголосити, що волонтерство є потужним ресурсом соціально-морального виховання молодого покоління, є одним із найефективніших методів соціалізації, формування життєвих планів, самореалізації та самоактуалізації студентської молоді.

Одним із визнаних видів добровольчої діяльності в Україні є соціальне волонтерство, засноване на принципах відповідальності та довіри, прихильності до справи, причетності та соціальної інтеграції. Діяльність волонтерів соціального профілю спрямована на допомогу таким категоріям громадян, як інваліди та особи з обмеженими можливостями здоров'я; люди похилого віку і люди старечого віку, ветерани; незаможні, безпритульні; громадяни, які постраждали в екстремальних ситуаціях (природних, соціальних тощо), внаслідок військових дій; неповнолітні з груп соціального ризику та ін.

Сьогодні однією із основних сфер для створення волонтерського руху є система вищої освіти. Все більшої актуальності у діяльності вузів та інших навчальних закладів

набуває соціальне волонтерство молоді у зв'язку з потребами інклюзивної освіти. Вища школа в достатній мірі має можливості використання потенціалу соціального волонтерства студентської молоді, однак, як ми вважаємо, нині вона не реалізує цей потенціал повною мірою у практиці інклюзивної освіти.

Слід зазначити, що у організації молодіжної волонтерської діяльності існують певні проблеми. До проблем, що стримують розвиток волонтерського руху серед молоді, у тому числі вузівського студентства, слід віднести інертність суспільства, брак необхідних громадянських ініціатив, низький рівень залучення молоді до добровільної діяльності, насамперед соціально орієнтованої (соціальне волонтерство) [2, с. 77].

Аналіз феномена волонтерства показує, що воно є історично сформованим ресурсом для вирішення актуальних соціальних проблем суспільства, його розвитку та вдосконалення, потужним інструментом надання допомоги вразливим категоріям громадян, подолання розриву між ними та соціумом. При цьому потенційні можливості волонтерства розглядаються у двох аспектах: вплив на конкретно-історичну ситуацію, що склалася, і на особистість людини, яка бере в ній участь [3, с. 98].

При всьому різноманітті визначень «волонтерства» у контексті нашого дослідження найбільш близькі такі трактування:

- діяльність, що надає можливість задоволення своїх особистих, соціальних та/або професійних потреб через надання безоплатної допомоги іншим людям;
- спосіб колективної взаємодії та вибудовування гуманістично орієнтованих соціальних відносин, спосіб розвитку та знаходження застосування своїх моральних та духовних якостей;
- форми соціокультурної регуляції поведінки індивіда та соціальної групи [4, с. 26].

Соціальна волонтерська діяльність студентів у ВНЗ розуміється нами як суспільнокорисна діяльність студентів, спрямована допомога людям, які потрапили у важку життєву ситуацію, що забезпечує розвиток у студентів моральних цінностей і професійно значущих особистісних якостей, соціальної активності, соціальної компетентності, ціннісних орієнтацій та мотиваційних установок, соціально-психологічної готовності, зокрема інклюзивної готовності, набуття нових знань та досвіду, у тому числі необхідних для майбутньої професійної діяльності.

Інклюзивна освіта розглядається як інноваційний процес розвитку та змін політики, культури та практики освіти на основі принципів інклюзії [1]; процес, спрямований на забезпечення рівного доступу до освіти для всіх, хто навчається з урахуванням різноманітності особливих освітніх потреб та індивідуальних можливостей. Таким чином, реалізація інклюзії як соціально-культурного феномену пов'язана із завданням усунення соціальних та культурних бар'єрів, що перешкоджають включенню людей з обмеженнями здоров'я у практику освіти.

Роль студентського соціального волонтерства в інклюзивній освіті у ЗВО виражається в організації та проведенні представниками волонтерських організацій заходів, спрямованих на трансляцію цінностей інклюзії, залучення студентської молоді до лав волонтерів, створення сприятливого соціально-психологічного клімату, атмосфери.

Сьогодні у ЗВО реалізуються такі основні напрями соціально-психологічної роботи зі студентами:

- соціально-психологічний супровід студентів-волонтерів щодо підготовки їх до роботи в умовах інклюзії (супроводжувальне волонтерство), у тому числі групова

робота у формі семінарів-практикумів, групові заняття з елементами психологічного тренінгу, майстер-класи тощо;

- соціально-психологічний супровід студентів з обмеженими можливостями здоров'я;
- психолого-педагогічна робота в інклюзивних студентських групах;
- підготовка студентів-волонтерів до проведення масових заходів регіонального, муніципального, локального рівнів тощо.

При проведенні перерахованих заходів використовуються такі активні методи навчання, як групова дискусія, метод індивідуального аналізу випадку (case study), які дозволяють провести аналіз конкретних випадків та ситуацій для їхнього подальшого аналізу та інтерпретації. Активне навчання орієнтоване на створення таких умов, за яких студенти стають активними суб'єктами процесу пізнання, розвивають навички самоосвіти, самостійного пошуку рішення та виходу із ситуації, освоюють творчий підхід до практичної волонтерської діяльності. Позитивним аспектом застосування активних методів навчання є спрямованість формування ситуації успіху у діяльності як умова якісної підготовки студентів-волонтерів.

Приймаючи участь у соціальній волонтерській діяльності, молодь сприяє вирішенню соціальних, культурних, економічних та інших проблем, побудові соціально відповідального суспільства, а також розвитку власної соціальної активності та компетентності, усвідомленості та особистої відповідальності, вдосконалення своєї особистості, набуття нових знань та досвіду.

Рівень розвитку та успішність студентського соціального волонтерства, його роль та внесок в інклюзивну освіту залежать від якості підготовки до цієї діяльності учасників волонтерського руху. Потрібні нові підходи, форми та методи психолого-педагогічної роботи при підготовці волонтерів-студентів до роботи в умовах інклюзії, а також залучення студентської молоді до добровільної діяльності.

Список використаних джерел

1. Гладуш В. А. Інклюзивний освітній процес і волонтерство: досвід співпраці. *Народна освіта*. Електронне наукове фахове видання. №4. 2014. URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=2581
2. Фурдуй, С., Замашкіна, О.. Потенційні можливості волонтерської діяльності в інклюзивному соціокультурному середовищі. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*, 2020 (1(3), 135–143. [https://doi.org/10.31499/2706-6258.1\(3\).2020.204305](https://doi.org/10.31499/2706-6258.1(3).2020.204305)
3. Лях Т. Л. Соціально-педагогічна діяльність студентських волонтерських груп : дис. на здобуття ступеня канд. пед. наук : 13.00.05 «Соціальна педагогіка» Київ, 2009. 304 с.
4. Бондаренко З. Волонтерська робота у вищому навчальному закладі. *Вісник Запорізького національного університету*, 20081, 25-30.

Клюшник Дмитро Дмитрович,
студент 21-СР групи спеціальності 231 Соціальна робота
Навчально-наукового інституту педагогіки і психології
Науковий керівник: д-р пед. наук, доц. Тюльпа Т.М.

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМКИ ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В ГРОМАДІ

Вступ. У світлі сучасних викликів і соціальних змін, розгляд та вивчення технологій соціальної роботи в громаді стає надзвичайно важливим завданням.

НАУКА ТА ОСВІТА В УМОВАХ ВІЙНИ:

Глухівський національний педагогічний
університет імені Олександра Довженка

Спільність сьогодення, насичена різноманітними проблемами і викликами, вимагає нового рівня адаптації соціальних робітників та впровадження передових методик і інновацій. Технології соціальної роботи в громаді мають безліч переваг та можуть включати в себе використання інформаційних систем, мобільних додатків, соціальних медіа, електронних засобів комунікації та багато іншого. Ці інструменти дозволяють збирати та аналізувати дані про потреби та проблеми громади, спрямовувати ресурси та послуги в ефективний спосіб, а також покращувати комунікацію та залучення громадян до соціальних процесів.

Мета. Визначити пріоритетні напрямки застосування технологій соціальної роботи в громаді.

Матеріали та методи. Застосування технологій в соціальній роботі може мати безліч напрямків. Ось декілька пріоритетних напрямків, де технології можуть відігравати важливу роль:

1. Підвищення доступності послуг: Технології можуть допомогти зробити соціальні послуги більш доступними для широкої аудиторії. Це може включати веб-платформи для консультацій, телемедицину, онлайн-підтримку та інші форми віртуального зв'язку з соціальними працівниками.

2. Автоматизація та оптимізація процесів: Технології автоматизації, такі як електронні системи управління документами, можуть сприяти оптимізації рутинних завдань соціальних працівників, звільняючи їх час для більш якісної взаємодії з клієнтами. Наприклад, це може включати електронне документування, автоматичну генерацію звітів та інші інструменти для ефективного управління інформацією [15, с. 49].

3. Збір та аналіз даних: Технології аналітики даних можуть допомогти соціальним працівникам розуміти потреби та тенденції в роботі з клієнтами. Вони можуть використовувати дані для виявлення ризикованих груп або попередження проблем, а також для вдосконалення програм та послуг на основі емпіричних доказів.

4. Електронне навчання та самоосвіта: Технології надають масові можливості для навчання та самоосвіти соціальних працівників. Вони можуть використовувати онлайн-курси, веб-семінари, мобільні додатки та інші ресурси для підвищення своїх навичок, знань та професійного розвитку.

5. Взаємодія з клієнтами: Технології сприяють покращенню взаємодії між соціальними працівниками та клієнтами. Це може включати використання електронної пошти, текстових повідомлень, відеоконференцій та інших форм комунікації для забезпечення постійного зв'язку, підтримки та консультування.

Ці напрямки демонструють потенціал технологій у покращенні соціальної роботи та забезпеченні більш ефективного та ефективного надання соціальних послуг. Проте важливо пам'ятати, що людський фактор та емоційний зв'язок залишаються невід'ємною частиною соціальної роботи, і технології повинні доповнювати, а не замінити людську присутність та спілкування [1, с. 53].

Електронні платформи для надання соціальних послуг стають все більш поширеними і мають потенціал значно поліпшити доступність та якість соціальних послуг. Ось деякі типи електронних платформ, які використовуються в соціальній роботі:

1. Веб-платформи для консультацій: Ці платформи дозволяють соціальним працівникам та клієнтам спілкуватися віртуально через веб-інтерфейс. Вони можуть включати чати, відео конференції та системи обміну повідомленнями. Це зокрема

корисно для надання дистанційних послуг, особливо у випадках, коли фізична зустріч неможлива або не зручна.

2. Електронні системи управління документами: Ці системи дозволяють соціальним працівникам ефективно керувати та обробляти клієнтську інформацію, включаючи збереження та оновлення документів, записи про зустрічі та інші важливі дані. Вони можуть сприяти покращенню ефективності роботи та забезпечувати безпеку та конфіденційність даних.

3. Мобільні додатки для самообслуговування: Ці додатки дозволяють клієнтам самостійно отримувати доступ до соціальних послуг, отримувати інформацію, заповнювати форми та здійснювати інші операції. Наприклад, це можуть бути додатки для заявок на соціальну допомогу, запланованих зустрічей з соціальним працівником або доступу до навчальних ресурсів.

4. Платформи електронних спільнот: Ці платформи створюють віртуальні спільноти, де клієнти можуть спілкуватися один з одним, ділитися досвідом, надавати підтримку та отримувати інформацію. Це може бути особливо корисно для людей, які стикаються зі схожими проблемами або хочуть знайти розуміння та підтримку від інших [2, с. 166].

5. Електронні системи моніторингу та підтримки: Ці системи дозволяють соціальним працівникам відстежувати стан та потреби клієнтів, збирати дані та надавати відповідну підтримку. Наприклад, це можуть бути системи моніторингу здоров'я, психологічного стану або фінансового. Соціальна робота - це процес сприяння соціальній зміні та покращенню життя людей. Технології можуть бути корисними в різних аспектах соціальної роботи. Ось декілька пріоритетних напрямків застосування технологій в соціальній роботі:

6. Збір та аналіз даних: Технології дозволяють збирати, аналізувати та інтерпретувати великі обсяги даних, що допомагає соціальним працівникам зрозуміти потреби та тенденції в спільноті. Аналітичні інструменти можуть допомогти ідентифікувати проблемні області та розробляти ефективні стратегії втручання [17, с. 48].

7. Електронні системи управління документами: Технології дозволяють соціальним працівникам ефективно керувати та обробляти клієнтську інформацію, таку як електронні записи, звіти та інші документи. Це спрощує процеси документування та полегшує обмін інформацією між соціальними працівниками.

8. Відео-конференції та телемедицина: Технології відео-конференцій дозволяють соціальним працівникам здійснювати консультації та надавати підтримку віддалено. Також вони можуть використовуватись для забезпечення телемедичних послуг, які дозволяють людям отримувати медичну допомогу безпосередньо у своїх домівках [18, с. 29].

9. Веб-платформи та мобільні додатки: Розробка веб-платформ та мобільних додатків може сприяти покращенню доступності та зручності соціальних послуг. Це можуть бути платформи для отримання інформації, надання зворотного зв'язку, пошуку ресурсів та підтримки. Такі інструменти можуть бути особливо корисними для молоді, яка активно використовує мобільні пристрої.

10. Соціальні медіа та веб-спільноти: Використання соціальних медіа та веб-спільнот може допомогти соціальним працівникам підтримувати зв'язок зі своїми клієнтами, поширювати інформацію, піднімати свідомість про проблеми та надавати освітні матеріали [3, с. 73].

Висновки. Важливо відзначити, що хоча технології пропонують значний потенціал для покращення практики соціальної роботи, їх завжди слід використовувати як доповнення до людської взаємодії, а не як заміну основної емпатії та співчутливої підтримки, яку надають соціальні працівники. Етична та відповідальна інтеграція технологій у практику соціальної роботи може призвести до покращення результатів, підвищення ефективності та розширення доступу до послуг для окремих осіб і громад, які потребують допомоги.

Список використаних джерел

1. Безпалько О.В. Соціальна робота в громаді: навч. посібник. К: Центр навчальної літератури, 2005. 176 с.
2. Соціальна робота в територіальній громаді: теорії, моделі та методи: монографія / за наук. ред. д-ра пед. наук, проф. В. А. Поліщук. Тернопіль: ТНПУ імені В. Гнатюка, 2018. 382 с.
3. Технології соціальної роботи за місцем проживання : навч. посібник / укладачі Іващенко К. В., Коцур І. В. 2-ге вид., оновл. Умань : ФОП Жовтий О.О., 2016. 114 с.

Лісафіна Наталія Миколаївна,
студентка 21-СР групи спеціальності 231 Соціальна робота
Навчально-наукового інституту педагогіки і психології
Науковий керівник: д-р пед. наук, доц. Тюльпа Т.М.

КОНЦЕПЦІЯ МЕРЕЖЕВОГО КАПІТАЛУ ЯК ПІДґРУНТЯ ВИВЧЕННЯ ПАРТНЕРСТВА СОЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ ТА БЛАГОДІЙНИХ І ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Вступ. В сучасних умовах розвитку суспільних відносин соціальне партнерство набуває особливої актуальності, що виявляється у впровадженні нових соціальних та політичних напрямів взаємодії держави, підприємств та громадських організацій. Саме соціальне партнерство має виступити як спосіб цивілізованого узгодження інтересів різних груп при вирішенні виникаючих протиріч та запобігання конфліктам у соціальній сфері.

Мета. Проаналізувати концепцію мережевого капіталу як підґрунтя вивчення партнерства соціальних служб та благодійних і громадських організацій.

Матеріали та методи. Партнерство (соціальне) являє собою систему взаємозумовлених соціальних дій суб'єктів, де дія одного суб'єкта є причиною і наслідком дій у відповідь іншого суб'єкта. Тобто кожна соціальна дія викликається і стає причиною попередньої соціальної дії, іншими словами це нерозривний ланцюжок взаємодій. У соціальному партнерстві має існувати хоча б два учасники, які повинні фізично бути присутніми в одному просторово-часовому середовищі, мати зв'язки дій, що включає акт комунікації, тим самим відбуваються зміна, внесена поведінкою іншого, після чого в результаті з'являються нові властивості.

З розвитком партнерства соціальних служб та благодійних і громадських організацій до соціологічного словника входить така нова концепція, як мережевий капітал (network capital), яка пропонує переглянути соціальну мобільність як категорію в інформаційному суспільстві. Автором парадигми мобільностей є Дж. Уррі. Під мережевим капіталом розуміється «здатність породжувати і підтримувати соціальні відносини з людьми, які не обов'язково перебувають у географічному сусідстві, отримуючи від цих відносин емоційні, фінансові чи практичні вигоди» [4].

Ще одним ключовим поняттям підходу Дж. Уррі є мобільність, проте повноцінного визначення немає, тому що він розглядає мобільність як множинне явище, тому якщо уточнювати, то це мобільності. Так само, як і в ANT, Дж. Уррі говорить про те, що соціальні відносини варто розглядати на відстані, через що індивідам та групам доводиться час від часу долати ці відстані, щоб підтримувати зв'язки в мережі або, як висловлюється автор, здійснює *networking*. З цього визначення випливає, що в цій концепції опускається звичне розуміння вертикальної та горизонтальної мобільності і робиться акцент виключно на горизонтальному пересуванні. У його концепцію входить «маніфест» нового розуміння соціології, яка вивчає «мобільності людей, речей, образів, інформації, грошей та відходів, а також вивчає складні взаємодії між цими різними мобільностями та їхні соціальні наслідки». Таке розуміння робить соціологію більш чутливою до проблематики простору та часу та дає можливість розглядати партнерство соціальних служб та благодійних і громадських організацій у сукупності.

Дж. Уррі виділяє п'ять основних типів мобільності:

1. Фізичні переміщення людей.
2. Фізичні переміщення об'єктів.
3. Уявні переміщення за допомогою фільмів, текстів та ін.
4. Віртуальне переміщення за допомогою Інтернету.
5. Комунікативні переміщення за допомогою телефону, скайпу, електронних повідомлень та ін. [3]

У сукупності ці п'ять видів мобільності показують, що й раніше партнерство характеризувалося тісними зв'язками, і взаємодія відбувалося безпосередньо, сучасне суспільство характеризується нестійкими зв'язками, є мережі, у яких задіяні посередники. Сучасне суспільство характеризується соціальними відносинами, які більше залежать від особистісного контакту та перебування в одному соціальному полі. Такі зміни зазнали нових технологій пересування та комунікації, вони стерли залежність суспільства від відстані та часу і призвели до створення соціальних мереж, де відбувається підтримка слабких зв'язків.

Виходячи з видів мобільностей, Дж. Уррі виділяє зобов'язання, які лежать в основі таких мобільностей:

1. Формальні зобов'язання «є правові, економічні та сімейні обов'язки, які змушують людей періодично їздити і відвідувати деякі конкретні місця». Розташування таких точок підвищує масштаби та складності переміщень і часом мобільність одних учасників партнерства залежить від мобільності інших. Таке зобов'язання автор називає «тягар мобільності» [1].

2. Менш формальні, проте, вказані зобов'язання. Розуміння цього зобов'язання Дж. Уррі запозичує в І. Гоффмана, у якому закладено «подання себе іншим», що робить людей доступними, відкритими і підлеглими одне одному. Автор називає такий вид «обличчям-до-особи», а іноді і «тіло-до-тіла».

3. Зобов'язання, пов'язані з будь-яким об'єктом: «може виникнути потреба у присутності з іншими для підписання контракту, для роботи над письмовим або візуальним текстом, для вручення подарунка, для ремонту несправного пристрою або для налагодження нового інструменту, призначеного для яких-то наукових цілей». Назва – «лікоть-до-ліктя».

4. Зобов'язання стосовно місця: «така зустріч із місцем зазвичай передбачає подорож за межі не-місць, шлях до цих специфічних місць зазвичай у компанії «значних» інших». Дж. Уррі зазначає, що такі зобов'язання допомагають налагодити соціальні мережі та називає їх «обличчям до обличчя».

5. Зобов'язання стосовно події: «багато мереж організовані навколо переживання «наживо» деяких подій, які у певний час й у певному місці».

Саме ці зобов'язання мобільностей формують соціальні мережі завдяки змішуванню формальних та неформальних обов'язків, значущості об'єктів, місць та подій. Саме вони змушують партнерство соціальних служб та благодійних і громадських організацій розширювати та зміцнювати слабкі зв'язки. Також партнерства, зроблені у реалізації мобільності, регулюються певним набором і цінностей, цим пересування вбудовується у соціальний порядок, що володіє набором показників і певними наслідками [2].

Висновки. Таким чином, концепція мережевого капіталу, яка передбачає вивчення партнерства соціальних служб та благодійних і громадських організацій дозволяє розглядати зазначені організації як громадський рух та діючих суб'єктів, які мають свою чітко вибудовану позицію та соціальні цінності. В основі концепції лежить наявна конфліктна ситуація між соціальними службами та благодійними і громадськими організаціями та державою у вирішенні соціальних проблем. Для залучення суспільної уваги до цієї проблеми та ефективного вирішення соціальні організації змушені залучати нових учасників для реалізації різних ресурсів та формування чи зміни суспільних цінностей. Соціальні служби та благодійні й громадські організації дотримуються певних правил, які можуть мати як формальний, і неформальний характер, за якими відбувається розвиток виробництва і здійснення соціальних практик у різних контекстах.

Список використаних джерел

1. Мещан, І. В. Соціальне партнерство як механізм надання соціальних послуг в об'єднаній територіальній громаді. *Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики*, 2016. № 72. С. 46-54.
2. Мещан, І. Міжсекторне соціальне партнерство в системі соціального обслуговування: структурно-функціональні особливості. *Нова парадигма*. 2015. № 128. С. 178-188.
3. Щтирліна А. А. Державні послуги: сутність, категорії, класифікація. Інвестиції: практика та досвід. 2016. № 12. С. 83–86.
4. Як повинні проводитись консультації з громадськістю. Український Незалежний Центр політичних досліджень. URL: https://drive.google.com/file/d/0B8u_pYIkoApyczA0RUvtUkYyLWs/view (дата звернення: 2.04.2024).

Козуненко Дарія Ігорівна,
студентка 21-СР групи спеціальності 231 Соціальна робота
Навчально-наукового інституту педагогіки і психології
Науковий керівник: д-р пед. наук, доц. Тюльпа Т.М.

ПЕРВИННА ПРОФІЛАКТИКА АДИКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ

Вступ. Постійне збільшення кількості дітей, підлітків та молоді з адиктивними формами поведінки виявляється в останні роки однією з провідних проблем суспільства. Поширеність куріння, вживання алкогольних напоїв та наркотично діючих речовин серед дітей та підлітків становить серйозну небезпеку їхньому фізичному, психічному та моральному здоров'ю, призводить до біологічної, генетичної та соціальної деградації особистості, створює загрозу здоров'ю та благополуччю суспільства в цілому. У зв'язку з цим важливо об'єднати зусилля держави, правоохоронних органів, громадських організацій та системи освіти – створити ефективно діючу систему міжвідомчої

взаємодії, яка є основною ланкою комплексу заходів первинної профілактики адиктивної поведінки серед молоді [2, с. 67].

Мета. Проаналізувати особливості реалізації первинної профілактики адиктивної поведінки підлітків у роботі соціального працівника.

Матеріали та методи. Під первинною профілактикою ми розуміємо комплекс заходів, що дозволяють запобігати виникненню та розвитку у підлітків залежної поведінки, що проявляється специфічними психічними і поведінковими порушеннями (хімічна залежність), потребують медичної допомоги лікарів-наркологів [4, с. 79]. Важливість раннього виявлення та подолання схильності до адиктивної поведінки обумовлена можливістю запобігти переходу експериментування з психоактивними речовинами у хворобу, вплинути на розвиток незворотності ситуації.

На сьогоднішній день, незважаючи на велику кількість публікацій з даної проблеми та певні досягнення в цій галузі, не склалося однозначного підходу до розуміння сутності первинної профілактики та корекції адиктивності, визначення структурних компонентів, функціональних механізмів, видів превентивної допомоги, орієнтованих на специфічні віково-психологічні особливості підлітків, які враховують їх індивідуально-особистісні особливості

Профілактика розглядається, як комплекс соціальних, навчальних, медико-психологічних заходів, направлених на виявлення та усунення причин і умов, що сприяють розповсюдженню і вживанню психоактивних речовин, попередження розвитку і ліквідації негативних особистісних, соціальних та медичних наслідків зловживання психоактивними речовинами. Первинна профілактика адиктивності включає комплекс соціальних, навчальних і медико-психологічних заходів, які попереджають залучення до вживання ПАР та викликають хворобливу залежність [3, с. 234]. Міри первинної, превентивної профілактики направлені на підтримку і розвиток умов, що сприяють збереженню фізичного, особистісного та соціального здоров'я, на попередження несприятливого впливу чинників соціального та природного середовища.

Результати. Сучасні програми профілактики адиктивності поділяють на три типи: інформаційні програми, програми, направлені на тренування навиків соціальної адаптації (спілкування, навичкам безконфліктної взаємодії, подолання стресів та ін.), програми реалізації особистісних ресурсів.

Превентивна соціально-педагогічна діяльність з первинної профілактики спрямована на:

- створення позитивного соціокультурного середовища, комплексу умов для адаптації, прояву особистісного потенціалу, сприяння внутрішній зміні особистості, формуванню суб'єктної позиції та соціально значимих цінностей;
- формування віяла альтернатив ресурсної та безпечної поведінки, установок на здоровий спосіб життя, адиктивної настороженості та несприйнятливості, стійкої екологічної особистісної позиції щодо вживання психоактивних речовин;
- підвищення грамотності, компетентності та культури підлітків у питаннях саморозвитку, взаємодії з оточуючими, збереження психічного та фізичного здоров'я;
- досягнення стану узгодженості внутрішньої (особистісних установок, базового потенціалу, суб'єктної активності) та зовнішньої (соціально детермінованої) для ініціації власної відповідальної, безпечної, конструктивної поведінки [1, с. 347].

У ході реалізації вищезазначених напрямків важливо правильно підібрати форми та методи роботи з підлітками. Слід враховувати, що всі форми роботи з підлітками (групові, масові, індивідуальні) передбачають насамперед просвітницький та

розвиваючий характер. На цьому етапі виділяються різні групові форми взаємодії з підлітками. Це різноманітні молодіжні клуби, рольові ігри, семінари та ін. Практика показала найбільшу ефективність інтерактивних форм роботи (тренінг, дискусія, рольова та ділова гра тощо).

Так тренінгові заняття використовуються з урахуванням: проблем учасників, пов'язаних з недостатньою сформованістю певних навичок (адаптованості, соціально-комунікативних навичок, міжособистісних відносин), наприклад: тайм-менеджмент, тренінг впевненості в собі та толерантності, тренінг особистісного зростання тощо; сфери психологічної практики: за ступенем віднесеності завдань групи до психотерапії, психокорекції, розвитку та навчання, наприклад: тренінги терапевтичної спрямованості, розвиваючі, психокорекційні, навчальні та демонстраційні. Просвітницька робота у формі лекторіїв дозволяє розкрити низку питань, що стосуються актуальних тем, проблем соціального, правового та медичного спрямування. Інформаційні ресурси (соціальні мережеві сервіси, відеотренінги, відеоконсультації, вебінари, інформаційне наповнення сайту навчального закладу, інформаційні ресурси різних мереж, комп'ютерні корекційно-діагностичні програми тощо) забезпечують організацію пролонгованого дистанційного супроводу проблеми.

Спільні з батьками збори та тренінги, самостійна та під керівництвом супервізора організація старшокласниками профілактичних заходів для молодших класів, участь у волонтерських акціях сприяють раціональному сприйняттю проблем, сприяють соціальній активності підлітків, формують відповідальну поведінку та взаємодію з взаємопов'язаними з ними сім'ї.

Інтенсивні семінари надають можливість оцінити ступінь власної готовності протистояти негативним впливам середовища, дозволяють також обговорювати типові помилки та установки, міфи та легенди щодо психоактивних речовин, виробляти конкретні рекомендації щодо попередження їх вживання, стимулюють власну активність підлітків у вирішенні життєвих завдань, формують уявлення майбутньому, особистісній перспективі, свідомості свого існування. Участь підлітків у туристичних походах, спортивних іграх, здоров'я-формуючих тренінгах, спортивно-оздоровчих змаганнях, спортивних святах, у тому числі з батьками, сприяє зміцненню цінності здоров'я як джерела життєвого благополуччя, досвіду подолання реальних труднощів, формує екоцентрованість (замість егоцентрованості) [1, с. 349].

Висновки. Тренінги, семінари, конференції, свята, клуби, неформальні зустрічі та інші – усі ці форми роботи сприяють народженню згуртованого колективу однодумців, формуванню позитивних життєвих цінностей. У спільних колективних формах діяльності створюються ситуації успіху, підлітки відчувають доброзичливе ставлення оточуючих, набувають навички партнерського комплементарного спілкування з оточуючими, аутопсихологічні компетентності, здатність освоювати і реалізовувати техніки самоорганізації, саморозвитку, саморозуміння.

Список використаних джерел

1. Бордюженко Т. А. Напрями організації вчителями первинної профілактики залежності підлітків від психоактивних речовин. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка і психологія*. 2014. № 42. С.345-350.
2. Золотова Г.Д. Сучасні соціально-педагогічні погляди на проблему адиктивної поведінки дітей. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2013. №1. С. 61-70.
3. Ратинська О.М. Соціальна профілактика адиктивної поведінки підлітків. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2016. № 1(38). С. 233-237.

4. Федорченко Т. Є. Профілактика девіантної поведінки школярів в умовах соціокультурного середовища : соціально-педагогічний аспект: Монографія. Черкаси : ФОП Чабаненко Ю. А., 2011. 492 с.

Куниця Валерія Костянтинівна,
студентка 21-СР групи спеціальності 231 Соціальна робота
Навчально-наукового інституту педагогіки і психології
Науковий керівник: д-р пед. наук, доц. Тюльпа Т.М.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПОДОЛАННЯ ГЕНДЕРНОЇ НЕРІВНОСТІ В УКРАЇНІ

Вступ. Соціальний захист жінок є темою першорядної важливості в сучасному суспільстві. Незважаючи на значний прогрес у просуванні гендерної рівності та прав жінок, жінки продовжують стикатися з різними формами дискримінації, вразливістю та проблемами, які перешкоджають їхньому добробуту та доступу до необхідних ресурсів і можливостей. Розуміння правових аспектів соціального захисту має вирішальне значення для вирішення цих проблем та забезпечення реалізації прав і розширення можливостей жінок. Міжнародна спільнота розглядає гендерну рівність у контексті прав людини, пропонує стратегії гендерної інтеграції та інклюзії.

Мета. Визначити нормативно-правові засади подолання гендерної нерівності в Україні.

Матеріали та методи. В Україні на конституційному рівні закріплено, що "громадяни користуються рівними конституційними правами і свободами, усі рівні перед законом. Не допускається дискримінація за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, національної належності та соціальних ознак". Дозволяють: «походження, майновий стан, місце проживання, мова чи будь-які привілеї чи обмеження незалежно від інших ознак» [1].

Державна соціальна служба України як центральний орган управління реалізує державну політику у сфері соціального захисту населення, особливо у сфері забезпечення рівних прав і можливостей чоловіків і жінок.

Основними завданнями Національної соціальної служби у забезпеченні рівних прав та можливостей чоловіків і жінок є:

- участь у розробленні заходів, спрямованих на забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків у всіх сферах суспільного життя;
- здійснювати контроль за дотриманням гендерної рівності у вирішенні кадрових питань центральними та місцевими органами управління в межах повноважень, передбачених законом;
- організувати навчання державних службовців щодо забезпечення рівних прав та можливостей чоловіків і жінок;
- розробити спільно з іншими центральними органами виконавчої влади науково обґрунтовані рекомендації щодо забезпечення гендерної рівності;
- організовує в установленому порядку наукові та експертні дослідження з питань забезпечення рівних прав і можливостей чоловіків і жінок;
- моніторинг та аналіз досягнутих результатів у забезпеченні рівних прав і можливостей чоловіків і жінок у всіх сферах суспільного життя [2].

За останні роки Україна здійснила низку заходів, спрямованих на подолання дискримінації на ринку праці: у травні 2020 року Кабінет Міністрів України ухвалив

рішення про приєднання України до Біарріцької ініціативи, однією з цілей якої є скорочення гендерного розриву в оплаті праці. Одним із засобів забезпечення більшої гендерної рівності у політичному представництві (один з найгірших гендерних показників в Україні) є запровадження більш дієвої системи гендерних квот (у місцевій політиці, громадських інституціях, державних органах та комерційних організаціях), які мають більшу юридичну силу. Такі системи квот є проявом так званої позитивної дискримінації, оскільки часто використовуються для забезпечення прав жінок. Однак, як показує досвід європейських країн, цей політико-правовий інструмент може забезпечити представництво жінок у владних структурах та пом'якшити наслідки гендерної дискримінації в усіх сферах суспільного життя.

У вересні 2020 року Уряд ухвалив рішення про приєднання до Міжнародної конфедерації за рівну оплату праці (EPIC). Наказ Міністерства економіки "Про затвердження Зміни № 9 до Державного класифікатора України ДК 003:2010" (серпень 2020 року) визначає, що використання фемінітивів для позначення гендеру з метою сприяння присутності жінок на ринку праці визнається та рекомендується [3].

Заходи соціального захисту українських жінок спрямовані на забезпечення їх прав та інтересів у різних сферах життя, зокрема: у сфері праці жінкам гарантуються рівні з чоловіками можливості в працевлаштуванні, просуванні по службі і захисту від дискримінації за ознакою статі.

Таким чином, в Україні створено законодавчу базу, яка гарантує рівність між чоловіками і жінками.

В Україні, незважаючи на існування спеціального законодавства щодо забезпечення рівних можливостей для чоловіків і жінок та прийняття низки нормативно-правових актів на виконання зобов'язань у контексті європейської інтеграції, рівень гендерної нерівності та гендерної асиметрії залишається відносно високим. Це підтверджують відповідні показники за 2019 рік та результати останніх соціологічних опитувань. Система соціального забезпечення в Україні має гендерні проблеми, які потребують розгляду та вирішення: недостатній захист від насильства: жінки в Україні стикаються з високим рівнем насильства, включаючи домашнє та сексуальне насильство. Недостатній захист від насильства: жінки в Україні стикаються з високим рівнем насильства, включаючи домашнє та сексуальне насильство.

Висновки. Заходи з просування гендерної рівності та недискримінації мають бути міжсекторальними. Розвиток інституційних механізмів забезпечення рівності має включати: використання політико-правових регуляторних інструментів, експертизи у сфері гендерного права, гендерних квот, партнерства з громадами, подолання "прихованих" та "явних" елементів гендерної нерівності, розбудову гендерного потенціалу.

Список використаних джерел

1. Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1996. № 30. С. 141. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Національна соціальна сервісна служба України. *Гендерна рівність*. <https://nssu.gov.ua/genderna-rivnist>.
3. Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 18.08.2020 № 1574 Про затвердження Зміни № 9 до Державного класифікатора України ДК 003:2010 <http://www.me.gov.ua>.

Палажченко Катерина Володимирівна,
студентка 22-СР групи спеціальності 231 Соціальна робота
Навчально-наукового інституту педагогіки і психології
Науковий керівник: д-р пед. наук, доц. Тюльпа Т.М.

АДИКТИВНА ПОВЕДІНКА МОЛОДІ ЯК СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА.

Вступ. Адиктивна поведінка особистості становить глобальну соціальну проблему, так як найбільш розповсюдженим видом девіантної поведінки являється залежність. Найчастіше вживання психоактивних речовин неповнолітніми є симптомом життєво-особистісного чи соціального (сімейного) неблагополуччя. Проблема залежності залишається поширеною, завдаючи шкоди психічному та фізичному здоров'ю багатьох людей та їхніх громад. Психофізіологічні, психологічні, соціально-психологічні та особистісні особливості можуть викликати розвиток різних типів адиктивної поведінки. Розуміння залежності, адиктивної поведінки є важливим для психологів, соціальних працівників, соціальних педагогів, педагогічних працівників, оскільки це може допомогти в ефективній профілактиці та лікуванні. Порушуючи питання профілактики адиктивної поведінки, необхідно враховувати багатоаспектність цього явища, отже, і складність побудови системи превентивних заходів.

Мета. Проаналізувати теоретичні підходи науковців до адиктивної поведінки молоді як соціальної проблеми.

Матеріали та методи. Розглянемо визначення даного поняття у різних авторів. Вивченню питання адиктивної поведінки присвятили свої роботи багато дослідників, зокрема О. Безпалько, О. Кондратьєв, Ц. Короленко, Б. Левін, Д. Семенов та ін. Уперше термін «адиктивна поведінка» (від англ. addiction – хибна звичка, пристрасть до чого-небудь, порочна схильність) було використано В. Міллером [2, с. 105]. Термін «адитивна поведінка» часто вживають в тих випадках, коли мова йде не про хворобу, а лише про порушення поведінки.

Адиктивна поведінка – особливий тип форм деструктивної поведінки, які виражаються у прагненні уникати реальності у вигляді спеціальної зміни свого психічного стану. Виділяються основні види адикцій:

- 1) зловживання одним або декількома речовинами, що змінюють психічний стан, наприклад алкоголь, наркотики, ліки, різні отрути;
- 2) участь в азартних іграх, у тому числі комп'ютерних;
- 3) сексуальна адиктивна поведінка;
- 4) переїдання та голодування;
- 5) «работорголізм» («трудооголізм»);
- 6) тривале прослуховування музики, головним чином заснованої на ритмах тощо [1].

Адиктивна поведінка як вид девіантної поведінки особистості, у свою чергу, має безліч підвидів, що диференціюються переважно по об'єкту адикції. Теоретично (за певних умов) це можуть бути будь-які об'єкти чи форми активності – хімічна речовина, гроші, робота, ігри, фізичні вправи чи секс.

При формуванні адикції відбувається редукція міжособистісних емоційних відносин.

На думку Ц.П.Короленка та Т.А.Донських, адиктивна поведінка – один із типів девіантної (відхиляється) поведінки з формуванням прагнення до відходу від реальності шляхом штучної зміни свого психічного стану за допомогою прийому деяких речовин

або постійною фіксацією уваги на певних видах діяльності з метою розвитку інтенсивних емоцій [63, с.12].

Адиктивна поведінка характерна для людей з низьким рівнем сприйняття й подолання психологічних труднощів, що погано адаптуються до швидкої зміни життєвих обставин, що прагнуть у зв'язку з цим швидше і простіше досягти психофізіологічного комфорту. Адикція їм стає універсальним засобом втечі від реального життя.

На думку В. Свідовської, виділяються такі характеристики залежної особистості: 1) байдужість до соціальних проблем, відсутність стійких та сформованих індивідуальних інтересів, будь-якої захопленості; 2) відокремлення від дорослих, агресивність до суспільства, солідарність із віковою групою, пошук чуттєвих вражень, сексуального досвіду, навіть пізнавальні інтелектуальні спонукання [3, с. 112].

Результати. Залежна поведінка вважається багатофакторним явищем. Фактори, які сприяють розвитку адиктивної поведінки розділяють на соціальні, індивідуально-психологічні, індивідуально-біологічні. Соціальні фактори не залежать від індивіда, це об'єктивно існуючі умови, впливати на які людина практично не може, визначаються несприятливими соціальними, економічними, політичними умовами існування суспільства. Серед соціальних факторів виділяють макропричини і мікропричини. Макропричини – це умови, які існують в суспільстві в цілому (економічне та соціальне неблагополуччя, протиріччя і неузгодженість в законодавстві, неблагоприємне оточення і суспільний неблагоустрій, доступність психоактивних речовин, реклама, стан аномії суспільства), а мікропричини – це умови в середині тієї соціальної групи, в якій знаходиться суб'єкт (невмілість та непослідовність в вихованні, сімейна схильність, сімейні традиції, клімат в сім'ї, школі, невідповідність та непослідовність в вихованні, гіперопіка та гіпоопіка в сім'ї, невстигання в школі та відсутність бажання продовжувати навчання, часта зміна місця проживання, спілкування з ровесниками, які зловживають психоактивними речовинами, стиль сімейного виховання) [1, с. 7].

Висновки. Багато залежних живуть, заперечуючи свої проблеми. Велика кількість переконана, що у них немає проблем, і вони продовжуватимуть свою деструктивну поведінку. Деяким людям легше заперечувати існування проблеми, ніж погоджуватися з нею, оскільки це означатиме необхідність змінитися або отримати допомогу. Деякі справді не підозрюють, що їхня звичка переросла в залежність.

Наявність адиктивної поведінки вказує на порушену адаптацію до умов мікро- і макросередовища, що змінилися. Дитина своєю поведінкою «кричить» необхідність надання їй екстреної допомоги, і заходи у випадках потрібні профілактичні, психологопедагогічні, виховні більшою мірою, ніж медичні.

Список використаних джерел

1. Железнякова Ю. В. Основні характеристики адиктивної поведінки. *Теорія і практика сучасної психології*. 2016. № 2. С. 4–8.
2. Завадська Л. А. Профілактика адиктивної поведінки. *Соціальна педагогіка*. Луцьк, 1999. С. 105–111.
3. Свідовська В. Адиктивна поведінка підлітків як проблема наукового дослідження. *Вісник Львівського університету. Серія : Психологічні науки*. 2020. Випуск 6. С. 108–114.

Худякова Ольга Олегівна,
магістрантка групи 60М-По(з) спеціальності: 013 Початкова освіта
Навчально-наукового інституту педагогіки і психології
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Пішун С. Г.

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ЇХ РОЛЬ У ФОРМУВАННІ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ 3 КЛАСУ

Спираючись на вимоги Державного стандарту загальної середньої освіти, в сучасних умовах українського освітнього простору найактуальнішою проблемою є проблема формування комунікативної компетентності здобувачів початкової освіти, вирішення якої передбачає розвиток в учнів здатності спілкуватися для духовного, культурного і національного самовираження.

Лексична компетентність, як основа комунікативної компетентності, містить в собі єдність лексичних знань, умінь та навичок, певний запас слів та їхнє доречне вживання у різних контекстах.

Як зазначено в навчальній програмі з літературного читання початкових класів, об'єктом уваги учня повинно стати саме слово, адже за допомогою слова автор може виразити свої почуття, ідеї та ставлення до світу. Саме на уроках літературного читання молодші школярі набувають умінь знаходити та пояснювати значення у різноманітних текстах: порівняння, епітети, метафори, ідіоми тощо, формуючи навички використовувати їх у власному мовленні [4].

Отже, для формування лексичної компетентності учнів початкових класів уроки літературного читання є своєрідним підґрунтям. За концепцією Нової української школи, лексична компетентність та її формування відіграє важливу роль у процесі становлення особистості молодшого школяра.

Проблема формування лексичної компетентності молодших школярів була предметом дослідження багатьох вітчизняних науковців (В. Бадер, М. Вашуленко, О. Вишник, Н. Гавриш, Н. Голуб, В. Новосьолова, Н. Сіранчук та ін.). Вітчизняні вчені досліджували різні аспекти проблеми: питання збагачення словникового запасу учнів на різних етапах мовленнєвого розвитку (Н. Гавриш, Н. Голуб та ін.); комунікативний аспект вивчення української мови та літератури (С. Кодлюк, В. Мельничайко та ін.). У більшості авторів цих досліджень спостерігається одна спільна позиція, що стосується необхідності збагачення та розширення лексичного запасу учнів початкових класів.

Враховуючи реформування початкової школи, більшість дослідників надають великого значення в процесі формування лексичної компетентності молодших школярів застосуванню інноваційних технологій на уроках української мови і літератури. У реальній педагогічній практиці наявним існують протиріччя між необхідністю формування лексичної компетентності в учнів початкових класів відповідно до вікових особливостей та наявними знаннями, умінь та навичками. Інноваційні педагогічні технології є ефективним засобом організації освітнього процесу, використання інноваційних технологій на уроках в початкових класах буде сприяти особистісному розвитку молодших школярів і формуванню у них лексичної компетентності [2].

Актуальність дослідження зумовлена прагненням пошуку шляхів підвищення ефективності процесу формування в учнів початкових класів лексичної компетентності та практичного використання інноваційних технологій для вирішення проблеми.

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та експериментальному дослідженні ефективності теоретичних і методичних основ організації процесу використання інноваційних технологій для формування лексичної компетентності в учнів 3 класу на уроках української мови та літературного читання.

Досягнення мети дослідження реалізовувалось шляхом розв'язання наступних завдань:

1. Здійснити аналіз наукових поглядів на досліджувану проблему в теорії педагогіки, психології і лінгводидактики.

2. Визначити зміст, завдання та психолого-педагогічні особливості формування в учнів початкових класів лексичної компетентності.

3. Висвітлити шляхи застосування інноваційних технологій в процесі формування в учнів 3 класу лексичної компетентності.

4. Експериментально дослідити ефективність методики застосування інноваційних технологій в процесі формування лексичної компетентності в учнів 3 класу сучасної початкової школи; визначити критерії та показники і дослідити рівні сформованості лексичної компетентності в учнів 3 класу до і після формувального впливу.

У процесі дослідження використано загальнонаукові методи та методи педагогічного дослідження:

- теоретичні: аналіз педагогічної, психологічної та лінгводидактичної літератури для визначення теоретико-методичних засад дослідження; синтез й узагальнення наукових положень з досліджуваної проблеми;

- емпіричні: спостереження за освітнім процесом у початкових класах на уроках читання для отримання первинної інформації; бесіди, анкетування для визначення рівнів сформованості лексичної компетентності в учнів 3 класу; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний етапи) для перевірки ефективності методики застосування інноваційних технологій для формування лексичної компетентності в учнів 3 класу;

- статистичні: кількісний і якісний аналіз експериментальних даних, порівняльна характеристика результатів експерименту для перевірки ефективності розробленої методики формування лексичної компетентності в учнів 3 класу.

База дослідження: Бандишівська гімназія Могилів-Подільського району Вінницької області.

Запропонована система роботи з формування лексичної компетентності учнів 3 класу передбачає використання на уроках української мови і літературного читання інноваційних технологій, серед яких доцільними, на нашу думку, будуть наступні: технологія диференційованого навчання; технологія інтегрованого навчання, технологія критичного мислення, ігрові технології та інші.

Прикладом використання інтегрованого навчання на уроці літературного читання є під час визначення лексичного значення конкретного слова (для повноцінного його розуміння) вчитель пропонує провідміняти його за відмінками.

Ефективними інноваційними ігровими технологіями для формування лексичної компетентності молодших школярів є квест-технологія, РАФТ, сторітелінг та ін., які створюють передумови для перетворення нової лексичної інформації (слів) у нові знання, які вони можуть використовувати. Враховуючи вікові особливості молодших школярів, ми застосовувати на уроках української мови і літературного читання інноваційні ігрові технології, спираючись на думку науковців (В. Бадер, Я. Кодлюк та ін.), що «у ході гри молодші школярі виконують лексично-мовленнєві завдання уроку,

спрямовані на підвищення мовної активності; збагачення та активізацію словника, соціально-культурний розвиток особистості, невимушено – граючись» [1; 3].

Серед стратегій технології критичного мислення, використання яких передбачено системою роботи на уроках української мови та літературного читання у 3 класі, є: Кінострічка видінь, Запитання до автора, Сенкан (Сенквейн), Коло Венна. Так, стратегія Кінострічка видінь, змістом якої є складання зв'язного тексту із запропонованих слів, використовується на мотиваційному етапі уроку літературного читання перед вивченням творів; Коло Венна можна застосовувати як на уроці української мови, порівнюючи іменник і прикметник, словосполучення і речення, так й на уроці літературного читання – порівнювати літературних героїв, слова. Стратегія допомагає учням з різних боків розглядати поняття, знаходити відмінності між ними.

Формування лексичної компетентності учнів передбачає збагачення словникового запасу і розвиток мовлення учнів, становлення культурного мовця, який вміло використовує у мовленні синоніми, епітети, ідіоми, прислів'я, приказки тощо.

Висновок. На нашу думку, застосування розглянутих інноваційних технологій на уроках української мови та літературного читання в початкових класах є ефективними засобами формування лексичної компетентності молодших школярів, оскільки моделює життєві ситуації; використання інноваційних ігрових і інтерактивних технологій сприяє засвоєнню учнями лексичних знань, навичок і умінь, виробленню культури мови.

Практичне значення отриманих результатів полягає у вдосконаленні організаційних підходів до формування лексичної компетентності в учнів 3 класу; розроблено конспекти уроків літературного читання у 3 класі з використанням інноваційних технологій для формування лексичної компетентності учнів.

Матеріали дослідження можуть бути використані керівництвом, вчителями початкової школи під час укладання освітніх програм з літературного читання з метою застосування інноваційних технологій в процесі формування в учнів 3 класу лексичної компетентності; під час проведення методичних семінарів і курсів підвищення кваліфікації вчителів початкової школи.

Прогностичний потенціал проведеного дослідження зумовлений можливістю використання його результатів для здійснення подальшої науково-дослідницької роботи за темою «Інноваційні технології та їх роль у формуванні лексичної компетентності в учнів 3 класу».

Список використаних джерел

1. Бадер В. Розвиток усного і писемного мовлення молодших школярів. 1-4 класи. Навчальний посібник. Донецьк: Донбас, 2013. 140 с.
2. Дичківська І. Інноваційні педагогічні технології: підручник. Київ: Академвидав, 2012. 352 с.
3. Кодлюк Я. Цікаве мовознавство для молодших школярів. Посібник для вчителя початкових класів. Харків: Університет, 2012. 123 с.
4. Новосолова В. Методи, прийоми й засоби навчання в процесі формування лексичної компетентності учнів. *Українська мова і література в школі*. 2014. № 3 (113). С. 19–23.

Чернявська Марина Антонівна,
магістрантка 60М-ПО(з)групи спеціальності 013 Початкова освіта
Навчально-наукового інституту педагогіки і психології
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Пішун С. Г.

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УЧНІВ 3 КЛАСУ НА УРОКАХ ЧИТАННЯ У ПРАКТИЦІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Комунікативно компетентною особистістю не народжується, вона нею стає в процесі навчання у школі та удосконалення комунікативних якостей впродовж життя. Вчитель початкових класів закладає майбутній фундамент розвитку мовленнєвої, читацької компетентності і формування комунікативної компетентності молодших школярів.

Навчити молодших школярів правильно, влучно та гарно висловлюватись, багато читати, уміти сприймати та аналізувати прочитане, уміти спілкуватися, вести діалог, висловлювати власну думку тощо, на думку М. Слинько, є складним завданням, яке «потребує комплексного підходу – від успішності його вирішення багато в чому залежить якість подальшого шкільного навчання і виховання всебічно розвиненої особистості молодшого школяра» [5, с. 81].

Сучасні науковці спрямовують пошуки методів, прийомів і форм навчання читання на результативність таких важливих компонентів комунікативної компетентності молодших школярів, як мовна, мовленнєва, читацька та соціокультурна компетентності. Урок літературного читання в початковій школі, на думку Т. Кохно, є «урок творчості, творцями якого є саме молодші школярі, які вже виступають у ролі суб'єктів навчання. Виховати в дитині любов до книги можна лише словом, яке переростає у діло» [4, с. 248].

Якщо звернутися до педагогічної спадщини, можна відмітити, що більшість вітчизняних і зарубіжних класиків філософії, психології і педагогіки наголошували на важливості інтелектуального та комунікативного розвитку дитини (Я. Коменський, Дж. Локк, Ж. Піаже, Ж-Ж. Руссо, Й. Песталоцці, І. Огієнко, Г. Сковорода, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін.) [2]. Педагогічні, психологічні і методичні аспекти проблеми формування читацької, мовленнєвої і комунікативної компетентності молодших школярів були предметом дослідження вітчизняних представників психолого-педагогічної наукової думки минулого і сучасності (В. Бадер, І. Бех, Л. Бірюк, А. Богуш, М. Вашуленко, О. Вишник, О. Запорожець, О. Мельничайко, С. Пішун, В. Собко та ін.).

Мета – визначити та проаналізувати основні шляхи формування комунікативної компетентності на уроках літературного читання в учнів 3 класу.

Літературне читання являє собою навчальний предмет, який покликаний ввести дітей у світ художньої літератури, сформувати засобами художнього слова образні уявлення про людину та довколишній світ, естетичне ставлення до зображених життєвих явищ, пробудити в учнів інтерес до книг і читання, закласти основи читацької культури особистості, долучити дітей до загальнолюдських і національних духовних цінностей.

Комунікативно-мовленнєвий принцип є визначальним у мовленнєвому розвитку учнів, формуванні у них досвіду міжособистісного спілкування, комунікацію з джерелом інформації. Впровадження комунікативно-мовленнєвого принципу передбачає, як вважає Н. Головань, діалогову взаємодію читача з текстом, автором, героями його твору, застосування технологій кооперативного навчання, створення спеціальних навчальних

ситуацій, (робота в парах, малих групах, колективне обговорення змісту прочитаного, прослуханого, участь у літературній бесіді, рольових літературних іграх, декламація, драматизація тощо), у процесі яких формується культура спілкування [1, с. 35].

В системі предметів початкового циклу літературному читання відводиться особлива роль, оскільки воно – не тільки предмет навчання, а й потужний засіб виховання і розвитку дитини, зокрема, засіб формування комунікативної компетентності молодшого школяра.

Сучасний урок літературного читання із застосуванням інноваційних технологій, метою яких є розвиток комунікативно компетентної, творчої літературно-освіченої особистості, сприяє створенню оптимального читацького середовища, ефективної взаємодії учнів та самостійності кожного учня.

Серед найбільш популярних та дієвих інноваційних технологій, які застосовують на уроках читання в початкових класах є технології інтерактивного навчання, що передбачають моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне вирішення проблем на основі аналізу відповідної навчальної ситуації і сприяють формуванню на уроці атмосфери співробітництва, взаємодії, надаючи змогу педагогові стати справжнім лідером дитячого колективу. Отже, застосування інтерактивних технологій на уроці читання спрямоване на формування комунікативної компетентності молодших школярів.

У практиці початкової школи для формування комунікативних умінь та навичок молодших школярів на уроці літературного читання, використовують фронтальні («Мозковий штурм», «Незакінчені речення», «Навчаючи – учусь», «Мікрофон») та групові (робота в парах, в малих групах, драматизація, рольова гра, «Спрощене судове слухання», «Коло ідей») форми роботи, інтерактивні ігри і методи.

Залучення в освітній процес у початковій школі ігрових технологій в умовах концепції «Нова українська школа» дозволяє вчителю ефективно формувати в учнів комунікативну компетентність. Сучасний світ складний. Дитині недостатньо дати лише знання, ще необхідно навчити користуватися ними, а також самостійно здобувати знання та уміння, що взаємопов'язані з ціннісними установками молодшого школяра.

Розвитку комунікативної компетентності у молодших школярів сприяє переказування змісту прочитаних творів, вивчення напам'ять віршів, уривків прозових творів за різними формами: докладний, стислий, вибірковий, творчий зі зміною особи або часу, з творчим доповненням, під час яких діти навчаються володіти власним голосом, а також мімікою і жестами імітувати персонажів (певною мірою розвиток акторських здібностей). Доречним є використання ігрових технологій «Сторітелінг», РАФТ, «Кубування» та ін.

В процесі проведення уроків з використанням ігрових технологій реалізуються у молодших школярів такі якості, як: співдружність, конкурентоспроможність, самоуправління, виховання відповідальності кожного за результат своєї праці, а основне – інтерес дітей до спілкування, навчання.

Розвитку комунікативних умінь, активізації спілкування молодших школярів, як вважає Я. Кодлюк, сприяє «інтегрований підхід до уроків, який передбачає об'єднання усіх ігрових завдань, запропонованих вчителем, єдиним цікавим сюжетом (подорож до осіннього лісу; розповідь чарівників; таємниці острова звуків; чари лісових мешканців, подорож у королівство цифр тощо)». Гра поступово та непомітно на уроці переходить у серйозну, плідну роботу. У народі кажуть, що «краще раз побачити, ніж багато раз почути», – тобто зорова пам'ять є дієвішою за інші її види: наприклад, після обговорення літературного твору учні можуть інсценувати фрагменти твору, малювати ілюстрації до

твору, обговорення проводити в ігровій формі з використанням діалогу («Телефонна розмова», «Переплутанка»; «Знайди помилку»); підбирати рими і складати віршики за темою твору («Добавляночки») тощо [3, с. 75].

Успіх процесу формування комунікативної компетентності молодших школярів значною мірою залежить від розуміння учителем сутності особистості людини і реалізації цих ідей у навчально-виховній практиці. Сьогодні вчитель початкової школи повинен не тільки давати знання, уміння, навички, а, в першу чергу, створювати передумови для розвитку учня як гармонійної особистості, спроможної успішно навчатися в основній школі і вміти спілкуватися з оточенням, доводити свою думку, будувати у подальшому своє життя та професійний шлях.

Аналіз літературних джерел засвідчує, що проблема формування комунікативної компетентності молодших школярів на уроках читання цікавила багатьох дослідників різних наукових галузей. Проблема формування комунікативної компетентності молодших школярів потребує різностороннього вивчення.

Список використаних джерел

1. Головань Н. Особливості спілкування і відособлення у молодших школярів. *Початкова школа*. №37. 2014. С. 33-40.
2. Давидов В., Дубровіна І., Зацепін В. та ін. Молодший шкільний вік як особливий вік у житті дитини (Я. Коменський, Дж. Локк, Ж. Піаже, Ж-Ж. Руссо, Й. Песталоцці, І. Огієнко, Г. Сковорода, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін.): хрестоматія. Харків: Школа, 2014. С. 18-124.
3. Кодлюк Я. Цікаве мовознавство для молодших школярів: посібник для вчителя початкових класів. Харків: Університет, 2012. 123 с.
4. Кохно Т. Формування читацьких навичок на уроках літературного читання у 3-му класі: метод. рекомендації. К.: Педагогічна думка, 2014. 52 с.
5. Слинко М. Формування комунікативної компетентності учнів початкової школи в умовах нової української школи. *Педагогічні науки та освіта*. Випуск №38-39. 2022. С. 77-82.

Вариця Віра Григорівна,

магістрантка 60М-ПО групи спеціальності 013 Початкова освіта

Навчально-наукового інституту педагогіки і психології

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Пішун С. Г.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

Сучасний етап розвитку системи освіти для дітей з особливими освітніми потребами (далі – ООП), що характеризується інтеграцією загальної та спеціальної освіти, передбачає пошук раціональних шляхів та ефективних форм спільного навчання таких дітей з однолітками, що розвиваються за типовим рівнем розвитку. Вагомим підходом в інклюзії є трансформація освітніх систем для задоволення потреб широкого кола учнів. У цьому контексті, одним із завдань інклюзивної освіти постає питання, щодо методів можливого включення дітей з ООП в освітній простір закладів загальної середньої освіти (далі – ЗЗСО).

Такий підхід відображено в Конституції України, законах України «Про освіту», «Про внесення змін до деяких законів України про освіту з організації інклюзивного

навчання»; наказах Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Положення про спеціальні класи для навчання дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітніх навчальних закладах», «Концепції розвитку інклюзивної освіти» та інших нормативно-правових актах.

Відповідно до Державного стандарту ключовим аспектом української освіти є орієнтування вимог на розвиток ключових компетентностей здобувачів освіти [2]. Однією з ключових компетентностей, якою мають опанувати молодші школярі з ООП є комунікативна. Проблема формування комунікативної компетентності молодших школярів є актуальною та дискусійною в науковому дискурсі сучасності. Різні її аспекти розкрито в працях О. Алексєєвої, Н. Бібик, О. Васильєвої, С. Дубовик, В. Жуковського, С. Копелюк, Т. Моїсєєвої, М. Новак, К. Пономарьової, О. Попової, О. Савчук, Н. Соняк, Н. Третяк, О. Фідкевич та інших.

Водночас, наукових розвідок щодо формування комунікативної компетентності в учнів початкових класів з ООП відносно небагато, що й визначає актуальність даної проблематики.

Мета: теоретично обґрунтувати сутність та особливості формування комунікативної компетентності молодших школярів з ООП.

Реалізація мети передбачає використання комплексу теоретичних методів дослідження: аналіз, синтез, вивчення, узагальнення педагогічної, психологічної, методичної літератури з проблеми пошуку.

Поняття «комунікативна компетентність» є широко вживаним у науковій літературі, однак, загальноприйнятого визначення цього феномену не існує. Кожен дослідник визначає його по-різному. Наприклад, українська дослідниця О. Фідкевич визначає поняття «комунікативна компетентність» як «здатність швидко орієнтуватись у складному інформаційному просторі і водночас реалізувати особистісні світоглядні стратегії» [6, с. 3].

Натомість, О. Савчук та С. Савчук визначають поняття «комунікативна компетентність» як «здатність успішно користуватися мовою (усіма видами мовленнєвої діяльності) для пізнання, комунікації, впливу» [5, с. 11].

З урахуванням підходів науковців до визначення сутності поняття «комунікативна компетентність», у межах нашого дослідження вважаємо доречним під цим поняттям розуміти знання, вміння й навички, що необхідні учневі для розуміння усних і письмових висловлювань, а також для формулювання власних у контексті міжособистісної взаємодії з іншими.

Як зазначають українські дослідники Г. Білавич, М. Гаврилів, важливою особливістю комунікативної діяльності дітей з ООП є те, що, з одного боку, вони прагнуть до спілкування з близьким оточенням, з іншого боку – нерідко не проявляють для цього належної ініціативи. Це ми простежували в процесі педагогічної діяльності в школі, зокрема, зауважили, що учні радше налагоджують комунікативні зв'язки з батьками, рідними чи добре знайомими людьми, а також у процесі розмови вони можуть поводитися по-різному: емоційно, нестримано, зрідка навіть неадекватно. Невміння спілкуватись у шкільному колективі однолітків, з учителями, дорослими призводить до порушень самосприйняття таких школярів, а це викликатиме труднощі у взаєминах з іншими дітьми, педагогічним колективом закладу загальної середньої освіти, іншими працівниками, які спілкуються зі школярами з ООП за умов шкільного навчання [1, с. 16].

Ще одна особливість комунікативної поведінки дітей з ООП полягає в тому, що цим учням важко дається засвоєння навчального матеріалу, понад те у них не завжди

сформована мотивація до спілкування, а через збіднений лексичний запас, вимовні дефекти порушується структура мовлення, що здебільшого відображається на комунікативно-пізнавальних здібностях учнів з ООП, впливає на їхню готовність до шкільного навчання.

У процесі формування комунікативної компетентності молодших школярів з ООП важливим є розв'язання сукупності завдань, серед яких:

- виховувати в учнів позитивне емоційно-ціннісне ставлення до української мови, дитячої книжки, читання, формування пізнавальних інтересів під час вивчення рідної мови та бажання вдосконалювати власне мовлення;
- розвивати мисленнєві процеси, мовлення, уяву, пізнавальні й літературотворчі здібності школярів;
- формувати повноцінні навички читання і письма, здатність брати участь у діалогах, інсценізаціях, побудові коротких усних і письмових монологічних висловлюваннях;
- формувати вміння працювати з різноманітними видами й джерелами інформації;
- ознайомлювати учнів із дитячою літературою різного спрямування і жанрів, формувати прийоми самостійного читання дитячої літератури;
- формувати вміння опрацьовувати різноманітні види текстів (художній, науково-популярний, навчальний, медіа-текст тощо);
- вправляти учнів у дослідженні мовних одиниць і явищ задля опанування початковими лінгвістичними знаннями і нормами української мови;
- залучати учнів до практичної реалізації умінь з різних видів мовленнєвої діяльності не лише в навчальних, а й у життєвих ситуаціях [4].

Таким чином для підвищення якості освіти учнів з ООП необхідно формувати комунікативну компетентність, органічним структурним складником якої є мовленнєві вміння, що не виникають на порожньому місці, а формуються в процесі тривалої і складної комунікативної діяльності. Як і будь-яка інша компетентність, вона не може бути сформована поза діяльністю. Основу її набуття становить досвід дитячого спілкування [1, с. 20].

Отже, розвиток комунікативної компетентності учнів з ООП є актуальним завданням освітнього процесу початкової школи, адже йдеться про такі обов'язкові базові вміння, які забезпечують комунікативність школяра з ООП: уміння слухати й чути співрозмовника, обґрунтовувати свою позицію, володіти мовленнєвими нормами, комунікативним етикетом та ін.

Список використаних джерел

1. Білавич Г., Копчук-Кашецька М., Гаврилів М. Організація комунікативної діяльності учнів з особливими освітніми потребами. *NewInception: науковий журнал*. Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. Чернігів, 2022. № 1-2 (7-8). С. 13–21.
2. Державний стандарт початкової освіти, затверджений постановою КМУ 21 лютого 2018 №87. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 07.05.2024).
3. Про затвердження типової освітньої програми початкової освіти спеціальних закладів загальної середньої освіти для дітей з особливими освітніми потребами. Наказ № 814 від 26.07.2018. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-tipovoyi-osvitnoyi-programi-pochatkovoyi-osviti-specialnih-zakladiv-zagalnoyi-serednoyi-osviti-dlya-ditei-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebam> (дата звернення: 08.05.2024).

4. Про затвердження типової освітньої програми, розробленої під керівництвом Савченко О. Я. 3-4 клас. Наказ Міністерства освіти і науки України від 12.08.2022 № 743-22 URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.3-4.Savchenko.pdf> (дата звернення: 04.05.2024).

5. Савчук О. Ю., Савчук С. Г. Формування комунікативних компетентностей учнів початкової та середньої школи на уроках української мови. *Методика викладання української мови в сучасній школі: теорія та практика*: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (м.Харків, Україна, 31 березня 2020 року). Харків: Центр прогресивної освіти «Генезум», 2020. С. 25-31.

6. Фідкевич О. Л. Методологічні аспекти формування комунікативної компетентності у контексті навчально-методичної системи особистісно-орієнтованої освіти. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/704559/1/%D0%BC%.pdf> (дата звернення: 07.05.2024).

Рагозіна Віта Олександрівна,
магістрантка 60М-ПО(з)групи спеціальності 013 Початкова освіта
Навчально-наукового інституту педагогіки і психології
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Пішун С. Г.

ЗАСТОСУВАННЯ ВЕБ-ДОДАТКІВ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ МАТЕМАТИКИ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

У сучасному цифровому світі розвиток освіти та навчання стає все більш залежним від інноваційних технологій. Використання комп'ютерних програм і платформ для навчання стає все поширенішим і ефективним засобом залучення учнів до процесу вивчення різних предметів. Одним з найважливіших предметів, що вимагає якісного і систематичного підходу, є математика. Вона відіграє ключову роль у розвитку логічного мислення, абстрактного мислення та аналітичних навичок учнів. Проте, багатьом дітям виникає складність у розумінні та освоєнні математичних концепцій.

Застосування веб-додатків допомагає у розвитку цифрової грамотності учнів з самого молодого віку. Вони навчаються користуватися комп'ютерами, планшетами та іншими цифровими пристроями.

Деякі веб-додатки можуть підлаштовуватися під рівень кожного здобувача освіти, надаючи індивідуалізоване навчання та завдання, що допомагає кожному учневі розвиватися у своєму темпі.

Веб-додатки можна використовувати з будь-якого пристрою з доступом до Інтернету, що робить їх доступними для використання як в класі, так і вдома.

Використання веб-додатків під час навчання відповідає вимогам сучасності та підвищує інноваційний потенціал навчального процесу.

Мета: використання веб-додатків під час навчання математики в початкових класах полягає в покращенні якості навчання та сприянні активному, зрозумілому та захоплюючому процесу вивчення математики.

Використання планшетів, комп'ютерних програм або інтерактивних дошок може бути корисним для навчання математики. Ігрові програми та веб-сайти з математикою є цікавим та ефективним засобом навчання. Учні, які вже зараз навчаються в початковій школі, — це діти, які не уявляють свого життя без гаджетів, підключених до мережі Інтернет [2].

Сучасна технологія веб-додатків відкриває безліч можливостей для покращення навчального процесу, зокрема в математиці. Веб-додатки можуть бути інтерактивними, візуально привабливими та динамічними, що дозволяє залучити увагу учнів та зробити процес навчання цікавим та зрозумілим.

Застосування веб-додатків у навчанні математики може сприяти кращому розумінню концепцій, розвитку навичок розв'язування завдань, підвищенню мотивації учнів через ігровий аспект, а також створенню індивідуалізованого навчального процесу, де кожен учень може працювати у власному темпі.

На сьогоднішній день існує велика кількість веб-додатків для навчання математики в початкових класах. Це можуть бути інтерактивні гри, віртуальні лабораторії, веб-сайти з навчальними відео, тести тощо. Важливо вибирати такі інструменти, які відповідають конкретним навчальним цілям та індивідуальним потребам учнів.

Веб-додатки можуть бути корисними для різних типів учнів, включаючи візуальних, аудіальних та кінестетичних здобувачів освіти. Вони дозволяють навчатися на різних рівнях складності та швидкості, а також надають можливість для індивідуального відстеження прогресу.

Навчатись якісно й повноцінно під час відключень електрики – чи не найбільший виклик для освітньої системи України протягом останніх місяців. Тож розроблені цифрові інструменти, інтернет-застосунки, які працюють навіть тоді, коли в учнів немає доступу до інтернету [1].

Застосування веб-додатків під час навчання математики в початкових класах може бути дуже корисним і ефективним. Веб-додатки можуть стати потужним інструментом, який допоможе вчителям зробити навчання математики більш цікавим, зрозумілим і доступним для учнів. Веб-додатки можуть надати можливість взаємодії, що дозволить учням активно вивчати математику. Наприклад, вони можуть розв'язувати завдання безпосередньо на веб-сторінці, перетягуючи, клацаючи або вводячи відповіді.

Веб-додатки можуть використовувати візуальні елементи, щоб допомогти учням краще розуміти математичні концепції. Наприклад, через анімації, графіки або діаграми, учні можуть бачити, як змінюються числа або як вони взаємодіють у конкретних ситуаціях.

Веб-додатки можуть пропонувати завдання, які адаптуються до рівня навичок кожного учня. Це дозволяє кожному учневі працювати на своєму рівні і розвиватися відповідно до власних потреб.

Ігровий елемент у веб-додатках може стати додатковим стимулом для учнів. Вони можуть боротися за досягнення, отримувати нагороди та стежити за своїми успіхами, що підвищує їхню мотивацію до вивчення математики.

Деякі веб-додатки можуть спрямовувати увагу на конкретні аспекти математики, такі як розвиток навичок рахунку, геометрії, або розвиток логічного мислення.

Веб-додатки можуть надавати миттєвий зворотний зв'язок щодо вірних і невірних відповідей, допомагаючи учням зрозуміти свої помилки і виправляти їх.

Використання веб-додатків у навчанні математики в початкових класах може значно збагатити навчальний процес і сприяти кращому засвоєнню матеріалу учнями.

Незважаючи на всі переваги веб-додатків, важливо, щоб вони використовувалися як частина цілісного навчального процесу, де вчителі відіграють ключову роль у плануванні та контролі навчальних занять, а також в аналізі прогресу учнів.

Загалом, використання веб-додатків у навчанні математики в початкових класах може допомогти створити більш ефективне та захоплююче навчання, сприяючи кращому засвоєнню матеріалу та розвитку навичок учнів.

Процес вивчення математики є важливим етапом в освітньому розвитку учнів і вимагає систематичного та ефективного підходу. Звичайно, кожен учень має свої особливості та індивідуальні потреби, тому вивчення математики повинно бути адаптоване до їхнього рівня знань, навичок та інтересів [3].

Отже, математика – один із найважливіших і найважчих предметів у школі. Він може бути простим і веселим, а все завдяки тематичним мобільним додаткам. Діти зможуть покращити свої математичні навички, використовуючи ці ресурси як альбоми для креслень, задачники та навіть персональних консультантів.

Застосування цих додатків внесе розмаїття на урок, покращить мотивацію учнів, допоможе відволіктися, щоб знову повернутися до роботи і досягти поставленої мети.

Список використаних джерел

1. «Скарб для вчителя: 7 навчальних застосунків, що працюють без інтернету» URL: <https://osvitoria.media/experience/skarb-dlya-vchytelya-7-navchalnyh-zastosunkiv-shho-pratsyuyut-bez-internetu/> (дата звернення: 05.05.2024).
2. Скворцова С. О. Нова українська школа: методика навчання математики у 1–2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах інтегративного і компетентнісного підходів : навч.-метод. посіб. Харків : Вид-во «Ранок», 2019. 352 с.
3. «Формування професійної компетентності майбутніх фахівців технічних спеціальностей у процесі вивчення математики». URL: <https://naurok.com.ua/stattya-formuvannya-profesiyno-kompetentnostimaybutnih-fahivciv-tehnichnih-specialnostey-u-procesi-vivchennyamatematiki-243558.html> (дата звернення: 06.05.2024).

Давиденко Євгенія Олексіївна,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 24-ММ групи спеціальності 014 Музичне мистецтво

Навчально-наукового інституту педагогіки і психології

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Пішун С. Г.

НАСТУПНІСТЬ У ФОРМУВАННІ ГОТОВНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО РОБОТИ З ОБДАРОВАНИМИ УЧНЯМИ

Обґрунтування принципу наступності у формуванні готовності вчителів початкової школи до роботи з обдарованими учнями зумовлено концепцією переходу до нової освітньої моделі та стратегією становлення нових стандартів державної освіти у зв'язку з глобальними викликами та формуванням нових освітніх траєкторій людини.

Загальноосвітова тенденція переходу від дискретно-ступеневих форм освіти до цілісної системи неперервної освіти обумовлює актуальність проблеми наступності як прояву систематичності й послідовності здійснення узгодженості багаторівневих освітніх програм і як умови структурування системи неперервної освіти [2, с 103].

Перехід передбачає вивчення методів та стратегій, що сприяють планомірному та систематичному розвитку професійних компетентностей учителів у цій сфері. Розгляд такого принципу може включати обґрунтування важливості послідовності в засвоєнні знань та набуття навичок, необхідних для ефективної роботи з обдарованими дітьми, починаючи з освітніх ступенів та закінчуючи післядипломною підготовкою вчителів, аналізу теоретичних підходів до визначення та розуміння принципу наступності в контексті освітнього процесу, а також його практичного застосування в професійній

підготовці вчителів. Важливим елементом є вивчення ролі наступності в процесі становлення та розвитку педагогічних умінь і навичок, необхідних для роботи з обдарованими дітьми, зокрема, виявлення їхнього потенціалу, організації диференційованого навчання та стимулювання інтелектуального розвитку.

Підготовка вчителів до роботи з обдарованими учнями потребує системного та комплексного підходу, у якому принцип наступності відіграє важливу роль, забезпечуючи послідовність процесу набуття необхідних професійних компетентностей. Такий підхід дозволяє забезпечити ефективну підготовку вчителів, які будуть урахувати потреби обдарованих дітей у навчанні та розвитку, сприяючи їхньому повноцінному зростанню як особистостей і активних учасників освітнього процесу. Готовність учителя до роботи з обдарованими учнями є результатом його цілеспрямованої системної підготовки та виявляється у високому рівні професійно-педагогічної компетентності спеціаліста до даного виду діяльності, що базується на сукупності спеціальних знань і вмінь та стійкому вмотивованому бажанні здійснювати цю діяльність [1, с 103].

Коли йдеться про наступність освіти, то насамперед мають на увазі наступність як безперервний розвиток змістового компонента, що вбирає в себе загальну закономірність у розгортанні предмета загалом, створення на кожному з етапів відповідного базису з метою вивчення навчального предмета на вищому ступені розвитку за рахунок розширення та поглиблення тематичного, пенетрувального змісту. Проекція готовності вчителя до педагогічного супроводу обдарованої дитини відображається через системну професійну якість учителя, що визначається здатністю до ефективної реалізації професійної діяльності зі створення комфортних умов для всебічного та гармонійного розвитку обдарованої дитини.

Компетентність і рівень освітніх програм підготовки вчителів початкової школи до роботи з обдарованими дітьми в системі вищої школи (орієнтація та види освітніх програм, актуальність їхнього впровадження, смислова складова, завдання, засоби, форми і методи навчання) вступають у певну суперечність зі споживачами освітніх послуг, у ролі яких виступають студенти, учні, слухачі та їхні батьки, роботодавці (комерційні й некомерційні організації) і держава.

Такий стан справ визначається тим, що освітні програми певною мірою характеризуються автономністю, недостатньою мірою особистісно зорієнтованим мотиваційним підґрунтям, що негативно позначається на самореалізації та самоактуалізації особистості в освітньому процесі; відсутністю або слабко вмотивованим прагненням до творчої діяльності, недостатньою варіативністю освітніх маршрутів.

Процес наступності у формуванні готовності вчителів працювати з обдарованими учнями реалізується за рахунок гармонійності та кореляції цілей, змістового компонента, методів організації професійно-педагогічної підготовки вчителів у педагогічному виші, з дотримання необхідних умов:

1. Урахування наявного рівня готовності до роботи з обдарованими учнями та послідовне його підвищення. Процес формування готовності до роботи з обдарованими учнями має будуватися з урахуванням конструювання освітнього процесу відповідно до індивідуальних навчальних можливостей, обдарованості, внутрішньої мотивації через розвиток професійних умінь.

2. Досвід роботи. Специфіка полягає в тому, що прагнення вчителів працювати з обдарованими учнями має відповідати вимогам до навчання особистості, її характерних особливостей з урахуванням перспективи випереджального навчання. Без відповідного досвіду вибудувати таку траєкторію буде проблематично.

3. Цілісний характер формування бажання до роботи з обдарованими учнями. Формування бажання педагогів до роботи з обдарованими дітьми не обмежується періодом їхнього навчання в бакалавраті та магістратурі в педагогічних вишах. Обмін досвідом і співпраця педагогів здійснюється і в міжкурсовому супроводі, упродовж навчального року на щомісячних групових та індивідуальних консультаціях, під час відвідування та обговорення уроків у базових загальноосвітніх навчальних закладах.

Готовність до педагогічного супроводу обдарованих дітей розглядають як складне якісне утворення комплексу властивостей учителя, в основі якого лежать його особиста обдарованість, спеціальні знання, уміння та навички, внутрішня мотивація, певні риси характеру, що дають йому змогу на оптимальному та достатньому рівнях здійснювати розвиток і реалізацію здібностей учнів. Це здатність розуміння особливостей обдарованих дітей, уміння виявляти їхній потенціал, створювати стимулююче навчальне середовище, а також володіння методами й прийомами, що дозволяють розвивати та реалізовувати їх таланти й здібності. Крім того, важливо мати емпатію, терпіння й уміння працювати з індивідуальними потребами кожного обдарованого учня.

Список використаних джерел

1. Жосан О. Е. Концептуальні засади підготовки вчителів до роботи з обдарованими учнями. *Психолого-педагогічні умови розвитку обдарованості особистості* : матер. Всеукр. наук.-практ. семінару (Кіровоградський ОППО імені В. Сухомлинського, 20–21.04.2010 р.). : Педагогічний вісник. 2010. № 3–4. С. 102–107.
2. Ушмарова В. В. Наступність як принцип формування готовності вчителів початкової школи до роботи з обдарованими учнями в системі неперервної освіти. *Педагогічний дискурс* : зб. наук. пр. / Ін-т педагогіки Нац. акад. пед. наук України, Хмельниц. гуманіт.-пед. акад. – Хмельницький: ХГПА, 2015. Вип. 19. С.187–191.

Фітісова Ірина Максимівна,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 41-ПО групи спеціальності 013 Початкова освіта

Навчально-наукового інституту педагогіки і психології

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Пішун С. Г.

РОЗВИТОК SOFT SKILLS УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

У сучасному світі значимість soft skills, таких як комунікаційні навички, співпраця, креативність та критичне мислення, постійно зростає. Початкові класи – це період, коли формується основа особистісного розвитку. Розвиток soft skills на ранніх стадіях допомагає учням зрозуміти значення цих навичок та використовувати їх у різних аспектах життя. Сучасне суспільство постійно змінюється, і людям потрібно бути готовими адаптуватися до нових викликів та ситуацій. Розвиток soft skills допомагає учням навчитися пристосовуватися до змін та вирішувати проблеми ефективно. Тому їх формування є ознакою часу і особистою необхідністю задля успішної реалізації себе у суспільстві.

Питання розвитку soft skills активно висвітлювалося у працях О. Демченко (soft skills як крок до розвитку обдарованості дитини); Є. Зеєр, Л. Степанової (вплив м'яких навичок на становлення особистості), О. Жовнич, Н. Казьмірчук, І. Стахової (організація театру природи як засіб розвитку гнучких навичок молодших школярів), К. Коваль (розвинені soft skills як ознака успішності сучасного громадянина), Т. Кожушкіної

(формування м'яких навичок через особистісну взаємодію), С. Наход (порівняльний аналіз soft skills та hard skills), П. Мосс, С. Тіллі (розвиток soft skills через врахування всіх індивідуальних ознак самої особистості). У типових освітніх програмах (О. Савченко, Р. Шиян) та підручниках Нової української школи (І. Большакова, М. Вашуленко, Г. Іваниця, Г. Остапенко) зацентровано увагу на розвитку soft skills молодших школярів. Питання використання театральної діяльності для розвитку soft skills дітей піднімали в своїх дослідженнях І. Барановська, С. Барило, О. Деркач, М. Явоненко [2, с. 77].

Мета – дослідити практику ефективного розвитку м'яких навичок учнів початкових класів, спрямованих на підвищення їх соціальної компетентності, емоційного інтелекту, спроможності до спілкування та співпраці, становлення особистості дитини та здатність взаємодіяти з оточуючим середовищем.

Початкова школа – це на все життя. Це етап, на якому закладаються основи соціального розвитку – початок інтелектуального та духовного розвитку. Цінності, ставлення до довкілля та досвід просоціальної поведінки. І ось тому основи наскрізних компетентностей, м'які навички також відомих як супернавички, необхідно закладати вже з початкової школи. Ці навички допомагають дітям адаптуватися до різних умов життя, успішно взаємодіяти з іншими людьми та бути максимально ефективними.

М'які навички - це сукупність неформальних компетенцій та особистісних якостей, які грають ключову роль у виконанні роботи та успіху на робочому місці. Вони включають в себе такі аспекти, як комунікація, співробітництво, креативність, ефективне керівництво собою, рішучість, адаптивність, уміння працювати в команді, лідерство.

Ці навички є критичними для успішної кар'єри, оскільки вони допомагають людині взаємодіяти з іншими ефективно, адаптуватися до змін, розв'язувати проблеми та досягати поставлених цілей. Успішне володіння м'якими навичками робить працівника більш конкурентоспроможним на ринку праці та сприяє його професійному й особистому зростанню. М'які навички – це «набір нетехнічних навичок, які ведуть до успішного виконання роботи і високої продуктивності і, на відміну від спеціалізованих навичок, не вимагають спеціальних знань. На відміну від спеціалізованих навичок, вони не залежать від сектора» [5]. Тому дуже важливо щоб наша освіта мала розвивати їх, бо вони можуть стати в пригоді не лише у нашій освітній кар'єрі, а й у різних життєвих ситуаціях та обставинах.

Впровадження концепції «Нова українська школа», вимагає від учнів оволодіння набором базових навичок таких як: уміння читати й розуміти прочитане; уміння висловлювати свої думки в усній і письмовій формі; критичне мислення; уміння міркувати; уміння проявляти ініціативу; уміння створювати; уміння розв'язувати проблеми, оцінювати ризики та ухвалювати рішення; уміння конструктивно управляти емоціями; уміння використовувати емоційний інтелект; уміння працювати в групах [3]. За даними Всесвітнього економічного форуму в Давосі, найбільш затребуваними навичками є: розв'язання складних проблем; критичне мислення; креативність; робота в команді; емоційний інтелект; когнітивна гнучкість; управління людськими ресурсами; координація та орієнтація послуг; навички ведення переговорів і самоорганізації; управління часом, навички управління конфліктами.

Ці компетентності можна ще поділити на такі чотири групи відповідно до Core Competency Framework (також відомої як класифікація 4К):

1. Співпраця.
2. Комунікація.
3. Креативність.

4. Критичне мислення [4]. Автори навчальної платформи SkillsYouNeed (Велика Британія) поділяють навички міжособистісного спілкування на дві групи: особисті навички та навички міжособистісного спілкування. Особисті навички включають, наприклад, управління часом, управління емоціями, турботу про здоров'я і навички міжособистісного спілкування. Міжособистісні навички включають у себе вміння працювати в команді, спілкуватися і вирішувати конфлікти, лідерські навички [5].

Міжособистісні навички допомагають дітям, а потім і дорослим знайти свій шлях у світі, ефективно працювати з іншими людьми та досягати своїх цілей. Вони доповнюють інші навички (технічні, професійні, академічні тощо), які необхідні для виконання певної діяльності і називаються «жорсткими навичками». Володіння певними «м'якими навичками» завжди важливіше, ніж наявність академічних або технічних знань, і робить людину більш конкурентоспроможною в майбутньому. Динамічне середовище, що оточує дітей, наповнює їх знаннями, які вимагають складного критичного мислення та емоційного інтелекту [6].

Дослідження показують, що дитячий вік є найкращим часом для формування soft skills, оскільки саме в цьому віці формується основа особистості та міжособистісних відносин. Отже, такі соціальні навички допомагають дітям адаптуватися до різних життєвих ситуацій, успішно взаємодіяти з іншими людьми та функціонувати максимально ефективно. Soft skills – це набір технічних і нетехнічних навичок, які забезпечують успішну участь у діяльності та високу продуктивність і не обмежуються конкретною сферою. Цілеспрямований розвиток соціальних навичок в освітньому процесі є основою для соціалізації особистості дитини, зокрема для підготовки учнів до різних професій. Розвиток цих навичок у початкових класах може мати довгостроковий позитивний вплив на учнів.

У подальших дослідженнях можна зосередитися на вивченні конкретних програм та методик, які ефективно сприяють розвитку soft skills у початкових класах, а також на вивченні впливу цього розвитку на подальший успіх учнів у навчанні та житті. Також важливо вивчити, як soft skills можна інтегрувати у різні аспекти навчального процесу та як вони сприяють загальному розвитку особистості учнів.

Список використаних джерел

1. Горлова А., Калашнікова Ю. Шляхи розвитку soft skills як передумова формування соціальної компетентності майбутнього вчителя початкової школи. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2022.183 –189 с.
2. Жовнич О.В., Стахова І.А. Діагностика розвитку soft skills дітей молодшого шкільного віку. *Інноваційна педагогіка*. Випуск 51. Том 1. 2022. с. 76–79.
3. Концепція Нової української школи. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkolacompressed.pdf> (дата звернення: 05.02.2024)
4. Top 10 Soft Skills for 2020: What They Are and How To Train Them. 2016. URL: <https://www.game-learn.com/en/resources/blog/top-soft-skills2020-how-to-train-them/> (дата звернення: 06.02.2024)
5. Soft skills: універсальні навички європейського рівня. URL: <https://studway.com.ua/soft-skills/> (дата звернення: 06.02.2024)
6. 5. Dimitrova K. Formation of soft skills in preschool and primary school age - an important factor for success in a globalizing world. *Knowledge International Journal*, 28(3), 2018. 909 – 914 р. URL: https://www.researchgate.net/publication/372623265_PRIORITETI_PROFESIJOI_PIDGOTOVKI_MAJBUTNIH_UCITELIV_POCHATKOVIH_KLASIV_ANALIZ_EVROPEJSKOGO_DOSVIDU (дата звернення: 06.02.2024)

Бершадська Катерина Юріївна,
студентка 11-ПО групи спеціальності 013 Початкова освіта
Навчально-наукового інституту педагогіки і психології
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Пішун С. Г.

ТВОРЧИСТЬ ЯК ОДИН ІЗ СКЛАДНИКІВ РОЗВИТКУ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Реформування системи освіти в Україні спричинене зміною нового підходу до здійснення освітнього процесу. Основним акцентом сучасної школи є зосередження уваги на особистості дитини, її природних здібностях і нахилах. Набуває актуальності особистісно орієнтоване навчання, яке отримало втілення в педагогіці партнерства та принципі дитино-центризму Нової української школи. Т. Мотуз стверджує: «Педагогіка партнерства передбачає співпрацю і відкритий діалог усіх учасників освітнього процесу (учнів, учителів, батьків) та базується на принципах поваги до особистості кожного, толерантності, доброзичливості й позитивному ставленні, прийнятті та погодженні спільних правил та обов'язків, визнанні цінності родини та учнівського колективу» [3]. Тому національна система освіти декларує необхідність «розвивального навчання» та «особистісно-орієнтованого навчання». Кількість дітей з особливими освітніми потребами в Україні з кожним роком зростає. За даними Державного управління статистики, станом на 1 січня 2020 року в Україні налічувалося 163 900 дітей з інвалідністю, і щороку ця кількість зростає на 0,5%. Крім того, військові дії на нашій території сприяють цьому збільшенню. Багато з цих дітей талановиті та креативні, і через свої особливості їм психологічно складно соціалізуватися, особливо знайти своє місце в дитячому суспільстві. Сучасна нестабільність та швидкі соціальні зміни призвели до того, що частина населення втрачає орієнтири і не здатна вирішувати проблеми, що постають перед ними. Реалізація через творчість допомагає таким дітям підвищити їхню здатність до адаптації та інтеграції.

Визнаючи необхідність досліджень, що враховують вікові та особистісні особливості дітей необхідно усвідомлювати потребу досліджень, що враховують вікові та особистісні особливості дітей. Потрібно частіше та детальніше зупинитися на психолого-педагогічних закономірностях розвитку дітей молодшого шкільного віку, як об'єктів творчого впливу вчителя. Цей вік, безперечно, є найбільш сенситивним для формування креативності. Це пов'язано з тим, що саме в цей період відбуваються новоутворення, які призводять до творчих успіхів у дорослому віці. До таких новоутворень належать розвиток фантазії та уяви, творчого мислення, допитливості та спостережливості, розвиток здатності до аналізу явищ навколишнього середовища, порівняння та узагальнення фактів, формулювання висновків, практичної оцінки діяльності, активності та особистої ініціативи, серед інших психічних характеристик. Саме на початковому етапі загальної середньої освіти починають формуватися і диференціюватися потреби, що лежать в основі інтересів, нахилів і творчої діяльності [2].

З творчістю як одним із складників розвитку дітей з особливими освітніми потребами можна працювати за допомогою різноманітних матеріалів і методів. Наприклад, використання малюнків, ліплення, виготовлення аплікацій, театралізовані вправи, музичні ігри та інші творчі активності можуть стати ефективними засобами розвитку та самовираження дітей з особливими потребами. Важливо пам'ятати про

індивідуальний підхід до кожної дитини і враховувати їх особливі потреби та можливості.

Мета творчості для дітей з особливими потребами полягає в тому, щоб надати їм можливість виразити себе, розвивати свої унікальні здібності та навички, а також допомогти їм знайти внутрішню гармонію та впевненість у собі. Через творчість, діти можуть вибудовувати позитивні стосунки з іншими та збагачувати свій внутрішній світ. Такий підхід сприяє їх адаптації до навколишнього середовища та сприяє їхньому процвітання. Це може бути важливим інструментом для сприяння їхньому самовираженню, розвитку креативності та підтримки моторних навичок. Також творчість може впливати на підвищення самооцінки та соціальної адаптації дітей з особливими потребами. Тому діти з особливими освітніми потребами – це діти з добре розвиненими когнітивними, емоційними, регуляторними, психомоторними, особистісними та іншими сторонами психофізичного розвитку і з певним потенціалом у різних видах діяльності [4, с. 29]. Й. Галехер називає таких дітей «двічі особливими дітьми». Двічі особливими дітьми і вважав, що приблизно 2% дітей з особливими потребами є обдарованими. Загальна картина розвитку дитини може маскувати її потенціал, тобто приховані таланти. Діти, схильні до рефлексії та самоаналізу, становлять небезпеку для розвитку своєї особистості. У них, як правило, розвивається низька самооцінка, низькі прагнення і низьке сприйняття компетентності, що сприяє їх відчуженню від «нормальних» однолітків.

Як уже зазначалося, цьому можна запобігти, створивши для таких дітей сприятливі умови для повного розкриття їхніх талантів. Надавши їм можливість продемонструвати свої здібності та стимулюючи їхнє прагнення до успіху. За наявності сприятливих умов і досягнення відповідних результатів, наприклад, 13-річна українська дівчинка з синдромом Дауна – Ліза Карявченко-Бабіч стала лауреатом міжнародного музичного фестивалю. У дослідженнях Дж. Міллера показують, що діти з розладами аутистичного спектру, які майже не розмовляють, можуть зіграти будь-яку мелодію на піаніно а також можуть транспонувати та імпровізувати в будь-якій тональності [1, с. 193-194].

Варто зазначити, що не лише звичайні діти, а й діти з особливими освітніми потребами потребують адаптації до складного соціуму. Враховуючи рівень розвитку цих дітей, а це переважно діти з 13 помірно складними порушеннями у КЗ «Комплексний реабілітаційний центр Глухівської міської ради», результатом кропіткої роботи психологів та педагогів є те, що у них поступово розвивається більш точна координація рухів, зосереджується увага на концентрувати увагу та розвивати певні спонтанні якості (наприклад, наполегливість, як бажання довести справу до кінця та зробити її якнайкраще). Це також покращує настрій. Спостереження показують, що саме творчість творить дива. Завершивши творчу роботу і оцінивши свої вироби і малюнки, діти відчують не тільки задоволення і радість, а й гордість і корисність. Творча діяльність збагачує життя дітей, активізує їхні природні здібності, дає їм можливість для роздумів і дозволяє відчути, що їх люблять, підтримують та готові допомогти.

Таким чином, природний потяг до прекрасного, творчість як основа соціалізації та адаптації особливих дітей, а також творча діяльність є найкращою терапією, оскільки дозволяє їм висловити власне сприйняття себе та свого оточення. Творчість грає важливу роль у розвитку дітей з особливими освітніми потребами. Вона допомагає їм виражати свої почуття і думки, розвивати уяву та креативне мислення. Крім того, через творчість діти можуть знайти способи взаємодії з навколишнім світом, що сприяє їхньому соціальному та емоційному розвитку. Навчання через мистецтво і розважальні заняття може бути особливо ефективним для цієї групи дітей.

Список використаних джерел

1. Ільїна Н.М. Психологія творчості та обдарованості : навч. посіб. 2-е вид., переробл. Суми Університетська книга, 2020 234 с.
2. Корольова Л. Підготовка майбутніх учителів початкових класів Нової української школи до розвитку креативних здібностей молодших школярів. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. Серія 5 «Педагогічні науки: реалії та перспективи». 2019. Вип. 71. 2019. С. 147–151. DOI: <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2019.71.34>.
3. Мотуз Т. Цінності професійної діяльності вчителя початкових класів Нової української школи. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : збірник наукових праць. Запоріжжя : КПУ, 2020. № 70. Т. 3. С. 85. DOI: <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.70-3.15>.
4. Соціально-педагогічна підтримка обдарованих дітей-інвалідів зб. мат /за ред. В. І. Бондаря, В. В. Засенка. Київ. Науковий світ, 2005 167 с

Кутяїна Вікторія Сергіївна,

студентка 60М-ПО групи спеціальності 013 Початкова освіта

Навчально-наукового інституту педагогіки і психології

Науковий керівник: доктор філософії, ст. викладач Тихонова А. П.

МЕДІАТЕХНОЛОГІЇ ЯК СКЛАДНИК ФОРМУВАННЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У сучасному цифровому світі, де доступна величезна кількість інформації, здатність критично мислити стає однією з найважливіших навичок людини. Це стосується і молодших школярів, які змалечку активно взаємодіють з медіа.

Медіатехнології відіграють важливу роль у формуванні критичного мислення молодших школярів. Завдяки медіатехнологіям (інтернет, електронні ресурси), молодші школярі мають доступ до широкого спектру інформації. Це може допомогти їм розвивати навички критичного мислення, оцінювання достовірності джерел та аналізу інформації. Застосування медіатехнологій допомагає учням розуміти, як працюють різні медіаформати і яким чином вони можуть бути використані для маніпулювання аудиторією. Це дозволяє дітям критично оцінювати медійний контент і розрізняти факти від думок та реклами.

Використання медіатехнологій у навчанні стимулює творчість та проблемне мислення. Ігрові та інтерактивні програми допомагають молодшим школярам вирішувати проблеми, а також розвивати вміння аналізу та синтезу інформації. Через медіатехнології діти спілкуються та співпрацюють один з одним навіть на великій відстані, що розвиває навички комунікації, роботи в команді та взаємодопомоги, що також є важливими компонентами критичного мислення [1; 3].

Навчання використовувати медіатехнології не лише збагачує навички дітей, але й передбачає креативне використання означених технологій для вирішення проблем і втілення власних ідей. Загалом, медіатехнології є важливим засобом формування критичного мислення у молодших школярів, якщо вони використовуються з розумінням та врахуванням педагогічних цілей.

Критичне мислення — це складна навичка, яка включає аналіз, синтез, оцінку, аргументацію та багато інших. Ключові характеристики:

- свобода і незалежність (здатність висловлювати думки незалежно від інших);
- інформація є відправною точкою для розвитку, а не кінцевою точкою (велика кількість матеріалу має бути опрацьована, щоб виробити збалансовану думку);
- починається з постановки запитань і проблем, які потрібно вирішити (перший крок у навчанні учнів критично мислити - допомогти їм побачити, що навколо них нескінченна кількість проблем);
- використовує переконливі аргументи (коли людина представляє своє рішення і підкріплює його вагомими доказами);
- є соціальним процесом (будь-яка ідея перевіряється і вдосконалюється, коли ми ділимося нею з іншими; ми поглиблюємо власні позиції, коли сперечаємося, обговорюємо, не погоджуємося і обмінюємося ідеями з іншими) [3, с. 13-18].

Діти молодшого шкільного віку є вразливою групою і потребують допомоги у розвитку критичного мислення. Медіатехнології можуть сприяти цьому шляхом створення інтерактивних завдань, дискусійних платформ, аналізу відкритої інформації, тощо.

Обираючи медіатехнології важливо враховувати вік та рівень розвитку учнів, використовувати медіатехнології на всіх етапах уроку, а не лише на окремих. Крім того, важливо використовувати медіатехнології, які сприяють розвитку критичного мислення, а не лише пасивному споживанню інформації.

Існує безліч способів використання медіатехнологій. Сьогодні важко уявити урок без інтерактивної дошки. Її можна використовувати для створення інтерактивних вправ та ігор, візуалізації інформації, або спільної роботи над проектами [2].

Мультимедійні презентації - ще один невід'ємний інструмент сучасного уроку. Мультимедійні презентації дозволяють додавати аудіо, відео, зображення, анімацію та завдання до навчального матеріалу.

Однак використання медіатехнологій може мати як позитивний, так і негативний вплив на формування критичного мислення. За останні роки проведено велику кількість досліджень щодо впливу медіатехнологій на розвиток критичного мислення молодших школярів. Хоча деякі дослідження відображують, що використання цифрових інструментів позитивно впливає на розвиток критичного мислення, інші дослідження показують негативні або неоднозначні результати.

Позитивний вплив: медіатехнології забезпечують легкий доступ до різноманітних джерел інформації, що дозволяє школярам ознайомлюватися з різними точками зору і вчитися порівнювати та аналізувати їх; використання інтерактивних засобів, наприклад, освітні ігри, віртуальні екскурсії сприяє залученню учнів до освітнього процесу, роблячи його цікавішим і мотивуючим; медіатехнології допомагають розвивати уміння критично мислити шляхом застосування завдань, що потребують аналізу, синтезу та оцінювання інформації; використання різних мультимедійних ресурсів (відео, аудіо, графіки) допомагає учням краще зрозуміти складні концепції та розвиває вміння інтерпретувати інформацію з різних медіа. Негативний вплив: велика кількість доступної інформації призводить до інформаційного перевантаження, що ускладнює процес її критичного осмислення і може спричинити поверхневе сприйняття матеріалу; недостатня медіаграмотність призводить до сприйняття фейкових новин та дезінформації, що негативно впливає на здатність учнів розрізняти достовірні джерела від недостовірних; надмірне використання медіатехнологій призводить до залежності, що може знижувати здатність до самостійного мислення і аналізу без допомоги технічних засобів; використання медіатехнологій зменшує живе спілкування між учнями, що є важливим

для розвитку комунікативних навичок і емоційного інтелекту, які також є частиною критичного мислення.

Для максимізації позитивного впливу та мінімізації негативного, важливо інтегрувати медіатехнології в освітній процес розумно, підтримувати баланс між використанням медіатехнологій і традиційними методами навчання. Наприклад, використання інтерактивних дошок допомагає краще аналізувати інформацію та формувати власну думку. А також використання навчальних відео допомагає краще оцінювати достовірність інформації, важливо враховувати вплив цифрових медіа на зосередженість, увагу та розуміння інформації, що може бути негативним для розвитку критичного мислення [4; 5].

Таким чином, медіатехнології відіграють ключову роль у формуванні критичного мислення молодших школярів, забезпечуючи інтерактивне та динамічне навчальне середовище. Вони сприяють розвитку аналітичних навичок, критичного осмислення інформації та творчого підходу до вирішення проблем. Завдяки медіатехнологіям учні отримують можливість доступу до різноманітних джерел інформації, що стимулює їхню здатність до аналізу, синтезу та оцінювання отриманих даних. Крім того, інтеграція медіатехнологій у освітній процес підвищує мотивацію до навчання, сприяє розвитку комунікативних навичок та співпраці. Відтак, використання медіатехнологій є необхідною умовою для ефективного розвитку критичного мислення молодших школярів у сучасному освітньому середовищі.

Список використаних джерел:

1. Ампілогова Л., Шкребець О. Розвиток у молодших школярів критичного ставлення до медіаресурсів на основі їх інтегрування в освітній процес. URL: https://www.aup.com.ua/uploads/Zbirnik_konf_AUP_2017.pdf
2. Смирнова О. В. Формування критичного мислення молодших школярів засобами медіаосвіти. *Вісник Житомирського державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Серія: Педагогічні науки. 2020. Вип. 29. С. 142-147.
3. Сухомлинська О. В. Розвиток критичного мислення молодших школярів на уроках української мови та літератури. *Наукові записки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. Серія: Педагогічні науки. 2020. Вип. 25 (2). С. 140-146.
4. Шевченко О. М. Використання медіатехнологій у формуванні критичного мислення молодших школярів. *Сучасні інформаційні технології та методики навчання в початковій школі* : збірник наукових праць / за ред. О. М. Білостоцького. Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2020. С. 212-217.
5. Яременко О. М. Роль медіаосвіти у формуванні критичного мислення молодших школярів. *Педагогічна майстерність*. 2020. № 26. С. 123-128.

Копилова Олена Іванівна,

магістрантка 6М-П групи спеціальності 053 Психологія

Навчально-наукового інституту педагогіки і психології

Науковий керівник: ст. викладач Шейко Г.Д.

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ МІЖОСОБИСТІСНОГО СПІЛКУВАННЯ ПІДЛІТКІВ

Вступ. В умовах постійного інформаційного розвитку та необмеженого доступу до інтернет ресурсів тема міжособистісного гендерного спілкування має не аби яку

актуальність в Україні і у світі в цілому. В Україні в умовах війни проблема міжособистісного спілкування набуває все більшої актуальності. Вільний доступ до соціальних груп, інтернет ресурсів відіграє важливу роль у розвитку особистості підлітків та у формуванні їх світогляду.

Адже усвідомлення себе особистістю відбувається у підлітка в першу чергу в процесі спілкування із ровесниками. Тому багато психологів вважають спілкування у цьому віці одним із провідних видів діяльності. Міжособистісне спілкування є одним з факторів, що зумовлюють активність особистості тінейджерів. Доведено, що соціальна активність підлітків може формуватися за двома основними напрямками: шляхом інтеграції особистості з колективом, засвоєння індивідуальних норм, цінностей і ролей, які слалися в групі, що робить школяра емоційно більш стійким, сильним або шляхом протистояння особистості колективу, протидії груповому тиску. Розв'язання проблеми у міжособистісному спілкуванні між підлітками дає їм можливість позбутися внутрішніх та зовнішніх конфліктів, краще адаптуватись до соціального середовища, сформувати адекватні стосунки з ровесниками як своєї, так і протилежної статі.

Мета полягає у тому щоб розглянути на основі теоретичного аналізу зміст, структуру, фактори, стадії та психологічні механізми особливостей гендерного міжособистісного спілкування підлітків.

Матеріали та методи: теоретичний аналіз, систематизація та узагальнення наукової літератури з проблематики дослідження, спостереження, вивчення досвіду роботи вітчизняних та зарубіжних науковців, анкетування, опитування, математичні методи обробки емпіричних даних.

Результати. Для аналізу вищезазначеної проблеми велике значення мають сучасні дослідження Д. Ельконіна, Т. Драгунової, Л. Виготського, В. Абраменкової, Ю. Альошина, А. Волович, Ю. Гусева, М. Кікінежді, В. Романова, В. Москаленко та багатьох інших.

Відносини з однолітками підліток вважає своїми власними, особистими відносинами, де він має право і може діяти самостійно. Будь – яке втручання дорослих, тим паче нетактовне, викликає образи, протест, супротив. Для багатьох підлітків дружба і її закони є першочерговими. Тому аналіз та розробка методів та засобів впливу на питання міжособистісного спілкування набувають великої значення у освітньому процесі.

Дослідження, що було проведене в межах міжнародного проєкту «Здоров'я та поведінкові орієнтації учнівської молоді», з метою дізнатися яке місце соціальні мережі та віртуальне спілкування займають у житті підлітків.

За даними дослідження, що майже кожен четвертий підліток повідомив, що за останній рік регулярно розумів, що не міг думати ні про що, крім моменту, коли буде можливість знову користуватися соціальними мережами. Найбільше таких було серед хлопчиків 10 років (35,2%).

Відчували себе погано через неможливість користуватися соціальними мережами 15,1% опитаних учнів.

Результати дослідження засвідчили, що 18,2% підлітків регулярно нехтували іншими справами (хобі, спорт, навчання, екскурсії тощо) через те, що хотіли бути в соціальних мережах. Більшість із них, це дівчата – 26,0%.

Кожен шостий (16,8%) опитаний зізнавався, що мав регулярні сварки через використання соціальних мереж. Найбільша частка таких серед дівчат (23,4%) та хлопців (20,5%). Через використання соціальних медіа, у підлітків можуть траплятися конфлікти з батьками, братами чи сестрами —13,5%.

Підлітки можуть сидіти у соціальних мережах, щоб позбутися негативних емоцій, про що повідомили 32,8 % хлопців та 39,9% дівчат.

Особливості наведених показників значною мірою залежать від змісту чи спрямованості мотивації. Її вплив виявляється в порушенні будь-якої з функцій спілкування (перцептивної, комунікативної тощо). Існує також особливий вид труднощів, які полягають у неможливості реалізації значущих для особистості мотивів з людьми зі свого оточення. Цю категорію труднощів не всі усвідомлюють, тому що це вимагає досить розвинутої рефлексії, але її переживають, і виявляється вона у скаргах на відсутність розуміння з боку співрозмовника.

Отримані результати дослідження показали, що значний відсоток (63%) підлітків сприймають психологічну атмосферу колективу як найбільш позитивну. Ще 37% - як нейтральну за своїми характеристиками. Негативних оцінок психологічної атмосфери у досліджуваних підліткових колективах не було виявлено. Показники анкетних даних та даних опитування свідчать про те що молодь достатньо категорична у своїх поглядах до гендерної приналежності, та має незначні проблеми у спілкуванні саме з протилежною статтю.

Висновки: спілкування з однолітками у безпечному середовищі має надзвичайну важливість для формування власного ставлення до ситуації, а також для творення візії майбутнього. У безпечному середовищі яке передбачає наявність підтримки, розуміння та відсутність осуду, присутній емоційний контакт, спільна дія, мотивована аудиторія. Відкритий діалог з однолітками дозволяє підліткам обговорювати свої думки, переживання та досвід, що відіграють ключову роль у формуванні їхньої індивідуальності та світогляду. Це дає їм можливість зрозуміти різні погляди, розширити свої горизонти та розвиватися. У сучасному світі, де постійно змінюються виклики та проблеми, діалоговий формат виявляється ефективним засобом залучення молодих людей до пошуку відповідей, розуміння та прийняття відповідальності за результати своїх рішень. Обговорення у межах модерованих діалогів включає в себе відкритий обмін думками та ідеями між підлітками з метою досягнення спільного розуміння та знаходження оптимальних рішень. Тому допомогти підліткам набуті комунікативних здібностей є важливим фактором у формуванні особистості.

Список використаних джерел

- 1.Дмитрієва С.М., Гаврилова Н.В. Методи дослідження творчих здібностей школярів: Посібник-практикум. Житомир, 2002.
- 2.Дружинін В.Н. Когнітивні здібності: структури, діагностика, розвиток. К.: 2001.
- 3.Максименко С.Д. Загальна психологія: навч. посіб. К. : Форум, 2000.
- 4.Максименко С.Д., Носенко Е.Л.. Експериментальна психологія (Дидактичний тезаурус) : навч. посіб. К.: МАУП, 2002.

Рожкова Ілона Анатоліївна,
студентка 60-41 П спеціальності 053 Психологія
Навчально-наукового інституту педагогіки та психології
Науковий керівник: ст. викладач Шейко Г. Д.

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВНУТРІШНЬОЇ ПОЗИЦІЇ ДОРОСЛОГО У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Вступ. Підлітковий вік (за вітчизняними віковими періодизаціями – 11–15 років) вважається «кордоном» між дитинством і дорослим віком. Цей проміжок життя часто

характеризують з використанням епітетів «перехідний» і «кризовий», оскільки він є одним з найскладніших і найбільш чутливих людського життя. Разом з суттєвою трансформацією організму відбуваються системні зміни психіки. На думку Л. Орбан-Лембрик основними характеристиками підліткового віку є статеве дозрівання як базова фізіологічна домінанта; потреба до самопізнання через соціальні контакти; виявлене почуття дорослості; актуалізація комунікативної потреби у стосунках з однолітками [3]. А. Зимянський вважає, що підлітки більш спрямовані на саморозвиток, що є умовою становлення самосвідомості [2]. На думку С. Булах самосвідомість у підлітковому віці визначає стабілізацію внутрішньої позиції дорослого та спрямованість на самостійність [1]. Не зважаючи на виключне значення означених процесів для формування особистості механізми становлення внутрішньої позиції дорослого вивчені недостатньо. Це пов'язано з низкою чинників, зокрема, з відсутністю чіткого, методично обґрунтованого діагностичного інструментарію. Пропоноване дослідження робить спробу хоча б частково розв'язати описану наукову проблему.

Мета – емпірично з'ясувати особливості прояву внутрішньої позиції дорослого у старших підлітків.

Методи й матеріали. Як уже зазначалося, досить проблемним аспектом дослідження є відсутність чітких методів вивчення внутрішньої позиції дорослого. З огляду на це, було використано методику Особистісний диференціал. Цей інструмент включає дванадцять пар антонімічних показників кожен з яких слід оцінити за семибальною шкалою. Досліджуванам потрібно було визначити на бланку позицію характерну для себе з інструкцією «Оцініть себе у дорослому віці». У дослідженні брали участь 43 підлітки віком 14 – 15 років. Такий інтервал обрано з урахуванням стабілізації рефлексії і самооцінки у досліджуваному проміжку, що допоможе надати більш валідні результати. Для обробки даних використано обчислення середнього арифметичного значення.

Результати. Результати обробки отриманих даних представлено у таблиці 1. Чим більше показник середнього арифметичного наближається до семи, тим більш виражений правий, умовно «негативний» край пропонованої діади. Чим ближче показник середнього значення до одиниці, тим більш виражений лівий, умовно «позитивний» край діади. Показник на рівні 4 характеризує аморфність в оцінці якостей.

Таблиця 1.

Уявлення про себе як дорослого у підлітковому віці

Пари ознак	Показник середнього арифметичного
Хороший – поганий	3,91
Могутній – безсилий	2,23
Швидкий – повільний	3,43
Гарний – потворний	1,54
Активний – пасивний	4,65
Великий – маленький	1,91
Енергійний – млявий	1,45
Безпроблемний – проблемний	5,91
Сильний – слабкий	1,32
Приємний – неприємний	2,16
Натхненний – байдужий	4,26
Потужний – кволий	2,13

Проаналізуємо отримані результати. Досліджувані підлітки не можуть себе однозначно оцінити як хорошого чи поганого дорослого у майбутньому. Фіксується переважання ставлення до себе у дорослому віці як потужної і сильної людини, що характеризується високими показниками привабливості. За параметром «швидкість – повільність» виявлено переважання аморфних, нечітких проявів. Також старші підлітки не можуть себе однозначно оцінити як активного чи пасивного у дорослому віці. Виявлений показник більше наближається до пасивності. У внутрішній позиції дорослого спостерігається домінування уявлення про себе як «великого», енергійного й приємного. Доросле життя уявляється підлітками як сповнене проблемами і труднощами. За позицією «натхненність – байдужість» не виявлено чітких показників.

Висновок. Отже, можна зробити висновок, що внутрішня позиція дорослого старших підлітків характеризується амбівалентністю й нечіткістю уявлень. Водночас, досліджувані схильні оцінювати себе як сильну і потужну особистість, що має вирішувати життєві труднощі. Подальші перспективи досліджень вбачаємо у визначенні гендерних відмінностей змісту і структури внутрішньої позиції дорослого у підлітковому віці.

Список використаних джерел

1. Булах І.С. Вивчення проблеми морального зростання особистості підліткового віку. *Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент*. 2013. Вип. 12. С. 146–155.
2. Зимянський А. Психологічні особливості розвитку моральної позиції підлітків. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2012. Вип. 3. С. 252–257.
3. Орбан-Лембрик Л.Е. Соціальна психологія : у 2 кн. К., 2004. Кн. 1: Соціальна психологія особистості і спілкування. 576 с.
4. Яновська С., Севост'янов П., Туренко Р. Психометричні показники та адаптація методу Ч. Осгуда «Семантичний диференціал» (українська версія методу). *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, серія «Психологія»*, 2023. Вип. 74. С. 24–30.

Павленко Богдан Вікторович,
студент 6М-П групи спеціальності 053 Психологія
Навчально-науковий інститут педагогіки і психології
Науковий керівник: ст. викладач. Шейко Г. Д.

ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Вступ. Волонтерська діяльність за сучасних умов є важливим явищем для сучасної України, а також популярною й поширеною світовою практикою. Громадяни активно виступають як суб'єкти соціальних конфігурацій та перетворень, відповідно залучення їх до волонтерської діяльності формує основу для ефективного співробітництва та взаємодії між державою та суспільством. Саме волонтерська діяльність, з одного боку, надає можливість до самореалізації та максимальної свободи в організації своєї діяльності, а з іншого – волонтери є дуже вразливою категорією, оскільки мають мінімальні соціальні гарантії.

Мета – розкрити теоретичні психолого-педагогічні особливості волонтерської діяльності.

Матеріали та методи. Теоретико-методологічною основою дослідження слугував системний аналіз як науковий метод пізнання. При здійсненні дослідження застосовувалися загальнонаукові та спеціальні методи, зокрема: індукції та дедукції – на етапі збору, систематизації і обробки необхідної інформації; аналізу і синтезу – при поєднанні складових мотивації; діалектичний – при пізнанні змісту і сутності мотивації; монографічний – при вивченні наукового досвіду мотивації у психології; абстрактно-логічний – при формуванні теоретичних висновків та пропозицій з теми дослідження.

Результати. Волонтерство (волонтер від фр. *volontaire*) – це альтруїстична діяльність, яка здійснюється за власним бажанням для того щоб принести користь іншій людині, групі або організації, без розрахунку на винагородження. Вперше поняття «волонтер» використали в Європі у XVII столітті. Так називали добровольців, які вирушили на війну або військову службу. У сучасному розумінні визначення цього поняття почали використовувати після Першої світової війни. В 1920 р. у Франції з'явилася перша зареєстрована добровольча організація «Громадянська міжнародна служба» (SCI), метою якої було післявоєнне відновлення європейських міст та селищ. Саме цей рік у світі прийнято вважати датою народження руху волонтерів.

Варто зазначити, що волонтерство загальнодоступне у більшості країн та стає важливим педагогічним ресурсом розвитку суспільства. Волонтери є важливою ланкою у розвитку прогресу та підвищення загального рівня добробуту країн, не тільки у межах національних програм, а й програм ООН з надання гуманітарної допомоги, технічного співробітництва, дотримання прав людини, демократизації суспільства.

У прийнятій у січні 2001 р. Декларації про волонтерську діяльність зазначено, що волонтерство є основою громадянського суспільства, воно привносить у життя потребу в мирі, безпеці, свободі, справедливості. Акцентується увага на тому, що волонтерство – це спосіб збереження й закріплення загальнолюдських цінностей, реалізації прав та обов'язків громадян, особистісного зростання на основі усвідомлення людського потенціалу. У Декларації підтримуються права кожної людини, яка бажає бути волонтером незалежно від її культурних, етнічних особливостей, релігії, статі, віку, фізичного й матеріального положення. Кожен має право дарувати свій час, енергію і талант іншим людям не очікуючи за це винагороди [2]. Отже, в основі волонтерської діяльності лежить альтруїзм, безкорисливість та гуманність.

В контексті суб'єктного підходу, вчені виділяють наступні функції волонтерської діяльності:

1. Світоглядна. Волонтер у процесі здійснення суспільно корисної діяльності відчуває значущість свого існування, необхідність й важливість своєї діяльності, усвідомлює свою роль у цьому процесі.

2. Виховна. Участь у волонтерських проектах вимагає від особистості відповідальності, прояву таких якостей, як милосердя, доброта, чесність, самовідданість та ін.

3. Комунікаційна. Діяльність волонтера спрямована на інших людей, які опинилися у важкій життєвій ситуації у зв'язку з соціальними, економічними та іншими факторами (допомога людям похилого віку, дітям-сиротам, людям з тяжкими захворюваннями та ін.). Волонтерська діяльність пов'язана з необхідністю спілкування з керівниками волонтерської або іншої громадської організації, іншими волонтерами, цільовою групою, працівниками державних організацій, у яких здійснюються волонтерські проекти та ін.

4. Освітня. Волонтер не отримує винагороди за свою працю, однак його винагорода полягає в тому досвіді, який він отримує у процесі здійснення волонтерської діяльності. Залежно від соціальних проектів, які волонтер визначає для себе самостійно, він отримує різноманітний досвід, включаючи уміння та навички, необхідні для здійснення тієї чи іншої діяльності.

5. Формування соціального капіталу. Взаємодія з працівниками державних організацій, особисті контакти з людьми, яким надається допомога, іншими волонтерами та членами громадських організацій формують для волонтера додатковий соціальний капітал.

6. Рекреаційна. Волонтерська діяльність є засобом активного та соціально корисного проведення часу. Волонтери, працюють з науковою літературою, на спортивних заходах, у музеях, художніх галереях, у педагогічних таборах та ін., мають можливість поєднання своїх обов'язків як волонтера з організацією свого вільного часу.

7. Профілактична. Високі моральні вимоги до особистості волонтера, організація вільного часу здійснюють превентивний вплив на особистість із запобігання девіантній поведінці [5].

З огляду на вищезазначене, можемо виділити характерні для всієї сукупності волонтерів особливості. Так, О. Ніколіна, І. Астремська стверджують, що: «... найбільш показовими з погляду вивчення особистості волонтера є такі детермінанти особистості, як моральність, комунікативність та спрямованість на спілкування, стійкість, швидкість адаптації до стресових ситуацій, стабільність, відкритість до нового досвіду, орієнтація на перетворення, оптимізм, активність, сила й поведінка, як соціальний фактор прояву особистісного розвитку [3]». Схожі якості виділяють І. Кі, М. Кайлані, додаючи, що: «... волонтери ініціативні, здатні приймати самостійні рішення й володіють вищим соціальним інтелектом [7]».

У свою чергу, Н. Гапон, А. Худзіцка-Чупала наголошують на наявності у волонтерів середнього рівня емпатійності та мотиву «прагнення до людей», а також високий рівень розвитку мотивації допомоги [1]. У зв'язку з цим, на нашу думку, волонтери можуть керуватися у своїй діяльності одночасно кількома мотивами, пов'язаними як з бажанням надати допомогу іншим, так і з потребою до самореалізації. Однак, варто зазначити, що більшості ситуацій щодо прагнення допомагати менш захищеним верствам населення не пов'язано з негативним, особистісним досвідом волонтерів, за якого вони могли б зіштовхнутися з важкими життєвими обставинами, внаслідок їхнього безпорадного стану в минулому [4].

М. Весіна зазначає, що волонтерська діяльність створює умови для реалізації значної кількості потреб волонтерів. До прикладу, основні потреби: необхідність у відчутті власної корисності, потреби в спілкуванні та творчості, потреби в самореалізації та самостійності, а також потреби в отриманні соціального досвіду. Вчена наголошує, що волонтерська діяльність як вид активності визначає світогляд молоді та: «... якщо на початковому етапі волонтерської діяльності мотиви учасників скоріше індивідуальні або зосереджені на спілкуванні у групі, то згодом вони стають все більш соціальними, спрямованими на інших, навіть незнайомих людей [6]».

Висновки. Волонтерська діяльність охоплює значний перелік діяльності, що заснована на добровільному надання допомоги іншим. В основі волонтерської діяльності лежить альтруїзм, безкорисливість та гуманність. Залежно від специфіки спрямованості волонтерства, ця діяльність може передбачати свої індивідуальні принципи та особливості, відповідно, волонтери повинні мати певні якості та володіти набором знань та навичок. Волонтерство сприяє розвитку емоційної, чуттєвої сфери особистості, змінює та формує її ціннісний світ, що активізує пізнавальну діяльність, сприяє реалізації соціальної та творчої активності, особистісного зростання.

Список використаних джерел

1. Гапон Н., Худзіцка-Чупала А. Соціально-психологічні аспекти дослідження волонтерства: мотивація та організаційні очікування волонтерів. *Габітус*. 2023. Вип. 47. С. 171-175.

2. Декларація про волонтерську діяльність, прийнята на XVI Всесвітній конференції волонтерів у січні 2001 р. URL: http://www.volunteer.kiev.ua/pages/History_volunteer
3. Ніколіна О., Астремська І. Спрямованість волонтерів: психологічні особливості волонтерської діяльності. *Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки*. 2023. Вип. 17. С. 31–37.
4. Подолянчук Д. Дослідження когнітивної складової ціннісних орієнтацій студентів-волонтерів. *Психологічні перспективи*. 2021. № 37. С. 185–201.
5. Auld C., Hoyer R., Cuskelly G. Working with Volunteers in Sport: Theory and Practice. Taylor & Francis Group, 2006. 176 p.
6. Exploring the interaction between volunteering status, paid job characteristics and quality of volunteers' motivation on mental health / M.L. Vecina et al. *Voluntas: Int. J. Volun. Nonprofit Organ.* 2016. № 27. P. 790–809.
7. Motivations for volunteering and its associations with time perspectives and life satisfaction: A latent profile approach / Y.H. Kee et al. *Psychological Reports*. 2018. № 121 (5). P. 932–951.

Ткаченко Альона Іванівна,
 магістрантка 6М-П(з) групи спеціальності 053 Психологія
 Навчально-наукового інституту педагогіки і психології
 Науковий керівник: ст. викладач Шейко Г.Д.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТАНУ ТРИВОЖНОСТІ СУЧАСНИХ ПІДЛІТКІВ

Вступ. Значення феномена тривожності у психологічній науці оцінюється дуже високо. Очевидним є той факт, що тривожність, з одного боку, є однією з першочергових проблем сучасної цивілізації, основною характеристикою сучасного соціуму. З іншого, це психічний стан, що може бути викликаний певними умовами та ситуацією. Доведено, що стан підвищеної тривожності може знижувати пізнавальну активність, концентрацію уваги, працездатність, і негативно впливати на ефективність навчальної діяльності, перешкоджати соціалізації школярів та їх адаптації до нових ситуацій.

Мета – проаналізувати психологічні особливості стану тривожності сучасних підлітків.

Матеріали та методи. У процесі реалізації зазначеної мети було використано теоретичні методи дослідження: аналіз і синтез, вивчення термінологічної бази дослідження, порівняння, систематизація та узагальнення.

Результати. Певний рівень тривожності у підлітковому віці – це природна й обов'язкова характеристика активної діяльності дитини. Однак підвищений рівень тривожності негативно впливає на особистісний розвиток тінейджера. Для того, щоб психолого-педагогічна підтримка підлітків із підвищеним рівнем тривожності була ефективною, виникає необхідність у швидкому та точному виявленні специфіки його психологічних проблем. Сучасний підліток – це більш імпульсивна, емоційно нестримана, неуважна особи з нестійкою психікою й низьким контролем над своїми емоціями. Вона чутлива, вразлива, тривожна, замкнена, може бути схильна до суїцидальних поведінкових тенденцій [3, с.58].

Однією з причин тривожності є фізіологічний та сексуальний розвиток підлітків. В. Поліщук зауважує, що невідповідність психічного й біологічного розвитку тінейджерів,

збудливість центральної нервової системи, хворобливі реакції на зауваження дорослих, хизування недоліками, немотивовані вчинки, асоціальна поведінка, потяг до героїчних учинків спричиняє низку виховних проблем [2, с.165].

Загальновідомо, що в цьому процесі вирішальну роль відіграє центральна нервова система, місце інтеграції нервових та психічних феноменів. Підлітковий етап розвитку часто називають періодом диспропорції в розвитку. У цьому віці збільшується увага до себе, до своїх фізичних особливостей; загострюється реакція на думку інших, а також підвищується почуття власної гідності та уразливості. Усвідомлення соматичних змін та їх включення до схеми тіла – одна з найважливіших проблем періоду статевого дозрівання. Підлітки відзначають також соціальну реакцію на зміну їх фізичного образу (схвалення, захоплення чи огиду, глузування, презирство), що сприяє створенню уявлення про себе. Це формує у тінейджера низьку самооцінку, невпевненість у собі, скутість у спілкуванні та зниження почуття своєї значущості. До того ж сексуальний розвиток дуже тісно пов'язаний із формуванням почуття гідності та гордості, особистісної ідентичності. У підлітковому віці стають найбільш значущими почуття симпатії та антипатії до однолітків, оцінки та самооцінки здібностей. У спілкуванні з ровесниками задовольняються такі потреби тінейджерів, як прагнення самоствердження серед однолітків, бажання краще пізнати себе і співрозмовника. Отже, процес фізіологічного дозрівання значно впливає на розвиток особистості підлітка, формування його самосвідомості.

Дуже часто причиною підвищеної тривожності в підлітків може стати занепокоєння щодо своєї зовнішності. У результаті досліджень, проведених американськими вченими, було встановлено, що 30% дівчат і 20% хлопчиків занепокоєні з приводу свого зовнішнього вигляду: дівчата бояться виявитися надто високими, а хлопчики – надто маленькими. Це пояснюється функційними змінами організму: передчасне статеве дозрівання, затримка розвитку. Також до причин, що викликають тривожність у підлітків, можна віднести юнацькі вугрі, надмірну та недостатню вагу, затримку росту.

Причиною виникнення підліткової тривожності також стають невдачі в спілкуванні. Тривожність нерідко стає основним мотивом спілкування, що призводить до підвищеної залежності від однолітків. Виступати публічно доводиться кожному школяреві, який готує повідомлення до уроків чи занять гуртка, виступає на шкільних чи класних зборах, на урочистих заходах, святах тощо, і, напевно, кожному тінейджеру доводилося або переживати за свої невдалі виступи, або нудьгувати, слухаючи своїх ораторських товаришів.

Як центральну проблему тривожності можна виділити сімейне виховання. Дуже часто батьки тривожних підлітків висувають до них завищені вимоги. У багатьох випадках це пов'язано з незадоволенням власним становищем, з бажанням втілити власні нереалізовані мрії у своїй дитині. Непоодинокі випадки, коли батьки, досягши високого становища в суспільстві або матеріального благополуччя, не бажають бачити у своїй дитині «невдачу». Вимоги дорослих, які тінейджер виконати не в змозі, нерідко призводять до того, що вона починає відчувати страх за те, що не відповідає очікуванням дорослих, відчувається невдахою. Напружені відносини між батьками і підлітками зумовлені не лише конфліктом між поколіннями, а й економічними умовами, що змінилися, і технологічним прогресом, перед яким батьки, як і діти, відчуваються невпевненими і неспокійними, що породжує тривожність і нерішучість, а вони у свою чергу формують власний характер.

Причиною підліткової тривожності можуть стати економічні умови, оскільки

підліток постійно відчувається залежним, несамотійним, зокрема й у фінансовому плані.

На рівень тривожності в підлітків суттєво впливає успішність у навчанні. Характерно, що школярі з підвищеним рівнем тривожності розглядають оцінку не як показник знань, а насамперед як засіб вираження ставлення педагога до учня, що свідчить про переважно зовнішню орієнтацію тривожних дітей, відсутність у них власних, внутрішніх критеріїв. Неуспішність у навчанні може бути причиною конфліктів та тривожності як з вчителями, так і з однокласниками. Шкільні конфлікти пов'язані переважно з успішністю, адаптацією, авторитетом та автономією. Стосовно вчителів можуть виникати протест, відмова навчатися та досягати успіхів. Така поведінка трапляється як у здібних, так і у критично налаштованих молодих людей, чие виражене прагнення успіху стикається з несприятливими перспективами на майбутнє. О. Волошок з'ясувала, що авторитарний стиль спілкування вчителя з учнями перетворює учасників освітнього процесу на пасивних виконавців, що пригнічує їх самотійність та ініціативу. Усе це сприяє породженню несприятливого психологічного клімату, стану тривожності, гальмуванню формуванню колективістських якостей, розвиває в підлітків невпевненість [1, с. 71]

І. Іванова, О. Чуйко на основі результатів емпіричного дослідження встановили взаємозв'язок між тривожністю підлітків та їх навчальною діяльністю. Дослідниці виявили, що діти, які мають невисокий рівень успішності, доволі часто перебувають у стані тривожності та страху, який заважає їм презентувати себе в позитивному контексті. Особливо загрозливим, на думку І. Іванової, О. Чуйко, для школярів є процес перевірки знань, у якому дитина стає центром уваги і постійно перебуває в очікуванні негативної реакції з боку вчителя. Такий факт є дезорганізуючим засобом, що впливає на психофізіологічні особливості тінейджера, що, у свою чергу, знижує здатність пристосовуватися до стресових ситуацій, а також підвищує ймовірність неадекватного реагування на тривожний фактор середовища та формує симптомокомплекс тривоги на особистісному рівні [4, с.223-224].

Найважливішим джерелом підліткової тривожності є конфлікт, пов'язаний із самооцінкою, конфлікт між прагненням до особистої автономії та страхом цього. Тривожні підлітки не спроможні об'єктивно оцінити свої дії та поведінку. Найчастіше вони виявляються неуспішними в ситуаціях, у яких відсутні запропоновані зовнішні критерії, а сумніви навіть у реальних досягненнях лише збільшують негативний емоційний досвід.

Варто зазначити, що тривожність у підлітковому віці може мати і позитивний, мобілізуючий характер. Наприклад, трапляються випадки, коли на іспиті успішні та впевнені в собі підлітки не можуть відповісти на досить просте запитання, тоді як їхні однокласники із вираженою тривожністю демонструють несподівано високі результати.

Висновки. Отже, підліткова тривожність зумовлюється наступними чинниками: особистісними – психологічними (підвищена тривожність, агресивність; комунікативна некомпетентність, надмірна критичність тощо); фізіологічними (фізіологічна перебудова нервової, серцево-судинної, дихальної, травної систем організму, статеве дозрівання), соціальними (значний вплив близького оточення – однокласників, сім'ї, вчителів).

Список використаних джерел

1. Волошок О.В. Особливості прояву тривожності у підлітків у контексті педагогічної взаємодії вчителя та учня. *Проблеми сучасної психології*. 2012. Випуск 17. С.67-77.
2. Поліщук В.М. Вікова та педагогічна психологія (програмні основи, змістові модулі, інформаційне забезпечення) : навч.-метод. посіб. Суми : ВТД «Університетська книга», 2007. 330 с.

3. Токарева Н. М. Сучасний підліток у системі психолого-педагогічного супроводу : монографія. Кривий Ріг, 2014. 312 с.
4. Чуйко О.В, Іванова І.В. Вплив рівня тривожності на успішність навчальної діяльності підлітків. *Актуальні проблеми психології*: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Том XI. Випуск 16. Психологія особистості. Психологічна допомога особистості. Житомир: «Вид-во ЖДУ ім. І. Франка», 2017. С. 215-226.

Супрун Неля Миколаївна,
магістрантка 6М-П(з) групи спеціальності 053 Психологія
Навчально-наукового інституту педагогіки і психології
Науковий керівник: ст. викладач Шейко Г.Д.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФЕНОМЕНУ МОТИВАЦІЇ

Вступ. Проблема мотивації завжди привертала особливу увагу як українських так і зарубіжних вчених. Важливість мотивації полягає в аналізі джерел активності особистості, факторів, які спонукають до діяльності та визначають її поведінку. У психології мотивація розглядається як «... складний багаторівневий регулятор життєдіяльності особистості, свідомо-вольовий, вищий рівень цієї регуляції.» [3].

Мета - проаналізувати психологічні особливості феномену мотивації.

Матеріали та методи. У процесі реалізації зазначеної мети було використано теоретичні методи дослідження: аналіз і синтез, вивчення термінологічної бази дослідження, порівняння, систематизація та узагальнення.

Результати Передумовами вивчення мотивації вважаються роботи філософів Демокріта, Аристотеля та Платона, які описували потребу в отриманні знань та досвіду й називали таку потребу рушійною силою. Дослідники тих часів намагалися зрозуміти та пояснити, що спонукає людину до здійснення тієї чи іншої діяльності, тобто вони намагалися визначити структуру мотивації, характер її розвитку та механізми дії.

Вперше поняття «мотивація» зустрічається у роботі А. Шопенгауера «Чотири принципи достатньої причини» (1910). Після цього цей термін увійшов у психологію для пояснення причин поведінки людини та тварин.

Дефініція «мотивації» включає всю сукупність факторів, механізмів та процесів, що забезпечують формування стимулів для досягнення життєво необхідних цілей. Загальний гуманістичний підхід американського психолога А. Маслоу, реалізований у класифікації мотивів, не залежно від поведінки, а залежно від того якою вона має бути. Він розробив ієрархічну класифікацію мотивів (розуміючи під мотивом існуючу потребу), досліджуючи проблему ціннісних орієнтацій та сенсу життя. Місце мотивів в ієрархії визначається за принципом їх задоволення та незадоволення. А. Маслоу у своїх дослідженнях зробив висновок, що вся різноманітність стимулів людини може бути розподілена на п'ять груп потреб, які взаємодіють залежно від механізмів. На першому рівні знаходяться фізіологічні потреби, на другому – потреба в безпеці, на третьому – потреба прихильності та кохання, на четвертому – потреба у повазі, на п'ятому – потреба у самореалізації. Гуманістичний підхід до з'ясування сутності мотивів надав дослідженню А. Маслоу новизну, він виділив у класифікації мотивів здібності та схильності особистості (креативність, самостійність, відповідальність, самоактуалізацію).

У гуманістичній психології досить цікавим є підхід до поняття «мотив» Г. Олпорта, який вважав, що доросла людина є функціонально автономною, незалежною від потреб організму, свідомою, високо індивідуальною. З цієї точки зору вчений був переконаний, що мотиви у людини є лише свідомі, причини всіх її дій зрозумілі, поведінка є ретельно спланованою, а наслідки всіх дій є зрозумілими. В своїй диспозиційній теорії особистості Г. Олпорт наголошував, що саме диспозиції у своїй єдності активують та спрямовують діяльність людини протягом життя.

У когнітивній психології дослідження проблеми мотивації належить Л. Фестінгеру. Саме його теорія когнітивного дисонансу стала фундаментом багатьох досліджень активізації поведінки. Під когнітивним дисонансом вчений розумів різницю між двома або більше когнітивними елементами, які являють собою будь-які знання або переконання у найширшому значенні цих понять. Це можуть бути уявлення людини про себе та оточуючий світ. Внутрішній світ людини підпорядкований насамперед чітким законам логіки, а їх порушення викликає дисонанс, що переживається людиною як дискомфорт. Для зменшення цього дисонансу людина повинна за неможливості змінити поведінку, змінити власні когніції. Таким чином пояснюється зміна переконань, понять та уявлень внаслідок дії зовнішніх факторів або неузгодження когніцій, що дозволяє простежити зміну мотивів діяльності.

У сучасній психології більшість мотиви вивчаються з позиції феноменологічного підходу. Особливо це стосується таких складних мотивів, як мотиви самоповаги, самоствердження, визнання та ін. У психологічній енциклопедії зазначається, що мотив – це причина, яка спонукає до діяльності, спрямованої на задоволення певних потреб. У мотиві конкретизуються потреби, які не тільки визначають його, а й самі змінюються та збагачуються внаслідок розширення обсягу об'єктів, які їх задовольняють. Якщо первинна форма існування мотиву охоплює реальні об'єкти, за допомогою яких людина задовольняє свої потреби, то на більш пізньому етапі ними можуть бути думки, почуття, мрії, ідеї, інтереси та інше [5].

Т. Білецька, В. Купчишина називають мотивацію «пусковим механізмом» людської діяльності, у тому числі пізнавальної діяльності. Саме покроковий, відчутний та реальний результат підтримує мотивацію особистості [1].

Мотивація розглядається як процес психічного регулювання певного виду діяльності, як механізм, який визначає виникнення та здійснення відповідних форм діяльності, як система процесів, відповідальних за мотивацію та пов'язану з нею діяльність.

Складність та багатоаспектність проблеми мотивації зумовлює множинність підходів до розуміння її сутності, природи, структури, а також методів дослідження. Мотивація відіграє роль стимулу, який мотивує та спонукає людину до виконання певних дій, пов'язаних з цим мотивом й включених до відповідної діяльності. Вивчення мотивації спрямоване на визначення поточного рівня та потенційних перспектив, а також виявлення найближчих зон розвитку.

Вчені виділяються три типи джерел мотивації: внутрішні, зовнішні та особисті.

Науковці виділяють чотири ознаки формування внутрішньої мотивації до діяльності:

1. Прагнення до новизни. Розрізняються два види новизни: абсолютна, тобто те, що раніше не було відомо людині, й новизна у вигляді незвичайного поєднання знайомих елементів (має більшу привабливість).

2. Прагнення до ефективного, економічного дослідження оточуючого середовища. Почуття задоволення від якісного виконання певної діяльності є показником внутрішньо

мотивованої активності. Найвищим ступенем прагнення до ефективного освоєння навколишнього середовища є тенденція до творчості, конструювання, удосконалення та здатності створювати щось нове.

3. Прагнення до самодетермінації. Це одна із форм прояву внутрішньої мотивації, яка проявляється у прагненні особистості відчувати себе джерелом своєї діяльності та усвідомлювати її результати.

4. Самореалізація, самоактуалізація, творче та конструктивне особистісне «Я». Людина, яка здатна вільно реалізувати свою сутність є зрілою особистістю, яка продовжує своє зростання. Самореалізація здійснюється в різних сферах діяльності та є основною спонукальною силою особистості, в якій проявляється почуття компетентності та ефективності. [4].

У психології види мотивів (мотивації) поведінки (діяльності) класифікують залежно від: 1) характеру участі в діяльності (ступінь розуміння, реально діючі мотиви); 2) часу (протяжності) обумовлення діяльності (далека – коротка мотивація); 3) соціальної значущості, включення до діяльності або перебування поза нею (соціальні – вузькоособисті); 4) виду діяльності.

Висновки. Отже, мотиваційна сфера особистості є сукупністю доступних людині мотиваційних структур: диспозицій (мотивів), потреб та цілей, інтересів тощо. Мотивація - це сукупність зовнішніх і внутрішніх рушійних сил, що спонукають людину до певних дій, які ставлять під сумнів межі та форми діяльності й спрямовують цю діяльність на досягнення певних цілей. Вчені розглядають мотивацію як внутрішню детермінанту поведінки та діяльності, яка обумовлена зовнішніми подразниками та впливами на особистість.

Список використаних джерел

1. Білецька Т, Купчишина В. Теоретичні аспекти дослідження мотиваційної сфери особистості у вітчизняній та зарубіжній психології. Габітус. 2022. Вип. 39. С. 59-63.
2. Конспект лекцій з курсу «Теорія мотивації» / укладач О. В. Прокопенко. Суми : Вид-во СумДУ, 2006. 171 с.
3. Отравенко О., Подибайло О. Формування особистісного іміджу та мотивації до рухової активності здобувачів вищої освіти. Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка № 4 (327), Ч. II, 2019. С. 93-103.
4. Подшивайлов Ф., Сергєєнкова О. Мотиваційна сфера особистості: діагностично-розвивальний путівник: методичні рекомендації. К.: Інститут одарованої дитини. 2015. 55 с.
5. Психологічна енциклопедія / Автор-упорядник О. Степанов. К.: Академвидав, 2006. 424 с.

СЕКЦІЯ ТЕОРІЇ І МЕТОДИКИ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Висоцька Надія Анатоліївна,
студентка 22–ПО групи спеціальності 013 Початкова освіта
Навчально-наукового інституту педагогіки і психології
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Собко В. О.

РОЗВИТОК ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ УЧНІВ 2 КЛАСУ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У сучасній системі освіти розвиток мовленнєвої діяльності учнів нерозривно пов'язаний з формуванням комунікативної компетентності, найважливішим елементом якої є діалогічні вміння. Діалогічне мовлення – одна з основних форм мовленнєвого спілкування. Грамотне формування та розвиток діалогічного мовлення на етапі початкового шкільного навчання допомагає сформувати в учнів уміння слухати співрозмовника, спілкуватися, вступати у розмову та підтримувати її.

Діалогічне мовлення – важливий засіб комунікації, у процесі якого співрозмовники обмінюються інформацією, накопиченим досвідом. Для здобувачів початкової освіти діалог – найнеобхідніша форма спілкування: через діалог молодший школяр пізнає світ, вибудовує комунікацію з однолітками та дорослими. Тому проблема розвитку у дітей цієї форми спілкування є актуальною.

Згідно з вимогами Державного стандарту початкової освіти (2018 р.) одним із пріоритетів освіти є формування комунікативної компетентності молодших школярів, зокрема: вільне володіння державною мовою, що передбачає уміння усно і письмово висловлювати свої думки, почуття, чітко та аргументовано пояснювати факти, усвідомлювати роль мови для ефективного спілкування [7, с.4].

В останні десятиріччя вченими активно досліджується проблема розвитку діалогічного мовлення дітей молодшого шкільного віку: Л. Варзацька, М. Вашуленко, А. Зимульдінова, І. Карпюк, О. Мартіна, О. Петрик, К. Пономарьова, Н. Ростікус та ін.

Дослідники зазначають, що діалогічне мовлення – первинна, природна форма мовленнєвого спілкування. Інформативна повнота діалогічного мовлення може бути (крім інтонації, міміки та жестів) забезпечена його обсягом, що більше проявляється в ситуативній обумовленості.

Л. Варзацька вважає діалог розмовним мовленням, він, на її думку, складається з ланцюга реплік. Зчеплення реплік, у якому друга репліка за своєю будовою спирається на першу, граматично залежить від неї, називається діалогічною єдністю, що є основною одиницею діалогу [2]. К. Пономарьова визначає діалог як розмову двох чи кількох людей, у якій кожна висловлена фраза залежить від реплік інших співрозмовників, від ситуації [5, с. 49].

М. Вашуленко наголошує, що здобувачі освіти передусім мають бути активними суб'єктами навчально-виховного процесу — співрозмовниками, доповідачами, коментаторами навчальних ситуацій, співвиконавцями й організаторами виконання групових і парних завдань, учасниками діалогу і полілогу [3, с.40]. Н. Ростікус зазначає, що розвиток діалогічного мовлення — процес досить складний, не завжди керований з огляду на слабку взаємодію між змістовим, мотиваційним й операційним компонентами [6, с.5].

З огляду на значну кількість досліджень цієї проблеми, актуальним залишається питання розвитку діалогічного мовлення дітей молодшого шкільного віку із застосуванням ефективних методів і методик на уроках української мови.

Мета нашої розвідки – розкрити методику розвитку діалогічного мовлення учнів 2 класу на уроках української мови у процесі виконання мовно-мовленнєвих вправ.

Роботу з розвитку діалогічного мовлення учнів 2 класу на уроках української мови здійснювали відповідно до вимог програми: формування в молодших школярів умінь сприймати, аналізувати, інтерпретувати й оцінювати усну інформацію та використовувати її в різних комунікативних ситуаціях, спілкуватися усно з іншими людьми в діалогічній і монологічній формах заради досягнення певних життєвих цілей [7, с. 192].

Аналіз науково-методичної літератури дав можливість виділити етапи навчання діалогічного мовлення:

1. *Опис ситуації*, у якій має статися діалог. Учитель пропонує дітям таку ситуацію: «Іноді ви забуваєте вдома олівець, ручку або інше шкільне приладдя. Тоді вам потрібно звернутися до однокласника/однокласниці з питанням, чи має він/вона зайвий олівець, ручку, і попросити дати вам на урок.

2. *Мовленнєве завдання* передбачає виконання завдань такого типу: Як правильно звернутися до однокласника, однокласниці? (Сергійку, Маринку, Кирилку.) Які «чарівні» слова необхідно вжити в цій ситуації? (Будь ласка, дякую тощо.)

3. *Розподіл ролей* (розподіляючи ролі, треба враховувати індивідуальний досвід кожного учня, його начитаність, знання, уміння).

4. *Складання діалогу* учнями.

5. *Аналіз результатів* діалогічного мовлення (запитання для аналізу: Чи досягнуто мети у спілкуванні? Чи правильно вибрано силу голосу? Чи правильно вжито слова ввічливості? Чи правильно співрозмовники будували речення?).

У навчанні діалогу брали до уваги такі аспекти організації мовленнєвої діяльності молодших школярів:

- використання діалогу-зразка (*репродуктивні* вправи);
- поступове (поетапне) створення діалогу (*конструктивні* вправи);
- створення ситуації спілкування (*продуктивні творчі* вправи).

Робота з діалогом-зразком, як показує дослідження, сприяє відпрацюванню комунікативних навичок із свідомим використанням мовленнєвого матеріалу.

Навчання діалогічного мовлення на основі діалогу-зразка під час дослідження мовних явищ у 2 класі здійснювали у процесі виконання різноманітних вправ (відповідно до змісту навчального матеріалу програми):

1) слухання діалогу із попередніми завданнями: Послухайте вірш. Між ким відбувається розмова? Хто в кого запитує? Про що запитує лисиця? Що відповідає їй?

2) читання та аналіз змісту та форми діалогу (Скільки людей бере участь у розмові? Як вітали один одного співрозмовники? Про що запитували? Прочитайте слова дійових осіб);

3) читання діалогу в особах (попередній аналіз із запитаннями: Між ким іде розмова? Про що говорять? Що можна сказати про те, хто почав розмову? Прочитайте слова кожного зі співрозмовників. Прочитайте діалог в особах.);

4) відтворення прочитаного діалогу в особах (читання тексту; осмислення змісту прочитаного за питаннями; уточнення значень слів; розподіл ролей; відтворення бесіди бесіди);

5) відновлення деформованого діалогу (визначення реплік кожного із співрозмовників; розміщення реплік у правильній послідовності; читання відновленого діалогу);

6) доповнення пропущених реплік діалогу;

7) створення діалогу з урахуванням прочитаного тексту;

8) створення діалогу за аналогією зі зразком, але в іншій ситуації.

Дослідження підтверджує, що навчати учнів створювати діалог потрібно поступово, що передбачає опанування тактики його побудови залежно від цілей спілкування та з урахуванням взаємодії та взаємозв'язку реплік-спонукань та реплік-відповідей. Цей спосіб навчання діалогу спрямований на формування навичок та умінь конструювання діалогу в різних ситуаціях з урахуванням характеру комунікативних партнерів.

Ефективною у навчанні діалогу на основі поступового (поетапного) його складання є така послідовність:

1) виділення у діалозі єдності: спонукання – відповідь;

2) вибір реплік до описаної ситуації;

3) називання до описаної ситуації відповідних реплік;

4) складання за описаною ситуацією та готовою реплікою реплік-відповідей (згоди, незгоди, схвалення, здивування);

5) складання діалогу із запропонованих реплік до названих ситуацій;

6) трансформація діалогу шляхом заміни однієї з реплік.

Заохочують учнів до участі у діалозі мовленнєві ситуації, компонентами яких є: висловлювання – мета спілкування (навіщо?); автор (хто?) – адресат (кому?); тема та основна думка (про що? що?); об'єм висловлювання (скільки?); місце спілкування (де?).

Готуючи учнів до спостережень за текстом, що містить діалог, проводили підготовчу роботу: ознайомлення з текстом; бесіда, спрямована на аналіз мовленнєвої ситуації; з'ясування особливостей характеру дійових осіб, відносин між ними; розкриття на рівні дитячого сприймання психологічного стану героя у той час, коли відбувається дія; визначення, якими невербальними засобами усної комунікації (міміка, жести, поза) користуються герої.

У результаті такої роботи діти добре уявляють ситуацію, характери персонажів, що дає змогу їм відтворити діалог героїв, передати їхній настрій, почуття. Аналізуючи діалог, учні виділяють репліки героїв, слова автора; визначають за допомогою вчителя, з якою інтонацією слід читати слова того чи іншого героя. Наступні види діяльності: читання реплік із відповідною інтонацією; розігрування підготовленого діалогу.

Активізують мовленнєву діяльність молодших школярів вправи для складання діалогу на основі мовленнєвої ситуації та поданих рекомендацій.

1. Побудова діалогу на основі ситуації. Ти прийшов із подругою/другом на ковзанку. З'ясуй, чи вміє вона/він добре кататися. Дізнайся також, чи хоче твоя подруга/твій друг позмагатися з тобою.

Використовуй план розмови: 1. Чи вмієш ти кататися на ковзанах? 2. Чи давно навчився/навчилася? 3. Хто вчив тебе кататися на ковзанах? 4. Чи хочеш позмагатися у швидкості? 5. Які ще зимові види спорту тобі подобаються?

2. Побудова діалогу на запропоновану тему («Як провели вихідний день»).

Завдання такого типу передбачали використання у мовленні речень різних типів, ввічливого звертання до співрозмовників, засвоєння формул мовленнєвого етикету.

Проведене дослідження дає можливість зробити висновок, що ефективність розвитку діалогічного мовлення залежить від поетапної організації мовленнєвої

діяльності: опис ситуації, у якій має статися діалог; мовленнєве завдання; розподіл ролей; складання діалогу учнями; аналіз результатів діалогічного мовлення. Пропоновані вправи на уроках української мови сприяли збагаченню лексичного запасу учнів, формуванню вмінь користуватися реченнями різних типів у мовленні, будувати діалогічні висловлення.

Список використаних джерел

1. Варварук М. М. Лінгводидактичні засади формування діалогічної компетентності учнів початкової школи. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Педагогічні науки*. 2019. № 3. С. 37–41.
2. Варзацька Л. О. Рідна мова й мовлення : Розвивальне навчання в початкових класах : монографія. 2-е вид., допов., удоскон. Кам'янець-Подільський : Абетка, 2004. 312 с.
3. Вашуленко М. С. Нова українська школа : методика навчання інтегрованого курсу «Українська мова» у 1–2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу : навч.-метод. посіб. К. : Видавничий дім «Освіта», 2019. 192 с.
4. Зимульдінова А. Діалог як форма усного мовлення учнів початкових класів. *Початкова школа*. 2014. № 3. С. 37–39.
5. Пономарьова К. І. Формування комунікативної компетентності молодших школярів у процесі навчання української мови: методичний посібник. Київ: КОНВІ ПРИНТ, 2020. 88 с.
6. Ростикус Н. П. Система ситуаційних вправ як засіб формування діалогічного мовлення учнів початкових класів : монографія. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2022. 156 с.
7. Типові освітні програми для закл. загальної середньої освіти: 1–2 та 3–4 класи. К. : Видавництво «Світоч», 2019. 336 с.

Шевченко Анна Сергіївна,

студентка 22–ПО групи спеціальності 013 Початкова освіта

Навчально-наукового інституту педагогіки і психології

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Собко В. О.

ЛЕКСИЧНІ ВПРАВИ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Одним із найважливіших завдань підвищення якості освіти в Україні є формування особистісної готовності дітей до активного життя і творчої самореалізації в демократичному суспільстві, що потребує уміння спілкуватися. Тому навчання української мови має бути спрямовано на формування мовної особистості, яка володіє здатністю до спілкування, вміє підтримувати і примножувати цінності та ідеали людей, використовувати засоби мови в різних життєвих ситуаціях.

Сучасне розуміння проблем розвитку мовної особистості визначає переосмислення навчання української мови в школах, і в початковій ланці зокрема, де акцент на засвоєнні знань із теорії мов змінюється на формування важливих навичок їх використання. Основні завдання школи щодо навчання української мови розглядаються з точки зору формування комунікативних навичок учня, його вміння ефективно спілкуватися, використовуючи усні та невербальні засоби відповідно до ситуації спілкування.

Питання формування мовної особистості молодшого школяра, комунікативної компетентності здобувачів початкової освіти досліджувалися багатьма вченими (В. Бадер, Л. Варзацька, М. Вашуленко, О. Вишник, К. Пономарьова, Н. Васильківська, С. Дубовик, В. Собко та ін.).

Проблеми формування і вдосконалення комунікативної компетентності учнів початкової школи шляхом використання лексичних вправ на уроках української мови висвітлюються у працях В. Бадер, М. Вашуленка, Т. Зенченко, К. Пономарьової, Т. Потоцької, Н. Сіранчук та ін.

М. Вашуленко зазначає, що мовлення учнів має ґрунтуватися на їхньому словниковому запасі, на вмінні знаходити для вираження думки відповідні лексичні засоби та співвідносити їх зі сферою вживання [2]. В. Бадер наголошує, що використання слів у мовленні тісно пов'язане з умовами та завданнями спілкування [1]. Важливість систематичної роботи над збагаченням словника учнів, уточненням, розширенням значень уже відомих слів в оволодінні молодшими школярами мовленнєвою діяльністю обґрунтовує В. Собко [6].

Аналіз науково-методичних джерел засвідчує, що організація мовленнєвої діяльності дітей має бути спрямована на розвиток у них умінь точно й образно висловлювати свої думки та почуття, доцільно використовувати мовні явища у процесі комунікації.

Мета публікації – розкрити практичні аспекти формування в учнів початкової школи комунікативної компетентності шляхом використання лексичних вправ на уроках української мови.

Комунікативну компетентність молодшого школяра розуміємо як здатність спілкуватися з людьми різного віку і статусу, розуміти й відтворювати сприйняту на слух та прочитану інформацію, змістовно й грамотно висловлювати свої думки в усній і письмовій формах, вільно володіти мовою в різних навчальних та життєвих ситуаціях (за К. Пономарьовою) [4].

Важливу роль у розвитку мовлення учнів відіграє робота над словом, яка здійснюється у системі практичних вправ відповідно до змісту навчального матеріалу типових програм з української мови початкової школи [7].

Робота над вивченням лексики має своїм завданням:

- збагачення словника учнів (засвоєння нових слів чи нових значень відомих слів);
- уточнення словника (введення окремих слів у контекст, зіставлення близьких або протилежних за значенням слів, засвоєння багатозначних та емоційно забарвлених слів);
- активізацію словника (перенесення якомога більшої кількості слів із пасивного словника в активний);
- усунення нелітературних слів: діалектизмів, жаргонізмів, просторічних слів [3].

Матеріалом для дослідницької діяльності молодших школярів на уроках української мови є слово як складна мовна одиниця з багатьма аспектами: значенням, граматичними ознаками, звучанням, написанням, здатністю поєднуватися з іншими словами в синтаксичній структурі тощо. Тому формування комунікативної компетентності засобами лексичних вправ необхідно здійснювати у процесі вивчення всіх розділів науки про мову на рівні, доступному для розуміння дітей молодшого шкільного віку.

У дослідженні ми практикували визначені у методиці види вправ: *лексико-семантичні* (робота над прямим і переносним значенням слів, із синонімами, антонімами), *лексико-граматичні* (пов'язані з вивченням слова як частини мови) і *словниково-логічні* (на розвиток логічного мислення на основі лексичної роботи) [3].

Завдання були спрямовані на формування в учнів умінь співпрацювати, вести дискусію, будувати діалогічні й монологічні висловлювання.

Комплекс вправ з розвитку комунікативної компетентності ґрунтується на принципі взаємодії різних видів мовленнєвої діяльності (аудіювання, говоріння, читання, письмо) у процесі навчання рідної мови. Розглянемо деякі з них, апробовані нами у процесі дослідження учнями значення слова і частин мови. Зауважимо, що особливо зацікавлює дітей виконання завдань в ігровій формі.

Гра «Відгадай предмет». За ознаками відгадати предмети: *Кольоровий, круглий, гумовий — ... (м'яч). Металевий, швидкий, двоколісний — ... (велосипед). Вантажний, спортивний, легковий, іграшковий — ... (автомобіль).*

Гра «Хто це? Що це?». Відгадати предмет за діями: *Сходить, гріє, пече, заховалося, зайшло ... (сонце). Граються, загорають, купуються, вчаться, змагаються... (діти). Росте, розвивається, зеленіє, шумить ... (дерево).*

Гра «Що робить?». До назв предметів дібрати назви дій: *Пташка — летить, співає... . Вода — тече, кипить... . Ракета — летить, мчить... . Хлопчик — читає, біжить... .*

Виконуючи такі вправи, діти краще орієнтуються в умовах спілкування, вчаться контролювати правильність свого мовлення, аналізувати відповіді однокласників.

Стимулюють мовленнєву діяльність інтерактивні прийоми. Так, під час роботи над синонімами, антонімами використовували прийом «Мікрофон»: учні мали говорити швидко, по черзі, відповідаючи на запитання або висловлюючи свою думку чи позицію. Наводимо приклади завдань: 1. Дібрати синоніми до поданого слова: абетка — ... (*азбука, алфавіт*); Батьківщина — ... (*Вітчизна, рідний край*); безмежний — ... (*безкрайній, безконечний, неозорий, неосяжний*); будь ласка — ... (*прошу*); виразний — ... (*чіткий, розбірливий, яскравий*). 2. За малюнком назвати пари антонімів. Скласти речення (коротку розповідь), використовуючи антоніми.

Такі завдання доцільні під час актуалізації опорних знань, перевірки домашнього завдання, підсумку уроку, рефлексії.

Прийом «Незакінчене речення» (часто у поєднанні з «Мікрофоном») практикували з метою формування у молодших школярів уміння чітко і правильно будувати висловлення, говорити з дотриманням норм, переконливо. Учням пропонується незакінчене речення, яке вони мають продовжити, наприклад: *Слова можуть мати ... (пряме і переносне значення). У прямому значенні вжито слово, якщо воно У переносному значенні вжито слово, якщо воно Синоніми — це слова, які... . Антоніми — це слова, які... .*

Важливо, щоб під час відповіді учень проговорював повне речення.

Значну увагу приділяли визначенню ролі слів у мовленні. Під час вивчення прикметника лексичні вправи були спрямовані на дослідження особливостей використання цієї частини мови (з метою яскраво, емоційно або точно передати ознаки предметів; для характеристики, явищ, подій, осіб). Активізації словника учнів сприяло використання інтерактивного прийому «Асоціативний куш» (робота в парах/групах). До запропонованої теми («Зима», «Весняні квіти», «Осінній ліс») здобувачі освіти добирали лексику, обґрунтовували вибір, складали словосполучення, речення. Це спонукало їх до спілкування,

Важливе місце відводили роботі в парах за малюнками (учні розглядали предметні або сюжетні малюнки, з'ясовували, хто на них зображений, ставили один одному запитання, слідували за правильністю відповіді). Такі завдання потребували

використання слів у власному мовленні, формували уміння сприймати висловлення, аналізувати його, опановувати виражальні засоби мови.

Позитивно на розвиток комунікативних умінь молодших школярів у системі лексичної роботи впливали ситуаційні вправи на складання і розігрування діалогів: «Пташки взимку» (Ситуація: уявіть, що ви побачили взимку синичку, яка шукає собі корм. Про що вона хотіла б з вами поговорити?); «Ми — друзі лісу» (Ситуація: уявіть, що ми на екскурсії в лісі. Що хотів би сказати ліс кожному з нас?).

Застосування вчителем ситуаційних завдань підвищує інтерес до вивченого матеріалу, показує шляхи практичного застосування словникового багатства, позитивно впливає на результат навчального процесу, розвиває уяву, мовлення молодших школярів та здатність користуватися лексикою у процесі побудови речень різних типів, дотримуватися правил етикетної поведінки.

Таким чином, формування комунікативної компетентності здобувачів початкової освіти засобами лексичних вправ учнів буде ефективним, як підтверджує дослідження, якщо систематично проводити лексичну роботу на уроках української мови та використовувати інноваційні технології у процесі опрацювання лексичного матеріалу.

Список використаних джерел

1. Бадер В. І. Розвиток усного і писемного мовлення молодших школярів. 1–4 класи: Навч. пос. Донецьк: ВДБВ «ДОНБАС», 2013. 160 с.
2. Вашуленко М.С. Українська мова і мовлення в початковій школі: Метод. посіб. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2018. 400 с.
3. Методика навчання української мови в початковій школі : навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За наук. ред. М. С. Вашуленка. К. : Літера ЛТД, 2011. 364 с
4. Пономарьова К. І. Формування комунікативної компетентності молодших школярів у процесі навчання української мови: методичний посібник. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2020. 88 с.
5. Сіранчук Н. М. Формування лексичної компетентності в учнів початкових класів на уроках української мови: Монографія. К. : «Центр учбової літератури», 2017. 288 с.
6. Собко В. Мова єдина у кожного з нас, будем вивчати її повсякчас. Виховання інтересу до рідного слова. *Учитель початкової школи*. 2020. № 7–8. С. 4–8.
7. Типові освітні програми для закл. загальної середньої освіти: 1–2 та 3–4 класи. К. : Видавництво «Світоч», 2019. 336 с.

Хлус Наталія Олександрівна,
магістрантка 6М-П(з) групи спеціальності 053 Психологія
Навчально-наукового інституту педагогіки і психології
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Зенченко Т.Ф.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ В УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Вступ. Однією з основних умов повноцінного розвитку учнів початкових класів на етапі початкового навчання є правильно організоване фізичне виховання в закладах загальної середньої освіти. У сучасних умовах значно зростає значення раціонально організованої рухової активності дітей молодшого шкільного віку у збереженні та зміцненні їхнього здоров'я, розвитку рухових здібностей, вихованні фізичних та

морально-вольових якостей. Сучасні дослідження вчених та педагогів вказують на необхідність вирішення проблеми оздоровлення населення, особливо молодого покоління.

Проблему рухової активності учнів початкових класів вивчали вчені різних галузей (Н. Ф. Денисенко, Н.А. Кот, Р.З. Поташнюк), педагоги (В. В. Гориневський, А. В. Онопрієнко, А. В. Огнистий). Педагогами докладаються значні зусилля щодо модернізації фізичного виховання в закладах освіти, як важливого фактора формування здоров'я у молодого покоління. Одним із напрямків модернізації є збільшення їхньої рухової активності [2].

Мета: проаналізувати психолого-педагогічні аспекти рухової активності в учнів початкових класів.

Результати. Рухова активність – це вид діяльності людини, при якому активація обмінних процесів у скелетних м'язах забезпечує їх скорочення та переміщення тіла або його частин у просторі [3]. Як фізіологічний процес рухова активність притаманна будь-якому живому організму. Вона може бути низькою, якщо людина усвідомлено чи вимушено веде малорухливий спосіб життя і, навпаки, висока, наприклад, у спортсмена. Вона включає будь-який вид м'язової діяльності.

Рухова активність можна умовно розділити на спеціально організовану (нав'язану) та спонтанну (довільну). Розрізняють активність у процесі фізичного виховання; фізичну активність під час навчання, суспільно-корисної та трудової діяльності. Професор О.А. Томенко [5] вважає, що нормальний рівень життєдіяльності учня закладу загальної середньої освіти дорівнює 15600-17500 локомоцій на добу. Однак, за дослідженнями деяких авторів, у учня першого класу в процесі навчання відбувається скорочення рухової активності на 50 % порівняно з дітьми дошкільного віку (83 %). Основними причинами цього є: збільшення тривалості освітніх занять з величезним переважанням статичних поз, захоплення комп'ютерними іграми, конструюванням, переглядом відеоблогів тощо [4].

Молодший шкільний вік – це період, коли у дитини особливо виражена потреба у руховій активності. Можна сказати, що основними завданнями цього вікового періоду є оволодіння всіма доступними рухами, випробування та вдосконалення своїх рухових здібностей [6]. Дослідження в галузі фізичної культури, психології та педагогіки показали, що правильно організоване фізичне виховання сприяє розвитку в учнів початкових класів таких психологічних процесів: логічне мислення, пам'ять, ініціатива, уява, самостійність. У молодшому шкільному віці розвиток рухових якостей особливо тісно пов'язаний з психологічним процесом сприйняття [1].

Учні початкових класів стають уважнішими, спостережливими і дисциплінованими, у них зміцнюється воля, виробляється характер. Відтак, систематичне навчання в закладах загальної середньої освіти є, як правило, тією діяльністю дітей, у процесі якої відбувається подальший розвиток та поступова перебудова їх розумових (пізнавальних) процесів. На основі розширення та збагачення рухового досвіду вдосконалюється координація рухів, активно розвиваються його основні види: ходьба, біг, стрибки, лазіння, повзання тощо. В даний час освітня програма фізичного виховання для учнів початкових класів передбачає три заняття фізичною культурою на тиждень і забезпечує руховий режим всього на 14,5 %. А. Кіндзера, І. Бондар, І. Сороколіт вважають, що для учнів початкових класів доцільно проводити від 6 до 15 годин організованих та самостійних занять з руховою активністю [2; 5]. Останнім часом значне місце відводиться здоров'язбережувальним технологіям та сучасним видам рухової активності на уроці фізичної культури. Можливим варіантом

розв'язання проблеми є запровадження різних форм рухової активності, як під час уроку, і в позаурочний час.

Форми організації рухової активності для учнів початкових класів:

- ранкова гімнастика до початку навчальних занять;
- фізкультхвилинки на всіх уроках;
- рухливі ігри на перервах;
- уроки та прогулянки на свіжому повітрі;
- Дні здоров'я;
- заняття у гуртках та спортивних секціях;
- масові та культурно-оздоровлювальні заходи;
- стандартні та нестандартні уроки з фізичної культури.

Під час навчання необхідно використовувати різноманітні форми організації рухової активності учнів як на уроці, та і у позакласній роботі. Одним із основних завдань вчителя фізичної культури є підвищення інтересу учнів до занять фізичною культурою. З цією метою у практичній діяльності рекомендовано використовувати рухливі ігри та естафети, починаючи з молодшого шкільного віку. Учнім більше подобається грати, ніж змушувати себе активно й наполегливо вчитися; необхідно грамотно і вміло включати ситуативно рухливі ігри під час викладання уроків фізичної культури. Рухливі ігри особливо корисні на етапі початкового засвоєння фізичних вправ.

Не можна недооцінювати і роль біологічного чинника – потреби людини в руховій активності, яку в різних людей виражено в різному обсязі. Тому можна створити в учнів однакову силу соціального мотиву і одержати все ж таки різну активність у різних учнів.

Поєднання сили нервової системи переважає збудження по «внутрішньому» балансу і є нейродинамічною базою прояву високої терпимості під час настання стомлення. Отже, з одного боку, особам з цими типологічними особливостями нервової системи потрібно більше рухатися, щоб задовольнити потребу в руховій активності, а з іншого боку, вони можуть більше терпіти, проявляти наполегливість і у тому випадку, коли потреба вже задоволена, і більше того – коли наступило стомлення. Не випадково більша ефективність оволодіння руховими уміннями і розвитку рухових якостей спостерігається в осіб з відміченими типологічними особливостями, особливо з переважанням збудження за «внутрішнім» балансом.

Висновки. Результати останніх досліджень свідчать, що в умовах дистанційного навчання з кожним роком збільшується час, що проводиться учнями початкових класів в положенні сидючи і зменшується їх рухова активність. Характерно, що велика потреба в руховій активності виявляється при виконанні будь-якого виду м'язової роботи, при проходженні будь-якого програмного матеріалу на уроках фізичної культури. Це підкреслює неспецифічний характер потреби в руховій активності, який ґрунтується на психологічному врахуванні особливостей її організації.

Список використаних джерел

1. Дутчак М. В. Парадигма оздоровчої рухової активності: теоретичне обґрунтування і практичне застосування. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2015. № 2. С. 44-52.
2. Кіндзера А., Бондар І., Сороколіт І. Характеристика рівня добової рухової активності школярів 1-4 класів. *Фізична культура, спорт та здоров'я нації*: зб. наук. праць. / гол. ред. В. М. Костюкевич. 2017. № 4. С. 176–180.
3. Кравчук Л. Забезпечення рухової активності учнів на перервах, в урочний та позаурочний час : методичні рекомендації. *Сучасна школа України*. 2014. №3. С. 46–58.

4. Ложкін Б. Національна стратегія з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація», схвалено Указом Президента України від 9 лютого 2016 року. № 42. 2016. Фізичне виховання в рідній школі. 2016. № 4. С. 2–5.
5. Томенко О. А. Рівень рухової активності школярів та шляхи його підвищення в умовах загальноосвітньої школи. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. 2013. № 3. С. 9–23.
6. Шиян О., Сороколіт Н., Турчик І. Здорова школа: рухова активність : навч. посіб. Львів: ЛДУФК, 2013. 84 с.

Жуковська Оксана Дмитрівна,
магістрантка 60М-ПО(з) групи спеціальності 013 Початкова освіта
Навчально-наукового інституту педагогіки і психології
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Зенченко Т.Ф.

ФОРМУВАННЯ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ УЧНІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

Процес формування мовно-літературної компетентності в учнів з особливими освітніми потребами має важливе значення, оскільки до таких дітей важливо застосовувати індивідуалізований підхід до навчання, забезпечити їм оптимальні умови для розвитку навичок читання. Інклюзивні класи можуть бути корисними, оскільки вони створюють можливість для взаємодії зі здоровими дітьми, що сприяє соціалізації і розвитку комунікативних навичок. Уроки читання можуть бути адаптовані до потреб конкретного учня з урахуванням його індивідуальних особливостей і можливостей.

Важливо розуміти, що діти з особливими освітніми потребами можуть потребувати більш індивідуалізованого підходу до навчання читання. Вони можуть відчувати більше труднощів у сприйманні і розумінні тексту, тому вчителі та батьки повинні бути терплячими і використовувати різноманітні методи навчання. Наприклад, важливо проводити індивідуальні заняття, сприяти розвитку мовлення та комунікації, а також використовувати візуальні підказки та інші допоміжні матеріали. Окрім того, важливо підтримувати позитивне ставлення до навчання і підтримувати дітей у їхніх зусиллях.

Регулярне використання корекційно-розвивальних прийомів та ігрових вправ може допомогти у формуванні повноцінних навичок читання у дітей з особливостями навчання. Ефективні заняття повинні бути систематизовані, учні – диференційовані на групи за принципом корекційної та розвивальної спрямованості, щоб забезпечити індивідуальний підхід до кожної дитини.

Інклюзивне навчання дітей з особливими освітніми потребами вимагає врахування індивідуальних потреб кожної дитини, забезпечення відповідних ресурсів і підтримки для їх успішного навчання. Технології можуть бути важливим інструментом у створенні адаптивного навчального середовища, де кожен учень має можливість розвивати свої здібності і вміння.

Міносвіти сформувало й опублікувало Методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу дітей з особливими освітніми потребами в умовах дії правового режиму воєнного стану у 2022/2023 навчальному році; продовжило їх дію на 2023/2024 н. р. Учні з ООП отримують індивідуалізовану освіту згідно з програмою закладу освіти,

яка включає корекційно-розвивальний компонент. Для цих учнів складається індивідуальна програма розвитку (ІПР) з метою забезпечення індивідуалізації навчального процесу. Цей педагогічний процес вимагає співпраці всіх учасників освітнього середовища, включаючи вчителя, асистента вчителя, психолога, логопеда, батьків та інших спеціалістів з корекційної педагогіки. Важливою є гнучкість та співпраця між усіма учасниками процесу для успішної соціалізації дитини з ООП.

Для ефективної роботи з дітьми, які мають особливі освітні потреби, педагог повинен мати не лише знання про комплексну оцінку, але й розуміння основних видів порушень психофізичного розвитку дитини. Також важливо спілкуватися з батьками дитини та спеціалістами ІРЦ для отримання необхідної підтримки і ресурсів. Підтримка близьких людей і експертів інклюзивно-ресурсного центру може значно полегшити процес навчання та розвитку дітей з особливими потребами.

З огляду на зазначене формування мовно-літературної компетентності має передбачати адаптацію навчального матеріалу, оскільки зменшення обсягу та спрощення матеріалу допомагають зрозуміти його краще. Важливо дотримуватися принципу індивідуального навчання, адаптувати завдання на уроках читання відповідно до можливостей кожного конкретного учня.

Використання практичних завдань для закріплення теоретичних знань під час аналізу художніх творів важливо використовувати практичну діяльність різного рівня складності, дидактичну та сюжетно-рольову гру.

Використання різних видів наочності допомагають краще сприймати матеріал, водночас важливо пам'ятати про відповідність рівню розвитку сприймання та мислення кожного учня.

Важливо враховувати індивідуальні потреби кожного учня з урахуванням його конкретного клінічного діагнозу, створювати позитивну атмосферу, щоб навчання приносило задоволення та позитивні емоції. Підтримка та позитивний настрій можуть допомогти дітям з інтелектуальними порушеннями краще засвоювати матеріал.

Список використаних джерел

1. Прохоренко Л.І., Бабяк О.О., Засенко В.В., Ярмола Н.А. Учні початкових класів із особливими освітніми потребами: навчання та супровід : навчально-методичний посібник. Харків: Вид-во «Ранок», 2020. 160 с.
2. Формування комунікативної компетентності учнів на уроках української мови і літератури. URL: <http://surl.li/omksy> (дата звернення 1.05.2024).
3. Як навчити читати дитину з порушенням інтелектуального розвитку URL:<http://surl.li/tqicp> (дата звернення 1.05.2024).
4. Рекомендації щодо роботи з дітьми з ООП. URL: <https://naurok.com.ua/rekomendacii-schodo-roboti-z-ditmi-z-ooop-377989.html>. (дата звернення 01.05.2024).

Маміна Євгенія Олександрівна,

магістрантка 60М-ПО(з) групи спеціальності 013 Початкова освіта

Навчально-наукового інституту педагогіки і психології

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Мозуль І. В.

ВИДИ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Організація освітнього процесу в закладах початкової освіти спрямована на пошук новітніх підходів, що є вимогою нашого часу, бо розвиток сучасного суспільства вимагає

НАУКА ТА ОСВІТА В УМОВАХ ВІЙНИ:

Глухівський національний педагогічний
університет імені Олександра Довженка

1874 - 2024

творчих, ініціативних, винахідливих особистостей, які зможуть мислити нестандартно, відтворювати оригінальні ідеї, вирішувати різноманітні ситуації. Тому необхідно так організувати навчальний і виховний процес, щоб б він сприяв розвитку компетентностей, здібностей молодших школярів і формуванню їхніх творчих умінь.

Одним із найважливіших шляхів розвитку молодших школярів є впровадження інтерактивних технологій у навчальний процес початкової ланки освіти, бо вони сприяють створенню комфортних умов навчання, володіють потужним інноваційним потенціалом, а кожний учень відчуватиме свою інтелектуальну спроможність і успішність. Застосування інтерактивних технологій у навчанні допоможе налагодити партнерську взаємодію в системах «учень-учитель», «учень-учні», де школярі будуть активними суб'єктами навчання [1].

Для цього педагогічні працівники повинні використовувати в своїй діяльності такі інтерактивні методи навчання, які сприятимуть самореалізації школярів. Методологічною основою інтерактивного навчання виступають два підходи – *діяльнісний* – «людина виявляє властивості й зв'язки елементів реального світу лише в процесі діяльності й на підставі різних її видів» та *особистісно орієнтований підхід*, спрямований на розвиток особистості й формування її компетенцій [6].

Наукові дослідження А. Мартинець, Л. Пироженко, О. Пометун, В. Симоненко, О. Січкарук, М. Скрипник та ін. розкривали теоретичні аспекти досліджуваної проблеми, визначали сутність інтерактивних методів, їх класифікацію та різновиди.

Проблема застосування інтерактивності в процесі навчання була в центрі уваги педагогів: О. Єльнікова, Г. Коберник, О. Коберник, О. Комар, Т. Кравченко, М. Крайня, Г. Кривчикова, В. Мельник, Н. Побірченко, О. Пометун та ін. Вони обґрунтували доцільність застосування інтерактивних технологій для підсилення ефективності навчального процесу.

Дидакти й педагоги-практики І. Дівакова, Т. Дуткевич, М. Кларін, Г. Коберник, Л. Кратасюк, Л. Пироженко, О. Пометун, Г. Сиротенко, В. Шарко, Л. Щербина, І. Якиманська та ін. в системі педагогічних інновацій чільне місце відводили колективно-груповим технологіям навчання.

Інтерактивна технологія навчання – спосіб побудови освітнього процесу із використанням різноманітних методів навчання, які спрямовані на досягнення цілей, поставлених перед учнями. Методи інтерактивного навчання сприяють підвищенню інтересу школярів до навчального предмету, забезпеченню глибокого засвоєння його змісту, формуванню відповідних понять, умінь і навичок навчальної діяльності. Школярів потрібно залучати в дискусії. Це допоможе зробити обстановку в групі емоційнішою, демократичнішою, творчою. Спільна діяльність молодших школярів у процесі пізнання, засвоєння матеріалу, що вивчається, означає, що кожен учень робить свій індивідуальний внесок у цей процес, обмінюється знаннями, способами діяльності, ідеями [2].

Інтерактивна технологія навчання сприяє перетворенню пасивних спостерігачів на активних учасників освітнього процесу, підвищенню інтересу до теми уроку. Важливо, щоб учитель у своїй роботі з молодшими школярами використовував активні методи й форми навчання, тоді вирішиться саме собою це важливе питання. Активні форми навчання будуються на інтерактивних методах, які забезпечують взаємозв'язок в процесі навчання не лише між учителем і учнем, а й між учнями.

Впровадження вчителем методів інтерактивного навчання потребує від нього створення відповідних умов, що надають інші можливості для організації освітнього процесу. Такими умовами виступають:

- багатосторонній тип комунікації, що відтворюється в процесі навчання;
- позитивна психологічна й сприятлива атмосфера під час уроку;
- норми спільної праці, що виробляються вчителем разом із учнями;
- спеціальне розташування меблів;
- роздатковий матеріал, який учитель і школярі можуть використовувати під час уроку.

Аналіз педагогічної та методичної літератури дозволяє зробити висновок, що існує чимало класифікацій інтерактивних методів навчання. Розглянемо деякі з них.

Інтерактивні методи навчання за послідовністю застосування бувають:

- вступні – налаштовують на робочий процес, створюють доброзичливу атмосферу на занятті, ознайомлюють з темою та завданнями: «Продовж речення»;
- основні – розв'язують ключові проблеми: «Мозковий штурм», «Театралізовані ігри», «Карусель»;
- завершальні – наштовхують на рефлексію та підсумки: «Сенкан», «Вернісаж»;
- допоміжні – використовуються за потреби. Знімають напругу, допомагають змінити вид роботи: «Передай посмішку» [3].

М. Скрипник, класифікуючи інтерактивні методи навчання, звернула увагу на такий принцип навчання, як взаємодія – діалог. Вона пропонує такі інтерактивні методи навчання: мотиваційні, пізнавальні, інформаційні та регулятивні [5].

М. Кларін за принципом активності інтерактивні методи навчання класифікує на:

- фізичні – зміна місця роботи, складання пазлів, малювання, створення наочності;
- соціальні – формулювання запитань, відповідей і аргументів;
- пізнавальні – виступи, доповнення, коментарі, пошук і добір інформації.

Залежно від мети й форми організації навчальної діяльності школярів, дослідники О. Пометун та Л. Пироженко розробили класифікацію інтерактивних технологій навчання, поділяючи їх на такі види:

- 1) інтерактивна технологія кооперативного навчання;
- 2) інтерактивна технологія колективно-групового навчання;
- 3) інтерактивна технологія ситуативного моделювання; і
- 4) інтерактивна технологія опрацювання дискусійних питань [4].

Цей підхід є найбільш вживаним в основній школі. Кожну з цих технологій складає система інтерактивних методів навчання.

Інтерактивна технологія кооперативного навчання включає такі методи: «Акваріум», «Робота в парах», «Ротаційні трійки», «Робота в малих групах», «Два – чотири – всі разом», «Карусель», «Коло ідей».

Технологія колективно-групового навчання представляють такі інтерактивні методи: «Мозковий штурм», «Обговорення проблеми в загальному колі», «Ажурна пилка», «Мікрофон», «Аналіз ситуації», «Незакінчене речення», «Дерево рішень», «Розв'язання проблем», «Навчаючи – учусь».

Технологія ситуативного моделювання реалізується такими інтерактивними методами: «Спрощене судове слухання», «Симуляції або імітаційні ігри», «Громадські слухання», «Розігрування ситуацій за ролями» («Рольова гра», «Програвання сценки», «Драматизація»).

Технологія опрацювання дискусійних питань – «Метод Прес», «Дискусія», «Займи позицію», «Неперервна шкала думок», «Дискусія в стилі телевізійного ток-шоу», «Оцінювальна дискусія», «Зміни позицію», «Дебати».

Отже, виходячи з викладеного матеріалу, необхідно на практиці використовувати інтерактивні форми в цілому або їх окремі елементи. Використання на уроках названих

видів інтерактивних вправ дозволяє доповнити навчальний матеріал різноманітною інформацією, а різні види діяльності усіх дітей класу заохочують до роботи. Кожна дитина зацікавлена в правильності своєї думки. Уроки стають продуктивнішими.

Навчання, з використанням інтерактивних методів, цікаве, творче та є інноваційним напрямком осучаснення системи початкової освіти. Завдяки застосуванню інтерактивних технологій, учні зможуть навчальний матеріал успішніше засвоїти, розвинути творчі здібності.

Список використаних джерел

1. Бондар С. П. Методи навчання. Енциклопедія освіти / гол. ред. В. Кремень. К.: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
2. Каленюк, Л. В. Інтерактивні технології – перспектива розвитку використання інтерактивних технологій в навчальному процесі. *Розкажіть онуку*. 2010. № 5. С. 8–30.
3. Огляд інтерактивних методів. URL: <https://www.google.com/search?q=%D0%A1%D1%83%D1%82%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C+%D0%BF%D0%BE%D0%BD%D1%8F%D1%82%НкKmRgSSxkZ2s2Nlo8HBcjAdATwDbMg%3A1699166041275&ei=WTdHZfiqEM2J9u8P>
4. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. К.: А.С.К., 2004. 192 с.
5. Скрипник М. І. Інтерактивне навчання: основні поняття. Ігри дорослих. Інтерактивні методи навчання. *Бібліотека*. 2005. С. 30–44.
6. Ягоднікова В. В. Інтерактивні форми і методи навчання у вищій школі. К.: ДП «Видавничий дім «Персонал», 2009. 80 с.

Горбач Ауріка Андріївна,

магістрантка 60М-ПО групи спеціальності 013 Початкова освіта

Навчально-наукового інституту педагогіки і психології

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Мозуль І. В.

НАВЧАЛЬНО-ПОШУКОВА ДІЯЛЬНОСТІ ЯК МЕТОД ПІЗНАННЯ НАВКОЛИШНЬОГО СВІТУ МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ

У Концепції Нової української школи говориться про те, що сучасні школярі повинні не лише отримати знання, а й навчитися їх використовувати в повсякденному житті. Знання, уміння й навички тісно пов'язані з ціннісними орієнтирами учня, сприяють формуванню його життєвих компетентностей, які необхідні для успішної самореалізації в житті, навчанні й праці.

У процесі шкільної освіти, з метою формування ключових і предметних компетентностей, потрібно використовувати такі педагогічні навчальні технології, які сприяють набуттю досвіду діяльності. І тут провідне місце відводиться навчальній пошуковій діяльності, яка формує творчу, ініціативну й самостійну позицію школярів; розвиває їхні навчальні уміння й навички; забезпечує принцип зв'язку навчання з життям.

Навчально-пошукова діяльність молодших школярів має важливе значення, бо сучасному суспільству потрібна людина, яка може жити в інформаційному просторі й своєю діяльністю створювати цей простір. Пошукова активність є своєрідним активним засобом, який робить творчою дитину. Ми погоджуємося з думкою О. Савченко, яка наголошувала, що «розвивальний вплив навчального середовища в початковій школі

стає більш помітним, за умови, якщо дитина вступає з ним в активний пізнавальний контакт та набуває продуктивної взаємодії» [4].

Однією з актуальних проблем сьогодення виступає формування й розвиток пошукової навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів. Формування творчої пошукової ініціативи й активності, здійснюється під впливом суспільства. Але розвиток суспільства – це безперервний процес постійного оновлення й ускладнення всіх умов і сторін життя, діяльності людини, нові відкриття науки, швидкий розвиток науково-технічного прогресу, зміна праці, яка залежить від змінюваних умов життя – все це ставить перед навчанням, учителем і учнем нові складні завдання. Пошук і розв’язання завдань постійно здійснюється наукою й практикою [3].

Дидактика в останні роки провела ґрунтовну розвідку, досліджуючи такі шляхи навчання, які б сприяли поліпшенню в освітньому процесі пошукової навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів, яка розглядається як фактор розвитку особистості здобувачів початкової освіти, важливий напрям активізації ефективності навчання.

Аналіз наукових психолого-педагогічних джерел показав, що проблема навчально-пошукової роботи, пізнавальної активності молодших школярів привертала увагу багатьох дослідників (Н. Буряк, Б. Єсіпов, І. Зверев, М. Колесник, І. Лернер, П. Підкасистий, Г. Пустовіт, Н. Пустовіт, О. Руденко, О. Савченко, І. Удовиченко, В. Харламов та ін.).

Пізнавальну самостійність науковці П. Блонський, Д. Богоявленська, В. Буряк, М. Махмутов, О. Савченко та ін. розглядали як один із видів самостійності, для якої характерними є вміння сприймати інформацію, її осмислювати, створювати нову проблему, самостійно її розв’язувати. І. Бех, А. Матюшкін, А. Смірнов, С. Рубінштейн та ін. звертали увагу на свідому мотивованість дій і їх обґрунтування, здатність особистості бачити об’єктивні причини для того, щоб діяти відповідно власним переконанням. Сучасна початкова освіти спрямована на формування в учнів умінь самостійно здобувати знання й на практиці їх використовувати.

Сучасні науковці Н. Бібік, М. Вашуленко, Я. Кодлюк, О. Онопрієнко, О. Савченко та ін. розглядали особливості організації такої діяльності в початковій школі. Навчально-пошукова діяльність представлена в роботах педагогів і психологів Т. Байбари, С. Омельчука, О. Пометун, О. Савенкова та ін.

Активізація навчально-пізнавальної пошукової діяльності є процес і результат стимулювання активності молодших школярів у пізнанні навколишнього світу. Цією проблемою займалися психологи й педагоги Б. Ананьєв, Л. Божович, М. Данилов, М. Добринін, Б. Єсіпов, Н. Тализіна, Г. Щукіна та ін. Надійною основою пошукової навчально-пізнавальної діяльності є активний характер навчання молодших школярів.

У Словнику української мови подається таке визначення поняття «пошук»: 1) «шукування, розшукування чого-небудь»; 2) «творча робота, спрямована на відкриття нового» [5, с. 491].

Пошукова діяльність – це діяльність, спрямована на пошук нових знань, характеристик, закономірностей, особливостей явищ реальної дійсності у процесі виконання цілеспрямованих послідовних дій. Пошукова навчально-пізнавальна діяльність спрямована на відкриття невідомого раніше, нового знання. Перед учнями виникають проблеми, які вони повинні вирішити самостійно або співпрацюючи з однокласниками. Для вирішення цих проблем учням необхідно володіти певними навичками, рисами та якостями, які вчитель повинен розвивати й формувати – це навчальна діяльність, пізнавальна активність, пізнавальний інтерес, пізнавальна

самостійність. За відсутності цих факторів організація пошукової діяльності неможлива [3].

Енциклопедії освіти визначає пізнавальну самостійність як «сформованість потреби й умінь самостійно мислити, здатності орієнтуватися в новій пізнавальній ситуації, самому бачити задачу, питання, віднаходити шляхи їх вирішення» [1, с. 134].

Продуктивна навчально-пошукова самостійна діяльність учнів початкової ланки освіти залежить від її організації. Треба відмітити, що маючи за мету формування пізнавальної самостійності, пізнавальна діяльність може розвиватися лише в атмосфері доброзичливого ставлення до школярів, в умовах позитивного ставлення до пізнання, налагодження діалогу між учителем і учнями [7].

Пізнавальна потреба завжди пов'язується з позитивними емоціями, які яскраво виражені, а тому потрібно для її розвитку зміцнювати, створювати й розвивати в школярів почуття задоволення, успіху, радості від розумової діяльності. Не слід на початку вимагати, щоб кожна дитина розв'язала самостійно творче завдання. Треба створити таку атмосферу пошуку, яка б викликала бажання в учня замислитися, пробувати знайти відповідь самостійно. Тут бажано не підказувати як треба розв'язати завдання, а спрямувати думки школяра на виконання найважливішого етапу, де важливою виступає не кінцева відповідь, а сам процес розумової роботи, детальне коментування варіативних прийомів досягнення результату. Організуючи самостійну навчально-пошукову діяльність молодших школярів треба враховувати принцип індивідуального підходу й пізнавальних можливостей учнів, їх готовність виконувати завдання самостійно [7].

Пізнавальна активність школяра виявляється в його умінні бачити проблему, характеризувати й знаходити шляхи її розв'язання, виробляти власну думку під час вивчення явищ навколишньої дійсності. Пізнавальна активність школяра – це така властивість особистості, яка є інтегральною й активно формується в учнів саме в шкільні роки та впливає на увесь процес освітньої діяльності. Пізнавальна активність є передумовою й результатом розвитку молодшого школяра; це мета, засіб і результат активізації навчального й виховного процесу [3]. Отже, пізнавальна діяльність є особливою, бо її суб'єктом є учень, який формується, його свідомість, інтелект.

Пізнавальна активність сприяє формуванню пошукової навчально-пізнавальної активності. О. Савченко наголошувала, що «в фундаменті дослідницької поведінки лежить психічна потреба в пошуковій активності в умовах невизначеної ситуації. Пошукова навчально-пізнавальна активність є незамінною передумовою пошукової навчально-пізнавальної діяльності школярів» [4].

До пізнавальної активності відносять: прагнення засвоювати нові знання; вирішення різних інтелектуальних завдань і проблем; розвиток особистісних рис характеру: дисциплінованість, самостійність, організованість; перехід мислення від репродуктивного відтворення вже відомих способів до створення власних шляхів вирішення завдання, на творчий, якісно новий рівень. Ці якості особистості й забезпечують пошуковий характер пізнавальної діяльності [2].

Формування навичок пошукової діяльності в молодших школярів повинно здійснюватися в руслі розвивального навчання. Цей процес повинен розвиватися комплексно, з використанням різноманітних підходів, методів і засобів. З. Друзь і В. Майборода рекомендують використовувати навчально-пізнавальні завдання на різних етапах уроку. Вони звертають увагу на те, що під час розв'язання пошукових завдань всебічно повинен реалізуватися принцип диференційованого підходу з обов'язковим урахуванням індивідуальних особливостей учнів.

Проаналізувавши шляхи розвитку пізнавальної самостійності здобувачів початкової освіти, слід зазначити, що в роботі з молодшими школярами бажано використовувати п'ять форм організації пошукової діяльності:

- система пізнавальних завдань за прийомами розумової діяльності;
- евристична бесіда;
- метод аналогії;
- самостійне ознайомлення з новим матеріалом;
- дослідницький метод [6].

Пізнавальні завдання сприяють вдосконаленню вмінь учнів виділяти головне; аналізувати; класифікувати; диференціювати ознаки; узагальнювати; доводити. Серед форм пізнавальних завдань виділяють: запитання, логічні вправи, задачі, кросворди, дидактичні ігри, ребуси, загадки.

Для засвоєння навчального матеріалу молодшими школярами в процесі пошукової діяльності, виділяють такі критерії його вибору:

- зв'язок нового з раніше засвоєним матеріалом;
- можливість логічного розділення навчального матеріалу на чіткі кроки й елементарні завдання;
- наявність протиріччя між опорними й новими знаннями;
- готовність школярів до участі в пошуковій діяльності [6].

Кожна з форм організації навчально-пошукової діяльності виконує свої функції в процесі набуття досвіду творчої діяльності молодшими школярами. Розв'язання пізнавальних завдань у процесі розумової діяльності сприяє вдосконаленню вмінь школярів виділяти головне, аналізувати, диференціювати ознаки, класифікувати, узагальнювати, доводити. Це – важливі елементи, без яких не здійснюється жодна творча робота.

Пізнавальна діяльність учнів у поєднанні з навчально-пошуковим навчанням спрямована на підвищення рівня їхньої розумової активності, загальноосвітнього розвитку, активізації навчального процесу, на виховання особистостей, які самостійно приймають рішення. Цьому сприяє використання спеціальних дидактичних умов, які дають можливість активізувати навчально-пошукову пізнавальну діяльність школярів.

Такими дидактичними умовами організації навчально-пошукової діяльності є: створення на уроці різнотипних пізнавальних ситуацій; евристичний характер навчального матеріалу та завдань; наявність у вчителя індивідуального стилю роботи; створення для учнів ситуацій вибору; встановлення на уроці міжпредметних зв'язків; присутність атмосфери позитивного співробітництва; використання адекватної системи оцінювання навчальних досягнень школярів; форма проведення уроку; створення ситуацій успіху; використання дидактичних ігор, вибір засобів наочності [2].

На уроках перед школярами потрібно ставити такі завдання, що сприятимуть формуванню їхньої пізнавальної активності, творчості, щоб учні ставали співавторами роздумів, пошуків, знахідок. Така робота підвищуватиме в школярів пізнавальний інтерес, заохочуватиме їх до активної участі під час виконання завдань, сприятиме розвитку дослідницьких і творчих здібностей, пошуку інформації.

Отже, навчально-пошукова пізнавальна активність молодших школярів передбачає організоване, свідоме, цілеспрямоване виявлення нових знань, явищ, характеристик, процесів, особливостей навколишнього світу через психологічні й мисленнєві процеси та властиві особистості.

Список використаних джерел

1. Енциклопедія освіти / Бех І.Д., Бібік Н.М., Биков В.Ю. та ін.; гол. ред. В.Г. Кремень. К. : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

2. Загальноосвітній, виховний та розвивальний потенціал пошуково-пізнавальної діяльності школярів [Електронний ресурс]. URL: https://www.google.com/search?q=%D0%97%D0%B0%D0%B3%D0%B0%D0%BD0%BB%D1%8F%D1%80%D1%96%D0%B2&sca_esv=584193398&sxsrf=AM9HkKIOgP0rJbq11F19vofPSUQDe6oQ1Q%3A1700542256653&ei=
3. Павлова Д., Кучай О. Шляхи забезпечення пошукової навчально-пізнавальної діяльності у сучасній початковій школі. URL: <https://sno.udpu.edu.ua/index.php/naukovo-metodychna-robota/99-problemy-i-perspektyvy-rozvytku-osvity-khkhi-stolittia-11-12-lystopada-2020-roku/560-shlyakhi-zabezpechennya-poshukovoji-navchalno-piznavalnoji-diyalnosti-u-suchasnij-pochatkovij-shkoli>
4. Савченко О. Я. Розвиток пізнавальної самостійності молодших школярів. К.: Рад. школа, 1982. 176 с.
5. Словник української мови: в 11 томах. / Гол. ред. І. Блолід. К.: Наукова думка, 1980. 699 с.
6. Формування в молодших школярів досвіду пошукової діяльності як одної з найефективніших форм самостійної роботи. URL: https://teacher.at.ua/publ/formuvannja_v_molodshikh_shkoljariv_dosvidu_poshukovoji_dijalnosti_jak_odnoji_z_najefektivnishikh_form_samostijnoji_roboti/39-1-0-7889
7. Хомюк І. В., Родюк Н. Ю., Хом'юк В. В. Шляхи формування пізнавальної самостійності молодших школярів на уроках математики. *Молодий вчений*. № 5.2 (69.2), 2019 р. С. 166–169.

Кудрявець Наталія Сергіївна,

магістрантка 60М-ПО(з) групи спеціальності 013 Початкова освіта

Навчально-наукового інституту педагогіки і психології

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Мозуль І. В.

ФЕНОЛОГІЧНІ СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЯК МЕТОД ПІЗНАННЯ НАВКОЛИШНЬОГО СВІТУ МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ

«Школа майбутнього повинна використовувати для гармонійного розвитку дитини все, що дає природа та що зможе зробити дитина в майбутньому для того, щоб природа служила їй. Вже через це ми повинні берегти й поновлювати природні багатства, які маємо» [15].

У Національній доктрині розвитку освіти України зазначено, що важливим завданням освіти є забезпечення формування в дітей і молоді цілісної наукової картини світу і сучасного світогляду, здібностей і навичок самостійного наукового пізнання [9]. Відповідно до Концепції 12-річної загальної середньої освіти, «одним з основних завдань загальноосвітньої школи є становлення в учнів цілісного наукового світогляду, загальнонаукової, загальнокультурної, технологічної, комунікативної й соціальної компетентностей на основі засвоєння системи знань про природу, людину, суспільство, культуру, виробництво, оволодіння засобами пізнавальної й практичної діяльності [7].

Характерними для початкової школи є практична спрямованість змісту, інтеграція знань, що дозволяє краще врахувати визначальну особливість молодших школярів – цілісність сприймання й освоєння навколишньої дійсності.

Система поглядів на природничу освіту та виховання в Україні ретельно висвітлена в державних документах про освіту: Концепції екологічної освіти, Державному стандарті

початкової загальної освіти, Законі України «Про освіту». Зміни в шкільній освіті здійснюються в контексті реалізації концепції «Нова українська школа». В основі цих документів закладено підвищення якості освіти в цілому й природничої в тому числі, виховання компетентної особистості здатної до самонавчання й саморозвитку в умовах глобальних змін і викликів. Окреслені завдання відображено й у меті базової загальної середньої освіти.

Сутність виховання в учнів дбайливого ставлення до природи рідної землі полягає у вихованні почуття любові до природи, бо саме їй ми завдячуємо своїм існуванням на планеті Земля. Процес навчання повинен бути спрямований на формування в дітей екологічної й моральної свідомості, гуманізму, духовності, збереження й примноження навколишньої краси. Сутність виховання полягає в усвідомленні святого обов'язку кожного – не завдавати шкоди живому світові.

У формуванні природоохоронних знань велика роль відводиться безпосередньому спілкуванню школярів із природою. Необхідно навчити їх спостерігати, виявляти ознаки, порівнювати їх та групувати. Найбільш цінними є багаторічні систематичні спостереження за всім комплексом природних явищ своєї місцевості, які забезпечують глибину знань учнів, розвивають стійкий пізнавальний інтерес до розкриття закономірностей природи та її таємниць [14]. Складовою частиною комплексу спостережень є фенологічні спостереження.

Проблеми методики організації фенологічних спостережень і розвитку спостережливості в учнів молодшого шкільного віку досліджувало багато діячів психолого-педагогічної науки. Є. М. Геращенко, Л. В. Горобець, А. С. Дерев'янка, Ю. М. Лимар, Л. В. Лукіянчук, Я. Макаренко, Л. П. Міронець, В. В. Серебряков, Л. А. Співак та ін. в своїх працях обґрунтовують вимоги, яким повинна відповідати ділянка для спостережень та вимоги, які висуваються до об'єктів спостережень; розкривають методику організації фенологічних спостережень під час навчання; наголошують, що фенологічні спостереження за навколишнім світом розвивають у дітей уяву, пам'ять, формують стійкий інтерес до природи.

Фенологія розглядається як складова частина науки про сезонну динаміку ландшафтів, як галузь біологічної та географічної наук. Враховуючи вікові та індивідуальні особливості учнів, їхній інтерес до проблеми охорони природного середовища, велике значення мають активні форми навчальної й виховної роботи в природних умовах. Уроки природничої освітньої галузі повинні сприяти якісному засвоєнню знань природоохоронного змісту під час спостережень, та навчити школярів брати активну участь у розв'язанні природоохоронних проблем своєї місцевості, робити практичні висновки,

Фенологія – це наука, що вивчає явища живої й неживої природи, закономірності й терміни настання сезонних явищ, тобто досліджує закономірності сезонного розвитку природи. Основою фенологічних знань є фенологічні спостереження, які дають змогу встановити терміни (календарні дати) настання конкретних природних явищ [11].

Пізнання навколишнього світу розпочинається з накопичення чуттєвого досвіду, фактичного матеріалу, який осмислюється з метою засвоєння системи знань, адекватної навколишній природі з її зв'язками й залежностями. Одним із методів забезпечення наочно-чуттєвої основи засвоєння є спостереження. Спостереження – це цілеспрямоване, планомірне сприймання об'єктів навколишньої дійсності, яке, підпорядковане конкретно – визначеним цілям й вимагає вольових зусиль [1; 8]. Дослідження педагогів і психологів виявили, що цілеспрямовані спостереження сприяють розвитку пізнавальних здібностей (спостережливості, допитливості, самостійності), нагромадженню чуттєвого досвіду та

його осмисленню, виключають можливість утворення формальних знань. Використання порівнянь підвищує інтерес і розвиває таку якість особливості як спостережливість, забезпечує більш активне, міцне і свідоме засвоєння знань [3].

Під час вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ» особлива роль відводиться спостереженням учнів, які набувають якісно нових ознак і включають елементи наукових досліджень, пошукової та проєктної діяльності. Спостереження та власні дослідження відіграють важливе значення для емоційного й естетичного сприйняття природи молодшими школярами. Особливу увагу слід приділити фенологічним спостереженням, які посідають провідне місце в освітньому процесі з природознавства. Сезонні явища природи вивчає наука фенологія. Вона реєструє й визначає різні періодичні явища, які відбуваються в живій і неживій природі, пов'язані зі змінами пір року. Спостерігаються ознаки весни, літа, осені, зими, випадання першого снігу, пробудження рослин, початок цвітіння, дозрівання плодів і ягід, приліт і відліт птахів тощо. Спостереження за рослинами називають фітофенологічними, а над тваринами – зоофенологічними [8].

Фенологічні спостереження – це такі дослідження, які зазвичай передбачають аналіз спостережень явищ природи, які пов'язані з періодичними (сезонними) змінами кліматичних умов протягом всього року. Фенологічні спостереження прості, вони не потребують складного обладнання й цілком доступні кожному, їх можна вести як в одnodенних, так і в багатоденних походах чи прогулянках. Проте найцінніші результати фенологічних спостережень будуть тоді, коли є можливість тривалий час спостерігати за одними й тими самими об'єктами протягом усього року. Зібрані в таких екскурсіях відомості разом з даними про метеорологічні явища дають змогу говорити про особливості місцевого клімату й погоди [4].

Здійснення фенологічних спостережень сприяє вдосконаленню навичок оволодіння знаннями, набуттю естетичного досвіду, духовному розвитку дітей. Саме в молодшому шкільному віці вони проявляють природний пізнавальний інтерес до всього, зокрема й до довкілля. У цей період дітям властиве цілісне сприйняття світу, яке забезпечує системність знань і становить основу екологічного світогляду [3].

За *дидактичною метою* спостереження поділяють на первинні, повторні й заключні. Не можна дати дітям повне уявлення про об'єкти, показавши їх лише один раз. Первинні спостереження формують цілісне враження про об'єкт, створюють перше уявлення про його найбільш характерні властивості. При повторних спостереженнях перші враження доповнюються; уточнення, поглиблення та закріплення знань про досліджувані об'єкти. Повторні спостереження пов'язані з виявленням нових особливостей у поведінці, у будові й пристосуванні тварин і рослин, із закріпленням раніше здобутих знань. Заключні спостереження спрямовані на узагальнення даних попередніх спостережень, окреслення перспектив [13].

За *тривалістю фенологічні* спостереження бувають короточасними та довготривалими. Епізодичні, короткотривалі спостереження за явищами природи найчастіше проводяться в повсякденному житті, наприклад, спостереження за наближенням грози, за веселкою, дощем, снігом. Епізодичні спостереження на заняттях пов'язані, наприклад, із розгляданням у групі рослини, тварини, явища природи, стають компонентами довготривалих спостережень. Тривалі, систематичні спостереження – це спостереження за розвитком рослин, тварин, за поступовими сезонними змінами в житті рослин, тварин [2; 5; 8].

Велике значення для систематичних і довготривалих спостережень має вибір конкретних об'єктів, які повинні бути знайомі школярам, цікаві й доступні для

сприймання. Якщо це рослини своєї місцевості, то вибирають ті, які гарно квітнуть, дають плоди, використовуються людиною в різних цілях, мають красивий вигляд крони, ростуть у такому місці, де їх можна бачити здалеку і підійти до них близько. Важче зробити вибір серед тварин (птахів, комах, звірів), потрібно, щоб учитель сам добре знав фауну своєї місцевості: де живуть тварини й місця, в яких вони найчастіше зустрічаються [10].

Фенологічні спостереження доцільно проводити якомога частіше, особливо навесні, найкраще – в першій половині дня, у той час, коли більшість рослин цвіте, тварини найбільш активні. У рослин і тварин цікаво спостерігати за явищами, які чітко розрізняють пори року, окремі періоди та фази. Так, у рослин це розпускання бруньок, першого листя, поява пуп'янків суцвіть, цвітіння дозрівання насіння й плодів, початок осіннього забарвлення листків, початок і кінець листопада; у птахів – приліт, відкладання яєць, поява пташенят і вихід їх з гнізда.

Періодичність фенологічних спостережень залежить від пори року, характеру місцевості, погоди, від стану погоди, а тому фенологічні спостереження бажано поєднувати з метеорологічними.

Є. Геращенко, Ю. Лимар, Л. Фесюкова та О. Григор'єва у структурі фенологічного спостереження виділяють: об'єкт спостереження; мотивацію спостереження та його планування (план складається на основі тих конкретних задач, які послідовно розв'язуються в процесі спостереження, і забезпечує послідовність діяльності дитини, уникнення стихійності та випадковості); результат спостереження, який має бути зафіксованим у певній формі [2; 16].

Велике значення для спостережень має вибір конкретних об'єктів. Вони повинні бути знайомі молодшим школярам, цікавими й доступними для сприймання. Якщо це рослини своєї місцевості, то вибирають ті, які гарно квітнуть, дають плоди, використовуються людиною в різних цілях, мають красивий вигляд крони, ростуть у такому місці, де їх можна бачити здалеку і підійти до них близько. Важче зробити вибір серед тварин (птахів, звірів, комах та ін.), потрібно, щоб вчитель сам добре знав фауну своєї місцевості: тварин, які живуть тут, місця, в яких вони найчастіше зустрічаються.

Для того, щоб відібрати об'єкти та явища, що включаються до програми фенологічних спостережень, висуваються такі вимоги: 1) об'єкт спостереження повинен бути гарно поширений на певній території; 2) об'єкт спостереження повинен бути добре відомий і правильно визначений; 3) явища повинні належати до більш характерних для окремих пір року, так як одна з головних задач фенологічних спостережень полягає в розробці фенологічної періодизації року стосовно різних природних зон і районів [6].

Отже, значення фенологічних спостережень полягає в тому, що їх проведення сприяє вдосконаленню навичок оволодіння знаннями, духовному розвитку дітей, набуттю естетичних переживань. Саме в молодшому шкільному віці у дітей виявляється природний пізнавальний інтерес до всього, включаючи навколишнє середовище. У цей період у молодших школярів формується цілісне уявлення про світ, що дає систематичні знання та є основою екологічного світогляду.

Досвід фенологічних спостережень передбачає оволодіння дитиною системою навичок набуття знань, естетичного досвіду, балансу естетичних вражень, які необхідні для подальшого духовного розвитку. Діти початкової ланки освіти мають розвинутий пізнавальний інтерес до навколишнього світу й природи. Саме в цьому віці вони сприймають світ в цілому, що сприяє формуванню системних знань та становить основу екологічного світогляду.

Дослідження педагогів і психологів дозволили виявити, що цілеспрямовані спостереження сприяють розвитку пізнавальних здібностей (спостережливості, самостійності, допитливості), нагромадженню чуттєвого досвіду та його осмисленню, виключають можливість утворення формальних знань. Використання порівнянь підвищує інтерес і розвиває таку якість особливості як спостережливість, забезпечує більш активне, міцне й свідоме засвоєння знань. У процесі фенологічних екскурсій створюються яскраві реалістичні уявлення про природу, зв'язки й деякі закономірності, що існують в ній [13].

Фенологічні спостереження мають на меті ознайомити дітей із процесом змін або перетворенням предметів і явищ. Цей тип спостереження є більш складним, вимагає розвинутих розумових процесів (аналіз, синтез, абстрагування, порівняння, узагальнення), розвинутої спостережливості, встановлення причини змін і перетворень у предметах і явищах. Такі спостереження мають на меті формування певних уявлень про зміни, що відбуваються в природі за відповідний проміжок часу (пори року), що складає відносно завершені знання про явища природи.

«Ядром систематизації знань про навколишній світ має бути виокремлена центральна ланка – фенологічні спостереження, навколо якої необхідно групувати конкретні знання. Зміст має ускладнюватися не за рахунок розширення засвоєних фактів, а через установлення зв'язків і залежностей між об'єктами та явищами дійсності, молодших школярів треба вчити розглядати об'єкт лише в тій системі предметів, в якій він існує та функціонує. Нові елементи знань мають бути засвоєні на тлі яскравого емоційного фону. Бажано інформацію про зміни, що відбулися в природі пропускати через всі канали сенсорного сприйняття: колір, звук, запах, смак, дотик. Під час спостережень важливою структурою, що закладається, є здатність оцінювати внутрішні зміни й результати взаємодії з навколишнім середовищем. Саме ці структури складають основу критичного мислення дитини. Сильними позиціями критичності є уміння вважати свою думку й власні цінності не єдино вірними, здатність бачити скриті причини, прогнозувати можливий перебіг подій» [2].

На думку Є. Кулькіної, включення дитини до активних видів діяльності в процесі фенологічних спостережень, спонукає до пізнавальної та соціальної активності; виховує позитивне ставлення до довкілля. Використання елементів проблемного навчання під час спостережень за сезонними змінами дозволяють успішно впливати на мотиваційну сферу, а отже, і на формування мотивів екологічно доцільної поведінки [12, с. 12]. Мотивація є найбільш складною структурою особистості школяра, що впливає на формування природознавчої компетенції, яка може забезпечити здатність надавати особистісного смислу подіям і власній діяльності дитини у навколишньому світі, сприяє виробленню особистісних ціннісних орієнтацій і життєвих цілей.

Спостереження – це цілеспрямоване, планомірне сприймання об'єктів навколишньої дійсності, яке призводить до формування уміння спостерігати, яке підпорядковується конкретно-визначеним цілям і вимагає вольових зусиль. У процесі спостережень учні початкової школи розглядають предмети і явища природи, виділяють їх істотні й неістотні ознаки, встановлюють залежність між ними тощо. Завдяки цьому, в учнів формуються чіткі уявлення про навколишню природу [2].

Організуючи спостереження, бажано використовувати різноманітні форми та прийоми. Це викликано необхідністю врахування вікових та індивідуальних можливостей дітей та специфіки природничого матеріалу. Під час фенологічних спостережень правильно вибрана найбільш ефективна в кожному конкретному випадку форма роботи спирається на знання класифікації форм ознайомлення дітей з природою.

Залежно від способу організації школярів можна виділити фронтальні, групові та індивідуальні форми роботи. До першої підгрупи належать колективні (фронтальні) заняття, екскурсії, свята в природі та пізнавальні змагання, уроки милування природою, екологічні акції (подорожі екологічними стежками, вікторини, у яких учні беруть участь разом із батьками, тощо). Види роботи на уроках у початковій школі визначають, відповідно до методів, які використовує вчитель.

З метою ознайомлення молодших школярів з фенологічними змінами в природі можна проводити: уроки-спостереження за живими об'єктами, уроки спостереження за змінами погоди, урок-узагальнююча бесіда, дидактичні ігри, колективна праця в природі. Однак частіше проводяться тематичні уроки, які присвячені ознайомленню з певною темою за допомогою різноманітних методів і прийомів, які поєднуються на цьому уроці. Провідні науковці Н. Горобаха, Ж. Гуз та ін. наголошували, що дитинство є базовим періодом розуміння та відображення внутрішньої (психічної) та зовнішньої картини світу, для формування способів пізнання. Тому важливим завданням оптимізації життєдіяльності дітей в умовах початкової школи є максимальне розширення можливостей для вільного орієнтування учнів у пізнавальному оточенні. Все це передбачає продовження роботи після фенологічної екскурсії на уроках природознавства з метою закріплення знань про сезонні зміни в природі [5].

Отже, формування й розвиток у молодших школярів умінь проводити спостереження є цілеспрямованим процесом, який починається з наслідування дій вчителя, органічно входить у систему навчальної й виховної роботи та передбачає поступове ускладнення знань для самостійної роботи. У процесі організації фенологічних спостережень використовуються різноманітні методи й прийоми, які реалізуються у відповідних формах навчально-виховної діяльності школярів початкової ланки освіти.

Проведення спостережень вимагає вмілого керівництва з боку вчителя. На думку Л. Фесюкової «важливо не тільки правильно визначити програмні завдання, намітити пізнавальну й виховну мету, а важливим є також компактне проведення циклу спостережень. Одне спостереження повинне йти за іншим без великих проміжків у часі. У цьому випадку зміст кожного наступного спостереження, «нашаровуючись» на попередні, зміцнює, уточнює й доповнює єдину систему знань про об'єкт [16, с. 15].

Розуміння основних принципів організації фенологічних спостережень у початковій школі, дозволяє виділити принцип наступності навчального процесу, який позитивно впливає на способи керування навчальною й пізнавальною діяльністю молодших школярів, закладає основу досвіду взаємодії з природою й навколишнім світом. Сезонний принцип структурування матеріалу найкраще впливає на становлення особистості в цілому, оскільки сприяє розвитку мислення, емоційної сфери, мовлення. Набуття знань – не самоціль освіти в молодшому шкільному віці, знання лише допомагають сформуванню в дітей ціннісне, адекватне ставлення до природи й певну життєву позицію.

Таким чином, на уроках природознавства і в позаурочний час потрібно організовувати цілеспрямовані систематичні спостереження молодших школярів за змінами в природі. Вони, по-перше, дозволяють сформуванню конкретного й образного мислення, уявлення й поняття про навколишній світ і на цій основі розвивати логічне мислення, усне й писемне мовлення молодших школярів. По-друге, фенологічні спостереження сприяють формуванню основ наукового світосприйняття, переконують дітей у постійній зміні й розвитку природних явищ, їх взаємозв'язку та закономірності того, що відбувається в природі. По-третє, фенологічні спостереження дозволяють

формувати одну з важливих якостей особистості – спостережливість, яка пов'язана з розвитком пам'яті, вихованням стійкої уваги, вміннями встановлювати зв'язки між різними природними явищами, допитливості.

Правильно організоване фенологічне спостереження допомагає виховувати такі важливі якості, як охайність, працелюбність, забезпечує формування в учнів уміння систематично працювати, розвивати ініціативу та самостійність. У дітей розвиваються навички користуватися деякими метеорологічними приладами (термометром, гномоном), уміння, які необхідні для оформлення записів про погоду тощо. Усі ці вміння й навички мають велике значення в процесі формування природничих знань учнів початкової школи та у їх підготовці до самостійної практичної діяльності.

Список використаних джерел

1. Байбара Т. М. Методика навчання природознавства в початкових класах : навч. посіб. К. : Веселка, 1998. 338 с.
2. Борисенко Н. М., Семашкіна Г. М. Пропедевтика формування природознавчої компетентності молодших школярів у процесі фенологічних спостережень: зб. наук. пр. Херсонського державного університету. *Педагогічні науки*. Вип. 65. Херсон. 2014. С.80–85. [Електронний ресурс]. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppn_2014_65_16.
3. Геращенко Є. М., Лимар Ю. М. Фенологічні спостереження як засіб формування природознавчої компетентності молодших школярів. *Інноваційна педагогіка*. Одеса, 2019. Вип. 13. Т. 2. С. 82–85.
4. Гільберг Т. Г., Тарнавська С. С, Павич Н. М. Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у 1-2 кл. закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу: навч.-метод. посіб. К. : Генеза. 2019. 256 с.
5. Горопаха Н. М. Методика ознайомлення дітей з природою : хрестоматія. К., 2012. 432 с.
6. Дерев'янко А. С., Міроненко Л. П. Методика організації фенологічних спостережень з біології рослин. *Природничі науки*. 2018. С. 70–75.
7. Концепція 12-річної загальної середньої освіти. URL: https://pidru4niki.com/11390422/pedagogika/kontseptsiya_zagalnoyi_serednoyi_osviti_12-richna_shkola
8. Макаренко Я. Фенологічні спостереження як метод пізнання навколишнього світу молодшими школярами: зб. наук. праць Херсонського державного університету. *Педагогічні науки*. Вип. 65. Херсон. 2014. С. 129–136.. URL: <file:///C:/Users/Notic/Desktop/%D0%A4%D0%B5%D0%BD%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3.%20%D1%81%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE.pdf>
9. Національна доктрина розвитку освіти України. К.: Шкільний світ, 2001. 24 с.
10. Рекомендації щодо проведення спостережень. URL: <https://vseosvita.ua/library/embed/01008soy-2eb3.docx.html>
11. Сезонні зміни в природних екосистемах. Фенологія. Організація спостережень [Електронний ресурс]. URL: <https://naurok.com.ua/urok-sezonni-zmini-v-prirodnihekosistemah-fenologiya-organizaciya-sposterezhen-49716.html>
12. Сімак Л. М, Макарова Л. М., Кириленко О. М., Назарова Н. А. Екологічне виховання дітей дошкільного віку: метод. посіб. / під ред. Є. П. Кулькіної. Херсон : РПО, 2005. 52 с.
13. Спостереження в природі: зміст та особливості проведення. URL: <https://vseosvita.ua/library/embed/01003du1-a3d4.docx.html>

14. Стойкова М. М. Організація фенологічних спостережень як метод сприяння формування природоохоронних знань. URL: <https://genezum.org/library/organizaciya-fenologichnyh-sposterejen-yak-metod-spryyannya-formuvannya-prirodoohoronnyh-znan>
15. Сухомлинський В.О. Вибрані твори в 5-ти томах. Т.1: Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості. Духовний світ школяра. К. : Рад. школа, 1976. 654 с.
16. Фесюкова Л. Б., Григор'єва О. О. Пори року. Комплексні заняття. Харків, 2007. 208 с.

Рудь Марія Юріївна,

магістрантка 60М-ПО(з) групи спеціальності 013 Початкова освіта

Навчально-наукового інституту педагогіки і психології

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Мозуль І. В.

ДОСЛІДНИЦЬКІ УМІННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ХОДІ ПРАКТИЧНИХ І ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ З «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»

На сучасному етапі розвитку суспільства до загальноосвітньої школи висувуються вимоги, пов'язані з формуванням нової системи універсальних знань, умінь і навичок, а також досвіду самостійної діяльності й особистої відповідальності учнів, тобто сучасних ключових компетенцій. Компетентнісний підхід є відображенням усвідомленої потреби суспільства в підготовці учнів, які не тільки знають, а й уміють застосувати свої знання.

Вивчення й аналіз психолого-педагогічної літератури дали можливість визначити дослідницьку діяльність як особливий вид діяльності, що є результатом функціонування механізму пошукової активності й будується на базі дослідницької поведінки. Опрацювавши сучасну наукову літературу (І. Бех, І. Богданова, В. Борисов, І. Зязюн, Н. Кузьміна, Л. Левченко, К. Макагон, Л. Макарова, О. Попова, В. Семиченко, С. Сисоєва, В. Сластьонін, В. Шейко та ін.) визначено, що в структурі навчально-педагогічної діяльності дослідницька діяльність займає провідне місце.

«Дослідницька діяльність учнів – освітня технологія, де головним засобом є навчальне дослідження, у процесі якого передбачається виконання учнями під керівництвом педагога дослідницьких навчальних завдань з невідомим заздалегідь рішенням, спрямованих на створення уявлень про об'єкт або явище навколишнього світу» [6].

Дослідницька діяльність формує самостійну, ініціативну й творчу позицію учнів; реалізує принцип зв'язку навчання з життям; розвиває загальнонавчальні вміння та навички. Дослідницька пошукова діяльність забезпечує створення творчої особистості, її розвиток, навчання й виховання за допомогою активного включення в дослідження змісту будь-якої інформації [6].

Дитяча потреба в дослідницькому пошуку зумовлена біологічно. Здорова дитина народжується дослідником. Невгамовна жага до нових вражень, допитливість, прагнення спостерігати й експериментувати, самостійно шукати нові відомості про світ традиційно розглядаються як найважливіші риси дитячої поведінки. Постійно демонстрована дослідницька активність – нормальний, природний стан дитини. Діти налаштовані на дослідження світу й прагнуть його пізнавати. Саме це внутрішнє прагнення до пізнання через дослідження породжує дослідницьку поведінку та створює умови для дослідницького навчання. У сучасному динамічному світі принципово важливо, щоб психічний розвиток дитини вже на перших етапах розгортався як процес саморозвитку [3].

Дослідницькі уміння – це готовність та здатність учня виконувати розумові й практичні дії, що відповідають дослідницькій діяльності, на основі використання знань і життєвого досвіду з осмисленням мети, умов, засобів діяльності, яка спрямована на вивчення процесів, фактів, явищ тощо.

Дітям, які в 6 років прийшли до школи, цікаво й корисно навчатися тоді, коли вони, ніби граючись, розглядають вірогідні й невірогідні життєві ситуації, обирають правильну відповідь з-поміж цілої низки можливих варіантів, залучаються до рольового моделювання з метою набуття власного досвіду спілкування з природою, навколишнім світом.

Дослідницьку діяльність у початковій школі відносять до освітньої технології, головним засобом якої визначено навчальне дослідження. У процесі дослідження передбачається виконання учнями молодших класів дослідницьких завдань, проведення спостережень, експериментів, вирішення ситуативних, проблемних завдань тощо [7]. Методисти наголошують, що технологіями формування дослідницьких умінь є розвиток навчально-логічних умінь дітей молодшого шкільного віку, розв'язання завдань проблемного змісту, проведення уроків-досліджень [3].

У початковій школі основною метою такої діяльності визначено збереження дослідницької поведінки учнів як засобу розвитку їхнього пізнавального інтересу та становлення мотивації до навчальної діяльності; розвиток дослідницької діяльності та опанування навичок дослідника. Меті можна досягнути, якщо будуть вирішені наступні завдання: розвиток логічного мислення, творчих і комунікативних здібностей, уміння узагальнювати й систематизувати інформацію, формування спостережливості й уваги, уміння працювати з художньою та науковою літературою.

Функції дослідницької діяльності:

- мотиваційна (створення стимулів, котрі спонукають учнів, формують інтерес і позитивне ставлення до роботи);
- інформаційна (розширення обсягу знань учнів усіма доступними способами надання інформації);
- контрольно-коригуюча (перевірка, самооцінка, корекція ходу й результату діяльності) [6].

Для збереження наступності під час формування дослідницьких умінь в учнів доцільно керуватися визначеною метою систематичного дослідження та дбати про психологічно комфортне освітнє середовище, яке сприяє розвитку творчих здібностей дітей.

У початковій школі дослідницька робота може бути індивідуальною, групою та колективною, за місцем проведення – урочною й позаурочною; за часом – короткотривалою й довготривалою; за темою – освітньою й соціальною.

Таким чином, достатньо організована та систематична дослідницька робота в початковій школі має сформувати в школярів низку дослідницьких умінь – організаційних, пошукових, інформаційних, презентаційних та оцінних [6]. Тому під час формування дослідницької групи учителю важливо враховувати навчальні можливості молодших школярів.

Під час вивчення навчального предмета «Я досліджую світ» перевага надається практичним роботам, демонстраційним і лабораторним дослідом, експериментам, спостереженням у природі, вирішенню ситуативних і проблемних завдань, екологічному моделюванню та прогнозуванню, навчальним проєктам і практичній діяльності з охорони природи [3].

Учням перших і других класів складно виконувати дослідницькі завдання самостійно. Керівником такої роботи має бути вчитель. До дослідницьких завдань доцільно заохочувати учнів старших класів та батьків, які можуть допомогти молодшим школярам підібрати інформативні джерела та оформити роботу. Методики формування дослідницьких умінь повинні відзначатися зрозумілістю та доступністю. У третьому та четвертому класах дослідницька діяльність базується на раніше отриманих результатах. Тому доцільно застосовувати завдання, які спрямовані на розвиток навичок самостійної дослідницької діяльності.

У збереженні наступності доцільним є поступове ускладнення методики проведення дослідницької діяльності у початковій школі. Це досягається за рахунок застосування певних прийомів: прийом часових обмежень, що ґрунтується на врахуванні істотного впливу часового чинника на розумову діяльність; прийом раптових заборон (заборона учням використовувати будь-яку довідкову літературу); прийом нових варіацій (вимога до учнів виконати вправу по-іншому); прийом інформаційного дефіциту (проблемне завдання подається з неповною кількістю даних, потрібних для його виконання); прийом інформаційного перенасичення (включення в умову проблемного завдання зайвих відомостей) [3].

Щодо успішного засвоєння вивченого матеріалу на уроках «Я досліджую світ» великі потенційні можливості мають діалогізація суб'єктів навчання (учитель – учень), різноманітні тестові, ситуативні та творчі завдання, які входять до змісту підручників. Вони дають можливість закріпити знання, уміння й навички та перевірити готовність дітей застосовувати їх у повсякденному житті. Відповідає віковим особливостям учнів початкових класів та стає надзвичайно актуальним у наш час системне виховання природознавчої компетентності, що ґрунтується на почутті поваги та любові до природи.

Доведено, що в процесі пізнання природи відбувається різнобічний розвиток особистості школярів: удосконалюється їхнє мислення, творча уява, мовлення, допитливість, яка створює мотивацію для здобуття нових знань. Розвиваються також позитивні морально-етичні якості, необхідні майбутнім захисникам природи. Тому одне з провідних положень нашої концепції полягає в постійному розкритті взаємозв'язків між розумовим розвитком і формуванням моральних засад особистості дитини та гуманного ставлення до всього живого [5].

До організації пошуково-дослідницької діяльності висувається низка вимог: насамперед робота має поєднуватися з різними видами пізнавальної діяльності, отже, реалізувати потенційні здібності учнів. Діяльність має бути організована так, щоб учні змогли задовольнити свої потреби при спілкуванні з однокласниками, вчителями, батьками тощо

Дослідницька діяльність не може бути абстрактною. Учень повинен добре усвідомлювати суть проблеми, інакше весь хід пошуку її вирішення буде безрезультатним. Водночас учитель має спонукати учня до розв'язання проблеми, уникати надмірного опікування і лише за нагальної потреби спільно з учнем шукати її розв'язання, пам'ятаючи, що вже в самій співпраці «учень-учитель» закладено принцип рівноправності, партнерства [6].

Іноді навчальний матеріал має такий характер, що без дослідницької діяльності правильне уявлення про такий об'єкт узагалі неможливе. Щоб запобігти звуженню або розширенню поняття, доцільно на уроках «Я досліджую світ» спостерігати та проводити досліди. Це допоможе учням розпізнати типове, зробити крок від конкретного до абстрактного, перейти від уявлення до поняття.

Про таку роботу свого часу писав В. Сухомлинський, розкриваючи методику уроку, наголошуючи, що вчитель повинен створити таку супровідну наочність та дослідницьку діяльність, щоб викликати у дітей захоплення. Сучасні вчителі початкових класів простежують наступність ідей В. Сухомлинського в реалізації принципу наочності та дослідницької діяльності [4].

На нашу думку, важливо, щоб у процесі сприйняття дослідницької діяльності розвивалися пізнавальні здібності дітей, здатність до самонавчання. Ефективність процесу сприйняття підвищується, коли перед учнями ставляться спеціальні завдання, проводяться спостереження, які спонукають їх придивлятися чи прислухатися до нових об'єктів, виокремлювати їх характерні ознаки, об'єднувати в одне ціле, позначати побачене, почуте відповідними словами. У таких ситуаціях у молодших школярів швидше розвивається спостережливість, ніж тоді, коли сприймання наочних об'єктів є тільки ілюстрацією готових знань, повідомлюваних учителем. Також педагог може демонструвати відео досліду, якщо нема можливості провести його практично.

Особливого значення в навчанні молодших школярів, які за своєю природою прагнуть діяти, набувають практичні методи, одним з яких є лабораторні досліді. Більше того, у формуванні різноманітних умінь і навичок вони є основним засобом. Жоден урок не може бути цікавим та ефективним без застосування цих методів. «Дослід має важливе значення для розвитку пізнавальних здібностей молодших школярів: дає можливість побачити різноманітні процеси, властивості природних об'єктів, зрозуміти сутність природних явищ; сприяє формуванню матеріалістичного усвідомлення фактів і явищ природи, виховання спостережливості, мислення, мовлення молодших школярів. Учень, який отримує знання про природу, сидячи у класі за партою, і учень, який засвоює знання про природу, спостерігаючи та досліджуючи об'єкти довкілля, розвиваються по-різному» [2].

Важливе значення в методиці початкового навчання надається оволодінню учнями дослідницькими й практичними вміннями, потрібними для вивчення «Я досліджую світ». На цих уроках учні ознайомлюються з об'єктами та явищами природи на основі дослідницьких методів, посилення ролі самостійної роботи під час визначення сталих ознак природних об'єктів. На уроках з природничої освітньої галузі цікавою і життєво важливою є різноманітна робота практичного характеру – із рулеткою, термометром, терезами, флюгером, виготовлення макетів тощо.

Для учнів першого класу досліді демонструє вчитель, учні лише беруть у них участь. Значно легше привчити дітей до дослідження, коли ми самі показуємо приклад у цьому відношенні, а головне щоб діти бачили як ретельно підготовлений учитель до дослідницьких занять. Тому ще задовго до уроку з проведення досліді вчитель починає до нього готуватися – шукає відповідний матеріал і готує демонстраційний матеріал.

Зазначимо, що мета досліді досягається у результаті спостереження і осмислення наслідків практичних дій з об'єктом. Отже, практичні дії виступають необхідною умовою отримання знань про об'єкт. Без оволодіння ними суб'єкт не може виконати досліді.

Досліді в навчальному процесі можуть виконувати дві функції – демонстраційно-ілюстративну й дослідницьку. У першому випадку вони виступають засобом закріплення раніше засвоєних учнями знань, умінь і навичок. У другому випадку досліді виступають засобом здобуття нових знань учнями. Це – дослідницька функція. Досліді можуть ілюструвати всі три ступені пізнавального процесу – бути джерелом живого споглядання, підставою для абстрактного мислення та критерієм істинності суджень учителя й учнів, що висловлюються на уроках. Дослід визначає зв'язок між явищами [2].

Випробування та перевірка – найвірніші гарантії успіху в класі. Щоб учні серйозніше сприймали дослідницьку діяльність на уроці, вчитель своїм настроєм передає їм почуття того, що відбувається щось дуже важливе й необхідне для подальшого життя.

Під час вивчення «Я досліджую світ» великого значення потрібно надати урокам-екскурсіям, урокам, на яких проводяться практичні роботи, демонстраційні та фронтальні досліди, міні-проекти та «Дослідницький практикум» – такі уроки об'єднує рубрика «Дослідницька лабораторія».

Тематика дослідницького практикуму має бути компетентнісно спрямованою. Пошук шляхів розв'язання таких завдань знадобиться школярам в повсякденному житті, допоможе сформувати раціональну поведінку, здоровий спосіб життя. Орієнтовна тематика дослідницького практикуму у початкових класах може бути такою: «Організми – наші помічники», «Що потрібно рослинам для життя?», «Які рослини є символами України?», «Що означає твоє ім'я?», «З якого дерева листочок?», «Чому сторінки Червоної книги кольорові?», «Як малює олівець?» і багато інших [6].

З рубрики «Дослідницька лабораторія» учні 2-3 класів можуть за описом підручника виконувати нескладні досліди. Наприклад, самостійно проводити виявлення властивостей повітря, води під час нагрівання й охолодження; визначати умови, необхідні для життя рослин. Перш ніж проводити дослід, учитель в короткій вступній бесіді підводить учнів до усвідомлення проблеми, яку належить розв'язати. Школярі отримують установку спочатку прочитати опис досліду в підручнику, а потім, крок за кроком, проробити все самостійно. Учитель записує на дошці запитання, на які учням треба буде відповісти після завершення самостійних спостережень. Усвідомивши з допомогою вчителя питання, яке потребує розв'язання, діти обмірковують способи його вирішення, будують різні припущення, перевіряють їх шляхом постановки дослідів, спостерігають викликане ними самими явище, роблять висновки.

Отже, урок «Я досліджую світ» – це ідеальний час для всебічного розвитку учнів. Саме на цьому уроці у дітей найбільше виникає: «Чому?» Проаналізувавши роботу учнів-першокласників у дослідницькій діяльності на уроках, ми прийшли до висновку, що «Дослідницька лабораторія» на уроках «Я досліджую світ» просто необхідна, адже така робота формує гармонійно розвинену творчу особистість, яка здатна логічно мислити, знаходити рішення в різних проблемних ситуаціях, здатна систематизувати й накопичувати знання, здатна до самоаналізу, саморозвитку й самокорекції.

Видатний китайський філософ Конфуцій наголошував: «Те, що я чую, я забуваю. Те, що я бачу, я пам'ятаю. Те, що я роблю, я розумію». Крізь віки ця мудрість дійшла до нас, підтверджуючи незамінну роль практичної діяльності людини в пізнанні світу. Таким чином, важливо, щоб у процесі формування дослідницьких умінь розвивалися пізнавальні здібності дітей, здатність до самонавчання. Саме вчитель повинен стати для учнів і порадиником, і помічником на шляху здобуття природничих знань.

Дослідницькі вміння – це складова частина дослідницької діяльності. Використання методик стимуляції творчого процесу, які відзначаються високою результативністю активізації та стимуляції дослідницької діяльності учнів, забезпечить наступність під час формування дослідницької діяльності в молодших школярів. Дослідницька діяльність у цілому – це така форма організації роботи, яка пов'язана з вирішенням учнями початкової ланки освіти дослідного завдання з невідомим заздалегідь результатом. Головною метою цієї діяльності є освітній результат, спрямований на навчання учнів, розвитку в них дослідницького типу мислення. Найголовнішим є не оволодіння новими, досі невідомими фактами, а оволодіння

алгоритмом ведення дослідження, навичками, що можуть бути використані в дослідженні будь-якої складності й тематики.

Список використаних джерел

1. Байбара Т. М. Методика навчання природознавства в початкових класах: навч. посіб. К.: Веселка, 2008. 334 с.
2. Використання досліду на уроках природознавства. URL: <http://ukped.com/biolohiia/5856-vykorystannya-doslidu-na-urokakh-prirodosnavstva.html>
3. Гільберг Т., Тарнавська С., Павич Н. Методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у 1-2 класах ЗЗСО на засадах компетентнісного підходу. URL: <https://nuschool.com.ua/lessons/world/1-2klas/5.html>
4. Данилю С. Ю. Навчально-дослідницька діяльність на уроках природознавства як засіб формування творчості учнів. URL: <https://vseosvita.ua/library/embed/000o3l-496b.docx.html>
5. Дюкова О. М. Дослідницька діяльність на уроках природознавства в початковій школі. URL: <https://urok-ua.com/doslidnytska-diyalnist-na-urokah-prirodosnavstva-v-pochatkovij-shkoli/>
6. Ковач В. І. Формування дослідницько-пошукових компетентностей в учнів за новою Концепцією НУШ. URL: <https://vseosvita.ua/library/formuvanna-doslidnicko-posukovih-kompetentnostej-v-uchniv-za-novou-koncepcieiu-nus-440959.html>
7. Методичні рекомендації про викладання у початковій школі у 2020/2021 навчальному році. URL: http://lvivcole97.at.ua/NOVINI/2020/19_08_20/Pochatkova-shkola-1-compressed.pdf

Павлюк Віта Геннадіївна,

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти І курсу

Навчально-наукового інституту педагогіки і психології

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Решетняк В. Ф.

ПСИХОЛОГО - ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В ПОЗНАВЧАЛЬНІЙ РОБОТІ

Стан сучасного суспільного життя країни – це функціонування України в умовах страшною кривавою загарбницької війни, розв'язаної росією. Низка соціально-гуманітарних досліджень щодо чинників і факторів утворення такої ситуації зосередженні на аналізі стану сформованості в українських громадян національно-патріотичних рис. Очевидно, що наявні проблеми в цій царині є тими передумовами часткового характеру які дали країні-агресору підстави для впевненості, що Україна «за три дні» буде завойована. Такий стан речей окреслює проблему щодо відповідності рівня сформованості національної свідомості українців таким нагальним соціально-економічним і військово-політичним викликам як особливості військового часу і прогнозів повоєнного відновлення країни.

У цьому зв'язку перед Україною постає низка надскладних світоглядних проблем, зокрема – формування справжнього громадянського суспільства, концентром якого є високий рівень національної свідомості кожного українця.

Тому національне виховання особистості декларується на державному рівні як головний пріоритетний освітній складник (Закон України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про загальну середню освіту», Національна доктрина розвитку освіти,

Концепція педагогічної освіти, Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України (Наказ № 527 МОН України) тощо).

З огляду на зазначене вище постає нагальним практичне завдання щодо формування у здобувачів освіти національних ціннісних орієнтирів на особистісному рівні, що вимагає цілеспрямованого створення умов для розвитку національної свідомості та самосвідомості особистості кожного з них, починаючи з молодшого шкільного віку. Потужний потенціал для сприйняття й усвідомлення учнями комплексу національних цінностей має сприяти активне застосування в освітній практиці історично-культурного досвіду української нації в гармонічному поєднанні з конкретними реальними прикладами. Тож стратегічне соціальне замовлення на залучення дітей до вивчення глибоких пластів національної культури й духовності освітні заклади мають розв'язувати з оперттям на актуальний виховний ідеал сьогоденної України, зокрема на приклад військової доблесті конкретних особистостей, громадянської і національної свідомості представників волонтерського руху та інших соціальних сфер активного протистояння російській агресії.

Проблемам національної свідомості особистості присвячено цілий спектр наукових досліджень. Питання українського національного менталітету висвітлювали в своїх працях М. Грушевський, М. Максимович, О. Потебня, Г. Сковорода, П. Чубинський, П. Юркевич. На особливостях розвитку національної свідомості та самосвідомості учнів акцентували увагу такі вітчизняні педагоги, як Г. Ващенко, О. Дорошкевич, О. Духнович, П. Куліш, С. Русова, К. Ушинський. У контексті нашого дослідження є важливим науковий доробок І. Дзюби, В. Дончика, М. Євтуха, М. Стельмаховича, Д. Тхоржевського та ін. у сфері розвитку теорії формування національної свідомості громадян України.

Аналіз окремих сегментів наукового дискурсу в межах означеної проблеми дозволяє стверджувати, що концептуально-стратегічним ядром процесу формування національної свідомості та самосвідомості здобувачів освіти є вчення про націю як форму збереження національної самоідентифікації та історичної пам'яті, засіб історичного поступу саморефлексії нації, а методологічне підґрунтя вивчення проблеми цілеспрямованого педагогічного супроводу розвитку національної свідомості молодшого школяра – це гармонійне поєднання системного, культурологічного й особистісно орієнтованих підходів. Розв'язання цієї проблеми вимагає системного підходу на філософському, теоретичному й технологічному рівнях з урахуванням психофізіологічних особливостей учнів початкової школи. Ключовим її аспектом є висвітлення комплексу умов опанування молодшими школярами цінностей національної культури та їх трансформації в особистісні.

Отже, з огляду на вищезазначене можемо припустити, що розвиток національної свідомості особистості достатньо досліджена в загальному контексті але потребує подальшого дослідження теоретичного і прикладного супроводу щодо формування означеної характеристики молодших школярів у реаліях російсько-української війни і післявоєнної України.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Виховання особистості: сходження до духовності. *Духовність особистості і сучасні стратегії виховання*: матеріали міжнародної наук.-практ. конф. (Київ, 5–7 лютого 2006 р.). Київ: Фонд «Добро», 2006. 158 с.
2. Гонський В. Патріотизм як основа сучасного виховання та ідеології держави. *Рідна школа*. 2017. № 2. С. 9-14

3. Державний стандарт початкової освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 року № 87. Дата оновлення: 16.08.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show> (дата звернення: 17.04.2023).
4. Добровольська Л.Н., Чорновіл В.О. Національно-патріотичне виховання молодших школярів – пріоритетний напрям діяльності педагогів: Навчально-методичний посібник. Черкаси: Видавництво комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради», 2016. 140 с.
5. Дроздова К., Василевська-Скупа Л. Психолого-педагогічний аспект поняття «національна самосвідомість» особистості. Модернізація та наукові дослідження: парадигма інноваційного розвитку суспільства і технологій, 2019. С. 27-31.
6. Дугіна В., Щелкунова С. Формування національної самосвідомості та патріотизму у дітей засобами позашкільної освіти. Зміїв, 2015. 39 с.

Кравченко Інна Валентинівна,
магістрантка групи 60 М-ПО (з) спеціальності 013 Початкова освіта
Навчально-наукового інституту педагогіки і психології
Науковий керівник: канд. пед. наук, ст. викладач Непомняця Г. І.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЦИФРОВИХ ЗАСОБІВ У НАВЧАННІ МАТЕМАТИКИ В ПОЧАТКОВА ОСВІТА

Вступ. Стрімкий розвиток технологій охоплює всі сфери сучасного світу, що робить використання цифрових освітніх ресурсів необхідною складовою ефективного навчання. В початковій школі закладаються основи знань та розвитку ключових компетентностей тому питання використання цифрових засобів навчання, особливо в галузі математики, набуває ключового значення.

Мета дослідження полягає у вивченні та аналізі основних переваг і проблематики застосування цифрових засобів у навчанні математики в початковій школі.

Результати. Особливістю сучасних дітей є те, що їм досить легко опановувати різноманітні цифрові ресурси, оскільки вони з раннього віку оточені цифровими засобами. Це, в свою чергу, стало однією з причин неможливості задовільнити освітні потреби учнів, використовуючи лише традиційні форми та засоби.

Застосування цифрових засобів покликане створити інтерактивне освітнє середовище, яке привертає увагу здобувачів освіти та стимулює їх інтерес до предмету.

Перш за все, варто звернутися до переваг цифрових засобів у навчанні математики. Цифрові засоби навчання дають можливість індивідуалізувати процес навчання, адаптувати матеріал до рівня кожного учня та надавати додаткову підтримку тим, хто цього потребує. Це сприяє підвищенню успішності та залучення до навчання кожного учня.

Інтерактивні вправи, ігри та відеоматеріали допомагають зробити математику більш доступною та цікавою для молодших школярів.

Цифрові технології в навчанні математики учні початкових класів стимулюють розумову діяльність та розвиток мовленнєвої діяльності, підтримують інтерес до занять, відкривають додаткові можливості рефлексії. Відповідно вибір цифрових засобів зумовлений завданнями уроку, змістом навчального матеріалу, методами навчання та уподобаннями учасників освітнього процесу, а також формою навчання: дистанційна чи очна [1].

Цифрові засоби можуть стимулювати співпрацю між учнями, дозволяючи їм розв'язувати задачі разом або виконувати проекти в групах. Це сприяє розвитку комунікативних та соціальних навичок.

Зазначені засоби можуть полегшити процес оцінювання навчальних досягнень учнів шляхом автоматизації тестування та надання зворотного зв'язку, що дозволяє вчителям швидше виявляти потреби учнів і адаптувати навчальний процес.

Також вони стають ефективним інструментом для розвитку самостійності учнів у вивченні математики. Учні можуть використовувати онлайн-ресурси, відеоуроки та інтерактивні додатки для самостійного опанування нового матеріалу та вирішення завдань.

Однак застосування цифрових засобів у початковій школі може стикнутися з рядом проблем:

- невідповідність змісту чинних традиційних підручників і знань, породжених новою науковою парадигмою;
- невідповідність між зростаючим обсягом інформації, який потрібно дати учневі, та обмеженою кількістю навчального часу;
- недостатнє врахування психофізіологічного розвитку учнів і їх індивідуальних здатностей до навчання;
- недостатня підготовленість вчителів до створення та використання цифрових засобів та відсутність необхідних компетенцій.
- технічні проблеми, пов'язані з недостатньою наявністю обладнання та програмного забезпечення в школах [2; 3].

Вчителю початкових класів необхідно на кожен день підготувати декілька уроків з різних навчальних дисциплін. Щоб підтримувати та стимулювати інтерес до навчання та пізнавальної діяльності вчитель повинен на кожен урок створити або підібрати якісний цифровий матеріал. Це вимагає розвинених навичок роботи з цифровими технологіями та часу. Великою перевагою є наявність в інтернеті професійно створених матеріалів для навчання. Сьогодні в мережі інтернет представлений широкий спектр цифрових засобів, які можна використати як для окремих етапів так і для всього уроку. Важливо використовувати його з розумінням та враховувати особливості освітнього процесу і потреб учнів.

Висновки. Отже, використання цифрових засобів у навчанні математики в початковій школі відкриває широкі перспективи для створення цікавого, ефективного та індивідуалізованого навчального середовища. Враховуючи їхні переваги та виклики, ми можемо досягти значного покращення у рівні знань та навичок учнів, зробивши навчання математики більш захоплюючим та доступним для всіх. Запровадження технологій повинно ґрунтуватися на гармонійному підході, спрямованому на підвищення якості навчання та забезпечення доступності освіти для всіх учнів.

Список використаних джерел

1. Каменєва Т.М. Теоретичні основи навчання : навчально-методичний посібник. Київ: МНУЦ. 2018.URL: http://www.irtc.org.ua/dep105/publ/2018/ Teor_osnovi_navtshannya.pdf.
2. Онопрієнко О. Формування змісту навчання математики в початковій школі на засадах компетентнісного підходу. Проблеми сучасного підручника: зб. наук. праць. Київ: Пед. думка. 2011. No11.С. 307–314.
3. Руденко Н.М. Інтерактивні технології навчання на уроках математики у початковій школі: від планування до результату. Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка: збірник наукових праць. 2019. No32, С. 22–28.

Проценко Анастасія Олександрівна,
 здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти I курсу
 Навчально-наукового інституту педагогіки і психології
 Науковий керівник: канд. пед. наук, ст. викладач **Непомняця Г. І.**

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

Вступ. Вирішальним чинником формування творчих здібностей є методика шкільного навчання. Зазвичай, про вродженість здібностей учені та педагоги згадують щоразу, коли дидактична методика демонструє є неефективною. Зрозуміло, методика буде вдосконалюватися, і тому коло «вроджених» здібностей неминуче буде звужуватися. Можна припустити, що такі творчі здібності як поетичні, музичні, артистичні, конструкторські у недалекому майбутньому можна буде формувати достатньо продуктивно як і граматичні й арифметичні [3].

Мета – на основі аналізу теоретичних джерел з'ясувати психолого-педагогічні умови розвитку творчих здібностей у молодшому шкільному віці.

Використано комплекс теоретичних **методів**: аналіз, синтез, узагальнення.

Результати. Одним з основних принципів навчання у плані розвитку творчих здібностей є по, що передбачає, зокрема, поступове підвищення складності навчального матеріалу і відповідних дидактичних завдань. У процесі організації педагогічної роботи з розвитку творчих здібностей слід дотримуватися базових принципів навчання: науковості, систематичності, послідовності, доступності, наочності, активності, індивідуального підходу [1].

Успішний розвиток творчих здібностей можливий лише при створенні низки психолого-педагогічних умов [3]:

1. Зміна ролі молодшого школяра на навчальному занятті. У цьому контексті, здобувач освіти має бути активним учасником пізнавального процесу. При цьому, учень може задовольняти свої інтереси і потреби, реалізовувати власний креативний потенціал.

2. Комфортна психологічна обстановка, що сприяє розвитку здібностей і передбачає стимулювання прагнення до творчості, віру в сили і можливості школярів, безумовне прийняття особистості дитини. Ключовим у реалізації цього завдання є забезпечення поваги до потреб, інтересів, думок учнів. Вітається мінімізація негативних оціночних суджень. Негативні емоції (тривога, страх, невпевненість) негативно впливають на результативність творчої діяльності, особливо у дітей молодшого шкільного віку, оскільки таким учням властиві підвищена емоційність. Тому сприятливий соціальний клімат у класі забезпечує домінування психологічних параметрів доброзичливості, турботи, довіри і вимогливості.

3. Створення внутрішньої мотивації навчання, що відбувається з установкою на творчість, високу самооцінку, впевненість у своїх силах. У такому випадку, пізнавальна потреба, бажання дитини, її інтерес не тільки до знань, а й до самого процесу пошуку, емоційний підйом слугують запорукою того, що напруження розуму не приведе до перевтоми, і піде лише на користь.

4. Коректна педагогічна допомога дитині – саме розумна, доброзичлива допомога дорослих, а не підказка. Не можна думати за дитину, оскільки це нівелює її пізнавальні зусилля.

5. Поєднання різноманітних форм роботи – фронтальних, групових, індивідуальних форм роботи на уроці залежно від цілей виконання творчого завдання і його рівня складності.

6. Міжпредметні зв'язки – у процесі вирішення творчих завдань, використовувати знання з різних областей. Чим складніше завдання, тим більше знань слід застосувати для його вирішення.

7. Створення ситуації успіху. Завдання творчого характеру повинні надаватися усьому класу. При їх виконанні оцінюється тільки успіх. У кожній дитині вчитель має бачити індивідуальність.

8. Самостійність виконання творчого завдання – самостійне виправлення дитиною завдань, що вимагають максимальної напруги сил, коли дитина добирається до межі своїх можливостей і поступово розвивається. Необхідні складні, але доступні для дітей творчі завдання, які стимулюють інтерес до творчої діяльності і розвивають відповідні вміння.

9. Різноманітність творчих завдань, як за змістом, так і за ступенем складності. Поєднання творчих і звичайних навчальних завдань передбачає широкі розвивальні можливості, забезпечує роботу вчителя в зоні найближчого розвитку кожного з учнів.

10. Послідовність і системність у розвитку творчих здібностей. Епізодичний характер творчих вправ і завдань, передбачених будь-якою програмою початкового навчання, не сприяє активізації творчої діяльності учнів, отже, недостатньо ефективний для розвитку творчих здібностей дитини. Задатки творчих здібностей притаманні будь-якій дитині, але треба вміти розкрити їх і розвинути. Якщо учні з початку своєї учнівської діяльності підготовлені до того, що мають створювати, придумувати, знаходити оригінальні розв'язання задач, формування особистості буде більш продуктивним у напрямі творчості, ніж таке, що відбувається у межах традиційного, репродуктивного викладу матеріалу.

Роботу по формуванню і розвитку творчих здібностей молодших школярів необхідно проводити на кожному уроці і в позаурочний час, використовуючи різні прийоми [2]. У початкових класах сучасної школи одним з ефективних прийомів, що активно впливають на пізнавальну діяльність учнів та їх емоційну сферу є творча гра. Цей метод сприяє створенню у школярів емоційного настрою, викликає позитивне ставлення до виконуваної діяльності, покращує загальну працездатність, дає можливість багаторазово повторити один і той же матеріал без монотонності і нудьги, досягти його засвоєння.

Висновки. Розвиток здібностей узагалі і творчих зокрема здійснюється в процесі виховання, навчання і відповідної діяльності. Здібності дитини формуються завдяки оволодінню змістом матеріальної й духовної культури, науки, техніки, мистецтва, які засвоює підростаюча особистість під час навчання. Величезне значення має вплив оточення: чи дасть воно можливості для реалізації того потенціалу, який властивий кожній людині. Ігрові та проблемні методи навчання сприяють «вивільненню» творчих можливостей учнів, підвищенню інтелектуального рівня і професійних умінь

Список використаних джерел

1. Габеркорн І. І. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до розвитку творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання : дис. ... на здобуття наук. ступ. канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Ялта, 2013. 250 с.
2. Ільїна Н. М. Психологія творчості та обдарованості: навч. посібник. 2-е вид., виправлене, перероблене. Суми: Університетська книга, 2020. 234 с.

3. Митник О. Я. Творчі завдання як засіб формування інтелектуальної культури молодшого школяра. *Початкова школа*. 2005. № 12. С. 6–11.

Бабак Катерина Григорівна,
магістрантка 60М-ПО(з) групи спеціальності 013 Початкова освіта
Навчально-наукового інституту педагогіки і психології
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Ігнатенко О. В.

ІНТЕГРАЦІЯ STEM-ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Сучасний світ характеризується стрімким розвитком технологій, що суттєво впливає на всі сфери життя, включаючи освіту. Інтеграція STEM-технологій (Science, Technology, Engineering, Mathematics) в освітній процес стає все більш актуальною, адже вона дозволяє покращити якість освіти, підготувати учнів до майбутнього в умовах технологізації та сприяти їх всебічному розвитку.

Війна в Україні, яка розпочалася 24 лютого 2022 року, суттєво вплинула на освітню систему, зокрема на початкову школу. Багато шкільних будівель були зруйновані або пошкоджені внаслідок бойових дій. Це ускладнює або робить неможливим навчання дітей. Мільйони українців, рятуючись від війни, були змушені покинути свої домівки. Це призвело до перерви в навчанні та роз'єднання дітей з їхніми вчителями та однокласниками. Діти, які пережили війну, часто мають психологічні травми, що негативно впливає на їхню здатність до навчання та концентрації уваги. Війна призвела до нестачі вчителів, навчальних матеріалів, комп'ютерів та інших ресурсів, необхідних для якісного навчання.

Внаслідок цих факторів знижується якість освіти, зростає рівень тривожності та депресії у дітей, знижується мотивація до навчання й зростає ризик відсіву з шкіл.

Використання STEM-технологій для подолання негативного впливу війни може стати одним із ключових факторів покращення освітнього процесу початкової школи та підготовки дітей до успішного життя в майбутньому. Інтеграція STEM-технологій може стати одним із ефективних способів зробити освітній процес більш цікавим, практичним та стійким до викликів війни.

Інтеграція - це процес взаємодії, об'єднання, взаємовпливу, взаємопроникнення, взаємозближення, відновлення єдності двох або більшої кількості систем, результатом якого є утворення нової цілісної системи, що набуває нових властивостей та взаємозв'язків між оновленими елементами системи [2].

STEM-освіта – це програма навчання, яка готує учнів до успішного працевлаштування та вимагає розуміння наукових понять, формування технічно складних навичок із застосуванням знань у галузі інженерії, технології та математики [1].

Проблема наукового дослідження полягає в необхідності дослідити та обґрунтувати теоретичні засади інтеграції STEM-технологій в освітній процес початкової школи в умовах війни.

Аналіз наукової літератури свідчить про те, що в Україні вже розпочато низку ініціатив, спрямованих на поширення STEM-освіти.

Сучасні науковці, такі як Барна О., Бирка М., Василяшко І., Воронкін О., Глоба Л., Гончарова Н., Горбенко С., Іванов С., Каменєва І., Кузьменко О., Лозова О.,

Патрикеева О., Поліхун Н., Сліпухіна І., Стрижак О., Чернецький І., Черноморець В. та інші, активно досліджують актуальні питання STEM-освіти та методичні аспекти її впровадження.

Однак, практичні аспекти впровадження та розвитку STEM-освіти в школах та позашкільних закладах потребують подальших досліджень та наукових розробок. Також, слід відмітити, що даний процес, тісно пов'язаний з цифровізацією сучасної освіти, тобто фахова підготовка майбутніх фахівців має здійснюватися за допомогою сучасних інформаційно-комунікаційних технологій [3].

Рекомендації щодо інтеграції STEM-технологій: визначення цілей та завдань, вибір STEM-технологій, планування уроків, використання STEM-ресурсів, навчання вчителів й співпраця з батьками.

Інтеграція STEM-технологій в освітній процес початкової школи може допомогти покращити якість освіти, підготувати дітей до майбутнього, підвищити мотивацію до навчання та зробити освітній процес більш стійким до викликів війни.

Виділимо ключові аспекти розвитку STEM-освіти в Україні:

Інтеграція в європейський та світовий освітній простір. Гармонізація українських освітніх програм з європейськими та світовими стандартами STEM-освіти. Участь у міжнародних проєктах та програмах STEM-напряму. Обмін досвідом з зарубіжними колегами.

Популяризація STEM-професій. Проведення профорієнтаційних заходів для учнів та їхніх батьків. Створення сприятливого інформаційного простору для STEM-спеціальностей. Залучення до популяризації STEM-професій відомих вчених, інженерів та інших фахівців.

Гендерна рівність у STEM-сферах. Заохочення дівчат та жінок до вивчення STEM-дисциплін та здобуття STEM-освіти. Створення рівних можливостей для професійного розвитку чоловіків та жінок у STEM-галузях. Боротьба з гендерними стереотипами, що перешкоджають жінкам обирати STEM-професії.

Доступність STEM-освіти для людей з особливими потребами. Забезпечення безбар'єрного середовища для навчання STEM-дисциплін. Розробка адаптованих навчальних програм та методик для людей з особливими потребами. Надання необхідної підтримки та ресурсів для успішного навчання STEM-дисциплін.

Поширення інноваційних педагогічних методів. Впровадження новітніх методів та форм навчання STEM-дисциплін. Використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі. Заохочення педагогів до саморозвитку та вдосконалення своїх навичок викладання STEM-дисциплін.

Презентація досягнень у STEM-освіті. Заохочення учнів до участі в наукових конкурсах, олімпіадах та інших інтелектуальних змаганнях. Створення платформ для презентації досягнень учнів та педагогів у STEM-галузях. Підтримка та популяризація науково-дослідницької діяльності в STEM-сфері.

Вивчення іноземних мов. Забезпечення якісного викладання іноземних мов, насамперед англійської, в українських школах. Заохочення учнів до вивчення іноземних мов для вільного доступу до інформаційних ресурсів та світового досвіду в STEM-галузях. Підтримка програм мовної обміну та стажувань за кордоном.

Впровадження новітніх технологій: Використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій для покращення якості освіти STEM-дисциплін. Запровадження інтерактивних методів навчання та нових форм оцінювання знань.

Створення віртуальних лабораторій та інших інноваційних навчальних середовищ [4].

Втілення цих перспектив дозволить Україні стати лідером у розвитку STEM-освіти й підготувати нове покоління фахівців, які зможуть успішно конкурувати на світовому ринку праці.

Отже, інтеграція STEM-технологій в освітній процес початкової школи, особливо в умовах війни, є не тільки можливою, але й необхідною. Дослідження доводять позитивний вплив STEM-освіти на якість навчання, підготовку учнів до майбутнього та їх всебічний розвиток.

Розвиток STEM-освіти в Україні має великі перспективи. Інтеграція з європейським та світовим освітнім простором, популяризація STEM-професій, забезпечення рівних можливостей для всіх груп населення, впровадження інноваційних методів та технологій - ці напрямки дозволять Україні стати лідером у розвитку STEM-освіти та підготувати нове покоління фахівців, які зможуть успішно конкурувати на світовому ринку праці.

Список використаних джерел

1. Балик Н.Р. Шмигер Г.П. Підходи та особливості сучасної STEM-освіти. *Фізико-математична освіта* : науковий журнал. 2017. Випуск 2(12). С. 26-30.
2. Богачук Т.С. Скасків Г.М. Впровадження STEM-освіти у початковій школі. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання: досвід, тенденції, перспективи. 2017, № 1. С. 23-25.
3. Ігнатенко О.В. Цифровізація процесу підготовки майбутніх учителів початкової школи. *II International scientific and practical conference «Modern Approaches to Problem Solving in Science and Technology»* (November 15-17, 2023) Warsaw, Poland, International Science Unity. 2023. 310-314.
4. Перспективи розвитку STEM-освіти в Україні на дату 09.12.2021. *Освітній портал*. URL: <https://izmail.maup.com.ua/biblioteka/akademichna-dobrochesnist2/dstu-8302-2015/prikladi-oformlennya-bibliografichnih-posilan-dstu-8302-2015> (дата звернення: 03.04.2024).

Забара Анна Миколаївна,

магістрантка 60М-ПО(з) групи спеціальності 013 Початкова освіта

Навчально-наукового інституту педагогіки і психології

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Ігнатенко О. В.

ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

24 лютого 2022 року в життя українців увірвалася жорстока реальність війни. Ця трагічна подія не оминула й сферу освіти, завдавши їй значних руйнувань та змусивши мільйони дітей та вчителів адаптуватися до нових, складних умов.

Війна в Україні суттєво вплинула на освітній процес, змусивши багато шкіл перейти на дистанційне навчання. Це створило нові виклики, але й відкрило нові можливості для використання цифрових технологій у навчанні [3].

Використання цифрових технологій для розвитку творчих здібностей молодших школярів в умовах війни [2]:

1. Цифрові технології можуть стати ефективним інструментом для стимулювання творчого мислення та розвитку уяви молодших школярів навіть в умовах війни.

2. Віртуальні та інтерактивні навчальні платформи можуть надати дітям можливість виявити свої творчі здібності через ігровий та стимулюючий досвід.

3. Використання мультимедійних засобів, таких як відео, аудіо та анімація, дозволяє молодшим школярам виразити свої ідеї та створити власні творчі проекти навіть в умовах обмеженого доступу до ресурсів.

4. Розвиток навичок роботи з цифровими інструментами також може сприяти самореалізації та підвищенню самооцінки у дітей, надаючи їм засоби для втілення своїх ідей у життя.

5. Інноваційні форми навчання, які використовують цифрові технології, можуть створювати нові можливості для розвитку творчих здібностей молодших школярів навіть в умовах війни, допомагаючи їм зберегти позитивний психологічний стан та підтримуючи їхній навчальний процес.

Умови воєнного конфлікту можуть призвести до руйнування навчальних закладів та перешкоджати доступу дітей до освіти. Відсутність стабільності та безпеки у воюючих районах ускладнює процес навчання та може порушувати здоровий психологічний розвиток дітей. Виховання дітей в умовах конфлікту потребує особливого підходу, включаючи підтримку їхнього емоційного стану та сприяння психологічній адаптації. Соціальні служби та освітні інституції мають велике значення у забезпеченні дітей необхідною підтримкою та освітніми можливостями під час воєнного конфлікту. Щоб уникнути даних проблем, цифрові технології створюють можливість навчатися навіть у такий складний час.

Творчість - це важлива навичка, яка допомагає дітям вирішувати проблеми, мислити нестандартно та адаптуватися до нових умов [1].

Розвиток творчих здібностей сприяє кращому засвоєнню знань, підвищує мотивацію до навчання та готує дітей до успішного життя в майбутньому.

Тож ми представимо декілька переваг використання цифрових технологій для розвитку творчості молодших школярів [2]:

1. Цифрові технології пропонують безліч інструментів, які можна використовувати для розвитку творчості дітей.

2. Ці інструменти роблять навчання більш цікавим та інтерактивним.

3. Вони дають можливість дітям творити та ділитися своїми творами з іншими.

4. Цифрові технології можуть допомогти дітям з різними здібностями та потребами.

Приклади використання цифрових технологій для розвитку творчості молодших школярів:

- Інтерактивні навчальні ігри та програми.
- Онлайн-інструменти для створення контенту.
- Соціальні мережі.
- Віртуальні екскурсії та музеї.
- Онлайн-курси та майстер-класи.

Фахівці початкової освіти повинні розуміти принципи роботи сучасних інформаційних систем, на основі яких побудовані цифрові технології. Це допоможе більш ефективно організовувати навчальний процес, залучати дітей до продуктивної роботи. [4]

Сформулюємо загальні рекомендації для вчителів початкової школи, щодо використання цифрових технологій для розвитку творчості молодших школярів в умовах війни:

- Вибирайте навчальні ігри та програми, які відповідають віку та інтересам дитини.
- Обмежте час, який дитина проводить перед екраном.
- Заохочуйте дитину ділитися своїми творами з іншими.
- Використовуйте цифрові технології для доступу до ресурсів, які можуть стимулювати уяву дитини.
- Будьте уважні до того, який контент бачить ваша дитина в Інтернеті.

Використання цифрових технологій може допомогти молодшим школярам розвинути свою творчість, адаптуватися до нових умов та збудувати стійкість. Важливо використовувати цифрові технології розумно та відповідально, щоб вони не шкодили розвитку дитини.

Війна - це складний час для всіх, але вона також може бути часом для нових можливостей. Використання цифрових технологій може допомогти молодшим школярам зберегти та розвинути свій творчий потенціал. В умовах війни важливо використовувати цифрові технології для розвитку не лише творчих здібностей, але й інших важливих навичок, таких як емоційний інтелект, критичне мислення та навички вирішення проблем.

Вважаємо дане питання є актуальним, воно потребує проведення подальших досліджень та розробки нових методів та прийомів використання цифрових технологій для розвитку творчості молодших школярів.

Список використаних джерел

1. Тополь Є. В. Педагогічні умови розвитку творчої обдарованості у дітей молодшого шкільного віку : кваліфікаційна магістр. р-та студентки II курсу, 23-А групи, спец. 013 «Початкова освіта» / наук. керівник: канд. пед. наук, доцент І.С. Турчина; Факультет дошкільної, початкової освіти і мистецтв, Кафедра дошкільної та початкової освіти. Чернівці, 2021. 81 с.
2. Хімчук Л., Сопушинська М. Активізація пізнавальної діяльності молодших школярів в умовах воєнного стану // Становлення особистості дитини в умовах сучасного розвитку суспільства: соціально-педагогічний, психологічний, корекційний і медичний аспекти : матеріали всеукр. наук.-практ. конф., м. Полтава, 26 трав. 2023 р. / за заг. ред. Н. Г. Пахомової, В. І. Березан. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2023. С. 132-137.
3. Як правильно використовувати цифрові технології в навчанні та вихованні дітей: поради для батьків // Освітній портал. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: URL <https://www.op.ua/news/osvita-v-ukraini/yak-pravilno-vikoristovuvati-cifrovi-tehnologiyi-v-navchanni-ta-vihovanni-ditey-poradi-dlya-batkiv>. (Дата звернення 04.04.2024).
4. Ігнатенко О. В. Будова та основні складові інформаційних систем:: навчально-методичний посібник. Суми, видавничо-виробниче підприємство «Мрія», 2022. – 100 с. ISBN 978-966-473-311-0

СЕКЦІЯ ПЕДАГОГІКИ, ПСИХОЛОГІЇ, СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ТА МЕНЕДЖМЕНТУ

Буц Анастасія Андріївна,
здобувачка освіти 32-СР групи спеціальності 231 Соціальна робота
Навчально-наукового інституту педагогіки і психології
Науковий керівник: канд. пед. наук, ст. викладач Єгорова К.Г.

СПЕЦИФІКА РОБОТИ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА З МОЛОДОЮ СІМ'ЄЮ

Молода сім'я є унікальною і важливою одиницею суспільства; вона втілює як соціальну групу, так і інституцію. У багатьох відношеннях молоду сім'ю можна розглядати як мікрокосмос самого суспільства, що відображає всі різноманітні соціальні зв'язки та відносини, що існують у ньому. Саме через молоду сім'ю нові члени суспільства приходять у цей світ, де їх виховуватимуть й формуватимуть, щоб зайняти своє місце в ширшій соціальній тканині.

Термін «молода сім'я» відноситься до сім'ї в перші три роки після одруження (або на невизначений термін, коли в цей період народжуються діти), де жоден з партнерів не досяг 30 років. Сюди також входять сім'ї з одним із батьків віком до 30 років і неповнолітньою дитиною, що відображає суть молодих сімей на різних етапах життя.

Молода сім'я вважається найбільш вразливою категорією населення, і від неї очікують адаптації до сучасних соціальних вимог. Очікується, що вони встигають за всіма змінами в суспільстві швидше, ніж інші сім'ї, що передбачає численні варіанти шлюбу та сімейної ніжної поведінки. Однак вони сильно залежать від зовнішніх умов, які можуть включати погане житло, фінансові обмеження або, навіть, матеріальну залежність від батьків — серед інших проблем, пов'язаних із самоідентифікацією.

Саме ця молода сім'я відбиває найбільший вплив цих зовнішніх факторів: вона більше, ніж будь-яка інша соціальна група, потребує суттєвої допомоги з боку держави.

У соціальній роботі з молодими сім'ями є основна мета й різноманітні завдання. Деякі з них включають:

- розробка та реалізація заходів щодо зміцнення молодої сім'ї як репродуктивної соціальної одиниці;
- адаптація молодої сім'ї в умовах перехідної ринкової економіки;
- покращення матеріально-етичного та духовного стану молодої сім'ї;
- створення та розвиток системи соціально-психологічної допомоги молодим сім'ям;
- створення сприятливих умов для поєднання соціальних і сімейних функцій молодої сім'ї;
- стимулювання ділової активності молоді;
- організація сімейного дозвілля та відпочинку [1].

Соціальна робота з молододу сім'єю - це складна система відносин між державою, суспільством і самою сім'єю. Її основна мета – покращити становище сім'ї, створити більше можливостей для реалізації ними своїх прав і свобод, які чітко закріплені в міжнародних та державних документах на фізичній, моральній, духовній основі. Він також зосереджується на участі в трудовій діяльності, а також соціальних і творчих процесах для всіх членів.

Важливим принципом соціальної роботи з молодю сім'єю є принцип самодостатності в сім'ї. Це передбачає надання соціальної допомоги, яка діє як стимул для їхніх внутрішніх ресурсів, тобто дозволяє їм вирішувати власні проблеми. Крім того, сфера соціальної роботи охоплює не лише всю сім'ю, а й кожного окремого члена (дитину, матір, батька та будь-яких інших її складових).

Успішність реалізації основної мети й завдань соціальної роботи з молодю сім'єю залежить від адаптації підходу з урахуванням типології та категорії сім'ї, що відрізняються потребою в різноманітних формах і методах соціальної роботи.

Основні напрями соціальної роботи з молодими сім'ями:

- підготовка молоді до сімейного життя;
- робота з молодими сім'ями щодо налагодження стабільності сімейних стосунків;
- допомога батькам у вирішенні питань сімейного виховання;
- соціальна реабілітація в сім'ї.

Підготовка молоді до домобудівництва передбачає: формування навичок здорового способу життя, психолого-педагогічних, правових, економічних та медичних знань (у тому числі з питань розвитку особистості); розвиток комунікативних навичок; статево-рольова ідентифікація; духовне виховання; сексологія шлюбу та сім'ї; створення іміджу; медико-соціальні проблеми, пов'язані з алкоголізмом і наркоманією; профілактика захворювань, у тому числі планування сім'ї та збереження репродуктивного здоров'я, догляд за вагітністю, а також плекання сімейних традицій щодо виховання здорових дітей [2].

Робота може проводитися серед учнів шкіл, шкіл-інтернатів, професійно-технічних училищ, ліцеїв, коледжів, вищих освітніх закладів тощо. Також проводиться з працюючою молоддю та з молодими парами, які звернулися до Державного реєстру актів цивільного стану. Професіонали, залучені до цієї роботи, включають соціальних працівників, соціальних педагогів, психологів та юристів; але це не обмежується ними — інші спеціалісти, такі як економісти, наркологи, сексологи та психотерапевти, також є частиною команди.

Важливим у професійній діяльності соціального працівника з молодими сім'ями є напрямки роботи з впровадження інноваційних форм й методів у спілкування молодого подружжя та членів сім'ї, що сприяють стабілізації сімейних стосунків. Серед основних видів роботи за відповідним напрямком діяльності належать: профілактика дисгармонії в сім'ї - запобігти дисгармонії в сімейних відносинах; уникнення сімейного конфлікту - виключити сімейний конфлікт; організація вільного часу в сім'ї - встановити правила організації дозвілля в сім'ї; допомога в організації сімейного бізнесу та життя, включаючи підтримку в організації як бізнесу, так і повсякденної діяльності в сім'ї; створення іміджу сім'ї - розробити спільне бачення того, що сім'я представляє або виступає за внесок кожного члена; правові питання, що стосуються сімей - ознайомити членів родини з аспектами законодавства, які впливають на сім'ю, а також з розумінням тих, хто займає керівні посади у своїх власних домівках, окрім обговорення питань, пов'язаних з благодійністю, де кожен член бере значущу участь.

Також соціальний працівник у своїй професійній діяльності з молодими сім'ями виконує ряд інших завдань. А саме, вирішення сімейних питань: допомога молодим батькам у підготовці до народження дитини; супровід батьків з дітьми різних вікових груп; сприяння переходу дитини до школи; консультування щодо ефективних форм і методів виховання; вирішення питань батьківсько-дитячих відносин; виховання педагогічної культури у молоді; підтримка неповнолітніх та одиноких матерів, молодих сімей з усиновленими або прийомними дітьми з інвалідністю тощо.

Одним із аспектів залежності в молодій сім'ї є: покладання на ставлення батьків замість власних потреб, що можна побачити в спробах подружжя прийняти рішення на основі того, що, на їхню думку, віддали б перевагу їхні батьки, а не того, що вони відчують, що їм потрібно себе.

Виділяють два основні фактори, що сприяють розвитку лояльності у дітей:

1. Виявлення сімейних ритуалів та їх зв'язку з сімейними стосунками дозволяє дітям створити відчуття причетності.

2. Спроби встановити самостійність, демонструючи лояльність до генетичної сім'ї, допомагають зберегти залежність, що важливо для підтримки безпеки батьків.

Потреба в контролі над дітьми та їхніми діями виникає через цю неусвідомленість. Це ще більше посилюється неповним розумінням причин їх опору, що додає емоційної складності стосункам. Отже, контроль загострює вже існуючі психологічні проблеми для дорослих дітей, що ще більше ускладнює ситуацію.

Подвійна природа самостійності, яку демонструють багато молодих людей – бажання піклуватися про них в одних аспектах і прагнення незалежності в інших – яскраво проявляється в тому, як молоді пари ставляться до фінансової допомоги від своїх батьків. У результаті реалізація позиції допомоги без стороннього втручання може бути досить складною.

Проте, проблеми молоді сім'ї (такі як залежність від батьків як матеріальної, так і емоційної підтримки) також слугують індикаторами цілей консультування. Сюди входить допомога в досягненні незалежності, відповідальності, самостійності (тобто дорослого віку) – навіть незважаючи на те, що психологічної зрілості досягти важче, ніж матеріальної достатності [3].

У сфері вирішення фінансових питань молоді сім'ї консультативна робота соціального працівника може розглядатися як надання інформації про місце роботи та умови придбання житла. Однак досягнення психологічної зрілості серед молодих людей, як правило, пов'язане з різними проблемами. Наприклад, у молодят часто бракує досвіду спільного прийняття рішень, що вимагає іншого підходу. У консультативній роботі ефективним прийомом є проведення ділової бесіди з конкретних сімейних питань з метою усвідомлення певних моментів молодим подружжям [4].

Отже, нездатність діяти злагоджено членів молоді сім'ї може виникати не через відсутність взаєморозуміння. В першу чергу, це спроба кожного окремо вирішити власні проблеми самостійно, а не колективно. Нездатність досягти рішення виникає через егоцентричну перспективу в сім'ї, де деякі члени не бажають йти на компроміс щодо привілеїв чи інтересів [5].

Список використаних джерел

1. Михайлова Л. М. Основні напрямки соціально-педагогічної роботи зі студентськими сім'ями // Соціальна педагогіка: теорія і практика. 2012. № 3. С. 74–79.
2. Ничипоренко С. В. Молодіжна сімейна політика в Україні: формування та шляхи реалізації : автореф. дис. ... канд. екон. наук; НАН України. Ін-т демографії та соц. дослідж. Київ, 2008. 20 с.
3. Нору А. М. Особливості становлення та розвитку молодих сімей в Україні // Український соціум. 2003. № 1. С. 61–71.
4. Пилипенко П. Д. Право соціального забезпечення України: підручник/ за ред. П. Д. Пилипенко. Київ : Істина, 2010. 224 с.
5. Сташків Б. І. Право соціального обслуговування: Навчальний посібник. Київ : Знання, 2007. 567с.

Воробйов Юрій Петрович,
магістрант 6М-ОЗ групи спеціальності 073 Менеджмент
Навчально-наукового інституту педагогіки і психології
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Зінченко В.П.

УПРАВЛІННЯ КОНФЛІКТАМИ В ЗАКЛАДАХ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Управління конфліктами в закладах охорони здоров'я в умовах військового стану є дуже важливим аспектом, оскільки в цих умовах можуть виникати різноманітні ситуації, які потребують швидкого та ефективного вирішення.

Конфлікти, особливо в умовах постійних стресів, викликаних війною, неминучі — вони є частиною комунікації, за допомогою якої люди відстоюють свої інтереси або вирішують проблеми. І конфліктів треба ефективно керувати [1].

Управління конфліктами в охороні здоров'я вимагає від учасників високого рівня професіоналізму та дотримання етичних принципів. Важливо вести себе професійно та поважно у будь-яких ситуаціях.

Чітка та відкрита комунікація є ключовим елементом управління конфліктами. Важливо вміти вислухати інших, виражати свої думки та почуття чітко та конструктивно.

Персонал закладів охорони здоров'я повинен бути підготовлений до вирішення конфліктних ситуацій. Регулярний тренінг та підвищення кваліфікації допоможуть підвищити навички управління конфліктами.

Важливо організувати систему підтримки та допомоги для персоналу, яка допоможе їм подолати стрес та емоційне напруження, пов'язане з управлінням конфліктами.

Використання медіації може бути корисним шляхом залучення незалежних посередників або медіаторів для вирішення складних конфліктів. Їхні об'єктивність та нейтральність допоможуть знайти компроміс та вирішити конфлікт.

Сучасні технології допомагають подолати конфлікти в трудовому колективі більш ефективно та швидко.

Використання спеціалізованих програм та платформ для управління конфліктами. Ці програми дозволяють вести облік конфліктів, визначати їх причини та шляхи вирішення, а також вести моніторинг результатів.

Використання онлайн-комунікації для вирішення конфліктів. Відеоконференції та чати дозволяють спілкуватися та обговорювати проблеми в реальному часі, навіть якщо учасники знаходяться в різних місцях.

Використання аналітичних інструментів для аналізу конфліктів. Аналіз даних про конфлікти допомагає виявити їх основні причини та паттерни, що дозволяє розробити ефективні стратегії вирішення.

SWOT-аналіз конфлікту дозволяє визначити сильні та слабкі сторони конфлікту, а також можливості та загрози. Це допомагає краще зрозуміти ситуацію та визначити стратегію вирішення.

Збір та аналіз даних про конфлікти (наприклад, кількість конфліктів, їхні причини, учасники, результати) дозволяє виявити тенденції, що допомагає уникнути подібних ситуацій у майбутньому.

Використання комп'ютерних програм для моделювання конфліктів дозволяє прогнозувати можливі наслідки різних стратегій вирішення конфлікту та вибрати найефективнішу.

Важливо вивчити, як взаємодіють учасники конфлікту, які канали комунікації використовуються та як вони впливають на розвиток конфлікту. Аналіз комунікації допомагає виявити можливі проблеми та шляхи їх вирішення [2].

Використання аналітичних інструментів дозволяє отримати об'єктивну картину конфлікту, зрозуміти його причини та наслідки, а також розробити ефективні стратегії для його вирішення.

Загалом, використання сучасних технологій у управлінні конфліктами допомагає покращити комунікацію, знизити ризик конфліктів та підвищити ефективність роботи трудового колективу.

Управління конфліктами в закладах охорони здоров'я в умовах військового стану вимагає від керівництва та персоналу високої готовності до дій, ефективної комунікації та професіоналізму. Тільки шляхом спільних зусиль та взаєморозуміння можна успішно вирішувати конфліктні ситуації та забезпечувати безпеку та ефективну роботу в умовах військового стану.

Список використаних джерел

1. Дуткевич Т.В. Конфліктологія з основами психології управління : навч. посіб. К.: ЦНЛ, 2015. 456 с.
2. Методологія управління конфліктами у медичній сфері. URL: <https://pro.bhub.com.ua/cosmetology/metodologiya-upravlinnya-konfliktami-u-medichniy-sferi>.

Гоголь Максим Русланович,

*магістрант 6М-УНЗ спеціальності 073 Менеджмент
Навчально-наукового інституту педагогіки і психології
Науковий керівник: д-р пед. наук, проф. Луценко Г. В.*

ВПЛИВ КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ НА ВИБІР ТЕХНОЛОГІЙ УПРАВЛІННЯ

У сучасній економічній літературі дедалі більше уваги приділяється питанням корпоративної культури, особливо в контексті створення сприятливого та комфортного робочого середовища. Культура, яка складається з унікальних систем цінностей, моделей поведінки та стилю керівництва, відображається у всіх аспектах діяльності організації – від реакції працівників до попиту на продукцію.

Особливу увагу привертають дослідження вчених, у яких розглядається взаємозв'язок між корпоративною культурою та процесами управління. Дослідники аналізують, як ці елементи впливають на вибір управлінських методів, стилів керівництва та рішень в організації.

Важливим аспектом є також дослідження впливу корпоративної культури на вибір технологій управління. Це питання розглядається у працях відомих вчених, таких як М. Яцура [5], В. Верба [1], В. Лесик [3], В. Григоренко [3] та інших. Зокрема, багато досліджень зосереджені на розумінні впливу цінностей та інших аспектів корпоративної культури на управлінські рішення в організації. Це дає можливість краще зрозуміти, як

корпоративна культура визначає вибір конкретних технологій управління на підприємстві.

Дослідження показують, що компанії, які досягли успіху, часто використовують конкретні управлінські технології. Це свідчить про важливість вивчення впливу корпоративної культури на управлінські практики та технології для досягнення успіху в бізнесі. Найбільш відомими та поширеними є такі управлінські технології: BSC; бенчмаркінг; аналітична діяльність; реінжиніринг бізнес-процесів; управління змінами, ключові компетенції; CRM; сегментація споживачів; управління знаннями; концепція управління персоналом; злиття та поглинання; формування місії та бачення; інновації; аутсорсинг; цінова оптимізація; задоволеність та лояльність управління; сценарне планування; бренд-менеджмент; стратегічні альянси; стратегічне планування; управління ланцюжками постачань; TQM; бюджетування тощо.

Збільшення ефективності роботи за рахунок впливу корпоративної культури підприємства вимагає також інтеграції цінностей, що складають середовище формування корпоративної культури, з традиціями, звичками, етикою, мораллю та відповідальністю працівників у систему управління підприємством. Для досягнення цієї мети необхідно використовувати відповідні технології, які враховують зазначені цінності.

Прикладом впливу корпоративної культури, а саме цінностей підприємства на вибір технологій управління, можемо побачити на основі діяльності компанії ТОВ «Інверан», що займається постачанням сировини та обладнання для косметичної, фармацевтичної, харчової та інших галузей промисловості. Працівники розуміють бачення, місію та цілі, що впливає на ефективність функціонування підприємства. Зокрема, візія компанії сформульовано таким чином: «Допомога клієнтам в реалізації забезпечення якісною сировиною та поставками необхідного обладнання», її місія полягає у твердженні: «Надійна, доступна, якісна продукція», а сформовані цінності є такими: «Чесний, компетентний, об'єктивний і неупереджений постачальник лабораторних і консультативних послуг» регламентують запровадження заходів [4]. Тож, можемо спостерігати наскрізний зв'язок між візією, місією та цінностями.

Отже, технології управління ґрунтуються на інструментах, сформованих структурними елементами корпоративної культури, такими як цінності, традиції, звичаї. Внаслідок цього корпоративна культура має великий вплив на вибір технологій управління. Цей вплив може виявлятися шляхом застосування механізмів влади, таких як правила, інструкції, програми, або шляхом створення умов для співпраці, взаємодії та врахування потреб працівників, включаючи дотримання етики, поваги, справедливості, відданості тощо. Відтак технології управління можна розділити на адміністративні, економічні, соціальні та ситуативні в залежності від характеру впливу, який вони здійснюють.

Список використаних джерел

1. Бондарчук Л. В., Попеляр В. А. Сучасні технології управління. URL: <http://intkonf.org/bondarchuk-lv-popelyar-av-suchasni-tehnologiyi-upravlinnya> (дата звернення: 11.05.2024).
2. Верба В. А., Гребешкова О. М. Аналітична оцінка управлінських технологій розвитку українських підприємств. *Актуальні проблеми економіки*. 2010. №5. С. 52–59.
3. Лесик В. О., Григоренко В. М. Підходи до визначення поняття «технологія управління». *Економіка розвитку*. 2013. №4. С. 62–68.
4. ТОВ «Інверан». URL: <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjL-->

[2j64iGAxW0KRAIHZuiBwcQFnoECAYQAQ&url=https%3A%2F%2Finveran.com.ua%2F&usg=AOvVaw1RB6UsOc2szouhs46-jWs6&opi=89978449](https://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc.../Yatsu.pdf) (дата звернення 12.05.2024)

5. Яцура М. Г. Визначення терміну управлінська технологія. URL: <http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc.../Yatsu.pdf>. (дата звернення: 11.05.2024).

Клюшник Деніс Дмитрович,
здобувач освіти 32-СР групи спеціальності 231 Соціальна робота
Навчально-наукового інституту педагогіки і психології
Науковий керівник: канд. пед. наук, ст. викладач Єгорова К.Г.

РОЛЬ СІМ'Ї У ПРОЦЕСІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Сім'я належить до соціальних інститутів вищого рівня, що потребує постійного наукового дослідження, щоб зрозуміти реалістичну картину динаміки всередині сім'ї та зовнішніх зв'язків. Це також передбачає прогнозування майбутнього зростання та надання необхідної підтримки при гармонізації взаємодії з іншими суспільними структурами всередині держави.

Зараз сім'ї стикаються з серйозними труднощами, які кидають пляму на сімейну атмосферу, перешкоджаючи ефективності виховної ролі сім'ї. Крім того, ці зміни часто вносяться без педагогічного обґрунтування, що призводить до критики з боку держави сімейного виховання; вимагання підвищеної відповідальності батьків за виховання дітей.

Одним з найважливіших соціально-виховних інститутів є сім'я і її значення важко переоцінити, тому питання його функціонування та життєдіяльності завжди були в центрі уваги педагогів, психологів, соціологів та ін.

Різним аспектам сім'ї як первинного інституту соціалізації дитини присвячені праці Н. Абдюкова, В. Заслуженюка, В. Семиченко, Н. Уманець, О. Харчева та ін.

Розглядаючи сім'ю як соціальний інститут й малу групу, а також як систему стосунків, І. Трубавіна зазначає: «Сім'я – це соціально-педагогічний інститут і конкретна соціальна система, що входить до складу суспільства (члени сім'ї як інша підсистема); це невелика первинна контактна колективна група. Розмова про ці ознаки включає шлюб — між поколіннями — кровне споріднення, встановлене між членами сім'ї; почуття безпеки, захисту, любові, поваги, які зазвичай поділяють члени сім'ї, а також ситуації спільного життя та проживання, що базуються на певних видах діяльності в сім'ї. Тут також висвітлюються права сім'ї в суспільстві та права членів сім'ї один на одного разом із їхніми обов'язками — відповідальністю перед суспільством [3].

Сім'я займає центральне місце в житті дитини. Це основне джерело знань про життя та стосунки з іншими. Сім'я створює як матеріальні, так і моральні умови для розвитку дитини, закладає моральні основи, а також статеві-рольові установки. Розвиток особистості в сім'ї - це органічний процес, де всі компоненти взаємопов'язані й постійно взаємодіють один з одним.

На вплив сім'ї, на її маленьких членів впливають специфічні психологічні механізми соціалізації дитини в сім'ї. Перший механізм — підкріплення: винагороджуючи бажану поведінку та караючи небажані вчинки, батьки прищеплюють у свідомості дитини норми та цінності. Другий механізм — ідентифікація: дитина наслідує батьків, їхні дії та поведінку, що надалі формує її особистість.

Нас надихає їхній лідер. Розуміючи внутрішній світ дитини, реагуючи на її проблеми (або, навпаки, не визнаючи того чи іншого) — батьки відіграють певну роль у формуванні особистості людини в цілому.

Сім'я виступає як соціальний інститут — форма соціальної організації, яка є відносно стабільною. Його мета — підтримувати стабільність зв'язків й відносин у суспільстві, які визначаються функціями, спільними для соціальних інститутів у цілому. До них належать: створення можливостей для членів задовольняти власні потреби та інтереси; регулювання діяльності членів у суспільних відносинах; забезпечення узгодженості між прагненнями, діями та функціями суспільного контролю.

Сім'я як соціальний інститут відіграє дві ролі. Він підтримує традиції в суспільстві і водночас має здатність активно розвиватися відповідно до мінливої історичної динаміки та порядку суспільної структури. Сім'я, будучи основним інститутом соціалізації, який взаємодіє з суспільством індивіда, допомагає сприяти особистому розвитку її членів: допомагаючи їм задовольнити їхні потреби у стосунках з іншими та виховуючи в них відчуття небезпеки та безпеки.

У сім'ї, як першому мікросередовищі дитини, визначається її соціальний статус та обов'язки, виникає прихильність до рідних, закладається підґрунтя для становлення світогляду й переконань, ціннісних орієнтацій, соціальної поведінки, відбувається її особистісний розвиток, соціалізація тощо.

Отже, важливість сім'ї у процесі соціалізації дитина спричинюється тим, що вона постає як головний передавач культурних норм, цінностей й поведінки суспільства. У сім'ї дитина навчається осмислювати спільні норми та цінності, що робить можливим їх сприйняття в інших референтних групах, членами яких вона стає або на які орієнтується у своєму житті.

Список використаних джерел

1. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях : навч. посіб. Київ : Логос, 2003. 134 с.
2. Кравченко Т. В. Соціалізація дітей шкільного віку у взаємодії сім'ї і школи: Монографія. Київ: Фенікс, 2009. 416 с.
3. Трубавіна І. М. Соціально-педагогічна робота з неблагополучною сім'єю: навч. посіб. / Київ : [ДЦССМ], 2002. 132 с.

Прокопенко Оксана Олександрівна,

магістрантка 1-го року навчання спеціальності 231 Соціальна робота

Навчально-наукового інституту педагогіки і психології

Науковий керівник: канд. пед. наук, ст. викладач Єгорова К. Г.

ВОЛОНТЕРСТЬСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ У ПОВОЄННИЙ ЧАС

Волонтерський рух існує в кожній демократичній країні. Він є показником громадянського суспільства, характеристикою соціальної активності громадян. Волонтерський рух є ознакою свідомого суспільства, показником свободи, прагнення миру та безпеки громадян.

Робота про волонтерство висвітлена в працях таких вітчизняних вчених як, К. Сидоренко, О. Безпалько, І. Звереві, Г. Лактіонові, А. Капської, Н. Комарові, Ю. Поліщука, А. Рижанові, О. Холіної та інших. Вченими подана характеристика

волонтерства як виду соціальної роботи, охарактеризовані види волонтерської діяльності, розроблені моделі волонтерської роботи тощо.

До основних завдань соціальної роботи відноситься покращення соціального самопочуття людини, вдосконалення умов її життя, гармонізація системи відносин у сім'ї, колективі, суспільстві в цілому тощо. Аналогічні завдання стоять і перед волонтерами. Термін «волонтер» з англійської мови перекладається як «доброволець». До волонтерської діяльності відносять діяльність, у процесі якої людина витрачає свій вільний час, свої знання, навички та енергію на користь іншої людини або групи людей. Ключове поняття волонтерства – добровільна діяльність, яка вимагає відданості своїй справі і бажання бути корисним. Волонтерські організації будуються на принципі довіри і добровільності. Їх основною метою є захист прав людини, матеріальна або психологічна допомога, а також вдосконалення життя спільноти або певного міста [1].

Простежимо зміст понять «волонтер», «волонтерський рух». У тлумачному словнику української мови подано таке визначення: волонтер – це доброволець, на військовій службі або у сфері соціальної, гуманітарної, екологічної допомоги. Добровільна участь іноземних громадян у війні на боці жертв агресії [2].

І. Юрченко, проаналізувавши різні підходи до трактування поняття «волонтерство», зазначила, що дослідники тлумачать сутність даного феномена як:

– благодійність, яка здійснюється людиною на засадах неприбуткової діяльності, без отримання зарплатні, просування по службі, заради добробуту й процвітання інших осіб і суспільства загалом;

– добровільну діяльність, в основі якої лежать ідеї безкорисного служіння гуманним ідеалам людства без отримання прибутку, одержання оплати чи кар'єрного зросту [3].

Волонтерство є організованим і керованим процесом. Згідно Р. Калениченко, кандидат у волонтери проходить спеціальну підготовку в соціальній службі, яка складається п'яти етапів.

Ефективність роботи волонтерів залежить від рівня їх мотивації, який підтримує соціальна служба різними заходами, зокрема: підтримується професійна мотивація студентів, які навчаються на відповідних факультетах соціальної роботи у вищих навчальних закладах, оформлюється навчальна та виробнича практики на основі волонтерської допомоги; різними матеріальними заохоченнями (спеціальні стипендії, проїзні квитки тощо).

Волонтерська діяльність в Україні була вперше офіційно визнана постановою Кабінету Міністрів України № 1895 від 10 грудня 2003 року «Про затвердження Положення про волонтерську діяльність у сфері надання соціальних послуг» [4]. З того часу волонтерську діяльність в Україні регулює державний апарат, який стежить за виконанням чинних законів. Проте характер відносин волонтерської діяльності з державою залежить від низки факторів, зокрема: політичних та культурних подій в країні. Останні роки в Україні, особливо після повномасштабного вторгнення росії, значно поширився волонтерський рух, про що свідчить значне збільшення людей, які виявили бажання займатися волонтерською діяльністю.

До нормативних актів, які регулюють волонтерську діяльність, встановлюють її види, правила, права та обов'язки волонтерів відносяться:

- Конституція України [5];
- Закон України «Про волонтерську діяльність» №3236-VI від 19 квітня 2011 року [6];

- Закон України про благодійну діяльність та благодійні організації № 5073-VI від 5.07.2012 р. [7];

- Указ Президента України «Про внесення змін до деяких указів Президента України щодо волонтерської діяльності» №472/2013 від 2 вересня 2013 року [8].

- Постанова Кабінету Міністрів України № 556 від 05 серпня 2015 року «Про затвердження Порядку надання волонтерської допомоги за окремими напрямками волонтерської діяльності» [9].

- Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо сприяння розвитку волонтерської діяльності та діяльності неприбуткових установ та організацій в умовах збройної агресії Російської Федерації проти України» № 2520-IX від 15 серпня 2022 року [10].

З початком повномасштабного вторгнення росії в Україну волонтерський рух значно активізувався й Волонтерська платформа стала одним із основних джерел пошуку можливостей для реалізації волонтерської діяльності, оскільки вона допомагає волонтерам швидко реагувати на запити тих, хто опинився в скрутній ситуації і негайно потребує допомоги. Сьогодні Волонтерська Платформа об'єднує біля 500 тис. користувачів, понад 500 організацій і локальних волонтерських ініціатив та 1150 волонтерських можливостей. Їх чисельність постійно зростає. З початку війни Платформа зібрала біля 55 тис. пропозицій щодо надання волонтерської допомоги за різними напрямками [11].

У воєнний час волонтерські організації значною мірою спеціалізуються на:

- матеріальному та технічному забезпеченні бійців на фронті;
- наданні медичної допомоги пораненим та постраждалим;
- матеріальному забезпеченні та психологічній допомозі внутрішньо переміщеним особам у тилу.

Особливості роботи волонтерських організацій у воєнний час полягають в тому, що вони відіграють роль маркетингових компаній, які вивчають потреби фронту на локальному рівні, здійснюють мозаїчний збір коштів з різних джерел, здійснюють пошук, замовлення та придбання як в Україні, так і за кордоном певного обладнання, продуктів тощо та працюють як логістичні компанії, які забезпечують завезення, оформлення й транспортування до споживача.

Отже, волонтером можна називати добровольця на військовій службі чи у сфері соціальної, гуманітарної, екологічної допомоги, який виявляє активну участь у житті суспільства й сприяє покращенню якості життєдіяльності кожного її члена. Волонтерський рух розуміється як соціальна робота, яка виконується фізичною особою, групою осіб чи установою (організацією, угрупованням тощо) добровільно, без оплати праці, просування по службі, заради добробуту спільноти та суспільства в цілому.

Список використаних джерел:

1. Буздуган Я. Еволюція світового волонтерського руху. *Віче*. 2013. № 12. С. 7–10.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ : Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. 1440 с.
3. Бондаренко З. П. Організація волонтерської роботи майбутніх соціальних педагогів в умовах вищого навчального закладу: дис... канд. пед. наук: 13.00.05. Київ, 2008. 247 с.
4. Про затвердження Положення про волонтерську діяльність у сфері надання соціальних послуг Постанова: Кабінету Міністрів України від 10.12.2003 р. № 1895. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1895-2003-%D0%BF#Text> (дата звернення 15.03.24).
5. Конституція України. URL : president.gov.ua. (дата звернення 15.03.24).

6. Про волонтерську діяльність: Закон України від 19.04.2011 р. № 3236-VI. URL : zakon.rada.gov.ua/laws/show/246-19/. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3236-17>. (дата звернення 15.03.24).
7. Про благодійну діяльність та благодійні організації: Закон України від 5.07.2012 р. № 5073-VI URL : <https://zakon.rada.gov.ua> ». (дата звернення 15.03.24).
8. Про внесення змін до деяких указів Президента України щодо волонтерської діяльності: Указ Президента України від 02.09.2013 р. №472/2013. URL: <https://www.president.gov.ua> .(дата звернення 15.03.24).
9. Про затвердження Порядку надання волонтерської допомоги за окремими напрямками волонтерської діяльності: [Постанова Кабінету Міністрів України від 05.08.2015 р. № 556](#). URL : <https://zakononline.com.ua> (дата звернення 15.03.24).
10. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо сприяння розвитку волонтерської діяльності та діяльності неприбуткових установ та організацій в умовах збройної агресії Російської Федерації проти України: Закон України від 15.08.2022 р. № 2520-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2520-20#Text> (дата звернення 15.03.2024).
11. Волонтерська Платформа об'єднала 400 тисяч українців довкола допомоги Україні під час війни. URL : <https://www.unicef.org/ukraine/press-releases/volunteer-hub-helps-400000-ukrainians-make-difference> (дата звернення 15.03.24).

Павлик Владислав Анатолійович,
магістрант 6М-ОЗ групи спеціальності 073 Менеджмент
Навчально-наукового інституту педагогіки і психології
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Зінченко В.П.

УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ У ЗАКЛАДАХ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Процес прийняття управлінського рішення у вітчизняних закладах охорони здоров'я стає все більш ускладненим з огляду на складні умови сьогодення.

Управління персоналом у закладах охорони здоров'я включає в себе низку ключових аспектів, які допомагають забезпечити ефективну та якісну роботу медичного персоналу.

Планування та розподіл персоналу: важливо мати чіткий план щодо кількості та складу персоналу, необхідного для ефективного функціонування закладу охорони здоров'я. Розподіл завдань та обов'язків між співробітниками також грає важливу роль у забезпеченні ефективності роботи.

Рекрутинг та найм нового персоналу: важливо мати професійний та кваліфікований персонал, який відповідає потребам закладу охорони здоров'я. Ефективний процес рекрутингу та найму нових співробітників допомагає забезпечити належний рівень обслуговування пацієнтів [2].

Навчання та розвиток персоналу: постійне навчання та підвищення кваліфікації співробітників є важливим аспектом управління персоналом у закладах охорони здоров'я. Це допомагає забезпечити, що медичний персонал має необхідні знання та навички для надання якісної медичної допомоги.

Мотивація та заохочення співробітників: важливо створити сприятливу робочу атмосферу, де співробітники почувають себе цінними та мотивованими. Заохочення та

винагороди за досягнення цілей можуть допомогти зберегти високий рівень мотивації та продуктивності персоналу.

Управління конфліктами та проблемами: важливо вчасно виявляти та вирішувати конфлікти та проблеми в колективі, щоб забезпечити сприятливу робочу атмосферу та ефективну співпрацю між співробітниками.

Особливо Управління персоналом в умовах військового стану вимагає особливого підходу та стратегій, оскільки ситуація може бути дуже непередбачуваною та вимагати швидких та ефективних рішень. Адаптивне управління персоналом в таких умовах передбачає [2]:

Гнучкість та швидкість реакції. Умови військового стану можуть змінюватися дуже швидко, тому важливо мати гнучкість та здатність швидко реагувати на зміни. Керівництво повинно бути готовим до прийняття швидких та обґрунтованих рішень.

Ефективну комунікацію. В умовах військового конфлікту важливо мати ефективну систему комунікації, щоб забезпечити швидку передачу інформації та інструкцій між співробітниками. Чітка та зрозуміла комунікація є ключовою у таких умовах.

Тренінг та підготовку персоналу. Необхідно дбати про підготовлений персонал, здатний адекватно і ефективно діяти в умовах військового конфлікту. Регулярний тренінг та підвищення кваліфікації допоможуть забезпечити готовність персоналу до викликів.

Підтримку та допомогу співробітникам. Умови військового стану можуть бути стресовими та екстремальними для персоналу. Важливо мати систему підтримки та допомоги для співробітників, яка допоможе їм подолати стрес та виклики з опорою на заходи психологічного впливу.

Лідерські якості: керівництво має володіти сильними лідерськими якостями, які допоможуть зберегти сплоченість та ефективність колективу в умовах військового конфлікту.

Адаптивне управління персоналом у закладах охорони здоров'я в умовах військового стану вимагає від керівництва високої готовності до дій, гнучкості та здатності швидко реагувати на зміни, що допоможе забезпечити ефективну роботу персоналу та досягнення поставлених цілей і забезпечення якісної медичної допомоги пацієнтам.

Список використаних джерел

1. Гуцуляк Н.П. Сучасні технології управління персоналом. *Економіка і організація управління* 2019. № 3 (35). С. 111-118
2. Ровенська В. В., Саржевська Є. О. Управління персоналом закладів охорони здоров'я в нових умовах господарювання та перспективи розвитку в Україні. *Економічний вісник Донбасу* № 3(57), 2019. 162-168.

Коваленко Уляна Миколаївна,
магістрантка 6М-П(з) групи спеціальності 053 (Психологія),
Навчально-наукового інституту педагогіки і психології
Науковий керівник: викладач Мисник С.О.

ІНТЕРНЕТ-ЗАЛЕЖНІСТЬ У ПІДЛІТКІВ У РОЗРІЗІ ДИТЯЧО-БАТЬКІВСЬКИХ ВІДНОСИН

Життя стрімко змінюється, і якщо ще 20-25 років тому вільний доступ в Інтернет в Україні могли собі дозволити не всі, то зараз кіберпростір став доступним не тільки для

дорослих, але й для дітей. Повсякденне онлайн-навчання, активний розвиток інновацій в усіх сферах життя, соціальні мережі та блоги, онлайн-ігри: це нова реальність підлітків та їх батьків. Інтернет став величезним благом та обмеженням одночасно.

Поняття Інтернет-залежності з'явилося у 1995 році. Психіатр Айвен Голдберг був першим, хто заговорив про відхилення [1]. Проблематику Інтернет-залежності вивчали С. Бернштейн, М. Гріффітс, О. Дубровін, С. Кінг, Б. Мандель, Т. Богачев, Ф. Саглам, Дж. Салер, К. Янг, Т. Больбот, Т. Вакуліч, Т. Карабіна, В. Посохова, Л. Юр'єва. Частина наукових робіт була присвячена саме підліткам, як одній з на вразливіших груп суспільства.

За Моргуновим Є.Б. підлітковий вік починається з 10 (11) років та триває до 17 (18) років. Психологічними потребами підлітка є прагнення спілкування з однолітками, прийняття самостійних рішень та виборів, потреба у емансипації та визнанні.

Сучасні психологічні дослідження впливу батьківського ставлення на розвиток дитини (А. Адлер, Д. Боулбі, Ю.Б. Гіппенрейтер, В. Сатир, З. Фрейд та ін.) визначають ключові батьківські функції, необхідні для особистісного розвитку та соціалізації підлітка. Саме дитячо-батьківські відносини формують його ідентичність – «процес переживання відповідності самому собі». Тобто підлітковому віці з'являються перші уявлення людини про самого себе. На нашу думку саме дитячо-батьківські відносини відіграють важливу роль в формуванні залежності.

Більшість науковців вважають, що залежність від Інтернету – це поведінкове відхилення, яке супроводжується порушенням сприйняття і відчуття реальності. У залежного слабшає критичне мислення, здатність оцінювати свої дії та в повній мірі керувати ними.

Механізм виникнення Інтернет-залежності дуже схожий на появу нікотинової, наркотичної, алкогольної залежностей. За відсутності речовини, яка впливає на організм, «центр задоволення» головного мозку реагує так само, як у залежних від нікотину, наркотиків або алкоголю.

Звісно, не кожна дитина, яка проводить час в мережі є залежною від неї. Щоб довести або спростувати таку гіпотезу слід провести додаткові тести, анкетування та опитування не тільки підлітків, але і їхніх батьків, які прямо впливають на розвиток особистості дитини. Отже, несприятлива ситуація в сім'ї, стиль виховання одного або обох батьків, стратегії сімейної комунікації можуть впливати на формування залежної поведінки.

Однією з основних причин, яка штовхає молоду людину в кіберпростір – це комунікативна деривація. Так вважають закордонні дослідники, які розшифровують це поняття як надмірна закритість у спілкуванні з однолітками, втрата емоційного контакту з родичами і педагогами, бо саме дорослі відіграють головну роль у соціальному та психологічному становленні особистості дитини [4.с.21].

Порушення контакту між дітьми та батьками нерідко приводить до того, що дитина починає шукати своєрідної «підтримки» осторонь: у однолітків, інших дорослих, в Інтернет-просторі. Саме цей фактор може спричинити надмірне захоплення комп'ютерними іграми, соціальними мережами, блогами. Кіберпростір стає простором односторонніх, простором, де заборони та правила не діють, простором, у якому є підтримка та можна відчувати себе «своїм».

Як ми бачимо, батьківські фігури та соціальний фактор мають відчутний вплив на формування залежності. Як наслідок, у дитини значно слабшає зв'язок з реальністю і

відбувається умовне розділення: родина стає місцем, де не хочеться бути присутнім з тих чи інших причин, а Інтернет – віддушину, де можна бути собою.

Бурмістрова І., Рябцева А., Фомічова Ю., Шмельова А. вбачають причини кіберзалежності підлітків у зависоких вимогах дорослих, надвисокому інформаційному навантаженні, неправильно організованому вільному часі, відсутності дитячо-батьківського контакту, дефіциту спілкування у родині, відсутність виховання та уваги до дитини, мати та батько багато часу проводять в мережі, вплив ровесників [3.с.97].

Крім цього, безпосередньою суспільною базою інтернет-залежності виступають відносини співзалежності в батьківських сім'ях [2]. Слідування такій стратегії виховання формує нездорову прив'язаність підлітка до батьків. Родина має свідомі чи несвідомі очікування від сина або доньки, вимагає відданості та любові. Насправді така взаємодія має руйнівний вплив на особистість дитини та заважає їй дорослішати, приймати власні рішення, брати відповідальність, відокремлюватися. Дитина стає «заручником» сімейної системи та знаходить собі єдиний вільний простір, в якому вона нічого нікому не винна – Інтернет.

К. Янг вважає наступні чотири твердження ознаками, які свідчать про інтернет-залежність дитини [5.с.36]:

1. Надокучливе бажання перевірити електронну пошту, соцмережі;
2. Надмірне збудження перед наступним виходом в Інтернет;
3. Зауваження оточуючих, що дитина надто багато часу приділяє мережі;
4. Зауваження оточуючих, що дитина витрачає надто багато коштів онлайн.

Звичайно, цими «оточуючими», про яких говорить дослідниця, зазвичай стають батьки, близькі родичі або педагоги. Тобто ті, хто проводить з підлітком найбільше часу разом можуть вчасно розпізнати залежність та вчасно зреагувати на ті зміни, які відбуваються з дитиною. До них можна віднести:

- порушення сну та звичного режиму навчання та відпочинку;
- часті перепади настрою та агресивні реакції на прохання вимкнути комп'ютер;
- тривожність, пригніченість та постійні згадки про справи в мережі за неможливості бути онлайн.

Часто такі симптоми говорять не тільки про Інтернет-залежність дитини, а про приховані проблеми або складнощі у дитячо-батьківських відносинах.

Отже, аналіз наукових джерел щодо вивчення впливу дитячо-батьківських відносин на підліткову Інтернет-залежність показали, що причини виникнення відхилення певним чином залежать від стилю виховання, комунікації у родині, а також відносин, що склалися між батьками та дитиною. В силу психологічних змін, які відбуваються в дітей віком від 10 (11) до 17 (18) років, підлітків можна віднести до однієї з найбільш вразливих категорії, які підпадають під вплив мережі. Оскільки ідентичність дітей цього віку сформувалася не до кінця, вона найбільш чутлива до впливу психологічних та соціальних чинників, які в можуть її деформувати.

Список використаних джерел

1. Голдберг А. Інтернет залежність. *CyberPsychol. Behavior*, 1996. 3 (№4). С. 403–412.
2. Ван Д. Психологічні особливості самосприйняття як фактор соціалізації підлітків: URL: <http://www.dspace.pdpu.edu.ua/handle/123456789/325> (дата звернення 19.03.2024).
3. Войскунський А. Актуальні проблеми психології залежності від Інтернету. *Психологічний журнал*.. №1. 2004. С.91–102.
4. Дорослі й діти: формування емоційних стосунків. Діти державної опіки: проблеми, розвиток, підтримка : навчальний посібник / за заг. ред. М. Боришевського, Г. Бевз. Київ, 2005.
5. Янг К. Діагноз – інтернет-залежність. *Світ інтернету*. 2000. №2. С. 36-43.

Лісневська Наталія Валентинівна,
магістрантка 6М-П(з) групи спеціальності 053 Психологія
Навчально-наукового інституту педагогіки і психології
Науковий керівник: викладач Мисник С.О.

СИМПТОМИ, ОЗНАКИ ТА СТАДІЇ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ ВИХОВАТЕЛІВ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Емоційне вигорання негативно відбивається на психічному і фізичному здоров'ї людини, що, у свою чергу, може призвести до частих захворювань або загострення хронічних хвороб. Виходячи з цього уникнення емоційного вигорання є дуже важливою проблемою, особливо це актуально в умовах сьогодення. У більшій мірі емоційне вигорання стосується професій у сфері «людина-людина», до якої належить і професія вихователя, оскільки від якості його роботи буде залежати організація і здійснення освітнього процесу дітей дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти.

Мета нашого дослідження полягала в розкритті симптомів, ознак та стадій емоційного вигорання з ціллю запобігання його у вихователів.

Аналіз наукової, методичної літератури дозволив нам встановити основні симптоми, ознаки та стадії емоційного вигорання людини. Аналізуючи психологічно-методичну літературу, ми прийшли до висновку, що синдром емоційного вигорання має свої симптоми або ознаки, які почали досліджувати ще в минулому столітті. Однак аналіз також засвідчив про те, що немає однозначної класифікації симптомів або ознак емоційного вигорання, оскільки кожний дослідник виділяє різну їх кількість і якість, по різному групує їх.

Науковцями, психологами, практиками по різному визначаються симптоми емоційного вигорання: втома, виснаження, безсоння, розлади прийому їжі, наявність агресивних почуттів і занепадницького настрою (Е. Махер); втома, виснаження, зниження імунітету, погіршення сну, відсутність мотивації, зниження професійної ефективності (ВООЗ); втома, фрустрація, погіршення якості роботи, відсутність задоволення від роботи та життя (психологи-практики). Як бачимо, хоча симптоми і по різному визначаються науковцями, однак всі вони зазначають одним із симптомів – втому [1; 5].

Аналіз науково-методичної літератури засвідчив, що психологами і практиками також по різному визначаються ознаки емоційного вигорання. Проте вважаємо, що важливими для діагностування такого синдрому є ранні ознаки, до яких відносяться: розчарування; стомлення, яке наростає; нудьга; прокрастинація; відчуття безвиході [6]. Переконані, що вчасне їх виявлення допоможе швидше впоратись з емоційним вигоранням та уникнути важких наслідків його впливу як на психічне, так і на фізичне здоров'я вихователів.

Психологами визначено ознаки емоційного вигорання, які розподіляються на три групи: фізичні, емоційні та поведінкові. До фізичних ознак відносяться: виснаження та відчуття втоми більшу частину часу; погіршення сну та апетиту; зниження імунітету і часті хвороби. До емоційних ознак відносяться: невпевненість у собі і безпорадність; відчуття самотності та відстороненості; втрата мотивації і відчуття задоволення від життя; негативний і цинічний погляд на речі. До поведінкових ознак можна віднести: відсторонення від оточуючих; бажання уникнути відповідальності; довге виконання поставленого завдання; перенесення власного негативного досвіду на інших; емоційна нестабільність. Однак психологи запевняють, що емоційне вигорання найчастіше за все

проявляється сукупністю ознак. Наприклад, відсутність ентузіазму і розчарування в собі і справі, яку робиш, поєднується з ухилянням від проблем, появою власної беспорядності. Крім того, можуть додатись сюди ще й постійні коливання настрою, неспроможність концентруватись на роботі [4].

Психологами визначаються такі ознаки емоційного вигорання: хронічна втома, порушення психічних процесів (пам'яті, уваги), сну (людина погано засинає та рано прокидається), зниження працездатності, особистісні зміни, з'являються тривожні та депресивні розлади, байдужість до своїх професійних обов'язків, деперсоналізація та дегуманізація, відчуття власної професійної нездатності, незадоволеності роботою, пізніше з'являються невротичні розлади та психосоматичні захворювання [3].

Виходячи з вищесказаного, можна ствердно зазначити, що симптоми та ознаки емоційного вигорання слід уважати тотожними і застосовувати їх під час аналізу емоційного стану вихователів закладів дошкільної освіти.

Слід відзначити, що емоційне вигорання настає не відразу, а може проходити в декілька стадій. Науковцями, психологами по різному визначаються стадії емоційного вигорання. Так, деякими з психологів визначено три стадії емоційного вигорання: стадія напруги (проявляється в приглушенні емоцій, згладжені гостри почуттів, на душі стає нудно і порожньо), стадія резистенції (на роботі з колегами виникають непорозуміння, неприязнь, яка переходить в апатію, а потім в спалахи роздратування), стадія виснаження (притуплюються уявлення про цінності життя, «спрошується» емоційне ставлення до світу, байдуже ставлення до оточуючого; втрачається блиск інтересу в очах). [2].

Відомий психолог Г. Фрейденбергер визначив п'ять стадій емоційного вигорання: фаза медового місяця (припадає на перші місяці роботи в новому колективі чи на новій посаді, людина відчуває себе повною сил, ентузіазму, наполегливо працює); фаза початку формування стресу (людина помічає, що деякі робочі дні стають більш напруженими, що потребує додаткового відпочинку, часу на виконання особистих справ, спілкування з друзями, сім'єю не вистачає, накопичується втома, з'являються тривога, коливання апетиту, проблеми з концентрацією уваги); фаза хронічного стресу (тривалий стан надмірного навантаження призводить до хронічного стресу, ефективність роботи падає, відчуваємо себе непродуктивними, рівень енергії зменшується, спостерігається погіршення фізичного і психічного здоров'я, людина починає частіше хворіти, їй стає складніше контролювати власні емоції, вона втрачає психічну рівновагу, стає агресивною або сумною); вигорання (характеризується почуттям безсилля та роздратованості, що переходить в почуття відчаю та абсолютної байдужості, спостерігається постійний головний біль, втома, труднощі із засинанням, прогресує почуття невпевненості в собі, з'являється бажання повністю відсторонитись від роботи); хронічне емоційне вигорання (простежується постійний сум, втрата інтересу до того, що колись людина любила, ресурсів продовжувати свою професійне діяльність вже немає) [4].

Виходячи з вищезазначеного можна зробити висновок, що емоційне вигорання не настає зненацька, а проходить декілька стадій у своєму розвитку. Знаючи симптоми або ознаки емоційного вигорання можна вчасно помітити емоційне вигорання та вжити відповідних заходів. Особливо це актуальне для вихователів, які постійно працюють з дітьми, батьками, адміністрацією, підлаштовують освітній процес дітей дошкільного віку під умови сьогодення.

Список використаних джерел

1. Губа Н. О., Смирнова А. В. Взаємозв'язок емоційного вигорання та особистісної зрілості у студентському віці. *Збірник наукових праць «Проблеми сучасної психології»* №

- 2(14). 2018. С. 20-26. URL: <http://journalsofznu.zp.ua/index.php/psych/article/view/959/916> (дата звернення: 30.04.2024).
2. Емоційне вигорання. URL: <https://healthcenter.od.ua/psychichne-zdorovya/emocijne-vygorannya/#:~:text=Емоційне%20вигорання%20-%20це%20синдром%20постійної,пов'язана%20з%20постійним%20спілкуванням> (дата звернення: 29.04.2024)
3. Емоційне вигорання. URL : https://uk.wikipedia.org/wiki/Емоційне_вигорання (дата звернення: 28.04.2024 р.)
4. Емоційне вигорання: симптоми, фази та як подолати. URL : <https://advice.telegazeta.com.ua/emocijne-vygorannya-symptomy-fazy-ta-yak-podolaty/>. (дата звернення: 30.04.2024).
5. Кулак Ірина. Що таке емоційне вигорання та як його подолати. URL : <https://nashkiev.ua/life/scho-take-emotsiine-vigorannya-ta-yak-iogo-podolati> (дата звернення: 30.04.2024)
6. Морі Євгеній. Емоційне вигорання на роботі. 8 способів впоратися з синдромом. URL: <https://suspilne.media/7544-emocijne-vigoranna-na-roboti-8-sposobiv-vporatisa-z-sindromom/> (дата звернення: 30.04.2024)

Павлик Тетяна Василівна,
магістрантка 6М-П(з) групи спеціальності 053 Психологія
Навчально-наукового інституту педагогіки і психології
Науковий керівник: викладач Мисник С.О.

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Епідеміологічні заходи і тривалі карантинні обмеження, викликані пандемією COVID-19, а потім початок військових дій на території України, наразі гаряча фаза російсько-української війни, зробили як ніколи актуальною і затребуваною дистанційну форму навчання. За названих умов саме така форма виявилася єдиною доступною і доречною.

Дистанційне навчання набирає оберти і виходить на той етап розвитку, коли починає конкурувати із традиційними формами навчання (очною та заочною). Саме дистанційне навчання є тією продуктивною формою, в якій використовуються традиційні та специфічні методи, засоби і форми навчання, засновані на комп'ютерних та телекомунікаційних технологіях. Окрім того, дистанційні технології навчання стають подекуди незамінними, оскільки, лише за допомогою них будується логічна та ефективна система навчання. Дослідження її специфічних особливостей, допустимої межі використання, психологічних закономірностей відбувалось з урахуванням вікових особливостей тих, хто навчається, зручності тих чи інших платформ, на яких вона реалізовувалась [1].

Актуальність теми і науковий інтерес до неї забезпечило появу тематичних публікацій, втім, за результатом нашого ознайомлення з деякими з них, такі публікації часто обмежуються констатацією наявності певних проблем, без прояснення причинно-наслідкових зв'язків, дослідження охоплюють невеликі вибірки, а інтерпретації результатів часто бувають обмежені концептуальними підходами (теорії мотивації), які не достатньо узгоджуються один з одним, або не враховують специфіку дистанційного навчання, оскільки були сформульовані ще у доцифрову епоху.

НАУКА ТА ОСВІТА В УМОВАХ ВІЙНИ:

Глухівський національний педагогічний
 університет імені Олександра Довженка

1874 - 2024

Метою дослідження стало з'ясування кількісних відмінностей в мотивації до навчання здобувачів вищої освіти при дистанційному навчанні, порівняно з традиційним навчанням та встановлення чинників таких відмінностей. З цією метою використовувалися такі методики: опитувальник А. Реана, В. Якуніна, анкета на визначення ставлення до дистанційного навчання, опитувальник «Автономність-залежність особистості в навчальній діяльності» (Г. Пригніна).

Результати емпіричного дослідження проведеного нами, у цілому підтверджують висновки схожих досліджень інших авторів. Дистанційне навчання має ряд недоліків і переваг, які впливають на мотивацію студентів по-різному, а цей вплив (його «знак»), залежить від вихідної мотивації до навчання, її рівня, структури (які саме мотиви переважають), інших індивідуальних особливостей здобувачів освіти: навичок самоорганізації, вольових якостей, попереднього досвіду такої форми навчання. Організаційні і технічні чинники також можуть бути в ряді випадків визначальними. Відсутність надійного інтернет-зв'язку, не забезпеченість зручними мультимедійними пристроями, власним ізольованим робочим місцем можуть спричиняти зниження мотивації і погіршення навчальних успіхів. Важливість цього чинника засвідчують відповіді наших респондентів.

Більшість респондентів вважають ефективність дистанційної форми роботи «середньою» або «нижче середньої», а зміни мотивації при переході на цю форму роботи без змін, або такими що призвели до незначного її зменшення. Здобувачі освіти денної форми навчання у порівнянні із представниками заочної форми навчання більш негативно ставляться до переходу на дистанційну форму навчання, називають більшу кількість її недоліків, вказують на зниження мотивації (навіть при високому її вихідному рівні). Причини негативного ставлення і зниження мотивації різні, але серед провідних називають ті, які висвітлюються в наукових публікаціях інших авторів [3].

На думку багатьох авторів, для збереження ефективності дистанційного навчання необхідною умовою є чіткий та інформативний зворотний зв'язок, на зміст та спосіб виконання завдань, ідей, які висувають студенти. Брак такого зв'язку здатний спричинити сильний стрес, викликати відчуття ізольованості, втрату навчальної мотивації, дезорганізацію процесу навчання як такого. Таким чином, рекомендації викладачам дистанційних курсів мають починатись з настанови про необхідність зворотного зв'язку на навчальні успіхи здобувачів освіти, який має бути регулярним, оперативним (своєчасним) і змістовний (розгорнуті рецензії, зауваження, рекомендації). Оцінка, як і при будь якій формі має бути обґрунтованою, за зрозумілими критеріями [2].

Оскільки для багатьох здобувачів освіти, особливо денної форми навчання, спілкування з однокласниками є суттєвим мотивуючим чинником, необхідно і при дистанційній формі намагатись зберігати групові форми роботи (обговорення за допомогою відео зв'язку, підготовку спільних проектів тощо).

Низькі навички самоорганізації, навіть при достатньо високій умотивованості до навчання, можуть стати ключовою причиною дезорганізації навчання при переході на дистанційну форму навчання. Викладачам варто докласти зусилля на формування таких навичок, звертаючи особливу увагу на здобувачів освіти перших курсів денної форми навчання.

За результатами дослідження третина респондентів (36 %) відносяться до категорії «залежних», тобто потребують зовнішніх спонук, (а відтак і особливих мотивуючих дій з боку викладачів) для успішної навчальної діяльності.

Напрямок подальших наукових пошуків за означеною проблемою може бути дослідження динаміки мотивації при переході на дистанційну форму навчання з

використанням багатофакторних кореляційних досліджень, з метою створення прогностичних моделей щодо такого переходу.

Список використаних джерел

1. Головська І., Лазоренко Т., Чернєва Т. Мотивація навчання студентів в умовах дистанційного навчання *Габітус*. 2020. Вип. 17. С. 57–61.
2. Дистанційне навчання: психологічні засади : монографія / М. Л. Смульсон, Ю. І. Машбиць, М. І. Жалдак [та ін.] ;/ за ред. М. Л. Смульсон. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2012. 240 с.
3. Красюк Ю. М. Проблеми мотивації навчальної діяльності студентів дистанційної форми навчання URL: https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/25885/ZE_Krasiuk.pdf?sequence=1&isAllowe=y (дата звернення 19.03.2024).

Сакунова Анастасія Василівна,
магістрантка 6М-П групи спеціальності 053 Психологія
Навчально-наукового інституту педагогіки і психології
Науковий керівник: викладач Мисник С.О.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ ПТСР У ДІТЕЙ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ

Російсько-українська війна, яка триває з 2014 року, а набула повномасштабних дій з 24 лютого 2022 року, призвела до збільшення значної кількості стресових та травмуючих ситуацій для українського суспільства. Втрата близьких людей, домівок, друзів, можливості розвиватися, навчатися; постійні обстріли та руйнування; зміна місця постійного проживання; згвалтування; депортація; викрадення; психологічні насильства – все це спричиняє не тільки стрес, але і тривалі тривожні стани, які є передвісниками розвитку посттравматичного стресового розладу (ПТСР), що впливає на психічне та фізичне здоров'я дитини.

Мета нашого дослідження заклечалась у з'ясуванні особливостей прояву ПТСР у дітей підліткового віку.

Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) — це психічний розлад, який розвивається після психотравматичного впливу загрозливого або катастрофічного характеру, що супроводжується сильним стресом і основними клінічними проявами якого є повторне переживання елементів травматичної події: повторення снів, що супроводжуються частим занепокоєнням і панікою, але, можливо, також гнівом, почуттям провини чи відчаю [1].

Можна виділити кілька *основних стадій ПТСР* у підлітків:

Гострий стрес. Під час психотравмуючої події та кілька днів після неї підліток перебуває у стані шоку. Ця стадія включає безпосередньо почуття страху, жаху, пригніченості, розгубленості, вразливості. Може також виникати захисна реакція - заперечення того, що відбувається (коли створюється відчуття, що подія сталася ніби уві сні).

Стадія посттравматичного стресового розладу у підлітків включає всю яскраву симптоматику. Дитина замикається в собі, знову і знову програє травмуючу ситуацію в голові, її думки стають нав'язливими, зникає інтерес до навколишнього світу. Можуть виникнути проблеми з навчанням, фізичні симптоми (тахікардія, пітливість, головний

біль), порушення сну. Як швидко підліток вийде із цієї стадії – залежить від підтримки близьких, своєчасного звернення до психолога чи психотерапевта.

Стадія відновлення. Поступово симптоми стають менш вираженими, думки про психотравмуючу подію виникають все рідше, дитина починає повертатися до нормального життя. І все ж таки, деяка симптоматика може залишитися з підлітком на все життя. Наприклад, певні страхи (страх собак, темряви), недовіра до незнайомих людей та інше.

Важливо зазначити, що лише 70% людей протягом року проходять стадію самовідновлення, а в 30% ПТСР ускладнюється [2].

Крім того, посттравматичний стресовий розлад у дітей підліткового віку має свою типологію:

- гострий посттравматичний стресовий розлад, характерним для якого є яскраві прояви класичних симптомів ПТСР.

- хронічний посттравматичний стресовий розлад. Це може статися, якщо не звернутися за допомогою до лікаря і проігнорувати стан дитини. Симптоми стають менш явними, але з'являються ознаки неврологічного виснаження, апатії, грубості, агресії.

- відстрочений синдром посттравматичного стресового розладу, при якому симптоми з'являються через кілька місяців після травматичної ситуації.

Основними *симптомами ПТСР* у підлітків є:

- спалахи гніву – часто батьки та педагоги пояснюють спалахи гніву як неслухняність, при цьому не розуміють, що це може бути симптом ПТСР.

- психосоматичні симптоми: головні болі, біль у животі, безсоння, нічні кошмари.

- втрата зосередженості і дратівливості – простежується неуважність дітей, погіршення пам'яті.

- страх розлуки – посилений страх розлучатися зі своїми батьками.

- уникнення – уникнення будь-якої особи, події, яка нагадує їм про травму; бажання втекти з дому.

- відтворення травмуючої події – часте повернення подумки до травмуючи подій [3].

Проблеми з навчанням і спілкуванням характерні для дітей підліткового віку, які пережили військові дії. Для них властиві розлади поведінки від депресії до агресії. Підлітки також страждають різними соматичними захворюваннями, але за результатами обстеження ці захворювання не є органічними. Через тривалу розлуку з батьками під час війни для дітей цього віку характерні такі розлади: депресія, нездатність відчувати радість, порушення соціальної взаємодії.

Хвороби, викликані насильством, впливають на всі рівні функціонування людини. Вони можуть спричинити постійні зміни особистості та перешкодити здатності дитини реалізувати себе в майбутньому. Насильство може призвести до розладів у когнітивній сфері, а також до зловживання наркотиками; до спроб самопокарання; багато соматичних захворювань. Окрім миттєвих результатів насильства пережитого в дитинстві, можуть бути відстрочені наслідки, які часто впливають на все життя людини. Це може вплинути на формування конкретних сімейних стосунків, конкретної життєвої ситуації. Вивчення психологічних історій тих, хто травмував дітей, іноді виявляється їхній власний досвід жорстокого поводження з ними в дитинстві.

Основними наслідками фізичного насильства над дітьми є нездатність контролювати свої імпульси, знижена здатність самовираження, відсутність довіри до людей, депресія. Після травми може виникнути важкий стан страху. Крім того, відстроченим наслідком фізичного насильства можуть бути садистські нахили.

Наслідки сексуального насильства також впливають на когнітивну сферу. Це може проявлятися як неухважність, оскільки всі думки дитини зайняті травматичним досвідом. Дитина уважно стежить за всім, що відбувається навколо, ніби їй загрожує постійна небезпека, не тільки зовнішня, а й внутрішня, в тому числі небажані травматичні враження, що прориваються крізь свідомість [4]. Важливо враховувати наслідки насильства пережитого в дитинстві через вікові особливості. Реакція на цю психологічну травму може проявлятися по-різному в різні періоди життя. Для підлітків характерні: огида, сором, провина, недовіра, амбівалентні почуття до дорослих, сексуальні розлади, несформованість соціальних і сімейних ролей, почуття непотрібності; в поведінці фіксуються спроби суїциду, втечі з дому.

Отже, у ситуаціях, коли стрес не переживається природньо, формується відставлена в часі реакція – посттравматичний стресовий розлад або травма. Травматичний досвід формується в людині, якщо в стресовій ситуації їй не надали соціальну підтримку.

Посттравматичний стресовий розлад або ПТСР – це важкий психічний стан, що прогресує в результаті одиничної або повторюваної події, що негативно впливає на психічне здоров'я людини. Згідно зі статистикою, хворобу у дітей виявляють не частіше, ніж у дорослих, але фахівці в галузі психотерапії запевняють, що розлад у дітей прогресує швидше. Діти є групою ризику через підвищену схильність до посттравматичного синдрому, вразливості та чутливості.

Військові дії, постійні сигнали тривоги, обстріли та підвищена тривожність – все це може стати причиною розвитку ПТСР у дітей. На жаль, через військові дії росії в Україні стрес веде до негативних довгострокових наслідків для психіки дітей, і чим триваліший конфлікт, тим сильніші його симптоми.

Психіка дорослих, і, особливо, дітей та підлітків має величезні резерви на відновлення і саморегуляції. Завдяки соціальній підтримки та, за необхідності, психологічної підтримки фахівців людина може повернутися до норми після травматичного досвіду. Перший і головний крок корекції ПТСР у дітей – забезпечити дитині безпеку та зняти з неї почуття власної провини. Дітям необхідно донести, що вони у безпеці, такі реакції цілком природні.

Список використаних джерел

1. Давіденко К. Посттравматичний стресовий розлад: рекомендації з профілактики та лікування. *Український медичний часопис*. 2019. URL: <https://www.umj.com.ua/article/159875/posttravmatichnij-stresovijrozlad-rekomendatsiyi-z-profilaktiki-ta-likuvannya>.
2. Коррітко Александер. Посттравматичний стрес у дітей та підлітків. Розпізнати, зрозуміти, вирішити. Посібник для батьків. 1-е видання / пер. з нім. Мар'яна Солтис, 2023. 88 с.
3. Марціновська І. П. Характеристика посттравматичного стрессового розладу у дітей та підлітків. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*, 2018. С. 178–184.
4. Марціновська І. П. Основні напрямки психокорекції посттравматичного стресу у дітей та підлітків. *Інклюзивна освіта: досвід і перспективи: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції*. Вінниця: Вінницький інститут університету «Україна», 2018. С. 105-108.

Цвірінько Ольга Вікторівна,
бакалавр 10-32П групи спеціальності 053 (Психологія)
Навчально-наукового інституту педагогіки і психології
Науковий керівник: викладач Мисник С.О.

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕЖИВАННЯ САМОТНОСТІ В ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Важливою частиною життя підлітків є переживання подій, що відбуваються навколо них. Л. Виготський вважав, що віковий розвиток можна виразити як історію переживань у формуванні особистості. Одним із переживань підліткового віку є самотність, яка є психічним станом, який відображає особистість людини та переживання суб'єктивної неможливості або небажання відчувати повну реакцію, прийняття та визнання іншими. Самотність може супроводжуватися такими емоціями, як смуток і нудьга, і часто розглядається суспільством як негативне явище, якого слід уникати. Уникнення самотності, не усвідомлюючи її причини, призводить до пошуку будь-якого спілкування і безглузвих розваг лише для того, щоб уникнути внутрішньої порожнечі та думок про самотність [2]. Підлітки часто хворобливо переживають самотність і вдаються до алкоголю, наркотиків, куріння, участі в різних субкультурах. Така поведінка заважає їм залишатися самотніми та стикатися з собою та своїми особистими проблемами наодинці. Іноді глибоке почуття самотності може призвести до спроб самогубства. Дослідження самотності в підлітковому віці в основному зосереджені на причинах і видах самотності, а також на зв'язку між переживаннями та індивідуальними особливостями підлітків [1]. Водночас залишається нез'ясованим зв'язок між характеристиками самотності, які переживають підлітки, та гендерними характеристиками. Крім того, самотність у підлітків здебільшого не очевидна для оточуючих, а психологічна допомога потрібна через складність цього переживання та можливі негативні наслідки [3].

Метою нашого дослідження було з'ясувати особливості переживання самотності в підлітковому віці.

Під час емпіричного дослідження були проведені психодіагностичні методики «Самотність» С. Г. Корчагиної, «Схильність до самотності» Є. Ільїна, а отриманий матеріал було узагальнено.

Дослідження показало, що самотність властива підліткам, незалежно від віку. Однак глибина почуття різна: шестикласники переживають його глибше, ніж дев'ятикласники. Загалом можна сказати, що підлітки не відчують самотності на глибокому рівні. Вони відчують дискомфорт, але це почуття ще не почало впливати на їх особистість і вибір міжособистісних стратегій.

Дослідження виявило, що шестикласники частіше почуваються самотніми, тому що для них це нове почуття, і вони ще не знають, як йому протистояти. Навіть незначні ситуаційні фактори можуть спровокувати її виникнення. Трохи інша ситуація у дев'ятикласників. Вони менш схильні до почуття самотності і вже знають способи успішної боротьби з цим явищем.

В процесі дослідження було встановлено, що найпоширенішою формою самотності серед підлітків є некатегоризована самотність, коли зусилля учнів спрямовані не на те, щоб подолати самотність, а на те, щоб використати її для особистого розвитку. Тест Манна-Уїтні виявив статистично значущі відмінності у розвитку дисоціативної самотності та некатегоризованої самотності між учнями 9-х та 6-х класів. Це

підтверджує можливу адаптацію підлітків до самотності, оскільки дев'ятикласники, на відміну від шостикласників, здебільшого не виявляють деструктивної форми самотності.

Було досліджено гендерні стереотипи (фемінність і маскулінність), і виявилось, що лише невеликий відсоток підлітків демонструє сильні гендерні стереотипи. Можливо, це пов'язано зі зміною загальноприйнятих уявлень про особливості особин чоловічої та жіночої статі, які зведені до андрогінності – поєднання двох статевих ознак.

Гендерна ідентичність підлітків має середній рівень розвитку. Це означає, що вони мають сформоване усвідомлення своєї статі та демонструють гендерну поведінку в суспільстві. Дослідження показало, що самотні дівчата та хлопці мають як спільні, так і унікальні риси в тому, як вони описують своє «Я». Самоописи самотніх підлітків у багатьох випадках збігаються з описами «самотніх дорослих», що свідчить про те, що самотні підлітки певною мірою ідентифікують себе з дорослими.

Кореляційний аналіз між гендерними характеристиками та показниками самотності виявив помірний зв'язок і статистично значущим лише для типу самотності та гендерних стереотипів (зокрема фемінністю), його наявність дозволяє нам стверджувати про зв'язок між гендерними характеристиками та самотністю в підлітковому віці. Але варто зауважити, що цей зв'язок не є вирішальним, але певним чином впливає на виникнення самотності. Проте на підставі проведених емпіричних досліджень було встановлено, що самотність у підлітків більше залежить від вікового етапу, ніж від гендерних особливостей.

Список використаних джерел

1. Айвазян Л. Ю. Відмінності та особливості різновидів самотності *Проблеми сучасної психології* : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, Ін-т психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. Кам'янець-Подільський, 2014. - Вип. 25. С. 33-45. - URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pspl_2014_25_5 (дата звернення: 03.04.2024).
2. Гусейнова Н. О. Самотність як ресурс особистісного розвитку. *Гуманітарний вісник Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди* : збірник наукових праць. Переяслав-Хмельницький. 2014. Вип. 31. Том 1(9). С. 132 – 133.
3. Лашук В. Г. Психологічні особливості переживання самотності в юнацькому віці : дис. ... кан. психол. наук : 19.00.03. Київ, 2010. 184 с.

Ягуна Ірина Дмитрівна,

магістрантка 6М-П (3) групи спеціальності 053 Психологія

Навчально-наукового інституту педагогіки і психології

Науковий керівник: канд. психол. наук, ст. викладач Полілуєва І.В.

ФЕНОМЕН ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ ПЕДАГОГА– ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ

Актуальність. Вивчення синдрому емоційного вигорання у вітчизняній психології зумовлюється наявністю великої кількості стресорів у педагогічній діяльності, таких як: соціальна оцінка, невизначеність, повсякденна рутинна тощо. Прояви стресу у професійній діяльності викладача є численними та різноманітними, серед них: фрустрація, підвищена тривожність, дратівливість та виснаженість.

Напруга і стрес спричиняються безліччю чинників, які увесь час накопичуються в різних сферах життєдіяльності педагога. Якщо фахівець реагує адекватно, він більш

успішно й ефективно функціонує та підвищує свою впевненість у колективі, однак, дезадаптивні реакції призводять до емоційного вигорання. В той час, коли вимоги переважають над ресурсами, в особистості порушується стан рівноваги. Безперервне порушення цього стану призводить до виникнення синдрому емоційного вигорання педагогів.

Метою статті є здійснення теоретичного дослідження історичних аспектів виникнення феномену емоційного вигорання, основних підходів до вивчення даного явища закордонними та вітчизняними науковцями за допомогою системного аналізу зарубіжної та вітчизняної літератури.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інтерес до синдрому вигорання викликаний тим, що значно збільшилась кількість працівників, які відчують себе знесиленими та емоційно виснаженими, що у результаті позначається на продуктивності праці.

Вивченням «синдрому емоційного вигорання» займалися такі вітчизняні дослідники як: В. Бойко, Н. Водоп'янова, Є. Старченкова, Т. Зайчикова, Л. Карамушка, Л. Малець, О. Марковець, В. Орел, В. Павленко, Л. Китаєв-Смик, М. Скугаревська, Д. Трунов, Т. Ронгінська, В. Богуш, Т. Форманюк Н. Марута, О. Чабан, Г. Каленська та ін. До зарубіжних вчених, які досліджували цей феномен ми можемо віднести С. Майер, К. Маслач, Д. Спаньол, Р. Кепьюто, В. Шафуелі, М. Лейтер, С. Джексон та ін.

У зарубіжній літературі цей синдром відомий як «burnout», який був введений американським психіатром Дж. Фрейденбергером в 1974 р. Синдром емоційного вигорання – це стан фізичного й емоційного виснаження, яке є результатом надмірної роботи, високих вимог до самого себе і постійного стресу [5].

Поняття вперше вжив у 1974 році американський психіатр Герберт Фрейденбергер для позначення “стану психічного та фізичного виснаження, викликаного професійним життям людини”. Він опублікував статтю «Staff Burn-Out», яка була написана на основі його спостережень й проживання власного досвіду «вигорання», який він описує як виснаження, погіршення психічного та фізичного самопочуття через втрату енергії в процесі перевантаження проблемами інших людей. Він ввів поняття «синдром вигорання співробітників», щоб охарактеризувати психологічний стан здорових людей, які в ході виконання свого професійного обов'язку постійно знаходяться в емоційно насиченій атмосфері спілкування з клієнтами і пацієнтами та запропонував перелік профілактичних заходів для попередження та подолання вигорання на робочому місці. Робота Фрейденбергера містила основні концепти щодо вивчення феномену, тому стала підґрунтям для подальших досліджень емоційного вигорання і вже близько 50 років займає одну з провідних дослідницьких тем [6].

Термін «вигорання» позначений у Міжнародному класифікаторі хворіб як наслідок тривалого невирішеного стресу на робочому місці [2]. Багато вчених вважають це хворобою, але, починаючи з травня 2019 р., ВООЗ використовує цей термін тільки у випадках, пов'язаних із роботою, а тому «вигорання» класифікується як синдром. Однак супутні симптоми цього синдрому впливають на стан нашого здоров'я і життя загалом, зокрема послаблюється увага, погіршуються стосунки, частіше виникають конфлікти, зменшується рівень задоволення життям [1].

К. Маслач та С. Джексон описали вигорання як синдром фізичного емоційного виснаження, який виникає на фоні стресу. Через такий стан починає розвиватися негативна самооцінка, негативне ставлення до роботи, втрата розуміння і співчуття до колег [4].

Психологи стверджують, що до емоційного вигорання найшвидше призводить

позиція професіонала, який висуває до себе великі вимоги і не дає собі права на помилку.

Є низка станів людини, які різко зменшують мотиваційний потенціал: монотонність життя, психічні навантаження, стомлення. Усе це призводить до негативного бажання виконувати роботу, до якої спочатку був позитивний мотив. Але особливо сильно і тривало впливає на зниження мотиваційного потенціалу стан депресії, що виникає у здорових людей. Відчуття тривоги і депресії є також симптомом емоційного «вигорання».

Нині виділяють близько 100 симптомів, так чи інакше пов'язаних з «вигоранням». Серед них є такі, які пов'язані з мотивацією до роботи. Б. Перлман і Є. Хартман, узагальнивши багато визначень «вигорання», визначили, що це є відповіддю на хронічний емоційний стрес та виділили три головні компоненти: емоційне і/або фізичне виснаження, деперсоналізація, знижена трудова продуктивність [2].

У вітчизняній психології перші згадки про феномен вигорання можна знайти ще в роботах Б. Г. Ананьєва (1968). Він вживав термін «емоційне вигорання» для визначення певного негативного явища, що виникає у людей, зайнятих в професіях, в основі яких лежить система відносин «людина-людина» і пов'язував його саме з міжособистісними стосунками [1].

А. Г. Абрумова розглядає «емоційне вигорання» як результат впливу різних стресогенних чинників і саме тому виділяє реакції на стрес, схожі з ефектами «вигорання».

Н. Марута, О. Чабан і Г. Каленська відзначають стійкий інтерес до феномена емоційного вигорання як реакції людини, що виникає внаслідок тривалого впливу стресів середньої інтенсивності. Синдром емоційного вигорання є процесом поступової втрати емоційної, когнітивної та фізичної енергії, що виявляється в емоційному, розумовому виснаженні, фізичній утомі, особистісній відстороненості й зниженні задоволення виконанням роботи [3].

Згідно з Міжнародною класифікацією хвороб, у класифікаційній рубриці «Проблеми, пов'язані з труднощами управління власним життям» під номером Z.73.0 зазначається: «Вигорання — стан повного виснаження, дійсний клінічний синдром з невротичними особливостями, а не тільки посиленням нормальної втоми від роботи». Люди із синдромом «вигорання» мають поєднання психопатологічних, психосоматичних, соматичних симптомів та ознак соціальної дисфункції. Водночас із цим спостерігаються хронічна втома, порушення пам'яті, уваги, сну з труднощами засинання та ранніми пробудженнями, особисті зміни. Також можливий розвиток тривожних, депресивних розладів, залежності від психоактивних речовин і суїцид. Загальними соматичними симптомами є головний біль, діарея, синдром «роздратованого шлунку», тахікардія, аритмія, гіпертонія [2].

Такі дослідники, як В.Бойко, М. Буріш, І. Галецька, Д. Міллер, М. Мелок, П. Сидоров та А. Парняков, С. Черніс виділяють конкретні стадії вигорання й аналізують кожен з них.

На думку М. Буриша, вигорання проходить у розвитку 6 фаз: попереджальну, фазу зниження рівня власної участі, фазу емоційних реакцій, фазу деструктивної поведінки, фазу психосоматичних реакцій і фазу розчарування. Основний рушійний фактор вигорання пов'язаний із суперечностями між ступенем включеності в працю й отримувана віддача від неї.

Д. Міллер, М. Мелок вважають, що емоційне вигорання проходить чотири стадії: ентузіазм, стагнацію, фрустрацію та апатію.

П. Сидоров та А. Парняков визначають синдром емоційного вигорання як процес поступової втрати емоційної, когнітивної й фізичної енергії, який

проявляється в симптомах емоційного, розумового виснаження, фізичної втоми, особистої відстороненості й зниження задоволення від виконання роботи [5].

Як показують дослідження проявами емоційного вигорання педагогів є: втома, стомлення, виснаження; психосоматичне нездужання; порушення сну; негативне ставлення до роботи; агресивні прояви (дратівливість, тривожність, напруженість, занепокоєння, схвилюваність, гнів).

Емоційне вигорання, як стверджують дослідники, може перерости у професійне вигорання – глобальний деструктивний феномен, що поширюється на всю професійну діяльність особи, що є неприпустимим для роботи педагога. Тому збереження психологічного здоров'я педагогічних працівників є надзвичайно актуальним завданням на сучасному етапі розвитку суспільства.

Кількісно оцінити масштаби розповсюдження емоційного вигорання досить складно, оскільки люди зазвичай не звертаються до лікарів з цією проблемою. Як наслідок, синдром часто плутають зі стресом та депресією.

На сьогоднішній день розроблено різні підходи для профілактики та корекції емоційного вигорання. Усі вони можуть бути використані в педагогічній діяльності [5].

Висновки. В результаті проведеного аналізу вітчизняних та зарубіжних досліджень, присвячених проблемі емоційного вигорання, можна зробити висновки про те, що синдром емоційного вигорання є досить небезпечним явищем в професійній діяльності педагогічного працівника. Емоційне вигорання – це механізм психологічного захисту, який має форму повного чи часткового виключення емоцій у відповідь на окремі психотравмуючі впливи.

Список використаних джерел

1. Емоційне вигорання або синдром двадцять першого століття. URL : <https://delta-med.com.ua/emotsijne-vygorannya-abo-syndrom-dvadtysyat-pershogostolitnya>
2. Звернення VI З'їзду Профспілки працівників охорони здоров'я України до Президента України, Верховної Ради, Кабінету Міністрів України. URL: <http://medprof.org.ua>
3. Марута Н. О., Чабан О. С., Каленська Г. Ю. Особливості емоційного вигорання в працівників сфери охорони неврологічного та психічного здоров'я. *Міжнародний неврологічний журнал*. 2019. № 7 (109). С. 22 – 30.
4. Maslach C., Jackson S. E. The measurement of experienced burnout. *Journal of Occupational Behaviour*. 1981. N 2. P. 99–113.
5. Чайковська О. Синдром емоційного вигорання. Львівський центр професійно-технічної освіти державної служби зайнятості. URL : <https://lcptodcz.lviv.ua/news/14-33-35-07-05-2019>
6. Freudenberg H. J. Staff Burn-Out. *Journal of Social Issues*. 1974. P. 159 – 165

Тимохова Марина Олександрівна,

магістрантка 6М–П(з) групи спеціальності 053 Психологія

Навчально-наукового інституту педагогіки і психології

Науковий керівник: канд. психол. наук, ст. викладач Полілуєва І.В.

ПСИХОЛОГІЧНІ УМОВИ ПОДОЛАННЯ ОСОБИСТІСНОЇ ТРИВОЖНОСТІ У ДІТЕЙ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ

Актуальність. Сьогодні людство живе в складних умовах – це пандемія, війна, економічна криза. Все це є нетиповими та складними життєвими ситуаціями. Стрес, загроза життя, постійні хвилювання, низький рівень обізнаності та контрольованості,

високий рівень невизначеності, фізичне та психологічне перенавантаження, нестабільність ситуації спонукає особистість до залучення широкого спектру на різних рівнях адаптаційних можливостей, починаючи від фізіологічного до соціального. Все це залишає неймовірний відбиток на кожному з нас. Однією з найгостріших проблем сьогодення є тривожність, яка займає особливе місце серед негативних переживань людини. Тривожність «подорослішала». І тому, ця проблема є актуальною.

Особливо вразлива категорія це підлітки, які переживають свої тривожні стани на одинці та не розповідають про них. У них є багато причин тривожитись. Підлітки мають менше власних можливостей самі собі допомогти. Їм потрібна допомога, навіть якщо вони з усієї сили намагаються цього не показувати. Згодом дитина з підвищеною тривожністю може зіткнутися з різними соматичними захворюваннями.

Досліджувана проблема полягає у відсутності своєчасної психологічної допомоги підліткам з підвищеним рівнем особистісної тривожності.

Метою статті – теоретично вивчити особливості особистісної тривожності дітей підліткового віку та узагальнити напрямки роботи щодо зниження рівня тривожності.

Виклад основного матеріалу. Проблема тривожності особистості є однією з актуальних проблем сучасної психології. Поняття «тривожність» у психолого-педагогічних дослідженнях має багаточисленні трактування.

У більшості випадків вивчення проблеми тривожності розпочинається з досліджень відомого представника психоаналізу Зигмунда Фрейда, який вважав, що вирішення загадки тривоги проліє потік світла на все психічне життя людини. З.Фрейд вважав, що в основі витіснення вирішальне значення відіграє тривога – функція Его, основна функція якої полягає у попередженні людини про загрозу, яка наближається і яку потрібно або зустріти або уникнути. В загрозових ситуаціях тривога дозволяє особистості реагувати адаптивним способом.

Тривожність – це стан доцільного підготовчого підвищення уваги, сенсорної та моторної напруги в ситуаціях можливої небезпеки, що забезпечує відповідну реакцію на страх. Тривожність – це особистісна риса, що виявляється в легкому і частому прояві станів тривоги, схильність індивіда до переживання тривоги. Тривога виникає в силу порушення форм внутрішньо особистісного та міжособистісного спілкування.

Традиційно тривожністю називають схильність людини до переживання тривоги, тобто негативного емоційного переживання, пов'язаного з передчуттям реальної або уявної небезпеки. «Тривожність – це відображення емоційного стану або певної сукупності реакцій, що виникають у суб'єкта, який сприймає ситуацію як особистісно загрозову, небезпечну». І. Павлов оцінював тривожний стан як показник слабкості нервової системи, хаотичності нервових процесів.

Дослідження американського психолога Ч.Спілбергера визначають концептуальне розходження між тривогою як перехідним емоційним станом і як стійкою рисою особистості. Термін «тривога» найчастіше використовується для опису неприємного за своїм забарвленням емоційного стану, що характеризується суб'єктивними відчуттями напруги, занепокоєння, похмурих передчуттів, а з фізіологічного боку - активацією автономної нервової системи. Цей стан виникає як емоційна реакція на стресову ситуацію. Він може бути різним за інтенсивністю та динамічністю в часі. Термін «тривога» використовується і для позначення відносно стійких індивідуальних відмінностей у здатності індивіда до відчуття цього стану.

Ч.Спілбергером термін «тривожність» використовується у двох значеннях - як властивість і як стан. Тривога як «ситуативна тривожність» і стан можуть розглядатися як синоніми. Коли «тривога» розглядається як особистісна риса (властивість), то вона

відповідає «особистісній тривожності». Під особистісною тривожністю ми розуміємо стійку індивідуальну характеристику, властивість суб'єкта, що відображає його схильність до тривоги і передбачає наявність у нього тенденції сприймати більшість життєвих ситуацій як загрозливі, відповідаючи на кожну з них певною реакцією. Індивідуальні особливості прояву особистісної тривожності пов'язані з частотою та інтенсивністю проявів стану тривоги в часі. Як зазначав Ч.Спілбергер, саме тому вимірювання тривожності як властивості особистості, дуже важливе, оскільки ця властивість багато в чому обумовлює поведінку людини.

У кожної людини є свій оптимальний рівень тривожності, яка називається корисною або конструктивною тривожністю, яка необхідна для ефективної адаптації особистості до дійсності. Конструктивна тривожність додає оригінальності рішенням, унікальності задумам, вона сприяє мобілізації емоційних, вольових та інтелектуальних ресурсів особистості.

Надмірно високий рівень (деструктивний), як і надмірно низький рівень свідчить про дезадаптивну реакцію, яка виявляється у загальній дезорганізованості поведінки та діяльності і є показником несприятливого особистісного розвитку та суб'єктивним проявом неблагополуччя особистості. У соціальній сфері тривожність впливає на ефективність спілкування, взаємостосунки з товаришами, породжуючи конфлікти. У психологічній сфері: зміна рівня домагань особистості, зниження самооцінки, рішучості, впевненості в собі і т. д.

Високий рівень тривожності негативно впливає на формування таких особистісних якостей і схильностей, як соціальна активність, принциповість, добросовісність, прагнення до лідерства, рішучість, незалежність, емоційна стійкість, впевненість, працездатність.

Саме підлітковий вік супроводжується суттєвими анатомо-фізіологічними та фізичними змінами (збільшення зросту, маси тіла, розвиток вторинних статевих ознак, гормональна активність тощо), пов'язаними зі статевим дозрівання організму. Підлітковий вік є одним із найскладніших у віковій психології, тому що в цей час відбувається психофізіологічний розвиток, який дитина, закріпивши в юнацтві візьме як риси характеру, моделі поведінки та способи емоційного реагування у своє доросле життя. Це час, коли вона потрапляє в різноманітні рольові тести, виявляє чітку гендерну поляризацію та визначає свій статус у групі. У цьому віці дитина не завжди може контролювати власну поведінку і передбачити її наслідки.

Одним із найпоширеніших проявів тривожності у підлітків є млявість, безініціативність, апатія. Причиною тривоги є саме внутрішній конфлікт, суперечливість у прагненнях дитини, коли одне з його сильних бажань конфліктує з іншим, одна потреба заважає іншій. Для того, щоб розвинути страх як рису особистості, підліток повинен накопичити багаж невдалий, неадекватних способів подолання страху. Саме тривожність, як стійка особистісна риса, формується в підлітковому віці. До цього вона є функцією ситуації.

Тому, підвищена особистісна тривожність призводить до невпевненості у своїх комунікативних можливостях, пов'язана з негативним соціальним статусом та формує конфліктні взаємостосунки. Високий рівень тривожності у підлітків є фактором ризику і потребує корекції.

Висновки. Для зниження тривожності необхідно звести до мінімуму всі умови щодо її виникнення, навчитись керувати нею. Для цього необхідно правильно розуміти її причини і вміти аналізувати їх. Успішне подолання цієї проблеми сприятиме нормальному розвитку особистості. Корекційна програма допоможе створенню

позитивної атмосфери, зниження психологічного дискомфорту дітей підліткового віку, емоційної напруженості; підвищення їх самооцінки, зниження рівня тривожності до стану норми.

Список використаних джерел

1. Осадько О. Страх як прояв особистісних самообмежень. Психолог. 2004. № 7. С. 25–30.
2. Омельченко Я.М. Психологічна допомога дітям із тривожними станами. Київ : Шкільний світ, 2011. 112 с.
3. Ставицька С.О. Прояв та подолання особистісної тривожності у школярів. Психологія. 1998. С. 168–173.
4. Стрілецька І. І. Особистісна тривожність як складний полідетермінований психічний процес. Інсайт: Вип. 13. Херсон: ПП Вишемирський В.С., 2016. С. 299–301
5. Томчук С.М., Томчук М.І. Психологія тривоги, страху та агресії особистості в освітньому процесі : монографія. Вінниця : ВАНО, 2018. 200 с.
6. Фрейд З. Введение в психоанализ: лекции. Москва, Наука, 1989. 455 с.

Сухонос Світлана Сергіївна,

студентка 41-П групи спеціальності 053 Психологія

Навчально-наукового інституту педагогіки і психології

Науковий керівник: канд. психол. наук, ст.. викладач Полілуєва І. В.

ПСИХОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВПЛИВУ ТРИВОЖНОСТІ НА НАВЧАЛЬНУ ДІЯЛЬНІСТЬ СТУДЕНТІВ

Актуальність проблеми тривожності серед студентів зумовлена кількома важливими аспектами сучасного суспільства і освітнього процесу. Соціально-економічні зміни, такі як швидкий розвиток інформаційних технологій, призводять до збільшення обсягу навчальної інформації, що може викликати перевантаження і підвищену тривожність. Конкуренція на ринку праці ставить перед студентами високі вимоги щодо академічних досягнень. Тиск, пов'язаний з необхідністю отримання високих оцінок та додаткових сертифікацій, часто супроводжується тривогою про майбутнє працевлаштування. Важливу роль в освітньому процесі відіграє зростання вимог до навчального процесу. Університети та коледжі все частіше вводять нові стандарти і вимоги до студентів, дистанційне навчання, що включає збільшення обсягу навчальних завдань, часті перевірки знань та необхідність виконання додаткових проєктів. Це може стати джерелом тривожності. Постійний тиск з боку викладачів і батьків, високі очікування щодо академічних успіхів створюють додатковий стрес і сприяють підвищенню рівня тривожності серед студентів.

Метою статті є дослідження впливу тривожності на навчальну діяльність студентів, визначення основних чинників, що спричиняють тривожні стани, а також розробка рекомендацій для зниження рівня тривожності та підвищення ефективності навчання.

Виклад основного матеріалу. У кризові періоди життя людини та суспільства спостерігається підвищення соціальної напруги, виникнення тривожності, екзистенційних страхів, стресів і депресивних станів. Освітнє середовище також є чинником виникнення екзистенційних страхів, які можуть негативно вплинути на психічний стан особистості. У сучасних умовах динамічних змін професійних технологій

підготовка кваліфікованих спеціалістів суттєво змінилася, формується попит на випускників з вищою освітою, що швидко адаптуються у ситуаціях реальної діяльності, здатних до самонавчання, саморозвитку, самоконтролю та толерантності у ситуаціях невизначеності.

Психологічні та соціальні фактори також відіграють значну роль. Студенти часто стикаються з емоційним навантаженням, пов'язаним з переходом до самостійного життя, адаптацією до нового соціального середовища та академічних вимог. Це може призводити до виникнення тривожних станів. Тривожність безпосередньо впливає на психоемоційний стан студентів, що може призводити до емоційного виснаження, втрати мотивації до навчання та загального зниження якості життя. Таким чином, тривожність слугує перешкодою на шляху до реалізації власних знань та здібностей випускників, що негативно впливає на усі сфери життєдіяльності особистості (Ч.Д. Спілберг, Ю.Л. Ханін, А.М. Прихожан) та професійну успішність.

Категорія «тривожність» має багато трактувань у психологічній літературі і часто використовується як синонім до понять «страх», «переживання». Дослідженню цих питань присвячені праці представників різних напрямів психологічної науки, починаючи із класичного психоаналізу. Проблемою психологічного захисту займалися такі вчені, як К. Хорні, З. Фрейд, Е.Еріксон, Е.Фромм, А. Адлер, К. Юнг, Дж. Тейлор, Ч.Спілберг, Ю.Л. Ханін, А. Прихожан, Г.С. Салліван, В. В. Суворов, Ж.В. Зав'ялова, Е.В. Сидоренко, В. М. Астапов, К.С. Лебединський та інші.

Наслідки тривожності також варто враховувати. Тривожність може знижувати здатність до концентрації, погіршувати пам'ять і негативно впливати на здатність до навчання. Це може призводити до зниження академічної успішності та створення відчуття невдачі. Студенти з високим рівнем тривожності часто мають проблеми з виконанням завдань у встановлені терміни, що призводить до зниження їх академічних досягнень і може викликати ще більшу тривожність.

Вивчення психологічного впливу тривожності на навчальну діяльність є необхідним для розробки ефективних стратегій підтримки студентів. Це включає розробку програм психологічного консультування, тренінгів з управління стресом та створення сприятливого навчального середовища. Ефективні стратегії зниження тривожності можуть допомогти студентам покращити їхні академічні результати, підвищити мотивацію до навчання та загальний рівень задоволеності життям. Таким чином, актуальність вивчення психологічного впливу тривожності на навчальну діяльність студентів обумовлена необхідністю розуміння і подолання цього явища з метою забезпечення успішного навчання і психічного благополуччя студентів в умовах сучасного світу.

Висновки. Тривожність є важливим чинником, що впливає на навчальну діяльність студентів. Вона може негативно позначитися на когнітивних процесах, психоемоційному стані та загальній успішності. Важливою є розробка ефективних стратегій для зниження рівня тривожності, таких як підтримка з боку соціального оточення, створення позитивного навчального середовища та запровадження методик управління стресом. Зменшення рівня тривожності сприятиме підвищенню академічних досягнень та загальному благополуччю студентів.

Список використаних джерел

1. Бачинін В.А. Психологія. Енциклопедичний словник. - СПб.: Вид-во Михайлова В.А., 2005 - 272 с.
2. Бреслав Г.М. Психологія емоцій: навч. Посібник для вузів. - М.: Академія: Сенс, 2004 - 541 с.

3. Вікова психологія: Дитинство, отрочство, юність: Хрестоматія: Учеб. Посібник для студ. пед. Вузів / сост. і. наук.ред. Мухіна В.С., Хвостаков А.А. - М.: Изд. - У центр «Академія» - 2000. - 624 с.
4. Дьяченко М.І. та ін. Психологія вищої школи / М.І. Дьяченко, Л.А. Кандибовіч, С.Л. Кандибовіч. - Мн.: Харвест, 2006. - 416 с.
5. Загальна психологія: навч. посібник 3–14 / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З.В. Огороднійчук та ін. – К.: А.Г.Н., 2002.
6. Загальна психологія: підруч. для студ. вищ. навч. закладів / під заг. ред. акад. С. Д. Максименка. – К.: Форум, 2000.
7. Занюк С. С. Психологія мотивації та емоцій: навч. посібник. – Луцьк: Волинський держ. ун-т, ім. Л. Українки, 1997.

Сидоренко Оксана Анатоліїна,
магістрантка 6М-П (з) групи спеціальності 053 Психологія
Навчально-наукового інституту педагогіки і психології
Науковий керівник: канд. психол. наук, ст. викладач Полілуєва І. В.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ПРИЧИНИ ПРОЯВУ ДЕПРЕСИВНИХ СТАНІВ У ПІДЛІТКОВОМУ ТА ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Актуальність. Проблема депресії у сучасному світі стає все більш актуальною. До вікових причин прояву депресивних станів додалися соціальні. Пандемія COVID – 19, обмеження в живому спілкуванні, що з'явилися у зв'язку з цим, повномасштабне вторгнення росії вплинули на емоційний стан не тільки дорослих, вони не оминули населення юнацького та підліткового віку. Переживання за рідних, втрата домівки, вимушене переселення та пов'язані з цим проблеми – це все викривлює психічний стан людини.

Юнакам та підліткам доводиться при звичаюватися до нових умов життя, форм та місця навчання, взаємодії з іншими; зникла впевненість у наступному дні, а разом із цим не вималюється чітке бачення свого майбутнього. Життя поступово переміщується до інтернет-простору, що став не лише засобом отримання нової інформації, а й місцем знайомств, спілкування та, зрештою, засобом втечі від реальності.

Вищеперераховане веде до серйозних негативних змін у результатах навчання, поведінці, здатності регулювати свої емоції тощо. Як наслідок - незадоволення собою, зниження самооцінки, упевненості, виникнення страждань. Тривожність, порушення у поведінці та харчуванні, недружність у спілкуванні, депресивні настрої – свідчення психічних розладів у підлітковому та юнацькому віці.

Метою статті є висвітлення соціально-психологічних причин прояву депресивних станів у підлітковому та юнацькому віці.

Виклад основного матеріалу. Створення по всьому світові спілок, організацій, служб «Телефон довіри» для того, щоб кожна людина при необхідності мала змогу звернутися за допомогою і отримати її, не вирішує проблему виникнення депресивних станів. Навпаки, суспільно-політичні події останніх років сприяли її загостренню.

ЮНІСЕФ та Інститут Геллапа у першому півріччі 2021 року провели дослідження впливу пандемії на психічне здоров'я молоді у 21 країні. Виявлено, що більшість дітей у всьому світі постраждали від карантинів, закриття шкіл та порушень розпорядку дня.

У звіті також зазначено, що кожного року приблизно 45,8 тисяч підлітків помирають через самогубства. Для підлітків віком від 15 до 19 років це четверта за поширеністю причина смерті після травм на дорогах, туберкульозу та насильства.

Статистичні дані, що повно б характеризували дану ситуацію в Україні, в умовах війни зібрати практично неможливо. Проте, довоєнна статистика свідчить, що в Україні був діагностованим лише кожен 50-й випадок психічного розладу. У 2020 році 7654 українці закінчили життя самогубством.

Однією з причин у світі, здатних збільшувати суїцидальні нахили, є вживання алкоголю і наркотичних засобів підлітками та молоддю. Довоєнна статистика свідчить, що в Україні близько 3,5 тисяч дітей перебували на обліку з приводу вживання алкоголю і психоактивних речовин.

За оперативними даними обласних військових адміністрацій у 2022 році дітьми скоєно 127 спроб самогубства. [2].

Часто дитячі самогубства є наслідком багатьох проблем, із якими неповнолітні впоратися не змогли. Це недостатня турбота про їхнє психічне здоров'я та благополуччя, стрес та емоційна нерівновага, пошук своєї ідентичності та опори, булінг, насильство, недостатня підтримка рідних та шкільного оточення. Також серед основних причин – повномасштабне воєнне вторгнення рф.

Якою б не була причина, що спонукала дитину позбавити себе життя, питання потребує комплексного підходу, що включав би розвиток програм психологічної підтримки, підвищення уваги до психічного здоров'я дітей, упровадження систем превентивних заходів та підтримки, які спрямовані на створення безпечного й сприятливого середовища для розвитку кожної особистості. [1, с.34].

Депресія – це не просто постійне зниження настрою, песимізм та прагнення до усамітнення. Це психічний розлад, який можна вилікувати лише при розумінні його соціальних та психологічних причин.

Сучасне розуміння виникнення депресивних станів у молодого покоління пройшло тривалий етап становлення. Саме психіатрія проявляла цікавість до вивчення цієї проблеми, виявлення її особливостей, опису проявів, причин розвитку та знаходженню шляхів подолання.

Розвиток дитячої психіатрії можна поділити на чотири етапи:

- вивчення слабоумства;
- вивчення психозів;
- вивчення граничних психічних розладів;
- розробка організаційних психіатричних питань.

Вивченням слабоумства займалися Ж. Ескіроль, Г. Еммінгауз, Р. Крафт – Ебінг, В. Гризингер, С. Корсаков, В. Сербський та інші. Вивченням психозів займалися вчені Г. Модслі, Х. Еммінгауз, В. Штрамайер та інші.

У дитячій психіатрії провідне місце належить досліднику Т. Циєну, який детально описав психічні розлади в юнацькому віці. Важливе місце у вивченні цих станів відіграли А. Гомбургер, М. Трамер, Ж. Лутц, Х. Штутте.

Дитяча психіатрія у XX столітті збагатилася багатьма уявленнями та концепціями, в тому числі запозиченими з інших галузей, перш за все психології та логопедії.

У міру накопичення знань про різноманітні психічні розлади в дитячому, підлітковому та юнацькому віці, у першу чергу про слабоумство та психотичні прояви, розпочалося формування уявлення про граничні стани у цих вікових періодах, тобто неврози, психогенні розлади, психопатія. Розвиток думки про граничні стани

пов'язували з конституціональними та психоаналітичними напрямленнями. Німецький психолог Е. Кречмер наголошував на зв'язку будови тіла й окремих властивостей особистості. Психоаналітичні теорії З. Фрейда, М. Кляйн, М. Малера, Р. Шпіца зазначали особливості розвитку неврозів.[3, с. 70].

У формуванні вітчизняної психіатрії дитячого віку можна виділити такі ж етапи, що й при становленні світової дитячої психіатрії. У першу чергу увага була прикута до слабоумства, його особливостей, розвитку та причин виникнення. Дослідженням цього питання займалися І. П. Мержевський, С. С. Корсаков, А. С. Грибоєдов, В. П. Кащенко, Г. І. Россолімо. В.М. Бехтерєв, який створив основи психоневрології й не оминув дитячий вік.

У XX столітті на радянському просторі паралельно з розвитком лікарняної психіатричної допомоги почали створюватися нелікарняні психіатричні заклади. Формувалися наукові школи дитячих психіатрів: В. А. Гилярівської, М. О. Гуревич, Г. Е. Сухарова, Н. І. Озерського, С. С. Мнухіна.

Особливістю розвитку загальної та дитячої психіатрії в останні десятиліття XX століття є виникнення й розвиток самостійних напрямів психіатрії. Інтенсивно розвивається підліткова психіатрія та наркологія, психосоматична медицина дитячого віку, психіатрія раннього дитячого віку. [4, с. 28].

Особливе значення у вивченні вікових змін, психічних розладів у підлітків мають дослідження А. Є. Лічко, автора першого вітчизняного посібника для лікарів з підліткової психіатрії, праць стосовно психопатій, наркології й шизофренії у підлітків.

Учені намагалися виявити, й продовжують вивчати причини виникнення зазначених вище розладів у дітей, підлітків та юнаків. У першу чергу, пояснення намагалися віднайти у нейрофізіології. В основі вищої нервової діяльності, фізіологічного еквіваленту поняття «психічна діяльність» за І. П. Павловим, полягають рефлекторні механізми. [4, с. 29]. Існування та функціонування цих механізмів засновано на трьох основних принципах: детермінізму, аналізу, синтезу.

Принцип детермінізму підкреслює, що різноманіття реакцій організму є відповіддю на певні подразники внутрішнього та зовнішнього середовища.

Принципи аналізу та синтезу характеризують основний фізіологічний закон пізнавальної діяльності. Аналітична діяльність полягає в розділенні цілого на частини, а синтетична – в управлінні всього організму в цілому. [4, с. 28 – 30].

На сьогодні досліджено, що розлади «розповідають про себе через вік». У будь – якій дитини відбуваються якісні новоутворення, що супроводжуються «зламами» та «стрибками». [3, с. 52]. Розгляньмо можливі афективні розлади у підлітковому та юнацькому віці, а саме:

- знижені афективні розлади – депресії;
- підвищені афективні розлади – манії;
- спотворений афект – паратемія;
- втрата емоцій – емоційне сплюснення, апатія, страх.

Висновки. Узагальнюючи результати теоретичного дослідження з цієї проблематики, можемо зазначити, що причинами проявів депресивних станів у підлітковому та юнацькому віці є як соціальні, так і психологічні причини. Вирішення даної проблеми ускладнюється низкою соціально-політичних причин. Актуальною є робота над створенням психо-корекційних програм.

Список використаних джерел:

1. Бігун Н. Психологічні умови виникнення та розвитку депресивних розладів у підлітків. Проблеми сучасної психології. 2009. № 5. С. 33–45.

2. Бенюк К. Як війна впливає на ментальне здоров'я українців та чи станемо ми хворим суспільством. *espresso.tv*. URL: <https://espresso.tv/psikhoterapevtka>.
3. Вашека Т., Гічан І. Психологія спілкування: Навч-метод. комплекс. – К.: Книжкове вид-во НАУ, 2006. – 184с.
4. Голик А. Н. Лекции по психопатологии детского возраста. – М.: Классикс Стиль, 2005. – 304 с.

Сахно Оксана Іванівна,

магістрантка 6М-П(з) групи спеціальність 053 Психологія

Навчально-наукового інституту педагогіки і психології

Науковий керівник: канд. психол. наук, ст. викладач Полілуєва І. В.

РЕЗИЛЬЄНТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ПЕДАГОГІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Актуальність. У сучасній Україні, де із 2014 року триває військовий конфлікт, відбулося багато змін. Питання безпеки набуло особливого значення. Питання збереження ментального здоров'я громадян країни, стало дуже актуальними. На фоні цього заклади освіти, особливо ті, що знаходяться на територіях, де можливі або відбуваються бойові дії, стають осередками безпеки, як особистої (фізично) та і психологічної (первинна психологічна допомога) [5]. Професія вчителя завжди вирізнялася високим рівнем стресу. З іншого боку, вона вимагає від педагогічного працівника володіти тими компетенціями, які допомагають педагогам екологічно долати негативні наслідки стресових факторів, що виникають у професійній діяльності. Тобто бути життєстійкими та стресостійкими.

Сьогодні війна створює надзвичайно складні умови для роботи педагогів. Постійний стрес, невизначеність, ризики для життя та здоров'я значно виснажують емоційний та психологічний ресурс. Збереження стійкості та працездатності в таких умовах стає ключовим фактором для забезпечення якісного освітнього процесу. Тому на перший план виходить проблема психологічної резильєнтності особистості педагога в умовах війни, бо педагоги відіграють важливу роль у формуванні майбутнього покоління, але в умовах війни їх психологічне здоров'я може бути під загрозою. У цей важкий час дуже важливо зберегти психологічне здоров'я педагогів, як групи, яка має високий ступінь вигорання та піддається високому нервовому напруженню. Зростає потреба у дослідженні та розвитку резильєнтності як складової забезпечення психологічного благополуччя педагогів в умовах воєнних дій [2]. Механізм стійкості здатний допомогти вчителю відновити внутрішні ресурси після стресових ситуацій, зберігаючи при цьому професійну ефективність.

Мета статті. Розкрити сутність резильєнтності та її роль у збереженні психологічного здоров'я педагогів в умовах війни.

Виклад основного матеріалу. За останні роки концепція резильєнтності набула більш глобального характеру. Фокус досліджень змістився з простого опису та вивчення факторів резильєнтності на аналіз позитивного впливу цих факторів на особистість, тобто на вивчення процесу, за допомогою якого індивід здатний подолати труднощі.

Термін «резилієнс» (resilience), або стійкість, досить широко використовувався протягом століть і з часом набув різноманітних значень. В україномовній літературі термін «resilience» перекладають як «стресостійкість», «життєстійкість»,

«життєздатність», «стійкість до травми», «психологічна пружність», «психологічна стійкість», що призводить до певної термінологічної плутанини [3]. У перекладі з англійської *resilience* – стійкість, це динамічний процес адаптації до складних та мінливих умов, здатність долати труднощі та зберігати психологічне благополуччя.

Отже, враховуючи все вищевикладене, резильєнтність – це здатність особистості протистояти складним життєвим обставинам та знаходити ресурси для відновлення після травмуючої або стресової події. В психології він означає стійкість, пластичність, пружність.

Резильєнтність педагогів - це їхня здатність адаптуватися до мінливих умов роботи, справлятися з емоційними та професійними викликами, а також зберігати мотивацію та продовжувати працювати та надавати якісну освіту своїм учням.

Підвищення резильєнтності педагогів має важливе значення для забезпечення стійкості освітньої системи саме в часи війни. Стійкі та мотивовані педагоги можуть краще справлятися з викликами, надавати учням необхідну підтримку та давати їм знання та навички, необхідні для успішного життя.

Сьогодні педагоги стикаються з численними стресовими факторами, які можуть призвести до емоційного виснаження, тривоги, депресії та інших проблем з психічним здоров'ям. В умовах війни ці проблеми можуть посилюватися. Тому робота з розвитку резильєнтності педагогів дуже важлива та потребує підготовлених для цього спеціалістів. Цей напрям роботи з педагогами в сучасних умовах реалізують освітні психологічні центри різних рівнів, центри професійного розвитку педагогічних працівників, шкільні практичні психологи тощо. У кожного з них свої системи роботи, що враховують особливості ситуації в даному регіоні. Але їх об'єднує одне завдання: допомогти педагогам краще справлятися з викликами війни, зберегти мотивацію та працездатність, а також надавати учням якісну освіту.

З метою вирішення цього завдання спеціалісти допомагають педагогам долати стрес та травми, навчають педагогів методам саморегуляції (м'язова релаксація, дихальні вправи, медитація, арт-терапія), подолання стресу, працюють над розвитком у них coping-стратегій, емоційного інтелекту, над підвищення самооцінки та локусу контролю, формуванням навичок ефективного вирішення проблем тощо [2, 6]. Сьогодні розвивається мережа груп підтримки (спілкування з колегами, які стикаються з подібними проблемами, обмін досвідом та емоційною підтримкою) для педагогів та груп із самодопомоги, встановлюється багато нових соціальних зв'язків. Збільшилась кількість педагогів. Що беруть участь у тренінгах та семінарах з навчання методам подолання стресу, розвитку емоційного інтелекту, саморегулювання, вирішення конфліктів тощо.

Важливо пам'ятати, що подолання стресу та травм – це процес, який потребує часу і зусиль. Кожна модель має свої особливості та може бути більш або менш ефективною для різних педагогів. Необхідно пробувати різні стратегії і знайти те, що підходить саме цій людині.

Вибір моделі розвитку резильєнтності залежить від багатьох факторів, таких як:

- Індивідуальні характеристики педагогів: їх вік, досвід роботи, рівень освіти, особисті якості.
- Контекст: специфіка освітнього закладу, в якому працюють педагоги, соціально-економічні умови, рівень безпеки.
- Наявність ресурсів: методична допомога, психологічна підтримка, матеріальні ресурси.

При виборі моделі розвитку резильєнтності необхідно враховувати певні вимоги. Модель розвитку резильєнтності повинна бути:

- комплексною: охоплювати різні аспекти резильєнтності, такі як особисті, професійні та соціальні фактори.
- адаптованою: враховувати індивідуальні характеристики педагогів та контекст, в якому вони працюють.
- заснованою на наукових дослідженнях: використовувати ефективні методи та підходи, які мають доказову базу.

Протягом останніх років науковцями різних рівнів було проведено ряд досліджень, які вивчають резильєнтність педагогів в умовах війни. Ці дослідження засвідчують, що педагогам, які мають високий рівень резильєнтності, притаманні такі якості:

- Сила духу: вони вірять у себе та свою здатність справлятися з труднощами.
- Гнучкість: вони здатні адаптуватися до нових умов та міняти свої плани, коли це необхідно.
- Підтримка: вони мають міцні соціальні зв'язки з друзями, членами сім'ї та колегами.
- Оптимізм: вони вірять у краще майбутнє
- Відчуття мети: вони відчують, що їхня робота має сенс.

Важливо зазначити, що результати досліджень резильєнтності педагогів в умовах війни в Україні можуть варіюватися залежно від контексту [7]. Тому щоб краще зрозуміти фактори, які впливають на резильєнтність педагогів, та розробити ефективні програми для її підвищення необхідно проводити більше досліджень.

Висновки. Підсумовуючи все вищезазначене, можна зробити висновок, що резильєнтність педагогів - це важливий фактор, який допомагає їм справлятися з емоційним стресом, продовжувати працювати та надавати якісну освіту своїм учням. Це важлива складова забезпечення психологічного здоров'я педагогів в умовах війни. Розвиток резильєнтності – це важливий крок до забезпечення стійкості освітньої системи в часи війни. Стійкі та мотивовані педагоги можуть краще справлятися з викликами, надавати учням необхідну підтримку та давати їм знання та навички, необхідні для успішного життя. Підвищення резильєнтності педагогів є ключовим фактором для забезпечення якісної освіти та благополуччя дітей, особливо в сьогоденних реаліях в умовах війни [1].

Список використаної літератури

1. Богданов С.О., Залеська О.В., Федорець О.В., Ключко К.Є., Флярковська О.В. Професійне зростання та емоційна підтримка педагогів: навч.-метод. посіб. Київ. Унів. вид-во ПУЛЬСАРИ. 2021. 54 с.
2. Карамушка Л. М. Психічне здоров'я особистості під час війни: як його зберегти та підтримати: Метод. рекомендації. Київ. Інститут психології імені Г.С.Костюка НАПН України, 2022. 52 с.
3. Кокун О. М., Мельничук Т. І. Резилієнс-довідник: практичний посібник. Київ. Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України. 2023. 25 с.
5. Підготовка вчителів до розвитку життєстійкості/стресостійкості у дітей в освітніх навчальних закладах : навч.метод. посіб. /Богданов С. О. та ін.; заг. ред.: Чернобровкін В. М., Панок В. Г. Київ. Унів. вид-во ПУЛЬСАРИ, 2017, 208 с.: іл., табл.
6. Резильєнтність та практики психологічного відновлення в умовах довготривалої військової агресії: інформаційно-практичний порадник. Освіта і наука в умовах війни.

Віртуальний читальний зал освітянина ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського [офіц. сайт] упорядн. О. Мерзлякова. Київ, 2023. 20 с.

7. Т. Цюман, О. Нагула, З. Адамська Психологічні умови резильєнтності педагога в період воєнного стану. Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка. Збірник наукових праць. № 38 (2). 2022.

Моргун Тетяна Дмитрівна,

магістрантка 6М-П(3) групи спеціальності 053 Психологія

Навчально-наукового інституту педагогіки і психології

Науковий керівник: канд. психол. наук, ст. викладач Полілуєва І.В.

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «СТРЕС» ТА АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ПІДХОДІВ ЩОДО ЦЬОГО ФЕНОМЕНУ

Актуальність. Стрес є невід'ємною частиною життя сучасної людини. Завдяки йому відбувається пристосування людини до умов зовнішнього середовища, що здійснюється за рахунок універсального комплексу нейрогуморальних реакцій. Проте, сучасне розуміння теорії стресу відійшло від суто біологічного і носить міждисциплінарний характер.

Відповідно для сучасної психології проблема стресу та вивчення його специфіки, ролі та наслідків для різних сфер життя людини є актуальною. Перед сучасною педагогічною та психологічною науками стоїть завдання організації інформування молоді стосовно способів профілактики стресу, корекції його наслідків, підвищенню стресостійкості. Модернізація системи вищої освіти України в зв'язку з динамічними змінами, що відбуваються в нашій країні і світі, ставить високі вимоги до якості професійної підготовки майбутніх фахівців, їх компетентності і конкурентоздатності. Все більшу увагу привертає проблематика, пов'язана із стресостійкими механізмами людини як суб'єкта діяльності, спілкування, пізнання. Підвищена увага до підготовки фахівця в галузі психології пов'язана з потребою сучасного суспільства продуктивно вирішувати проблеми в зв'язку з військовим станом в країні. Варто зазначити, що в умовах кардинальних трансформацій усіх сфер життя, що відбуваються у нашій державі під час війни, концепт «стресостійкість» сьогодні набуває ключового значення в індивідуальній та суспільній свідомості нашої нації.

Мета статті полягає у тому, щоб на основі теоретичного аналізу зарубіжних та сучасних українських наукових праць із психології визначити сутність поняття «стрес» та аналізу основних підходів до розуміння цього феномену.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблема стресу, в цілому, належить до числа класичних в психології і має багату історію. Окремі її аспекти розглядаються у руслі загальної психології (Б. Ананьєв, І. Аршава, В. Березін, Н. Левітов, Ю. Максименко, І. Наєнко, Е. Носенко, О. Саннікова, Б. Теплов, О. Чебикін та ін.), медичної психології (Ю. Олександровський, В. Віноградов, О. Кочарян, Б. Овчінников, Г. Ушаков, Г. Сельє, Ч. Спілбергер та ін.), спортивної психології (Р. Ложкін, О. Пуні, П. Рудік, Ю. Ханін та ін.), психології професійної діяльності (В. Бодров, Є. Іванова, Е. Клімов, К. Платонов, В. Штерн та ін.). Особлива увага надається проблемі стійкості особистості до стресу і стресогенних чинників (Л. Аболін, Л. Китаєв–Смик, О. Киріленко, В. Марішук, Е. Мілерян, В. Мільман, В. Моргун, С. Симоненко, Л. Степанова, Р. Бенджамін, Р. Грін, Р. Лазарус та інші). Проблема стресових станів та переживання стресових ситуацій

також є важливим об'єктом дослідження вітчизняних і зарубіжних учених. Так, психологічною стороною стресу займалися такі видатні учені, як І. Кон, Б. Коган, С. Рубінштейн та ін.

Термін «стрес» (від англ. Stress – тиск, напруга) запозичений із техніки, де це слово використовується для позначення зовнішньої сили, прикладеної до фізичного об'єкта, та його напруги. Взагалі термін «стрес», що набув у наші дні такого широкого поширення, уперше був уведений у науковий ужиток щодо технічних об'єктів. У XVII ст. англійський учений Р. Гук застосував цей термін для характеристики об'єктів (наприклад, мостів), що випробовують навантаження та чинять опір. Ця історична аналогія цікава тим, що поняття «стрес» у сучасній фізіології, психології, медицині (що базується на клінічних дослідженнях Г. Сел'є) включає уявлення про зв'язки стресу з навантаженням на складні системи (біологічні, психологічні, соціально-психологічні) та з опором цьому навантаженню.

Розмите, багатозначне тлумачення цього терміну виникло відразу ж після його введення в науковий лексикон. Зробив це канадський дослідник з угорськими коренями Ганс Сельє, який виявив неспецифічну (тобто не пов'язану з конкретною причиною), універсальну, або загальну, реакцію організму на зовнішні впливи (зокрема й патологічні), що потребують змін. Вчений назвав цю реакцію організму спочатку «загальним адаптаційним синдромом», а потім перейменував на «стрес». Зауважимо, що фізіологічні, психологічні, соціальні реакції людей і тварин на надзвичайні впливи до Ганса Сел'є вивчали сотні дослідників, не називаючи їх «стресом». Вперше реакцію організму на стрес описав в 1932 році психолог Уолтер Кеннон, який назвав стрес «реакцією боротьби» або «втечі». Отож відкриття Сел'є, його концепція стресу швидко стала популярною й зажила своїм життям, відособленим від волі її першовідкривача. Слід зауважити, що у своїх основоположних роботах Г. Сел'є вважав визначальною для розвитку стресу роль сили. І для таких сил він дає терміни: «injury» (пошкодження), «intoxication» (інтоксикація) або «poxious agent» (шкідливий, згубний агент) – будь-якої природи. Саме такі впливи тягнуть за собою розвиток стресу.

В той же час при відсутності цих умов або ж при значній силі негативного впливу на організм, початковий стрес переходить в його шкідливу форму – дистрес. Цьому може допомагати ряд чинників як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру. У словниках і енциклопедіях часто наводять визначення, сформульовані Г. Сел'є у книжці «Стрес життя»: «Стрес є неспецифічна відповідь організму на будь-яке пред'явлення йому вимоги» [5]. З погляду стресової реакції байдуже, приємна чи неприємна ситуація, з якою ми зіштовхнулися. Має вагу лише інтенсивність потреби в перебудові або адаптації». У практичній психології, проте, термін «стрес» найчастіше вживається в значенні «дистресу», або «поганого стресу», як-от: «сильне фізичне, ментальне або емоційне напруження», «реакції, які бувають у людини, коли вона відчуває, що вимоги до неї перевищують її індивідуальні й соціальні ресурси» тощо. Під стресом Г. Сел'є розумів систему реакцій організму у відповідь на будь-яку вимогу до нього, яка спрямована на створення адаптації чи пристосування організму до труднощів.

У сучасній науковій літературі термін «стрес» використовується принаймні в трьох значеннях:

По-перше, поняття стрес може визначатися як будь-які зовнішні стимули чи події, які викликають у людини напругу або збудження. У теперішній час в цьому значенні частіше вживаються терміни «стресор», «стрес-фактор».

По-друге, стрес може відноситися до суб'єктивної реакції і в цьому значенні він відображає внутрішній психічний стан напруги і збудження; цей стан інтерпретується як емоції, оборонні реакції і процеси подолання (coping processes), що відбуваються в самій

людині. Такі процеси можуть сприяти розвитку і вдосконаленню функціональних систем, а також викликати психічну напругу.

По-третє, стрес може бути фізичною реакцією організму на вимогу або шкідливий вплив. Саме в цьому сенсі і В. Кеннон і Г. Сел'є вживали цей термін. Функцією цих фізичних (фізіологічних) реакцій, імовірно, є підтримка поведінкових дій і психічних процесів з подолання цього стану. Для прояснення поняття стресу Р. Лазарус сформулював два основних положення. По-перше, термінологічну плутанину і протиріччя у визначенні поняття «стрес» можна буде усунути, якщо при аналізі психологічного стресу враховувати не тільки зовнішні спостережувані стресові стимули і реакції, але і деякі, пов'язані зі стресом, психологічні процеси – наприклад, процес оцінки загрози. По-друге, стресова реакція може бути зрозуміла тільки з урахуванням захисних процесів, що породжуються загрозою, – фізіологічні та поведінкові системи реакцій на загрозу пов'язані з внутрішньою психологічною структурою особистості, її роллю в прагненні суб'єкта впоратися з цією загрозою [3].

Залежно від виду стресора і характеру його впливу, виділяють різні види стресу, у найбільш загальній класифікації: стрес фізіологічний і стрес психологічний. На думку А. Маклакова [4] людина є соціальною істотою і в діяльності її інтегральних систем провідну роль відіграє психологічна сфера. Тому найчастіше саме психологічний стрес є найбільш важливим для процесу регуляції. [1].

Стреси можуть бути гострі, або шоківі, які викликані різними екстремальними ситуаціями: хронічні, що припускають наявність постійного значного фізичного й морального навантаження на людину.

Стрес буває біологічний та патологічний, для якого характерні психосоматичні розлади та нестандартні види стресу [2]. Поняття «стрес» в сучасній психології та медицині включає в себе уявлення про зв'язки стресу із навантаженням на біологічні, психологічні та соціально-психологічні системи. При емоційному стресі вплив психічних стресорів опосередкований через складні психічні процеси, які забезпечують оцінку стимулу. Стимул набуває характеру стресора у випадку, коли в результаті психологічної обробки стимулу виникає почуття загрози. Суб'єктивне відношення до стимулу, особистісні особливості характеру когнітивних процесів і психічного стану, представляють собою важливий психологічний механізм і визначають індивідуальну значимість стресора.

Висновки. Узагальнюючи результати теоретичного дослідження з цієї проблематики, можемо зазначити, що теорія стресу вперше була запропонована Г. Сел'є. Зміни, які викликає стрес були задовго відомі лікарям ще до того, як було усвідомлено, що існує неспецифічний синдром стресу. Геніальність Сел'є полягає в тому, що він сформулював нову концепцію, що дозволила в розрізненних результатах впливу різних агентів побачити окремі виявлення цілісного синдрому.

Список використаних джерел

1. Берзін В. І. Основи психогігієни. К. : Переяслав-Хмельницький, 1997. 85 с.
2. Вікова та педагогічна психологія : навч. посіб. К. : Просвіта, 2001. 416 с.
3. Lazarus R. Theory of stress and psychophysiological studies. Emotional stress. L.: Medicine, 1970. 328 p.
4. Maklakov A. G. General psychology: a textbook for universities. St. Petersburg, 2005. 583 p.
5. Rean A. A. Factors of stress resistance of teachers. Questions of psychology. 1997. No. 1. P. 45 – 55.

Кордюкова Олена Олександрівна,
магістрантка 6М-(ПЗ) групи спеціальності 053 Психологія
Навчально-наукового інституту педагогіки і психології
Науковий керівник: канд. психол. наук, ст. викладач Політуєва І.В.

ПРОЦЕС СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ В ПЕРІОД З 14-18 РОКІВ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Актуальність. Сучасна соціальна ситуація, з її швидким технічним прогресом, неоднозначна і створює як позитивні, так і негативні умови для формування особистості підлітка. Психологи вважають, що конкретна культурно-історична ситуація визначає основні тенденції розвитку особистості.

Підлітковий вік є особливим етапом у розвитку особистості, що ознаменує перехід від дитинства до дорослості. Зазвичай цей період вважають одним із найскладніших у житті. Труднощі цього віку зумовлені індивідуальними особливостями особистості та конкретною соціальною ситуацією розвитку підлітка.

Метою статті є висвітлення особливостей процесу становлення особистості в період з 14-18 років в сучасному суспільстві.

Виклад основного матеріалу. Характеристика процесу соціалізації як системи, розробка її теоретичних основ, а також дослідження соціально-педагогічної природи системи соціалізації знайшли відображення в працях вітчизняних учених: І. Звереві, Л. Коваль, О. Караман, М. Лукашевича, В. Слюсаревського, Ю. Сичова, В. Ільїна, Т. Білонової, Л. Міщик, Н. Щуркової та тощо [2].

Сприятливі зовнішні умови для розвитку особистості підлітка включають доступність освіти, розвиток дистанційного навчання, широкі можливості технічного прогресу, поліпшені матеріальні можливості батьків, розширення можливостей для самореалізації (різноманітні гуртки, конкурси, спортивні змагання тощо), а також низький рівень регламентації поведінки, світогляду та проведення вільного часу з боку дорослих.

Несприятливі зовнішні умови розвитку особистості включають відсутність у суспільстві позитивних ідеалів, авторитетів і прикладів для наслідування, зменшення участі батьків у вихованні, неконтрольований потік інформації, соціальну незахищеність і емоційну напруженість (сімейні конфлікти, насильство в родині, невдачі в школі) [3].

Загальновідомо, що підлітковий вік характеризується формуванням самосвідомості та самооцінки, розвитком соціальної активності та відповідальності, а також набуттям навичок соціальної взаємодії тощо. Враховуючи ці зміни та спираючись на результати наукових досліджень (Н. М. Токарева, А. В. Шамне, Н. М. Макаренко), розглянемо основні особистісні риси, властиві сучасним підліткам [2].

Ключовими аспектами підліткового віку є відчуття дорослості та потреба в самоствердженні, які у сучасних підлітків проявляються через нові риси, такі як самостійність, самовпевненість, розкутість, оптимізм тощо. Якщо раніше підлітки надавали перевагу груповим інтересам, то тепер головною цінністю для них є власна особистість, що ставить на перше місце орієнтацію на себе, прагнення до самоствердження і самореалізації.

У підлітковому віці формується самосвідомість. Сучасне покоління підлітків є деідеологізованим і несе нові демократичні цінності, такі як свобода слова, віросповідання, та вільний вибір власної позиції, а також прогресивні світоглядні переконання. Вони мають значну свободу у виборі ідентичності, правил і норм поведінки, способів проведення вільного часу та зовнішнього вигляду.

В сучасних підлітків формуються і негативні риси. До негативних рис можна віднести бездуховність, культ грошей та матеріальних цінностей, меркантильність,

споживацький спосіб життя, знецінення моральних цінностей (совісті, доброти, чесності), зневажливе ставлення до норм моралі, розбещеність та всюдозволеність [2].

Підлітковий вік - це важливий період для розвитку соціальних навичок. Сучасні підлітки ефективно реалізують соціальну взаємодію завдяки таким соціально-психологічним характеристикам, як прагнення до лідерства та збільшення можливостей впливати на своє соціальне оточення і досягати бажаного (в тому числі маніпулятивно) відповідно до власних цілей.

Також відбуваються зміни в основній діяльності підлітків - навчанні. Знижується цінність знань, слабшає мотивація до навчання, втрачається інтерес до технічних наук, зникає бажання читати тощо. Натомість з'являються нові риси - здатність обробляти великий обсяг інформації, швидко опановувати інформаційні технології та нестереотипне, креативне мислення [1].

Інтимно-особистісне спілкування у цьому віці набуває особливого значення. В умовах інформаційного суспільства взаємодія підлітків з ровесниками все більше відбувається у віртуальному просторі соціальних мереж, ніж у безпосередніх міжособистісних контактах. Як наслідок, ті підлітки, які проводять мало часу з однолітками, не розвивають комунікативні навички, що спричиняє труднощі у міжособистісному спілкуванні.

Відбулися також зміни у стосунках підлітків з дорослими - вони стали більш демократичними, зменшилася субординація, послабився вплив та авторитет старших. Ставлення до досвіду старших поколінь змінилося - підлітки засвоюють цінності та соціальні норми не тільки через контакти з дорослими, але й через інтернет-ресурси, телебачення тощо.

Треба зазначити, що у соціальній ситуації розвитку особистості сучасного підлітка відбуваються важливі психосоціальні зміни. По-перше, спостерігається поширення адиктивних форм поведінки, таких як комп'ютерна, ігрова, алкогольна, тютюнова залежності та суїцидальна поведінка. По-друге, зростає кількість нових деструктивних моделей поведінки, включаючи кіберзалежність, кібербулінгу тощо. По-третє, наявні явища сексуальної акселерації та розкутості, що веде до більш раннього початку статевого життя [4].

Висновки. Проблеми розвитку особистості підлітків у сучасних умовах формують нові завдання для психологічної практики. Необхідно розробити ефективні засоби профілактики нових форм девіантної поведінки та сприяти розвитку морально-духовної самосвідомості і особистісних цінностей підлітків. Також, важливо застосовувати особистісно-орієнтований підхід до формування особистості підлітка як активного суб'єкта, здатного вільно та відповідально творити своє життя.

Список використаних джерел:

1. Абдюкова Н.В. Психологічні особливості соціалізації сучасного підлітка: Автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.05/Прикарпатський ун-т. ім. В. Стефаника. – Івано-Франківськ, 2000. – 20 с.
2. Булах І. С. Специфіка особистісного зростання підлітка: ракурс сучасного психологічного дослідження/І.С. Булах // Журнал практикуючого психолога. – К., 2002. – Вып. 8. – С. 72-85.
3. Власова О.І. Педагогічна психологія : навч. посібник / О. І. Власова – К. : Либідь, Козицька І.В., Ковальська О.О. Психологічні особливості самооцінки та рівня домагань підлітків. Актуальні проблеми психології. Психологія обдарованості. Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. С. 130-137. 2005. – 400 с.
4. Токарева Н. М. Сучасний підліток у системі психологопедагогічного супроводу: монографія / Н. М. Токарева, А. В. Шамне, Н. М. Макаренко. – Кривий Ріг, 2014. – 312 с.

Ковальчук Володимир Володимирович,
магістрант 6М-П(з) групи спеціальності 053 Психологія
Навчально-наукового інституту педагогіки і психології
Науковий керівник: канд. психол. наук, ст. викладач Політуєва І.В.

АДАПТАЦІЯ КОЛИШНІХ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ДО УМОВ МИРНОГО ЖИТТЯ: РІЛЬ ТРУДОВИХ КОЛЕКТИВІВ

Актуальність. Проблеми соціально-психологічної адаптації учасників бойових дій нині досліджуються такими вітчизняними і зарубіжними науковцями: В. Алещенком, Н. Бідюком, А. Бірюченком, Ю. Венковичем, В. Гречаніновим, О. Ковальчуком, А. Красильщиковим, С. Кучеренком, Л. Кругловим, О. Миленним, В. Мулявою, В. Осьодлом, О. Саськом, О. Сафіним, Т. Стародуб, О. Хміляром та ін.

Проте недостатнім є рівень наукового осмислення соціальних, психологічних, правових аспектів адаптації колишніх військовослужбовців саме у трудових колективах, зокрема, вивчення ролі роботодавців та профспілкових організацій у цьому процесі, хоча робоче місце є не лише зоною трудової діяльності, а й доступом працюючих до різнорівневих механізмів соціально-економічного та психосоціального забезпечення, колективного самоуправління, трудової демократії тощо.

Метою статті є теоретичний аналіз соціальних, психологічних, правових аспектів адаптації колишніх військовослужбовців у трудових колективах.

Виклад основного матеріалу. Війна, як глобальний суспільний феномен породжує зміни, які вимагають практично від усіх соціальних верств активізації зусиль з підвищення адаптивності до таких змін. Очевидним є те, що успішність подолання кризових ситуацій окремою людиною чи соціальною групою напряму пов'язана з активізацією і нарощуванням адаптаційних ресурсів.

Дослідження психологічних стратегій адаптації до умов і наслідків воєнного конфлікту ґрунтуються на загальних положеннях про адаптацію та адаптивні характеристики особистості. Цій темі приділили увагу Г. О. Балл, О. М. Кокун, Л. А. Лепіхова, О. Г. Мороз, Є. І. Головаха, В. В. Москаленко та ін.

Дослідники визначають соціальну та професійну адаптацію військовослужбовців до умов життя в цивільному середовищі як суспільний процес їх активного пристосування до нових соціальних умов, який передбачає освоєння норм і правил цього середовища, оволодіння професією, спеціальністю, реалізацією своїх прав, у тому числі на працю, формування в собі нових правил поведінки і нового самоусвідомлення, що забезпечує безболісний, комфортний перехід до нових умов життя.

Як зазначає С.Кучеренко [1, с.68] перебування в екстремальних умовах характеризується впливом на психіку людини стрес-факторів підвищеної інтенсивності. Тривалість їх впливу, а також психотравмуючий характер можуть сприяти виникненню змін у психічній діяльності, що знижує ефективність життєдіяльності в мирних умовах. Результати досліджень показують, що соціальний стан військовослужбовців котрі брали участь бойових діях і в даний час демобілізованих, характеризується кризою ідентичності. Значне число військовослужбовців, які брали участь в бойових діях скаржаться, що вони не можуть знайти розуміння в суспільстві, в сім'ї, відчувають труднощі при спілкуванні на виробництві.

Повертаючись додому після виконання своїх обов'язків, майже 93% українських військових «можуть потребувати висококваліфікованої» психологічної допомоги впродовж тривалого періоду часу [2].

Для виявлення потреб та особливостей адаптації колишніх військовослужбовців – ветеранів війни були проведені емпіричні дослідження. За результатами опитування 1043 респондентів - військовослужбовців, проведеного в період з 15 по 25 січня 2024 року Українським ветеранським фондом [3] більшість опитаних (52,87%) планує повернутися до своєї роботи/навчання після демобілізації. Натомість 16,62% дали негативну відповідь, а для решти респондентів було важко дати відповідь на дане запитання. Говорячи про труднощі, які можуть очікувати на військовослужбовців після завершення війни, респонденти найбільше хвилюються про проблеми з фізичним здоров'ям (63,61%), нерозуміння з боку суспільства (63,32%), психологічні труднощі (50,57%), проблеми з оформленням соціальних пільг (42,26%), труднощі з пошуком роботи (39,40%).

Відповідаючи на запитання про перешкоди у сфері зайнятості, з якими можуть зіштовхнутись ветерани у цивільному житті, переважна більшість опитаних вказала такі варіанти відповідей: психічний стан здоров'я (71,14%); недостатня/неконкурентна заробітна плата (68,94%); фізичний стан здоров'я (67,31%); відсутність вакансій за місцем проживання (54,94%). Також ймовірними перешкодами, на які вказують ветерани та військовослужбовці, є: брак знань або втрата навичок (42,28%); відсутність адаптаційного періоду на робочому місці (39,12%); група інвалідності (37,39%); втрата інтересу працювати (36,91%); відсутність підтримки в колективі (27,90%); відсутність можливості опанувати нову професію (21,28%); бажання працювати лише на себе, мати власну справу (15,53%).

Варто зазначити, що соціально-професійна інтеграція колишніх військовослужбовців у цивільне середовище потребує належного фінансування. На нашу думку таке фінансування може бути у тому числі залучено через існуючі механізми колективно-договірного регулювання на рівні трудових колективів на принципах соціального партнерства. У бізнес-середовищі поширюється практика створення спеціальної посади «ветеран-офіцера» та впровадження спеціальних заходів для працівників, які повертаються на свої робочі місця після військової служби, зокрема: програми медичного страхування, консультації психолога для ветерана та членів сім'ї, перекваліфікація у разі потреби, тренінги для персоналу з питань реінтеграції, створення спільноти ветеранів, вшанування пам'яті загиблих та підтримка їх родин [4].

При цьому на рівні громад варто взаємодіяти з органами державної влади та місцевого самоврядування. Урядом України ухвалено рішення про реалізацію експериментального проекту щодо запровадження інституту помічника ветерана в системі переходу від військової служби до цивільного життя (постанова Кабінету Міністрів України від 19 червня 2023 р. № 652). Основна ідея проекту – різнопланова підтримка ветерана з боку уповноваженої людини, котра має розуміння і досвід вирішення всіх потреб та проблем ветерана після повернення його до мирного життя. Помічник ветерана має зустріти в громаді людину, яка повернулася з фронту. Головне завдання представника громади, котрий виконуватиме функцію помічника ветерана, – всебічна допомога і сприяння захисникам та захисницям у повноцінній адаптації до мирного життя: від налагодження побуту й порозуміння в родині до працевлаштування, реалізації проекту власного бізнесу, навчання новим навичкам, реабілітації та лікування, юридичного захисту. Також об'єктом професійної опіки помічника ветерана стануть і члени сімей ветеранів, сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, сімей загиблих (померлих) захисників та захисниць України. [5]

Висновки. Залежно від індивідуально-психологічних особливостей та особистісного потенціалу адаптаційний період у кожної людини відбувається порізно.

При адаптації колишніх військовослужбовців у трудових колективах можливими є прояви відсутності довіри, відстороненості, неадекватного реагування, конфліктності, труднощів у спілкуванні з колегами тощо.

З метою успішної професійної адаптації у колишніх військовослужбовців необхідно знизити рівень тривожності, сформувані почуття безпеки, навчити ефективній комунікації з колегами по роботі, сформувані бачення життєвої перспективи. Цьому можуть допомогти спеціальні програми по роботі з ветеранами (зокрема, запровадження посади «ветеран-офіцера» та виділення відповідних ресурсів), психологічні тренінги, спеціальні заходи підтримки у Колективному договорі, що укладається між адміністрацією підприємства та профспілковою організацією.

Список використаних джерел

1. Кучеренко С.М, Хоменко Н.М Організаційні особливості соціально-психологічної адаптації військовослужбовців, які брали участь у бойових діях, до умов мирного життя. Проблеми екстремальної та кризової психології. 2017. Вип. 21. С. 66–74.
2. Назаренко І. І., Якимець В.М., Печиборщ В.П. Проблемні питання психологічної реабілітації ветеранів учасників антитерористичної операції та військовослужбовців операції об'єднаних сил в Україні (аналітичний огляд літератури). Україна. Здоров'я нації. 2019. № 1 (54) С. 48–58. https://foundationdv.com/sitstatic/Uzn_2019_1_10.pdf
3. Український ветеранський фонд. Актуальні потреби та бачення можливостей для кар'єрного і професійного зростання ветеранів. Січень 2024 року. URL <https://veteranfund.com.ua/analitics/aktualni-potreby-ta-bachennia-mozhlyvostey-dlia-kar-iernoho-i-profesiynoho-zrostannia-veteraniv/>
4. Відеокурс від Veteran Hub: як стати дружньою для ветеранів компанією URL https://docs.google.com/document/d/1f79R1wonZQyNhIBLf1wDpFPnkzzZw_wK-OpHJdKTMSE/edit
5. Адаптація ветеранів війни до мирного життя: помічник ветерана. URL <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/adaptatsiya-veteraniv-viyny-do-myrnoho-zhyttya-pomichnyk-veterana>
6. Проект «Україна – Норвегія». Перепідготовка і соціальна адаптація військовослужбовців та членів їх сімей в Україні. Міністерство соціальної політики України. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/12413.html>
7. Люди війни: навчальний посібник. К.: Видавництво психологічної літератури «Психобук», 2023.150 с.
8. Кондрюкова В. В. Соціально-психологічна адаптація військовослужбовців силових структур, звільнених у запас: навч.метод. посібн. Київ, Гнозис, 2013.116 с.

Заїкіна Наталія Василівна,

магістрантка 6М-П(з) групи спеціальності 053 Психологія

Навчально-наукового інституту педагогіки і психології

Науковий керівник: канд. психол. наук, ст. викладач Полілуєва І.В.

ХІБУКІ - ТЕРАПІЯ ЯК МЕТОД ПОДОЛАННЯ ПСИХІЧНОЇ ТРАВМИ У ДІТЕЙ В УМОВАХ ВІЙНИ

Актуальність. Емоційний стан дітей у період природних катастроф і локальних війн – глобальна проблема сучасності, характерна для багатьох країн і народів, зокрема Ізраїлю, Боснії та Герцеговини, Сирії, Японії. Нині ця проблема набула особливо

гострого характеру в Україні, мешканці якої змушені переносити важкі випробування, включаючи геноцид, масове знищення людей, руйнування звичайного життя, сімейних зв'язків [1].

Діти переживають багато різних психічних травм. Вони стають свідками вбивств, насильства та руйнування будинків. Складний та драматичний процес евакуації з рідних місць. Що сильніший стрес, то більше життєвих ресурсів потрібно дитині для її подолання. Як показує досвід роботи, одним із ефективних засобів роботи з психічними травмами дітей є арт-терапія, яка допомагає побудувати адекватну систему психологічного захисту (Вальдес, 2005). Окремим методом арт-терапії є лялькотерапія. Цей метод заснований на процесах ідентифікації дитини з улюбленою іграшкою. Лялька використовується як проміжний об'єкт, посередник у взаєминах дитини та дорослого (психолога, педагога, лікаря) [2]. Цьому методу присвятив свою працю Ф. Зімбардо (Зинкевич-Евстигнеева, 2001). Показаннями для лялькотерапії є: розв'язання інтра- та інтерперсональних конфліктів; проблема покращення соціальної адаптації; корекційна робота зі страхами, заїканням, порушеннями поведінки; корекція дітей з емоційними травмами; профілактика дезадаптивної поведінки дітей та підлітків.

Ізраїльський клінічний психолог, доктор Шай Хен-Галь, провів дослідження та запропонував терапію іграшкою Хібукі для дітей, які пережили військові події та природні катастрофи. На цьому етапі продовжують існувати та розвиватися різноманітні форми арт-терапії.

Метою статті полягає у теоретичному обґрунтуванні сутності моделі Хібукі - терапії як методу лялькотерапії та її ролі у подоланні психічної травми у дітей.

Виклад основного матеріалу. Ізраїльська програма із застосуванням іграшки, яка має назву «Хібукі», що на івриті означає «обіймашка», була створена для надання допомоги дітям після Другої ліванської війни у 2006 році, потім у 2011 році була використана у роботі з японськими дітьми (для зниження рівня впливу травми від цунамі, яке обрушилося на Японію). Вперше ідея створити м'яку терапевтичну іграшку – Nuggy-Purru (Хібукі, у перекладі на іврит) належить ізраїльському доктору Шай Хен-Галю. Програма розроблена спеціально для посттравматичного психологічного відновлення дітей, створена Американським єврейським об'єднаним розподільчим комітетом («Джойнт») у співпраці з ізраїльським міністерством освіти, службою психологічного консультування та факультетом психології Тель-Авівського університету. Центальною «персоною» програми є м'який плюшевий песик із сумною мордочкою і довгими лапками – «іграшка, що ожила», яка обіймає дітей і просить їх розповісти про свої страхи та проблеми.

Втручання (короткострокова інтервенція, 1-2 зустрічі) було спрямоване на те, щоб спонукати дітей дбати про Хібукі, яку їм подарували. На думку доктора Шай Хен-Галю, терапевтичний ефект його методу полягає в тому, що діти відчувають у Хібукі опору. Дитині дорослий дарує іграшкового песика і каже, що дитина має про нього піклуватися. Діти беруть на себе активну роль, яка сприяє самозаспокоєнню. Замість того, щоб зосередитись на власних тривогах, вони переводять свою увагу на турботу про нового друга. Діти, які отримали іграшку, менше страждають на тривогу і депресію. Що більше вони дбають про Хібукі, то краще почуваються. Терапевтичний песик має дивовижну цілющу силу для дітей, які пережили сильну психічну травму.

До вибору такого втручання (інтервенції) ізраїльського психолога спонукав аналіз літератури, який передбачає, що відповідальність за турботу про інших та заохочення до активного подолання труднощів під час стресових періодів, розширюють

можливості людей та роблять їх менш уразливими та сприйнятливими до стресових ситуацій.

У літературі з лялькотерапії передбачається, що діти з великою ймовірністю проєктують свої почуття та тривоги на іграшкові фігурки (особливо тварин), щоб ідентифікувати себе з цими почуттями та регулювати ці емоції під час догляду за іграшковими фігурками. Крім того, виявлено, що тривожні люди схильні зосереджуватися на собі, їх відчуття і розумові процеси пов'язані зі страхом; а тренування уваги та підвищення самосвідомості можуть призвести до значного зниження рівня тривожності у таких людей.

Запропонований метод Хібукі дає дитині стимул зосередити увагу на почуттях та потребах іграшкового песика, а також на ролі дитини як опікуна, тим самим пропонуючи відволікання від власних страхів та тривоги. Дбаючи про м'яку іграшку, дитина може розв'язати свої страхи та занепокоєння. Дуже важливо, що дитина починає себе почувати компетентним опікуном, а не неспокійною людиною, яка потребує допомоги. До цього процесу підключають батьків дітей, які отримують інструкцію про те, як треба дбати про Хібукі.

Програма, запропонована доктором Шай Хен-Галем, набула розвитку в терапевтичній моделі Хібукі-терапії, яка передбачає тривалу інтервенцію (три-шість місяців). Модель «Хібукі-терапії» ґрунтується на принципі, згідно з яким дитина в активній життєвій позиції може краще адаптуватися до життя після психічної травми. Складові терапевтичної допомоги дитині: активна позиція дитини; зміщення фокусу уваги; перенос емоційного стану з дитини на Хібукі; упевненість та саморозвиток.

Отже, метою моделі «Хібукі-терапія» є підтримка та реабілітація психічного здоров'я дітей, які постраждали від війни та інших несприятливих життєвих подій. Хібукі є важливим інструментом, який допомагає українським дітям впоратися із травмою війни. Хібукі-іграшка, яка вміє обіймати. Важливість обійм, тактильного контакту для дітей неможливо перебільшити. При обіймах позитивні зміни відбуваються в організмі на хімічному рівні: в кров поступає так званий гормон щастя – ендорфін, а також відомий гормон довіри – оксітоцин, який зменшує тривожність та підвищує почуття захищеності. При цьому знижується рівень гормонів стресу, разом з якими йде напруга і приходить безтурботність.

Висновки. Узагальнюючи результати теоретичного дослідження виявлено, що поняття «психічна травма» передбачає шкоду, завдану психічному здоров'ю людини внаслідок інтенсивного впливу несприятливих чинників середовища або гостроемоційних, стресових впливів інших людей на її психіку. Практика використання методу лялько-терапії Хібукі довела високу ефективність моделі «Хібукі - терапія» зі зниження посттравматичних реакцій і стресу серед дітей, що постраждали внаслідок війни або стихійних ліх.

Перспективою подальшого вивчення нашої терапевтичної моделі може стати емпіричне дослідження впливу Хібукі - терапії на відновлення психічного здоров'я дітей.

Список використаних джерел

1. Вальдес Одріосола М. - "Арттерапія у роботі з підлітками. Психотерапевтичні види художньої діяльності." Методичний посібник. Владос, 2005.
2. Maksimov (Sharon), D. (2022). TRANSFORMATION OF MENTAL TRAUMA IN CHILDREN USING THE HIBUKI – THERAPY METHOD. PSYCHOLOGICAL JOURNAL, 8 (2), 18-26.

3. Мерілін Мюррей - В'язень іншої війни. Дивовижний шлях лікування від дитячої травми . Видавництво HRI Press, 2004. – 179 с.
4. Freud A. (1997). The Ego and the mechanisms of defense. The writings of Anna Freud. V. 1, 2. London.
5. Levine P. (1997). Waking the Tiger: Healing Trauma. North Atlantic books, Berkeley.

Євтушенко Олена Іванівна,

магістрантка 6М-П(з) групи спеціальності 053 Психологія

Навчально-наукового інституту педагогіки і психології

Науковий керівник: канд. психол. наук, ст. викладач Поліуєва І.В.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОДОЛАННЯ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Актуальність. Дослідження емоційного вигорання на сьогодні є актуальною проблемою, оскільки потрібне чітке розуміння чинників і впливу емоційного вигорання на психіку людини. Це питання стає ще більш актуальним через не достатність надійної системи психологічних методів запобігання розвитку синдрому емоційного вигорання у сучасних умовах. Особливо важливим є вивчення цієї проблеми у педагогічній діяльності, незалежно від того де працює педагог – у закладі дошкільної, загальної середньої, позашкільної чи вищої освіти. Адже педагогічні працівники вкладають багато зусиль і енергії в те, щоб встановити довірчі стосунки зі своїми учнями, підтримувати плідні взаємини з колегами, а також зберігати емоційну рівновагу та керувати своїми почуттями під час професійного спілкування.

Метою статті є теоретичне обґрунтування та експериментальне дослідження психологічних особливостей емоційного вигорання педагогічних працівників у сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу.

Сучасні наукові дослідження зафіксують значне збільшення кількості педагогічних працівників, які відчувають себе виснаженими чи емоційно виснаженими, що негативно впливає на продуктивність їхньої діяльності [2,3].

Із огляду на зростаючу поширеність синдрому емоційного вигорання, цей феномен викликає все більший інтерес у вчених з різних галузей, а саме: психологів, педагогів, філософів, лікарів тощо. За останні тридцять років, ці вчені активно досліджують цю проблему. Аналіз наукової літератури підтверджує, що емоційне вигорання стало об'єктом дослідження як зарубіжних, так і вітчизняних учених. Вони досліджують характер та структуру синдрому емоційного вигорання (про це пишуть такі вчені, як Л.М. Карамушка, С.Д. Максименко, В.Є. Орел та ін.) [3,4], а також розробляють методи його діагностики (роботи таких дослідників, як В.В. Бойко, Н.Є. Водоп'янова, С.Джексон, К.Маслач, О.С.Старченко тощо) [6,7,9].

На сучасному етапі розвитку міжнародної науки, феномен емоційного вигорання є об'єктом дослідженням низки галузей психологічної науки. Його вивчають у психології стресових станів, розглядаючи вигорання як результат стресу. Також, цей явище аналізується в рамках психології професійної діяльності, де воно вбачається як одна з форм професійної деформації. Екзистенційна психологія розглядає вигорання як стан фізичного і психологічного виснаження, що настає внаслідок тривалого перебування в емоційно напружених ситуаціях [9].

За загальним визнанням спеціалістів, педагогічна діяльність - це один із видів професійної діяльності, що найбільше деформує особистість людини. Комплекс економічних проблем, що сьогодні склалися (війна, невисока заробітна плата, недостатня технічна забезпеченість тощо), а також соціально-економічних, пов'язаних з падінням престижу педагогічної професії, робить працю вчителя надзвичайно емоційно напруженою. Знижуються показники фізичного та психічного здоров'я вчителів у зв'язку зі збільшенням педагогічного стажу. Усі ці фактори здійснюють руйнівний вплив на емоційну сферу педагога. У нього зростає кількість афективних розладів, з'являються почуття незадоволеності собою та своїм життям, труднощі у встановленні контактів з учнями, колегами, оточуючими людьми. Ці симптоми негативно відображаються на всій професійній діяльності педагога, погіршуються результати його роботи, знижується рівень задоволеності власною діяльністю. Таким чином відбуваються зміни у мотиваційній сфері педагога і розвивається синдром емоційного вигорання.

Із огляду на зазначене вище було проведено дослідження емоційного вигорання педагогічних працівників Білопільського ліцею № 2 імені С.М. Гордієнка Білопільської міської ради Сумської області. Усього залучено 20 респондентів із числа педагогічних працівників цього закладу освіти.

Були використані такі методи: теоретичні, емпіричні, інтерпретаційні, математичні.

Для розв'язання поставлених завдань щодо дослідження емоційного вигорання педагогічних працівників, було використано психодіагностичні методики, а саме:

- 1.Методика «Діагностика рівня емоційного вигорання» (В. В. Бойко);
- 2.Методика «Синдром «вигорання в професіях системи «людина - людина» (Г.С.Нікіфоров).

У процесі проведення методики «Діагностика рівня емоційного вигорання» (В.В. Бойко) було встановлено, що на стадії емоційного вигорання знаходиться 30 % респондентів, а саме 6 досліджуваних; 50 %, а саме 10 респондентів мають стадію резистентії; та 20%, а саме 4 педагогів знаходяться на стадії напруження.

Згідно з результатами, що були отримані у процесі проведення методики «Синдром «вигорання в професіях системи «людина - людина» (Г.С.Нікіфоров) можна стверджувати, що за шкалою «емоційне виснаження» 40 % тобто 8 респонденти мають високий рівень виснаження, 50 %, а саме 10 досліджуваних мають середній рівень та 10% тобто 2 педагог має низький рівень емоційного виснаження.

По шкалі «деперсоналізація» результати наступні: 40 % - 8 досліджуваних мають високий рівень, 40 %, а саме 8 мають середній рівень, а 20% тобто 4 респондентів мають низький рівень деперсоналізації.

За шкалою «редукція особистісних досягнень» 10%, а саме 2 респонденти мають високий рівень, 60 % тобто 12 досліджуваних мають середній рівень, та 30%, а 6 педагогів мають низький рівень.

Згідно отриманих даних, можна констатувати що, за шкалою «емоційне виснаження» менше половини респондентів мають високий рівень емоційного виснаження, половина респондентів мають середній рівень. Та менше чверті досліджуваних мають низький рівень, що характеризується заниженим емоційним фоном, байдужістю, емоційним перенасиченням.

За шкалою «деперсоналізація» виявлено що, більше третини респондентів мають високий та середній рівні, а менше третини мають низький рівень. Це проявляється у деформації стосунків з іншими людьми. В одних випадках це може бути зростання залежності від інших людей, у інших – зростання негативізму, цинічності налаштувань і почуттів щодо інших людей.

За шкалою «редукція особистісних досягнень» виявлено що, менше чверті респондентів мають високий рівень, більше половини респондентів мають середній рівень, та третина має низький рівень. Усе це полягає або в тенденції до негативного оцінювання себе, своїх професійних досягнень та успіхів, негативізму щодо службової гідності і можливостей, або у нівелюванні особистої гідності, обмеженні своїх можливостей, обов'язків щодо інших тощо.

Висновки. Одним з негативних наслідків зіткнення особистості зі складними умовами сучасного життя є поява емоційного вигорання - парадокс дезадаптації, що характеризується втратою індивідуального творчого настрою стосовно своїх вчинків, дестабілізацією міжособистісних стосунків у системі «людина-людина», прояви агресивності (дратівливість, страх, неспокій, тривога, гнів), психосоматичні розлади.

Результати дослідження засвідчили, що у педагогічних працівників Білопільського ліцею № 2 імені С.М. Гордієнка Білопільської міської ради Сумської області спостерігається підвищений рівень емоційного вигорання. Часто спостерігаються висока втомленість, втрата мотивації та відчуття безсилля щодо своєї професійної діяльності. Головними факторами, що спричиняють емоційне вигорання, є війна, велике навантаження роботою, недостатня підтримка з боку різних освітніх інституцій, відчуття ізоляції або відчуженості від колег.

Отже, педагоги потребують підтримки і заходів з профілактики емоційного вигорання. Важливо своєчасно реагувати на ці ознаки і надавати педагогам необхідну допомогу та підтримку для збереження їхнього психічного здоров'я і професійної ефективності; розробити індивідуальні плани підтримки для педагогів з високим рівнем емоційного вигорання; організувати регулярні тренінги зі стресостійкості та емоційного контролю для педагогічного колективу тощо.

Список використаних джерел

1. Авраменко М. Л. Профілактика емоційного вигорання працівників соціальної сфери. 2008. С. 53.
2. Балакірєва К.О. Методичні рекомендації «Профілактика та подолання професійного та емоційного вигорання». URL - <https://tinyurl.com/4f6bcafk>
3. Бещук-Венгерська Н.В. Профілактика синдрому професійного вигорання у педагогів. Методичний посібник / Бещук-Венгерська Н.В. – Вінниця: ММК, 2015). URL - <https://dorobok.edu.vn.ua/article/pdf/1257>
4. Говорун М. В. Проблема «емоційного вигорання»: порівняльний аналіз різних професійних груп. Кам'янець–Подільський, 2008. Вип. 10: Матеріали III–ї Міжнародної науково–практичної конференції «Сучасні тенденції розвитку корекційної освіти». С. 52–55). URL - <http://surl.li/mauki>
5. Гриньова М. В. Саморегуляція: навч.-метод. посіб. Полтава : АСМІ, 2008. 268 с.). URL - <http://surl.li/maukz>
6. Думанська Г. Синдром емоційного вигорання у педагогів / Г. 92 Думанська // Психолог. – 2010. – № 45. – С. 3-5. URL - <http://surl.li/mauml>
7. Зайчикова Т. В. Профілактика та подолання синдрому «емоційного вигорання» у вчителів: соціально–психологічні та гендерні аспекти. Навчальна програма. К. : «Міленіум», 2004. С. 24. URL- <http://surl.li/maunl>
8. Іваненко Б. Б. Психопрофілактика синдрому психічного вигорання: об'єктивування особистісної проблематики в малюнках майбутніх практичних психологів на теми: «Я – психолог» та «Я в службовій ситуації». К., 2007. Вип. 19 (43). С. 86–109). URL - <https://mydisser.com/dfiles/63547437.doc>

9. Карпенко З. С. Експериментально–психологічна модель профілактики емоційного «вигорання». К., 2007. Вип. 19(43). С. 113–117. URL - <https://jarch.donnu.edu.ua/article/view/11687/11562>
10. Лашенко С. В. Про «вигорання» і джерело оптимізму. Кримська світлиця. 2006. №1. С. 16–19.). URL - <https://jarch.donnu.edu.ua/article/view/11687/11562>

Ігнатенко Аеліта,
магістрантка 6М-П(з) групи спеціальності 053 Психологія
Навчально-наукового інституту педагогіки і психології
Науковий керівник: практи. психолог ЗОШ № 1 Габенко Л.І.,
Консультант: канд. психол. наук, доц. Полілуєва І.В.

ПСИХОЛОГІЧНИЙ СТАН УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ ЯК НАУКОВА ПРОБЛЕМА

Актуальність. Проблему вивчення особистості військовослужбовців у кризових умовах військової служби почали активно розробляти з початку 90-х років минулого століття (М. Андреев, В. Андросюк, С. Захарова, Л. Казміренко, Т. Левашова, А. Папкін та ін.). Водночас, недостатньо уваги надається дослідженням психіки військових у контексті особистісного та діяльнісного наукових підходів. Представники військової психології зазначають, що діяльність бійця під час війни характеризується специфічними рисами, оскільки її реалізація відбувається в умовах постійної загрози втрати здоров'я або, навіть, життя. Саме тому, обрана тематика є важливою як у науковому, так і соціальному контексті.

Метою статті є теоретичне осмислення психологічних характеристик учасників бойових дій.

Виклад основного матеріалу. В. Кремінь на основі проведеного дослідження, робить висновок про те, що формування психологічної підготовки ґрунтується на загальних психологічних механізмах реалізації психологічної готовності військових до бойових дій [3, с. 232]. При цьому, особлива увага акцентувалася на вивчення емоційних аспектів діяльності військових.

Досвід бойових дій передбачає наявність такої кризової ситуації, коли людина перманентно перебуває у сильному стресі, для подолання якого потрібно реалізувати суттєві вольові зусилля. Така тенденція має, зазвичай, виражені негативні наслідки: майже всі учасники бойових дій неминуче переживають трансформації фізичного та психічного стану, що призводить до виникнення психологічних проблем. Особливу увагу науковці звертали на мотиваційну складову діяльності військових, де, в першу чергу, виокремлюють соціально значущі, етичні спонуки.

Сміливість і прагнення до героїзму характеризуються науковцями як прояви вольової сфери. Спроба їх вивчення передбачає з'ясування мотивів поведінки, специфіки вольової та емоційної сфер психіки. Суспільно значущі аспекти перетворюючись на особистісно значущі стимулюють появу у структурі психіки реальних тенденцій і найбільш дієвих мотиваційних факторів.

Діяльність військових в зоні бойових дій детермінується впливом на особистість різних стресових факторів. Тривалість впливу таких чинників, а також їх травмуючий характер, можуть визначати появу трансформацій у психіці воїна, що знижують

ефективність можливостей людини під час бою та можуть негативно проявлятися у звичайних, мирних умовах.

Наукові розвідки вітчизняних і зарубіжних дослідників демонструють, що фізичне переміщення солдат з поля бою у мирне життя не завжди передбачає його розумове, емоційне, перцептивне повернення до обстановки повсякденних, «звичайних» стосунків. На думку А. Грись, однією з ключових функцій психолога у процесі реалізації психологічної допомоги військовим є робота над важкими психоемоційними станами, а також стимулювання позитивного перетворення особистого негативного досвіду і конструювання системи життєвих перспектив [1, с. 101]. Здатність особистості до адекватної поведінки в умовах військових дій передбачає достатній рівень розвитку емоційно-вольової стабільності.

Як зазначає М. Корольчук, ефективність управління емоційними станами визначається структурою вольового регулювання, рівнем інтелектуального розвитку і ступенем рефлексії [2]. З огляду на це, емоційно-вольова стійкість передбачає наявність таких складових: 1) емоційний – здатність керувати власними емоціями; 2) вольовий – уміння здійснювати поведінкову регуляцію та організацію дій, вчинків відповідно до системи визначених цілей; 3) пізнавально-прогностичний – визначає об'єктивність оцінки та передбачення наслідків ситуації, поведінки інших людей; 4) мотиваційний – система спонук до певних дій, залежно від структури ціннісних орієнтацій.

В умовах загрози життю та здоров'ю у людини значно знижується почуття безпеки, у поведінці починає домінувати емоційна складова, переважають інстинктивні реакції, знижується осмисленість, критичність власних дій та здатність до саморегулювання. В емоційних станах проявляються страх, тривога, напруга гнів, почуття провини, апатія, депресивні стани тощо. Досить часто постраждала людина передає оточуючим власні емоційні переживання. Стан учасника бойових дій видає реакцію на пережиті події: відбувається постреакція на травмуючі події. У плані короткострокової перспективи при аналізі переживань людини, яка перебуває у ситуації військової небезпеки, більш коректно говорити не про емоційні, а про рефлексивні реакції на екстремальну ситуацію. Проте, поступово такі прояви набувають емоційного характеру [6].

У поведінці військових майже завжди фіксуються суттєві зміни, що визначаються пережитими подіями. У комунікації та сфері міжособистісних стосунків воїнів проявляється агресивна поведінка (не завжди вмотивована), конфліктність з родичами та колегами, дистанціювання, екстернальний локус контролю, зловживання наркотичними речовинами та алкогольними напоями [1, с. 239]. В учасників бойових дій можуть проявлятися періодичні яскраві сновидіння на сюжети воєнних ситуацій, нав'язливі спогади про травмуючі події, що супроводжуються інтенсивними, негативними переживаннями, раптові емоційні спалахи із «поверненням» до кризових обставин війни. Часто виникають суїцидальні думки, що можуть закінчитися реальним здійсненням намірів.

Результати вивчення поведінки людини в екстремальних ситуаціях свідчать про те, що поведінка військових відрізняється від поведінки в умовах інших кризових обставин. Так, якщо у ситуаціях стихійних лих і техногенних катастроф людина може діяти відповідно до інстинкту самозбереження (втекти, сховатися тощо), то воїни у найбільш кризові моменти бою змушені діяти всупереч інстинктам та фізіологічним потребам, керуючись «вищими» цілями та інтересами (народу, держави, суспільства тощо). Військові зобов'язані продовжувати реалізацію бойового завдання, долаючи опір власної біологічної сутності. Тобто, виникає внутрішній конфлікт між страхом і обов'язком, що, зазвичай, викликає більш яскраві переживання, ніж зовнішні події [5, с. 103].

Варто зазначити, що тривалість реакції відповіді на стресовий фактор обумовлюється значущістю відповідної інформації. У нормі така реакція може тривати від кількох тижнів до кількох місяців після кризової події. При виникненні несприятливих чинників (зовнішніх або внутрішніх) стресові переживання проявляються протягом тривалого проміжку часу, що вказує патологізацію такого реагування.

Кожен військовослужбовець індивідуально реагує на воєнні дії, однак, будь-яка людина, яка повернулася з війни, потребує часу для пристосування до обставин звичайного, мирного життя. Особливо сильні переживання виникають у перший місяць після повернення з зони бойових дій – такі реакції є нормальним компонентом адаптаційного процесу. Більшість колишніх бійців пристосовуються до умов мирного життя протягом кількох.

На думку А. Терешук існує низка типових симптомів, що супроводжують військових після повернення з війни [6]:

1. Фізичні реакції – безсоння, перманентна втома, проблеми з шлунково-кишковим трактом, сильний головний біль та підвищене потовиділення при думках про війну, швидкий пульс (серцебиття) і нерівне дихання, загострення хронічних захворювань.

2. Емоційні реакції: кошмари; часті негативні спогади про воєнні дії, гнів, ненависть, тривога, відчуття безпорадності, відчуття смутку, самотності, відчуття збудження, схвильованість, шок, заціпеніння, нездатність переживати позитивні емоції, необґрунтоване погіршення настрою, почуття сорому, самоосуду, відсутність впевненості у майбутньому.

3. Поведінкові реакції: труднощі концентрації уваги; підвищена чутливість до голосних звуків, надмірна пильність, нав'язливі думки про безпеку, уникання людей або місць, пов'язаних з кризовим чинником, надмірне вживання алкоголю, надмірне паління, вживання наркотиків, поганий апетит, відсутність піклування про своє здоров'я, проблеми з виконанням повсякденних професійних або родинних обов'язків, агресивне керування автомобілем.

Колишні учасники бойових дій можуть діяти неадекватно, зустрічаючись з повсякденними сімейними проблемами. Близьким слід пам'ятати, що гнів та агресія є звичними реакціями під час переживання бойового стресу. Варто зауважити, що багато сімей військовослужбовців відмічають також позитивні зміни у бійців, які повернулися з війни: нова особистісна зрілість, зростання цінності сім'ї та часу, проведеного з близькими, почуття впевненості у собі та у власній родині, розуміння свого призначення. Військовий може більше орієнтуватися на свої духовні цінності й переконання. Тому багато поранених воїнів висловлюють бажання продовжувати захищати державу. Важливо усвідомлювати, що і позитивні, і негативні реакції бойового стресу можуть проявлятися комплексно [4, с. 5-6].

Висновки. Отже, можна зробити висновок, що основними проявами дезадаптації колишніх учасників бойових дій мирному життю є схильність до переживання стресів, тривожність, дратівливість, немотивована агресія, поведінкова нестабільність. При таких проявах психіки навіть найменш істотні перешкоди можуть призвести до неадекватних і навіть деструктивних реакцій, соціальної ізоляції, страху переслідування, почуття провини за смерть товаришів і власне життя; ідентифікація себе із загиблими товаришами. Також у колишніх учасників бойових дій можуть проявлятися позитивні тенденції: зростає орієнтація на духовні цінності, впевненість у собі та оптимізуються стосунки з родиною.

Список використаних джерел

1. Актуальні проблеми психологічної допомоги, соціальної та медико-психологічної реабілітації учасників антитерористичної операції: матеріали міжвідомчої науково-практичної конференції (Київ, 26 травня 2016 р.). Міністерство оборони України,

Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського. К.: НУОУ, 2016. 400 с.

2. Корольчук М.С. Психофізіологія діяльності / Підручник для студентів вищих навч. закладів. К.: Ельга, Ніка-Центр, 2003. 400 с.

3. Кремень В.Г. Психологія професійної діяльності офіцера : підручник [для вищих військових навчальних закладів]. Хмельницький: Академія ПВУ, 1999. 488 с.

4. Майстренко Т. М. Повернення з зони бойових дій. Пам'ятка для сімей військовослужбовців, які повернулися з зони АТО. Вид-во Євенок О.О., Житомир. 2015. 32 с.

5. Психологічне забезпечення працівників ОВС та військовослужбовців Національної гвардії – учасників антитерористичної операції: монографія / Л.А. Кирієнко, С.В. Кушнар'єв. К.: ДНДІ МВС України, 2015. 123 с.

6. Терещук А. Д. Психоемоційний стан і поведінка військовослужбовців, що повернулися із зони АТО. Актуальні проблеми психології: зб. наук. пр. Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Психологія особистості. Психологічна допомога особистості. 2017. Т. XI: Вип. 15. С. 526–53

НАУКА ТА ОСВІТА В УМОВАХ ВІЙНИ:

Глухівський національний педагогічний
університет імені Олександра Довженка

1874 - 2024

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ФІЛОЛОГІЇ ТА ІСТОРІЇ

СЕКЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ, ЛІТЕРАТУРИ ТА МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ

Бугасць Юлія Василівна,

магістрантка 1 року навчання спеціальності 014 Середня освіта

(Українська мова і література) Навчально-наукового інституту філології та історії

Науковий керівник: д-р пед. наук, доц. Гоголь Н.В.

УКРАЇНСЬКИЙ ПИСЬМЕННИК СЕРГІЯ ПЛАЧИНДИ – ДОСЛІДНИК НАЙДАВНІШОЇ МІФОЛОГІЇ УКРАЇНИ (ЗБІРКА «МІФИ І ЛЕГЕНДИ ДАВНЬОЇ УКРАЇНИ»)

Комплекси народного світогляду впливають на творення ментальності народу. У первісному періоді розвитку колективної свідомості духовне бачення Всесвіту складалося зі стихійно уладнаної системи духовних бачень та понять, які сприймалися людиною у формі поетичних образів. Саме з такої особливості людської психіки й народилося мистецтво – важливий складник душі народу. Наші предки – праукраїнці-русичі створювали свої красиві, мудрі й захопливі легенди й перекази, літописні оповіді, в яких збережено історичну пам'ять народу. Сьогодні багато чого з того забулося, дещо навіки втрачено, бо тисячу років перебували в забутті найстародавніші духовні скарби українського народу – міфи й легенди дохристиянської доби. Нині надзвичайно важливо читати давні оповіді в переказі сучасних українських письменників. Збірка «Легенди і міфи давньої України» відомого письменника, літературознавця і лінгвіста, краєзнавця і етнографа Сергій Плачинди певною мірою відроджує величний пантеон міфічних героїв і персонажів, що їх створила поетична уява праукраїнців.

Метою наукової розвідки є висвітлити життєвий і творчий шлях С. Плачинди, а також схарактеризувати збірку «Легенди і міфи давньої України», визначити її роль і значущість у збереженні та популяризації української міфології й розуміння власного українського коріння.

Сергій Петрович Плачинда, відомий під літературним псевдонімом Сергій Кожухар, народився 18 червня 1928 року на хуторі Шевченкове в Кіровоградській області. Він отримав базову освіту в місцевій школі, а після її закінчення вступив на філологічний факультет Київського державного університету. Під час навчання в університеті майбутній письменник виявив інтерес до літературних досліджень та почав активно публікувати свої твори. Закінчивши філологічний факультет Київського державного університету в 1953 році, потім аспірантуру при Інституті літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР, надалі працював науковим співробітником цієї установи.

Сергій Петрович Плачинда є автором різноманітних літературних творів, серед яких повісті, нариси, романи, публіцистика, казки для дітей та історичні повісті. Його творчість охоплює такі повісті, як «Синьоока сестра» (1962), «Де лани широкополі» (1963), «Дума про людину» (1974), «Взяти на себе» (1981). Сергій Плачинда також відомий своїми нарисами та книжками нарисів, серед яких «Кам'яна веселка» (1962), «Степові невгомони» (1962), «Там, де тихая Вись» (1977), «Хліб і совість». Він також писав казки для дітей, наприклад «Мандрівець із Піщаної Галявки» (1967) та ін. С. Плачинда є автором літературознавчих монографій, таких як «Композиція і характери в новелах Ю. Яновського» (1957), «Майстерність Ю. Яновського» (1969), а також першої

в постсталінській Україні книги про О. Довженка «Олександр Довженко» (1964). Письменник опублікував та упорядкував книгу «Довженко і світ. Творчість Довженка в контексті світової культури» (1984), що свідчить про його внесок у вивчення та збереження української культурної спадщини.

Сергій Плачинда є лауреатом Міжнародної літературної премії ім. Івана Кошелівця за 2001 рік. Як патріот своїх країни С. Плачинда був активним учасником Народного Руху України та засновником Української селянської демократичної партії. У 1960 році його звільнили з роботи «за український націоналізм». Також його книга історичних повістей «Неопалима купина» (1968) була вилучена з бібліотек і продажу за «націоналістичний ухил». В останні роки життя працював старшим науковим співробітником [Національного науково-дослідного інституту українознавства та всесвітньої історії](#). Досліджував праісторію та найдавнішу міфологію України. Відійшов у засвіти Сергій Петрович 7 вересня 2013 року у віці 85 років. 17 жовтня 2019 року на будинку по вул. Олесь Гончара, 52, де жив С. П. Плачинда, відкрито меморіальну дошку.

С. Плачинда зробив значний внесок у розвиток української літератури та культури загалом, розкриваючи у своїх творах багатство національної спадщини. Письменник презентує широкий спектр українських міфів та легенд, відтворюючи їх у літературній формі. Збірка «Міфи і легенди Давньої України» дозволяє читачеві поглиблено зрозуміти українську культуру та ідентичність через міфологічні образи. Автор розглядає українські міфи й легенди як джерело цінностей, моральних принципів та національної самосвідомості, використовує міфологічні образи для розкриття історичних аспектів української культури.

Книга «Легенди і міфи давньої України» Сергія Плачинди є справжнім втіленням величного пантеону міфічних героїв і персонажів, які були створені поетичною уявою праукраїнців. Вона пропонує читачам захопливу подорож у світ найстародавніших духовних скарбів українського народу. Кожна історія, легенда та міф має свій унікальний початок, який поглиблює наше розуміння давніх українських вірувань та духовності. Письменник на сторінках книги розповідає про давніх українських божеств: Берегиню – захисницю домашнього вогнища та української роди від усіляких бід, Сварога – бога вогню і ковальства, Білобога – бога білого дня, щастя і здоров'я, Чорнобога – бога ночі, підземного мороку пекла, Мару – богиню зла, ворожнечі та смерті тощо. Кожна історія переплітається з магією, надаючи читачам можливість зануритися в атмосферу давніх ритуалів, свят та обрядів, перенестися у минуле. Кожна оповідь сповнена таємничості та відкриває перед читачами таємниці давньої України.

Отже, Сергій Плачинда запропонував широкому читацькому загалу унікальний погляд на народну мудрість, релігійні переконання і звичаї праукраїнців, розкрив перед нами світ уявлень наших пращурів про божества, героїв та загадкові створіння. «Легенди і міфи давньої України» Сергія Плачинди – це незабутня збірка, що розкриває багатогранний світ української культури та духовності, магічно зближує нас із нашими коріннями, нагадуючи велику силу народного спадку, який пронизує нашу культуру та ідентичність.

Список використаних джерел

1. Плачинда С. Легенди і міфи давньої України. URL: <https://www.yakaboo.ua/ua/legendi-i-mifi-davn-oi-ukraini.html>
2. Плачинда С. Словник давньоукраїнської міфології. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Plachynda/Slovnyk_davnioukrainskoi_mifolohii/

Мочалова Ольга Євгенівна,
студентка 2 курсу спеціальності 014 Середня освіта
(Українська мови і література) Навчально-наукового інституту філології та історії
Науковий керівник: д-р пед. наук, доц. Гоголь Н.В.

ОСОБЛИВОСТІ ВІДОБРАЖЕННЯ ЛІРИЧНИХ ГЕРОЇВ У ПОЕТИЧНІЙ ЗБІРЦІ С. ЖАДАНА «ТАМПЛІЕРИ»

Серед численних імен українських авторів кінця XX – початку XXI ст. слід звернути увагу на ім'я Сергія Жадана, який є одним із перших поетів літературних дев'яностих. Нині митець бере активну участь у сучасному літературному процесі. Творчість Сергія Жадана багато перекладають і досліджують. Він презентує нові книги, пише не тільки поезію, а й прозу. Однак його тексти зрозумілі далеко не всім: старше покоління не сприймає його сучасності, а молодше вже не розуміє метафор чи прихованих натяків на реальність радянської доби. Ця неможливість правильно трактувати прочитане стає бар'єром між автором і читачем.

Художній доробок Сергія Жадана привертає увагу літературознавців. Варто наголосити, що вагомий внесок у дослідження його літературної спадщини зробили Л. Ганжа, Т. Гундорова, І. Дзюба, А. Кушнір, С. Підопригора, Р. Харчук та ін. Аналіз лірики С. Жадана репрезентовано в наукових студіях вітчизняних літературознавців. Зокрема, Богдан Пастух і Ольга Шаф розглядають урбаністичні мотиви в ліриці митця, Лариса Литвин акцентує на інтерпретації біблійних образів та мотивів у поетичних текстах автора, Юлія Вишницька та Алла Демченко досліджують варіації міфосценарію початку у збірках поета та міфопоетичну танатологію в його ліриці. В аспекті нашого дослідження привертають увагу праці Лариси Березовчук, Анни Білої, Івана Дзюби, які схарактеризовують творчий портрет С. Жадана. Так, до прикладу, І. Дзюба у книзі «Чорний романтик Сергій Жадан» відмічає асоціативність у творах поета та вказує світове значення поезій митця [1]. Учених-літературознавців цікавить своєрідність авторського стилю автора, його образність, метафоричність, полісемічність та багатоаспектність проблематики, особливості лексики, втілення міфологічних та релігійних образів.

У своїй науковій розвідці ми ставимо за мету дослідити особливості відображення ліричних героїв поетичної збірки «Тамплієри». Збірка відкриває читачеві такі поетичні рефлексії на війну, як-от: «Життя Марії», «Антенa». Сергій Жадан, будучи громадянином, письменником, уродженцем Луганщини та волонтером, має глибоке розуміння настроїв українців і чутливо реагує на всі події сьогодення.

Поетичну збірку «Тамплієри» можна вважати своєрідним нагадуванням про присутність війни (в анотації – «Тамплієри – 39 віршів про війну, яку ніхто не оголошував...»). У такий спосіб письменник висловлює громадянську, суспільно-політичну позицію. Ліричні герої поезій, як пише В. Левицький, «не сповідально-балакучі й розмиті, а достатньо діяльні та впізнавані» [3, с. 11]. «Книга про них – про людей, які сьогодні намагаються тримати цей хребет батьківщини, цю конструкцію, з якої поступово вибудовуються риси того, що можна назвати нашим майбутнім», – як стверджує С. Жадан [2, с. 7]. Отже, у цій збірці основний акцент приділено людям Сходу України під час війни, яка, на жаль, триває і сьогодні. Автор описує цих людей як частину ландшафту їхньої маленької батьківщини, а також в рамках загальнонаціонального контексту України.

Як і в попередніх збірках, письменник вдається до афористичного висловлювання,

у чому простежується публіцистична загостреність думки: «Жити потрібно там, де тебе не лякає смерть», «Батьківщина – це там, де тебе розуміють, коли ти говориш вві сні», «Провидіння завжди стереже того, хто навіть не думав тікати», «Не треба рятувати світ, спробуй урятувати хоча б когось», «За війною найкраще спостерігати на відстані», «Мова зникає, коли нею не говорять про любов». В. Левицький пояснює це наслідком співпраці С. Жадана з рок-музикантами, нестачею лідерів громадської думки [3, с. 11].

Автор виявляє схильність до коротких, виразних фраз і точного висловлення, яке спостерігається і в його інших поетичних збірках, що свідчить про наявність індивідуального стилю письменника. Можна розглядати й використання біблійних образів у збірці «Тамплієри» як вираження суспільно осмисленої необхідності знаходити в змінному, апокаліптичному світі, особливо в умовах війни, стійкі цінності та орієнтири. Верлібр дає авторові відчуття свободи поетичного вислову, а улюблений стилістичний прийом ампліфікації не створює ефекту монотонності сказаного, а зобов'язує самого письменника до кристалізації думки, акцентуації на головному. Зважаючи на те, що урбаністика зазвичай потрапляє в поле зору Сергія Жадана, в «Тамплієрах» місто наділене позитивним і негативним значенням, його творять символічні бінарні опозиції «світла – темряви», «життя – смерті». Домінантний настрій віршів – тривога. Філософ-екзистенціаліст Пауль Тіллх ґрунтовно проаналізував онтологію тривоги і виокремив три її типи: тривогу долі і смерті, порожнечі і відсутності змісту, вини і осуду [4]. Саме ці види тривоги проявляються у збірці «Тамплієри» С. Жадана на рівні змісту і на рівні стилю. В емоційно-чуттєвій та екзистенційній площинах ці символічні опозиції можна розподілити на дві групи: – з негативними конотаціями, які утілюють образи чи символи тривоги (смерть, мерці, чума, вода, ніч, темрява, змія, бритва); – з позитивними конотаціями, які стають образами чи символами надії (сонця, дому, каменя, біблійного образу Йони, жінки (Прекрасної Дами)). Доречними у цьому контексті проступають алюзії, реконструкція біблійного міфу як улюблені художні прийоми автора. Публіцистична загостреність проявилася у сконденсованих поетичних рядках-афоризмах. З огляду на окреслені тези необхідне подальше теоретичне осмислення особливостей творчості С. Жадана в контексті сучасної української літератури.

Сергій Жадан – один із визначних письменників української літератури. Переважно у творах він не використовує мовних штамів, натомість створює свої, які передають настрої, емоції та ситуацію. Зрозуміло, що поет не намагається підлаштувати їх під літературні норми. Одна з особливостей поетичного стилю Сергія Жадана – це вживання жаргонної лексики, що прослідковується у багатьох інших митців, які починали активну суспільну та художню діяльність наприкінці 80-х – на початку 90-х років ХХ століття.

Основні ознаки, притаманні поезії С. Жадана такі: автобіографічність, іронічність, відвертість. Багато його творів присвячені Харкову, але було б неправильно трактувати їх лише як урбаністичні. Поет у своїх текстах часто поєднує мотиви співіснування штучного й природного в їхній цілісній взаємодії. Крім того, автор вдається до свого, особливого трактування біблійних сюжетів, які зазнають кардинальних трансформацій.

Список використаних джерел

1. Дзюба І. М. Чорний романтик Сергій Жадан. К. : Либідь. 2017. 112 с.
2. Жадан С. Тамплієри. Поезії. Чернівці : Книги–ХХІ; Meridian Czernowitz, 2016. 120 с.
3. Левицький В. Важкі сні трубадурів. *Літературна Україна*. 2016. № 45 (24 листопада). С. 11.
4. Тіллх П. Мужність бути. Небуття і тривога. «Ї». 2005. № 37. С. 8–29.

Кохан Аліна Сергіївна,
магістрантка 61-У групи спеціальності 014 Середня освіта
(Українська мова і література) Навчально-наукового інституту філології та історії
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Гричаник Н. І.

ЖАНРОВІ МОДИФІКАЦІЇ РОМАНУ СОФІЇ АНДРУХОВИЧ «ФЕЛІКС. АВСТРІЯ»

Серед плеяди майстрів сучасної художньої прози особливе місце належить Софії Андрухович – відомій українській письменниці-постмодерністці, перекладачці, публіцистці. Її твори («Жінки їхніх чоловіків», «Сьомга», «Літо Мілени», «Старі люди», «Амадока») дуже стрімко здобули популярність серед пересічного читача і стали літературними бестселерами.

Важливе місце у творчій спадщині прозаїка належить складному за жанром роману «Фелікс. Австрія», що отримав широке національне визнання: переможець конкурсу «Книга року ВВС – 2014», лауреат премії фонду Лесі та Петра Ковалевих (США), лауреат спеціальної відзнаки на Львівському форумі видавців. На сьогодні даний твір становить предмет зацікавлення літературознавців (Н. Корнієнко, Є. Нестерович, Д. Тарадай, Р. Харчук та ін.), які робили екскурс у творчу історію роману, розкривали ідейно-тематичний зміст, окреслювали коло проблем, характеризували образну систему. Дискусійним і відкритим залишається питання жанрової приналежності роману «Фелікс. Австрія».

Мета наукової розвідки – розкрити жанрову своєрідність роману С. Андрухович «Фелікс. Австрія», враховуючи сучасні літературознавчі напрацювання.

Софія Андрухович, говорячи про власний роман, зазначає, що її мета – відтворити внутрішні зміни, що відбуваються в людині, показати, як суб'єктивні чинники впливають на формування внутрішнього світу особистості. Відповідно відтворити цей процес, використовуючи специфічні ознаки одного жанру, практично неможливо. Відтак необхідно звернутися до наукових потрактувань метажанру твору «Фелікс. Австрія», адже, як зауважила Т. Бовсунівська, у сучасному літературному процесі «художник мислить вже не жанром, а в хаосі жанрів» [2, с. 55].

Т. Гребенюк слушно зауважує: «Літературно-критичний дискурс твору засвідчив той набір унікальних рис романної структури й авторського стилю, які визначають його місце в літературному процесі: стилістична справність, атмосферність, пропрацьованість деталей, психологізм» [5, с. 97]. М. Бриних, наголошуючи на складній та деталізованій фактурі роману, відмічає художню відшліфованість твору, його довершену стилістику та авторські неологізми. Науковці по-своєму потрактовують жанр твору. Так, наприклад, Є. Станісевич виокремлює наявність ознак декількох літературних жанрів: детективу, мелодрами, історичного роману, ретророману. При цьому науковець наголошує, що «роман «Фелікс. Австрія» має загальним тлом кулінарію, але при цьому він не є масовою літературою й не дорівнює цілком одному жанру...» [7, с. 10].

Деякі вчені, зокрема М. Бриних, обстоюють думку про приналежність твору до жіночої прози, адже в ньому з елементами психологізму розкрито внутрішній світ персонажів-жінок Аделі та Стефи. Для того, щоб детально розкрити душу жінки та показати її ставлення до навколишнього світу, С. Андрухович обирає щоденникову форму викладу подій. Стефа, роблячи спробу визначитися з життєвою метою, роллю в суспільстві, в долі Аделі, приходить до невтішного висновку, що «...була сомнамбулою, яка бреде по даху. Ось я дійшла до краю. Нічого не змінилось. Просто з повітря хтось

здер найтонший шар. І тепер я бачу: я балансувала над прірвою. Прірва не має дна. Я сама собі стала ілюзіоністом, який вводить в оману, і публікою. Що з охотою піддається гіпнозові» [1, с. 278].

Відмічаємо жанрові ознаки історичного роману, притаманні твору «Фелікс. Австрія», оскільки події відбуваються в 1900-х роках у місті Станіслав (теперішній Івано-Франківськ), яке на той час входило до складу Австро-Угорщини. Відтак для письменниці головним є не відображення історичних перипетій, а показ впливу суспільно-історичних, соціальних подій, навколишньої дійсності на долі представників роду доктора Ангера.

Як психологічний роман в історичних декораціях пропонує тлумачити жанр твору «Фелікс. Австрія» Є. Нестерович. Т. Гребенюк теж суголосна з Є. Нестерович, адже «характер звернення письменниці до хронотопу минулого дає підстави охарактеризувати роман як вияв традиції історіографічної мета прози – різновиду постмодерністської прози, у якій піддається сумніву довіра до історії та стереотипів зображення минулого й постулюється суб'єктивізація оповіді» [5, с. 97]. Свідченням приналежності твору «Фелікс. Австрія» до даного жанру є екскурс письменниці у минуле героїв, опис трагічної ситуації в житті Стефи, після якої зникло родинне щастя (пожежа в будинку доктора Ангера, в результаті якої загинули матері Стефи та Аделі). Тернистий шлях самопізнання, самоочищення для Стефи завершується у фіналі твору, коли героїня отримує можливість прозріти та самоочиститися, оскільки друга пожежа у творі – це образ-символ, можливість впіввіднести внутрішньо, змінитися, залишити позаду все те, що приносило відчуття відокремленості та непотрібності. Стефа говорить: «Я вже нічого не бачу і майже не можу дихати. Але моя голова працює на диво чітко. Ніколи ще не було в мені такої ясності. Я бачу своє життя, як на долоні. Немає нічого простішого від цих п'яти пальців. Тільки тепер, коли навколо все наповнено ядучим димом, я нарешті зрозуміла, в якій омані жила» [1, с. 278].

Крім того простежується співвіднесеність жанру твору із досягненнями постмодерної доби, адже в ньому можна виокремити елементи твору «магічного реалізму» (наприклад, герой-метафора, ілюзіоніст Ернест Торн, образ хлопця Фелікса), визначити алюзії (образ Стефи співвідноситься із жіночими образами творів Ольги Кобилянської).

Таким чином, проаналізувавши характерні ознаки різних жанрів, репрезентованих у творі С. Андрухович «Фелікс. Австрія», можемо зробити висновок про те, що роман української письменниці поєднує в собі декілька жанрових різновидів: історичний роман, твір «магічного реалізму», постмодерністський роман, психологічний твір із психологічними декораціями, зразок жіночої прози, детективний твір. Такий «калейдоскоп» різножанрових ознак указує на творчий геній самої авторки.

Список використаних джерел

1. Андрухович С. Фелікс Австрія: роман. Львів : Видавництво Старого Лева, 2015. 288 с.
2. Бовсунівська Т. Теорія літературних жанрів: жанрова парадигма сучасного зарубіжного роману: [підручник]. К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2009. 519 с.
3. Бриних М. «Читаць повірить цій історії, бо її правдивість криється в мові». URL: <http://www.kolomyia.org/se/sites/pb/5820> (дата звернення: 25.03.2024).
4. Гонюк О. Жанрово-стильові особливості роману Софії Андрухович «Фелікс. Австрія». *Таїни художнього тексту (до проблеми поетики тексту)*: зб. наук. праць. Ред. кол. : Н. І. Заверталюк (наук. ред.) та ін. Дніпро : Ліра, 2017. Вип. 21. С.70–76.

5. Гребенюк Т. Таємниця як рушій романної дії: «Фелікс Австрія» Софії Андрухович. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія: Філологія. 2016. Вип. 2. С. 97–101. URL: <http://nbuv. Gov. ua/UJKN/Nvuufild-2016-2-18> (дата звернення: 03.03.2024).
6. Нестерович Є. Ляльковий будиночок «Фелікс Австрія». URL: <http://www.culture.lb.ua/news/2014/09/23/lyalkoviy-budinochok-feliks.html> (дата звернення: 15.04.2024).
7. Стасіневич Є. Масова література як дзеркало української критики. URL: <http://www.litakcent.com/2014/10/29/masova-literatura-jak-dzerkalo-ukrajinskoji-krytyky> (дата звернення: 04.04.2024).

Лазебна Світлана Валеріївна,
магістрантка 40-61 У групи спеціальності 014 Середня освіта
(Українська мова і література) Навчально-наукового інституту філології та історії
Науковий керівник: канд. філол. наук Кабиш М. Ю.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ У ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Особливе місце в сукупності важливих завдань навчання посідає проблема формування дослідницьких умінь в учнів. Актуальність пошуку нових теоретичних і практичних розв'язань проблеми формування дослідницьких умінь обумовлена низкою обставин: станом проблеми, у якому багато засобів і методів навчально-дослідницької діяльності школярів, що ефективно функціонують у стабільних умовах, виявилися нерезультативними; має місце недооцінювання ролі навчально-дослідницької діяльності в освітньому процесі школи.

Формування дослідницьких умінь учнів відбувається у процесі їх дослідницької діяльності, для організації якої мають бути створені певні умови. Основні умови формування дослідницьких умінь – це усвідомлення мети завдання та розуміння його змісту та способів виконання. Успіх у формуванні умінь найбільше залежить від готовності учня до вироблення в собі умінь, зацікавлення у кращому виконанні дій.

Педагоги, психологи та учені-методисти [1; 2; 3] до психолого-педагогічних умов успішного формування дослідних умінь відносять:

1. *Мотивованість*. Необхідно допомагати учням бачити зміст їхньої творчої дослідницької діяльності, бачити в цьому можливість реалізації власних талантів та здібностей, спосіб самореалізації та самовдосконалення. Мотивованість до дослідницької діяльності учнів реалізується шляхом створення ситуацій практичного та інтелектуального ускладнення, актуалізації потреби учнів у нових знаннях, розширення кола інтересів учнів, повідомлення знань про дослідницьку діяльність та її значення для людини. Учні повинні усвідомлювати зміст їхньої творчої дослідницької діяльності, її можливості в реалізації власних здібностей, у саморозвитку та самовдосконаленні, розуміти цінність дослідницької діяльності.

2. *Цілеспрямованість та систематичність*. Робота з розвитку дослідницьких умінь має відбуватися в урочній та позаурочній діяльності. Учитель повинен використовувати матеріал уроків шкільних предметів, навколишнього світу з метою формування дослідницької діяльності, постійно використовувати метод дослідження під час вивчення теми.

3. *Творче середовище*. Вчитель має сприяти створенню творчої атмосфери, підтримувати інтерес до дослідницької роботи.

4. *Психологічний комфорт*. Одне із завдань вчителя – заохочувати творчі вияви

учнів, прагнення творчого пошуку. Важливо, щоб вони не боялися припуститися помилки, утримуватися від негативних оцінок. Кожному учневі необхідно дати можливість відчути свої сили, повірити в себе.

5. *Особистість педагога.* Для розвитку творчих здібностей, до яких належать і дослідницькі, необхідний творчий учитель, який прагне створити творчу, робочу атмосферу, володіє ґрунтовними знаннями й підготовкою для проведення занять з дослідницької діяльності. Учитель повинен володіти знаннями про дослідницьку діяльність, залучатися до співробітництва та співтворчості, мати творчий потенціал щодо організації навчального дослідження.

6. *Урахування вікових та індивідуальних особливостей.* Навчання дослідницьким умінням має здійснюватися на доступному для дитячого сприйняття рівні, а саме дослідження бути посильним, цікавим та корисним. Необхідно використовувати доцільні методи навчання, адаптувати наукові поняття, пов'язані з дослідницькою діяльністю, до віку учнів, забезпечити доступність форм і методів проведення досліджень, відповідність тематики дослідження віковим особливостям та особистісним інтересам.

Розвиток дослідницьких умінь дає можливість засвоєння методів дослідження та використання їх щодо матеріалів будь-яких дисциплін; можливість застосування отриманих знань і вмінь у реалізації власних інтересів, що сприяє подальшому самовизначенню учнів; можливість розвитку інтересу до різних наук, шкільних дисциплін та процесів пізнання в цілому.

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури було сформульовано висновок про необхідність постійного формування дослідницьких умінь в учнів підліткового періоду. Водночас було враховано такі факти:

- основною особливістю інтелектуальної діяльності учня є зростаюча з кожним роком здатність до абстрактного мислення, що функціонує за допомогою гіпотези та дедукції;
- увага учня характеризується не тільки значним обсягом та стійкістю, а й специфічною вибірковістю;
- шкільний вік – це вік допитливого розуму, постійного прагнення до пізнання, період енергійності, активності, ініціативності, прагнення до діяльності. У цей період в учня виявляються вольові риси характеру: завзятість у досягненні мети, наполегливість, уміння долати перешкоди та труднощі. В учня з'являється здатність до формулювання цілі та завдання у своїй діяльності;
- одна з основних характерних рис підліткового віку школяра – це прагнення до самовизначення та самовдосконалення. Осмислити, оцінити свої якості, задовольнити властиві для учня бажання «дорослості» забезпечує навчально-дослідницька діяльність, у процесі якої відбувається удосконалення дослідницьких умінь учнів;
- кожне наукове дослідження визначає наявність сформованої бази спеціальних знань із предмета, що вивчається, тому залучення учнів до науково-дослідної діяльності відбувається, як правило, лише в середній ланці основної школи. У шкільному віці своєрідною пропедевтикою такої діяльності є формування дослідницьких умінь учнів [4, с.7].

Навчально-дослідницька діяльність заснована на суб'єктній взаємодії вчителя та учня. Формування в школярів дослідницьких умінь проходитиме в оптимальному режимі за такого підходу вчителя до організації навчально-дослідницької діяльності: необхідно спонукати учня до самостійного визначення предмета дослідження, формулювання проблеми дослідження; діяльність учня має бути активним процесом відображення дійсності об'єкта дослідження; учню необхідно відтворювати у своєму

навчальному дослідженні всі процедури реального наукового дослідження: пошук інформації, перетворення знайденої інформації, творче вирішення проблеми; навчально-дослідницька діяльність учням повинна будуватися з урахуванням принципів самодіяльності та самоврядування.

Отже, науково обґрунтована система психолого-педагогічних умов формування дослідницьких умінь учнів 7-х класів на уроках української мови умотивована тим, що її впровадження сприятиме активізації учнів до генерування ідей, пошуку способів їх реалізації, формуванню дослідницької компетентності, створюючи сприятливі умови для творчого саморозвитку й самореалізації, креативному самовдосконаленню кожної особистості.

Список використаних джерел

1. Бугайова Н. Дослідницька робота учнів на уроках української мови і літератури та у позаурочний час. Олександрія, 2013. 66 с.
2. Буднік С. Навчально-дослідницькі уміння: сутнісно-структурний аналіз. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Професійна освіта*. 2013. № 7. С. 130–133.
3. Голобородько В.В. Наукова робота учнів. Харків : Вид. група «Основа», 2005. 208 с.
4. Недодатко Н. Технологія формування навчально-дослідницьких умінь школярів. *Рідна школа*. 2005. № 6 (869). С. 21–23.

Золотарьова Людмила Василівна,

магістрантка 61 У групи спеціальності 014 Середня освіта

(Українська мова і література) Навчально-наукового інституту філології та історії

Науковий керівник: канд. філол. наук Кабиш М. Ю.

ПОНЯТТЯ ПРО ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Концепція сучасної освіти визначила мету діяльності вчителя-словесника – сформувати в учнів здатність до успішної соціалізації в суспільстві. Наслідком цього є розроблення інноваційних технологій у навчанні. Інноваційні методики характеризуються новим стилем організації діяльності учнів.

Процес сприйняття нових ідей у галузі педагогіки є складним багатоетапним розумовим процесом, який відбувається протягом тривалого часу, від першого ознайомлення з інновацією до її впровадження. Аналіз теоретичних праць, які були поширені до появи терміна «інновація», доводить, що в українській педагогічній теорії і практиці використовувалися різні терміни «педагогічна майстерність», «творчість учителя», «передовий педагогічний досвід», «оновлення педагогічної діяльності», «творча лабораторія вчителя», «педагогічне новаторство», «новаторський педагогічний досвід» тощо.

Інноваційна технологія – сукупність прийомів та методів, спрямованих на вивчення, актуалізацію та оптимізацію діяльності, у результаті якої створюються та матеріалізуються нововведення, що викликають якісні зміни у різних сферах життєдіяльності, орієнтовані на раціональне використання матеріальних, економічних та соціальних ресурсів [2, с. 13].

Методологія інноваційного навчання ґрунтується на особистісно-орієнтованому підході. У західній літературі це називається навчанням, орієнтованим на дитину. Він

синтезує синергетичний, системний, компетентнісний, діалогічний, діяльнісний, культурологічний, інформаційно-технологічний, екологічний та інші підходи.

Інноваційні технології в освіті є комплексом таких трьох елементів:

1. Зміст, що передається учням. Він спрямований на формування компетенцій, адекватних сучасному світу. Цей зміст має бути добре структурований, наочно представлений у формі мультимедіа та передаватися за допомогою сучасних комунікацій.

2. Метод навчання, який має бути спрямований на активне залучення учнів. Знання повинні засвоюватися не пасивно, а з участю дітей.

3. Засоби навчання, що містять інформаційний, технологічний, організаційний та комунікаційний складники.

Інноваційні методи – це методи, основані на використанні сучасних досягнень науки та інформаційних технологій в освіті, спрямовані на розвиток творчих здібностей та самостійності (методи проблемного та проєктного навчання, дослідницькі методи, тренінгові форми, що передбачають актуалізацію творчого потенціалу та самостійності учнів) [1, с. 15].

Вибір інноваційних методів навчання залежить від таких *факторів*: загальних та конкретних цілей навчання; зміст матеріалу конкретного уроку; часу, відведеного на вивчення того чи іншого матеріалу; вікових особливостей учнів, рівня їх пізнавальних можливостей; рівня підготовленості учнів; матеріального забезпечення закладу освіти, наявності обладнання, наочних посібників, технічних засобів; можливостей та здібностей учителя, методичної майстерності, особистих якостей, рівня його теоретико-практичної підготовленості [1; 3; 4].

На заняттях, де застосовуються інноваційні методи, можна простежити стабільну активність учнів, особливу атмосферу успіху, що сприяє кращому засвоєнню знань та умінь, школярі починають мислити креативно, нестандартно, що позитивно позначається на засвоєнні освітніх програм. І це не випадково, адже інноваційні методи сприяють активізації процесу навчання з метою підвищення його ефективності та досягнення значних освітніх результатів.

На сьогодні з найбільш актуальних інноваційних методів навчання можна виділити такі: проблемна та ігрова технології, технології колективної та групової діяльності, імітаційні методи активного навчання, методи аналізу конкретних ситуацій, метод проєктів, навчання у співпраці, креативне навчання, інтерактивне навчання, інтегровані уроки, адаптивне навчання, інноваційна освітня проєктна діяльність, лекція-пресконференція, лекція-бесіда, лекція-візуалізація, лекція-диспут та ін.

Отже, серед значної кількості різних методів (стратегій), що пропонується як вітчизняною, так і зарубіжною методичною системою, ми виділили лише ті, що отримали найбільше практичне втілення в освітньому процесі. Описані інноваційні методи сприятимуть активізації критичного мислення учнів, формуванню різних точок зору на явище, предмет чи подію та шляхів їх розв'язання; дозволить успішно керувати навчальною діяльністю учнів, урахувавши їхні різнорівневі можливості, а також формувати риси творчої особистості. Саме тому провадження інноваційних методів в освітньому процесі закладів освіти є обов'язковою умовою для підготовки висококваліфікованих фахівців. Застосування в навчальному процесі таких методик спонукає учнів до самостійної навчально-пізнавальної діяльності, що допомагає вибудувати атмосферу мотивованого, творчого навчання і водночас забезпечити вирішення всього комплексу навчальних, виховних та розвивальних завдань.

Список використаних джерел

1. Богданова І. М. Педагогічна інноватика : навчальний посібник. Одеса : «ТЕС», 2000.

148 с.

2. Васьков Ю. В. Сучасні освітні інноваційні концепції. *Педагогічні теорії, технології, досвід*. Харків, 2000. 120 с.
3. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. Київ : Академвидав, 2004. 352 с.
4. Докучаєва В. В. Теоретико-методологічні засади проектування інноваційних педагогічних систем : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01. Луганськ, 2007. 25 с.
5. Інновації у вищій освіті: проблеми, досвід, перспективи : монографія / П. Ю. Саух та ін.; ред. П. Ю. Саух. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. С. 209–216.

Журавель Алла Анатоліївна,

магістрантка 40-61 У групи спеціальності 014 Середня освіта

(Українська мова і література) Навчально-наукового інституту філології та історії

Науковий керівник: канд. філол. наук Кабиш М. Ю.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЛІНГВІСТИЧНИХ КОМП'ЮТЕРНИХ ІГОР НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Використання на уроках української мови комп'ютерних програмних засобів дає вчителю можливість не лише перебудувати урок, зробити його цікавішим, а й дозволяє знайти шляхи розв'язання найрізноманітніших завдань навчання: підвищення його наочності, забезпечення диференціації навчання, полегшення контролю знань, підвищення інтересу до предмета.

Комп'ютерні ігри є одним з видів комп'ютерних навчальних матеріалів і мають всі дидактичні переваги. Комп'ютерні ігри можна використовувати як на занятті для організації спілкування за схемою «людина – комп'ютер – людина» (пошукові ігри), так і з метою заміни вчителя в певних межах під час самостійної роботи за схемою «людина – комп'ютер». З огляду на це комп'ютерні дидактичні ігри можуть бути автономними, тобто самодостатніми в межах поставленої мети, і неавтономними, тобто бути частиною навчально-методичного комплексу.

Сформулюємо загальні принципи, яких необхідно дотримуватися під час планування та проведення уроків української мови з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема комп'ютерних ігор: *принцип адаптивності*, що виявляється в застосуванні комп'ютера чи комп'ютерної гри відповідно до індивідуальних й вікових особливостей дитини; *принцип керованості* передбачає можливість скорегувати навчальний процес навчання за необхідності в будь-який момент; *принцип інтерактивності* й діалогового характеру навчання; *принцип раціонального поєднання індивідуальної й групової роботи* на уроці української мови; *принцип підтримання вчителем стану психологічного комфорту школяра* у процесі спілкування з комп'ютером.

Зазначимо, що будь-яку комп'ютерну гру, що застосовується на уроці української мови, необхідно проаналізувати та визначити: 1) На якому етапі уроку застосовується гра? 2) Якими є навчальні цілі, що покладені в основу гри? 3) Який із методів класичного навчання може підтримувати гра? 4) Чи задовольняє матеріал, що міститься в грі, вимоги до змісту та доцільності матеріалу, раніше набутих знань, умінь та навичок? 5) Чи забезпечує гра зворотний зв'язок від учня до комп'ютера і навпаки? 6) Чи враховуються психофізіологічні особливості учня? 7) Чи відповідають способи керування в грі індивідуалізації навчання?

Технологія взаємодії та поєднання зусиль вчителя та роботи учнів за комп'ютером залежить від типу уроку. Найбільш поширеним типом уроку є комбінований, структуру якого ми і розглянемо: Структура комбінованого уроку з використанням комп'ютерної гри може бути такою:

1. Оголошується вчителем тема, яка буде вивчатися на уроці, але учнів педагог попереджає про те, що з метою вивчення нової теми необхідно перевірити рівень засвоєння учнями попереднього матеріалу. Після цього можна всьому класу або частині школярів запропонувати працювати за комп'ютером, а з рештою можна організувати фронтальну бесіду, самостійну роботу, диктант тощо.

2. Після оголошення теми, плану уроку та мотивації навчальної діяльності вчитель переходить до наступного етапу уроку – пояснення нового матеріалу. Більш сильні учні можуть вивчати новий матеріал за комп'ютером, а з рештою учнів працює вчитель. Можна запропонувати інший варіант – вивчення усім класом матеріалу за допомогою комп'ютера: учитель демонструє презентацію та коментує вивчення нового матеріалу.

3. Опрацювавши новий матеріал, учні переходять до первинного осмислення вивченого матеріалу. Знову ж таки можна організувати групову роботу, коли окремі школярі працюють за комп'ютером самостійно, а з решта – вивчає матеріал із учителем.

На завершальному етапі уроку вчитель може запропонувати учням комп'ютерну гру, основною метою якої є закріплення знань учнів з нового матеріалу.

Учитель, добираючи з метою навчання лінгвістичну комп'ютерну гру, повинен враховувати низку критеріїв: гра має бути яскрава, динамічна, з відомою сюжетною лінією; у грі повинні бути представлені як навчальні матеріали в різних формах подання (текст, відео, графіка, анімація тощо), так і різноманітні форми контролю знань (тести із закритою та відкритою формою відповідей, порівняння, встановлення взаємозв'язку, співвідношень тощо); гра повинна представляти ієрархічну структуру, тобто складатися з кількох рівнів, залежних між собою; результати контролю знань повинні фіксуватися, відображатися та враховуватись у процесі гри; у грі має бути передбачена можливість отримання додаткових знань для подальшого стимулу проходження гри; гра повинна бути демонстраційним прикладом можливостей мов програмування та стимулювати учнів до вивчення мови.

Серед комп'ютерних ігор можна виділити такі два види: **мовні ігри** (лексичні, граматичні, орфографічні та фонетичні); **комунікативні ігри** (для навчання видам мовленнєвої діяльності: аудіювання, говоріння, читання, письма та розвитку вмінь використання набутих мовних навичок у конкретних ситуаціях спілкування). Ігрові комп'ютерні програми можуть бути використані на уроках всіх типів: під час пояснення нового матеріалу, закріплення, повторення, контролю знань, умінь та навичок; на будь-якому етапі уроку: актуалізації знань, постановки цілей та визначення теми уроку, підведенні підсумків уроку, рефлексії тощо. Ігрові комп'ютерні програми – це одна з форм навчання. Їх унікальність полягає в тому, що цей вид інтерактивного навчання робить цікавою та захопливою роботу дітей щодо вивчення української мови на уроках. Комп'ютерна гра активізує учнів, забезпечує різноманітність монотонної діяльності на уроці, дозволяє покращити показники дітей із запам'ятовування, повторення, закріплення чи засвоєння інформації.

Під час використання ігрових програм важливо дотримуватися таких **основних умов**: відповідність меті гри навчально-виховним завданням уроку; вибір гри відповідно до вікових особливостей учнів; помірне застосування ігор під час уроку.

Використовувати ігрові програми на уроці української мови можна двома шляхами: придбати готові ігрові комп'ютерні програми («Фраза» – методичний

комплекс; «Тренажер з української мови» та ін.); створювати дидактичні ігри самостійно, користуючись програмою Microsoft PowerPoint.

Підбір ігрових програм вимагає особливої уваги з боку вчителя: у них має бути правильно та точно передано зміст теми уроку; матеріал має бути цікавим, емоційним; навчальна задача виступає як ігрова, для того, щоб показати дітям, що наука теж може бути веселою та цікавою.

Learning Apps – це онлайн-платформа, яка надає доступ до великого розмаїття навчальних програм та інтерактивних матеріалів для навчання та розвитку різних навичок. Вона створена з метою надання педагогам, батькам та учням зручного способу знайти, створити та використовувати навчальні ресурси. Платформа містить велику кількість *навчальних матеріалів*, які охоплюють різні предмети, дисципліни та рівні навчання. Вона передбачає інтерактивні уроки, вправи, головоломки, тести та інші ресурси, які допомагають учням засвоювати нові знання та вміння.

Окрім готових ігрових програм, *Learning Apps* дозволяє користувачам створювати власні навчальні ресурси та вправи. Вчителі та батьки можуть створювати інтерактивні матеріали, які відповідають конкретним потребам своїх учнів або дітей. Це надає можливість персоналізувати навчання та створювати індивідуальні завдання.

Основна мета ігрових програм на уроках української мови – зацікавленість дитини у вивченні української мови. Ігрові програми є ефективними, оскільки дозволяють урахувати індивідуальні особливості дітей, активізувати їхні розумові здібності, сприяють самовдосконаленню.

Отже, використання комп'ютерних ігор на уроках української мови сприятиме формуванню однієї з ключових компетентностей – інформаційно-цифрової, сприятиме підвищенню ефективності навчання, поліпшенню аналізу та оцінювання знань учнів, збільшенню часу для надання допомоги учням. Комп'ютерні ігри є ефективним засобом навчання. Застосування ігрових технологій сприяє вирішенню цілої низки освітніх завдань, спрямованих на формування позиції дитини щодо власної діяльності, спілкування з іншими.

Список використаних джерел

1. Боровик О. В. Сучасні технології навчання української мови. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2003. № 6. С. 33–34.
2. Волкова Н. П. Інформаційно-комунікаційні технології. Гейміфікація. Інтерактивні технології навчання у вищій школі : навч.-метод. посіб. Ун-т ім. Альфреда Нобеля. Дніпро, 2018. С. 162–206.
3. Кучеренко І. Загальнодидактичні і лінгвометодичні вимоги до сучасного уроку з української мови. *Українська мова і література в сучасній школі*. 2013. № 20. С. 12–17.
4. Шелехова Г. Використання комп'ютерних технологій на уроках української мови. *Українська мова і література в школі*. 2006. № 8. С. 4–8.

Рева Людмила Миколаївна,

магістрантка 40-61 У групи спеціальності 014 Середня освіта

(Українська мова і література) Навчально-наукового інституту філології та історії

Науковий керівник: канд. філол. наук Кабиш М. Ю.

КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНСЬКОЇ ФРАЗЕОЛОГІЇ

Серед мовних одиниць, що забезпечують повноцінну комунікацію та мають культурологічну цінність, є носіями національно-культурної семантики, важлива роль

належить фразеологічним зворотам. Загальновідомо, що фразеологія як розділ науки про мову вивчає стійкі словосполучення в мовленні. У фразеологічній системі відображається бачення світу та національна культура соціуму. Вона охоплює колективний досвід, що передається від покоління до покоління, дозволяє досліджувати історію культури носіїв мови, і навіть дає можливість робити висновки про культуронаціональне тло мови. З огляду на це варто констатувати, що фразеологічна система теж пов'язана з культурологічною характеристикою.

Загальновизнаною є думка про те, що фразеологічний склад мови є одним із засобів вираження культурних концептів, оскільки в них відображені особливості світосприйняття, властиві певній лінгвокультурній спільноті. У цьому відношенні значущість фразеологічних одиниць обумовлена тим, що вони є носіями комплексного знання, що охоплює вербальний, когнітивний і прагматичний компоненти. По-перше, вони мають постійну мовну форму, яка відома мовцям, і відтворюється ними; по-друге, значення фразеологізму невіддільне від його прагматичного складника, що дозволяє висловити суб'єктивне ставлення до об'єкта та його оцінку; по-третє, до змісту фразеологізму залучаються асоціації з культурно-національним емпіричним досвідом народу та його менталітетом; по-четверте, вибір мовцем фразеологічної одиниці пов'язаний також із розумінням соціально значущих умов спілкування.

Фразеологічні одиниці відіграють вагомую роль у створенні мовної картини світу, оскільки образна природа їхнього цілісного значення тісно пов'язана з фоновими знаннями носіїв мови, з їх практичним життєвим досвідом, з культурно-історичними традиціями. Наприклад, українська дослідниця О. Галинська вважає, що фразеологізми є знаками мовної культури, засобом зберігання й передачі культурної інформації. Вона зазначає, що лінгвокультурологічний аспект у дослідженні фразеології розглядає взаємодію мови та культури крізь призму культурно-національної свідомості та її фразеологічної презентації [1, с. 72].

Н. Хома зауважує, що фразеологічні одиниці кожного народу виражають його образність, ментальність і спосіб мислення, а тому вони характеризуються відносною стабільністю. Науковець, дослідивши ономастичний компонент в українських фразеологізмах, висновкує, що ономастикон української фразеології досить багатий і різноманітний, в основі якого – чоловічі й жіночі особові імена. Топонімічні назви у прислів'ях та приказках мають регіональні ознаки фольклорного тексту, надають текстові місцевого забарвлення і є одним з найголовніших чинників у досягненні достовірності [3, с. 411-413].

О. Левченко дослідила слова-символи у фразеологічних одиницях шляхом лінгвокультурологічного аналізу, що, на думку дослідниці, поглиблює знання людства, допомагає вийти за межі традиційного уявлення про те, що фразеологічні зрощення зовсім не пов'язані зі значеннями компонентів, оскільки не мотивовані. О. Левченко вважає, що в основі символу – прототипна інформація як елемент концептуальної картини світу; символи виникають внаслідок метафоризації або метонімізації. Отже, символи характеризуються конвенційністю, є вербальним предметним знаком, утвореним унаслідок метонімії чи метафори, перебувають у лінгвокультурному просторі в постійному зв'язку з абстрактним позначуванням. Специфіка фразеологічних символів, на думку вченої, виявляється в його багатозначності, тобто сформованості на основі різноджерельних уявлень [2].

Фразеологізм як номінативна одиниця (безпосередньо співвіднесена з позамовною дійсністю), що виконує в реченні синтаксичну функцію (як член речення), є

мовним ресурсом, що забезпечує спілкування між членами однієї лінгвокультурної спільноти.

Фразеологічні одиниці вибірково відображають дійсність, вони виділяють у ній найбільш значущі для практичного життя етносу фрагменти, номінуючи їх через образне та експресивно-оцінне сприйняття. Різні типи фразеологічних одиниць транслують культурну інформацію по-різному, що необхідно враховувати під час її лінгвокультурологічного аналізу. Культурологічна цінність фразеологізмів обумовлена як синхронним, так і діахронічним їх сприйняттям носіями української мови. Культурологічна цінність фразеологізмів з погляду синхронії виявляється в тому, що, з одного боку, вони відображають національну культуру цілісно, своїми ідіоматичними значеннями, а з другого боку, відтворюють національну культуру розчленовано, окремими компонентами свого складу: носієм культурно значущої інформації у складі таких фразеологізмів є такі компоненти, які називають реалії матеріальної культури: *мазати пирогом, третій калач, посадити на хліб і воду*. Культурна інформація становить денотативний компонент значення цих слів, що належать до безеквівалентної, і тим самим національно маркованої лексики.

Культурологічна цінність фразеологізмів з погляду діахронії пов'язана з тим, що вони відображають українську національну культуру завдяки своїм етимологічним прототипам – вільним словосполученням, що послугували базою для побудови фразеологізму, образної основи його семантики.

Переважна більшість фразеологізмів, насамперед це фразеологічні зрощення і єдності, містять культурну інформацію в їхній образній основі (внутрішній формі), в основі якої – прототипові генетично вільні поєднання слів, що вказують на подробиці повсякденного побуту українців. Наприклад, вільні словосполучення, що стали згодом фразеологізмами, описували народні звичаї та традиції, елементи побуту та культури, історичні події та багато іншого. Вивчаючи етимологію та історію появи фразеологізмів, можна дізнатися багато цікавої інформації, наприклад, про традиційну українську грамотність: *ази писати, альфа і омега, з червоного рядка, прикласти руку* і т. д. Вільні словосполучення можуть розповісти про грошову систему, що використовується в Україні (*на гривні вчений; гнатися за копійкою; як п'ятака дав; довгий карбованець, не витягнеш і копійки*), про навколишній тваринний і рослинний світ (*вискочити як Пилип з конопель, гарбуза дати, кури не клюють, брати бика за роги, дивитися вовком, у свинячий (собачий) голос*), про історичний розвиток України (*козак з бідомо – як риба з водою; звання козацьке, а життя собацьке; життя собаче, зате слава козака; добрий козак баче, де отаман скаче*).

Фразеологізми виникають у національних мовах на основі такого образного уявлення дійсності, яке, як видно з наведених вище прикладів, базується на повсякденно-емпіричному, історичному досвіді мовного колективу. Цей досвід, безумовно, пов'язаний із культурними традиціями, звичаями, обрядами та віруваннями етносу.

У кожного народу існують свої, зумовлені особливостями його менталітету, його специфічного погляду на світ. Значний пласт фразеології складають фразеологізми з компонентом – зоонімом, який означає тварину, птицю, рибу, комах. Вони відображають сприйняття людиною зовнішнього вигляду, поведінки, фізичних якостей та можливостей представників фауни, яка багато в чому заснована на національній міфології та традиціях. Так, для українського народу еталоном настирливості, негативних рис людини є муха (*муха вкусила, з мухи зробити слона, мов сонна муха*), тоді як для болгар муха – зразок лагідності. Еталоном здоров'я в українській культурі є віл і кінь (*здоровий, як кінь; здоровий як віл*), а в російській – це бик (*здоровий як бик*). У багатьох

українських фразеологізмах *віл і кінь* асоціюється з тим, хто важко і багато працює: *працює, як віл; працює, як чорний віл; гнеться, як віл у ярмо; тягне, як віл воза; тихий, як робочий віл; працює, як кінь*.

Отже, фразеологія є ментальним дзеркалом національно-культурних цінностей народу. Фразеологічні звороти української мови як яскраві виразники національно-культурної семантики відображають стереотипи національно-культурного бачення світу.

Список використаних джерел

1. Галинська О. М. Фразеологізми як знаки культурної інформації. *Проблеми зіставної семантики: збірник наукових статей*. Вип. 10 / відп. ред. Корольова А. В. Київ : Вид. центр КНЛУ, 2011. Ч. 2. С. 72–76.
2. Левченко О. П. Символи у фразеологічних системах української та російської мов: Лінгвокультурологічний аспект : дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук : 10.02.01. Львів. 2007. 465 с.
3. Хома Н. Ономастичний простір в українських фразеологізмах (прислів'ях, приказках). *Вісник Прикарпатського національного університету. Філологія / М-во освіти і науки, молоді та спорту України/ редкол.: В. Г. Матвіїшин та ін. Івано-Франківськ, 2011. Вип. 29/31. С. 411–413.*

Заєць Анжела Олексіївна,
магістрантка 61-У групи спеціальності 014 Середня освіта
(Українська мова і література) Навчально-наукового інституту філології та історії
Науковий керівник: канд. філол. наук, ст. викладач Клейменова Т. В.

МОТИВИ ЛІРИКИ В. СИМОНЕНКА

Василь Симоненко був одним з найяскравіших представників шістдесятиництва й найталановитіших виразників дум і прагнень рідного народу, справжнім патріотом України. «Він вирвався із замкнутого кола радянської ідеології, заперечив традиційні соцреалістичні цінності і взяв за орієнтир високу моральність, гуманізм, духовну і творчу свободу» [1]. Його творчість сприяє вихованню національно-державницької свідомості українців.

Метою пропонованої розвідки є спроба окреслити основні мотиви лірики В. Симоненка.

Провідним мотивом поезії митця є мотив любові до рідної землі. У поетичній спадщині В. Симоненка є чимало віршів, адресованих Україні («Україні», «Задивляюсь у твої зіниці», «О земле з переораним чолом», «Земле рідна! Мозок мій світліє...» й ін.), у яких відтворено щирі патріотичні почуття ліричного героя. В умовах тоталітарного режиму поет-шістдесятник створив проникливі яскраві образи, щоб передати силу любові до Батьківщини: «Я живу тобою і для тебе, / Вийшов з тебе в тебе перейду, / Під твоїм високочолім небом / Гартував я душу молоду» [2, с. 275].

Автор здатен дати відсіч будь-яким недругам України, а також готовий до самопожертви в ім'я своєї країни. Він не був байдужим до її долі: «Україно! Ти – моя молитва, / Ти моя розпука вікова. / Гримотить над світом люта битва / За твоє життя, твої права» [2, с. 213]. У вірші «Україні» автор говорить про свою неподільність із Україною та долею українського народу: «Я <...> з твоїм ім'ям вмираю / І в твоєму імені живу!» [2, с. 268]. Справжнім патріотом, на думку поета, є та людина, яка любить свою країну, працює для її розквіту.

Викриття тоталітарного режиму, утвердження самосвідомості українства –

основний пафос більшості ліричних творів В. Симоненка. Поет створив низку поезій («Балада про зайшого чоловіка», «Некролог кукурудзяному качанові», «Суд», «Злодій», «Брама», «Пророцтво 17-го року», «Дума про щастя»), які є викликом «радянському щастю». У них розкривається гірка правда про радянський устрій, засобами сатири зображуються представники державної системи, засуджується радянська деспотія.

У вірші «Пророцтво 17-го року» В. Симоненко гнівно засуджує «катів-тиранів» і попереджає про обов'язкову кару за їхні вчинки. Поштовхом до написання цього ліричного твору стало відвідування поетом місця поховання жертв сталінських репресій у Биківні. Засудженню тоталітаризму й репресій присвячено й вірш «Де зараз ви, кати мого народу?..». Із сарказмом і гнівним осудом звертається поет до тих, хто не одне десятиліття гнобив і катував український народ: *«Де велич ваша, сила ваша де?»* [2, с. 271]. У вірші «чорній злобі» тиранів протиставляється символічний образ рідного краю – «ясні зорі і тихі води».

Мотив призначення поета й поезії наявний у творах «Про поезію», «Перехожий», «Я» («Не знаю, ким – дияволом чи Богом...»), «Поет». Поет, на думку В. Симоненка, має бути вірним українській землі, людиною чесною, відвертою та принциповою, яка служить своєму народові, розповсюджує ідеї добра й любові.

Уважне прочитання поезій В. Симоненка дозволяє визначити в його творчості мотиви гідності людини, усвідомлення нею своїх прав, обов'язків, возвеличення «людини праці», утвердження права на безсмертя, поваги до кожної особистості незалежно від її соціального статусу. Поет умів говорити від імені народу, він прославляв важку працю людини і її неповторний вроджений потенціал («Дума про щастя», «Піч», «Жорна»). Для В. Симоненка найважливішим є пошук того морального рушія, що змушує людину виявляти свої творчі можливості: *«Йти на рідне поле босим, / І мучити себе й ледачого серпа, / І падати з утоми на покоси, / І спать, обнявши власного снопа»* [2, с. 280].

Наявні у творчості митця й мотиви кохання та світової гармонії. Художньо й естетично довершеними постають твори, що увійшли до найкращого фонду української поезії: «Спади мені дощем на груди...», «Вона прийшла», «Є в коханні і будні і свята...», «Море радості», «Коли б тобі бажав я сліз і муки...» та ін. Внутрішній світ ліричного героя перебуває в єдності зі світом зовнішнім, що знаходить свій ідейно-естетичний вияв у взаємозв'язку інтимних і громадянських мотивів. Мотив кохання в ліриці реалізується через образ коханої, у якому поєднуються риси жінки, музи й України.

Для ліричного героя поезій В. Симоненка найвищим дарунком долі є любов, яку потрібно оберігати, бо кохана є чистою, непорочною та недосяжною: *«Навіть в снах я боюсь доторкнутись до тебе, / Захмеліть, одуріти від твого тепла. / Я кохаю тебе. Мені більше не треба, / Адже й так ти мені стільки щастя дала»* [2, с. 183].

Інтимна лірика відображає багатий внутрішній світ закоханої людини й змальовує надію, радість, захоплення, сум через нерозділене кохання, ревності, сумніви, але незмінними є повага до коханої, терпіння, мудрість, відповідальність, любов. Ліричний герой готовий долати будь-які перешкоди, щоб довести силу свого почуття й віднайти гармонію із собою та зовнішнім світом.

У віршах «Ти не можеш мене покарати...», «Буду тебе ждати, там, де вишня біла...», «Коли б тобі бажав я сліз і муки...», «Є в коханні і будні, і свята...», «Не вір мені» постає ціла гама ніжних і щирих почуттів, що відображають велич людської краси. В. Симоненко був людиною з глибокою душею, тому й у творах про любов не міг бути нещирим чи поверховим: *«Не вір мені, бо я брехать не вмію, / Не жди мене, бо я і так прийду. / Я принесу тобі свою надію, / Я подарую смутку і біду»* [2, с. 278].

У поезіях В. Симоненка простежуються також мотиви любові до життя, оптимістичного погляду на світ, ствердження життєвості й незнищенності нації. Поет був відкритим до життя, до його пізнання, що й позначилося на його ліриці: «Здрастуй, сонце, і здрастуй, вітре! / Здрастуй, свіжосте нив! / Я воскрес, щоб із вами жити / Під шаленством весняних злив» [2, с. 190]. Ліричний герой у творчості В. Симоненка постає людиною, яка перебуває на складних перехрестях історії, у нелюдських умовах буття, проте не звиряється, а бореться проти бездуховності, морального занепаду. Це людина, яка насамперед любить життя.

В. Симоненко прагне довести своїм сучасникам, що на землі немає однакових людей, що всі ми є індивідуальностями, що кожна людина – це цілий світ. Зокрема, на цьому акцентовано в поезії «Я...» («Він дивився на мене тупо...»): «На світі безліч таких, як я, / але я, їй-богу, один / ...Ми – це не безліч стандартних «я», / А безліч всесвітів різних» [2Ошибка! Источник ссылки не найден., с. 232].

Вірш поета «Ти знаєш, що ти – людина?» має глибокий філософський зміст і є своєрідним гімном цінності життя людини: «Ти знаєш, що ти – людина? / Ти знаєш про це чи ні? / Усмішка твоя – єдина, / Мука твоя – єдина, / Очі твої – одні» [2, с. 266]. Автор наголошує на тому, що ніхто не зможе повторити нашого існування на землі. Кожна людина має право на свободу, на щастя, на визнання своєї людської гідності, на можливість жити так, як вона хоче. Життя швидкоплинне, тому треба поспішати жити й любити.

Отже, у ліриці В. Симоненка можна виокремити такі основні мотиви: любові до рідної землі, несхвалення тоталітарної системи й радянської деспотії, призначення поета, утвердження гідності людини, возвеличення «людини праці», мотиви кохання й світової гармонії, любові до життя, оптимістичного погляду на світ, цінності життя й неповторності кожної людини й ін. Така мотивна організація ліричних творів зумовлена передусім історичними чинниками, тогочасним режимом, патріотизмом поета-шістдесятника, його ідейно-естетичними пошуками.

Список використаних джерел

1. Романова Н. Василь Симоненко: природа бунту. URL : <http://eprints.zu.edu.ua/6899/1>
2. Симоненко В. А. Вибрані твори. К.: Смолоскип, 2019. 872 с.

Чечель Наталія Олександрівна,

студентка 33-Угрупи, спеціальність 014.01 Середня освіта (Українська мова і література)

Навчально-наукового інституту філології та історії

Кузнецова Галина Петрівна,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри української мови, літератури та методики навчання Глухівського НПУ ім. О. Довженка

УКРАЇНСЬКОМОВНА НАУКОВА ТРАДИЦІЯ В СИСТЕМІ ОПАНУВАННЯ ЛІНГВІСТИКИ

Проблема генези української мови в руслі розвитку інших мов та лінгвістичних традицій завжди була на пікові актуальності, що засвідчує багатий науковий доробок учених лінгвістів і лінгвісток (праці С. Бевзенка, І. Білодіда, О. Бондаря, М. Брайчевського, Л. Булаховського, П. Гриценка, М. Грушевського, С. Єрмоленко, П. Житецького, М. Жовтобрюха, Л. Залізняка, О. Казакевич, С. Карамана, Ю. Карпенка, М. Костомарова, А. Кримського, Л. Масенко, І. Матвіяса, А. Метлинського,

НАУКА ТА ОСВІТА В УМОВАХ ВІЙНИ:

Глухівський національний педагогічний
університет імені Олександра Довженка

1874 - 2024

В. Мойсієнка, В. Німчука, І. Огієнка, Г. Півторака, О. Потебні, М. Русанівського, В. Селезньова, В. Сімовича, С. Смаль-Стоцького, Є. Тимченка, К. Тищенко, О. Ткаченка, І. Фаріон, Д. Чижевського, Ю. Шевельова, І. Ющука та ін.). Цей інтерес особливо вивисується сьогодні – в умовах війни РФ проти України, у часи виборювання миру і незалежності.

На кожному часовому етапі мова змінюється, набуває нових функцій, із-поміж яких націєтвірна є домінувальною. З огляду на це слушною є думка римського граматики, філософа Гая Марія Вікторина про те, що «мова створює народ», увіковічнює його традиції.

Лексема «традиція» – багатоаспектний термін, відтак по-різному тлумачиться науковими джерелами. У філософських словникових, енциклопедичних працях читаємо: «Традиція – це поняття, що визначає різноманітні форми впливу минулого на сучасне й майбутнє» [4, с. 646]; «<...> унаслідкування від попередніх поколінь давній звичай, давнє вірування <...>, давня норма поведінки, усе те, що в житті нації безперервно повторюється з покоління в покоління як її прикметна характеристика» [3, с. 77].

Є. Онацький зазначає, що традиція – «<...> важлива соціологічна категорія, без якої такі поняття, як національна свідомість, любов до батьківщини, народна честь, залишаються порожніми. Традиція стоїть в осередку мислення» [3, с. 78]. Мова як спосіб мислення має глибинні когнітивні зв'язки, що формують мовну картину світу і мовну картину етносу. Аналізуючи терміни «традиція» і «мовна традиція», варто погодитися з думкою, що історична здібність народів – це функція їхньої здатності плекати власні традиції [1, с. 695].

Трагічні воєнні події в Україні засвідчують, що сутність однієї мови перетворити на іншу – чужу – не можливо, бо не можливо знищити генетичну мовну незалежність, її фонетичну стійкість. Саме вона демонстративно зламала рашистські щелепи, що намагалися розказати про українські м'які паляниці та сонцесейні полуниці. Отже, гадаємо, споконвічна звукова інкрустація мови – це основа виформування української лінгвістичної традиції.

Відомий український мовознавець Іван Ющук майже в кожній своїй праці нагадував: «<...> найстійкішою є фонетика, <...> мова може зникнути, а її фонетичні закономірності, особливості вимовляння звуків і далі проявляються вже в новопосталій мові» [5, с. 6].

Відомо, що фонетичні ознаки української мови стали основним підґрунтям упорядкування періодизації української мови:

- 1) протоукраїнська мова (VII–X ст.);
- 2) давньоукраїнська мова (X–I половина XIV ст.): київсько-чернігівська доба (900–1150), змодифікована старослов'янська мова (1150–1240), галицько-волинська доба (1240–1350);
- 3) староукраїнська мова: (II половина XIV– I половина XVII ст.): литовська доба (1350–1569 рр.) та польська доба (1569–1650 рр.);
- 4) нова українська мова (II половина XVII ст. – наш час).

Становлення системи української мови в III та IV періодах об'єктивізують Граматики, створені українцями в XVI–XVII ст., а саме: «Грамматика доброглаголивого еллинословенского языка» («Аделфотес», укладений колективом авторів, 1591 р., Львів); «Грамматика словенская» Л. Зизанія, 1596 р.; «Грамматика Славянских правилное Сынтагма» М. Смотрицького, 1619 р.

Перші підручники з Граматики відображають системний підхід до розвитку мови, у них простежуємо підґрунтя становлення фонетичної системи української мови як

основу формування української мовної традиції. Зокрема, у львівській Граматиці 1591 року проглядається 19 наукових одиниць на позначення фонетичних термінів. Інші Граматики є продовженням генези української мови, фонетичної її системи [1, с. 697].

Хочемо наголосити на тому, що кінець XVI–XVII ст. науковці характеризують часовою віхою «культурної революції в Україні-Русі», відтинком проєктування нової української мови. Це період поширення книгодрукування, розвитку науки й освіти в Україні. Масово відкривалися братські школи, заклади вищої освіти – колеґіуми та академії. У 1632 році освітнім і культурним осередком стає Києво-Могилянська колеґія (пізніше – академія). Гаслом діяльності якої було: «основа розвитку українського етносу – це ствердження рідної мови» [1, с. 698].

У цей період найвидатнішими проповідниками, патріархами української риторики, педагогами, які сповідували українськість, можна вважати Інокентія Гізеля, Лазаря Барановича, Іоанікія Галятовського, Антонія Радивиловського, Феофана Прокоповича.

Інокентій Гізель автор відомого трактату «Мир з богом чоловіку» (1669 р.), написаного церковнослов'янською мовою з певним вкрапленням простої мови. Поділяємо думку Л. Мацько, що праця І. Гізеля «<...> сповнена алегоріями, які не лише розкривають церковну мораль, а виражають ідеї гуманізму» [2, с. 125]. Сьогодні його книгу «Мир з богом чоловіку» можна вважати пророчною, вона закликає до збереження прав Київської митрополії, до молитви своїм богам і своєю мовою, до покаяння та миру. Трактат описує лихоліття тогочасної України, засуджує розбрат, ворожнечу, війни.

Лазар Баранович – неперевершений викладач поетики та риторики. Значну роль у часи діяльності Лазаря Барановича відігравав курс піїтики, оскільки давав змогу учням ретельно ознайомитися з основними принципами риторики. Студенти навчалися вправно висловлювати свої думки, дискутувати, переконувати. Основною метою було навчити майбутніх духовних лідерів уміло послуговуватися словом у полемічних диспутах. До визначних робіт Барановича належать «Меч духовний є глагол божий» (1666) і «Труби словес проповідних» (1674). Ці твори написано церковнослов'янською мовою, містять складні речення та різноманітні стилістичні прийоми. Проте Баранович вмів використовувати алегорії із закодованими елементами живої мови, по-особливому національною є інтонація творів.

Іоанікія Галятовський, учень Лазаря Барановича, викладач риторики українською мовою, розробник теорії українського красномовства. Книга проповідей І. Галятовського «Ключ розуміння» (1659) стала відомою за межами України. У ній аналізовано античну риторичку, виписано поради і принципи щодо структури промови. Тріада архітектоніки тексту – вступ, основна частина, висновки – і нині є основою написання текстів, підготовки виступів. Галятовський вчить працювати з різними літературними жанрами, зосереджує увагу на психологічних, ментальних аспектах мовлення, радить читати і амплікувати прочитане для збагачення казання. Галятовський реалізував свою теорію у книзі проповідей про чудеса Марії Богородиці «Небо нове» (1665) [2, 125].

Антоній Радивиловський, учень І. Галятовського, талановитий український письменник, компетентний ритор. Його творчий доробок не є великим за обсягом, але різноманітним за жанровою палітрою – це проповіді, оповідання, байки. Особливу увагу дослідників привертають дві його праці: «Вінець Христов» (1668) і «Огородок Марії Богородиці» (1676), які включають велику кількість проповідей. Тексти Радивиловського мають логічну структуру – вступ, основну частину, висновки, і відзначаються графічним виділенням кожного слова у проповідях. Мова творів ритора багата на українізми і потребує подальшого наукового вивчення. Радивиловський – великим патріот України,

миролюб, його риторичні заклики пророчі і зворушливі, особливо до героїв «часу війни».

Знаковою особистістю у ствердженні української мови в усіх сферах суспільного життя України є *Феофан (Єлеазар) Прокопович* – письменник, автор курйозної і фігурної поезії, учитель пітики та риторики, блискучий оратор. Феофан Прокопович, розуміючи значення мови у формуванні нації, створив «Буквар», що став основою для вивчення мови. Ф. Прокопович писав переважно латинською, проте намагався перекладати українською, використовуючи слова з живого українського мовлення. Це засвідчує його незгасне прагнення ствердити ідею національної самодостатності тексту. Його праця «Про риторичне мистецтво» (1706) стала закликом до свідомого опанування риторики слова, рідної мови, культури, релігії своєї нації. Лише оволодівши вправністю слова рідного, переконує ритор, можна описати духовний портрет етносу, створити та увіковічнити національний людський дух. Таким духом – твердим і хоробрим, національно загартованим – не зможуть оволодіти «ні стріли, ні мечі, ні тарани, ні вогонь, ні інші види зброї...».

Отже, аналіз історичного контексту із проєкцією на сьогодення укротр підтверджує думку про постійне студіювання та опублічування мовних надбань у всіх сферах функціонування українського суспільства, спонукає до неперервного дослідження розмаїтості мовлення, до збереження кожного говірково-розлогого поля на теренах України, до всотування, розуміння кожного українського звука, до боротьби за його українську всеохопність і неперервність звучання, до злиття в єдиний «український любий голос», у мелодійність і неповторність якого вслухався, молився ним, жив ним у неприступній Афонській скелі Іван Вишенський, а Іван Франко в однойменній поемі навічно всимволізував цей голос [1, с. 702 – 704].

Процес опанування, збереження, примноження, поширення, безперервного передавання знань про свій етнос через взаємодію суспільства і мови на засадах пошани до мови, свідомого плекання з покоління в покоління її престижу і виформовує, на нашу думку, сутність поняття мовної традиції. Гадаємо, українська мовна традиція має стати основою опанування лінгвістики, лінгводидактики в освітній галузі. Ствердження української мовної традиції має бути ключовим завданням суспільства, оскільки саме це визначає основи української великодержавності.

Глибший погляд на означену проблему та перспективи подальших досліджень висвітлено в нашій публікації «Утвердження мовної традиції на теренах України як основа ідентифікації нації» [1, с. 694–704].

Список використаних джерел

1. Кузнецова Г.П., Чечель Н.О. Утвердження мовної традиції на теренах України як основа ідентифікації нації. *Національна наука і освіта в умовах війни РФ проти України та сучасних цивілізаційних викликів* : матеріали V Всеукраїнської міжгалузевої науково-практичної онлайн-конференції (Київ, 27 березня–2 квітня 2024 року). / Упоряд.: Л. І. Ткаченко, В. М. Шульга. Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2024. 1 322 с. С. 694–704. URL: https://lib.iitta.gov.ua/740387/1/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B2%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%97_27.03-02.04.24.pdf#page=694 (дата звернення: 15.05.2024).
2. Мацько Л. І., Сидоренко О. М., Мацько О. М. Стилїстика української мови: підручник. Київ: Вища школа, 2003. 462с.

3. Онацький Є. Д. Українська мала енциклопедія. Накладом Адміністрації УАПЦ в Аргентині. Книга XV. Буенос-Айрес, 1966. 128 с. Книги I–XVI 2147 с. URL: https://archive.org/details/UkrMalaEn/kn_15_%D0%A1%D1%82%D0%A3%D1%86/page/n79/mode/2up?view=theater.
4. Шинкарук В. Філософський енциклопедичний словник. Київ: «Абрис», 2002. 751 с.
5. Ющук І.П. Українська мова в осяжності століть. Бібліотечка «Дивослова». 2021. №1. 56 с.

СЕКЦІЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ, ЛІТЕРАТУРИ ТА МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ

Горох Ігор Миколайович,

магістрант 62-А групи спеціальності 014 Середня освіта (Англійська мова та зарубіжна література)

Навчально-наукового інституту філології та історії

Науковий керівник: канд. пед. наук, ст. викладач Бутова В.О.

КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ ЕВФЕМІЗМІВ КОНЦЕПТУ «ПОМЕРТИ» В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ

Дослідження присвячено аналізу концепту «смерть», представленого евфемізмами української та англійської мов. Концепт «смерть» є одним з ключових в різних культурах. Серед способів його репрезентації в українській та англійській мовах є ідіоми та евфемізми.

Мета дослідження-описати і порівняти концепт смерті, представлений фразеологізмами і евфемізмами в українській і англійській лінгвокультурах, і, отже, виявити ставлення українців і англійців до смерті. В ході дослідження було встановлено, що існує велика кількість фразеологізмів і евфемізмів, що розкривають концепт «смерть», що свідчить про значне місце, яке цей концепт займає в українській і англійській лінгвокультурах.

Смерть є невіддільною частиною людського життя, проте це завжди було делікатною темою, про яку люди говорять обережно та часто завуальованими висловами. Евфемізми про смерть широко використовуються як в українській, так і в англійській мовах, і їх вивчення може багато розповісти про культурні традиції та ставлення цих народів до цього явища. У давні часи смерть часто наділялася містичними, демонічними рисами, а її пряме називання могло вважатися небезпечним табу, що може «наблизити» її.

Релігійні традиції значно вплинули на формування евфемізмів смерті. Християнські вирази, такі як *піти в лоно Авраамове (в Йософатову долину)*: (є виразами, які використовуються для вираження смерті в релігійному контексті для опису смерті як переходу душі до вічного життя в блаженстві та спокої або як момент вирішення її долі перед обличчям Божого суду); *перенестися у Божу вічність (у Божі засвіти)* (Ці евфемізми використовуються для опису смерті як переходу до вічного життя у Божому світі) м'яко натякають на потойбічне життя душі. Східні культури часто персоніфікували смерть як демонічну істоту чи богиню, до якої треба було добре ставитися, уникаючи прямих згадок.

В українській мові існує широкий спектр евфемізмів, що стосуються дієслова «померти», розглянемо декілька прикладів: *віддати кінці* (вираз використовується для опису смерті, підкреслюючи кінцевість життя); *заплющити очі* (Описує дію закривання

очей померлої людини, що може символізувати перехід до стану «вічного спокою»); *переставитися* (використовується для вираження смерті як переміщення душі в потойбічний світ); *переступити на той світ* (використовується для опису смерті як перехід до іншого, післясмертного світу); *упокоїтися* (описує смерть як перехід у стан спокою). Не менш цікавими є грубуваті, вульгарні евфемізми на зразок «дати дуба», «задерти ноги», «*гигнути* (діалектний евфемізм)» що виникли в народно-розмовному дискурсі.

Дуже поширеними є евфемізми, що персоніфікують смерть. Вони наділяють абстрактне явище скінченності людського життя більш конкретними, антропоморфними рисами таємничої істоти, що «приходить» чи «забирає» людину, наприклад:

1. «Смерть забрала» - персоніфікований образ смерті, яка «забирає» людину з життя. Евфемізм, що уникає прямого називання смерті, надаючи їй більш абстрактного, уособленого вигляду.
2. «Доля забрала» - подібно до попереднього, смерть постає як певна надприродна «доля», що визначає кінець життєвого шляху людини.
3. «Кирпата свашка» - колоритний український фольклорний евфемізм, де смерть зображується як «свахою» (посередницею) з кирпатим, спотвореним обличчям.
4. «Вершник на білому коні» - відомий апокаліптичний образ з Біблії, де смерть персоніфікується як один з Чотирьох Вершників Апокаліпсису. Цей потужний релігійний символ є евфемізмом, що передає ідею неминучості та владності смерті.

В англійській мові також існує багато евфемістичних висловів для позначення смерті. Вони можуть бути пов'язані з актом убивства, наприклад, *bite the dust* (букв. жувати пил) - бути вбитим (особливо в бою). Етимологія виразу пов'язана з вестернами, де повалені супротивники падали на землю з кульовими пораненнями; *blow someone's brains out* (букв. вибити мізки комусь) вбити когось пострілом у голову та ін.

Поняття «смерті», конкретизоване ситуаціями, коли будь-хто своїми діями руйнує власне життя, гине, знаходить мовне вираження в ідіомі *come to a sticky end* (букв. прийти до сумного кінця) погано скінчити, померти.

Близькість смерті образно описують такі ідіоми: *at death's door* (букв. біля смертельних дверей) на межі смерті/загибелі; на порозі смерті. Менш формальний спосіб сказати, що хтось близький до смерті, - використовувати вираз *one foot in the grave* (букв. однією ногою в могилі). Саме уявлення цієї картини наштовхує на думку про людину, яка перебуває на півдорозі до могили, на кладовищі.

Того, хто наближається до кінця свого життя, можна також описати *on last legs* (букв. на останніх ногах) однією ногою в могилі, на ладан дихає. Однак цей вираз може бути використаний і для опису сильно втомленої людини, якій потрібен відпочинок.

Про людину, яка перебувала в небезпечній ситуації, у якій вона могла померти, але зуміла вижити, кажуть *have brush with death* - на волосині від смерті.

Етимологія багатьох фразеологізмів, що описують смерть, має тривалу історію. Так, наприклад, походження ідіоми *kick the bucket* (букв. вдарити по відру) здохнути, померти - пов'язане з тим часом, коли під час повішення людей, їм під ноги підставляли відро, яке потім вибивали ногою. *Put one's clogs* (букв. склеїти черевики. *Clogs* - взуття, яке носили в Британії робочі люди. То *put* - похідне від *put* (закласти). Людина закладала взуття, коли воно їй уже було не потрібне.

До фразеологізмів, що репрезентують концепт «смерть», в англійській мові також належать: *push up daisies* (букв. «виштовхувати» ромашки. Мається на увазі з іншого боку, з-під землі) вирушити на той світ, зіграти в ящик, віддати кінці; *six feet under* (букв. на глибині 6 футів під землею) мертвий, у могилі; *take a dirt nap* (досл. подрімати по-

брудному (під «брудом» розуміють землю); відправитися на той світ; turn up one's toes (heels) простягнути ноги тощо, Meet (one's) maker (букв. Зустрітися з Творцем); join the great (silent) Majority – приєднатися до (безмовної) більшості; breathe one's last – (буквально) Зробити останній подих; go to a better Place – відправитися в кращий світ; go to Davy Jones's locker (букв. Вирушити до шафи Деві Джонса) – потонути, померти в морській безодні. Деві Джонс – це злий дух, що живе в морі, а його «шафа» – це океан, тобто місце спочинку усіх моряків; take the last train to glory (Сісти на останній поїзд на шляху до слави). Під цією фразою можна розуміти те, що після смерті на людину чекає справедлива нагорода за всі її справи, як за хороші, так і погані; go the way of the dinosaurs (букв. Розділити долю динозаврів) вимирати, зникати з лиця землі, тобто людина, як і динозаври, теж помре рано чи пізно.

Отже, уявлення про смерть, закріплені в євфемізмах української та англійської мов, дуже різноманітні з точки зору образної складової. Однак в обох лінгвокультурах простежується загальне розуміння «смерті» як переходу від одного стану до іншого. З одного боку, зі світу сонячного світла і живих людей в світ мороку і темряви, з іншого – зі світу тлінного в більш одухотворений світ вічності.

Проблема смерті протягом всієї історії людства привертала до себе увагу людей. Велика кількість євфемізмів і фразеологічних одиниць вказують на те, що життя людини не вічна і повинна сприйматися як період, відведений кожній людині на вчинення будь-яких життєво важливих справ і звершень.

Список використаних джерел

1. Мілева І. Мовне табу в українських діалектних фразеологізмах. URL: <https://elib.hduht.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/3727/7/5.%20Мілева%20І..PDF> (Дата звернення: 06.05.2024)
2. Словник української мови в 11 т. / редкол.: І.К. Білодід та ін. Київ: Наукова думка, 1971. Т. II. 550 с.
3. Словник української мови в 11 т. / редкол.: І.К. Білодід та ін. Київ: Наукова думка, 1980. Т. XI. 700 с.

Журба Валерія Володимирівна,

*студентка 42-А групи спеціальності 014 Середня освіта (Англійська мова і література)
Навчально-наукового інституту філології та історії*

Науковий керівник: канд. пед. наук, ст. викладач Бутова В.О.

МЕТОДИ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ

Сучасний світ вимагає від нас постійного розвитку та адаптації до нових технологій. Зокрема, вивчення іноземних мов стало необхідністю для успішного функціонування в глобальному суспільстві. Завдяки зростаючій доступності інформації та стрімкому розвитку Інтернету, соціальні медіа стали не лише платформою для спілкування, але й потужним інструментом для навчання.

Соціальні медіа - це можливість для самостійного вивчення англійської мови, яке характеризується усвідомленим розумінням важливості вивчення англійської мови, а також можливістю вибору обсягу матеріалу, методів, прийомів навчання та часу, відведеного на навчання. Крім того, спілкування та обмін інформацією між студентами та викладачем певним чином мотивує до роздумів, висновків та результатів навчання.

Широкі можливості використання автентичних письмових, аудіо- та відеоматеріалів допомагають покращити рецептивні та продуктивні навички [1].

Розглянемо найпоширеніші з них, такі як: Facebook, YouTube, Instagram, проаналізувавши кожен з них.

Не всі знають, що Facebook спочатку був створений для студентів Гарвардського університету, оскільки він найбільше підходить для одночасного спілкування в одному іншомовному просторі, створення міні-дискусій, коментування актуальної проблеми під час вивчення англійської мови, обміну фотографіями та приватного спілкування [1]. Багато освітніх організацій та викладачів використовують Facebook для організації вебінарів та онлайн-лекцій. Вони можуть транслювати навчальний контент у режимі реального часу та вести діалог з учасниками за допомогою коментарів. Facebook став платформою для обміну навчальними матеріалами, такими як підручники, посібники, презентації та відеоуроки.

YouTube - один з найпопулярніших онлайн-ресурсів для вивчення англійської мови. Це величезна інформаційна база мультимедійного контенту, яка забезпечує автономне, орієнтоване на студента навчання; допомагає покращити навички аудіювання, говоріння та письма; забезпечує доступність викладу матеріалу за допомогою коротких відео, презентацій та ілюстрацій; сприяє розвитку критичного мислення; формує сприятливе середовище для дискусій та обговорень змісту відео [1]. Дослідники підкреслюють значні переваги вищезгаданого відеохостингу у викладанні, називаючи його навчальним ресурсом для підвищення мотивації студентів-філологів у вивченні англійської мови [2]: викладачі можуть записувати та поширювати власні заняття через YouTube, щоб студенти могли повторити та закріпити вивчений матеріал; студенти можуть створювати власні відео; коментування та анотування відео мотивує студентів до критичного оцінювання інформації [2].

Instagram - це не лише мережа для спілкування та обміну фотографіями, вона також може бути потужним інструментом для вивчення іноземних мов, зокрема англійської. Враховуючи його велику популярність серед молоді та широкий спектр можливостей, Instagram можна використовувати як ефективний інструмент для покращення мовних навичок та вивчення нового матеріалу. Перш за все, функція чату в Instagram дозволяє спілкуватися з носіями мови та іншими користувачами з усього світу. Обмінюючись повідомленнями англійською мовою, користувачі можуть покращити свої навички письма та розуміння. Крім того, функція «Історії та дописи» дозволяє користувачам ділитися своїм життям за допомогою фотографій і відео, а також текстового та аудіоконтенту англійською мовою. Користувачі можуть створювати історії з англійськими підписами або публікувати корисні ресурси, які допоможуть їм вивчити мову, такі як цитати, короткі відео або аудіофайли з вимовою. Функція «Підписатися» також дозволяє користувачам підписуватися на носіїв мови, освітні акаунти та інші ресурси, які пропонують корисний контент для вивчення англійської. Це можуть бути акаунти викладачів, мовних шкіл, ресурси з англійською літературою, навчальні відео та багато іншого.

Таким чином, Instagram відкриває широкі можливості для вивчення англійської мови, надаючи користувачам доступ до різноманітних ресурсів, можливість спілкуватися з носіями мови та використовувати мову в різних контекстах.

Отже, підсумовуючи, можна сказати, що соціальні мережі відкривають нові горизонти для ефективного вивчення англійської мови, пропонуючи унікальне поєднання доступності, різноманітності ресурсів та можливостей для реального мовного спілкування. За допомогою цих платформ користувачі мають можливість не лише

вдосконалювати свої навички володіння англійською мовою, але й занурюватися в культурний контекст, що є невід'ємною частиною вивчення мови. Такий підхід допомагає підтримувати високий рівень мотивації та залученості, а також сприяє формуванню глобальної спільноти учнів, які взаємодіють і вчать один в одного. Однак важливо пам'ятати про критичне ставлення до інформації та вибірковість у використанні контенту соціальних мереж, щоб максимізувати користь та ефективність навчання.

Підкреслюючи важливість критичного мислення та вибірковості у використанні контенту соціальних мереж для максимізації користі та ефективності навчання, варто зазначити, що при розвитку мовних навичок на цих платформах також необхідно уникати спокуси витратити час на марні ресурси. Справді цікаві та пізнавальні матеріали можуть бути корисними, але слід усвідомлювати, що важливо обирати контент, який дійсно сприятиме досягненню поставлених мовних цілей. Також необхідно бути обережними щодо якості інформації, оскільки соціальні мережі часто можуть бути джерелом інформації. Тому, використовуючи ці ресурси для вивчення мови, важливо розвивати навички критичного аналізу та оцінки інформації, щоб зробити процес навчання якомога продуктивнішим.

Список використаних джерел

1. Майнаєв Ф. Використання соціальних мереж у online-навчанні. *Innovative solutions in modern science*. 2016. С. 1-9.
2. Бужиков Р., Доній В. Social networks as a modern tool of teaching foreign language. *Сучасні дослідження з іноземної філології*. 2021. С. 202-210.

Наливайко Вікторія Віталіївна,

студентка 42-А групи спеціальності 014 Середня освіта (Англійська мова і література)
Навчально-наукового інституту філології та історії

Науковий керівник: канд. пед. наук, ст. викладач Бутова В.О.

ЕВОЛЮЦІЯ ТА ВПЛИВ ІНТЕРНЕТ-СЛЕНГУ НА СУЧАСНУ АНГЛІЙСКУ МОВУ

Стрімкий розвиток кіберпростору виокремлює специфічну соціально-демократичну групу - інтернет-користувачів. Саме нове покоління, активно реагуючи на зміни в суспільному житті своєї країни та світові інформаційні тенденції, створює мовні одиниці та сприяє появі специфічного інтернет-сленгу. Загальновідомо, що інтернет-сленг формується на основі запозичення іншомовних лексичних одиниць та їх адаптації в рідній мові з подальшим використанням у повсякденному житті.

Сленг являє собою відкритий мовний пласт нормативно знижених лексико-фразеологічних одиниць, що характеризуються яскравим емоційно-експресивним забарвленням. З часом численні сленгові одиниці закріпилися в літературній англійській мові. Інтернет-сленг пов'язаний з мовною грою, яка передбачає свідоме маніпулювання мовними засобами для досягнення комічного або концептуального ефекту. Крім того, інтернет-сленг дозволяє виражати емоції, які важко передати в лаконічному мовному середовищі, за умови дотримання встановлених норм.

Різноманітним аспектам проблеми впливу інтернет-сленгу на пізнавальну діяльність студентів у процесі вивчення іноземних мов присвячено значну кількість наукових досліджень, серед яких: особливості використання англійського молодіжного мережевого сленгу (М. Бергельсон, О. Дзюбіна, О. Дорда, А. Павельєва, І. Сотніченко, Х.

Алькантара-Пілар (іспанська мова), С. Лю (китайська мова), Л. Шиксіонг (китайська мова) та ін.); можливості використання інтернет-сленгу у вивченні іноземної мови (О. Бондар-Фурса, Ю. Загребнюк та ін.).

Друга половина 20-го століття та початок 21-го століття позначені епохою хайпового розвитку ІКТ, а також укоріненням трендів геймінгу, хакінгу та блогерства як молодіжної субкультури, частиною якої є понад 3,1 мільярда людей від загальної кількості населення планети. З появою фанатів комп'ютерних онлайн-ігор, блогерів, TikTokers та активних користувачів соціальних мереж зростає все більший сегмент споживачів, які вбачають цілодобову потребу у використанні смартфонів [1].

У контексті досліджуваної проблеми доречно з'ясувати сутність ключового поняття дослідження «інтернет-сленг» та розкрити його витоки. У сучасному інтернет-просторі досить поширеним є інтернет-сленг - так звана «мова», що виникла з появою електронно-обчислювальних машин у США в 1946 році. З їх розвитком в Україні також почала формуватися специфічна мова, якою послуговуються ІТ-спеціалісти та активні користувачі Інтернету. Відносно молодий вік ІТ-спеціалістів, задіяних у цій сфері, популярність комп'ютерів та Інтернету в молодіжному середовищі, схильному до вживання жаргонізмів, зумовили тенденцію до появи інтернет-сленгу і так званого «закону мовної економії» (скорочення слів) серед користувачів глобальної мережі. Інтернет-сленг, який часто використовується молоддю під час електронного спілкування, містить значну кількість калькованих запозичень з англійської мови [3].

Існує багато тлумачень поняття «інтернет-сленг», але всі вони зводяться до того, що це унікальне похідне від англійських слів, діалект, жаргон, сукупність фраз і виразів, які мають обмежену сферу застосування і не є граматично правильними словами в мові. У «Словнику лінгвістичних термінів» Д. Ганика та І. Олійника сленг, жаргон та арго мають тотожні значення: «Сленг - слова і вирази, що вживаються людьми певних професій або соціальних верств. Сленг моряків, художників; арго; жаргон» [2].

О. Селіванова підкреслює використання цієї субмови молодим поколінням та переважання англословних вкраплень. У «Лінгвістичній енциклопедії» дослідниця подає таке визначення: сленг - жаргон, найчастіше молодіжний; включення в мову англійської або американської розмовної лексики [5].

Важко заперечувати, що використання такої форми спілкування в мережі Інтернет не призводить до підвищення пізнавального інтересу студентів до вивчення іноземних мов. Незважаючи на свою дещо звичну форму, інтернет-сленг є найяскравішим, найемоційнішим та найживішим стилем мови, який допомагає людям найбільш глибоко виражати свої думки та почуття [1].

Виходячи з вищесказаного, слід представити класифікацію інтернет-сленгу. Оскільки джерел формування сленгу багато і він тісно пов'язаний з англійською мовою, спектр способів модифікації його лексем надзвичайно широкий. Дослідники класифікують лексеми, що належать до інтернет-сленгу, за тематичною ознакою: 1) слова на позначення комп'ютерного обладнання та програмного забезпечення; 2) назви фірм-виробників обладнання та програмного забезпечення; 3) назви антивірусних програм; 4) слова на позначення людей, що працюють у сфері комп'ютерних технологій; 5) слова на позначення дій; 6) слова, що супроводжують процес роботи користувача з комп'ютером; 7) оціночні слова [3,5].

Слід розрізняти способи утворення мовних одиниць інтернет-сленгу: 1) запозичення з англійської мови, часто видозмінені або навмисно перекинуті (наприклад, англійське слово e-mail в гумористичному сприйнятті стає словом «мило»); 2) інтернет-сленг в let's-playing (напрямок у світі відеоігор, жанр інтернет-серіалів, де

гравці публікують і коментують свій ігровий процес); 3) інтернет-сленг у відеоблогінгу; 4) інтернет-сленг у письмовій мові користувачів форумів та соціальних мереж; 5) інтернет-сленг у розмовній мові; 6) усічені слова; 7) модифікація загальноновживаних слів і створення на їх основі лексичних одиниць з подвійним значенням [4].

Підсумовуючи, слід зазначити, що незважаючи на всі плюси використання сленгу, виділені молоддю, та мінуси, відзначені дослідниками, молодіжний англомовний інтернет-сленг є гарним способом демонстрації знань, оскільки сленг - це жива мова сучасного молодого покоління. Перебуваючи на одній хвилі зі студентами, можна легко і ненав'язливо застосовувати інтернет-сленг як засіб розвитку пізнавальної активності студентів при вивченні іноземної мови через аналіз і переклад фраз відомих людей, реплік з американських і британських фільмів, читання коміксів, створення каналів з хештегами. Наразі інтернет-сленг можна почути всюди.

Список використаних джерел

1. Бровко К. А. Гейміфікація як засіб активізації пізнавального інтересу студентів до вивчення іноземної мови. Інноваційна педагогіка, 2021. С. 213-217.
2. Ганич Д.І., Олійник І.С. Словник лінгвістичних термінів. К. : Вища шк., 1985. 360 с.
3. Дзюбіна О.І. Структура, семантика та прагматика сленгових неологізмів соціальних мереж Twitter та Facebook. 2012. С. 45-50.
4. Дорда В. О. Аксіологічні аспекти студентського сленгу США. Філологічні трактати. Суми : СумДУ, 2006. Вип. 11. С. 45-53.
5. Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія / О.О. Селіванова. Полтава: Довкілля, 2010. 844 с.

Нінько Ксенія Сергіївна,

*студентка 12-А групи спеціальності 014 Середня освіта (Англійська мова та зарубіжна література) Навчально-наукового інституту філології та історії
Науковий керівник: канд. пед. наук, ст. викладач Бутова В.О.*

АНГЛІЙСЬКІ ЗАПОЗИЧЕННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Сучасні суспільні зрушення спричиняють значні зміни у словниковому складі літературної мови. Особливо важливим у сучасній науці є питання глобалізації, зокрема, поширення так званої глобальної мови, якою нині є англійська. Англійська мова є засобом міжнародного спілкування і, за прогнозами науковців, залишатиметься такою щонайменше півстоліття. Це мова провідних засобів масової інформації: найбільших теле- і радіокомпаній, всесвітньої мережі «Інтернет», багатьох газет і журналів.

Запозичення з інших мов найяскравіше проявляються на рівні лексики. У наукових дослідженнях для позначення таких лексем, запозичених з англійської мови, використовується термін «англіцизм», але точного визначення цього поняття досі немає. У словнику української мови «англіцизм» описує слова, які були запозичені з англійської мови, а також слова з інших мов, які увійшли в мову за посередництвом англійської [3, с. 44]. Проте багато інших словників розрізняють «іншомовні слова» та «запозичення». Іншомовні слова - це ті, що були запозичені з іншої мови і не були пристосовані для повсякденного вжитку, вони зберігають ознаки походження у формі та значенні [2].

Запозичення - це процес введення слів у мову та його результат, який відбувається шляхом наслідування. Такий елемент, по суті, не вилучається з мови-джерела, а лише слугує зразком для створення більш-менш схожої копії в іншій мові [1, с. 1]. Така копія

зазвичай формується відповідно до мовних традицій мови-реципієнта і не викликає у мовців відчуття чужості, тому не потребує пояснення.

З огляду на це, ми вважаємо, що англіцизм - це запозичення з англійської мови, яке було засвоєне будь-якою іншою мовою, перекладено або утворене за її моделлю та адаптоване відповідно до лінгвістичних особливостей мови, яка його запозичила. Англіцизми виникають для позначення нових понять або реалій, збагачення мови синонімами, створення ефективних стилістичних засобів для більш точного вираження думок.

Зараз англіцизми широко використовуються в усіх сферах життя, особливо в мові ЗМІ. Використання англіцизмів в українських онлайн-медіа останніми роками стає все більш поширеним явищем. Сучасні українські ЗМІ регулярно використовують англіцизми для висвітлення міжнародних подій, сучасних технологій, спорту, розваг та інших тем. Ці запозичення часто використовують через їхню комунікативну ефективність, лаконічність та сучасність. Медіа-дискурс інтернет-газет і журналів охоплює велику кількість популярних текстів, які відображають суспільно-політичні, економічні та інші актуальні питання. За цими текстами стоїть відповідний практичний досвід носіїв мови з їхніми ідеологічними, психологічними та мовними особливостями. Сюди ж належать повідомлення про події та явища, що відбуваються в інших сферах суспільного життя, насамперед у культурі, техніці, науці тощо. Основна функція такого дискурсу - передача актуальної інформації з метою формування свідомості та пробудження активності читача.

Англійські запозичення відіграють важливу роль в українських онлайн-медіа як елементи мови, що використовується в цих виданнях. Вони розглядаються як спосіб модернізації та оновлення української мови. Англіцизми найбільш популярні в категоріях, присвячених політиці, технологіям, бізнесу та спорту - сферах, де англійська мова часто є домінуючою. Вони виникають як з лінгвістичних (мовних), так і з екстралінгвістичних (позамовних) причин. Часто лексичні запозичення використовуються на позначення нових явищ, предметів і понять, які не мають відповідників у сучасній українській мові.

З огляду на вищезазначене, лексичні запозичення з англійської мови активно використовуються в мові ЗМІ та поширені в статтях майже всіх напрямків. Англіцизми часто використовуються в медіа для того, щоб розповісти про нові поняття чи тенденції, які не мають українського відповідника, або для заміни застарілих термінів на більш сучасні та короткі. Наприклад, медіа-дискурс інформаційних технологій, комунікацій та реклами наповнений такими англіцизмами, як смартфон, електронна пошта, акаунт, логін, плагін, веб, спам, мережа, бот, подкаст, копія, копірайтер, слоган, бігборд, безпека, хештег, клік, злом, хакер, кіберпростір, файл, браузер, дисплей, чат, селфі, які широко використовуються для опису нових понять і тенденцій.

У сфері моди такі англіцизми, як oversized, must HEV, brand, shopping, casual, style, corduroy, grinders, hoodie, sweatshirt, trench coat, Top, cardigan, corset, bow, capsule, tuxedo, shopping широко використовуються для опису сучасних тенденцій і стилів моди.

В останні десятиліття набула популярності сфера косметології та догляду, яку активно висвітлюють ЗМІ, використовуючи такі запозичення, як ліфтинг, ботокс, скраб, пілінг та інші.

У сфері спорту для опису спортивних подій та тенденцій у фітнесі та професійному спорті широко використовуються такі англіцизми, як тренер, коуч, сет, тайм-аут, кутовий, корт, овертайм, фол, фанат, плей-офф, сейв, кросфіт, воркаут, боді, квотербек, спаринг, хет-трик, перестрілка, блок-шот, тайм, спаринг, лайт-контакт, клінг.

Найпопулярнішими в цій сфері є лексичні запозичення на позначення назв спортивних ігор та нових видів спорту: серфінг, фітнес, боулінг, дайвінг, боротьба, фрістайл, рафтинг, стрітбол, пейнтбол, волейбол, воркаут тощо. З огляду на це, збільшилася і кількість англіцизмів на позначення спортсменів і, відповідно, спортивного інвентарю: серфер, дайвер, бодібілдер, скейтбордист, волейболіст; скейт, скейтборд, орбітрек тощо.

У статтях інтернет-видань індустрії популярної культури можна зустріти такі англіцизми, які широко використовуються для опису культурних явищ, пов'язаних з фільмами, телешоу та коміксами. У публікаціях на музичну тематику часто вживаються такі англіцизми, як ремікс, саундтрек, кліп, діджей, які широко використовуються для опису практик і технік музичного виробництва.

Останніми роками сучасна українська мова поповнюється англіцизмами, які активно використовуються в соціальних мережах. Це, в свою чергу, пов'язано з активним розвитком блогінгу, популярністю та зручністю додатків для перегляду актуальних новин у світі. Завдяки цьому мова ЗМІ (і сучасна українська зокрема) збагатилася англійськими запозиченнями, більшість з яких мають український відповідник, що вживається значно рідше: skill - скіл, tutor - наставник, coach - вчитель, screenshot - знімок екрану, rills - коротке відео, gadget - пристрій, account - обліковий запис, like - уподобайка, challenge - виклик, life hack - порада, deadline - кінцевий термін тощо.

У сучасному українському медіадискурсі спостерігається значне поширення англійських запозичень. Це явище пов'язане з глобалізацією, яка призводить до посилення взаємодії між різними країнами та культурами. Як наслідок, англійська мова як міжнародна мова спілкування стає дедалі популярнішою, а її запозичення - поширеним явищем. Запозичення з англійської мови переважно стосуються сфер інформаційних технологій, спорту, моди, політики та військової термінології. Це пов'язано з тим, що саме в цих сферах виникають нові поняття та реалії, які часто не мають точних українських аналогів.

Запозичення та використання їх у медіа є неминучим у ХХІ столітті. Однак їхнє стихійне використання може призвести до нівелювання рідної мови. Використання запозиченої лексики в друкованих та інтернет-виданнях не завжди виправдане, оскільки калькування багатьох іншомовних виразів може відбуватися без урахування культурного контексту. У сучасному глобалізованому світі відбувається зближення культур, але культурні табу залишаються. Це свідчить про те, що проблема адаптації запозичених слів ще не отримала достатнього вивчення. Ще однією важливою науковою проблемою є відсутність українських еквівалентів для деяких запозичених англійських лексем, що може слугувати джерелом для подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. Кочан І. М. Система, динаміка, кодифікація слів з інтернаціональними кореневими компонентами в сучасній українській мові / НАН України, Інститут української мови. К., 2006. 39 Р.
2. Радчук В. А. Мова в Україні: стан, функції, перспективи. Мовознавство. 2002. No. 2-3. С. 39-45.
3. Словник української мови в 11 томах: Вид-во «Наукова думка», 1971, т. 1. 799 Р.
4. Стихов А. С. Українська лексика кінця ХХ століття (на матеріалі мови засобів масової інформації), 2005, 388 с.
5. Стихов О. А. Нові іншомовні слова в україномовних засобах масової інформації початку ХХІ століття. Філологічні студії. Випуск 9, 2017, Стор. 66-75.

Пилипчук Карина Володимирівна,
магістрантка 62-А групи спеціальності 014 Середня освіта (Англійська мова та зарубіжна література) Навчально-наукового інституту філології та історії
Науковий керівник: канд. пед. наук, ст. викладач Бутова В.О.

ВПЛИВ ІДЕОМАТИЧНИХ ВИРАЗІВ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ КОМУНІКАЦІЇ

Комунікація є невід'ємною частиною нашого повсякденного життя. Ми спілкуємося з різними людьми в різних ситуаціях, використовуючи мову для передачі своїх думок, почуттів та інформації. Однак, наша мова не обмежується простими словами і реченнями. У ній існують так звані ідіоматичні вирази (ідіоми). Ідіоми – звороти, що з погляду на досягнення сучасного мовознавства невмотивовані і значення яких не можна вивести із значень їх компонентів [1].

Ідіоматичні вирази, такі як «витратити час», «руки вгору», «взяти за слово» і багато інших, надають мові більшу експресивність і виразність. Вони можуть бути використані для підсилення емоційного змісту повідомлення або для вираження певних культурних аспектів. Однак, використання ідіоматичних виразів також може мати й негативний вплив на ефективність комунікації. Тобто використання ідіом в комунікації може мати як позитивний, так і негативний вплив на ефективність.

У подальшому ми розглянемо детальніше вплив ідіоматичних виразів на комунікацію та способи покращення їх використання для досягнення більшої ефективності.

Спочатку слід зазначити що ж таке комунікація. У широкому розумінні комунікація має місце завжди, коли певній поведінці або її результату приписується певне значення і вони сприймаються як знаки або символи. У вузькому розумінні комунікація - це спілкування за допомогою мовних і/або паралінгвальних і невербальних засобів з метою передачі інформації. [4]

Коли ми вже зазначили, що таке комунікація, давайте розглянемо важливість ідеоматичних виразів у процесі спілкування. Ідеоматичні вирази мають велике значення для ефективності комунікації. Ось кілька переваг використання ідеоматичних виразів:

- Використання ідеоматичних виразів додає висловлюванню емоційності та індивідуальності. Вони надають колір і жвавість повідомленням, роблять його більш зрозумілим. Коли співрозмовник використовує ідеоматичний вираз, він передає не тільки простий зміст, але й його культурну та емоційну вагу.
- Ідеоматичні вирази можуть стисло передати складну ідею або концепцію, що допомагає зрозуміти їх зміст.
- Крім того, ідеоматичні вирази сприяють встановленню спільної мови між співрозмовниками. Вони створюють почуття належності до групи та спільність цінностей. Коли люди використовують ідеоматичні вирази, вони показують своє розуміння та ідентифікацію з певною культурою або спільнотою. Це сприяє зміцненню відносин та побудові довіри між співрозмовниками.

Однак, використання ідеоматичних виразів також має й ряд недоліків.

Ось кілька з них:

- Нерозуміння значення ідеоматичних виразів може призвести до неправильного розуміння повідомлення або викривлення змісту.
- Ідеоматичні вирази часто мають культурно-специфічне значення, тому використання їх у міжнародному спілкуванні може бути проблематичним.

• У деяких випадках, використання ідеоматичних виразів може здатися неприйнятним або неформальним у визначеному контексті.

Однак, правильне використання ідеоматичних виразів може додати барви та живості до мовлення, підкреслити нашу мовну вправність та зробити нас більш виразними. Важливо мати на увазі аудиторію та контекст, у якому використовуються ідеоматичні вирази. В ділових або офіційних ситуаціях краще уникати надмірного використання таких виразів і звернутися до більш стандартних форм. Та, в неформальних або неофіційних розмовах, використання ідеоматичних виразів може бути відповідним та сприяти ближчому спілкуванню.

Важливо бути свідомим у виборі ідеоматичних виразів, звертати увагу на їхнє значення і відтінки, щоб використовувати їх належним чином і досягти бажаного ефекту у спілкуванні.

Важливо розуміти значення ідеоматичних виразів. Вони часто мають переносне значення, яке може відрізнятися від прямого лексичного значення окремих слів. Наприклад, вираз «взяти когось під крило» означає брати на себе відповідальність за когось і допомогти йому. Це не має прямого зв'язку з буквального дієсловом «взяти» або іменником «крило». Тому, перед використанням ідеоматичного виразу, важливо зрозуміти його справжнє значення. Крім того, важливо звертати увагу на відтінки ідеоматичних виразів. Деякі ідеоматичні вирази можуть мати схожі значення, але відрізнятися відтінками. Наприклад, вирази «кінити око» і «покинути око» обидва означають швидкий погляд. Однак перший вираз вказує на швидкий погляд, який не зупиняється, тоді як другий вказує на швидкий погляд, який трапляється трохи довше. Такі відтінки можуть впливати на спілкування та сприйняття вашого повідомлення.

Підсумовуючи важливо зазначити, що ідеоматичні вирази можуть бути корисними для збагачення комунікації, але їх використання потребує уважності та адаптації до конкретної ситуації та аудиторії. Адже використання ідеоматичних виразів може мати як позитивний, так і негативний ефект.

З одного боку, ідеоматичні вирази можуть збагатити мову та зробити комунікацію більш живою та емоційною. Вони можуть допомогти виразити складні почуття та ідеї, а також встановити спільну мову зі співрозмовником. Коли люди вибирають ідеоматичні вирази, це може сприяти зближенню та посилювати взаєморозуміння між ними.

З іншого боку, неправильне використання ідеоматичних виразів може призвести до нерозуміння та спотворення змісту повідомлення. Це може бути особливо проблематичним у міжнародній комунікації, коли співрозмовники мають різний рівень знання мови та її культурних особливостей. Тому важливо бути обережним та використовувати ідеоматичні вирази з розумом.

Список використаних джерел

1. Баран Я. А., Зимомря М. І. Теоретичні основи фразеології.- Ужгород, 1999.- 176 с.
2. Гедзур С. В., Хілько Н. В. Англійські ідіоми, фразеологізми, прислів'я. Харків : Основа, 2010. 144 с.
3. Kunin, A.V. (2005) A course on modern English phraseology. Dubna: Dubna: Izd. centr «Feniks», 2005. 488 s.
4. Словник-довідник з професійної педагогіки / За ред. А.В. Семенової. –Одеса: Пальміра, 2006. – 221с.

Привалова Єлизавета Сергіївна,
*студентка 42-А групи спеціальності 014.021 Середня освіта (Англійська мова і
 література) Навчально-наукового інституту філології та історії
 Науковий керівник: канд. пед. наук, ст. викладач Бутова В.О.*

ВІДНОВЛЕННЯ ВИМЕРЛИХ МОВ: АНАЛІЗ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Мови є не лише засобом спілкування; вони представляють собою унікальні культурні традиції, накопичені знання та спосіб вираження уявлень про світ. Протягом історії мови розвивалися, змінювалися і, на жаль, зникали. Коли мова стає вимерлою, її носії перестають говорити, що призводить до її зникнення з повсякденного використання. Відновлення вимерлих мов – складне завдання, але воно має велике значення для збереження культурної спадщини та збагачення загального ландшафту лінгвістичної різноманітності.

Причини вимирання мов. Мови зникають з різних причин. До них відносяться колонізація, глобалізація, асиміляція та соціальні зміни. Коли спільноти втрачають мову, вони часто втрачають також свої культурні традиції, історію та знання. У сучасному світі відбувається зростаюче усвідомлення важливості збереження мов, і це призвело до зусиль щодо відновлення вимерлих мов [1].

Виклики у відновленні вимерлих мов. Відновлення вимерлих мов стикається з багатьма викликами. По-перше, обмежена документація ускладнює реконструкцію граматики, словникового запасу та вимови. По-друге, сучасні культурні контексти можуть значно відрізнятися від тих, у яких мова існувала. Крім того, успішні зусилля з відновлення вимагають значних ресурсів, включаючи фінансування, експертизу та підтримку спільноти [2].

Стратегії відновлення. Попри ці виклики, існують різні підходи до відновлення вимерлих мов. Співпраця з корінними спільнотами та використання технологій сприяють документуванню та збереженню мов. Наприклад, створення мовних гнізд, програм занурення та цифрових архівів допомагають зберегти та передати лінгвістичну спадщину. Технології також дозволяють розробляти онлайн-курси та мобільні застосунки, які допомагають вивчати мови [4].

Успішні приклади відновлення. Успішні проекти з відновлення вимерлих мов можуть слугувати прикладом для інших. Відродження гавайської та івриту демонструє, що при належній підтримці та участі спільноти можна успішно відновити мову. Ці історії успіху підкреслюють важливість співпраці між різними зацікавленими сторонами та наголошують на важливості культурної ідентичності у відновленні мов [3].

Перспективи на майбутнє. Майбутнє відновлення вимерлих мов залежить від тривалих зусиль багатьох учасників, включаючи лінгвістів, освітян, політиків та лідерів спільнот. Для забезпечення успіху необхідно забезпечити міждисциплінарний підхід, спрямований на підтримку культурної різноманітності та передачу знань між поколіннями. Крім того, важливо підвищувати обізнаність про значущість лінгвістичної різноманітності, щоб залучити підтримку та ресурси для відновлення мов [5].

Висновок. Відновлення вимерлих мов — це складне, але надзвичайно важливе завдання. Воно дозволяє не лише зберегти слова, але й відновити культурну ідентичність, зміцнити зв'язки між поколіннями та збагатити глобальний ландшафт мов. Завдяки спільним зусиллям та відданості, ми можемо зробити значний внесок у збереження нашої спільної культурної спадщини та лінгвістичного розмаїття.

Список використаних джерел

1. Гренобль, Л. А., і Ліндсі Дж. Вейлі. *Збереження мов: Вступ до відновлення мов*. Кембридж: Cambridge University Press, 2006. (Grenoble, L. A., & Whaley, L. J. *Saving Languages: An Introduction to Language Revitalization*. Cambridge University Press, 2006.)
2. Гінтон, Лінн, і Кен Гейл. *Зелена книга з відновлення мов на практиці*. Академік Прес, 2001. (Hinton, L., & Hale, K. *The Green Book of Language Revitalization in Practice*. Academic Press, 2001.)
3. Фішман, Джошуа А. *Чи можна врятувати загрожені мови? Перегляд зміни мови з 21-го століття*. Брістоль: Multilingual Matters, 2001. (Fishman, J. A. *Can Threatened Languages Be Saved?: Reversing Language Shift, Revisited: A 21st Century Perspective*. Multilingual Matters, 2001.)
4. ЮНЕСКО Атлас мов світу під загрозою зникнення. <https://en.unesco.org/atlas>
5. Проєкт з вивчення загрожених мов. <https://www.endangeredlanguages.com/>
- 6.

Рудіна Вікторія Валеріївна,

студентка 42-А групи спеціальності 014 Середня освіта (Англійська мова і література)

Навчально-наукового інституту філології та історії

Науковий керівник: канд. пед. наук, ст. викладач Бутова В.О.

ВАЖЛИВІСТЬ ФОРМУВАЛЬНОЇ ОЦІНКИ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Формувальна оцінка – це оцінка під час навчання та «оцінка для навчання», оскільки, на відміну від остаточної, вона спрямована на формування (або формат) навчального процесу з урахуванням освітніх потреб кожного студента, щоб більш ефективно формувати необхідні знання, навички та ставлення [1].

Основна мета формувальної оцінки полягає в тому, що викладач оцінює, чи є студенти успішними під час навчання, визначає, як будувати навчання в майбутньому і регулює цей процес на майбутнє [2].

Першим компонентом методики формувальної оцінки є визначення об'єктивних і зрозумілих для учнів початкової школи навчальних цілей з вивчення іноземної мови на кожному занятті. Поставлені цілі є бажаними результатами навчання і забезпечують чітке уявлення про необхідність оволодіти мовою, мовленнєві компетенції. Ці цілі пропонується сформулювати за принципом розумних цілей.

Другим компонентом методики формувальної оцінки є ефективний зворотний зв'язок, який забезпечує контроль над процесом вивчення іноземної мови і реалізується за допомогою використання спеціально підібраних методик формувальної оцінки. Наступним компонентом методики формування оцінювання з іноземної мови початкової освіти є забезпечення активної участі студентів у процесі оволодіння іноземною мовою. Активізація навчання забезпечується спеціальною організацією навчального матеріалу, концентрацією навчально-мовного матеріалу, використанням конкретних методів і прийомів навчання, а також шляхом мобілізації, більш продуктивне використання потенційних можливостей вчителя та учня та їх взаємодія в освітньому процесі [3].

На системному рівні послідовне впровадження та застосування формувальної оцінки сприяє рівному доступу до якісної освіти, оскільки допомагає студентам, незалежно від їх соціально-економічного статусу, досягти кращих результатів навчання.

Цей вид оцінки розвиває здатність студентів вчитися, і, отже, сприяє реалізації ціннісного орієнтира для навчання протягом усього життя. Викладачі, які застосовують методи формування оцінки, краще підготовлені до індивідуалізації навчання відповідно до потреб студентів.

Зворотній зв'язок - обмін інформацією між студентом і викладачем або між студентами щодо їх навчальних досягнень в рамках певних цілей і очікуваних результатів - має значний вплив на ефективність навчального процесу. Про це свідчать численні міжнародні наукові дослідження. Згідно з аналізом британської організації Education Endowment Foundation (EF), студенти, навчання яких супроводжується наданням і отриманням змістовного зворотного зв'язку, в середньому на 8 місяці випереджають студентів, які не отримують такого зворотного зв'язку в своєму освітньому прогресі.

Крім того, формувальна оцінка сприяє розвитку у студентів метагнотивних навичок, тобто вміння планувати, регулювати, аналізувати власну освітню діяльність, визначати причини труднощів і можливі шляхи їх подолання, що, в свою чергу, розвиває внутрішню мотивацію. Це стає можливим, зокрема, завдяки концентрації уваги на процесі і цілях навчання, орієнтації на результат, використання методів самооцінки і взаємної оцінки. За даними ФСС, розвиток навичок метрогнітивної та саморегуляції школярами дає їм можливість досягти результатів навчання, які в середньому на 7 місяців випереджають освітній прогрес інших студентів [4].

Таким чином, цінність формувальної оцінки полягає в тому, що вона підвищує мотивацію, розвиває здатність вчитися і допомагає студентам досягти кращих результатів навчання.

Список використаних джерел

1. <https://nus.org.ua/view/shho-take-formuvalne-otsinyuvannya-chomu-vono-potribne-uchnyam-i-yaki-osnovni-vyklyky/>
2. <https://grade.ua/uk/blog/formative-assessment-in-english-classroom/>
3. <http://innovpedagogy.od.ua/archives/2021/35/7.pdf>
4. <https://nus.org.ua/view/shho-take-formuvalne-otsinyuvannya-chomu-vono-potribne-uchnyam-i-yaki-osnovni-vyklyky/>

Урсу Дарія Геннадіївна,

студентка 12-А групи спеціальності 014 Середня освіта (Англійська мова та зарубіжна література) Навчально-наукового інституту філології та історії

Науковий керівник: канд. пед. наук, ст. викладач Бутова В.О.

ОСОБЛИВОСТІ ТА ФУНКЦІЇ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ АНГЛОМОВНОГО ПРОСТОРУ ЗМІ

Стрімкий розвиток засобів масової інформації, загальнодоступність інформаційних джерел, їх розмаїтість та проникнення в усі сфери життя людей, яке іноді буває навіть надмірними і нав'язливим, сприяє не тільки інформатизації суспільства, але і формуванню громадської думки. Конкуренція серед засобів масової інформації у боротьбі за читачку аудиторію призводить до застосування спеціальних технік впливу на свідомість людей. За свою двохсотрічну історію ЗМІ оволоділи вмінням переконувати, впливати на читача, умінням залучати якомога більшу кількість учасників комунікації в процесі обміну інформацією, здійснювати громадську, а не міжособистісну комунікацію. Публіцистичні тексти створені так, щоб привернути увагу читачкої

аудиторії і викликати інтерес. Переслідуючи мету інформування населення, журналісти нерідко вдаються до найрізноманітніших лексико-стилістичних мовних засобів. У тому числі в текстах сучасних ЗМІ використовуються фразеологічні одиниці як стилістичний, експресивний та прагматичний засіб. Фразеологічні одиниці, які мають великий обсяг прагматичного потенціалу, експресивні та стильові конотації, образну основу завжди є несподіваними для читача, вони глибоко відображають авторське розуміння проблеми.

Окрім того, фразеологізми у текстах публіцистичного стилю англійської мови становлять перекладацьку трудність, що спричинене їх характерними рисами (семантичною нерозкладністю, лінгвокультурними особливостями). Це обумовило інтерес перекладознавців до вивчення особливостей перекладу фразеологізмів.

Загалом же, проблема використання фразеологізмів в англомовному масмедійному дискурсі та їх перекладу українською мовою на сьогодні потребує подальших досліджень систематизації та узагальнення. Окрім того, нагальною є потреба у розробці методичних підходів до навчання особливостям перекладу фразеологізмів англійської мови студентів-перекладачів. Це і обумовлює актуальність цього дослідження. Об'єктом дослідження є фразеологізми англійської мови.

Предмет дослідження – особливості функціонування фразеологізмів в англомовному масмедійному дискурсі та їх перекладу українською мовою.

Мета дослідження – розглянути особливості функціонування фразеологізмів в англомовному масмедійному дискурсі та їх перекладу українською мовою. Згідно з поставленою метою, необхідно вирішити так і завдання дослідження: 1) уточнити поняття фразеологізму як мовного явища у сучасному англомовному мас-медійному дискурсі; 2) розглянути класифікацію та функції фразеологізмів у сучасному англомовному мас-медійному дискурсі; 3) дослідити сучасний англомовний мас-медійний дискурс як контекст функціонування фразеологізмів; 4) здійснити порівняльний аналіз використання фразеологізмів у сучасному англомовному та україномовному дискурсі; 5) визначити способи перекладу фразеологізмів з англійської мови на українську в сучасному англомовному мас-медійному дискурсі; 6) дослідити труднощі перекладу фразеологізмів в сучасному англомовному мас-медійному дискурсі; 7) визначити лінгвокультурну специфіку фразеологізмів англомовного мас-медійного дискурсу у процесі перекладу; 8) розглянути методичні передумови навчання перекладу фразеологізмів англомовного мас-медійного дискурсу; 9) розробити комплекс вправ для навчання перекладу фразеологізмів англомовного мас-медійного дискурсу.

Наукова новизна роботи визначається об'єктом та предметом дослідження і полягає в тому, що у роботі вперше узагальнено й систематизовано знання про лінгвістичні та лінгвокультурологічні особливості фразеологізмів англомовного масмедійного дискурсу та підходило їх перекладу засобами української мови.

Практичне значення дослідження полягає у можливості подальшого використання його результатів у лінгвокультурологічних, соціолінгвістичних, перекладацьких та методичних дослідженнях. Матеріали й висновки магістерської роботи можуть бути використані у процесі викладання курсів заанглійської мови, стилістики англійської мови, для навчання перекладу, а також у науково-практичній роботі студентів. Теоретичне значення дослідження полягає в узагальненні теоретичних знань про фразеологізм як мовне явище, класифікацію та функції фразеологізмів у сучасному англомовному мас-медійному дискурсі, а також про сутність та функціональні риси сучасного англомовного мас-медійного дискурсу.

Марей Олена Василівна,

*магістрантка 40-62А групи спеціальності 014 Середня освіта (Англійська мова та зарубіжна література) Навчально-наукового інституту філології та історії
Науковий керівник: канд. філол. наук, ст. викладач Кушнерьова М.О.*

ВИКОРИСТАННЯ АБСТРАКТНОЇ НАОЧНОСТІ В ШКІЛЬНОМУ КУРСІ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Використання абстрактної наочності в шкільному курсі зарубіжної літератури може слугувати засобом підвищення інтересу здобувачів освіти до читання літературних текстів. Такої думки дотримуються сучасні методисти і вчителі-практики. Співпраця між вчителем та учнями, зреалізована зокрема через застосування інформаційно-комунікаційних технологій, дозволяє не обмежуватися традиційними підходами до використання логічних схем і таблиць, а використовувати нові, творчі підходи до використання такого типу наочності на різних етапах сучасного уроку літератури, сприяючи розвитку креативного мислення, формуючи читацьку компетенцію, поглиблюючи вміння інтерпретувати та аналізувати художні тексти.

Теоретичні аспекти висвітлення питання розкривають специфіку ставлення вчителів до використання засобів абстрактної наочності (інтелектуальні карти, інфографіка, колаж, постер, структурно-логічна, опорно-сигнальна схеми тощо), шляхи інтеграції абстрактної наочності у процес вивчення літературних текстів, перетворення абстрактної наочності на потужний інструмент формування читацької компетентності і ефективний засіб мотивації до читання.

Провідні вітчизняні методисти визнають перевагами використання засобів абстрактної наочності на уроках зарубіжної літератури створення діалогічної взаємодії між учнями і текстом, поглиблення рівня сприйняття абстрактності, образності, символічності літературних творів, підвищення мотивації до реалізації власних творчих проєктів (презентацій, скрапбукінгів тощо), розвиток усного мовлення, абстрактного і критичного мислення.

Специфіка використання абстрактної наочності в старшій школі обумовлена необхідністю ознайомлення із матеріалом, що пов'язаний із засвоєнням складної літературознавчої термінології, літературних концепцій, занурення в атмосферу текстів з ускладненими сюжетними ходами, місткими мовними конструкціями тощо, а відтак має на меті структурувати, відійти від стереотипного мислення і розкрити творчий потенціал, оптимізувати матеріал, зробити художній текст завдяки графічному унаочненню доступним і зрозумілим для сучасного учня-центеніала – читача, який тяжіє до сприймання інформації через зображення.

Унаочнення матеріалу у вигляді схематичного або графічного зображення допомагає в осмисленні складного для сприйняття матеріалу (наприклад, специфіки драматичного мистецтва другої половини ХХ ст.). Розкриттю особливостей сюжету і специфіки побудови драматичного тексту сприятиме зреалізований через графічне унаочнення прийом ретроспекції. Сучасні методисти відзначають, що суттєвою перевагою використання графічної наочності є її безпосередній зв'язок із контекстом, а також авторський характер, що акумулює творчі зусилля і формує ключові компетентності.

Незважаючи на те, що засоби абстрактної наочності відіграють додаткову, підсилюючу функцію на уроках літератури, їх використання розвиває і збагачує творчу уяву, спонукає до діалогічної взаємодії, сприяє формуванню навичок взаємодії, мотивує

до самостійного здобуття знань, стимулює до обговорення сюжету і проблематики текстів, виокремлення ідей, що могли залишитися поза увагою, оскільки обов'язковою умовою для роботи із абстрактною наочністю є поглиблена робота із текстом твору.

Використання абстрактної наочності має спиратися на вікові та психологічні особливості учнів, враховувати обсяг і тематику визначених програмою художніх текстів, може передбачати індивідуальну, парну і колективну роботу, що, в свою чергу, залежить від етапів уроку, до яких долучена робота зі схематичними або графічними зображеннями, опорними конспектами тощо.

Найчастіше використання абстрактної наочності на уроках зарубіжної літератури виправдане як на етапі узагальнення вивченого, так і на підсумковому етапі з вивчення твору або розділу і передбачає такі прийоми і види робіт, що сприяють розкриттю творчого потенціалу, розвивають спостережливість і нестандартне мислення, поглиблюють навички читування візуальної інформації.

Список використаних джерел

1. Бондаренко Л. Інфографіка як сучасний засіб вивчення творчості Оноре де Бальзака в школі / Оноре де Бальзак: грані, інтерпретація, Україна: збірник наукових праць Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 220-річчю від дня народження письменника (Бердичів, 15-16 трав. 2019 р.). Київ: «Видавництво Людмила», 2019. С.249-254.
2. Клименко Ж. В. Літературна інфографіка як засіб розвитку читацької компетентності учнів. *Всесвітня література в школах України*. 2020. № 1-2. С. 2–9.

Ємельяненко Максим Олегович,

студент 22-А групи спеціальності 014 Середня освіта (Англійська мова і література)

Навчально-наукового інституту філології та історії

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Мільотіна О. К.

THE INTEGRATION OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN LEARNING THE SECOND LANGUAGE: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES

Integrating artificial intelligence (AI) into language learning can change the way teachers and students interact with the curriculum. Technologies based on artificial intelligence can personalize the learning process, allowing students to work with content adapted to their needs and learning style. The integration of AI technologies into the language learning curriculum is a promising means of improving language acquisition and proficiency.

AI-powered tools offer a range of capabilities, from personalized learning to real-time feedback, that can significantly improve traditional approaches to language learning. However, introducing artificial intelligence into language education also raises various challenges, including concerns about learner autonomy, privacy, and fairness.

This article focuses on the opportunities and challenges of integrating artificial intelligence into language learning curricula, aiming to inform teachers and students about best practices and considerations for effective implementation.

According to information from the UNESCO website [2], the use of AI technologies in education can enhance human capabilities and promote effective collaboration between humans and machines. Many experts believe that AI has the potential to address some of the biggest challenges in modern education and innovatively impact teaching and learning practices.

AI can save time by suggesting a variety of materials and ideas provided the teacher creates a detailed query. Of course, not all of them can be used, but the system generates ideas for all kinds of language practice. AI can simplify assessment by creating tests and quizzes and providing easy, instant feedback for students at different levels. Students are given the opportunity to improve their writing skills outside of the classroom by interacting with AI in English as if they were communicating with a native speaker via text messaging.

Here are some ways to use artificial intelligence for learning [3]:

Lesson planning/Adaptation of tasks. Artificial intelligence can help teachers develop effective lesson plans. By analyzing students' progress, their learning styles and individual needs, AI can recommend selected content and learning strategies for optimal learning. You can also ask the system to make tasks easier or harder depending on the level of the students.

Help with content and task creation. AI can create learning materials such as worksheets, tests, and reading texts based on specific language levels and learning goals. In addition, exercises and questions can be generated, which makes it easier for teachers to prepare learning activities.

Individual training and feedback. Contrary to popular belief that machine learning cannot provide a personalized learning experience, AI systems can adapt to the individual needs of each learner and provide instruction based on their strengths and weaknesses. AI systems can also adjust the pace and focus according to student preferences, offering targeted exercises and feedback.

Source of information. AI can act as a source of information, giving both students and teachers access to language resources, dictionaries and translation tools. It also allows students to learn English independently and helps teachers save time on providing references and explanations.

While the integration of Artificial Intelligence (AI) in second language education holds numerous benefits, there are also several challenges associated with its implementation [1]:

1. **Linguistic and Cultural Adaptation:** AI systems may struggle to accurately interpret nuances in language and cultural contexts, leading to misinterpretations or inappropriate responses. Teaching a second language often involves understanding cultural subtleties and idiomatic expressions, which can be challenging for AI to grasp fully.

2. **Personalization and Individualization:** Despite advancements, AI systems may still struggle to provide truly personalized learning experiences tailored to each student's unique needs and preferences. Second language learners often have diverse learning styles, proficiency levels, and areas of weakness, making it challenging for AI to adapt instruction effectively for each learner.

3. **Feedback Quality and Accuracy:** While AI can provide instant feedback on language exercises and assessments, the quality and accuracy of this feedback may vary. AI systems may sometimes overlook errors or provide generic feedback that does not address the specific needs of individual learners. Ensuring accurate and constructive feedback remains a challenge in AI-driven language learning environments.

4. **Data Privacy and Security:** AI systems in language education often rely on collecting and analyzing large amounts of student data to personalize instruction and track progress. Ensuring the privacy and security of this data is crucial, especially when dealing with sensitive information such as language proficiency levels and learning patterns. Maintaining compliance with data protection regulations while utilizing AI poses a significant challenge for educational institutions.

5. **Cost and Accessibility:** Implementing AI-driven language learning technologies can be costly, requiring investments in infrastructure, software, and training. Additionally, ensuring

equitable access to AI-powered language education for all students, regardless of socioeconomic background or geographical location, remains a challenge. Educational institutions must address these accessibility issues to prevent exacerbating educational inequalities.

6. Teacher Training and Support: Integrating AI into language education requires teachers to acquire new skills and adapt their instructional practices. Providing adequate training and ongoing support for teachers to effectively utilize AI tools in the classroom is essential but can be challenging due to time constraints and resource limitations.

7. Ethical and Bias Considerations: AI systems are susceptible to biases inherent in the data they are trained on, which can perpetuate stereotypes or inequalities in language education. Addressing ethical considerations, such as bias mitigation and algorithmic transparency, is essential to ensure AI-driven language learning environments promote inclusivity and diversity.

Addressing these challenges requires careful planning, collaboration between educators and technologists, and ongoing research and development in the field of AI-driven language education. Despite these obstacles, the potential benefits of AI in second language education make it a promising area for future innovation and improvement.

Список використаних джерел

1. Використання ІІІ для викладання англійської. URL: <https://talken.cloud/blog/using-ai-in-esl-teaching/>
2. Artificial intelligence in education. URL: <https://www.unesco.org/en/digital-education/artificial-intelligence>
3. Chat GPT: як вчителям застосовувати штучний інтелект на уроках англійської. URL: https://allright.com/uk/blog/teacher_blog_ua/chat-gpt-yak-vchitelyam-zastosovuvati-shtuchnij-intelekt-na-urokah-anglijskoyi

Новіков Ігор Артемович,

магістрант 62-А групи спеціальності 014 Середня освіта (Англійська мова і література) Навчально-наукового інституту філології та історії

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Мільотіна О. К.

ВПЛИВ УКРАЇНСЬКО – АНГЛІЙСЬКОЇ ФОНЕТИЧНОЇ ІНТЕРФЕРЕНЦІЇ НА ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ ФОНЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ В ЗЗСО: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

Вивчення іноземної мови часто пов'язане з тим, що на нову систему, яка засвоюється, переносять уявлення про більш звичну. Це можна пояснити властивістю нашої свідомості використовувати вже надбане, впізнавати предмети або явища, зіставляючи їх з відомими раніше, встановлювати між ними схожість та відмінність, відбирати специфічні ознаки.

Одним із основних компонентів здатності ефективно спілкуватися англійською мовою є вміння правильно використовувати її. Це включає знання та навички, необхідні для правильного вимовлення англійських звуків і сприйняття англійського мовлення на слух. Учні в Україні, які вивчають англійську мову, стикаються з проблемою фонетичної інтерференції. Це явище відбувається, коли особливості фонетики рідної мови впливають на вимову звуків іншої мови. У разі українсько-англійської фонетичної інтерференції звуки англійської мови можуть бути викривлені, і у слухачів виникають труднощі у сприйнятті англійського мовлення.

НАУКА ТА ОСВІТА В УМОВАХ ВІЙНИ:

Глухівський національний педагогічний
університет імені Олександра Довженка

1874 - 2024

Кожна мова має своєрідну, характерну тільки для неї звукову структуру: звуки, звукосполучення, наголоси, інтонаційне оформлення звукового потоку. У мовознавстві розрізняють дві самостійні галузі: фонетику та фонологію. Фонетика – це наука, яка досліджує фізичний, акустико-артикуляційний аспект мови [Кожедуб]., вивчає звуки мови, закономірності їх поєднання (сполучуваність), фонетичні процеси (вплив позиції звука у слові та сусідства інших звуків на його звучання), природу й структуру складу, а також наголос та інтонацію (Кочерган, с.102) Фонологія, також відома як функціональна фонетика, досліджує функціональний аспект звуків мови (Кочерган, с.138) вивчає структурні та функціональні закономірності будови звуків мови [Кожедуб].

Таким чином, фонологічна інтерференція відбувається на рівні фонем або звукової будови мови, що може призвести до повного перекручування повідомлення та зриву комунікації. Фонетична інтерференція виникає, коли інтерференція впливає на звуки мови, артикуляцію та акустику і призводить до акценту в іншомовному мовленні україномовного комуніканта, але це не впливає на розуміння повідомлення, якщо акцент не робить мовлення абсолютно незрозумілим (Нікішина).

Терміни «фонологічна інтерференція» та «фонетична інтерференція» часто не розмежовуються в літературі; «фонетична інтерференція» включає й фонологічну.

Фонологічна інтерференція — це процес перенесення фонологічних характеристик рідної мови на іноземну мову, що вивчається. Наприклад, через те, що в українській мові немає фонологічної опозиції довгих і коротких голосних, українці іноді не можуть розрізнити, які голосні використовуються в іншомовному мовленні, і це призводить до викривлення змісту повідомлення. Це відбувається, оскільки довгота голосних в англійській мові має значення для розуміння та розпізнавання слів (наприклад, deed [di:d] (вчинок) – did [did] (зробив), this [ðis] (цей - *однина*) – these [ði:z] (ці - *множина*). У процесі фонетичної інтерференції окремі характеристики звукової системи рідної мови накладаються на звучання мови, що вивчається. Мова, яка не піддається інтерференції, називається первинною, тоді як мова, яка викликає інтерференцію, називається вторинною.. У процесі засвоєння рідної мови дитина несвідомо наслідує артикуляцію звуків та вчиться сприймати на слух всі різновиди фонем. [4].

Вивчення фонологічної системи іноземної мови є основною проблемою, з якою стикаються здобувачі освіти. Всі рівні фонетичної системи мови (сегментний, просодичний, інтонаційний) та всі звукові одиниці (звук, слово, синтагма, фраза, текст) є об'єктом фонетичної інтерференції, яка створює «негативний мовний матеріал» у мовленні людини, що впливає на те, наскільки людина розуміє своє висловлювання. Це впливає на загальний результат мовленнєвої комунікації. У першу чергу інтенсивність вияву фонетичної інтерференції залежить від рівня іншомовної комунікативної компетентності мовця. Ця компетентність визначається набором знань і навичок, необхідних для ефективного використання іноземної мови. Фонетична інтерференція може мати значний вплив на англomовну фонетичну компетентність здобувачів освіти. Помилки у вимові можуть:

- зробити мовлення незрозумілим для носіїв англійської мови;
- створити негативне враження про мовця;
- знизити впевненість здобувачів освіти у своїх знаннях англійської мови;
- ускладнити подальше вивчення англійської мови [Perry].

Вивчення фонетичної інтерференції дозволяє прогнозувати її виникнення та уникнути, використовуючи теоретичні знання про особливості звукової системи іноземної мови, контрастивний фонологічний аналіз і результати взаємодії артикуляції,

фонетичних навичок і рівня розвитку особистості людини. мовні здібності. компетентність.

У дослідженні впливу українсько-англійської фонетичної інтерференції на формування англомовної фонетичної компетентності здобувачів освіти у ЗЗСО було виявлено, що інтерференція посилює акценти в іноземній мові, може призвести до перекручування змісту повідомлення. У той же час обсяг інтерференції залежить від ступеня спорідненості фонологічних систем мов, особистих особливостей комуніканта, рівня його мовної компетентності та досвіду навчання іноземної мови. Контрастивно-фонологічний аналіз допомагає виявити фонологічні відмінності між мовами та описує фонему, які відсутні в системі української мови. Це забезпечує основу для подолання явищ фонетичної інтерференції. У процесі оволодіння другою іноземною мовою можуть відбуватися зміни як у рідній, так і в першій іноземній мовці.

Список використаних джерел

1. Кожедуб Л. Г. Фонетична інтерференція в контексті оволодіння німецькою мовою. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія: Філологія. Журналістика. 2023. Т. 34(73), № 3. С.93-97. URL: https://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2023/3_2023/17.pdf (дата звернення: 3.05.2024)
2. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства. Підручник. Видавничий центр «Академія», 2001. 368 с.
3. Нікішина В.В. Проблеми звукової інтерференції у професійно орієнтованому перекладі. *Молодий вчений*. 2019. № 4.3 (68.3). С. 80–83.
4. Perry L. B, Southwell L. Developing intercultural understanding and skills: models and approaches. *Journal of Intercultural Education*. 2011, No. 6. P. 453-466.

Пилипчук Карина Володимирівна,

магістрантка 62-А групи спеціальності 014 Середня освіта (Англійська мова та зарубіжна література) Навчально-наукового інституту філології та історії

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Мілютіна О. К.

ВИКОРИСТАННЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ У НАВЧАННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКІЛЬНОЇ ЛАНКИ

Вивчення фразеологічних одиниць англійської мови є важливою складовою розвитку іншомовних навичок учнів старшої шкільної ланки. З огляду на це, вчителі досліджують різні методи вдосконалення здатності учнів розуміти та використовувати фразеологічні одиниці англійської мови.

Фразеологічною одиницею (фразеологізмом) називають лексико-граматичну єдність двох і більше нарізно оформлених компонентів, граматично організованих за моделлю словосполучення чи речення, яка, маючи цілісне значення, відтворюється в мовленні за традицією, автоматично [1]. Ці вирази відіграють значну роль у володінні мовою, оскільки вони передають культурні нюанси та допомагають учням ефективно спілкуватися в реальних життєвих ситуаціях. Поєднання різноманітних стратегій навчання може допомогти розвинути в учнів навички правильного та точного використання фразеологізмів.

У старшій школі систематизується й узагальнюється мовний досвід учнів, набутий ними на попередніх ступенях вивчення мови. Методи й види навчальної діяльності все більше набувають форм, наближених до реальних умов спілкування [2].

Одним з ефективних методів навчання фразеологічних одиниць в 10-11 класах є контекстне навчання. Знайомлячись з цими виразами в автентичному контексті, наприклад у діалогах, оповіданнях чи статтях, учні можуть ефективніше зрозуміти їх значення та вживання. Контекстне навчання допомагає учням зрозуміти найтонші нюанси та значення фразеологізмів, дозволяючи їм правильно використовувати їх у власному мовленні у різних ситуаціях. Крім того, використання мультимедійних ресурсів, таких як відео, пісні чи фільми, може зробити процес навчання більш привабливим і таким, що запам'ятовується здобувачам освіти.

Іншим цінним підходом до навчання фразеологічних виразів є використання мнемонічних прийомів. Мнемотехніка (від грец. *μνήμη* – пам'ять і *τέχνη* – мистецтво) – це технологія покращення засвоєння нової інформації через свідоме утворення асоціативних зв'язків за допомогою спеціальних методів та прийомів. Мнемотехнічні прийоми передусім застосовують для поліпшення засвоєння складної інформації, що не має встановлених логічних зв'язків між її елементами з погляду людини, яка її запам'ятовує, і потребує тривалого зберігання та подальшого відтворення [4].

Педагоги можуть заохочувати учнів створювати мнемонічні засоби, такі як візуальні зображення, кумедні історії чи асоціації слів, щоб ефективно запам'ятовувати значення та вживання фразеологізмів. Цей метод не тільки покращує запам'ятовування, але й розвиває креативність і навички критичного мислення серед учнів.

Інтерактивні заняття та ігри допомагають зробити вивчення фразеологічних одиниць приємним і захоплюючим для учнів. Ігри, такі як «Шаради ідіом», «Ідіоми Бінго» або «Зіставлення ідіом», сприяють кращому розумінню і запам'ятовуванню фразеологічних виразів у веселій та інтерактивній формі. Рольові ігри або групові дискусії з використанням ідіом також можуть надати можливість потренуватися використовувати ці вирази у значущих контекстах, підвищуючи таким чином їхню комунікативну компетентність.

На додаток до цих стратегій, впровадження технологій навчання англійської мови з використанням фразеологічних одиниць може запропонувати інноваційні та захоплюючі можливості для навчання. Онлайн-ресурси, різноманітні програми для вивчення мов та інтерактивні веб-сайти, присвячені ідіомам, можуть доповнити традиційне навчання в класі та надати учням можливості для самостійного вивчення мови. Віртуальні картки, тести та інтерактивні вправи допоможуть закріпити знання учнів про ідіоматичні вирази та полегшити самостійну практику поза аудиторією.

Підсумовуючи, наголосимо на тому, що використання різноманітних методів у навчанні фразеологічних одиниць на уроках англійської мови має важливе значення для вдосконалення вміння учнів ефективно використовувати ідіоматичні вирази. Використовуючи контекстне навчання, мнемонічні техніки, інтерактивні дії та технологічні ресурси, вчителі можуть створювати динамічне та сприятливе навчальне середовище, яке дає змогу здобувачам освіти впевнено та вільно опановувати ідіоматичні вирази.

Список використаних джерел

1. Шкурятяна Н. Г. Сучасна українська літературна мова: модульний курс: [навчальний посібник]. Київ : Вища школа, 2007. 822 (1) с.

2. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін./ за загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ : Ленвіт, 2013. 590 с.
3. Гордієнко К. О. Методика викладання у навчанні іншомовних фразеологічних зворотів студентів факультету іноземних мов. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія*. 2018. Вип. 37 (2). С. 51-54
4. Чепурний Г. А. Освітня мнемотехніка : навчально-методичний посібник. 3-тє вид., оновл. зі змін. та доповн. Тернопіль : Мандрівець, 2020. 152 с.

Шаповал Ірина Михайлівна,

студентка 22-А групи спеціальності 014 Середня освіта (Англійська мова і література)

Навчально-наукового інституту філології та історії

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Мілютіна О.К.

ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНОГО ГРОМАДЯНСТВА

У сучасному світі, де глобалізація охоплює усі галузі життя нашого суспільства, а співпраця між країнами стає все більш невід'ємною частиною нашого повсякденного існування, вивчення іноземних мов набуває великого значення. Цей процес не тільки сприяє збагаченню нашої культурної спадщини, він є ключовим фактором у формуванні глобального громадянства.

Однією з головних переваг вивчення іноземних мов є здатність до спілкування та взаєморозуміння з представниками різних культур. Мова є важливим інструментом взаємодії, який дозволяє нам переборювати мовні та культурні бар'єри та зв'язуватися з людьми з усього світу. Вміння спілкуватися іноземними мовами відкриває двері до нових можливостей для співпраці, освіти та розвитку. Більше того, вивчення іноземних мов сприяє розширенню наших світоглядів та розумінню різноманітності культурного спадку. Кожна мова несе у собі не лише слова, але й цілу історію, традиції та цінності народу, що її використовує. Вивчення мови дозволяє нам зануритися в цей світ та отримати глибше розуміння інших культур, що сприяє розвитку нашої культурної компетентності та міжкультурної емпатії.

Вивчення іноземних мов має позитивний вплив на наше когнітивне функціонування та мозкову активність. Дослідження показують, що люди, які володіють кількома мовами, мають кращу пам'ять, увагу та здатність до креативного мислення. Це свідчить про те, що вивчення іноземних мов стимулює розвиток мозку та покращує загальний когнітивний розвиток [3].

Крім того, воно допомагає нам зберегти наші культурні корені та спілкуватися з іншими, сприяє розвитку наших інтелектуальних та міжкультурних навичок [5]. Тому вивчення іноземних мов у контексті глобального громадянства є не лише актом самовдосконалення, але й важливим кроком до побудови єдиної та злагодженої світової спільноти.

У сучасному глобалізованому світі, де важливим є міжкультурне спілкування, швидко зростає роль англійської мови як глобального засобу комунікації. Люди в усіх регіонах світу відчують це у своєму житті [4].

Міністерство освіти і науки України метою державної політики щодо розвитку англійської мови у вищій освіті в Україні бачить «створення можливостей для

культурного, освітнього та професійного розвитку і процвітання кожного громадянина, сприяння інтеграції та економічному зростанню закладів вищої освіти, підвищенню якості освітніх послуг в сфері вищої освіти України, сприяння реалізації європейських та глобальних прагнень України та її економічному зростанню» [2].

Знання англійської мови відкриває двері до міжнародних можливостей для професійного та особистого розвитку, дозволяючи людям з різних країн знаходити спільну мову у глобальному середовищі.

Одним із значних аспектів вивчення англійської мови у контексті глобального громадянства є розширення світогляду та культурного розуміння. О.Лозова наголошує: «Опановуючи іноземною мовою, ми одночасно засвоюємо властивий відповідному народу образ світу, те чи інше світобачення крізь призму національної культури, одним з найважливіших компонентів якої (і засобом оволодіння якою) є мова» [3, с.15]. Розуміння культурних нюансів англійськомовних країн допомагає уникати міжкультурних недорозумінь та сприяє побудові діалогу між різними національностями.

Проте, вивчення англійської мови у контексті глобального громадянства також стикається з викликами. Дехто з представників владних і культурних еліт побоюється, що «глобальне поширення англійської здатне створити реальну загрозу для їхніх національних мов, витіснити їх на узбіччя не тільки планетарного лінгвістичного, але й світового цивілізаційного простору» [1]. Саме тому поширення англійської мови як глобальної стикається інколи з її неприйняттям певними національними спільнотами.

Отже, вивчення англійської мови не повинно призводити до домінування англійської культури над іншими. Мовні програми мають пропагувати розмаїття культур та підтримувати рівноправ'я між мовами та культурами.

Проаналізувавши результати досліджень українських та зарубіжних вчених, ми прийшли до висновку, що вивчення англійської мови в контексті глобального громадянства ґрунтується на чотирьох ключових принципах:

1. Інтеграція культурних аспектів у програми навчання англійської мови: забезпечує необхідність вивчення культурних аспектів англійськомовних країн, що допоможе здобувачам освіти краще розуміти контекст використання мови.

2. Підтримка мовної різноманітності: створює умови для вивчення не лише англійської мови, але й інших мов, що дозволить здобувачам освіти оцінити різноманіття мовних культур та сприятиме їхньому глобальному розумінню.

3. Розвиток міжкультурної компетентності: підтримує розвиток навичок спілкування та розуміння інших культур. Це допомагає здобувачам освіти ефективно спілкуватися в міжнародному середовищі.

4. Сприяння глобальній свідомості: заохочує здобувачів освіти до обговорення глобальних проблем, сприяючи розвитку їхньої глобальної свідомості та активної участі у глобальних ініціативах.

Список використаних джерел

1. Козак Т. Виклики поширення англійської мови як світового засобу міжнародної комунікації. URL: https://intrel.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/10/evrpol_2015_2_4_12.pdf
2. Концептуальні засади державної політики щодо розвитку англійської мови у сфері вищої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/2019-06-24-proekt-konts-angl-movi-1.docx>
3. Лозова О. М. Психологічні аспекти засвоєння іноземної мови: Навчально-методичний посібник.— К.: , 2010. 143 с. Режим доступу: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/5468/1/O_Lozova_PAZIM.pdf

4. Мілютіна О. Проблеми підготовки вчителя англійської мови в контексті глобалізації. *Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта – 2018: трансформації та інновації в освіті у глобалізаційному світі*: матеріали II Міжнародної наук.-практ. конференції (Київ, 7-8 червня 2018 р.) / Ін-т педагогіки НАПН України / За заг. ред. О.І. Локшиної. Київ–Дрогобич: ТЗОВ «Трек-ЛТД», 2018. 268 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/721894/1/ped_komparatyvistyka_2018.pdf
5. Остапенко В.І. Психолого–педагогічні умови формування навичок інтеркультурної взаємодії вчителя іноземної мови. *Проблеми сучасної психології*: Збірник наукових праць КПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г.С.Костюка АПН України. 2010. Випуск 7.

Шимон Дарина Вікторівна,

магістрантка 62-А групи спеціальності 014 Середня освіта (Англійська мова та зарубіжна література) Навчально-наукового інституту філології та історії
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Мілютіна О.К.

ЗНАЧЕННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ ФРАЗОВИХ ДІЄСЛІВ ЯК ЗАСОБУ ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ

Вступ. На сучасному етапі розвитку інформаційного суспільства велику роль для майбутніх випускників закладів загальної середньої освіти відіграє формування англомовної комунікативної компетентності, яка, своєю чергою, великою мірою безпосередньо залежить від якості сформованої лексичної компетентності. Зважаючи на значну роль словникового запасу у процесі опанування англійської мови, і насамперед її застосуванні у майбутній професійній діяльності та повсякденних життєвих ситуаціях, перед вчителями старшої школи стоїть завдання підготувати здобувачів освіти, які мають опановувати значним активним словниковим запасом та вміти активно оперувати ним відповідно до конкретних комунікативних стратегій та ситуацій.

Одним із джерел поповнення набору лексичних одиниць є фразові дієслова. Вони є різноманітними за своєю сполучуваністю та значеннями. Відмінні від простих дієслів, вони можуть надавати відтінки додаткових значень, спонукати до дії, виражати характер дії чи перехід з одного стану в інший. Оскільки фразові дієслова є унікальним явищем, то виникає потреба в їх правильному тлумаченні та перекладі, визначенні властивостей та ознак, що притаманні фразовому дієслову. Актуальність вивчення та дослідження фразових дієслів пояснюється високою частотністю їх вживання, проникненням у різні функціональні стилі та значущістю для акту комунікації.

Саме тому, **мета** публікації полягає в дослідженні значення та особливостей вживання фразових дієслів як засобу формування англомовної лексичної компетентності старшокласників.

Матеріали та методи. Аналіз науково-методичних джерел дозволяє стверджувати, що у сучасній методиці викладання іноземних мов та культур все більшу увагу фокусують на формуванні англомовної лексичної компетентності. Педагогічні та теоретичні аспекти проблеми розкрито в працях Беспалька В., Бігич О., Борецької Г., Бориско Н., Горячого С., Долинського Є., Зеленської К., Ковтун Т., Ніколаєвої С., Новосолової В., Подосиннікової Н., Biber D., Johansson S., Leech G., Conrad S.,

Finegan E. та ін. У своїх роботах дослідники детально вивчають етапи, стратегії, дидактичний інструментарій формування лексичної компетентності.

Серед основних напрямків дослідження фразових дієслів для їх використання в освітньому процесі варто виокремити роботи присвячені таким актуальним питанням як: систематизація та узагальнення ідіом та фразових дієслів (Боднар О., Василенко Д., Коломієць О., Кошіль Н., Ничко О., Рибачок С., Рибіна Н., Сушко З., Янсон В., Gairns R., Povey J., Redman S., Walter E., Woodford K.), дослідження джерел та способів реалізації полісемії в системі англійських фразових дієслів (Воробйова О., Карасенко Е.), визначення особливостей перекладу та використання фразових дієслів (Антдрюхіна О., Дворецька І., Дідо Н., Залужна О., Мацепура Л., Ніколаєва Т., Янчук О.), вивчення внутрішньої форми фразового дієслова в осягненні англійської мови та літератури (Науменко Н.), характеристика методики навчання англійськомовних фразових дієслів на уроках англійської мови (Сидоренко Р., Поторій Н., Подосиннікова Г., Ковтун Т.) тощо.

Результати. Для визначення особливостей вживання фразових дієслів варто звернути увагу на трактування цього мовного явища. Різні наукові та методичні джерела пропонують різні визначення, акцентуючи увагу на різних сторонах цього поняття та різних функціях фразових дієслів.

Американський дослідник Л.П. Сміт (Smith L. P.) [6] визначав фразові дієслова як найяскравішу характерну особливість англійської мови, які часто використовуються в розмовному мовленні, додають йому ідіоматичності, дозволяють чіткіше висловлювати думки та значення. Т. Макартур (McArthur T.) [4] характеризує фразове дієслово як особливий тип дієслова, що функціонує більше як словосполучення, ніж як окреме дієслово. Такі поєднання можуть вживатися як у прямому, так і в переносному значенні і часто є фразеологізмами або складовими частинами ідіом.

Дж. Пові (Povey Jane) [5] трактує фразові дієслова як поєднання простого дієслова і адвербіального постпозитиву, що представляють собою єдину семантико-синтаксичну одиницю. Її можна замінити «простим» дієсловом, що підтверджує, що фразове дієслово є семантичною єдністю.

Українська науковиця Т. Ніколаєва [1] зазначає, що англійські фразові дієслова – це ідіоматичні вирази, що об'єднують дієслова і прийменники, і утворюють таким чином нові дієслова, значення яких не завжди можна зрозуміти, подивившись кожний компонент фразового дієслова в словнику. Дослідниця Коломієць О. С. [2] характеризує фразове дієслово як поєднання дієслова з прислівником і / чи прийменником, що являє собою структурну та смислову єдність. На її погляд, фразове дієслово – складна одиниця, утворена, як правило, з двох слів (дієслова і прислівника або дієслова і прийменника), але іноді з трьох слів і більше. У фразових дієсловах прислівник і прийменник завжди слідує за дієсловом. Такі конструкції схожі на невеликі фрази, цим і пояснюється їх назва – фразові дієслова. Варто також звернути увагу на визначення Янчук О. та Залужної О. [3], які описували фразові дієслова як центральні елементи лексичної системи, зважаючи на їх велику функціональність, ідіоматичність та неоднорідність функціонування.

Беручи до уваги представлені визначення, варто підсумувати, що спільним для всіх дефініцій є те, що фразові дієслова збагачують словниковий запас мови, додають відтінок ідіоматичності. Структурно вони мають такі обов'язкові елементи як дієслово та адвербіальний постпозитив, але виступають як єдина семантична та лексична одиниця й можуть не мати прямого значення дієслова, а більшою мірою залежати від додаткового компонента або компонентів.

Особливість вживання фразових дієслів витікає з їх унікальності. Ґрунтуючись на визначеннях фразових дієслів, можемо виділити такі особливості їх вживання:

- *Розуміння багатозначності та розмаїття значень фразових дієслів.*

Фразові дієслова мають різноманітні відтінки значень, які можуть змінюватися залежно від контексту. Наприклад, лексична одиниця «take off» може означати *знімати, скидати, злітати (про літак), не працювати (взяти вихідний), передражнювати* [7].

- *Урахування контекстуальної чутливості фразових дієслів.*

Здобувачам освіти важливо вивчати фразові дієслова в контексті, в якому вони вживаються, оскільки значення може визначатися не тільки окремим словом, але й контекстом фрази чи речення. Старшокласникам важливо розвивати чутливість до контексту, в якому вони вживають фразові дієслова, оскільки це допомагає зрозуміти відтінки значень та використовувати їх більш ефективно.

- *Вивчення фразових дієслів у різних граматичних структурах.*

Якщо вивчати фразові дієслова в різних граматичних структурах, таких як інфінітив, герундій або дієприкметник, то це може сприяти глибшому розумінню значення конструкції та автоматизовувати лексичну й граматичну навички.

- *Вивчення фразових дієслів в ідіоматичних виразах.*

Багато фразових дієслів використовуються в ідіоматичних виразах, які можуть мати власне значення, відмінне від суми значень окремих слів. Наприклад, «kick the bucket» означає «вмерти», але буквально воно перекладається як «вдарити відро».

- *Урахування стилістичного вживання фразових дієслів.*

Фразові дієслова можуть мати різне стилістичне вживання відповідно до контексту, що включає формальну, неформальну, писемну або усну мову. Наприклад, «turn down» може бути вжито як формальний вираз у бізнес-кореспонденції або неформально у розмові з друзями.

- *Дотримання послідовності та поступовості вивчення фразових дієслів.*

Для ефективного вивчення фразових дієслів важливо встановити послідовність та поступовість їхнього вивчення від базових до складніших одиниць, щоб забезпечити поступове розширення словникового запасу та цілісне розуміння їх значення.

Висновки. Таким чином, фразові дієслова відіграють важливу роль у словниковому складі сучасної англійської мови, що робить їх одним із ключових компонентів лексичної системи. Вони виділяються своєю широкою функціональністю, вживанням в ідіоматичних виразах та різноманітністю способів використання. Розуміння та використання фразових дієслів допомагає старшокласникам покращити їхні навички англійської мови та зробити мовлення більш точним та виразним.

Структурно фразові дієслова мають такі обов'язкові елементи як дієслово та адвербіальний постпозитив, але виступають як єдина семантична та лексична одиниця. Визначено такі особливості вживання фразових дієслів як засобу формування англомовної лексичної компетентності старшокласників: розуміння багатозначності та розмаїття значень фразових дієслів, урахування їх контекстуальної чутливості та стилістичного вживання фразових дієслів, вивчення фразових дієслів у різних граматичних структурах, ідіоматичних виразах та дотримання послідовності вивчення таких одиниць.

Список використаних джерел

1. Ніколаєва Т. Особливості вживання фразових дієслів в англійській мові. *Сучасні дослідження з іноземної філології*. 2018. Вип. 16. URL: <http://respacoll.uzhnu.edu.ua/article/view/144857/142833> (дата звернення: 16.02.2024)

2. Фразові дієслова : навчальний посібник для студентів 1 і 2 курсів спеціальності 014.021 Середня освіта. Англійська мова і література / укл. Коломієць О. С. Умань: Видавничополіграфічний центр «Візаві», 2020. 128 с.
3. Янчук О. С., Залужна О. О. Статус фразових дієслів у сучасній лінгвістичній парадигмі англійської мови. *Вісник студентського наукового товариства Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2021. Вип. 13. Т. 1. С. 197-200.
4. McArthur T. Phrasal Verb. URL: <https://www.encyclopedia.com/topic/PHRASAL.VERB.aspx> (дата звернення: 10.02.2024)
5. Povey J. Phrasal Verbs and How to Use Them. URL: <https://lingualeo.com/en/jungle/phrasal-verbs-and-how-to-use-them-by-jane-povey-624878> (дата звернення: 10.02.2024)
6. Smith L. P. Words and Idioms: Studies in the English Language. Houghton Mifflin Company. 299 p. URL: https://books.google.com.ua/books/about/Words_and_Idioms.html?id=7baxAAAAIAAJ&redir_esc=y (дата звернення: 10.02.2024)
7. Take off. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/uk/dictionary/english-ukrainian/take-off>

Дворянова Тетяна Олександрівна,
магістрантка 40–62А групи спеціальності 014 Середня освіта (Англійська мова та зарубіжна література) Навчально-наукового інституту філології та історії
Науковий керівник: канд. пед. наук, ст. викладач Чайка О. М.

ВИКОРИСТАННЯ АВТЕНТИЧНИХ МАТЕРІАЛІВ НА СУЧАСНОМУ УРОЦІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

З метою вдосконалення освітнього процесу, стимулювання пізнавальної діяльності й активізації мислення здобувачів у сучасних закладах освіти використовуються різні засоби навчання. В окрему групу прийнято виділяти автентичні матеріали, які на уроках англійської мови відіграють важливу роль. Такі матеріали мають бути складними, але посилюючими для здобувачів освіти, пропонувати нові ідеї та інформацію, спонукати до спілкування, водночас враховувати досвід і знання учнів. Більшість учителів на сьогодні визнали потенціал автентичних матеріалів для навчання мови, що особливо доречно за умов, коли концептуальні знання учнів вищі за їхній лінгвістичний рівень.

Автентичні матеріали можна розглядати і як «сховище використання природної мови», і як «стимул для різноманітних комунікативних навичок» [1]. Автентичний текст – це текст, написаний для конкретної аудиторії, а не для тих, хто вивчає мову, і його мета – передати інформацію та ідеї, а не використовувати мову. Водночас адаптований текст зосереджений переважно на синтаксисі та лексиці, аде часто має спотворену структуру інформації. Вирішуючи, які матеріали використовувати, вчитель англійської мови повинен збалансувати потреби та мотиваційні фактори. Не секрет, що одним із найбільш демотивуючих факторів є те, що учні повинні вчитися чогось, у чому вони не бачать сенсу. Щоб визначити комунікативні потреби, вчитель повинен спробувати відповісти на такі запитання: З якими ситуаціями може зіткнутися учень? У яких мовних заходах учень, швидше за все, братиме участь? Які функції мови будуть найбільш корисними? Які загальні поняття можуть бути важливими?

Відбираючи матеріал, учитель повинен враховувати три основні аспекти підготовки учнів: мовний, концептуальний і культурний. Також на вибір матеріалу впливають такі фактори, як його практичність, адаптивність і доступність. Не менш важливо враховувати обсяг уривку, щільність нової інформації та наявність допоміжних графічних елементів. Критерієм відбору автентичного тексту є релевантність теми, важливість наведених мовних моделей і частота їх появи. Концептуальний рівень автентичного змісту не повинен бути ні тривіальним, ні відволікаюче високим, водночас він повинен мати ціннісний потенціал та задовольняти смаки та інтереси здобувачів освіти.

З огляду на зазначене вище, основними критеріями відбору автентичних матеріалів є такі фактори:

- *на рівні автентичності контенту*: концептуальний рівень, новизна, цінність, інтерес;
- *на рівні реалій і потреб життя*: актуальність, практична цінність, зрозумілість, доступність.

Використання автентичних матеріалів може спричинити деякі труднощі [1]. Ключовою проблемою, яка часто виникає під час роботи з автентичними матеріалами, є невпевненість здобувачів освіти у власних можливостях, страх у роботі з такими матеріалами. Варто визнати, що часто виникає на уроці така ситуація, коли для повноцінного розуміння автентичного матеріалу доводиться відмовлятися від мети уроку, що безумовно позначається на його ефективності та результативності. Інша проблема полягає в тому, чи підходять підібрані автентичні матеріали до запропонованої вчителем методики проведення уроку. Відповідно стає зрозумілим, що під час викладання англійської мови вчитель у роботі з автентичними матеріалами має ставити за мету не тільки вивчення здобувачами освіти лише певних мовних моделей, а й звертати увагу на потреби та можливості здобувачів освіти, рівень їхньої підготовки й інтереси. З цим пов'язана певна невідповідність, яка може виникнути між вимогами до автентичних матеріалів, розроблених з педагогічною метою, і вимогами предмета.

Отже, одним із головних факторів, що виправдовують використання автентичних матеріалів, є якість і актуальність мовної практики, яку ці матеріали стимулюють на уроці. Це передбачає необхідність створення умов для діяльності, яка заохочує здобувачів освіти використовувати мову, яку вони вивчають у класі, у комунікативних ситуаціях. Наприклад, для відпрацювання навичок аудіювання та покращення рівня розуміння почутого учням можна запропонувати виконати такі завдання: вибрати малюнок, знайти на карті чи малюнку певні деталі, інтерпретувати та оцінити інформацію.

Автентичні тексти можуть бути використані як стимул для набуття дискретних навичок, що включають різні способи передачі інформації. Інформація, що міститься в тексті під час читання або прослуховування, може бути переведена в письмовий режим у формі звіту, ментальної карти чи таблиці або в усний режим у формі лекцій, повідомлень, виступів, бесід тощо. Така робота дасть здобувачам освіти можливість практикувати мовленнєві навички. Поділяючи клас на групи та даючи їм різні тексти або різні частини того самого тексту, над якими вони повинні працювати з метою подальшого відтворення змісту уривка іншим членам класу, створюється реальна комунікативна ситуація на уроці.

Такі можливості переконують у реалістичності великих перспектив навчання та вивчення англійської мови з допомогою автентичних матеріалів. Водночас робота над автентичними текстами цікава сучасним здобувачам освіти з огляду на світові

глобалізаційні процеси та в рамках стрімкого входження України в європейський простір.

Список використаних джерел

1. Качур І. І. Використання автентичних матеріалів як креативний підхід до вивчення іноземної мови. *Теорія та методика навчання* (з галузей знань). 2020. № 21. Т. 2. С. 13–15.
2. Мунтян А. О. Використання автентичних письмових та аудіо / відео матеріалів при навчанні іноземної мови: [препринт]. *Англістика та американістика: збірник наукових праць*. 2015. № 12. С. 88–94.

Ляшенко Альбіна Валеріївна,

магістрантка 62–А групи спеціальності 014 Середня освіта (Англійська мова та зарубіжна література) Навчально-наукового інституту філології та історії
Науковий керівник: канд. пед. наук, ст. викладач Чайка О. М.

БАГАТОРІВНЕВЕ ОПИТУВАННЯ ЯК ОДНА ІЗ СТРАТЕГІЙ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОБЛЕМНОГО НАВЧАННЯ НА УРОЦІ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Відомий польський педагог В. Оконь одним із перших довів переваги навчання шляхом розв'язання проблем. На його думку, сутність проблемного навчання полягає в сукупності таких дій, як організація проблемних ситуацій, формулювання проблем (поступово до цього привчаються учні самі), надання здобувачам освіти необхідної допомоги у розв'язанні проблем, перевірка цих рішень і, нарешті, керівництво процесом систематизації та закріплення набутих знань [1, с. 68]. Кожна проблема утворює певну систему: запитання–відповідь. Цікаво, що навіть коли ми маємо справу із суцільними твердженнями, так чи інакше, вони існують лише як відповідь на запитання, які є віддзеркаленням тих чи інших проблем, утворюючи таким чином умовний діалог особистості з самим собою. Таким чином, основою проблемного навчання є запитання, на які наука чи мистецтво, зокрема, література намагаються дати свої відповіді. Ці відповіді можуть викликати безліч запитань у читачів, якщо ці читачі досягли рівня творчого сприйняття. Але якщо читач робить перші кроки у творчому читанні, тоді йому на допомогу має прийти вчитель зі своїм читацьким досвідом, із пропозицією скористатися певними моделями запитань, орієнтуючись на які юний зацікавлений читач зможе усвідомити суть проблеми.

Запитання можуть обмежувати мислення детальним переказом, а можуть викликати міркування, розвиток уяви, версифікаційні здібності, підштовхувати до розробки власних ідей, образів, сюжетів, творів. Принциповим є те, що запитання постають засобом виклику, а разом з тим і формування різних за характером та рівнем складності способів мислення. Ці різні мисленнєві рівні були впорядковані Бенжаміном Блумом [2] і отримали назву таксономії запитань Блума. Цією систематикою Блума скористався Сандерс і перетворив її на різні типи запитань відповідно до певних рівнів або типів мислення. Згідно з Сандерсом, різноманітні запитання утворюють певну ієрархію, нижчий щабель якої займають буквальні запитання або репродуктивні запитання. Запитання, спрямовані на вироблення суджень та нових ідей, оцінки та аргументації Сандерс розглядає як запитання найвищого рівня. Завдання вчителя при цьому полягає в тому, щоб провести учня сходинками різнорівневого опитування від

найпростіших запитань до рівня творчого застосування набутих знань та розробки власних ідей, створення власних художніх творів.

Виділяють такі типи запитань:

1. *Репродуктивні запитання* – такі, що вимагають відтворення фактичної інформації.

2. *Запитання на інтерпретацію* – вимагають від учня подати інформацію в іншій формі.

3. *Евристичні запитання* – розраховані на пошук зв'язків між образами, мотивами, фактами подій, частинами тексту.

4. *Проблемні запитання* – надають учням можливість розв'язувати або досліджувати логічні питання чи проблеми, які порушені в текстах.

5. *Аналітичні запитання* – пропонують відповісти, скажімо, чи була певна подія, достатньо обумовлена, чим вчинок персонажу був умотивований, з якою метою автор увів ту чи іншу сцену, яку ідейно-художню роль відіграють окремі образи, художні деталі, прийоми, принципи зображення. Тобто це запитання на встановлення причинно-наслідкових зв'язків у тексті.

6. *Творчі запитання* – спонукають до творчого розв'язання проблем, неординарного мислення, надихають на розробку нових власних ідей, концепцій, поштовхом до яких були використані ідеї, які містилися у вивченому творі. Ці запитання можуть заохотити до створення сценаріїв або драматичних версій (інтермедій, пов'язаних із вивченим твором, що передбачає повну переробку жанру вивченого твору на абсолютно інший жанр з іншим ідейним спрямуванням). Наприклад, балада може бути перероблена на невеличку драматичну виставу із попередньою розробкою літературного сценарію і з естетичним зрушенням від трагедійного начала до комедії із застосуванням сучасної лексики і т. ін.

7. *Запитання на оцінювання* – вимагають від учня розробити систему моральних оцінок подій та вчинків героїв літературних творів із застосуванням аргументації, пов'язаної з власним життєвим досвідом, обізнаністю щодо особливостей поезики, читацькою практикою, історичною компетенцією тощо. Запитання такого типу найкраще втілюються у гнучкому жанрі есе.

Принципово важливим є те, що запитання можуть, а отже, мають навчитися формулювати самі учні, користуючись моделями, запропонованих учителем, що можна ініціювати ієрархією оціночних балів з урахуванням різних типів запитань та винахідливості учнів. Такий підхід відкриває широкі можливості щодо свідомого використання учнями різноманітних методів творчого опрацювання тексту, залежно від якості художнього матеріалу.

Найкращі запитання – це ті, які виникають в учнівській аудиторії, бо вони встановлюють природну відповідність між навчальними завданнями та особистим інтересом читача, і ця відповідність має працювати на відповідальність учня за своє навчання.

Список використаних джерел

1. Оконь В. Введение в общую дидактику. Варшава, 1987. 384 с.
2. Bloom B.S., Englehart M.D., Furst E.J., Hill W.H., and Krathwohl D.R. (1977). Taxonomy of educational objectives: The classificational goals: Handbook 1: Cognitive domain. New York: Londman Green.

Тіркешова Айнабат,

*магістрантка 62–А групи спеціальності 014 Середня освіта (Англійська мова та зарубіжна література) Навчально-наукового інституту філології та історії
Науковий керівник: канд. пед. наук, ст. викладач Чайка О. М.*

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОЦІ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Сучасний процес інформатизації суспільства безперечно зумовлює процес інформатизації освіти: відбувається забезпечення сфери освіти теорією і практикою розробки та використання сучасних нових інформаційних технологій, орієнтованих на реалізацію психолого-педагогічної мети навчання і виховання. Змінюються завдання освітньої галузі в інформаційному просторі, особистісно-орієнтована система навчання поступово приходить на зміну традиційній, класичні методи конкурують з інноваційними, набуває актуальності технологічний підхід у навчанні. Серед педагогічних технологій (формування творчого учня, дослідницька, проєктна тощо) інформаційні технології, до складу яких входять комп'ютерні (зокрема, мультимедійні), посідають особливе місце в сучасній системі освіти.

Слід зазначити, що суть поняття «педагогічна технологія» спершу зводилася до застосування в навчанні технічних засобів (ТЗН) та засобів програмованого навчання. Для шкіл США 30-ті роки минулого століття позначені активним запровадженням перших програм аудіовізуального навчання, широким використанням ТЗН: магнітофони, програвачі, проєктори і телевізори, що об'єднуються поняттям «аудіовізуальні засоби». Згодом виникає програмоване навчання з використанням аудіовізуальних засобів. 70-ті роки розширили спектр використання ТЗН: відеоманітофон, карусельний кадропроєктор, поліекран, електронна дошка, синхронізатори звуку і зображення тощо. Ці засоби стали «технічними помічниками» вчителів і здобувачів освіти в освітньому процесі.

Створення першого персонального комп'ютера у 1976 році відкрило нові можливості для розвитку освітніх технологій. «У новому і ширшому розумінні педагогічна технологія – це систематичний метод планування, застосування й оцінювання всього процесу навчання й засвоєння знань шляхом обліку людських і технічних ресурсів та взаємодії між ними для найефективнішої форми освіти» [1].

В Україні розробка комп'ютерних технологій навчання розпочалася лише в середині 70-х років минулого століття, але розвивалася вона переважно у вищій школі. На сучасному етапі комп'ютер органічно увійшов у наше життя як джерело текстової, анімаційної, аудіовізуальної та інших видів інформації, як помічник у роботі, засіб спілкування і розваг, дав можливість моделювати бажану (віртуальну) реальність, відкрив цілком нові можливості для творчості, знаходження й закріплення професійних навичок, дозволив реалізувати принципово нові форми і методи навчання.

Бурхливий розвиток засобів інформатизації, поява нових технологій одержання, передачі, обробки та збереження інформації відкриває необмежені можливості для застосування комп'ютерних технологій в освітньому процесі. Технологія (з грец. «знання про майстерність») у сфері освіти – це комплекс, що складається із запланованих результатів, засобів оцінки для корекції та вибору оптимальних методів, прийомів навчання, оптимальних для даної, конкретної ситуації, набору моделей навчання, розроблених учителем на цій основі.

Практично використовувати комп'ютерні технології та Інтернет, уміти знаходити й добирати важливу інформацію, цілеспрямовано її застосовувати – це необхідні реалії сьогодення. З поширенням комп'ютерних технологій активно змінюються й форми навчання в школі. Це стосується і курсу зарубіжної літератури. Безперечно, літературний текст як повноцінне явище, діалог на рівнях художній текст–читач, читач–автор, автор–художній текст–читач тощо – це постійні компоненти у процесі літературної освіти школярів. Водночас слід зазначити, що ефективне використання комп'ютерних технологій – засіб розвивального навчання літератури, який вивільняє час для творчої роботи, стимулює інтерес школярів до художніх творів.

Комп'ютеризоване навчання ЗЛ ґрунтується на таких принципах:

- індивідуалізація (учитель має змогу персонально працювати з кожним учнем, враховуючи його знання та здібності);
- диференціація (можна обирати необхідні варіанти навчальних завдань);
- інтенсифікація (різні засоби презентації навчального матеріалу, його структурування з широким залученням інтерактивних видів і форм робіт).

Комп'ютеризоване навчання сприяє розвитку таких форм навчання, як:

- пізнавальна (пошук, вивчення та опрацювання інформації);
- тренувальна (формування й розвиток різних видів діяльності);
- дослідницька (проведення досліджень, зіставлення);
- діагностична (швидке з'ясування рівня засвоєння навчальної теми);
- допоміжна (підготовка, опрацювання, зберігання текстів).

Комп'ютерні технології на уроці зарубіжної літератури дають можливість використовувати широкий пласт дидактичного матеріалу: різні види текстової інформації; фото- та кіноматеріали; ілюстрації; аудіокліпи та музичні фрагменти до творів; висловлювання, що є знаковими для розуміння певної теми; інтерактивні завдання та дидактичні ігри різного характеру; навчальні платформи, різноманітні покажчики до теми тощо.

Використання комп'ютерних технологій має великі потенційні можливості для оптимізації навчання, виховання та розвитку учнів. Використовуючи різноманітні навчальні програми чи отримуючи потрібну інформацію, стежачи за новими художніми, літературно-критичними та методичними джерелами, на уроці зарубіжної літератури з'явилися можливості поєднувати чуттєві, слухові й зорові компоненти інтерактивного впливу на свідоме і підсвідоме сприйняття художнього твору читачем. Усе це активізує творче сприйняття учнями художніх творів зарубіжної літератури.

Список використаних джерел

1. Шовш К. Інформатизація освіти як теоретична і практична проблема. *Вища освіта України*. 2015. № 4. С. 33.

Чжань Пін,

*магістрантка 62–А групи спеціальності 014 Середня освіта (Англійська мова та зарубіжна література) Навчально-наукового інституту філології та історії
Науковий керівник: канд. пед. наук, ст. викладач Чайка О. М.*

ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ ТА СУЧАСНИЙ УРОК ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

На сучасному етапі розвитку суспільства відбуваються ефективні процеси інформатизації та цифровізації освіти, які активно впливають на зміну вимог і умов

підготовки спеціаліста і, відповідно, здобувачів освіти всіх рівнів і ступенів. Тому інформаційний підхід до навчання, на якому базується традиційна методика викладання, є застарілим. Сучасний здобувач освіти може знайти інформацію швидше за вчителя, бо вміє працювати з електронними ресурсами та самостійно шукати матеріал у мережі. Але, як не дивно, інформація стала доступнішою, а інтерес до навчання загалом знизився. Тому сьогодні вчитель має замислитися не над тим, як знайти якомога більше інформації і подати її в цікавій, доступній формі, а над тим, як привернути увагу учня до навчання, зацікавити своїм предметом, як домогтися того, щоб здобувач освіти ефективно працював на уроці. Такі можливості дають інтерактивні форми, методи і прийоми навчання.

Слово «інтерактив» походить від англійських слів «inter» (взаємний) і «act» (діяти). Звідси, здатність до взаємодії, співпраці, діалогу визначається поняттям «інтерактивність». Мета інтерактивного навчання – створити комфортні умови в освітньому процесі для того, щоб кожен учень відчував свою успішність і інтелектуальну спроможність постійна активна взаємодія всіх учнів, співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), коли вчитель і учень рівноправні [1].

Американські вчені провели ряд досліджень, у процесі яких з'ясувалося, що інтерактивне навчання сприяє кращому, глибшому засвоєнню матеріалу, оскільки змушує учнів діяти, а значить впливає на почуття.

Інтерактивні види і форми робіт передбачають навчання у групах, у парах, тобто навчання з елементами взаємонавчання, коли, виконуючи на уроці спільні завдання, учні вчаться спілкуватися, критично мислити, ухвалювати обдумані рішення.

Робота в парах дає можливість подумати, обмінятися ідеями з партнером, що формує навички спілкування, висловлювання думок, уміння вести дискусію. Працюючи в парах, учні можуть взяти інтерв'ю, проаналізувати текст, відредагувати роботу один одного, протестувати, оцінити.

Робота в групах передбачає розподіл ролей та спільне розв'язання проблем, завдань, які поставив учитель. Такі види діяльності дають можливість включити в процес активного навчання кожного учня, який відчуватиме свою самодостатність, зможе зробити свій внесок у спільну роботу, висловитися.

Досить часто у шкільній практиці подача нового програмового матеріалу здійснюється через лекцію вчителя та пасивне слухання школярів. Але ця застаріла форма навчання вже неефективна, адже, за підрахунками сучасних американських вчених, дає лише 5 % засвоєння від повного обсягу отриманої інформації. До того ж, репродуктивні методи навчання позбавляють учнів можливості виявляти індивідуальні творчі здібності. Але знову ж таки, учні – пасивні слухачі та глядачі, здатні відтворювати частину отриманої інформації. Звісно, зовсім відмовитись від такої форми навчання, як лекція вчителя, не варто.

Учені-методисти та вчителі-практики дуже ефективним вважають такий вид роботи, як підсилена лекція. Вона складається з 2-х частин. Перед такою лекцією вчитель повідомляє учням мету лекції, завдання. Після лекційної частини (10–15 хв) пропонує здобувачам освіти оцінити інформацію, подумати над тим, що нового вони дізналися. Наприклад, учитель дає завдання, яке допоможе учням поміркувати над матеріалом, провести активний пошук додаткової інформації, осмислити її, синтезувати й підготувати кінцевий продукт своєї діяльності. Це можуть бути проблемні запитання, складання портфоліо, заповнення порівняльної чи узагальнюючої таблиці, написання твору-мініатюри чи короткого есе (наприклад: «Що нового ви дізналися з лекції?»). Для

такої роботи здобувачів освіти слід забезпечити інформацією (словники, енциклопедії, різні методичні матеріали з теми тощо).

Досить результативним стане також поєднання підсиленої лекції з використанням мультимедіа. Обсяг запам'ятовування школярами нового навчального матеріалу під час лекції учителя збільшиться до 20 % за умов застосування аудіовізуальних засобів, з демонстрацією – до 30 %. Використання наочності під час лекції збільшує запам'ятовування матеріалу від 14 % до 38 %. Така презентація матеріалу забирає на 40 % менше часу та підсилює усну подачу матеріалу [1].

Використання інтерактивних форм і видів навчальної діяльності сприяє заохоченню учнів до активного навчання, допомагає осмисленому і більш глибокому засвоєнню матеріалу.

Список використаних джерел

1. Староста В. Технології інтерактивного навчання: сутність, класифікація. *Науковий вісник МНУ ім. В.О. Сухомлинського. Педагогічні науки*. 2019. №1. С. 232–237.

Федченко Євген Миколайович,

студент 22-А групи спеціальності 014 Середня освіта (Англійська мова і література)

Навчально-наукового інституту філології та історії

Науковий керівник: асистент Федченко К.С.

ГУМАНІЗАЦІЯ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАННІ ТА ВИКЛАДАННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ

У сучасному інформаційному середовищі технології стають все більш важливим інструментом в освітньому процесі. Інновації в галузі технологій революціонізують підходи до навчання та викладання мов, пропонуючи нові можливості інтерактивності та доступу до ресурсів. Однак важливо також забезпечити, щоб технології відігравали роль у гуманізації процесу, підкреслюючи людський аспект та сприяючи розвитку комунікаційних навичок, культурного розуміння та емпатії.

Більшість вчителів визнають і безпосередньо користуються величезним потенціалом технологій для покращення навчання та викладання. Однак їх впровадження може викликати певні сумніви. Шляхи, якими алгоритми, великий об'єм даних, а віднедавна і штучний інтелект формують освіту, здаються все більш віддаленими і незрозумілими для самих здобувачів освіти й педагогів. Відповіддю має бути не відмова від технологічних розробок, а відновлення місця і призначення технологій для служіння нашим цінностям і педагогічним потребам.

Інтерактивність та доступність – одні з найважливіших переваг використання технологій. Їх використання у навчанні мов дозволяє створити інтерактивне мовне середовище, де здобувачі освіти можуть взаємодіяти з мовним матеріалом у формі відео, аудіо, інтерактивних вправ та ігор. Це не лише збагачує освітній процес, а й робить його більш доступним для здобувачів освіти різних вікових груп та з різними типами навчальних потреб, підвищує мотивацію до вивчення іноземних мов. Технології дозволяють створити навчальне середовище, що враховує індивідуальні потреби та стилі вивчення кожного студента.

Окрім того, впровадження технологій може стати потужним інструментом для розвитку комунікативних навичок. Від відеоконференцій до онлайн-платформ для

спільного проєктного навчання, здобувачі освіти мають можливість взаємодіяти, що робить процес вивчення мови більш ефективним та наближеним до природних умов.

Завдяки технологіям, студенти можуть більше дізнатися про культуру країн, мову яких вони вивчають. Від віртуальних екскурсій до онлайн-ресурсів, що пропонують культурні матеріали, технології допомагають створити зв'язок між мовою та культурою, розвиваючи при цьому культурну емпатію та розуміння. Таким чином, здобувачі освіти розвивають культурне розуміння та емпатію.

Варто зауважити, що важливо прагнути розширити можливості вчителів та викладачів у використанні технологій, заохочувати їх гнучко реагувати на зміни. І, що найважливіше, надавати педагогам більше свободи у виборі технологій і способів їх використання.

Отже, гуманізація технологій у навчанні та викладанні мов відкриває нові можливості для покращення якості мовної освіти та забезпечення більш глибокого досвіду вивчення мови. Важливо поєднувати технології з людським чинником, наголошуючи на значенні спілкування, культурного розуміння та особистісного розвитку у процесі навчання та викладання іноземних мов.

Список використаних джерел

1. Reinders H., Kukulska-Hulme A., Wilson A. Humanizing technology in language learning and teaching. Oxford University Press, 2024. URL: <https://elt.oup.com/feature/global/expert/?cc=ua&selLanguage=uk>

СЕКЦІЯ ІСТОРІЇ, ПРАВОЗНАВСТВА ТА МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ

Федоров Владислав Ігорович,

студент 14-І групи 014 Середня освіта (Історія)

Навчально-наукового інституту філології та історії

Науковий керівник: асистент Федоров І.О.

ДО ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ СУМЩИНИ: ІСТОРІЯ ГАМАЛІЇВСЬКОГО МОНАСТИРЯ

Матеріали присвячені опису пам'ятки, яка належить до найпізніших монастирських оборонних ансамблів Лівобережної України XVIII ст. — Гамаліївський Свято-Харлампіївський монастир. Фахівці, науковці зі спеціальних історичних дисциплін презентували свої наукові дослідження з історії архітектури та реставрації, краєзнавства.

Цікаві факти ми можемо дізнатися із представлених матеріалів дослідження Ольги Ковалевської док. істор. наук Інституту історії України НАН України, а саме, «землі, на яких з часом буде засновано монастир, ще наприкінці 80-х років XVII ст. належали Степану Бугаю, який продав їх генеральному осавулу Андрію Михайловичу Гамалії. Останній осадив на них слободу й у 1702 році заклав у Гамаліївці перший православний храм на честь великомученика Харлампія. У 1710 році Гамаліївка разом із Харлампієвою пустинькою перейшла у володіння гетьмана І. Скоропадського. 1713 р. дружина гетьмана Анастасія Марківна Скоропадська вирішила розбудувати в Гамаліївці жіночий монастир для чого почала виділяти для обителі землі. Гетьман у тому ж році закріпив своїми універсалами цілу низку маєтностей за майбутнім монастирем, а вже 25 січня

1714 року добився підтвердження дозволу на будівництво монастиря та закріплення за ним раніше визначених земель царською грамотою» [1]. Ці матеріали дослідницею представлені на конференції «Спеціальні історичні дисципліни в контексті «речового» та «візуального» поворотів європейської гуманітаристики», 4 жовтня 2019 р., м. Київ.

«Ще у 1721 році стара Харлампіївська церква була перебудована на кам'яну трапезну з підземною криптою, де згодом поховали гетьмана І. Скоропадського, у 1729 році його дружину, а у 1733 році й доньку – Уляну Іванівну Толстую.» На території монастиря були побудовані ще їдальня, хлібопекарня, господарські споруди, а поза муром – водяний млин та винокурня. У другій половині XIX ст. на території монастиря при соборі Різдва Пресвятої Богородиці (Іл. 3) діяла церковно-приходська школа, яку вважали однією з найкращих у Глухівському повіті. [2, с. 46].

Як зазначає О.Ковалевська «з початком XX ст. розпочалося систематичне знищення монастиря та руйнування його споруд. Після відомого декрету «Про відокремлення церкви від держави та школи від церкви» від 23 січня 1918 року черниці разом із настоятелькою намагалися врятувати територію монастиря, погодившись на створення в ньому робітничої артілі» [1]. Науковець Чухно В. в своїй праці «Історія Гамаліївського Харлампієва монастиря», виданої у «Сіверянському літописі» зазначає «1 травня 1924 року Гамаліївський монастир закрили, а його житлові приміщення передали під потреби будинку для літніх людей, а потім – притулку для дітей. У 1928 році сталося незаконне проникнення до склепу Скоропадських з метою вилучення імовірних цінностей, яких там не знайшлося. Потім було вилучено 320-пудовий дзвін, що містився на монастирській дзвіниці, розпочато нищення іконостасу, змивання золотої фарби з ікон і перетворення їхніх основ на стільниці для господарств колгоспників» [2, с. 55].

В. Чухно, як місцевий краєзнавець, відтворив імена похованих настоятелів і настоятельниць у підземеллі південної прибудови Харлампіївського храму, про що зазначається у його статті.

У 1956 році його було оголошено пам'яткою архітектури республіканського значення але у 1962 році унікальний монастир у Гамаліївці, передали МВС УРСР. Вже за рік тут облаштували. колонію суворого режиму, довкола обителі натягнули колючий дріт, за яким опинилася й родинна усипальниця Скоропадських [3].

У лютому 2010 р. президент України Віктор Ющенко видав указ про вивільнення території монастиря від виправно-трудової колонії. Навесні 2011 р. Шосткінська виправна колонія №66 урочисто передала церкву Священномученика Харалампія Конотопській єпархії Української Православної Церкви [4].

Мешканці громади подарували низку старовинних речей, серед яких уламки церковного дзвону, натільні хрестики та іконки, скриня з побутовими речами та багато іншого. Також вони презентували раритетне Євангеліє та фотоальбом, який проливає світло на життя останньої ігуменії Харлампіївського монастиря, пише shostkanews.city. Найцінніше, що залишилося від гетьманів – це їх усипальниця.

Багато пам'яток, які проливають світло на історію роду Скоропадських зберігається саме в Гамаліївці, переважно в оселях місцевих мешканців. Це і ікони з Харлампіївського монастиря, і лампадки, і вишивки, і взуття монашок [5].

Сучасному дослідженню підлягають забетонована усипальниця Скоропадських та встановлення точного числа похованих там осіб, встановлення стану збереженості трун і людських решток у них, визначення можливості проведення остеологічного обстеження решток і використання їх результатів під час антропологічної реконструкції.

У 2019 році комплекс пам'яток архітектури в селі Гамаліївка та у місті Шостка Сумської області було оголошено Державним історико-культурним заповідником з віднесенням його до сфери управління Мінкультури [6]. Але у 2021 році Кабінет Міністрів ліквідував державний історико-архітектурний заповідник «Державотворці Сіверщини», що мав бути сформований навколо усипальниці гетьманської родини Скоропадських у Шосткинському районі Сумської області, з цього приводу уряд ухвалив 21 липня 2021 року. У ній зазначено: «Скасувати як таку, що нереалізована, постанову Кабінету Міністрів України від 19 червня 2019 р. № 527 «Про створення Державного історико-архітектурного заповідника «Державотворці Сіверщини» (Офіційний вісник України, 2019 р., № 51, ст. 1746)».

21 квітня 2021 року, сталася пожежа на території Гамаліївського жіночого монастиря, горіла будівля, в якій знаходилися келії – окремі кімнати черниць у монастирі, а також трапезна і місце усипальниці українського військового, політичного і державного діяча, гетьмана Війська Запорозького Івана Скоропадського (1646 р. – 14 липня 1722 р.) та інших членів цього козацького роду [7].

15 травня 2023 року виповнилося 150 років від дня народження останнього українського гетьмана Павла Скоропадського. Відновлення архітектурної перлини було б логічним і внеском України в збереження пам'яті про гетьмана.

Огляд наявних пам'яток Гамаліївського Свято-Харлампіївського монастиря та родинної усипальниці Скоропадських свідчить про те, що виникла проблема у тому, що у текстах різних видань можна зустріти різні дати народження та смерті представників родини Скоропадських. Наведено лише поодинокі факти, тобто подальше вивчення архівних документів, матеріалів дасть змогу зберегти монастир, адже пам'ятка давнини знаходиться поза межами елементарної охорони.

Список використаних джерел

1. Ольга Ковалевська. Гамаліївський Свято-Харлампіївський монастир та його пам'ятки у фокусі спеціальних історичних дисциплін. *Речі і образи: матеріали конференції «Спеціальні історичні дисципліни в контексті «речового» та «візуального» поворотів європейської гуманітаристики»*: матеріали конф., м. Київ, 4 жовт. 2019 р. Київ, 2020. 368 с. : іл.
2. Чухно В. Історія Гамаліївського Харлампієва монастиря. *Сіверянський літопис*. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/39117/06-Chukhno.pdf?sequence=1> (дата звернення: 26.04.2024).
3. Леонов І. Заповідник «Державотворці Сіверщини» з усипальницею Скоропадських ліквідовано урядом, фото. *Останні та актуальні новини України та світу, новини дня онлайн* - Головна сторінка - Україна Молода. URL: <https://umoloda.kyiv.ua/number/0/196/159142> (дата звернення: 16.04.2024)
4. Історична правда. На Сумщині горів монастир із усипальницею гетьмана Скоропадського. фото. відео. *Історична правда*. URL : <https://www.istpravda.com.ua/short/2020/04/22/157376/> (дата звернення: 16.04.2024).
5. Майбутній музей гетьманів Скоропадських на Сумщині поповнився новими експонатами | Данкор онлайн | Сумський інформаційний портал: всі новини Сумщини. URL: <http://dancor.sumy.ua/news/newsline/370634> (дата звернення: 26.04.2024).
6. Леонов І. Заповідник «Державотворці Сіверщини» з усипальницею Скоропадських ліквідовано урядом, фото. *Останні та актуальні новини України та світу, новини дня онлайн* - Головна сторінка - - Україна Молода. URL: <https://umoloda.kyiv.ua/number/0/196/159142> (дата звернення: 18.04.2024).

7. Історична правда. На Сумщині горів монастир із усипальницею гетьмана Скоропадського. ФОТО. ВІДЕО. *Історична правда*.
 URL: <https://www.istpravda.com.ua/short/2020/04/22/157376> (дата звернення: 26.04.2024)

Козлова Ірина Олександрівна,
студентка 34-І групи 014 Середня освіта (Історія)
Навчально-наукового інституту філології та історії
Науковий керівник: асистент Федоров І.О.

ПРОТИДІЯ ФІЗИЧНОМУ ТА ПСИХОЛОГІЧНОМУ НАСИЛЬСТВУ. ВПЛИВ КІБЕРБУЛІНГУ НА ШКІЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

Останні роки звичні нам речі, зокрема, зустрічі, навчання, спілкування, переходять в онлайн. Пов'язані з пандемією обмеження зробили ще більше затребуваним Інтернет та інші можливості цифрового простору. Це змушує прискорити вироблення рішень із забезпечення прав людини, в тому числі прав дитини, в цифровому середовищі.

За статистикою в Україні зросла кількість дитячих та підліткових суїцидів. За даними Єдиного досудового реєстру якщо за 2020 рік сталося 123 випадки підліткових самогубств, то станом на 1 червня 2021 року вже вчинено 149 суїцидів. Серед основних причин суїцидів неповнолітніх часто називають кібербулінг [2].

Кібербулінг – це один із різновидів булінгу, із застосуванням цифрових технологій.

Основні ознаки кібербулінгу:

- ◆ систематичність (повторюваність) діяння;
- ◆ наявність сторін – кривдник (булер), потерпілий (жертва булінгу), спостерігачі (за наявності);
- ◆ дії або бездіяльність кривдника, наслідком яких є заподіяння психічної та/або фізичної шкоди, приниження, страх, тривога, підпорядкування потерпілого інтересам кривдника та/або спричинення соціальної ізоляції потерпілого [3, с. 267-276].

Щоб зменшити ризик кібербулінгу для своєї дитини батькам потрібно бути уважними до дитини, підтримувати довірливі взаємини з дитиною, здійснювати обмежений контроль, застосовувати технічні засоби, формувати комунікативну культуру.

19 січня 2019 року набув чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькування)», яким введено в правове поле поняття булінг (цькування) і внесено зміни до Закону України «Про освіту» та Кодексу України про адміністративні правопорушення. На виконання зазначених норм законодавства був прийнятий Порядок реагування на випадки булінгу (цькування), затверджений наказом Міністерством освіти і науки України від 28 грудня 2019 року № 1646, норми якого поширюються у тому числі на випадки прояву кібербулінгу.

За вчинення кібербулінгу до кривдника може застосовуватися цивільна, адміністративна або кримінальна відповідальність [4, с. 81-84].

Ст. 173-4 Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП) «Булінг (цькування) учасників освітнього процесу»

Відповідальність за поширення неправдивої інформації в мережі інтернет передбачено також Цивільним кодексом України, а саме ст.277 ЦКУ «Спростування

недостовірної інформації» та с. 278 ЦКУ «Заборона поширення інформації, якою порушуються особисті немайнові права». Одночасно із вимогами про захист честі, гідності та ділової репутації позивачі можуть вимагати також відшкодування матеріальної та моральної шкоди (ст. 280 Цивільного кодексу України) [2].

Вивчаючи практику, яка відображена в Єдиному державному реєстрі судових рішень, зустрічаються випадки, коли батьків дітей, які вчиняють цькування у мережі, притягують до адміністративної відповідальності за ч. 3 ст. 173-4 КУпАП (булінг (цькування) учасників освітнього процесу) з покладенням обов'язку сплатити штраф.

Також варто звернути увагу на наступні судові рішення.

Рішення Європейського суду з прав людини від 11 лютого 2020 року у справі «BUTURUGA v. ROMANIA».

Рішення Святошинського районного суду міста Києва від 07 травня 2019 року у справі № 759/5671/19 [1].

Але незважаючи на проблеми, які існують в забезпеченні прав дитини в цифровому середовищі, варто зазначити та звернути увагу і на перші комплексні кроки, що робить держава у напрямку протидії цькуванню дітей та молоді в інтернеті.

Крім того, в Україні було створено інститут Освітнього омбудсмена, на якого покладаються завдання із захисту прав у сфері освіти. Він розглядає звернення учасників освітнього процесу та за результатами такого розгляду може надсилати подання щодо проведення службових розслідувань, надавати рекомендації, вимагати відновлення прав або припинення порушення прав; аналізує дотримання законодавства стосовно учасників освітнього процесу, які постраждали від булінгу (цькування), стали його свідками або вчинили булінг (цькування); може безперешкодно відвідувати заклади освіти, представляти інтереси осіб у суді.

Список використаних джерел

1. «Булінг: як захистити свою дитину». URL: <https://kidshealth.org/uk/parents/bullying.html>
2. «Центр дослідження кібербулінгу». URL: <https://cyberbullying.org/>
3. Мартинюк, О. «Кібербулінг як нове явище в сучасному світі». Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи, (2019). С. 267-276.
4. Стеценко, І. «Кібербулінг: причини та наслідки». Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки, (26), (2018). С. 81-84.
5. Хіндуджа, С., Патчін, Дж. В. «Булінг за межами шкільного двору: запобігання кібербулінгу та реагування на нього». Друге видання, Корвін. (2020).

Мурзін Іван Олексійович,

студент 34-І групи спеціальності 014 Середня освіта (Історія)

Навчально-наукового інституту філології та історії

Науковий керівник : асистент Федоров І. О.

ЗАХИСТ ПРАВ І ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Повномасштабне вторгнення російської федерації на територію України спричинило новий виклик українському законодавству в галузі гуманітарної політики. Протягом кількох останніх років чисельність осіб, які через вторгнення мали залишити свої помешкання істотно зросла, одночасно зріс і тиск на інші регіони України, які наразі мають забезпечити добробут і гідне життя громадян із сусідніх областей і районів.

Метою дослідження є аналіз діяльності українського законодавства в питанні захисту прав і законних інтересів громадян, які були вимушені залишити свої регіони проживання.

За Законом України Статті 1 «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» стверджується, що внутрішньо переміщеною особою є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру [1].

У цій же Статті вказано, що внутрішньо-переміщеною особою не може бути людина, яка : 1) вчинила злочин проти миру, людяності або тяжкий чи особливо тяжкий злочин, визнаний таким законодавством України; 2) не звернулася без поважних причин з заявою про визнання її внутрішньо переміщеною особою протягом 12 місяців від дня вибуття з місця проживання. Також додається, що будь-яка дискримінація внутрішньо переміщених осіб при здійсненні їх прав і свобод, з мотивів їх переселення, забороняється.

Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» змістовно розкриває всі аспекти врегулювання згаданого питання в Статтях із 1 по 14, а саме :

- По-перше, важливо забезпечити доступ ВПО до основних державних послуг та соціальної допомоги нарівні з іншими громадянами. Це може включати допомогу з житлом, працевлаштуванням, медичним обслуговуванням тощо.
- По-друге, необхідно забезпечити для ВПО можливість повноцінно брати участь у політичному та суспільному житті, зокрема, через представництво у місцевих органах влади.
- По-третє, держава має приділяти увагу психологічній та соціальній реабілітації ВПО, які зазнали травм і стресу через переміщення. Це може включати консультації, групові заходи тощо.
- Також важливим пунктом є забезпечення безпеки ВПО та їхніх сімей, особливо в районах, де тривають бойові дії [1].

Питання щодо забезпечення прав осіб, які за тих чи інших об'єктивних обставин мали залишити своє місце проживання потребує комплексного підходу та розуміння особливих потреб ВПО. Захист їхніх прав — це не лише юридична, але й моральна відповідальність суспільства.

Список використаних джерел

1. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 20.10.2014 р. № 1706-VII : станом на 30 груд. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text> (дата звернення: 07.05.2024).

Ніколаєнко Єлизавета Миколаївна,
студентка 44-І групи спеціальності 014 Середня освіта (Історія)
Навчально-наукового інституту філології та історії
Науковий керівник: асистент Федоров І.О.

РОЛЬ МИКОЛИ ВАСИЛЕНКА В УТВОРЕННІ УКРАЇНСЬКОЇ АКАДЕМІЇ НАУК

Протягом значного періоду часу обставини формування Української академії наук були прихованими та вважалися службовою таємницею. Так як і ім'я її ім'я людини, що отримала першу подяку за заснування 1918 року Української академії наук, Миколи Прокоповича Василенка, майже протягом півстоліття не фігурувало в історії її заснування.

Мета дослідження полягає в з'ясуванні ролі М. Василенка у заснуванні Української академії наук

На сьогоднішній час завдяки зусиллям вчених та дослідників, в розпорядженні яких доступними стали багато архівних документів із «спецсховищ», було реконструйовано тогочасні події та висвітлено роль вчених, і, зокрема, Миколи Василенка, в них. Поступово, одне за одним, відновлювалися із забуття імена засновників та академіків першого складу УАН, серед яких почесне місце займало і ім'я Миколи Прокоповича Василенка.

Починаючи з кінця XIX століття українська інтелігенція виношувала мрію про заснування Української академії наук. Наявність такого рівня закладу була не лише як науково-організаційна проблема, а і як символ престижу української національної науки та культури.

З 1917 року Миколу Василенка було призначено попечителем в Київський навчальний округ за ініціативою міністра народної освіти Тимчасового уряду. З того періоду вчений і почав діяльність зі створення УАН. У липні 1917 р. посаду міністра освіти у новому складі Тимчасового уряду зайняв відомий академік Сергій Ольденбург, з яким Васильченко був давно знайомий. Саме він і запропонував Вернадському посаду товариша міністра та керівника відділу вищої школи та Державної організації дослідження наукових проблем [4].

У липні 1917 року посаду товариша міністра народної освіти було запропоновано Миколі Василенку. Спільними зусиллями Володимир Вернадський і Микола Василенко за аномально короткий проміжок часу в кабінеті Тимчасового уряду просувають питання щодо створення нових вищих навчальних закладів. [4].

При Міністерстві освіти, з ініціативи Миколи Василенка, було організовано три наступні комісії:

- комісія для створення Національної бібліотеки світового рівня,
- комісія для вирішення питань наукових інституцій та вищої школи,
- комісія для вироблення та узгодження законопроекту про заснування УАН у Києві.

Мета роботи комісії з вироблення законопроекту про створення УАН базувалася на основній ідеї Міністерства: Академія має бути великим дослідницьким центром, сконструйованим відповідно до завдань наукових досліджень, законопроектом передбачалося, що лише така Академія, що спростує будь-які сторонні міркування у справах наукової істини, зможе реалізовувати у повній національній, державі чи економічній завдання [1].

Перше засідання комісії відбулося 6 липня 1918 р. у кабінеті Миколи Василенка. На ньому вперше було сформульовано концепцію Української академії наук в баченні Василенка та Вернадського. За наполяганнями Вернадського, Академія повинна не лише мати автономію, а й не підлягати абсолютно ніякому впливу зі сторони органів державної влади на своє внутрішнє життя [4].

Останнім, заключним, акордом діяльності Василенка щодо заснування Академії, яку він реалізував в умовах стрімкої трансформації політичного становища в Україні, стало затвердження 14 жовтня 1918 р. законопроекту про створення УАН та визначення фонду її фінансування [2, с. 359].

Затвердження проєкту про заснування Академії припало на останні дні діяльності Василенка на посаді міністра народної освіти, в умовах гострої урядової . Вибори президента УАН були проведені 27 листопада 1918 р. Ним став Володимир Вернадський, а посаду секретаря зайняв Агатангел Кримський.

Під час другого засідання Спільного зібрання УАН було узгоджено текст спеціального листа до Миколи Василенка, який на той час вже не займав посаду міністра народної освіти. Після уходу з посади міністра, викладацький склад Університету св. Володимира обрав Миколу Прокоповича своїм президентом. 26 липня 1920 року на Спільному зібранні УАН, М. Василенку було присвоєно звання академіка. [3].

Оскільки Володимир Вернадський вважав, що не може виконувати обов'язки президента ВУАН у зв'язку з перебуванням у Петрограді, актуальним стало питання про обрання нової президії Академії. 18 липня 1921 р., в результаті голосування, президентом ВУАН було обрано Миколу Василенка.

Під керівництвом Миколи Василенка Академія поповнювалася новими членами, зацікавила багатьох науковців. Протягом короткого проміжку часу було організовано Інститут експериментальної медицини та епідеміології, відкрито лабораторію досліджень центральної нервової системи, сформовано ряд спеціальних комісій для вивчення складу атомів і з питань геофізики.

У жовтні 1921 р. з'явилася рекомендація щодо перевибору Президії ВУАН: у цьому чітко відображався натяк на небажаність персони Миколи Василенка як її президента. Незважаючи на це, Миколу Василенка знову було обрано президентом, Володимира Липського - заступником, Агафангела Кримського — неодмінним секретарем, та ще й більшою кількістю голосів, аніж на літніх виборах [5].

На Спільному зібранні ВУАН 27 лютого 1922 р. комісар-наглядач від Народного комісаріату Леонід Левитський оголосив академікам, що Народний комісаріат і досі не затвердив теперішньої Президії, бо зосібна не може затвердити Миколу Василенка на посаді Голови Президента. Тоді Микола Василенко сам пішов з посади президента. В своїй останній промові він зазначав, що залишає посаду не з власної щирої волі, проте дякував Спільному зібранню Академії за честь двічі бути обраним її президентом.

Отже, неоціненну роль відіграв вчений у створенні та функціонуванні Української академії наук, в основу організації якої було покладено концепцію, прийняту ним спільно із першим президентом Академії Володимиром Вернадським.

Список використаних джерел

1. Микола Прокопович Василенко. В. В. Вороненко, Л. Д. Кістерська, А. В. Матвєєва, І. Б. Усенко; передм. Ю. С. Шемшученка. Київ : Наук. думка, 1991. 272 с.
2. Падох Я. Микола Василенко - історик і будівничий української державності (у 120-річчя його народження). 125 років київської української академічної традиції 1861 - 1968: Збірник. Нью-Йорк, 1993. С.359-375.

3. Петрів М. Конституція 1710 р.: Орлик і Василенко. Київ: Українська видавнича спілка, 1997. С.3-9.
4. Страницы автобиографии В.И. Вернадского. М.: Наука, 1981. С. 287–288. ISSN 03726436. Вісн. НАН України, 2006, № 6 С. 35
5. Ульяновський В. І. Гетьман Павло Скоропадський і справа заснування Української академії наук: до 90-річчя Національної академії наук України. В. І. Ульяновський. Український історичний журнал. 2008. № 6. С. 26-38.

Чуприна Ярослав Борисович,
студент 44-І групи спеціальності 014 Середня освіта (Історія)
Навчально-наукового інституту філології та історії
Науковий керівник: асистент Федоров І.О.

ДОДЕРЖАННЯ ПРАВ І СВОБОД ГРОМАДЯН У ПЕРІОД ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ

Введення воєнного стану в Україні призводить до значних ускладнень у забезпеченні прав громадян державою, оскільки це передбачає обмеження прав та свобод людини на законодавчому рівні, а також ускладнює їх реалізацію через різноманітні фактори. У Конституції України встановлені норми правової держави для подібних ситуацій, що означає, що: в першу чергу, обмеження прав людини та громадянина є тимчасовими й мінімально необхідними згідно з ситуацією; залишається незмінним перелік прав, які не підлягають порушенню ні в якому випадку; кінцеве рішення про введення воєнного стану приймається вищим загальнодержавним представницьким органом – парламентом.

Стаття 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» класифікує воєнний стан як особливий режим, що встановлюється на території країни у разі загрози національній безпеці або внаслідок збройної агресії.

Права людини і громадянина є недоторканими навіть у період воєнного стану, оскільки вони є основою правової демократії та забезпечують існування як індивіда, так і держави. Відповідно до діючого законодавства перелік невід'ємних прав і свобод особи в умовах воєнного стану є вичерпним, тоді як інші гарантовані Конституцією права можуть бути обмежені лише за умови введення воєнного стану. Це передбачає можливість тимчасового обмеження прав і свобод громадян та часткового відступу від засад Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [2].

Актуальність даної теми полягає в необхідності знаходження балансу між захистом безпеки держави і забезпеченням прав та свобод громадян. Дослідження та обговорення цього питання сприяють розвитку нормативно-правового середовища, що сприяє ефективному захисту прав людини, навіть у період збройної агресії.

Мета дослідження полягає у висвітленні основних аспектів додержання прав та свобод громадян в умовах воєнного стану.

Конституція України містить специфічні положення, що регулюють застосування прав людини під час воєнного стану. Ці норми визначені II розділом Основного закону [1]. Як зазначається у ст. 64 Конституції України права людини «не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України» [1].

Так, згідно із ч. 2 ст. 64 Конституції України «в умовах воєнного чи надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень. Права і свободи, встановлені статтями 24, 25, 27,

28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63 цієї Конституції, не можуть бути обмежені» [1]. Ці статті включають вичерпний перелік прав та свобод, серед яких право на життя, рівність перед законом та рівність конституційних прав і свобод, право на громадянство і зміну громадянства, право на повагу до гідності, право на свободу та особисту недоторканність, право на житло, право, право на правову допомогу та інші [1].

Ця конституційна норма є вкрай важливою, оскільки включає перелік статей Конституції, що гарантують невід'ємні права і свободи людини, недоступні для обмеження навіть у часи воєнного стану.

У другому розділу Конституції України наявний ряд положень, які прямо стосуються додержання прав та свобод громадян під час воєнного стану. Ці положення стосуються об'єктів приватної власності, які можуть бути відчужені, відповідно до закону, з метою задоволення суспільних потреб (ч. 5 ст. 41), можливості залучення осіб до виконання певних робіт під час воєнного або надзвичайного стану. Згідно з цим положенням «не вважається примусовою працею ... робота чи служба, яка виконується особою ... відповідно до законів про воєнний і про надзвичайний стан» (ч. 3 ст. 43) [1].

Згідно з частиною 3 статті 20 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», особам, які залучені до виконання праці в рамках трудової повинності під час воєнного стану, гарантується додержання різних стандартів, таких як мінімальна заробітна плата, тривалість відпустки, перерва між змінами, максимальний робочий час, та врахування стану здоров'я. Після завершення виконання обов'язків за трудовою повинністю, особі зберігається відповідна посада чи робоче місце, яке вона мала за трудовим договором [3].

Під час воєнного стану деякі конституційні права і свободи громадян можуть тимчасово обмежуватися або призупинятися. Однак такі обмеження повинні бути обґрунтованими, пропорційними і тимчасовими, а також не можуть порушувати міжнародні стандарти прав людини [3]. Відповідно, всі інші конституційні права та свободи особи, не включені у перелік тих, що не підлягають обмеженню, і передбачені у Конституції України (такі як право на свободу переміщення, вибір місця проживання, право власності, проведення страйків, свобода думки і слова тощо), можуть підлягати обмеженню в період збройної агресії лише у тій мірі, необхідній для забезпечення оборони країни і безпеки держави, та в межах, які вимагає нагальність ситуації.

При проведенні заходів пов'язаних з введенням воєнного стану слід дотримуватися міжнародних правових стандартів, щоб уникнути будь-якої форми дискримінації на основі таких критеріїв, як стать, раса, національність, мова, походження, соціальний чи майновий статус, місце проживання, релігійні переконання, членство в громадських організаціях та інші [4].

Навіть в умовах введення воєнного стану на всій території України, права та свободи людини і громадянина повинні залишатися основною пріоритетною метою держави. Ця складна ситуація, що стала нинішньою реальністю для нашої країни, вносить певні виклики у забезпеченні та захисті конституційних прав і свобод. У випадку їх порушення держава повинна забезпечити їх відновлення та надійний правовий захист.

Компетентні правоохоронні органи мають за мету захищати права людини, виявляти випадки порушення прав і свобод громадян, а також надавати їм необхідний захист. Усі заходи, що обмежують права людини під час введення воєнного стану, спрямовані виключно на збереження її життя та захист від агресивних дій ворога, а також на підтримання порядку в державі.

Отже, права людини і громадянина є недоторканими навіть у період воєнного стану. Конституцією України передбачено вичерпний перелік прав та свобод громадян, що не можуть бути обмеженими в умовах збройної агресії. Ці права та свободи пов'язані із життям, свободою та гідністю особи та громадянина. В той же час деякі конституційні права і свободи громадян можуть тимчасово обмежуватися або призупинятися, але в межах, що не порушують міжнародні стандарти прав людини.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к-96/ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 06.05.2024).
2. Кучук А.М. Теорія держави і права. Частина 1. Теорія держави : навчально методичний посібник. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. 112 с.
3. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII : станом на 19 квіт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 06.05.2024).
4. Які права можуть порушуватись під час війни і як їх захистити? 2022. Електронний ресурс. URL: <https://visitukraine.today/uk/blog/700/yaki-prava-mozutporusuvatis-pid-cas-viini-i-yak-ix-zaxistiti> (дата звернення: 06.05.2024)

Тищенко Костянтин Олексійович,
здобувач 14-І групи спеціальності 014 Середня освіта (Історія)
Навчально-наукового інституту філології та історії
Науковий керівник: асистент Мінченко М.В.

ПРИЧИНИ ЗАКРІПАЧЕННЯ КОЛОНІВ ЗА РИМСЬКИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ IV – V ст.

Колони – категорія юридично залежних людей, які не мали власних достатніх засобів для успішного обробітку землі. Розорені селяни були економічно важливими у господарському житті Риму: орендували дрібні ділянки за натуральний оброк чи додатково обробляли землю господаря [1, с. 717; 3, с. 38].

У римському законодавстві IV – V ст., у тому числі представлене Указом імператора Константина 332р.; Указом імператора Констанція 357 р.; Указом імператорів Валентиніана 386 р., Граціана 371 р.; Указом імператорів Граціана, Валентиніана і Феодосія 386 р.; Указом імператорів Гонорія та Феодосія 419 р., простежуються причини закріпачення колонів.

Колонат був результатом приватної угоди, в якій колон обіцяв обробляти землю, нести повинності та сплачувати орендну плату, а землевласник забезпечувати необхідні платежі.

З часу правління імператора Костянтина, кожному, хто прикривав чужого колону, загрожувало покарання, а колону-втікача наказувалося повертати, закутих у ланцюгу. Закони про прикріплення колонів до землі стосувалися не лише їх, а й їхнього сімейства. Шлюби між колонами та вільними були заборонені. Колон не мав права подати до суду на пана, вступати до армії без його дозволу, або продавати будь-що зі свого майна чи частину врожаю, оскільки закон визнавав, що колон не може мати жодної власності. У IV ст. також було заборонено колонів, сільських рабів без землі, до якої вони були приписані за цензом. Прикріплення колонів та сільських рабів до землі було використано

державою з фіскальною метою, оскільки податки стягувалися із землевласника, враховуючи кількість населення, яке було приписане до вілли. Території, де проводилися ярмарки та діяла власна збройна охорона, ставали новими центрами соціального життя, що готувало перехід до феодальних відносин епохи середньовіччя.

Так, серед причин закріпачення виділяємо: не бажання колона повертатися у місце свого народження; тримання колона разом у маєтку, використання втікачів для користі господаря; повна влада господаря маєтку затребувати колона назад [2, с. 190–198].

Отож, колон не був власником знарядь праці, не міг розпоряджатися своїм майном, був у більшій залежності від землевласника, ніж кріпак від феодала.

Список використаних джерел

1. Балух В.О. Історія античної цивілізації: У 3-х т. Т. 2. Стародавній Рим: Підручник. Чернівці: ТОВ «Видавництво «Наші книги», 2008. С. 848
2. Балух В.О. Історія античної цивілізації: У 3-х т. Т. 3. Практикум. Чернівці: ТОВ «Видавництво» «Наші книги», 2010. 544 с.
3. Основи римського приватного права: Підручник / В. І. Борисова, Л. М. Баранова, М. В. Домашенко та ін.; За заг. ред. В. І. Борисової та Л. М. Баранової. Х.: Право, 2008. 224 с.

Федоров Владислав Ігорович,

здобувач 14-І групи спеціальності 014 Середня освіта (Історія)

Навчально-наукового інституту філології та історії

Науковий керівник: асистент Мінченко М.В.

СТАНОВИЩЕ КОЛОНІВ ЗА ТРАКТАТОМ КОЛУМЕЛЛИ «ПРО СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО» (І СТ. Н.Е.)

Передумовами до нової феодальної суспільної системи було виникнення та розвиток колонатних відносин. Колони – спочатку вільні орендарі землі, а з часів Константина (332 р. н.е.) – закріпачений стан [1, с. 717].

Джерельною базою дослідження є трактат римського письменника і агронома I ст. н.е. Луція Юнія Модерата Колумелли «Про сільське господарство» («De re rustica»). У праці зібраний практичний досвід сільського господарства античного Середземномор'я, подано детальний огляд землеробства, виноградарства, плідівництва, тваринництва тощо. Доцільно відмітити, що трактат складався з 12 книг, де було розміщено рекомендації по раціональній організації рабовласницького господарства [3; 4, с. 39]. Увагу привертають положення, що стосуються прав і обов'язків колонів.

Відповідно до трактату, колони були селянами, які працювали на земельних власників, або колонатниками, які мали земельні ділянки у володінні власників землі. Трактат відображає систему залежності колонів від їхніх господарів, а також визначає обов'язки власників землі щодо надання колонам необхідних умов для праці та життя.

Окрім цього, Колумелла розглядає методи стимулювання праці колонів, що включали в себе винагороди та відзнаки за результативність, накладання штрафів за недбале виконання обов'язків.

Відповідно до Глави 7. Тому 1 по відношенню до колона господар зобов'язувався бути: доброзичливим, вимогливо ставитися до роботи (ніж до внесків), не вимагати суворого дотримання днів оплати, привезення дров та інших незначних повинностей.

Колумелла вказував, що на запустілих від поганого клімату землях чи неродючого ґрунту раціонально використовувати працю осілих колонів селян. Вільному колону доручалося господарство зернове, виноградні сади, виноградники у відділених маєтках господаря, а отже варто такі маєтки здавати в оренду [2, с. 180–181].

Отже, трактат Колумелли «Про сільське господарство» відображає економічну структури давньоримського сільського господарства, а також подано соціальний складник. Розорені селяни змушені були орендувати землі у великих землевласників, які були зацікавлені у збереженні своїх маєтків від розкрадання.

Список використаних джерел

1. Балух В.О. Історія античної цивілізації: У 3-х т. Т. 2. Стародавній Рим : Підручник. Чернівці: ТОВ «Видавництво «Наші книги», 2008. 848 с.
2. Балух В.О. Історія античної цивілізації: У 3-х т. Т. 3. Практикум. Чернівці: ТОВ «Видавництво «Наші книги», 2010. 544 с.
3. Катон, Варрон, Колумелла, Пліний. Про сільське господарство: монографія. Москва-Ленінград, 1937. 302 с.
4. Краус Н.М. Історія економіки та економічної думки: структурно-логічні схеми, таблиці, малюнки [текст]: навч. посіб. К.: «Центр учбової літератури», 2014. 504 с.

ФАКУЛЬТЕТ ПРИРОДНИЧОЇ І ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНОЇ ОСВІТИ

СЕКЦІЯ ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНОЇ ОСВІТИ ТА ІНФОРМАТИКИ

Мартиненко Оксана Сергіївна,
магістрантка 61 М-М групи спеціальності 014.04 Середня освіта (Математика та інформатика)
факультету природничої і фізико-математичної освіти
Науковий керівник: д-р пед. наук, доц. Кугай Н. В.

ПРОГРАМНІ ЗАСОБИ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ТЕОРЕТИЧНОГО МАТЕРІАЛУ ЗМІСТОВОЇ ЛІНІЇ «ФУНКЦІЯ»

Програмні засоби візуалізації математичних даних – це програмне забезпечення, яке дозволяє представити числа, кількісні відношення, просторові об'єкти і процеси в організованому, компактному і концентрованому вигляді як абстрактні мультимедійні статичні або динамічні моделі. Вони також дають змогу ефективно і дуже швидко проводити різні обчислення та розрахунки і розв'язувати задачі з алгебри (знаходити різноманітні межі, інтегрувати, будувати графіки функцій)[2].

Під час вивчення змістової лінії «Функція» можна використати кілька різних програмних засобів візуалізації. Але під час вивчення даної змістової лінії, було б ефективніше опиратися на знання учнів з інших шкільних предметів. На уроках інформатики, учні, починаючи з 6 класу, працюють з таким програмним засобом як Excel. Додаток Excel – це дуже проста програма для обробки числових даних. Дана програма дозволяє не тільки проводити числові розрахунки, а й представити їх у графічному вигляді. Для побудови графіків в табличному процесорі найкраще використовувати кілька величин, які залежать одна від одної, можна побудувати графік деякої функції на певному проміжку, тощо.

Щоб побудувати графік функції, потрібно скласти таблицю, де буде значення аргументу та значення функції, і чим більше ми внесемо таких значень, тим буде краще. У додатку Excel таблицю значень заданої функції можна побудувати автоматично, задавши початкове значення аргументу, крок, через який будемо брати наступні значення аргументу, і ввівши аналітичний вираз функції. Покажемо, як провести таку роботу на початку вивчення теми «Показникова функція».

Для функції $y = 2^x$ таку роботу проводить вчитель, а аналогічне завдання для функції $y = 3^x$ виконують учні колективно.

Як ви насте з математики, щоб побудувати графік функції нам потрібно задати значення x і обчислити відповідні значення функції за заданою формулою. Потім накреслити координатну площину, поставити точки і з'єднати їх лінією. Графіки можна будувати не тільки за допомогою олівця та лінійки, а й за допомогою відповідного програмного забезпечення. Розглянемо побудову графіка функції $y = 2^x$ на проміжку від $[-6;6]$ з кроком 0,5 за допомогою додатку Excel (рис. 1, 2) [1].

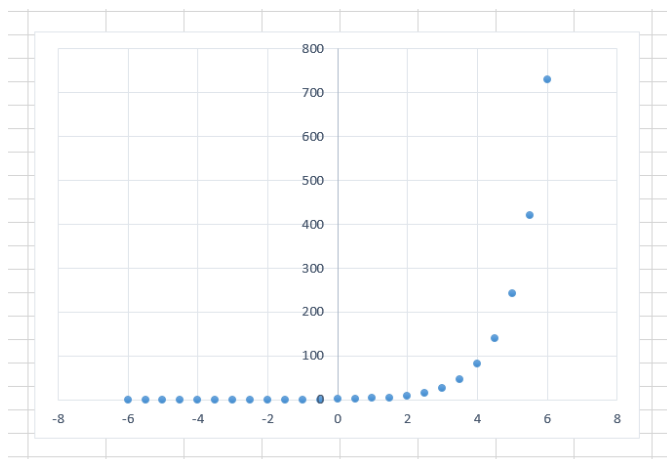

Рис. 1. Задані точки для побудови графіка $y = 2^x$ в програмі Excel

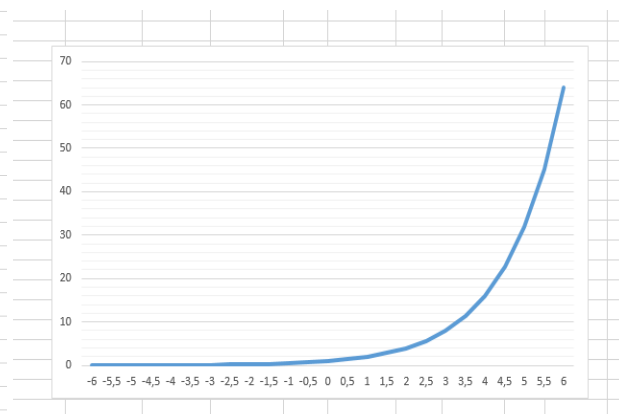

Рис. 2. Графік функції $y = 2^x$

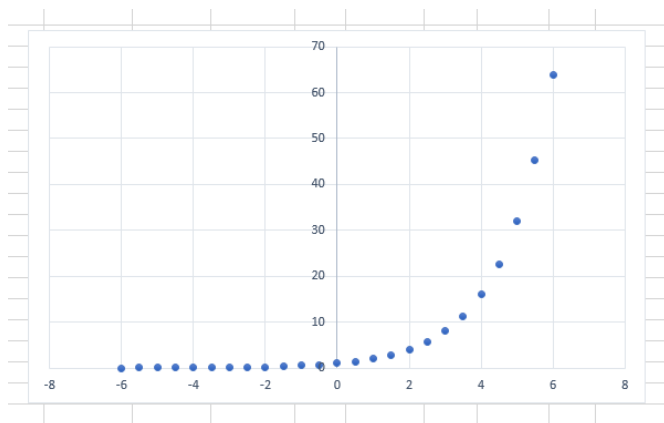

Рис. 3. Задані точки для побудови графіка $y = 3^x$

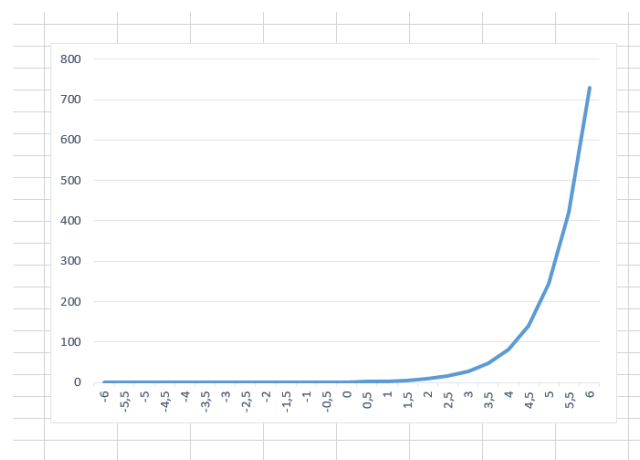

Рис. 4. Графік функції

в програмі Excel

Аналогічно розглянемо графіки інших показникових функцій.

Для функції $y = (\frac{1}{2})^x$ таку роботу проводить вчитель, а аналогічне завдання для функції $y = (\frac{1}{3})^x$ виконують учні колективно.

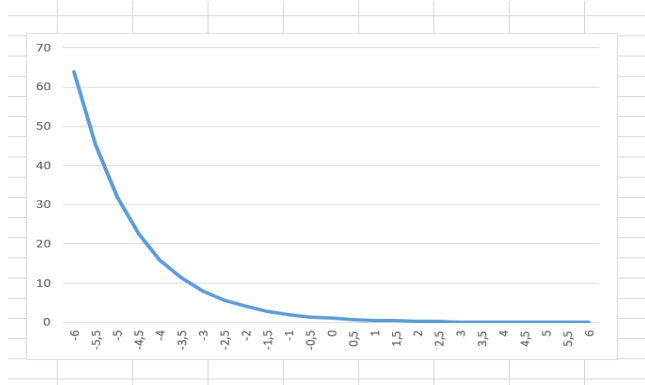

Рис. 5. Задані точки для побудови графіка $y = (\frac{1}{2})^x$

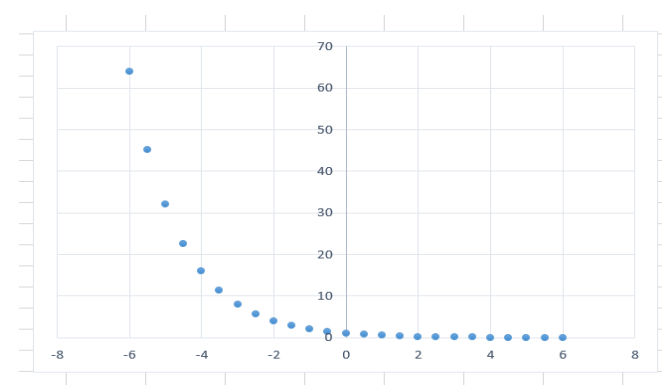

Рис. 6. Графік функції $y = (\frac{1}{2})^x$ в програмі Excel

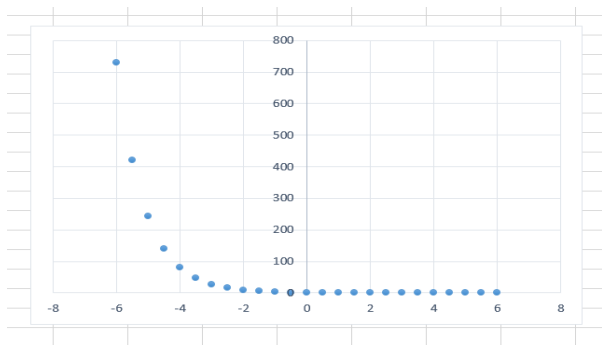

Рис. 7. Задані точки для побудови

$$y = \left(\frac{1}{3}\right)^x$$

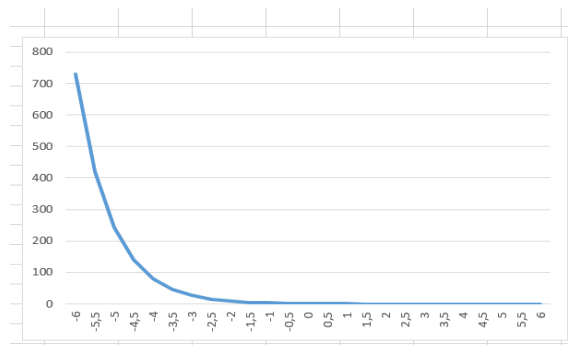
графіка $y = \left(\frac{1}{3}\right)^x$

Рис. 8. Графік функції

в програмі Excel

Користуючись графіками, учні зможуть читати та записувати їхні властивості. Можливості сучасних інформаційних технологій допомагають докорінно змінити освітній процес, у якому учень від «споживача знань» переходить до ролі активного дослідника-«відкривача знань».

Як бачимо програма дуже проста у використанні, за допомогою цієї програми можна перевіряти правильність виконання того чи іншого завдання та раціонально використовувати свій час. Даний додаток Excel, учні можуть встановити у себе на телефоні і у будь який час працювати з ним.

Список використаних джерел

1. Your request has been blocked. This could be due to several reasons. *Your request has been blocked. This could be due to several reasons.* URL: <https://www.microsoft.com/uk-ua/microsoft-365/excel> (date of access: 23.04.2024).

2. Коваль Т., Бесклінська О. Використання засобів візуалізації для створення електронних освітніх ресурсів у процесі навчання математичних дисциплін у закладах вищої освіти. Інформаційні технології і засоби навчання. – Київ, 2020, Том 77, №3. – С. 145 - 158

Солдаткін Олег Віталійович,

*студент 43-М групи спеціальності 014.04 Середня освіта (Математика та інформатика)
факультету природничої і фізико-математичної освіти*

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Зайка О.В.

STEM-УРОК ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ 5 КЛАСУ

Акронім STEM вживається для позначення популярного напрямку в освіті, що охоплює природничі науки (Science), технології (Technology), технічну творчість (Engineering) та математику (Mathematics) [1].

STEM-освіта – це підхід до навчання людини, при якому основою є не засвоєння готових знань, а вміння здобувати і застосовувати знання, не втрачаючи при цьому себе як особистість. Здобуття знань не з окремих предметів, а є шляхом інтеграції чотирьох галузей в одну.

Варто зауважити, що впровадження STEM-освіти у навчання математики у 5-6 класах стає перспективним напрямком, що сприяє комплексному розвитку здобувачів освіти (зокрема здатності розв'язувати комплексні практичні завдання, мислити критично та креативно) та підготовці них до викликів сучасного інформаційного суспільства.

STEM-освіта має значний потенціал для розвитку креативного мислення здобувачів освіти на уроках математики. Це, насамперед, можливе за умови використання наступних методів та підходів:

- проєктна діяльність (учні працюють у командах над вирішенням реальних проблем з використанням елементів науки, технологій, інженерії, математики);
- інтерактивні уроки з демонстраціями з використанням різних технологій (наприклад, використання PhET interactive simulations під час вивчення дробів, порівняння величин (використання рівноплечих важелів як дослідника рівності, розв'язування рівнянь) тощо);
- інтерактивні курси, що включають відеолекції, дискусії, вебінари та практичні роботи;
- різноманітні конкурси, хакатони, ігри, дослідження [2].

STEM-урок, який сприяє формуванню креативного мислення здобувачів освіти має включати наступні складові: мотивація, змістова частина, психологічне розвантаження, креативне завдання (головоломка), розумова розминка, змістова частина, використання ІКТ, рефлексія, підсумок.

Розглянемо приклади реалізації деяких із вищезазначених складових на уроках з математики у 5 класі.

Змістова частина уроку – найтриваліший етап уроку, тому саме на ньому вчителю треба акцентувати найбільшу увагу, щоб підібрати вправи доцільні як до теми уроку, так і ті, що сприятимуть розвитку креативного мислення здобувачів освіти. Наприклад, під час вивчення теми «Прямокутник. Квадрат», вчитель/вчителька може використати Geoboard для унаочнення вправи і для розвитку креативного мислення учнів.

Приклад вправи з використання Geoboard [3].

Вправа №1. Використовуючи Geoboard (фізичний або цифровий) побудуйте квадрат, периметр якого 16 одиниць.

Хід виконання вправи

1. *Міркуємо:* Якщо периметр квадрата P , тоді сторону можна визначити з рівняння $P = 4 \cdot a$, де a – сторона квадрата.

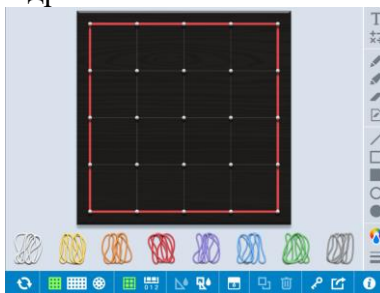

Рис.1. Практична реалізація вправи з використання Geoboard

2. *Обчислюємо:* $a = 16 : 4 = 4$ (од.).
3. *Виконаємо побудову:* Беремо одну з гумок, «зачіпаємо» її на один кілочок, а потім перетягуємо, щоб отримати потрібну довжину (рис.1).

Невід'ємною частиною STEM-уроку є психологічне розвантаження учнів. Однак, у контексті розгляду STEM-уроку це може бути не просто руханка чи фізкультхвилинка, а цікаве поєднання рухової активності здобувачів із питаннями по темі уроку. Наприклад, учням можна запропонувати таке завдання: «Якщо учні/учениці згодні з твердженням, то роблять нахил тулубом вперед, якщо ні, то стоять у вихідному положенні».

Що стосується головоломки, то критерієм відбору є: краса ідеї, що лежить в основі головоломки; психологічна сила впливу на допитливість учнів; відповідність темі уроку; творчі можливості, пов'язані з віком та інтересами учнів; поступове збільшення складності для пошуку рішення.

Наприклад, під час вивчення теми «Натуральні числа. Цифри. Число нуль. Десятковий запис натурального числа», насамкінець уроку, здобувачам освіти можна запропонувати розв'язати задачу: «Переклади сірник так, щоб отримати найбільше тризначне число серед можливих» (рис.2).

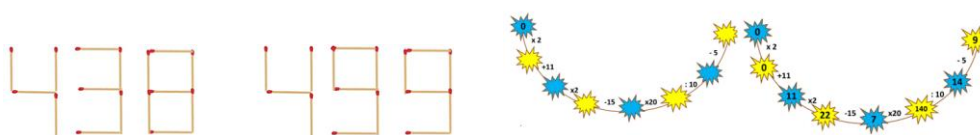

Рис.2. Завдання до головоломки і її розв'язок; вправа «Усно обчисли»

Розумові розминки допомагають мотивувати учнів та залучити їх до творчої діяльності на уроці. Наприклад, під час вивчення теми «Множення натуральних чисел» на початку уроку здобувачам освіти доцільно надати для виконання таке завдання «Усно обчисли» (рис. 3). Такий підхід до виконання завдань стимулює розвиток креативності учнів.

Сприяє креативному мисленню з одного боку та вмінню узагальнювати матеріал з другого, а також створювати та розуміти схеми, складання здобувачами освіти ментальних карт, наприклад, за допомогою інтерактивних плакатів Genial.ly, ThingLink, MindMeister [4].

Наприклад, під час вивчення теми «Види трикутників» у 5 класі вчитель може задати учням творче домашнє завдання: «Створити ментальну карту на тему «Види трикутників за сторонами» або «Види трикутників за кутами»». Здобувачі освіти можуть або намалювати інтелект карту або зробити її з використання онлайн-сервісів (рис.4).

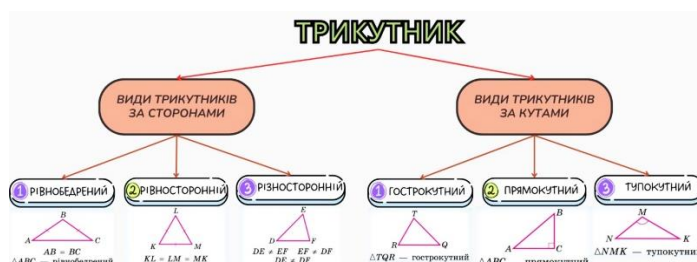

Рис.4. Приклад ментальної карти на тему «Види трикутників»

Отже, впровадження і правильна реалізація STEM-технологій з математики у 5 класі НУШ сприяє розвитку критичного мислення та практичних навичок учнів. Цей підхід стимулює інтерес до математики через застосування її в реальних життєвих ситуаціях, сприяє розвитку креативного мислення та підготовці до дорослого життя.

Список використаних джерел

1. STEM-освіта. Інститут модернізації змісту освіти. Веб-сайт. URL: <https://imzo.gov.ua/stem-osvita/>.
2. Патрикеева О. О., Горбенко С. Л., Лозова О. В., Василяшко І. П. Організація STEM-навчання у закладах освіти. *Проблеми освіти: зб. наук. пр.* (ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»). Вінниця: ТВОРИ, 2019. Вип. 91. С. 109 – 115.
3. Geoboard by The Math Learning Center. URL: <https://apps.mathlearningcenter.org/geoboard/>.
4. Заїка О.В., Солдаткін О.В. Інтерактивні платформи як інструмент формування ключових компетентностей на уроках математики у 5-6 класах НУШ. *Природнична освіта і наука для сталого розвитку України: проблеми і перспективи. Збірник наукових матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (19-20 жовтня 2023 року, м. Глухів) / За заг. ред. Кореневої І.М., Хлонь Н.В. Глухів: Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2023. С.59-63.*

СЕКЦІЯ БІОЛОГІЇ, ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ ТА МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ

Петрова Катерина Сергіївна,

*студентка 34-БП (ск) групи предметної спеціальності
014.05 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)
факультету природничої і фізико-математичної освіти
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Мегем О. М.*

ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ СТУДЕНТІВ ЯК ЧИННИК РИЗИКУ ВИНИКНЕННЯ СТАНІВ ДЕЗАДАПТАЦІЇ

Стан психічного здоров'я студентської молоді потребує значної уваги. На сьогоднішній день у зв'язку з безперервним зростанням життєвих вимог, несприятливим економічним становищем, нововведеннями в сфері освітньої діяльності, що в деякій мірі супроводжується недотриманням гігієнічних принципів, спостерігається порушення психічного здоров'я людини і студентської молоді зокрема.

Емоційне вигорання студентів також можна розглядати як чинник ризику, що впливає на виникнення депресивного стану. Щоденно студентство піддається різним стресогенним ситуаціям, вплив яких позначається на загальному емоційному стані. Емоційне вигорання становить специфічну загрозу для життя та здоров'я як молодого покоління, так і всього суспільства.

Проблемою емоційного вигорання займалися такі науковці як: Н. Маляр-Газда [1], Н Морочило [2], О. Сергєєнкова [4], О. Столярчук [4] тощо.

Метою даної статті є дослідження чинників, які негативно впливають на розвиток депресивних станів у студентської категорії суспільства.

Вперше поняття емоційного вигорання в науку було введено у 1974 року американським психіатром Г. Фрейденбергом. Емоційне вигорання – це реакція організму людини, його психологічної та фізіологічної сфер, що виникає внаслідок тривалого впливу стресових чинників середньої інтенсивності та обумовлені провідною діяльністю особистості.

Науковці тлумачить емоційне вигорання як «затяжний стан виснаження, що виникає в діяльності».

НАУКА ТА ОСВІТА В УМОВАХ ВІЙНИ:

Глухівський національний педагогічний
університет імені Олександра Довженка

1874 - 2024

Основні симптоми, які є показником емоційного вигорання поділяють на три групи: *соціально-психологічні* (дратівливість, байдуже ставлення до оточення, переживання емоційного негативізму, відчуття страху, негативна особистісна установка на подальший життєвий та професійний розвиток); *психофізичні* (відчуття емоційного, фізичного, когнітивного виснаження, порушення діяльності органів та їх систем, порушення сну, переважання загальмованості, відчуття втоми, порушення режиму харчування); *поведінкові* (виявляється в тому, що роботу стає все важче виконувати, втрачається здатність до ефективного виконання завдань; негативне ставлення до діяльності).

Емоційне вигорання виникає як своєрідна реакція організму на психотравмуючу дію на фоні стресових ситуацій.

В. Бойко було запропоновано модель синдрому емоційного вигорання, яка включала в себе такі три основні компоненти: напруження; резистенція; виснаження. Перший компонент виникає на фоні негативної психоемоційної атмосфери, є початковим ступенем у розвитку емоційного вигорання і супроводжується негативним ставленням до оточуючого середовища, незадоволеністю собою (своєю діяльністю), дратівливістю, тривожністю, депресивними настроєм, відчуттям безвихідної ситуації.

Другий компонент виявляється у тому, що людина намагається створити певний захисний бар'єр від негативної психоемоційної атмосфери і супроводжується: неадекватним емоційним реагуванням, економним проявом емоцій, емоційною дезорієнтацією, байдужим ставленням до оточення, емоційною замкненістю, деструкцією виконання певних обов'язків, прагненням як можна менше витратити час на виконання тієї чи іншої діяльності.

Третій компонент супроводжується зниженням загального енергетичного тону, емоційним дефіцитом, автоматичним виконанням певних дій, емоційним відчуженням в певних комунікаціях, деперсоналізацією (погіршення стосунків і цинічне ставлення до оточуючих), порушенням психосоматичного здоров'я (погіршення режиму сну, головний біль, шлунково-кишкові розлади, порушення функцій серцево-судинної системи, проблеми з артеріальним тиском).

Таким чином, розумове, психоемоційне навантаження, порушення режиму харчування, праці, відпочинку, монотонність у навчанні, відсутність інтересів у позанавчальний період, накопичення цих негативних чинників призводить до синдрому емоційного вигорання та депресивних станів. Отже, що існує взаємозв'язок між емоційним вигоранням та депресивними станами.

Основними шляхами запобігання емоційного вигорання є: визначення індивідуально-типологічних особливостей студентів; підвищення рівня виховної роботи, головним чином проведення виховної роботи, що сприятиме професійній адаптації студентів; організація зустрічей з досвідченими спеціалістами, круглих столів щодо професійної діяльності, конференцій; проведення тренінгів спрямованих на формування комунікативних навичок, на саморегуляцію емоційних реакцій.

На сьогоднішній день проблема емоційного вигорання студентів є важливою, тому саме на даному етапі життя формуються навички самостійності, професійна свідомість. Молодь є досить вразливою до дії стресогенних факторів, які негативно впливають на її фізичне та психічне здоров'я. Тому для того, щоб запобігти виникненню емоційного дискомфорту, емоційної дезорієнтації та покращити емоційно-вольовий склад життя необхідно здійснювати профілактику емоційного вигорання, таким чином, щоб попередити розвиток депресивних станів у студентської молоді.

Список використаних джерел

1. Маляр-Газда Н.М. Емоційне вигорання – актуальна проблема медицини сьогодні. *Проблеми клінічної педіатрії*. 2015. № 3. С. 27–31.
2. Морочило Н. М. Дослідження та профілактика емоційного вигорання у студентів університету. *Вісник студентського наукового товариства ДНУ ім. В.Стуса*. 2020. № 12. Т.1. С. 237-241.
3. Прогнозування та запобігання синдрому професійного вигорання і хронічної втоми учителів фізичної культури / О.М. Киселиця, А.М. Богданюк, Л.В. Гуліна, Р.М. Свекла. *Молодий вчений*. 2018. № 3.3 (55.3). С. 89–92.
4. Сергєєнкова О. П., Столярчук О. А Криза фахового навчання як підґрунтя емоційного вигорання студентів. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. 2017. № 27. С.77-80.

Воробйова Тетяна Сергіївна,

студентка 6ІМ-Б групи спеціальності 014 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини) факультету природничої і фізико-математичної освіти

Науковий керівник: д-р с.-г. наук, старш. наук. співр., доц. Міщенко С.В.

ОБҐРУНТУВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ АНТИОКСИДАНТІВ З МЕТОЮ ПОДОЛАННЯ АБІОТИЧНИХ СТРЕСІВ У РОСЛИН

Великий обсяг сучасних досліджень з фізіології рослин і рослинництва спрямовані на отримання сталих урожаїв агрокультур й усунення негативних змін клімату, які виявляються у глобальному потеплінні й аномальній спеці, надмірному випаданні опадів за нетипових метеорологічних явищ (зливи, град, шквалисте посилення вітру та ін.), коли спостерігається марний стік значної частки опадів через неможливість її поглинання і утримання ґрунтами, в результаті чого зменшуються запаси продуктивної вологи в ґрунті, або ж за тривалої відсутності дощів спостерігається нагрівання та пересушення поверхневого шару ґрунту, що приводить до посухи, засолення за умов зрошення. Як наслідок – зменшується фотосинтетична поверхня рослин, втрачається їх тургор. В умовах спекотної погоди спостерігається зниження інтенсивності росту і розвитку рослин, фертильності пилку і здатності жіночих квіток до запліднення, частки життєздатних зародків. Всі ці чинники унеможливають ефективну реалізацію потенціалу вкладених у культивування ресурсів.

Наявність толерантності до вказаних абіотичних факторів середовища є невід'ємною складовою реалізації потенційної продуктивності сучасних генотипів агрокультур. Створення високопродуктивних сортів рослин, стійких до стресових факторів середовища, зазвичай здійснюють протягом вегетаційного періоду традиційними методами селекції (добір, гібридизація). У той же час доведено можливість проведення добору цінних жаростійких генотипів на рівні гаметофіту. Внутрішній мікрогаметофітний добір відбувається уже в періоді утворення пилку, а зовнішній – при переносі гамет, їх проростанні і рості пилкових трубок. Установлено, що переважна більшість генів, експресія яких проходить в пилку, експресується також і в спорофіті, що й дозволяє проводити добір на рівні гамет. У результаті інтенсивної селекційної роботи вже створено такий вихідний матеріал, але у виробництві поширена низка високопродуктивних сортів, отриманих у результаті традиційної селекції, які потребують подолання негативного впливу абіотичних стресів агротехнічними заходами,

зокрема обробкою речовинами-антиоксидантами – Силіцієм в іонній формі та аскорбіновою кислотою (вітаміном С).

Силіцій (Si) є поширеним у природі елементом, який за надходження до рослинного організму підвищує стійкість до зовнішніх стресів, а також підвищує механічну міцність стебла. Види рослин істотно відрізняються за своєю здатністю поглинати даний хімічний елемент та накопичувати його у формі SiO_2 : однодольні зазвичай накопичують його більше, ніж дводольні. Збільшення потужності росту та в результаті біомаси спостерігається саме за умови обробки рослин енергетичних культур сполуками Si, оскільки він впливає на молекулярні процеси, які регулюють як первинний, так і вторинний ріст. Формування біомаси ґрунтується на протіканні різних явищ, зокрема переході від подовження до потовщення тканин стебла, синтезу вторинних клітинних стінок, просочених лігніном, багато з яких регулюється фітогормонами, тому є припущення, що стимулюючий вплив Si на формування біомаси частково можна пояснити дією Si на біосинтез ендегенних фітогормонів [1]. Також Si виявляє захисний ефект від токсичності важких металів – Cd і Zn, забезпечуючи стретійкість рослин, оскільки впливає на експресію численних генів контрастним чином, зменшуючи кількість білків, модифікованих важкими металами [2]. Недостатньо вивченими, або й відсутніми, залишаються особливості впливу даного хімічного елементу на ріст і диференціацію клітин за дії різних абіотичних стресів, таких як от посуха, підвищена температура, засолення тощо.

Аскорбінова кислота (вітамін С) – унікальна багатфункціональна сполука, яка бере участь у найважливіших енергетичних процесах рослинної клітини – фотосинтезі, диханні, водному обміні, інших процесах метаболізму, впливає на експресію геному, ферментативну активність, ріст, виконує захисну функцію. Аскорбінова кислота є важливим метаболітом в рослинах, антиоксидантом, у поєднанні з іншими компонентами антиоксидантної системи вона захищає рослини від пошкодження продуктами окиснення, які постійно утворюються в результаті аеробного обміну і фотосинтезу, та низки інших шкідливих речовин. Передбачається, що аскорбати відіграють важливі функції у регуляції поділу та росту клітин, а збільшення вітаміну С в рослинах посилює їх толерантність до стресу [3].

Науковцями досліджено вплив обробки аскорбіновою кислотою листової поверхні *Zea mays* L. у різних фазах росту і розвитку в умовах обмеження зрошування. Виявлено, що дана речовина позитивно зменшує наслідки дефіциту вологи та підвищує стійкість рослин [4]. Відомо, що аскорбінова кислота екзогенного походження зменшує окиснення ліпідів і підвищує стійкість до сольового стресу *Lycopersicon esculentum* Mill. [5] і *Linum usitatissimum* L. [6]. Доповнення аскорбінової кислоти до середовища для культивування рослин в умовах *in vitro* у цілому мало позитивний вплив на ріст і розвиток [7]. Сполука сприяла регенерації багатьох тропічних видів рослин (хоча у деяких випадках затримував ризогенез), захисту експлантів від шкідливого окиснення фенолів, виступав як кофактор для багатьох ферментів. Також було виявлено, що вміст хлорофілу вищий у рослин, що культивувалися *in vitro* саме з аскорбіновою кислотою, порівняно з регенерантами, вирощеними без неї. Сполука пом'якшувала дію ауксинів і цитокінінів [8], покращувала утворення пагонів у *Nicotiana tabacum* L. і стримувала гальмування їх розвитку гібереловою кислотою у молодому калюсі [9]. У конопель посівних відмічено позитивний вплив аскорбінової кислоти на ріст і розвиток в культурі *in vitro* та формування ознак продуктивності в умовах розсадника оцінки [10], але питання застосування даної речовини для подолання абіотичних стресів так і не було вирішено.

Зважаючи на те, що пасльонові культури, які ми досліджували, дуже чутливі до впливу фізіологічно активних речовин ендogenous походження, особливо на ранніх етапах розвитку, перенесенні розсади у відкритий ґрунт, актуальності набуває проблема встановлення закономірностей впливу антиоксидантів саме на подолання абіотичних стресів (посухи, підвищеної температури, засолення) в агрокліматичних умовах північно східного регіону України. Назріло питання удосконалення (розробки нових елементів) технології вирощування із застосуванням антиоксидантів для подолання негативних стресів за глобальних і локальних змін клімату.

Список використаних джерел

1. Luyckx M., Hausman J.-F., Lutts S. et al. Impact of Silicon in plant biomass production: Focus on bast fibres, hypotheses, and perspectives. *Plants*. 2017. Vol. 6, Iss. 3. 37. DOI: 10.3390/PLANTS6030037
2. Luyckx M., Hausman J.-F., Sergeant K. et al. Molecular and biochemical insights into early responses of hemp to Cd and Zn exposure and the potential effect of Si on stress response. *Front. Plant Sci.* 2021. Vol. 12. 711853. DOI: 10.3389/fpls.2021.711853
3. Smirnoff N. The function and metabolism of ascorbic acid in plants. *Annals of Botany*. 1996. Vol. 78, Iss. 6. P. 661–669. DOI: 10.1006/anbo.1996.0175
4. Darvishan M., Tohidi-Moghadam H. R., Zahedi H. The effects of foliar application of ascorbic acid (vitamin C) on physiological and biochemical changes of corn (*Zea mays* L.) under irrigation withholding in different growth stages. *Maydica*. 2013. Vol. 58, Iss. 2. P. 195–200.
5. Shalata A., Neumann P. M. Exogenous ascorbic acid (vitamin C) increases resistance to salt stress and reduces lipid peroxidation. *Journal of Experimental Botany*. 2001. Vol. 52, Iss. 364. P. 2207–2211.
6. Sadak M. S. Impact of foliar application of ascorbic acid and α -tocopherol on antioxidant activity and some biochemical aspects of flax cultivars under salinity stress. *Acta Biológica Colombiana*. 2015. Vol. 20, Núm. 2. P. 209–222. DOI: 10.15446/abc.v20n2.43868
7. Abrahamian P., Kantharajah A. Effect of vitamins on in vitro organogenesis of plant. *American Journal of Plant Sciences*. 2011. Vol. 2, Iss. 5. P. 669–674. DOI: 10.4236/ajps.2011.25080
8. Sunitha S. N. Regenerative effect of L-ascorbic acid on the in vitro grown plants. *British Biotechnology Journal*. 2014. Vol. 4, Iss. 12. P. 1238–1252. DOI: 10.9734/BBJ/2014/5666
9. Joy R. W., Patel K. R., Thorne T. A. Ascorbic acid enhancement of organogenesis in tobacco callus. *Plant Cell, Tissue and Organ Culture*. 1988. Vol. 13, Iss. 3. P. 219–228. DOI: 10.1007/BF00043670
10. Міщенко С. В. Вплив аскорбінової кислоти екзогенного походження на *Cannabis sativa* L. в умовах in vitro та in vivo. *Вісник Центру наукового забезпечення АПВ Харківської області*. 2019. Вип. 26. С. 67–74.

Воробйова Тетяна Сергіївна,

студентка 61М-Б групи спеціальності 014 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини) факультету природничої і фізико-математичної освіти

Наукові керівники: канд. с.-г. наук, доц. Міщенко С.В., асист. Кириєнко О.О.

ВИКОРИСТАННЯ АНТИОКСИДАНТІВ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ: ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Вступ. У зв'язку з розвитком харчової промисловості сьогодення посилює свій інтерес до визначення антиоксидантної активності рослинної сировини, біологічно

активних речовин, харчових продуктів та напоїв. Найкращими джерелами антиоксидантів є рослини, що містять їх у вигляді комплексів споріднених сполук: фенольні сполуки (флавоноїди, флавоноли, катехіни тощо), вітаміни (С, Е), каротини, мінеральні речовини [3]. Ці сполуки здатні попереджувати вільнорадикальне окиснення біологічних структур організму, уповільнюючи процеси старіння та розвитку патологічних змін.

Особливий інтерес викликає здатність рослин проявляти антиоксидантні властивості, завдяки вмісту в своєму складі біоантиоксидантів: вітамінів, біофлавоноїдів, дубильних речовин, органічних кислот.

Антиоксиданти – речовини, здатні гальмувати процеси радикального окиснення органічних і високомолекулярних сполук, й тим самим знижувати вихід продуктів окиснення: гідропероксидів, спиртів, альдегідів, кетонів, жирних кислот. Це є дуже важливим, оскільки антиоксиданти допомагають захистити клітини від окислювального пошкодження, нейтралізуючи вільні радикали та зменшуючи окислювальний стрес [1]. А відтак, це зумовлює зростання інтересу до використання антиоксидантних препаратів для сільськогосподарських культур.

Відповідно до вище зазначеного нами була сформульована **мета дослідження**, котра полягала у з'ясуванні використання антиоксидантів у сільському господарстві та їхня потенційна користь.

Матеріали та методи. Матеріалом для підготовки тез стала наукова література, дисертаційні дослідження науковців присвячені проблемі використання антиоксидантів у сільському господарстві. Для досягнення мети дослідження використано такі методи: аналіз, синтез, узагальнення теоретичних даних науково-педагогічної та методичної літератури.

Результати. Термін «antioxidanti» включає певні вітаміни, мікроелементи, поживні мікроелементи та мікроелементи, котрі природним чином присутні в їжі.

До природних антиоксидантів відносять аскорбінову кислоту, флавоноїди, фенольні сполуки, сірковмісні сполуки, ферменти-антиоксиданти, мікроелемент селен, токофеноли, вітамін А та фосфоліпіди. Найбільш поширеними і ефективними антиоксидантами вважаються ароматичні сполуки: фенольні речовини, аміни, амінофеноли.

Природні антиоксиданти, отримані з рослин, містять у своєму складі фенольні та поліфенольні сполуки, каротиноїди, здатні швидко реагувати з пероксидними радикалами, руйнувати гіпероксиди без утворення вільних радикалів, що веде до розриву ланцюга і сповільнення швидкості окиснення. Крім того, використання природних антиоксидантів підвищує харчову й біологічну цінність продукту.

Джерелом природних антиоксидантів можуть бути продукти рослинного походження: калина, глід, обліпіха, айва, абрикоси, персики, насіння винограду, чорниця, брусниця, груша, суниця лісова, журавлина, інжир, горобина, боби, горошок зелений, редька, морква, капуста червона листовата, перець червоний солодкий, ячмінь, зародки пшениці, насіння лимонника, плоди шипшини, трави деревію, череди, шавлії, фіалки триколірної, листя бадану, імбир, гвоздика та інші рослини, що містять у своєму складі поліфенольні речовини.

Деякі лікарські трави, що мають антиоксидантну активність, – унікальні. Зокрема, чортополох молочний має унікальне поєднання лікувальних та антиоксидантних властивостей. Завдяки високому вмісту натуральної речовини – силімарину, чортополох молочний посилює детоксикаційну функцію печінки, запобігає руйнуванню гепатоцитів та сприяє регенерації печінкової тканини, має вагомий антиоксидантний дію [2].

З огляду на вище окреслене, можна виокремити перспективи використання антиоксидантів у сільському господарстві, зокрема:

- антиоксиданти для рослин діють, поглинаючи вільні радикали, зменшуючи окислювальний стрес та покращуючи ріст і врожайність рослин, що свідчить про їх можливість бути ефективними для покращення здоров'я та продуктивності рослин;
- ці речовини можуть допомогти рослинам впоратися зі стресовими факторами навколишнього середовища; посуха, висока температура, висока інтенсивність світла, можуть викликати окислювальний стрес у рослин, котрий здатен призвести до пошкодження клітин і зниження росту та врожайності рослин;
- антиоксиданти підвищують стійкість рослин до хвороб, зокрема, дослідження показали, що застосування аскорбінової кислоти може знизити захворюваність на бактеріальну гниль рослин рису, застосування саліцилової кислоти призводить до покращення стійкості до грибкових захворювань у рослин томатів;
- використання антиоксидантів сприяє покращенню поживної цінності сільськогосподарських культур, зокрема, підвищуючи рівень каротиноїдів і флавоноїдів у зернових культурах, можна покращити їхню поживну цінність;
- антиоксиданти можуть покращити термін зберігання та якість врожаю – зменшуючи окислювальний стрес, вони можуть допомогти подовжити термін зберігання врожаю та зберегти його якість. Дослідження показали, що застосування аскорбінової кислоти може знизити частоту післязбиральної гнилі томатів і продовжити термін їх зберігання [4].

Незважаючи на потенційні переваги використання антиоксидантів у сільському господарстві, існують і деякі потенційні недоліки, зокрема,

- використання антиоксидантів може призвести до розвитку резистентності у рослинних патогенів: якщо патогени рослин стають стійкими до антиоксидантів, це може знизити ефективність цих сполук у покращенні здоров'я рослин та стійкості до хвороб;
- інше занепокоєння викликає те, що використання антиоксидантів може призвести до розвитку залежності від цих сполук: якщо рослини стануть залежними від антиоксидантів, це може призвести до зниження їх природної здатності справлятися з окислювальним стресом;
- вплив використання цих сполук на навколишнє середовище ще не до кінця вивчений. Деякі антиоксиданти, такі як селен, можуть бути токсичними у високих концентраціях, і їх використання в сільському господарстві може мати непередбачувані наслідки для довкілля.

Висновки. Відтак, аналіз наукових досліджень свідчив про факт актуальності використання антиоксидантів у вирощуванні сільськогосподарських культур. Однак поряд з перспективами використання антиоксидантів у сільському господарстві простежуються і його недоліки.

Список використаних джерел

1. Димань Т. Функціональні продукти: користь і здоров'я. *Харчова і переробна промисловість*, 2006. №8–9. С. 24–25.
2. Данилова Л.А. Природні антиоксиданти. *Харчова та переробна промисловість*. 2003. № 3. С. 18–19.
3. Holovko M.P., Penkina N.M., Kolesnyk V.V. Antioxidant properties of some kinds of vegetable raw material. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*, 2011. V.4. №6 (52). P. 9–11.
4. Prochazkova D., Bousova I., Wilhelmova N. Antioxidant and prooxidant properties of flavonoids. *Fitoterapia*. 2011. Vol. 82. P. 513–523.

СЕКЦІЯ ТЕОРІЇ І МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН

Андрієнко Анна Юріївна,
студентка 61М-Б групи спеціальності 014 Середня освіта
(Біологія та здоров'я людини та природознавство)
факультету природничої і фізико-математичної освіти
Науковий керівник: д-р пед. наук, проф. Коренева І. М.

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В СТАРШІЙ ШКОЛІ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ УЧНІВ

Впровадження штучного інтелекту в освітні технології робить значний вплив на розвиток освіти та науки у сучасному динамічному світі. Цей процес розширює доступ до різноманітної інформації, робить її більш доступною та простою для використання. Термін «штучний інтелект» трактується як здатність автоматизованих систем виконувати функції людського інтелекту, вибирати та приймати рішення на основі попереднього накопиченого досвіду та раціонального аналізу зовнішніх факторів [1, с.8]. Іншими словами, штучний інтелект є здатністю машин симулювати розум та імітувати людські когнітивні здібності, тобто збирати й адаптувати зовнішні дані, а на їх основі навчатися ухвалювати рішення та робити висновки, як могла би зробити людина [2].

В наш час штучний інтелект стрімко проникає в усі сфери життя, стаючи невід'ємним помічником та порадиником людини. Його вплив відчувається в побуті, на роботі, в навчанні та навіть під час відпочинку.

Особливо важливою є роль штучного інтелекту в освіті та науці. Завдяки йому відкриваються нові можливості для покращення якості навчання та досліджень. Можемо зазначити декілька ключових моментів:

Персоналізація навчання: штучний інтелект може аналізувати дані про учнів та адаптувати навчальні програми до їхніх індивідуальних потреб. Це дозволяє кожному учню вчитися у власному темпі та максимально ефективно засвоювати матеріал.

Автоматизація рутинних завдань: штучний інтелект може автоматизувати багато рутинних завдань, таких як оцінювання тестів, перевірка домашніх завдань та адміністрування. Це звільняє час вчителів, який вони можуть приділити більш творчій роботі з учнями.

Доступ до нових знань: штучний інтелект може надавати учням доступ до величезної кількості інформації та ресурсів, які раніше були їм недоступні. Це може допомогти їм краще розуміти світ навколо них та розвивати критичне мислення.

Нові наукові відкриття: штучний інтелект може використовуватися для аналізу великих обсягів даних, що може призвести до нових наукових відкриттів та проривів у різних галузях.

Звичайно, як і будь-яка нова технологія, штучний інтелект має свої ризики та етичні проблеми, які необхідно враховувати. Проте, загалом, вплив штучного інтелекту на освіту та науку є позитивним. Він відкриває нові можливості для покращення якості навчання та досліджень, а також для більш глибокого розуміння світу навколо нас.

Мета роботи полягала у дослідженні та експериментальному впровадженні засобів штучного інтелекту на уроках біології в старшій школі під час проходження педагогічної практики на місці вчителя, щоб перевірити як це впливає на рівень критичного мислення учнів.

Для проведення експерименту, було досліджено та протестовано різноманітні застосунки, які працюють на основі штучного інтелекту, частина з них була використана

на уроках шкільного курсу «Біологія та екологія» в експериментальному класі. Розкриємо більш детально деякі з них:

1. Conker AI [□3] - це онлайн-сервіс, який використовує штучний інтелект для створення тестів, вікторин та інших видів оцінювання знань. Він пропонує широкий спектр функцій, що робить його цінним інструментом для викладачів.

Ось деякі з ключових особливостей Conker AI:

- Створення тестів: Conker AI дозволяє створювати тести з різними типами завдань, включаючи тестові питання, опитування, завдання на відповідність, есе та інші.

- Штучний інтелект: завдяки штучному інтелекту Conker AI може автоматично оцінювати деякі типи завдань, такі як тестові питання, есе та завдання на відповідність. Це може заощадити час викладачам та дозволити їм зосередитися на інших видах роботи.

- Персоналізація: Conker AI дозволяє персоналізувати тести для кожного учня. Це можна зробити, встановивши різні рівні складності, надаючи адаптивний зворотний зв'язок та пропонуючи підказки.

- Звіти та аналітика: Conker AI надає детальні звіти про результати тестів, які можуть допомогти викладачам відстежувати успішність учнів та виявляти області, які потребують покращення.

2. На Урок AI [□4] – це комплекс інструментів, що базуються на штучному інтелекті, створений для допомоги українським вчителям у їхній повсякденній роботі.

Помічник вчителя:

- Автоматизація рутинних завдань: штучний інтелект може генерувати тексти для слайдів презентацій, створювати таблиці та флешкартки, а також перевіряти роботи учнів. Це дозволяє вчителям зосередитися на більш творчих та інтерактивних аспектах викладання.

- Підготовка до уроків: штучний інтелект може допомогти вчителям знаходити цікаві та актуальні матеріали для уроків, а також генерувати ідеї для проєктів та завдань.

- Персоналізація навчання: штучний інтелект може адаптувати навчальний процес до потреб кожного учня, надаючи їм індивідуальну підтримку та зворотний зв'язок.

Чат-бот "Історичні постаті":

- Спілкування з видатними особистостями: учні можуть спілкуватися з чат-ботом, який імітує історичних постатей. Це може допомогти їм краще зрозуміти історію та культуру, а також розвинути критичне мислення та навички спілкування.

- Інтерактивне навчання: чат-бот може використовуватися для проведення вікторин, ігор та інших інтерактивних завдань, які зроблять навчання цікавим та захоплюючим.

- Персоналізований досвід: чат-бот може адаптуватися до знань та інтересів кожного учня, надаючи їм персоналізований досвід навчання.

3. Gemini [5] – велика мовна модель, також відома як розмовний штучний інтелект або чат-бот, яка навчена бути інформативною та всебічною. На величезній кількості текстових даних може спілкуватися та генерувати текст, подібний до людського, у відповідь на широкий спектр підказок і запитань.

Переваги використання на уроках біології:

1. Покращення розуміння складних тем: штучний інтелект здатен надавати чіткі та лаконічні пояснення складних біологічних концепцій, використовуючи різні формати, такі як текст, зображення та відео. Це може допомогти учням, які борються з розумінням цих тем, і надати їм нові перспективи.

2. Інтерактивний та захоплюючий досвід навчання: може генерувати інтерактивні навчальні матеріали, такі як вікторини, ігри та симуляції, які можуть зробити навчання біології більш цікавим та захоплюючим для учнів. Це може підвищити їхню мотивацію та залученість до предмета.

3. Персоналізоване навчання: штучний інтелект може адаптувати свої пояснення та навчальні матеріали до індивідуальних потреб кожного учня, ґрунтуючись на їхньому рівні знань, стилі навчання та інтересах. Це може допомогти їм засвоїти матеріал ефективніше та досягти своїх навчальних цілей.

4. Доступ до інформації та ресурсів: може надавати учням доступ до широкого спектру інформації та ресурсів з біології, включаючи наукові статті, навчальні посібники, відео та інтерактивні веб-сайти. Це може допомогти їм проводити дослідження, поглиблювати свої знання та розвивати критичне мислення.

5. Підтримка та зворотний зв'язок: може надавати учням підтримку та зворотний зв'язок щодо їхнього навчання, відповідаючи на їхні запитання, оцінюючи їхні роботи та пропонуючи поради щодо покращення. Це може допомогти їм розвинути впевненість у собі та покращити свої навички навчання.

За результатами повторного анкетування, після впровадження засобів штучного інтелекту на уроках біології в експериментальному класі, ми спостерігаємо підвищення рівня критичного мислення дітей. Тоді ж як у контрольному класі змін в результатах опитування не виявлено.

Отже, ми вважаємо, що застосування штучного інтелекту на уроках біології в старшій школі є доцільним. За умов правильного використання засобів штучного інтелекту, можна досягти значного підвищення рівня критичного мислення учнів. Перспективою подальшого дослідження є продовження детального вивчення та аналізу можливостей застосування в процесі навчання різних засобів штучного інтелекту в старшій школі.

Список використаних джерел

1. Фратавчан В. Г., Фратавчан Т. М., Лукашів Т. О., Літвінчук Ю. А. Методи та системи штучного інтелекту: навч. посібник. Чернівці: ЧНУ, 2023. 114 с.
2. Від Ш до І: що таке штучний інтелект та як він трансформує світ. URL: <https://speka.media/ai/vid-s-do-i-shho-take-stucnii-intelekt-ta-yak-vin-transformuje-svit-xv7039> (дата звернення: 06.05.2024).
3. Conker AI. URL: <https://app.conker.ai/create> (дата звернення: 06.05.2024).
4. Персональний помічник сучасного вчителя AI. URL: <https://naurok.com.ua/assistant> (дата звернення: 06.05.2024).
5. Gemini. URL: <https://gemini.google.com/app> (дата звернення: 06.05.2024).

Кмець Дмитро Ігоревич,

*студент 61М-Б групи спеціальності 014 Середня освіта
(Біологія та здоров'я людини та природознавство)
факультету природничої і фізико-математичної освіти
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Хлонь Н.В.*

ЕКОЛОГО-ПРАВОВА КУЛЬТУРА ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ СТАРШОКЛАСНИКІВ

Екологічна культура є важливим засобом розв'язання проблем охорони довкілля. Вона є складовою частиною загальної культури особистості й поділяється на матеріальну і духовну. Об'єктами матеріальної екологічної культури є штучні ландшафти і технічні споруди природоохоронного призначення. Духовну екологічну культуру можна розглядати як систему знань, умінь навичок, правових норм, звичаїв і традицій, що відносяться до охорони природного навколишнього середовища [3].

Таким чином, у системі екологічної культури важливе місце займає еколого-правова культура, яка є сукупністю правових знань, оцінок, відносин до права і правозастосовчої діяльності.

Еколого-правова культура учнів профільної школи (10–11 клас) повинна формуватися на основі еколого-правової освіти та еколого-правового виховання. Еколого-правова освіта є безперервним процесом передачі інформації, постійно оновлюваних знань, співзвучних постійно змінюваним умовам стану навколишнього середовища.

Аналіз навчальних програм з правознавства для профільного рівня 10–11 класів засвідчив, що така галузь права, як екологічне – не вивчається. В 10–11 класах рівня стандарту взагалі не передбачено вивчення правознавства. У програмі з біології та екології для 10–11 класів вивченню норм екологічного права відведено кілька тем у тематичному розділі «Сталий розвиток та раціональне природокористування». Таким чином порушуються принципи систематичності, послідовності та безперервності, закладені в основу формування еколого-правової культури. Тому проблема формування екологічної культури всіх верств населення є досить актуальною.

Метою нашого дослідження є вивчення досвіду формування еколого-правової культури старшокласників у вітчизняному та європейському освітньому просторі, розробка та експериментальна перевірка методики формування еколого-правової культури на уроках біології і екології в 11 класі на основі інтегративного підходу.

Основними методами дослідження визначені: аналіз літературних джерел, педагогічне спостереження, педагогічний експеримент (констатувальний та формувальний), методи математичної статистики.

На початковому етапі дослідження ми ознайомились із сучасним екологічним законодавством України. Воно є це системою нормативно-правових актів, що містять еколого-правові норми, які здатні регулювати екологічні правовідносини, що виникають у галузі використання природних ресурсів, охорони навколишнього природного середовища і забезпечення екологічної безпеки [1]. Система екологічного законодавства зазнала суттєвого оновлення вже в умовах незалежності України з використанням досвіду світових лідерів в галузі екологічного права. Певного коригування та доповнення екологічне право зазнає в період воєнного часу. Нині вже ведеться обговорення формування нової еколого-правової доктрини в умовах повоєнного відновлення України, яка є фундаментом сталого розвитку, відновлення екологічного балансу та забезпечення екологічної безпеки. Нова еколого-правова доктрина буде спрямована на розв'язання низки актуальних питань, а саме: забезпечення екологічної безпеки в умовах сучасних викликів і загроз; роль зеленої енергетики в гарантуванні енергетичної безпеки України; енергетична справедливість; злочини проти довкілля та екоцид; відшкодування екологічної та кліматичної шкоди, заподіяної повномасштабним вторгненням РФ; повоєнне зелене відновлення; екологічна трансформація України на шляху до ЄС. Сучасні визначальні для екологічного законодавства норми вміщені в низці чинних нормативно-правових актів. До них належить Конституція України та всі закони, прийняті з 1992 року і по сьогоднішнього дня [2].

Формування еколого-правової культури передбачає ознайомлення учнів на певному рівні з більшістю цих законів. Постає проблема змісту еколого-правової освіти, її методів, способів формування еколого-правової культури та визначення рівня її сформованості.

Рівень еколого-правової культури старшокласників, на нашу думку, визначається наступними факторами:

- станом еколого-правової свідомості (знанням еколого-правових норм, усвідомленням необхідності їх дотримання, ефективним розумінням);
- станом еколого-правового виховання й освіти.

Наше експериментальне дослідження полягало у визначенні критеріїв оцінювання рівня сформованості еколого-правової культури, розробці експериментальної методики та її впровадженні в практику навчання біології і екології в 11 класі. Нами була розроблена низка інтегрованих уроків з історії України–біології і екології, уроки з курсу «Біологія і екологія» з включенням правознавчого матеріалу, позакласний захід «Дискус-клуб», «Інтерактивний курс екологічного права для учнів 11 класу». За результатами експериментального дослідження, без застосування математичної статистики, ми можемо сформулювати попередні висновки:

- в сучасній методиці навчання біології не вивчені питання формування еколого-правової культури школярів профільної школи;
- удосконалення еколого-правової освіти з метою формування еколого-правової культури вимагає: відповідної наукової та навчально-методичної бази; систематизації та відображення сучасних підходів у навчальній літературі; створення оптимального навчально-методичного забезпечення сприйняття учнями еколого-правових явищ.

Список використаних джерел

1. Екологічне законодавство. URL: <https://deplv.gov.ua/ekologichne-zakonodavstvo/>
2. Екологічне право. URL : chromeextension://efaidnbmninnibpcapjpcglclefindmkaj/https://fpk.in.ua/images/biblioteka/2bac_pravo/Ekologichne-pravo.-Osoblyva-ta-Spetsialna-chastyny-2023.pdf
3. Еколого-правова освіта і формування еколого-правової культури URL : <https://vo.uu.edu.ua/mod/resource/view.php?id=296625>.

Ковальчук Олексій Олександрович,
студент 61М-Б групи спеціальності 014 Середня освіта
(Біологія та здоров'я людини та природознавство)
факультету природничої і фізико-математичної освіти
Науковий керівник: д-р пед. наук, проф. Коренева І.М.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЗДІЙСНЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ШКІЛЬНОГО КУРСУ «БІОЛОГІЯ І ЕКОЛОГІЯ»

У Законах України «Про освіту», Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, Концепції екологічної освіти в Україні та інших основоположних документах відображено тенденції оновлення змісту, форм і методів екологічної освіти та виховання.

Проблемам екологічної освіти та виховання присвятили свої роботи низка дослідників, зокрема Л. Білик, Л. Липова, В. Лук'янова, В. Петрук, Н. Пустовіт; О.Пруцакова; Ю. Саунова, С. Совгіра, І. Суравегіна, В. Сухомлинський, Л. Титаренко, О.Федоренко, С. Шмалей, В.Вербицький та інші.

Екологічне виховання у сучасній українській школі – це процес формування та розвитку засобами педагогічних технологій компетентностей особистості, спеціальних

знань, ціннісних норм та орієнтацій щодо усвідомлення екологічної цінності природного середовища і зв'язку з ним людини. Виходячи з цього, головна функція екологічного виховання полягає в формуванні та вдосконаленні особистістю досвіду взаємодії з довкіллям на когнітивному, чуттєво-емоційному, діяльнісному та нормативному рівнях.

Більшість науковців розглядають екологічне виховання з двох точок зору: як самостійний вид виховання та як частину загального всебічного виховання особистості.

Така багатогранність свідчить про цілісність, самостійність, системність і особистісно-орієнтований характер екологічно-виховного процесу. Це у свою чергу визначає можливість вибору змісту, засобів і форм впливу на формування стійких ціннісних орієнтацій.

Однозначним є те, що ефективне функціонування і розвиток будь-якої виховної педагогічної системи можливе за дотримання певних умов. Однак, умови в сучасному освітньому просторі швидко змінюються: реформування освіти, зміна тривалості терміну навчання у старшій школі, перевага компетентнісного підходу, дистанційне навчання, зміна життєвих пріоритетів.

В умовах воєнного часу та дистанційної освіти виникають певні об'єктивні обмеження у здійсненні виховної роботи. Перш за все це обмеженість відвідування природних екосистем, реального спілкування, організації практичних робіт, екологічних акцій, масових заходів. Частина педагогів навіть вважає здійснення екологічного виховання недоцільним у воєнний час. Педагогічні спостереження виховного процесу в ряді шкіл м.Шостка Сумської області дають можливість констатувати, що екологічне виховання відійшло на другий план, поступившись патріотичному та громадянському вихованню.

Але причина цього вбачається нами не лише у зниженні уваги до екологічного виховання, але й у недостатній методичній підготовці педагогів до її проведення в теперішніх умовах. Відсутні комплексні дослідження нових методичних підходів, форм та методів. Все зазначене вимагає визначення нових методичних підходів до здійснення екологічного виховання, особливо стааршокласників. Тому тема нашого дослідження є досить актуальною.

Метою нашого наукового дослідження є теоретичний аналіз проблеми, визначення психолого-педагогічних умов здійснення екологічного виховання старшокласників в процесі навчання біології і екології в 11 класі, розробка та експериментальна перевірка інноваційних методичних підходів.

Для досягнення мети нами використано комплекс методів наукового дослідження: аналіз психолого-педагогічної, методичної літератури, синтез, порівняння, систематизацію та узагальнення, педагогічне спостереження.

Під психолого-педагогічними умовами ми розуміємо комплекс форм, методів, прийомів, педагогічних технологій, засобів, екологічного виховання. Вони спрямовані на активізацію пізнавальної діяльності, підвищення мотивації учнів до взаємодії з природою, розвиток екологічної культури, вихованості, свідомості, поведінки, грамотності.

Теоретичний аналіз літературних джерел дозволив дійти до висновку, що основним показником екологічного виховання є екологічна вихованість особистості. Екологічна вихованість розглядається як інтегративна характеристика особистості яка включає розуміння нею законів природи, сформовані навички екологічно доцільної поведінки, здатність до активної природоохоронної діяльності, знання норм екологічного права, готовність пропагувати ідеї раціонального природокористування. У свою чергу А. Миронов характеризує екологічну вихованість як формування готовності до

оптимальної взаємодії з природним середовищем, до інших дій, пов'язаних із екологічною проблемою [1]. Таким чином, екологічна вихованість характеризується як системна властивість особистості, яка забезпечує як самоцінне ставлення до світу природи, так і практичну готовність до екологічної діяльності.

Висновок: виходячи з теоретичного аналізу літературних джерел та спираючись на власні педагогічні спостереження, ми визначили наступні психолого педагогічні умови здійснення екологічного виховання старшокласників:

- стимулювання мотивації особистості старшокласників на збереження та захист довкілля;
- вдосконалення екологічних знань учнів, вмінь, досвіду взаємодії зі світом природи;
- впровадження інтерактивних технологій, інноваційних форм, методів і засобів екологічного виховання;
- активізація дослідницької екологічної діяльності старшокласників;
- підсилення ролі екоетики в екологічному вихованні;
- формування еколого-правових знань.

Список використаних джерел

1. Лозовська І. М., Олешко П. С. Екологічне виховання старшокласників засобами профільного навчання в умовах ліцеюінтернату. Knowledge, Education, Law, Management. 2017. № 2 (18). Р. 79–83.
2. Морозова Л. Виховання екологічної культури особистості. Вища освіта України. 2001. №2. с. 88 –92.

Лазарєв Олександр Віталійович,
студент 621М-Б групи спеціальності 014 Середня освіта
(Біологія та здоров'я людини та природознавство)
факультету природничої і фізико-математичної освіти
Науковий керівник: д-р пед. наук, проф. Коренева І.М.

МОЖЛИВОСТІ ВПЛИВУ ІНТЕГРАЦІЇ SMART-ТЕХНОЛОГІЙ ДО ПРОЦЕСУ НА ЯКІСТЬ НАВЧАННЯ БІОЛОГІЇ ТА ЕКОЛОГІЇ

Враховуючи реалії сьогодення питання якості освіти, її адаптованості і перспектив у цілому стоїть гостро по всьому світу. В Україні на сьогоднішній день ця проблематика набула того рівня, коли сфера освіти потребує вже зараз чітких планів та підходів через необхідність адаптації до військової агресії Росії проти України, потенційне довготривале хитке безпекове становище країни, що ставить під сумнів актуальність більш класичних підходів до освіти. Разом з цим потреби в адаптації до глобальних змін, зростаючої конкретності в світі та вирішення системних проблем в освіті залишаються постійними викликами, які необхідно долати для збереження та нарощення наукового потенціалу країни.

Як зазначає Інститут освітньої аналітики в своєму збірнику 2020 року, Міністерством освіти і науки України було продовжено стратегічний курс на реформування усіх сфер освіти, але нові глобальні виклики можуть зробити таку стратегію не ефективною і поставити Міністерство освіти і науки України перед новими труднощами, котрі необхідно врахувати [1]. На сьогоднішній день ми можемо побачити,

що такі глобальні виклики, на прикладі військових дій на території країни, можуть поставити серйозні запитання стосовно подальшого розвитку освітньої галузі.

Однією з відповідей такі виклики може бути цифровізація освітнього процесу, адаптування останніх концепцій, підходів та технологій освітньої галузі, в тому числі тих котрі не вважалися дотичними до освіти на пряму. Наприклад, застосування SMART-технологій, або інших провідних технічних світових напрацювань, котрі можуть трансформувати галузь в цілому.

Нині серед світової спільноти немає сумнівів у тому, що освіта має виняткове значення для розв'язання критичних проблем сьогодення. Саме тому вона має бути адаптивною, орієнтованою на досягнення технологічного прогресу та відповідати потребам суспільства [3]. Власне сучасні впровадження й підходи в освітній галузі можуть стати підґрунтям для формування освіти майбутнього.

Подолання збройних конфліктів, зміна клімату, втрата біорізноманітності, вичерпання ресурсів та забруднення навколишнього середовища, гендерна нерівність - це лише декілька актуальних проблем, які потребують негайної уваги та дій. Молодь сьогодення, є майбутніми лідерами та тими, хто буде ухвалювати важливі рішення, що впливають на майбутнє нашої планети, та розв'язувати проблеми, які виникли в минулому і виникатимуть у майбутньому внаслідок несталих дій [4].

Для ефективного розв'язання цих викликів педагогам потрібно не лише надати учням знання про навколишній світ та навички поведінки в суспільстві, а й сформувати у них більш широкі та універсальні інструменти – навички системного та критичного мислення, вміння комунікувати, визначати та розв'язувати проблеми тощо. SMART-технології, до яких відносяться інтерактивні дошки, цифрові симуляції, розширена реальність та інше, мають потенціал революціонізувати навчання біології та екології. Ці технології надають можливість поглибити знання про складні біологічні та екологічні концепції, сформувати в учнів ті компетентності (знання, навички, ціннісні ставлення, досвід діяльності), що спрямовані на досягнення сталого прогресу. Відтак, інтеграція інноваційних технологій в освіту, зокрема, SMART-технологій, відкриває в біологічній освіті школярів унікальну можливість не просто покращити та зробити ефективнішими уроки біології та екології у 10-11 класах, а й відкрити шлях до нової екологічно свідомої ери та забезпечити сталий розвиток суспільства у майбутньому.

Інтеграція SMART-технологій до процесу навчання біології та екології може значно підвищити якість освіти в кількох аспектах [5; 6]:

1) залученість та підвищення мотивації навчання: SMART-технології надають можливість інтерактивного, візуально захоплюючого та налаштованого на навчання досвіду. Учні схильні більше залучатися до матеріалу, коли він представлений у вигляді інтерактивного та динамічного засобу. Це може призвести до більшого зацікавлення, ентузіазму до навчання та глибшого розуміння предмету;

2) персоналізація та особистісний підхід: SMART-технології дозволяють вчителям адаптувати уроки до конкретних потреб та стилів навчання кожного окремого учня;

3) зв'язок з життям: шкільний курс «Біологія та екологія» тісно пов'язані з актуальними проблемами реального світу. SMART-технології можуть призвести реальні кейси у клас, дозволяючи учням досліджувати та розуміти практичні наслідки того, що вони вивчають. Це сприяє відчуттю актуальності та надає учням можливість бачити, як їх знання можуть вирішувати глобальні виклики.

4) навчання на основі даних та встановлених фактів: SMART-технології можуть сприяти збору та аналізу даних, дозволяючи учням займатися науковими дослідженнями.

Цей досвід не лише поглиблює їх знання, але і сприяє розвитку критичних навичок, необхідних для вирішення складних проблем.

Форсований розвиток цифровізації освіти по всьому світу та залучення дедалі більшої кількості SMART-технологій до освітнього процесу були спричинені настанням такої глобальної кризи як пандемія COVID-19 [7]. Така зміна тенденцій дозволила частково побороти виклики в галузі освіти на фоні глобальної кризи та зробила знання більш доступними, а методи викладання більш гнучкими. В умовах воєнного стану, який запроваджено в Україні, подальша інтеграція SMART-технологій в біологічну освіту є необхідною умовою забезпечення якості освіти.

Таким чином, ми можемо зробити висновок, що залучення SMART-технологій та цифровізація освітнього процесу є не лише засобами підвищення рівня знань учнів. Це ті інструменти та напрям розвитку викладання, котрий може дозволити боротися з глобальними викликами, як пандемії, або війни, надаючи гнучкий освітній процес. Освіта вже зараз повинна йти нога в ногу з сучасністю і використовувати ті інструменти котрі мають ключову роль в технічному і науковому розвитку світу.

Список використаних джерел

1. Горохова Т., Маматова Л. Особливості формування цифрових компетентностей в освітньому середовищі на основі принципів сталого розвитку. *Освітня аналітика України*. 2020, №4, С.113-124. <https://orcid.org/0000-0002-2954-5405>
2. Інститут освітньої аналітики. URL: <https://iea.gov.ua/>
3. Коренева І.М. Система підготовки майбутніх учителів біології до реалізації функцій освіти для сталого розвитку: монографія. Суми, 2019. 526 с.
4. Рудишин С.Д., Мельник О.С., Коренева І.М. Екологізація освіти на засадах сталого розвитку в Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*. Глухів, 2018. Вип. 2 (37), Частина 2. С.230-236.
5. Vincent-Lancrin, S. Smart Education Technology: How It Might Transform Teaching (and Learning). *New England Journal of Public Policy*: Vol. 34: Iss. 1, Article 5, 2022. URL: <https://scholarworks.umb.edu/nejpp/vol34/iss1/5>
6. Stepanyuk, A.V., Mironets, L.P., Olendr, T.M. and Tsidylo, I.M., Integrated use LearningApps.org and information devices in secondary school Biology teaching. *CTE Workshop Proceedings* [Online], 2024, №11, P.321–339. URL: <https://doi.org/10.55056/cte.693>.
7. Thorn, W. and S. Vincent-Lancrin (2021), *Schooling During a Pandemic: The Experience and Outcomes of Schoolchildren During the First Round of COVID-19 Lockdowns*, OECD Publishing, Paris, 2021. URL: <https://doi.org/10.1787/1c78681e-en>.

ФАКУЛЬТЕТ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

СЕКЦІЯ ДОШКІЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ

Аврамкіна Яна Сергіївна,
студентка 32 ДО групи, спеціальності 012 Дошкільна освіта
факультету дошкільної освіти
Науковий керівник: ст. викладач Барсуковська Г. П.

БУДІВЕЛЬНО-КОНСТРУКЦІЙНІ ІГРИ ЯК ЗАСІБ СЕНСОРНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Вступ. У дошкільному віці важливо створювати сприятливі умови для розвитку всіх аспектів особистості дитини, зокрема сенсорного сприйняття. Одним із ефективних засобів розвитку сенсорних навичок є будівельно-конструкційні ігри.

Будівельно-конструкційні ігри різновид творчих ігор, де діти відображають явища, події довкілля, самостійно створюючи конструкції та емоційно обігруючи їх [2].

Ігри, спрямовані на будівельно-конструктивну діяльність, відкривають великі можливості для повноцінного розвитку дитини. Взаємодіючи з конструкторами та будівельними матеріалами вона не лише насолоджується процесом, а й розвиває вміння активно досліджувати довкілля, планувати та контролювати свою діяльність. Участь у таких іграх сприяє самовираженню дошкільників, формуванню наполегливості, бажанню досягнення успіху та інших мотиваційних якостей. Ці ігри також сприяють розвитку мислення, включаючи планування, прогнозування, оцінку шансів на успіх та вибір альтернатив. Це важливий аспект у формуванні гармонійно розвиненої особистості.

Мета. Обґрунтувати особливості використання будівельно-конструкційних ігор як засобу формування сенсорно-пізнавальної компетентності в дошкільному дитинстві.

Матеріали та методи. Важко переоцінити роль розвитку сенсорних навичок у дитинстві, особливо в ранньому та дошкільному віці. У цей період створюються ідеальні умови для поліпшення роботи органів чуття та формування уявлень про довкілля. Розвиток сенсорних здібностей, спрямований на повноцінну сенсорну інтеграцію, вважається одним із потужних досягнень для розвитку ключових компетентностей дошкільників.

Процес розвитку сенсорних здібностей дитини включає формування її відчуттів, сприйняття, уявлень про сенсорні еталони, про властивості об'єктів, таких як форма, колір, розмір, розташування у просторі, аромат тощо. Саме через сприйняття предметів і явищ довкілля відбувається початок пізнання. Усі інші види пізнання, такі як запам'ятовування, мислення, уява, базуються на образах, які формуються під час сприйняття, і стають результатом їх обробки [1].

Сенсорне виховання дошкільників охоплює різноманітні засоби, включаючи різні інструменти, матеріали та методи, які сприяють розвитку органів чуття та формуванню навичок взаємодії з довкіллям. Важливо брати до уваги індивідуальні особливості кожної дитини та створювати умови для її різностороннього сприйняття та вивчення об'єктів і предметів довкілля.

Створення інтересу до будівництва та формування уявлень про процес зведення та готові споруди у дітей відбувається через конструювання. Дошкільнята набувають навичок конструювання як на спеціальних заняттях, так і під час самостійної ігрової

діяльності. Згідно з науковими рекомендаціями, процес засвоєння цих навичок повинен ґрунтуватися на поступовому та логічно обґрунтованому ускладненні вимог до дитини.

Ефективною виявляється така послідовність дій: спочатку вихователь зводить споруду, демонструючи дітям прийоми конструювання та пояснюючи дії; потім показує зразок вже зведеної споруди з подальшим розбором її складових частин; надалі демонструє окремі прийоми конструювання, які діти повинні освоїти; показує незавершену споруду, яку діти повинні самостійно доповнити; далі оголошує тему конструкції з умовами, які діти мають врахувати (конструювання за темою або за визначеними умовами); і, нарешті, діти зводять споруди за їхніми власними задумами [3].

Будівельно-конструкційні ігри важливі для розвитку дітей дошкільного віку з багатьох аспектів, включаючи сенсорний розвиток. Вони сприяють розвитку моторики, координації рухів, просторового мислення та уяви. Діти розглядають деталі майбутніх конструкцій, оцінюють поєднання кольорів, визначають розміри деталей і їх співвіднесення для стійкості майбутньої споруди. У процесі зведення споруд розвиваються дрібні і великі м'язи рук, окомір. У процесі зведення споруд у дітей формуються навички визначення просторових відношень між деталями і розвиваються уміння вдалого з'єднання або поєднання. Будівельно-конструкційні ігри сприяють розвитку уяви, що необхідно для зведення естетичних, прекрасних споруд. Діти можуть створювати свої власні уявні світи та об'єкти, що розвиває їх творчі здібності. Під час будівельно-конструкційних діти вивчають різні матеріали, їх текстури, вагу та інші властивості через дотик, що сприяє розвитку їх сенсорного досвіду.

Для отримання найкращих результатів у процесі сенсорного виховання дошкільників за допомогою будівельно-конструктивних ігор важливо враховувати кілька рекомендацій: забезпечте доступ дитини до різноманітних будівельних матеріалів, таких як конструктори, кубики, пазли, глина тощо; пропонуйте ігри, які можна гратися в кімнаті і на вулиці; забезпечте дітям різні матеріали та інструменти для будівництва; пропонуйте ігри, які залучають всі п'ять сенсорних систем: зір, слух, дотик, смак та запах.; не обмежуйте дітей в їхній творчості. спостерігайте за дітьми, їхніми реакціями та інтересами.

Результати. Найчастіше використовують з дітьми під час сенсорного виховання такі будівельно-конструктивні ігри, як конструктори: дозволяють дітям вивчати різні текстури та форми деталей під час їх збирання, також можуть розвивати сенсорний досвід через дотик та зоровий аналізатор; кубики: ці ігри дозволяють дітям експериментувати з різними формами і розмірами, розвиваючи їхнє просторове мислення і сенсорний досвід; пазли: складання пазлів може допомогти дітям розрізнити форми та розміри, розвиваючи їхній сенсорний досвід. Вони також вчать дітей уважності до деталей та вмінню встановлювати зв'язки між ними; дерев'яні блоки: ці блоки дозволяють дітям відчувати різні текстури та вагу деталей, що сприяє їхньому сенсорному розвитку; моделювання з глини або пластиліну: ця активність дозволяє дітям відчувати текстуру і консистенцію матеріалу під час його моделювання, що розвиває їхній сенсорний досвід та моторику; експерименти з різними матеріалами: діти можуть відчувати різні текстури та властивості матеріалів під час зведення споруд, що допомагає розвивати сенсорний досвід та розуміння світу довкілля.

Висновки. Будівельно-конструкційні ігри відіграють важливу роль у процесі формування сенсорно-пізнавальної компетентності дітей дошкільного віку і максимальна ефективність їх використання досягається за умови, що такі ігри плануються і проводяться систематично, варіативно, цілісно, спільно з дорослими а

також за умови створення відповідного предметно-ігрового середовища. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні форм роботи з батьками з питань проведення будівельно-конструкційних ігор в умовах дистанційної освіти.

Список використаних джерел

1. Котелянець Н. В. Особливості конструювання дітей дошкільного віку. *Education and science of today: intersectoral issues and development of sciences. Volume 2. Cambridge, UK.* 2021. С. 69–71.
2. Сухар В. Л. Конструювання в закладах дошкільної освіти. Старший вік. Харків: Ранок, 2018. 176 с.
3. Федорова М. Теорія та методика ігрової діяльності дітей дошкільного віку: навчальний посібник. Житомир: ФОП Левковець, 2018. 105 с.

Белоус Ганна Юрївна,
магістрантка 61-ІМДО групи спеціальності 012 Дошкільна освіта
факультету дошкільної освіти
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Тімаренко С.А.

ПРИЧИНИ ТА ЧИННИКИ ВИНИКНЕННЯ ТРИВОЖНОСТІ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Вступ. Тривожні розлади є однією з найпоширеніших проблем серед дітей. Тривога проявляється в різних формах, оскільки в її основі лежать фізіологічні реакції на реальні або уявні загрози.

Сьогодні все більше дітей з тривожними розладами проявляють невпевненість у собі та емоційну нестабільність. За даними багатьох дослідників, кількість тривожних дітей дошкільного віку збільшилася за останнє десятиліття. Тривожність стала більш глибокою та особистісною, змінилися її прояви. Актуальність дослідження тривожності у дітей дошкільного віку полягає в необхідності поглибленого вивчення проблеми і організації цілеспрямованої корекційної роботи зі зниження тривожності у дітей, які гостро потребують цілеспрямованого корекційно-розвивального впливу [1; 2; 4].

Вивченням тривожних розладів займалося багато психологів. Серед них Г. Салліван, К. Хорні, Отто Ранк, Г. Еберлейн, В. Астапов, Л. Божович, В. Білоус, В. Березін, П. Бельський, О. Доронін, І. Дубровіна, В. Вілюнас, К. Ізард, О. Новікова та ін.).

Мета дослідження – схарактеризувати причини та чинники виникнення тривожності у дітей дошкільного віку.

Матеріали та методи: вивчення, аналіз і узагальнення психолого-педагогічної літератури з даної проблеми.

Результати. Тривожність – індивідуальна властивість особистості, що проявляється схильністю до надмірного хвилювання, стану тривоги в ситуаціях, які загрожують, на думку цієї особи, неприємностями, невдачами, фрустрацією. Важливо, що мова йде про психологічну загрозу, тобто таку, що має суб'єктивний характер і не проявляється як фізична небезпека. Тривожна дитина не очікує нічого хорошого. Вона все сприймає через призму тривоги і недовіри [1].

Підвищений рівень тривожності у дітей може свідчити про недостатню емоційну адаптацію до певних соціальних ситуацій. У дітей з таким рівнем тривожності розвивається слабке і несамотійне ставлення до себе. В результаті формується

невпевненість в собі. Дитина боїться невдач, їй не вистачає впевненості в собі як особистості. Невпевненість у собі є однією з ознак комплексу неповноцінності. Діти з тривожністю можуть відчувати: постійне занепокоєння; труднощі, іноді нездатність зосередитися на чому-небудь; м'язову напругу (наприклад, обличчя, шиї); дратівливість; порушення сну. Якщо поведінка дитини часто демонструє хоча б один з перерахованих вище критеріїв, дитина вважається тривожною [4].

Відомо, що тривожність викликається дратівливістю. Однак не всі гіперчутливі діти є тривожними. Тривога також виникає в результаті сильних страхів, які закріплюються в емоційній пам'яті при зіткненні з чимось, що втілює небезпеку або становить реальну і неминучу загрозу. Сильну тривогу у дітей дошкільного віку можуть викликати такі ситуації, як можлива розлука з матір'ю, розлука з батьками, раптова зміна звичного оточення або вступ до закладу дошкільної освіти [3].

Основними чинниками, що сприяють підвищенню тривожності у дітей дошкільного віку, можуть бути як розпад сім'ї та дитячо-батьківських відносин, несприятливі наслідки соціальних контактів і впливів навколишнього середовища, так і індивідуальні особливості розвитку дитини [3].

Батьки також можуть сприяти формуванню тривожної особистості. Часто основними причинами тривожності у дітей дошкільного віку є неадекватне виховання і несприятливе батьківське ставлення. Домашнє виховання пов'язане з симбіотичними, тобто надзвичайно близькими стосунками між дитиною та одним з батьків (зазвичай матір'ю). При цьому спілкування між дорослими і дітьми може бути авторитарним або демократичним (дорослі не диктують дітям свої потреби, а радяться з ними і цікавляться їхньою думкою). До таких стосунків з дітьми схильні батьки з певними характеристиками – невпевненістю, підозрілістю та нестабільністю. Коли такі батьки мають близький емоційний контакт з дітьми, вони заражають синів і дочок своїми страхами і сприяють розвитку тривожності. Часто дитяча тривожність розвивається тоді, коли до дитини висувають негативні вимоги, принижуючи її або ставлячи в залежне становище – надмірні або неадекватні вимоги викликають конфлікт – суперечливі вимоги з боку батьків, закладу дошкільної освіти тощо.

О. Козлюк, Н. Руденко зазначають, що якщо батько не бере активної участі у вихованні дитини, то прив'язаність дитини до матері є сильнішою і з більшою ймовірністю запозичує від матері її особистісну невпевненість у собі. Це також проявляється у випадках, коли дитина боїться батька через його грубий і запальний характер. Наприклад, існує залежність між кількістю страхів у дітей та їхніми батьками, особливо матерями. У більшості випадків страхи, які відчуває дитина, є або вродженими, або такими, що проявляються у матері в дитинстві. Тривожні матері несвідомо намагаються захистити психіку своїх дітей від подій, які нагадують їм про їхні страхи. Турбота матері про дитину, що складається зі страху і тривоги, також є каналом передачі тривоги [3].

Висновки. Отже, існує низка причин і чинників, які сприяють виникненню тривожності у дітей дошкільного віку. Серед найбільш поширених можна виокремити такі: відокремлення від батьків або головного догляду може викликати тривожність у дитини, особливо при вступі до дошкільного закладу чи розлученні батьків; стресові ситуації, такі як конфлікти в сім'ї, хвороба чи смерть близької людини, може спричинити тривожність у дитини; відчуття некомфортності в соціальних ситуаціях, невпевненість у власних навичках спілкування чи конфлікти з ровесниками можуть призвести до тривожності; недостатня підтримка від рідних, використання суворих методів виховання, перегляд насильницьких або жакливих програм також можуть викликати тривожність у

дитини; наявність тривожних розладів у родині або спадкова схильність до тривожності також може бути причиною її виникнення у дитини. Тривожність у дошкільному віці може виникати з різних причин, і важливо враховувати ці фактори при розвитку підходів до її корекції та підтримки дитини. Подолання тривожності вимагає розуміння та підтримки з боку батьків, вихователів та інших дорослих, а також може включати психологічну підтримку та професійну допомогу.

Список використаних джерел

1. Гончаренко Т. Тривожна дитина. Психолог. 2004. №5. С. 26-27 .
2. Дмитріюк Н.С. Проблема тривожності у старших дошкільників: деякі емпіричні кореляції та індикатори. *Актуальні проблеми психології*. 2015. 10(27), С.133-143.
3. Козлюк О.А., Руденко Н.М. Особливості розвитку тривожності дошкільників у системі дитячо-батьківських взаємин. *Проблеми сучасної психології. Збірник наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України*, 2017. С. 131-145.
4. Кононко О.Л. Соціально-емоційний розвиток особистості (в дошкільному дитинстві). Київ : Освіта, 1998. С.129-137.

Гонтаренко Андрій Іванович,
магістрант 61-ІМДО групи спеціальності 012 Дошкільна освіта
факультету дошкільної освіти
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Тітаренко С.А.

НАПРЯМИ РОБОТИ З ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я ДИТИНИ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Вступ. Проблема соціального здоров'я є однією з найбільш актуальних сфер здоров'язбереження в Україні. За сучасними дослідженнями, здоров'я стає універсальною цінністю: це не лише відсутність захворювань, а й гармонія фізичного, соціального та психологічного стану людини, а також позитивні взаємини з іншими людьми і природою. У зв'язку з цим, для забезпечення соціального здоров'я та здоров'язбереження необхідно розробляти програми навчання молоді засадам здорового способу життя та збереження здоров'я.

Соціальне здоров'я дитини в умовах дошкільного закладу особливо важливе для гармонійного розвитку та формування особистості. Дошкільний вік є ключовим періодом у формуванні соціальних навичок, емоційного розвитку та встановлення взаємодії зі світом. Отже, важливо визначити напрями роботи, спрямовані на створення сприятливого середовища для формування соціального здоров'я дитини в дошкільному закладі.

В основі формування соціального здоров'я дітей лежать процеси соціально-психологічної адаптації та соціалізації, соціального виховання та соціального розвитку. У педагогіці питання соціального здоров'я розглядається як позитивна адаптація людини до умов соціального середовища, що створює найбільш сприятливі умови для самовираження і природної асиміляції, прийняття соціально схвалюваних цілей, цінностей, норм і способів поведінки.

Українські дослідники, такі як Г. Апанасенко, В. Бех, А. Бобро, Л. Попова, доклали значних зусиль у дослідженні проблеми соціального здоров'я. Різні аспекти

соціального здоров'я детально розглянуті в роботах відомих українських науковців, таких як С. Грищенко, М. Носка та Ю. Носко.

Мета дослідження – визначити основні напрями роботи з формування соціального здоров'я дитини в умовах закладу дошкільної освіти.

Матеріали та методи: вивчення, аналіз і узагальнення психолого-педагогічної літератури з даної проблеми; аналіз нормативно-правової бази.

Результати. Англійське поняття «здоров'я» походить від англосаксонського слова «hal» (цілий). Грецьке слово *hygieis* означає здоров'я, розсудливість і цілісність. Наголошуємо, що це не лише фізичний стан, а й включає психологічну та емоційну рівновагу, духовне та соціальне здоров'я [3].

Задоволеність навколишнім середовищем, позитивне самовираження та набуття відповідного досвіду є показниками успішної соціальної адаптації. Т. Андрюшенко зазначає, що життєві навички, які сприяють фізичному, соціальному, психічному та духовному здоров'ю є складовими здатності до захисту здоров'я, включають навички раціонального харчування (дотримання режиму харчування, вміння структурувати раціон, визначення та збереження якісних продуктів харчування), фізичної активності (ранкова зарядка, регулярні заняття фізкультурою), навички гігієни та санітарії (навички особистої гігієни, вміння виконувати гігієнічні процедури), а також дотримання режиму активності та відпочинку [1].

Як стверджують Г. Беленька, О. Богініч, М. Машовець, соціальне здоров'я визначається через динаміку взаємин особистості з оточуючим соціумом та витікає зі сформованих цінностей і мотивів поведінки, враховуючи рівень розвитку економічних, політичних, соціальних і духовних аспектів суспільного життя [2].

З огляду на вищезазначене, можна стверджувати, що одним із пріоритетних напрямів у системі роботи педагогів є формування у дітей знань про основи здоров'я та кваліфікованої допомоги з метою формування у них навичок збереження, зміцнення та відновлення фізичного, психічного та соціального здоров'я. У педагогічний процес формування ціннісного ставлення до здоров'я у дітей старшого дошкільного віку доцільно включати дидактичні рольові ігри та проблемні ситуації. Це пояснюється тим, що дидактичні ігри є одним із засобів, за допомогою якого діти дошкільного віку поглиблюють, уточнюють і розширюють свої знання про навколишній світ. Успішне керівництво дидактичними іграми вимагає, перш за все, відбору і продумування програмного змісту, чіткого формулювання завдання, визначення її місця і ролі в загальному освітньому процесі, взаємодії з іншими іграми та формами навчання.

Вихователі повинні надавати дітям дошкільного віку можливість повторювати, моделювати та аналізувати зі своїми товаришами ситуації, що сприяють формуванню соціального здоров'я. Ситуації слід розробляти на теми: «Етикет у житті людини», «Я, моя сім'я і всі люди», «Я і мої друзі».

Важливою є співпраця педагогічного колективу з сім'єю дитини, просвітницька співпраця між батьками та працівниками дошкільного закладу. Це вимагає створення батьківських куточків, інформаційних бюлетенів та фотостендів для унаочнення необхідної інформації, а також залучення медичного персоналу та родин дітей до безпосереднього спостереження за роботою закладу дошкільної освіти та до підготовки і проведення фізкультурно-оздоровчих заходів. Отже, основними напрямками вирішення проблеми формування соціального здоров'я дітей в умовах закладу дошкільної освіти є просвітницька робота з батьками та працівниками закладів дошкільної освіти, формування у дітей знань з основ здоров'я, забезпечення дидактичними рольовими іграми та проблемними ситуаціями, а також упровадження дидактичних рольових ігор та

проблемних ситуацій, інноваційних технологій, пов'язаних зі збереженням здоров'я дітей дошкільного віку [5].

У закладі дошкільної освіти важливо створювати умови для розвитку емоційного і соціального інтелекту дітей. Це можна здійснити через проведення групових інтерактивних занять, рольових ігор та дискусій, які сприяють розвитку навичок спілкування, емпатії та взаєморозуміння.

Важливо навчати дітей повазі до інших, незалежно від їхньої раси, культури, релігії чи інших особистих характеристик. Це можна здійснити через включення в програму виховних заходів, які формують толерантність, різноманітність та взаємоповагу [4].

Створення ситуацій для спільної діяльності та співпраці допомагає дітям розвивати навички комунікації, співпраці та взаємодопомоги. Групові ігри, проєкти та творчі завдання сприяють формуванню цих важливих навичок. Проведення тренінгів для дітей та батьків з питань розвитку соціальних навичок, вирішення конфліктів та спілкування може бути ефективним інструментом у формуванні соціального здоров'я дитини. Важливо створити позитивний, доброзичливий та підтримуючий клімат в групі, де кожна дитина відчуває себе комфортно та безпечно. Це сприяє позитивному емоційному розвитку та формуванню стійких соціальних зв'язків.

Висновки. Робота з формування соціального здоров'я дитини в умовах закладу дошкільної освіти є надзвичайно важливою для гармонійного розвитку особистості. Шляхом створення сприятливого середовища, спрямованого на розвиток емоційного і соціального інтелекту, виховання толерантності та поваги, розвиток навичок співпраці та проведення розвивальних занять, можна досягти успіху у формуванні здорової соціальної адаптації дітей.

Список використаних джерел

1. Андрющенко Т. К. Формування у дошкільників здоров'язбережувальної компетентності. Старший дошкільний вік : метод посібник. Тернопіль: Мандрівець, 2016. 120 с.
2. Беленька Г.В., Богиніч О.Л., Машовець М.А. Здоров'я дитини – від родини. Київ: СПД Богданова А.М., 2006. 220 с
3. Бобро А. А. Сутність поняття «соціальне здоров'я» у науковій літературі. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки.* 2014. Вип. 122. С. 19-23.
4. Кононко О. Л. Виховуємо соціально компетентного дошкільника: навч.-метод. посіб. до Базової прогр. розв. дитини дошк. віку «Я у Світі» / О. Л. Кононко. Київ: Світлич, 2009. 208 с.
5. Поніманська Т.І. Дитина і соціум. *Дошкільне виховання.* 2004. № 8. С. 4 – 6.

Грабко Дарія Олександрівна,

*магістрантка 30-61 МД групи спеціальності 012 Дошкільна освіта
факультету дошкільної освіти*

Науковий керівник: д-р пед наук, проф. Загородня Л.П.

РОЗВИТОК КРЕАТИВНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Вступ. На сучасному етапі розвитку суспільства більш актуальною стає потреба у креативних особистостях, які будуть професійно компетентними, соціально мобільними, відкритими всьому новому, здатними до самовдосконалення та творчої

самореалізації, вмітимуть знаходити нестандартні рішення у різних ситуаціях і зможуть реалізовувати себе у будь-якій сфері діяльності. Закономірно вирішувати зазначену проблему, починаючи ще з дошкільного віку, оскільки цей період є сенситивним для формування і розвитку креативності. Розвиток креативності в дітей старшого дошкільного віку є пріоритетним завданням закладу дошкільної освіти, який окреслений в нормативних документах: законі України «Про дошкільну освіту», Базовому компоненті дошкільної освіти [1] та освітніх програмах розвитку дітей дошкільного віку.

Оскільки провідною діяльністю цього вікового періоду є гра, то саме в процесі ігрової діяльності доцільно створювати сприятливі умови для розвитку креативності. Саме в процесі гри розвивається мислення та уява дітей, проявляються їхні вікові та індивідуальні особливості, розвиваються творчі здібності.

У роботах Д. Ельконіна, Р. Жуковської, О. Запорожця, О. Леонтєва, Д. Менджеричької, О. Усової та інших, розглянуто психолого-педагогічні засади розвитку креативності в ігровій діяльності в контексті дошкільного дитинства.

Мета: розкрити сутність ігрової діяльності як засобу розвитку креативності в дошкільників.

Матеріали та методи: аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми розвитку креативності в дошкільників засобом ігрової діяльності, узагальнення та систематизація інформації.

Результати. Креативність—це здатність створювати і знаходити нові оригінальні ідеї, що відхиляються від прийнятих схем мислення, успішно вирішувати поставлені завдання нестандартним чином.

Креативній, творчо спрямованій активності дошкільника притаманні: активність у мисленні, ініціативність, наявність певних нахилів, здібностей, інтересів, творчої уяви; небайдухе ставлення до навколишньої дійсності, здатність помічати, переживати, творити нове, сумніватися й шукати шляхи рішень, отримувати задоволення від результату й самого процесу творення; достатній рівень життєвої компетентності.

Старший дошкільний вік є сенситивним періодом розвитку креативності, періодом бурхливого розвитку фантазії, творчої уяви. Тому для забезпечення майбутньої реалізації потенціалу кожної дитини важливо приділити увагу розкриттю творчих можливостей саме у цьому віці.

Важливо пам'ятати, що здійснювати розвиток та навчання креативних дітей повинні креативні педагоги. Вітчизняні вчені дають такі рекомендації педагогам щодо стимулювання розвитку креативності дітей, беручи до уваги дослідження західних психологів:

1. Уважно й чуйно ставитися до всіх проявів творчої активності дітей.
2. Педагог повинен навчитися бачити креативність дітей не тільки під час занять, а й в режимних моментах.
3. Змінювати внутрішній настрій по відношенню до кожного вихованця потрібно бачити в кожному з них потенційні творчі здібності.
4. Формувати в дітей достатньо високу самооцінку, що стимулювала б їх до діяльності.
5. Враховувати індивідуальні здібності дітей.
6. Всі матеріали повинні бути простими, цікавими та доступними для дітей.
7. Середовище повинно бути облаштоване необхідними предметами.
8. На заняттях потрібно використовувати різні цікаві завдання під час яких діти могли б проявити свою уяву, фантазію та креативність.
9. Постійно заохочувати дітей до творчої діяльності.

10. Постійно використовувати у роботі з дітьми різні ігри.

11. Читати з дітьми багато казок, розгадувати та складати загадки, складати розповіді тощо.

12. Педагог повинен розвивати свою креативність.

Вихователь та діти обов'язково повинні взаємодіяти у творчому процесі. Для цього він повинен підтримувати дітей і їхні ідеї, хвалити дитину за зростання у певному виді діяльності, не застосовувати негативну критику, не нав'язувати свою думку дітям та позитивно ставитися до усіх робіт.

Креативність є характеристикою творчої особистості, яка виявляє винахідливість, нестандартність, оригінальність мислення і сприйняття, фантазію, інтуїцію, здатність вирішення проблем неординарними способами. Вчені підкреслюють, що головне в креативності, це потенційна схильність до різнобічного мислення, відчуття і діяння. Саме це дає можливість творчій особистості все робити по-своєму і бути впевненим у правильності сподіяного. Впевненість у собі, віра у свої можливості у креативних особистостей закладена від народження, але за негативних умов виховання може руйнуватися, поступово зникаючи.

Розвивати свою креативність діти старшого дошкільного віку можуть у різних видах діяльності. Загальновідомо, що у дошкільному віці провідною є ігрова діяльність. За словами Т. Рібо, креативність є одним із різновидів гри. Творчі процеси дітей, які проявляються змалечку, найкраще розкриваються в їхніх іграх. Він стверджує, що кожній людині властиві творчі інстинкти (інтуїція, нахили до гри, безкорисливість), які спочатку реалізуються у грі, а згодом у творчості.

Щоб креативність сформувалася як глибинна якість особистості, продовжує у процесі гри потрібно: створювати ситуації мінімальної регламентації поведінки – дозволяти дітям будь-які способи поведінки (окрім відкритої агресії), рухові дії, вибір тематики гри, використання у грі предметів, які знаходяться у приміщенні; застосовувати різні за формою, розміром, кольором і вагою предмети, які забезпечують багатоваріантність використання і які можна змінити без великих зусиль; надавати зразок креативної поведінки – вигадувати ігрові події, які містять певну проблему і відтворювати її у грі, заздалегідь продумувати всілякі лінії розвитку сюжету і способи застосування предметів-замінників, уникати у грі позиції лідера.

Т. Піроженко зробила спробу розкрити специфіку динаміки розвитку творчих ігор. У дошкільному віці, за їхніми словами, відбувається становлення спільних ігор з однолітками. Так, вчена зазначає, що завдяки досвіду спільної з однолітками гри дитина отримує величезний потенціал психологічних досягнень. Якщо індивідуальна гра дитини будується як реалізація її афективних внутрішніх програм і зміна сюжетних подій може бути випадковою і неусвідомленою, то спільна гра вимагає ігрової ситуації. Дошкільнику потрібно не тільки усвідомити свій задум, але й зрозуміти задум партнера. Складність спільної гри обумовлена тим, що кожна дитина має своє уявлення про розгортання сюжету, яке відповідає її особистим інтересам, досвіду й можливостям. Зміна власного задуму і прийняття ігрового задуму партнера для того, щоб виробити загальну сюжетну лінію, вимагають від дитини певної гнучкості мислення, вміння оперувати образами персонажів і подіями. Таким чином, у багатьох ситуаціях взаємодії між однолітками відбувається перетин смислових просторів учасників взаємодії, що призводить до створення нового смислового простору, який сприяє породженню кристалізації нового смислу, який буде прийнятий усіма учасниками взаємодії.

У старшому дошкільному віці роль стає основою гри. Дошкільники не лише послідовно змінюють ігрові ролі у рамках одного сюжету, а й використовують поєднані

ролі. У цей період проявляється здатність дитини позначати дії словом, рухом, мімікою, пантомімою. Розвиток ігрової діяльності у цьому віці залежить від умінь дошкільників розігрувати декілька послідовно пов'язаних між собою сюжетів. Згодом, творчі ігри з відкритим сюжетом та прихованими правилами переходять на новий етап розвитку – ігри з прихованим сюжетом та відкритими правилами, що створює передумови для оволодіння новими продуктивними видами діяльності [2].

Т. Піроженко застерігає, що відсутність творчої гри у дошкільному віці гальмує активний розвиток психічних процесів. «У дітей, які не мають інтересу до спільної з ровесниками творчої сюжетно-рольової гри та відповідного досвіду спостерігається зниження здатності творчо мислити, гальмується засвоєння норм спілкування із однолітками» [2, с. 7].

Висновки. Розвиток креативності дітей старшого дошкільного віку є однією з найважливіших наукових проблем, які знайшли відображення в теорії і практиці дошкільної освіти. Вагомим засобом розвитку креативності в старших дошкільників є ігрова діяльність.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doskylnoyi%20osvity.pdf (дата звернення: 08.03.2023).
2. Піроженко Т. Ю. Ігрова діяльність дошкільника : молодший дошкільний вік. Київ : Генеза, 2016, 88 с.

Давиденко Ірина Василівна,
студентка 21-ДО групи спеціальності 012 Дошкільна освіта
факультету дошкільної освіти
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Титаренко С.А.

ВПЛИВ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ПСИХІЧНИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Вступ. Інноваційні технології стають все більш невід'ємною частиною сучасного світу, і діти дошкільного віку не залишаються осторонь цього процесу. Вплив сучасних технологій на психічний розвиток дітей дошкільного віку є предметом все більшої уваги серед батьків, вихователів та науковців.

Проблема інформатизації є глобальною, і оскільки багато людей у суспільстві залучені до використання сучасних інформаційних технологій, її потрібно вирішувати, починаючи з дошкільного віку. Основною метою інформатизації освітніх закладів є підготовка підростаючого покоління до повноцінного життя в сучасному інформаційному просторі, а також підвищення ефективності, доступності та якості освіти. Інформатизація освітнього процесу передбачає використання в освітньому процесі новітніх персональних комп'ютерних технологічних засобів, що надають потужні можливості для засвоєння матеріалу з конкретних предметів [4, с. 88].

Упровадження інноваційних технологій в освітній процес описували А. Веліховська, М. Головань, Ю. Горошко, В. Дровозюк, М. Жалдак, Т. Зайцева, Н. Кульчицька, К. Ламонова, Ю. Лютюк, А. Олійник, В. Осенков, А. Пеньков, С. Раков, Ю. Рамський, В. Розумовський та ін.

Стрімкий розвиток програмного та апаратного забезпечення, засобів зберігання та обробки інформації стрімко змінює напрям розвитку сучасного суспільства.

Впровадження інформаційних технологій в усі сфери людської діяльності поширюється і на сферу освіти. Загальновідомо, що кожне людське сприйняття має свої особливості і що світ пізнається через органи чуття – слух, зір, нюх і дотик. Процеси комунікації також змінилися з появою Інтернету. Такі технології, як комп'ютери, планшети та соціальні мережі, змінили світ і вплинули на те, як ми отримуємо нові знання про навколишній світ. Психологічні механізми навчання також змінилися [2, с.10].

Метою даного дослідження є визначення впливу інноваційних технологій на психічний розвиток дітей дошкільного віку.

Матеріали та методи: вивчення, аналіз і узагальнення психолого-педагогічної літератури з даної проблеми.

Результати. Сьогодні Інтернет є глобальною мережею для поширення ідей та думок. Навчання відбувається завдяки сигналам, що надходять до мозку через різні шляхи сприйняття. Цей процес варіюється від людини до людини і залежно від типу сприйнятої інформації. Використання комп'ютерів у освітньому процесі має широкий спектр, враховуючи вікові та індивідуальні особливості дітей дошкільного віку, перевіряючи засвоєння ними матеріалу та використовуючи навчальні комп'ютерні ігри. Пам'ять дітей дошкільного віку зазвичай є мимовільною. Вона ще не функціонує як самостійний процес, а пов'язана з мисленням. У цьому віці мислити означає запам'ятовувати [3, с.20].

Діти запам'ятовують багато інформації, що є результатом загальної пластичності нервової системи та мозку, яка характерна для дітей дошкільного віку. Частота повторення дій і слів має вирішальне значення для запам'ятовування. Однак найважливішою і первинною психічною функцією в дошкільному дитинстві є сприйняття. Повноцінний психічний розвиток дитини відбувається за активної участі дорослих і за допомогою спільної з нею діяльності [3, с. 21].

В останні роки з'явилася низка комп'ютерних програм і додатків, які ефективно використовуються для розвитку дітей дошкільного віку. Вони допомагають дітям засвоювати матеріал і покращують їхнє сприйняття. Електронні засоби навчання стали більш доступними, ніж будь-коли раніше. Їх можна використовувати для досягнення різноманітних освітніх цілей. З останніми подіями освіта в Україні адаптується до ситуації з дистанційним навчанням в Інтернеті. Педагоги ефективно використовують гаджети як допоміжні засоби навчання. Етап діджиталізації прогресує з кожним роком, і вихователі опановують різні нові технології, які стають у нагоді в їхній освітній діяльності [1, с. 170].

Сучасні інноваційні технології – це не лише розважальна іграшка та засіб комунікації, а й чудовий інструмент, який допомагає дітям досліджувати світ і розкривати свій потенціал. Комп'ютер є одним з найефективніших технологічних інструментів, з унікальними можливостями, які суттєво доповнюють та урізноманітнюють освітній процес. Персональні комп'ютери здатні гарантувати доступ до значно розширеної інформації та її аналіз. Зростаючий обсяг різноманітної інформації та швидкість її отримання сприяють якісному її застосуванню в освітньому процесі та розвитку інформаційної культури суспільства [4, с. 37].

Відео-редактори, програми для малювання, мультимедійні інструменти для створення історій – все це допомагає розвивати творчі здібності у дітей дошкільного віку. Вони мають можливість експериментувати, творити та виражати свою уяву через використання цих інструментів. Важливо зазначити, що при використанні інноваційних технологій необхідно дотримуватися правил безпеки та обмеження часу, проведеного

перед екраном. Занадто довге використання електронних пристроїв може негативно впливати на психічне здоров'я дітей, сприяючи розвитку стресу та тривожності.

Висновки. Інноваційні технології можуть бути потужним інструментом для психічного розвитку дітей дошкільного віку, якщо їх використовувати з урахуванням особливостей цього вікового періоду та з дотриманням необхідних заходів безпеки. Вони можуть стати важливим доповненням до традиційних методів навчання та розвитку, допомагаючи дітям краще адаптуватися до сучасного інформаційного середовища і розвивати свої потенціали. Тому використання сучасних інноваційних технологій у навчально-ігровій формі дозволяє розширити можливості освітнього процесу, надати нові способи розуміння навчальної інформації та впровадити оригінальні ідеї. Крім того, при використанні мультимедійних, інтерактивних та мережевих інформаційних технологій ефективно розширюються можливості сучасних систем дошкільної освіти та навчання. Інтенсивний розвиток інформаційних технологій та їх специфічне використання впливають на розвиток особистості дитини. Потік різного роду інформації, впровадження комп'ютерних технологій в телебачення і величезне захоплення комп'ютерними іграми сприяють освіті дітей дошкільного віку і сприйняттю ними навколишньої дійсності. Відбуваються значні зміни у змісті практичної ігрової діяльності дітей, зростає їхнє захоплення іграми.

Список використаних джерел

1. Аніщенко О.В., Яковець Н.І. Сучасні педагогічні технології: курс лекцій. Навч. посібник / За заг. ред. Н.І. Яковець. Ніжин: Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2007. 199 с.
2. Буйницька О.П. Інформаційні технології та технічні засоби навчання: Навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 240 с.
3. Виховання дітей раннього віку в закладах дошкільної освіти різних типів: монографія / за наук. ред. Н. В. Гавриш. Кропивницький: ІМЕКС - ЛТД, 2021. 226 с.
4. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. Київ: Академвидав, 2004. 218 с.

Драновська Аліна Сергіївна,

*студентка 2 курсу 22-ДО групи спеціальності 012 Дошкільна освіта
ОПП Дошкільна освіта та початкова освіта факультету дошкільної освіти
Науковий керівник: д-р філософії, ст. викладач Аторіна В. М.*

РОЗВИТОК МИСЛЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Вступ. Людина пізнає навколишній світ за допомогою окремих психічних процесів. За допомогою них, вона отримує необхідну інформацію, яка може використовуватися нею надалі в процесі її діяльності. Одним із таких психічних процесів особистості є мислення. Розвиток мислення дітей старшого дошкільного віку є актуальною проблемою, оскільки цей період є ключовим для формування когнітивних здібностей, які є фундаментом для подальшого навчання та розвитку особистості.

Мета: розкрити особливості розвитку мислення дітей старшого дошкільного віку.

Матеріали та методи. Для реалізації означених мети використовували такі методи: теоретичні – аналіз і узагальнення наукової літератури та методичних публікацій; порівняння, синтез, систематизація та узагальнення отриманої інформації.

Результати. У психологічному словнику мислення визначається як процес опосередкованого та узагальненого відображення свідомістю людини предметів і явищ

об'єктивної дійсності в їхніх істотних властивостях, зв'язках і відносинах; вища форма відображення дійсності у психіці [4].

Мислення як психічний процес має певні особливості розвитку в окремі вікові періоди розвитку людини. Звернемо детальну увагу на особливості його розвитку в старшому дошкільному віці.

Старший дошкільний вік – це віковий період активного пізнавального розвитку особистості. Зокрема, це стосується інтенсивного розвитку різних видів мислення та передумов для розвитку вищого ступеню розвитку цього психічного процесу – логічного мислення. У цьому віці, дитина вже має достатньо непогані навички розумової діяльності, однак, в той же час, вони й потребують окремої розвивальної роботи у цьому напрямку.

В. Чумак вказує, що у контексті розвитку мислення, старший дошкільник вже має змогу:

- 1) пов'язувати з дією перші узагальнення;
- 2) враховувати помітні особливості предметів та їх властивостей;
- 3) спостерігати за перебігом подій;
- 4) аналізувати перебіг подій;
- 5) уточнювати уявлення про причини явищ [6].

О. Пегова доповнює, що у старших дошкільників мислення базується на уявленнях про об'єкти та явища. Дитина вже може подумати про об'єкт або явище, якого зараз не має (наприклад, сніг), але про який вона пам'ятає зі свого практичного досвіду. Старший дошкільник вже здатний самостійно і оригінально вирішувати різні завдання і вправи, об'єднуючи ознаки та властивості предметів та явищ. Від узагальнення дитина переходить до класифікації предметів або явищ, співставляючи предмет або явище з певною групою, базуючись на її характерних ознаках [3].

В. Клак стверджує, що у цей віковий період продовжують розвиватися й інші види мислення. Вчений наводить приклади таких новоутворень щодо кожного виду мислення у старшому дошкільному віці:

Наочно-дійове (практичне) мислення:

- 1) з'являються завдання нового типу, де результат дії буде не прямим, а побічним;
- 2) дитина враховує зв'язки між двома або кількома явищами, що відбуваються одночасно або послідовно.

Наочно-образне мислення:

- 1) у свідомості виникають схеми, моделі;
- 2) можливий аналіз властивостей предметів, з метою їх зміни;
- 3) вирішення проблемної ситуації здійснюється за допомогою уявлень.

Наочно-схематичне мислення:

- 1) забезпечується відображення предметів об'єктивної дійсності, незалежно від дій, бажань і намірів дитини;
- 2) дитина не створює предмети, а виявляє і враховує під час розв'язування завдання;
- 3) наявність розуміння при використанні дітьми різноманітних схематичних зображень.

Словесно-логічне мислення:

- 1) поняття стають глибше, повніше, більш узагальненими, в них включаються все більш суттєві риси предмета, явища;
- 2) дитина опановує деякими абстрактними поняттями: про тимчасові відносини, причину і наслідок, простору;

3) відбувається розвиток такої розумової діяльності, як судження і умовивід» [1, с. 199].

І. Любченко стверджує, що пріоритетним завдання розвитку мислення у старшому дошкільному віці є розвиток логічного мислення дитини. Вчена радить розвивати логічне мислення старших дошкільнят, за допомогою методики теорії розв'язання винахідницьких завдань на заняттях та під час ігор. Ігри повинні мати інтелектуальний характер. Інтелектуальні ігри та логічні завдання розвивають у дошкільників гнучкість мислення, здатність до критичного аналізу своїх думок та думок інших. Окрім цього, методика теорії розв'язання винахідницьких завдань розкриває творчий потенціал дітей старшого дошкільного віку та розвиває їх творче та продуктивне мислення. І. Любченко наголошує, що такий підхід до організації роботи з розвитку логічного мислення старших дошкільників передбачає наявність спеціальної підготовки вихователів закладів дошкільної освіти. Вони повинні творчо ставитися до роботи, вміти самостійно комбінувати методи і прийоми, впливати на підвищення ефективності навчання та виховання [2].

І. Товкач звертає увагу, що словесно-логічне мислення у старшому дошкільному віці розвивається на основі образного. Словесно-логічні форми мислення ґрунтуються на розвитку знакової функції свідомості – засвоєння дій зі словами, числами як із знаками, що замінюють реальні предмети, ситуації та дії. Наприкінці дошкільного дитинства діти вчаться оперувати словами, розуміти логіку міркувань. Дитина може вибудовувати послідовну розповідь із 6-8 картинок [5, с. 149].

Ми погоджуємося з думкою науковців та переконані, що саме розвиток словесно-логічного мислення є фундаментом для продуктивної освітньої діяльності у шкільному просторі.

Висновки. Отже, старший дошкільний вік є віковим періодом активного розвитку мислення особистості. У зазначеному віці розвиваються наочно-дійове, наочно-образне мислення, з'являються передумови до розвитку логічного. Старші дошкільники вже мають змогу ефективно здійснювати розумові операції (аналіз, синтез, класифікація, узагальнення тощо). Незважаючи на те, що провідним видом мислення у старшому дошкільному віці залишається наочно-образне, відбувається й активне зародження словесно-логічного, яке, за умовою дотримання окремих психолого-педагогічних умов, має змогу активно розвиватися та вдосконалюватися ще до вступу до школи.

Список використаних джерел

1. Клак В. О. Вікові та індивідуально-психологічні особливості дошкільників у контексті розвитку мислення. *Psychological journal*. 2019. № 5. С. 195–207.
2. Любченко І. Педагогічні засади розвитку логічного мислення в старших дошкільників. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2019. № 4. С. 41–44
3. Пегова О. Розвиток мислення дітей старшого дошкільного віку. URL: <https://vseosvita.ua/library/rozvitok-mislenna-ditej-starsogo-doskilnogo-viku-485612.html> (дата звернення: 02.05.2024).
4. Приходько Ю. О., Юрченко В. І. Психологічний словник-довідник : навч. посіб. Київ : Каравела, 2020. 418 с.
5. Товкач І. Е. Аналіз індивідуальних характеристик структури прояву пізнавальної активності старших дошкільників. *Актуальні питання психології*. 2017. № 12. С. 145–155.
6. Чумак В. В. Вікова психологія: навч. посіб. Бердянськ: Видавець Ткачук О. В., 2015. 192 с.

Івашенко Наталія Володимирівна,
студентка 13-ДО групи спеціальності 012 Дошкільна освіта
факультету дошкільної освіти
Науковий керівник: д-р пед. наук, проф. Загородня Л.П.

ВПЛИВ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ НА РОЗВИТОК САМООЦІНКИ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Вступ. Протягом останнього століття науковий рух значно розширив поля психолого-педагогічних досліджень, що дозволило збагатити наше розуміння процесу виховання, зокрема виховання самооцінки та її впливу на особистісний розвиток людини. Проблеми, пов'язані з вихованням, стають одними з найбільш актуальних у сучасній психології і педагогіці, оскільки суспільство дуже зацікавлене у формуванні духовно багатой та розвиненої молоді, з адекватною самооцінкою, що є ключовим для подальшого розвитку та процвітання нації.

Самооцінка відіграє важливу роль у визначенні поведінки, активності та міжособистісних відносин людини. Вона формує емоційний стан та впливає на її дії та рішення. У сучасній психології, тема самооцінки, її структура, функції, процес формування та взаємозв'язок з іншими аспектами особистості постійно привертає увагу науковців.

У Сучасному тлумачному психологічному словнику самооцінку потрактовано як оцінку своєї власної особистості, її здібностей, характеристик і місця в спільноті. Це ключовий елемент особистості, який впливає на її поведінку. Від самооцінки залежать взаємини людини з оточуючими, її самокритичність, ставлення до своїх успіхів та невдач. Таким чином, самооцінка впливає на ефективність діяльності та подальший розвиток особистості [3].

Відомо, що формування самооцінки значною мірою залежить від впливу сім'ї, однак механізми цього процесу ще не повністю розкриті. Сім'я виступає ключовим фактором щоденного існування та формування особистості, її самооцінки.

Одним із шляхів вирішення означеної проблеми є вивчення, систематизація та впровадження в практику здобутків вітчизняних і зарубіжних психологів і педагогів щодо формування і корекції самооцінки дитини в дошкільному віці.

Мета: висвітлити теоретичні аспекти впливу стилів сімейного виховання на розвиток самооцінки дитини дошкільного віку.

Матеріали та методи: аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми впливу сімейного виховання на розвиток самооцінки в дошкільному віці, узагальнення та систематизація інформації щодо формування самооцінки в дітей та вплив батьківського виховання.

Результати. Питання формування самооцінки в дітей у дошкільному віці та впливу сім'ї на неї висвітлено в працях зарубіжних науковців, таких як Р. Бернс, У. Джеймс, Д. Баумрінд, Дж. Мартін та М. Масобі, Н. Роулінг, а також вітчизняних психологів і педагогів: О. Замашкіна, Л. Маценко, О. Кононко, О. Олійник, О. Чанцева-Коноваленко.

Р. Бернс визначав самооцінку як особистісне переконання у власній цінності, що виявляється у внутрішніх установах, які характеризують конкретну особу. Самооцінка, на його думку, є не лише засобом, але й передумовою формування концепції «Я» [4].

Самооцінку можна класифікувати залежно від суб'єктивного сприйняття та реальних проявів у людей на декілька видів. За словами О. Сергєєнкової, розрізняють:

- адекватну самооцінку, яка повністю відображає реальну ситуацію;
- неадекватну самооцінку, пов'язану з упередженням або надмірно критичним/некритичним оцінюванням.

Така самооцінка може набувати різних форм: завищена – характеризується переоцінкою власних можливостей або особистісних рис; занижена – через недооцінку рис та властивостей особистісного плану [2].

Адекватна самооцінка – це спосіб оцінки себе, який відповідає реальному уявленню про себе та свої досягнення. Це дозволяє критично оцінювати свої можливості, ставити цілі та досягати їх. Завдяки цьому дитина може адекватно оцінювати себе, враховувати свої сили на тлі завдань і вимог соціального середовища, самостійно ставити перед собою цілі і завдання, а головне – ефективно справлятися з ними. Формування адекватної самооцінки дозволяє дитині взаємодіяти з людьми, входити в суспільство, систематично навчатися, відстоювати власну точку зору. Це є ключовим фактором розвитку особистості дитини та вказівником готовності до життя.

Першими, хто виявив провідну роль дитячо-батьківським відносинам у розвитку особистості дитини, були представники класичного психоаналізу. Вони вважали, що саме порушення у системі дитячо-батьківських відносин є джерелом формування неврозів, тривоги і страхів у дітей, неадекватної самооцінки.

Класифікація стилів виховання, запропонована вперше Д. Баумрінд, пізніше доповнилась іншими стилями і стала найбільш вживаною. Прийнято розрізняти такі стилі сімейного виховання: гіперопіка, авторитарний, ліберальний, демократичний, непослідовний.

Саме демократичний стиль сімейного виховання є найбільш продуктивним для формування адекватної самооцінки особистості дитини та вважається оптимальним для довірливих відносин з дітьми дошкільного віку.

О. Замашкіна запропонувала свою кваліфікацію стилів батьківського виховання, а саме: потуральний, змагальний, розважливий, запобігливий, співчутливий, гармонійний [1].

Згідно з теоретичним аналізом, зрозуміло, що ставлення батьків до своїх дітей виражається через різноманітні почуття, які вони відчувають до своєї дитини, а також у їхній поведінці, яка виявляється у спілкуванні з ними, в прийнятті або неприйнятті, в схваленні або засудженні їхньої поведінки та рис характеру. Тому оцінка батьківського ставлення дозволяє з'ясувати стиль виховання в сім'ї, оцінювати емоційну атмосферу вдома, а також передбачати вплив моделей виховання на корекцію самооцінки та особистісний розвиток дитини.

Для вивчення впливу стилю виховання в сім'ї на самооцінку дитини дошкільного віку та сам рівень самооцінки рекомендуємо використовувати такі психодіагностичні методики: «Сходінки» (Т. Дамбо і С. Рубінштейн), «Автопортрет» (Р. Бернс), «Який Я?» (К. Роджерс), «Малюнок сім'ї», психодіагностична розмова з дітьми, опитувальник американських психологів «Батьківсько-дитячі відносини» (PARI) (Е.С. Шефер, Р.К. Белл).

У розвитку самооцінки дітей велике значення має ставлення дорослих до них: позитивне ставлення до досягнень дитини, однаковий рівень вимог до її діяльності та емоційна підтримка всіх членів родини. Таким чином, серед низки методів для розвитку адекватної самооцінки в дітей дошкільного віку рекомендуємо обирати: читання художньої літератури, складання казок і оповідань, перегляд мультфільмів, проведення тематичних бесід щодо позитивних та негативних рис дітей, виконання завдань, наданих

дорослим, та залучення до зображувальної діяльності, консультації дорослих членів сім'ї.

Висновки. Отже, формування адекватної самооцінки в дітей у дошкільному віці є актуальним завданням сьогодення, а сімейне виховання має значний вплив на якість цього процесу. Сім'я виступає основним фактором соціалізації особистості, формуючи самооцінку, основні цінності, норми поведінки, забезпечуючи взаємодопомогу та підтримку.

Список використаних джерел

1. Замашкіна О. Д. Педагогіка сімейного виховання: навчальний посібник. Ізмаїл: РВВ ІДГУ. 2016. 400 с.
2. Сергєєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасєка О. В. Загальна психологія: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури. 2012. 296 с.
3. Шагар В. Сучасний тлумачний психологічний словник. Харків: «Прапор». 2007. 640 с.
4. Burns, Robert B. Self-concept development and education. Швейцарія: Holt, Rinehart and Winston, 1982. 191 p.

Кандиба Катерина Сергіївна,

*магістрантка 61-ІМДО групи спеціальності 012 Дошкільна освіта
факультету дошкільної освіти*

Науковий керівник: д-р пед. наук, проф. Загородня Л.П.

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ 5-ГО РОКУ ЖИТТЯ ЗАСОБОМ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ ІГРАШКИ

Вступ. У сучасних умовах формування громадянина з високою національною свідомістю набуває неабиякої актуальності. Починаючи вже з дошкільного віку, в дитини слід виховувати національну свідомість. Це задекларовано в стратегічних завданнях дошкільної освіти. Саме в цьому віці в дитини формується емоційно-ціннісне ставлення до свого народу його культурного надбання.

Мета: висвітлити використання іграшки в патріотичному вихованні дітей 5-го року життя.

Матеріали та методи: аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми патріотичного виховання дітей дошкільного віку, педагогічний експеримент.

Результати. У Базовому компоненті дошкільної освіти чільне місце відведено патріотичному вихованню дошкільників. У цьому віковому періоді розпочинається ознайомлення дитини з духовною спадщиною народу: народною піснею, казкою, дитячим фольклором, виробами народних майстрів та народною іграшкою. Так як найпершою забавою маленької дитини є ляльки, а гра дитини з лялькою – це підготовка до життя, то іграшки є одним із вагомих засобів формування світосприймання.

На важливості патріотичного виховання дітей зацентровано увагу в працях українських педагогів Г. Ващенко, І. Огієнка, С. Русової, Я. Ряппо, Г. Сковороди, В. Сухомлинського. О. Дорошенко, І. Нагребєцький розглядали питання формування громадянина своєї країни засобами історії. Дослідженнями вітчизняних психологів (Л. Виготський, П. Ігнатенко, О. Киричук, Н. Косарева, Г. Костюк, Л. Крицька та ін.) доведено, що дітям дошкільного віку доступне естетичне сприймання народної творчості, яке починається з ознайомлення дошкільників з народними іграшками.

Метою констатувального експерименту визначено дослідження рівня сформованості патріотичної вихованості в дітей 5-го року життя та вивчення стану роботи з патріотичного виховання в Недригайлівському ЗДО «Барвінок».

Експериментальною базою дослідження обрано Недригайлівський заклад дошкільної освіти «Барвінок» Недригайлівської селищної ради Сумської області (далі Недригайлівський ЗДО «Барвінок»). Експериментом було охоплено 40 дітей 5-го року життя – вихованців середніх груп Недригайлівського ЗДО «Барвінок» (по 20 дітей – в кожній), 66 батьків, 4 вихователі, психолог, керівництво ЗДО. Дослідження здійснювалося у три етапи (жовтень 2023 – констатувальний, листопад-грудень – формувальний, січень 2024 – контрольний).

З метою вивчення стану роботи з патріотичного виховання в ЗДО та визначення рівнів патріотичної вихованості в дітей 5-го року життя було визначено такі критерії досліджуваної якості: когнітивний, емоційно-почуттєвий, рефлексивно-діяльнісний та три рівні (високий, середній, низький). Окрім того, застосовувалися такі діагностичні методи: бесіда, спостереження, метод малюнку, проблемні ситуації, інтерактивні вправи, ігри, анкетування батьків і вихователів, тестування дітей, яке складалося з дев'яти завдань за обраними методиками Л. Калуської [1], Н. Майбороди [2], А. Ушакової і Л. Таніної, Л. Шкрєбтієнко [3] та ін.

Результати проведеного констатувального експерименту дозволили зробити такі висновки: патріотична вихованість переважної більшості дітей контрольної та експериментальної груп знаходиться на низькому та середньому рівнях; вихователі та музичні керівники не завжди враховують психологічні вікові особливості; недостатньо уваги приділяють використанню української народної іграшки, фольклору в освітньому процесі ЗДО.

Метою формувального дослідження визначили процес патріотичного виховання дітей 5-го року життя експериментальної групи через реалізацію системи роботи з патріотичного виховання засобами української народної іграшки. Означена система роботи будувалась на принципах систематичності, послідовності, неперервності, поєднання національного та загальнолюдського у вихованні та базувалась на пріоритетності української національної ідеї у вихованні молодого покоління. Систему роботи реалізовували за трьома напрямками: з дітьми, з їхніми батьками та вихователями. Основними формами обрали заняття, екскурсії, свята й розваги, педагогічні ради, семінари, практикуми, консультації, майстер-класи.

Доцільною формою роботи були розваги та свята патріотичного змісту з використанням української народної іграшки (опішнянська, косівська, яворівська), які проходили за активною участю батьків.

Як показала співпраця вихователів з батьками, не всі батьки знають українську народну іграшку та ще й не володіють елементарними навичками її виготовлення та оздоблення. Після здійснення низки просвітницьких заходів з батьками вихованців експериментальної групи ми запропонували їм розробити різні активні форми передачі знань і вмінь своїм дітям вдома.

Для підвищення компетентності вихователів з питань патріотичного виховання засобами української народної іграшки ми застосовували такі форми роботи: педагогічна рада («Розвиток емоційно-естетичного ставлення до навколишнього як результат ознайомлення старших дошкільників з народними ремеслами»); семінари («Народна іграшка – складова культури українського народу», «З історії української іграшки»); практикум («Навчання вихователів елементів ліплення з глини», «Виготовлення іграшки з лози»); консультації («Як ознайомити дошкільників з різними видами української

народної іграшки»); перегляди занять (ознайомлення з організацією навчання трудових дій на основі виготовлення різних видів української іграшки); тематичні перегляди комплексних або комбінованих відкритих занять («Іграшка гончара», «Край диво-майстрів»).

Таким чином, проведена просвітницька та практична робота з вихователями та батьками з використанням української народної іграшки мала великий вплив на виховання патріотичних почуттів у дітей експериментальної. Проведена робота дала свої позитивні результати, адже у переважна більшість дітей експериментальної групи засвідчила високий і середній рівні патріотичної вихованості, тоді як діти контрольної групи продемонстрували незначну динаміку розвитку досліджуваної якості.

Висновки. Отже, система роботи з використання української народної іграшки в патріотичному вихованні дітей 5-го року життя ефективно вплинула на означений процес і його результат.

Список використаних джерел

1. Калуська Л. Комплексна програма розвитку, навчання і виховання дитини дошкільного віку «Соняшник»: навчально-методичний посібник. Тернопіль: Мандрівець, 2013. 200 с.
2. Майборода Н. Педагогічні умови формування патріотизму вихованців сільських навчально-виховних комплексів засобами мистецтва. Кіровоград: ВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2015. 316 с.
3. Шкретієнко Л. Критерії вихованості патріотичних почуттів дітей дошкільного віку. Вісник Київського ІБіТ. 2010. Вип. 1(11). 252 с.

Корх Галина Іванівна,

*студентка 12-ДО групи спеціальності 012 Дошкільна освіта
факультету дошкільної освіти*

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Тітаренко С.А.

УМОВИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Вступ. Духовно-моральний стан сучасного суспільства викликає глибоке занепокоєння. Діти все більше підпадають під вплив засобів масової інформації, і існує небезпека формування у них викривленого світогляду, в якому моральні цінності підпорядковані матеріальним інтересам. Особливості сучасної соціалізації негативно впливають на фізичне, психічне та соціальне здоров'я дітей. Цьому сприяють такі фактори: невизначеність цінностей і швидка зміна соціального контексту розвитку; збільшення обсягу і характеру інформації, до якої потрапляють діти; дестабілізація сімейних структур і послаблення родинних зв'язків. Змінюються форми дитячої активності. Рольові ігри, які раніше були вираженням турботи про навколишнє середовище і показником індивідуальної зрілості, стають все менш поширеними.

Тривалий час вітчизняна освітня практика ігнорувала соціальний досвід дитини як джерело саморуху в процесі виховання і навчання. Донедавна термін «соціальний досвід» рідко вживався в педагогіці, до того ж у значенні «життєвий досвід» (тобто добровільний), на відміну від досвіду, набутого в процесі спеціально організованого навчання і виховання.

Проблемою соціалізації дітей дошкільного віку займалися Г. Андреева, Н. Голованова, В. Зеньковський, А. Капська, Л. Коваль, Н. Лавріненко, М. Лукашевич,

Л. Міщик, Р. Овчарова, В. Поліщук, С. Русова, В. Сухомлинський, В. Семенов, С. Харченко та ін. В. Абраменкова, І. Бех розкрили соціально-психологічні основи соціалізації з урахуванням вікових особливостей. У працях Т. Алексеєнко, В. Волхаліної, Л. Коваль, В. Кузя, А. Капуської охарактеризовано соціально-педагогічні засади цієї проблеми з урахуванням нової соціокультурної ситуації.

Значний внесок у проблему соціалізації дітей дошкільного віку зробили такі дослідники, як Л. Артемова, А. Богуш, О. Кононко, В. Кузь. Різні аспекти соціалізації особистості та вплив соціального середовища на цей процес вивчають І. Бех, Т. Кравченко, Л. Крюкова, М. Лукашевич, І. Печенко, Б. Братусь. Вони становлять особливий інтерес у зв'язку з вивченням сутності та особливостей соціального розвитку дітей у сучасних умовах.

Т. Поніманська наголошувала на необхідності збагачення соціального досвіду дітей на момент входження в нове життєве середовище такими елементами: вміння орієнтуватися у світі людей (рідних, друзів, знайомих, незнайомих, людей різної статі, віку та роду занять), інших людей, їх настрої потребами та особливостями поведінки; уміння поважати інших та надавати їм допомогу; уміння обирати адекватні форми і способи спілкування та діяльності [6].

Збагачення соціального досвіду сприяє формуванню соціальної компетентності. Під соціальною компетентністю розуміють складне багатокomпонентне утворення особистості, її інтегративну якість, що складається з усього спектру емоційно-мотиваційних та особистісних властивостей і проявляється в соціальній активності та гуманістичній спрямованості [2, с. 14-15].

Мета статті: обґрунтувати основні особливості соціалізації дітей старшого дошкільного віку як необхідної умови соціальної зрілості.

Матеріали та методи: вивчення, аналіз і узагальнення психолого-педагогічної літератури з даної проблеми.

Результати. Соціалізація – це процес поступового входження у світ соціальних відносин. Це пов'язано з тим, що тільки в соціальних відносинах і взаємодії з іншими відбувається самовизначення в соціокультурному просторі. Беручи участь у світовому пізнанні та особистісному розвитку, дитина не втрачає власного «Я», а навпаки, зберігає, розвиває і збагачує зміст свого внутрішнього світу [4].

У вступі до нової редакції Базового компонента дошкільної освіти зазначається, що взаємодія з іншими людьми є своєрідними воротами для входження дитини в людське суспільство, що вимагає вміння узгоджувати свої інтереси, бажання та поведінку з іншими членами суспільства. Основне завдання реалізації цієї освітньої політики – відкрити дитину до соціального світу, дати їй соціальний досвід і допомогти зрозуміти своє місце в суспільстві [1].

Сьогодні діти перебувають у середовищі, де їх постійно спонукають порівнювати добро і зло, радість і горе, красу і потворність. Працюючи над морально-етичним вихованням, мета кожного педагога – допомогти дітям зрозуміти сутність важливих понять, утвердити власне «Я» в суспільстві, допомогти сформувати у дітей соціальну відповідальність і здатність відчувати гуманістичні риси характеру, такі як доброта, уважність, чуйність, правдивість і повага до старших. Допомогти їм у цьому [4, с. 229-334].

Формування соціальної компетентності дітей починається вдома і продовжується в закладах дошкільної освіти. Тому соціальний розвиток дитини залежить від спільних зусиль батьків і педагогів [2, с. 79-82].

У дитячих колективах діти набувають навичок групового співіснування, досвіду

самоідентифікації в груповій діяльності, взаємодії та спілкування. Колективи мають позитивний ефект звільнення дітей від егоцентризму, тобто звички концентруватися лише на власному «Я», власних уподобаннях, поглядах, уміннях і навичках.

О. Кононко підкреслює, що соціальну компетентність слід розглядати як чинник, покликаний змінити мету освітнього процесу і спрямувати зусилля всіх педагогів на забезпечення кожній дитині сприятливих умов для набуття знань у кожній галузі та мистецтва жити [3].

Важливими завданнями вихователя є формування у дитини інтересу до світу людей, виховання навичок соціальної поведінки, розвиток свідомого ставлення дитини до своїх обов'язків як самостійної особистості, рівної з іншими членами суспільства і визначається її зв'язками з іншими людьми, соціальною інформацією. Це формування готовності до розпізнавання, співпереживання, співчуття та виховання бажання пізнавати, будувати стосунки і взаємодіяти з іншими людьми.

Соціальна компетентність дітей дошкільного віку має складну структуру. Згідно з дослідженнями Т. Поніманської, соціальна компетентність містить:

- когнітивний компонент (рівень і зміст того, що дитина знає про людей);
- ціннісний компонент (ставлення до людей як до найвищої цінності, повага до життя і гідності (людяності) кожної людини);
- емоційний компонент (інтерес до людей, бажання спілкуватися з людьми, пізнавати людей, бути визнаним людьми, здатність до емпатії, здатність до співпраці, здатність розуміти емоції та почуття людей, здатність керувати своїми почуттями в процесі спілкування);
- оціночний компонент (здатність об'єктивно оцінювати поведінку та стосунки людей, бути толерантним, справедливо ставитися до людей);
- поведінковий компонент (оволодіння етичними нормами у поведінці та спільній діяльності з іншими; уміння пропонувати, надавати та приймати допомогу; здатність здійснювати моральні вчинки за власним бажанням; уміння спілкуватися) [6].

Соціальний досвід дитини формується в процесі соціалізації і відбувається двома взаємопов'язаними шляхами:

- 1) спонтанним шляхом, коли індивід з перших років життя конструює власний спосіб поведінки в соціальному та історичному світі;
- 2) взаємозалежним шляхом, коли дитина перебуває під впливом соціального та історичного світу. Важливо, щоб дитина не лише відчувала його вплив, але й брала участь у спільних діях з іншими та засвоювала соціальні норми в цьому процесі.

Набуття соціального досвіду також здійснюється як цілеспрямований нормативний процес, спеціально організований суспільством, що відповідає соціально-економічному устрою, ідеології, культурі та цілям виховання в цьому суспільстві [2].

Ступінь розвитку особистості корелює зі ступенем соціалізації. Критеріями зрілості особистості є такі критерії соціалізації:

- 1) міра соціальних зв'язків, виражених на суб'єктивному рівні: «Я – інший», «Я – інші», «Я – суспільство в цілому», «Я – людство»;
- 2) міра розвитку особистості як суб'єкта (основним показником зрілості є перехід до суб'єктного існування);
- 3) характер діяльності – від привласнення до виконання і свідомого відтворення;
- 4) соціальна компетентність (засвоєння соціальних норм – норм предметних і подібних до них відносин, які неможливі без певного психічного розвитку і досягаються в процесі соціального навчання). Критерії поділяються на суб'єктивні (психологічний рівень), які відображають глибину засвоєння норм та їх поширення на особистість, та

об'єктивні (соціально-психологічний рівень), які вказують на здатність особистості реалізовувати, відтворювати та передавати норми [5].

Дослідниця О. Кононко переконана, що ЗДО з його педагогічними, консультативними та виховними функціями є саме тим закладом, який відповідає за соціалізацію дітей, полегшуючи процес їх входження у широкий світ реальних суспільних відносин та прищеплюючи практичні навички життя [3].

Важливу роль у цій роботі відіграють дорослі – батьки та педагоги. Роль батьків полягає у створенні певного виховного простору, який відповідає умовам духовності, захисту та раціонального розпорядження позитивним і негативним досвідом, щоб у дитини розвивалося почуття довіри до себе і до тих, хто її оточує. Дорослий виступає для дитини як транслятор знань, умінь і моральних цінностей, а також безпосередній організатор виховного процесу.

Соціальні функції включають залучення всього соціального середовища, що оточує дитину, до процесу виховання, надання психологічної підтримки як дитині, так і батькам, а також компенсацію негативних впливів соціального середовища. Сім'я є важливим елементом у вихованні та розвитку дитини, набутті нею соціального досвіду. Сім'я як соціальний інститут виховання найбільш природно і безболісно соціалізує дітей протягом багатьох поколінь.

Роль сім'ї у процесі соціалізації дітей дошкільного віку на основі взаємодії родини та закладу дошкільної освіти відкриває можливості для подальших досліджень: підвищення правової та педагогічної культури батьків, розробки виховної системи різних типів дошкільних закладів, шляхів узгодження різних інтересів дітей, орієнтації на загальнолюдські цінності поглиблення взаємодії та інтеграції освітніх закладів.

Висновки. Таким чином, соціалізація дітей дошкільного віку характеризується такою організацією простору особистого і соціального життя в середовищі, яка гарантує розвиток вільної особистості, здатної робити вибір, поважати вибір інших, протистояти зовнішньому тиску і висловлювати свою волю. Основними умовами соціалізації дітей старшого дошкільного віку є сприятливі соціальні умови розвитку, посередництво дорослого через досягнення взаємодії між процесом соціально-педагогічної діяльності ЗДО та процесом соціалізації дитини вдома, організація діяльності та спілкування як основної форми взаємодії розвитку із зовнішнім світом.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти від 12 січня 2021 р. <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>.
2. Діти і соціум: Особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку : монографія / Богуш А. М., Варяниця Л. О., Гавриш Н. В.; за заг. ред. Гавриш Н. В. Луганськ : Альма-матер, 2006. 368 с.
3. Кононко, О.Л. Виховуємо соціально компетентного дошкільника: навч.-метод. посіб. до Базової прогр. розв. дитини дошк. Віку «Я у Світі». Київ : Світич, 2009. 208 с.
4. Максимова О.О. Формування соціальної компетентності дитини дошкільного віку як запорука її успішної адаптації до навчання в школі. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Збірник наукових праць. Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка*. Вип. 20. Ч. 2. 2016. С. 229–234.
5. Костюк Г. С. Навчання і розвиток особистості. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. Київ : Рад. школа. 1989. 379 с.
6. Поніманська Т. І. Дитина і соціум. *Дошкільне виховання*. 2004. № 8. С. 4–6.

Костик Юлія Володимирівна,
магістрантка 30-61 МДП групи спеціальності 012 Дошкільна освіта
факультету дошкільної освіти
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Марєєва Т.В.

ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ 5-ГО РОКУ ЖИТТЯ ЗАСОБАМИ НЕТРАДИЦІЙНИХ ТЕХНІК МАЛЮВАННЯ

Вступ. В сучасному вимірі освіти і виховання особлива увага приділяється розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку. Художньо-творча активність стає важливим чинником їхнього розвитку, оскільки вона не лише сприяє пізнанню навколишнього світу, але й формує особистісні якості. Важливість цього аспекту підтверджується не лише педагогічною теорією, а й практикою реалізації Базового компонента дошкільної освіти [1] та програм художнього виховання.

Особлива увага приділяється розвитку художньо-естетичної компетентності у дітей 5-го року життя. Цей період визначається як критичний для формування особистісних уподобань та стилю сприйняття навколишнього світу. Він також є ключовим для розвитку творчості, уяви та моторики. Художній вираз стає засобом вільного вираження почуттів та емоцій, а також формує художній світогляд дитини.

Ефективним методом розвитку творчого потенціалу дошкільнят є застосування нетрадиційних технік малювання. Вони сприяють не лише розвитку моторики та зорового сприймання, але й стимулюють дитину до експериментів та відкриття нових форм самовираження.

Мета публікації – проаналізувати особливості художньо-естетичного розвитку дітей 5-го року життя з фокусом на нетрадиційні техніки малювання як засіб стимулювання творчого потенціалу та розвитку особистості.

Матеріали та методи: для досягнення поставленої мети здійснено аналіз нормативних документів та психолого-педагогічної літератури, узагальнення зібраної інформації.

Результати. Згідно з Базовим компонентом дошкільної освіти, художньо-естетичний розвиток дитини дошкільного віку є одним з ключових напрямів та передбачає формування почуття краси, розвитку ціннісного ставлення до мистецького світу, розкриття творчих здібностей та формування художньо-продуктивних навичок [1].

Процес художньо-естетичного розвитку дошкільнят має свої унікальні особливості, що залежать від вікових характеристик дитини. Вік дитини визначає специфічні риси її психічного та емоційного розвитку, які впливають на її художні схильності та естетичні уподобання. Такі індивідуальні особливості виявляються у різних аспектах їх художньо-естетичного становлення.

Так, 5-й рік життя є періодом, що позначений різким зростанням інтересу до навколишнього світу. Активно відбувається розвиток мнемічних процесів, що базуються на розумінні матеріалу та створенні асоціацій. Наочно-образне мислення стає більш систематизованим, а експерименти виявляють ознаки творчості. У цьому віці також відбувається розвиток довільної уваги, що дозволяє дітям більш цілеспрямовано зосереджуватися на певних предметах або явищах. Уява дитини стає все більш творчою, що виявляється в розквіті наївної креативності, сприяючи розвитку емоційності та образного мислення [8].

Дослідження М. Кривонос підтверджує, що уява дітей у віці 5-7 років виявляється більш розвиненою, порівняно з дітьми 4-5 років. На цьому етапі діти проявляють більшу

здатність до складнішого та абстрактного мислення, що сприяє творчому вираженню та використанню уяви у художній діяльності. Вони можуть ефективніше планувати та уявляти кінцевий результат своєї творчості, що відрізняє їх від дітей 4-5 років, які характеризуються більшою конкретністю та обмеженістю уяви [4].

Вплив мистецтва на дитину 5-го року життя проявляється дуже швидко і відчутно. Навіть лише кілька зустрічей з мистецтвом може викликати помітні зміни в її поведінці та мовленні. Картина, вистава, музичний твір, вірш чи хореографічна постановка - усі ці твори мистецтва сильно вражають дитину і активізують різні психічні процеси, такі як відчуття, сприймання, пам'ять, уява та мислення [7].

Одним з найефективніших засобів художньо-естетичного розвитку дітей 5-го року життя І. Новоселецька називає образотворче мистецтво, описуючи його як найбільш цікаве та доступне для дітей цього вікового періоду [7].

У світі образотворчого мистецтва існує безліч напрямів та стилів, які можуть стати джерелом натхнення для дитячого творчого розвитку. В дошкільній педагогіці використовуються інноваційні методи, що базуються на сучасних технологіях, щоб надати дітям нестандартні та доступні інструменти виразності. Одним із таких методів є застосування нетрадиційних технік малювання для розвитку творчих здібностей.

Нетрадиційні техніки малювання відкривають нові можливості для творчого вираження, дозволяючи дітям створювати художні образи з більшою виразністю, застосовуючи нові прийоми у композиції та колориті [3]. Досвід використання нетрадиційних технік у дошкільній освіті ґрунтується на концепції навчання без примусу та спрямований на досягнення успіху через радість від творчості. Цей підхід заснований на природньому інтересі дітей до творчих завдань із застосуванням нетрадиційних технік. Такі завдання визнають дитину як творця, стимулюють та спрямовують її думки, надихають на розкриття власних художніх ідей.

Наразі вивчено та впроваджено понад тридцять нетрадиційних технік малювання, які раніше не застосовувалися в роботі з дітьми. Ці техніки були детально досліджені та систематизовані для використання в педагогічній практиці. До основних технік, що застосовуються з п'ятирічними дітьми, входять [2; 5; 6]:

- використання пальців або долонь для нанесення фарби на поверхню;
- створення образів за допомогою тичок із поролону або ватяних паличок;
- використання природних об'єктів, таких як листя або картопля, для створення відтисків на поверхні;
- використання свічки або вугілля для створення малюнків або відтисків;
- використання солі для створення текстури та ефектів на малюнку;
- використання трубочки для нанесення фарби на папір, створюючи цікаві лінії та плями (кляксографія з трубочкою);
- використання поролонової губки для нанесення фарби.
- використання мильних бульбашок для створення малюнків на папері або інших поверхнях;
- використання техніки «кольоровий ґраттаж»;
- малювання на воді за допомогою фарби та аркуша паперу чи тканини.

Використання нетрадиційних технік малювання у роботі з дітьми п'ятого року життя має значний вплив на їхній творчий розвиток у декількох аспектах. По-перше, ці техніки розширюють можливості творчого вираження, стимулюють уяву і сприяють формуванню власного художнього стилю. По-друге, вони активізують сенсорне сприймання дітей, допомагаючи їм краще відчувати та розрізняти різні текстури, форми та кольори. По-третє, різноманітність матеріалів і технік малювання сприяє збагаченню

художнього сприймання дітей, розвиваючи їхній художній смак і культурне розуміння. Нарешті, нетрадиційні техніки малювання стимулюють дітей до експериментів, надихаючи їх виходити за межі звичайних творчих рамок та розвивати унікальний підхід до мистецтва.

Важливо усвідомлювати, що для досягнення зазначених цілей, кожен вид діяльності має бути методично правильно організованим. Так, під час використання нетрадиційних технік, вихователь має не лише організовувати процес малювання, а й створювати умови для вираження творчості дітей, забезпечуючи безпеку та контроль над процесом. Це вимагає від нього значних зусиль та уваги до деталей. Основні завдання включають: забезпечення матеріалів та безпечного простору, створення ситуацій для творчості, забезпечення розуміння технік дітьми, практична організація, включаючи підтримку чистоти та порядку під час малювання.

Висновки. Системний розвиток художньо-творчих здібностей дітей дошкільного віку, починаючи з 5-го року життя, є ключовим для формування творчої особистості. Цей період відзначається готовністю малюка до сприйняття прекрасного та здатністю до вольового контролю своєї поведінки. Такий розвиток стає важливою запорукою для майбутнього успішного творення прогресивного суспільства в нашій державі.

Ефективним інструментом в заданому контексті є використання засобів нетрадиційних технік малювання, які сприяють розширенню можливостей творчого вираження дітей, активізують їх сенсорне сприймання, розвивають художній смак та культурне розуміння. На сьогодні існує величезна кількість різновидів таких технік. Проте, для досягнення позитивних результатів у розвитку дітей за допомогою нетрадиційних технік малювання необхідно правильно організовувати процес малювання, забезпечувати безпеку та контроль над ним, а також створювати умови для вираження творчості дітей.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти. (Державний стандарт дошкільної освіти): наказ Міністерства освіти і науки України від 12.01.2021. №33. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshilnoyi%20osvity.pdf (дата звернення: 29. 04.2024).
2. Беленька Г. В. Розвиток художньо-творчих здібностей дітей 5-го року життя: критерії та показники. *Vzdelávanie a spoločnosť*. 2020. № 5. С. 20–26.
3. Дубель Т. В. Нетрадиційні техніки малювання як засіб розвитку творчої уяви дітей старшого дошкільного віку. *Підготовка майбутніх фахівців у контексті становлення Нової української школи: компетентнісний підхід* : збірник наукових праць. Житомир: ФОП «Н.М. Левковець», 2019. С. 247–251.
4. Кривоніс М. Л., Дроботій О. Л. Образотворча діяльність дошкільника. Харків: Ранок, 2017. 208 с.
5. Курилко О. А., Терещенко А. А. Використання нетрадиційних технік зображувальної діяльності у формуванні творчих здібностей дітей дошкільного віку. *Дошкільний навчальний заклад*. 2010. № 6. С. 99–100.
6. Максимова О. Нетрадиційні техніки образотворчого мистецтва в роботі з дітьми дошкільного віку. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2022. № 1 (50). С. 182–185.

7. Новоселецька І. Е. Вплив мистецтва на розвиток художньо-творчих здібностей дітей п'ятого року життя в початкових мистецьких навчальних закладах. *Молодий вчений*. 2017. № 3.2. С. 98–101.
8. Особливості розвитку в дошкільному дитинстві: від 4 до 6 років. URL: https://www.vnmu.edu.ua/downloads/pdf/OSKI_osobl-rozv_med-ps-2020.pdf (дата звернення: 29.04.2024).

Лебединська Ангеліна Миколаївна,
магістрантка 61-ІМДО групи спеціальності 012 Дошкільна освіта
факультету дошкільної освіти
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Титаренко С.А.

РОЗВИВАЛЬНІ ІГРИ ТА ВПРАВИ ДЛЯ СЕНСОРНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ

Вступ. Сенсорний розвиток дітей раннього віку відіграє ключову роль у формуванні їхнього моторного та когнітивного потенціалу. За допомогою розвивальних ігор та вправ, діти можуть удосконалювати свої сенсорні навички, сприяючи не лише фізичному здоров'ю, а й загальному розвитку. Сенсорний розвиток дітей раннього віку включає в себе розвиток таких важливих навичок, як відчуття, зорове та слухове сприйняття, дрібна моторика, координація рухів тощо. Ці навички є основою для подальшого навчання та соціальної взаємодії.

Предметом наукового інтересу педагогів і психологів завжди були сенсорні процеси, що досліджували у дітей раннього віку А. Анастасі, Л. Артемова, А. Біне, А. Богуш, Н. Грама, О. Дроботій, В. Зінченко, В. Котирло, М. Кривоніс, С. Кулачківська, С. Ладивір, З. Максимова, В. Мухіна, Л. Олійник, Н. Сакуліна, Н. Тріщун, Е. Янушко та ін.

Мета дослідження – обґрунтувати вплив розвивальних ігор і вправ на сенсорний розвиток дітей раннього віку.

Матеріали та методи: вивчення, аналіз і узагальнення психолого-педагогічної літератури з даної проблеми; аналіз нормативно-правової бази.

Результати. Сенсорне виховання у ранньому віці є необхідною складовою успішного подальшого розвитку дитини і вимагає від дорослих створення стимулюючого навколишнього середовища та свідомих дій вихователів; активної пізнавальної діяльності, яка базується на найближчому та конкретному оточенні; наявності різноманітного методичного та практичного матеріалу.

В психолого-педагогічній літературі поняття «сенсорний розвиток» і «сенсорне виховання» розмежовуються, хоч і вивчаються паралельно. М. Кривоніс, О. Дроботій визначили, що сенсорний розвиток – це розвиток сприймання та відчуттів на основі яких формуються уявлення про колір, смак, форму, запах, величину та всі інші властивості об'єктів [4].

Сенсорний розвиток – сенсорний (лат. *sensuum* – орган чуттів) розвиток дитини – розвиток її відчуттів і сприймань, формування уявлень про властивості предметів (форму, колір, розмір, положення у просторі тощо) [2, с. 50].

До головних завдань сенсорного виховання належать:

- формування у дітей системи перцептивних (обстежувальних) дій;
- формування системи сенсорних еталонів;

– розвиток уміння самостійно використовувати сенсорні еталони у власній діяльності [3].

Розвивальні ігри та вправи – це активності, спрямовані на покращення різних аспектів розвитку дітей, таких як фізичний, когнітивний, соціальний та сенсорний розвиток. Ці ігри та вправи зазвичай створюються з урахуванням вікових особливостей та потреб дітей і можуть бути використані як у навчальних, так і у виховних цілях [1].

З метою сенсорного розвитку дітей раннього віку доцільно використовувати різні види розвивальних ігор та вправ зокрема:

– ігри на дотик (використання різних текстурних матеріалів (пісок, глина, тканини) для дотику та відчуття різних текстур, форм та рельєфів;

– ігри на координацію рухів (вправи, що стимулюють рухові навички та координацію, такі як балансування на одній нозі, вправи на підвищеній та обмеженій площі опори тощо);

– ігри з використанням різних запахів та смаків (ігри з різними ароматами та смаками тощо);

– ігри на сприйняття простору (спрямовані на розвиток просторового сприйняття, такі як складання пазлів, конструювання з кубиків, ігри з використанням просторових понять (вгору, вниз, ліворуч, праворуч);

– ігри з використанням різноманітних матеріалів (ігри з піском, водою, пластиліном, фарбами, крейдою тощо, які допомагають розвивати сенсорні навички через відчуття та маніпуляції з різними матеріалами [1].

Ці ігри та вправи допомагають дітям удосконалювати свої сенсорні навички, відчуття та сприйняття світу навколо себе через активну участь у різноманітних видах діяльності.

Розвивальні ігри та вправи для сенсорного розвитку дітей раннього віку базуються на ряді принципів, спрямованих на стимулювання різних сенсорних систем та загальний фізичний та психічний розвиток. Ігри та вправи повинні бути спрямовані на розвиток різних сенсорних систем – зорових, слухових, смакових, нюхових відчуттів та дрібної моторики. Різноманіття інтелектуальних та фізичних завдань допомагає досягти гармонійного розвитку дитини. Процес проведення ігор має враховувати індивідуальні особливості кожної дитини, її вік, рівень розвитку та інтереси. Важливо адаптувати завдання так, щоб вони відповідали можливостям та потребам конкретної дитини. Розвивальні ігри та вправи мають бути цікавими та захоплюючими для дітей. Вони сприяють активній взаємодії з навколишнім середовищем та отриманню нових вражень. Завдання повинні бути структурованими та поступово складнішими, відповідно до вікових можливостей дитини. Поступове ускладнення завдань сприяє постійному розвитку та досягненню нових вмінь.

Похвала та підтримка є важливими складниками розвивальних занять. Позитивне підсилення за досягнення та спроби допомагає створити позитивний досвід та мотивацію для подальшого розвитку. Головна мета розвивальних ігор та вправ – це забезпечити радісне та веселе спілкування з дітьми, а також створити сприятливу атмосферу для навчання та розвитку [3].

Розвивальні ігри та вправи для сенсорного розвитку дітей раннього віку повинні бути цікавими, доступними та спрямованими на стимулювання всіх сенсорних систем. Вони можуть включати в себе використання різних матеріалів, рухові активності, музику та інші засоби. Діти можуть досліджувати різні текстури, форми та кольори через використання матеріалів, таких як пісок, глина, тканини та інше. Гра на свіжому повітрі сприяє розвитку рухових навичок та сприйняття простору, а також дозволяє дітям

використовувати всі свої сенсорні системи. Музика та рухи можуть стимулювати сенсорний розвиток дітей, сприяючи їхньому руховому та музичному вихованню. Виконання вправ, які вимагають точних рухів рук та пальців, сприяє розвитку дрібної моторики та координації рухів.

Розвивальні ігри та вправи для сенсорного розвитку мають численні переваги. Вони стимулюють розвиток всіх сенсорних систем, сприяють фізичному здоров'ю та руховій активності, а також сприяють когнітивному розвитку та соціальній взаємодії.

На основі психолого-педагогічної літератури нами розроблено практичні поради для батьків та вихователів щодо використання розвивальних ігор і вправ для сенсорного розвитку дітей раннього віку:

1. Забезпечте різноманітність ігор і вправ, які стимулюють різні сенсорні системи – зорову, слухову, нюхову, смакову, а також відчуття тіла, руху та дотику. Це допоможе забезпечити комплексний розвиток.

2. Використовуйте іграшки, матеріали та предмети різної текстури, форми, кольору та звуку. Це дозволить дитині отримати різноманітні сенсорні враження.

3. Активно залучайтеся до ігор і вправ, створюйте можливості для спільної діяльності та взаємодії з дитиною.

4. Створіть стимулююче середовище для гри, де дитина може вільно досліджувати, відчувати та експериментувати з різними матеріалами та предметами.

5. Пам'ятайте про безпеку дитини під час проведення розвивальних ігор. Використовуйте безпечні матеріали та спостерігайте за дитиною під час гри.

6. Забезпечте можливості для творчого вираження та розвитку уяви через різноманітні ігри та вправи.

7. Використовуйте ігри та вправи, що сприяють розвитку моторики дитини, такі як рухливі ігри, вправи на розвиток м'язів тощо.

Загалом, ключовою є взаємодія та активна участь батьків та вихователів у процесі використання розвивальних ігор для сенсорного розвитку дітей. Це не лише стимулює розвиток різних сенсорних систем, але й сприяє позитивному емоційному зв'язку між дорослими і дітьми.

Висновки. Отже, розвивальні ігри та вправи є важливим і ефективним засобом для сенсорного розвитку дітей раннього віку. Ці ігри та вправи стимулюють різні сенсорні системи, сприяють координації рухів, розвитку уваги та концентрації, а також підтримують розвиток моторики та стимулюють мозкову активність. Важливо, щоб батьки та вихователі створювали сприятливе середовище для проведення цих ігор, використовуючи різноманітні матеріали та забезпечуючи безпеку дитини. Активна участь дорослих у грі з дітьми сприяє не лише їхньому сенсорному розвитку, але й позитивній емоційній взаємодії та взаєморозумінню.

Список використаних джерел

1. Гра дошкільника : теорія і практика. Дайджест 5 / Упор. Г. І. Григоренко. Запоріжжя : ТОВ «ЛІПС», 2007. 196 с.
2. Грама Н.Г. Сенсорний розвиток дітей раннього віку: теорія і практика : Монографія. Одеса, 2018. 239 с.
3. Кононко О.Л. Психолого-педагогічні аспекти розвитку дитини раннього віку : навч. посіб. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2018. 255 с.
4. Кривоніс М. Л., Дроботій О. Л. Сенсорний розвиток дошкільників. Харків : Вид-во «Ранок Ранній вік. 2015. 192 с.

Лебединська Ангеліна Миколаївна,
магістрантка 61-ІМДО групи спеціальності 012 Дошкільна освіта
факультету дошкільної освіти
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Тімаренко С.А.

РОЗВИВАЛЬНІ ІГРИ ТА ВПРАВИ ДЛЯ СЕНСОРНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ

Вступ. Сенсорний розвиток дітей раннього віку відіграє ключову роль у формуванні їхнього моторного та когнітивного потенціалу. За допомогою розвивальних ігор та вправ, діти можуть удосконалювати свої сенсорні навички, сприяючи не лише фізичному здоров'ю, а й загальному розвитку. Сенсорний розвиток дітей раннього віку включає в себе розвиток таких важливих навичок, як відчуття, зорове та слухове сприйняття, дрібна моторика, координація рухів тощо. Ці навички є основою для подальшого навчання та соціальної взаємодії.

Предметом наукового інтересу педагогів і психологів завжди були сенсорні процеси, що досліджували у дітей раннього віку А. Анастасі, Л. Артемова, А. Біне, А. Богуш, Н. Грама, О. Дроботій, В. Зінченко, В. Котирло, М. Кривоніс, С. Кулачківська, С. Ладивір, З. Максимова, В. Мухіна, Л. Олійник, Н. Сакуліна, Н. Тріщун, Е. Янушко та ін.

Мета дослідження – обґрунтувати вплив розвивальних ігор і вправ на сенсорний розвиток дітей раннього віку.

Матеріали та методи: вивчення, аналіз і узагальнення психолого-педагогічної літератури з даної проблеми; аналіз нормативно-правової бази.

Результати. Сенсорне виховання у ранньому віці є необхідною складовою успішного подальшого розвитку дитини і вимагає від дорослих створення стимулюючого навколишнього середовища та свідомих дій вихователів; активної пізнавальної діяльності, яка базується на найближчому та конкретному оточенні; наявності різноманітного методичного та практичного матеріалу.

В психолого-педагогічній літературі поняття «сенсорний розвиток» і «сенсорне виховання» розмежовуються, хоч і вивчаються паралельно. М. Кривоніс, О. Дроботій визначили, що сенсорний розвиток – це розвиток сприймання та відчуттів на основі яких формуються уявлення про колір, смак, форму, запах, величину та всі інші властивості об'єктів [4].

Сенсорний розвиток – сенсорний (лат. *sensohum* – орган чуттів) розвиток дитини – розвиток її відчуттів і сприймань, формування уявлень про властивості предметів (форму, колір, розмір, положення у просторі тощо) [2, с. 50].

До головних завдань сенсорного виховання належать:

- формування у дітей системи перцептивних (обстежувальних) дій;
- формування системи сенсорних еталонів;
- розвиток уміння самостійно використовувати сенсорні еталони у власній діяльності [3].

Розвивальні ігри та вправи – це активності, спрямовані на покращення різних аспектів розвитку дітей, таких як фізичний, когнітивний, соціальний та сенсорний розвиток. Ці ігри та вправи зазвичай створюються з урахуванням вікових особливостей та потреб дітей і можуть бути використані як у навчальних, так і у виховних цілях [1].

З метою сенсорного розвитку дітей раннього віку доцільно використовувати різні види розвивальних ігор та вправ зокрема:

- ігри на дотик (використання різних текстурних матеріалів (пісок, глина, тканини) для дотику та відчуття різних текстур, форм та рельєфів;

- ігри на координацію рухів (вправи, що стимулюють рухові навички та координацію, такі як балансування на одній нозі, вправи на підвищеній та обмеженій площі опори тощо);

- ігри з використанням різних запахів та смаків (ігри з різними ароматами та смаками тощо);

- ігри на сприйняття простору (спрямовані на розвиток просторового сприйняття, такі як складання пазлів, конструювання з кубиків, ігри з використанням просторових понять (вгору, вниз, ліворуч, праворуч);

- ігри з використанням різноманітних матеріалів (ігри з піском, водою, пластиліном, фарбами, крейдою тощо, які допомагають розвивати сенсорні навички через відчуття та маніпуляції з різними матеріалами [1].

Ці ігри та вправи допомагають дітям удосконалювати свої сенсорні навички, відчуття та сприйняття світу навколо себе через активну участь у різноманітних видах діяльності.

Розвивальні ігри та вправи для сенсорного розвитку дітей раннього віку базуються на ряді принципів, спрямованих на стимулювання різних сенсорних систем та загальний фізичний та психічний розвиток. Ігри та вправи повинні бути спрямовані на розвиток різних сенсорних систем – зорових, слухових, смакових, нюхових відчуттів та дрібної моторики. Різноманіття інтелектуальних та фізичних завдань допомагає досягти гармонійного розвитку дитини. Процес проведення ігор має враховувати індивідуальні особливості кожної дитини, її вік, рівень розвитку та інтереси. Важливо адаптувати завдання так, щоб вони відповідали можливостям та потребам конкретної дитини. Розвивальні ігри та вправи мають бути цікавими та захоплюючими для дітей. Вони сприяють активній взаємодії з навколишнім середовищем та отриманню нових вражень. Завдання повинні бути структурованими та поступово складнішими, відповідно до вікових можливостей дитини. Поступове ускладнення завдань сприяє постійному розвитку та досягненню нових вмінь.

Похвала та підтримка є важливими складниками розвивальних занять. Позитивне підсилення за досягнення та спроби допомагає створити позитивний досвід та мотивацію для подальшого розвитку. Головна мета розвивальних ігор та вправ – це забезпечити радісне та веселе спілкування з дітьми, а також створити сприятливу атмосферу для навчання та розвитку [3].

Розвивальні ігри та вправи для сенсорного розвитку дітей раннього віку повинні бути цікавими, доступними та спрямованими на стимулювання всіх сенсорних систем. Вони можуть включати в себе використання різних матеріалів, рухові активності, музику та інші засоби. Діти можуть досліджувати різні текстури, форми та кольори через використання матеріалів, таких як пісок, глина, тканини та інше. Гра на свіжому повітрі сприяє розвитку рухових навичок та сприйняття простору, а також дозволяє дітям використовувати всі свої сенсорні системи. Музика та рухи можуть стимулювати сенсорний розвиток дітей, сприяючи їхньому руховому та музичному вихованню. Виконання вправ, які вимагають точних рухів рук та пальців, сприяє розвитку дрібної моторики та координації рухів.

Розвивальні ігри та вправи для сенсорного розвитку мають численні переваги. Вони стимулюють розвиток всіх сенсорних систем, сприяють фізичному здоров'ю та руховій активності, а також сприяють когнітивному розвитку та соціальній взаємодії.

На основі психолого-педагогічної літератури нами розроблено практичні поради для батьків та вихователів щодо використання розвивальних ігор і вправ для сенсорного розвитку дітей раннього віку:

1. Забезпечте різноманітність ігор і вправ, які стимулюють різні сенсорні системи – зорову, слухову, нюхову, смакову, а також відчуття тіла, руху та дотику. Це допоможе забезпечити комплексний розвиток.

2. Використовуйте іграшки, матеріали та предмети різної текстури, форми, кольору та звуку. Це дозволить дитині отримати різноманітні сенсорні враження.

3. Активно залучайтеся до ігор і вправ, створюйте можливості для спільної діяльності та взаємодії з дитиною.

4. Створіть стимулююче середовище для гри, де дитина може вільно досліджувати, відчувати та експериментувати з різними матеріалами та предметами.

5. Пам'ятайте про безпеку дитини під час проведення розвивальних ігор. Використовуйте безпечні матеріали та спостерігайте за дитиною під час гри.

6. Забезпечте можливості для творчого вираження та розвитку уяви через різноманітні ігри та вправи.

7. Використовуйте ігри та вправи, що сприяють розвитку моторики дитини, такі як рухливі ігри, вправи на розвиток м'язів тощо.

Загалом, ключовою є взаємодія та активна участь батьків та вихователів у процесі використання розвивальних ігор для сенсорного розвитку дітей. Це не лише стимулює розвиток різних сенсорних систем, але й сприяє позитивному емоційному зв'язку між дорослими і дітьми.

Висновки. Отже, розвивальні ігри та вправи є важливим і ефективним засобом для сенсорного розвитку дітей раннього віку. Ці ігри та вправи стимулюють різні сенсорні системи, сприяють координації рухів, розвитку уваги та концентрації, а також підтримують розвиток моторики та стимулюють мозкову активність. Важливо, щоб батьки та вихователі створювали сприятливе середовище для проведення цих ігор, використовуючи різноманітні матеріали та забезпечуючи безпеку дитини. Активна участь дорослих у грі з дітьми сприяє не лише їхньому сенсорному розвитку, але й позитивній емоційній взаємодії та взаєморозумінню.

Список використаних джерел

1. Гра дошкільника : теорія і практика. Дайджест 5 / Упор. Г. І. Григоренко. Запоріжжя : ТОВ «ЛІПС», 2007. 196 с.
2. Грама Н.Г. Сенсорний розвиток дітей раннього віку: теорія і практика : Монографія. Одеса, 2018. 239 с.
3. Кононко О.Л. Психолого-педагогічні аспекти розвитку дитини раннього віку : навч. посіб. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2018. 255 с.
4. Кривоніс М. Л., Дроботій О. Л. Сенсорний розвиток дошкільників. Харків : Вид-во «Ранок Ранній вік. 2015. 192 с.

Луговик Ірина Миколаївна,

*магістрантка 61-ІМДО групи спеціальності 012 Дошкільна освіта
факультету дошкільної освіти*

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Марєєва Т.В.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ДИСЛАЛІЄЮ

Вступ. Серед актуальних питань, що нині постають перед вітчизняною системою освіти, особливе місце займає питання всебічного розвитку особистості дитини, починаючи з раннього віку. Розвиток мовленнєвої функції – одна із найважливіших умов

успішного навчання дитини, проте існують окремі особливості мовленнєвого розвитку, коли в дітей недоліки вимови звуків не зникають з віком, а набувають характеру стійкого дефекту, що називається дислалією. Ця проблема вимагає подальшого поглибленого вивчення, оскільки недоліки звуковимови ускладнюють взаємини дитини з оточуючими, накладають відбиток на її характер, породжують невпевненість у власних силах, що має негативні наслідки для її мовленнєвого та психічного розвитку.

Мета: окреслити психолого-педагогічні особливості дітей дошкільного віку з дислалією.

Матеріали та методи. У процесі дослідження було використано аналіз літературних джерел, синтез та узагальнення отриманих теоретичних відомостей.

Результати. Питання про механізми виникнення дислалії та вироблення на цій основі рекомендацій щодо логопедичного впливу стали предметом вивчення багатьох дослідників (Ю. Рібцун, О. Ревуцької, М. Шеремет, Л. Федорович, Н. Савінової та ін.). Проблеми диференційної діагностики дислалії висвітлювалися у дослідженнях Л. Лопатіної, І. Панченко, М. Поваляєвої, Н. Сєребрякової, Є. Соботович, О. Чернопольської та ін.

Детальне вивчення мовленнєвих порушень у дітей з функціональними дислаліями представлено у роботах вітчизняних науковців виявило низку закономірностей, до яких належать: менший обсяг пам'яті; повільніший темп психічного розвитку; уповільнений прийом та перероблення інформації; знижена працездатність; швидка виснажуваність; іноді проблеми спілкування з оточуючими; недоліки у формуванні довільних рухів та вербалізації [2].

Перелічені відхилення негативно позначаються на психічному розвитку дитини, перешкоджають становленню повноцінної особистості. Виходячи з характеру та ступеня вираженості дислалії, ці специфічні особливості проявляються зовсім по-різному та в різний період часу.

Спрямованість поведінки, її механізми активації становлять ціннісно-мотиваційний аспект мовленнєвої діяльності. Сюди слід відносити і тривожні переживання, оскільки вони безпосередньо пов'язані з поведінкою. Ціннісні утворення особистості значною мірою і визначають характер переживань дитини у зв'язку мовленнєвими розладами, що виникли або існували.

Теоретичний аналіз наукової літератури [1; 2; 4] засвідчує, що з розладами мовлення може порушуватися вся система цінностей, оскільки ця особливість, ускладнюючи спілкування із зовнішнім світом, негативно впливає на дитину, зокрема і на її самосприйняття. Але це залежить від тяжкості дислалії та особистісних якостей дитини. Виявлено, що такі діти дуже високо оцінюють свою доброту, оскільки потребують доброзичливого ставлення до себе. Діти з дислалією також надають перевагу фізичним якостям, таким як зріст та швидкість, тоді як діти з нормальним розвитком мовлення більше цінують моральні властивості.

Діти з фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення та, зокрема, з дислалією виявляють характеристики, які вказують на низький рівень пізнавальної активності та уповільнену динаміку мисленнєвих процесів, зокрема основні риси цього стану мають низку характеристик [4].

Зокрема, їхня пізнавальна діяльність відзначається низьким рівнем. У дітей з дислалією обмежений обсяг уявлень про навколишній світ. Динаміка їхніх мисленнєвих процесів спостерігається уповільненою. Ригідність мислення є типовою рисою, що виявляється у труднощах у зміні інтелектуальних позицій.

Розвиток наочно-образного мислення відстає у порівнянні з іншими дітьми. Самостійно оволодіти аналізом та синтезом для них представляє значні труднощі. Діти часто мають труднощі з розумінням і виконанням словесних інструкцій. Мовленнєва активність є зниженою, а обсяг їхньої пам'яті обмежений.

Смислова пам'ять виявляється відносно збереженою, але вона характеризується зниженням продуктивності запам'ятовування. Діти можуть втрачати елементи певних завдань або важко відтворювати послідовність, що свідчить про труднощі в утриманні інформації.

Логічна діяльність у дітей, які мають фонетико-фонематичне недорозвинення мовлення, та дислалію проявляється характерними особливостями. Вони виявляють нестійкість та відсутність контролю за правильністю виконання завдань. При порівнянні предметів вони часто спираються на другорядні ознаки або випадкові деталі, що свідчить про труднощі у виділенні суттєвих ознак предметів. Виникають складнощі при підбиранні слів-аналогій на основі порівняння, і діти можуть не розуміти зміст загадок [4].

Низький рівень розвитку основних властивостей уваги також є характеристикою цих дітей. Спостерігається недостатня стійкість та обмежені можливості розподілення уваги. Увага є нестійкою, і дитина часто відволікається або виснажується після певного виду навантаження. Дизфузність також виявляється як особливість, що ускладнює утримання уваги на конкретному завданні.

Зорові уявлення у цих дітей характеризуються неточністю. Наприклад, при спробі впізнати предмет у різних умовах вони витрачають більше часу. Відзначається порушення зорового аналізатора та синтезу, оскільки важко виділяти частини складного малюнка та знову їх об'єднувати. Також спостерігаються труднощі в зорово-просторовому орієнтуванні.

Під час виконання певних дій ці діти можуть переміщувати місцями наступність дій, не запам'ятовувати інструкцію та скорочувати кількість дій. Продуктивність запам'ятовування і відтворення вербальної інформації знижена, навіть при збереженій смисловій та логічній пам'яті [3].

Діти із дислалією виявляються малоактивними та не ініціюють спілкування, що переважно пов'язано із стійкими порушеннями в діяльності спілкування та недостатньою зрілістю мотиваційної сфери. Це може викликати проблеми у розвитку, навчанні та когнітивні порушення. Спілкування дітей віком 4-5 років переважно обмежене ситуативно-діловим характером, що не відповідає нормам для цього віку.

Висновки. Таким чином, розглянувши психолого-педагогічні особливості дітей старшого дошкільного віку з дислалією, констатуємо, що такі діти є більш емоційно вразливими, менш витривалими та потребують особливих педагогічних підходів та уважного ставлення з боку оточуючих.

Список використаних джерел

1. Горбачова Н. І. Актуальність проблеми індивідуально-диференційованого підходу в навчанні дітей із тяжкими вадами мовлення. *Логопед.* 2017. № 2. С. 44–47.
2. Дислалія. *Хрестоматія з логопедії. Історичні аспекти. Дислалія. Дизартрія. Ринолалія* : навч. посіб. / за заг. ред. М. Шеремет, І. Мартиненко. Київ: КНТ, 2008. С. 149–154.
3. Калмикова Л. О. Формування у дітей старшого дошкільного віку мовленнєвої діяльності: діагностико-розвивальний комплекс. Київ: Слово, 2016. 384 с.
4. Конопляста С. Ю. Психолого-педагогічне вивчення дітей з вадами мовлення. Удосконалення підготовки науково-педагогічних кадрів в Україні: зб. наукових праць. Київ: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 1997. С. 112–117.

Лях Олена Іванівна,
студентка 21-ДО групи спеціальності 012 Дошкільна освіта
факультету дошкільної освіти
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Титаренко С.А.

ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ЗАСІБ ВПЛИВУ НА СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Вступ. Вплив освітнього середовища на формування особистості дошкільника є ключовим аспектом розвитку в цьому важливому життєвому періоді. Освітня система визначається не лише навчальними програмами, а й загальною атмосферою, методами викладання та взаєминами між учасниками освітнього процесу. У цій статті ми дослідимо, як саме освітнє середовище впливає на становлення особистості дошкільника та як його можна оптимізувати для максимальної користі дитини.

Освітнє середовище є важливим складником у забезпеченні ефективного освітньо-виховного процесу та розвитку особистості дитини дошкільного віку. Теоретичним підґрунтям для розв'язання окресленої наукової проблеми є погляди, висловлені в наукових працях таких зарубіжних учених: Б. Ананьєв, Д. Дьюї, А. Лурія, М. Монтессорі, М. Гедмець, І. Шмальгаузен, Р. Штайнер.

Метою даної публікації є вивчення та теоретичне обґрунтування поняття «освітнє середовище», а також визначення вимог та основних компонентів освітнього середовища закладу дошкільної освіти.

Матеріали та методи: вивчення, аналіз і узагальнення психолого-педагогічної літератури з даної проблеми.

Результати. Термін «середовище» вперше ввів у гуманітарні науки, тобто психологію та філософію, А. Тен у середині 19 століття. Він вважав приналежність до певного культурного, етнічного, психологічного, духовного та соціального середовища необхідною умовою розвитку особистості. Аналіз низки наукових праць свідчить, що різні дослідники та науковці від минулого до сьогодення мають власне трактування поняття «освітнє середовище» [1; 2; 3; 4].

Т. Андрущенко на основі аналізу особливостей організації освітнього середовища в закладах освіти вважає, що його розвиток розглядає як такий, що простежується у сфері: особистісній (високий рівень співпраці між учасниками процесу), організаційній (спрямована на покращення функціонального стану організму дитини та реалізацію чинників формування життєвої компетентності дитини), суб'єктно-просторовій (активізація дитини в діяльності з використання та апробації отриманої інформації) [1, с. 27].

В. Биков розглядає освітнє середовище як комплекс впливів і чинників розвитку особистості, розташованих у соціальному, просторовому та предметному оточенні. Він вважає, що освітнє середовище – це комплекс впливів і чинників розвитку особистості. Він виділяє такі елементи: суб'єкт освітнього процесу, соціум, просторово-предметне середовище, психолого-педагогічні умови [2, с. 322].

Н. Волкова доводить, що освітнє середовище в більшості випадків є відносним і непостійним утворенням. Основними його характеристиками є зміст і складність ресурсів (спосіб їх організації). Науковець акцентує увагу на типах поєднань і зв'язків, що структурують освітнє середовище, та визначає принципи його створення: постійність, багатокомпонентність і варіативність [3, с. 236].

Освітнє середовище закладу дошкільної освіти має відповідати потребам і запитам сучасного суспільства. Створення та вдосконалення компонентів цього середовища керується чинними документами, зокрема Базовий компонент дошкільної освіти пропонує принципи вдосконалення освітнього середовища ЗДО: індивідуалізацію, суб'єкт-суб'єктну взаємодію, універсальність та відкритість [5].

Організація освітнього середовища ЗДО – це освіта учасників освітнього процесу, що складається з матеріально-технічної бази, кваліфікаційної підготовки педагогів та певного рівня взаємовідносин між учасниками освітнього процесу. Це сфера, де ресурси простору можуть бути активно використані.

Педагогам закладу дошкільної освіти необхідно створити певні умови для безпосередньої роботи дітей у різних сферах, враховуючи їхні вікові та індивідуальні особливості. Оскільки сучасним дітям притаманне яскраво виражене почуття самостійності, їм слід надавати можливість моделювати освітній простір навколо себе, обирати власну професію та долучатися до колективної діяльності. Однак не слід забувати, що педагог у цьому випадку повинен довільно спонукати дитину до певної поведінки, підтримувати її пізнавальні інтереси та гарантувати творчий розвиток особистості.

Цікавим аспектом процесу дошкільної освіти є спроба впровадження в освітнє середовище навчальних закладів міжнародної технології «стіл, що говорять». Її основний меседж – надати дітям право вибору інформації з навколишнього світу та розвинути навички конструктивного використання довідкових фондів. Технологія складається з набору архітектурних елементів інтер'єру приміщення, які зображують знання та поведінку з метою включення дітей і дорослих в освітній простір закладу. Технологія може включати певну кількість ліній, які є значущими протягом певного періоду часу (тижні, місяці). Наприклад, на одній частині стіни можна заздалегідь розмістити події, віддалені в часі, іншу частину можна назвати «перспективою зростання» для дітей, батьків і педагогів (матеріал відповідно до вподобань учасників); наступна частина заповнюється в день проведення певного освітнього заходу (після опрацювання заняття), діти виконують завдання для інтеграції – розмальовки, схеми, мозаїки, книги -), також можуть бути стіни, на яких записані хаотичні та різні знання, що важливо для дітей дошкільного віку [4].

Впровадження педагогіки співробітництва та інноваційних технологічних елементів в організацію освітнього середовища дозволяє дитині самостійно обирати вид діяльності та максимально сприяє розвитку особистісних характеристик дошкільника.

Освітнє середовище є важливим агентом у формуванні соціальних навичок у дітей дошкільного віку. У взаємодії з однолітками та дорослими вони вчаться спілкуватися, вирішувати конфлікти, розвивають емпатію та толерантність. Вихователі та педагоги відіграють важливу роль у моделюванні соціальних ситуацій та веденні дітей дошкільного віку до конструктивної взаємодії з іншими. Варто зауважити, що освітнє середовище надає дітям можливість активного пізнання світу навколо. Завдання та ігри, які пропонуються в дошкільних закладах, сприяють розвитку уваги, логічного мислення, уяви та творчих здібностей. Використання різноманітних методів навчання, таких як гра, експеримент, спостереження, сприяє загальному розвитку дитини та формуванню її особистості. Безумовно освітнє середовище повинно бути сприятливим для самовираження та самовизначення дитини. Відкритість до різноманітних ідей, підтримка індивідуальних інтересів та впевненість у власних можливостях допомагають дитині розкрити свій потенціал і визначити свої цілі.

Висновки. Таким чином, становлення і розвиток особистості дитини дошкільного віку забезпечується в умовах дошкільного навчального закладу, тобто освітнього середовища, яке вимагає пошуку інноваційного змісту, форм і методів роботи, а від вихователя - розв'язання актуальних завдань становлення і розвитку особистості, що ставляться перед ним і суспільством, та виконання ним своїх професійних обов'язків. та соціуму, виконання своєї місії як посередника між ними та суспільством. Освітнє середовище впливає на всебічний розвиток особистості дошкільника, від формування соціальних навичок до розвитку когнітивних і творчих здібностей. Важливо створити сприятливу та підтримуючу атмосферу, яка сприяє самовираженню, розвитку та самореалізації кожної дитини. Дошкільне освітнє середовище є не лише місцем навчання, але й ключовим чинником у формуванні особистості, готової до подальшого життя.

Список використаних джерел

1. Андрющенко Т. Пріоритетні аспекти модернізації освітнього середовища дошкільного навчального закладу. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*, випуск 2, 2017. С. 24–32. URL: <https://doi.org/10.31499/2307-4906.2.2017.134380> (дата звернення 09.04.2024).
2. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти : навч. посіб. Київ : Атіка, 2009. 684 с.
3. Волкова Н. П. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2014. 615 с.
4. Крутий К. Освітній простір дошкільного навчального закладу : монографія : у 2-х ч. Київ : Освіта. 2009 Ч. 1. 302 с.
5. Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція: наказ Міністерства освіти і науки України від 12.01.2021р. №33. URL: <https://osvita.ua/legislation/doshkilna-osvita/79142/> (дата звернення 09.04.2024)

Мальована Аліна Миколаївна,
студентка 61-ДО групи, спеціальності 012 Дошкільна освіта
факультету дошкільної освіти
Науковий керівник: д-р пед. наук, проф. Артемова Л. В.

МОРАЛЬНО-ЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОГО ФОЛЬКЛОРУ

Вступ. Фольклор – це енциклопедія життя нашого народу, його духовної краси і сили, найважливіше джерело формулювання справжньої людини, її високих ідейно-моральних якостей. У фольклорі є багато творів, розрахований на різний вік слухачів та виконавців. Вони привчають дітей бачити багатство форм і барв навколишнього життя, сприяють розвитку почуттів, емоцій, формують почуття ритму, привчають оволодівати правильною вимовою, граматичними формами, допомагають розуміти інтонацію, міміку, жести. Сила педагогічного впливу фольклору на дитину величезна. Вона допомагає формувати свідомість особистості, її характер, моральні якості.

Однією з найпоширеніших форм навчання дитини пізнавати навколишній світ є загадки, через них передається і життєвий досвід і знання, їм відводять важливе місце у справі розумового і морально-етичного виховання дітей. Крім пізнавальних та виховних функцій, загадки завжди сприяли розвитку кмітливості, винахідливості, спостережливості та мислення, оскільки потребують знань та розуміння своєрідності тих

чи інших життєвих явищ, властивостей і якостей предметів, їх призначення: навчити бачити зв'язки між різними, навіть далекими одне від одного явищами [1].

Мета. Перевірити ефективність використання українського фольклору морально-етичного виховання.

Матеріали та методи. Формування морально-етичних цінностей у дошкільників – тривалий процес, в якому дитячий садок є дуже важливим. Суть цього процесу полягає в усвідомленні і прийнятті дитиною моральних і поведінкових норм і правил, етичних, релігійних поглядів, звичаїв і традицій, ціннісних орієнтацій та ідеалів, в яких виявляються особливості життєдіяльності, прийняті в певному соціумі.

Нині вивченню проблеми морально-етичного виховання дітей дошкільного віку присвячується велика кількість науково-дослідницьких робіт психологів педагогів. Для розвитку моральних і етичних норм для дітей необхідно застосовувати різні дидактичні ігри, заняття використовуючи усну народну творчість.

Із українського фольклору діти черпають безліч пізнань перше уявлення про час і простір про зв'язок людини з природою з предметним світом наприклад казки дозволяють дитині побачити добро і зло але на жаль фольклор дошкільнятам подається недостатньо різноманітно. Казки неповною мірою використовуються для розвитку дітей мовлення, уяви, мислення і виховання добрих почуттів до інших. Дитина частіше сидить біля телевізора, ніж з книгами: дивитися видовище легше і цікавіше.

Усна народна творчість бере з народних традицій та своїми коренями сягає в давнє минуле. Вона має свої, тільки їй притаманні певні особливості: усна народна форма творення, побутування, варіативність, традиційність, колективність, індивідуальність, імпровізаційність. Завдяки усній народній творчості забезпечується нерозривний зв'язок між минулим і сучасним, вона є скарбницею сталих народних звичаїв та стимулятором їх подальшого розвитку. За жанровою характеристикою усно народну творчість поділяють на прозову поетичну та ігрову.

До прозового фольклору відносять художню (казки) і документальну (легенди, перекази, оповідки, народні оповідання) прозу. До поетичної народної творчості належать короткі влучні вислови: приказки, примовки, прислів'я, загадки, прикмети, скоромовки, пісні, заклички, мирилки, дражнилки. До ігрового фольклору належать народні, хороводні драматичні ігри з текстами і діалогом. З усіх вищезгаданих скарбів усної народної творчості важливе місце в розвитку та виховання дітей належить казкам, прислів'ям, приказкам, загадкам, скоромовкам, потішкам і закличкам.

Відомий педагог класик К. Ушинський підкреслював, що усна народна творчість має величезну силу в процесі виховання дітей. Вчений сам написав для дітей і зібрав багато творів усної народної творчості. Він зазначав, що такі народні твори, як казка, прислів'я, загадка, скоромовка, приваблюють дітей за змістом і формою.

Основними завданнями морально-етичного виховання дітей старшого дошкільного віку є: збагачувати наочно-чуттєві уявлення дитини про моральні якості, чесноти та добру поведінку; сприяти розумінню того, яке велике значення має дотримання моральних правил; учити розрізняти позитивні й негативні вчинки, давати їм оцінку; закріплювати вміння дотримуватися моральних правил у повсякденному житті; узагальнювати й систематизувати уявлення дітей про чуйність, доброзичливість, допомогу тим, хто її потребує, і кому вони під силу її надати; культивувати позитивні емоції та почуття; розвивати вміння розуміти внутрішній стан людини, тобто «пізнавати людину серцем»; розв'язувати морально виправдані способи протидії злу [2].

Величезну роль для формування морально-етичних цінностей відіграють театралізовані ігри. Наприклад, з дітьми готують постановку казки «Ріпка». У ході її

розбору звертають увагу на культуру поведінки в сім'ї. Вся сім'я та домашні тварини, і навіть маленька мишка піднялися на одну спільну справу допомогти дідові - годувальнику витягнути ріпку. У сім'ї кожен має значення, всі в родині дружні і допомагають один одному.

Результати. Результатом морального виховання моральна вихованість. Вона матеріалізується в суспільно цінні властивості і якості особистості, проявляється у відносинах, діяльності, спілкуванні. У дітей морально етичних цінності сформовані на таких рівнях: високий – 6 (24%); достатній – 9 (36%); середній – 8 (32%); низький – 2 (8%).

Висновки. Моральне виховання дошкільників визначається тим, що в цей період малюк засвоює мову емоцій і почуттів, він опановує прийнятими в суспільстві формами вираження своїх переживань. У той же час дитина навчається стримувати себе в прояві своїх почуттів занадто бурхливо або різко. На відміну від дворічного, малюк у віці п'яти років вже може приховати свій страх або стримати сльози. Дитина користується своїми почуттями усвідомлено. Головним помічником дитини на цьому шляху є дорослий, який конкретними прикладами своєї поведінки і закладає в дитини основні моральні норми поведінки. Діти в спілкуванні формують здатність висловлювати свої почуття, оцінювати їх, розвивають здатність до співпереживання і співчуття, дуже важливу в моральному вихованні малюка. Невміння висловити свої емоції, зрозуміти почуття оточуючих може призвести до формування «комунікативної замкнутості».

Список використаних джерел

1. Лохвицька Л. В. Програма з морального виховання дітей дошкільного віку «Скарбниця моралі» Тернопіль : Мандрівець, 2014. 128 с.
2. Теорія і методика морального виховання дітей дошкільного віку : навчально-методичний посібник для студентів педагогічного факультету спеціальності 012 Дошкільна освіта / укл. Л. Б. Мельничук, М. А. Шкабаріна. Рівне : Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. акад. Степана Дем'янчука, 2021. 32 с.

Осипенко Ірина Олександрівна,

*студентка 32 ДО групи, спеціальності 012 Дошкільна освіта
факультету дошкільної освіти*

Науковий керівник: ст. викладач Барсуковська Г. П.

ІГРОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Вступ. Сучасна освіта спрямована на всебічний розвиток особистості. Моральна вихованість є обов'язковим компонентом громадянина України. Формування моральної вихованості особистості відбувається в процесі морального виховання. Моральне виховання – це процес виховного впливу, метою якого є сформувані моральні якості та правильну моральну поведінку дитини.

Дошкільний вік є сенситивним для здійснення морального виховання. Передумовою для цього є психологічні новоутворення, які надають дитині можливість якісно засвоювати моральні норми суспільства та слідувати еталону моральної поведінки. На пріоритетність морального виховання у сучасній дошкільній освіті України вказують й діючі законодавчі акти та освітні стандарти. Так, за Законом України «Про дошкільну освіту», дошкільна освіта є цілісним процесом, одним із головних

завдань якого є сформувати у дитини дошкільного віку моральні норми, зокрема в процесі набуття неї життєвого досвіду.

За Базовим компонентом дошкільної освіти (2021), сучасне виховання дошкільника спрямовано на надання пріоритету соціально-моральному розвитку особистості, зокрема формування у дошкільників моральних цінностей, засвоєння ними морально-етичних норм тощо. Використання ігрової діяльності у процесі морального виховання дітей дошкільного віку не є випадковим явищем. Саме ця діяльність є провідною у зазначеному віковому періоді та має змогу виконувати безліч виховних функцій. Зокрема, у моральному розвитку особистості дошкільника.

Враховуючи на все це, нами було вирішено детально розглядати тему нашого дослідження: «Ігрова діяльність як засіб морального виховання дітей дошкільного віку».

Мета. Дослідити особливості використання ігрової діяльності як засобу морального виховання дітей дошкільного віку.

Матеріали та методи. Проблема морального виховання дітей дошкільного віку у науковому просторі є актуальною та широко розглядається у педагогічній науці. Здійснимо аналіз сучасних літературних джерел щодо напрямків розгляду зазначеної проблеми.

У сучасній педагогічній літературі можна знайти безліч наукових джерел, які присвячені саме віковим та психологічним особливостям процесу морального виховання дітей дошкільного віку.

Так, О. Михальчук у власному теоретичному дослідженні «Теоретичні аспекти морального виховання особистості дитини дошкільного віку» розкриває окремі особливості морального виховання дошкільників у різні періоди дошкільного дитинства (молодший, середній, старший дошкільний вік). Так, дослідниця вказує, що у молодшому дошкільному віці у дитини виникають перші уявлення про те, що добре, а що погано. У середньому дошкільному віці у неї яскраво виявляється позиція «захисника» норм поведінки, еталоном яких є дорослий. У старшому дошкільному віці моральні почуття і знання пов'язуються з почуттям обов'язку. Дитина у цьому віці здатна усвідомлювати моральний сенс власної поведінки [2].

Велику кількість науковців у галузі педагогіки привертає увагу проблема вибору засобів та методів для морального виховання дітей дошкільного віку. Наприклад, В. Короленко у своїй науковій статті «До проблеми морального виховання дітей дошкільного віку» радить використовувати для виконання цього виховного завдання такі засоби морального виховання як: казка; гра; творче завдання; праця; природа; спілкування з однолітками та дорослими

Оптимальні засоби морального виховання дітей дошкільного віку стали об'єктом вивчення й у праці дослідниці-педагога Н. Піки «Моральне виховання дітей дошкільного віку», яка виокремлювала потенціал таких засобів формування моральних якостей особистості дошкільника як:

- 1) художні засоби (література, мистецтво, кіно, музика і т. п.);
- 2) природа;
- 3) засоби власної діяльності (ігри, навчання, праця, спілкування);
- 4) оточення, соціум (сім'я, вихователі, однолітки) [3].

У сучасній педагогічній літературі вчені виокремлюють роль вихователя та сім'ї в процесі морального виховання дітей дошкільного віку

Так, О. Василенко у своїй роботі «Проблема морального виховання дітей дошкільного віку в умовах співробітництва ДНЗ і сім'ї» розкриває головні завдання

вихователя в процесі морального виховання дітей дошкільного віку. Зокрема, виділяє окремі завдання щодо організації співпраці вихователів та сім'ї у цьому процесі [1].

Результати. найчастіше конфлікти між дітьми виникають через ролі в іграх і з приводу володіння іграшками. Найбільше конфліктів зареєстровано через іграшки – 7 конфліктів з 20 зареєстрованих (35%); приблизно на тому ж рівні залишається кількість конфліктів через руйнування гри – 4 (20%); різко зростає число конфліктів через ролі – до 5 (25%); нові види конфліктів: при виборі загальної теми гри – 1 (5%); при визначенні ігрового сюжету – 1 (5%).

Висновки. Були досліджені особливості використання ігрової діяльності як засобу морального виховання дітей дошкільного віку.

Проаналізувавши літературу з питань морального виховання дошкільників, ми дійшли висновку, що проблема морального виховання дітей дошкільного віку у сучасній науковій педагогічній літературі розглядається у різноманітних напрямках. Мова йде про наступні: вікові та психологічні особливості морального виховання дошкільників, засоби та методи морального виховання дітей зазначеного віку, роль закладу дошкільної освіти, вихователів, сім'ї та оточення в процесі формування моральної вихованості особистості дошкільника тощо. Дошкільний вік є сенситивним віковим періодом для здійснення процесу морального виховання. Головна мета морального виховання дітей дошкільного віку – це регулювати їх почуття, бажання та поведінку, на основі моральних суспільних принципів та норм.

Список використаних джерел

1. Василенко О. М. Проблема морального виховання дітей дошкільного віку в умовах співробітництва ДНЗ і сім'ї. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2017. № 2. С. 36–43.
2. Михальчук О. О. Теоретичні аспекти морального виховання особистості дитини дошкільного віку. *Вісник Черкаського університету*. 2018. № 10. С. 59–65
3. Піка Н. В. Моральне виховання дітей дошкільного віку. Розвиток освітнього простору в системі роботи сучасних закладів дошкільної освіти: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, Україна, 16 червня 2020 року). Одеса : Центр прогресивної освіти «Генезум», 2020. С. 337–339.

Пацай Катерина Іванівна,

*студентка 13 ДО групи, спеціальності 012 Дошкільна освіта
факультету дошкільної освіти*

Науковий керівник: ст. викладач Барсуковська Г. П.

ТРУДОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Вступ: У період бурхливого розвитку інформаційних технологій, перед батьками та педагогічною спільнотою надзвичайно гостро постають питання залучення дітей до трудової діяльності. Відомо, що сучасні діти значно менше проводять часу на свіжому повітрі, а захоплюються комп'ютерними іграми чи безконтрольно відвідують мережу Інтернет. Тому питаннями трудового виховання дітей потрібно займатися, починаючи з раннього та дошкільного віку, коли гнучкість психіки дає змогу легко пристосовуватися до умов певної діяльності і засвоювати ті чи інші трудові уміння, а потім використовувати їх у житті.

Найважливішою складовою становлення особистості дитини дошкільного віку є розвиток фізичних, психічних, моральних та духовних якостей: «В умовах глобалізаційних змін на часі модернізація змісту дошкільної освіти, гуманізація її цілей та принципів, переорієнтація на розвиток особистості дитини як основний ресурс, що визначає поступальний рух суспільства» [1].

Мета: охарактеризувати особливості психічного розвитку дітей дошкільного віку засобами трудової діяльності.

Матеріали та методи. *Трудове виховання в ЗДО* – це процес формування у дітей суспільних мотивів трудової діяльності, поваги до праці дорослих, дбайливого ставлення до результатів праці інших.

Головна мета трудового виховання дошкільників – формування особистості дитини, а також її правильного ставлення до трудової діяльності.

У дошкільних закладах, удома, у суспільстві – скрізь діти стикаються з результатами праці дорослих і користуються ними. Підготовка до майбутньої трудової діяльності починається задовго до того, як дитина долучається до суспільно корисної праці. Необхідні для цієї діяльності психічні якості формуються під впливом умов життя і виховання.

Форми трудової діяльності дошкільнят різноманітні: самообслуговування, виконання чергових обов'язків, виконання доручень дорослих, догляд за кімнатними рослинами і тваринами, робота на території дитячого садка, вироби з паперу, картону, дерева, тканини тощо.

Трудове виховання покликане забезпечити вирішення таких завдань:

- психологічна підготовка особистості до праці (усвідомлення соціальної значущості праці, формування прагнення сумлінно і відповідально працювати, дбайливо ставитися до результатів праці тощо);
- практична підготовка до праці (озброєння вихованців необхідними знаннями, вироблення у них умінь і навичок трудової діяльності, виховання основ трудової культури);
- підготовка до свідомого вибору професії.

Важливим аспектом психологічної готовності до праці молодого покоління на сучасному етапі є розвиток самовідповідальності та розуміння необхідності дбати про себе. Це сприяє розвитку почуття відповідальності, підприємливості, ініціативи та творчого підходу до роботи.

У дошкільному віці дорослі відіграють особливо важливу роль в організації та керівництві трудовою діяльністю, оскільки вона тільки починає формуватися. Дорослі повинні залучати дітей до цієї діяльності, пояснювати її значення, спрямовувати та коригувати їхню поведінку, оптимістично оцінювати її результати.

Гра як основний вид діяльності дітей дошкільного віку сприяє формуванню позитивного ставлення до праці, її соціальних мотивів і моральних відносин. В іграх діти знайомляться з особливостями взаємин, мотивами трудової діяльності, якостями людей – усе це природні елементи гри, якщо вони не нав'язані ззовні.

Психологічні особливості дітей старшого дошкільного віку проявляються у різних ситуаціях. Вік 5-6 років – це старший дошкільний вік. Він є дуже важливим віком у розвитку пізнавальної сфери дитини, інтелектуальної та особистісної. Його можна назвати базовим віком, коли в дитини закладаються багато особистісних аспектів, опрацьовуються всі моменти становлення «Я»-позиції. Саме 90% усіх рис особистості дитини закладається у віці 5-6 років.

Спільна діяльність із дорослими замінюється самостійним виконанням прохань, інструкцій, наказів і вимог дорослих, а як постійний метод організованої та регульованої діяльності вводяться елементи систематичного навчання [2, 20].

Змістовні елементи ігрової діяльності варіюються в широких межах. Основні сюжети ігор стають дедалі складнішими та різноманітнішими, дедалі більш наближеними до реальних життєвих ситуацій. Розширюється діапазон ігрових ролей, розвивається здатність до типізації та індивідуалізації ролей. Дошкільнята дедалі частіше відтворюють різноманітні рольові стосунки в сюжетах, виявляють гнучкість, здатність варіювати рольову поведінку і добре орієнтуються в ігровій поведінці, яка відтворює гендерні стандарти рольової поведінки [3, 58].

Самооцінка стає адекватнішою, обґрунтованішою та розгорнутішою, збагачується досвід нормативної та оціночної поведінки, виробляються звички якісно характеризувати свою ігрову поведінку та вчинки, збагачується діапазон переживань результатів гри, моральних та естетичних проявів.

Головні психологічні особливості дітей дошкільного віку – це їхній пізнавальний розвиток, розширення кругозору. І всі ігри, спрямовані на це, дадуть хороший результат. В іграх діти виховуються як суб'єкти комунікативної діяльності, розвиваються соціальні почуття, формуються партнерські стосунки та збагачується досвід конструктивного міжособистісного спілкування. Виховуються два типи стосунків: ігрові та реальні (перші відображають стосунки в сюжетах і ролях, другі – стосунки партнерів і товаришів). Під час гри діти вчаться мови спілкування, взаєморозуміння, взаємопідтримки, узгодження своєї поведінки з поведінкою інших, ведення переговорів, обґрунтування власної думки та розподілу ролей у групі однолітків [4, 260].

Таким чином, досягнення у психічному розвитку дошкільника це потреба дошкільника увійти у світ дорослих, що виникає наприкінці раннього віку, зумовлює засвоєння ним позаситуативно-пізнавальної та позаситуативно-особистісної форм спілкування з дорослим, а також оволодіння широким колом видів діяльності – сюжетно-рольовою грою продуктивною, трудовою, побутовою. Пізнавальні процеси набувають довільного характеру, інтелектуалізуються. Важливими новоутвореннями особистості виступають моральні інстанції, супідрядність мотивів, диференційована самооцінка, усвідомлення своєї особистості. Центральним новоутворенням особистості дошкільника виступає нова внутрішня позиція, новий рівень усвідомлення свого місця в системі суспільних відносин, які породжують готовність дитини до суспільно значущої діяльності учіння.

Висновки. Значний вплив на психічний розвиток дітей дошкільного віку чинить трудова діяльність. Це можуть бути заняття такого напрямку: праця з самообслуговування, господарсько-побутова праця, праця в природі, ручна (художня) праця. Велику роль у формуванні правильних уявлень про працю відіграє сім'я, вона найбільше сприяє трудовому вихованню дітей. Діти спостерігають за роботою батьків, інших родичів, бачать, як вони цікавляться справами один одного, їх взаємодопомогу.

Наукові психолого-педагогічні дослідження і педагогічна практика засвідчують: уже трирічна дитина прагне до самостійності, елементарної трудової діяльності. Тому і вдома, і в дошкільному закладі слід підтримувати це прагнення малюка, формуючи постійну потребу в діяльності.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти України. Документ підготовлено авторською групою: Байер О. М., Безсонова О. К., Брежнева О. Г., Гавриш Н. В., Загородня Л. П., Косенчук О. Г., Корнєєва О. Л., Лисенко Г. М., Левінець Н. В., Машовець М. А.,

- Мордоус І. О., Нерянова С. І., Піроженко Т. О., Половіна О. А., Рейпольська О. Д., Шевчук А. С. Наказ МОНУ № 33 від 12.01.2021 р. «Про затвердження Базового компоненту дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-bazovogo-komponenta-doshkilnoyi-osviti-derzhavnogo-standartu-doshkilnoyi-osviti-nova-redakciya> (дата звернення 15.03.2024).
2. Долинна О. Праця – ефективний засіб формування предметно-практичної компетенції дошкільників. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2012. № 12. С. 16–27.
 3. Захарчук Н. Трудове виховання дошкільників. Семінар-практикум для вихователів. *Дитячий садок. Управління*. 2018. № 10. С. 11–15.
 4. Павелків Р. В., Цигипало О. П. Дитяча психологія: підруч. К. : Академвидав, 2015. 400 с.

Петренко Дар'я Андріївна,
магістрантка 61-1 МДО групи спеціальності 012 Дошкільна освіта
факультету дошкільної освіти
Науковий керівник: д-р пед. наук, проф. Загородня Л.П.

ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ ЗНАНЬ ПРО РІДНЕ МІСТО (СЕЛО) В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Вступ. Проблема формування у дітей старшого дошкільного віку знань про рідне село (місто) є складовою проблеми громадського і патріотичного виховання, оскільки відповідно визначеним Базовим компонентом дошкільної освіти першим серед завдань патріотичного і громадянського виховання є формування знань про рідний край, рідне місто (село).

Згідно з Концепцією національно-патріотичного виховання в системі освіти України, необхідна комплексна цілеспрямована діяльність органів державної влади, сім'ї та закладів дошкільної освіти щодо формування у дошкільників знань про рідний край, як складову «високої національно-патріотичної свідомості, почуття приналежності та любові до Батьківщини, готовності до виконання громадянського обов'язку, сприяння становленню України як правової, демократичної, соціальної держави» [1].

Одним з найважливіших виховних напрямів, окреслених Законом України «Про дошкільну освіту», є «виховання у дітей любові до України, поваги до родини, шанобливого ставлення до народних традицій і звичаїв, національних цінностей українського народу, державної та рідної мови, а також цінностей інших націй і народів, свідомого ставлення до себе, оточення та довкілля» [1]. Саме тому у всіх дошкільних закладах України приділяється значна увага вихованню в дітей любові до Батьківщини, рідного краю, рідного міста, рідного села, шанобливого ставлення до родини, поваги до народних традицій і звичаїв, державної та рідної мови, національних цінностей українського народу.

Мета: розглянути і проаналізувати систему роботи з формування у старших дошкільників знань про рідне місто (село).

Матеріали та методи: аналіз, літератури з проблеми національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку, синтез, узагальнення, порівняння, представлення характеристики засобів ознайомлення з рідним містом (селом) дітей старшого дошкільного віку.

Результат. Різні аспекти національного і патріотичного виховання дітей дошкільного віку досліджувалися Л. Артемовою, А. Богуш, Н. Гавриш, Н. Глуховою,

О. Денисюк, О. Дроб'язко, О. Кононко, Н. Лисенко, Л. Лохвицькою, С. Матвієнко, Т. Поніманською та ін.

В їх робота висвітлюються теоретичні засади народознавства, зміст і методика ознайомлення дітей з українською національною культурою, літературою, мистецтвом; розкривають методичні прийоми ознайомлення дітей з державними і національними символами, побутом, святами, звичаями, обрядами, іграми, народним промислом.

Для здійснення процесу формування знань дітей старшого дошкільного віку про рідне місто чи село в закладі дошкільної освіти, в групі необхідно, як зазначає О. Кононко, «створити максимально можливі умови для індивідуального освітнього предметно-розвивального середовища» [2].

Якщо вихователям вдається зробити дошкільний заклад «другим домом» дитини, то почуття вже існуючої до рідного дому приязні закріплюється і з роками переходить у сферу приємних і дорогих спогадів вже дорослої людини про рідний дім, дитячий садок, рідне місто чи село, рідний край і Батьківщину. Життя у дитячому садку повинне забезпечити дітям емоційний комфорт: заклад дошкільної освіти повинен сприйматися дитиною, як другий рідний дім, де б дитина безпечно почувала себе, була відкритою і доброзичливою.

У закладі створюється середовище для формування знань старших дошкільників про рідне місто чи село, його природу, історію, культуру. Так, завдання вихователів О. Дроб'язко вбачає «у наданні дітям знань про назви міста (села), його вулиць, на яких розташовані будинки, де мешкають діти, дитячий садок, пошта, лікарня тощо. Необхідно, щоб у дошкільному закладі були «яскраво оформлені краєзнавчі та народознавчі куточки, великий стенд патріотичного виховання, де розміщені відомості про основні державні символи: герб, гімн, прапор, адже дітей знайомлять із символікою України, розповідають, що у кожної країни є свій прапор, герб, гімн; розповідають про історію України та її державних символів» [3, с. 18].

З метою ознайомлення дітей з містом чи селом Н. Глухова радить проводити прогулянки, спостереження, екскурсії, подорожі, під час яких вихователь розповідає про вулиці, визначні місця (пам'ятники чи будівлі), звертає увагу на природні об'єкти – дерева, квіти тощо [4, с. 16].

До ефективних методів і форм організації роботи з ознайомлення старших дошкільників з природою рідного краю відносять екскурсії до парків, гаїв, дендраріїв, аквапарків; розповіді вихователя; бесіди з краєзнавцями, біологами, сільськогосподарськими працівниками, узагальнюючі бесіди; розгляд ілюстративних матеріалів; читання та інсценування творів художньої літератури про природу; запрошення членів родини у дитячий садок; проведення разом з батьками піших переходів, походів тощо[4].

Краєзнавчі об'єкти є головним джерелом знань про рідну місцевість, за основними напрямками вивчення, як зауважує В. Будак, їх умовно можна поділити на такі групи: адміністративно-територіальні (населений пункт, район, область, край, країна); культурно-мистецькі (театри, музеї, бібліотеки, навчальні заклади); історичні (пам'ятки, заповідники, музеї та ін.); природні (рельєф, гори, низовини, водойми; корисні копалини, рослини і тварини); економічні (заводи, господарства, шахти) [5, с. 36].

У значенні рідного міста чи села визначають: адміністративний район, область, державу, важливо, щоб діти розуміли визначальні ознаки рідної місцевості: традиції та звичаї, духовні та матеріальні цінності, трудова діяльність та побут народу, що характерні виключно для території рідного краю.

Як вважають науковці, формуванню розуміння дітьми понять «рідна земля», «Батьківщина», «рідний край», «рідне місто», «рідне село», знаходженню їх відмінних рис та схожості сприяють спостереження на прогулянках та екскурсіях, на яких кожне поняття вихователь повинен мотивувати. Адже саме від цього залежить якість і конкретність поставлених завдань формування знань про природу рідного міста чи села.

У процесі ознайомлення дошкільників з природою рідного краю використовують різні методи: наочні (спостереження, розгляд картин, демонстрація відеофільмів); практичні (дослід, ігровий метод, праця); словесні (розповіді вихователя, читання художніх творів, бесіди). Однак, найголовнішим із методів ознайомлення дошкільників з природою рідного краю є розповідь вихователя.

Важливим напрямом роботи з виховання любові до рідного міста чи села є формування у дітей знань про людей рідного краю. Старші дошкільнята повинні пізнати найбільші історичні та духовні цінності рідного краю, а їхні любов, повага і зацікавленість українським народом, його історією, традиціями, культурою мають виходити за межі села, міста.

Висновки. Отже, національно-патріотичне виховання є одним із пріоритетних напрямів сучасної української науки. Вагомим засобом патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку є ознайомлення з рідним містом (селом), його історією, культурою, відомими постатями, природою.

Список використаних джерел

1. Збірник нормативних документів. Серія: Дошкільна освіта. (Базовий компонент дошкільної освіти в Україні, ЗУ «Про дошкільну освіту», «Про освіту», Державна національна програма «Освіта України XXI століття», Конституція України, Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України від 16.06.2015 № 641, Закон України «Про дошкільну освіту, Лист МОН України «Про організацію національно-патріотичного виховання у дошкільних навчальних закладах», Програми розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкільля», «Дитина» та ін.) Харків: Школа, 2021. 547 с.
2. Кононко О., Матвієнко С. Специфіка патріотичного виховання у дошкільному дитинстві: колективна монографія. Ніжин: НДУ, 2020. С. 169–198.
3. Дроб'язко О. Дошкільнятам про державні символи України: інтегровані заняття. Тернопіль: Мандрівець, 2018. 63 с.
4. Глухова Н. Емоційне спілкування дитини з природою як умова творчого осягнення. *Дошкільне виховання*. 2011. №10. С. 16–19.
5. Будах В. Патріотичне виховання молоді в глобалізаційний вік: зарубіжний досвід. *Науковий вісник. Педагогічні науки*. 2019. Вип. № 4 (67), грудень. С. 36–39.

Потапенко Каріна Валеріївна,

*студентка 61-1 МДО групи спеціальності 012 Дошкільна освіта
факультету дошкільної освіти*

Науковий керівник: д-р пед. наук, проф. Загородня Л.П.

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ НАРОДНОЇ ГРИ

Вступ. Демократичні процеси в нашій державі активізують вироблення нових суспільних вимог до освіти, зокрема її дошкільної ланки як основи соціокультурного

становлення особистості. Про це свідчать основні державні документи в галузі освіти: Закон України «Про дошкільну освіту», Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття), Базовий компонент дошкільної освіти в Україні, – які спрямовують фахівців з дошкільної освіти на пошук оптимальних шляхів особистісного розвитку дошкільників, розкриття механізмів формування їхньої життєвої компетентності як здатності в міру своїх вікових можливостей самостійно виробляти позитивне ставлення до світу, людського оточення і самих себе.

Розвиток мовлення в дошкільній освіті завжди посідав провідне місце, що відображено в освітніх програмах для дітей дошкільного віку. Проте сам підхід до його усвідомлення, до організації мовленнєвої роботи в закладах дошкільної освіти змінювався неодноразово відповідно до чинної в різні часи освітньої парадигми. Провідну роль у формуванні мовленнєвої компетентності дошкільників відіграє ігрова діяльність, оскільки вона є провідною в цьому віці. Особливе місце серед низки ігор займають народні.

Народні ігри – це ігри, які походять з давніх – давен, їх побудовано з урахуванням етнічних особливостей (хороводи, забави, ігри з народною іграшкою тощо) [4].

Мета: полягає у представленні результатів дослідження з формування комунікативної компетентності в дошкільників засобом народної гри.

Матеріали та методи: науковий пошук передбачає використання таких методів дослідження: теоретичні – аналіз наукової літератури і нормативних документів дошкільної освіти, синтез, порівняння; емпіричні – спостереження та статистичні – здійснення аналізу емпіричних даних.

Результати. Роль ігрової діяльності у формуванні комунікативної компетентності дошкільника важко переоцінити. Адже завдяки грі цей процес відбувається природним шляхом. Гра для дітей є активною формою пізнання навколишньої дійсності, своєрідним шляхом освоєння довкілля порівняно з працею і навчанням. Н. Дятленко переконує, що саме у процесі гри практичне (діяльнісне) ознайомлення дошкільників зі світом відбувається раніше, ніж оволодіння теоретичними знаннями [2].

Народна гра в старшому дошкільному віці є провідним видом діяльності і водночас важливим ефективним і доступним способом формування комунікативної компетентності у дітей. Під час народної гри діти навчаються спілкуватися з дорослими та ровесниками, розвиваються їхні навички взаємодії і здатність до спілкування [3].

Спираючись на зміст освітнього напрямку «Мовлення дитини» Базового компонента дошкільної освіти [1] ми провели дослідно-експериментальну роботу з вивчення формування комунікативної компетентності в дітей старшого дошкільного віку засобом народної гри.

Метою педагогічного експерименту було перевірити ефективність використання народних ігор у процесі формування комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку. Для цього було сформовано 2 групи дітей, одну з них ми визначили як експериментальну (ЕГ) – 13 дітей, а іншу як контрольну (КГ) – 13 дітей.

На основі теоретичного аналізу змісту БКДО, освітніх програм для ЗДО та наукових досліджень в галузі розвитку мовлення в дошкільників, ми виділили такі критерії сформованості комунікативної компетентності в дітей: розмовне мовлення, діалогічне мовлення, та зв'язне мовлення. Для кожного критерію ми визначили відповідні показники та дібрали діагностичні методики.

За результатами констатувального етапу експериментального дослідження виявлено, що сформованість комунікативної компетентності в дітей старшого дошкільного віку обох груп знаходиться переважно на середньому та низькому рівнях.

На другому етапі дослідження – формувальному, була розроблена та впроваджена система розвивальних занять з використанням народних ігор для старших дошкільників. Були проведені такі заняття «Мовна веселка: гра у слова», «Театралізована вистава: фрагменти казок», «Мандрівка казковими шляхами: казковий квест» та інші. Заняття були спрямовані на розвиток комунікативних навичок через активну участь у грі та спілкуванні. В ході дистанційних занять використовувалися відео зв'язок та онлайн-платформи для зручності проведення інтерактивних ігор та спілкування з дітьми. Найбільший інтерес у дітей викликали такі народні ігри: «Коза-дереза», «Веселі малюнки», «Шахи», «Перегони», «Загадки».

Порівняльний аналіз отриманих після контрольного етапу експерименту даних, засвідчив помітніші зміни в рівнях сформованості комунікативної компетентності в дітей експериментальної групи. Так, високий рівень в ЕГ показали 4 дитини (30,8%), в КГ – 2 дитини (15,4%); середній рівень в ЕГ продемонстрували 9 дітей (69,2%) та в КГ – 9 дітей (69,2%); низький рівень ЕГ – не виявили, в КГ – 2 дитини (15,4%).

Висновки. Отже, проведене експериментальне дослідження підтвердило значний вплив народних ігор на формування комунікативної компетентності в старших дошкільників. Вони не лише сприяють співпраці, творчості та взаєморозумінню, але й надають дітям можливість вчитися через гру, що є найефективнішим способом для дітей у цьому віці. Народні ігри створюють унікальне середовище для розвитку мовлення, слухання, висловлювання власних думок та співпраці з іншими.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf.
2. Дятленко Н. Лялька як персона, або нові можливості застосування ляльки в педагогічному процесі. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2017. №5. С.9–14.]
3. Приступа Є. Українські народні ігри : монографія / Є. Приступа, В. Левків, О. Слімаковський. Львів : ЛДУФК, 2012. 432 с.
4. Русова С.Ф. Дошкільне виховання. Вибрані педагогічні твори : У 2 кн. Кн. 1. К.: Либідь, 1997. С. 328.

Романенко Аліна Вадимівна,

*студентка 4 курсу 42-ДО групи спеціальності 012 Дошкільна освіта
факультету дошкільної освіти*

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Марєєва Т.В.

РОЗВИТОК ДРІБНОЇ МОТОРИКИ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ДИСЛАЛІЄЮ ЗАСОБОМ ГРИ

Вступ. Одним із важливих аспектів розвитку дошкільника в період підготовки його до школи є розвиток дрібної моторики та координації рухів пальців рук. Проблема підвищення ефективності роботи педагогів щодо розвитку дрібної моторики та координації рухів пальців рук дітей 5-6 років не втрачає своєї актуальності. Це обумовлено тим, що дрібна моторика являє собою сукупність скоординованих рухів, дій нервової, м'язової та кісткової систем, часто у поєднанні з зоровою системою у виконанні дрібних та точних рухів долонями та пальцями рук. Мовленнєвий розвиток дитини грає важливу роль як у її комплексному розвитку, так і при підготовці до школи.

У дошкільний період мовлення активно формується, виконуючи дві основні функції – комунікативну та інтелектуальну.

Мета – теоретично обґрунтувати, експериментально перевірити та визначити зміст корекційної роботи з розвитку дрібної моторики у дітей старшого дошкільного віку з дислалією засобом гри.

Методи. Проведений аналіз наукової літератури показав, що проблема корекції мовлення у дітей із дислалією не втратила своєї актуальності і на сучасному етапі. З праць учених були отримані дані про закономірності розвитку фонетичної та фонематичної систем мовлення, механізми вимови, сучасні підходи в психолінгвістиці до корекції вимовної сторони мовлення; про особливості порушення вимовної сторони мовлення у дітей з дислалією та шляхи її корекції. Обстеження рівня розвиненості дрібної моторики у дітей дошкільного віку з дислалією здійснювали використовуючи такі діагностичні методики: «Розвиток дрібної моторики рук», «Проби Р. Заззо на виявлення синкінезій», «Проби «на праксис пози», «Перебір пальцями», «Графічні проби». Виконання завдання за кожною з методик оцінювалося за 4-бальною шкалою, де 4 бали - відповідає високому рівню розвиненості дрібної моторики, 3 бали - середньому, 2 бали - низькому, а 1 бал – негативному, або нульовому.

Результати. Дислалія – це дефекти вимови звуків за відсутності проблем зі слухом та іннервацією артикуляції. У дітей дислалія виражається у вигляді невміння вимовляти той чи інший звук, заміни одного звука іншим, спотворення наявних звуків [4]. Зміст логопедичної роботи з корекції порушень звуковимови умовно може бути поділено на три основні етапи, кожен з яких має певну мету. Підготовчий етап – включення дитини до логопедичного процесу. На цьому етапі відбувається встановлення емоційного контакту з дитиною [1], а також розвиток її дрібної моторики, що створює передумови для більш успішної подальшої корекційної роботи з подолання порушень звуковимови.

Дрібна моторика – сукупність скоординованих дій нервової, м'язової та кісткової систем, часто у поєднанні з зоровою системою. Вона має значення при виконанні дрібних та точних рухів долонями та пальцями рук. Про необхідність та важливість розвитку дрібної моторики частіше говорять і пишуть тоді, коли йдеться про маленьких дітей [2]. В. Г. Панок вказує, що у молодших та середніх групах закладів дошкільної освіти у багатьох дітей спостерігаються відхилення у розвитку рухів пальців рук: рухи неточні, не координовані, спостерігаються труднощі ізольованих рухів пальцями [6, с.2]. Специфіка роботи вихователя, що працює з дітьми з порушеннями мовлення, полягає в наступному: кожне заняття і низку режимних моментів треба починати з нормалізації тону і розминки для рук (пальчикова гімнастика), вчити дітей проводити масаж для рук самостійно. Це робиться в ігровій формі, разом із вихователем, який читає віршований текст та показує рухи. Для цього доцільно дібрати комплекс доступних вправ, що передбачають виконання різноманітних за змістом та характером рухів [3]. Педагоги мають демонструвати вправи, рухи, називати прийоми роботи. Під час продуктивної діяльності діти повинні повторювати рухи в повітрі за вихователем [2].

Для того, щоб виявити особливості розвитку дрібної моторики рук у дітей дошкільного віку з дислалією, ми провели дослідно-експериментальне дослідження на базі Кролевецького дошкільного навчального закладу «Оленка». Для цього ми відібрали 2 групи дітей старшого дошкільного віку: 20 дітей з дислалією по 10 дошкільників у контрольній та експериментальній групах. Дослідження проходило у три етапи. На першому етапі ми констатували рівень розвитку дрібної моторики в дітей старшого дошкільного віку з дислалією. Мета констатального етапу експериментального

дослідження полягала у виявленні вихідного рівня розвитку дрібної моторики рук у дітей старшого дошкільного віку із дислалією. Отримані результати констатувального етапу дослідно-експериментальної роботи показують, що рівень розвитку дрібної моторики рук у дітей в обох групах подібний. Виявлено однакове співвідношення середнього рівня (40%) розвитку дрібної моторики у дітей як експериментальної, так і контрольної групи. Діти виконували завдання правильно, але спостерігалися деякі труднощі у процесі їх виконання. В однієї дитини оптико-кінестетична організація руху виконується не зовсім точно, іноді за допомогою другої руки. Інша – має невелике порушення плавності в графічній пробі, координація рухів у неї сформована на достатньому рівні, але є невелике порушення, оскільки вона часто збивається. У контрольній групі діти з високим рівнем розвитку дрібної моторики становлять 10% і в експериментальній групі теж аналогічне значення – 10%. Двоє дітей виконували всі запропоновані завдання правильно та точно. Одна дитина мала невелике порушення плавності у графічній пробі. Діти з низьким рівнем розвитку дрібної моторики рук в контрольній та в експериментальній групі становлять 40%. В однієї дитини не вийшла проба «Перебір пальців» у більш прискореному темпі, в «Графічній пробі» у неї була відсутність топографічної схеми. Інша – не змогла впоратися з пробою Заззо, у неї спостерігалася нескоординованість пальців рук, вона не могла сформувати запропоновану позу у пробі оптико-кінестетичної організації рухів. Також є і негативний рівень. Він становив 10% в обох групах. Ці діти мали проблеми майже у всіх діагностичних завданнях, крім «Графічних проб».

Робота з розвитку дрібної моторики повинна проводитись регулярно, адже саме тоді буде досягнутий вагомий результат від цих спеціальних вправ. На контрольному етапі в експериментальній групі високий рівень становить 40% (4 дитини), середній рівень 50% (5 дітей), низький рівень 10% (дитина). У контрольній групі високий рівень розвитку дрібної моторики становить 20% (2 дитини), середній рівень 40% (4 дітей), низький рівень 30% (3 дітей) та негативний 10% (1 дитина). Високий рівень розвитку дрібної моторики рук на контрольному етапі зріс на 10% у контрольній групі. В експериментальній групі 30% дітей перейшли із середнього рівня на високий рівень розвитку дрібної моторики рук. Середній рівень в експериментальній групі піднявся на 10%, на це вплинуло те, що чотири дитини з низького рівня перейшли на середній рівень. У контрольній групі 10% з низького рівня перейшли на середній рівень. Низький рівень розвитку дрібної моторики рук у контрольній групі знизився на 10%, а в експериментальній групі знизився на 30%. У контрольній групі негативний рівень змінив своє співвідношення як на констатувальному, так і на контрольному етапах. Таким чином, у дітей обох груп, порушено координацію рухів, темп виконання завдань повільний, вони швидко втомлюються. Динамічна організація рухів долонь і пальців рук у більшості випадків характеризується складністю плавного відтворення запропонованих рухів, наявністю додаткових рухів, персеверацій, перестановок.

Зазначимо рекомендації щодо розвитку дрібної моторики рук у дітей старшої групи з дислалією. Це може бути масаж, пальчикова гімнастика, ігри з крупами, ігри з дрібними предметами (конструктором, мозаїкою, пазлами, намистом, гудзиками), ліплення з різних матеріалів (солоне тісто, пластилін, глина, звичайне тісто), lego-конструювання – це ціла палітра гри, яка охоплює конструкторсько-будівельну, вільну, сюжетно-рольову, розвивальну, рухливу гру та гру з уявою; гру індивідуальну, самостійну та гру в парах, у міні-групах, групах та командах; гру з однолітками та гру з дорослими тощо[5].

Висновки. Таким чином, все вищевикладене говорить про взаємозв'язок між розвитком мовлення і формуванням дрібної моторики. Розвиток рухового апарату є фактором, що стимулює розвиток мовлення, і йому належить провідна роль у формуванні нервово-психічних процесів у дітей.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти. За редакцією Богуша А. М., Беленької Г. В., Богиніч О. Л. та ін; наук. керівник: А. М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф., д. п. н. Київ: ТОВ «МЦФЕР–Україна», 2020. 26 с.
2. Гніда Т.Б. Обґрунтування соціально-педагогічних умов корекції дітей дошкільного віку з дислалією. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2017. Вип. 33 (86). С. 475-481.
3. Данілавичюте Е. А. Діагностика стану сформованості складових мовленнєвої діяльності, що зумовлюють оволодіння навичкою читання. *Теорія і практика сучасної логопедії: Збірник наукових праць*: Вип. 3. К.: Актуальна освіта, 2016. С. 119–135.
4. Єжова О. О. Сутність організаційно-педагогічних умов педагогічного процесу. *Психолого-педагогічні науки*. 2019. № 3. С. 34–43.
5. Журавльова Л. С. Сучасні підходи до вивчення порушень мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки): збірник наукових праць*. Вип. 8; Кам'янець-Подільський, 2016. С. 89–101.
6. Панок В. Г. Стан і стратегічні напрями розвитку психологічної служби системи освіти. *Практична психологія та соціальна робота*. Київ, 2018. № 8. С. 1–7.

Рушенко Ірина Сергіївна,

*студентка 11-ДО групи спеціальності 012 Дошкільна освіта
факультету дошкільної освіти*

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Тітаренко С.А.

ФОРМУВАННЯ У ДОШКІЛЬНИКІВ ПОЗИТИВНОЇ САМООЦІНКИ

Вступ. Дошкільне дитинство – дуже важливий період у житті дитини, під час якого відбувається становлення особистості, первинне пізнання навколишнього світу та своїх взаємин, ускладнення та усвідомлення переживань, збагачення емоційно-почуттєвої сфери новими емоціями та мотивами. Тому дошкільний вік слід розглядати як початковий етап власне розвитку особистості, оскільки саме в цей час вперше з'являється система супідрядних мотивів, які формують єдність особистості. Тому питання цілісного розвитку дитини як особистості є однією з головних цілей дошкільної освіти на сучасному етапі.

Одним з аспектів розвитку особистості дитини дошкільного віку є розвиток самооцінки. Оскільки самооцінка є основою для формування самоставлення особистості, то повне, чітке і, головне, адекватне уявлення дитини про себе є необхідною умовою її особистісного та духовного розвитку.

Спеціальні дослідження О. Кононко, О. Савченко, О. Винославської, С. Тищенко, Л. Уманець та інших присвячені вивченню самооцінки у дітей дошкільного віку. Зокрема, у дослідженні О. Савченко самооцінка розглядається як оцінка людиною самої себе. На думку автора, самооцінка виконує регулятивну та захисну функцію і є центральним компонентом «Я-концепції». Вітчизняні дослідники І. Бех, О. Кононко, Т. Поніманська, І. Печенко активно вивчали проблему соціальної впевненості поведінки

дітей. Психологічні умови самооцінки, самоставлення та вплив пізнавальної активності на формування самооцінки вивчалися в дослідженнях Н. Дятленко та І. Литвиненко.

У дослідженнях зарубіжних психологів самооцінка розглядається як складова «Я-концепції» і формується під впливом інших (Дж. Мід, Т. Шибутані); Р. Барнс і К. Роджерс ототожнюють самооцінку з ціннісним ставленням, самоповагою, в контексті понять «Я» і «внутрішній світ». Г. Маркус розглядає саморефлексію та оцінювання як багатоступеневий процес, в якому діти навчаються за допомогою значущих дорослих.

Метою даного дослідження є теоретичне обґрунтування педагогічних умов формування позитивної самооцінки у дітей старшого дошкільного віку в освітньому процесі закладу дошкільної освіти.

Матеріали та методи: вивчення, аналіз і узагальнення психолого-педагогічної літератури з даної проблеми.

Результати. Самооцінка як психологічна категорія є важливим елементом поведінки особистості, впливає на формування образу соціальної реальності, визначає якість контактів у соціумі, забезпечує рівень довіри до різних джерел інформації та забезпечує появу зворотного зв'язку в усіх проявах взаємодії. Самооцінка має важливе значення для загального розвитку особистості, успішності в навчальній діяльності, професійної орієнтації, вибору життєвого шляху та ставлення до дійсності. Від правильного сприйняття свого «Я» та відсутності певних «деформацій» у ставленні до себе залежить майбутнє людини, вибір життєвого шляху та якість життя в цілому.

Згідно з психологічним словником, самооцінка є ключовим структурним компонентом самосприйняття людини і відіграє важливу роль в управлінні її поведінкою. Самооцінка розвивається з раннього дитинства під впливом оцінки дорослих і спочатку включає сприйняття дитиною своєї зовнішності та певних фізичних якостей [2, с. 184].

Самосвідомість, як один із ключових показників особистісного та індивідуального розвитку людини, починає свій розвиток із самоспостереження, тобто спостереження, спрямованого на самого себе та самопізнання. У реальному житті дошкільника самопізнання постає в інтеграції окремих внутрішніх процесів: самосвідомості, емоційно-ціннісного ставлення до себе та саморегуляції поведінки в різних взаємодіях з людьми.

Саморегуляція передбачає використання наслідків самопізнання та емоційно-ціннісного ставлення до себе. О. Кононко зазначає, що саморегуляція – це регуляція дитиною власної поведінки та діяльності, яка відбувається на всіх етапах формування поведінки, від мотивації до самооцінки кінцевого результату. Здатність дітей дошкільного віку приймати поведінкові рішення на основі уявлень про власні можливості є ознакою того, що саморегуляторна свідомість дитини вдосконалюється [1, с. 121].

Самосвідомість виникає в безпосередньому русі дитини від одного знання до іншого, його уточнення, поглиблення та розширення. Р. Павелків розглядає самопізнання як основу для існування та вираження самосвідомості. На першому етапі самопізнання відбувається через різноманітні форми зовнішніх співвіднесень дитини з іншими [3].

Діти вчать від батьків і педагогів, як не треба поводитися. Цей процес впливу запускає низку механізмів, таких як копіювання батьківських моделей поведінки, сприйняття батьківських словесних інструкцій і порівняння поведінки батьків з поведінкою інших людей. Батьки та вихователі повинні пам'ятати, що визнання правильної поведінки дітей є більш важливим для розвитку їхнього характеру, ніж осуд.

Однак недоречно похвала може завдати дітям непоправної шкоди, тоді як доречне покарання може бути дуже корисним. Найважливіше правило, якого повинні дотримуватися дорослі, засуджуючи і заохочуючи, – оцінювати лише вчинки і поведінку дитини, а не саму дитину.

Схвалення має два компоненти: судження дорослого і висновок дитини. Судження має являти собою чітку позитивну оцінку намірів і вчинків дитини, і має бути висловлене таким чином, щоб дитина могла зробити беззаперечно реалістичні висновки про себе. Адже те, що хлопчики та дівчатка говорять про себе у відповідь на слова дорослих, згодом буде повторюватися в їхній свідомості. Ці внутрішні позитивні оцінки багато в чому визначають позитивну оцінку дитиною себе і навколишнього світу.

О. Кононко зазначає, що Я-концепція дитини, тобто її система поглядів на власну особистість, удосконалюється в процесі її взаємин з дорослими та однолітками. Як підкреслює науковець, особливого значення тут набуває процес міжособистісного спілкування [1, с. 121].

Р. Павелків також вказує на те, що важливу роль у формуванні самооцінки дітей дошкільного віку відіграють дорослі у процесі спілкування. При цьому науковець розглядає їх з урахуванням особистісних рис і стилів спілкування авторитетних дорослих, поведінки дорослих у процесі взаємодії, їхнього вміння висловлювати думки, здатності об'єктивно оцінювати поведінку та особистісні якості дітей, їхні особистісні відмінності та статус у співтоваристві однолітків. Вона підкреслює, що це дуже важливо для дітей [3, с. 359 – 360].

У дошкільному віці діти можуть пройти перші етапи прийняття себе, своїх мотивів і потреб у світі взаємовідносин. Тому в цей період важливо закласти основи для розвитку адекватної самооцінки. Самооцінка дитини дошкільного віку залежить насамперед від того, як вона спілкується з дорослими. Для формування позитивної самооцінки у дітей оціночні судження дорослого про їхню діяльність і поведінку повинні бути точними і обґрунтованими, відігравати стимулюючу роль і викликати зусилля дитини, спрямовані на досягнення результату. Отже, адекватна самооцінка дитини є не вродженою характеристикою організму, а складним особистісним утворенням, яке проходить процес становлення і розвитку в структурі всіх особистісних характеристик дитини.

У дошкільному віці діти починають краще усвідомлювати власну поведінку, почуття та думки, набувають елементарних навичок оцінювати свої здібності з точки зору цінності та значення, переходять до більш адекватної поведінки та вчинків.

Висновки. Аналіз розвитку самооцінки у дітей дошкільного віку, яка вважається ядром самосвідомості особистості, показує, що основними чинниками, які впливають на формування самооцінки в різні вікові періоди, є оцінка дорослого як відправна точка для формування самооцінки дитини, стиль сімейного виховання, різні види соціальної взаємодії (серед яких типовою є ігрова діяльність), досвід діяльності та спілкування і взаємодії дитини з іншими людьми. Позитивна самооцінка дітей дошкільного віку є своєрідним результатом їхньої самосвідомості і відображає рівень їхньої Самооцінка дітей дошкільного віку значно змінюється на кожному віковому етапі її становлення, починаючи з раннього дитинства, для якого характерна нестійка самооцінка з переважанням емоційного компонента «Я – хороша дитина», через розвиток самостійності дитини, більш диференційоване та глибоке самосприйняття, а також під впливом різних факторів, таких як спілкування з дорослими та однолітками, ігрова діяльність. Результати дослідження показали, що самооцінка суттєво відрізняється на

кожному віковому етапі її формування, починаючи від старшого віку, коли формується досить стійка та адекватна самооцінка, під впливом

Список використаних джерел

1. Кононко О. Л. Соціально-емоційний розвиток: навч. посіб. для вищ. навч. закладів. Київ: Освіта, 1998. 255 с.
2. Короткий психологічний словник / за ред. проф. В. І. Войтка. Київ: Вища школа, 1976. С. 184-185.
3. Павелків Р. В., Цигипало О. П. Дитяча психологія : навч. посіб. Київ : Академ-видав, 2008. 432 с.

Свирид Яна Володимирівна,
магістрантка 61-ІМДО групи спеціальності 012 Дошкільна освіта
факультету дошкільної освіти
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Марєєва Т.В.

РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ ЛЯЛЬКОВОГО ТЕАТРУ

Вступ. Проблема розвитку мовлення дітей дошкільного віку завжди була і залишається актуальною. Як зазначає Л. Калмикова [5], мовленнєвий розвиток дитини - складний процес оволодіння рідною мовою як засобом спілкування і пізнання навколишнього світу. На думку Т. Піроженко [4], дошкільний вік є сензитивним періодом формування всіх сторін мовлення: фонетика, лексика, граматика, зв'язне мовлення.

Метою даної роботи є теоретичне обґрунтування доцільності використання лялькового театру як засобу розвитку мовлення у дітей старшого дошкільного віку.

Матеріали та методи. Для досягнення мети були використані такі методи: аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури з проблем дослідження, вивчення й узагальнення передового педагогічного досвіду використання театралізованої діяльності в ЗДО. Матеріалами дослідження виступили наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених з питань розвитку мовлення, театральної педагогіки, інноваційних розробок педагогів-практиків.

Результати. Театралізована діяльність є одним із ефективних засобів розвитку дитячого мовлення. За твердженням О. Олійник [2], театральна гра знайомить дітей з навколишнім світом через образи, кольори, звуки, активізує словниковий запас, сприяє засвоєнню звукової культури мовлення. Ідею ролі театралізованих ігор у мовленнєвому розвитку дошкільників розвиває А. Омеляненко [3], вказуючи, що під час таких ігор діти оволодівають багатьма навичками: вивчають напам'ять невеликі літературні твори, інсценують казки, придумують власну історію.

На думку Л. Алексєєнко-Лемовської [1], лялька в дошкільному віці є універсальним засобом розвитку дитини. У своєму дослідженні вона зазначає, що використання лялькового театру сприяє збагаченню та активізації словникового запасу дітей за рахунок емоційно забарвлених висловлювань та уточнення значень слів. Наприклад, під час вистави «Колобок» діти активно засвоюють нову лексику: хлібець, скалочка, скоринка, гупати, відбитися тощо.

Л. Агамер'янц [6], зазначає, що робота з ляльками позитивно впливає на розвиток діалогічного та монологічного мовлення старших дошкільників. Під час розігрування

сценок між героями виступають жваві діалоги, які збагачують мовлення дітей новими зразками розмовних формул. Наприклад, складання самостійних розповідей за сюжетними картинками чи переказ відомих казок з допомогою ляльок розвиває монологічне мовлення.

Висновки. Таким чином, лялька та лялькові вистави виступають не тільки особливим видом розваги, а й потужним інструментом розвитку мови та мовлення дітей. Участь у театралізованих іграх дозволяє розширювати словниковий запас, формувати навички діалогічного та монологічного мовлення, засвоювати граматичні норми в яскравій, привабливій формі.

Список використаних джерел

1. Алексєєнко-Лемовська Л. В. Збагачення словника дітей старшого дошкільного віку в театральній діяльності: монографія. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2021. 184 с.
2. Олійник О. М. Театральна-ігрова діяльність в умовах дошкільного навчального закладу : навч.-метод. посіб Кам'янець-Подільський : Волощук В. О., 2017. 163 с.
3. Омеляненко А.В. Навчання дітей старшого дошкільного віку складати розповіді-роздуми: монографія Донецьк: Юго-Восток, 2009. 203с.
4. Піроженко Т.О. Ігрова діяльність дошкільника : молодший дошкільний вік. Київ : Генеза. 88 с.
5. Психологія мовлення і психолінгвістика: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Калмикова Л.О., Калмиков Г.В., Лапшина І.М., Харченко Н.В.; За заг. ред. Л.О. Калмикової. К. : Переяслав-Хмельницький педагогічний інститут, в-во «Фенікс», 2008. 245 с.
6. Створення освітньо-ігрового середовища для розвитку комунікативно-мовленнєвих навичок дошкільників: посібник / Уклад. Л. М. Агамер'янц. Слов'янськ : Вид-во Б. І. Маторіна, 2019. 83 с.

Сес Тетяна Михайлівна,

студентка ІІ-ДО групи, спеціальності 012 Дошкільна освіта

факультету дошкільної освіти

Науковий керівник: ст. викладач Барсуковська Г. П.

ТРУДОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ДОШКІЛЬНИКІВ

Вступ. У сучасних умовах розумовий розвиток дошкільника, формування та розвиток у нього базових інтелектуальних умінь, ключових компетентностей є актуальною проблемою теорії та практики виховання. Значимість формування інтелектуальних умінь у найяскравішій формі проявляється на початковій стадії навчання, оскільки дошкільний вік є сенситивним періодом для їх становлення. Тому проблема трудової діяльності як засобу розумового виховання дітей дошкільного віку є досить актуальною сьогодні.

У роботах зарубіжних та вітчизняних учених зазначається, що оптимальним періодом для розумового виховання є дошкільне дитинство. Власне показниками високого рівня розумового розвитку дітей дошкільного віку за даними психолого-педагогічної науки є: активне й усвідомлене, винахідливе та цілеспрямоване сприйняття, розуміння логіки розвитку явищ, зрілість мисленнєвих процесів, інтерес до пізнання, розвиток розумових дій та навичок навчальної діяльності.

Трудову діяльність слід розглядати як засіб розумового виховання дітей дошкільного віку, оскільки вона сприяє розвитку мислення, уваги, кмітливості, творчої уяви, вміння планувати власну діяльність. Трудова діяльність має входити в життя дитини з самого раннього віку та здійснюватися послідовно і систематично [1].

Мета. Охарактеризувати трудову діяльність як засіб розумового виховання дітей дошкільного віку.

Матеріали та методи. Зазначимо, що однією з головних форм організації трудової діяльності дошкільників є чергування, що передбачає обов'язкове виконання дітьми конкретних справ і завдань, які певним чином будуть спрямовані на обслуговування всього колективу групи. Результати праці, одержувані під час чергування, здаються незначними, але, незважаючи на це на це, чергування має величезне виховне значення, оскільки в ньому виділено суспільна спрямованість здійснюваної праці та реальна практична турбота один про одного – власне своєю працею діти допомагають і помічнику вихователя, і вихователю, а також трудяться на благо всієї групи.

Для досягнення мети якісного використання чергувань з метою формування у дітей відповідних умінь і навичок доцільно у групі оформити тематичні куточки, в яких можна розмістити цікаві й корисні авторські посібники для чергових, наприклад: «Ложечки-помічники», «Цікаві ручки», «Природний годинник» та інші. Відповідно до методики і в залежності від змісту трудової діяльності організовуються такі види систематичних чергувань: чергування під час сніданків, обідів, чергування на заняттях і чергування в кутку природи. Чергують діти парами, розподіливши між собою обов'язки. Варіанти призначення чергових можуть бути різними: за симпатіями дітей; дівчинка з хлопчиком; вміє-невміє; активний-пасивний; швидкий-повільний тощо. Однак, виходячи зі спостережень, найбільш ефективним є критерій «За симпатіями дітей. Зміст праці чергових має продумуватися так, щоб вона носила не формальний характер, а була конкретною. Звертаючись до дітей, вихователі, помічник вихователя повинні завжди звертається до них, як до своїх помічників, схвалювати їхні дії, старанність, ініціативу, вміння виконувати завдання, використовувати раціональні прийоми [2].

Результати. Упродовж року для вихователів можуть бути проведені консультації на теми: «Формування позитивного ставлення до праці у дітей дошкільного віку», «Значення трудового виховання для формування ключових компетентностей дітей різних вікових груп», «Ознайомлення з працею дорослих». Регулярно і в різні режимні відрізки часу вихователями має плануватися: робота в книжковому куточку, робота зі збагачення змісту сюжетно-рольових ігор, дидактичних ігор з ознайомлення з професіями дорослих. Вихователі повинні використовувати різні форми роботи: залучати батьків дошкільників до виготовлення спільно з дітьми виробів із природного матеріалу, виготовлення годинничок; використовувати індивідуальні бесіди, консультації тощо.

Зауважимо, що використання трудової діяльності у процесі розумового виховання дітей дошкільного віку не повинно здійснюватися у відриві від сімейного виховання. Для того щоб батьки могли здійснювати розумове виховання в сім'ї у співпраці з закладами дошкільної освіти, вони мають добре знати, які завдання трудової діяльності вирішуються у процесі життя дошкільника, і як їх вирішують в конкретному садочку і яка участь батьків у формуванні ключових компетентностей у дітей. У роботі з батьками вихователі повинні використовувати різноманітні форми: збори, консультації, бесіди, лекції, майстер-класи, дні відкритих дверей, тематичні стенди, виставки, екологічні акції, онлайн-заходи [3].

Висновки. Трудова діяльність відіграє важливу роль у формуванні особистості дитини. У даному контексті важливо розглядати трудову діяльність як ефективний засіб формування важливих рис характеру: самодисципліни, відповідальності, наполегливості, працелюбства, рішучості, вміння працювати в колективі. У процесі трудової діяльності вихователями вирішуються завдання різнобічного виховання та розвитку дитини: розумового, фізичного, морального та естетичного, власне трудового, початкового економічного. У різних видах трудової діяльності діти опановують способами дій із різноманітними знаряддями, що сприяє розумовому розвитку дошкільників, розвиває дрібну і велику моторику. У закладах дошкільної освіти мають бути оформлені куточки для трудової та самостійної дитячої діяльності. Увесь груповий простір доступний дітям дошкільного віку, що сприяє їх розумовому вихованню, формуванню стійкого інтересу до трудової та самостійної діяльності, розвитку продуктивно-творчих здібностей дошкільника, формуванню трудових навичок та вихованню працьовитості. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у пошуку ефективних форм роботи з батьками з питань трудового виховання в умовах дистанційної освіти.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про дошкільну освіту». URL: <https://don.kyivcity.gov.ua/files/2017/11/13/doshk.pdf>
2. Машовець М. Трудове виховання дітей дошкільного віку: пошук нових ідей // *Інноватика у вихованні*. 2018. Вип. 7(2). С. 147-153. Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/inuv_2018_7\(2\)_18](http://nbuv.gov.ua/UJRN/inuv_2018_7(2)_18)
3. Пісоцька Л. Основні напрями організації трудового виховання дітей старшого дошкільного віку в закладах дошкільної освіти та у сім'ях вихованців. // *Молодий вчений*, 10 (62), 2018. 94-98. <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/3712>

Слишай Ірина Олександрівна,
магістрантка 61-ІМДО групи спеціальності 012 Дошкільна освіта
факультету дошкільної освіти
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Марєєва Т.В.

РОЗВИТОК РОЗУМОВИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБОМ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР

Актуальність. На сьогоднішній день сучасна освіта стикається з викликами, пов'язаними із індивідуалізацією навчання та розвитком інтелектуального потенціалу кожної дитини. Вік 5-6 років є критичним у розвитку розумових здібностей, тому важливо глибоко розуміти ці процеси. Дидактичні ігри, які використовуються в закладах дошкільної освіти, можуть виявитися потужним інструментом розумового розвитку дітей.

Мета: теоретично проаналізувати процес розвитку розумових здібностей старших дошкільників засобом дидактичних ігор, виявити вплив дидактичних ігор на розвиток розумових здібностей старших дошкільників.

Матеріали та методи. Для дослідження було використано теоретичні методи – аналіз, синтез, узагальнення, а також емпіричні – педагогічний експеримент.

Результати. Проблемі розумового розвитку та виховання дітей дошкільного віку присвячені дослідження вчених, серед яких можна відзначити О. Ємчика, А. Козела, М. Жукову, А. Задираку, Л. Іщенко, Г. Карауц, Л. Титаренко та ін.

Вивчення дидактичних ігор як важливого засобу виховання і розвитку дітей дошкільного віку досліджувалось М. Жуковою та Л. Іщенко. Розумові здібності у дітей старшого дошкільного віку охоплюють низку когнітивних та інтелектуальних навичок, які є фундаментальними для їхнього загального розвитку.

I. Підліпняк виділяє 4 функції розумових здібностей у старших дошкільників:

-Розумові здібності слугують когнітивним фундаментом

-Розумові здібності покращують процес навчання

-Вирішення проблем і критичне мислення

-Розумові здібності відіграють ключову роль у виявленні та розвитку обдарованих дітей

Для того щоб закласти міцну базу інтелектуального зростання дитини потрібно зважати на: педагогічні умови виховання звички до розумової праці; розвиток пізнавального інтересу через дослідницьку діяльність; використання особистісно-орієнтованого підходу в дошкільній освіті; безперервне підвищення кваліфікації педагогів.

У дошкільному віці розумові здібності стрімко розвиваються, тому важливо розуміти ключові методи та прийоми розвитку розумових здібностей. На основі аналізу праць Н. Котелянець, О. Трофименко та О. Шикиринської можемо виділити такі методи та прийоми: розвиток емоційного інтелекту, інтеграція технологій, математичні та логічні завдання, цілісний підхід, досліді та експерименти.

Розвиток когнітивних здібностей у старших дошкільників це багатогранний процес, на який впливає сукупність вікових особливостей та індивідуальних психологічних факторів. Для успішного їх розвитку слід сприяти розвитку логічного мислення, а саме створювати стимулююче середовище, пристосовувати навчання до індивідуальних особливостей дитини, сприяти її соціальному та емоційному благополуччю, розвивати критичне мислення.

Стає зрозумілим, що старші дошкільники виявляють значний розвиток своїх розумових здібностей, і тому важливо стимулювати їх за допомогою потужного інструменту гри.

Базою нашого дослідження став Есманський ЗДО (ясла-садок) «Чайка», що розташований в Сумській області. Для проведення дослідження ми обрали 40 старших дошкільників (серед яких: 15 хлопчиків та 25 дівчат).

Після проведення тесту матриці Равена для визначення рівня інтелектуального розвитку старших дошкільників у дошкільному закладі «Чайка», були отримані наступні результати. Усього брали участь 40 дітей, із них 15 хлопчиків (Група А) та 25 дівчаток (Група Б). Загалом, середня оцінка кількості правильно вирішених завдань виявилася на високому рівні в обох групах. Група А показала результат на рівні 80%, тоді як Група Б – 75%.

Окрім проведення загального оцінювання рівня розумового розвитку старших дошкільників, за допомогою наступних методик: тест матриці Равена, модифікація методу П'єрона-Рузера, тест Вартегга, методика «Де чие місце?», нами було розроблено комплексну програму, яка складалась з 10 занять, які були націлені на розвиток уваги, пам'яті, логічного мислення та уяви.

Оцінка ефективності розробленої нами програми, відбувалась за допомогою аналізу. Слід зауважити, що аналіз загалом відбувався в 4 етапи, відповідно до тем блоків занять, а саме: аналіз успішності програми занять на увагу, пам'ять, логічне мислення та уяву.

Висновок. Отже, дослідження показали, що використання дидактичних ігор позитивно впливає на розвиток розумових здібностей старших дошкільників. Діти, які брали участь у таких іграх, проявляли вищий рівень уваги, пам'яті, мислення та мовленнєвої діяльності порівняно з контрольною групою, яка не залучалася до ігрової діяльності.

Список використаних джерел

1. Азарова, Л. Є. Франчук, Н. Л. Організація ігрової діяльності дошкільників як соціально-педагогічна проблема. : веб-сайт. URL: https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Bernatova8/subor/Azarova_Franchuk.pdf
2. Андрущенко Н. А. Розвиток мислення в дітей дошкільного віку на заняттях з формування елементарних математичних уявлень через сучасні технології формування логіко-математичної компетентності в дітей дошкільного та молодшого шкільного віку / за заг. ред. Н.П. Тарнавської., Н. Ю. Рудницької, Ю. М. Мурашевич. Житомир: ФОП «Левковець», 2015. 430 с.
3. Булгакова О. Особливості розвитку когнітивних здібностей дітей старшого дошкільного віку. *Перспективи та інновації науки* (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина») № 12(17). 2022. С. 281–290.

Стрижак Лілія Олексіївна,
студентка ІІ-ДО групи, спеціальності 012 Дошкільна освіта
факультету дошкільної освіти
Науковий керівник: ст. викладач Барсуковська Г. П.

ІГРОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ СЕНСОРНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Вступ. Одним із ключових завдань сучасної педагогічної науки є створення передумов для розвитку гармонійної, розумної та творчої особистості, оскільки зростаюча потреба у різноманітному мисленні в суспільстві стає невід'ємною. Перспективи розвитку суспільства та науково-технічний прогрес накладають нові вимоги до підготовки молодого покоління, що є ключовим для сталого розвитку суспільства.

Дитинство, зокрема дошкільний вік, є періодом інтенсивного формування ключових компетентностей особистості дитини. Важливу роль в цьому процесі відіграє розвиток сенсорики – відчуттів, сприйняття, уявлень. Цей розвиток є фундаментом для інтелектуального зростання та усвідомлення навколишнього світу дитиною.

Для дітей дошкільного віку гра є найбільш природнім та продуктивним видом діяльності. Тому використання гри або ігрових методів виховання виявляється найбільш ефективним способом розвитку особистості дитини.

Мета: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити процес формування сенсорних навичок у дітей дошкільного віку за допомогою ігрових методів виховання в умовах ЗДО.

Матеріали та методи. Задля досягнення поставленої мети та вирішення цілей дослідження було використано наступні методи: 1. Аналіз літературних джерел: Проведення систематичного огляду наукової літератури щодо сенсорного виховання дітей дошкільного віку та методів використання ігрових елементів у цьому процесі. 2. Тестування сенсорних навичок: Розробка та проведення спеціальних тестів для оцінки

рівня розвитку сенсорних навичок у дітей дошкільного віку. Ці тести можуть включати завдання на розпізнавання форм, кольорів, текстур тощо. 3. Спостереження: Систематичне спостереження за дітьми під час ігрової діяльності в дошкільному закладі з метою виявлення їхнього рівня сенсорного розвитку та взаємодії з ігровими елементами. 4. Експеримент: Проведення спеціально організованих експериментів для перевірки ефективності використання різних ігрових методик у формуванні сенсорних навичок. 5. Порівняльний аналіз: 6. Статистичний аналіз даних: 7. Обробка та аналіз зібраних даних за допомогою статистичних методів для визначення ступеня впливу ігрової діяльності на розвиток сенсорних навичок дітей дошкільного віку.

Дитина навчається спостерігати та розуміти те, що бачить. Її здатність до сприйняття візуальних образів є результатом її життєвого досвіду. Так само і з аудитивним сприйняттям: дитина навчається відрізняти та об'єднувати звуки мови та музики через сформовані раніше асоціації. Важливо зазначити, що вухо дитини не працює як записуючий пристрій, який фіксує всі звуки одночасно. Можна сказати, що сприйняття дитиною звуків взагалі не відбувається через вухо, а через область кори мозку, що відповідає за аудіальні враження. Те, що вона сприймає, залежить від якості умовних зв'язків, сформованих у цей момент у відповідній частині кори мозку [1].

Основний набір дидактичного матеріалу з математичного напрямку, розроблений Ф. Фребелем, відомий як «дари Фребеля», складається з наступних елементів: 1. Шість кольорових м'ячів, обмотаних шерстю, що мають різні кольори, такі як блакитний, жовтий, червоний, помаранчевий, фіолетовий та зелений. 2. Дерев'яні кулі, циліндр і куб. 3. Куб, розділений на вісім кубиків. 4. Куб, розділений на вісім прямокутних паралелепіпедів. 5. Куб, розділений на двадцять сім кубиків, з них двадцять один цілий, три розділені на шість призм і три розділені на чотири частини кожен, загалом тридцять дев'ять геометричних тіл. 6. Двадцять сім цеглинок, з них двадцять одна ціла, три розділені навпіл і три розділені вздовж, загалом тридцять три геометричних тіла. Весь набір дидактичного матеріалу виготовлений з урахуванням простоти використання, і завдання, які він ставить перед дитиною, спрямовані на розвиток уяви та творчого мислення шляхом конструювання різноманітних будівель.

Характеристика рівнів сенсорної вихованості дошкільників у якісно-кількісному відображенні

<i>Рівні сенсорної вихованості</i>	<i>Характеристика представників кожного рівня</i>	<i>Кількість дітей (у %)</i>
Високий	Активно сприймає навколишні предмети та їх характеристики, диференціює кольори, форми та розміри, володіє знаннями про основні характеристики предметів. Проявляє емоційну чутливість та позитивну реакцію на яскраві кольори та незвичайні форми. Самостійно впорається з завданнями щодо розпізнавання кольорів, форм та розмірів, але може звертатися за допомогою у випадку потреби. Порівнює предмети, узагальнює та групує їх за спільними ознаками. Регулює свої дії, знаходить та виправляє помилки, може ініціювати зміни з допомогою дорослого. Проявляє високий інтерес до дослідництва та експериментування.	20
Достатній	Дитина має добру знання сенсорних еталонів і зазвичай правильно визначає основні кольори, форми і величини предметів. Вона може відрізняти знайомі і незнайомі сенсорні еталони та проявляє пізнавальний інтерес до нового. Дитина вміє групувати і класифікувати предмети	25

	за їхніми властивостями, але іноді виявляє складності у висловленні своїх думок. Вона зазвичай може самостійно визначати характеристики предметів, але час від часу потребує допомоги дорослого. Емоційно стійка і врівноважена, хоча її здатність контролювати емоції та поведінку частково залежить від нагадувань вихователя. Дитина схильна довіряти емоційній підтримці та позитивній оцінці від авторитетних дорослих. Її самооцінка дуже обережна, і вона прагне досягнути успіху в сенсорній діяльності, уникаючи ризику.	
Середній	Знання сенсорних еталонів переважно правильні, але базові; Обстеження предметів тимчасове та не дуже розвинене; Пізнавальний інтерес залежить від ситуації; Групування та класифікація предметів часто потребує підтримки вихователя; Дії є невпевненими та обережними; Звертається за допомогою до дорослих; Емоційна стабільність низька, реагує бурхливо на невдачі; Самооцінка коливається від позитивної до негативної; Ставлення до дослідження та експериментів побоювальне; Прагне досягти успіху у виконанні простих завдань; Потребує схвалення та заохочення для виявлення впевненості.	40
Низький	Дитина проявляє обмежені знання сенсорних еталонів, часто робить помилки в ідентифікації кольорів, форм та величин. Вона виявляє пізнавальний інтерес лише у вибраних ситуаціях, а також може бути емоційно загальмованою і закритою. Діяльність дитини характеризується невпевненістю, експериментуванням і частими помилками, особливо без підтримки дорослого. Вона більше спрямована на уникнення негативних оцінок, ніж на досягнення успіху, і не виявляє інтересу до дослідництва та експериментів. Дитина орієнтується на задоволення вимог дорослого і наслідування, але не розвинула самоконтроль і саморегуляцію, зазвичай перекладаючи відповідальність на дорослого. Вона має низьку самооцінку та проявляє недовіру до людей, що ускладнює їй вступ у колектив.	15

Результати. Узагальнення показують, що впливи, спрямовані на дітей, були в цілому ефективними, що сприяло позитивним змінам у всіх аспектах їх сенсорного розвитку, включаючи знання та ціннісне ставлення до цього напрямку розвитку особистості. Однак менше впливу було помічено на їх навичках адекватної поведінки у випадках, які потребували додаткової складності. Виявлено, що діти цієї вікової групи легше вбирали нову інформацію, ніж змінювали звичну практику поведінки. Для значних змін у їхньому стилі поведінки у виконанні сенсорних завдань потрібно більше часу та тривалої роботи в цьому напрямку.

Для ефективних змін у формуванні сенсорно-пізнавальної компетентності дітей, систематична та довготривала спільна праця. Ця робота має бути орієнтована на розвиток у дітей навичок самостійності та ініціативи у конструктивних діях [2].

Також важливо вміння перевіряти ефективність своїх дій, вносити корективи за необхідності, виявляти та виправляти помилки, а також зберігати позитивний настрій. Батькам рекомендується навчитися утримуватися від передчасного втручання у сенсорну

діяльність дитини, уникати надання підказок або прямих вказівок на шлях дій. Замість цього, вони повинні забезпечувати емоційну підтримку, уникати роздратування та пригнічення дитини.

Висновки. Згідно з наведеними критеріями та компонентами, було визначено чотири рівні сенсорної вихованості дошкільнят: високий, достатній, середній та низький. До високого рівня сенсорної вихованості віднесено 20% об'єктів дослідження, до достатнього – 25%, до середнього – 40%, до низького – 15%. Зауважено, що лише 45% дошкільників виявили високий або достатній рівні знань, ставлення та поведінки під час виконання дидактичних завдань. Встановлено, що завдяки впровадженій системі виховання значно покращилися показники сенсорної культури об'єктів дослідження. Наприклад, кількість осіб з високим рівнем сенсорної вихованості зросла до 30% (що є зростанням на 10%), а з достатнім рівнем – до 40% (збільшення на 15%). Кількість дошкільників, які були віднесені до середнього рівня сенсорної культури, зменшилася до 20% (на 20%), тоді як кількість осіб з низьким рівнем становила лише 10% (зменшення на 5%). Загалом позитивне ставлення батьків до сенсорного виховання також зросло. Однак залишається актуальним завдання навчити дорослих ефективно керувати самостійною сенсорною діяльністю дітей дошкільного віку.

Список використаних джерел

1. Пілюгіна Е. Г. Сенсорні здібності малюка. Розвиток сприйняття кольору, форми та розміру в дітей від народження до трьох років / пер. з рос. мови Е. Г. Пілюгіна. Харків: Ранок, 2007. С. 1–3.
2. Формування сприйняття у дошкільника URL: <https://www.pedrada.com.ua/article/2387-vidchuttia->

Усенко Діана Ігорівна,

*магістрантка 61-ІМДО групи спеціальності 012 Дошкільна освіта
факультету дошкільної освіти*

Науковий керівник: д-р пед наук, проф. Загородня Л.П.

ВИХОВАННЯ КУЛЬТУРИ СПІЛКУВАННЯ В СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБОМ СЮЖЕТОСКЛАДАННЯ

Вступ. У сучасному освітньому контексті велика увага приділяється вивченню впливу різних аспектів навчального процесу на розвиток особистості дитини. Однією з ключових складових є сюжетоскладання та його вплив на формування культури спілкування у старших дошкільників. Сучасні реалії вимагають глибокого розуміння та аналізу цього явища, оскільки від нього залежить не лише ефективність виховання, але й подальший соціальний розвиток майбутніх громадян. Актуальність даної теми підкреслена тим, що сучасні діти стикаються з різноманітністю медіа та ігрових форматів, які впливають на їхнє сприйняття світу і взаємодію з оточуючими.

Мета: розкрити сутність сюжетоскладання як засобу розвитку мовлення і виховання культури спілкування в дошкільників.

Матеріали та методи. аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми розвитку мовлення, культури спілкування в дошкільників засобом сюжетоскладання, узагальнення та систематизація інформації.

Результати. Сюжетоскладання – це розвиток умінь здобувачів дошкільної освіти виокремлювати, позначати цілісні події сюжету, об'єднувати їх певним чином та узгоджувати в грі з партнером; це спосіб організації гри із значним мовленнєвим навантаженням [2, с. 69].

Сюжет є відображенням рівня художньо-естетичного сприймання, розвитку мовлення, особливостей емоційно-чуттєвої сфери здобувачів дошкільної освіти. І навпаки – опанування процесом сюжетоскладання поглиблює художнє сприймання тексту літературного твору: воно збагачується, стає більш усвідомленим.

Період дошкільля є надзвичайно важливим для розвитку зв'язного мовлення майбутньої особистості. У цьому віці діти можуть послідовно й чітко складати описову та сюжетну розповідь на запропоновану тему, висловлювати міркування, переконливо їх аргументувати. Ускладнюється синтаксична структура дитячих розповідей; активно застосовується пряма мова, засоби художньої виразності. Ще вищим рівнем є пояснювальне мовлення, яке передбачає розвинуте мислення дитини і вміння встановлювати та відображати у мовленні причиново-наслідкові зв'язки.

Упродовж старшого дошкільного віку відбувається поступовий перехід від переважно діалогічного спілкування до розгорнутих висловлювань, які нерідко набувають форми монологу, за допомогою якого дитина ділиться з іншими своїми почуттями, думками, коментує власні дії, фіксує знання про себе й довкілля. Таке мовлення нагадує коротке оповідання, в якому відображено найцікавіше, те, що вразило, схвилювало.

Разом із тим, у багатьох дітей перелічені вміння ще нестійкі. Це виявляється у змістовій (наслідування зразка, алогічність і непослідовність змісту, бідність та неоригінальність сюжетів) та формальній характеристиках висловлювання (порушення структури висловлювання, обмеженість у використанні стилістичних засобів), труднощі в реалізації набутих художньо-естетичних уявлень у власній творчості.

Надзвичайно ефективним засобом розвитку зв'язного мовлення дошкільників фахівці вважають сюжетну картину, що передбачає виокремлення декількох композиційно цілісних складових, об'єднаних єдиним сюжетом, змістом картини. Серед чинників, що впливають на глибину та адекватність сприймання дітьми сюжетних картин, А. Богуш та Н. Гавриш виокремлюють рівень художньо-естетичного сприймання, життєвий та художній досвід дітей, доступні для розуміння зміст і тематику картин, а також правильно організований процес їх розглядання [1, с. 704].

Серед прийомів навчання дітей розповідання в дошкільній лінгводидактиці найбільш ефективними є зразок розповіді вихователя, складання розповідей за частинами, план розповіді, колективний його аналіз, запитання, підказка, вказівка, оцінка дитячої розповіді. Поступово зразок розповіді вихователя від повного на початкових етапах навчання змінюється частковим (вихователь надає дитині зразок лише одного з фрагментів майбутньої розповіді, пропонуючи інші елементи скласти самостійно) або зразком-дублером (на прикладі відстороненого зразка розповіді демонструє, як треба її будувати). Мовленнєвий зразок вихователя є чудовим орієнтиром у складанні дітьми розповідей, проте у навчанні старших дошкільників зразок використовують лише в окремих випадках, зумовлених відповідною ситуацією.

Якщо дошкільнятам важко виконувати творчі завдання, складати віртуальні діалоги, їм можна запропонувати спочатку колективне сюжетоскладання, допоки вони не виявлять готовності до самостійної реалізації завдань такого типу. Командний метод складання розповіді активізує процес зв'язного мовлення, засвоєння структури висловлювань, привертає увагу дітей до власного мовлення та висловлювань своїх товаришів, спонукає до оцінки розповідей. Командні розповіді – один із найрезультативніших способів навчити дітей розповідання, оскільки вони не почуваються самотніми (команда складається з 4-5 осіб – за бажанням вихованців).

Методичні поради щодо навчання дітей творчого розповідання (фантазування) А. Яценко сформулювала у вигляді «шести кроків», а саме:

1. Виокремлення об'єктів, зображених на картині (Чарівник «Ділийко»).
2. Встановлення різного рівня зв'язків і взаємодій між об'єктами (Чарівник «Додавайко»).
3. Опис картини за допомогою різних аналізаторів (Чарівники: «Я тільки чую», «Я відчуваю запах», «Я сприймаю дотиком», «Я відчуваю смак»).
4. Опис картини засобами прямої та символічної аналогії. Скарбничка образних характеристик (Чарівник «Порівняйко»).
5. Створення оповідань-фантазій із використанням прийому переміщення в часі (Чарівник «Відставай – забігай»).
6. Складання оповідань від імені будь-якого героя. Точка зору (Чарівник «Перетворюйко») [4, с. 176].

Важливого значення набувають упродовж навчання розповідання за сюжетною картиною оцінка та аналіз розповідей дітей. Старші дошкільники беруть активну участь в аналізі власних розповідей та розповідей своїх товаришів. Цей момент на занятті доцільно використовувати для вдосконалення зв'язного мовлення дітей, спрямовуючи їх на більш вдалу лексичну заміну, добір додаткових варіантів щодо характеристики образу, сюжетної лінії, будови речення, структури розповіді тощо.

Також сюжетоскладання є найвагомішим компонентом під час гри.

У ході гри діти мають можливість діяти, конкретні дії зумовлюють мовленнєву активність дошкільника і водночас спрямовують розвиток гри. Саме у грі розвивається вміння дитини переносити функції, способи дії з одного предмета на інший, що має вирішальну значущість для розвитку наочно-образного мислення та розвитку зв'язного мовлення дошкільників. Дитина словом позначає свої дії, осмислюючи їх у такий спосіб, словом вона користується, щоб доповнити дії, виразити свої думки і почуття

Поруч із традиційною методикою сюжетоскладання використовують численні інновації. Серед них: мнемотехніка, наочне моделювання, ТРВЗ, технологія «Story cobes», скрайбінг тощо.

Мнемотехніка як система методів і прийомів, спрямована на запам'ятовування інформації, дозволяє унаочнити придуманий дошкільниками сюжет і сприяє його найточнішому відтворенню [3, с. 24].

У технології ТРВЗ (Теорії розв'язання винахідницьких завдань) для сюжетоскладання чудово підходить метод «Каталогу», особливо на завершальному – самостійно-творчому етапі. Його суть полягає в тому, що в стихійному доборі дійових осіб, подій, кольорів, помешкань – так званих каталогах – вибір героїв, явищ тощо визначається випадково за допомогою ігрового прийому. Саме в цьому і проявляється творчість: поєднати в один сюжет те, що, на перший погляд, взагалі не пов'язане одне з одним.

Розроблені методичні підходи та рекомендації щодо використання сюжетоскладання стануть цінним ресурсом для педагогів, які працюють із старшими дошкільниками. Ці рекомендації покликані сприяти ефективній інтеграції сюжетних елементів у навчально-виховний процес, сприяючи розвитку комунікативних навичок та соціальної компетентності в дітей.

Виявлені особливості впливу окремих елементів сюжетоскладання на культуру спілкування надають педагогам конкретний інструментарій для побудови змістовного та ефективного виховного процесу. Результати дослідження стануть підґрунтям для розвитку інноваційних педагогічних практик, спрямованих на створення оптимального

середовища для формування високорозвинених соціальних навичок у старших дошкільників.

Висновки. Виховання культури спілкування у дітей дошкільного віку є однією з найважливіших наукових проблем, які знайшли відображення в теорії і практиці дошкільної освіти. Вагомим засобом розвитку мовлення. і виховання культури спілкування в старших дошкільників є сюжетоскладання.

Список використаних джерел

1. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика : теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах : підручник; за ред. А.М. Богуш. вид. 2-ге, доповнене. К. : Видавничий Дім «Слово», 2015. 704 с.
2. Луцан Н. І. Мовленнєво-ігрова діяльність дітей дошкільного віку. Одеса : ПНЦ АПН України СВД М. П. Черкасов, 2005. 69 с.
3. Чепурний Г.А. Освітня мнемотехніка : навчально-методичний посібник. Тернопіль : Мандрівець. 2020. 24 с.
4. Яценко А. В. Джерельце творчості. ТРВЗ. Харків : Ранок, 2011. 176 с.

Шевель Алла Миколаївна,
студентка 13-ДО групи спеціальності 012 Дошкільна освіта
факультету дошкільної освіти
Науковий керівник: д-р пед. наук, проф. Загородня Л.П.

ВИКОРИСТАННЯ КАЗОК В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО У КОРЕКЦІЙНІЙ РОБОТІ З ДОШКІЛЬНИКАМИ

Вступ. У дошкільній освіті актуальним є завдання формування мовленнєвої компетентності. Згідно з Базовим компонентом дошкільної освіти, програмою розвитку дитини від народження до шести років «Я у Світі», за період дошкільного дитинства дитина повинна опанувати навичками ефективного спілкування, виразною, чіткою, правильною звуковимовою, вміннями регулювати дихання, темп мовлення. Порушення мовлення негативно впливають на діяльність та поведінку дошкільника, на формування всього психічного життя. У дітей із порушенням мовлення спостерігаються розлади поведінки, труднощі в контактах, підвищення емоційної стомлюваності. Тому перед вчителем-логопедом, вихователем постає завдання пошуку ефективних шляхів і методів проведення корекційної роботи з дошкільниками, відійшовши від традиційних форм і методів роботи. Оскільки діти з порушенням мовлення дратливі, швидко стомлюються, загальмовані та мляві, то особливу увагу в корекційній роботі з мовлення необхідно звертати увагу на розвиток їх пізнавального інтересу, активізацію пізнавальної активності. З цієї метою в корекційній роботі вихователі використовують знання вихованців про довкілля. Ці знання діти можуть отримати із казок видатного педагога В. О. Сухомлинського.

Мета: висвітлити теоретичні аспекти використання казок В. О. Сухомлинського в корекційній роботі з дошкільниками із порушенням мовлення.

Матеріали та методи: аналіз психолого-педагогічної та логопедичної літератури з проблеми використання казок В. О. Сухомлинського в корекційній роботі з дітьми із порушенням мовлення; узагальнення та систематизація інформації щодо виявлення основних видів порушень мовлення, виявлення психолого-педагогічних особливостей дошкільників із порушенням мовлення.

Результат. Проблему корекційної роботи з дошкільниками досліджували І. Дичківська, М. Розман (методи корекційного впливу з подолання загального недорозвитку мовлення), Г. Косарева, Я. Драгун (корекційно відновлювальна робота з розвитку активного і пасивного словника у дошкільників з ринолалією), Р. Кулаков, Т. Сосновська (особливості засвоєння звукової сторони мовлення дітьми старшого дошкільного віку), Л. Кулакова, Н. Хомярчук (особливості взаємодії логопеда з батьками, що виховують дитину з тяжкими порушеннями мовлення), Т. Павлюк, В. Кирилюк (формування мовленнєво-рухових навичок у дошкільників з порушеннями мовлення), Т. Павлюк, К. Ковалик (організація корекційно-педагогічної роботи зі старшими дошкільниками з дислалією) та інші. Методи і засоби корекційної роботи висвітлені в працях А. Гаєвської (застосування арт-терапії в корекції порушень мовлення дошкільників), Р. Кулакова, К. Сосни (використання сюжетно-рольової гри для корекції заїкання дошкільників), Н. Федорової, А. Колошвої (використання логоритміки на корекційних заняттях із дітьми) та інших. Проте використанню казок В. О. Сухомлинського як засобу корекційної роботи з дітьми дошкільного віку приділено недостатньо уваги, хоча сучасні психологи (Т. Дуткевич, Л. Калмикова, Р. Павелків та інші) зауважують, що пізній початок корекційної роботи з дошкільниками не має такого значення в розвитку, як своєчасна.

Уточнімо сутність корекційної роботи, її завдання, форми проведення. У сучасному психолого-педагогічному словнику О. Шапрана корекційна робота визначається як діяльність, спрямована на поліпшення процесів розвитку і соціалізації дитини, послаблення або подолання психофізичних вад у процесі навчання і виховання, кінцева мета якої максимально розвинути її особистість, підготувати до самостійного життя [5]. Основне завдання корекційних занять – формування у дошкільнят навичок життєдіяльності в соціальному середовищі. Для цього педагогу треба коректувати порушення розвитку дітей, сприяти полегшенню їх соціальної адаптації, здійснювати загальний фізичний розвиток відповідно з їх можливостей [1]. Основна форма роботи з дітьми, які потребують корекційної роботи – корекційні заняття – спеціально організована діяльність педагога та дітей з порушеннями розвитку, спрямована на корекцію вад, яка залежить від кількості дітей і відбувається відповідно до спеціально визначених норм та положень (програмових, санітарно-гігієнічних, профілактичних тощо) [1]. Корекційні заняття в залежності від кількості дітей проводять фронтально, підгрупою, індивідуально. Під час фронтальної корекційної роботи в дітей формується досвід, необхідний для їх подальшої інтеграції, з'являється мотивація до розвитку. Знаходячись у групі, дошкільник вчиться спілкуватися та взаємодіяти з однолітками й дорослими. Підгрупові заняття проводять з дітьми, які мають схожі за структурою дефекти. Індивідуальні заняття проводяться вчителем-дефектологом з однією дитиною.

Для здійснення ефективної корекційної роботи вчитель-логопед повинен знати види мовленнєвих порушень у дітей та їх психолого-педагогічні особливості.

Т. Павлюк, К. Ковалик виділили такі порушення мовлення у дошкільників: порушення інтонації; порушення звуковимови; порушення темпу вимови. Ці зміни мовлення можуть проявлятися окремо або в комплексі [3].

С. Миронова виділила такі види порушень усного мовлення дошкільників: дистонію (у дитини порушений голосовий апарат або його функціонування, тому вона не має голосу або змінені його параметри); брадилалію (мовлення повільне, нечітке, дитина розтягує слова коли говорить); тахілалію (мовлення прискорено, граматична, фонетична та лексична сторони не змінюються); заїкання (порушені ритм і темп мовлення через судомне скорочення м'язів артикулярного апарату); дислалію (дитина спотворює звуки

чи змінює їх послідовність); ринологію (зміненний тембр голосу через анатомічне пошкодження мовного апарату); дизартрію (виникає внаслідок мінімальної іннервації мовного апарату чи ураження центральної нервової системи); алалію (недостатньо розвинене мовлення); афазію (дитина втрачає можливість використовувати засоби мовлення).

Р. Павелків нагадує, що у дошкільників з вадами мовлення часто зустрічаються порушення вестибулярного апарату, координаційних і артикуляційних рухів. Така дитина швидко втомлюється від одноманітної діяльності. Вона дратівлива, розірвана, не посидюча, руки її постійно щось смикають, ноги базикають. Іноді у них спостерігається загальмованість і млявість. Діти з порушенням мовлення емоційно не стійкі, їх настрій змінюється щохвилини. Дитина може бути агресивною, тривожною, занепокоєною. Наприкінці дня симптоми розладу центральної нервової системи посилюються, що проявляється: головним болем; у безсонні або сонливості; непосидючості; підвищенні працездатності [2]. У дітей з вадами мовлення часто порушена рівновага, координація рухів, простежується недиференційованість рухів пальців рук і артикуляційних рухів. У дошкільників нестійка увага і пам'ять, особливо мовна; вони погано розуміють словесні інструкції, недостатньо регулюють свою мову, контролюють власну діяльність, у них порушена пізнавальна діяльність, низька розумова працездатність, швидко втомлюються [1].

Вважаємо, що казки видатного українського педагога В.О.Сухомлинського є цим самим засобом, який підвищить пізнавальну активність дітей з порушенням мовлення, оскільки вони дають дітям знання про довкілля. Так, казка «Весняний вітер» розповідає дітям про пробудження природи після холодної зими. Казка сприяє збагаченню словникового запасу дошкільнят прикметниками (вітер – весняний, теплий, ніжний, лагідний; весна – красуня), розвитку фонематичної уяви дітей, звуковимови. Казка «Камінь» збагачує словниковий запас дошкільників прикметниками: «добрий», «хоробрий», «злий», «жадібний», назвами предметів, об'єктів: «хуртовина», «джерело», «подорожні», «пустощі». Казка «Як зайчик грівся взимку проти місяця» сприяє закріпленню назв диких тварин та їх ознак, збагаченню словникового запасу прикметниками (невеличкий, кущохвостий, довговухий, лякливий, швидкий, влітку – сірий, взимку – білий); діти навчаються вимовляти звуки «з», «с», «л», «л'», «б», «ц», «р» та інші. Казки «Їжачок» та «Як їжачиха приголубила своїх дітей» удосконалюють вміння дітей вимовляти йотовані звукосполучення. Казки В. О. Сухомлинського сприяють розвитку зв'язного мовлення дошкільників, засвоєнню певних норм і загальнолюдських цінностей, що полегшує їх соціалізацію – кінцеву мету корекційної роботи з дітьми [4].

Вважаємо, що найбільш ефективно корекційна робота з дітьми дошкільного віку відбуватиметься, якщо систематично й доцільно використовувати в освітньому процесі ЗДО казки В. О. Сухомлинського, які сприяють формуванню чіткої звуковимови, збагаченню словникового запасу дітей, розвитку зв'язного мовлення тощо.

Висновки. Отже, використання казок В. О. Сухомлинського в корекційній роботі з дошкільниками із порушенням мовлення є актуальним завданням сьогодення, яке допоможе забезпечити їх успішну соціалізацію в суспільстві.

Список використаних джерел

1. Логопедія : підручник / [за ред. М. К. Шеремет]. Вид. 4-ге, перероб. та доповн. Київ : Видавничий дім «Слово», 2017. 856 с.
2. Павелків Р. В., Цигипало О. П. Дитяча психологія : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2010. 432 с.

3. Павлюк Т., Ковалик К. До проблеми організації корекційно-педагогічної роботи зі старшими дошкільниками з дислалією. Актуальні проблеми дошкільної та спеціальної освіти: матеріали III Міжнародних педагогічних читань пам'яті професора Т.І. Поніманської. Рівне : РДГУ ім. Т. І. Поніманської, 2020. С. 172–173.
4. Сухомлинський В. О. Збірка оповідань та казок «Куди поспішали мурашки». URL : <https://mala.storinka.org/василь-сухомлинський-збірка-оповідань-та-казок-куди-поспішали-мурашки.html>. (дата звернення 15.04.24).
5. Сучасний психолого-педагогічний словник / за заг. ред. О. І. Шапран. Переяслав-Хмельницький (Київська обл.): Домбровська Я. М., 2016. 473 с.

СЕКЦІЯ ТЕОРІЇ І МЕТОДИКИ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Азізова Любов Олександрівна,
магістрантка 30-61 МД групи спеціальності 012 Дошкільна освіта
факультету дошкільної освіти
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Лісневська Н.В.

СУТНІСТЬ МЕТОДИКИ ВИКОРИСТАННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ КАЗОК ДЛЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Вступ (актуальність). На сучасному етапі набуває ваги увага до складної екологічної проблематики, яка розглядається з позиції збереження природних ресурсів для майбутніх поколінь. Підкреслюється наслідок нашої діяльності на екосистеми, в яких ми існуємо, через зростання тенденції споживання. Демонструється, як наслідування дорослими неконтрольованої поведінки дітьми може призвести до негативного впливу на природне середовище, що проявляється у пошкодженні рослин, забрудненні водойм сміттям та порушенні правил безпеки під час використання вогню. У сучасному контексті надзвичайно важливим є сприяння формуванню усвідомленого ставлення до оточуючого середовища, природи та біологічного різноманіття.

Мета (без скорочень). Дослідження ефективності авторської екологічної казки для формування екологічної свідомості, виховання екологічних цінностей та почуття відповідальності за природне середовище у дітей.

Матеріали та методи. Аналіз наукової, методичної літератури дозволить нам встановити сутність методики використання екологічних казок для дітей старшого дошкільного віку.

Результати. Релевантність проблеми екологічного виховання в дошкільному віці визначається різноманітними протиріччями між завданнями та методами виховання, потребами дітей і рівнем практики в цій сфері. Зокрема, важливим є формування початкових екологічних уявлень у старших дошкільників як основи для розвитку екологічної свідомості та позитивного ставлення до природи. Це вимагає використання різноманітних методів для підвищення ефективності виховного процесу. Враховуючи це, виникає ідея створення авторських екологічних казок, які можуть оптимізувати цей процес, надаючи йому емоційної насиченості, оскільки вони базуються на наукових фактах, зберігаючи казкову форму подання інформації.

Використання метафоричних структур казок сприяє розвитку перших когнітивних моделей про об'єкти та явища, які вони втілюють. Такі уявлення можна класифікувати за

допомогою різних критеріїв, таких як пізнавальність, морально-виховна направленість та соціальна важливість. За допомогою казок можна відшукати рішення проблем, що виникають у контексті міських або мікрорайонних проблематик. Важливо враховувати, що казки не обов'язково мають однозначний фінал. Вихователям рекомендується стимулювати самостійний пошук рішень дітьми, оскільки у соціальній творчості не існує абсолютно правильних або неправильних відповідей, а лише варіанти, що можуть бути менш чи більш ефективними.

Використання екологічних казок виявляється найбільш ефективним у впливі на емоційну сферу дитини. Ці казки сприяють не тільки формуванню пристрасті до природи, але і усвідомленню необхідності збереження її ресурсів, розвитку громадянської відповідальності та поширенню наукових знань про неї. Для дітей дошкільного віку важливо висвітлювати екологічні проблеми на їхньому рівні сприйняття, використовуючи доступну ігрову форму. У подальшому, доросла особистість буде усвідомлювати важливість охорони природи. Ключовим фактором є закріплення в свідомості дитини в ранньому віці достатньо повної інформації про природні закономірності та екологічні норми. Позитивно спрямовані екологічні казки, що мають стосунок до природи, сприяють освоєнню світу дитиною не лише розумом, а й серцем, що є ключовим для екологічного виховання особистості.

Базовий компонент дошкільної освіти встановлює вектор діяльності сучасних педагогів дошкільного профілю, зокрема, у контексті визначення завдань та контенту педагогічної взаємодії з дітьми. Ця стратегія спрямована на не лише передачу певного обсягу знань, але й на ознайомлення дітей з практичними аспектами «науки життя». Цільове спрямування полягає у стимулюванні творчих здібностей, розвитку відчуття власної гідності та внутрішньої відповідальності за свої вчинки [1].

Роль казок у вихованні та розвитку особистості дитини зазнала високої оцінки від видатного педагога В. Сухомлиньського. Його дослідження та педагогічний досвід підтверджують, що казки можуть відігравати значну роль у формуванні особистості, розвитку моральних цінностей та культурних уявлень у дітей. Сучасні вчені, такі як Л. Бірюк та А. Богуш, зосереджують своє дослідження на можливостях використання казок для стимулювання розвитку мовлення у дітей. Вони досліджують, як казки можуть впливати на розвиток словникового запасу, граматичних навичок, розуміння тексту та мовний вираз. Крім того, вчені, такі як К. Крутій та Н. Маковецька, використовують казки у своїй логопедичній практиці. Вони застосовують казки як ефективний засіб для корекції мовних порушень та розвитку мовленнєвих навичок у дітей з вадами мовлення.

Після аналізу досліджень А. Волкової [2], З. Плохій [4] та Н. Лисенко [3] стає очевидним, що більшість вчених вважають формування засад екологічної культури ключовою метою екологічного виховання. Ця культура передбачає не лише засвоєння екологічних знань, а й розвиток пізнавальних, морально-етичних почуттів та переживань, які виникають під впливом взаємодії з природою та проявів екологічно доцільної поведінки.

Проте для ефективного сприйняття інформації про екологічні проблеми важливо, щоб вона була подана дітям у доступній ігровій формі. У такому контексті, казка виявляється особливо ефективним засобом. Казки дозволяють дітям відчувати емоційне зв'язок із проблемами природи та сприйняти їх не тільки як абстрактні факти, але і як частину цікавої та захопливої історії. Такий підхід стимулює більше інтересу до теми, а також сприяє кращому розумінню та запам'ятовуванню матеріалу.

Висновки (без скорочень). Для успішної реалізації методики використання авторської екологічної казки у процесі екологічного виховання дітей необхідно

враховувати ряд педагогічних умов, які сприяють ефективному засвоєнню матеріалу та формуванню позитивного ставлення до природи. По-перше, важливо використовувати казку під час спілкування з дітьми в різних ситуаціях та видах діяльності, особливо у контексті вирішення завдань екологічного виховання. Це дозволяє дітям отримати комплексне розуміння екологічних проблем та сприяє їх активній участі у вирішенні цих питань. По-друге, використання наочності в процесі роботи з казкою є важливим аспектом методики. Використання ілюстрацій, аудіо- та відеоматеріалів допомагає наочно проілюструвати та узагальнити отримані знання про природу та її закономірності. По-третє, для ефективності методики важливо дотримуватися узгодженості підходів педагогів та батьків до використання казок у процесі екологічного виховання дітей. Це сприяє створенню єдиної педагогічної стратегії та підтримує спільні зусилля у формуванні екологічно свідомих громадян.

Сутність методики використання казок полягає у послідовному розширенні уявлень про природу, формуванні уявлення про взаємозв'язки у світі природи та розвитку позитивного ставлення до неї. Це досягається через залучення дітей до інтерактивних дій, стимулювання їхнього емоційного сприйняття та розуміння матеріалу, а також заохочення позитивного ставлення до природи через пізнавальну діяльність.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні URL : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini> (дата звернення 05.05.2024)
2. Волкова А. Психолого-педагогічні механізми сприймання авторських казок природознавчого змісту дітьми старшого дошкільного віку в контексті екологічного виховання. *Психолого-педагогічні науки*. 2012. № 5. С. 4–9.
3. Лисенко Н. Психолого-педагогічні механізми сприймання авторської казки. К. : Вища школа, 2004. 398 с.
4. Плохій З. Виховання екологічної культури дошкільників. К. : Редакція журналу «Дошкільне виховання», 2002. 173 с.

Барабаш Наталія Василівна,

*магістрантка 30- 61 МДП групи спеціальності 012 Дошкільна освіта
факультету дошкільної освіти*

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Лісневська Н.В.

ЗДОРОВИЙ СПОСІБ ЖИТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО ФОРМУВАННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Вступ (актуальність). У Конституції України людське життя та здоров'я визначені як найвищі цінності. Згідно з основним законом, держава зобов'язується забезпечувати повну реалізацію цієї цінності і сприяти вирішенню завдань виховання здорового покоління, адже здебільшого саме від цього залежить стан продуктивних сил країни, її інтелектуальний, духовний та економічний потенціал, фундамент розвитку суспільства [3].

Ключові підходи до збереження та зміцнення здоров'я дітей відображено у різних документах, зокрема в: Національній доктрині розвитку середньої освіти України в ХХІ столітті (2002), державному проєкті «Здоров'я через освіту» (2006); Законах України «Про охорону дитинства» (2008), «Про освіту» (2017), «Про дошкільну освіту» (2001);

Концепції Загальнодержавної програми «Здоров'я 2020: український вимір» (2011), Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 р. (2013), Указі президента України №894/2019 «Про невідкладні заходи щодо покращення здоров'я дітей» (2019) та ін. Сучасні виклики зумовили розроблення нового Базового компоненту дошкільної освіти (Далі – БКДО) – Стандарту, яким проголошено необхідність збереження та зміцнення фізичного, психічного та соціального здоров'я як однією з пріоритетних цінностей дошкільної освіти [2, с. 3].

Проблема формування здорового способу життя (далі – ЗСЖ) у дітей дошкільного віку є актуальною та дискусійною в науковому дискурсі сучасності. Різні її аспекти розкрито в працях С. Даниляк, Н. Денисенко, П. Карепової, Т. Кириченко, Н. Лісневської, В. Нестеренко, Т. Паламарчук, Т. Поніманської, Л. Печки, Ю. Федько, Т. Шульги та багатьох інших. Водночас, наукових розвідок щодо основних умов формування досліджуваної якості у старших дошкільників відносно небагато, що й визначає актуальність теми дослідження.

Мета(без скорочень). Теоретично обґрунтувати сутність та особливості формування ЗСЖ у дітей старшого дошкільного віку.

Матеріали та методи. Реалізація мети дослідження передбачає використання комплексу теоретичних методів дослідження: аналіз, синтез, вивчення, узагальнення педагогічної, психологічної, методичної літератури з проблеми пошуку.

Результати. Вирішальний період життя людини, який є початком закладання фундаменту здоров'я, формування ставлення до фізичної активності як суттєвого елементу здорового способу життя – це дошкільний вік. Проблема збереження здоров'я дошкільнят різного віку задекларована в новому БКДО (2021). Безумовно, необхідність створення освітнього середовища, задекларованого в Стандарті, стимулює фізичну рухову діяльність дитини та її організацію з урахуванням вікових та психофізичних особливостей розвитку підростаючого організму; активне впровадження в освітній процес ЗДО методів, форм та засобів формування ЗСЖ у здобувачів дошкільної освіти.

Поняття «здоровий спосіб життя» є широко вживаним в науковому дискурсі сучасності. Розглянемо підходи науковців до його визначення (табл. 1).

Таблиця 1.

Підходи до визначення сутності поняття «здоровий спосіб життя»

Автори	Визначення поняття
Т. Шепеленко [9, с. 118]	спосіб життя, заснований на принципах моралі, раціонально організований, активний, трудовий та загартовуючий, що дозволяє до глибокої старості зберігати моральне, психічне і фізичне здоров'я.
О. Федько [8, с. 372]	спосіб життєдіяльності, спрямований на збереження та покращення здоров'я людини.
Н. Лісневська [4, с. 213]	такий стиль життя, при якому здоров'я людини не тільки не погіршується, а, навпаки, зберігається, зміцнюється та покращується, організм пристосований до негативної дії зовнішніх чинників, зберігає свою цілісність і функціональні можливості протягом всього життя.
В. Агалаков, А. Наривська [1, с. 65]	не тільки діяльність, спрямована на збереження і зміцнення здоров'я, а перш за все, організація всієї діяльності людини, сприяння збереженню її здоров'я.
І. Моначин	практичні дії, спрямовані на запобігання захворювань,

[5, с. 185]	зміцнення всіх систем організм й поліпшення загального самопочуття людини.

Як видно з таблиці 1., єдиного підходу до визначення поняття «здоровий спосіб життя» немає, кожен науковець визначає його по-своєму.

Виходячи з узагальнених позицій науковців (В. Агалакова, Н. Лісневської, І. Моначина, А. Наривської, О. Федько, Т. Шепеленко та ін.) та власного бачення проблеми нами *здоровий спосіб життя* розглядається як *активна діяльність дитини, спрямована на збереження та зміцнення здоров'я*. До цієї активності слід віднести такі компоненти як: дотримання режиму дня, активності та сну, правильне збалансоване харчування та рухову активність.

Як зазначає С. Пехарєва, розвиток мотивації на ведення ЗСЖ залежить від спрямованості навчально-виховного процесу, а також форм і методів його організації [6, с. 87].

На переконання дослідниці, з-поміж форм і методів розвитку мотивації на ведення ЗСЖ пріоритетною є роль активних методів, заснованих на демократичній взаємодії та націлених на розвиток критичного мислення та творчих здібностей. Однак, традиційним методам, а саме: бесіді, спостереженням, поясненню, переконанню, позитивним та негативним прикладам, методам вироблення звичок, методам вправ, контролю та самоконтролю тощо теж необхідно приділяти особливу увагу в процесі виховання мотивації до ведення здорового способу життя у дошкільнят [6].

Оскільки під ЗСЖ розуміється активна діяльність, спрямована на збереження і поліпшення здоров'я, то до цієї активності слід віднести такі компоненти як:

1. Дотримання режиму дня, активності і сну.

Дотримання режиму дає можливість налагодити функціонування всіх органів і систем, зробити процеси роботи і відновлення організму найбільш ефективними. Саме тому режим дня стає основою формування здоров'я з найперших днів життя.

2. Здорове збалансоване харчування:

3. Рухова активність, прогулянки, рухливі ігри на свіжому повітрі.

У дитячому садку здоровий спосіб життя реалізується зокрема регулярними фізичними навантаженнями. Щоденна зарядка, заняття фізкультурою і танцями, рухливі ігри на свіжому повітрі є обов'язковими.

4. Загартовування організму. Користь загартовування полягає в підвищенні опірності організму дитини до різних інфекційних захворювань.

5. Дотримання правил особистої гігієни.

Гігієнічні заходи повинні стати для дошкільника звичайними і суб'єктивно необхідними - цього можна досягти регулярністю і більш раннім їх введенням.

6. Збереження стабільного психоемоційного стану [6].

Що стосується старших дошкільнят, ключовими показниками психологічного здоров'я виступає адаптація у ЗДО, комунікативні здібності, позитивна мотивація до виконання діяльності відповідно віку соціально, відсутність відхилень у поведінці.

Висновки. Отже, в сучасній науковій літературі є чимало розробок щодо формування ЗСЖ в період дошкільного дитинства. Однак проблема пошуку шляхів формування внутрішньої мотивації до ведення такого способу життя залишається однією з найбільш актуальних та дискусійних на сучасному етапі розвитку дошкільної освіти.

Список використаних джерел

7. Агалаков В. С., Наривська, А. В. Здоровий спосіб життя. *The 5th International scientific and practical conference «Science, innovations and education: problems and*

prospects”(December 8-10, 2021) CPN Publishing Group, Tokyo, Japan. 2021. 1068 p.. С. 65-70.

8. Базовий компонент дошкільної освіти. Нова редакція та поради для організації освітнього процесу. Електронна книжка в е-журналі «Практика управління дошкільним закладом». 2021. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini> (дата звернення: 25.04.2024).

9. Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1996. № 30. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 30.04.2024).

10. Лісневська Н. В. Шляхи формування основ здорового способу життя у дітей дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: «Педагогічні науки»*, Вип. 4. 2019. С. 211–217.

11. Моначин І., Шикунський Н. Сучасні дослідження проблеми здорового способу життя. *Матеріали IX Міжнародної науково-технічної конференції молодих учених та студентів. Актуальні задачі сучасних технологій*. Тернопіль 25-26 листопада 2020. С. 184–185.

12. Пехарева С. В. Формування здорового способу життя у дітей дошкільного віку. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*, 2012. Вип. 01. С. 84–87.

13. Резніченко Л. М. Формування здорового способу життя у дітей старшого дошкільного віку. URL: <https://vseosvita.ua/library/formuvanna-zdorovogo-sposobu-zitta-u-ditej-starsogo-doshkilnogo-viku-115401.html> (дата звернення: 30.03.2024).

14. Федько О. Здоровий спосіб життя як цінність: проблеми формування. *Наук. зап. Ін-ту політ. і етнонац. дослідж.* 2009. Вип. 43. С. 369-379.

15. Шепеленко Т. В. Фізичне виховання у формуванні здорового способу життя: навчальний посібник. Харків: УкрДУЗТ, 2018. 127 с.

Ковальова-Чепурко Римма Вадимівна,
магістрантка 30-61 МД групи спеціальності 012 Дошкільна освіта
факультету дошкільної освіти
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Лісневська Н.В.

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ УЯВЛЕНЬ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЧЕРЕЗ ВИКОРИСТАННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ КВЕСТІВ

Вступ (актуальність). Сучасна педагогіка вважає формування екологічної свідомості серед дітей дошкільного віку одним із ключових завдань. Це пояснюється не лише загальним зростанням екологічних проблем у сучасному світі, але й тим, що саме на ранніх етапах життя формуються основні цінності, переконання та уявлення про природу. Дошкільний вік є періодом інтенсивного розвитку особистості, коли дитина починає активно взаємодіяти з навколишнім середовищем. Саме в період дошкільного віку відбувається формування перших уявлень про природу, включаючи розуміння її законів та взаємозв'язків. У цьому віці діти активно взаємодіють з оточуючим світом, проводячи спостереження і дослідження рослинного та тваринного світу. Важливо враховувати, що відношення до природи, сформовані в ранньому дитинстві, можуть суттєво вплинути на поведінку та ставлення до навколишнього середовища у

майбутньому. У наш час актуальним питанням стає розробка методів і засобів формування екологічних уявлень у дітей старшого дошкільного віку. Одним з перспективних підходів у цьому напрямку є використання екологічних квестів. Ці ігрові форми дозволяють підвищити інтерес дітей до вивчення природи та розвивати їх екологічну свідомість. Екологічні квести можуть стати ефективним інструментом для активного вивчення природних явищ та взаємозв'язків у природі. Вони сприяють формуванню в дітей навичок спостереження, систематизації отриманих знань та аналізу інформації про навколишнє середовище. Крім того, екологічні квести стимулюють активну діяльність та комунікацію між дітьми. У процесі вирішення завдань учасники квесту взаємодіють між собою, обмінюючись думками та спостереженнями, що сприяє розвитку їх соціальних навичок. Таким чином, використання екологічних квестів у дошкільному вихованні може стати не лише засобом активізації навчального процесу, але й ефективним інструментом для формування екологічних уявлень і цінностей у дітей старшого дошкільного віку.

Дослідження формування екологічних уявлень у дітей старшого дошкільного віку активно проводиться в рамках психології та педагогіки. Сприяють цьому видатні науковці, такі як Л. Виготський, П. Гальперін, А. Запорожець, Л. Ітельсон, А. Леонтьєв, С. Ніколаєв та інші. Вони детально досліджують механізми, які лежать в основі формування уявлень, зокрема, у контексті внутрішніх процесів, що виникають при інтерналізації зовнішньої діяльності. У своїх дослідженнях психологи О. Запорожець та М. Поддьяков звернули увагу на важливі аспекти формування уявлень у дошкільників. Вони вказують, що під час активної предметно-чуттєвої діяльності дитина може усвідомлювати значущі зв'язки між явищами навколишнього світу та відтворювати їх у формі образів, які стають основою для формування уявлень. Ці уявлення, як відзначається, можуть виступати як центральне ядро, що об'єднує окремі конкретні знання в систему. У результаті такого процесу дитина виходить за межі простого сприйняття й формує узагальнені уявлення про цілісний процес. Додатково, М. Поддьяков відзначає, що особливістю психічного розвитку дітей дошкільного віку є те, що різноманітні уявлення про предмети та їх характеристики поступово починають зближуватися й узагальнюються, формуючи базові, хоча й не повні, знання [2]. Відповідно до висловлювань дослідників Д. Ельконіна, В. Котирло і С. Ладивір, у когнітивній сфері старших дошкільників виявляється здатність до аналізу та умовиводів, яку слід активно підтримувати та розвивати, сприяючи відчуттю емоційного задоволення від досягнень. Основою цього когнітивного процесу є наявність систематизованих уявлень про об'єкти та явища природи та їх сутність. У процесі пізнавальної діяльності важливо навчати дитину встановлювати мету, розглядати різні шляхи досягнення цієї мети, демонструвати наполегливість і цілеспрямованість, а також розвивати вміння аргументувати свої думки та формувати власні судження [3].

Мета (без скорочень). Дослідити та розкрити сутність екологічних квестів формування екологічних уявлень у дітей старшого дошкільного віку.

Матеріали та методи. Аналіз наукової, методичної літератури дозволить нам визначити сутнісну характеристику екологічних квестів формування екологічних уявлень у дітей старшого дошкільного віку.

Результати. Важливо відзначити, що усвідомлення дітьми взаємозв'язків між об'єктами та явищами природи спонукає їх прийти до висновку про необхідність наявності навколишнього середовища для існування живих організмів. Діти усвідомлюють, що якість життя людини залежить від стану природного середовища. Самоцінність природи розкривається тільки через розуміння взаємозв'язків всіх її

складових. Таким чином, формування в дітей ціннісного ставлення до природи та виховання екологічно обґрунтованої поведінки ґрунтується на екологічних уявленнях, які включають в себе розуміння взаємозв'язків і залежностей у природі, а також цілісність її екосистем.

Формування екологічних уявлень у дітей старшого дошкільного віку є надзвичайно важливим аспектом в їхньому навчанні та розвитку. Завдяки глибокому розумінню взаємозв'язків у природі та усвідомленню важливості збереження природного середовища, діти можуть стати активними учасниками в екологічно обізнаному суспільстві. Одним із ефективних методів, спрямованих на формування екологічних уявлень, є використання екологічних квестів.

Квест (від англ. quest – «виклик, пошук, пригода») – це змагання з ігровим характером, де учасники або команди виконують послідовно різні завдання. Ці завдання, зазвичай підготовлені заздалегідь, можуть включати розв'язання головоломок, орієнтування на місцевості, планування маршрутів чи пошук оригінальних рішень. Головна мета учасників – досягнути конкретної цілі, виконуючи ці завдання [4].

За висловами видатних науковців, таких як Я. Биховський, М. Бовтенко, П. Сисоєв, а також Берні Додж та Том Марч, використання квест-технології в дошкільному віці сприяє повному циклу мотивації, що охоплює від уваги до досягнення задоволення. Діти зазнають знайомства з автентичним матеріалом, що дозволяє їм активно досліджувати, обговорювати та свідомо будувати нові концепції та відносини в контексті реальних проблем. Особливий акцент робиться на створенні проектів, які мають практичне значення [1]. За висловами Л. Присяжнюк, освітній квест, що є методом реалізації освітніх завдань, відрізняється від звичайних навчальних заходів наявністю сюжету, рольової гри та включення пошукових елементів. Авторка визначила квести за типом завдання (рис.1.1) [4]. Ці чотири категорії надають організаторам квестів широкий спектр можливостей для того, щоб вони могли налаштувати заходи відповідно до конкретних вимог та інтересів учасників.

Рисунок 1.1 Види квестів за типом завдань

Висновки (без скорочень). При формуванні екологічних уявлень у дітей старшого дошкільного віку через використання екологічних квестів, цей метод стає важливим елементом ефективної екологічної освіти. Екологічні квести не лише стимулюють зацікавленість дітей у вивченні природи, але й сприяють їхньому глибшому зануренню у цей предмет. Під час участі в екологічних квестах, діти активно залучаються до розв'язання різноманітних завдань і пошуку відповідей на питання, пов'язаних із станом довкілля та способами його збереження. Ці ігри дозволяють не лише накопичити фактичні знання про природу, але й розвивати критичне мислення, спостережливість та

аналітичні навички. Крім того, екологічні квести сприяють формуванню в дітей екологічної свідомості та екологічного мислення. Вони навчають малюків бачити взаємозв'язок між своїми діями та станом природи, а також розвивають у них відповідальне ставлення до оточуючого середовища. Це сприяє формуванню екологічно обізнаної та активної громадянської позиції, яка є важливою для збереження нашого планетарного домівок для майбутніх поколінь. Таким чином, використання екологічних квестів стає не лише засобом навчання, але й потужним інструментом для формування екологічних уявлень та цінностей у дітей старшого дошкільного віку.

Список використаних джерел

1. Використання квест – технології в освітньому процесі сучасного закладу дошкільної освіти URL: <https://vseosvita.ua/library/vikoristanna-kvest-tehnologii-v-osvitnomu-procesi-sucasnogo-zakladu-doskilnoi-osviti-164710.html> (дата звернення: 06.05.2024)
2. Беленька Г. В., Науменко Т. С., Половіна О. В. Дошкільнятам про світ природи: метод. посіб. К. 2013. 115 с.
3. Кононко О. Л. Формуємо у старших дошкільників цілісне світобачення: навчально-методичний посібник / О. Л. Кононко, В. О. Луценко, С. П. Нечай та ін. — К. : Імекс-ЛТД, 260 с.
4. Присяжнюк Л. Екологічний квест як освітня технологія. *Дошкільне виховання*. 2018. № 6. С. 12–17.

Конопля Арсен Ігорович,

студент 42-ДО групи спеціальності 012 Дошкільна освіта

факультету дошкільної освіти

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Лисиця В. В.

СТРАТЕГІЇ МІЖНАРОДНОЇ СПІВПРАЦІ ТА МОБІЛЬНОСТІ У ВИЩІЙ ОСВІТІ

Міжнародна співпраця та мобільність у вищій освіті мають велику актуальність у сучасному світі з огляду на декілька ключових факторів: зростаюча глобалізація економіки, культури та науки вимагає співпраці між університетами та науковими установами з різних країн; мобільність студентів та викладачів сприяє культурному обміну та розумінню міжнародних та культурних різниць; міжнародна співпраця дозволяє університетам обмінюватися досвідом та найкращими практиками, що підвищує якість освіти; спільні наукові проекти та дослідження з іноземними партнерами сприяють розвитку науки та технологій; мобільність студентів допоможе їм отримати міжнародний досвід та підготуватися до роботи в умовах глобального ринку праці; міжнародна співпраця у сфері вищої освіти сприятиме вирішенню глобальних соціальних викликів.

Окрім того, міжнародне співробітництво та інтеграція у галузі освіти є важливою нормою Болонської співдружності освітян, оскільки реально сприяє підвищенню мобільності викладачів і студентів, самостійності студентів, рівня їх самоорганізації.

Обмін викладачами і студентами є не лише реалізацією Болонських домовленостей, він виступає своєрідним каталізатором процесів модернізації і реформування української системи вищої освіти, забезпечує її органічне входження в міжнародний освітній простір. Держава буде тим успішнішою, чим більше громадяни будуть здатні до спілкування зі світом [2].

Мета наукового пошуку – виокремити основні стратегії міжнародної співпраці та мобільності у вищій освіті.

У процесі підготовки матеріалу були використані теоретичні методи наукового дослідження.

Питання міжнародного співробітництва в галузі освіти досліджують такі вчені, як В. Андрущенко [1], І. Вакарчук [3], М. Згуровський, В. Кремень [4] та ін. Проблеми розвитку міжнародних зв'язків вітчизняних вищих навчальних закладів та процеси інтеграції української системи освіти в міжнародний освітній простір окреслені в нормативно-правових документах, що регламентують освітню галузь в Україні. Це, перш за все: Національна доктрина розвитку освіти, яка дає чіткі орієнтири національної політики країни у сфері освіти та Закон України «Про вищу освіту».

Ми вважаємо, що стратегії міжнародної співпраці та мобільності у вищій освіті можуть включати наступні напрями: академічний обмін студентів та викладачів, який передбачає організацію програм обміну для студентів та викладачів для навчання, викладання або проведення досліджень в інших країнах; розробку спільних освітніх програм та дипломних проектів з іноземними університетами; участь у спільних наукових дослідженнях та проєктах з участю іноземних науковців; організацію можливостей для студентів здобувати досвід за фахом або стажуватися в інших країнах;

участь у міжнародних конференціях, семінарах та інших наукових заходах задля обміну досвідом та знаннями; започаткування та розвиток довгострокових партнерських відносин з університетами з інших країн; співпраця у вирішенні глобальних викликів, таких як зміна клімату, боротьба зі спадщиною та інші.

Успішна реалізація стратегій міжнародної співпраці та мобільності у вищій освіті можлива лише за мов: розроблення стратегічного плану, що визначає цілі, завдання, ресурси та кроки для досягнення успіху; забезпечення достатнього фінансування для реалізації програм міжнародної співпраці та мобільності, включаючи гранти, стипендії та інші джерела фінансування; встановлення та підтримка партнерських відносин з іноземними університетами, науковими установами та організаціями для спільної роботи; налагодження необхідної інфраструктури для підтримки міжнародних програм, включаючи міжнародні офіси та центри мобільності; підготовки та підтримки кадрових ресурсів, які мають досвід у міжнародній співпраці та мобільності; ефективної комунікації та маркетингу програм міжнародної співпраці та мобільності для залучення студентів та викладачів; ведення систематичної оцінки та звітності про результати програм міжнародної співпраці та мобільності для постійного вдосконалення.

Загальна підтримка підвищення мобільності студентів, викладачів, науковців та адміністративних працівників, бажання всіх причетних до освіти усунути будь-які перепони щодо вільного пересування суб'єктів освіти забезпечать українській системі освіти істотне підвищення конкурентоспроможності на ринку освітніх послуг та посилять роль освіти в суспільних перетвореннях.

Список використаних джерел

1. Андрущенко В. Австрія і Україна в структурі європейських освітніх стратегій: проблеми взаємодії *Австрія й Україна у контексті європейської інтеграції й співробітництва*. [Збірник наукових праць]. Київ : НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2005. 160 с.
2. Антонюк Т. Міжнародне співробітництво та інтеграція у галузі освіти як важливий фактор конкурентоспроможності української освітньої системи *Наукові записки. Серія «Історичні науки»*, Київ. С.149-155

3. Вакарчук І.О. Нова динаміка вищої освіти і досліджень для соціальних змін та розвитку [Текст]: Болонський процес 2020 – Європейський простір вищої освіти у новому десятиріччі Фонд «Європа XXI»; за ред. І.О. Вакарчука. Київ: Агентство «Україна», 2009. 64 с

4. Кремень Василь Григорович. Освіта і наука України: шляхи модернізації (факти, роздуми, перспективи) Київ : Грамота, 2003. 216 с.

Лащ Поліна Євгенівна,
студентка ІІ-ПО групи спеціальності 013 Початкова освіта
Навчально-наукового інституту педагогіки і психології
Науковий керівник: асистент Бабачук Ю.М.

ФОРМУВАННЯ ТА ПІДТРИМКА ФІЗИЧНОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Вступ (актуальність). Сучасна система освіти зазнала значних змін не лише через пандемію COVID-19, а й через війну. Однією з головних змін, що відбулися в сучасній освітній практиці є впровадження дистанційного навчання, як стратегічного рішення для забезпечення безпеки студентів і підтримки продуктивності освітнього процесу. Однак такий перехід може мати негативний вплив на фізичну активність студентів через відсутність звичних умов для занять спортом і руховою діяльністю. Тому фізична робота, в якій беруть участь великі групи м'язів, є природною потребою для всіх органів, тканин і систем організму. Нормальна життєдіяльність м'язової, кісткової, серцево-судинної, дихальної, нейроендокринної систем можлива лише при певній дозі рухової активності – сумі рухів, які виконуються в процесі життєдіяльності [3]. Відтак важливим питанням, яке потребує комплексного підходу та інноваційних рішень, стала підтримка фізичної активності студентів в умовах дистанційної освіти.

Мета: визначити особливості формування та підтримки фізичної активності студентів в умовах дистанційного навчання.

Методи: теоретичний аналіз, узагальнення та систематизація інформації з науково-методичних літературних джерел.

Результати. Дистанційне навчання призвело до загального зниження фізичної активності серед здобувачів вищої освіти. Віддаленість від спортивної інфраструктури та обмежений доступ до спортивних секцій зменшують можливості для активної рухової діяльності. Також не менш важливим є те, що ці обставини провокують втрату інтересу до рухової активності у студентів, навіть до елементарних фізичних вправ вранці. Проте вони мають багато переваг: профілактика багатьох захворювань, зміцнення серцевого м'язу, поліпшення та активізація роботи мозку шляхом насичення його киснем, бадьорість та гарний настрій на весь день [4].

На думку Ю.І. Петренко та В.С. Ашаніна, основні завдання формування рухової активності студентської молоді в полягають у тому, щоб надати студентам знання і сформувати мотивації дотримання здорового способу життя; сформувати стійку звичку до щоденних занять фізичними вправами, використовуючи різні раціональні форми; проводити систематичні фізичні тренування з оздоровчою або спортивною спрямованістю; інформувати студентів про головні цінності фізичної культури і спорту; здійснювати діагностику і корекцію формування рухових компетенцій студентів у процесі фізичного виховання у вищих закладах освіти [2, с. 84-87]. У цьому контексті, можна зазначити, що формування фізичної активності серед студентської молоді

потребує комплексного підходу, який охоплює не лише надання знань та мотивації, а й створення сприятливого середовища для активної життєдіяльності.

Також, як вказує у своєму дослідженні Г.П. Грибан, сучасна система фізичного виховання студентської молоді повинна передбачати впровадження цілого ряду ефективних не тільки оздоровчих, а й тренувальних засобів, що повинні використовуватися як в процесі основних навчальних занять, так і під час самостійних занять фізичними вправами для розвитку психофізичних якостей, поліпшення стану здоров'я, працездатності та функцій серцево-судинної, дихальної, нервової та інших систем. [1, с. 9-10].

Під час дистанційного навчання фізичні активності можуть бути організовані різними способами, щоб стимулювати активність студентів. До них входять: організація віртуальних спортивних змагань або челенджів серед студентської молоді; віддалених спортивних занять, під керівництвом вчителів фізичної культури чи тренерів через відеоконференції або спеціалізовані платформи; академічні заняття з фізичного виховання, на яких студенти займаються різними видами вправ (силові, на гнучкість, ходьба та інші); відвідання туристичних місць або екскурсій під час велопогулянки; впровадження програм нагородження та стимулювання студентів, які активно беруть участь у фізичних заходах та інші.

Висновки. Узагальнюючи дослідження щодо формування та підтримки фізичної активності студентів в умовах дистанційного навчання, можна визначити, що впровадження такого виду навчання призвело до значного зниження рівня фізичної активності серед студентів. Тому збереження фізичної активності студентів має велике значення для їхнього фізичного та психологічного здоров'я, також важливо розробити і впровадити ефективні методи для підтримки рухової активності, однак необхідно враховувати й індивідуальні можливості студентів.

Список використаних джерел

1. Грибан Г.П. Життєдіяльність та рухова активність студентів. Житомир: Видавництво Рута, 2009. 593 с.
2. Петренко Ю.І., Ашанін В.С. Про актуальність формування рухових компетенцій студентів вищих закладів освіти. *Матеріали XVII Міжнародної науково-практичної конференції «Фізична культура, спорт та здоров'я: стан, проблеми та перспективи» (м. Харків, 7-8 грудня 2017 р.)*. Харків, 2017
3. Петренко, Ю.І. (2019). Формування кінезіологічної компетентності майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту у процесі їх професійної підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04, Суми. 306 с.
4. Румянцев Ю.О., Чуніс О.В., Романчак О.І. Здоров'я соціальна цінність (з досвіду проведеного конкретного соціологічного дослідження проблеми здоров'я у Західному регіоні України). *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. Харків: 2003. №16. 14-24

Лемешко Каріна Сергіївна,

*магістрантка 61-ІМДО групи спеціальності 012 Дошкільної освіти
факультету дошкільної освіти*

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Лісневська Н.В.

ДИДАКТИЧНА ГРА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ВАЛЕОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Вступ (актуальність). Здоров'я – це перша і найважливіша потреба людини, яка визначає її здатність до праці і забезпечує гармонійний розвиток особистості. Воно є

важливою передумовою до пізнання оточуючого світу, до самоствердження та щастя людини. У дошкільному віці підтримується когнітивний, емоційний, соціальний і мовленнєвий розвиток дітей і забезпечується їхнє здорове зростання. Заклад дошкільної освіти надає унікальні можливості для формування та підтримки здоров'я вихованців.

Валеологічне виховання дітей дошкільного віку полягає в тому, щоб з раннього віку привчати їх відповідально і дбайливо ставитися до власного здоров'я, гартувати свій організм і правильно харчуватися. Виконання вищезазначених комплексних заходів забезпечить оптимальний фізичний розвиток дітей. Л. Ващенко, Т. Бойченко та інші виокремлюють декілька форм та засобів роботи з дітьми по формуванню валеологічної культури у старших дошкільників. Серед засобів особливе місце займає використання дидактичних ігор. Однак, у методичній літературі бракує даних аналізу практичного досвіду застосування дидактичних ігор як засобу формування валеологічної культури дітей старшого дошкільного віку.

Мета без скорочень. Визначити сутність та значення дидактичної гри як засобу формування валеологічної культури дітей старшого дошкільного віку.

Матеріали та методи. Аналіз наукової, методичної літератури дозволить нам дослідити сутність дидактичної гри як засобу формування валеологічної культури дітей старшого дошкільного віку.

Результати. Серед завдань дошкільної освіти в Законі України «Про дошкільну освіту» є виховання в дітей валеологічної культури, шанобливого ставлення до власного здоров'я та здоров'я оточуючих, свідомого ставлення до себе, оточення та довкілля [4]. Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ, англ. World Health Organization (WHO)), визначила погляди Г. Сигериста основоположними та внесла їх до своєї Преамбули (1948 р.), визначивши здоров'я як стан повного фізичного, духовного і соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороби і фізичних дефектів [7].

У свою чергу, поняття «здоровий спосіб життя» (тут і далі – ЗСЖ) однозначно поки що не визначено. На думку представників філософсько-соціологічного спрямування (В. Пономарчук, В. Столяров та ін.) здоровий спосіб життя розглядається, як глобальна соціальна проблема, складова частина життя суспільства загалом. У психолого-педагогічному спрямуванні (Р. Дітлс, І. Мартинюк та ін.) здоровий спосіб життя розглядається з погляду свідомості, психології людини, мотивації.

Існує багато різноманітних наук – про природу, про суспільство в цілому тощо, однак головною серед них є наука про саму людину, її здоров'я, анатомію та фізіологію людини, духовний світ. Так, у 1980 р. вченим І. Брехманом було запропоновано використовувати новий напрям розвитку науки, який отримав назву «валеологія». Термін «валеологія» походить від латинського *vale* – «бути здоровим» і грецького *ουορ* – «наука, вчення» [2, с. 6].

Проблеми формування валеологічної культури досліджують Т. Бойченко, І. Брехман, О. Бондаренко, Ю. Бойчук та інші. Також викликають інтерес праці І. Бега, А. Богуш, Л. Божович, М. Євтуха, І. Зязюна, Г. Костюка, А. Макаренка, О. Савченко, В. Сухомлинського, К. Ушинського, які присвячені загально-педагогічним аспектам формування ЗСЖ. Психолого-педагогічний аналіз понять «культура» та «валеологічна культура» дає можливість визначити взаємовідношення між ними. Так, А. Могильський у своїх дослідженнях зазначав, що культура в системі поведінкових цінностей займає провідне місце, оскільки і знання, і сформовані вміння втілюються в переконаннях, характері особи.

Поняття «валеологічна культура», та його зміст у наукових джерелах трактується неоднозначно. Уведення цього поняття бере свій початок з виникненням валеології як

науки. Переважна кількість дослідників ототожнюють поняття «валеологічна культура» та «культура здоров'я» (М. Віленський, Л. Майборода, В. Петленко). Однак деякі дослідники (О. Файчук) вважають, що доцільно розділяти ці два поняття, адже під культурою здоров'я слід розуміти адаптивний і продуктивний план розвитку особистості, а під валеологічною культурою – переважно діяльність, пов'язану зі збереженням та покращенням здоров'я. Зокрема, І. Шульга вважає валеологічну культуру частиною особистісної і культури людини, яка має зв'язок з основними проблемами збереження та зміцнення здоров'я [6, с. 62].

Таким чином, валеологічна культура – це знання, уміння і навички спрямовані на збереження і зміцнення здоров'я. Вона визначається знаннями резервних можливостей організму (фізичних, психічних, духовних) і вміннями правильно використовувати їх.

Для забезпечення ефективності педагогічної роботи з формування валеологічної культури дітей-дошкільників педагоги повинні добирати доцільні засоби, методи і форми роботи з дітьми дошкільного віку. Науковці по різному визначають їх класифікацію. Зокрема, А. Литовченко виділяє такі форми роботи з формування валеологічної культури: ігрові ситуації на валеологічну тему під час сюжетно-рольових ігор («Лікарня», «Сім'я» тощо); заняття; екскурсії; валеохвилинки; театралізовані вистави; розваги (музичні, спортивні, валеологічні); бесіди; цільові прогулянки; ігри: дидактичні, рухливі, театралізовані, сюжетно-рольові; дні здоров'я [5, с. 5-6]. Однак, найбільш ефективними у формуванні валеологічної культури дітей старшого дошкільного віку є дидактичні ігри. Підтвердження нашої думки знаходимо в працях В. Бутенко та А. Литовченко, які наголошують на тому, що для формування валеологічної культури в дітей дошкільного віку важливим є застосування дидактичних ігор.

Дидактична гра – ігровий метод навчання, самостійної ігрової діяльності дітей дошкільного віку та засобом всебічного розвитку дітей. Специфічною ознакою дидактичних ігор є поєднання умовного ігрового плану діяльності дітей з їх освітньою спрямованістю (наявність наміру, плану, освітньої мети і передбачуваного результату). Дидактичні ігри, як правило, обмежені у часі, ігрові дії підпорядковані фіксованим правилам. В межах дидактичних ігор мети навчання досягаються через вирішення ігрових завдань [3, с. 69].

У сучасній літературі існує декілька визначень поняття «дидактичні ігри». Ю. Бабанський розглядає дидактичну гру, як цінний метод стимулювання інтересу до навчання; як засіб, що збуджує інтерес до навчання [3, с. 70]. Варто відзначити, що саме ігри є засобом різнобічного розвитку особистості дошкільників, під час яких відбуваються значні зміни в психіці. Дидактична гра дає змогу в ігровій формі, яка найбільш доступна для дітей дошкільного віку, вирішувати різноманітні педагогічні завдання. Педагоги закладів дошкільної освіти в своїй роботі використовують такі засоби організації дидактичних ігор: використання і комбінування дидактичних ігор в процесі навчання; включення дидактичних ігор в самостійну діяльність дошкільників; використання в дидактичних іграх розвиваючі вправи [3, с. 70]. Цінність дидактичних ігор, як засобу формування уявлень дошкільників про здоровий спосіб життя та валеологічну культуру, полягає в тому, що завдяки їх використанню можна досягти більш міцних та усвідомлених знань, умінь і навичок у формуванні уявлень дітей дошкільного віку про ЗСЖ.

Існує значна кількість класифікацій дидактичних ігор, в яких висвітлюється різноманітність роботи щодо формування в дітей-дошкільників валеологічної культури. Так, О. Дяченко визначає групи дидактичних ігор за їх функціональним призначенням:

1) ігри, спрямовані на розвиток сприймання; 2) ігри, спрямовані на розвиток уваги; 3) ігри, спрямовані на розвиток пам'яті; 4) ігри, спрямовані на розвиток мислення дитини; 5) ігри, спрямовані на розвиток творчих здібностей дитини.

Дослідники, які в свій час досліджували властивості дидактичних ігор та їх вплив на розвиток дітей дошкільного віку: А. Бондаренко (роль словесних дидактичних ігор як засобу розвитку самостійності і активності мислення дітей), Ф. Блюхер (ігри для пізнавального розвитку), Л. Венгер (дидактичні ігри і вправи для сенсорного розвитку). Так, серед форм роботи з дошкільниками з формування валеологічної культури можна виокремити: ігри (дидактичні – «Що шкідливо, що корисно», «Хто де живе, чим харчується», «Чарівний кошик», «Прогулянка по лісу» тощо), також можна виділити дидактичні ігри на розвиток дихання («Пір'їнки», «Король вітрів», «Кулька» тощо).

Висновки (без скорочень). Розглянувши сутнісні характеристики та особливості валеологічної культури особистості, можна підсумувати, що поняття «валеологічної культури» є відносно новим у науковій літературі та недостатньо дослідженим, що потребує подальшої розробки. Дидактичні ігри як засіб формування валеологічної культури дають можливість не лише закріплювати, уточнювати, розширювати знання дошкільників про власне здоров'я та важливість його для життя людини, а й формують навички формування, збереження і зміцнення здоров'я, стимулює загальний особистісний розвиток дітей дошкільного віку. Дидактичні ігри дають змогу педагогу здійснювати навчання, вправлення, розвиток здоров'язбережувальних здібностей дітей, формування цінних рис особистості і взаємин у доступній і привабливій для них формі.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної України (нова редакція). (Від 12.01.2021) Гавриш Н.В. та ін. URL : https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (дата звернення: 07.05.2024).
2. Валеологія: навч. посіб. для студентів вищих педагогічних закладів освіти / за ред. В. Г. Грибан. Київ. 2012. 342 с.
3. Гаврило О. Ігрові прийоми у процесі формування валеологічної компетентності дітей дошкільного віку [Електронний ресурс]. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. Уман. держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини. Умань.* 2013. № 47. 69-73 с.
4. Закон України «Про дошкільну освіту». URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2628-14> (дата звернення: лютий 2024).
5. Литовченко А. «Формування валеологічної свідомості у дітей дошкільного віку». Мирноград. 2019. 13 с.
6. Шульга І. М. Формування валеологічної культури у старших дошкільників і молодших школярів на засадах гендерного підходу. автореф. дис.... канд. пед. наук: спец. 13.00.07: «Теорія і методика виховання»; Інститут проблем виховання НАПН України. К, 2016. 23 с.
7. World Health Organization. *Constitution of the World Health Organization*. World Health Organization; Geneva, Switzerland: 1946.

Марчук Аліна Василівна,
магістрантка 30-61 МДО групи, спеціальності 012 Дошкільна освіта
факультету дошкільної освіти
Науковий керівник: д-р пед. наук, проф. Загородня Л.П.

ХАРАКТЕРИСТИКА SERVICE LEARNING APPS.ORG ЯК ЗАСОБУ ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИЧО-ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Вступ. Стрімкий розвиток інтерактивних технологій суттєво перебудовує практику повсякденного життя людини. Відповідно, задля забезпечення гармонійного розвитку дітей дошкільного віку, формування в них компетентностей освітня практика також переорієнтовується. Кожен сучасний вихователь шукає засоби навчання та виховання, які б найефективніше активізували пізнавальну діяльність дітей, сприяли формуванню знань і вмінь. Сучасні інтернет-сервіси стають зручним інструментом для створення електронного супроводу освітнього процесу, особливо в умовах дистанційного навчання. Серед великого різноманіття чільне місце займає сервіс LearningApps.org.

Мета: висвітлити можливості безплатного онлайн-сервісу LearningApps.org як засобу формування природничо-екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку.

Матеріали та методи: аналіз, літератури з проблеми використання онлайн-сервісів в освітньому процесі, синтез, узагальнення, порівняння, представлення характеристики онлайн-сервісу LearningApps.org як засобу формування природничо-екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку.

Результат. Інтерактивні завдання – невід’ємна частина сучасного виховання, що дає змогу вихователям отримувати певну інформацію систематизовано, мобільно та зручно, з використанням інноваційних технологій у вихованні і, зокрема у процесі формування різних компетентностей у дошкільників. Серед низки важливих компетентностей дитини дошкільного віку чільне місце займає природничо-екологічна. У Базовому компоненті дошкільної освіти її визначено як здатність дитини до доцільної поведінки в різних життєвих ситуаціях, що ґрунтується на емоційно-ціннісному ставленні до природи, знаннях її законів, що формується у просторі пізнавальної, дослідницької, трудової, ігрової діяльності [1].

Нині набуває популярності використання інтернет-сервісів для створення цікавих дидактичних матеріалів із будь-якої теми з використанням текстів, зображень, відео- та аудіо-файлів, у тому числі інтерактивних. Ці сервіси стають зручним інструментом для створення електронного супроводу заняття.

Дидактичні й комунікативні можливості веб-орієнтованих технологій в освітньому процесі обґрунтовані В. Биковим, М. Жалдаком, А. Коломієць, М. Лещенко, О. Овчарук, О. Спіріним та інших. Шляхи використання інтернет-технологій в освітньому процесі обґрунтовано в роботах О. Андрєєва, А. Забарної, М. Резніна, І. Слущкої Н. Хміль та інших. Дослідники А. Гайдаржи, М. Гулакова, Ю. Овчинникова, А. Забродина та інші розкривають значні можливості веб-сервісу LearningApps.org для розроблення інтерактивних вправ, реалізація яких в освітньому процесі сприяє зростанню мотивації дошкільників, їх активізації в обговоренні проблем, здійсненню перенесення способів діяльності в нові умови тощо.

LearningApps.org – онлайн-сервіс, який дозволяє створювати інтерактивні вправи [4]. Він є додатком WEB 2,0 для підтримки навчання та процесу викладання за

допомогою інтерактивних модулів. Існуючі модулі можуть бути безпосередньо включені в зміст навчання, а також їх можна змінювати або створювати самостійно. Метою сервісу є також збір інтерактивних вправ і можливість зробити їх загальнодоступними [2].

Конструктор LearningApps.org призначений для розроблення, зберігання інтерактивних завдань з різних освітніх напрямів, за допомогою яких дошкільники можуть перевірити і закріпити свої знання в ігровій формі, що сприяє формуванню їх пізнавального інтересу. Сайт дозволяє переглядати вже готові вправи, які розробили інші вихователі та опублікували їх до спільного використання. А також можна створювати власні вправи за готовими шаблонами. Серед запропонованих категорій можна обрати потрібну та переглянути запропоновані вправи, а ті, що вам сподобались можна зберегти в свою папку. Сервіс LearningApps.org також надає можливість отримання коду для того, щоб інтерактивні завдання були розміщені на сторінки сайтів або блогів вихователів та дошкільників.

Рідна мова LearningApps.org – німецька, але на сайті реалізована багатомовна підтримка, зокрема до переліку мов інтерфейсу сервісу серед інших додано й українську: перекладені загальні текстові рядки та рядки, що стосуються різноманітних вправ. Будь-яку вподобану вправу можна запозичити з іншого середовища і переробити під український варіант або ж використовувати мовою оригіналу. Тематика створення завдань у цьому ресурсі достатньо різноманітна. Категорії можливих завдань можна умовно поділити на такі типи: вибір, послідовність, розподіл, заповнення, інструменти, онлайн ігри, кросворд, знайти пару тощо[4].

Важливою допоміжною функцією цього сайту є можливість переглянути завдання інших користувачів, як приклад для розроблення власної інтерактивної вправи. Категорії завдань розташовані у вигляді візуально зручної сітки зображень, на якій також можна побачити рейтинг категорії завдання відповідно до кількості разів використання цього шаблону іншими користувачами. Ресурс LearningApps.org відрізняється від інших сервісів створення дидактичних та інтерактивних завдань великим різноманіттям вибору шаблонів вправ і функцій виконання.

Виокремимо позитивні характеристики роботи з сервісом LearningApps.org, а саме:

- безкоштовний сервіс;
- україномовний інтерфейс (треба тільки вибрати відповідний прапорець у правому верхньому куті), при роботі з сервісом можна переключатися на різні мови;
- можливість обміну інтерактивними завданнями;
- завдання можна створювати і редагувати в режимі онлайн, використовуючи різні шаблони;
- багато шаблонів підтримують роботу з картинками, звуком та відео;
- моментальна перевірка правильності виконання завдання;
- на сайті можна вибрати категорію: «Людина і навколишнє середовище», «Мистецтво», «Природа» та інші, а також «Всі категорії»;
- можна отримати посилання для відправки по електронній пошті або код для вбудовування в блог або сайт, і на Вікі-сторінку [3].

Вагомою перевагою цього сервісу є можливість збереження всіх розробок і відповідно кожен вихователь таким чином формує власну колекцію дидактичних засобів нового покоління. Під час заняття такі засоби можна використовувати під час опитування, закріплення знань на основі роботи з мультимедійною дошкою або давати як індивідуальні завдання на комп'ютері чи девайсі.

Негативні характеристики сервісу LearningApps.org:

- частина шаблонів не підтримує кирилицю;

- у шаблонах зустрічаються окремі помилки, які неможливо виправити вручну;
- деякі шаблони вправ змінюються або їх вилучають із сайту.

Основні психолого-педагогічні та технічні умови використання даних ігор у роботі з дітьми дошкільного віку виокремлюють І. Слободянюк, В. Заболотний, Н. Мисліцька:

1. Відповідність контенту гри віковим можливостям дітей.
2. Відповідність контенту гри темі заняття.
3. Наявність можливості організації групової діяльності дітей.
4. Адаптивність до етапів заняття [3].

До технічних умов дослідниками віднесено:

1. Наявність мультимедійної техніки (проектора, екрана, мультимедійної дошки) або власних девайсів: телефонів, планшетів.

2. Наявність підключення до мережі Інтернет [3].

Веб-додаток LearningApps.org є новим дієвим засобом для формування природничо-екологічної компетентності в дітей дошкільного віку, зокрема формування у них уявлень про природу планети Земля, Космосу, неживі й живі об'єкти природи, а також встановлення залежності об'єктів природи від екологічних факторів, розуміння особливостей та умов розвитку рослин та існування тварин, усвідомлення поділу рослин і тварин на групи, оволодіння знаннями про основні властивості неживих об'єктів природи, знання ознак пір року і явищ природи, спроможність класифікувати та групувати природні об'єкти рослинного й тваринного світу за характерними ознаками тощо.

Порівнюючи сервіс LearningApps.org з іншими сервісами, стає очевидно, що він є найкращим вибором, якщо є необхідність у розробленні інтерактивних завдань для дітей дошкільного віку. Проведений аналіз існуючих інтернет-сервісів дозволив визначити LearningApps.org як зручний інструмент для створення інтерактивного курсу з великою кількістю шаблонів різної категорії та складності, який можна безкоштовно використовувати для подання, закріплення, перевірки та узагальнення набутих знань, вмінь та навичок дітей.

Висновки. Отже, загальнодоступний безкоштовний онлайн сервіс LearningApps.org, який призначений для створення інтерактивних завдань різного рівня складності, тематики та формату можна успішно використовувати в процесі формування природничо-екологічної компетентності старших дошкільників. Його застосування дозволить розкрити творчий потенціал як вихователів, так і вихованців у відповідності до їх нахилів та здібностей.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doskilkilnoyi%20osvity.pdf
2. Брончук Ю. В. Методика використання сервісу LearningApps для створення інтерактивних навчальних додатків. *Методичний вісник. Інформаційно-методичний збірник*. Рівне, 2017. №1. С. 40–46.
3. Слободянюк І.Ю., Заболотний В.Ф., Мисліцька Н.А. [Інформаційні технології і засоби навчання](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ITZN_2018_65_3_7). 2018. Т. 65, № 3. С. 53–65. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ITZN_2018_65_3_7
4. Learningapps.org. URL: <https://learningapps.org/>

Романенко Антоніна Миколаївна,
студентка 11-ДО групи спеціальності 012 Дошкільна освіта
факультету дошкільної освіти
Науковий керівник: д-р філософії, доц. Дмитренко А.П.

ФОРМУВАННЯ ГЕОМЕТРИЧНИХ УЯВЛЕНЬ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР ТА ВПРАВ

Вступ. Дошкільний вік є сенситивним періодом для формування геометричних уявлень у дітей. Цей період характеризується бурхливим розвитком пізнавальних процесів, зокрема, просторового сприйняття, уяви, мислення, мови. Діти дошкільного віку стають допитливими, прагнуть до пізнання нового, активно досліджують навколишній світ. Формування геометричних уявлень є важливою складовою інтелектуального розвитку дитини. Ці уявлення необхідні для сприйняття навколишнього світу, розуміння його закономірностей, розвитку просторового мислення, уяви, логічного мислення. Дидактичні ігри та вправи є ефективним засобом формування геометричних уявлень у дітей дошкільного віку. Вони сприяють розвитку пізнавальних процесів, мови, дрібної моторики, координації рухів, а також виховують у дітей інтерес до математики, формують навички навчальної діяльності [1].

Мета: розкрити особливості формування геометричних уявлень у дітей дошкільного віку засобом дидактичних ігор та вправ.

Матеріали та методи: аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми формування геометричних уявлень у дітей старшого дошкільного віку; узагальнення та систематизація інформації щодо особливостей використання дидактичних ігор та вправ у формуванні формування геометричних уявлень у дітей старшого дошкільного віку.

Результати.

Вагомий унесок у становленні та розвитку методики формування геометричних уявлень у закладах дошкільної освіти здійснили українські і зарубіжні вчені різних часових періодів: Ф. Блехер, П. Блонский, Л. Виготський, Д. Ельконін, В. Імбер, І. Карчевська, Я. Коменський, Г. Лисенко, В. Мельник, М. Монтессорі, Т. Ониксимова, Й. Песталоцці, Ф. Фребель, Н. Фрейлах, Ю. Хижняк, К. Щербакова та інші.

Формування геометричних уявлень у дітей дошкільного віку – одне із складних і актуальних завдань інтелектуального розвитку майбутнього покоління. Виходячи з положень Базового компонента дошкільної освіти, педагог має озброїти дитину вмінням жити, сприймати життя в цілісності. Це значно складніше, ніж окремо формувати систему знань і вмінь із математики, природи, грамоти. Дитина не володітиме істинним світоглядом, якщо не вмітиме цілісно сприймати світ. Саме тому блок логіко-математичних умінь включає кожна сфера [5].

Нові знання дитина засвоює на основі безпосереднього сприйняття, коли стежить за діями дорослого слухаючи його пояснення та вказівки і сама діє з дидактичним матеріалом. На п'ятому році життя, ознайомлюючи дітей з новими геометричними фігурами: прямокутником, циліндром, вчать порівнювати моделі з уже відомими або одну з іншою: прямокутник з квадратом, циліндр з кубом, з кулею. Ознайомлення відбувається поетапно, як і у попередніх групах. Діти можуть групувати фігури за формою, за іншими ознаками. Важливого значення, набувають заняття, де діти вчаться порівнювати форми предметів з геометричними зразками, знаходити схожість відомих предметів з тією чи іншою фігурою (колесо - круг та ін.) [2]. Дітям можна запропонувати ігрові вправи: «Знайди предмет такої самої форми», «Знайди собі пару», та ін.

Вихователь підбирає і спеціально розкладає у груповій кімнаті іграшки, предмети, схожі на ту чи іншу фігуру (тарілка, підставка для квітів, кермо автомашини, склянка, хустка, галстук тощо). Предметів, схожих на квадрат чи прямокутник, велика кількість і в навколишньому світі. Від безпосереднього порівняння форми предметів з геометричними зразками діти переходять пізніше до словесного визначення, предметів, схожих за формою (крило літака, дах будинку та ін. - трикутної форми; стовбур дерева, труба, консервна банка - форма циліндра та ін.) [3]. Застосування таких прийомів значно збагачують сприймання оточуючого дітьми, розвивають їх розумово, сприяють розвитку уваги, мови тощо. На кінець навчального року можна використати геометричну мозаїку, запропонувавши подумати, як можна з двох трикутників викласти квадрат, а з інших двох трикутників - прямокутник. На наступних заняттях можна запропонувати викласти з паличок дані фігури, урізноманітнюючи варіанти. Для вправлення дітей у розрізненні фігур, поглибленні їхніх знань про форму, широко використовують дидактичні ігри: «Що змінилось?», «Літаки», «Чарівний мішечок», «Поплескай в долоні стільки разів, скільки кутів у фігурі, сторін», «Знайди, що сховано» та багато ін. Спеціально підібрані ігри органічно включаються у систему роботи. Вони дають можливість закріпити чи уточнити уявлення дітей про геометричні фігури, збагатити їхні знання. Це такі дидактичні ігри: «Знайди пару», «Знайди такий самий малюнок», «Що предмет розкаже про себе?», «Покажи предмет такої форми» та ін. [4].

Висновки. Отже, формування геометричних уявлень у дітей старшого дошкільного віку засобом дидактичних ігор та вправ є актуальним завданням сьогодення, яке допоможе забезпечити успішний інтелектуальний розвиток дитини.

Список використаних джерел

1. Баранюк Л. К. Формування уявлень про форми та геометричні фігури дітей старшого дошкільного віку. Підготовка майбутніх фахівців у контексті становлення Нової української школи: комплексний підхід: збірник наукових праць / за заг. редакцією В. Є. Литнєва, Н. Є. Колесник, Т. В. Завязун. Житомир, 2019. С. 121–123
2. Біла І. М. Психологія творчого конструювання в дошкільному віці : монографія. Київ : Веселка, 2011. 430 с.
3. Іваніщева І. Т. Розвивальне середовище в ДНЗ. Всеосвіта. 2019. URL : <https://vseosvita.ua/rozvivalne-seredovise-v-dnz-173740.html>.
4. Імбер В. Маленькі геометрики : ознайомлення дітей з геометричними фігурами за методом повного фізичного реагування. *Дошкільне виховання*. 2020. № 9. С. 3–7.
5. Пагута Т. І. Методика формування елементарних математичних уявлень у дошкільників : навч.-метод. посібник. Львів : «Новий Світ-2000», 2020. 300 с.

Сварцов Андрій Миколайович,

*студент 32 ДО групи спеціальності 012 Дошкільна освіта
факультету дошкільної освіти*

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Гордій Н.М.

ОБГРУНТУВАННЯ ПИТАННЯ МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ЧЕРЕЗ КАЗКУ

Вступ. У Державному стандарті дошкільної освіти, зазначено, що до провідних засад належить «надання пріоритету соціально-моральному розвитку особистості». Актуальним є формування у дітей морально-етичних знань, моральних звичок,

виховання моральних почуттів, культивування моральної поведінки. Відповідно, слід подбати про формування у дошкільників доброзичливих взаємин, що визначають особистісне зростання. З окресленого вирізняється, що проблема формування доброзичливих взаємин, заснованого на єдності моральної свідомості, поведінки, почуттів і переживань дітей, становлення їх суб'єктами морального розвитку, має велику соціальну значущість.

Теоретико-методологічні засади морального виховання дошкільників досліджувалися різносторонньо в таких аспектах: через призму особистісного зростання в період дошкільного дитинства (Л. Артемова, І. Бех, А. Богуш, А. Гончаренко, Г. Лаврентьєва та ін.); формування емоцій і моральних почуттів (О. Кононко, В. Котирло, О. Кульчицька та ін.); визначення балансу між моральною свідомістю та самосвідомістю (О. Галян, Л. Калуська, Т. Пономаренко, Ю. Приходько та ін.); стимулювання відповідного ставлення до моральних цінностей (О. Дяченко, І. Луценко та ін.); розвитку моральної сфери особистості в дошкільному віці як інтегральної єдності та взаємодії моральної свідомості, поведінки, відносин, почуттів і переживань дитини (О. Долинна, Н. Мельникова, Т. Поніманська та ін.); моральна поведінка як опосередкованість моральним нормам (Л. Калмикова, Л. Фесенко та ін.).

Дослідники однак, що у період дошкільного дитинства дитина починає усвідомлювати моральні цінності, підкорятися власним бажанням і прагненням. У неї формуються вміння оцінювати свої вчинки та вчинки інших людей, виникає здатність до співпереживання, співчуття, що зумовлює засвоєння моральних еталонів поведінки.

Мета – з'ясувати емоційний вплив української народної казки на дітей дошкільників у вихованні моральних почуттів.

Матеріали та методи. Важливим засобом виховання моральних почуттів у дітей є казка. Саме вона є невідривним елементом у вихованні дітей. Казка доступною мовою готує дітей до життя. Дошкільники беруть з казок багато корисних для себе знань: уявлення про соціум, перші уявлення про час та простір, про зв'язки людини з предметним світом, з природою. Казки допомагають дитині побачити добро і зло, вперше відчутти стійкість і хоробрість. Проблема використання казки у роботі з дошкільниками досліджували вчені та філософи (І. Ващенко, В. Сухомлинський, Л. Фесюкова, А. Афанасьєв, К. Ушинський та ін.).

Результати. Під впливом казок у дошкільників виникають різноманітні почуття та переживання. Казки мають надзвичайну емоційну силу впливу на дітей, несуть у собі позитивний емоційний заряд, здатний викликати позитивні емоції. Захоплюючий зміст казки, самотність дійових осіб, поєднання фантастики з реальністю, образність та експресивність мовлення мають великий емоційний вплив на дітей. Вона сприяє формуванню у дитини чітких морально-філософських, гуманістичних уявлень про навколишній світ, про те, що добро перемагає зло, яке завжди повертається до того, хто його скоїв, а за добрі вчинки завжди віддячують добром. Завдяки казкам, дітей виховували, формували певні вміння, емоційно-вольові якості та психологічно розвивали, чітко відмежованим змістом, а саме добром і злом, що гарно, а що погано [3].

Цінною рисою казки є те, що в ході її відбувається перевтілення: як слабкий, маленький, боязливий до кінця казки трансформується в сильного, сміливого, значимого і багато в чому впевненого. Можна стверджувати про подібне, коли головним мотивом казки є процес індивідуалізації. Це не просто дорослішання – це цілком конкретна його стадія, на якій вже оформлена й відокремлена свідомість повертається до своєї підсвідомої основи, оновлюючи і поглиблюючи їхні взаємні зв'язки, розширюючи, знаходячи доступ до нових архетипічних образів і енергій. Більшість казок починається

так «Одного разу...». Багато хто з нас ще можуть згадати час, коли світ був наповнений незвіданими чудесами і несподіваними подіями, коли кожен день починався з цього «одного разу». У світі дитинства кожен крок несе в собі щось нове і, головне, цікаве. Якщо з віком людина не позбулася здатності бачити навколо щось нове й несподіване, дивуватися, бути сміливим, то тим самим вона зберегла перспективу перейти зі світу повсякденності в чарівний світ казки [4].

Мова казки легка, проста, а тому загальнодоступна. Казкові образи близькі за своєю особливістю образам уяви дітей. Сюжет простий, але загадковий і в свою чергу сприяє розвитку дитячої уяви. Крім того, жодна дитина не любить повчань, а казка вчить опосередковано. Вона дозволяє собі «натякнути на те, як краще вчинити в тій, чи іншій ситуації». Різноманітність і напруженість дії у казці створюють у дітей постійний і неослабний інтерес. Казки дітям подобаються тим, що в них немає довгих і стомлюючих роздумів. Крім цього казка сприяє формуванню у дітей моральних якостей, оскільки майже всі діти порівнюють себе з позитивними героями, а казка кожен раз показує, що добрим бути краще, ніж поганим, що треба прагнути робити добро людям. Читання казки з подальшим переказом сприяє розвитку мислення і збагачення мовлення дитини. Позитивний кінець казки сприяє вихованню оптимізму, впевненості у подоланні будь-яких труднощів. До основних напрямів роботи з літературними творами в закладах дошкільної освіти традиційно відносять: читання та розповідання дітям; театралізація, інсценування з подальшим їх аналізом; переказ казок; знайомство дітей з головними героями казки; робота з ілюстраціями за змістом казки; художньо-предметна діяльність за змістом літературних творів [9]. Даний вид діяльності з літературними творами, можна відтворювати під час комплексних, інтегрованих односпрямованих занять за формами проведення (ігри-драматизації, етичні бесіди, узагальнені бесіди, показ різних видів театрів, інсценування художніх творів тощо). Форми організації методичної роботи в ЗДО досить динамічні. Вибір конкретної з них залежить від: чітких завдань, які намагається вирішувати заклад дошкільної освіти; педагогічної культури вихователів; позитивного морально-психологічного клімату в педагогічному колективі; матеріально-технічних можливостей ЗДО; якості аналізу результатів діагностування вихователів; особливостей організації освітнього процесу з дітьми [1].

Процес виховання – це прилучення дитини до світу людських духовних цінностей. Особливої ваги сьогодні набувають такі загальнолюдські цінності, як гуманізм, патріотизм, честь, справедливість тощо. Моральні норми основні правила всякого людського співжиття, вироблені протягом тисячоліть морального розвитку суспільства, є складовою загальнолюдської моралі. Слід підкреслити її гуманістичну спрямованість: центром моралі є людина. З найдавніших часів усі ідеології і видатні мислителі зверталися до найціннішого в світі – людини, намагалися пізнати її суто людську ознаку - моральність.

Розвиток моральних почуттів у дітей дошкільного віку має актуальне значення: в умовах сьогодення світова суспільна свідомість на всіх рівнях розглядає гуманізм як основний принцип і критерій суспільного прогресу. Особистість формується сукупністю чинників і, зокрема, тими соціальними відносинами, в які людина вступає, і якщо в них багато жорстокості, байдужості, егоїзму, то це стане надбанням дитини і буде визначати її поведінку.

У моральному вихованні дітей дошкільного віку продовжує займати велике місце виховання культури спілкування. Формування поваги до навколишніх, доброзичливості, вольових якостей, стриманості відбувається в колективі однолітків. Колектив відіграє в житті дітей все велику роль, взаємостосунки дітей ускладнюються [5].

Як зазначає Т. Поніманська, моральна регуляція поведінки включає вимоги до самої дитини оцінити свої дії і відповідним чином спрямовувати свою поведінку. Це свідчить про те, що оцінка, якій піддається моральний вчинок, повинна стати внутрішнім регулятором [6].

Оскільки моральний розвиток передбачає засвоєння мотивів і способів моральної поведінки, то практичне виконання моральної норми стає необхідним. Моральні почуття дошкільників формуються в процесі усвідомлення і виконання моральних норм поведінки в ігровій, навчальній і трудовій діяльності. Встановлені у будь-якій діяльності визначені правила сприяють формуванню у дітей здатності їм підкорятися, а також стають підставою для оцінки самою дитиною поведінки інших дітей, а потім і своєї власної, що набуває для неї значення істинних норм моральної поведінки. Оцінювання своїх вчинків та однолітків передбачає співвіднесення з нормою, тому на етапі дошкільного дитинства моральні норми належать до особистісних мотивів поведінки, а їх розуміння необхідне для реалізації своїх вчинків [2].

Висновки. Отже, ефективним засобом виховання моральних почуттів у дітей дошкільного віку є народна казка. Вона має важливе значення в моральному розвитку дітей дошкільного віку, без якого неможливе благородство душі, чуйність до чужого горя, страждання. Завдяки казці, діти пізнають світ не тільки розумом, але й серцем, і не лише пізнають, а й реагують на події і явища оточуючого світу, висловлюють своє ставлення до добра і зла. Позитивне завершення казки сприяє вихованню впевненості у подоланні будь-яких труднощів, оптимізму. Аналіз наукових джерел з проблеми морального виховання дітей дошкільного віку засвідчує, що проведені дослідження значно збагатили уявлення про генезис морального розвитку в дошкільному віці, про зміст та особливості морального виховання дошкільників (за окремими компонентами: емоції, моральні почуття, моральна свідомість і самосвідомість, мотивація, моральна поведінка тощо)

Список використаних джерел

1. Артемова Л. В., Богуш А. М., Лаврентьєва Г. П. Старша група в дитячому садку: методичний посібник. Київ : Рад. шк., 1990. 415 с.
2. Гончаренко А. Взаємини дошкільників в дошкільному закладі. *Дошкільне виховання*. 1999. №9. С. 4-6.
3. Долинна О. Увагу моральному вихованню. *Дошкільне виховання*. 2005. №12. С. 15.
4. Калуська Л. Поспішаймо закладати моральний фундамент. *Дошкільне виховання*. 2006. №7. С. 13.
5. Кононко О. Душевність, людяність, щирість. *Дошкільне виховання*. 1996. №4. С. 8-9.
6. Поніманська Т.І. Теоретико-методичні засади гуманістичного виховання дітей дошкільного віку. Рівне : РДГУ, 2006. 352 с.

Фітісова Ірина Максимівна,

студентка 41 ПО групи спеціальності 013 Початкова освіта

Навчально-наукового інституту педагогіки і психології

Науковий керівник: асистент Бабачук Ю.М.

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ УЧНІВ МОЛОДШИХ КЛАСІВ ЗАСОБАМИ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Актуальність. Виховання здорового покоління стає дедалі важливішим питанням сьогодення. Погіршенню здоров'я сприяє низка факторів, серед яких недбале ставлення до власного здоров'я та здоров'я своїх дітей.

НАУКА ТА ОСВІТА В УМОВАХ ВІЙНИ:

Глухівський національний педагогічний
університет імені Олександра Довженка

1874 - 2024

Мета статті полягає у формуванні навичок здорового способу життя учнів молодших класів засобами фізичної культури.

Методи: аналіз, узагальнення та систематизація даних науково-методичної літератури.

Результати. Поняття «здоров'я» та «здоровий спосіб життя» різняться між собою. На думку Г. Апанасенка, поняття «здоров'я» – це не лише відсутність хвороб чи фізичних вад, а й фізичне, психічне та соціальне благополуччя [5]. Здоров'я – це так би мовити баланс між фізичним, емоційним, соціальним і духовним аспектами життя. Здоровий спосіб життя включає в себе правильне харчування, фізичну активність, позитивне ставлення і здатність адаптуватися до змін у навколишньому середовищі. Здоровий спосіб життя – це сукупність звичок, зусиль і рішень, які підтримують і покращують здоров'я. Він поєднує в собі правильне харчування, фізичну активність, відмову від поганих звичок, психологічне здоров'я, регулярні медичні обстеження, адаптацію до змін [1]. Одним з найважливіших чинників формування здорового способу життя у молодших школярів є ідеї та поняття, які розширюють знання дітей про людину, її здоров'я та здоровий спосіб життя. Розуміння зв'язку між здоровим способом життя, зміцненням здоров'я, фізичним, психічним, соціальним та сімейним здоров'ям:

1. Спортивні перерви, рухливі ігри (разом з батьками);
 2. Спортивні заняття;
 3. Прогулянки (для розвитку витривалості та підвищення інтересу до фізичної активності).
 4. Навчання, діалог,
 5. Групова творча діяльність.
 6. Поїздки, відео, щоб дізнатися про людей і способи життя.
 7. Зустрічі та діалоги з цікавими людьми, які ведуть активний спосіб життя.
- Люди, які підтримують своє здоров'я у складних ситуаціях (мандрівники, спортсмени на свіжому повітрі) [2].

Одним з найважливіших способів підтримання здорового способу життя молодших школярів є фізкультурно-оздоровчі заходи в режимі навчального дня, які заохочують до руху впродовж навчального дня, підтримують учнів у тонусі під час розумової діяльності та позитивно впливають на організм. Так, у наукових дослідженнях багатьох вчених, таких як Г. Апанасенко, Т. Бойченко, Б. Бутенко та ін. пропонуються такі види діяльності [3]:

1. Неперервні заняття фізичною культурою у групах продовженого дня (сюди можна віднести загартовування, розумова та фізична працездатність, покращення фізичних навичок та зміцнення здоров'я учнів).
2. Ранкова гімнастика (вона допомагає підвищити продуктивність).
3. Позаурочні активності, такі як спортивні змагання у школі, туристичні походи та дні здоров'я, організовуються з метою забезпечення дітям можливості активно й здорово провести час поза навчальними заняттями.
4. Фізкультхвилинки під час уроків допомагають зняти втому, підвищують розумову активність і проводяться, коли виникає втома. Ігри та фізичні вправи під час перерв – корисний спосіб активного відпочинку, поліпшення здоров'я і підготовка до продовження навчання. Для комфортного проведення таких активностей на перервах слід попередньо підготувати місце та необхідний інвентар. Зазвичай учні молодших класів добровільно приєднуються до таких заходів і виявляють активний інтерес до них.

У шкільному віці фізична культура відіграє ключову роль у створенні основи для гармонійного фізичного розвитку дитини, зміцнення її здоров'я та формування

різноманітних рухових вмінь і навичок. Це сприяє появі необхідних умов для повноцінного розвитку особистості. На дослідженнях базується висновок, що для дітей молодшого шкільного віку активні фізкультурні заняття є майже обов'язковими для досягнення повноцінного фізичного розвитку. Недостатність рухової активності серйозно впливає на здоров'я дитини, ослаблює її захисні функції. Таким чином, без достатньої фізичної активності неможливий повноцінний фізичний розвиток [4].

Висновки. Отже, під час вивчення формування навичок здорового способу життя серед учнів молодших класів за допомогою фізичної культури виявлено, що ці заняття відіграють важливу роль у створенні та розвитку здорового способу життя. Регулярні фізкультурні заняття допомагають учням не лише отримувати фізичну активність, а й навчатися основам здорового харчування, здійснювати профілактичні заходи для збереження здоров'я, а також розвивати командний дух та соціальні навички. Ці процеси сприяють формуванню стабільного і збалансованого способу життя, що є важливою складовою гармонійного розвитку особистості. Таким чином, впровадження ефективних методів фізичної культури в навчальний процес має велике значення для забезпечення здорового фізичного та психологічного розвитку учнів молодших класів.

Список використаних джерел

1. Ковальчук О.В., Непша О.В. Здоровий спосіб життя як складова культури здоров'я учнів загальноосвітніх шкіл. *Північне Приазов'я: проблеми регіонального розвитку у міжнародному контексті: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Мелітополь, 2017. С. 137–140.
2. Карабанов Є.О. Формування культури здоров'я в процесі фізичного виховання школярів. *Північне Приазов'я: проблеми регіонального розвитку у міжнародному контексті: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Мелітополь, 2017. 134 – 136 с.
3. Шиян Б.М. Теорія і методика фізичного виховання школярів. Частина 1. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2004. 272 с.
4. Непша О.В. Фізична культура як середовище виховання школярів. *Наука III тисячоліття: пошуки, проблеми, перспективи розвитку: матеріали I Всеукраїнської науковопрактичної інтернет-конференції (20-21 квітня 2017 року): збірник тез*. Бердянськ: БДПУ, 2017. 309 – 310 с.
5. Апанасенко Г.Л., Попова Л.О. Медична валеологія (вибрані лекції). Київ : Здоров'я, 1998. 248 с.

СЕКЦІЯ ТЕОРІЇ І МЕТОДИКИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Кругових Олександр Михайлович,

магістрант 6М-ФК групи спеціальності 014.11 Середня освіта

(Фізична культура) факультету дошкільної освіти

Науковий керівник: канд. наук з фіз. вих. і спорту, доц. Хлус Н.О.

ПОНЯТТЯ «РУХЛИВА ГРА» ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ПОКРАЩЕННЯ РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ 5-ТИХ КЛАСІВ

Вступ. Всім добре відомо, що проблемою, яка зросла у наші дні до глобальних розмірів, є недостатня рухова активність дітей. Залучення до занять фізичною культурою та спортом з раннього віку дозволяє людині досягти високого рівня розвитку рухових дій

та фізичних якостей. Відомо, що у дитячому віці закладається фундамент фізичних якостей, яких залежить успішна трудова діяльність, міцне здоров'я та працездатність. Зростаючий обсяг інформації, постійна модернізація освітніх програм, широке використання транспорту, інших технічних засобів надають несприятливий вплив на рухову діяльність учнів. У суспільстві проявляється суперечність між вимогами фізичної підготовленості дітей та способом життя. Природні умови та навчання у закладах загальної середньої освіти обмежують рухову діяльність і забезпечують необхідного режиму, що дозволяє значно підвищити результати життєво необхідних рухових якостей. Тому виникає необхідність пошуку найбільш доцільних засобів та методів підвищення фізичної підготовленості учнів. Серед них чільне місце в оздоровленні та всебічному розвитку займають рухливі ігри. Значення рухливих ігор та її вплив на формування рухових навичок і виховання особистості підкреслювали А. А. Семенов, М. М. Килимистий, Р. В. Маслюк [1]. Вчений – педагог П. Ф. Лейсгафт розробив теорію та методику рухливих ігор та розглядав гру як найцінніший засіб виховання особистості.

Мета: теоретично дослідити поняття «рухлива гра» та її значення для покращення рухової активності учнів 5-тих класів.

Результати. «Рухлива гра – свідома, активна діяльність дитини, що характеризується точним і своєчасним виконанням завдань, що з обов'язковими для всіх граючих правилами». За визначенням П. Ф. Лесгафта, «рухлива гра є вправою, з якого дитина готується до життя». Г. В. Безверхня, визначає «рухливу гру як щодо самостійну діяльність дітей, яка задовольняє потребу у відпочинку, розвазі, пізнанні, у розвитку духовних та фізичних сил» [1]. На думку Ж. О. Твердохліб, Л.І. Погребенник, «рухлива гра – це засіб поповнення дитиною знань та уявлень про навколишній світ, розвиток мислення, цінних морально-вольових якостей» [3]. Рухливим іграм відводиться найважливіше місце у формуванні різнобічно розвиненої дитини. Вони розглядаються як основний засіб та метод фізичного виховання. Будучи важливим засобом фізичного виховання, рухлива гра одночасно надає оздоровчий вплив на організм дитини. Гра є незамінним засобом удосконалення рухів; їх розвиток сприяє формуванню швидкості, витривалості, координації рухів. Велика кількість рухів активізує дихання, кровообіг та обмінні процеси. Формування людини на всіх етапах еволюційного розвитку відбувалося в нерозривному зв'язку з активною м'язовою діяльністю, тому фізичні навантаження набули значної біологічної ролі у його життєдіяльності [2].

Рівень розвитку рухових якостей в даний час знаходиться на невисокому рівні, який не може бути задоволений сучасними вимогами до фізичного виховання в закладах загальної середньої освіти. Тому проблема виховання рухових якостей дуже актуальна і вимагає подальшого її вдосконалення. Дуже ефективним засобом комплексного поліпшення рухової активності є рухливі ігри різної спрямованості, що дозволяють удосконалювати такі якості як спритність, швидкість, сила, координація тощо. Використання рухливих ігор передбачає не тільки застосування будь-яких конкретних засобів, але може здійснюватися шляхом включення методичних особливостей гри. Учні 5-тих класів відрізняються високою руховою активністю, мають достатній запас рухових умінь і навичок. У учнів 5-тих класів розвинені основні рухові якості (спритність, гнучкість, швидкісні та силові якості), завдяки яким вона:

- зберігає статичну рівновагу (від 25 с), стоячи на лінії (п'ятка однієї ноги примикає до носка іншої ноги);
- підкидає та ловить м'яч обома руками (від 15 разів);
- стрибає у довжину з місця, приземляючись на обидві ноги та не втрачаючи рівноваги;

- бігає вільно, швидко та із задоволенням, пробігає зі старту дистанцію 30 м;
- спритно оббігає предмети, що зустрічаються, не зачіпаючи їх;
- кидає тенісний м'яч або будь-який маленький м'ячик, шишку, сніжок тощо зручною рукою на 20-30 м;
- добре володіє своїм тілом, зберігає правильну поставу.

Рухова активність впливає на формування психофізіологічного статусу учнів. Існує пряма залежність між рівнем фізичної підготовленості та психічним розвитком дитини, рухова активність стимулює перцептивні, інтелектуальні процеси та ритмічні рухи. Учні, що мають великий обсяг рухової активності в режимі дня, характеризуються середнім та високим рівнем фізичного розвитку, адекватними показниками стану ЦНС, економічною роботою серцево-судинної та дихальної систем, підвищеною імунною стійкістю, низькою захворюваністю на простудні захворювання [5].

У учнів 5-тих класів покращується рухливість, врівноваженість, стійкість нервових процесів, накопичується резерв здоров'я: знижується частота захворювань, вони протікають порівняно легко, найчастіше без ускладнень. Однією з основних умов ефективності фізичного виховання учнів 5-тих класів є врахування їх вікових особливостей. У процесі рухової діяльності учні пізнають себе, своє тіло, знайомляться з його будовою, властивостями, можливостями, вивчають способи переміщення у просторово-часовому середовищі. У хлопців значно покращуються показники спритності: вони опановують більш складними координаційними рухами (стрибки на батуті, ходьба і біг по похилих бумажках тощо), швидко пристосовуються до ситуацій, що змінюються, зберігають стійке положення тіла в різних варіантах ігор і вправ [4].

Однак слід пам'ятати про те, що нереалізовані у певному віці рухові можливості організму надалі важко піддаються значним змінам. Тому потрібно вже з дошкільного віку приділяти велику увагу розвитку рухових якостей. Всебічна фізична підготовка учня 5-тих класів повинна припускати досягнення оптимального рівня і гармонійного розвитку сили, швидкості, витривалості, спритності. Існують різні думки щодо виховання рухових якостей у сучасній методиці фізичного виховання. Однак єдиної думки щодо питання, якій із якостей необхідно приділяти переважну увагу, немає. Деякі автори відзначають швидкість та швидко-силових якостей, аргументуючи тим, що вправи такого характеру найкраще відповідають віковим особливостям дітей. Інші вважають, що більший приріст результатів при комплексному вихованні основних фізичних якостей.

Висновки. В період навчання в закладах загальної середньої освіти батьки та вчителі повинні сформувати оптимальну рухову активність, потребу у учнів в рухах, м'язову діяльність, і тоді, стаючи дорослішими, учні будуть більше рухатися. Тому надзвичайно важливо організувати режим дня для учнів 5-тих класів таким чином, щоб у ньому знайшлося місце для організованої рухової активності, рухливих ігор, розваг на свіжому повітрі, як у дні навчання, так і у вихідні дні та під час канікул.

Список використаних джерел

1. Безверхня Г. В., Семенов А. А., Килимистий М. М., Маслюк Р. В. Рухливі ігри з методикою викладання: навч. посібник. Умань: ВПЦ «Візаві», 2014. 104 с.
2. Дмитренко С. М. Застосування педагогічної технології навчання у процесі фізичного виховання учнів середніх класів. Збірник наукових праць «Фізична культура, спорт та здоров'я нації» Вінниця: ТОВ «Планер», 2017. №3 С. 69-77.
3. Твердохліб Ж. О., Погребенник Л. І. Рухливі ігри для сучасної школи: методичні матеріали. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. 62 с.

4. Шевченко А. Розвивальні ігри для дітей молодшого шкільного віку. Тернопіль: Навчальна книга. Богдан, 2014. 72 с.
5. Tamara Kutek, Rustam Akhmetov, Inna Vovchenko, Svitlana Dmitrenko Viktor Shaverskyi, Tamara Chernyshenko. Development and application of model characteristics for optimizing the educational and training process of qualified athletes. Journal of Physical Education and Sport. 2019. No18(2). P. 933–936.

Самойлович Дмитро Олегович,
магістрант 6М-ФК групи спеціальності 014.11 Середня освіта
(Фізична культура) факультету дошкільної освіти
Науковий керівник: канд. наук з фіз. вих. і спорту, доц. Хлус Н.О.

РОЗВИТОК КООРДИНАЦІЙНИХ ЗДІБНОСТЕЙ У УЧНІВ 5-ТИХ КЛАСІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ВАРІАТИВНОГО МОДУЛЯ «БАДМІНТОН»

Вступ. В останні роки спостерігається суттєве зниження здоров'я дітей шкільного віку. Одним із важливих показників фізичного здоров'я є рівень фізичної підготовленості (розвиток рухових здібностей) школярів, який у 20–40 % дітей середнього шкільного віку характеризується низьким [1]. Тому пошук ефективних шляхів та засобів його розвитку є головним завданням фізичного виховання. Однією з фізичних якостей, що чутливо розвиваються в період середнього шкільного віку, є координація, тому її розвитку необхідно приділяти особливу увагу.

Бадмінтон є ефективним засобом розвитку всіх видів координаційних здібностей, до того ж сприяє підвищенню інтересу до занять фізичною культурою, а також не вимагає великих матеріальних вкладень. Заняття бадмінтоном сприяють отриманню оздоровчого ефекту, вони дозволяють вирішувати різні завдання у комплексі за рахунок включення в роботу одночасно рухового, вестибулярного та зорового аналізаторів, тим самим позитивно впливають на фізичний стан учнів [1]. Передбачалося, що застосування елементів гри в бадмінтон на уроках фізичної культури у учнів 5-тих класів, сприятиме ефективному розвитку координації рухів.

Мета: розробити комплекси, що сприяють розвитку координаційних здібностей у учнів 5-тих класів за допомогою елементів гри у бадмінтон.

Результати. Координаційні здібності – це сукупність рухових здібностей, визначальних швидкість освоєння нових рухів, і навіть вміння адекватно перебудовувати рухову діяльність за несподіваних ситуаціях [6].

Існують кілька видів координаційних здібностей, і для визначення рівня кожного із зазначених видів були підібрані тести [2]:

- «Ловіння лінійки» (реагуюча здатність);
- «Точне відтворення зусилля», «точність відтворення половини максимального стрибка в довжину з місця» (кінестетична здатність);
- «Лелека» (здатність до статичної рівноваги);
- «Проходження гімнастичною лавкою» (здатність до рівноваги в русі);
- «Метання в ціль (орієнтаційна здатність).

Для розвитку координаційних здібностей застосовуються такі засоби:

- фізичні вправи, об'єднані з їхньою переважною спрямованістю в розвитку різних видів координації;
- елементи гри у бадмінтон;

– рухливі ігри та естафети, що розвивають координацію.

Підготовча та основна частини уроку фізичної культури містили вправи для розвитку координації руху кистей рук та блоки для розвитку одного виду координації. Крім того, наприкінці основної частини уроку фізичної культури використовувалися естафети, рухливі ігри та гра в бадмінтон.

Для кожного з вищезгаданих видів координаційних здібностей були підібрані певні вправи, що містять елементи гри в бадмінтон, з яких потім складалися комплекси. На кожен вид розроблено кілька комплексів, різноманітних за змістом та фізичним навантаженням. В міру освоєння вправ їх необхідно видозмінювати, ускладнювати чи замінювати іншими вправами. Також використовувалися підводні та спеціальні вправи – вправи для м'язів пальців та кисті, вправи з ракеткою, жонглювання воланом (закритою та відкритою сторонами ракетки), проходження «воланової доріжки» тощо. Застосування «воланової доріжки» дозволяє урізноманітнити освітній процес є багато варіантів зміни чи ускладнення її проходження.

Приблизно всередині спортивного залу кріпиться мотузка на висоті трьох метрів. Приблизно 10 воланів на ниточці кріпляться скріпкою до натягнутої мотузки на відстані одного метра один від одного. Довжина ниточки варіюється і залежить від зросту учнів (волани повинні знаходитися на рівні витягнутої вгору руки учня). Потім учні по черзі мають пройти під «волановою доріжкою», завдаючи ударів по воланах з одного боку, з різних боків, знизу вгору. У міру освоєння вправи можна збільшувати швидкість проходження доріжки, проходження лавкою, відбивати кожен другий волан тощо. Дуже популярні жонглювання воланом. Тут також можливе застосування різних варіантів: у присіді, з поворотами, з різною висотою відбивання, відкритою стороною ракетки тощо, іншою рукою (стиснути в кулак) у протилежному напрямку, згинання кисті з ракеткою вперед-вниз, іншою рукою (стиснути в кулак) згинання кисті виконується вниз-вперед, повороти кисті з ракеткою всередину та назовні, рух руки з ракеткою по «вісімці» і ін. [5].

Розвиток координаційних здібностей у учнів 5-тих класів необхідно проводити до появи явних ознак втоми, приділяючи велику увагу загальнорозвиваючим вправам, рухливим іграм і естафетам [3]. Щоб процес розвитку координаційних здібностей був ефективнішим, не можна допускати «автоматичного» виконання вправи. Після освоєння вправи необхідно ускладнювати за допомогою включення складніших варіантів виконання вправи. При ускладненні вправ потрібно використовувати такі методичні підходи, як зміна зовнішніх умов виконання рухової дії (зміна просторових кордонів, виключення зорового контролю (з заплющеними очима, у міру освоєння дії), попадання воланом у мішень (горизонтальна ціль з різною відстанню) тощо, виконання звичних дій у незвичних поєднаннях (наприклад, додати стрибок чи поворот), змінити або спосіб виконання, або окремий елемент вправи (наприклад, вихідне положення чи темп виконання) [4].

Висновки. Застосування розроблених комплексів призведе до підвищення темпів розвитку загальних координаційних здібностей у учнів 5-тих класів, які використовують у освітньому процесі елементи гри в бадмінтон.

Список використаних джерел

1. Бала Т. Петрова А. Аналіз ставлення школярів старших класів до інноваційних видів рухової діяльності у системі шкільної фізичної освіти. Слобожанський науково-спортивний вісник. 2019. № 4. С. 33-37.
2. Індик П. М., Сірик А. Є. Бадмінтон: навчально-методичний посібник. Суми: Сумський державний університет. 2017. 111 с.

3. Кириченко В. Порівняльний аналіз специфічних проявів координаційних здібностей хлопчиків та дівчаток основної школи. Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. 2016. 4(28). С. 65-69.
4. Крошка С. А., Варфоломеева К. В. Бадмінтон як засіб формування мотивації до занять фізичною культурою та спортом дітей середнього шкільного віку. Спортивні ігри. 2015. № 11. С. 85-89.
5. Шиян О. В. Бадмінтон у системі фізичного виховання дітей молодшого шкільного віку. Методичні рекомендації. Дніпропетровськ: ДДІФКіС, 2004. 50 с.
6. Щирба В. Проблема розвитку швидкісно-координаційних здібностей старших школярів. Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. 2019. № 4(48). С. 82-87.

Дмитрик Ростислав Олегович,
магістрант 6М-ФК групи спеціальності 014.11 Середня освіта (Фізична культура)
факультету дошкільної освіти
Науковий керівник: канд. наук з фіз. вих. і спорту, доц. Бутенко Г.О.

ПОШУК ПІДХОДІВ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ФУТБОЛІСТІВ-СТАРШОКЛАСНИКІВ

Вступ. Під час формування структури фізичної підготовки учнів старших класів, що займаються футболом у позакласний час, а також під час її організації та реалізації, використовуються системні принципи теорії спорту для стратегії тренування спортсменів у командних ігрових видів спорту протягом змагального сезону [1; 2; 5]. Основна мета полягає у підвищенні рівня функціональних можливостей та формуванні фундаменту для подальшого розвитку спеціальної витривалості [3]. Важливо враховувати якісні та кількісні характеристики періоду фізичної підготовки, щоб юні футболісти могли ефективно використовувати тренувальні засоби, спрямовані на підвищення їх функціональних можливостей [2; 3; 4]. Задля цього необхідно сформувати шляхи та підходи до організації та реалізації процесу фізичної підготовки відповідного спрямування, що сьогодні є актуальним для підвищення рівня фізичної та функціональної підготовленості юних футболістів.

Мета: визначити підходи до організації та реалізації процесу фізичної підготовки учнів старших класів, що займаються футболом у позакласний час.

Методи: аналіз науково-методичної літератури, педагогічні спостереження.
Результати. Розвиток засобів і методів фізичної підготовки, спрямованих на покращення функціональних можливостей, може відрізнятися від спеціальних вправ, які виконують футболісти [4]. Особливу увагу потрібно приділяти вибору періоду підготовки і його тривалості, коли футболісти-старшокласники можуть розвивати різні аспекти власних функціональних можливостей і використовувати методи, що сприяють позитивному перенесенню отриманих результатів на практику [3; 5].

Вибір структури періоду підготовки також повинен враховувати закономірності адаптаційних реакцій організму учнів старших класів, особливості мікроциклів і мезоциклів періоду підготовки, а також змагальний календар [2]. Всі ці аспекти ґрунтуються на науково обґрунтованих теоретичних передумовах теорії спорту, що базуються на раціональному поєднанні тренувальних навантажень різної інтенсивності та спрямованості у мікроциклах тренування [1; 2; 5].

Закономірності формування адаптаційних процесів під впливом великих тренувальних навантажень у процесі поєднання занять спортивною діяльністю з високою напругою функцій організму лягли у основу розвитку системи фізичної підготовки у різних видах спорту, зокрема футболу, на рівні всіх етапів підготовки висококваліфікованих гравців. Однак фахівці відзначають проблему, що високі вимоги до спортивного результату часто призводять до порушень структури річної підготовки, що утруднює реалізацію принципів спортивного вдосконалення, характерних для багаторічної підготовки спортсменів. Це може впливати на формування функціональних резервів організму та його здатності до ефективної роботи протягом тривалої кар'єри [5].

Аналіз наукової літератури [1; 2; 3; 5], зокрема нормативні документи з футболу для ДЮСШ та ШВСМ, показує відсутність методичних підходів до використання тренувальних засобів і програм для розвитку спеціальних функціональних можливостей юних футболістів. Дослідження підтверджують, що підвищення функціональної підготовленості пов'язане зі зростанням аеробної і анаеробної потужності енергозабезпечення м'язової роботи. У процесі застосування тренувальних режимів аеробної і анаеробної спрямованості важливо забезпечити повноцінну стимуляцію кардіореспіраторної системи та оптимізацію анаеробного енергозабезпечення організму під час фізичних навантажень [1; 2; 5].

У циклічних видах спорту розроблено і застосовано режими вправ різної тривалості та інтенсивності, що базуються на індивідуальній реакції кардіореспіраторної системи. Ці режими можуть бути ефективно застосовані для спортсменів із різним рівнем функціональної готовності, особливо у змагальному періоді, коли відчутні різниці у реакції організму на тренувальні та змагальні фізичні навантаження [1].

У футболістів-старшокласників спеціальна стимуляція під час фізичної підготовки дозволяє підвищити ефективність основних занять за рахунок їх стимулюючої дії без аномальних реакцій організму.

В методиці фізичної підготовки футболістів запропонований підхід, який дозволяє урахувати особливості функціональної підготовленості футболістів, забезпечуючи фізіологічні стимули для покращення кардіореспіраторної системи. Це сприяє збільшенню потужності, стійкості та економічності цієї системи, що є важливим для оптимізації функціональної підготовленості футболістів і прискорення процесів відновлення організму.

Одним із ключових аспектів є урахування зовнішніх і внутрішніх параметрів навантаження. Параметри зовнішнього навантаження включають обсяг і інтенсивність, а внутрішні - характеристики і спрямованість тренувального процесу. Підбір оптимальних параметрів ґрунтується на аналізі впливу навантаження на організм, забезпечуючи баланс між обсягом та інтенсивністю роботи з урахуванням очікуваних результатів. Цей принцип дозволяє вибирати режими вправ з найбільшою реакцією кардіореспіраторної системи, зберігаючи оптимальну тривалість заняття та забезпечуючи належне відновлення після тренування.

Необхідно уточнити системні принципи організації тренувального процесу, що базуються на раціональному поєднанні фізичних навантажень різної спрямованості для фізичної підготовки учнів старших класів, що займаються футболу. Ці принципи відіграють ключову роль у формуванні спеціалізованої спрямованості тренувальних навантажень, спрямованих на розвиток функціональних можливостей старшокласників, які лежать в основі спеціальної витривалості футболістів.

Проте, важливо враховувати проблему, пов'язану з тривалістю відновлення після тренувань, спрямованих на розвиток аеробної витривалості. Тривала рівномірна робота,

що характеризується аеробним навантаженням, може знижувати чутливість кардіореспіраторної системи та мобілізаційні можливості футболістів-старшокласників.

У підготовчому періоді можливо реалізувати цей підхід для розвитку загальної витривалості. Проте, у змагальному періоді передстартової підготовки необхідно зосередитися на високоспеціалізованих режимах, спрямованих на розвиток аеробних можливостей з високою реакцією кардіореспіраторної системи, що визначатиме стимулюючий характер навантаження.

Висновки. Модифікація фізичної підготовки футболістів-старшокласників з урахуванням підходів до підвищення рівня загальної витривалості, враховуючи особливості різних етапів підготовки та спрямованість тренувань на розвиток функціональних компонентів спеціальної витривалості, є ключовим підходом до організації і реалізації процесу фізичної підготовки учнів старших класів, що займаються футболом.

Список використаних джерел

1. Гейтенко В. В., Пристинський В. М., Зайцев В. О. Теорія і методика дитячого та юнацького спорту. Навчально-методичний посібник. Слов'янськ: вид-во Б. І. Маторіна, 2021. 171 с.
2. Костюкевич В.М. Побудова тренувальних занять у футболі. Київ: КНТ, 2016. 208 с.
3. Лобасюк В. Методика контролю рівня фізичної підготовленості футболістів. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2010. № 1. С. 29–32.
4. Овчаренко С.В., Матяш В.В., Яковенко А.В. Засоби та методи розвитку фізичних якостей футболістів в річному циклі підготовки: методичні рекомендації. Дніпро: ПДАФКиС, 2019. 37 с.
5. Шевченко А., Ніколаєнко В. Удосконалення системи підготовки кваліфікованого спортивного резерву в футболі. *Молодіжний науковий вісник Східноєвроп. нац. ун-ту імені Лесі Українки*. 2015. №18. С. 57-68.

Дубина Андрій Анатолійович,

*магістрант бМ-ФК групи спеціальності 014.11 Середня освіта (Фізична культура)
факультету дошкільної освіти*

Науковий керівник: канд. наук з фіз. вих. і спорту, доц. Бутенко Г.О.

ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ КООРДИНАЦІЙНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ЮНАКІВ СТАРШИХ КЛАСІВ ЗАСОБАМИ РУКОПАШНОГО БОЮ

Вступ. Проблема розвитку координаційних здібностей у бойових мистецтвах, зокрема у рукопашному бою, відображає важливу тенденцію у зміцненні основ фізичної підготовки учнів старших класів. Виокремлюється диспропорція між технічною підготовкою і фізичними якостями, особливо спритністю і координацією, які часто залишаються недооціненими або недостатньо розробленими в методиках тренувального процесу [1; 3; 4].

Теоретичний аналіз виявив значущі відмінності між спритністю і координацією, а також підкреслив їх важливість для підвищення ефективності підготовки і результативності у змаганнях. Розробка системи тестування і методів розвитку цих якостей є кроком у напрямку оптимізації тренувального процесу і покращення спортивних досягнень юнаків-старшокласників, що займаються рукопашним боєм [4].

Дослідження в цьому напрямку сприятиме розвитку більш комплексної системи фізичної підготовки юнаків, що займаються бойовими мистецтвами.

Мета: визначити шляхи підвищення координаційних здібностей юнаків старших класів, що займаються рукопашним боєм у позаурочний час.

Методи: аналіз науково-методичної літератури, педагогічні спостереження.

Результати. Теоретичний аналіз виявляє важливу проблему неспецифічності тестів спритності і координації, які часто використовуються у фізичній юнаків, що займаються рукопашним боєм. Стандартні тести хоча і є важливими для оцінки загальної фізичної підготовленості юнаків, але не відображають специфічності рухових дій, що використовуються у бойових мистецтвах. Цей аспект особливо важливий для визначення ефективності тренувального процесу і підготовки юнаків до конкретних видів змагань. Спеціалізовані тести, побудовані на базі рухових дій, характерних для цього виду спорту, мають більший потенціал для виявлення і вдосконалення специфічних рухових навичок і координації, що є ключовими у фізичній підготовці старшокласників [1].

Для досягнення більш точного оцінювання координаційних здібностей у бойових мистецтвах, важливо розробляти та застосовувати спеціалізовані тести, які відображають специфічні рухові вимоги цих видів спорту. Це дозволить підвищити ефективність тренувань і підготувати юнаків до реальних умов змагань, сприяючи підвищенню їхніх спортивних досягнень [4].

Напрацювання використання психомоторних тестів для оцінки сенсомоторики є перспективним напрямком. Однак, методика вимірювання цих показників може не відображати специфіку рухових дій, які потрібно оцінити саме для рукопашного бою. Важливість розробки спеціалізованих тестів, спрямованих на підвищення рівня координаційних здібностей, які відображали б конкретні рухові вимоги бойових мистецтв є беззаперечною. Це дозволить забезпечити більш об'єктивну оцінку рівня майстерності і підготовки юнаків до змагань. Такий підхід до тестування координаційних здібностей може сприяти покращенню ефективності тренувань і підготовки до змагань. Необхідність специфічного тестування, яке відображає специфіку змагальної діяльності, мають під собою міцні наукові основи. Важливо, щоб методи тестування сенсомоторних здібностей юнаків відображали реальні вимоги і характеристики їхньої спортивної діяльності. Зокрема, врахування специфіки рукопашного бою у тестуванні фізичної підготовленості старшокласників є важливим аспектом для об'єктивної оцінки їх координаційних здібностей [2; 3; 5].

Є успіхи у розробці тестів, що відповідають конкретним аспектам спритності та координації юнаків. Два закритих тести, орієнтовані на вимірювання відчуття часу і здатності до управління різними рухами в умовах дефіциту часу, представляють інноваційний підхід до оцінки координаційних здібностей. Результати підтверджують важливість включення специфічних рухових дій у тести, що дозволяє забезпечити більш достовірний зв'язок між результатами тестування і рівнем майстерності спортсменів. Розуміння взаємозв'язку між специфічними руховими діями, спортивною майстерністю юнаків і їхньою здатністю до сприйняття та регуляції рухів є ключовим для розвитку ефективних методів підготовки та оцінки фізичної підготовленості у спортивній діяльності [2; 3; 4].

Можна визначити шляхи подальшого вдосконалення методів тестування координаційних здібностей юнаків, що є важливим кроком у підвищенні ефективності тренування та підготовки спортсменів до змагань з рукопашного бою. Перш за все - це тестувальні програми для учнів старших класів у межах специфічної діяльності, що дозволяє вимірювати здатність до виконання складних і специфічних рухів, що є

важливими для успішного виступу у відповідних видових спортивних змаганнях. Тести відображають комплексність спортивної діяльності та вимоги до спортсменів. Виправдовується включенням показників часу простої і складної рухових реакцій, швидкості рухів, а також здатності до маневрування і ефективності рухів. Ці показники є важливими у розвитку технічної майстерності та фізичної підготовленості учнів старших класів, що займаються рукопашним боєм. Ефективність рухів і маневрування формується не лише спонтанно, але і систематичним навчанням і підбором відповідних навчальних матеріалів. Використання різноманітних вправ і ігор спеціального характеру є ключовим для покращення маневрування юнаків і підготовки до різних ситуацій у змагальній практиці [5].

Іншим шляхом є розгляд енергетичного аспекту в процесі тестування юних спортсменів, що є дуже цікавим і важливим для розуміння фізіологічних механізмів, що визначають працездатність під час виконання інтенсивних тренувальних навантажень. Важливість ефективної роботи анаеробних та аеробних систем енергозабезпечення у контексті вимог тестів на спритність та координацію, корелюється з тривалістю та інтенсивністю вправ. Спостереження стосовно залежності працездатності від потужності анаеробних систем, таких як анаеробний гліколіз і анаеробний алактатний механізм, важливі для розуміння здатності юнаків до виконання інтенсивних рухових дій протягом обмеженого часу. Крім того, увага до аеробної системи енергозабезпечення і її зв'язку зі швидкістю споживання кисню вказує на високий рівень фізичної підготовленості та ефективність тренування юнаків у аспекті підвищення аеробних можливостей. Ці дані мають велике значення для розробки оптимальних тренувальних програм і підвищення ефективності підготовки юнаків до змагань [3].

Шлях розгляду рухового різноманіття і вимог до координації у програмах тестування юнаків є важливим для розуміння вимог, які ставляться перед ними під час змагальної діяльності. Підвищення вимог до прояву координаційних якостей в умовах рухового різноманіття і несподіваних ситуацій відображає реальні виклики, з якими спортсмени стикаються під час змагань [2; 5].

Наступним шляхом є аспект зміни структури рухової активності через перешкоди і несподівані дії суперників, які підкреслюють необхідність високого рівня підготовки і розвитку різних рухових якостей в учнів. Прояв координації та спритності в таких умовах вимагає не лише технічної майстерності, а й розуміння тактики та здатності адаптуватися до змін у середовищі [2; 3; 5].

Ці вимоги підкреслюють важливість комплексної підготовки юнаків, яка включає не лише фізичні аспекти, а й психологічні та тактичні аспекти. Цей підхід сприяє підвищенню рівня виконавської майстерності та підготовки спортсменів до різних ситуацій, які можуть виникнути під час змагань.

Формування статодинамічної стійкості тіла спортсмена і її вплив на спортивну майстерність дуже цікавий і важливий для розуміння того, як юнаки реагують і пристосовуються до різноманітних рухових викликів під час змагань. Висока статодинамічна стійкість тіла дозволяє їм виконувати складні рухові дії з ефективністю і стійкістю протягом тривалого часу. Особливу увагу варто звернути на активність м'язової системи, яка грає важливу роль у підтримці стабільного положення тіла під час виконання рухів. Автоматизованість цих процесів дозволяє спортсменам реагувати швидко і ефективно на зміни в середовищі, включаючи непередбачувані ситуації, такі як дії супротивників. Крім того, розвиток рухової пам'яті через багаторазове повторення рухових дій допомагає спортсменам вибирати і коригувати рухи на підсвідомому рівні, що є критичним під час змагань.

Висновки. Загалом, формування широкої бази рухових умінь і навичок сприяє пристосуванню юнаків до складних і змінних умов зовнішнього середовища, що є важливим фактором для досягнення успіху в бойових мистецтвах, зокрема у рукопашному бою. Такі вміння і навички стають дорогоцінними в активній реакції на ситуації, які вимагають високої рівноваги, стійкості та відповідного рухового відгуку. Контроль за позицією тіла вимагає не тільки попередньо програмованих реакцій, але й активного використання рефлексорних механізмів, адаптованих під кожну ситуацію.

Розуміння цього процесу визначає стратегію розвитку координаційних здібностей. Рухова пам'ять, яка формується через багаторазове виконання рухів і дій, є ключовим елементом для ефективного реагування на змінні умови. Вона дозволяє перемістити управління рухами на підсвідомий рівень, де нервова система автоматично відповідає на зовнішні стимули і умови без потреби у свідомому керуванні.

Розвиток цих навичок і умінь важливий для юнаків, що займаються рукопашним боєм, оскільки вони дозволяють виробляти ефективні реакції на будь-які ситуації під час змагань, включаючи несподівані обставини і швидкозмінні умови. Такий підхід до тренування сприяє покращенню спортивної майстерності і досягненню високих результатів у змагальній діяльності.

Список використаних джерел

1. Вако І.І. Теоретико-методологічні засади формування техніки рукопашного бою курсантів у процесі спеціальної фізичної підготовки. *Фізична культура, спорт та здоров'я нації*. 2018. №5. С. 174-179.
2. Вако І.І. Удосконалення техніки рукопашного бою в процесі спеціальної фізичної підготовки майбутніх фахівців Служби безпеки України [автореферат]. Київ: Національний університет фізичного виховання і спорту України; 2016. 20 с.
3. Мунтян В. С. Оптимізація спеціальної підготовки в рукопашному бою з урахуванням індивідуальних особливостей спортсменів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. вих. та спорту : спец. 24.00.01 «Олімпійський і професійний спорт». Харківська державна академія фізичної культури. Харків, 2006. 20 с.
4. Нікітенко О. Розвиток спритності та координації спортсменів, які займаються рукопашним боєм. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2018. №4. С. 25-30.
5. Чумак І. О., Олійник Н. А. Рукопашний бій: повний курс рукопашної підготовки: підручник для вищих навчальних закладів. Вінниця: ВНАУ, 2018. 258 с.

Кириченко Андрій Володимирович,

магістрант 6М-ФК групи спеціальності 014.11 Середня освіта (Фізична культура)

факультету дошкільної освіти

Науковий керівник: канд. наук з фіз. вих. і спорту, доц. Бутенко Г.О.

ПАУЕРЛІФТИНГ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ СИЛОВИХ МОЖЛИВОСТЕЙ ЮНАКІВ

Вступ. Спорт, зокрема силові види, може принести багато користі для здоров'я учнів, включаючи покращення м'язового тону, зміцнення кісток та спини, а також покращення постави та самоповаги. Планомірне тренування може допомогти у запобіганні побутових травм та уникненні проблем зі статурою, які часто спостерігаються у підлітків та юнаків [3].

Пауерліфтинг дійсно став надзвичайно популярним видом спорту в сучасному світі. Його привабливість полягає в тому, що він вимагає не лише фізичної сили, а й техніки, витривалості та волі до перемоги. Крім того, цей вид спорту дозволяє розвивати мускульну масу та підвищувати міцність, що корисно для загального здоров'я учнів. Проте важливо, щоб учні займалися під наглядом кваліфікованих тренерів, які розуміють особливості фізіології їхнього організму та враховують його потреби. Також варто дотримуватися принципу поступовості і не допускати перевантажень, оскільки організм ще знаходиться у процесі розвитку [1; 2; 5].

Той факт, що пауерліфтингом можуть займатися люди різного віку та статі, є ще одним його плюсом. З врахуванням постійного розвитку технологій та наукових досліджень, тренувальні методи в пауерліфтингу постійно вдосконалюються, що дозволяє досягати ще вищих результатів [3]. Сьогодні недостатньо інформації щодо ефективних методик, спрямованих на розвиток силових здібностей юнаків-початківців засобами пауерліфтингу з урахуванням вікових, психологічних, фізіологічних особливостей.

Мета: визначити напрямки роботи з юнаками засобами пауерліфтингу, спрямованими на розвиток силових здібностей.

Методи: аналіз науково-методичної літератури, педагогічні спостереження.

Результати. Дослідження дотично до ряду ключових аспектів пауерліфтингу, зокрема, специфіки виконання вправ, раціоналізації тренувальних навантажень та планування тренувань. Важливою є не лише сама сила м'язів, а й техніка виконання рухів та оптимізація навантажень для підвищення ефективності тренувань [1; 2; 4].

Специфіка виконання вправ у пауерліфтингу, де акцент робиться на динамічному режимі роботи м'язів і постійній стабільній швидкості переміщення штанги, вимагає не лише сили, а й технічної вправності. Раціоналізація тренувальних навантажень важлива як для попередження травм та перетренування, так і для підвищення спортивної майстерності юнаків. Планування тренувань допомагає краще вивчити організм кожного учня, підібрати найефективніші методи тренувань та визначити оптимальну кількість навантажень [5].

Розвиток силових якостей має безліч аспектів, індивідуальний підхід до кожного юнака є ключовим. Врахування різниці у спортивних показниках, віці, характері тренувальної роботи та умовах побуту є необхідним для ефективного планування тренувальних навантажень [1; 2; 4; 5].

Основною метою тренувального процесу з учнями старшої школи є допомога в розробці індивідуальних програм тренувань для пауерліфтерів-початківців різних рівнів підготовки, що сприятиме підвищенню їх спортивних досягнень та зниженню ризику травм.

Значущими аспектами силової підготовки у пауерліфтингу є: обсяг (визначення обсягу тренування включає в себе кількість вправ, повторень та серій, а також суму піднятих кілограмів). Для початківців важливо поступово збільшувати обсяг тренувань для забезпечення потовщення м'язів та підготовки організму до подальших навантажень; інтенсивність (величина зусиль при виконанні вправ та кількість виконаних навантажень за певний час). Визначення інтенсивності включає в себе вагу обтяження та тривалість інтервалів відпочинку [1; 2; 4; 5].

Принципи планування силової підготовки на початковому етапі: збільшення обсягу вправ для потовщення м'язів і підготовки до збільшення навантажень; розвиток сили допоміжних і стабілізуючих м'язів, необхідних для виконання вправ силового

триборства; увага до зменшення жирової складової маси тіла та рівномірний розвиток усіх м'язових груп; фокус на усуненні слабких місць у силовій підготовці [1; 2; 4; 5].

Методами тренувань з юнаками-початківцями є класичні вправи триборства, а також легкоатлетичні, акробатичні та гімнастичні вправи. Застосування різноманітних вправ та тестів дозволяє оцінити загальний рівень підготовки та виявити слабкі місця, які потребують удосконалення.

Ці принципи та методи допоможуть юнакам ефективно розвивати свою силову підготовку та піднімати свої спортивні досягнення в пауерліфтингу.

Вправами, які є дійсно ефективними для розвитку максимальної сили у юнаків і можуть бути виконані без спеціального обладнання чи складних умов є: стрибки через скакалку: чудовий спосіб підвищити кардіо-витривалість, а також поліпшити координацію і м'язовий тонус у нижній частині тіла; підтягування на перекладині: Виконання підтягувань розвиває м'язи спини, рук і плечей, допомагає покращити загальну силу та витривалість верхньої частини тіла; віджимання: віджимання розвивають м'язи грудей, плечей і трицепсів, що є важливим для збільшення м'язової маси та сили у верхній частині тіла; підйом тулуба з положення лежачи: вправа, відома також як підйом тулуба, зміцнює м'язи кора і допомагає покращити стабільність та силу корпусу; тримання у висі на зігнутих і полузігнутих руках: вправа для розвитку міцності рук і стабільності корпусу; підйом переворотом на високій перекладині: вправа вимагає сили та координації для підйому тіла над перекладиною, зміцнюючи руки, плечі і корпус; стрибок догори: допомагають розвивати м'язи ніг, а також поліпшують координацію і міцність; присідання (присідання зі штангою): з рекомендаціями, що сприяють безпеці та ефективності вправи (уникання «круглої» спини, збереження прямого положення тулуба, подолання «мертвої точки»); жим лежачи: варіанти хвату (широкий і вузький хват в жимі лежачи дозволяє змінювати акцент навантаження на різні групи м'язів, такі як грудні м'язи, трицепси і передні дельтоподібні. Вибір оптимального хвату може залежати від індивідуальних особливостей юнака), техніка виконання (важливо зберігати глибокий прогин у нижній частині спини, що дозволяє максимально залучити різні м'язові групи для підйому штанги. Також важливо дотримуватися оптимального кута між плечем і тілом для ефективного використання інерції під час руху), вибухова техніка (використання вибухової техніки дозволяє юнакам ефективніше використовувати накопичену енергію для підйому штанги, забезпечуючи більшу силу під час руху); станова тяга: постановка ніг і хват, підхід до снаряду, фази тяги, контроль спини [1; 2; 4; 5].

Ці аспекти техніки виконання вправ у пауерліфтингу є важливими для досягнення успіху. Враховуючи індивідуальні особливості і фізичну підготовку, юнаки можуть вибирати оптимальну техніку, що найбільше підходить для їхніх потреб та цілей.

Висновки. Різні техніки виконання вправ у пауерліфтингу мають свої переваги в залежності від індивідуальних особливостей юнаків, таких як м'язова сила та довжина кінцівок тощо. Детальне вивчення різних методів та підходів до тренування дозволить оптимізувати індивідуальні програми тренувань для юнаків-пауерліфтерів, допомагаючи їм розвивати м'язову силу та технічні навички.

Список використаних джерел

1. Авсієвич В. М. Вплив тренувальних занять пауерліфтингом на власне силові здібності юнаків у неспецифічних вправах. *Молодий вчений*. 2016. №8. С. 1199–1202.
2. Авсієвич В. М. Динаміка розвитку та значення спеціальної силових витривалості у юнаків у пауерліфтингу. *Молодий вчений*. 2016. №7. С. 1051–1053.

3. Бріскін Ю., Розторгуй М. Теоретичне обґрунтування багаторічної підготовки спортсменів у пауерліфтингу. *Фізична активність, здоров'я і спорт*. 2013. № 1(11). С. 54-60.
4. Полулященко Ю. М. Розвиток вибухової сили та гнучкості у пауерліфтерів-новачків. *Фізична культура, спорт та здоров'я: стан і перспективи в умовах сучасного українського державотворення в контексті 25-річчя Незалежності України: матер. XVI Міжнар. наук.-прак. конф.* 2016. С. 187–192.
5. Силова та фізична підготовка. Пауерліфтинг : Методичні вказівки з дисциплін «Фізичне виховання», «Фізична культура» / уклад.: І. М. Звягінцева. Х.: ХНАМГ. 2012. 71 с.

Кримов Валерій Анатолійович,

*магістрант 6М-ФК групи спеціальності 014.11 Середня освіта (Фізична культура)
факультету дошкільної освіти*

Науковий керівник: канд. наук з фіз. вих. і спорту, доц. Бутенко Г.О.

ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ОЗДОРОВЧОГО БІГУ

Вступ. Дослідження щодо впливу занять біговими засобами на рівень здоров'я учнів середніх класів дуже актуальне і має значний потенціал для підвищення рівня їхньої рухової активності і, як наслідок, покращення фізичного стану учнів. Регулярна рухова активність важлива для підтримки обмінних процесів організму, зміцнення кісткової і серцево-судинної систем, а також підтримки оптимального функціонування м'язів та нервової системи. Систематична фізична активність важлива і для підтримки здоров'я школярів. і для профілактики захворювань. Заняття фізичною культурою можуть відігравати ключову роль у формуванні здорового способу життя [4].

Позакласні заняття оздоровчим бігом можуть компенсувати недостатню рухову активність серед школярів і допомогти покращити їх фізичний стан та здоров'я в цілому [2; 5]. Важливо працювати над впровадженням таких програм для підтримки здоров'я учнів і підвищення рівня їх фізичної активності, яких на сьогодні є недостатньо.

Мета: визначити спрямованість методики формування фізичної активності дітей середнього шкільного віку з урахуванням типу фізичної активності на позакласних заняттях з оздоровчого бігу.

Методи: аналіз науково-методичної літератури, педагогічні методи дослідження.

Результати. Оздоровчий біг активує багато м'язових груп, особливо м'язи ніг, і сприяє удосконаленню рухових навичок. Це допомагає покращити фізичну підготовку та підвищити загальний рівень працездатності. Фізична підготовка, зокрема біг, відіграє важливу роль у формуванні силових та витривалих якостей, що є корисними в різних сферах життя. Добре фізично розвинені особи зазвичай мають більшу витривалість, силу та загальний рівень здоров'я, що сприяє підвищенню продуктивності та адаптації до різних умов [2; 3; 5].

Позакласні заняття фізичними вправами, зокрема бігом, потребують правильного підходу та методичного планування. Засвоєння науково обґрунтованих методів тренування, аналіз результатів і вироблення необхідних навичок є ключовими для досягнення успіху у цій діяльності. Такий підхід дозволяє досягати більш ефективних результатів, зменшує ризик травм і сприяє загальному підвищенню фізичної підготовленості учнів [2; 4].

Методичні особливості позакласних занять бігом включають у себе правильне планування тренувальних режимів, розуміння власних можливостей і обмежень, а також уміння адаптувати тренувальні програми до індивідуальних потреб кожної дитини. Поступове збільшення навантаження і дотримання оптимальної інтенсивності є ключем до ефективної фізичної підготовки без ризику перенапруження та травмування. Важливо враховувати періоди відпочинку і відновлення, особливо для дітей з низьким рівнем фізичної підготовленості. Правильно відпочиваючи, організм має змогу адаптуватись до нових навантажень і поступово підвищувати свій рівень фізичної витривалості [1].

Спостереження стосовно обмеження рухової активності учнів є дійсно актуальними. Сучасний стиль життя, воєнний стан у країні, технології та переважно змішана (дистанційна) організація навчального процесу часто призводять до недостатньої фізичної активності серед підлітків, що впливає на фізичне та психічне здоров'я молодого покоління, сприяючи розвитку різноманітних захворювань та проблем зі здоров'ям [2; 3; 5].

Оздоровчий біг, як простий і ефективний вид фізичної активності, дійсно має великий вплив на організм людини, особливо на серцево-судинну систему. Одна з ключових переваг цього виду тренувань полягає у сприянні капіляризації - процесі, що сприяє розвитку нових капілярів і поліпшує кровопостачання тканин. Під час правильно дозованого бігу, серце працює з оптимальною інтенсивністю, що сприяє активному розвитку мережі капілярів. Це важливо для забезпечення ефективного кровообігу і доставки кисню до тканин та органів. Недоліки руху або недостатні фізичні навантаження можуть спричиняти атрофію капілярів і порушення кровопостачання, тому регулярний біг може бути корисним для покращення цих процесів [2; 3; 5].

Особливістю бігу є його доступність і простота, що дозволяє використовувати його в якості ефективного способу збереження і покращення здоров'я серця. Однак важливо дотримуватися правильної техніки бігу і збалансованого навантаження, щоб уникнути перетренування та максимізувати користь для організму. Основні мотиви, які відображають ключові фактори, що мотивують учнів є: укріплення здоров'я і профілактика захворювань, збільшення фізичної працездатності, задоволення від самого процесу бігу, прагнення покращити свої результати в бігу, прагнення пізнати свій організм та свої можливості. Психологічними бар'єрами, що заважають учням займатися достатньою фізичною активністю є: неусвідомленість користі занять, відсутність цікавості, проблеми з вільним часом, невіра у власні можливості.

Для стимулювання більшого інтересу до фізичної активності, особливо бігу, важливо звернутися до цих мотивів та психологічних аспектів. Інформування про користь бігу, створення захоплюючих та приємних умов для занять, а також розвиток позитивного ставлення до власних можливостей можуть сприяти підвищенню зацікавленості та активності в цій сфері.

Фізичні навантаження, такі як біг підтюпцем і швидка ходьба, мають значний потенціал для спалювання зайвих калорій і нормалізації маси тіла, особливо у контексті надлишкового харчування і накопичення жирових запасів в організмі.

Загалом, біг підтюпцем - це ефективний спосіб фізичного навантаження, який не лише покращує фізичне здоров'я, але й має позитивний вплив на психічне становище і загальний стан організму. Використання різних методів тренування дозволяє збалансувати навантаження і досягти певних цілей: рівномірний безперервний метод спрямований на розвиток аеробних здібностей через тривале і рівномірне навантаження; змінний безперервний метод дозволяє розвивати як аеробні, так і спеціальні витривалість шляхом зміни інтенсивності вправ; інтервальний метод ефективний для розвитку

специфічної витривалості, зокрема анаеробних компонентів [1; 3; 4]. Ці методи можна комбінувати в залежності від потреб організму та мети тренування. Наприклад, розвиток аеробних здібностей, підвищення стійкості до фізичного навантаження або підготовка до конкретного виду діяльності.

Важливою є регулярність і правильна доза навантажень, що дозволяє досягти позитивних результатів у тренуванні витривалості та покращенні функціонального стану організму. Розвивати витривалість через біг підтюпцем можлива за умов дотримання правильної методики: наявність належного взуття; поступове збільшення навантажень; регулярність; уникання стрімкого збільшення швидкості; зміцнення м'язів стопи; тривалість тренувань; спостереження за частотою серцевих скорочень [1; 2; 5].

Методи розвитку спеціальної витривалості використовують через різноманітні вправи, включаючи біг з тінню, стрибкові вправи та розминку. Основні елементи цього підходу включають: біг з тінню (виконання інтенсивних періодів бігу протягом 20-30 с з чергуванням з вправами низької інтенсивності. Це сприяє розвитку аеробних та анаеробних здібностей організму); стрибкові вправи (стрибки через скакалку протягом 10-15 с, повторення 5-6 разів з перервами для відновлення тощо); розминка (загальнорозвивальні вправи і різні види ходьби із різними рухами та позиціями. Розминка підготовлює м'язи і суглоби до більш інтенсивних навантажень); поступове збільшення навантажень; контроль частоти дихання і частоти серцевих скорочень [2; 3].

Цей підхід до розвитку спеціальної витривалості дозволяє ефективно працювати над різними аспектами фізичної підготовленості і покращити здатність організму переносити інтенсивні навантаження.

Системи тренувань [2] мають свої особливості і підходять для дітей із різними рівнями фізичного стану. Основна мета всіх цих систем - поступово підвищувати обсяг і інтенсивність тренувань для покращення витривалості та фізичної підготовленості.

Система 1 базується на комфортному темпі бігу, при якому можна розмовляти. Це дозволяє поступово звикати організму до фізичного навантаження і підвищувати тривалість бігу з часом.

Система 2 включає чергування ходьби і бігу з підвищенням обсягу кожним тренуванням. Цей підхід дозволяє поступово збільшувати інтенсивність тренувань і покращувати фізичну витривалість.

Система 3 орієнтована на збільшення часу бігу з кожним тренуванням. Цей метод дозволяє фокусуватись на тривалості тренувань і поступовому збільшенні часу бігу з часом.

Система 4 зосереджується на досягненні максимальної відстані протягом певного часу. Цей підхід допомагає підвищити швидкість та ефективність бігу, змушуючи тренувальну програму бути більш інтенсивною.

Система 5 включає складніше чергування бігу з комплексами вправ. Цей метод сприяє загальному розвитку фізичної підготовленості і дозволяє працювати над різними її аспектами.

Кожна з цих систем може бути ефективною у залежності від мети, фізичного стану і особистих уподобань учнів.

Висновки. Оздоровчий біг має позитивний вплив на організм і є засобом підвищення рухової активності школярів. Біг є чудовим способом покращення фізичного та психічного здоров'я учнів, але підходити до нього потрібно індивідуально з урахуванням особливостей віку, статі, фізичного стану, здоров'я, уподобань тощо. Методика проведення позакласних занять з оздоровчого бігу для дітей середнього шкільного віку має формуватися і реалізовуватися на основі цих урахувань.

Список використаних джерел

1. Ахметов Р. Ф., Максименко Р. Ф., Кутек Т. Б. Легка атлетика: Підручник. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. 340 с.
2. Бичков О. Ю. Методичні рекомендації до самостійної роботи з дисципліни «Оздоровча ходьба, біг» для студентів спеціальності 017 Фізична культура і спорт. Миколаїв : Іліон, 2021. 75 стр.
3. Бобровник В. І, Поліщук В. Д., Козлова О. К., Фомін С. К. Оздоровчий біг і ходьба – універсальні засоби рухової активності. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. ХДАДМ (ХХПІ). Харків : 2006. №1. С. 4–9.
4. Глухих В. І., Сиромятников М. М. Рациональна рухова активність як фактор зміцнення здоров'я та профілактики захворювань студентів : навчально-методичний посібник. Запоріжжя : ЗДМУ, 2013. 51 с.
5. Конова Л. А. Оздоровчі ходьба і біг – універсальні засоби рухової активності. *Проблеми фізичного виховання і спорту*. 2011. № 4. С. 91-93.

Москальов Євгеній Вадимович,

*магістрант 6М-ФК групи спеціальності 014.11 Середня освіта (Фізична культура)
факультету дошкільної освіти*

Науковий керівник: канд. наук з фіз. вих. і спорту, доц. Бутенко Г.О.

МЕТОДИКА РОЗВИТКУ СПРИТНОСТІ УЧНІВ СЕРЕДНЬОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ АКТИВНОГО ТУРИЗМУ

Вступ. Проблема розвитку фізичних якостей учнів закладів загальної середньої освіти дійсно вважається одним з ключових завдань фізичного виховання школярів. Спритність та зокрема координаційні здатності визначають результативність багатьох видів життєдіяльності і є важливим компонентом фізичного розвитку [4].

Розвиток спритності у школярів може бути досягнутий за допомогою різноманітних фізкультурних та спортивних занять, які спрямовані на поліпшення рівноваги, гнучкості, точності рухів, здатності до швидкого реагування та інших аспектів координації. Інтеграція таких вправ у програми фізичного виховання сприяє комплексному розвитку учнів і формуванню фізичних якостей, які є важливими для здоров'я та активного способу життя [1; 5].

Активний туризм є засобом підвищення фізичних і духовних сил, сприяє фізичному розвитку і оздоровленню. Також, активний туризм розглядається як вид спорту і активного відпочинку, що сприяє поліпшенню функцій організму, психологічному стану, а також як засіб підвищення рівня фізичної підготовленості та розвитку фізичних якостей. У фізичному вихованні школярів активний туризм відіграє важливу роль у розвитку спритності та координаційних здібностей [2; 3]. Однак, існує потреба у більш деталізованих рекомендаціях щодо оптимізації цього процесу з урахуванням статі та віку учнів середніх класів.

Мета: розробити методику на основі засобів активного туризму, спрямовану на розвиток спритності учнів середніх класів.

Методи: аналіз науково-методичної літератури, педагогічні спостереження, педагогічний експеримент.

Результати. Впровадження засобів активного туризму у позакласну діяльність учнів середніх класів є важливим напрямком процесу фізичного виховання з кількох

причин: 1. Фізичний стан учнів у школі погіршується протягом навчання, що може впливати на їхню успішність та адаптацію. Введення елементів активного туризму може допомогти покращити фізичну активність учнів і сприяти покращенню їхнього здоров'я. 2. Нинішня система фізичного виховання у школах може бути неефективною, що призводить до недостатньої рухової активності учнів. Включення активного туризму у позакласну діяльність може компенсувати це та заохочувати учнів до більш активного способу життя. 3. Активний туризм не лише сприяє фізичній активності, але й розвиває комунікативні навички, здатність до співпраці, підвищує екологічну та культурну свідомість. Враховуючи ці аспекти, впровадження засобів активного туризму у позакласну діяльність учнів середніх класів є перспективним кроком у процесі фізичного виховання та покращення фізичного стану учнів [2; 3].

На основі аналізу науково-методичної літератури, педагогічних спостережень та педагогічного експерименту була розроблена методика на основі засобів активного туризму, що сприятиме підвищенню рівня спритності учнів середніх класів. Метою методики є підвищення рівня спритності та координаційних здібностей учнів шляхом раціональної організації фізкультурної діяльності за допомогою активного туризму у позаурочний час.

Методика впровадження засобів активного туризму у позакласну діяльність учнів середніх класів ґрунтується на основних принципах фізкультурно-оздоровчої діяльності: системності, добровільності у виборі, диференціації, доступності та якості фізкультурно-оздоровчих послуг, зацікавленості, ієрархічності, рівності усіх суб'єктів фізкультурно-оздоровчої діяльності, єдності змістовних аспектів тощо.

Ці принципи спрямовані на покращення фізичного, психологічного та соціального стану учнів через систематичну та організовану фізкультурно-оздоровчу діяльність, яка включає елементи активного туризму.

Організаційно-педагогічні умови для впровадження засобів активного туризму у позакласну діяльність учнів середніх класів, мають значний вплив на успішність цього процесу. Основні аспекти цих умов включають: створення системи залучення учнів до фізкультурно-оздоровчої діяльності, формування позитивного ставлення до занять фізичною культурою, використання міждисциплінарного підходу у освітньому процесі, впровадження ефективних інноваційних форм фізкультурно-оздоровчої роботи, підвищення рівня кадрового забезпечення, урахування об'єктивних можливостей закладу освіти тощо. Ці умови створюють необхідну базу для успішної і ефективної реалізації засобів активного туризму у позакласній діяльності учнів середніх класів.

Соціально-педагогічні та методичні умови включають: ознайомлення з інноваційними формами організації фізкультурно-оздоровчої роботи, раціональне структурування вільного часу школярів, формування стійкої мотивації до занять фізичними вправами, інтегративний характер побудови занять, проведення занять у природному середовищі, педагогічний контроль тощо. Ці підходи формують інтегровану систему, спрямовану на розвиток фізичних, соціальних та психологічних якостей учнів через застосування засобів активного туризму у позакласній діяльності.

Методика впровадження засобів активного туризму у позакласну діяльність учнів середніх класів добре організована і враховує ключові аспекти оцінки ефективності програми. Розроблена програма фізкультурно-оздоровчих занять з використанням засобів активного туризму є комплексною. Включення теоретичного модуля з ознайомлення з безпекою, різними видами активного туризму та їх медико-біологічною ефективністю є дуже важливим для формування у школярів повного розуміння та готовності до практичної частини програми.

Практична складова програми також має широкий спектр занять, що дозволяє учням отримувати практичні навички та вдосконалювати фізичні здібності через взаємодію з природним середовищем та активну діяльність. Включення таких елементів, як тімбілдинг, квести, фізкультурно-оздоровчі походи та масові заходи, сприяє розвитку співпраці, командної роботи та загальної активності.

Особливо важливими є комплексні фізичні вправи з елементами туризму та орієнтування, які спрямовані на підвищення рівня координаційних здібностей учнів. Ці вправи не лише сприяють фізичному розвитку, але й розвивають навички орієнтації та орієнтування у просторі, що є важливими уміннями для активного життя та участі в туристичних заходах.

Вивчення техніки подолання природних перешкод і вузлів для зв'язування мотузок є дуже важливими навичками для туристичних походів та активного відпочинку на природі.

Програма фізкультурно-оздоровчих занять з використанням засобів активного туризму включає спектр активностей, спрямованих на розвиток фізичних та психологічних навичок учнів середньої школи. Особливу увагу заслуговує використання мотузкового парку та скелелазних стендів як частини програми, а також вивчення топографії та орієнтування, рекреаційних заходів з елементами орієнтування.

Включені у програму вправи, що спрямовані на розвиток різних аспектів спритності та координаційних здібностей учнів середнього шкільного віку: проходження колоди, купин, жердин з використанням рівноваги, перехід з купини на купину та стояння на одній нозі, переправа по мотузці з перилами, човниковий біг, ходіння по купинам-жердинам, різноманітні види пересувань зі стрибками та поворотами, вільне лазіння на скелелазних стендах та робота «маятником». Ці різноманітні вправи не лише розвивають фізичні здібності учнів, але й сприяють формуванню самодисципліни, впевненості та вмінню працювати у команді.

Розроблена фізкультурно-оздоровча методика на основі засобів активного туризму для підвищення рівня спритності та координаційних здібностей учнів середнього шкільного віку виявляється актуальною і доцільною у сучасних умовах. Основні компоненти цієї методики включають організаційний, діагностичний, методичний, контрольний-корекційний та результативний етапи, що забезпечують цілісність і повноту підходу.

Висновки. Розробка програми з використанням засобів активного туризму для підвищення рівня спритності та координаційних здібностей дітей середнього шкільного віку базується на комплексних вправах, що враховують різні аспекти розвитку фізичних навичок та моторики. Це включає вправи на розвиток балансу, стійкості, точності рухів, швидкості реакції та загальної координації. Важливо, що програма адаптована на можливості та інтереси учнів, а також забезпечує систематичний моніторинг та оцінку результатів для підтримки мотивації та ефективності навчання.

Методика поєднує традиційні та інноваційні підходи до фізичного виховання, використовуючи засоби активного туризму. Особливістю методики є те, що засоби активного туризму підібрані з урахуванням можливостей розвитку координаційних здібностей учнів і ґрунтуються на комплексних рухових завданнях. Впровадження методики може сприяти загальному розвитку дітей, покращенню їхнього фізичного стану та формуванню навичок, корисних для активного способу життя.

Список використаних джерел

1. Кузьменко І. О. Розвиток координаційних здібностей школярів середніх класів з урахуванням функціонального стану сенсорних функцій: автореф. Харків: ХДАФК, 2013. 20 с.
2. Кузь Ю.С. Організаційно-педагогічні умови фізичного виховання учнів загальноосвітньої школи у природному середовищі: автореф. дис. ... канд. наук з фіз. вих. і спорту: 24.00.02. Івано-Франківськ: ПНУ ім. В. Стефаника, 2011. 20 с.
3. Мулик К.В. Спортивно-оздоровчий туризм в системі фізичного виховання школярів і студентів: монографія. Харків : ФОП Бровін А.В. 2015, 418 с.
4. Носко М.О., Носко Ю.М., Лазаренко М.Г., Жула В.П., Могильний Ф.В., Філоненко О.А. Руховий розвиток школярів різних вікових груп : наукове видання / за наук. ред. М.О. Носка. Чернігів, 2020. 408 с.
5. Скалій Т. В. Педагогічний контроль розвитку координаційних здібностей дітей і підлітків: автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту: спец. 24.00.02, Харків. держ. акад. фіз. культури. 2006. 21 с.

Науменко Аліна Анатоліївна,

*магістрантка 6М-ФК групи спеціальності 014.11 Середня освіта (Фізична культура)
факультету дошкільної освіти*

Науковий керівник: канд. наук з фіз. вих. і спорту, доц. Бутенко Г.О.

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ У СТАРШІЙ ШКОЛІ

Вступ. Використання інформаційних технологій у процесі фізичного виховання учнівської молоді в останні десятиліття є необхідним аспектом, оскільки зростаючий потік інформації потребує інтеграційних підходів. Накопичення наукових даних, хоч і важливе, не завжди дає цілісного розуміння теми. Тому сучасна наука акцентує увагу на синтезуючих підходах, таких як інтегративно-системний підхід [1; 2; 3; 4].

Ці підходи спрямовані на інтеграцію різноманітних даних для створення цілісного уявлення про об'єкти реального світу. Це особливо важливо в сфері фізичної культури, де інформаційні технології можуть використовуватися для збору, аналізу та інтерпретації даних про фізичні вправи, здоров'я та фізичну активність [2; 3; 5].

Такий підхід дозволяє не лише краще розуміти фізичну культуру, а й оптимізувати практику фізичного виховання [5]. Використання інформаційних технологій дозволяє створювати інтерактивні засоби навчання, віртуальні тренажери, програми моніторингу здоров'я та фізичної активності, що сприяє більш ефективному і цікавому навчанню фізичної культури [2; 4]. Таким чином, розробка шляхів, методів, можливостей використання інформаційних технологій у процесі фізичного виховання в закладах загальної середньої освіти є актуальним.

Мета: визначити шляхи використання інформаційних технологій у процесі фізичного виховання старшокласників.

Методи: аналіз науково-методичної літератури.

Результати. Згідно з аналізом теоретичних та практичних досліджень, головне протиріччя полягає у відмінності між потребою у формуванні фізичної культури особистості кожного з учнів у закладі загальної середньої освіти та недоліком теоретичного узагальнення та педагогічної адаптації інтегративної технології

інформаційного освітнього середовища фізичної культури з використанням інформаційно-комунікаційних технологій. Це протиріччя створює серйозну міждисциплінарну проблему, що виникає з невизначеності теоретичних основ інтенсифікації освіти з використанням засобів фізичної культури і спорту у професійній освіті [1; 3; 4].

Ключові аспекти цієї проблеми включають: невизначеність інтеграційних неадитивних властивостей фізичної культури в умовах закладу загальної середньої освіти для учнів та вчителя фізичної культури; недостатність засобів і методів для формування фізичної культури старшокласників, особливо у позанавчальному процесі; низький рівень використання інформативно-комунікативних технологій для формування фізичної культури учнів у навчальному та позанавчальному процесі [5].

Для вирішення цієї проблеми необхідно активізувати дослідження в галузі педагогіки, фізичної культури та інформаційних технологій. Розвиток теоретичних основ і методології інтеграції інформаційних технологій у процес формування фізичної культури старшокласників дозволить ефективніше вирішувати цю проблему і покращити якість освіти у закладах загальної середньої освіти.

Аналіз науково-методичної літератури показує, що використання інформаційних технологій у формуванні інформаційного освітнього середовища фізичної культури старшокласників недостатньо ефективне. Основні проблеми включають: брак самовдосконалення та саморозвитку: Фізичне виховання старшокласників переважно здійснюється без використання інформаційних технологій, і увага здебільшого акцентується на нормативних показниках фізичної підготовленості; відсутність теоретичної та інтелектуальної підготовки: теоретична, психофізична і інтелектуальна підготовка з використанням засобів фізичного виховання практично не застосовується; використання адитивних оцінок: у дослідженні фізичної культури переважно використовуються адитивні оцінки узагальнених показників, а методика інтегративної неадитивної оцінки фізичної культури використовується недостатньо; недостатнє використання інформаційно-комунікативних технологій у процесі навчання: проблеми фізичного виховання розглядаються без використання інформаційних технологій для вивчення взаємозв'язків між психікою, соматикою і моторикою старшокласників; відсутність урахування міжструктурних зв'язків: формування програм і вибір засобів фізичної культури відбувається без використання інформаційного освітнього середовища та урахування міжструктурних і внутрішньоструктурних зв'язків; розбіжність між інформатизацією та використанням інформаційно-комунікативних технологій: спостерігається розбіжність між високим рівнем інформатизації та недостатнім використанням інформаційних технологій у навчальному процесі з фізичного виховання [2; 4].

Для покращення ситуації необхідно звернути увагу на розвиток і впровадження інноваційних педагогічних підходів, що базуються на використанні інформаційних технологій у фізичному вихованні, а також забезпечити відповідну підготовку педагогічних кадрів у цій галузі.

Неузгодженість між соматичним станом учнів та їх психофізичними можливостями є серйозною проблемою, яка виникає внаслідок недостатньої уваги до індивідуальних потреб та можливостей кожного учня у формуванні фізичної культури особистості [4].

Використання інформаційно-комунікативних технологій у закладах загальної середньої освіти є важливим аспектом модернізації освіти. Відмінності між традиційними методами навчання та використанням інформаційних технологій

відображаються у здатності інформаційних технологій стимулювати активність і аналітичні здібності учнів.

Потенціал інформаційних технологій полягає в їх здатності підвищити ефективність фізкультурно-оздоровчої діяльності, зацікавленість учнів у власному здоров'ї та рухових здібностях, а також стимулювати їх особисту зацікавленість у процесі навчання. Мультимедійний матеріал і інтерактивні моделі дозволяють підняти якість навчання на новий рівень, забезпечуючи більш глибоке розуміння і краще засвоєння навчального матеріалу [2; 3; 5].

Отже, інтеграція інформаційних технологій у фізичну культуру старшокласників не лише дозволить врахувати їх соматичний стан і психофізичні можливості, але й сприятиме підвищенню ефективності навчання та розвитку їх потенціалу.

Розроблена модель процесу фізичного виховання старшокласників з використанням інформаційних технологій має кілька структурних компонентів, які спрямовані на оптимізацію навчального процесу та формування здорового способу життя: 1. Концептуальний компонент визначає мету, завдання, принципи організації процесу фізичного виховання з використанням інформаційних технологій, включає методи та форми застосування інформаційних технологій. 2. Мотиваційно-діяльнісний компонент визначає цільову спрямованість і освітню взаємодію інформаційних технологій для засвоєння навчальної програми та досягнення цілей моделі. 3. Результативний компонент розкриває шляхи формування здорового способу життя старшокласників через підвищення інтересу до занять фізичною культурою і спортом та покращення ефективності освітнього процесу.

Застосування цієї моделі сприяє цілісності її функціонування, оптимізації освітнього процесу, стимулюванню самостійної роботи старшокласників, тобто підвищує ефективність процесу фізичного виховання у старшій школі.

Висновки. Використання сучасних інформаційно-комунікативних технологій у процесі фізичного виховання закладу загальної середньої освіти має велике значення для його удосконалення. Інтеграція сучасних інформаційних технологій в освітній процес з фізичної культури може значно поліпшити якість навчання, сприяючи ефективнішому засвоєнню матеріалу і розвитку фізичних якостей старшокласників.

Список використаних джерел

1. Борисова Ю. Ю., Власюк О. О. Комп'ютерні технології як педагогічні інновації у фізичному вихованні школярів. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2014. № 11. С. 8-12.
2. Буйницька О. П. Інформаційні технології та технічні засоби навчання : навчальний посібник: МОНУ : Київський університет ім. Б. Грінченка. К. : Центр учбової літератури, 2012. 240 с.
3. Денисова Л.В. Оцінка ефективності застосування інформаційних комп'ютерних технологій навчального призначення в процесі професійної підготовки фахівців з фізичного виховання і спорту. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. Київ, 2013. № 4 С. 61-67.
4. Москаленко Н.В., Борисова Ю.Ю., Сидорчук Т.В., Лядська О.Ю. Інформаційні технології у фізичному вихованні : навчальний посібник. Дніпропетровськ: Інновація, 2014. 127 с.
5. Чухланцева Н. Застосування інформаційних технологій у галузі фізичної культури і спорту. *Спортивна наука України*. 2016. №3 (73). С. 21-25.

Павленко Марія Олександрівна,
магістрантка 6М-ФК групи спеціальності 014.11 Середня освіта (Фізична культура)
факультету дошкільної освіти
Науковий керівник: канд. наук з фіз. вих. і спорту, доц. Бутенко Г.О.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ПІДЛІТКІВ ДО ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Вступ. Фізична культура в закладах загальної середньої освіти спрямована на багатогранний розвиток учнів. Вона має на меті збереження й зміцнення здоров'я, розвиток рухових здібностей та підвищення рівня фізичної підготовленості, покликана формувати ціннісні орієнтації стосовно здорового способу життя та надає учням можливість розуміти вплив занять фізичною культурою на розвиток особистості та профілактику різних захворювань [2; 4].

Для досягнення цих цілей, учні мають змогу навчитися оволодіти технікою основних рухових дій, підвищити свою фізичну підготовленість за допомогою сучасних фізкультурно-оздоровчих систем. Крім того, вони здобувають навички організації та методики самостійних занять фізичною культурою, що сприяє активному способу життя та забезпечує їхнє загальне благополуччя [2; 4; 5].

Фізичне виховання буде тоді ефективним, коли в учнів буде сформована правильна мотивація, яка постійно підтримується, оптимізується та підвищується [1; 2; 3; 5]. Підлітковий вік є непростим. Саме у підлітків сформувати мотивацію до фізкультурно-оздоровчої діяльності має відповідні особливості, вивчення яких є актуальним питанням для кожного вчителя фізичної культури.

Мета: визначити особливості формування мотивації підлітків до фізкультурно-оздоровчих занять.

Методи: аналіз науково-методичної літератури.

Результати. Розуміння причин, що лежать в основі відмінностей у ставленні учнів до уроків фізичної культури та позакласної фізкультурно-оздоровчої діяльності на різних етапах навчання, є важливим аспектом для вирішення проблеми. Ось деякі фактори, які можуть впливати на цю ситуацію: відсутність достатніх знань про переваги активного способу життя та вплив фізичних вправ на організм дитини (важливо включити в програму навчання уроки, які будуть не лише активними, а й освітніми. Це може включати заняття, де учні дізнаються про фізіологічні аспекти фізичних вправ та їхній вплив на здоров'я); використання непривабливих для учнів видів занять (необхідно використовувати різноманітні методики та ігрові підходи до фізичної активності, щоб зробити її цікавішою для учнів із залученням їх до процесу вибору видів рухової активності); відсутність необхідних для занять матеріально-технічних умов (забезпечення шкіл необхідним спортивним інвентарем та обладнанням може покращити якість уроків та збільшити інтерес учнів); низький рівень фізичного здоров'я (програми фізичної культури повинні бути адаптовані до потреб учнів, зокрема до їхнього фізичного стану та можливостей); організаційно-методичні особливості фізичного виховання (важливо розвивати ефективні методи навчання, які стимулюють активну участь учнів і роблять заняття цікавими та пізнавальними) [2; 4].

Розуміння цих факторів дозволить розробити і впровадити ефективні заходи для поліпшення ситуації та підвищення інтересу учнів до уроків фізичної культури і позакласної фізкультурно-оздоровчої діяльності.

Зазначені фактори виявляються ключовими при формуванні мотивації учнів. Недостатня увага до соціальної корисності предмету, відсутність мотивації та низький рівень самоорганізованості можуть стати перешкодою у формуванні позитивного ставлення до фізичної активності серед підлітків. У цьому аспекті необхідно приділити увагу таким аспектам: збільшення уваги до соціальної корисності (важливо включити у програму навчання матеріал, що підкреслює важливість фізичної активності для загальної культури та самовизначення особистості); створення мотиваційного середовища (розробка програм та методик, що стимулюють інтерес до занять фізичною культурою через цікаві форми та різноманітність видів рухової активності); підвищення рівня самоорганізованості (розвиток в учнів навичок ефективної самоорганізації, дисципліни та самоконтролю через впровадження відповідних методик та підходів у освітній процес); підтримувати сприятливе середовище в школі, що підтримує здоровий спосіб життя та фізичну активність, і забезпечити належні умови для занять фізичною культурою [1; 5].

Згідно з описаними принципами, засобами, методами та формами організації занять, ключовою метою є формування мотивації учнів до занять фізичною культурою, спрямованої на збереження та підтримку здоров'я. Партнерство між вчителями та учнями в освітньому процесі є важливим аспектом, оскільки це сприяє спільній відповідальності за здоров'я та фізичний розвиток кожного учня. Напрямки такого партнерства можуть включати роз'яснювальну роботу з учнями та їх батьками, інтеграцію фізичної культури у загальне освітнє середовище, створення цікавих та різноманітних занять, підтримку фізично активного середовища в закладі загальної середньої освіти.

Розуміння важливості фізичної активності та здорового способу життя є ключем до успішної реалізації програми фізичного виховання в школах. Активна співпраця між учнями, вчителями та батьками може сприяти досягненню цієї мети та створити сприятливі умови для здорового фізичного розвитку учнів.

Впровадження та використання фізкультурно-оздоровчих технологій вимагає створення сприятливого середовища, яке стимулюватиме учнів до активної участі у фізичній активності. Соціальні, педагогічні та організаційні умови є ключовими для успішного формування мотивації учнів. Ось деякі аспекти кожної з цих умов [3; 4]:

Соціальні умови: створення позитивного середовища в школі, де фізична активність підтримується та сприймається як важлива складова життя; підтримка соціальної взаємодії та позитивних відносин між учнями, що сприяє включенню усіх учнів у спільну фізичну діяльність; забезпечення взаєморозуміння та підтримки з боку вчителів, батьків та співучнів.

Педагогічні умови: використання методів та підходів, що сприяють зацікавленості учнів у фізкультурних заняттях, таких як ігрові методи, використання інтерактивних технологій тощо; створення сприятливого психологічного клімату, де учні відчувають підтримку та заохочення з боку вчителів.

Організаційні умови: забезпечення належних матеріальних ресурсів для проведення фізкультурних занять, таких як спортивні майданчики, інвентар, спортивний одяг тощо; організація чіткого графіку фізкультурних занять та позаурочних видів рухової активності для учнів, що стимулює їхню участь.

Забезпечення цих умов допоможе створити мотиваційну атмосферу в школі, яка підтримуватиме активну участь учнів у фізкультурних заняттях та сприятиме їхньому здоров'ю та розвитку.

Розуміння та врахування таких чинників дійсно є важливим для ефективної роботи з формування мотивації учнів до занять фізичною культурою. Оскільки кожен учень унікальний, може мати свої власні перешкоди та мотиваційні фактори, необхідно індивідуалізувати підхід до кожного.

Отже, відповідно до наведених чинників, можливі практичні заходи для стимулювання мотивації учнів: створення позитивного психологічного клімату (розробка планів знайомства та інтеграції нових учнів у групу, що допомагає зменшити загальну шкільну тривожність, проведення індивідуальних та групових розмов з учнями для виявлення їхніх потреб та перешкод у процесі навчання); стимулювання успіху та самовираження (використання методів диференціації навчання, щоб кожен учень мав можливість досягти успіху на своєму рівні, створення можливостей для самостійного вираження учнями своїх ідей та думок у процесі фізкультурних занять); посилення соціальної підтримки (організація спільних проєктів або спортивних заходів, де учні можуть співпрацювати та підтримувати один одного, створення партнерських взаємин між учителем та учнем, які сприяють підтримці та мотивації); залучення до зацікавленості (врахування інтересів учнів при плануванні фізкультурних занять та виборі видів рухової активності, організація спеціалізованих груп або програм для учнів, які виявляють особливі інтереси у певних видів спорту чи фізичних вправах); стимулювання позитивного впливу на здоров'я (проведення інформаційних сесій або лекцій про користь фізичної активності для здоров'я та загального самопочуття, організація занять, які підкреслюють важливість фізичного здоров'я та само підтримки) [2; 3; 4; 5].

Ці заходи можуть сприяти формуванню позитивної мотивації учнів до занять фізичною культурою та забезпечити їхнє бажання брати активну участь у фізкультурних заняттях.

Висновки. Формування мотивації підлітків до уроків фізичної культури та позакласних фізкультурно-оздоровчих занять є необхідною умовою ефективності процесу фізичного виховання у закладах загальної середньої освіти. Врахування особливостей формування мотивації сприяє підвищенню результативності процесу фізичного виховання учнів.

Список використаних джерел

1. Винник В. Д. Особливості формування інтересу та мотивації до занять фізичним вихованням. *Теорія та методика фізичного виховання*. 2010. № 12. С. 39-42.
2. Ворона В. В. Стан здоров'я учнів та їх мотивація до занять фізичною культурою в школі. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2016. № 1. С. 190-197.
3. Лисак І.В. Потребово-мотиваційний підхід до формування програм фізичної культури для учнів середніх класів : автореф. дис. на здоб. наук. ступеня канд. наук з фіз. виховання і спорту : 24.00.02. К., 2013. 19 с.
4. Носко М. О., Воєділова О. М., Гаркуша С. В., Носко Ю. М. Рухова активність і заняття фізичними вправами як необхідна умова здоров'язбереження. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*. 2018. Вип. 151(2). С. 44-51.
5. Томенко О.А. Взаємозв'язок між показниками соматичного здоров'я, рухової активності, теоретичної підготовленості, оволодіння руховими діями та мотиваційно-ціннісної сфери школярів. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. Харків: ХДАДМ (ХХП), 2011. № 3. С. 148–150.

Кочура Владислава Романівна,
магістрантка 6М-ФК групи спеціальності 014.11 Середня освіта (Фізична культура)
факультету дошкільної освіти
Науковий керівник: канд. пед. наук, ст. викладач Кузюра Г.М.

ВДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНІЧНОЇ ПІДГОТОВЛЕНOSTІ ЮНИХ ФУТБОЛІСТОК

Вступ. На сьогодні однією з найбільш актуальних проблем сучасного спорту досягнень є проблема вдосконалення тренувального процесу спортсменів на етапі спеціалізованої базової підготовки, зокрема тих, які спеціалізуються у футболі, пов'язано це як зі зниженням рівня спортивних результатів вітчизняних футболістів на міжнародній арені, так і з суттєвим підвищенням сучасних вимог до різних видів підготовленості спортсменів.

Вивченню проблеми вдосконалення тренувального процесу футболісток, особливо у підготовчому періоді річного макроциклу, присвячена досить значна кількість наукових досліджень. Доведено високу ефективність тренувальних програм з акцентом на збільшення обсягу фізичних навантажень для підвищення загальної та спеціальної фізичної підготовленості та перерозподіл тренувальних навантажень різної спрямованості, які передбачають програмування тренувальних навантажень в межах окремих мікро - та мезоциклів з можливістю їх корекції залежно від результатів поточного тестування, застосування у тренувальному процесі додаткових тренувальних засобів, пошук найбільш оптимальних співвідношень між режимами тренування й відновлення [2; 4].

Водночас, сучасні вимоги до фізичної та функціональної підготовленості юних футболісток потребують подальшого вдосконалення наявних програм з їхньої фізичної підготовки, зокрема завдяки комплексному використанню інноваційних методик, що буде сприяти розвитку основних фізичних якостей, підвищенню загальної, спеціальної фізичної, функціональної підготовленості та ефективності навчально-тренувального процесу.

Мета: визначити підходи до організації та реалізації процесу фізичної підготовки юних футболісток, що займаються у позакласний час.

Методи: аналіз науково-методичної літератури, педагогічні спостереження.

Результати. За думкою фахівців з питань планування навчально-тренувального процесу футболісток, у футбольній практиці прийнято розподіляти підготовчий період на два етапи: загально-підготовчий та спеціально- підготовчий [1].

Більшість з зазначених авторів виділяють такі завдання загально - підготовчого етапу: підвищення можливостей основних функціональних систем організму; підвищення рівня фізичної підготовленості; удосконалення техніко-тактичної майстерності; підвищення здатності переносити великі тренувальні та змагальні навантаження. На спеціально-підготовчому етапі, за їх авторитетною думкою, вирішуються такі завдання: становлення спортивної форми; комплексний розвиток спеціальних якостей, які забезпечують високу ефективність індивідуальних та командних дій; моделювання змагальної діяльності; безпосередня підготовка до офіційних змагань; збереження раніше досягнутого рівня фізичної підготовленості [3].

На основі досліджень Л. В. Слуцького, А. І. Шамардіна у підготовчому періоді відновлюються, розвиваються та удосконалюються рухові якості футболістів, фізична роботоздатність, удосконалюються технічна, тактична, психологічна підготовка. В процесі спортивного тренування, яке безпосередньо стикається з науковими

дослідженнями, було розроблено такі принципи побудови тренувального процесу футболістів у підготовчому періоді:

1. Збільшення обсягу навантажень супроводжується довготривалими функціональними зрушеннями в організмі спортсменів.
2. На загально-підготовчому етапі підготовчого періоду (відповідає втягувальному та базовому мезоциклам) ефект «переносу» фізичних якостей у достатній мірі пропорційний обсягу та інтенсивності загально-підготовчих вправ.
3. На етапах підготовчого періоду при виконанні ігрових вправ, необхідно дотримуватися принципу поєднання окремих видів підготовки, а саме: психологічної, фізичної та техніко-тактичної.
4. На різних етапах підготовчого періоду вважається за доцільне поєднувати мікроцикли розвиваючого та підтримуючого характеру. Причому, переважну спрямованість повинні мати розвивальні мікроцикли у такій послідовності: втягуючий етап – переважно аеробне навантаження; загально-підготовчий – змішана (комплексна) спрямованість; спеціально- підготовчий – анаеробно-гліколітичні та анаеробно-алактатні навантаження; передзмагальний – змішана спрямованість.

У змагальних періодах річного тренувального циклу вирішуються завдання інтегральної підготовки футболісток. Основною метою цих періодів є досягнення спортсменами максимального спортивного результату. В залежності від календаря змагань кожен з періодів розбивається на змагальні мезоцикли з таким розрахунком, щоб кожний окремих мезоцикл включав у себе від 4 до 8 змагальних та між-ігрових мікроциклів. Обов'язковою умовою є наявність відновлювального мікроциклу. В структурі навантажень змагального періоду частка аеробних та аеробно-анаеробних навантажень має складати 60–70 %; змагальних навантажень – 18–20 %; анаеробно-гліколітичних навантажень – 2–4 %; анаеробно-алактатних навантажень – 10–15 % [3].

Перехідний період у тренувальному макроциклі підготовки футболісток, як правило, починається після відновлювального періоду. Тривалість перехідного періоду не є фіксованою величиною. Вона коливається в межах від 6 до 8 тижнів. У цьому періоді вирішуються завдання активного відпочинку та відновлення морально-вольових та фізичних резервів футболісток. Переважно на цьому етапі тренувального процесу вважається загальна фізична підготовка. При цьому, зменшується обсяг спеціальної фізичної підготовки за для досягнення відновлення центральної нервової системи, зниження психічної та фізичної напруги.

Особливості методики тренування футболістів, на думку В. І. Кострикіна та В. В. Залойло, вимагають виділення на фізичну підготовку до 30-35 % навчального часу та поділу її на загальну та спеціальну; оволодіння «школою футболу» і застосування основних технічних прийомів безпосередньо в іграх; індивідуального підходу до гравців при вивченні складних техніко-тактичних прийомів; вивчення командної тактики в умовах загальноприйнятої гри 11×11; поглиблення теоретичної підготовки футболістів, спрямованої на вивчення правил гри, а також індивідуальних, групових і командних тактичних дій, прояву самостійності у вирішенні ігрових ситуацій.

Управління багаторічною підготовкою футболістів ґрунтується на низці чинників, які складають її структурну основу. Мова йде про планування, організацію, контроль, прогнозування, програмування, оцінку та аналіз показників, корекцію та прийняття управлінських рішень. Тренувальний процес організовується відповідно до певних цільових завдань, які конкретно виражаються та задаються величиною зростання спортивного результату і обумовлюють необхідну для їх реалізації програму тренування [4].

У той же час отримання всебічної інформації про техніко-тактичну та фізичну підготовленість футболістів є актуальним, оскільки інформація, що надходить до тренера може бути реалізована з метою побудови і оптимізації навчально-тренувального процесу [2].

Висновки. Аналіз науково-методичної літератури і практичної діяльності свідчить, що на сьогодні проблемі вдосконалення тренувального процесу юних футболісток присвячено дослідження переважно у підготовчому періоді річного макроциклу, передбачаючи побудову тренувального процесу з акцентом на збільшення обсягу фізичних навантажень завдяки підвищенню кількості засобів загальної і спеціальної фізичної підготовки, а також з застосуванням додаткових тренувальних засобів. Разом з тим змагальна діяльність юних футболісток потребує прояву швидкісно-силової підготовленості протягом усього матчу, тому необхідне впровадження новітніх технологій щодо засобів фізичної і функціональної підготовки.

Список використаних джерел

1. Абдула А. Б. Контроль фізичної підготовленості футболістів на етапі спеціалізованої базової підготовки. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15 : Науково- педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2018. Вип. 5. С. 9-12.
2. Гейтенко В. В., Пристинський В. М., Зайцев В. О. Теорія і методика дитячого та юнацького спорту. Навчально-методичний посібник. Слов'янськ: вид-во Б. І. Маторіна, 2021. 171 с.
3. Костюкевич В.М. Побудова тренувальних занять у футболі. Київ: КНТ, 2016. 208 с.
4. Кокарева С. М. Вдосконалення координаційних здібностей футболістів засобами прикладної аеробіки з елементами єдиноборств. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. Чернігів: ЧНПУ, 2016. Вип. 139 (2). С. 232 – 236.
5. Лобасюк В. Методика контролю рівня фізичної підготовленості футболістів. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2010. № 1. С. 29–32.

Білокінь Анастасія Олександрівна,

магістрантка 6М-ФК групи спеціальності 014.11 Середня освіта (Фізична культура)
факультету дошкільної освіти

Науковий керівник: канд. пед. наук, ст. викладач Кузюра Г.М.

ПОРІВНЯННЯ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВЛЕНОСТІ УЧНІВ МІСЬКИХ ТА СІЛЬСЬКИХ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Вступ. Рухова активність з використанням фізичних вправ у поєднанні з раціональним харчуванням та іншими заходами здорового способу життя залишається найдієвішим засобом, що перевищує можливості традиційної медицини у зміцненні здоров'я, профілактиці поширених захворювань та сприяє вирішенню комплексу важливих завдань, передусім пов'язаних із підвищенням якості професійної діяльності й повноцінним відпочинком. Водночас позитивний ефект у покращенні здоров'я забезпечують лише певні параметри означеної рухової активності за умови їх систематичного використання [2].

У закладах загальної середньої освіти як систематичність рухової активності учнів забезпечується обов'язковими заняттями з фізичного виховання, що згідно з

відповідними нормативними актами відбуваються тричі на тиждень. Проте така кількість занять навіть при оптимальних параметрах не дозволяє досягати необхідного оздоровчого ефекту, що зумовлює потребу в додатковій руховій активності у позанавчальний час. Зважаючи на пріоритет виконання домашніх завдань, інших різноманітних інтересів, не пов'язаних з означеною активністю, реальність її систематичної реалізації визначається виключно відповідною мотивацією учнів.

Мета: порівняти фізичний розвиток, підготовленість і працездатність міських і сільських дітей середнього шкільного віку.

Методи: аналіз науково-методичної літератури, педагогічні спостереження.

Результати. Наразі є актуальним питанням про фізичну підготовленість учнів сільської школи. Сільська школа була і залишається стабілізуючим чинником села, практично основним осередком культури, гарантом виховання свідомих і компетентних громадян України. Завдання сільської школи - зблизити дітей з перших років навчання в школі з природним середовищем, ефективно використати його для фізичного, психічного, соціального й духовного розвитку; допомогти дітям побачити навколишню дійсність у всій повноті, навчити правильно сприймати явища і предмети. Ці питання особливо гостро стоять в умовах НУШ [1].

Вивчення показників фізичного розвитку та підготовленості дітей однієї етнічної групи, що мешкають в одній клімато-географічній зоні, але за різних середовищних умов, дає змогу аналізувати особливості біологічної організації людини.

Фізичному та інтелектуальному розвитку міських і сільських дітей присвячена значна кількість наукових праць. У дослідженнях зазначається, що міські діти за розвитком більшості соматичних ознак перевершують сільських дітей і випереджають їх за термінами статевого дозрівання [3]. Розміри міських і сільських дітей відрізняються ступенем статевого диморфізму. Помічено, що розходження в антропометричних показниках дітей років між хлопчиками і дівчатками в місті виражені більш чітко, ніж в селі. Недостатній розвиток грудної клітки міських школярів розцінюється як негативний момент, що свідчить про деяку дисгармонію фізичного розвитку.

Проблемою визначення фізичної підготовленості школярів міських і сільських шкіл займався ряд авторів. Також зверталася увага не лише на констатацію показників фізичної підготовленості, а й зверталася увага на причини, які призводять до різних показників фізичної підготовленості. Так Бондаревський Е.Я., Ханкельдієв Ш.С. наводять цікавий експеримент по виявленню самої причини в різницях показників фізичної підготовленості. Тут в дослідженні приймали участь 120 учнів міських і сільських шкіл. При проведених дослідженнях виявилось, що суттєвої різниці у фізичному розвитку немає, що не скажеш про показники фізичної підготовленості. Виявилось, що сільські школярі дещо переважали міських в становій силі проте відставали в розвитку швидкісно-силових якостей, в точності рухів, в швидкості рухових реакцій.

Перед авторами постало питання чим зумовлене таке відставання сільських школярів від міських в розвитку вказаних рухових якостей. Різницею в умовах життя? Чи невмінням вчителів ефективно використовувати можливості занять на свіжому повітрі, вірно дозувати фізичні навантаження? Найбільш вірогідним було останнє, що і намагався доказати автор. Ними було розроблено програмний зміст занять для основної і контрольної групи і його річне планування. В обох групах базова частина була однаковою за змістом. Але в експериментальному класі був розширений навчальний матеріал з легкої атлетики за рахунок використання часу, який виділяється на варіативну частину програми, в той час як в контрольних класах цього не було.

Найбільш інтенсивні навантаження в заняттях з хлопцями мали місце при проведенні стрибків і метань. В комплекси загально-розвиваючих гімнастичних вправ входили такі, які розвивають точність і координацію, силу і силову витривалість, гнучкість. В заняттях з дівчатами поступово збільшували навантаження силового характеру і для розвитку силової витривалості, так як ці якості в даному віці у дівчат ще в сенситивному періоді розвитку. З менш інтенсивним навантаженням але у відносно більшому об'ємі, їм давалися швидко-силові вправи, вправи на витривалість і для розвитку гнучкості, як гімнастичні, так і ігрові.

Порівнявши по закінченні експерименту досягнуті результати з такими результатами учнів міських шкіл, автор не помітив сильних суттєвих розбіжностей, що підтвердило гіпотезу про переважаюче значення ефективної методики занять, а не різницею в умовах життя міста і села.

Висновки. В Україні з часу здобуття незалежності відбуваються складні соціально- економічні перетворення в усіх сферах діяльності, в тому числі і в галузі фізичної культури і спорту. Особливо гостро це відчувається в сільській місцевості. Можна виділити такі проблеми розвитку фізичної культури і спорту у сільській місцевості: недостатнє фінансування з державного бюджету; сільські умови життєдіяльності; обмеженість сільських територій, їх віддаленість від міст; існування демографічної проблеми; недостатність вчителів з фізичної культури; недостатній рівень залучення дітей та учнівської молоді до початкового заняття спорту.

Набуває проблема фізичного розвитку учнів сільських малокомплектних шкіл, для яких характерними є особливості, зумовлені соціальними, територіальними, економічними, географічними та демографічними процесами. З одного боку, це сприяє індивідуалізації навчання, диференційованому підходу до учнів. З іншого - різко зростає навантаження на кожного учня, який під час уроку постійно перебуває під контролем учителя і змушений багато разів повторювати фізичну вправу. На сьогоднішній день прийняття нових навчальних програм не змінило стан шкільної фізичної культури в сільській місцевості. В першу чергу, це стосується відношення як вчителів, так і самих батьків до предмету «Фізична культура».

Список використаних джерел

1. Ареф'єв В. Г. Фізичне виховання в школі. Київ, 2017. 152с.
2. Борисова Ю. Ю. Особливості фізичного стану дітей шкільного віку. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2009. № 1. С. 41-44.
3. Васьков Ю. В. Уроки фізкультури в загальноосвітній школі. 5-9 класи. Харків: Торсінг, 2003. 288 с.
4. Єрмолова В. М. Особливості організації навчально-виховного процесу з фізичної культури в середніх навчальних закладах України. *Основи здоров'я і фізична культура* 2005. № 8. С. 4-5.

Колесник Вікторія Олександрівна,
магістрантка 6М-ФК групи спеціальності 014.11 Середня освіта (Фізична культура)
факультету дошкільної освіти
Науковий керівник: канд. пед. наук, ст. викладач Кузюра Г.М.

ФОРМУВАННЯ ТЕХНІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ЗАНЯТЬ ВОЛЕЙБОЛОМ

Вступ. Волейбол у нашій країні є одним з наймасовіших засобів фізичного виховання. Великий вибір фізичних вправ і методів їх застосування, що складають зміст волейболу, дозволяє цілеспрямовано впливати на розвиток усіх основних функцій організму залежно від рухових можливостей тих, хто ним займається. Значний діапазон використання засобів і методів волейболу робить його доступним для людей різного віку, роду діяльності й фізичної підготовленості [3].

Волейбол є однією з основних невід'ємних частин змісту уроків фізичної культури і факультативних занять, фізкультурно-оздоровчих заходів і спортивних розваг у режимі шкільного дня, позакласної роботи з фізичного виховання школярів.

Заняття волейболом сприяють формуванню рухової функції, усебічному гармонійному розвитку рухового апарату й усіх систем організму; вихованню свідомого ставлення до фізичних занять, формуванню здорової особистості. Вивчення фізичних вправ на уроках і в позаурочний час передбачає послідовне формування умінь та навичок виконувати окремі рухові дії. При цьому вчитель та учні повинні завжди знати, що саме необхідно сформулювати в кожному конкретному випадку. Рухова зрілість не приходить сама по собі з віком – вона розвивається в тісному взаємозв'язку з навколишнім середовищем і режимом рухової діяльності дітей [1].

Мета: визначити напрямки роботи з учнями щодо формування умінь та навичок в процесі занять волейболом.

Методи: аналіз науково-методичної літератури, педагогічні спостереження.

Результати. Результатом навчання у фізичному вихованні є загальна фізкультурна освіта. Вона полягає в отриманні спеціальних систематизованих знань, рухових умінь і навичок, а також способів самостійного пізнання закономірностей рухової діяльності та вмінь використовувати їх у повсякденному житті.

Набуття, удосконалення й закріплення знань іде паралельно із засвоєнням техніки фізичних вправ та вдосконаленням фізичних якостей. Це особливі знання, які стають актуальними тільки за умови, коли учень робить спробу виконати фізичну вправу або здійснити певну рухову діяльність.

Сучасний волейбол – надзвичайно цікава й видовищна гра, яка носить характер змагального протистояння, регламентованого спеціальним кодексом правил. Це силові подачі, потужні нападаючі удари, удари біля сітки та із задньої лінії, карколомні дії в захисті й під час блокування, складні техніко-тактичні дії за участю гравців передньої та задньої ліній. Завдяки своїй емоційності гра у волейбол є засобом не тільки фізичного розвитку, а й активного відпочинку. Поряд із розв'язанням завдань зміцнення здоров'я, різнобічної фізичної підготовки, вдосконалення життєво важливих рухових умінь та навичок правильно підібрана методика навчання волейболу сприяє вихованню «волейбольних» талантів серед школярів [2].

Варто зауважити, що в спеціальній літературі недостатньо розроблених на об'єктивній біомеханічній основі програм та методик удосконалення технічної підготовки окремо дівчат чи хлопців у процесі занять волейболом на уроках фізичної

культури у віковому аспекті і як наслідок цього – мала кількість педагогічних рекомендацій із використання засобів та методів спеціальної фізичної підготовки. Вирішенню певної частини зазначених проблем, зокрема, формуванню рухових навичок у дівчат-старшокласниць у процесі занять волейболом на уроках фізичної культури та секціях [1].

У структурі технічної підготовленості дуже важливо виділяти базові й додаткові рухи.

Базові рухи й дії становлять основу технічної оснащеності даного виду спорту. Без них неможлива ефективна змагальна боротьба з дотриманням існуючих правил. Освоєння базових рухів є обов'язковим для спортсмена, що спеціалізується в тому або іншому виді спорту. Додаткові рухи й дії - це другорядні рухи й дії, елементи окремих рухів, які характерні для окремих спортсменів і пов'язані з їхніми індивідуальними особливостями. Саме ці додаткові рухи й дії багато в чому формують індивідуальну технічну манеру, стиль спортсмена [2].

По ступені освоєння прийомів і дій технічна підготовленість характеризується трьома рівнями: наявністю рухових уявлень про прийоми й дії та спроб їхнього виконання; виникненням рухового вміння; утворенням рухової навички.

Процес становлення й удосконалювання технічної майстерності підрозділяється на наступні стадії:

1) стадія створення першого уявлення про рухову дію й формування установки на навчання дії. Виникаючі при цьому психомоторні реакції й спрямованість волі на виконання дії створюють відповідну функціональну надбудову. Досягається це застосуванням словесних і наочних методів, при використанні яких формуються установки й основні шляхи освоєння техніки. Інформація, яку одержує спортсмен на цій стадії, повинна представлятися в найбільш загальному виді й чітко характеризувати головний механізм руху. Увага спортсмена концентрується на основних частинах рухових дій і способах їхнього виконання. Деталі спортивної техніки, особливості її становлення залежно від індивідуальних і інших особливостей на цьому етапі не розглядаються, тому, що вони можуть ускладнити рішення поставлених завдань.

2) стадія формування первісного вміння, що відповідає першому етапу освоєння дії. У цій стадії формується вміння виконувати основну структуру руху. Тут відзначається генералізація рухових реакцій, не завжди раціональна внутрішньо-м'язова й міжм'язова координація, які пов'язані з іррадіацією процесів порушення в корі головного мозку.

Ці особливості визначають орієнтацію тренувального процесу - оволодіння основами техніки й загальний ритм дії. Особливу увагу необхідно надавати розвитку варіативної навички. У спортсменів, що досягли цієї стадії технічної досконалості, спостерігається високий ступінь досконалості спеціалізованого сприйняття (почуття часу, почуття темпу, почуття зусиль, і ін.), а також здатність до досконалого керування рухами за рахунок реалізації основної інформації, що надходить від рецепторів м'язів, зв'язок, сухожилів [4].

У процесі навчання й удосконалювання техніки постійно виникають помилки. Їхнє своєчасне виявлення й з'ясування причин виникнення значною мірою зумовлюють ефективність процесу технічного вдосконалювання. Однак, поряд із установленням характеру помилок і важкістю, необхідно визначати ефективні методичні прийоми й засоби їхнього усунення та виправлення.

Висновки. Аналіз літературних джерел свідчить, що в наш час не вистачає спеціальних науково обґрунтованих методичних рекомендацій щодо формування рухових навичок старшокласниць у процесі занять волейболом. Саме тому в розв'язанні цього

питання перспективним є використання сучасних підходів до формування рухових навичок та методів контролю технічної підготовленості в процесі занять волейболом.

Список використаних джерел

1. Борисов О.О. Основи теорії методики викладання волейболу і футболу. К.: Люскар, 2014. 664 с.
2. Волейбол. Навчальна програма для дитячо-юнацьких спортивних шкіл, спеціалізованих дитячо-юнацьких шкіл олімпійського резерву, шкіл вищої спортивної майстерності та спеціалізованих навчальних закладів спортивного профілю. К., 2019. 140 с.
3. Жула Л.В. Особливості підготовки жінок у волейболі. Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка. Випуск 35. Серія педагогічні науки. Чернігів: ЧДПУ, 2016. №35. С. 222-225.
4. Круцевич Т.Ю., Воробйов М.І. Контроль у фізичному вихованні дітей, підлітків та юнацтва. К., 2015. 196 с.

Дрюхін Сергій Анатолійович,

*магістрант 6М-ФК групи спеціальності 014.11 Середня освіта (Фізична культура)
факультету дошкільної освіти*

Науковий керівник: канд. пед. наук, ст. викладач Кузюра Г.М.

ФОРМУВАННЯ ТЕХНІКО-ТАКТИЧНИХ НАВИЧОК ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ЗАНЯТЬ З НАСТІЛЬНОГО ТЕНІСУ

Вступ. Настільний теніс є цікавою та доступною грою в системі фізичного виховання як для школярів, так і для студентської молоді. Його привабливість полягає у відсутності потреби в значних матеріальних витратах та великому просторі для тренувань та змагань. У ході гри, яка відрізняється високою активністю, молоді спортсмени розвивають важливі навички, такі як швидкість, спритність, координація, увага, реакція, окупляр, мислення та інші. Під час занять тенісом не лише поліпшується швидкість рухів, але і розвивається швидкість реакції, прогнозування, оперативне мислення, а також навички концентрації та переключення уваги. Важливо відзначити, що тенісисти виявляють високу швидкість реакції на рухливі об'єкти, що часто корисно в різних ситуаціях життя [2].

Успішність технічної та тактичної підготовки молодих спортсменів у сучасних умовах значно залежить від ефективних методів організації, управління та контролю, раціонального використання сучасних технологій у навчальному процесі. При цьому необхідно враховувати індивідуальні особливості, вікові характеристики, морфофункціональні особливості та біомеханічні аспекти рухових дій юних тенісистів.

Сучасна теорія та методика тренувань юних тенісистів розглядає різні аспекти розвитку фізичних якостей на різних рівнях підготовленості (В.М. Зациорський, В.В. Кузнєцов, Н.Г. Мозолін, В.П. Філін та ін.). Існує значна кількість наукових робіт, приурочених до проблеми організації тренувального процесу та структури тренувальних навантажень (В.Г. Алабін, М.Я. Набатнікова, В.П. Філін).

Разом з тим у спеціальній літературі відсутні програми та методичні розробки, присвячені розвитку технічної та тактичної підготовки, які були б побудовані на об'єктивному аналізі та моделюванні

Мета: визначити спрямованість методики формування техніко-тактичних навичок в процесі занять настільним тенісом.

Методи: аналіз науково-методичної літератури, педагогічні методи дослідження.

Результати. Сучасний настільний теніс визначається великою швидкістю гри, складністю обертань м'яча та різноманітністю тактичних комбінацій. Це вимагає від гравця швидкості реакції, високих швидкісних якостей і, відповідно, серйозної фізичної і спеціальної підготовки. Гравці від час гри зазнають значних навантажень. Починаючи гру в основній стійці на напівзігнутих ногах, вони приймають низьку стійку приблизно 80-100 разів під час гри. Під час розіграшу очка тенісист здійснює різні переміщення, охоплюючи близько 15 метрів. За зустріч з п'ятьма сетами ці переміщення можуть складати близько 2,5-3 кілометра. Легко розрахувати, що за 5-7 зустрічей протягом ігрового дня гравець пройде, настрибає та набігає приблизно 15-20 кілометрів.

Під час розіграшу очка спортсменові часто доводиться виконувати до 10 швидких і потужних ударів за десять секунд. Щоб витримати такий навантаження, необхідна відповідна швидкісна витривалість. Усі ударні рухи тенісистів пов'язані з обертальними рухами корпусу вправо і вліво, з нахилами вліво та вправо. Виконати їх у необхідному темпі можна лише за умови наявності хорошої силової та швидкісно-силової підготовки. Тому велику увагу приділяється загальній і спеціальній фізичній підготовці.

Головне завдання технічної підготовки полягає формування оптимальної техніки. Мета полягає в тому, щоб спортсмен міг виконувати рухи без додаткового зусилля та роздумів щодо кожного удару. Це включає в себе налагодження таких елементів, як кут початку і закінчення руху ракетки, взаємозв'язок рухів рук, ніг і корпусу. Висококласні спортсмени виконують кожен удар за стандартним еталонним рухом. Дослідження кінограм ударів висококласного гравця показують, що незалежно від місця на столі, куди посланий м'яч, гравець майже не змінює своє положення.

В рамках щоденної програми тренувань потрібно виконувати завдання, спрямовані на підвищення рівня технічної підготовки гравців. Тренер формулює завдання щодо техніки, переміщень та умінь контролювати м'яч. Гравцям пропонується виконувати види ударів, які, на перший погляд, можуть здатися простими, такі як гра справа по діагоналі, з двох, трьох позицій, топ-спіни, перекручування, а також чергування ударів по падаючому м'ячу і взлітаючому. Аналогічні завдання виконуються при грі зліва.

Для гри у захисті важливо вдосконалити навички тримання удару, спрямованого в різні точки столу, розібратися з ритмом гри при виконанні підрізки, а також вміти ефективно приймати м'яч в середніх і ближніх зонах, переходячи від захисту до нападу. Ці прості вправи сприяють виправленню техніки, розвитку стабільного удару та дозволяють грати, уникаючи простих помилок. Зауважимо, що європейські гравці часто відстають від китайських колег, переважно через більшу кількість простих помилок у їхній грі.

Основу тренувального процесу складають вправи на тактичні комбінації, на які витрачається приблизно 60% часу тренування. Ці комбінації відображають найчастіші ситуації під час розіграшів очка на справжніх змаганнях. В кінці тренування корисно провести ігри на рахунок з конкретними завданнями, які вимагають уважності та адаптації до ігрових ситуацій. Наприклад, грати на рахунок і використовувати вивчені комбінації або проводити нестандартні ігри за волейбольними правилами, де важливу роль відіграє подача і перший хід. Корисною є також вправа, в якій гравець грає кінцівки зустрічі, починаючи з рахунку 5-9.

Висновки. Досвід фахівців з фізичного виховання та спортивного тренування підтверджує, що високий рівень технічної та тактичної підготовленості є ключовим фактором у досягненні високих результатів у різних видах спорту, включаючи настільний

теніс. Формування рухових навичок та умінь, тобто технічна підготовка, та розвиток фізичних здібностей є важливими аспектами в тренувальному процесі. Навіть якщо ці аспекти є різними аспектами рухової діяльності, вони взаємопов'язані: високий рівень техніки сприяє виявленню рухових можливостей молодих спортсменів, а розвинуті рухові здібності підвищують ефективність використання спортивної техніки.

В навчанні елементів техніки гри в настільному тенісі важливим аспектом, що підвищує його ефективність, є можливість прогнозування рівня навчальних досягнень. Аналіз окремих компонентів, які впливають на юного спортсмена під час навчання, дозволяє тренеру здійснювати прогнози щодо кінцевого результату. Це досягається через вивчення та оцінку окремих аспектів, а також шляхом встановлення тестових практичних нормативів для оцінки рівня сформованості рухових навичок і перевірки рівня засвоєння теоретичного матеріалу.

Список використаних джерел

1. Пуставіт А. В., Габрит А. І., Чехівська Ю. С. Вплив настільного тенісу на здоров'я студентської молоді. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Вип. 6 (114), 2019. С. 60–64.
2. Методика навчання гри в настільний теніс: навч. метод. посіб. для студ. 1-2 курсу. СНАУ; уклад.: Є. Г. Євтушенко, І. О. Салатенко, С. В. Хоменко, Р. М. Харченко. Суми, 2021. 98 с.
3. Настільний теніс: навч. посіб. для студ. всіх спеціальностей. КПІ ім. Ігоря Сікорського; уклад.: Л. Г. Гришко, Н. В. Завадська, І. В. Новікова, О. М. Чиченьова. Київ, 2021. 108 с.
4. Скалій Т. В. Педагогічний контроль розвитку координаційних здібностей дітей і підлітків: автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту: спец. 24.00.02, Харків. держ. акад. фіз. культури. 2006. 21 с.

Дмітрієв Олексій Миколайович,

*магістр БМ-ФК групи спеціальності 014 Середня освіта (Фізична культура)
факультету дошкільної освіти*

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Синіговець В.І.

МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КІНЕЗІОТЕЙПУВАННЯ ПРИ ПОРУШЕННЯХ ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ

Вступ (актуальність). Кінезіотейпування – це метод терапії, який використовує спеціальні стрічки (тейпи) для підтримки м'язів і суглобів. Ці стрічки накладаються на шкіру і можуть допомогти покращити кровообіг, зменшити біль і запалення, а також покращити діапазон рухів.

Мета: систематизувати методи кінезіотейпування для лікування різних порушень опорно-рухового апарату.

Матеріали та методи. Для вирішення поставленої мети проведений теоретичний аналіз наукової літератури та інтернет-ресурсів для вивчення особливостей кінезіотейпування при порушеннях опорно-рухового апарату.

Результати. Теоретичний аналіз спеціальної літератури та інтернет-ресурсів [1-5] вказує про те, що кінезіотейпування успішно використовується в практиці фізичної реабілітації та лікування опорно-рухового апарату людини для зменшення болю в спині, пов'язаного з м'язовим напруженням, спазмами або артритом, для підтримки м'язів і

суглобів після травми, таких як розтягнення, забиття або вивихи, для зменшення запалення, пов'язаного з такими захворюваннями, як артрит або тендиніт, для покращення м'язової сили та координації у людей з неврологічними порушеннями.

Кінезіотейпінг діє шляхом надання підтримки м'язам і суглобам, а також покращенням кровообігу та лімфотоку. Стрічки також можуть допомогти активувати пропріорецептори, які є датчиками в м'язах і суглобах, які допомагають організму відчувати положення та рух.

До основних переваг кінезіотейпування відносяться:

- кінезіотейпування є неінвазивним і нетравматичним методом лікування;
- його можна накладати на будь-яку частину тіла;
- воно є водонепроникним і може залишатися на місці протягом декількох днів;
- можливість використовувати в поєднанні з іншими методами лікування,

такими як фізична терапія або масаж.

Недоліки кінезіотейпування:

- кінезіотейпування може бути дорогим, якщо його виконує професіонал;
- стрічки можуть дратувати чутливу шкіру.
- не рекомендується використовувати кінезіотейпування при деяких

захворюваннях, таких як тромбоз глибоких вен.

Перед використанням кінезіотейпування важливо проконсультуватися з лікарем або фізіотерапевтом, щоб переконатися, що воно є безпечним і ефективним.

Кінезіотейп зазвичай складається з трьох шарів:

1. Верхній шар: виготовлений з бавовняної або синтетичної тканини, який дозволяє шкірі дихати, може бути водонепроникним, має гіпоалергенний клей, який активується теплом тіла.

2. Середній шар: виготовлений з еластичного матеріалу, такого як поліестер або спандекс, надає стрічці розтяжність, що дозволяє їй рухатися разом з тілом, допомагає підтримувати м'язи та суглоби.

3. Нижній шар: виготовлений з паперу або силіконової підкладки, захищає клей від прилипання до інших поверхонь, дозволяє легко знімати стрічку.

Деякі тейпи можуть мати додаткові шари, такі як:

- гелевий шар: допомагає зменшити біль і запалення.
- перфорований шар: покращує повітропроникність.

Важливо зазначити, що не всі тейпи для кінезіотейпування однакові. Різні виробники використовують різні матеріали та конструкції.

До основних факторів, які слід враховувати при виборі кінезіотейпів:

- тип травми або захворювання: деякі тейпи краще підходять для певних травм або захворювань, ніж інші.
- рівень активності: при активному способу життя знадобиться стійкий до води та поту;
- чутливість шкіри: при чутливій шкірі необхідний гіпоалергенний тейп.
- вартість: ціна на кінезіотейпи може варіюватися залежно від марки та характеристик.

Кінезіотейпінг можна використовувати для підтримки попереку або для зменшення болю в м'язах спини. На рис. 1 показано, як кінезіотейпінг можна використовувати для підтримки попереку та зменшення болю. Стрічка накладається вздовж хребта, від таза до лопаток.

Рис. 1. Кінезіотейпування для болю в спині

На рис. 2 відображено кінезіотейпінг для підтримки коліна після травми, такої як розтягнення зв'язок або меніск. Стрічка накладається навколо колінної чашечки та вздовж гомілки.

Рис. 2. Кінезіотейпування для травми коліна

Методика кінезіотейпування.

1. Необхідні матеріали: кінезіотейп (ширина 5 см), ножиці.
2. Послідовність дій:
 - підготовка рук: вимийте руки з милом. Ретельно висухіть шкіру. Переконайтеся, що шкіра чиста, суха і не має масел або лосьйонів;
 - відрізання стрічку потрібної довжини. Довжина стрічки буде залежати від області і типу тейпування;
 - фіксація кінця стрічки: Наклейте невеликий шматочок стрічки (близько 5 см) на шкіру, щоб зафіксувати кінець стрічки;
 - накладення основної стрічки: необхідно злегка натягнути стрічку і накласти її на уражену область. Спосіб накладання стрічки буде залежати від конкретного виду травми або захворювання, яке ви лікуєте;
 - необхідно розгладити стрічку, щоб видалити будь-які бульбашки повітря.
3. Поради:
 - необхідно переконатися, що стрічка накладена не надто туго, щоб не порушувати кровообіг;
 - стрічка повинна бути зручною і не викликати дискомфорту;

- якщо відчувається біль або дискомфорт, потрібно зняти стрічку і звернутися до фахівця;

- кінезіотейп носить протягом 2-3 днів, потім необхідно його зняти і дати шкірі відпочити.

Висновки. Кінезіотейпування має широкий спектр використання в процесі лікування порушень опорно-рухового апарату. Завдяки своїй універсальності кінезіотейпінг може стати цінним інструментом для людей з різними видами болю та травм.

Існує безліч технік накладання кінезіотейпу залежно від конкретної травми чи захворювання.

Кінезіотейпінг широко використовується серед спортсменів для покращення показників, профілактики травм та відновлення після них.

Список використаних джерел

1. Кінезіологічне тейпування: метод. вказ. до проведення практичного заняття магістрів 2-го курсу IV мед. фак-ту / упоряд. А. Г. Істомін, А. С. Сушецька, О. В. Резуненко та ін. Харків : ХНМУ, 2020. 24 с. URL: https://repo.knmu.edu.ua/bitstream/123456789/27750/1/Істомін_Кінезіологічне_тейпування.pdf.
2. Кінезіологічне тейпування. URL: https://med-magazin.ua/ua/item_n11317.htm.
3. Кінезіотейпування. URL: https://zartaclinic.com/methods-of-treatment/kinezioteipuvannia/text=Кінезіотейпування_це_метод_комплексної_терапії_проф_ілактиці_захворювань_опорно-рухового_апарату.
4. Kinesiology. Sports Tape. URL: <https://kinesiologysportstape.com/pages/lower-back-pain>.
5. Kinesio Taping Association. URL: <https://www.kinesiotaping.com>.

Журенко Микола Миколайович,

*магістр 6М-ФК групи спеціальності 014 Середня освіта (Фізична культура)
факультету дошкільної освіти*

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Синіговець В.І.

ТЕСТОМЕТРИЧНИЙ КОНТРОЛЬ ТЕХНІЧНОЇ ПІДГОТОВЛЕНOSTІ УЧНІВ В ПРОЦЕСІ ПОЗАКЛАСНИХ ЗАНЯТЬ З ВОЛЕЙБОЛУ

Вступ (актуальність). Волейбол є одним із найпопулярніших видів спорту серед учнівської молоді. Позакласні заняття з волейболу відіграють важливу роль у фізичному вихованні та оздоровленні дітей, розвитку їхніх фізичних та психологічних якостей, формуванні здорового способу життя.

Для ефективного управління навчально-виховним процесом на позакласних заняттях з волейболу важливо мати чітке уявлення про рівень технічної підготовленості учнів. Це дозволяє тренеру: складати індивідуальні плани тренувань, відстежувати динаміку розвитку технічної підготовленості учнів, вчасно вносити корективи в тренувальний процес, оцінювати ефективність роботи, мотивувати учнів до самовдосконалення.

Традиційні методи контролю технічної підготовленості учнів, такі як спостереження та оцінка, часто є суб'єктивними та не дають чіткої картини рівня володіння учнями технічними навичками.

Мета: розробити методику тестометричного контролю технічної підготовленості учнів в процесі позакласних занять з волейболу.

Матеріали та методи. Для вирішення поставленої використані такі методи: аналіз науково-методичної літератури для вивчення існуючих методів тестометричного контролю технічної підготовленості волейболістів та обґрунтування необхідності його впровадження на позакласних заняттях; педагогічне спостереження за навчально-тренувальним процесом на позакласних заняттях з волейболу для виявлення особливостей технічної підготовки учнів; методичні методи для розробки методичних рекомендацій щодо використання тестометричного контролю технічної підготовленості учнів на позакласних заняттях з волейболу.

Результати. Аналіз спеціальної літератури [1-4] показав, що впровадження тестометричного контролю дозволяє:

1. Підвищити об'єктивність оцінювання рівня технічної підготовленості учнів.
2. Ефективніше управляти навчально-виховним процесом на позакласних заняттях з волейболу.
3. Підвищити мотивацію учнів до самовдосконалення.
4. Впровадження тестометричного контролю рекомендується використовувати в практиці роботи тренерів з волейболу на позакласних заняттях з учнями.
5. Тренерам з волейболу рекомендується використовувати розроблену методику тестометричного контролю для оцінювання рівня технічної підготовленості учнів на позакласних заняттях з волейболу.
6. На основі результатів тестометричного контролю рекомендується складати індивідуальні плани тренувань для учнів.
7. Рекомендується використовувати тестометричний контроль для відстежування динаміки розвитку технічної підготовленості учнів протягом навчального року.
8. Рекомендується використовувати тестометричний контроль для мотивації учнів до самовдосконалення.

Рухові тести для визначення технічної підготовленості волейболістів залежать від року навчання і повинні відображати структурні елементи гри. Наприклад:

1. Передача м'яча з-за лінії нападаючого удару в ціль.
2. Нижня передача м'яча в ціль.
3. Нападаючий удар з розгону.
4. Блокування.
5. Захист.

Методика проведення рухових тестів: перед проведенням тестування слід провести розминку, учні повинні бути ознайомлені з правилами виконання тесту, тестування повинно проводитися в однакових умовах для всіх учнів, результати тестування повинні бути зафіксовані.

Оцінювання: результати рухових тестів можуть оцінюватися за різними системами. Найпоширенішою системою є оцінювання за шкалою від 1 до 5 балів, де:

- 1 бал - помилкове виконання елемента.
- 2 бали - неточне виконання елемента.
- 3 бали - правильне, але не досконале виконання елемента.
- 4 бали - досконале виконання елемента.

5 балів - майстерне виконання елемента.

Інтерпретація результатів для 10 тестів технічної підготовленості:

- сума балів від 1 до 10: низький рівень;
- сума балів від 11 до 20: середній рівень;
- сума балів від 21 до 30: добрий рівень;
- сума балів від 31 до 40: високий рівень;
- сума балів від 41 до 50: дуже високий рівень.

Висновки. Впровадження тестометричного контролю технічної підготовленості учнів на позакласних заняттях з волейболу дозволить:

1. Підвищити об'єктивність оцінювання рівня технічної підготовленості учнів.
2. Ефективніше управляти навчально-виховним процесом.
3. Підвищити мотивацію учнів до самовдосконалення.
4. Розроблено методiku тестометричного контролю технічної підготовленості учнів на позакласних заняттях з волейболу.
5. Методика включає систему тестів для оцінювання таких технічних навичок, як передача, подача м'яча, нападаючий удар, блокування, захист.

Список використаних джерел

1. Байдак М. О., Маленюк Т. В. Взаємозв'язок технічної і фізичної підготовки юних волейболістів (теоретичні основи). *Новації, практики та перспективи розвитку фізичної культури і спорту в умовах воєнного стану*. Матеріали VI Всеукраїнського науково-практичного семінару з міжнародною участю (6 квітня 2023 року), I Всеукраїнського студентського науково-практичного семінару з міжнародною участю (7 квітня 2023 року). Кропивницький, 2023. С. 142-144. URL: https://cusu.edu.ua/images/physical/kaf_ter_metod_fv/naukova_diyaln/material_2023.pdf.
2. Верисоча Д. О. Удосконалення фізичної підготовленості учнів у шкільній секції з волейболу : кваліфікаційна робота на здобуття ступеня вищої освіти магістр. Івано-Франківськ : ХДУБ 2022. 56 с. URL: http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/handle/123456789/16689/Verisocha_ffvs_2022%20.pdf?sequence=1
3. Гузар, В., Деркач, В., Шалар, О., Стрикаленко, Є. Технічна підготовка волейболістів-початківців. *Scientific Collection «InterConf»*, 2024, (186), С. 466-479. URL: <https://archive.interconf.center/index.php/conference-proceeding/article/view/5298>.
4. Навчальна програма факультативу (гуртка, секції) для загальноосвітніх навчальних закладів «Волейбол» /Попов В. В. Чернівці, 2010. URL: <https://naurok.com.ua/programma-gurtkovo-roboti-modulya-sportivni-igri-volleybol-176214.html>.

Назаренко Наталія Миколаївна,

магістрантка 6М-ФК групи спеціальності 014 Середня освіта (Фізична культура)

факультет дошкільної освіти

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Синіговець В.І.

ПРІОРИТЕТНІ ЗАСОБИ ТЕХНІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ СЕРЕДНЬОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ПОЗАКЛАСНИХ ЗАНЯТЬ З ВОЛЕЙБОЛУ

Вступ (актуальність). Технічна підготовка є одним із найважливіших аспектів підготовки волейболістів. Вона дає їм можливість ефективно виконувати технічні елементи гри, такі як передача, нападаючий удар, блокування, захист. Традиційні методи

технічної підготовки волейболістів часто не враховують вікові та індивідуальні особливості учнів середнього шкільного віку. Це може призвести до неефективного тренувального процесу, низької мотивації учнів та недостатнього розвитку їхніх технічних навичок.

Мета: Визначити пріоритетні засоби технічної підготовки учнів середнього шкільного віку в процесі позакласних занять з волейболу.

Матеріали та методи. Для досягнення мети та вирішення завдань дослідження використані наступні матеріали та методи:

1. Теоретичні методи: аналіз науково-методичної літератури з волейболу з метою вивчення існуючих методик технічної підготовки волейболістів та обґрунтування необхідності використання пріоритетних засобів технічної підготовки в позакласній роботі.

2. Педагогічне спостереження: спостереження за навчально-тренувальним процесом на позакласних заняттях з волейболу для виявлення особливостей технічної підготовки учнів.

3. Методичні методи: розробка методичних рекомендацій щодо використання пріоритетних засобів технічної підготовки учнів на позакласних заняттях з волейболу.

Результати. Аналіз спеціальної літератури [1-3] вказує про те, що для учнів, які займаються волейболом на позакласних заняттях, пріоритетними засобами технічної підготовки є:

Вправи з м'ячем:

- передача м'яча: верхні передачі: передача знизу з відскоком, передача знизу без відскоку, передача зверху; нижні передачі: передача знизу з відскоком, передача знизу без відскоку;
- подачі м'яча: різновиди подач, подачі у визначені зони волейбольного майданчика;
- нападаючий удар: нападаючий удар з розбігу, з місця;
- блокування: одиночне, подвійне;
- прийом м'яча: нижній, верхній;
- спеціальні вправи: для розвитку стрибучості, ігрової стійкості, ігрового мислення;
- ігрові вправи: навчально-тренувальні та контрольні ігри.

Наприклад, на початковому етапі підготовки пріоритетними засобами технічної підготовки є вправи з м'ячем, які спрямовані на оволодіння основними технічними елементами гри. На етапі поглибленого навчання та вдосконалення пріоритетними засобами технічної підготовки є вправи без м'яча та ігрові вправи, які спрямовані на вдосконалення технічної майстерності та ігрової тактики.

Важливо зазначити, що всі засоби технічної підготовки повинні використовуватися в комплексі. Це дозволить учням розвинути всі необхідні фізичні та технічні якості, а також навчити їх ефективно грати у волейбол.

До основних рекомендацій використання засобів технічної підготовки учнів у процесі занять волейболом необхідно віднести:

1. Правильне дозування та послідовність використання пріоритетних засобів технічної підготовки.
2. Використання різноманітних методів навчання та тренування.
3. Створення сприятливих умов для навчання та тренування.

Висновки. На основі проведеного дослідження можна зробити наступні висновки:

1. Визначено пріоритетні засоби технічної підготовки учнів на позакласних заняттях з волейболу

2. Розроблено методичні рекомендації щодо використання пріоритетних засобів технічної підготовки учнів середнього шкільного віку на позакласних заняттях з волейболу.

3. Вибір пріоритетних засобів технічної підготовки з урахуванням віку, рівня підготовки, індивідуальних особливостей учнів, етапу підготовки, завдань тренування.

Список використаних джерел

1. Дмухайло І. Ю., Хмелевський В. М. Технічна та тактична підготовка волейболістів. URL : <https://disted.edu.vn.ua/courses/learn/5064>.

2. Різник Р. С. Оцінка рівня техніко-тактичної підготовленості учнів на заняттях спортивних секцій з волейболу. URL; <https://naurok.com.ua/metodichni-rekomendaci-pid-chas-zanyat-v-shkilnih-sekciyah-z-voleybolu-ocinka-rivnya-tehniko-taktichno-pidgotovlenosti-uchniv-na-zanyattiyah-sportivnih-sekciy-z-voleybolu-227240.html>.

3. Сочинський А. Я., Шалар О. Г. Програма секційної (гурткової) роботи з волейболу. Фізична культура в школах України. 2011. No 12 (36). С. 16-26.

Россол Олег Анатолійович,

*магістр 6М-ФК групи спеціальності 014 Середня освіта (Фізична культура)
факультету дошкільної освіти*

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Синіговець В.І.

ОСОБЛИВОСТІ ТЕХНІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ БОРЦІВ ВІЛЬНОГО СТИЛЮ НА ЕТАПІ ПОПЕРЕДНЬОЇ БАЗОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Вступ (актуальність). Вільна боротьба є одним із найпопулярніших видів спорту, що вирізняється складністю та динамічністю ведення поєдинку. Досягнення високих результатів у цьому виді спорту потребує ґрунтовної технічної підготовки, яка закладається ще на етапі попередньої базової підготовки. Саме на цьому етапі формуються основи рухових навичок та закладається фундамент для подальшого спортивного вдосконалення борців вільного стилю.

Існують певні труднощі у визначенні оптимальних методів та засобів технічної підготовки борців вільного стилю на етапі попередньої базової підготовки. Це пов'язано з низкою факторів, таких як: вікові особливості юних спортсменів на цьому етапі підготовки, швидкий розвиток рухових здібностей та координації рухів, необхідність формування правильної техніки виконання прийомів, відсутність чіткої методичної бази щодо технічної підготовки на цьому етапі.

Мета. Дослідити особливості технічної підготовки борців вільного стилю на етапі попередньої базової підготовки.

Матеріали та методи. Вирішення поставленої мети реалізовувався такими методами:

- теоретичний аналіз науково-методичної літератури, зокрема з питань технічної підготовки юних борців вільного стилю на етапі попередньої базової підготовки, вікових особливостей та психологічної характеристики юних борців на цьому етапі підготовки, вивчення методичних рекомендацій щодо навчання та тренування юних борців вільного стилю;

- систематизація та узагальнення теоретичних знань: формування теоретичної бази дослідження, яка включає основні поняття, принципи та методи технічної підготовки юних борців вільного стилю на етапі попередньої базової підготовки, визначення ключових факторів, що впливають на ефективність технічної підготовки на цьому етапі;

- педагогічні спостереження: спостереження за тренувальними заняттями з вільної боротьби, за діяльністю тренера та юних борців під час тренувальних занять, вивчення змісту, структури та методики проведення тренувань, аналіз методів та засобів навчання та тренування, що використовуються тренером, фіксування особливостей виконання технічних прийомів юними борцями.

- аналіз навчально-тренувальної документації: вивчення навчальних планів та програм підготовки юних борців вільного стилю, аналіз тренувальних планів та конспектів занять, оцінка відповідності навчально-тренувальної документації сучасним вимогам теорії та методики спортивної боротьби.

Результати. Етап попередньої базової підготовки у вільній боротьбі є важливим періодом закладання фундаменту технічної майстерності юних спортсменів. На даному етапі відбувається інтенсивний розвиток основних рухових якостей, координаційних здібностей та формування базових технічних навичок.

Основні завдання технічної підготовки на цьому етапі:

1. Оволодіння стійками: стійка фронтальна, стійка бічна, стійка на колінах.
2. Вивчення пересувань: приставні кроки, перехресні кроки, ривки, повороти.
3. Вивчення падінь: падіння вперед, падіння назад, в бік.
4. Вивчення кидків: передні кидки, бічні кидки, кидки зворотом.
5. Вивчення больових прийомів: больові прийоми на руки, больові прийоми на ноги.

На етапі попередньої базової підготовки юні борці вільного стилю знайомляться з основами техніки виконання основних прийомів у стійці та партері. Ці прийоми закладають фундамент для подальшого спортивного вдосконалення та оволодіння складнішими технічними діями.

1. У стійці:

- захисні прийоми: відкиди (відхилення) у бік, назад, вперед; зустрічні кидки (зустрічні підвороти), відступи, перехвати.

- наступальні прийоми: підвороти (зустрічні, фронтальні, зворотні); повороти (з підворотом, з накидом, з кидком); захоплення (з викрутом, з кидком); кидки через стегно (зустрічні, фронтальні, зворотні).

2. У партері:

- перевертання: через голову (з викрутом, з кидком); через плече (з викрутом, з кидком).

- бокові кидки: кидки з бічного положення (з викрутом, з кидком); кидки з коліна (з викрутом, з кидком).

- больові прийоми: зали руки за спиною, за голову, прямий рычаг руки.

3. Удушення: заднє, трикутне.

Важливо зазначити, що на цьому етапі підготовки основний акцент робиться не на оволодінні складними технічними діями, а на формуванні правильної техніки виконання основних прийомів. Тренер повинен стежити за правильним положенням тіла, координацією рухів, диханням спортсмена.

Крім вищезазначених прийомів, на етапі попередньої базової підготовки юні борці вільного стилю також вивчають:

- спеціальні вправи: для розвитку сили, гнучкості, швидкості, координації рухів; вправи з акробатики, вправи на гімнастичних снарядах.

- підготовчі вправи: з імітацією технічних прийомів, з партнером, на тренажерах.

Методичні особливості навчання:

1. Показ та пояснення: тренер демонструє правильну техніку виконання вправ та прийомів, пояснює їх біомеханіку.

2. Виконання вправ з опором: використання партнерів, тренажерів або інших видів опору дозволяє юним борцям краще відчувати м'язові зусилля, необхідні для виконання вправ та прийомів.

3. Рольові ігри: спаринг-вправи з обмеженим контактом дозволяють юним борцям застосовувати вивчені вправи та прийоми в умовах, наближених до змагальних.

4. Змагання: участь у змаганнях стимулює юних борців до вдосконалення своєї техніки та тактики.

5. Процес навчання на етапі попередньої базової підготовки має бути індивідуалізованим. Тренер повинен враховувати вікові особливості, рівень фізичної підготовки та психологічні характеристики юних борців.

6. Важливо створити сприятливу атмосферу для навчання. Заняття повинні бути цікавими та різноманітними, щоб юні борці з задоволенням їх відвідували.

7. Заохочувати юних борців до самостійного навчання. Тренер повинен давати їм завдання для самостійного вивчення та відпрацювання технічних елементів.

8. Постійно контролювати правильність виконання вправ та прийомів. Це дозволить юним борцям уникнути помилок та травм.

9. Дотримання вищезазначених принципів та методів навчання дозволить юним борцям вільного стилю закласти міцний фундамент технічної майстерності, який стане запорукою їхніх майбутніх успіхів.

Висновки. На основі проведеного дослідження можна зробити наступні висновки:

1. Етап попередньої базової підготовки є важливим періодом у підготовці борців вільного стилю, коли закладається фундамент для їх подальшого спортивного вдосконалення.

2. На цьому етапі підготовки юні борці знайомляться з основами техніки виконання основних прийомів у стійці та партері.

3. Важливо, щоб на цьому етапі підготовки основний акцент робився не на оволодінні складними технічними діями, а на формуванні правильної техніки виконання основних прийомів.

4. Тренер повинен стежити за правильним положенням тіла, координацією рухів, диханням спортсмена.

5. Крім вивчення технічних прийомів, на цьому етапі підготовки юні борці також вивчають спеціальні та підготовчі вправи.

6. Важливо, щоб тренування на цьому етапі підготовки були різноманітними та цікавими для юних спортсменів.

Практичні рекомендації:

1. У тренувальний процес юних борців вільного стилю на цьому етапі підготовки слід включати спеціальні та підготовчі вправи, які сприятимуть розвитку їх фізичних якостей та координації рухів.

2. Необхідно проводити регулярний контроль за правильністю виконання технічних прийомів юними борцями та вносити відповідні корективи в тренувальний процес.

3. Слід створювати сприятливі умови для розвитку мотивації юних борців до занять вільною боротьбою.

Список використаних джерел

1. Боротьба вільна: чоловіки, жінки. *Навчальна програма для дитячо-юнацьких спортивних шкіл, спеціалізованих дитячо-юнацьких шкіл олімпійського резерву, шкіл вищої спортивної майстерності та спеціалізованих навчальних закладів спортивного профілю* / В. І. Шандригось, В. В. Яременко, В. Ю. Чікало, Р. В. Первачук, М. В. Латишев. Київ : АСБУ, 2019. 145 с. URL: <https://sportkaf.kpnu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/01/navchalna-prohrama-z-vilnoi-borotby.pdf>.
2. Огарь Г. О., Шевченко О. В. Базова технічна підготовка юних борців вільного стилю. *Єдиноборства*, 2021, №4(22). С. 50-59. URL: https://journals.uran.ua/martial_arts/article/view/285841/279914.
3. Тищенко В. О., Парлаг Д. А., Тищенко Д. Г. Удосконалення спеціальної фізичної підготовленості борців вільного стилю на етапі попередньої базової підготовки. *Вісник Запорізького національного університету*. 2019, № 1. С. 139-146. DOI <https://doi.org/10.26661/vznuphed-2663-5925-2019-1-21>.
4. Шандригось Віктор. Індивідуалізація технічної підготовки юних борців вільного стилю. *Спортивна наука України*, 2015. №5 (69). С. 44-48. URL: <https://sportscience.ldufk.edu.ua/index.php/snu/article/view/354>.

Сопронюк Юрій Валентинович,

магістр 6М-ФК групи спеціальності 014 Середня освіта (Фізична культура)

факультету дошкільної освіти

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Синіговець В.І.

ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ФІЗКУЛЬТУРНО-МАСОВОЇ РОБОТИ НА ПРИКЛАДІ ЦЕНТРУ ФІЗИЧНОГО ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ «СПОРТ ДЛЯ ВСІХ» М. ШОСТКА

Вступ (актуальність). Здоровий спосіб життя та регулярні заняття спортом є запорукою міцного здоров'я та повноцінного життя людини. У сучасних умовах, коли більшість людей ведуть малоактивний спосіб життя, питання популяризації спорту та фізичної культури стає особливо актуальним.

Центри фізичного здоров'я населення (ЦФЗН) «Спорт для всіх» відіграють важливу роль у цій справі. Вони пропонують доступні та різноманітні програми фізичної активності для людей різного віку та рівня підготовки.

ЦФЗН «Спорт для всіх» м. Шостка (керівник: Альоша В. М.) є одним із успішних прикладів організації спортивно-масової роботи в Україні. Центр був створений у 2003 році пропонує широкий спектр послуг для людей різного віку та рівня фізичної підготовки.

Мета. Вивчити досвід організації спортивно-масової роботи на прикладі ЦФЗН «Спорт для всіх» м. Шостка.

Результати. ЦФЗН «Спорт для всіх» м. Шостка декілька років підряд займає перше місце у Сумській області з фізкультурно-масової роботи за місцем проживання та у місцях масового відпочинку населення [1] (рис. 1).

РЕЙТИНГ

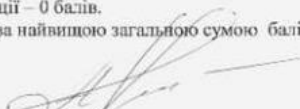
центрів фізичного здоров'я населення «Спорт для всіх» у Сумській області з фізкультурно-масової роботи за місцем проживання та у місцях масового відпочинку населення за підсумками звітів за 2020 рік

№	Назва центрів	Кількість учасників		Учасників загалом	Бали	Кількість заходів		Заходів загалом	Бали	Фінансування заходів (тис.грн.)		Публікації в електронних ЗМІ	Бали	Загальна сума балів	Місце
		ф 4.1	ф 4.2			ф 4.1	ф 4.2			Бюджет	Бали				
1	Сумський міський ЦФЗН «Спорт для всіх»	991	1335	2326	3	39	55	94	4	68,46	3	4	2	12	II
2	Конотопський міський ЦФЗН «Спорт для всіх»	30	137	167	1	1	8	9	1	1,788	1	30	3	6	IV
3	Посткинський міський ЦФЗН «Спорт для всіх»	1745	1523	3268	4	49	49	98	3	15,00	2	96	4	13	I
4	Білопільський районний ЦФЗН «Спорт для всіх»	45	755	800	2	1	18	19	2	148,9	4	0	0	8	III

Визначення місць за розділами:

1. Найкращі показники оцінюються - у 4 бали і послідовно нижчі.
2. Відсутність надання інформації – 0 балів.
3. Загальне місце визначається за найвищою загальною сумою балів.

Директор

О.С. Гринченко

Рис. 1. Рейтинг ЦФЗН «Спорт для всіх» м. Шостка у Сумській області з фізкультурно-масової роботи за місцем проживання та у місцях масового відпочинку населення за 2020 рік

На балансі міського ЦФЗН «Спорт для всіх» – дві спортивні зали («Олімп» та «Рубін»), шість спортмайданчиків зі штучним покриттям і чотири майданчики з вуличними тренажерами.

На базі «Олімпу» працюють 5 фітнес-груп, є група з тенісу, займаються люди з інвалідністю. В «Рубіні» проходять заняття з загальнофізичної підготовки, боксу, греко-римської боротьби, настільного тенісу, важкої атлетики [2-4].

Основні форми та методи роботи ЦФЗН «Спорт для всіх» м. Шостка [5]:

1. Групові заняття з різних видів спорту.
2. Індивідуальні тренування: з персональним тренером або самостійно.
3. Спортивні секції: для дітей та дорослих з різних видів спорту.
4. Фітнес-тури: подорожі з груповими або індивідуальними тренуваннями.
5. Спортивні змагання: для людей різного віку та рівня підготовки.
6. Лекції та семінари: з питань здорового способу життя, фізичного виховання та харчування.
7. Консультації: з фахівцями з фізичного виховання, спортивної медицини та психології.

1. Завдяки роботі ЦФЗН «Спорт для всіх» значно зросла кількість людей, які регулярно займаються фізичною культурою в м. Шостка.
2. Покращився фізичний та психологічний стан населення.
3. Знизився рівень захворюваності.
4. Збільшилася працездатність та покращилася якість життя людей.

5. Центр став центром соціального життя міста, де люди можуть спілкуватися, знаходити друзів та однодумців.

Фактори успіху ЦФЗН «Спорт для всіх» м. Шостка:

1. Широкий спектр послуг.
2. Доступність.
3. Кваліфікований персонал.
4. Сучасна матеріально-технічна база.
5. Активна співпраця з іншими організаціями.

Висновки:

1. Досвід роботи Центру фізичного здоров'я населення «Спорт для всіх» м. Шостка свідчить про те, що центри такого типу є ефективним способом оздоровлення населення та розвитку фізичної культури. Цей досвід може бути використаний для створення та розвитку подібних центрів в інших містах України.

2. Досліджено історію створення та розвитку Шосткинського ЦФЗН «Спорт для всіх».

3. Проаналізовано матеріально-технічну базу ЦФЗН, його кадрове забезпечення.

4. Вивчено програми та напрямки роботи ЦФЗН, форми та методи роботи з різними категоріями населення.

5. Проаналізовано співпрацю ЦФЗН з іншими організаціями.

6. Оцінено досягнення ЦФЗН «Спорт для всіх» за роки його роботи.

3. Аналіз факторів, що сприяють успішній роботі ЦФЗН:

На основі проведеного дослідження виділено ряд факторів, які сприяють успішній роботі Шосткинського ЦФЗН «Спорт для всіх»: доступність та різноманітність програм та послуг, що пропонуються ЦФЗН, високий рівень кваліфікації тренерів та інструкторів, Сприятлива атмосфера та доброзичливе ставлення до відвідувачів, активна співпраця ЦФЗН з іншими організаціями міста, ефективна система інформаційно-просвітницької роботи.

Список використаних джерел

1. 5-й рік поспіль Шосткинський центр «Спорт для всіх» залишається кращим в області. URL: <https://shostka.info/shostkanews/5-j-rik-pospil-shostkynskij-tsent-sport-dlya-vsikh-zalyshayetsya-krashhym-v-oblasti/>.

2. Міський центр «Спорт для всіх» залучає мешканців громади до активного відпочинку та занять спортом. URL: <https://shostka.info/shostkanews/miskyj-tsent-sport-dlya-vsikh-zaluchaye-meshkantsiv-gromady-do-aktyvnogo-vidpochynku-ta-zanyat-sportom-video>.

3. Про хід виконання Програми розвитку фізичної культури і спорту в місті на 2013 – 2016 роки. URL: https://shostka-rada.gov.ua/pro_hd_vikonannya_programi_rozvitku_fzichno_kulturi_sportu_v_mst_na_2013_2016_roki/.

4. Спорт для всіх. Шосткинський МЦФЗН. URL: <https://www.facebook.com/shostkasportforall/>

5. Шосткинський міський центр фізичного здоров'я населення «Спорт для всіх» – визнано найкращим в області. URL: <https://shostka-news.com/shostkinskij-miskij-tsent-fizichnogo-zdorov-ya-naselennya-sport-dlya-vsikh-viznano-najkrashhim-v-oblasti-syuzhet/>.

Кельбас Ярослав Олександрович,
магістрант 6М-ФК групи спеціальності 014.11 Середня освіта (Фізична культура)
факультету дошкільної освіти
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Цись Д.І.

РОЗВИТОК КООРДИНАЦІЙНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ТА РУХОВИХ НАВИЧОК В УЧНІВ ЗАСОБАМИ СПОРТИВНИХ ТА РУХЛИВИХ ІГОР

Вступ: Сьогодні в Україні фіксують високий рівень захворюваності населення, особливо серед дітей шкільного віку. Зокрема, за період навчання дітей у школі у 3-4 рази зменшується кількість здорових учнів, збільшується нестача рухової активності, що затримує розвиток таких фізичних якостей, як сила, швидкість, витривалість, гнучкість, спритність тощо. Тому збереження і зміцнення здоров'я учнів, підвищення рівня їх рухової активності, розвиток та удосконалення фізичних якостей є головними завданнями фізичного виховання учнів 8 – 9 класів в умовах реалізації концепції «Нова українська школа» та пріоритетними напрямками розвитку суспільства.

Метою роботи є визначити особливості розвитку координаційних здібностей учнів 8-9 класів засобами спортивних та рухливих ігор.

Методи: аналіз науково-методичної літератури, педагогічні спостереження, вивчення документів планування занять з фізичної культури.

Результати. Спортивні та рухові ігри відіграють важливу роль у забезпеченні фізичного та психологічного здоров'я учнів 8-9 класів. Вони сприяють поліпшенню фізичної кондиції, зміцненню координації та збільшенню витривалості. Крім того, такі ігри сприяють розвитку соціальних навичок, таких як співпраця та комунікація в команді, а також допомагають зменшити стрес і підвищити настрій та самоповагу. Тому важливо включати їх до щоденної активності для підтримки загального фізичного та емоційного благополуччя учнів[1]

Гра входить у життя дитини з раннього віку. Граючись, діти глибше пізнають світ, набувають усіляких навичок та вмінь. І не дивно, що гра викликає такий інтерес і в непосидючих хлопчаків і в сором'язливих дівчаток. Перевтілюючись у персонажі гри, вони стають сміливими і безстрашними, вольовими і кмітливими. Під час гри розвивається сила дитини, твердішою стає рука, гнучкішим стає тіло, несхибним окомір; розвивається винахідливість та ініціатива; формуються високі моральні якості: доброта, чуйність, уміння поступитися своїми інтересами в ім'я колективу, переборювати труднощі, долати перешкоди[1].

Протягом віків в Україні сформувалася унікальна культура рухливих ігор, які відображають звичаї, традиції та побут українського народу. Ці ігри не лише розважають, а й передають цінність і культурний спадок.

Звичайно, українські ігри відрізняються різноманітністю та динамікою, але всі вони мають спільну мету - об'єднати людей навколо веселих та енергійних забав. Серед найпопулярніших видів українських ігор можна виділити біг, скачки, стрільбу з лука, кулачні бої, метання списа та хороводи [2].

Участь у таких іграх не лише розважає, а й надає людині можливість відпочити від щоденних турбот, підтримує фізичну активність та позитивний настрій. Гра відкриває людині нові можливості та допомагає зберегти віру у свої сили та здібності. Педагоги всіх часів відзначали, що рухлива гра добродійно впливає на формування дитячої душі, розвиток фізичних сил і духовних здібностей [2].

К. Д. Ушинський та В. О. Сухомлинський віддавали велику увагу ролі гри у вихованні та розвитку дитини. Вони вважали гру основним видом фізичної та розумової діяльності, що сприяє всебічному розвитку малюка.

Ушинський та Сухомлинський підкреслювали, що гра є не лише засобом розваги, але й потужним інструментом виховання. Вони підтримували ідею, що через гру дитина навчається спілкуватися, розвиває уяву, творчість, вміння працювати в колективі та вирішувати проблеми.

Важливо зазначити, що обидва педагоги акцентували увагу на тому, що гра повинна бути цікавою та стимулюючою для дитини, сприяти її особистісному розвитку та формуванню цінностей. Вони підкреслювали важливість гри у формуванні позитивних рис характеру та соціальних навичок, які допомагають дітям успішно адаптуватися у суспільстві [4].

Результатом життя і побуту мільйонів людей в Україні є народні ігри, що відображають звичаї, традиції та уявлення народу про світ. Саме ці ігри стали важливою складовою української культури та фізичної активності.

Іван Боберський, відомий як «батько української фізичної культури», присвятив своє життя вивченню національних рухливих ігор. Його посібник «Рухливі ігри та забави» став важливим джерелом знань про українські традиційні ігри [1].

Для дітей сам процес гри має велике значення. Вони вчаться самостійно розв'язувати проблеми, встановлювати мету, взаємодіяти з іншими дітьми та проявляти фізичну спритність. Вже нагадування про наступну гру викликає у дитини позитивні емоції та захоплення [4].

Гра для дітей є не лише засобом розваги, але й важливим елементом їхнього розвитку. Вони пізнають довкілля та навчаються пригнаницькому та активному способу життя через рухливі ігри [3].

Час непередбачувано впливає на форму та зміст ігор, проте їхня рухлива природа залишається сталою. Гра включає різноманітні види природних рухів, такі як ходьба, біг, стрибки, метання, лазіння та вправи з предметами, і тому є необхідним засобом фізичного виховання дітей.

Світ ігор надзвичайно різноманітний: він може бути рухливим, сюжетним, народним, рольовим, спортивним, імітаційним, командним, груповим, включати ігри-естафети, конкурси, забави, змагання та багато іншого [4].

Народна педагогіка наголошує на важливості турботи батьків, вчителів та вихователів про фізичний розвиток дітей, стимулюючи їх до активних рухів і розвиваючи їх координаційні здібності та рухові навички. Як каже прислів'я, «як дитина грається і рухається, так її здоров'я усміхається». Чим більше дитина рухається, тим краще вона росте і розвивається. Гіподинамія, або обмеження рухової активності школяра, може призвести до порушення обміну речовин, діяльності серцево-судинної та дихальної систем, а також негативно впливати на опорно-руховий апарат [3].

Рухливі ігри виявляються важливим елементом для задоволення рухових потреб дітей. Народні рухливі ігри відрізняються простотою та доступністю для дітей різного віку, що робить їх універсальним засобом для фізичного виховання молоді.

Ці ігри мають значний оздоровчий вплив:

- сприяють гармонійному розвитку форм і функцій організму школяра;
- допомагають формувати правильну поставу;
- загартовують організм;
- підвищують працездатність та зміцнюють здоров'я.

Висновок. Отже, підводячи підсумок, можемо сказати що, розвиток координаційних здібностей може бути досягнутий через участь у спортивних та рухових іграх. Це можна досягти за допомогою фізичних вправ, які сприяють розвитку моторики, балансу та точності рухів. Грати у ці ігри допомагає поліпшити реакцію, вправність і здатність контролювати своє тіло. Такі спортивні заходи сприяють не лише фізичному, а й психологічному розвитку, а також сприяють формуванню командного духу. Це може бути важливим для кожної людини, яка прагне покращити своє здоров'я та загальний стан.

Список використаних джерел

1. Замрозович-Шадріна С.Р. Актуальні проблеми фізичного виховання дітей дошкільного віку на сучасному етапі. Збірник тез доповідей III Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Актуальні проблеми навчання і виховання в умовах інтеграційних процесів в освітньому та науковому просторах», 06 листопада 2020 р., м. Мукачево: МДУ, 2020. С. 235-236.
2. Замрозович-Шадріна С. Р. Рухова активність як основа всебічного розвитку дитини дошкільного віку. Обрії. 2016. № 1 (42). С. 46-48.
3. Кругляк О. Я., Кругляк Н. П. Від гри до здоров'я нації. Рухливі та українські народні ігри, естафети на уроках фізичної культури. Метод. посібник. Тернопіль: Підручники і посібники, 2000. 80 с.
4. Леськів А. Д. , Дзюбановська А. Б. Рухливі ігри та естафети на місцевості для школярів молодшого та середнього віку. Тернопіль: СМП «Астон», 2000. 132 с.

ФАКУЛЬТЕТ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ І ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

СЕКЦІЯ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ І ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Аббасова Аліна Ельдарівна,

магістрантка ба М-Т групи спеціальності 014 Середня освіта (Трудове навчання та технології) факультету технологічної і професійної освіти

Науковий керівник: д-р пед. наук, проф. Курок В. П.

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ СТАРШОКЛАСНИКІВ У ПРОЦЕСІ РОЗРОБЛЕННЯ ПРОЄКТУ

Актуальність. У сучасному світі творчі здібності є однією з найважливіших якостей особистості. Вони необхідні для успішного навчання, роботи та особистого життя.

Мета нашого дослідження у визначені можливостей технологічної освіти в розвитку творчих здібностей старшокласників.

Аналіз літературних джерел дає підстави стверджувати, що значна кількість науковців ототожнюють поняття «творчі здібності» та «креативність» особистості.

Психолого-педагогічні дослідження тлумачать креативність як сукупність властивостей особистості, що забезпечує її входження у творчий процес. Означений феномен характеризується здатністю визначати проблему, бачити шляхи її розв'язання, оригінальності, можливістю відійти від шаблону, тобто здатністю до творчості, є умовою самореалізації особистості.

Як показують численні дослідження, креативність не є цілковито вродженою якістю, вона розвивається у процесі навчання і виховання в безпосередній активній діяльності завдяки цілеспрямованому педагогічному впливу. І для отримання позитивних результатів треба здійснювати пошук ефективних технологій формування означеної якості у старшокласників[1].

Виклад основного матеріалу. Особлива роль технологічної освіти полягає в тому, що вона дозволяє учням розуміти, як працюють різні технології та як використовувати їх для створення нових продуктів та розв'язання реальних проблем. Одним з ключових аспектів такої освіти є розвиток креативності та інноваційного мислення учнів, що стає важливою компетентністю в сучасному світі. Для досягнення цієї мети використовуються різноманітні методи та підходи, серед яких значну роль відіграє проєктно-технологічна діяльність на уроках трудового навчання та технологій [2].

Важливість означених цілей підтверджено в державних документах, зокрема в Законі України «Про повну загальну середню освіту» (2020), де зазначено, що заклади освіти спрямовуються на виявлення та розвиток схильностей та обдарування особистості, її індивідуальних здібностей, досягнення результатів навчання, прогресу в розвитку[3].

Вважаємо, що ефективність розвитку загальних творчих здібностей учнів загальноосвітньої школи в процесі трудового навчання підвищиться, якщо освітній процес буде реалізовуватися із врахуванням таких положень:

– учні загальноосвітньої школи в процесі технологічної освіти опановуватимуть не тільки навчальну програму, а й розвиватимуть творчі здібності;

– творча особистість – «...це креативна особистість, яка внаслідок впливу зовнішніх чинників набула необхідних для актуалізації творчого потенціалу додаткових мотивів, особистісних утворень, здібностей, що сприяють досягненню творчих результатів в одному чи декількох видах творчої діяльності»

– освітній процес матиме репродуктивно-творчий або творчий (суб'єктивно-творчий) характер й відповідатиме вимогам розвивального навчання;

– розвиток творчих здібностей особистості відбуватиметься в діяльності, в процесі якої вона керується системою притаманних їй мотивів;

– на заняттях, присвячених розвитку творчих здібностей учнів загальноосвітньої школи, створені умови для комфортного спілкування всім членам класного колективу чи групи, яка працює над реалізацією творчого проєкту [4].

Цінність проєктування полягає в тому, що саме ця діяльність привчає учнів до самостійної, практичної, планової і систематичної роботи, виховує прагнення до створення нового або існуючого, але вдосконаленого виробу. Будь-який виріб може стати чудовим об'єктом проєктування для розвитку креативності, адже в цьому випадку важливим є сам процес [2].

Висновок. Таким чином, як видно із вищезазначеного, розроблення проєктів є ефективним методом розвитку творчих здібностей старшокласників. Це відбувається завдяки тому, що проєкти:

- **Стимулюють креативність:** Учні ставлять перед собою нові цілі, шукають нестандартні рішення, генерують ідеї та втілюють їх у життя.

- **Розвивають критичне мислення:** Учні аналізують інформацію, оцінюють різні варіанти, приймають обґрунтовані рішення.

- **Вчать працювати в команді:** Учні співпрацюють один з одним, розподіляють обов'язки, спілкуються та домовляються.

- **Підвищують мотивацію до навчання:** Учні зацікавлені в результаті проєкту, що стимулює їх до самостійного вивчення інформації та розвитку нових навичок.

- **Вдосконалюють комунікативні навички:** Учні презентують свої проєкти, відповідають на запитання, аргументують свою точку зору.

Список використаних джерел

1. Інтерактивні технології як засіб формування креативності старшокласників у процесі вивчення всесвітньої історії
[HTTPS://GKOBERNIK.AT.UA/LOAD/INTERAKTIVNI_TEKHNOLOGIJI_JAK_ZASIB_FORMUVANNJA_KREATIVNOSTI_STARSHOKLASNIKIV_U_PROCESI_VIVCHENNJA_VSESVITNOJI_ISTORIJI/1-1-0-8](https://gkobernuk.at.ua/load/interaktivni_tekhnologii_jak_zasib_formuvannja_kreativnosti_starshoklasnikov_u_procesi_vivchennja_vsesvitnoji_istoriji/1-1-0-8)
2. Розвиток креативності старшокласників у процесі проєктування і виготовлення дерев'яної розвиваючої іграшки
<http://46.201.250.252/bitstream/handle/123456789/2711/%d0%9f%d0%b5%d1%80%d0%b5%d0%b4%d1%80%d1%96%d0%b9%20%d0%90.%d0%ae..pdf?sequence=1&isAllowed=y>
3. Закон України «Про загальну середню освіту». Відомості Верховної Ради (ВВР), 2020, № 31, ст.226). URL: <https://zak-n.rada.g-v.ua/laws/sh-w/463-20#Text>
4. Розвиток творчих здібностей учнів загальноосвітньої школи в процесі трудового навчання <https://cusu.edu.ua/ua/konferen-2018-2019-arhiv/iv-a-mizhnarodna-naukovo-praktychna-onlain-internet-konferentsiia-problemy-ta-innovatsiyi-v-pryrodnycho-matematychnyi-tekhnohichnyi-i-profesiyniy-osviti-2018/seksiia-5/7858-rozvytok-tvorchykh-zdibnostey-uchniv-zahalnoosvitnoyi-shkoly-v-protse-trudovoho-navchannya>

Висоцька Анна Вікторівна,
магістрантка ба М-Т групи спеціальності 014 Середня освіта (Трудове навчання та технології) факультету технологічної і професійної освіти
Науковий керівник: д-р пед. наук, проф. Курок В. П.

ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД, СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ

Поняття «професійний розвиток педагога» у широкому розумінні полягає в зростанні його професійних досягнень шляхом накопичення практичного досвіду й систематичного переосмислення способів здійснення викладання.

Провідні міжнародні організації у своїх документах (ЮНЕСКО, ОЕСР, Ради Європи, Європейської Комісії тощо) задекларували, що вчитель ХХІ століття має бути носієм суспільних змін, а потенціал учительського корпусу – основою забезпечення високої якості та конкурентоспроможної освіти на світовому ринку праці. Інтеграція національної системи освіти в світовий і європейський освітній простір спричинили необхідність реалізації новітніх підходів до забезпечення якісного, високого рівня професійної підготовки педагогічних працівників, взявши за основу кращі зразки світового досвіду та збереження національних надбань. Саме на цьому акцентується увага в сучасних нормативних і законодавчих документах України, таких як Закон України «Про вищу освіту», Концептуальні засади реформування середньої школи «Нова українська школа», Закон України «Про освіту» тощо.

В Україні професійний розвиток учителів на теперішній час здійснюється зазвичай традиційно, тобто педагогам достатньо пройти курси підвищення кваліфікації в закладах післядипломної педагогічної освіти, опрацювати методичну літературу, взяти участь у кількох конференціях для отримання відповідних сертифікатів тощо. У зв'язку з таким підходом до професійної освіти процес професійного розвитку педагогічних працівників не може бути системним та вирізнятися різноманітністю форм і методів для його здійснення [3].

У США забезпечено належне нормативно-правове регулювання цього процесу. Федеральний уряд здійснює цілеспрямовану освітню політику професійного розвитку вчителів. Наразі розроблено національні стандарти професійного розвитку, де чітко визначено зміст, контекст та процес їх реалізації. Професійний розвиток американських педагогів відрізняється активним упровадженням так званих альтернативних форм та програм навчання, які встановлюють умови професійного зростання, відповідають реаліям шкільної практики, забезпечують їх індивідуальні потреби та сприяють неперервному професійному розвитку» [2].

Професійний розвиток учителів у США поділяється на різновиди: *традиційний* та *стандартизований*. *Традиційний* – це такий, коли керівництво шкіл визначає його особливості відповідно до їхніх потреб; *стандартизований* – базується на національних стандартах.

Найбільш поширеними формами професійного розвитку педагогів є індивідуальні та колегіальні. *Індивідуальні* – це такі, де свій професійний розвиток учителі реалізують через письмові звіти про роботу в закладі освіти, науково-практичні дослідження, педагогічні щоденники із професійним самоаналізом, опрацьовують науково-фахову літературу, готують навчально-методичні матеріали, удосконалюють навчальні програми, опановують дистанційне навчання, спостерігають, відшліфовують оцінювальну діяльність тощо. *Колегіальні* – це такі, коли педагогічні працівники беруть

участь у семінарах, конференціях, колегіальних проєктах, навчальних курсах, педагогічному наставництві, консультуванні, спільних наукових дослідженнях тощо.

У Канаді педагогічна освіта передбачає три рівні навчання:

- перший – 4 роки навчання для здобуття ступеня бакалавра;
- другий – 2 роки навчання для здобуття ступеня магістра;
- третій – 3 роки навчання для здобуття наукового ступеня доктора.

Особливість підготовки майбутніх учителів у системі багаторівневої педагогічної освіти Канади зводиться до того, що починаючи навчання, студент самостійно орієнтується на перший, другий чи третій рівні освіти; тобто він чітко уявляє, що перехід на наступний рівень освіти можливий лише за умовою здобуття попереднього рівня. Багаторівнева система дає змогу студентові вибрати рівень оволодіння та дає право змінити його у процесі навчання, тобто кожні два роки, досягаючи того чи іншого рівня освіти, він може продовжити навчання, залежно від бажання й освітніх досягнень, або вийти із системи, отримавши диплом про освіту засвоєного рівня [1].

Підготовки майбутніх учителів у Канаді має три види:

1. Академічні або самостійні курси (discrete courses). Викладаються лекції з окремих предметів, де спочатку пояснюють теорію, а потім звертаються до практичних занять.

2. Інтегровані курси (integrated courses) – тут поєднуються елементи різних предметів, тобто це міжпредметні курси.

3. Навчальні модулі (instructional modules). Кожен модуль організований навколо об'єктів, для яких існують оціночні критерії. Коли студент демонструє певний результат, тоді він переходить від одного модуля до іншого.

Таким чином, з'ясувалось, що необхідною умовою для професійного розвитку педагогічних працівників є інтегрований творчий освітній простір, потужна підтримка наукової та педагогічної спільнот.

Нові моделі в освіті вимагають перегляду бази знань й розроблення концепцій викладання та навчання, насамперед оновлення системи професійного розвитку педагогічних працівників.

Таким чином, на порядку денному є професіоналізація педагогів, тобто покращення умов праці, рух за напрямом підвищення статусу професії педагога. Оновлений професійний розвиток учителів сприятиме підвищенню статусу педагогічної професії в Україні, як це має місце зарубіжних країнах.

Список використаних джерел

1. Павлюк В. І. Підготовка майбутніх учителів у системі багаторівневої педагогічної освіти в Канаді: дис. канд. пед. наук: 13.00.04 / Павлюк Вікторія Ігорівна; Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Міністерства освіти і науки України. – Умань, 2012. – 294 с.
2. Пришляк О. Професійний розвиток педагогів у США і ФРН. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. 2013. Вип. 27. С. 159–162. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuped_2013_27_53.
3. Старостіна О. Удосконалення вітчизняної системи підвищення кваліфікації педагогічних кадрів з урахуванням досвіду Великої Британії. Вісник національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка та психологія. 2018. № 13. С. 92–100

Хайнацька Катерина Олександрівна,
студентка 22 Т групи спеціальності 014 Середня освіта (Трудове навчання та технології) факультету технологічної і професійної освіти
Науковий керівник: д-р пед. наук, проф. Курок В. П.

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ УЧНІВ 7 КЛАСУ ПРОЄКТУВАННЯ ТА ВИГОТОВЛЕННЯ ТЕХНОЛОГІЧНОГО ОДЯГУ ДЛЯ КУХНІ

У сучасному суспільстві відбуваються значні зміни, що максимально актуалізують роль і значення людського фактора. У зв'язку з розвитком науки і техніки перед людиною постає низка нових завдань та вимог до її творчого потенціалу. Серед різноманіття нових педагогічних технологій у системі освіти, придатних для реалізації особистісно-орієнтованого підходу, найбільш характерна проєктна методика навчання.

У працях І. Андрощука, Г. Воїтелевої, О. Коберника, В. Курок, О. Литвин, В. Сидоренка, А. Терещука, Т. Хоруженко та ін. обґрунтовуються сутність та значущість застосування проєктно-технологічного навчання в трудовій підготовці здобувачів освіти закладів середньої освіти.

Завдяки новій програмі трудового навчання, яка була введена в дію з 2017-2018 навчального року [3], суттєво оновлено і доповнено перелік рекомендованих проєктів і технологій для їх виготовлення. Тому актуальним стає питання про розробку змісту проєктної діяльності здобувачів освіти, результатом здійснення якої є виготовлення цих об'єктів праці.

Однією із видів творчої діяльності людини є технологія виготовлення швейних виробів ручним та машинним способами. Виготовляючи корисні речі, беручи участь в продуктивній праці, здобувачі освіти відчують себе учасниками виробництва. Вони починають розуміти значення багатьох професій в нашому житті та поважати людей – представників цих професій, і роблять деякі висновки стосовно вибору майбутніх професій. Технологія виготовлення швейних виробів ручним та машинним способами – одна з найдавніших технологій виробництва, що виникла ще в кам'яній добі.

Навчання здобувачів освіти виготовлення швейних виробів є однією із важливих тем у трудовому навчанні. Успіх їхньої діяльності на уроці залежить від умінь вчителя створити необхідні умови для її реалізації. Трудове навчання є важливим засобом всебічного розвитку здобувачів освіти, якщо воно побудовано правильно, з урахуванням їх вікових та фізіологічних особливостей. Під час виконання творчих проєктів фізична діяльність учнів поєднується з розумовою, адже доводиться розв'язувати цілих низку творчих завдань, включаючи такі, як обґрунтування обраного об'єкту праці, конструювання виробів, розробка технології їх виготовлення, розрахунок собівартості та визначення рентабельності виготовлених виробів. У процесі навчання технології виготовлення швейних виробів ручним та машинним способами створюються умови й для морального виховання.

Метою нашого дослідження є теоретично обґрунтувати та розробити методику навчання учнів 7 класу виготовлення технологічного одягу для кухні.

Проаналізувавши програму з трудового навчання для здобувачів освіти 7 класу, було виявлено, що зміст навчальної програми орієнтовано на формування у них ключових і предметних компетентностей, які покликані наблизити процес трудового навчання до життєвих потреб, інтересів та природних здібностей. На вивчення трудового навчання у 7 класі відводиться 1 год. на тиждень. Результатом проєктно-технологічної діяльності учнів має бути проєкт (проєктування і виготовлений виріб чи послуга).

Зокрема, у 7-му класі за програмою передбачено від 4 до 6 проєктів з розділу «Основи проєктування, матеріалознавства та технологічної обробки» плюс 2 проєкти з «Технології побутової діяльності та самообслуговування».

Кількість годин на опанування проєкту вчитель визначає самостійно залежно від складності виробу та технологій обробки, що застосовуються під час його виготовлення. При цьому одна й та ж сама технологія може використовуватися як основна не більш як двічі в одному класі.

З метою виконання дослідження було сплановано навчання здобувачів освіти 7 класу технології виготовлення кухонного фартуха та розроблено матрицю орієнтовних об'єктів проєктно-технологічної діяльності та календарно-тематичний план уроків, присвячених проєктуванню та виготовленню кухонного фартуха. У матриці передбачено виконання учнями чотирьох проєктів з першого розділу (кухонний фартух; свічник; скринька; шарф) та двох проєктів з другого розділу («Малярні роботи у побуті власними руками»; «Я – споживач»). На виконання проєкту «Виготовлення кухонного фартуха» було відведено 10 годин. Вважаємо, що цього часу буде достатньо для його виготовлення.

У календарно-тематичному плані передбачено 7 тем уроків з навчання учнів 7 класу проєктування та виготовлення кухонного фартуха та заплановано використання таких їх типів – комбінованого уроку, уроку формування вмінь та навичок, уроку узагальнення і систематизації отриманих знань. Крім того, розроблено план-конспект уроку трудового навчання на тему: «Технологія виготовлення кухонного фартуха. Обробка нижньої частини фартуха». До плану-конспекту були розроблені такі дидактичні забезпечення: відеофрагмент «Машинні шви», відеофрагмент «Обробка накладної кишені», відеофрагмент «Обробка нижньої частини фартуха», електронна презентація «Види машинних швів; їх виконання», електронна презентація «Технологічна послідовність виготовлення фартуха»; «Картки настрою»; зразок об'єкта праці «Кухонний фартух з нагрудником».

Вважаємо, що розроблені нами матеріали стануть у нагоді учителям трудового навчання у процесі навчання учнів 7 класу виготовлення кухонного фартуха.

Список використаних джерел

1. Інноваційні педагогічні технології у трудовому навчанні : навч.- метод. посібник / за заг. ред. О. М. Коберника, Г. В. Терещука. Умань : СПД Жовтий, 2008. 212 с.
2. Коберник О. М. Трудове навчання в школі: проєктно-технологічна діяльність : навч.- метод. посіб. Харків: Основа, 2010. 256 с. *Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів: трудове навчання. Київ: Видавничий дім «Освіта», 2017. 80 с.*
3. Трудове навчання. 5–9 класи [Електронний ресурс] : навчальна програма / за загальною редакцією В. К. Сидоренка. 2012. Режим доступу : <http://trudove.org.ua/post/navchalna-programa-z-trudovogo-navchannya-dlya-5-9-klas-v-zanovim-derzhavnim-standartom>

Хоруженко Михайло Костянтинович,
магістрант 6М-Тз групи спеціальності 014 Середня освіта
факультету технологічної і професійної освіти
Науковий керівник: д-р пед. наук, проф. Курок В.П.

СУЧАСНИЙ СТАН НАВЧАННЯ АВТОСПРАВИ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Перехід закладів загальної середньої освіти на 12-річний термін навчання призвів до значних змін у підготовці старшокласників. Ці зміни відображені в низці

НАУКА ТА ОСВІТА В УМОВАХ ВІЙНИ:

Глухівський національний педагогічний
 університет імені Олександра Довженка

1874 - 2024

законодавчих актів, таких як Закони України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Концепції «Нова українська школа», профільного навчання тощо. Основними аспектами цих змін є впровадження профільної підготовки в старших класах закладів загальної середньої освіти та розроблення різних рівнів навчальних програм: стандартного, академічного, профільної підготовки [1]. Останній передбачає вивчення поглибленого змісту навчальних предметів та орієнтацію на майбутню професійну діяльність старшокласників.

Профільна освіта може мати різнорівневий підхід за сферами трудової діяльності: а) орієнтована на якнайшвидше включення учнів у трудову діяльність і здобуття масових робітничих професій, що передбачає надання практичних вмінь і навичок, які дозволять старшокласникам швидко зайняти вакантні посади на ринку праці; б) орієнтована на подальше навчання у закладах вищої освіти, що готують фахівців з профільних спеціальностей. Цей підхід передбачає поглиблене вивчення предметів, які є ключовими для обраної професії, і підготовку до вступу до ЗВО.

Подальший розвиток автомобільної галузі та всього суспільства загалом, прискорення науково-технічного прогресу, сучасні економіко-правові аспекти використання автомобільного транспорту в нашій країні, а також в європейському та світовому співтоваристві, наближення вітчизняної освітньої діяльності до європейських стандартів потребує підвищення якості освіти громадян України, зокрема старшокласників як майбутніх фахівців автомобільної галузі та загальнодержавного народного господарства. Тому до профілів, що запроваджені в старших класах закладів загальної середньої освіти, належить технологічний, який пов'язаний з технологіями і технікою, технічним сервісом, а саме: 1) масові робітничі професії; 2) робітничі професії високої кваліфікації; 3) інженери масових професій; 4) інженери високої кваліфікації для наукоємних галузей; 5) інженери-дослідники для науково-технічного забезпечення виробництва; 6) наукові співробітники для наукового забезпечення прогресу у виробництві [2]. Допрофесійне навчання здобувачів освіти здійснюється за такими професіями, як водій транспортних засобів, слюсар, зокрема автослюсар.

Під час дослідження сучасного стану навчання автосправи в закладах загальної середньої освіти було проведено анкетне опитування учнів 10-11 класів шкіл міста Глухова на предмет їхньої зацікавленості профілем «Автосправа». За результатами проведеного опитування можемо зробити наступні висновки.

Виявлено, що інтерес старшокласників до профілю «Автосправа» є досить значним. Так, 69,64% від опитаних учнів висловили бажання отримати посвідчення водія відразу після закінчення навчання в школі. Це свідчить про високу популярність автотранспорту серед старшокласників. Також на запитання про бажання вивчати автосправу в школі позитивно відповіли 64% респондентів. З'ясовуючи, чи потрібний старшокласникам змістовно ґрунтовний курс автосправи чи тільки курси водія, було розроблене таке запитання анкети: «Чи хотіли б Ви, після закінчення школи, працювати в автомобільній галузі чи за професією, що пов'язана з автотранспортом?». Ствердну відповідь на це запитання дали 44,92% від загальної кількості респондентів і 70,17% від тих учнів, які б хотіли вивчати профіль «Автосправа» в школі.

Запитання анкети «Яким ви бачите процес навчання автосправи?» та «Яким має бути вчитель автосправи?» були спрямовані на з'ясування побажань старшокласників щодо проведення уроків з автосправи в школі та професійної підготовки і особистості вчителя автосправи. Відповіді на ці запитання носили довільний характер. Після систематизації відповідей старшокласників ми отримали наступний результат.

Так, на запитання анкети стосовно процесу навчання автосправи найчастіше

зустрічаються такі відповіді: а) цікавим (матеріал має бути поданий доступно, цікаво, захоплююче) – 27,89% учнів; б) пізнавальним (можливість дізнаватися нове, що не знали раніше і що ніде, окрім занять, не можна дізнатись) – 23,08% учнів; в) практичним (мати більш практичне спрямування занять – розбирати-збирати автомобілі, навчатися на комп'ютері (ПДР, віртуальний водій, симулятори тощо), набувати майстерності екстремального водіння) – 34,89% учнів. Решта 14,14% опитаних старшокласників не надали відповіді на зазначене запитання.

Щодо особистості сучасного вчителя автосправи, то для більшості учнів найважливішою характеристикою такого фахівця є його професійні якості. Зокрема, старшокласники характеризують такого вчителя як обізнаного з власною професією, кваліфікованого педагога, який володіє широким спектром знань і є авторитетним керівником (54,12% учнів). Тим не менш, також відзначається важливість особистісних якостей, таких як оптимізм, товариськість, справедливість, доброзичливість (36,95% учнів). Анкети решти 8,93% респондентів не містили відповіді на це запитання.

Отже, результати проведеного анкетування вказують на високий рівень зацікавленості старшокласників автоспробою, а також на їхнє бажання вивчати відповідний поглиблений курс, який, на думку здобувачів освіти, має бути збалансованим між теоретичним та практичним складниками, цікавим та пізнавальним для вивчення, доступним для засвоєння. Результати опитування вказують на те, що старшокласники вважають професійні якості вчителя автосправи досить важливими, але також цінують і його особистісні риси, такі як оптимізм, товариськість та доброзичливість. Отримані результати анкетування можуть бути корисними під час календарно-тематичного планування уроків з профілю «Автосправа», вибору технологій, методів та засобів навчання автосправи.

Таким чином, дослідження сучасного стану навчання автосправи в закладах загальної середньої освіти показало, що варіативний, практично та особистісно зорієнтований освітній процес дозволить старшокласникам розвивати не лише професійні навички в галузі автосправи, але й формувати їхні особистісні якості, які є важливими для подальшої успішної професійної діяльності.

Список використаних джерел

1. Концепція профільного навчання в старшій школі / Затверджено наказом Міністерства освіти і науки 21.10.2013 № 1456. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/npa/5a1fe82a9c95d.pdf> (дата звернення 05.05.2024).
2. Технології (профільний рівень). Програма для 10-11 класів ЗНЗ. URL: <https://osvita.ua/school/program/program-10-11/58970/> (дата звернення 05.05.2024).

Федоренко Анастасія Сергіївна,

магістранка 6б М-Т групи спеціальності 014 Середня освіта (Трудове навчання та технології) факультету технологічної і професійної освіти

Науковий керівник: д-р пед. наук, проф. Курок В.П.

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ ВИШИВАННЯ БІСЕРОМ НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГІЙ

Сучасне виробництво характеризується використанням високої автоматизації, нових матеріалів і технологій, а також високою технологічною культурою. Багато важкої, монотонної, шкідливої або нецікавої для людини роботи сьогодні виконують

машини, але людина все ще має широкі можливості в діяльності, пов'язані з творчим процесом проєктування.

Це призводить до підвищених вимог до рівня підготовки випускників закладів освіти. Традиційні методи навчання поступово замінюються інноваційними, з увагою на інтелектуальний розвиток здобувачів освіти за рахунок зменшення репродуктивних завдань. Основною увагою в освітній діяльності стає пізнавальна творча діяльність учнів, які стають у центрі освітнього процесу.

Це особливо стосується предметів, які спрямовані на інтеграцію учня в реальний світ. Таким чином, вчителям доводиться стикатися з численними об'єктивними проблемами: діти мають різний рівень життєвого досвіду та навичок; кожен учень має свою власну мотивацію; існує потреба у психолого-педагогічному адаптації до нового колективу, враховуючи готовність учнів до роботи в команді. Ідеально підібрані підходи до методики допомагають досягти конкретних цілей, які ставить перед собою вчитель та які він намагається досягти разом з учнями.

Внаслідок аналізу наукових досліджень педагогів та спостережень було встановлено, що ключові концепти, пов'язані з вишиванням бісеру, учні 10-11 класів починають усвідомлювати в попередній стадії їх трудової підготовки. Отже, для ефективного формування цих понять, їх правильного усвідомлення та розуміння учнями необхідно впровадити науково обґрунтовану систему методичних засобів, спрямованих на стимулювання пізнавальної активності учнів. Ця система має базуватися на використанні аналогій, порівнянь, протиставлень, асоціацій, емоцій, життєвого досвіду дітей у використанні зазначених понять, міжпредметних зв'язків, постановці проблем та завдань, демонстрації методів роботи та вправ. Вибір методу формування понять має відповідати дидактичним вимогам:

- обраний засіб відповідає змісту навчального матеріалу та дидактичній меті;
- ступінь складності методичних засобів повинен постійно зростати.

Методика формування понять, пов'язаних з вишиванням бісеру пропонується нами в такій послідовності:

1. З'ясувати, чи доводилося учням раніше зустрічатися з поняттям, що вивчається, чи сформовані в них життєві уявлення про цей об'єкт.
2. Визначити рівень сформованості тих понять, які стануть підґрунтям для засвоєння нового. Якщо потрібно, зруйнувати неправильні та сформувати правильні поняття.
3. На прикладах з навколишньої дійсності проілюструвати це поняття.
4. Мотивувати доцільність вивчення зазначеного поняття, його ролі та місця в системі понять.
5. Виявити суттєві та несуттєві властивості, призначення цього поняття. Ввести науковий термін, ознайомити учнів з його змістом, сформулювати визначення.
6. Закріпити поняття на конкретних простих прикладах з поступовим ускладненням вправ.
7. Перевірити, як оперують учні поняттями в нових та ускладнених ситуаціях.
8. Включити сформовані поняття до системи вже вивчених.

Уроки технологій стають ефективними у формуванні технічних та технологічних знань та навичок учнів у процесі простування та виготовлення виробів з бісеру завдяки застосуванню методів творчої діяльності.

Однак, важливо пам'ятати про використання методів інструктування, які спрямовані на розв'язання конкретних техніко-технологічних завдань учнями під час

формування їхніх технічних знань та навичок у процесі розроблення та виготовлення виробів з бісеру.

Також з цією метою використовуються методи практичної діяльності, оскільки самі технологічні поняття, знання, вміння та навички неможливо сформувати без їх використання. Оцінка ефективності методики формування розуміння та навичок з вишивання бісером у 10-11 класах, як педагогічної системи, може бути проведена за трьома критеріями: психологічними, функціональними та супутніми:

- психологічні – відображають новоутворення в знаннях учнів, визначають мотивацію учіння, тобто ставлення учнів до необхідності вивчення розділу;
- функціональні – які виявляють наслідки застосування відповідних технологій навчання та наукового розуміння понять;
- супутні – встановлюють рівень розвитку умінь і навичок учнів.

Врахування означених аспектів у дидактично обґрунтованій системі активізує емоційну, мотиваційну, інтелектуальну сфери особистості здобувачів освіти і спрямовує їх на сприйняття, усвідомлення та запам'ятовування техніко-технологічних понять з вишивання бісером.

Список використаних джерел

1. Курок В. П., Воїтелева Г. О., Наукові дослідження в підготовці майбутніх вчителів трудового навчання та технологій: навчальний посібник для студентів спеціальності 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології). Глухів: ГНПУ ім. О. Довженка, 2018. 196 с.

Глуханіч Богдан Олександрович,

*магістр 6А-МТ групи спеціальності 014 Трудове навчання та технології
факультету технологічної і професійної освіти*

Науковий керівник: канд. техн. наук, доц. Толмачов В.С.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ЛАБОРАТОРНИХ РОБІТ З 3D МОДЕЛЮВАННЯ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

У сучасних умовах, коли дистанційне навчання стало нормою через пандемію та розвиток технологій, проведення лабораторних робіт з 3D моделювання набуває особливої актуальності. Це дозволяє учням не лише зберегти активність у вивченні матеріалу, але й отримати практичні навички у сфері візуалізації та дизайну. Застосування відповідних програмних засобів для 3D моделювання у дистанційному навчанні розширює можливості викладачів та учнів у взаємодії та розвитку креативності. Така практика сприяє покращенню якості освіти та підвищенню зацікавленості учнів у предметі, що має велике значення для формування їхньої професійної підготовки в майбутньому. Крім того, лабораторні роботи з 3D моделювання в дистанційному форматі сприяють розвитку цифрових компетенцій учасників навчального процесу, що є необхідним у сучасному інформаційному суспільстві [1].

Створення курсів з навчання 3D моделювання та проведення лабораторних робіт з 3D моделювання в умовах дистанційного навчання полягає у створенні можливостей для учнів отримати практичні навички у сфері візуалізації та дизайну, покращенні якості освіти, збільшенні їхньої зацікавленості у предметі та розвитку цифрових компетенцій. Такий підхід допомагає учням отримати реальний досвід роботи з відповідними

програмними засобами, що сприяє їхньому професійному зростанню та підготовці до майбутньої роботи в сучасних умовах ринку праці.

Для проведення лабораторних робіт з 3D моделювання в умовах дистанційного навчання можна використовувати різноманітні матеріали та методи. Основні компоненти цієї теми включають:

- Електронні підручники та матеріали: Надання учням доступу до електронних підручників, навчальних матеріалів та зразків 3D моделей для самостійного вивчення та використання у своїх проектах. Публікація відкритих матеріалів, таких як текстові інструкції, документація до програм, інтерактивні уроки тощо.
- Віртуальні лекції та вебіари: Проведення онлайн лекцій та вебінарів з використанням спеціальних інтерактивних інструментів для практичного навчання та обговорення результатів лабораторних робіт. Організація вебінарів для практичного навчання, де учні можуть спільно працювати над завданнями та отримувати негайний відгук від викладача.
- Відео-тutorіали та інструкції: Створення відео-тutorіалів з поясненням основних принципів роботи з програмами для 3D моделювання, що дозволяє учням самостійно оволодіти необхідними навичками. Надання практичних завдань та прикладів для самостійної роботи учнів з програмами для 3D моделювання.
- Онлайн платформи: Використання платформ для спільного доступу до ресурсів та співпраці між викладачами та учням, наприклад, Google Classroom, Microsoft Teams, Moodle або спеціалізовані платформи для навчання 3D моделювання [2].
- ПЗ для 3D моделювання: Використання спеціалізованих програмних засобів, щоб учні могли створювати та редагувати 3D моделі. Такими засобами є Blender, Cinema 4D, TinkerCAD.

Досить ефективним інструментом для проведення лабораторних робіт для учнів є TinkerCAD. Це безкоштовний веб-додаток для 3D-проекування, роботи з електронними компонентами та написання програмного коду. Вчитель може додати учнів до певного проекту і зробити цей проект спільним для всіх. Так само і учень може поділитися виконаною роботою з вчителем додавши його до проекту. Враховуючи, що цей засіб є веб-додатком, то ним можна користуватися на будь-якому комп'ютері, або мобільному телефоні [3].

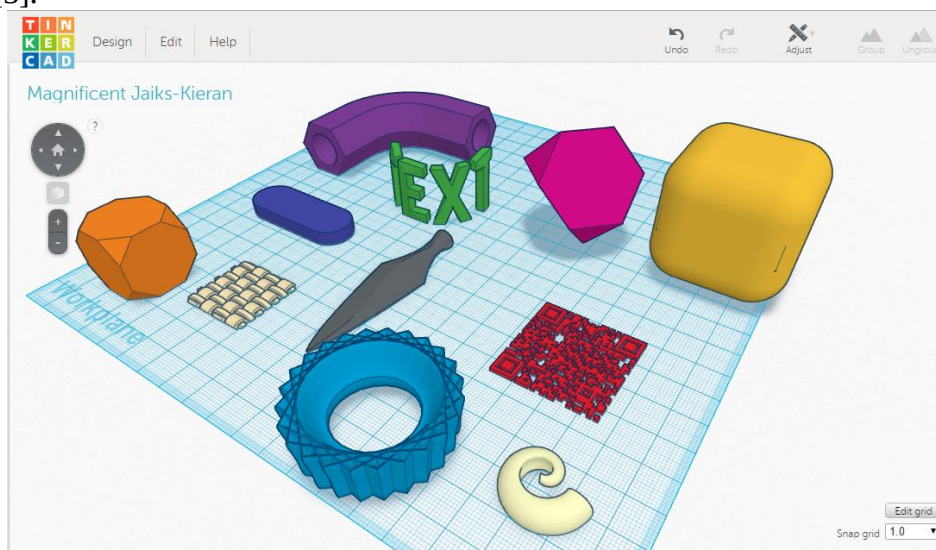

Рис.1. Середовище ПЗ TinkerCAD

Як наслідок впровадження вищезгаданих матеріалів і методів можна виділити:

- Активна участь учнів: Учні зможуть активно залучатися до лабораторних робіт, оскільки будуть мати можливість працювати з інструментами 3D моделювання безпосередньо з дому.
- Збільшення інтерактивності: Використання онлайн платформ дозволить створити інтерактивне середовище для спільної роботи, де учні зможуть обмінюватися досвідом та взаємодіяти з викладачами в режимі реального часу.
- Підвищення зацікавленості: учні будуть проявляти підвищений інтерес до предмету завдяки можливості навчання у віртуальному середовищі та виконання реальних практичних завдань з 3D моделювання.
- Розвиток технічних навичок: Учасники навчального процесу отримають нові технічні навички у використанні програмного забезпечення для 3D моделювання та віртуального спілкування.
- Покращення якості навчання: Застосування сучасних технологій допоможе покращити якість навчання з 3D моделювання, забезпечивши учні доступ до новітніх інструментів та методів роботи у цій галузі.

Отже, незважаючи на складність організації процесів навчання в умовах дистанційного навчання - при правильній організації та обранні ефективних матеріалів та методів навчання, можна ефективно проводити лабораторні роботи з 3D моделювання що призводить до збільшення зацікавленості учнів, розвитку їхніх технічних навичок та підвищення якості навчання. Для цього потрібно використовувати відповідні програмних засобів та онлайн платформи, які сприяють активній взаємодії між викладачами та учнями, роблячи процес навчання більш ефективним і цікавим для всіх учасників.

Список використаних джерел

1. Виклики дистанційного навчання, спричиненого війною, для вчителів початкових класів. URL: <https://naurok.com.ua/stattya-vikliki-distanciynogo-navchannya-sprichineni-viynoyu-dlya-vchiteliv-pochatkovih-klasiv-349674.html> (дата звернення 09.05.2024)
2. Засоби та інструментарій дистанційного навчання. URL: <https://naurok.com.ua/zasobi-ta-instrumentariy-distanciynogo-navchannya-206050.html> (дата звернення 09.05.2024)
3. Особливості використання програмного забезпечення TinkerCAD. URL: <https://www.tinkercad.com/classrooms-resources> (дата звернення 09.05.2024)

Гречаник Андрій Леонідович,

магістрант баМТ групи спеціальності 014 Середня освіта

факультету технологічної і професійної освіти

Науковий керівник: канд. пед. наук, ст. викладач Борисенко Н.А.

МІСЦЕ МЕТОДІВ ПОШУКУ ТВОРЧИХ РІШЕНЬ У ПРОЦЕСІ ПРОЄКТНО-ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Провідним напрямком реалізації нового змісту освітньої галузі «Технології», як підкреслено в Державному стандарті освітньої галузі «Технології», є проєктно-технологічна діяльність, яка інтегрує всі види сучасної діяльності людини: від появи творчого задуму до реалізації готового продукту. Відповідно до змісту стандарту здобувачів освіти необхідно залучати до проєктно-технологічної діяльності, яка передбачає виготовлення ними спочатку навчальних, а з часом і творчих проєктів.

НАУКА ТА ОСВІТА В УМОВАХ ВІЙНИ:

Глухівський національний педагогічний
університет імені Олександра Довженка

1874 - 2024

Основні завдання та вимоги до рівня освітньої діяльності ЗЗСО окреслені в Державній програмі «Освіта» (Україна ХХІ століття) (1993), Законах України «Про освіту» (2017), «Про повну загальну середню освіту» (2020), Концепції «Нова українська школа» (2016).

Проблема проєктування і проєктної діяльності знаходиться у сфері наукових інтересів багатьох українських та зарубіжних дослідників. Зокрема, соціально-педагогічні аспекти проєктної технології розглядаються у працях таких вчених, як В. Бербец, Н. Дубова, В. Курок, С. Яшук та інших. У вітчизняних періодичних виданнях друкувалися публікації О. Авраменка, Т. Бербец, С. Білевич, А. Вдовиченко, А. Касперського, О. Коберника, В. Сидоренка, В. Курок, А. Терещука, Л. Хоменко, Т. Хоруженко, С. Яшука, які розкривають зміст і значення проєктної діяльності в освітньому процесі.

Творчі здібності та професійна майстерність фахівців стає головною продуктивною силою суспільства, і в цілях примноження досягнень у всіх галузях науки і техніки, необхідно планомірний і завчасний розвиток у молоді творчої уяви, технічних здібностей, навчання методам науковотехнічної творчості, залучення її до винахідницької діяльності. Пошук наукової організації творчої праці дав змогу розробити нові методи розв'язку проблемних задач. Серед розроблених ученими методів творчої діяльності найбільш ефективними і відомими в сучасній літературі з питань технічної творчості є: метод мозкового штурму, морфологічний аналіз, метод фокальних об'єктів, основи теорії розв'язування винахідницьких задач тощо.

Методів пошуку творчих рішень існує велика кількість. Їхній розробці сприяє чисельність нестандартних проблем, що постають перед суспільством, а також прагнення до інновацій. Проєктно-технологічна діяльність на уроках технологій також всуває перед здобувачами освіти низку проблем, спонукає до творчості, до пошуку шляхів здійснення відкриття.

На сьогодні вченими доведено, що відкриття чогось нового людиною можливо тільки, коли її розум спирається на раніше підготовлену систему знань. Тобто творчому відкриттю передують напружена розумова діяльність винахідника, спрямована на розв'язання конкретної проблеми або задачі. Цей процес охоплює аналіз наявних знань, використання логіки та уяви. Винахідник витрачає час і зусилля на вивчення проблеми, над якою працює, досліджує наявні технології та методи, шукає нові способи підходу до проблеми.

Напружена розумова діяльність вимагає творчого мислення, упевненості в собі та здатності долати труднощі. Також важливо бути відкритим до нових ідей і перспектив, щоб знайти інноваційні рішення та досягти творчого відкриття. Саме на це повинна бути спрямована діяльність здобувачів освіти на уроках технологій при роботі над проєктами.

Характерною рисою методу проєктів є органічне поєднання навчання з інтересами старшокласника. Крім того метод проєктів характеризується гармонійним поєднанням теорії з практикою, у його основі лежить творчий пошук. Він направлений на розвиток у старшокласників творчих здібностей та технічного мислення [1].

Одним з найвідоміших на сьогоднішні є метод мозкового штурму, який розробив А. Осборн. Він запропонував відокремити етапи генерування ідей один від одного. Група «генератори ідей» має висунути різні ідеї, не виключаючи найнепередбачуваніші і найбезглуздіші. Чим більше запропоновано ідей, тим краще, бо таким чином збільшується можливість генерування цінних ідей. Встановлено, що найкращі результати метод мозкового штурму дає за умови його групового використання. У цьому

випадку групове мислення продукує на 70 % більше креативних думок та ідей, ніж сума індивідуальних думок.

Метод синектики, запропонований У. Гордоном, передбачає використання методу мозкового штурму серед спеціально підібраних і сформованих професійних груп. У процесі групової роботи професіоналів поступово накопичуються способи і досвід вирішення задач.

Дієвим методом генерування нових і цікавих ідей є метод фокальних об'єктів. Його запропонував у 1953 р. американець Чарльз Вайтинг. Перевага цього методу – нетрадиційний напрямок творчого пошуку шляхом нівелювання залежності від психологічної інерції, недолік – випадковість знаходження результату. Метод простий у використанні, сприяє розвитку творчих здібностей, за його допомогою формується банк ідей виробів для проєктно-технологічної діяльності.

У проєктуванні виробів можна успішно застосовувати біоніку за допомогою методу функціональних аналогій. Він полягає у перенесенні моделей з природного середовища у сферу неживих предметів (галузь техніки) на основі аналогій. Принцип застосування методу полягає в наступному: уважно спостерігають за обраними природними об'єктами, вивчають їх; далі порівнюють й аналізують живі об'єкти та об'єкти, створені людьми; роблять висновки про доцільність використання характеристик живих об'єктів для створення або вдосконалення нової моделі об'єкта проєктування.

Отже, зараз проблеми творчої діяльності, творчого мислення і інтуїції знаходяться в процесі активного вивчення. Розвиток науки і техніки, впровадження в життя досягнень науково-технічного прогресу сприяє доведенню найсмисливіших теорій і висування нових гіпотез в цій галузі. Успіхи у вивченні творчого мислення дають додаткові можливості у процесі розвитку творчих здібностей кожної особистості і суспільства в цілому. І можуть ефективно використовуватися у проєктно-технологічній діяльності в ЗЗСО.

Список використаних джерел

1. Методика навчання учнів 5-9 класів проєктуванню в процесі вивчення технології обробки деревини і металу : Навч.-метод. посіб. / За заг. ред. О. М. Коберника, В. К. Сидоренка. Умань, 2004. 241 с.

Клипа Артем Валерійович,

*магістрант баМТ групи спеціальності 014 Середня освіта
факультету технологічної і професійної освіти*

Науковий керівник: канд. пед. наук, ст. викладач Борисенко Н.А.

STEAM-ПРОЄКТИ НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГІЙ

Швидкі темпи технологічного розвитку суспільства, гостра необхідність у фахівцях, які здатні до ухвалення швидких, виважених, креативних рішень, підкреслюють актуальність широкого впровадження STEAM-освіти. Її мета полягає у формуванні й розвитку природничо-наукової компетентності, що є інтегральною характеристикою особистості старшокласника й визначає, чи здатний він вирішувати реальні життєві завдання та проблеми, використовуючи набуті теоретичні знання, навчальний і життєвий практичний досвід, спираючись на власну систему цінностей.

Зважаючи на сучасні умови навчання (змішаний та дистанційний формат) та наявну матеріальну базу закладів загальної середньої освіти наразі вважаємо за доцільне дослідити можливості використання елементів STEAM-освіти на уроках технологій.

Для впровадження на уроках технологій серед навчальних проєктів існуючих типів доцільно обрати дослідницький та практико-орієнтований. Дослідницький міжпредметний навчальний проєкт з виготовлення виробу передбачає застосування найрізноманітніших знань, умінь і навичок з різних галузей освіти. Таким чином, він є елементом, а також шляхом реалізації STEAM-освіти.

Виконання старшокласниками проєктів на уроках технологій передбачає інтегровану творчу, дослідницьку діяльність, котра спрямована на досягнення самостійних освітніх результатів під керівництвом учителя. Під час вивчення тем окремі здобувачі освіти або ж їхня групи протягом відповідного часу розробляють проєкти. Учитель ненав'язливо керує цією діяльністю, спонукає до пошуків, допомагає у виявленні мети й завдань проєкту, методів та прийомів дослідження та пошуку інформації з метою розв'язання окремих освітніх завдань [1].

Упроваджуючи проєктування як елемент STEAM-освіти на уроках технологій варто враховувати такі моменти:

1) проєктування виробів на уроках технологій має здійснюватися, спираючись на аналіз проблем сучасного світу та потреб споживачів. Проблеми виступають поштовхом, осередком, згідно з яким вибудовується навчання здобувачів освіти та розробка STEAM-проєктів. До процесу вирішення проблеми, що розглядається, залучаються всі наявні знання, уміння та навички, здібності старшокласників. Робота над проєктом повинна стимулювати здобувачів освіти до глибшого пізнання питання, пошуку інформації, аргументів, пояснень, здійснювати критичне усвідомлення отриманої інформації;

2) проблеми, над вирішенням яких працюють старшокласники, повинні бути знайдені в реальному житті, у повсякденності. Вони мають бути близькими здобувачам освіти та зрозумілими їм, проте не стандартними і типовими. До формулювання й реалізації проєктів обов'язково залучаються вчителі. Отримані результати реалізації проєктів повинні демонструвати практичну цінність;

3) на уроках технологій має панувати атмосфера взаємоповаги та довіри. Це дозволить учасникам освітнього процесу результативно працювати разом. Ефективними методами будуть робота в малих групах; позакласні заняття і зустрічі; зовнішня допомога та супровід проєктних груп з боку освітян;

4) активне використання в освітньому процесі нових технологій, зокрема, STEM-технологій та завдань дизайнерського типу. Залучення учнів до вивчення освітніх програм до курсів чи проєктів університетів чи коледжів. Навчання ефективній комунікації, публічній презентації проєктних результатів тощо;

5) організація навчання з урахуванням здібностей та траєкторії навчання здобувача освіти. Уважне, ретельне вивчення здібностей кожного, їхній аналіз з метою формування груп за інтересами, за рівнем розвитку учнів тощо, гнучкий розклад;

6) розвиток та розширення зв'язків між закладами загальної середньої освіти взагалі та зовнішньою спільнотою зокрема. Здобувачі освіти залучаються до проєктів, волонтерської діяльності, до обміну досвідом, новими ідеями, методиками здійснення дослідження тощо [2].

Як зазначають Н. Поліхун, К. Постова, І. Сліпухіна, Г. Онопченко, О. Онопченко, STEAM-проєкт навчального типу має відмінні ознаки, які є специфічними в порівнянні з іншими формами впровадження STEAM-освіти. Зокрема:

- унікальність організації проєкту та його реалізації, що досягається завдяки логічному поєднанню проєктних і дослідницьких підходів до навчання;
- чітко визначені часові межі проєктування, зрозуміло окреслені початок і кінець здійснення діяльності;
- конкретність та однозначність постановки мети, прогнозування результату;
- інтеграція знань з галузей STEAM-освіти, що дозволяє розширити можливості пошуку вирішення проблеми;
- систематичність і системність у виконанні завдань;
- попередньо визначена обмеженість у ресурсах та їхньому використанні;
- комплексний підхід, взаємодія та взаємозв'язок зовнішніх і внутрішніх факторів, що впливають на проєкт;
- оригінальність проєкту;
- навчальна мета, що передбачає набуття здобувачами освіти суб'єктивно нових знань, та не виключає отримання об'єктивно нової інформації для соціуму.

Для виконавців-старшокласників важливо усвідомлювати результати проєктно-технологічної діяльності, а також критерії оцінювання отриманих результатів [4].

Розглянемо алгоритм залучення здобувачів освіти до розроблення STEAM-проєктів на уроках технологій.

1. Пошук, визначення, формулювання проблеми. Учні разом з учителем визначають можливі питання та проблеми для дослідження в межах своєї місцевості (клас, заклад освіти, соціальна спільнота, природне середовище).

2. Проведення опитування інших. Старшокласники можуть здійснити опитування інших (однокурсників, батьків, інших дорослих) щодо їхнього погляду на проблему.

3. Генерування різноманітних ідей. Працюючи в малих групах, учні генерують безліч ідей для вирішення проблеми, здійснюють пошук в різноманітних джерелах інформації виробів-аналогів; опрацьовують знайдену інформацію.

4. Ескізний дизайн. Вручну олівцем на папері або за допомогою комп'ютерних програм створюють ескіз дизайну виробу, креслять кресленик, іншу потрібну технічну документацію проєктованого виробу.

5. Виготовлення моделі виробу. Фактично створюють макет продукту, здійснюють перевірку макету в умовах, котрі максимально наближені до умов, в яких виріб буде використовуватися.

6. Відгук від споживача. Остаточний дизайн виробу подають для обговорення потенційним користувачам для вивчення їхньої думки. Здобувачі освіти можуть запитати людей про відповідність виробу умовам експлуатації, уточнити, що спроектовано добре, а що потребує вдосконалення.

7. Кінцеве виготовлення продукту. Здобувачі освіти розробляють технологічну карту, здійснюють виготовлення виробу в натуральну величину (за можливості).

8. Презентація виробу. Здійснюють у класі або на загал (громадськості, у соціальних мережах тощо) [3].

Отже, використання STEAM-проєктів на уроках технологій дозволяє легко, цікаво і найбільш природньо стимулювати наукову уяву старшокласників, активізувати їхні наукові пошуки.

Список використаних джерел

1. Пікалова В. В. Реалізація STEAM-освіти в проєктній діяльності майбутнього вчителя математики. *Open educational e-environment of modern University*. № 9. 2020. С. 95-103.
2. Ромащенко Т. Д. Формування дизайнерської культури в учнів на уроках трудового навчання засобами STEM-підходу URL:

https://elibrary.kdpu.edu.ua/bitstream/123456789/6747/1/%d0%a0%d0%be%d0%bc%d0%b0%d1%89%d0%b5%d0%bd%d0%ba%d0%be_%d0%bc%d0%b0%d0%b3%d1%96%d1%81%d1%82%d0%b5%d1%80%d1%81%d1%8c%d0%ba%d0%b0.pdf

3. Сікоза А. Використання елементів STEM-освіти на уроках трудового навчання та технології. URL:<https://naurok.com.ua/stattya-vikoristannya-elementiv-stem-osviti-na-urokakh-trudovogo-navchannya-ta-tehnologi-372113.html>

4. Упровадження STEM-освіти в умовах інтеграції формальної і неформальної освіти обдарованих учнів: методичні рекомендації / Н. І. Поліхун, К. Г. Постова, І. А. Сліпухіна, Г. В. Онопченко, О. В. Онопченко. Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2019. 80 с.

Бондар Павло Вікторович,

магістрант БАМ-Т групи спеціальності 014 Трудове навчання та технології

факультету технологічної і професійної освіти

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Хоруженко Т. А.

АКТУАЛЬНІСТЬ ФОРМУВАННЯ ЕЛЕКТРОТЕХНІЧНИХ ВМІНЬ СТАРШОКЛАСНИКІВ НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГІЙ

Одним з найважливіших завдань української педагогічної теорії і практики є визначення та науково-методичне обґрунтування пріоритетних напрямків розвитку закладів освіти. Особливою актуальністю відзначається профільне навчання старшокласників, яке ставить за мету підготовку учнів до свідомого вибору професії, надає можливість здобути не лише теоретичні знання, але й практичні вміння, які є ключовими для успішної трудової діяльності, зокрема в електротехнічній галузі виробництва. Впровадження профільного навчання в старшій школі забезпечує краще урахування потреб ринку праці і забезпечує ефективну інтеграцію випускників у сучасне українське та європейське суспільство.

Профільне навчання в електротехнічних галузях виробництва дозволяє молоді отримати необхідні знання і навички для вирішення складних технічних завдань, розробки нових технологій та підтримки інфраструктури електроенергетики. Такий підхід відповідає потребам сучасного суспільства і сприяє його подальшому розвитку. Багато вчених, зокрема В.І. Андріяшин, А.А. Алфьоров, Н.В. Виноградов, В.І. Гусев, В.І. Качнев, В.М. Мадзігон, В.О. Поляков, Г.М. Ставрулов, Д.О. Тхоржевський та ін. присвятили свої праці розгляду даного питання. Це обумовлено тим, що електрична енергія в сучасному світі відіграє надзвичайно важливу роль у всіх сферах життя людини. Розвиток технологій у галузі електротехніки і електроенергетики є ключовим ресурсом для функціонування практично всіх аспектів суспільства – від побуту до інфраструктури та виробництва, створює безліч можливостей для комфортного життя людини, а також зменшує шкідливий вплив на навколишнє середовище теплової енергетики.

Науково-технічна революція впливає на умови та методи виробництва та передачі електричної енергії, суттєво збільшуючи її споживання. Важливими показниками технічного прогресу є рівень розвитку електричного господарства та споживання електричної енергії на душу населення. Прогрес в науці та техніці відкриває широкі перспективи для впровадження електроенергії в побут, транспорт, зв'язок, технологічні процеси виробництва, сільське господарство тощо. Значне поширення електричної

техніки вимагає наявності кваліфікованих фахівців, які здатні виготовляти, обслуговувати та ремонтувати такі пристрої, а підготовка спеціалістів у цій області стає надзвичайно важливою для подальшого розвитку суспільства та забезпечення його потреб у енергії.

Таким чином, у контексті сучасної електрифікації всіх сфер життя людини стає зрозумілим, що всі громадяни повинні мати базові знання в електротехніці, а вивчення відповідного навчального матеріалу в закладах загальної середньої освіти на уроках технологій є важливим завданням забезпечення такої підготовки.

На думку М.А. Пригодія, всіх людей за критерієм підготовки до роботи з електричною технікою можна умовно поділити на три групи: перша група – люди, які користуються електричною технікою у побуті; друга група – фахівці, які користуються електричною технікою під час своєї професійної діяльності; третя група – фахівці, які виготовляють, регулюють, обслуговують та ремонтують електричну техніку [1, С.10].

Так, перша, найбільш чисельна група, яка включає все населення країни, характеризується відсутністю відповідної кваліфікації. Особам першої групи достатньо знати та дотримуватися загальних правил техніки безпеки при роботі з електричною технікою. Підготовка здобувачів освіти до безпечного використання електричних приладів у побуті здійснюється під час вивчення трудового навчання та технологій як в базових, так і в старших класах закладів загальної середньої освіти. Навчальний матеріал охоплює інформацію про автоматичні пристрої та елементи електроніки, конструкційні особливості та правила використання побутової електроарматури та електроприладів. Головною метою вчителя технологій є демонстрація практичного застосування теоретичного матеріалу, який учні засвоюють на уроках фізики та озброєння знаннями та вміннями, необхідними для ефективного управління та уникнення травматичних ситуацій під час використання електротехнічних пристроїв.

До другої групи осіб віднесені спеціалісти різних галузей, які для ефективного користування електричною технікою повинні мати відповідну кваліфікацію. Зазвичай підготовка цієї категорії працівників включає інструктаж на робочому місці та практичну роботу під керівництвом інструктора.

Третя група осіб включає спеціалістів електротехнічної галузі виробництва, які мають спеціалізовану освіту і здатні виконувати різноманітні завдання, пов'язані з роботою електричної техніки, зокрема налагодженням, обслуговуванням, ремонтом тощо. Таким чином, фахівці, які належать до другої та третьої груп, повинні мати відповідну кваліфікацію. Професійну підготовку таких працівників можна розпочинати в 10-12 класах закладів загальної середньої освіти під час профільного навчання у разі, якщо після закінчення школи старшокласник планує пов'язати свою трудову діяльність з електротехнічною галуззю виробництва. Для цього важливо допомогти учневі зробити вірний вибір професії. З цією метою у 8-9 класах рекомендується проводити допрофільну підготовку за електротехнічним профілем навчання.

Отже, широке застосування електричної енергії призвело до того, що електрична техніка стала необхідною складовою в усіх сферах життєдіяльності людства, що вимагає від кожної людини обов'язкового засвоєння електротехнічних знань та умінь на базовому рівні. В свою чергу, фахівці електротехнічної галузі виробництва внаслідок специфіки своєї діяльності мають володіти більшим обсягом електротехнічних знань та умінь. Профільна старша школа надає можливість здобути першу професію, пов'язану з електротехнічною галуззю виробництва.

Список використаних джерел

1. Пригодій М.А. Проблеми профільного навчання з електротехніки в загальноосвітніх навчальних закладах : монографія. Чернігів : ЧДПУ імені Т. Г. Шевченка, 2009. 236 с.

Городовий Олександр Леонідович,
магістрант БАМ-Т групи спеціальності 014 Середня освіта
факультету технологічної і професійної освіти
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Хоруженко Т. А.

ЗМІСТ НАВЧАННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ ПРОЄКТУВАННЯ КОНДИТЕРСЬКИХ ВИРОБІВ

Зміст навчання старшокласників проєктування кондитерських виробів відображено в навчальному модулі «Кулінарія» програми «Технології 10-11 класи (рівень стандарту)», затвердженій наказом Міністерства освіти і науки України від 23.10.2017 № 1407. Навчальний модуль, за своїм змістовим наповненням, є логічно завершеним навчальним (творчим) проєктом, який учні виконують колективно або за іншою формою, визначеною учителем. В окремих випадках (за наявності відповідної матеріально-технічної і кадрової бази) навчання старшокласників виготовленню кулінарних та кондитерських виробів здійснюється за програмою «Технології 10-11 класи (профільний рівень, спеціалізація «Кулінарія»).

Очікувальні результати навчально-пізнавальної діяльності учнів за результатами вивчення навчального модулю «Кулінарія» програми «Технології 10-11 класи (рівень стандарту)» подано у вигляді трьох компонентів: знаннєвого, діяльнісного та ціннісного. Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів – це кінцевий результат, на який зорієнтований освітній процес. Реалізація очікуваних результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів є провідним завданням учителя. Шлях досягнення результатів визначає учитель відповідно до матеріально-технічних можливостей шкільної майстерні, інтересів і здібностей учнів, фахової підготовки самого учителя. Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів мають бути досягнуті на кінець навчального року. Вчитель має планувати поетапне їх досягнення при виконанні окремих проєктів.

Так, знаннєвий компонент за результатом вивчення навчального модулю «Кулінарія» передбачає оволодіння старшокласниками знаннями про технологію створення кулінарних виробів, про асортимент кулінарного інвентарю, посуду та обладнання для виконання проєкту; розуміння чинників, які впливають на якість виконаної роботи за показниками хімічними, фізичними, біологічними; засвоєння термінології кулінарних та кондитерських робіт, правил сервірування столу; оволодіння іноземною термінологією для виконання проєкту.

Діяльнісний компонент очікуваних результатів опанування навчального модулю «Кулінарія» передбачає формування вмінь застосовувати методи проєктування під час вибору кулінарних та кондитерських виробів, добирати рецептуру виготовлення виробу та визначати необхідну кількість інгредієнтів, обирати необхідний кухонний інвентар та посуд, готувати страви з дотриманням технологічної послідовності, вимог гігієни та безпеки праці; презентувати проєкт, сервірувати стіл та розраховувати орієнтовну вартість приготовлених страв, передбачати можливості їх реалізації.

Ціннісний компонент передбачає формування в учнів здатності критично ставитися до вибору інгредієнтів, які впливають на здоров'я споживача, усвідомлювати значення екологічно чистих продуктів харчування, обґрунтовувати технології, які забезпечують якісне виконання проєкту, усвідомлювати важливість безпечної організації процесу виготовлення кулінарного виробу та значення приготування домашніх страв для бюджету сім'ї.

У змісті навчального модуля «Кулінарія» також наведено орієнтовний перелік об'єктів проєктно-технологічної діяльності учнів. Це такі навчальні та творчі проєкти учнів, як кенді бар (кондитерські вироби – шоколадні цукерки, печиво, зефір, маршмеллоу, мармелад, мафін, макарон, кейк попс, лоліпоп, меренги та інші солодощі тощо), закусочні страви (закусочні кульки, шпакли, профітролі, тарталетки, бутерброди, блини, асорті тощо), корисні страви (фіто батончики, корисні напої, соки, смузі, молочних коктейлів тощо), страви до свят (до Різдва, до Нового року, до Великодня тощо), вироби з тіста (дріжджове, прісне, бісквітне, заварне, листове тощо). Як бачимо, навчальним модулем створені умови для оптимального вибору тематики проєктно-технологічної діяльності учнів з урахуванням їх інтересів, знань і умінь вчителя, наявної матеріальної бази, потреб сьогодення.

Важливим критерієм вибору виробу для проєктування є його значущість для учня (особистісна цінність; корисність для сім'ї, родини, класу, школи чи громади; соціальна зорієнтованість або наявність підприємницького потенціалу, тобто можливість реалізації виробів на шкільних ярмарках, аукціонах, тощо). Неприпустимим є проєктування та виготовлення виробу тільки для опанування технології. Вироби, які учні виготовлятимуть у процесі проєктної діяльності, мають бути їхньою гордістю, показником їхніх досягнень, мати реальне практичне застосування, а не викидатися в кошик для сміття.

Як показує практика, найбільше зацікавлення в учнів найчастіше викликає вивчення технологій приготування страв із борошна. В цілому всі борошняні вироби поділяються на два види:

- борошняний кулінарний виріб – кулінарний виріб заданої форми з напівфабрикату тіста з різними начинками або без них (пиріг, пиріжок, піца, кулеб'яка, чебурек, пельмені, беляш, ватрушка, пончик, манти, хачапурі, штрудель, круасан, млинці, оладки, шаурма);

- борошняний кондитерський виріб – кондитерський виріб, що виробляється з борошна, з високим вмістом цукру, жиру і яєць. Асортимент борошняних кондитерських виробів досить великий і різноманітний (печиво, пряники, торти, кекси, вафлі, тістечка).

Оскільки кондитерські вироби можуть використовуватися для харчування спортсменів, в умовах туристичних походів, то для старшокласників навчання виготовлення кондитерських виробів може бути не тільки цікавим, а й корисним. Процес проєктування і виготовлення кондитерських виробів можна поєднувати з вивченням народних національних традицій і вирішенням завдань культурного виховання. Разом із тим, в учнів необхідно формувати звички до здорового способу життя і надавати об'єктивну інформацію про користь і шкідливість кондитерських виробів. Особливу увагу необхідно приділяти поясненню правил попередження харчових отруєнь.

Усі теми навчального модуля «Кулінарія» пронизані змістовою лінією з професійної орієнтації, яка подається у вигляді профінформації. Вважається доцільним доручати готувати її учням, що також сприятиме формуванню самостійності, готовності до навчання впродовж всього життя, розширенню профорієнтаційної обізнаності.

З метою розширення наукового світогляду старшокласників взагалі і збагачення практичного кондитерського – зокрема, змістом програми передбачене формування у старшокласників понятійно-термінологічного апарату з кулінарії. Тому вчителю технології бажано ретельно звертати увагу на засвоєння учнями кулінарної термінології, створюючи для цього на заняттях необхідні педагогічні умови.

Список використаних джерел

1. Технології (рівень стандарту). Програма для 10-11 класів ЗНЗ. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv> (дата звернення 07.05.2024).

Новіков Олександр Олександрович,
магістрант 6БМ-Т групи спеціальності 014 Середня освіта
факультету технологічної і професійної освіти
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Хоруженко Т. А.

СВІТОВА ПРАКТИКА STEM ОСВІТИ

Вступ. Стрімкий розвиток інформаційних та комунікаційних технологій, а також процеси цифрової трансформації освіти зумовлюють невідворотні зміни в організації освітнього процесу. Глобальні трансформації в освіті та активне впровадження новітніх технологій вимагають комплексного підходу до професійної підготовки педагогів та їхньої готовності запроваджувати інновації в освітній процес. Промислова революція, що передбачає інтеграцію STEM-технологій та кіберфізичних систем у повсякденне життя та діяльність людства, вимагає оновлення системи освіти вже сьогодні. У доповіді Всесвітнього економічного форуму за 2020 рік наголошується на можливому посиленні основних ризиків при впровадженні штучного інтелекту та машинного навчання [1].

В епоху технологічного прогресу та інновацій, STEM освіта (наука, технологія, інженерія та математика) набуває все більшого значення у підготовці майбутніх фахівців. Світова практика STEM освіти спрямована на розвиток критичного мислення, вміння вирішувати складні проблеми та застосовувати міждисциплінарний підхід [3].

Актуальність дослідження полягає у необхідності вивчення кращих практик STEM освіти в різних країнах світу для впровадження ефективних методів навчання в Україні. STEM освіта відіграє важливу роль у підготовці майбутніх фахівців, здатних впоратися з викликами сучасного світу, оскільки вона забезпечує студентів не лише фундаментальними знаннями з відповідних дисциплін, але й навичками критичного мислення, вирішення проблем, творчого підходу та міжгалузевої співпраці.

Метою дослідження є аналіз світової практики STEM освіти та виявлення успішних стратегій, методів та підходів, які можуть бути адаптовані для покращення якості освіти в Україні. Дослідження прагне визначити ефективні моделі інтеграції STEM дисциплін, інноваційні методи викладання та навчання, а також кращі практики залучення бізнесу та промисловості до співпраці з освітніми установами.

Матеріали і методи. Дослідження ґрунтується на аналізі наукових публікацій українських вчених, звітів вітчизняних організацій, державних ініціатив та кращих практик у сфері STEM освіти в Україні. Використовуються порівняльний аналіз, систематизація та узагальнення даних для виявлення ефективних стратегій та підходів до впровадження STEM освіти в українських реаліях. Були проаналізовані матеріали Інституту модернізації змісту освіти, Інституту інформаційних технологій і засобів

навчання НАПН України, Національного центру «Мала академія наук України», а також наукові статті з провідних українських педагогічних журналів.

Результати. Дослідження показало, що освітня технологія STEM (наука, технологія, інженерія та математика) є одним із засобів адаптації до сучасних викликів та вирішення завдань, зумовлених майбутніми потребами. Ця технологія запускає нові механізми в освіті, які ґрунтуються на комплексному підході до вивчення певної теми або виробничої ситуації. Багато розвинених країн, таких як США, Китай, Фінляндія, Австралія, Великобританія, Ізраїль, Корея та Сінгапур, впроваджують державні програми зі STEM-освіти, усвідомлюючи її важливість та перспективність [4].

Погляди сучасних дослідників на технологію STEM не є однозначними, і вона представлена різними варіаціями в освітніх системах різних країн світу. STEM – це не просто поєднання різних предметів в одному проєкті, а спроба досягти синергетичного ефекту у пізнанні законів навколишнього світу. Деякі дослідники розглядають STEM як окрему філософію розуміння законів Всесвіту крізь призму конкретних дисциплін, тоді як інші вбачають в ній спосіб запобігти відриву науки від реального життя. У процесі впровадження STEM-технологій можуть виникати проблеми з визначенням пріоритетів та врахуванням всіх цілей предметів, включених до певного проєкту. Різні акценти в цій освітній технології, такі як явище, контекст, дослідження, проєкт, проблема, можуть створювати перешкоди в досягненні поставлених цілей здобувачами освіти [2].

Досвід країн, які зорієнтовані на пріоритети STEM-освіти, свідчать про те, що ця технологія є цікавою та корисною для розвитку актуальних навичок учнів 10-11 класів. Адже саме STEM-вчителі в системі загальної середньої освіти можуть ефективно реалізувати відповідні STEM-програми навчання шляхом впровадження навчально-виробничих проєктів. Інтегрований міждисциплінарний підхід STEM дозволяє здобувачам освіти розвивати критичне мислення, навички вирішення проблем та застосовувати отримані знання на практиці, що є надзвичайно важливим для їхнього успішного навчання та подальшого професійного визначення.

Коли вчитель технологій використовує комплексний міждисциплінарний підхід STEM, це сприяє професійному самовизначенню старшокласників та орієнтує їх на дослідницьку та науково-технічну діяльність у відповідній галузі. Інтеграція різних предметів у рамках STEM-підходу дозволяє здобувачам освіти краще зрозуміти реалії ринку праці та набути необхідних навичок і компетенцій для успішної кар'єри. Такий комплексний підхід спонукає старшокласників до наукових досліджень, технічних розробок та інноваційного мислення, що є запорукою їхньої конкурентоспроможності на сучасному ринку праці.

В Україні вже ведеться активна робота із впровадження STEM освіти, проте існують певні виклики та проблеми. Успішні стратегії включають інтеграцію STEM дисциплін, практичне навчання, використання новітніх технологій, залучення до співпраці бізнесу та промисловості, а також професійний розвиток учителів закладів загальної середньої освіти. Крім того, акцент робиться на розвитку «м'яких» навичок, таких як критичне мислення, креативність, командна робота та комунікація. Дослідження виявило позитивний досвід впровадження STEM-освіти в експериментальних закладах освіти та проєктах, таких як «Мала академія наук України», STEM-школи та STEM-центри.

Однак, існують певні перешкоди впровадження STEM-освіти. Зокрема, це недостатнє фінансування, брак кваліфікованих вчителів, застаріла матеріально-технічна база, відсутність системного підходу до впровадження STEM освіти на національному

рівні. Для ефективної імплементації STEM освіти в Україні необхідно вирішити ці проблеми та адаптувати кращі світові практики до місцевих реалій.

Висновки. Майбутнє значною мірою залежить від підготовки висококваліфікованих кадрів для різних галузей економіки країни та формування у них навичок і компетенцій, актуальних для професій майбутнього. Початок цього процесу покладається на учителів закладів загальної середньої освіти, викладачів професійної підготовки в системі професійної (професійно-технічної) освіти, передфахової вищої освіти та закладах вищої освіти. Зокрема, застосування STEM-підходу у педагогічній діяльності учителями технологій в умовах цифровізації освіти дозволяє сформувати в учнів 10-11 класів необхідні компетенції для майбутньої професійної діяльності та сформувати у них якості й навички, пріоритетні в цифрову епоху. Інтегрований міждисциплінарний підхід STEM готує здобувачів освіти до вимог сучасного ринку праці, розвиває їхнє критичне мислення, навички вирішення проблем, креативність та інноваційність, що є надзвичайно важливим для успішної кар'єри у швидкозмінному світі.

Впровадження кращих практик STEM освіти в Україні сприятиме підготовці висококваліфікованих фахівців, готових до вирішення складних завдань у швидкозмінному світі. Для ефективного впровадження STEM освіти в Україні необхідно адаптувати кращі світові практики до місцевих реалій та забезпечити належну підтримку з боку держави, бізнесу та промисловості. Крім того, важливо інвестувати в підготовку та професійний розвиток викладачів, оновлення навчальних програм та створення сучасної матеріально-технічної бази для проведення практичних занять та експериментів.

Список використаних джерел

1. Доповідь всесвітнього економічного форуму. URL : <http://reports.weforum.org/global-risks-2019/chapter-one/ > (дата звернення 25.04.2024).
2. Developing STEAM Education to Improve Students' Innovative Ability. URL : <https://steamedu.com/developing-steam-education-to-improve-students-innovative-ability/> (дата звернення 25.04.2024).
3. STEM-освіта в Україні: стан та перспективи. Інститут модернізації змісту освіти. (2022). URL: <https://imzo.gov.ua/stem-osvita/> (дата звернення 25.04.2024).
4. The sound of STEAM : Acoustics as the bridge between the arts and STEM / C. B. Goates, J. K. Whiting, M. L. Berardi, K. L. Gee, T. B. Neilsen URL : https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=gbfJVNgAAAAJ&citation_for_view=gbfJVNgAAAAJ:2osOgNQ5qMEC (дата звернення 25.04.2024).

Панченко Марія Русланівна,

*магістрантка 6М-Т групи спеціальності 014 Трудове навчання та технології
факультету технологічної і професійної освіти*

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Хоруженко Т. А.

ВИДИ ТРАДИЦІЙНИХ УКРАЇНСЬКИХ ПРИКРАС З БІСЕРУ

Останнім часом українці звернулися до своїх давніх культурних витоків та активно відновлюють народні традиції, зокрема реставрують історичні пам'ятки, організовують громадські ініціативи для збереження культурної спадщини, відновлюють традиційний

НАУКА ТА ОСВІТА В УМОВАХ ВІЙНИ:

Глухівський національний педагогічний
університет імені Олександра Довженка

1874 - 2024

національний одяг та прикраси. Особливо популярними у наш час стали старовинні прикраси з бісеру, які є важливим елементом традиційного українського вбрання. Тому майстрині під час виготовлення традиційних українських прикрас з бісеру відтворюють старовинні зразки та схеми. Відомі дизайнери вдало поєднують ці прикраси з одягом зі своїх колекцій, створюючи гармонійні образи. Метою статті є визначення видів традиційних українських прикрас з бісеру та вивчення їх конструкції, дослідження особливостей використання.

Дослідивши історію розвитку традиційних українських прикрас з бісеру, ми з'ясували, що вони були неодмінною частиною українського одягу з давніх часів, але справжній розквіт цього мистецтва плетіння відбувся у XVIII-XIX століттях. Прикраси з бісеру виконували дві основні функції — захисну та символічну. Одягнуті або прикріплені до одягу, вони захищали свого власника від негативного впливу та надавали йому позитивної енергії. Водночас, прикраси з бісеру були естетично привабливими, відволікали увагу від особистості власника. Обереги носилися безпосередньо на тілі, тоді як ті, що прикрашали одяг, мали своєрідне інформаційне значення, вказуючи на соціальний статус та майстерність господині. Більше того, жінка не могла вийти на вулицю без намиста, оскільки ця прикраса вважалася не лише елементом стилю, але й засобом захисту від негараздів та лихих чар [1].

Одним із найпопулярніших матеріалів для створення прикрас був бісер. Це дрібні намистинки зі скла, металу або пластмаси, які є унікальними за своїми художніми характеристиками. Бісер має чарівний блиск, широку палітру кольорів та різноманітні форми.

Українські народні бісерні прикраси мають вісімнадцять різноманітних варіантів просторового рішення, за якими їх виокремлюють у такі типи : монисто, гердан стрічковий, гердан стрічковий з підвісками, гердан розетковий, гердан кутовий, гердан хрещатий, гердан перетинчатий, силянка – комір однодільна, силянка – комір дводільна, силянка – комір зубчата, плетінка об'ємна, монисто обплетене, язик, квітка, котильон, кроватка, крайка [1]. Типи за деякими спільними ознаками об'єднують у проміжні між типологічними групами та типами ланки – так звані типологічні підгрупи : «гердани» та «силянки - коміри». Деякі прикраси не можна віднести до жодної з типологічних підгруп. Практично кожна українська жінка мала принаймні одну прикрасу з бісеру, серед яких найпопулярнішими були гердани, кризи, силянки, писані пацьорки та намиста [1].

Так, гердани набули особливої популярності серед населення у XVIII-XIX століттях, оскільки вони були вишуканими та чудово доповнювали традиційний український одяг. Гердан — шийна прикраса у вигляді смуги з кількох рядів бісеру. Смуги з'єднувалися спереду по центру під прямим кутом, іноді кут прикрашали монетою. Повсякденні гердани робилися тонкими й простими, а для особливих подій — ширші та зі складним візерунком. Спочатку ці прикраси надягали лише чоловіки, а згодом гердани почали доповнювати й жіночі образи. Найпоширенішою технікою виготовлення герданів було ткацтво на станку із використанням різнокольорового бісеру, за допомогою якого утворювався строкатий рослинний або геометричний орнамент. Нерідко бісерний виріб слугував атрибутом обрядового дійства чи забави.

Унікальною українською народною прикрасою було монисто – найпростіший варіант прикраси, що виготовлялася з керамічного або скляного бісеру, найпопулярнішим кольором якого був червоний — символ любові й невичерпної енергії. Іноді низки намиста доповнювали камінцями, дукачами й підвісками.

До підгрупи українських народних бісерних прикрас належать вироби у вигляді різної форми комірів. Народні назви цих прикрас – «низанки», «силянки», «силінки». Силянки (плетенки) — різнокольорові рівні смужки бісеру, що зав'язувалися ззаду на ший. Залежно від орнаменту вони мали оберегову функцію. За конструкцією силянка могла бути дводольна – широка спереду. Назва цього виробу походить від методу створення, тобто «силяти» – нанизувати на нитку. Носили силянки під шию, іноді поверх інших намист. Найпопулярнішими силянки – коміри були на Гуцульщині.

Найскладнішою у виконанні з усіх силянок – комірів була нагрудна прикраса, яку українські мистецтвознавці називають «кризою». Криза (кривулька) – прикраса-комір, яка плавно лягає на груди, плечі, а іноді і на спину. У ширину вона могла бути приблизно 20 см і складалася зі складної контрастної композиції, тримаючись ззаду на петлях чи гудзиках. Кризи були традиційною окрасою насамперед у лемків (Закарпатська область України).

Отже, традиційні прикраси з бісеру – це втілення національного колориту українського народу. Унікальні властивості бісерної сировини, особлива технологія роботи з нею, а також особливі лише для бісерних виробів художні властивості дозволяють виділити вироби з бісеру в окремий вид мистецтва. Кожен аксесуар відображає багатство української культури та має свою унікальну історію, тому прикраси з бісеру – це не просто аксесуари, вони втілюють в собі етнічний стиль українського народу. В умовах сьогодення за допомогою прикрас з бісеру можна створити свій унікальний образ, підкреслити свою індивідуальність та виразити любов до національної спадщини.

Список використаних джерел

1. Федорчук О. Українські народні прикраси з бісеру. Львів: Свічадо, 2007. 119 с.

Насоненко Ганна Василівна,
магістрантка ббМТ групи спеціальності 014 Середня освіта
факультету технологічної і професійної освіти
Науковий керівник: канд. пед. наук, ст. викладач Борисенко Н.А.

ВИВЧЕННЯ ТРАДИЦІЙ ВИПІКАННЯ КОРОВАЮ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГІЙ

Упродовж багатьох століть Україна проходила складний процес державотворення. Наше суспільство мало тривалий розвиток: від родового ладу до демократії. У боротьбі за власну незалежність сформувався винятковий народ з цікавими традиціями.

Нині Україна духовно відроджується, у зв'язку з цим гостро постає питання національної свідомості. Вона – основоположне поняття для кожної нації, оскільки виступає чинником єднання на базі низки ознак (мова, спільна історія, етнічне походження, культура, спільна економіка, традиції тощо). Українське суспільство самоідентифікується через спільну історію, вікові звичаї, зв'язок з природним середовищем, норми громадського життя.

Матеріальна народна культура українців пронизана звичаями звеличування хліба. Культ хліба у нашого народу відіграє особливу роль, він розкривається у світоглядних уявленнях, в обрядово-ритуальній сфері. Хліб виступає головним атрибутом будь-якої

обрядовості, проте найбільшого розмаїття та символічності набув у весільних обрядах.

В Україні коровай був відомий виключно як обрядовий весільний хліб, тоді як у деяких інших народів він нерідко міг використовуватися і поза обрядами. Коровай містив у собі значну магічну символіку, він слугував об'єднуючим елементом для всіх дій, з яких складався складний і різноманітний весільний обряд.

За українськими весільними традиціями на весілля випікали, крім найголовнішого короваю, ще багато різних весільних обрядових хлібів. Кожен з них використовувався для виконання конкретних дій у проведенні досить тривалого і багатоетапного обряду українського весілля. Однак коровай залишався основним традиційним весільним символом, без якого неможливо проводити головні обрядові дії. Весільний коровай використовувався при вчиненні таких важливих процесів, як благословення молодої пари, покриття нареченої, з'єднання двох родів в один загальний рід. Менш значущі, але необхідні ритуали супроводжувалися врученням інших весільних хлібів. Для запрошення гостей на весільне святкування використовувався калач, який ще називали шишкою або гусакom.

Відомий дослідник українських традицій М. Сумцов виокремив кілька релігійно-міфічних і побутових аспектів весільного короваю:

- коровай як предмет жертвоприношення богам;
- коровай як символ небесного подружжя сонця і місяця;
- коровай як символ нареченого і нареченої;
- коровай як символ добробуту [1].

Отже, весільний коровай має насичену символічну завантаженість.

Навчання старшокласників виготовленню кулінарних та кондитерських виробів здійснюється за програмою «Технології. 10-11 класи» шляхом опанування матеріалу обов'язково-вибіркового модуля «Кулінарія». Підготовка до такої діяльності здійснюється через систему спеціальних творчих пізнавальних завдань, рефератів, практичних робіт з оформлення готових страв, домашніх експериментів, проєктно-технологічну діяльність.

У процесі проєктно-технологічної діяльності здобувачі освіти на заняттях з кулінарії вчать бачити проблему, визначати цілі і планувати свої дії, здійснювати самоаналіз і рефлексію, представляти результати своєї діяльності у вигляді презентації або захисту проєкту, практично застосовувати знання у різних (не типових) ситуаціях, обирати, засвоювати та використовувати відповідні технології виготовлення продукту проєктування.

При вивченні навчального матеріалу, передбаченого програмою з кулінарії перед здобувачами освіти відкривається безліч можливостей у реалізації творчих задумів під час дослідження традиційних і сучасних технологій приготування кулінарних виробів.

Вважаємо цікавим об'єктом дослідження на уроках технологій вивчення традицій випікання короваїв на Сумщині. У сучасних умовах варто посилити інтерес старшокласників до вивчення маловідомих сторінок культурного життя українців та їхніх традицій, зокрема, зважаючи на місце розташування нашого закладу освіти, до випікання весільного короваю на Сумщині.

Коровай – обов'язковий атрибут українського весілля на Сумщині, відсутність короваю означала неповноцінність обряду. У народних прислів'ях та приказках теж присутній коровай. Людина через бідність або сирітство чи з інших причин, позбавлена весільного короваю, отримувала прізвисько «безкоровайна». Про людину, яка має особливе почуття власної гідності говорять: «Сидить, як коровай на весіллі».

Коровай — не лише смачна здоба, а перш за все, символ єднання двох і

народження нової сім'ї, символ благоденства й достатку. Хлібне зерно, яким обсипали молодят, – символ родючості і продовження людського роду.

До випікання короваю здавна ставилися дуже особливо та відповідально, це був так званий ритуал, який об'єднує певну систему обрядових дій. Традиція замішування та випікання весільного короваю сягає XVII століття, усі дії мали сприяти щастю і добробуту молодої пари. З покоління в покоління ця традиція передається бабусями, які знають всі секрети приготування та символи прикрас. Наприклад, на Сумщині вважається традицією випікати коровай тільки на перше весілля, для святкування другого шлюбу цей хліб вже не випікають.

Зазвичай випікання повинно проходити між 5-7 жінками-коровайницями, однією з них має бути хрещена мати молодого або молодої. Щоб подружжя жило щасливо, випікати дозволяється тільки одруженим та щасливим у шлюбі жінкам. Випікають коровай в обох родинах молодят.

Одним із носіїв традицій випікання коровай – цієї культурної спадщини Глухівщини – є Щастна Наталія Іванівна, 1947 року народження, мешканка села Полошки. Здавна у с. Полошки коровай оздоблювали парними пташками. З 80-х років XX століття набуло поширення оздоблення квітами. Коровай обов'язково мав вийти дуже здобний, солодкий і «добрий».

Отже, традиційні обряди українців – це символічні дії, що здійснюються колективно і з нагоди найважливіших родинних свят. Зокрема, у весільних обрядах відображаються звичаї родинних відносин, сформовані упродовж різних часів формування українського суспільства. Це яскраво свідчить про великі можливості формування національної свідомості сучасної молоді шляхом вивчення цих обрядів і їхньої символіки. У весільних звичаях відображені правові, морально-етичні, релігійно-християнські, релігійно-міфологічні погляди українського народу. Цінним джерелом для вивчення елементів обрядовості є коровай. У наш час відродження історії українського народу, духовності, його самобутньої культури вважаємо необхідним вивчення українських звичаїв і традицій шляхом дослідження особливостей випікання та оздоблення весільного короваю.

Список використаних джерел

1. Кушнірук І. Особливості випікання та символіка короваю, URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/12242061.pdf>

Онопрієнко Віктор Анатолійович,

магістрант групи ба М-Т спеціальності 015 Професійна освіта

факультет технологічної і професійної освіти

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Маринченко І.В.

РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ У ПРОЦЕСІ ВИГОТОВЛЕННЯ ВИРОБІВ З ДЕРЕВА

Складний і тривалий процес формування творчих здібностей дітей та учнівської молоді в позакласній роботі будується не лише на розумінні вчителями внутрішнього світу, індивідуальних особливостей учнів, а й на чіткому усвідомленні та оптимальному врахуванні ними, психологічних закономірностей функціонування і розвитку творчої особистості. Педагоги мають досконало володіти сучасними

досягненнями психолого-педагогічної науки про закономірності формування і розвитку творчої особистості, сучасними технологіями організації навчально-виховного процесу, що забезпечують розвиток творчих здібностей дітей, формування високого рівня розвитку їхньої творчої активності та здібностей.

Творчі здібності особистості науковці класифікують на загальні та спеціальні. Останні пов'язані з її певною діяльністю, зокрема: науковою, педагогічною, літературною тощо. Загальні не залежать від змісту діяльності особистості. Пошуки науковців з дослідження їх на даний час ще не завершено. При визначенні шляхів удосконалення розвитку загальних творчих здібностей учнів загальноосвітньої школи у процесі трудового навчання оперуємо результатами досліджень отриманих науковцями [1; 6, с. 74; 12; 14, с. 125-127; 15 та ін.].

Вважаємо, що ефективність розвитку загальних творчих здібностей учнів загальноосвітньої школи у процесі трудового навчання підвищиться, якщо навчальний процес буде реалізовуватися із врахуванням таких положень:

- учні загальноосвітньої школи у процесі трудового навчання опановуватимуть не тільки навчальну програму, а й розвиватимуть творчі здібності;

- творча особистість «...це креативна особистість, яка внаслідок впливу зовнішніх чинників набула необхідних для актуалізації творчого потенціалу додаткових мотивів, особистісних утворень, здібностей, що сприяють досягненню творчих результатів в одному чи декількох видах творчої діяльності» [14, с. 22];

- навчальний процес матиме репродуктивно-творчий або творчий (суб'єктивно-творчий) характер й відповідатиме вимогам розвиваючого навчання;

- розвиток творчих здібностей особистості відбуватиметься в діяльності у процесі якої вона керується системою притаманних їй мотивів;

- на заняттях, присвячених розвитку творчих здібностей учнів загально-освітньої школи створені умови для комфортного спілкування всім членам класного колективу чи групи, яка працює над реалізацією творчого проекту.

Для розвитку загальних творчих здібностей учнів загальноосвітньої школи в процесі трудового навчання пропонуємо використовувати:

- «Інтерактивні технології кооперативного навчання.
- Інтерактивні технології колективно-групового навчання.
- Технології ситуативного моделювання
- Технології опрацювання дискусійних питань» [8, с. 33].

Зазначені технології містять комбінації багатьох тренінгів, методів та прийомів, які реалізуються при виконанні творчих проектів й сприяють розвитку творчих здібностей учнів та збагаченню їхнього творчого потенціалу. Окрім того, вони забезпечують використання розгорнутої системи «...гнучких впливів на особистість, спрямованих на формування здатності до творчості...» [11, с. 333]. Для їхньої реалізації пропонуємо застосовувати «...системи спеціальних занять, під час яких створюються сприятливі психолого-педагогічні умови реалізації творчого потенціалу..., його розвитку й нагромадження, усвідомлення й рефлексивного аналізу прийомів творчої діяльності» [11, с. 335]. На цих заняттях для розвитку загальних творчих здібностей учнів пропонуємо впроваджувати творчі проекти. Проектно-технологічну діяльність учнів з їхньої реалізації слід класифікувати на «...етапи (стадії), які взаємопов'язані між собою і найефективніше розкривають послідовність розроблення та виконання проекту: організаційно-підготовчий, конструкторський, технологічний, заключний» [16, с. 368]. Такий підхід уможливить реалізовувати під час навчального процесу не всі етапи, а тільки ті, що мають суто творчий характер. Він сприятиме розширенню спектру творчих

проектів оскільки «...не ставить жорстких вимог до матеріально-технічної бази; дає можливість працювати з напівфантастичними проектами; надає великий простір для польоту творчої думки» [17, с. 157]. Учні можуть працювати над постановкою творчого завдання, розв'язком творчого завдання на рівні вербалізації (мовного опису), графічного ескізу, розумового експерименту та повної реалізації проекту.

Для розвитку творчих здібностей учнів у процесі трудового навчання з використанням інтерактивних технологій навчання варто практикувати такі творчі проекти:

- конструкторського характеру на: розв'язання різних конструкторських завдань, зокрема, розробку та вдосконалення конструкції виробу тощо;
- технологічного характеру: вибір технічних й технологічних особливостей виготовлення виробів, удосконалення технологічного процесу, вибір заготівки та раціонального методу її розмітки, розробку раціональної технології виготовлення виробу, вибір пристроїв та інструментів для технологічного процесу та його контролю тощо;
- графічного характеру на: розробку і читання робочих креслень технічних виробів та будівельних креслень тощо;
- художньо-конструкторського оздоблення виробів, розробка форми орнаменту, вибір способу оздоблення виробу тощо.

При впровадженні інтерактивних технологій кооперативного навчання учні залучатимуться до навчальної діяльності в парах, ротаційних трійках або четвірках, двоє – четверо – всі разом, карусель, робота в малих групах (діалог, синтез думок, спільний проект, пошук інформації, коло ідей), акваріум тощо. Розвиток загальних творчих здібностей учнів у процесі трудового навчання відбувається завдяки їхній співпраці в групах та в парах під час роботи над проектом. При такому підході учні досягають успіхів у навчанні та формуванні творчих здібностей взаємодіючи один з одним. Реалізації творчих проектів у процесі трудового навчання із використанням інтерактивних технологій кооперативного навчання сприятиме загальному розвитку учнів оскільки в них розвиваються просторове мислення, уява, відчуття гармонії, образотворчі навички, відчуття гарного смаку тощо. Завдяки їм докільля, явища та предмети викликать у учнів різноманітні відчуття через рецептори, зокрема, слухові, зорові та інші, а також сприятимуть розвитку їхніх творчих здібностей, як – от:

- швидко активізувати нові відомості в уже наявну систему знань;
- критично й творчо мислити;
- бачити вироби та процеси такими, які вони є й виділяти в них окремі особливості;
- легко генерувати ідеї;
- доопрацьовувати елементи або деталі виробів або технології для вдосконалення початкового задуму.

Упровадження інтерактивних технологій колективно-групового навчання в малих групах учнів, об'єднаних спільною навчальною метою уможливорює залучення їх до таких форм навчальної діяльності, як – от: обговорення проблеми в загальному колі, мікрофон, незакінчене речення, мозковий штурм, навчаючи – учись (кожен навчає кожного, броунівський рух), ажурна пилка, мозаїка, джиг – со, аналіз ситуації (case-метод), дерево рішень тощо. Такі дидактичні підходи забезпечують значні можливості для розвитку загальних творчих здібностей учнів. При такій організації навчального процесу вчитель керує розвитком творчих здібностей кожного учня опосередковано при виконанні групою творчого проекту. Використовуючи інтерактивні технології колективно-групового навчання в парах і малих групах учнів, об'єднаних спільною

навчальною метою у процесі трудового навчання педагог може ефективно розвивати в школярів загальні творчі здібності:

- вміння творчо працювати з різними інформаційними джерелами;
- досліджувати технологічну документацію;
- аналізувати та робити оцінку технологічних об'єктів;
- формувати творчу уяву;
- обирати оптимальні технологічні процеси, технічні засоби та трудові прийоми тощо.

При практикуванні технологій ситуативного моделювання школярі можуть залучаються до різних видів навчальної діяльності: симуляції або імітаційні ігри; спрощене судове слухання; громадське слухання; розігрування ситуацій за ролями (рольова гра, програвання сценки, драматизація) тощо. Завдання педагога полягає в підпорядкуванні гри конкретній дидактичній меті. Особливу увагу необхідно звертати на способи активзації розумової діяльності учнів, які забезпечують розвиток загальних творчих здібностей, зокрема при: формулюванні завдання, пов'язаного із ситуацією та у процесі його аналізу та пропозицій щодо його розв'язання. При реалізації технологій ситуативного моделювання у процесі трудового навчання особливу увагу потрібно звертати на розвиток індивідуальних творчих здібностей школярів оскільки через творчість в учнів проявляються їхні нахили та професійні інтереси. Практикування названих технологій уможливорює вибір та ефективність розвитку загальних творчих здібностей учнів, зокрема:

- вибір одного з альтернативних розв'язків проблеми до її перевірки;
- сприймання процесів, об'єктів в цілому без розподілу їх на компоненти;
- легке асоціювання віддалених об'єктів, процесів, понять;
- здатність пам'яті видавати необхідну інформацію в потрібний час;
- гнучкість мислення тощо.

Використання технологій опрацювання дискусійних питань дає можливість залучати учнів до таких видів навчальної діяльності, як: метод ПРЕС; займи позицію; зміни позицію; неперервна шкала думок (континуум, нескінченний ланцюжок); дискусій; дискусії в стилі телевізійного ток-шоу; оцінювальна дискусія; дебати тощо. Пропонуємо застосовувати їх за умови виникнення суперечливих питань або проблем, коли необхідно зайняти та аргументувати чітко обрану позицію. Реалізація зазначених технологій дає учням можливість у процесі трудового навчання формулювати й висловлювати власну думку з дискусійного питання аргументовано в чіткій та стислій формі. Отже, під час дискусійного обговорення шляхів реалізації творчого проекту учні мають широкі можливості для розвитку загальних творчих здібностей:

- застосувати навички, набуті при розв'язуванні певної задачі до розв'язку інших;
- уміння бачити проблему там, де її не помічають інші;
- згортати розумові операції шляхом заміни декількох понять одним й використовувати значні за обсягом в інформаційному плані поняття;
- користуватися інформаційно-комунікативними технологіями;
- продуктивної творчої діяльності тощо.

Висновки. Запропонований у даному дослідженні підхід до розвитку загальних творчих здібностей учнів загальноосвітньої школи в процесі трудового навчання шляхом використання інтерактивних технологій сприятиме удосконаленню: розвитку загальних творчих здібностей учнів для трудової діяльності в умовах інноваційного виробництва; навчального процесу шляхом активзації розумової діяльності учнів, яка

забезпечуватиме їхній розвиток і саморозвиток; оволодінню та використанню навичок та методів розв'язування творчих завдань.

У статті описано тільки окремий аспект проблеми розвитку загальних творчих здібностей учнів загальноосвітньої школи в процесі трудового навчання. Подальшу роботу в цьому напрямі бажано спрямувати на:

- створення в загальноосвітніх і позашкільних навчальних закладах сприятливих умов для формування та розвитку творчих здібностей учнів;
- використання раціональних методів і прийомів діагностики та розвитку творчих здібностей;
- запровадження ефективних форм і методів для розвитку творчих здібностей у навчально-виховному процесі.

Список використаних джерел

1. Альтшуллер Г. Найти идею: введение в теорию решения изобретательских задач / Г. Альтшуллер – Новосибирск: Наука, 1986. – 209 с.
2. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. Затверджений постановою Кабінету Міністрів України № 1392 від 23. 11. 2011 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
3. Ильин Е. Психология творчества, креативности, одаренности / Е. Ильин. – СПб. : Питер, 2012. – 448 с. : ил.
4. Кільдеров Д. Концептуальні підходи до розвитку трудового навчання: стан та перспективи / Д. Кільдеров // Трудова підготовка в рідній школі. – 2017. – №2. – С. 3 – 5.
5. Концепція профільного навчання в старшій школі. Наказ МОН України № 1456 від 21. 10. 2013 // Трудова підготовка в сучасній школі. – 2013. – № 10. – С. 2–10.
6. Лук А. Психология творчества / А. Лук. – М. : Наука, 1978. – 128 с.
7. Освітні технології: навч.-метод. посіб. / О. Пехота, А. Кіктенко, О. Любарська та ін. / За ред. О. Пехоти. – К. : А.С.К., 2004. – 256 с.
8. Пометун О. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посібн. / О. Пометун, Л. Пироженко. / За ред. О. Пометун. – К. : Видав-ництво А. С. К., 2004. – 192 с. : іл.
9. Психологічна енциклопедія / Автор упорядник О. Степанов. – К. : Академвидав, 2006. – 424 с.
10. Психологічне дослідження творчого потенціалу особистості: моно-графія / Авт. кол., наук. кер. В. Моляко. – К. : Педагогічна думка, 2008. – 208 с.
11. Психологія: Підручник / Ю. Трофімов, В. Рибалка, П. Гочарук та ін.; / За ред. Ю. Трофімова. – 5-те вид., стер. – К. : Либідь, 2005. – 560 с.
12. Рапацевич Е. Педагогика. Современная энциклопедия / Е. Рапацевич / Под общ. ред. А. Астахова. – Минск : Современная школа, 2010. – 720 с.
13. Рубинштейн С. Основы общей психологии / С. Рубинштейн. – СПб. : Питер, 2002. – 720 с. : ил.
14. Сисоєва С. Підготовка вчителя до формування творчої особистості учня / С. Сисоєва – К. : Поліграфкнига, 1996. – 406 с.
15. Творчество: теория, диагностика, технологии. Словарь-справочник / Под общ. ред. Т. Барышевой. – СПб. : Изд-во. ВВМ, 2014. – 380 с.
16. Теорія і методика навчання технологій: навчальний посібник / І. П. Андрощук, І. В. Андрощук, В. В. Бербець, О. В. Бялик та ін. / За заг. ред. О. М. Коберника. – Умань : ФОП Жовтий О. О., 2015. – 474 с.

17. Трудовая подготовка учащихся в межшкольных комбинатах: Психол. аспект / В. Моляко. Р. Пономарьова, Н. Литвинова и др.; / Под ред. В. Моляко. – К. : Рад. шк., 1988. – 168 с.
18. Упровадження допрофільної підготовки учнів загальноосвітніх навчальних закладів: методичні рекомендації МОН України // Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України № 19, 20, 21, жовтень 2008 р. – С. 3 – 9.
19. Щирбул О. Використання інноваційних підходів до вдосконалення змісту і методів підготовки студентів при вивченні ними дисципліни технічна творчість / О. Щирбул. // Наукові записки. – Випуск 11. – Серія : Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти. – Кропивницький : РВВ КДПУ імені В. Винниченка. – 2017. – С. 162–164.

Толкачов Іван Миколайович,

*магістрант ббМ-Т групи, спеціальності 011 Освітні / Педагогічні науки
факультету технологічної і професійної освіти*

Науковий керівник: канд. пед. наук, ст. викладач Дещенко О.М.

ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНІХ ЗДІБНОСТЕЙ СТАРШОКЛАСНИКІВ У ПРОЦЕСІ ВИГОТОВЛЕННЯ КУМАНЦЯ

У кожної людини є вроджені природні задатки. Виготовлення куманця, традиційно українського посуду, може бути не лише цікавим а й корисним практичним заняттям для старшокласників, та посприяти розвитку художніх здібностей. Багато залежить від того, хто опиниться поруч із учнями, коли вони робитимуть перші кроки у складний та багатогранний світ мистецтва. Особистість учителя технологій настановлює на проблему пошука, і у процесі виготовлення розвивати художні особливості кожної особистості.

Художні здібності мають важливе значення для всебічного розвитку особистості. У процесі створення виробу формуються спостережливість, просторова уява, окомір, дрібна моторика, естетичне сприйняття, художній смак, творчі здібності тощо. Одним з головних завдань вчителя технології є виявлення і максимальний розвиток творчого і духовного потенціалу старшокласника.

В літературних джерелах можна знайти різні тлумачення таких понять як «декоративно-прикладне мистецтво» (останнім часом новомодним стало «декоративно-ужитковим»), «ремесло», «промисел», тощо. Так, В. Горленко і О. Боряк змішують поняття ремесла і промислу, вважають їх складовою частиною декоративно-прикладного мистецтва [3]. С.А.Антонович декоративно-прикладне мистецтво, поряд з монументально-декоративним, оформлювальним і театральним-декоративним, вважає складовою частиною декоративного мистецтва [1]. Аналіз літературних джерел переконав нас у тому, що найбільш ґрунтований аналіз цієї проблеми проведено у дисертаційному дослідженні В. Д. Мусієнка [2]. Автор дає наступні визначення вищезгаданих понять, які ми беремо за основу у контексті нашої роботи

Розвивати художні здібності можна по-різному. Окремі учні (обдаровані) переважно самостійно тренують свої задатки, щоб їх розвивати треба надихати на ті чи інші технології виконання та давати можливості на самостійний вибір шляху розвитку. Інших треба ціленаправлено штовхати змушувати до виконання.

Виконання художніх виробів з деревини було розвинуто з давен. Кожен регіон славився своєю місцевою технологією оздоблення куманця, матеріалом виготовлення масштабом та формами.

У більшості випадків це досліджували і зберігали народні майсти. На нашому факультеті цією проблемою опікувався заслужений майстер Ігор Білевіч.

Він наголошував, що треба себе знайти у різноманітті народних художніх виробів, поцікавитись їх історією, технологією виконання та додати свій погляд (щось від себе).

Морфологічна класифікація художнього деревообробництва ґрунтується на функціональних принципах декоративно-прикладного мистецтва. Художня обробка дерева як найширша галузь і вид декоративно-прикладного мистецтва поділяється на технічні підвиди: різьблення, токарство, художнє столярство, бондарство і теслярство.

Усі вироби з деревини поділяють на групи:

- архітектурне оздоблення;
- хатнє обладнання й меблі;
- знаряддя праці, предмети господарського призначення;
- посуд, начиння;
- транспортні засоби і предмети упряжі;
- культові й обрядові предмети;
- музичні народні інструменти;
- прикраси та особисті речі;
- дитячі іграшки й «мороки».

За способом виготовлення вироби та сувеніри поділяються на:

- столярні;
- точені;
- довбані;
- плетені,
- вирізні;
- випилювані;
- пресовані;
- штамповані;
- комбіновані та інші.

За способом декорування поділяються на:

- мальовані;
- різьблені;
- випалені штампом; аплікаційні;
- мозаїчні (інкрустація, інтарсія, маркетрі);
- шовкографічні (фотошаблонний друк);
- гравійовані;
- димлені;
- обпалені та інші.

За способом покриття поділяються на :

- восковані;
- промащені;
- з лакофарбовим покриттям;
- комбіновані;
- без покриття.

Виготовлення куманця у старшокласників потребує ретельного та точного виконання дрібних рухів руками, що сприяє розвитку дрібної моторики та координації. Це може бути особливо корисно для учнів, які відчувають труднощі з письмом, малюванням або іншими завданнями, які потребують точності рук, дає можливість старшокласникам проявити свою творчість та уяву. Вони можуть вибрати кольори, візерунки та матеріали для свого куманця, а також придумати його історію та призначення.

Куманець є частиною української народної культури, тому його виготовлення може допомогти старшокласникам дізнатися більше про традиції та звичаї своєї місцевості. Це може викликати у них почуття гордості за свою спадщину та зацікавити їх вивченням інших аспектів української культури. Загалом, виготовлення куманця може бути цінним досвідом для старшокласників, який допоможе їм розвинути свої художні здібності, а також дізнатися більше про українську культуру та традиції.

Список використаної літератури

1. Антонович С.А., Захарчук-Чугай Р.В., Станкевич М.Е. Декоративноприкладне мистецтво. – Львів: Світ, 1993. – 272 с.
2. Мусієнко В.Д., Захарченко Р.О., Сидоренко В.К., Тхоржевський Д.О. Прилучення учнів до національної культури у процесі трудового навчання. – К.: УДПУ, ім.М.П.Драгоманова, 1997. – 122 с. 7
3. Українська минувшина: Ілюстрований етнографічний довідник / А.П.Пономарьов, Л.Ф.Артюх, Т.В.Косьміна та ін. – К.: Либідь, 1994. – 256 с.

Кізя Олексій Сергійович,

магістрант ббМ-Т групи спеціальності 014 Середня освіта (Трудове навчання та технології) факультету технологічної і професійної освіти

Науковий керівник: канд. пед. наук, ст. викладач Марченко С.С.

ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГІЇ В СТАРШІЙ ШКОЛІ

Креативність є однією з найважливіших компетентностей, яку повинен опанувати здобувач освіти у процесі навчання в закладі середньої освіти.

Креативність проявляється як кмітливість, тобто здатність досягати мети, знаходити вихід з непередбачуваної ситуації, використовуючи предмети й обставини незвичайним способом. У широкому розумінні слова креативність – нетривіальне й дотепне розв'язання проблеми [3].

Креативність людини формується протягом усього життя, однак починати розвивати дану компетентність необхідно з дитинства. Якщо не розвивати креативність у процесі навчання в школі, то при освоєнні інтелектуально складних професій у майбутньому в особистості можуть виникнути проблеми з опануванням знань на високому рівні. Це приводить до того, що людині важко виконувати інтелектуальну діяльність на високому рівні. Технологія є одним із предметів, який найбільшою мірою сприяє формуванню креативності учнів в закладі середньої освіти [4].

Технологія являє собою компонентну дисципліну, побудовану за модульною системою. Вчителі можуть міняти робочі програми залежно від можливостей школи й потреб учнів. Так, до вивчення «Технології» (рівень стандарту) в 10 – 11 класах можуть бути включені наступні модулі: «Дизайн предметів інтер'єру», «Техніки декоративно-

ужиткового мистецтва», «Дизайн сучасного одягу», «Краса та здоров'я», «Кулінарія», «Ландшафтний дизайн», «Основи підприємницької діяльності», «Основи автоматики і робототехніки», «Комп'ютерне проєктування», «Креслення» [2].

Для розвитку креативності в процесі навчання необхідно створювати спеціальні умови, щоб викликати в здобувачів освіти потрібні заплановані зміни у свідомості, мисленні, поведінці й відносинах.

Однією з таких умов є врахування інтересів учнів при їхньому поділі за групами. Унікальність технології, як шкільного предмета, полягає в тому, що в межах однієї школи, можуть бути вибрані різні модулі. Кожна школа самостійно вирішує, як реалізувати навчальну програму. Однак не дивлячись на наявність різних напрямків, у багатьох школах учням не надається можливості вибору, чим вони будуть займатися на уроках технології. У сучасних школах на уроках технології переважає гендерний поділ: наприклад, хлопчики вивчають обробку деревини, дівчата – кулінарію. На наш погляд такий поділ у корені є не вірним. Якщо предмет не цікавий учневі, то він не буде проявляти прагнення в його вивченні. У цьому випадку учень буде виконувати роботу «аби тільки здати».

Підгрупи усередині класу для вивчення технології повинні ділитися не за гендерною ознакою, а за нахилами та інтересами. Кожний учень повинен сам вибирати напрямок своєї діяльності на уроках технологій, із запропонованих школою. Такий підхід, на наш погляд, підвищить мотивацію учнів, зробить процес навчання більш ефективним, а значить і посприє розвитку креативності.

Відзначимо, що в деяких школах уже є можливість перейти з однієї групи в іншу. Якщо дівчинці цікавіше збирати роботів, а хлопчик прагне навчитися готувати, досить написати заяву й перевестися.

Для формування креативності необхідно використовувати творчі методи. Такі методи передбачають, що в діяльності учнів переважає пошуковий, творчий характер. До цих методів можна віднести:

- проблемний виклад матеріалу;
- частково-пошуковий метод;
- науково-дослідні методи [1].

Дані групи методів припускають постановку й розв'язок проблемних ситуацій. Таким чином, сам учень у процесі вирішення практичних і теоретичних завдань здобуває нові знання, вміння і навички.

Великими можливостями для формування креативного мислення учнів відіграє виконання ними творчих проєктів, які організовуються в межах освітнього процесу. Основна мета роботи над проєктами – не просто зробити й здати виріб, а навчитися планувати свою діяльність на всіх етапах роботи, починаючи від задуму і закінчуючи презентацією готового продукту. Ця робота може передбачати: збір інформації, підготовку матеріалів, усвідомлення, як з ними працювати, скільки часу потрібно витратити і як побудувати процес ефективніше. З цього випливає, що саме проєктна діяльність є одним з основних методів розвитку креативності учнів.

Проєктна робота сприяє розвитку творчих здібностей здобувачів освіти. При виконанні проєктів слід починати з формування оригінальної ідеї. Наприкінці роботи може бути створений новий творчий продукт, який буде цінний тим, що представляє унікальне бачення світу, властиве конкретній особистості. У творчому проєкті креативність підвищується шляхом розширення простору можливостей під час обговорення різних варіантів проєкту, пропонує учнями [1].

Відзначимо, що креативність – індивідуальна характеристика кожної окремої

особистості, тому, щоб досягти найкращих результатів у розвитку креативності учнів необхідне застосування індивідуально орієнтованого підходу на уроках технології. При такому підході в процесі навчання враховуються індивідуальні особливості кожного учня.

Вище, ми вже говорили про те, як важливо враховувати інтереси здобувачів освіти. Так, на уроках технологій окремі учні проявляють підвищений інтерес до техніки, моделювання або декоративно-ужиткового мистецтва. Щоб задовольнити ці потреби, вони починають самостійно виконувати привабливу для них роботу. Учитель технології, підтримуючи схильність учнів до занять проєктною діяльністю консультує їх, надає необхідну допомогу [4].

Таким чином, на уроках технологій формується нестандартне мислення, розвивається уява. Коли учень освоює яку-небудь технологію, важливий сам процес, а не результат. Тому що навіть прості рішення (вибрати колір, розмір або матеріал для виготовлення) впливають на розвиток креативності. Однак, щоб процес формування креативності здійснювався більш успішно необхідно дотримання ряду умов:

1. надання можливості учням вибирати напрямок діяльності на уроках технології (робототехніка, ведення домогосподарства, деревообробка, дизайн тощо) з тих, що готова запропонувати школа;
2. використання на уроках творчих методів;
3. застосування індивідуально орієнтованого підходу;
4. правильна організація науково-дослідної й проєктної діяльності учнів.

Список використаних джерел

1. Методика трудового навчання. Проектна технологія навчання: Навчально-методичний посібник до виконання практичних робіт для студентів спеціальності «Середня освіта. Трудове навчання та технології». Чернігів: ЧНПУ імені Т.Г. Шевченка. 2017. 88 с.
2. Навчальна програма. Технології 10 – 11 класи (рівень стандарту) / редактор Терещук А. І. 2017.
3. Позняк Т.М. Розвиток креативних здібностей особистості. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. Сер. : Психологічні науки. 2013. Вип.114. С.161-166
4. Сологуб А. Технологія креативного навчання. *Зауч.* 2005. № 28. С. 22.

Чумаков Микола Васильович,

магістрант 66М-Т групи спеціальності 014 Середня освіта (Трудове навчання та технології) факультету технологічної і професійної освіти

Науковий керівник: канд. пед. наук, ст. викладач Марченко С.С.

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ СТАРШОКЛАСНИКІВ НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГІЇ

Одним з найважливіших завдань системи освіти на сьогоднішні є не тільки навчити людину, сформувати в неї знання, але й розвинути в неї творче мислення, навчити застосовувати ці знання в практичній діяльності. І це правильно, адже знання законів математики й фізики безглузді, якщо їх не можна застосувати на практиці. Крім того, люди, що володіють творчими здібностями, легше знаходять своє місце в житті. Вони стають ініціативними, заповзятливими фахівцями, займають високі посади на виробництві, у науці або бізнесі, приносять більше користі суспільству [1].

НАУКА ТА ОСВІТА В УМОВАХ ВІЙНИ:

Глухівський національний педагогічний
університет імені Олександра Довженка

1874 - 2024

Але тут з'являється інша проблема. Якщо знання можна просто «зазубрити», як бути з умінням застосувати їх на практиці? Які методи потрібно застосовувати для розвитку в учнів творчих здібностей?

Вчителю при організації освітнього процесу важливо пам'ятати, що безталанних дітей немає, є ті, які не знайшли свої сильні сторони й потрібно допомогти їм виявити їх. Саме тому, важливо створити для учнів ту атмосферу, де вони прагнули б проявляти свої творчі здібності [3].

Для цього потрібно, по-перше, забезпечити їм простір для реалізації своїх ідей. У школі необхідно обладнати майстерні усіма необхідними інструментами для творчості. Тому що, не повинно виникати ситуацій, щоб учень зіштовхнувся з неможливістю втілити в життя свої ідеї. Різноманітних інструментів, обладнання та матеріалів повинно бути досить і всі вони повинні перебувати в доброму стані.

По-друге, у колективі повинна бути дружня атмосфера. Ніщо не губить будь-які творчі починання так, як критика у свою адресу. Тому дуже важливо вміти виявляти й припиняти будь-які конфлікти в колективі. Крім того, не всі діти мають самовпевненість і можуть швидко втілювати свої ідеї в життя. Деякі бояться бути осміяними або обляганими. Важливо вчасно виявити таку дитину й допомогти їй, захистивши від зовнішніх небезпек. Іноді допомагає наснажлива промова, іноді досить пересадити у відокремлений куточок. Але не тільки учні можуть внести розбрат у колектив, на це здатний і сам учитель. Потрібно ставитися до всіх учнів однаково, не заводити серед них улюбленців або ізгоїв. Намагатися якнайменше критикувати роботи, не порушуючи тим самим внутрішній настрій учня. Не всі прояви творчості нам подобаються й не всі ухваляються нами. Але це не означає, що вони не мають право на життя. Тому важливо ставитися з розумінням до виробів учнів, намагатися підтримати їх і спробувати направити в потрібну сторону.

По-третє, сам учитель повинен бути не тільки наставником і розпорядником обладнання та матеріалів, але й подавати приклад. Вчитель повинен вміти грамотно й цікаво доносити інформацію, пропонувані теми проєктів повинні відрізнятися креативом. В майстерні повинні бути розміщені грамоти та кращі роботи здобувачів освіти. Дивлячись на які у дітей повинні з'являтися враження, що їх робили справжні майстри, а не звичайні учні. Саме таким повинен бути справжній учитель технології, який вміє створювати креативні ідеї та допомагати втілювати їх у життя [4].

Для розвитку творчих здібностей учням необхідно створити можливості для творчості. Для цього відмінно підійде виконання творчих проєктів. Суть даного методу полягає в створенні виробу на запропоновану тематику. Хоч це й звучить просто, у реальності все набагато складніше. Для початку потрібно визначитися з темою. Вона повинна зацікавити якнайбільше учнів. Тут нам допоможуть методи створення креативних ідей [2].

Перший з них – добре відомий мозковий штурм. Його особливість полягає в тому, що будь-яка людина з колективу може запропонувати ідею, якою б абсурдною вона не була. Потім усі ідеї записуються і йде голосування за кращу з них. У такий спосіб група вибирає ту ідею, яка влаштує більшість. Під час проведення мозкового штурму важливо не критикувати ідеї й не поглиблюватися в деталі. Тут важлива кількість, а не якість.

Другий – конференція ідей. Її суть полягає в тому, що кожний може висловити свою ідею, а інші шукають у ній позитивні сторони. Особливість даного методу полягає в тому, що дозволена тільки позитивна критика, тому потрібно оцінити атмосферу в колективі, перш ніж застосовувати цей метод. Якщо в класі не доброзичлива атмосфера, то варто втриматися від застосування даного методу. Якщо ж клас дружний і всі

спокійно можуть віднести до чужих ідей, то за допомогою конференції ідей можна легко придумати цікаву тему для творчого проєкту.

Третій метод – запропонувати учням теми на вибір. Тут головними є творчі здібності вчителя й уміння зрозуміти, які теми будуть цікаві класу. При застосуванні даного методу потрібно всіма силами намагатися уникати ситуацій, у яких учням не сподобається жодна із запропонованих ідей.

Ну й нарешті, можна показати готові вироби й запропонувати учням зробити щось подібне або якимось поліпшити їх. Тут важливо звернути увагу на рівень навичок дітей, чи під силу це їм.

Після вибору теми слід переходити до наступного пункту – реалізації ідей у життя. Тут потрібно бути особливо уважним, тому що існує відразу кілька небезпек.

По-перше, техніка безпеки. Необхідно на кожному уроці перед початком роботи розповідати про техніку безпеки, адже багато дітей зневажають її, можуть гратися з інструментами або гострими предметами. Тому важливо стежити не тільки за емоційною атмосферою в колективі, але й за фізичною безпекою.

По-друге, емоційний стан учнів. Тут існує безліч побоювань. Якщо учень зіштовхнувся із труднощами під час реалізації проєкту, потрібно допомогти йому. Наприклад, показати готові варіанти, запропонувати взяти якісь елементи від них, або дати різні нові ідеї, щодо внесення змін до виробу. Важливо намагатися уникати критики, адже вона може скувати дитину або знизити мотивацію.

Якщо в учня щось не виходить, вчитель може виступити консультантом. Можна також просто поговорити з дитиною про те, що саме він робить. Попросите його розповісти, що його зацікавило в проєкті, як це може бути реалізоване.. Вчителю потрібно задавати якнайбільше навідних питань, адже відповіді на них можуть дати нові ідеї та сприяти розвитку творчих здібностей. Також для створення творчої атмосфери можна включити фонову музику, яка сприятиме підняттю настрою й внутрішньому розслабленню.

Учитель повинен виступати чуйним спостерігачем і намагатися якнайменше втручатися в процес створення творчого проєкту, лише зрідка направляючи учнів у потрібну сторону своєю невидимою рукою.

Після уроку необхідно закріпити інформацію. Можна дати дітям проєкти додому на доопрацювання, нагадавши їм про техніку безпеки; можна запропонувати зробити щось подібне самостійно. Важливо, щоб у дітей було бажання займатися творчістю в позаурочний час. Потрібно всіляко заохочувати учнів до цього.

На олімпіадах та виставках здобувачі освіти можуть представити свої творчі проєкти й отримати за це винагороди. Потрібно виявляти дітей, у яких є зацікавленість до творчості та залучати їх до різних позакласних і позашкільних заходів. Усе це є непоганим мотиватором.

Також можна відмітити, що далеко не у всіх людей розвинене творче мислення. Комусь ближче репродуктивна діяльність на заняттях, ніж спроби винайти щось нове. Урок технології потрібний саме для того, щоб розпізнати в дітях їхні здібності й розвивати їх. Хтось прагне спробувати щось нове, неординарне, і потрібно допомогти йому в цьому, давши пару цікавих ідей. Інші прагнуть навчитися виготовляти якісні речі, які вже винайдені, і потрібно дати йому готові приклади й допомогти набити руку. Кожна людина в цьому плані унікальна. Завдання вчителя технологій – визначити цю унікальність і вказати шлях до її розвитку, а це не просто.

На нашу думку, немає універсального рецепта, як з будь-якої дитини створити генія з мільйоном нових ідей. Важливий у першу чергу особистий підхід і вміння діяти

виходячи із конкретної ситуації.

Список використаних джерел

1. Бурлуцька О.І. Розвиток творчих здібностей учнів на уроках трудового навчання: методичний посібник. Кам'янець-Подільський, 2017. 54 с.
2. Слюсаренко, Н. В. Розвиток творчих здібностей учнів на уроках трудового навчання. *Педагогічний альманах* : зб. наук. праць / редкол. : В. В. Кузьменко (голова) та ін. Херсон : КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2013. Вип. 18. С. 32-37.
3. Фурман А. В. Методика застосування проблемних ситуацій на уроці. *Проблемні ситуації в навчанні*. Київ, 1991. С. 67–72.
4. Чепіль М. М., Дудник Н.З. Педагогічні технології : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2012. 224 с.

Внучков Богдан Валерійович,

магістрант баМ-Т групи спеціальності 014 Середня освіта (Трудове навчання та технології) факультету технологічної і професійної освіти

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Зінченко В.П.

ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS СТАРШОКЛАСНИКІВ НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГІЙ

Посилення глобалізаційних процесів у світі загострює проблему підготовки особистостей нової формації, професійний рівень яких відповідав би європейським стандартам та вимогам ринку праці [1].

Soft skills - це навички міжособистісного спілкування, комунікації, роботи в команді, креативності, вміння приймати рішення та інші навички, які допомагають людині успішно функціонувати в сучасному суспільстві.

Вони є важливими як у навчанні, так і в різних аспектах життя. Ось деякі з найбільш важливих аспектів значення soft skills:

Комунікація: Soft skills допомагають у покращенні навичок спілкування, вмінні ефективно висловлювати свої думки та слухати інших. Це важливо як у навчанні, так і в роботі, де спілкування з колегами та клієнтами є ключовим.

Лідерство: Soft skills допомагають розвивати лідерські якості, такі як спроможність мотивувати та керувати групою, приймати важливі рішення та вести проекти до успішного завершення.

Творчість та інновації: Soft skills сприяють розвитку творчих здібностей та здатності думати нестандартно, що може бути корисним у вирішенні проблем та розв'язанні складних завдань.

Емоційний інтелект: Soft skills допомагають розвивати емоційний інтелект, що включає в себе усвідомлення власних емоцій, уміння керувати ними та розуміння емоцій інших людей.

Конфліктні ситуації: Soft skills допомагають вирішувати конфлікти та сприяють побудові позитивних відносин з іншими людьми.

Усі ці аспекти soft skills важливі як у навчанні, де вони допомагають учнім успішно взаємодіяти з однокласниками та вчителями, так і в роботі та особистому житті, де вони сприяють розвитку успішних відносин та досягненню поставлених цілей.

Формування soft skills у старшокласників на уроках технологій може бути дуже ефективним, оскільки ці навички можна розвивати через практичну діяльність, співпрацю в групах та проектну роботу.

Один з способів формування soft skills на уроках технологій - це проведення групових проектів, під час яких учні повинні співпрацювати, розподіляти обов'язки, обговорювати і приймати спільні рішення. Це допомагає розвивати навички комунікації, співпраці, лідерства та взаємодії з іншими людьми. Це може бути створенням власних дизайнів, виробів або робота над інноваційними розробками.

Також з метою формування Soft Skills на уроках технологій доцільно використовувати різноманітні методи навчання, які сприяють розвитку креативності та критичного мислення учнів. Наприклад, вирішення складних завдань, розв'язування проблем, створення проектів або винаходів може допомогти учням розвивати навички прийняття рішень, аналізу та творчого мислення [2].

Розвиток креативності та критичного мислення учнів у процесі трудового навчання є дуже важливим, оскільки ці навички допомагають учням стати більш самостійними, творчими та аналітичними в рішенні проблемних ситуацій.

Крім того, важливо створити на уроках технологій атмосферу взаємопідтримки, довіри та взаєморозуміння, що сприятиме розвитку соціальних навичок учнів. Вчителі можуть також використовувати різні тренінги, рольові ігри, та інші методи для розвитку soft skills учнів.

Формуванню м'яких навичок сприяє впровадження на уроках елементів взаємоконтролю, взаєонавчання, взаємооцінювання.

Таким чином, формування soft skills на уроках технологій може бути дуже ефективним шляхом підготовки учнів до життя в сучасному суспільстві, де важливо вміти ефективно спілкуватися, працювати в команді та приймати рішення.

Список використаних джерел

1. Ракітянська Л.М. SOFT SKILLS – затребувані навички XXI століття . URL: <https://api.dspace.khadi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/3a883105-b932-433c-9b83-7aaaaa6cc7c7/content> (Дата звернення 05.04.2024)
2. . Гарага А. В. Формування «soft skills» студентів університету – перспективний напрямок підвищення якості вищої освіти. *Економічний вісник університету. Збірник наукових праць учених та аспірантів*. 2020. Випуск 47. С. 46–52.

Кожедуб Олександр Васильович,

магістрант баМ-Т групи спеціальності 014 Середня освіта (Трудове навчання та технології) факультету технологічної і професійної освіти

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Зінченко В.П.

ВПРОВАДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕС ВИВЧЕННЯ ОБОВ'ЯЗКОВО-ВИБІРКОВОГО МОДУЛЯ «ОСНОВИ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ»

Перед освітою сьогодні стоять нові завдання – створення сучасних інформаційних технологій навчання, розвиток в учнівській молоді прагнення до знань [1].

Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) відкривають безліч можливостей для вдосконалення освітнього процесу. Деякі з найважливіших можливостей використання ІКТ у освіті містять:

НАУКА ТА ОСВІТА В УМОВАХ ВІЙНИ:

Глухівський національний педагогічний
університет імені Олександра Довженка

Забезпечення доступу до навчальних ресурсів: ІКТ дозволяють учням та вчителям отримувати доступ до широкого спектру навчальних матеріалів, від відеоуроків до електронних підручників, що допомагає збагатити навчальний процес.

Підвищення зацікавленості учнів: Використання інтерактивних вправ, відео та ігор може зробити навчання цікавішим та захоплюючим для учнів, сприяючи їхньому кращому засвоєнню матеріалу.

Забезпечення індивідуалізованого навчання: ІКТ дозволяють створювати персоналізовані навчальні програми, враховуючи потреби та інтереси кожного учня, що сприяє ефективнішому навчанню.

Розвиток критичного мислення та творчих навичок: Використання ІКТ може сприяти розвитку критичного мислення, аналітичних та творчих навичок учнів, оскільки вони змушені розв'язувати завдання та проблеми, використовуючи нові технології.

Забезпечення співпраці та комунікації: ІКТ дозволяють учням спілкуватися та співпрацювати один з одним, навіть якщо вони знаходяться на великій відстані, що розвиває навички комунікації та співпраці.

Загалом, використання ІКТ у навчальному процесі може значно покращити якість освіти, зробити навчання більш ефективним та захоплюючим для учнів, а також підготувати їх до життя в цифровому суспільстві.

Впровадження інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у процес вивчення обов'язково-вибіркового модуля «Основи підприємницької діяльності» може значно збагатити навчальний процес та покращити якість освіти.

Методи використання ІКТ у цьому модулі можуть включати:

Використання відеоуроків та інтерактивних презентацій для пояснення ключових понять та концепцій підприємництва. Це допоможе учням краще зрозуміти матеріал і запам'ятати його.

Використання веб-семінарів або віртуальних лекцій для спілкування з експертами у галузі підприємництва та відповіді на питання учнів. Це дозволить учням отримати практичні поради та інсайти від професіоналів.

Використання онлайн курсів та платформ для самостійного вивчення тем, які цікавлять учнів або для поглиблення знань у певних аспектах підприємництва.

Використання віртуальних бізнес-ігор або симуляцій для моделювання реальних ситуацій у підприємницькій діяльності та розвитку стратегічного мислення.

Створення власних проєктів або бізнес-планів за допомогою спеціалізованих програм та онлайн інструментів [2].

Впровадження ІКТ у вивчення модуля «Основи підприємницької діяльності» може допомогти учням здобути практичні навички та знання, які їм знадобляться у майбутньому у сфері підприємництва. Такий підхід сприятиме їхньому професійному розвитку та підготовці до ринку праці.

Формування цифрової компетентності учнів є надзвичайно важливим у сучасному світі, де технології відіграють дедалі більшу роль у різних аспектах життя. Ось деякі аспекти, які підкреслюють важливість цифрової компетентності учнів:

Готовність до цифрового суспільства: Учні, які володіють цифровими навичками та розуміють принципи роботи з технологіями, будуть краще підготовлені до життя в цифровому суспільстві, де вони зустрічатимуться з різноманітними цифровими викликами та можливостями.

Підвищення конкурентоспроможності на ринку праці: Робочий ринок швидко змінюється, і компанії все більше цінують спеціалістів з цифровими навичками. Формування цифрової компетентності учнів допоможе їм знайти роботу та просуватися у кар'єрі.

Розвиток критичного мислення та проблемного мислення: Володіння цифровими навичками сприяє розвитку критичного мислення, аналітичних та проблемних навичок учнів, оскільки вони повинні аналізувати інформацію, приймати рішення та розв'язувати завдання.

Покращення навчання та викладання: Використання цифрових технологій у навчанні може зробити процес навчання більш ефективним, захоплюючим та інтерактивним для учнів та вчителів.

Збереження та обробка інформації: Цифрові навички допомагають учням ефективно зберігати, організовувати та обробляти інформацію, що є важливим у навчанні та в повсякденному житті.

Отже, формування цифрової компетентності учнів є ключовим завданням сучасної освіти, оскільки вона допомагає підготувати молодше покоління до успішного функціонування в цифровому суспільстві та розвиває їхні потенційні можливості.

Список використаних джерел

1. Торубара О.М., Є.О. Клейно Є.О. Специфіка застосування персонального комп'ютера у навчальній діяльності позашкільних закладів. *Наукові записки. Серія: педагогіка*. 2016. №2. с. 56-62.

2. Савченко І. Інформаційно-комунікаційні технології як ефективний інструмент реалізації інноваційних педагогічних ідей у практику навчально-виховного процесу ПТНЗ. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2014. №1. с. 68-79.

Красніков Андрій Олександрович,

магістрант баМ-Т групи спеціальності 014 Середня освіта (Трудове навчання та технології) факультету технологічної і професійної освіти

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Зінченко В.П.

РОЗВИТОК ПРОСТОРОВОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ОБОВ'ЯЗКОВО-ВИБІРКОВОГО МОДУЛЯ «КРЕСЛЕННЯ»

Проблема розвитку просторового мислення актуальна тим, що цей процес є невід'ємним компонентом інтелектуальної діяльності людини, її поведінки загалом. В останні роки все частіше ставиться проблема ролі просторової уяви та мислення у розвитку учнів, про визначення сутності психологічних механізмів цього феномену, оскільки її розвиток тісно пов'язаний з інтелектом людини[1].

Просторове мислення є важливим когнітивним процесом, який дозволяє нам уявляти, розуміти та маніпулювати тривимірними об'єктами та просторами. Ось деякі аспекти сутності та значення просторового мислення:

Уява та уявлення: Просторове мислення дозволяє нам уявляти об'єкти та простори у тривимірному вигляді, навіть коли ми працюємо з ними у двовимірному середовищі, наприклад, на площині креслення або на екрані комп'ютера.

Орієнтація у просторі: Просторове мислення допомагає нам розуміти взаємовідношення між об'єктами та їх положення у просторі, що є важливим для навігації, орієнтації та розв'язання просторових завдань.

Конструювання та дизайн: Просторове мислення важливо для конструювання та дизайну об'єктів, будівель, машин та інших тривимірних структур. Воно допомагає уявляти, як об'єкти взаємодіють у просторі та як можна їх оптимізувати.

Математичні навички: Просторове мислення пов'язане з розвитком математичних навичок, таких як розуміння геометрії, відносин між фігурами, об'ємами та площами, а також розв'язання просторових задач.

Креативність та інновації: Просторове мислення сприяє розвитку креативності та інноваційних здібностей, оскільки воно дозволяє нам думати нестандартно та шукати нові, оригінальні рішення для проблем.

Загалом, просторове мислення відіграє важливу роль у нашому повсякденному житті, навчанні, роботі та творчості. Воно допомагає нам краще розуміти та взаємодіяти з тривимірним світом навколо нас та розвивати наші когнітивні та творчі здібності.

Вивчення обов'язково-вибіркового модуля «Креслення» може відігравати важливу роль у розвитку просторового мислення учнів. Просторове мислення - це здатність уявляти, розуміти та працювати з тривимірними об'єктами та просторами. Ось деякі способи, які можуть сприяти розвитку просторового мислення учнів під час вивчення модуля «Креслення»:

Робота з геометричними фігурами: Вивчення різноманітних геометричних фігур, їх конструкцій та властивостей може допомогти учням розвивати уяву про просторові об'єкти та їх взаємовідношення.

Вивчення перспективи: Навчання принципам перспективи дозволить учням уявляти об'єкти у тривимірному просторі та навчить їх переносити цю уяву на площину креслення.

Робота з тривимірними моделями: Виготовлення тривимірних моделей за допомогою креслення та конструювання може сприяти розвитку просторового мислення учнів, оскільки вони повинні уявляти та створювати об'єкти у тривимірному просторі.

Вирішення просторових завдань: Включення завдань, які вимагають розв'язання просторових проблем та конструювання об'єктів, допоможе учням розвивати своє просторове мислення та креативність.

Використання цифрових інструментів: Використання комп'ютерних програм для креслення та моделювання може допомогти учням розвивати просторове мислення, оскільки вони можуть експериментувати з об'єктами та їх просторовими взаємовідношеннями.

Отже, вивчення модуля «Креслення» може бути важливим інструментом у розвитку просторового мислення учнів, допомагаючи їм краще розуміти та працювати з тривимірними об'єктами та просторами.

Список використаних джерел

1. Корнєєва А. М. Методика формування просторової уяви студентів у процесі навчання нарисної геометрії з використанням динамічних стереоскопічних моделей : дис. на здобуття наук. ст. канд. пед. наук : Східноукраїнський національний ун-т ім. Володимира Даля. Луганськ, 2006. 276 с.

Радченко Тетяна Іларіонівна,
магістрант 66М-Т групи спеціальності 014 Середня освіта (Трудове навчання та технології) факультету технологічної і професійної освіти
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Зінченко В.П.

ФОРМУВАННЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ОBOB'ЯЗКОВО-ВИБІРКОВОГО МОДУЛЯ «ОСНОВИ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ»

Розвивати критичне мислення старшокласників можна використовуючи інтерактивні технології, співвідносячи етапами формування критичного мислення. Технології критичного мислення покликані допомогти вчителю організувати урок цікаво та продуктивно для обох сторін навчального процесу та підвищити мотивацію учнів [1].

Обов'язково-вибірковий модуль «Основи підприємницької діяльності» передбачає вивчення таких матеріалів:

Організація підприємницької діяльності: види підприємств, форми власності, правове регулювання.

Бізнес-планування: створення бізнес-плану, аналіз ринку, визначення конкурентних переваг.

Фінансове планування: складання фінансових планів, розрахунок витрат, прибутків та рентабельності.

Маркетингові стратегії: реклама, просування продукції, вивчення споживчого попиту.

Управління персоналом: підбір, навчання та мотивація працівників, організація робочих процесів.

Правові аспекти підприємництва: законодавство про підприємництво, оподаткування, ліцензування.

Цей модуль допоможе студентам отримати базові знання та навички у сфері підприємництва, що допоможе їм успішно реалізувати свої бізнес-ідеї та розвивати критичне мислення.

Критичне мислення є важливим компонентом особистості, оскільки воно допомагає людині розуміти світ навколо себе, аналізувати інформацію, приймати обґрунтовані рішення та розвивати свої власні переконання [2]. Ось деякі аспекти, які підкреслюють важливість критичного мислення як необхідного компонента особистості:

Аналіз інформації: Критичне мислення допомагає людині аналізувати інформацію з різних джерел, розрізняти факти від домислів та розвивати навички критичного оцінювання.

Прийняття обґрунтованих рішень: Критичне мислення допомагає людині ретельно вивчити всі аспекти питання або проблеми, щоб прийняти обґрунтоване рішення.

Розвиток самосвідомості: Критичне мислення сприяє розвитку самосвідомості, оскільки воно допомагає людині зрозуміти свої власні думки, переконання та цінності.

Активна громадянська участь: Критичне мислення стимулює людину до активної участі в громадському житті, оскільки воно надає змогу аналізувати складні суспільні питання та висловлювати обґрунтовані думки.

Розвиток творчих навичок: Критичне мислення сприяє розвитку творчих навичок, оскільки воно допомагає людині знаходити нові ідеї та шляхи розв'язання проблем.

У цілому, критичне мислення є важливим компонентом особистості, оскільки воно допомагає людині розвивати навички аналізу, обґрунтованого прийняття рішень та розвитку власної особистості.

Список використаних джерел

1. Гудзь Н. О., Кузьменко О. Ю., Черниш О.А. Розвиток критичного мислення старшокласників як один із засобів успішного оволодіння іноземною мовою. Вісник Житомирського державного університету. 2005. №4. С. 97–101.
2. Кроуфорд А., Саул В., Метьюз С., Макінстер Д. Технології розвитку критичного мислення учнів. Київ: ПЛЕЯДИ, 2006. 220 с.

Садовець Вадим Володимирович,

*магістрант 66М-Т групи спеціальності 014 Середня освіта (Трудове навчання та технології) факультету технологічної і професійної освіти
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Зінченко В.П.*

ФОРМУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ТРАЄКТОРІЙ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ У ПРОЦЕСІ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Індивідуальна освітня траєкторія - це унікальний шлях навчання, який враховує потреби, інтереси, здібності та цілі кожної конкретної людини. Це підходить, який сприяє персоналізації навчання, забезпечуючи кожному учневі можливість розвиватися відповідно до його потреб і можливостей.

Індивідуальна освітня траєкторія може включати наступні елементи:

Оцінка потреб: Ретельне вивчення потреб та здібностей учня для визначення його індивідуальних потреб у навчанні.

Персоналізований план навчання: Розробка індивідуалізованого навчального плану, який враховує потреби, інтереси та здібності учня.

Гнучкість: Надання учням можливості обирати предмети, проекти та методи навчання, що відповідають їхнім індивідуальним потребам.

Підтримка та наставництво: Надання підтримки та наставництва для допомоги учням у досягненні їхніх освітніх цілей.

Оцінка та корекція: Постійна оцінка прогресу учня та корекція навчального плану відповідно до досягнень.

Індивідуальна освітня траєкторія дозволяє учням розвиватися відповідно до їхніх потреб та здібностей, сприяючи їхньому особистісному та професійному розвитку. Цей підхід допомагає кожному учневі досягати найкращих результатів у навчанні та розвиватися відповідно до своїх унікальних потреб.

Профільне навчання може бути важливим засобом формування індивідуальної освітньої траєкторії, оскільки воно дозволяє учням глибше вивчати певні предмети або напрямки, які відповідають їхнім інтересам, здібностям та майбутнім кар'єрним амбіціям. Профільне навчання може бути впроваджене на різних етапах освітнього процесу, починаючи з середньої школи і закінчуючи вищим навчанням.

Основні переваги профільного навчання для формування індивідуальної освітньої траєкторії включають:

Індивідуалізація навчання: Учні можуть обирати профільні предмети або напрямки, які відповідають їхнім інтересам та майбутнім цілям, що сприяє персоналізації навчання.

Розвиток спеціалізованих навичок: Профільне навчання дозволяє учням глибше вивчати конкретні предмети та розвивати спеціалізовані навички, які можуть бути корисними у майбутньому.

Підготовка до майбутньої кар'єри: Профільне навчання може допомогти учням зрозуміти свої сильні сторони та зацікавлення, що допоможе їм обрати відповідну кар'єру та розвивати необхідні навички.

Можливості для самореалізації: Профільне навчання дозволяє учням розвивати себе у тих сферах, які їх цікавлять та в яких вони відчують себе найкраще, що сприяє їхньому особистісному розвитку.

Загалом, профільне навчання може стати важливим інструментом для формування індивідуальної освітньої траєкторії, допомагаючи учням розвивати свої здібності, інтереси та цілі, а також готуючи їх до успішного майбутнього.

Список використаних джерел

1. Алексєєва С. Індивідуалізація навчання у закладах загальної освіти як педагогічна проблема. *Scientific Collection «InterConf»*, (42): with the Proceedings of the 1st International Scientific and Practical Conference «Theory and Practice of Science: Key Aspects» (February 19-20, 2021). Rome, Italy: Dana, 2021. Pp. 290-296. <https://doi.org/10.51582/interconf.19-20.02.2021.026> URL: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/724261>

2. Хуторської А. Індивідуальна освітня траєкторія. URL: <http://osvita.ua/school/theory/2287/print>. (Дата звернення 26.04.2024)

3. Терещук Г. Індивідуалізація навчання в контексті ідей концепції нової української школи. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: педагогіка*. 2017. N 2. С. 6 - 16.

СЕКЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ ТА ТЕХНОЛОГІЙ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА

Куліш Дмитрій Олександрович,

магістрант 1 курсу спеціальності 015.37 Професійна освіта (Аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології)

факультету професійної і технологічної освіти

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Самусь Т.В.

МОВЛЕННЄВА КУЛЬТУРА МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ

У зв'язку з еволюцією суспільства на сучасному етапі високі вимоги ставляться до фахової підготовки спеціалістів, зокрема до майбутніх педагогів професійного навчання. Ці зміни акцентують увагу на необхідності посилення якості підготовки вчителів і загальній реформі освітньої системи. Одним із ключових аспектів у формуванні професійного іміджу майбутніх педагогів з аграрного виробництва та переробки сільськогосподарської продукції є розвиток їх мовленнєвої культури. Майбутні педагоги професійного навчання в аграрній сфері та переробці сільськогосподарської продукції мають розвивати свою мовленнєву культуру, яка є ключовим аспектом їх професійного образу. Оволодіння цією культурою дозволить їм сформувати високий рівень умінь взаємодіяти професійно, покращить практичні навички в роботі з комп'ютерною технікою, а також вміння ефективно користуватися вербальними та невербальними

засобами комунікації. Це, у свою чергу, сприятиме самореалізації та самоутвердженню майбутніх фахівців у своїй галузі [1, 2].

Мовна культура відіграє ключову роль у розвитку суспільства. Це пояснюється тим, що вміння правильно висловлювати свої думки, чітко й логічно формулювати їх, а також активно послуговуватися мовними навичками у спілкуванні є важливими аспектами освоєння мови та мовної культури. Основними характеристиками культури мовлення є точність, змістовність, логічність, чіткість, ясність, емоційна виразність, а також образність та барвистість. Володіння цією культурою є важливим елементом підготовки майбутніх педагогів професійного навчання, оскільки вміння творчо використовувати мовні засоби показує їх творчі здібності і сприяє особистісному розвитку.

Отже, спосіб мовлення вчителя відображає його педагогічну культуру, а також є складником комунікативної взаємодії між учителем та учням, у процесі якої школярі свідомо чи підсвідомо наслідують певні висловлювання та вирази. Це підкреслює важливість розвитку культури мовлення як показника професіоналізму майбутнього педагога професійного навчання.

Варто наголосити на тому, що мовленнєва культура майбутнього педагога є ключовим елементом його професійної практики. Вона базується на знаннях теоретичних основ і норм сучасної української літературної мови, що сприяє розвитку мовних вмінь та навичок. Компетентність у мовленні вчителя є одним з основних аспектів його загальної та професійної культури, відображає його вихованість, здатність висловлювати свої думки та дотримуватись етичних норм у спілкуванні. Високий рівень майстерності в оволодінні мовою, а також знання мовленнєвого етикету є важливими передумовами для успішної професійної та особистісної комунікації вчителя.

Оскільки мовлення включає процес висловлення думок через мову і є особистісною характеристикою, то професійне мовлення вчителя спрямоване на ефективне досягнення педагогічних цілей та розвиток учнів в цілому. Таким чином, формування правильного та естетичного мовлення учнів включає два аспекти: спочатку потрібно розвивати загальні мовленнєві навички, необхідні для будь-якого виду мовлення; а потім створювати специфічні мовленнєві вміння, які будуть застосовані для досягнення конкретних цілей або розв'язання освітніх завдань [4].

Процес формування мовленнєвої культури майбутнього учителя професійного навчання можна уявити у вигляді послідовного оволодіння різними рівнями культури мови, де перший (елементарний) рівень передбачає засвоєння мовцями теоретичних аспектів мовної нормативності з метою покращення їхніх орфоепічних, орфографічних та граматичних вмінь; другий (рівень мовної варіативності) – опанування умінь та навичок варіативного висловлювання думки в залежності від стилю мовлення та ситуації спілкування, добирати мовні засоби, які найточніше та відповідно до стилістики передають думку; третій (рівень мовно-мовленнєвої майстерності) – бездоганне володіння всіма аспектами української літературної мови, доцільне використання ораторського мистецтва, поєднання мовних та немовних засоби комунікації [3, с. 125].

Отже, у сучасному світі культура мовлення майбутнього педагога стає особливо важливою і вимагає постійного вдосконалення. Вона не лише є показником професійних здібностей вчителя, але й впливає на його статус серед колег. Вчителі, які не мають високого рівня мовлення, часто відчують незадоволення собою, що негативно впливає на їхню поведінку, професійну діяльність та навіть особисте життя. Тому майбутні педагоги професійного навчання повинні дбати про поліпшення культури власного мовлення, оскільки це важливим складником формування їхніх професійних якостей.

Список використаної літератури

1. Ковальчук В. І., Ігнатенко С. В., Росновський М. Г., Ігнатенко Г. В., Вовк Б. І., Опанасенко В. П., Самусь Т. В., Ігнатенко О. В. *Підготовка майбутніх педагогів професійного навчання на засадах компетентнісного підходу* : кол. монографія / за наук. ред. В. І. Ковальчука. Глухів: Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2020. 194 с.
2. Ігнатенко Г. В., Опанасенко В. П., Самусь Т. В. Формування методичної компетентності педагогів професійного навчання в процесі педагогічних практик: навчально-методичний посібник. Суми, 2017. 112 с.
3. Бутенко Н. Ю. Комунікативна майстерність викладача: Навч. посібник. К.: КНЕУ. 2005. 336 с.
4. Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація: Навч. посіб. К.: ВЦ «Академія». 2006. 256 с.

Дробітько Михайло Олександрович,

студент 45-Пр(М) групи спеціальності 015 Професійна освіта. (Аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології),

факультету технологічної і професійної освіти

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Вовк Б.І.

КОМПЛЕКСНЕ ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ЗАНЯТЬ

Вступ. Успіх у виробничому навчанні значною мірою залежить від правильного підходу до визначення його цілей і змісту, а також від ефективних методів, які використовуються для досягнення цих цілей. Методи навчання, які використовують майстри у різних навчально-виробничих умовах, таких як майстерні і лабораторії училищ та підприємства, грають ключову роль.

Мета полягає в розкритті важливості правильного підходу до визначення цілей та змісту виробничого навчання, а також в обговоренні ефективних методів, які допомагають досягти цих цілей. Основний акцент робиться на ролі та значенні методів навчання, що використовуються майстрами у навчально-виробничих умовах.

Методи виробничого навчання включають основні способи спільної діяльності майстра та учнів П(ПТ)ЗО. Ці методи допомагають учням засвоювати знання, уміння і навички, розвивати творчість та фізичні сили. В теорії і практиці виробничого навчання найпоширенішою є класифікація методів за ознакою джерела інформації: словесні, наочні і практичні [2].

Словесні методи включають розповідь, пояснення, бесіду та інструктаж. Наочні методи передбачають демонстрацію природних об'єктів і наочного приладдя, а також показ операцій і процесів. Практичні методи включають вправи, розв'язання завдань та лабораторно-практичні роботи.

Інструктажем в умовах виробничого навчання називають чітко визначену систему вказівок, рекомендацій, які стосуються способів виконання трудових дій. Інструктаж — це основний метод діяльності майстра і учнів на занятті, спрямований на формування професійних знань, умінь і здібностей [1].

Крім того, проблемне навчання використовується для розвитку професійних навичок. Воно базується на словесних, наочних і практичних методах, пристосованих до рівня самостійності учнів. Його застосування сприяє розвитку професійної

компетентності та уміння розв'язувати проблеми. Для досягнення цієї мети важливо враховувати кілька ключових принципів. По-перше, формулювання проблеми та її розв'язання мають бути доцільними на уроках, де відпрацьовуються складні навчально-виробничі роботи. По-друге, проблемні ситуації повинні відображати процес виконання практичних дій та базуватися на теоретичних питаннях, що стосуються цієї діяльності. По-третє, постановка та розв'язання проблемних ситуацій є доцільними на всіх етапах уроку: в процесі вступного, поточного та заключного інструктажів.

Застосування проблемних методів навчання сприяє формуванню таких якостей, як критичне мислення, уміння аналізувати та приймати обґрунтовані рішення. Серед проблемних методів навчання особливо актуальними є аналіз конкретних виробничих ситуацій, ділові (рольові) ігри та проектні методи. Їх застосування допомагає учням збагатити свій досвід та відчувати себе більш впевнено в різноманітних ситуаціях виробничого процесу [4].

Навчання через аналіз конкретних виробничих ситуацій дозволяє студентам набувати реальний досвід і навички, які можна застосовувати безпосередньо на робочому місці. Ділові ігри та рольові ситуації сприяють розвитку комунікативних вмінь, співпраці в команді та прийняття рішень в умовах обмежених ресурсів або конкуренції.

Метод проектів, в свою чергу, створює можливість для самостійної роботи, дослідження і розв'язання реальних проблем. Під час проектної діяльності студенти зазвичай виконують роль аналітиків, дослідників та розробників, що дає їм можливість виявити свої сильні та слабкі сторони, а також розвивати креативність і критичне мислення.

Висновки:

1. Ефективність виробничого навчання визначається правильним підходом до визначення цілей, змісту та використання методів.
2. Ключову роль у виробничому навчанні відіграють методи, використані майстрами в умовах майстерень, лабораторій тощо.
3. Методи виробничого навчання включають словесні, наочні і практичні, кожен з яких має свої переваги та застосування.
4. Проблемне навчання є ефективним для розвитку професійних навичок, критичного мислення та уміння приймати обґрунтовані рішення.
5. Застосування проблемних методів, таких як аналіз ситуацій, ділові ігри та проектні методи, сприяє формуванню досвіду та впевненості учнів у різноманітних ситуаціях виробничого процесу.
6. Використання різноманітних методів навчання сприяє не лише засвоєнню конкретних знань і навичок, але й розвитку комплексу важливих якостей для успішної кар'єри та професійного зростання.

Список використаних джерел

1. Нікуліна А. С. Інноваційні педагогічні технології навчання професії: Монографія / А. С. Нікуліна, В. М. Молчанов, Ю. Б. Максименко, Г. П. Матвеев, С. О. Заславська, М. П. Костюченко, І. Є. Сілаєва Донецьк : ДПОПП, 2005. 385 с.
2. Кандюріна Т. В. Методичні рекомендації з проведення уроків різних типів при професійно-технічній підготовці в ПТНЗ / (спеціалізація «Легка промисловість»). Донецьк : ДПО ПП. 2006р. – 48 с.
3. Кондратюк А. П. Памятка преподавателю теоретического обучения. / НИИ педагогики и психологии профессионального образования АПН Украины. Київ: 1998. 48 с.
4. Сілаєва І. Є. Методи професійно-практичної підготовки. / Методичні рекомендації. Донецьк : ДПО ПП. 2006. 52 с.

Молошний Руслан Миколайович,
магістрант 6М-Пр(М) групи спеціальності 015 Професійна освіта
(Аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові
технології), факультету технологічної і професійної освіти
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Вовк Б.І.

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПРОВЕДЕННЯ ТРЕНІНГУ, ЯК ТЕХНОЛОГІЇ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ

Вступ. Професійні стандарти сучасної освіти є орієнтованими на розвиток компетентностей у здобувачів освіти. Набуття студентами вищих навчальних закладів загальних та фахових компетентностей надає можливість забезпечити їхнє професійне становлення на підставі умінь і навичок ефективного фахового комунікування, розв'язання складних практичних проблем, продукування нових ідей, сталого саморозвитку тощо.

Мета полягає у розгляді значення та ефективності тренінгу як одного з ключових засобів підготовки майбутніх фахівців у вищій освіті. Через аналіз наукових досліджень та практичний досвід педагогів, стаття спрямована на розкриття ролі тренінгу у розвитку компетентностей студентів та підготовці їх до успішної професійної діяльності.

Аналіз результатів наукових досліджень свідчить про визнання тренінгу дослідниками й педагогами-практиками як одного з дієвих засобів підготовки майбутніх фахівців до здійснення професійної діяльності.

Дефініція поняття «тренінг» нині варіюється залежно від царини його застосування, але стрижневим є те, що тренінг – це тренування, відпрацювання тих чи інших навичок і вмінь (взаємодії, поведінки, соціальної активності, адаптивності, самопізнання). Науковці розглядають тренінг як: 1. форму організації навчання з використанням інтерактивних методів, «що забезпечує учасникам обмін досвідом і знаннями у спілкуванні в комфортній емоційній атмосфері з метою отримання нових знань та засвоєння навичок» [2, с. 61]; 2. «сукупність методів навчання, за допомогою яких учасники активно залучаються в процес навчання, тобто є активними учасниками навчання» тощо [2, с. 61]. Тренінг у вищій школі (навчальний тренінг) розглядається як «система вправ, спрямованих на розвиток здібностей студентів та набуття ними професійних умінь і навичок» [4, с. 11]. Автори переважно розглядають тренінг як засіб впливу на особистість та процес навчання в ігровій інтерактивній формі, що має на меті практико-орієнтований результат.

Волкова Н.П. зазначає, що «підготовка до проведення тренінгів передбачає вивчення й урахування: вікових особливостей студентів, їхніх здібностей і можливостей, наявності або відсутності власної мотивації до навчальної діяльності, досвіду» [1, с. 132]. Саме ці аспекти впливають на зміст тренінгу, відбір методів, які будуть застосовані під час тренінгу, визначають саму структуру тренінгу та установлення зворотного зв'язку.

Методика підготовки тренінгу включає такі напрямки роботи: 1) визначення цілей та завдань тренінгу; 2) розробка плану (сценарію) тренінгу; 3) попередня підготовка групи до тренінгу; 4) здійснення самопідготовки тренера; 5) розподіл ролей між учасниками, визначення стимулів з метою активізації кожного учасника; 6) підготовка місця (приміщення) де буде проводитися тренінг та необхідних матеріалів; 7) вивчення літератури з теми тренінгу та аналіз досвіду; 8) складання докладної робочої програми (плану), інструкцій, які тренер буде давати групі, інформаційних повідомлень, питань групі [3, с. 15].

Група учасників тренінгу складається з 15–20 студентів, учасники якої з допомогою тренера (викладача) залучаються до інтенсивної взаємодії, спрямованої на досягнення поставлених у тренінгу завдань. Завданням тренінгової групи, як правило, є спільне дослідження проблемного завдання (питання), отримання нових або вдосконалення наявних знань тощо. Застосування такої інтерактивної технології навчання, як тренінг, ґрунтується на тому, що всі учасники групи є активними учасниками процесу опановування знаннями та уміннями під час заняття, пошуку оптимального вирішення запропонованого завдання, учасники мають можливість поділитися один з одним знаннями та особистим досвідом.

Півтори години – саме такою є середня тривалість тренінгу. Робочі місця для учасників тренінгу розташовуються колом з метою створення комфортних умов для спілкування, забезпечення можливості кожному учаснику бачити всіх осіб, які беруть участь у тренінгу, підкреслити рівність усіх учасників, як викладача, так і студентів, створити атмосферу довіри, відкритості та поваги один до одного.

Методика проведення тренінгу передбачає 3 обов'язкові елементи: вступну частину (привітання, визначення теми, мети тренінгу, знайомство учасників, вироблення правил, очікування від тренінгу тощо); основну частину (актуалізація проблеми, подання інформації, набуття практичних навичок) та завершальну частину (рефлексія, підбиття підсумків).

Тренінг проводиться під керівництвом тренера або викладача, який ґрунтовно знає тему тренінгу, володіє методикою його проведення. Проведення тренінгу передбачає чітку структуру: мета, завдання, план. Складання плану тренінгу є обов'язковим (у формі малюнку, плану, таблиці, списку послідовних дій, сценарію, схеми тощо), адже він дозволить дотримуватися основних питань тренінгу.

Власне проведення тренінгу визначатиметься видом і розробленим сценарієм тренінгу, дібраними й адаптованими груповими організаційними, мотиваційними, тренінговими, рефлексійними вправами й завданнями, завданнями самостійної роботи. Результативність даного етапу багато в чому залежатиме від методичної підготовленості й загальної педагогічної майстерності тренера (викладача).

Особливу увагу тренер повинен звернути на один з завершальних етапів тренінгу – підбиття підсумків. На даному етапі закріплюються результати роботи, відбувається нагадування учасникам про їх досягнення, дає змогу обмінятися враженнями, підсумувати емоції, оцінки та враження учасників. І головне – саме за підсумком тренінгу учасники судитимуть про нього, і що про нього говоритимуть після його закінчення.

До найбільш ефективних методів і способів реалізації тренінгового потенціалу відносяться інтерактивні методи й способи групового навчання, дискусії різних видів, симуляційні методики, «прес»-метод тощо, дієвість яких досягається лише за умови чіткого дотримання тренером методики їхньої підготовки та реалізації.

Висновки. Таким чином, тренінг, як своєрідний формувальний інструмент розвитку вмінь і навичок, є ефективною формою педагогічного впливу, що має потужний потенціал. Спроможність тренінгу забезпечувати набуття вмінь і навичок через надбання практичного досвіду є підґрунтям результативності тренінгових технологій. Виступає унікальною організаційною формою навчання, адже дає можливість навчати в демократичній манері, впливати на якість навчального процесу, реалізувати цілі й завдання навчальної дисципліни, проводити оцінювання, удосконалювати тренерську майстерність та залучати студентів до навчання як партнерів і колег. Використання тренінгу створює можливість формувати майбутніх фахових спеціалістів починаючи з

перших курсів навчання у закладах вищої освіти, коли студенти у процесі навчання здобувають не тільки теоретичні знання, але й практичні навички, які сприяють професійному становленню майбутніх фахівців.

Список використаних джерел

1. Волкова Н. П. Інтерактивні технології навчання у вищій школі : навчально-методичний посібник. Дніпро : Університет імені Альфреда Нобеля, 2018. 360 с.
2. Гришина О. С., Лукаш Ю. М. Методичні засади організації та проведення навчального тренінгу // збірник наукових праць ЛОГОС, Червень 2020, с. 61-63, doi:10.36074/05.06.2020.v2.23.
3. Стельмах Н. В., Іванова Т.М. Загальні основи тренінгової роботи. Миколаїв : МНУ ім. В. О. Сухомлинського, 2019. 300 с.
4. Тренінгове навчання в закладі вищої школи : навчально – методичний посібник / М. В. Афанасьєв, Г. А. Полякова, Н. Ф. Романова та ін. ; за заг. ред. М. В. Афанасьєва. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2018. 323 с.

Ткаченко Юрій Юрійович,

*магістрант 6М-Пр(М) групи спеціальності 015 Професійна освіта
(Аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові
технології), факультету технологічної і професійної освіти
Науковий керівник: д-р філософії, доц. Маринченко Є. О.*

УПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ

Останнім часом в Україні спостерігаються радикальні зміни у державній освітній політиці. Започатковується формування нових парадигм освіти, спрямованих на інтеграцію країни у світовий освітній простір, і зростає рівень диференціації в освіті.

Серед пріоритетних напрямів розвитку освіти в Україні, урахувавши міжнародні тенденції, виділяються: підвищення якості освітніх послуг, забезпечення рівних умов доступу до якісної освіти на всіх рівнях, підвищення конкурентоспроможності національної системи освіти та її інтеграція в єдиний європейський освітній простір. Участь у Болонському процесі розглядається як один із ключових чинників реформ вищої освіти в Україні [3].

У сучасному вимогливому та динамічному соціально-економічному середовищі успішність вищої освіти в значній мірі залежатиме від результативності впровадження інноваційних педагогічних технологій навчання, що ґрунтуються на нових методологічних засадах, сучасних дидактичних принципах та психолого-педагогічних теоріях.

Отже, прийняття відповідних нормативних актів на рівні держави, таких як закони України «Про інноваційну діяльність» та «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні», положення Міністерства освіти і науки України «Про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності», і постанови Верховної Ради України «Про Концепцію науково-технологічного та інноваційного розвитку України», є повністю обґрунтованими [1].

Правильно, поняття «інновація» походить з латинської мови і означає нововведення, оновлення або зміну, яка привносить якісно новий підхід або створює щось зовсім нове. Іноді під інновацією розуміють і використання відомого з незначними

змiнами. Інновації є предметом особливої уваги для тих, хто не задоволений традиційними методами та шукає якісно нові результати.

Точно, нововведення в освіті не виникають самі собою, а виникають як результат систематичних наукових пошуків, аналізу та узагальнення педагогічного досвіду. Суть інноваційних процесів в освіті полягає у впровадженні досягнень психолого-педагогічної науки в практику, а також у вивченні, узагальненні та поширенні передового вітчизняного та зарубіжного педагогічного досвіду.

Найважливішою силою в інноваційній діяльності є педагог як творча особистість. Саме він є вирішальним чинником у пошуку, розробці, впровадженні та поширенні нових ідей. Творчий педагог має широкі можливості та необмежене поле для інноваційної діяльності, оскільки може експериментувати, переконуватися в ефективності методик навчання, коригувати їх, а також детально досліджувати освітній процес та пропонувати нові технології та методи навчання.

Цілість та чіткість установлених мети дозволяють перейти до конкретної педагогічної технології, яка спрямована на досягнення цих цілей. Педагогічна технологія базується на ідеї повного керування освітнім процесом, його проектування та можливості аналізу через етапне відтворення. Це система методів та засобів, що послідовно та методологічно організовані у процесі навчання. Педагогічна технологія розглядається як система узгодженого взаємодії суб'єкта та об'єкта педагогічного процесу, що застосовує різні методи, засоби та прийоми для надання особистісних якостей об'єкту взаємодії. Освітній процес, побудований на педагогічних технологіях, має забезпечувати досягнення поставлених цілей. Оволодіння педагогічними технологіями та вміння самостійно розробляти конкретні виховні та освітні технології дозволяє педагогові ефективно виконувати свої професійні обов'язки та швидко стати висококваліфікованим фахівцем у своїй галузі [2].

Створення нових педагогічних технологій вимагає відмови від багатьох стереотипів традиційної освіти, але одночасно потребує збереження цінних аспектів, які були вже випробувані в педагогічній практиці.

Подолання кризи сучасної освіти можливе через інтенсивне реформування її з урахуванням вимог часу, що сприятиме створенню нової системи освіти, що поступово замінить традиційну.

У сучасних умовах головним завданням освіти загалом, і професійної освіти зокрема, є підготовка особистості до динамічного сучасного життя. Тому інноваційний підхід в освіті можна описати як науково-практичну діяльність, метою якої є формування особистості для життя в умовах постійних змін, засноване на розвитку інноваційних особистісних якостей.

Інноваційна діяльність в освіті вимагає від педагога спеціальних знань, навичок і здібностей. Впровадження новацій стає можливим завдяки педагогам-дослідникам, які мають системне мислення, розвинуту творчість та готовність до інновацій. Цих педагогів іноді називають педагогами інноваційного спрямування. Вони мають виражену мотивацію для інновацій та готовність бути не лише учасниками, але й ініціаторами інноваційних процесів. Формування компетентності педагога, особистісно-професійних якостей і здатності працювати в інноваційному режимі важливо для успішної реалізації інноваційних педагогічних технологій.

Педагогічна технологія - це змістовна техніка, яка допомагає реалізувати всі компоненти педагогічного процесу. У сучасній системі освіти існує одночасне співіснування двох стратегій навчання - традиційної та інноваційної.

Таким чином, проблеми розробки та впровадження інноваційних педагогічних технологій стають актуальними, оскільки це один з ключових напрямів досягнення якісно нового рівня освіти.

Список використаних джерел

1. Ігнатенко Г. В., Маринченко Є. О. Інноваційні технології у підготовці майбутніх педагогів професійного навчання сільськогосподарського профілю: навч.-метод. посіб. Суми: Видавець Вінніченко М. Д., 2021. 172 с.
2. Маринченко Є. О., Ситніков О. М. Роль педагога професійного навчання у впровадженні інновацій у галузі сільськогосподарського виробництва. Підготовка майстра виробничого навчання, викладача професійного навчання до впровадження в освітній процес інноваційних технологій: матеріали VI Всеукраїнського науково-методичного семінару (4 листопада 2022 р.) / Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка. Глухів, 2022. С. 194-197.
3. Маринченко І. В., Маринченко Є. О. Роль педагога професійного навчання у впровадженні сучасних інноваційних технологій у галузі сільськогосподарського виробництва. *Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи*: матеріали X міжнародної науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 7–8 листопада 2019 р.). Хмельницький, 2019. С. 569–579.

Харченко Тетяна Іванівна,

*магістрантка 6М-Пр(М) групи спеціальності 015 Професійна освіта
(Аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові
технології), факультету технологічної і професійної освіти*

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Вовк Б.І.

АКТУАЛІЗАЦІЯ РЕСУРСУ САМООСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТА

Вступ У світлі сучасних викликів та потреб суспільства актуалізація ресурсу самоосвітньої діяльності здобувачів набуває все більшого значення. Зміни в освіті, економіці, технологіях та соціокультурному середовищі вимагають від молоді активного і постійного самовдосконалення, щоб успішно інтегруватися в сучасний світ і відповідати викликам майбутнього. «Навчання протягом життя» поступово стає невід'ємною складовою стилю життя сучасної людини [4].

Мета полягає в розгляді актуальності самоосвітньої діяльності студентів у контексті сучасних викликів та потреб суспільства. Спрямована на розуміння значення самоосвіти в професійній підготовці, особливостей її реалізації у вищій освіті, а також на виявлення факторів, що впливають на активізацію цього процесу.

Особливість сучасної освіти нашої країни полягає у формуванні нової, відкритої, системи вищої професійної освіти з оновленим змістом. Розроблення та впровадження державних стандартів, освітніх програм у вищій школі, перехід на кредитно-модульну систему організації навчання, яка визначає 60% навчального часу студента як самоосвітню діяльність, потребує відповідного ресурсного забезпечення [1].

Поєднання модульних технологій навчання та кредитних освітніх одиниць суттєво змінює цінність самоосвітньої діяльності здобувачів, його мету та цілі професійної освіти, можливості професійної самореалізації.

У наукових дослідженнях визначено діяльнісний та компетентнісний підходи як провідні в сучасній професійній освіті, оскільки вони дозволяють висунути на перший

план не інформованість студента, а здатності і досвід розв'язання ним проблем, що виникають у пізнанні явищ дійсності згідно з особистісним вектором розвитку самоосвітньої діяльності [1,2,3,4].

Процес самоосвітньої діяльності студента, спрямований на його суб'єктивний розвиток, включає послідовний збір, опрацювання та інтерпретацію інформації і виступає складовою освітньої діяльності. Як результат, студент набуває досвіду оволодіння новими операціями, розвитку вмінь і актуалізації знань, що реалізується ним у ситуаціях проектування особистісного саморозвитку.

Теоретичний аналіз з проблеми показав, що існують причини, які сповільнюють загальний хід актуалізації ресурсу самоосвітньої діяльності студента у контексті рівневої освіти: низька особистісна мотивація, недостатнє володіння студентами вміннями самоосвітньої діяльності, недостатність часу, низький рівень самодисципліни, відсутність планування і організації тощо.

Роз'єднаність досліджень в напрямку розвитку суб'єктності студента як педагогічного знання та реалізації суб'єктності у самоосвітній діяльності негативно впливає на пошук нових концепцій самоосвіти особистості, їх обґрунтування та впровадження в умовах методологічного осмислення актуальних проблем вищої професійної освіти.

У роботах сучасних соціологів, педагогів, психологів відзначається низька ефективність проведеної закладами вищої освіти роботи по актуалізації ресурсу самоосвітньої діяльності студентів, не повністю розкривається педагогічне забезпечення цього процесу. Не обґрунтований і сам феномен - «ресурс самонавчальної діяльності студентів», фрагментарно розкриті особливості процесу його актуалізації; переважають дослідження по окремим видам підготовки випускників, не вивчені типові тенденції та закономірності актуалізації ресурсу самонавчальної діяльності студента як процесу формування особливого виду професійної компетентності - самоосвітньої. Потрібна розробка теоретико-методологічних основ актуалізації ресурсу самоосвітньої діяльності студента, створення концепції цього процесу, вивчення проблеми формування самоосвітньої компетентності студента.

В ході вивчення окресленої проблеми були виявлені фактори актуалізації ресурсу самоосвітньої діяльності студента, серед яких:

- зміна вектора філософських, культурологічних, психолого-педагогічних теорій з «людини, особистості - засоби для» на «людини, особистості - ціль»;
- зростаюча потреба та мотивованість сучасного студента стати компетентним професіоналом, людиною культури;
- перехід на гуманітарні технології в освіті, суть яких полягає в прагненні людини до самовдосконалення, з активністю, творчою природою; проблеми глобального характеру, що актуалізують конкурентоспроможність, міжнародний кроскультурний характер діяльності, спрямованої на інновації та конструктивність, універсальність, що вимагає неперервності освіти, освіти протягом усього життя;
- збільшення обсягу самонавчальної діяльності та самостійної роботи при переході на кредитно-модульну оцінку якості освіти.

Ресурс самоосвітньої діяльності в вищій школі представляє відкриту, динамічну, рівневу педагогічну систему властивістю якої є актуалізація, що забезпечує: самостійну систематичну діяльність, спрямовану на досягнення особистісно значущих цілей; задоволення пізнавальних інтересів, загальнокультурних і професійних запитів; якісну зміну особистості.

Самоосвітні вміння, мотивація, самооцінка, досвід самостійного здобуття нових знань орієнтують студента на розвиток самоосвітньої компетентності.

Вивчення досвіду роботи викладачів закладів вищої освіти, узагальнення та систематизація експериментальної роботи в процесі написання магістерської роботи дозволили новим чином осмислити проблему актуалізації ресурсу самоосвітньої діяльності студента і узагальнити її наступним чином: актуалізація ресурсу самоосвітньої діяльності студента - це процес стимулювання та розвитку його внутрішнього потенціалу для навчання та саморозвитку, що включає в себе розробку та застосування методів, стратегій та ресурсів, які допомагають студентам бути активними, цілеспрямованими та самостійними в процесі здобуття знань та навичок. Актуалізація цього ресурсу сприяє не лише підвищенню рівня освіти, а й розвитку особистості студента, його самопізнанню та самореалізації.

Список використаних джерел

1. Вовк Б.І. Формування самоосвітньої компетентності майбутніх викладачів практичного навчання ПТНЗ: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Б.І. Вовк; Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка. Глухів, 2018. 23 с.
2. Ковальчук В.І., Ігнатенко С. В., Росновський М. Г., Ігнатенко Г. В., Вовк Б. І., Опанасенко В. П., Самусь Т. В., Ігнатенко О.В. Підготовка майбутніх педагогів навчання на засадах компетентнісного підходу : кол. монографія / за наук. ред. В. І. Ковальчука Глухів: Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2020. С. 83-117.
3. Вовк Б. І. Мотиваційна складова самоосвіти майбутніх викладачів практичного навчання. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. Кіровоград, 2016. № 147. С. 184–189.
4. Мося' І.А., Каленський А.А. Розвиток самоосвітньої компетентності студентів закладів фахової передвищої освіти. Методичні рекомендації. Київ, Інститут ПТО НАПН України, 2019. 109 с.

Бубнов Сергій Вікторович,

магістрант 6М-Пр(К) групи спеціальності 015 Професійна освіта (Технологія виробів легкої промисловості) факультету технологічної і професійної освіти

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Маринченко І.В.

РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ШВЕЙНОЇ ГАЛУЗІ НА ЗАНЯТТЯХ З ДИСЦИПЛІНИ «МАТЕРІАЛОЗНАВСТВО ШВЕЙНОГО ВИРОБНИЦТВА»

Реформування системи вищої освіти в Україні, впровадження кредитно-модульної системи навчання, введення ступеневої освіти, які потребували зміни в навчальних планах та програмах, графіках освітнього процесу, поки що істотно не вплинули на якість навчання студентів ЗВО. Усе гостріше сьогодні постає проблема вдосконалення процесу організації навчально-пізнавальної діяльності студентів ЗВО в процесі їх професійної підготовки [1].

Цифровізації вищої освіти належить важливе місце на шляху до ефективного розвитку цифрового суспільства та цифрової економіки в Україні та світі. Актуальність означеної проблематики підтверджено законодавчим документом на державному рівні, а саме: «Україна 2030Е – країна з розвинутою цифровою економікою» та ін. Міністерством

освіти і науки України на громадське обговорення представлено проєкт «Концепції цифрової трансформації освіти і науки на період до 2026 року», що виступає комплексним стратегічним баченням цифрової трансформації сфери освіти і науки майбутнього [2].

Процес навчання швейної справи у педагогічних університетах вимагає формувати в студентів уміння досліджувати, інтегрувати знання, бачити і розуміти практичні застосування отриманих знань та відшукувати можливості одержання нових знань, умінь і навичок. Це вимагає удосконалення усіх аспектів освітнього процесу, використання більш ефективних сучасних наукових методів пізнання [3].

З іншого боку, особливістю сучасних педагогічних технологій є підвищення ролі цілепокладання, діагностики, прогнозування очікуваних результатів, проектування та планування організації самостійної діяльності студентів. Таким чином, комп'ютери та їхні мережі є ефективними у навчанні взагалі й, зокрема, у підготовці майбутніх майбутніх фахівців швейної галузі.

Крім того, у вищих педагогічних навчальних закладах під час вивчення спецдисциплін (матеріалознавство швейного виробництва, моделювання швейних виробів, конструювання швейних виробів, технології швейних виробів, обладнання швейного виробництва тощо) і методики професійного навчання та ряду практикумів активно використовуються цифрові технології, за допомогою яких реалізується забезпечується обробка інформації, отриманої під час виконання експериментів; здійснюється створення необхідних дидактичних мультимедійних матеріалів, що розкривають можливості наявних засобів навчання тощо. Аналізуючи роботу студентів з цифрових технологій, варто виділити наступні уміння, які є конче необхідними здобувачам професійної освіти у педагогічній діяльності: робота з інтерактивними мультимедійними системами; розробка власного або адаптація існуючого методичного забезпечення відповідно до дидактичної мети; робота з новітнім програмним забезпеченням для побудови лекал, коли обробка одержаних даних та їх інтерпретація виконується електронною технікою; створення мультимедійних дидактичних матеріалів; організація навчально-виховного процесу з використанням інтерактивного забезпечення тощо. Таким чином, у процесі аудиторної чи самостійної роботи студентами здобуваються певні уміння роботи з цифровими технологіями у контексті саме професійної освіти [4].

Проблему запровадження цифрових технологій в освітній процес та розвитку пізнавальної активності студентів й управління нею у процесі навчання спецдисциплін досліджували провідні науковці П. С. Атаманчук, В. Ю. Биков, С. П. Величко, М. І. Жалдак, Ю. О. Жук, О. І. Іваницький, О. І. Ляшенко, В. Ф. Заболотний, О. С. Мартинюк та ін. Проте зазначена проблема розвитку пізнавальної активності та пізнавальної діяльності майбутніх фахівців швейної галузі залишається недостатньо розробленою, на що акцентується увага у дисертаційних роботах О. В. Задорожної, І. І. Засядька, Г. І. Кожевнікової, Ю. П. Правдіна, А. В. Ткаченко та ін.

Формування практичних умінь з дисципліни Матеріалознавство швейного виробництва здійснюється за допомогою певних прийомів і включає актуалізацію різних блоків знань і відбір саме тих, які необхідні для вирішення завдання, тобто системи базових блоків знань.

Обсяг сучасного матеріалознавства охоплює всі галузі техніки та виробництва. Тільки на основі глибоких знань будови та властивостей матеріалів можливо розробити сучасні технології виготовлення швейних виробів високої якості [5]. Курс «Матеріалознавство швейного виробництва» є одним з перших профільних дисциплін,

який закладає основу для вивчення спеціальних дисциплін у майбутніх фахівців швейної галузі швейного профілю.

В той же час специфіка викладання дисципліни: «Матеріалознавство швейного виробництва» полягає в тому, що навчальний матеріал насичений великою кількістю наочного та графічного матеріалу. Частина навчального матеріалу присвячена характеристиці сучасних виробництв волокон та ниток яку важко сприйняти без її візуалізації. Віддаленість реального виробництва волокон від ЗВО не дає можливості використання екскурсій під час вивчення дисципліни. Крім цього емоційного забарвлення під час викладання неможливо досягти тільки словесними методами [6].

Отже, викладання «Матеріалознавства швейного виробництва» неможливе без використання сучасних засобів наочності.

Список використаних джерел

1. Inna, Marynchenko, Oksana, Braslavska, Oleh, Levin, Yuliia, Bielikova, Tetyana, Chumak. (2023). Modern tools for increasing the efficiency of distance education in the conditions of digitalization. *AD ALTA-Journal of Interdisciplinary Research*. 13(1), Special Issue XXXII, 87–92. Retrived from: <http://www.magnanimitas.cz/13-01-xxxii>
2. Inna, Marynchenko, Mariana, Malchyk, Yurii, Iliash, Valentyna, Papushyna, Mykola, Yakymchko. (2023). Use of digital technology tools for forming the readiness of future specialists in accordance with the requirements of the current labor market of Ukraine. *AD ALTA-Journal of Interdisciplinary Research*. 13(1), Special Issue XXXIV, 222–229. Retrived from: https://www.magnanimitas.cz/ADALTA/130134/papers/J_32.pdf
3. Jurado, E., Fonseca, D., Coderch, J., Canaleta, X. (2020). *Social STEAM Learning at an Early Age with Robotic Platforms: A Case Study in Four Schools in Spain*. Retrived from: <http://surl.li/cyhqq>
4. Kovalchuk, V., Marynchenko, I., Hrytsenko, L. (2019). Development of pedagogical mastery of future vocational training teachers under conditions of educational transformations. *New stages of development of modern science in Ukraine and EU countries: monograph*. Riga, Latvia: Publishing House «Baltija Publishing», 186–208. Retrived from: <https://doi.org/10.30525/978-9934-588-15-0-10>
5. Kovalchuk, V., Marynchenko, I. (2019). Implementation of digital technologies in training the vocational education pedagogues as a modern strategy for modernization of professional education. *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia ad Didacticam Biologiae Pertinentia*. 1(9), 122–138. Retrived from: <https://cutt.ly/oUB4SHM>
6. Marynchenko, I. V. (2020). Improvement of digital technologies in the training of future teachers in the professional field of art. *Mystetskaya osvita: technology, technology, management. Series: Pedagogical sciences: collection of scientific works*, 15, 173–187. Retrived from: <https://zbirnik.mixmd.edu.ua/artedu/issue/view/8/8>

Лебедєв Кирило Петрович,

магістрант 6М-Пр(К) групи спеціальності 015 Професійна освіта (Технологія виробів легкої промисловості) факультету технологічної і професійної освіти

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Маринченко І.В.

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ШВЕЙНОЇ ГАЛУЗІ ТЕХНОЛОГІЙ ОЗДОБЛЕННЯ ШВЕЙНИХ ВИРОБІВ В ЕТНОДИЗАЙНІ

Одяг та аксесуари легка промисловість завжди виготовляла і виготовляє у різних стилізованих рішеннях та напрямках. Сьогодні панівна більшість населення нашої країни

«втомилися» від звичних для себе і оточуючих людей стилів в одязі. Людям захотілося чогось рідного, теплого, незайманого. І тому в останні роки на ринку легкої промисловості відбулися зміни в смаках споживачів, вони стали віддавати більшу перевагу речам які виготовлені в стилі етно. У зв'язку з подіями останніх декількох років що відбуваються на Україні, по всій державі і за її межами набуває надзвичайної популярності український етнічний стиль в одязі, аксесуарах, архітектурі, графічному проектуванні та інших областях декоративно-прикладного та художнього мистецтва. Адже історія українського етнодизайну відобразила в собі характер талановитого народу, своєрідність оточуючої природи. Етнодизайн сьогодні є важливою складовою сучасної української культури, де поєднуються прадавні народні традиції з сучасними технологіями [2].

Дослідження стану сучасного ринку легкої промисловості, дозволяє помітити зростаючий попит на одяг та аксесуари у стилі етно. Завжди яскраві та оригінальні, вони приваблюють споживача та створюють високу конкуренцію іншим стилям. Підвищений інтерес до етностилу не дивує, бо саме народна творчість - унікальна й неповторна і є джерелом величезної кількості орнаментів, кольору і форм, перевірених на практиці поколіннями. Художники від моди сміливо використовують в новій якості національну колірну гаму, символи, форми давнього національного одягу, їх структурне поєднання, стилістику, орнаментальні мотиви, етнічні ознаки та черпають натхнення для проектів з традиційної культури своїх народів [4].

Сучасні тенденції розвитку моди можна сміливо назвати еклектичними. З'єднані воєдино або використані окремо епохи, стилі, тенденції. Настав час, коли людство накопичило достатньо знань і досвіду, щоб творити на основі придбаних знань. Підтверджуючи актуальність етностилу, виникають моделі, в яких на першому місці присутня еклектика у використанні різних форм, фактур матеріалів та оздобленні такого одягу.

Поняття «етнодизайн» ще не до кінця сформульоване науковцями, бо лише недавно стало предметом теоретичних досліджень та наукових дискусій. Але проблема етнодизайну виокремлено у працях А. І. Бровченка, Л. А. Корницької, Л. В. Оршанського, Р. М. Силка, В. П. Тиценка, які приділяють провідну увагу навчанню та вихованню молоді на основі національної культури, традиційного і сучасного декоративно-ужиткового мистецтва і дизайну у професійній освіті. Однак аналіз результатів наукових праць, у яких розглядаються педагогічні засади використання етнодизайну у професійній підготовці фахівців швейної галузі, засвідчив їх недостатню дослідженість у вітчизняній науці.

Посилений інтерес суспільства до етнодизайну зумовлює необхідність підготовки фахівців професійної освіти з високим рівнем етнодизайнерської компетентності, здатних навчати учнівську молодь на засадах інтеграції традицій народного мистецтва і новітніх технологій дизайну. Етнодизайн у змісті професійної підготовки майбутніх кравців 2-3-го розрядів ми бачимо як своєрідний засіб і метод розкриття їхнього художньо-творчого потенціалу й, водночас, наближення до культурних традицій українського народу. У зв'язку з цим в добу відродження та піднесення етно моди і етностилу в одязі, аксесуарах і доповненнях до костюму, зароджується питання про всі структурні компоненти та теоретичні і методичні засади навчання фахівців швейної галузі оздобленню швейних виробів в етнодизайні [1].

Теоретичний аналіз науково педагогічної літератури з теми дослідження дав нам змогу дізнатися що етнічний стиль в одязі, аксесуарах та доповненнях до костюму з більшою чи меншою інтенсивністю, використовувався як у 20-30-х роках, так і в

наступних післявоєнних: 50-90-х роках ХХ ст. Але більш поживлений інтерес до «етностилу» в одязі, аксесуарах та доповненнях до костюму, розпочинає яскраво проявлятися у 60-х роках, серед молодіжної субкультури «хіпі»

Під поняттям «етнодизайн» ми розуміємо – проектну діяльність зі створення сучасних форм матеріального середовища з використанням традиційних елементів культури певного етносу. Етнічний дизайн відповідає змістовим та естетичним характеристикам конкретної етнокультури, використовує національний колорит, характерний для традицій того чи іншого народу.

2. Проаналізувавши Державний стандарт професійної (професійно-технічної) освіти та навчальні плани 2023–2024 років, ми визначили, що технологію оздоблення швейних виробів вивчають на дисципліні «Технологія виготовлення виробів» у темі «Оздоблення одягу».

3. У готовності до професійної діяльності одними з головних є: компоненти, критерії та показники. Для готовності кравців 2-3-го розряду до навчання технологій оздоблення швейних виробів в етнодизайні нами було визначено такі компоненти: мотиваційний, когнітивний, етнодизайнерський (діяльнісний). Також, були розглянуті показники та критерії (ціннісний, знаннясний та операційний) сформованості цих компонентів. На основі визначених критеріїв було виділено три рівні оволодіння ними: високий, середній та низький [5].

Проведений педагогічний експеримент професійної готовності майбутніх кравців 2-3-го розряду до навчання технологій оздоблення швейних виробів в етнодизайні дав нам змогу стверджувати, що впровадження окремих компонентів ефективно вплинуло на підготовку кравців 2-3-го розряду.

За результатами проведеного експерименту нами з'ясовано потребу в внесенні змін вивчення дисципліни «Технологія виготовлення виробів». Результати формувального етапу проведеного педагогічного експерименту було проаналізовано та зроблено висновок про підвищення рівня готовності майбутніх кравців до навчання технологій оздоблення швейних виробів в етнодизайні [4].

Дані проведеного формувального експерименту засвідчують, що кількість учнів ЕГ які досягли високого рівня зросла на 20,6% (від 18,5% до 39,1%), у КГ зросла на 8,6% (від 19% до 27,6%). Чисельність учнів середнього рівня у ЕГ зросла на 7,4% (від 32,6% до 40%), а в КГ зменшилась на 1%. Досить суттєво змінились показники низького рівня учнів у ЕГ на 27,7% (з 48,6% до 20,9%), а в КГ на 4,6% (з 48% до 43,4%).

Обчислення результатів за критерієм Пірсона підтвердило достовірність одержаних результатів. За результатами педагогічного експерименту можна зробити висновок, що завдання виконані, мету досягнуто.

Список використаних джерел

1. Abualrub, I., Karseth, B., Stensaker, B. (2021). Rize rozuminnia navchalnoho sere dovyscha u vyshchii osviti ta yoho naslidky dlia yakosti. [The various understandings of learning environment in higher education and its quality implications]. Yakist vyshchoi osvity. 2021. No. 1. 90–110. <http://surl.li/hnxdc>
2. Cavite, F. M., Marcial, D. E. (2022). Koreliaty zadovolnosti navchanniam i zaluchennia do navchannia v dystantsiinii onlain-osviti. [Correlates of learning satisfaction and learning engagement in distance online education]. Informatsiini tekhnolohii ta zasoby navchannia. 2022. No. 90 (4). 118–135. <https://doi.org/10.33407/itlt.v90i4.4920>
3. Efthymiou, E., Kington, A. (2022). Rozvytok inkluzyvnykh navchalnykh stosunkiv u zvychaynykh umovakh: multymodalna perspektyva. [The development of inclusive learning relationships in mainstream settings: A multimodal perspective]. Perekonlyva osvita. 2022. No.

4. 167. <http://surl.li/eqxmm>

4. Inna Marynchenko, Oksana Braslavskaya, Oleh Levin, Yuliia Bielikova & Tetyana Chumak. (2023). Suchasni instrumenty pidvyshchennia efektyvnosti dystantsiinoi osvity v umovakh tsyfrovizatsii. [[Modern tools for increasing the efficiency of distance education in the conditions of digitalization](#)]. AD ALTA-Zhurnal mizhdystsyplinarnykh doslidzhen. 2023. No. 13(1). Special Issue XXXII. 87–92. <http://www.magnanimitas.cz/13-01-xxxii>

5. Kovalchuk, V., Marynchenko, I., Yashchuk, S. (2020). Stvorennia spryiatlyvoho osvitnoho seredovyscha u vyshchykh navchalnykh zakladakh Ukrainy. [Creation of a favorable educational environment in higher education institutions of Ukraine. Society Integration]. Intehratsiia suspilstva. Osvita: materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsi. 2020. No. 1. 465–480. <http://dx.doi.org/10.17770/sie2020vol1.4897>

6. Kovalchuk, V., Marynchenko, I., Sherudylo, A., Vovk, B., Samus, T., Soroka, V. (2021). Realizatsiia modeli navchannia za rezultatamy profesiinoi pidhotovky maibutnikh uchyteliv PTNZ. [Implementation of the learning model based on the results of future vocational teachers' professional training]. AD ALTA-Zhurnal mizhdystsyplinarnykh doslidzhen. No. 11(2). 214–219. <https://www.webofscience.com/wos/woscc/full-record/WOS:000701349900037>

СЕКЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ ТА КОМПЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Малиш Галина Миколаївна,

магістрантка 6М-Пр(К) групи

спеціальності 015 Професійна освіта (Технологія виробів легкої промисловості)

факультету технологічної і професійної освіти

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Маринченко І.В.

ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ РОЗРОБКИ КОНСТРУКЦІЙ КОМПІВ РІЗНОЇ ФОРМИ

Запорукою економічного та соціального зростання України наразі є загальна інформатизація суспільства та, зокрема, освітнього процесу. В Україні в останні роки значна увага надається використанню цифрових технологій в освіті, за рахунок яких посилюється мотивація здобувачів освіти до навчання. Особливо гострим це питання є зараз [2].

Згідно із Законом України «Про освіту» [3] актуальним є питання сучасної фахової підготовки. Зокрема, у статті 12 Закону введено поняття «цифрова компетентність», яке тлумачать як цифрову грамотність й «упевнене оперування, обмін і використання інформації в освітніх цілях».

Удосконалення змісту та форм організації освітнього процесу в закладах вищої освіти, упровадження цифрових технологій навчання відкриває нові можливості для розв'язання актуальних питань фахової підготовки.

У проєкті Цифрової адженди України – 2020 («Цифрового порядку денного – 2020») вказується, що «цифровізація» повинна забезпечити кожного громадянина рівними можливостями доступу до послуг, знань, інформації, що надаються на базі цифрових технологій, та стати об'єктом точкового та комплексного державного управління.

Цифрові технології зараз відіграють значну роль в освітньому процесі, підсилюючи його доступність та відкритість, підвищуючи якість навчання. Стрімке й глобальне використання цифрових технологій у фаховій підготовці зумовлює перебудову методів надання освіти, системи дистанційного навчання. Виникає проблема підбору відповідних ресурсів і необхідних технологій, формування оптимального середовища для організації навчання.

Проблеми впровадження й результативного застосування цифрових технологій наведено в працях низки вітчизняних і зарубіжних учених (С. Гончаренко, В. Гуменюк, Р. Гуревич, М. Жалдак, М. Кадемія, С. Касьян, М. Кириченко, М. Козяр, І. Колеснікова, М. Смульсон, Ю. Машбиць, М. Назар, О. Овчарук, В. Олійник ін.).

Мета дослідження полягає у визначенні, теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці ефективності впровадження методичних вказівок у освітній процес підготовки майбутніх фахівців швейної галузі.

Сучасне покоління здобувачів освіти дедалі більше орієнтується на сучасні джерела інформації, цифрові освітні технології, віртуальні засоби комунікації для свого особистісного розвитку, оскільки подання навчальної інформації у цифровому вигляді надає комплексний вплив на людину – підвищується інтерес до навчання, розширюється коло знань, підвищується якість навчання, покращується зворотний зв'язок між викладачем та здобувачами освіти [1].

Цифрова перебудова українського суспільства звернула увагу науковців на проблеми цифровізації системи освіти України. Зміни, що мають місце в українському суспільстві зараз, визначають новітні підходи до удосконалення та розвитку системи освіти. Цифрові технології у наш час швидко оновлюються й поширюються, відкривають широкі можливості викладачам у закладах вищої освіти для користування цифровими інструментами, матеріалами, сервісами для підготовки конкурентоспроможних майбутніх фахівців швейної галузі. Використання цифрових технологій у фаховій підготовці майбутніх фахівців швейної галузі набуває глобальних масштабів через вимушений перехід закладів освіти на дистанційне навчання [4].

Зараз професійна педагогіка та професійна освіта знаходяться на важливому етапі цифровізації всієї системи освіти, впровадження в педагогіку інноваційних методів, прийомів та форм роботи зі здобувачами освіти. Це допомагає підвищити ефективність освітнього процесу. Проте з'являється проблема доцільного поєднання методики викладання предметів з цифровими технологіями навчання.

Сучасна система вищої освіти повинна забезпечити навчання і виховання спеціаліста відповідно до потреб суспільства з урахуванням особистісних якостей, кваліфікації, світогляду. Рушійною силою цього процесу повинні стати викладачі професійного навчання, чия компетентність прямо та опосередковано позначається на стані розвитку технічного сектору економіки [5].

Підготовка висококваліфікованих кадрів стає найважливішим чинником та необхідною передумовою ефективного вирішення завдань розвитку економіки України. Сучасні економічні та соціально – політичні умови потребують працівника «нового типу» – професійно і соціально мобільного, такого, що має глибокі професійні знання з інтегрованих професій, володіє економічними і правовими знаннями, здатного до технічної та соціальної творчості, самовдосконалення, готового до роботи при різних формах організації праці та виробництва в умовах конкуренції.

Використання цифрових технологій під час освітнього процесу – це не модна тенденція, це вимога часу. Освіта відображає та реагує на усі зміни, що відбуваються в суспільстві. Раніше освіта відповідала існуючому індустріальному суспільству. ХХІ

століття є інформаційним, відповідно, освіта має підлаштовуватись і забезпечувати сучасні суспільні запити. Оскільки сучасні здобувачі освіти потребують можливостей здобуття знань у зручній, доступній, комфортній формі, викладачам варто докладати зусиль із засвоєння цифрових технологій, проводити урізноманітнення процесу викладання новими формами, методами, цифровими технологіями навчання тощо [3].

Важливим чинником, що визначає доцільність і важливість модернізації існуючої в нашій країні системи освіти, є потреба відповісти на нагальні виклики ХХІ століття, зокрема:

- необхідність переходу людства до сучасної стратегії розвитку на базі знань і ефективних цифрових технологій;
- фундаментальна залежність людської цивілізації від тих умінь, навичок і якостей особистості, котрі формуються й розвиваються системою освіти;
- можливість розвитку українського суспільства на засадах ефективного використання цифрових технологій;
- можливість щонайтіснішого зв'язку між рівнем добробуту українців, національною безпекою нашої країни, станом системи освіти, застосуванням цифрових технологій [2].

Розвиток просторового мислення є однією з необхідних умов для успішного отримання конкурентоспроможного та затребуваного фахівця на ринку праці. Крім того, досвід роботи викладачів спецдисциплін в ЗП(ПТ)О, дає підстави стверджувати, що майбутні фахівці швейної галузі часто не справляються з завданнями як теоретичного, так і практичного характеру, що вимагають для свого вирішення специфічного виду розумової діяльності.

В даний час існує суперечність між наявністю розроблених методів і прийомів формування цифрової компетентності і відсутністю системи завдань та необхідного технічного забезпечення у процесі розробки конструкцій комірків різної форми.

Таким чином, цифрові технології спрямовані на опанування майбутніми фахівцями швейної галузі новими сучасними засобами пошуку, застосування та перероблювання навчальної або наукової інформації, а саме: засобами аудіо-, відео-, комп'ютерної техніки, інтернету.

Використання цифрових технологій сприяє формуванню інноваційного цифрового середовища в закладах освіти, інтенсифікує комунікації між суб'єктами освітнього процесу, доповнює спілкування за допомогою сучасних засобів. Сучасні цифрові технології забезпечують можливість отримання освіти з будь-якого місця.

Список використаних джерел

1. Bikov, V. Yu., Ovcharuk, O. V., Ivanyuk, I. V., Pinchuk, O. P., Galperina, V. O. (2022). The current state of the use of digital technologies for the organization of distance learning in the buildings of the middle of the world: the results of the 2022 survey. *Information technologies and learning methods*, 90(4), 1-18. doi: <https://doi.org/10.33407/itlt.v90i4.5036>.
2. Marinchenko I. V., Tsiganok N. M. (2022). Improving digital technologies in the training of future computer science teachers and professional educators. *Innovative pedagogy*, 52, 125-130. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2022/52/part_1/9.pdf
3. Inna Marynchenko, Oksana Braslavskaya, Oleh Levin, Yuliia Bielikova, Tetyana Chumak. (2023). [Modern tools for increasing the efficiency of distance education in the conditions of digitalization](#). AD ALTA-Journal of Interdisciplinary Research, 13(1), Special Issue XXXII, 87–92. URL: <http://www.magnanimitas.cz/13-01-xxxii>
4. Inna Marynchenko, Mariana Malchyk, Yurii Iliash, Valentyna Papushyna, Mykola Yakymchko. (2023). Use of digital technology tools for forming the readiness of future

specialists in accordance with the requirements of the current labor market of Ukraine. AD ALTA-Journal of Interdisciplinary Research, 13(1), Special Issue XXXIV, 222–229. URL: https://www.magnanimitas.cz/ADALTA/130134/papers/J_32.pdf

5. Zheng Y., Zheng Sh. A (2022). Comparison of Students' Learning Behaviors and Performance Among Pre, During and Post COVID-19 Pandemic. *SIGITE '22: Proceedings of the 23rd Annual Conference on Information Technology Education*, 5, 78-85. doi: <https://doi.org/10.1145/3537674.3554753>

Щербініна Ганна Іванівна,
магістрантка 6М-Пр(К) групи
спеціальності 015 Професійна освіта (Технологія виробів легкої промисловості)
факультету технологічної і професійної освіти
Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Маринченко І.В.

РОЗВИТОК ПРОСТОРОВОГО МИСЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ШВЕЙНОЇ ГАЛУЗІ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ПРЕДМЕТУ «ТЕХНОЛОГІЇ РОЗКРОЮ»

На сучасному етапі розвитку суспільства відбувається реформування системи освіти. Головним напрямком в сфері навчання швейної галузі є підготовка висококваліфікованих робітників, які здатні працювати не тільки в ринкових умовах та професійно вирішувати завдання, а й творчо, нестандартно мислити.

Саме тому питання розвитку просторового мислення майбутніх спеціалістів, зокрема фахівці швейного профілю набувають актуального значення. Завдяки творчому підходу до справи створюється умова до розширення асортименту виготовлення швейних виробів, шляхом пропонування нових ідей, творчих програм, спрямованих на розробку одягу високої якості.

Найвищим рівнем розвитку людини як особистості є творча особистість, для якої характерний високий рівень знань, потяг до нового, незвичайного.

В сучасному світі швидкого розвитку держава потребує таких фахівців, які вміють творчо мислити, приймати нестандартні рішення. Таким чином одним із завдань ЗП(ПТ)О є підготовка майбутніх фахівців швейної галузі здатних до незвичайного і водночас креативного вирішення завдань.

Важливо зазначити, що сучасні дослідження проблем у вищій школі орієнтовані на формування творчої особистості, на розробку та дотримання умов, за допомогою яких відбувався б творчий розвиток особистості. Все це сприяє самопізнанню та самооцінці творчих якостей.

Актуальність питання має місце в сучасному освітньому середовищі тому, що зараз творча особистість високо цінується, оскільки така людина схильна до оригінального та нестандартного вирішення завдань і відрізняється творчим ставленням до професійної діяльності і життя загалом. Активізація розвитку просторового мислення в ЗП(ПТ)О швейного профілю вимагає створення творчого середовища і високого рівня педагогічного професіоналізму.

Проблемі розвитку просторового мислення присвятили свої роботи такі вчені, як Л. С. Виготський, Б. Г. Ананьєва, А. Н. Леонтьєва, С. Л. Рубінштейн, Я. Л. Пономарьова, Б. М. Теплова, тощо. Великий внесок у розвиток просторового мислення внесли В. І.

Андрєєв, Д. Б. Богоявленська, А. А. Бодалєв, А. Н. Лук, тощо. Зокрема, ними було зазначено: розширене поняття творчості як цілеспрямованого мислення на самого себе (М. Є. Боцманов, А. В. Захаров); особистісний напрямок, де розглядаються знання як результат осмислення своєї діяльності (А. А. Зинов'єв, Г. П. Щєдровицький) [42,с.51].

Одним з предметів, який сприяє розвитку просторового мислення закрійників 4 розряду є «Технологія розкрою». І від того, наскільки творчими будуть завдання з даного предмету (практичні заняття, а особливо індивідуальні завдання) залежить інтерес та зацікавленість учня до виконання поставленого завдання.

Навчальний предмет «Технологія розкрою» відіграє важливу роль під час розвитку просторового мислення майбутніх закрійників 4 розряду, оскільки під час вивчення ремонту одягу учні навчаються творчо мислити, проявляють самостійність та приходять до певного висновку шляхом творчого пошуку. Саме тому на заняттях з предмету «Технологія розкрою» важливо постійно заохочувати майбутніх фахівців швейної галузі до виконання творчих завдань, навчати порівнювати, виділяти головне.

Головним при вивченні даного предмету є розвиток просторового мислення майбутнього фахівця швейної галузі. При цьому орієнтуватися треба не на вже досягнутий творчий рівень закрійників 4 розряду, а давати творчі завдання високого рівня складності.

Зміст практичної підготовки з дисципліни «Технологія розкрою» передбачає виконання завдань, які вимагають просторового мислення. Під час розв'язання певних творчих завдань на під час вивчення спеціального предмету «Технологія розкрою» майбутні закрійники 4 розряду навчаються використовувати різні методи та прийоми творчості, евристичні методи, які допомагають у пошуку нових, оригінальних ідей.

Евристичні методи під час вивчення спеціального предмету «Технологія крою» застосовують для розв'язання творчих завдань, до яких належать: ділові ігри, мозковий штурм, творчі ситуації, проблемні ситуації тощо.

Важливо пропонувати майбутнім фахівцям швейної галузі виконувати індивідуальні завдання, оскільки саме в цьому випадку в учня формується вміння самостійно шукати необхідну інформацію, яка спрямована на вирішення нестандартної ситуації. Викладач повинен будувати індивідуальні завдання таким чином, щоб в учня розвивалась швидкість, моторність та оригінальність думки.

Для майбутніх закрійників 4 розряду проблемна ситуація під час вивчення навчального предмету «Технологія розкрою» полягає у вирішенні творчого завдання, пошуку найоптимальнішого вирішення проблеми. Використання проблемних ситуацій у вивченні даної дисципліни є дуже важливим, оскільки саме під час виконання проблемного завдання учень виконує різні творчі операції: синтез, аналіз, порівняння, проявляє фантазію.

Під час вивчення спеціального предмету «Технологія розкрою» важливо приділити належну увагу ремонту одягу, оскільки закрійник 4 розряду повинен не тільки вміти розкроювати перед пошиттям виріб, а й вміти та знати як ремонтувати одяг. В обов'язки закрійника також входить погодження із замовником характер ремонту певного виробу, виявляти дефекти матеріалів або виробів, принесених для ремонту (Додаток Б)

Ремонт одягу включає в себе всі види оновлення структури матеріалу та цілісності швів: виконання нової строчки поверх тої, яка розпоролась; закріплення потертих та розірваних місць на одязі; штопання дірок, тощо. Всі ці ремонтні роботи подовжують термін експлуатації одягу. Таким чином, можна зробити висновок, що

знання закрійника 4 розряду з ремонту одягу є невід’ємними, особливо вони знадобляться у майбутньому під час професійної кар’єри.

Педагогічний експеримент з вивчення розвитку просторового мислення майбутніх закрійників 4 розряду у процесі навчання технологій ремонту одягу проводився в два етапи: констатувального та формувального.

Педагогічне дослідження проводилося на базі Державного професійно – технічного навчального закладу «Сумське вище професійне училище будівництва та дизайну». Всього в експерименті брали участь 38 учнів: 20 з яких були в контрольній групі, а 18 в експериментальній групі.

Констатувальний етап педагогічного експерименту проводився з метою теоретичного аналізу проблеми розвитку просторового мислення майбутнього кваліфікованого робітника швейної галузі закрійника 4 розряду, визначення її структури та критеріїв. Також було проведено анкетування серед учнів та викладачів спецдисциплін.

Для забезпечення надійності результатів експериментального дослідження було проведено вирівнювання контрольної та експериментальної груп за допомогою тестування. Система тестів складалася з дванадцяти тестових завдань. Кількість правильних відповідей учнів свідчила про певний рівень знань з теми ремонту одягу.

Дані проведеного початкового рівня знань показали, що учні КГ та ЕГ знаходились майже на рівних позиціях: на початковому рівні – 10% учнів КГ та 11,1% учнів ЕГ; на середньому рівні – 25% майбутніх закрійників 4 розряду КГ та 38,9% майбутніх закрійників 4 розряду ЕГ; на достатньому рівні – 40% учнів КГ та 33,3% учнів ЕГ; на високому рівні – 25% майбутніх фахівців швейної галузі швейної галузі КГ та відповідно 27,7% у ЕГ.

Зробимо висновок, що середній бал підготовки учнів контрольної та експериментальної груп відрізняється незначно, різниця складає 0,2 бали.

На формувальному етапі педагогічного експерименту проводилася перевірка розроблених методичних рекомендацій до виконання творчого проекту з ремонту одягу для закрійників 4 розряду.

Результати формувального етапу педагогічного експерименту дозволили виконати порівняльне дослідження результатів навчання учнів в контрольній та експериментальній групах. В кінці формувального етапу педагогічного експерименту була повторно проведена діагностика рівня розвитку просторового мислення учнів за допомогою тестування.

Виявлена різниця дозволила стверджувати, що впровадження методичних рекомендацій до виконання творчого проекту з ремонту одягу для закрійників 4 розряду сприяло підвищенню в учасників експерименту рівня розвитку просторового мислення.

Список використаних джерел

1. Грищенко І. М., Ізовіт В.А. та ін. Легка промисловість України: реалії та перспективи [експертно-аналітична доповідь]. Київ : КНУТД, 2015. 82 с.
2. Денисенко М.П. Основні положення формування інвестиційно-інноваційної діяльності підприємства. Інвестиції практика та досвід, 22, 2016. С. 17-20.
3. Карюк В.І. Вплив інноваційного потенціалу на соціально-економічний розвиток підприємства. Ефективна економіка.2016. No 10. URL:<http://www.economy.nayka.com.ua>
4. Маринченко І. В. Технологія безшовного виробництва одягу у підготовці майбутніх педагогів професійного навчання швейної галузі. Наукові записки. Серія: Педагогічні

науки. Кропивницький: Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка. Випуск 206. 2022. С. 171-175.

5. Маринченко І. В. Проблеми і перспективи розвитку легкої промисловості України. Modern engineering and innovative technologies. Germany: Sergeieva&Co Karlsruhe, 2020. Том 13. Випуск 2. С. 49-55. DOI: 10.30890/2567-5273.2020-13-02-025

6. Kovalchuk V., Marynchenko I. Implementation of digital technologies in training the vocational education pedagogues as a modern strategy for modernization of professional education. Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia ad Didacticam Biologiae Pertinentia. 2019. Vol. 1. Issue 9. С. 122–138. URL: <https://cutt.ly/oUB4SHM>

Сергійчук Володимир Дмитрович,

магістрант 6М-Пр(Б) групи спеціальності 015 Професійна освіта (Будівництво та зварювання) факультету технологічної і професійної освіти

Науковий керівник: канд. пед. наук, ст. викладач Хоменко О.Г.

ЕНЕРГОМОДЕРНІЗАЦІЯ ДАХІВ БУДІВЕЛЬ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ

Енергоефективність стає все більш актуальною в сучасному світі, де зростає усвідомлення необхідності зменшення споживання енергії та викидів в атмосферу для збереження навколишнього середовища та забезпечення сталого розвитку. Одним із ключових аспектів енергоефективності будівель є енергомодернізація дахів, що може значно знизити споживання енергії та викиди CO₂.

Енергомодернізація дахів будівель насправді має великий потенціал у зменшенні споживання енергії та покращенні їхньої енергоефективності. Застосування ізольованих матеріалів, ефективних вентиляційних систем та сонячних панелей є ключовими стратегіями, які можуть значно знизити споживання енергії, особливо в періоди високого енергетичного попиту, наприклад, в зимовий період.

Ізольовані матеріали допомагають утримувати тепло в будівлі, зменшуючи втрати тепла через дах. Це може значно підвищити енергоефективність будівлі, оскільки менше енергії буде потрібно для опалення в приміщенні. Ефективні вентиляційні системи також сприяють збереженню енергії, дозволяючи оптимізувати вентиляцію та управляти теплом та вологою в приміщенні.[1]

Щодо методики викладання цієї теми, важливо розглянути інтегрований підхід, який включає як технічні аспекти, так і аспекти управління та фінансові аспекти енергомодернізації. Студентам слід ознайомитися з різними технологіями і матеріалами, що використовуються для покращення енергоефективності дахів, а також з методами оцінки вигоди від таких заходів.

Практичні вправи є важливою складовою навчального процесу у галузі енергоефективного будівництва. Розрахунок енергозберігаючих заходів для конкретних будівель або аналіз витрат та прибутковості енергомодернізації дозволять студентам отримати практичні навички, які можна застосовувати у реальних ситуаціях.

Наприклад, студенти можуть провести аналіз енергоефективності будівлі, враховуючи її розташування, конструкцію та системи опалення та охолодження. Вони можуть визначити оптимальні методи енергомодернізації, такі як утеплення даху, заміна вікон на енергоефективніші моделі або встановлення сонячних панелей.

Крім того, обговорення соціальних та екологічних вигод енергоефективних заходів є важливим аспектом навчання. Студенти повинні розуміти, які вигоди можуть мати як окремі особи, так і суспільство в цілому від впровадження енергоефективних технологій та практик у будівництві. Це може включати зменшення витрат на енергію, зменшення викидів CO₂, поліпшення якості повітря та збільшення комфорту для мешканців будівель.[1]

Такі практичні вправи та обговорення допоможуть студентам отримати глибокі знання та розуміння у галузі енергоефективного будівництва та підготувати їх до ефективної роботи у цій сфері, сприяючи важливому внеску в сталий розвиток суспільства.

Енергомодернізації дахів будівель у плані зменшення споживання енергії та поліпшення екологічних показників важлива та очевидна. Застосування сучасних ізоляційних матеріалів, сонячних батарей та зелених дахів може виявитися вкрай ефективними стратегіями.

Перший крок у напрямку енергомодернізації полягає у збільшенні теплоізоляції даху. Це може бути досягнуто за допомогою використання вискоелективних ізоляційних матеріалів, таких як пінополістирол, мінеральна вата чи пінопласт. Ці матеріали допоможуть утримувати тепло в приміщенні взимку та утримувати холод влітку, зменшуючи споживання енергії на опалення та кондиціонування повітря.

Додатково, встановлення сонячних батарей на даху може стати джерелом відновлюваної енергії, дозволяючи будівлі виробляти частину або навіть усю необхідну електроенергію самостійно. Це не лише допоможе знизити витрати на електроенергію, але й сприятиме зменшенню викидів CO₂. [3]

Крім того, створення зеленого даху, де поверхня даху вкрита рослинами, може мати численні переваги, такі як зменшення температури поверхні даху, поглинання дощової води та зменшення викидів CO₂, а також покращення якості повітря. Крім того, зелений дах може створювати додаткові простори для відпочинку та розваг.

Отже, енергомодернізація дахів будівель має великий потенціал не лише у зменшенні споживання енергії та покращенні екологічних показників, але й у забезпеченні комфорту для мешканців та створенні додаткових корисних просторів.

Розробка методики з теми енергомодернізації дахів будівель є важливою з кількох причин. По-перше, ця тема є актуальною в контексті сучасних викликів, пов'язаних з енергоефективністю та збереженням навколишнього середовища. Відповідно, розробка методики дозволить студентам отримати глибше розуміння проблеми та навчитися конкретним стратегіям її вирішення.

По-друге, методика викладання з цієї теми допоможе стимулювати інтерес студентів до енергоефективних технологій та їхнього застосування в будівництві. Через практичні вправи та обговорення реальних проектів, студенти зможуть більш глибоко розібратися у темі та розвинути свої аналітичні та творчі навички.

Розробка методики є важливим кроком у стандартизації процесу викладання теми з енергомодернізації дахів будівель. Систематичне та послідовне вивчення такої методики сприятиме кращому засвоєнню матеріалу студентами та покращенню якості їхньої підготовки у галузі енергоефективного будівництва [2].

Створення методики дозволить визначити основні теми, які слід включити до курсу, встановити послідовність їх вивчення та визначити необхідні ресурси для кожного етапу. Крім того, методика може включати в себе рекомендації щодо використання різноманітних навчальних методів та інструментів, таких як лекції, практичні вправи, кейси, дискусії та інші активні форми навчання.

Така систематизація також дозволить викладачам ефективніше вести заняття, орієнтуючись на чітко визначені цілі та завдання кожного уроку, а також оцінювати успішність навчання згідно з певними критеріями. Це допоможе забезпечити консистентність у навчанні та забезпечити студентів необхідними знаннями та навичками у галузі енергоефективного будівництва.

Отже, розробка методики є важливим інструментом для підвищення якості навчання та підготовки студентів у цій області, а також для забезпечення ефективного викладання теми з енергомодернізації дахів будівель.

Список використаних джерел

1. Білятинський О. А., Старовойда В. П. Проектування капітального ремонту реконструкції будинків : підручник. Київ : Вища освіта, 2003. 343 с.
2. Гайко Ю. І. Шишкін, Є. Ю. Гнатченко, В. В. Сливчук Особливості управління комплексною реконструкцією житлової забудови на сучасному етапі розвитку міст. *Містобудування та територіальне планування* : наук-техн. збірник / Відпов. ред. М. М. Осетрін. Київ : КНУБА, 2018. Вип. 66. С. 90–100.
3. Хоменко О.Г. Залізобетонні конструкції: навчальний електронний посібник. Глухів. 2017. 208с.

ВІДОКРЕМЛЕНИЙ СТРУКТУРНИЙ ПІДРОЗДІЛ «ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ ГЛУХІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА»

СЕКЦІЯ ЦК ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ

Бадулін Назарій Іванович,

студент 21Т групи спеціальності 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології) ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

Науковий керівник: викладач математики I категорії Ковальова О. І.

РОЛЬ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФОРМУВАННІ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ

Видатний реформатор освіти Д. Дьюї писав, що фундаментальна мета сучасної освіти полягає в розвитку критичного мислення. А математика допомагає розвивати аналітичні навички та розв'язувати складні завдання, водночас потребуючи навиків критичного мислення. У поєднанні ці два напрями можуть допомогти учневі розвивати дослідницький дух та здатність до аналізу. Тобто учень, який критично мислить, уміє чітко формулювати власні думки, доводити та спростовувати їх, адекватно оцінювати нові обставини та формувати стратегію подолання поставлених задач.

Критичне мислення – це процес аналізу, оцінки й розуміння інформації, що сприяє приймати обґрунтовані рішення та розв'язувати проблеми. Це вміння аналізувати інформацію критично, визначати переваги та недоліки різних поглядів і робити об'єктивні висновки.

Проаналізувавши широкий спектр наукових праць вчених, зокрема О. Тягло, Л. Велитченко, А. Ребера, Д. Халперн дійшли висновку, що для формування критичного мислення студентів доцільно використовувати інтерактивні технології навчання.

Інтерактивні технології навчання, також відомі як EdTech, стосуються цифрових інструментів і ресурсів, які покращують навчальний досвід завдяки активній участі, залученню та співпраці. Ці технології – практика впровадження класичних та нестандартних рішень в освіту для кращого засвоєння знань, включаючи віртуальну реальність, моделювання, гейміфікацію та інтерактивні дошки, додатки, платформи тощо. Вони допомагають зробити навчання захоплюючим, інтерактивним та персоналізованим, що сприяє кращому формуванню критичного мислення студентів. Звісно, формування критичного мислення студентів за допомогою інтерактивних технологій є важливим аспектом сучасної освіти, а особливо математики. Це може бути досягнуто шляхом розвитку навичок аналізу, оцінки та розуміння інформації за допомогою інтерактивних засобів, таких як відеоуроки, підкасти, вебіари, віртуальні лабораторії, ігри та програми для навчання, онлайн-курси та технології розширеної реальності для візуалізації математичних концепцій. Ці технології дозволяють студентам вивчати математику більш ефективним шляхом, залученням їх у відтворення реальних ситуацій, інтерактивно взаємодіючи з матеріалами, налаштовуючись на отримання негайного зворотного зв'язку. Завдяки цьому студенти можуть вчитися критично мислити, розвивати свої аналітичні та логічні здібності, а також вміти результативно

НАУКА ТА ОСВІТА В УМОВАХ ВІЙНИ:

Глухівський національний педагогічний
університет імені Олександра Довженка

1874 - 2024

вирішувати поставлені задачі.

Розглянемо деякі інтерактивні технології навчання в математиці, що сприяють студентів мислити критично.

1. Інтерактивні дошки, які дозволяють працювати з математичними завданнями та концепціями у віртуальному середовищі. Тобто вони можуть допомогти візуалізувати абстрактні поняття та навчити їх взаємодіяти з матеріалом. Студенти можуть виконувати різні завдання, такі як розв'язування рівнянь, графічне відображення функцій, побудова геометричних фігур, тіл тощо, прямо на екрані інтерактивної дошки. Крім того, за допомогою інтерактивної дошки викладач може створювати і надавати інтерактивні заняття із завданнями у віртуальному середовищі.

2. Навчальні відео- та аудіоматеріали, які пояснюють складні математичні теми через візуальні та слухові засоби. Одним із найгучніших українських проєктів в галузі інтерактивних технологій освіти є український стартап Roorog – мобільний додаток, що дозволяє прослуховувати аудіо матеріали в режимі реального часу.

3. Ігрові програми та додатки, які роблять вивчення математики легким, цікавим та захоплюючим для студентів. Khan Academy (Академія Хана) пропонує безкоштовні заняття з математики через відео та практичні вправи, що можуть бути корисними для студентів.

4. Онлайн-платформи для вирішення математичних завдань та отримання негайного зворотного зв'язку. Відкрита онлайн-платформа Prometheus призначена для масових онлайн математичних курсів (МОК). Платформа надає можливість навчання в онлайн-форматі зручно та доступно для всіх бажаючих. Варто зазначити, що Prometheus пропонує курси від базових до складних, що допоможуть покращити навички та розвинути не лише критичне мислення.

5. Персоналізовані комп'ютерні програми, які адаптуються до рівня знань кожного студента і надають індивідуальну підтримку. Для персоналізованих комп'ютерних програм з математики можна використовувати штучний інтелект, що допоможе викладачу відслідковувати прогрес студентів та допоможе надавати рекомендації для подальшого навчання.

Використання інтерактивних методів навчання, таких як візуалізація, вправи на співпрацю та ігрові елементи можуть зробити математику не лише цікавішою та більш зрозумілою, а й дозволяють студентам експериментувати, вирішувати завдання і отримувати миттєвий зворотний зв'язок, що допоможе їм засвоювати матеріал більш ефективно. Отже, інтерактивні технології навчання математиці можуть значно покращити розуміння студентів і сприяти розвитку їхнього критичного мислення.

Список використаних джерел

1. Барболіна О.С. Розвиток критичного мислення учнів шляхом розв'язання математичних задач. Таврійський вісник освіти. 2016. № 4. С. 190 – 196.
2. Козира В.М. Технологія розвитку критичного мислення у навчальному процесі: навчально-методичний посібник для вчителів. Тернопіль: ТОКІПО, 2017. 60с.
3. Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Khan_Academy (дата звернення: 04.05.2024).
4. Пометун О. Енциклопедія інтерактивного навчання. URL: https://issuu.com/anja_79/docs/pometun (дата звернення: 04.05.2024).

Бойко Єва Сергіївна,

*студентка ІІФВ групи спеціальності 014.11 Середня освіта (Фізична культура)
ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»
Науковий керівник: викладач вищої категорії, старший викладач Приходько Н.А.*

НАТО ТА УКРАЇНА: ШЛЯХ ДО ЧЛЕНСТВА ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ

Співпраця України з НАТО відіграє важливу роль у забезпеченні миру та стабільності у Євроатлантичному регіоні. Географічне положення України на перехресті Східної та Західної Європи надає їй стратегічного значення, особливо у зв'язку з тим, що вона має спільний кордон з чотирма країнами – членами НАТО: Польщею, Словаччиною, Угорщиною та Румунією.

НАТО є однією з найбільш важливих міжнародних організацій, що має на меті забезпечення безпеки та стабільності у Північноатлантичному регіоні. Організація створена на базі Вашингтонського договору 1949 року і з того часу стала кутовим каменем зовнішньої політики для своїх членів. Ключовим аспектом членства в НАТО є принцип колективної оборони, який означає, що у випадку нападу на одну з країн-членів, інші члени організації зобов'язані надати допомогу в рамках своїх можливостей [3, с. 481]. Це надає країнам-членам значний рівень безпеки та відвертає можливі загрози зовнішньої агресії. Такий механізм колективної безпеки, як ніякий інший, забезпечує стабільність та сприяє мирному співіснуванню держав у регіоні. Тому приєднання до НАТО є стратегічним кроком для України, особливо з урахуванням загрози з боку росії. Членство в альянсі надає право на колективний захист в разі агресії, що є ключовим для забезпечення стабільності та безпеки.

Рис. 1. Переваги вступу України до НАТО

Розвиток відносин між Україною та НАТО почався незадовго після отримання країною незалежності. Підписання Рамкового документа «Партнерства заради миру» в 1994 році та схвалення першої індивідуальної програми партнерства між Україною і НАТО свідчать про початок активного співробітництва [1, с. 104].

Участь України в робочій групі високого рівня Ради північноатлантичного співробітництва, а також візит Генерального секретаря НАТО до Києва в 1992 році стали

важливими кроками у зміцненні відносин. Призначення перших офіцерів зв'язку та встановлення координаційного центру партнерства НАТО у Монсі в 1995 році свідчать про зростання рівня співпраці та відображають зусилля України на шляху до поглиблення співробітництва з НАТО та зміцнення своєї позиції в Євроатлантичному регіоні.

Під час Мадридського саміту НАТО 09 липня 1997 року була підписана Хартія про особливе партнерство між Україною та Організацією Північноатлантичного договору. Також у тому ж році була заснована Комісія Україна – НАТО, яка сприяла розвитку співпраці між Україною та Альянсом. Відкриття Місії України при НАТО та Центру інформації та документації НАТО в Україні також свідчило про зближення між Україною та НАТО. У квітні 1999 року було відкрито Офіс зв'язку НАТО в Україні, який відіграв важливу роль у підтримці комунікацій між Україною та НАТО та сприяв зміцненню співпраці в різних сферах.

Утворення Національного центру з питань євроатлантичної інтеграції України у 2003 році свідчить про важливість цієї стратегічної мети для країни. Неформальна зустріч у Вільнюсі 2005 року, де офіційно започатковано інтенсифікований діалог щодо членства України в НАТО, вказує на бажання України продовжувати інтеграційні процеси. Однак намічений у 2006 році курс залучення України до плану дій щодо членства в НАТО зіткнувся з рядом внутрішніх і зовнішніх викликів, включаючи політичні та геополітичні фактори. Візит прем'єр-міністра України Віктора Януковича до штаб-квартири НАТО і заява про неготовність до підписання Плану дій щодо членства (ПДЧ) свідчать про внутрішній політичний розкол і різні погляди в Україні стосовно її майбутнього курсу.

У 2008 році було схвалено новий формат відносин НАТО з Україною в рамках так званої «Річної національної програми» (РНП). А 01 липня 2010 року [Верховна Рада](#) прийняла закон «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» який передбачає [«позаблоковий»](#) статус України.

Активна співпраця України з НАТО відображає важливість для країни збереження тісних зв'язків з альянсом навіть у ситуації, коли повноцінне членство не є можливим через власний позаблоковий статус. Партнерство з НАТО дозволяє Україні отримувати підтримку у важливих сферах безпеки, обмінюватися досвідом та навичками, а також підтримувати свої зобов'язання перед світовою спільнотою у забезпеченні миру та безпеки.

Однак після вторгнення росії в Україну та [парламентських виборів](#) у жовтні 2014 року новий уряд поставив вступ до НАТО пріоритетом. 21 лютого 2019 року до Конституції України було внесено зміни, норми щодо стратегічного курсу України на членство в [Європейському Союзі](#) та НАТО закріплені в преамбулі Основного Закону, трьох статтях та перехідних положеннях.

Статус України як партнера з розширеними можливостями (EOP) Північноатлантична рада визнала 12 червня 2020 року. Прагнення України отримати План дії щодо членства (ПДЧ) в Північноатлантичному альянсі (НАТО) стало першочерговим пріоритетом українського політичного керівництва, що свідчать про стратегічну спрямованість країни на зміцнення своєї безпеки та обороноздатності.

Заява України 30 вересня 2022 року про вступ у пришвидшеному порядку та підтримка цього кроку з боку Литви свідчать про наступ України у напрямку її інтеграції в Євроатлантичну спільноту. Початок переговорів щодо вступу України до НАТО підтверджує зацікавленість обох сторін у розвитку та поглибленні співпраці.

Питання надання Україні [Плану дій щодо членства](#) (ПДЧ) в НАТО – більше не стоїть на порядку денному, оскільки Україна вже подала заявку. Про це [04 квітня 2023 року](#) повідомив [міністр закордонних справ України Дмитро Кулеба](#) на пресконференції за підсумками засідання Комісії Україна – НАТО. «Наша позиція про те, що єдиний шлях гарантування євроатлантичної безпеки – це повноцінне членство України в НАТО – вона сьогодні пролунала на зустрічах», – підсумував міністр.

Тому активна підготовка України до членства в НАТО і проведення реформ у сфері оборони, демократизації суспільства та боротьби з корупцією відображає важливі тенденції в розвитку країни. Приєднання до НАТО не лише забезпечить колективний захист від агресії, але й сприятиме зміцненню демократичних цінностей та безпеки в регіоні. Це може виявитися важливим кроком на шляху до європейської інтеграції та сприятиме зближенню України з європейськими партнерами. Проте, варто пам'ятати про необхідність виконання стандартів та реформ для успішного вступу до НАТО, що потребує великих зусиль та відповідальності з боку української влади.

Список використаних джерел

1. Мелещенко Т., Волошин І. Шлях України до НАТО: основні проблеми, здобутки та перспективи євроатлантичної інтеграції. *Український історичний журнал*. 2021. № 4. С. 104.
2. НАТО та Україна: шлях до членства та його значення. Центральне міжрегіональне управління Міністерства юстиції: веб-сайт. URL: <https://centraljust.gov.ua/news/info/nato-i-ukraina-shlyah-do-chlenstva-ta-yogo-znachenny> (дата звернення: 05.05.2024).
3. [НАТО](#). Політична енциклопедія. / гол.ред. Ю. Левенець, Київ: Парламентське видавництво, 2011. 808 с.

Литус Валентина Володимирівна,

студентка ІІТЛС групи спеціальності 015.36 Професійна освіта (Технологія виробів легкої промисловості) ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

Науковий керівник: доктор філософії Сорока В.В.

QR-КОД ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ МОТИВАЦІЇ НАВЧАННЯ

Вступ. У сучасному світі все більшу популярність набуває використання в освітній діяльності різних, у тому числі мобільних, цифрових технологій. Сьогодні існує досить великий набір засобів цифрових технологій, доступних шкільному вчителю чи викладачу. При підготовці та проведенні навчального заняття можуть бути використані різні інтернет-ресурси та платформи.

Мета – розглянути можливості QR-коду як інтерактивного засобу навчання здатного підвищити зацікавленість та мотивацію навчання здобувачів освіти.

Матеріали та методи. Використано структурний та системний підходи при побудові логіки тез; методи аналізу літератури, синтезу, логічного аналізу та узагальнення.

Результати. Зараз будь-який смартфон або планшет легко зможе розпізнати й розшифрувати інформацію з QR-коду. Під QR-кодом (Quick Response – швидка відповідь) розуміють мініатюрний носій даних, який зберігає текстову інформацію об'ємом близько трьох тисяч байтів [1]. Така інформація кодується за допомогою особливих програм або сервісів у вигляді чорно-білих або кольорових квадратів (рис.1).

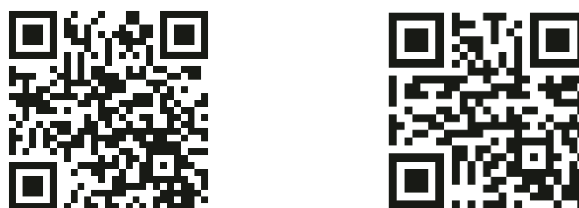

Рис.1. Приклади зображення QR-коду

Цей код повною мірою відповідає сучасним вимогам до отримання та поширення інформації, роблячи цей процес зручним, оперативним та інтерактивним. Нині будь-який смартфон або планшет легко зможе розпізнати і розшифрувати інформацію з QR-коду. Для цього потрібно піднести камеру мобільного пристрою зі встановленою програмою для розпізнавання QR-коду до зображення коду. Програма зробить розшифровку, а потім запропонує виконати певну дію, передбачену вмістом коду. Найпоширенішими є такі формати даних:

- web-адреси: прочитання коду спрямовує користувача на потрібний інтернет-ресурс, позбавляючи необхідності вводити безліч знаків в адресному рядку браузера;
- контактні дані: можна відсканувати код і зберегти контактну інформацію в адресній книзі телефона або комп'ютера;
- адреса електронної пошти: QR-код може містити адресу електронної пошти та ім'я адресата;
- SMS: шляхом сканування QR-коду користувач може отримати готове до відправлення повідомлення;
- картографічна інформація: у QR-коді можуть бути зашифровані географічні дані, що дає змогу переглянути розташування того чи іншого об'єкта в таких сервісах, як Google Maps;
- телефонні номери: під час сканування QR-коду із впровадженням телефонним номером можна відразу ж зробити дзвінок;
- текст, який може виступати в ролі інформаційної довідки з певної тематики.

У тій чи іншій формі здобувачі освіти щодня працюють з інформацією. Вони здійснюють пошук, обробку, накопичення, передачу інформації, переводять її з однієї форми в іншу тощо. Використання сервісів для різних видів обробки інформації, по-перше, може надати допомогу викладачам, як в урочній, так і в позаурочній діяльності; по-друге, призведе до привернення уваги школярів і студентів, до їхньої більшої зацікавленості порівняно з традиційними формами навчання і дасть змогу підвищити їхню мотивацію [3].

Розглянемо можливості використання QR-коду в освітньому процесі [2]:

1. У QR-коди можна розмішувати посилання на мультимедійні джерела і ресурси, що допомагають розв'язувати певну навчальну задачу. Роздруковані коди можна вклеювати в робочі зошити здобувачів освіти.
2. При організації проєктної діяльності за допомогою QR-кодів можна представляти колекції посилань, інформаційні блоки, коментарі, а потім публікувати на сторінках сайтів підтримки проєкту, плакатах.
3. QR-коди, які містять посилання на Інтернет-ресурси, можна розмішувати на інформаційних стендах навчальних кабінетів і лабораторій як відео або мультимедіа коментар до навчального матеріалу. Це дозволить значно збагатити інформаційне насичення стендів аудиторій.

4. Контрольно-тестовий матеріал для навчальних занять, виконаний в вигляді карток з різними варіантами завдань, може бути представлений у формі QR-кодів. Для цих цілей існує спеціальний мережевий сервіс ClassTools.net.

5. Під час навчальних занять можна проводити онлайн-опитування учнів з використанням мобільних пристроїв, не вдаючись до допомоги систем голосування, скориставшись мережевим сервісом Mentimeter. Для цього потрібно показати QR-код опитування, після чого здобувачі освіти зможуть досить швидко відповісти на запропоноване запитання і висловити свою думку.

6. Одним зі способів індивідуалізації навчання може стати видача домашніх завдань, зашифрованих в QR-коди – це зменшить ймовірність списування і підвищить інтерес студентів.

7. Зацікавити й привернути увагу студентів можна при проведенні різних ігор, заходів, в тому числі позанавчальних, коли на одному з етапів завдання буде запропоновано у вигляді QR-коду, прочитавши який можна буде виконати завдання.

У сучасному світі смартфони мають практично всі (студенти, викладачі, батьки тощо), що дає змогу широко використовувати можливості цих технологій у практичній діяльності.

Оскільки QR-коди не були ліцензовані, кожна людина може не тільки використовувати, а й створювати їх абсолютно безкоштовно. Для створення й просування QR-кодів є безліч сервісів і програм. При цьому в більшості з них є можливість збереження зображення коду в різних графічних форматах (наприклад, jpeg, png, tiff), роздрукування, безпосереднього впровадження коду в документ, що публікується, надсилання електронною поштою, публікації в мережі Інтернет.

Поміж україномовних ресурсів для генерування QR-коду варто виокремити:

- qr-code-generator.com,
- qr-code.com.ua,
- qrcodes.com.ua.

Висновки. Таким чином, QR-коди є сучасним інформаційним засобом, який може ефективно використовуватися в освітньому процесі та допомагає досягти таких цілей [4]:

- посилення мотивації здобувачів освіти до самостійної навчально-пізнавальної діяльності;
- упровадження в навчальний процес додаткових (електронних) методичних освітніх ресурсів;
- використання під час навчання нових видів навчальних пошуково-пізнавальних завдань узагальнюючої та систематизуючої спрямованості, що активізують навчальну діяльність школярів і студентів.

Список використаних джерел

1. QR-код. *Вікіпедія: вільна енциклопедія*. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/QR-%D0%BA%D0%BE%D0%B4> (дата звернення 20.04.2024).
2. Воронкін О.С. Можливості використання системи QR-кодів у вищій школі. *FOSS Lviv 2014: зб. наук. праць IV міжнар. наук.-практ. конференції* (м. Львів, 24-27 квітня 2014 р.) Львів, 2014. С. 145-149.
3. Що таке QR-код та як його використовувати вчителю? *Teachhub Незалежна Освітня Корпорація*. URL: <https://teach-hub.com/scho-take-qr-kod-ta-yak-joho-vykorystovuvaty-vchytelyu/> (дата звернення 20.04.2024).
4. Ющенко А. П. QR-код, як засіб підвищення мотивації студентів у навчальному процесі. URL: <https://sno.udpu.edu.ua/index.php/naukovo-metodychna-robota/91-tendentsiyi-suchasnoyi-pidhotovky-maybutnikh-uchyteliv-pochatkovoyi-shkoly/300-qr-kod-yak-zasib-pidvishchennya-motivatsiji-studentiv-u-navchalnomu-protsesi> (дата звернення 20.04.2024).

СЕКЦІЯ ЦК ГУМАНІТАРНО-СОЦІАЛЬНИХ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТІВ

Даценко Віктор Олексійович,
студент ІІФВ групи спеціальності 014.11 Середня освіта (Фізична культура)
Науковий керівник: спеціаліст вищої категорії, викладач англійської мови
Дворянова Т.О.

СПОРТИВНА ТЕРМІНОЛОГІЯ В СУЧАСНОМУ СПОРТІ (НА ПРИКЛАДІ БАСКЕТБОЛЬНИХ ТЕРМІНІВ)

Спортивна термінологія є невід'ємною частиною мови спорту, що використовується для позначення понять, дій, предметів та інших аспектів спортивної діяльності. Її актуальність зростає в сучасному світі, де спорт набуває все більшої популярності та міжнародного характеру. Сучасний спорт став міжнародним явищем, де змагання та тренування проводяться на рівні країн та континентів. Це робить необхідним використання єдиної спортивної термінології, яка буде зрозуміла всім учасникам спортивного процесу.

Із появою нових видів спорту та еволюцією вже існуючих з'являються нові терміни, які необхідно систематизувати та описувати. Це робить дослідження спортивної термінології актуальною задачею для мовознавців та спортивних фахівців.

Спортивна термінологія є частиною спортивної культури та відображає історію розвитку спорту. Її дослідження може допомогти краще зрозуміти еволюцію спорту та його місце в суспільстві. Вивчення баскетбольних термінів як прикладу може допомогти краще зрозуміти принципи формування та функціонування спортивної термінології в цілому.

Мета наукового дослідження полягає у вивченні сучасного стану спортивної термінології на прикладі баскетбольних термінів; аналізі динаміки її розвитку, особливості функціонування та шляхах вдосконалення.

Для досягнення мети дослідження було використано такі методи: використання методів лексичного, порівняльного, історичного та описового аналізу; збір та обробка інформації з різних джерел (наукових праць, словників, енциклопедій, правил баскетболу, спортивних новин).

Прагнення України увійти до єдиного європейського простору вищої освіти змінює вимоги до сучасної молоді. Усе більшої уваги приділяється підвищенню ефективності навчання, розвитку інтелектуальних і творчих здібностей молоді. Сучасні умови вимагають підвищення якості викладання на всіх рівнях системи освіти.

Спорт дає можливість вирішувати загальнополітичні, соціальні та інші питання, розширює масштаби спілкування людей. На міжнародному рівні він сприяє встановленню взаєморозуміння між народами, співробітництву між країнами та визнанню нашої держави на світовій арені. Сьогодні спорт – невід'ємна частина професійного, культурного, економічного та політичного життя суспільства.

Усе частіше спортивна термінологія починає використовуватись у розмовній лексиці, яка прийшла до нас із різних мов, і не завжди є зрозумілою. Це різноманітні терміни, які вживаються для позначення конкретних понять, назв видів спорту, спортивних дій тощо.

Саме тому спеціалісти фізичного виховання, арбітри, тренери, спортсмени, крім досконалого володіння рідною мовою, повинні мати певний запас і вміти правильно застосовувати фахову термінологію, знати особливості походження та застосування

іноземних термінів. Спортивні терміни стали повсякденними у нашому житті та необхідними завдяки участі вітчизняних спортсменів у міжнародних змаганнях. Саме спорт, як стверджує один із найпопулярніших знавців українського спорту Олег Блохін, стає чинником позитивних змін у суспільстві [1, с.77].

Аналізуючи досягнення останніх років, спортивна термінологія стала важливою складовою сучасної лексики. Вона є невід'ємною частиною професійних спортсменів, суддів, тренерів, звичайно, є мовою засобів масової інформації. Кожного дня по радіо, в інтернеті, на телебаченні можна почути «чисто українські» спортивні терміни, якими вже давно користуються коментатори, журналісти: хук, ейс, джег, туше тощо. Вони настільки увійшли в наш лексикон, що вважаються українськими. Це означає, що дослівного варіанту вони не мають, бо український варіант одного англійського терміну матиме багато слів, наприклад плей-оф – система змагань з вибуванням, ейс – подача м'яча на виліт. Тому спеціалісти використовують терміни мовою оригіналу.

Особливістю спортивної термінології є те, що це ідіоматичні та сленгові терміни. Особливо це стосується баскетбольної термінології. Так, в баскетболі дуже часто можна почути алей-уп (alley-up), біг мен (big man), дабл-дабл (double-double).

Сучасний світ потребує вивчення і розуміння іноземної термінології для успішного формування ключових компетентностей. На основі аналізу спортивної літератури та спортивної діяльності з'ясовано, що спортивна термінологія використовується систематично. Але, як свідчить дослідження, не всі фахівці правильно розуміють і трактують іншомовну термінологію в процесі гри та у міжособистих відносинах. Хоча варто зазначити, що під час занять з фізичної культури, особливо з використанням змагальної діяльності, проявляються такі риси характеру як: повага до суперника (fairplay), шляхетність, наполегливість тощо. Тому для студентів надважливо не лише здобувати навички з певного виду спорту, але і потрібно знати історію, передумови, правила гри. Здобути ці знання можна шляхом аутентичних матеріалів і термінології.

Провівши ґрунтовний аналіз спеціальної літератури з питань термінологічного забезпечення в галузі фізичної культури, є значні підстави стверджувати, що проблема галузевої термінології залишається актуальною. В умовах поширення сучасних видів спорту в Україні бракує досліджень щодо функціонування та співвідношення національних та інтернаціональних термінів.

Аналіз сучасної літератури, друкованих засобів масової інформації та мовлення дозволяє стверджувати, що до проблем розвитку сучасної термінології належать як мовознавчі, так і галузеві проблеми.

Поміж галузевих проблем функціонування української мови в спортивному середовищі розглядають проблеми синонімії, вибору способу передачі запозичених термінів. До вузькогалузевих проблем належать недостатня кількість словників та довідників, нестача кваліфікованих фахівців-термінознавців, безконтрольне калькування англійських термінів без їх адаптації до норм української мови, низький рівень термінологічної грамотності серед журналістів, коментаторів, арбітрів.

Сучасна українська спортивна термінологія поповнюється через внутрішні ресурси української мови та запозичень з англійської мови. Із внутрішніх ресурсів української мови терміни утворюються шляхом надання наявним словам нових значень: модифікацій, складанням основ, утворенням термінологічних сполучень. Запозичені з інших мов, спортивні терміни проникають в українську мову двома шляхами: пофонемним (відтворенням оригіналу, тобто створенням фонемної копії – фрістайл, боулінг, крос, пауерліфтинг) та підстановкою власних морфем, які вимагає оригінал і

створенням морфемної копії-кальки (water polo – водне поло, corner kick – кутовий удар) [3].

За даними, близько 80% термінів галузі фізичної культури і спорту є запозиченими, 30% – власне українськими, 42% запозичень є англійськими, решта – з інших мов, що становлять лише 8%. На сучасному етапі основною мовою-продуцентом спортивних термінів є англійська.

Серед запозичень є пласт інтернаціоналізмів. Це міжнародні терміни, які вживаються не менше, ніж у трьох неспоріднених мовах: футбол, журі, сальто – англійська, французька, українська.

Для багатьох інтернаціональних термінів існують національні відповідники: форвард – нападник, голкіпер – воротар, рефері – суддя, офсайд – поза грою.

Отже, запозичення один із складних термінів збагачення української термінології в галузі спорту. Однак вживання цих термінів має бути регламентованим, бо їх надмірність може ускладнювати сприйняття інформації.

Матеріали цього дослідження можна використати на заняттях англійської мови та секційних заняттях спортом.

Дослідження показало, що баскетбольна термінологія є багатогранною та динамічною системою, яка постійно розвивається та збагачується новими поняттями та термінами. Її можна поділити на такі тематичні групи:

- 1) терміни, пов'язані з правилами гри: дриблінг, фол, офсайд, штрафний кидок тощо;
- 2) терміни, пов'язані з технікою гри: ведення м'яча, кидок, передача, блок-шот тощо;
- 3) терміни, пов'язані з тактикою гри: швидкий відрив, пресинг, зонна оборона тощо;
- 4) терміни, пов'язані з інвентарем: м'яч, кільце, кошик, щит тощо;
- 5) терміни, пов'язані з учасниками гри: гравець, тренер, суддя, вболівальник тощо.

Важливо зазначити, що баскетбольна термінологія не є статичною. Із часом деякі терміни виходять з ужитку, а натомість з'являються нові. Це пов'язано зі змінами правил гри, появою нових тактичних прийомів та іншими факторами.

Баскетбольна термінологія запозичується з інших мов, переважно з англійської. Це пов'язано з тим, що баскетбол виник у США, де англійська мова є офіційною.

Спортивна термінологія є важливою складовою частиною мови спорту. Її дослідження дозволяє глибше зрозуміти сам спорт, його правила, техніку, тактику та історію розвитку. Баскетбольна термінологія, як приклад спортивної термінології загалом, характеризується динамічністю, багатогранністю та запозиченнями з інших мов.

Список використаних джерел

1. Блохін О. Український спорт у сучасній соціокультурній реальності. *Вища освіта України*. 2013. № 1. С. 75–80.
2. Боровська О. Проблеми перекладу спортивної термінології. *Молода спортивна наука України*. 2008. Т. 1. С. 51–55.
3. Мандич Т. Англомовні елементи в терміносистемі баскетболу. Матеріали Всеукраїнської студентської науковопрактичної конференції «Актуальні проблеми сучасної англійської мови». Херсон, 2017. С.197-200.
4. Янків І.М. Українська спортивна термінологія. Луцьк, 2000. 21 с.

Сухолет Софія Сергіївна,
студентка ІІ ДО групи спеціальності 012 Дошкільна освіта ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»
Науковий керівник: викладач вищої кваліфікаційної категорії
української мови та літератури, старший викладач Сорока О.Л.

РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Під поняттям «сучасна українська література» слід розуміти твори, написані останніми десятиліттями, які художньо осмислюють проблеми нашого сьогодення, а також із точки зору сучасності показують історичне минуле та окреслюють перспективи майбутнього. Сьогодні складно сказати, які із популярних нині творів стануть у подальшому класичними, адже література – це живий і мінливий процес, що відображає усі суспільні зміни. Сучасному літературному процесові притаманний художній пошук та експериментаторство, інтертекстуальність, пародійність, взаємодія елітарної та масової культури. Усі ці риси є характерними для постмодернізму.

Першою термін «постмодернізм» ужила в Україні в 1991 р. Наталка Білоцерківець, охарактеризувавши літературні гурти «Бу-Ба-Бу», «Пропала грамота», музичні - «Брати Гадюкіни», «Сестричка Віка» як постмодерністські [6].

Нині українські постмодерністи звертаються до багатьох актуальних проблем із життя нашого суспільства. Вони встановлюють тісні контакти із західноєвропейською культурою, що сприяє якісному оновленню і стильовому збагаченню нашої літератури. При цьому їхня творчість зберігає міцний зв'язок із національною культурною традицією.

Характерним для літератури ХХІ століття є її активний розвиток і суттєве збагачення якісно і кількісно. Українські письменники активно друкуються, випускають нові твори та презентують книги, виборюють перемоги у літературних конкурсах, збагачуючи нашу культуру і презентуючи її в європейському просторі. Найбільш порушуваними проблемами у творах сучасних митців є питання національної ідентичності, мови, нетерпимості суспільства до «не таких» людей. Сучасна література – це твори для читачів різних вікових категорій. Українські автори є тільки активними пропагандистами української культури у світі та докладають зусиль для підвищення свідомості суспільства, привертають увагу іноземної публіки до проблем українців, працюють над тим, щоб зробити Україну більш відомою в світі.

Представники «нової», «молодої» української літератури – особистості цікаві і непересічні: активно співпрацюючи, нерідко утворюють плідні колаборації (наприклад, «27 регіонів України» (Ірен Роздобудько та Сергій Жадан), «Дорожній щоденник» (Сергій Жадан і Матвій Вайсберг), «25 есе про головне» (Сергій Жадан, Катерина Бабкіна, Юрій Андрухович), «Галерея чуття» (Сергій Жадан, Леся Мудрак, Катерина Калитко). Більшість із сучасних митців успішні у різних сферах: література, музика, театр, журналістика тощо. Для популяризації своєї творчості вони широко використовують сучасні технології: ведуть сторінки у соціальних мережах, знімають відео, записують подкасти, проводять майстер-класи, беруть участь у телепрограмах тощо.

Творчість сучасних українських авторів визнана і за кордоном. Так, наприклад, твір української письменниці Софії Андрухович «Фелікс Австрія» було перекладено кількома мовами і перевидано у Польщі, Франції, Хорватії, Австрії, Чехії, Угорщині.

Усесвітньо відомими є поезії Мирослава Лаюка, викладача Києво-Могилянській академії, що їх перекладено 11 мовами. Здобув світового визнання і Макс Кідрук – автор наукової фантастики, – романи якого ввійшли до списку премії «Книги року ВВС» та були перекладені німецькою, чеською та польською мовами [3]. Література сьогодення – це відображення суспільних подій і зрушень, які хвилюють кожного, через свідомість конкретного автора. Від подій 2014 року і до сьогодні основною темою творів українських авторів – є війна. Здавалося б, що за таких умов внутрішнього ресурсу для творчості не може бути, адже все, крім перемоги над ворогом і повернення миру в суспільство – не на часі. Але і у такі надзвичайно складні часи люди продовжують творити, фіксуючи день за днем хроніку життя українського народу. Сьогодні це здебільшого літературні праці цивільних людей, які описують власний досвід. Ті, хто зараз у лавах ЗСУ, не мають змоги повною мірою займатися літературною діяльністю, але все ж роблять короткі нотатки, пишуть нариси, есе з фронту чи прифронтових територій. З'являються також книги, у яких представлено тему еміграції, втечі від війни за кордон, перебування за межами країни. Багато книг виходять у форматі щоденників, зокрема тому, що події описані по гарячих слідах, і подібний формат якнайкраще дає можливість авторам описати дійсність навколо себе.

Досліджуючи розмаїття сучасної літератури на військову тематику для спроби її класифікувати не лише власне за тематичними, а й за жанровими особливостями, найперше натрапляємо на працю бібліотекаря Ганни Скоріної, яка з початку війни започаткувала Facebook-проект з хештегом «#Книги_про_війну», і чи не єдина в Україні, хто ретельно відстежує вихід книг про російсько-українську війну від 2014 року й укладає їхні списки. В інтерв'ю для інформаційного агентства МОУ АрміяInform вона стверджує, що в переліку військової літератури про війну є понад 500 книг, із яких близько 200 написаних військовими. Проте це дані ще за попередні роки, а зараз їх маємо ще більше. Серед авторів так званої «ветеранської прози» є як професійні цивільні письменники, журналісти, волонтери, так і чимало безпосередніх учасників бойових дій, військових, що почали писати під час війни. Таких авторів називають письменники-комбатанти, а М. Рябченко виділяє окремо «комбатантську прозу», яка (фр. combattant – воїн, борець) є різновидом воєнної, автори якої – це винятково учасники бойових дій (воюють нині або ж перебувають у військовому резерві після демобілізації). Таким творам, на її думку, властива автобіографічність, фактологічна достовірність, вони можуть містити елементи документального чи мемуарного письма. Такі твори належать до різних прозових жанрів (як художніх, так і документальних), але обов'язково висвітлюють особистий воєнний досвід [5].

Усі книги про війну можна класифікувати за жанрово-тематичними ознаками:

- фотокниги, у яких за допомогою фотосюжету розкривається тематика. Особливістю таких видань є поєднання зорового і текстового рядів. Це сучасний стильний продукт, який відображає емоції й духовний психоемоційний стан автора та тих персонажів, які були в центрі об'єктива («Батальйон. Українська добровольча армія (Фотокнига про участь підрозділу в російсько-українській війні: воїни, побут, бої)» волонтерки та доброволиці Віри Яворської);

- прозові твори про війну (романи – «Карателі» Влада Якушева, «Укри» Богдана Жолдака, «Іловайськ» Євгена Положія, «Інтернат» Сергія Жадана, «Аеропорт» Сергія Лойка, «Доця» Тамари Горіха Зерня, «Позивний Бандерас» Сергія Дзюби й Артема Кірсанова та багато інших; оповідання – «Безодня» Влада Сорда, «АТОбайки» Микити Кашницького, «Голос війни: історії ветеранів» Василя Піддубного, який написав і роман «Холодне серце» у стилі фентезі);

- поетичні збірки про війну на Сході України (як надруковані, так і просто нотатки в зошиті чи в Інтернеті) – збірка «Вірші з війни» Бориса Гуменюка, «Абрикоси Донбасу» Любові Якимчук). Зауважимо, що першою українською книжкою про сучасну війну була саме поезія Бориса Гуменюка, де він і назвав відкрито АТО – війною. Сюди слід віднести й пісні, присвячені бійцям, у яких йдеться про відвагу, відчай, кохання, дружбу, обов'язок, зраду, мужність та героїзм;

- патріотичні комікси й графічні романи – різновид коміксу (патріотичні комікси «Кіборги. Початок» Левка Квіта, «Охоронці країни» Леоніда Краснопольського, «Савка і Баклан – замінована прогулянка» Олександра Ком'яхова);

- книги з навколовійськової тематики: пропагандистські книги, історичні дослідження, публіцистику, спогади або ті, які тим чи іншим чином мають стосунок до сучасної війни. Тут порушується наукова тематика, зроблено спробу визначити причини війни, розвінчано російські міфи щодо України, проаналізовано історію відносин між Україною та Росією («Гібридна війна. Вжити і перемогти», «Гібридна агресія Росії: уроки для Європи» Є. Магди, «І знову я влізаю в танк...» О. Забужко, «Війна за свідомість. Російські міфи про Україну та її минуле» Віктора Брехуненка, «Небратні» Макса Кідрука та інші);

- військові щоденники – «документальна проза», «репортажна проза» - у яких описано чітку послідовність, починаючи від призовної історії письменника і спочатку публікувалися на сторінках соціальних мереж («Точка нуль» Артема Чеха, «Сліди на дорозі» Валерія Ананьєва, «Танець смерті. Щоденник добровольця батальйону «Донбас»» Ігоря Михайлишина, «Воєнний щоденник 2014-2015» Олександра Мамалуя, «Іловайський щоденник» Романа Зіненка, «Життя P.S.» Валерії Бурлакової).

Тема війни не залишає байдужим нікого. Тому, книг про війну, написаних у різних жанрах та різноманітних за тематикою, є дуже багато, що свідчить про те, що в сучасному літературному процесі література на військову тематику упевнено займає окрему нішу і є, безумовно, джерелом і засобом зміцнення (укріплення) духу, виховання патріотизму та самовідданості в нелегкий час гібридної війни. Її потрібно вивчати й популяризувати, «щоб наші діти й онуки змогли поринути в цей час і пережити його разом з нами, і щоб у кожного нашого читача в світі викристалізувалося переконання, що війни треба уникати за будь-яку ціну, але якщо вона вже прийшла на твою землю – важливо зберегти гідність, людяне в собі, мати сміливість у страшні часи робити добрі справи» [2].

Список використаних джерел

1. Андрусак І. Сучасна українська література кінця XX - початку XXI ст. Київ: Національний книжковий проект, 2010. 464 с.
2. Маковецький П. Сучасність і література в Україні. Точки дотику. *СЛОВО*. № 3 (47) 2011, с.19-21.3. Назаренко О.М. Сучасна українська література: навч.-метод. посіб. [Електронне видання]; Нац. ун-т «Одеська юридична академія». – Одеса : Фенікс, 2023. – 149 с. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/da78921d-786c-4e48-bd40-5a673348c21b/content> (дата звернення 05.05.2024).
4. Рябченко М. Комбатантська проза в сучасній українській літературі: жанрові та художні особливості. *Слово і час*. 2019. № 6. С. 63.
5. Шелюх О.М. Особливості сучасної літератури про російсько-українську війну. URL: <https://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/237/6319/13354-1?inline=1> (дата звернення: 05.05.2024).

6. Ярунчик В. Українська література очима сучасного дослідника: матеріали І Міжнародної освітньої конференції «Стан і потреби українського шкільництва у Польщі», Щецин 29-30 травня 2010.

Смоліна Сніжана Максимівна,
студентка 31ДО групи спеціальності 012 Дошкільна освіта ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»
Науковий керівник: викладач вищої категорії Федотенко Л. Г.

ПРОБЛЕМИ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В РЕЖИМІ ОНЛАЙН

У реаліях сьогодення дистанційне навчання стає невіддільною складовою сучасної освіти. А перехід освітнього процесу в інший формат передбачає необхідність швидкого освоєння форм і методів дистанційного навчання та інноваційних методів керування процесом навчання, зокрема навчанням іноземної мови. У процесі дистанційного навчання іноземної мови відбувається поєднання компетентності викладача та цифрових технологій з бажанням навчатися і цілеспрямованістю студента.

Питанням розвитку процесу дистанційного навчання займалися як зарубіжні, так і вітчизняні науковці, серед яких: Р. Деллінг, Г. Рамбле, Д. Кіган, М. Мур, А. Кларк, М. Томсон та вітчизняні: Г. Козлакова, І. Козубовська, В. Олійник, А. Хуторський та багато інших. В. Кухаренко та В. Бондаренко досліджували питання організації кризового (екстреного) дистанційного навчання у вітчизняних освітніх закладах [2].

Дистанційні освітні технології, що сприяють навчанню іноземної мови, використовуються в освітньому процесі для:

- опанування іноземною мовою;
- мотивації та стимулювання студентів в опануванні мовою;
- легкості й доступності в управлінні та моніторингу досягнень студентів;
- інтерактивності в опануванні іноземною мовою;
- обміну досвідом.

Онлайн-навчання іноземних мов є актуальним та важливим напрямом освіти в сучасному світі. Воно надає багато можливостей для здобуття знань та розвитку комунікативних навичок. Проте, з ним пов'язані певні педагогічні виклики, а саме:

1. Навчання іноземної мови в режимі онлайн не передбачає можливості безпосереднього контакту викладача зі студентами. Комунікація через веб-камеру і чат може бути менш ефективною у порівнянні з особистим спілкуванням. Це може призвести до труднощів зі збереженням концентрації уваги. Тому викладачу необхідно шукати нові способи зацікавити студентів, щоб забезпечити їхню активну участь в освітньому процесі. Наприклад, використання різноманітних методів, таких як інтерактивні завдання, мультимедіа й спільна робота тощо.

2. Не всі студенти мають доступ до стабільного інтернет-з'єднання, що може бути перешкодою в отриманні якісної освіти. І педагоги можуть мати обмежену технологічну компетентність, що ускладнює проведення ефективного навчання в онлайн-середовищі. Постійне самовдосконалення та поглиблення знань з цифрових технологій є важливою частиною розвитку технологічної компетентності викладачів, які мають бути готові й мати запасний план дій, якщо виникають технічні перешкоди.

3. Відсутність миттєвого фідбеку на занятті іноземної мови може бути проблемою для багатьох студентів. Педагоги повинні створити механізми для надання миттєвого фідбеку, наприклад, через чат або електронні форми зворотного зв'язку.

4. Відсутність фізичної присутності в аудиторії сприяє зниженню мотивації та самодисципліни студентів. Навчання онлайн вимагає від студентів самостійності та вміння управляти своїм часом. Викладачі повинні створювати стимули для активної участі студентів, такі як використання ігор, відвідування віртуальних екскурсій або створення проектних завдань.

5. Онлайн-навчання може потребувати зміни методів оцінювання, які мають бути більш гнучкими та інтерактивними, порівняно зі стандартними наявними в офлайн-навчанні. Тому доцільно розглянути альтернативні способи оцінювання, такі як візуальні тести, завдання з використанням відео або аудіо, розробка проектів чи завдань на розвиток навичок, які можуть бути здійснені в режимі онлайн.

6. Ефективне керування часом на онлайн-заняттях з іноземної мови є одним із педагогічних викликів сучасного навчання, тому вимагає деяких стратегій та підходів. Викладач має розробити чіткий розклад, дотримуватися його, визначити, які завдання чи активності є найважливішими під час онлайн-занять, установити терміни виконання завдань та організувати підтримку для студентів, щоб допомогти їм зберігати дисципліну та гнучкість.

Хоча онлайн-навчання має свої виклики, воно також відкриває широкі можливості для доступу до різноманітних ресурсів та глобального спілкування. Заняття з іноземної мови в режимі онлайн стануть цікавішими за змістом, багатшими на інформацію і всебічно висвітленими за умови подолання педагогічних викликів.

Список використаних джерел

1. Гнатюк О.В. Дистанційне навчання: проблеми, пошуки, виклики. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/728350/1/%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82.pdf> (дата звернення: 05.05.2024).
2. Горецька А.М., Завгородня Н.І., Рибалко А.І. Актуальні питання лінгвістики, професійної лінгводидактики, психології і педагогіки вищої школи: збірник статей V Міжнар. наук.-практ. конф., Полтава, 19-20 листопада 2020 р. Полтава: Астроя, 2020. С.120-123.
3. Кухаренко В. М., Бондаренко В. В. Екстрене дистанційне навчання в Україні: монографія. Харків: Міська друкарня, 2020. 409 с.
3. Методичні рекомендації із викладання іноземної мови в умовах дистанційного навчання. Асоціація вчителів іноземної мови. URL: <https://tkmcim.wordpress.com> (дата звернення: 05.05.2024).

Кушнерьова Олександра Андріївна,

студентка ІІ ФВ групи спеціальності 014.11 Середня освіта (Фізична культура)

Науковий керівник: викладач української мови і літератури вищої категорії

Усок О.В.

ВІДОБРАЖЕННЯ МОДЕРНИХ ФЕМІНІСТИЧНИХ ПОГЛЯДІВ У ТВОРЧОСТІ О. КОБИЛЯНСЬКОЇ ТА ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Сьогодні, коли Україна знаходиться в стані війни, питання гендерної рівності (рівність прав жінок і чоловіків [1]) є актуальним. Наразі кількість українських жінок, які бажають не лише брати участь у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти й професійній підготовці, а й у захисті своєї країни, значно зростає.

НАУКА ТА ОСВІТА В УМОВАХ ВІЙНИ:

Глухівський національний педагогічний
університет імені Олександра Довженка

1874 - 2024

Порівняно з початком XX століття сьогодні гендерні стереотипи майже зникли, натомість зростають і розширюються можливості для представниць жіночої статі, до чого й прагнули на початку XX століття О. Кобилянська й Леся Українка – українські письменниці, яскраві представниці українського модернізму й засновниці фемінізму.

Отож мета цієї публікації полягає у висвітленні основних понять, як-от «модернізм», «фемінізм»; переліку матеріалів і методів, що засвідчують генезу й функціонування української модерної літератури з її феміністичним напрямом.

Протягом останніх десятиліть XIX ст. й початку XX ст. в українській літературі відбулися значні зміни: нова естетична свідомість митців зумовила появу й нового літературно-мистецького напрямку – модернізму.

Поняття «модернізм» охоплює літературні напрями й школи XX століття, що тяжіли до формотворчості, експериментаторства, умовних засобів й антиреалістичної спрямованості.

Однак не всі літературні митці схвалили новітні ідеї та форми словесного мистецтва. У той період чітко визначилися дві основні тенденції літературного розвитку. Одна – традиційна, просвітницька, народницька. Друга – здебільшого модерністська – виразно новаторська, зорієнтована на європейські віяння й здобутки [2].

У такий спосіб, модерна українська проза характеризувалася змалюванням сильної особистості, людини, яка знаходиться в стані пошуку, сміливо відстоює власний вибір, право жити гідно, удосконалює та засвідчує свої здібності.

Порівняно з попередніми десятиліттями, коли письменство прагнуло розкривати образи нещасних, безпорадних, зламаних долею персонажів, модерна проза передбачала своєрідний рух опору обставинам, суспільству, застарілим уявленням про щастя.

Отож модернізм, зокрема український, поривав зв'язки з традиційною класичною літературою, натомість здійснював активний пошук нових виражальних засобів, звертаючись до новаторських ідей, серед яких – фемінізм.

Фемінізм – це ідеологія, громадські рухи за досягнення рівних політичних, економічних, культурних, особистих і соціальних прав за жінок із чоловіками. Варто зазначити, що героїні модерної української прози вже усвідомлювали свою потенційну рівність у правах й обов'язках із чоловіками.

Інтелектуальний напрям українського літературного модерну в прозі очолила Ольга Кобилянська, а в ліриці й драмі – Леся Українка.

Ольга Кобилянська – українська модерністська письменниця, учасниця феміністичного руху на Буковині, одна з ініціаторок створення «Товариства руських жінок».

Виступала за рівноправність між чоловіками й жінками й за право жінок на гідне життя.

Героїні її творів – сильні духом і готові кинути виклик суспільству [3].

Зосібна в новелі «Valse melancolique» («Меланхолійний вальс») Софія, Марта й Ганна – сильні, вольові, самодостатні, горді й незалежні жінки, які прагнуть утвердитися в чоловічому світі. Вони в активному пошуці щастя передусім у собі, тому й не бояться залишитися незаміжніми. Їхні запити задовольняє мистецтво.

У головній героїні повісті «Царівна» Наталці Верковичівні Ольга Кобилянська втілює власне життєве кредо – «бути сама собі ціллю».

Ідея повісті «Людина» спрямована на необхідність боротьби жіноцтва за свої права на освіту, працю, рівноправність із чоловіками; жінка має відчувати себе справді людиною та неодмінно знайти своє місце в житті.

На становлення феміністичних поглядів Ольги Кобилянської значно вплинули Софія Окуневська, яка стала першою в Австро-Угорщині жінкою-лікаркою з вищою освітою (їй Кобилянська присвятила повість «Царівна») і письменниця Наталя Кобринська, яка збирала підписи за право жінок навчатися в університетах і гімназіях (їй присвячено повість «Людина»).

Відбулася як феміністка й Леся Українка, відкинувши у власній творчості патріархальний устрій. Письменницю насамперед цікавили межі й обставини, у яких знаходилася жінка, і чи мала вона достатньо сил для того, щоб захистити власну особистість. Варто зауважити, що Леся Українка таки возвеличила своїх героїнь, позбавивши їх рабської психології. Жіночі персонажі її творів сильні, мають власний погляд на проблеми, висловлюють думки й по-своєму сприймають світ [3].

Наприклад, Мавка з «Лісової пісні» порушила традицію, згідно з якою першим обирає чоловік. Попри все ця лісова дівчина перша зізналася в коханні Лукашеві, а потім стала настільки сильною, що змогла пробачити зраду коханого, простягнути йому руку й урешті-решт – переродитися й народитися Вічною Жінкою.

Досліджуючи генезу й функціонування української модерної літератури, визначили, що методи, якими скористалися (пошуково-дослідницька робота, прочитання й аналіз творів Ольги Кобилянської та Лесі Українки), є результативними, позаяк вони аргументують тезу щодо вагомої ролі жінок у суспільстві за всіх часів.

Отже, модерні феміністичні погляди Ольги Кобилянської та Лесі Українки стали помітним явищем в українській літературі початку ХХ століття. Вони засвідчили спроможність представниць жіночої статі не лише намагатися, а й утілювати свої мрії в життя шляхом подолання бар'єрів, створених у тогочасному суспільстві, – відстоювання власних поглядів, прагнення попри все досягнути мети й жити не чужим, а своїм життям.

Список використаних джерел

1. Гендерна рівність в Україні: що маємо сьогодні. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/genderna-rivnist-v-ukrayini-shcho-maemo-sogodni.html> (дата звернення: 04.05.2024 р.).
2. Напрями модернізму. URL: https://dovidka.biz.ua/napryami-modernizmu/#google_vignette (дата звернення: 04.05.2024 р.).
3. 5 головних феміністок в українській культурі. URL: <https://vogue.ua/article/culture/knigi/5-feministok-v-istorii-ukrainskoy-kultury-39904.html> (дата звернення: 04.05.2024 р.).

Гордієнко Дар'я Андріївна,

студентка 41ДО групи спеціальності 012 Дошкільна освіта

ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

Науковий керівник: викладач вищої категорії Ювченко Т.М.

ВПЛИВ ТЕМПЕРАМЕНТУ І ХАРАКТЕРУ НА ПРОЦЕС ВИХОВАННЯ ТА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У сучасному світі всебічний розвиток і виховання дошкільнят стає все більш актуальним і отримує все більше уваги. Це сприяє росту популярності центрів розвитку дитини та підвищенню інтересу батьків до виховання та навчання дошкільнят.

Розуміння та врахування рис темпераменту кожної дитини є важливою складовою успішного виховання та формування особистості. Чим глибше батьки та вихователі

розумітимуть темперамент дитини, тим ефективніші методи вони зможуть використовувати для розвитку, навчання і виховання.

Темперамент – це внутрішній стан особистості, що визначається природними реакціями і психічними процесами, такими як емоційна активність, настрій і стійкість до стресу. Він є результатом не виховання чи навчання, а вродженою особливістю, яка виникає на ґрунті дозрівання. Одна дитина може бути стримана, врівноважена, неемоційна, інша – навпаки, активна, енергійна, жвава [2].

Тему темпераменту досліджував Іммануїл Кант. Він уперше дав психологічну характеристику типам темпераменту, поділивши їх на сангвініка і меланхоліка, вважаючи їх «темпераментом почуття», холерика і флегматика – «темперамент діяльності» [2].

Сангвініки дуже активні, з широким розмаїттям міміки і жестів. В емоційному плані сангвінік здебільшого неглибокий. Він непосидючий, імпульсивний. Легко адаптується до чогось нового. Він дуже голосний. У нього гнучкий розум: сангвінік схоплює швидко нову тему, переключається з однієї справи на іншу, дуже добре засвоює якісь нові навички [1].

Флегматик протилежність сангвініка: він не активний, повільно виконує роботу, має стабільний емоційний стан, але може проявляти млявість і слабкі емоції, терплячий. Дотримується розпорядку життя. Сконцентрований на тому, над чим працює. Флегматики інтроверти, і тому не мають потреби завжди заводити нові знайомства, але вони товариські, мають однакове ставлення до оточуючих людей [1].

Холерики відрізняються високим рівнем енергії, швидким мовленням, різкими рухами і сильними емоціями, можуть втратити самоконтроль і стати некерованими. Вони легко збуджуються і дуже емоційно реагують. Запальні, нетерплячі та імпульсивні у спілкуванні з іншими, їхня емоційність може виявлятися в агресивній та енергійній поведінці, емоційних переживаннях і дратівливості. З високою увагою можуть зосереджуватися на темах, що їх цікавлять, але їх здатність переключатися між темами обмежена. Вони екстраверти, люблять бути в центрі уваги [1].

Меланхоліки менш активні, замкнуті та глибоко емоційні. Вони дуже обережні, сором'язливі, замкнуті і нерішучі. У спокійній і позитивній для них обстановці меланхоліки відчують себе як вдома і досягають успіху в будь-якій справі. Вони інтроверти, їм важко адаптуватися до нових умов, не люблять змін або галасливих ситуацій, які зосереджують увагу на їхньому внутрішньому «Я» [1].

У виховному процесі важливо враховувати темперамент та індивідуальні риси кожної дитини. Наприклад, діти з різним темпераментом, як ми бачимо з характеристики, зазначеної вище, можуть потребувати різні способи впливу та підходу до навчання. Діти з активними темпераментами холерик та сангвінік дуже енергійні та імпульсивні. Щоб зберігати баланс для активних дітей, ефективним буде підбирати заняття, де вони будуть більш спокійні, а для дошкільнят із спокійним темпераментом, таким як меланхолік та флегматик, обирати завдання з елементами активності.

Враховувати характер дитини дуже важливо для її розвитку. Малята з різними характерами можуть по-різному реагувати на методи виховання. Наприклад, дитина з сильним самоконтролем може краще справлятися з вимогами та обмеженнями, тоді як дитина зі слабким самоконтролем може потребувати більшої підтримки та пояснень.

Також темперамент і характер відіграють важливу роль у формуванні особистості дошкільника. Оскільки діти дошкільного віку перебувають в активній стадії розвитку особистості, то вплив темпераменту і характеру є важливим у цей період.

Початковий темперамент дитини впливає на її ставлення до нових ситуацій, реакцію на стресові події та здатність адаптуватися до змін у навколишньому середовищі. Наприклад, діти з активним темпераментом більш відкриті до нових можливостей, для експериментів і досліджень, тоді як діти зі спокійним темпераментом можуть бути більш настороженими і обережними в нових ситуаціях. У такому випадку активним дітям важливо розвинути обережність, щоб вони не заподіяли собі шкоди. А ось спокійних дітей, навпаки, підштовхувати до чогось нового для того, щоб вони спробували те, чого вони хочуть, але дуже бояться, звичайно, якщо ця дія не нашкодить дитині.

Отже, можна зробити висновки, що темперамент і характер мають важливий вплив на процес виховання та формування особистості дітей дошкільного віку. Розуміючи темперамент кожної дитини, батьки і вихователі можуть знайти найкращі способи впливу на дітей, які сприятимуть їхньому гармонійному розвитку. Враховуючи індивідуальні особливості та потреби кожної дитини, можна створити сприятливе середовище для формування особистості та навчання дітей. Той підхід, який буде правильним, сприятиме розвитку кожної дитини відповідно до її потенціалу та здібностей і призводитиме до кращих результатів у навчанні.

Список використаних джерел

1. Максименко С.Д., Соловієнко В.О. Загальна психологія: навч. посіб. Київ: МАУП, 2000. 256 с.
2. М'ясоїд П.А. Загальна психологія : навч. посіб. Київ: Вища шк., 2004. 487 с.

СЕКЦІЯ ЦК ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Стріжаків Вікторія Володимирівна,
студентка ІТЛС групи спеціальності 015.36 Професійна освіта
(Технологія виробів легкої промисловості)
Науковий керівник: доктор філософії, Бикова Т.Б.

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ ЕКОЛОГІЧНОСТІ В ПРОЦЕСІ СТВОРЕННЯ СЦЕНІЧНИХ КОСТЮМІВ

Екологічні проблеми на сьогодні є актуальними для всіх галузей діяльності людини. Не є винятком і процес виготовлення костюмів найрізноманітнішого призначення. У ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка» у 2012 році з метою прищеплення пізнавального інтересу до процесу створення одягу, призначеного для виступу на сцені, формування вмінь та навичок у пошитті одягу, виховання художнього смаку, працьовитості, цілеспрямованості, створення умов для більш повної і всебічної реалізації творчої активності, індивідуальних здібностей студентів почав роботу гурток «Створення сценічного костюма». Однак у зв'язку з переходом закладу освіти в дистанційний режим роботи через складну епідеміологічну ситуацію, а потім – введення режиму воєнного стану, діяльність гуртка було переорієнтовано на діяльність проблемної групи, основною проблемою якої стало дослідження екологічних проблем виготовлення одягу.

Загальновідомо, що костюм є композиційно завершеним komponуванням елементів одягу, що відображає соціальну, національну, регіональну чи професійну

приналежність людини, що його вдягає. Одним із видів костюмів є сценічні. Дослідженню різних питань, пов'язаних зі сценічним костюмом, присвячені роботи науковців та практиків різних галузей: історії, етнографії, культурології, мистецтвознавства, дизайну. На жаль, проблему екологічності у процесі створення сценічних костюмів досліджено недостатньо. Однак необхідно зауважити, що сценічний костюм як певний набір одягу характеризується показниками шкідливості для довкілля.

Метою нашого дослідження є з'ясування стану реалізації принципу екологічності у процесі створення сценічних костюмів.

У процесі дослідницької діяльності членами проблемної групи минулих років було виявлено найбільш поширені шляхи мінімізації негативних впливів виробництва одягу на довкілля: використання екотрендів, екодизайну, дизайну з використанням нетрадиційних матеріалів, філософії стійкості одягу [1].

Продовжуючи минулорічні дослідження, з'ясуємо зміст поняття «принцип екологічності» та спробуємо його адаптувати до процесів створення сценічних костюмів, спрямованих на екологізацію їх виготовлення.

Розгляд понять «екологічно чисті процеси», «сталий розвиток», «екологічна компетентність» дозволяє погодитись, що принцип екологічності полягає у тому, що екологічна діяльність особистості має бути такою, щоб шляхом розвитку елементів довкілля характеристики оточуючого середовища призводили до поліпшення умов існування людини [2]. Згідно з цим принципом все повинно бути підпорядковано мінімальному навантаженню на екологію і максимальній «природності» як самого продукту, так і процесу виробництва.

Очевидно, що екологічна продукція є результатом екологічного виробництва, яке передбачає не лише відсутність негативних впливів на довкілля, а й є складовою філософії свідомого споживання, що передбачає соціальну відповідальність виробників та замовників продукції.

Екологічною вважається продукція, вироблена з натуральних (але екологічних) матеріалів з дотриманням технічних умов інноваційних екотехнологій та здатна привернути увагу до екологічних та етичних проблем світу [3].

На нашу думку, сценічний костюм як різновид видовищного виду одягу також може відповідати принципу екологічності. Як вже було згадано, однією із умов дотримання принципу екологічності як в одязі, так і у сценічному костюмі є використання екологічних матеріалів. Зауважимо, що поняття «натуральні матеріали» не завжди є тотожним до поняття «екологічні». Так, наприклад, для виробництва натуральних бавовняних тканин використовують сировину, вирощування якої неможливе без використання пестицидів, що є зовсім не екологічними. Також такі натуральні матеріали як хутро, шкіра, пір'я важко назвати екологічними, зважаючи на те, що вони «отримані жорсткими шляхами», що порушують норми етики та підхід «cruelty free». У якості одного із компромісних рішень на шляху до досягнення екологічності можна вважати використання високотехнологічних, але біорозкладних матеріалів та довговічних і придатних до повторної переробки штучних та синтетичних матеріалів (ліоцелл, купро, поліестер, банановий шовк, шкіра з рослинних матеріалів тощо). Особливого значення у процесі виготовлення сценічного костюму будемо вважати використання речей з секондхенду та такого екологічного підходу як Upcycling (творче перетворення відходів в предмети мистецтва, побутові вироби, аксесуари, одяг [4]).

Зважаючи на характер одиничного або штучного способу виробництва сценічних костюмів, технологічні процеси їхнього виготовлення є переважно ручними або маломеханізованими та не є екологічно шкідливими для довкілля.

Наостанок зауважимо, що зважаючи на те, що сценічний костюм є «засобом художнього впливу на глядача через зовнішні ознаки і характеристики» [5], використання екологічних матеріалів, технологій та популярних екопідходів дозволить не лише сприяти створенню заданої тематики сценічного дійства атмосфери, а й акцентувати увагу глядачів на екологічні та етичні проблеми світу у напрямі сталого розвитку.

Отже, урахування принципу екологічності у процесі проєктування та виготовлення сценічного костюму сприятиме популяризації екологічного мислення як у виробників, так і у споживачів готового продукту.

Список використаних джерел

1. Власенко А. С. Екологічні проблеми виготовлення одягу. *Наука та освіта в умовах війни: Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка* : матеріали звітної наук.-практ. конф здобувачів вищої та фахової перед вищої освіти (м. Глухів, 23-24 травня 2023 року). 2023. С. 558-559.
2. Львовичкіна А.М. Принципи позитивності, конструктивності та екологічності як базові принципи екологічної психології. URL: http://ecopsy.com.ua/data/zbirki/2010_24/sb24_19.pdf (дата звернення: 01.05.2023).
3. Тимошенко О. В., Коцюбівська К. І. Формування еко-концепцій у сфері сучасної індустрії моди. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2021-5_0-pages-273_280.pdf (дата звернення: 01.05.2023).
4. ЕКОТренди. URL: <https://tsn.ua/exclusive/modno-stilno-ekologichno-yak-odyagatisya-schob-ne-shkoditi-prirodi-ta-yaki-ye-v-ukrayini-ekobrendi-1766455.html> (дата звернення: 01.05.2023).
5. Буланов Ю. І. Про сценічний костюм. URL: <https://vseosvita.ua/library/statta-pro-scenicnij-kostum-389086.html> (дата звернення: 01.05.2023).

Максимова Марина Анатоліївна,

студентка 41ТП групи спеціальності 015.37 Професійна освіта (Аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології)

**Науковий керівник: викладач фахових дисциплін вищої категорії,
старший викладач Геращенко Н.М.**

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВДОМОСТІ В УЧНІВ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ

Глобалізація всіх сфер життя, використання високих технологій та постійне виникнення техногенних екологічних катастроф висувають значно вищі вимоги до професійної компетентності кваліфікованої робочої сили майбутнього. Це передбачає здатність фахівців брати активну участь у подоланні хронічних екологічних криз, не лише ліквідовувати надзвичайні ситуації, а й успішно запобігати їм. Необхідність такого підходу в професійній освіті зумовлена соціально-економічними, політичними та духовно-моральними змінами, що характеризують сучасне суспільство, та досягнення нової якості кінцевого результату в цій галузі освіти – сформованості екологічної компетентності у випускників ЗП(ПТ)О.

На жаль, процес формування екологічної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників не є основною проблемою в педагогіці. Існує низка чинників, що потребують вирішення, а саме: між вимогами до майбутніх кваліфікованих робітників як суб'єктів

екологічно безпечної діяльності та існуючою системою їхньої професійної підготовки у ЗП(ПТ)О; між накопиченим досвідом екологічного виховання майбутніх фахівців та відсутністю цілеспрямованої організації екологічного виховання майбутніх кваліфікованих робітників; між ефективними засобами екологічного виховання та недостатньою підготовленістю майбутніх кваліфікованих робітників до екологічно безпечної діяльності. Це зумовлює необхідність розробки та впровадження в навчально-виховний процес ЗП(ПТ)О [1].

Освітньо-профілактична діяльність у професійно-технічних навчальних закладах має бути спрямована на формування знань про навколишнє середовище, компетентності молоді щодо охорони довкілля, наслідків ризикованої поведінки, навичок здорового способу життя, виховання культури та позитивного ставлення до власного здоров'я. Для вирішення проблеми підготовки майбутніх кваліфікованих робітників на якісно новому рівні необхідно вдосконалювати освітній процес шляхом пошуку та впровадження нових освітніх технологій не тільки зі спеціальних дисциплін, а й для впровадження еколого-оздоровчих програм у професійно-технічних навчальних закладах. Сформоване ціннісне ставлення до природи та здоров'я є однією з найважливіших якостей у внутрішній структурі особистості, яка не з'являється сама по собі, а формується протягом тривалого часу і є результатом виховних та екологічних впливів.

Важливою подією у розвитку екологічної освіти стало затвердження у грудні 2001 року Концепції екологічної освіти в Україні. Цей державний документ містить цілі, завдання, положення, принципи та стандарти екологічної освіти учнівської та студентської молоді. Важливо зазначити, що концепція передбачає, що екологічна освіта має бути спрямована на формування екологічної культури як складової системи національного та громадянського виховання всіх верств населення, а також на екологізацію навчальних дисциплін і програм підготовки фахівців. Вирішення цих питань сприятиме формуванню комплексних екологічних знань та світогляду, необхідних для прийняття екологічно обґрунтованих економічних рішень на рівні бізнесу, промисловості, регіону та держави [3].

Важливо конкретизувати концепцію безперервної екологічної освіти. У ЗП(ПТ)О необхідно враховувати вплив конкретних галузей економіки на навколишнє середовище, спираючись на зміст, форми і методи екологічної освіти. Забезпечення такої наступності є важливою педагогічною умовою формування екологічних компетентностей у закладах професійно-технічної освіти.

Основне завдання екологічної освіти – озброїти учнів ЗП(ПТ)О знаннями в галузі природничих, технологічних і гуманітарних наук про деталі взаємодії суспільства і природи, а також розвинути їхню здатність розуміти й оцінювати конкретні дії та ситуації. Особливістю екологічної освіти є те, що вона базується на принципі випереджальної рефлексії. Екологія набуває широкого розповсюдження і справляє значний вплив на всю систему освіти, головним чином на переорієнтацію цілей загальної середньої та професійної освіти, на якість професійної підготовки і покликана формувати широкий погляд на довкілля, людину і природу.

Із метою ефективного формування в учнів інтересу до набуття екологічних знань слід враховувати низку шляхів і засобів: новизну змісту навчально-екологічних матеріалів; зв'язок екологічних знань з долями тих, хто їх відкрив; використання історичних фактів і подій у змісті екологічного спрямування; використання практичного застосування екологічних знань стосовно життєвих планів і професійної орієнтації учнів; використання сучасних засобів візуалізації екологічних проблем, що розглядаються на уроках. Демонстрація практичного застосування екологічних знань у зв'язку з їх орієнтаціями,

використання сучасних засобів візуалізації екологічних проблем, що розглядаються на уроках [2].

Екологічна освіта в закладах професійно-технічної освіти має бути інтегрованою системою навчання, виховання і саморозвитку, що ґрунтується на екологічних принципах і спрямована на формування морально-етичного ставлення до довкілля в процесі професійної самореалізації та у повсякденному житті. Спрямованість науково-методичних досліджень має визначатися сучасним станом і перспективами розвитку закладів професійної освіти, які повинні постійно коригувати зміст освіти, визначати форми і методи освітньої діяльності, розробляти й апробувати нове педагогічне забезпечення освітнього процесу, нові прогресивні освітні технології.

Основа формування екологічної компетентності майбутніх робітників у закладах професійно-технічної освіти залишається недостатньо обґрунтованою. Темпи сучасного життя зумовлюють необхідність вирішення цих нагальних питань. В умовах стандартизації професійно-технічної освіти необхідно використовувати інноваційні освітні технології для формування в учнів позитивної мотивації до екологічної компетентності та здорового способу життя. Поняття компетентності включає в себе набір знань, умінь, навичок і ставлень, які дають змогу особистості ефективно діяти або виконувати певні функції, спрямовані на досягнення певного стандарту у своїй галузі знань. Необхідність пошуку шляхів формування екологічної компетентності випускників ЗП(ПТ)О є актуальним питанням для педагогів професійної освіти.

Список використаних джерел

1. Баюрко Н. В. Шляхи формування готовності студентів до розвитку екологічної компетентності учнів. Актуальні наукові проблеми. Розгляд, рішення, практика: матеріали міжн. наук.-практ. конф. ГО «Інститут освітньої та молодіжної політики»; Науковонавчальний центр прикладної інформатики НАН України. Одеса: ГО «ІОМП», 2016. С. 3–5.
2. Лук'янова Л.Б. Концептуальні засади формування екологічної компетентності майбутніх фахівців. Теорія і практика професійного навчання дорослих у ПТНЗ і на виробництві: кол. монографія. Київ, 2010. С. 23–41.
3. Пруцакова О.Л. До проблеми формування екологічної компетентності школярів. *Вісник Черкаського університету*. Серія: Педагогічні науки. Черкаси, 2009. Вип. 162. С. 132–138.

СЕКЦІЯ ЦК ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Великосвят Дар'я Ігорівна,

студентка 21Т групи спеціальності 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології) ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

Науковий керівник: викладач фахових дисциплін вищої категорії Дехтярьова С.В.

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УЧНІВ НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГІЙ

Особливості дистанційного навчання спричиняють збільшення навантаження на функціональні можливості організму школяра.

Школярів потрібно навчити правильно використовувати отриману інформацію, вміти її аналізувати та застосовувати у повсякденному житті.

Оскільки від особливостей навчально-виховного процесу залежить формування

НАУКА ТА ОСВІТА В УМОВАХ ВІЙНИ:

Глухівський національний педагогічний
університет імені Олександра Довженка

здорового способу життя школярів, то завданням школи є – навчити учня свідомо жити.

Головне завдання вчителя технологій щодо формування здоров'язбережувальної компетентності – вплинути педагогічними методами на свідомість та поведінку учнів шляхом розвитку життєвих навичок на уроках технологій, сприятливих для здоров'я, безпеки та гармонійного розвитку учня.

Створення мотиваційної установки на збереження і зміцнення здоров'я учнів є метою кожного уроку технологій. Для реалізації цієї мети під час проведення уроків технологій потрібно: створювати відповідні санітарно-гігієнічні умови в майстерні; налаштовувати учнів на позитивний психологічний клімат; формувати навички безпечної праці; регулярно проводити фізкультхвилинки, релаксаційні паузи; слідкувати за правильною поставою під час виконання практичних завдань; проводити бесіди, направлені на формування потреби у здоровому способі життя; нормувати домашні завдання.

Сучасний учитель технологій повинен розуміти, що головним його покликанням є навчити учнів берегти здоров'я, допомогти стати компетентною та успішною людиною. Саме з цією метою потрібно формувати здоров'язбережувальні компетенції, що сприяють створенню позитивної мотивації до здорового способу життя. Тому здоров'язбережувальна компетентність, як провідна, формується на міжпредметному рівні за допомогою предметних компетенцій з урахуванням специфіки предметів та пізнавальних можливостей учнів [2, с. 47].

Формуючи здоров'язбережувальну компетентність в учнів на уроках технологій треба дотримуватись таких принципів здоров'язбереження: комплексний міжпредметний підхід, турбота про здоров'я учня, безперервність та наступність, відповідність змісту і організації навчання віковим особливостям учнів, активність, «успіх породжує успіх», «не нашкодь», відповідальність за своє здоров'я [4].

У 5-9-х класах уроки технологій можна проводити з елементами тренінгу. Особливостями такого здоров'язбережувального уроку є:

- 1) відповідне розташування дітей у класі (робота в парах та групах), що дає змогу відчувати себе в колективі та творчому взаємозв'язку, єдність діяльності;
- 2) активне міжособистісне спілкування;
- 3) позитивне емоційне налаштування, що дає можливість зняти напругу.

Саме на уроках технологій є можливість сформувати здоров'язбережувальну компетентність в учнів через проєктну діяльність тому, що учні ще з молодшої школи мають певний багаж знань та досвід роботи з конструкційними матеріалами, планують свою роботу над проєктами.

У 5 класі при роботі над проєктом «Побутові електроприлади в моєму житті» учні знайомляться з прийомами користування електричними приладами: правильно вмикати і вимикати електричний чайник, праску та інші побутові прилади.

У 5-6 класах такі проєкти як «Органайзер для рукоділля», «Гольниця», «Торбинка», «Підставка для гарячого», «Серветка» формують в учнів правильну організацію робочого місця, дотримання правил безпечної праці з інструментами та пристосуваннями. Завдяки таким проєктам, як «М'яка іграшка», «Декоративні квіти», «Листівка», «Панно», «Писанка», «Лялька-мотанка». «Ялинкова краса» та технологіям, які застосовуються під час виготовлення виробу, розвивається дрібна моторика, удосконалюється точність рухів, розширюється обсяг та виразність дій, що стимулює впливає на мозкові структури головного мозку, активізує мислення, стимулює дію уяви, відточує оціночну функцію почуттів.

У 5-9 класах, працюючи над проєктами «Наволочка», «Вироби для кухні», «Поясний швейний виріб» та використовуючи технології обробки текстильних

матеріалів, треба звернути увагу на фізичні властивості тканини: гігроскопічність, водопроникність, повітропроникність, паропроникність, пилоємність, а також теплозахисні та гігієнічні властивості. Знання цих властивостей дають змогу правильно добирати тканини для виготовлення різних видів одягу відповідно до їхнього призначення, пори року, кліматичних умов, зробити акцент на те, що виготовлення білизни краще використовувати тканину з натуральних волокон. Звернути увагу на екологічний підхід у дизайні одягу.

У 7 класі, працюючи над проєктом «Я – споживач», доцільно навчити учнів читати та розуміти маркування споживчих товарів, звернути увагу на якість питної води та напоїв, енергетичну і харчову цінність продуктів харчування, правила зберігання та обробки харчових продуктів. Ці знання допоможуть майбутнім споживачам уникнути отруєнь та захворювань, пов'язаних із продуктами харчування. Важливою є робота над міні-проєктом «Малярні роботи в побуті», під час якого учні вивчають правила безпечної праці при виконанні ремонтних робіт у власних оселях, що допоможе їм соціалізуватися в майбутньому.

Під час виконання проєктів «Охайне житло», «Здоров'я та краса мого волосся» (6 клас) та «Мій одяг – мій імідж», «Моя зачіска» (8 клас) важливо привернути увагу учнів до правильної особистої гігієни, санітарно-гігієнічних вимог, впливу шкідливих речовин, що містяться в косметичних засобах, пральних порошках та мийних засобах на здоров'я людини. Такий підхід до формування в учнів на уроках технологій засад здорового способу життя засобами проєктної діяльності сприятиме переведення теоретичних відомостей у площину їх практичного застосування в повсякденному житті.

Отже, формування здоров'язбережувальної компетентності в учнів на уроках технологій потребує від майбутнього учителя не допускати перевантаження учнів, визначити оптимальний обсяг навчальної інформації й способи її подання, враховувати інтелектуальні та фізіологічні особливості учнів та намагатися планувати такі види роботи, які сприяють зниженню втоми.

Список використаних джерел

1. Соколова І. Професійна компетентність вчителя: проблема структури та змісту. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*: Науково-методичний журнал. 2004. Випуск 1. С. 8–16.
2. Горащук В. П. Теоретичні та методологічні засади формування культури здоров'я школярів: дисертація д-ра пед. наук. Харків, 2004. 419 с.
3. Аксьонова О. Реабілітація фізичного здоров'я дітей закладів освіти на засадах диференційованого підходу. *Директор школи (Шк. світ)*. 2005. № 14. С. 25–26.
4. Ващенко О., Свириденко С. Готовність вчителя до використання здоров'язберігаючих технологій у навчально-виховному процесі. *Здоров'я та фізична культура*. 2006. № 8. С. 1–6.

Листопад Марина Олександрівна,
студентка ІІТ групи спеціальності 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технологій)
ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж
Глухівського НПУ ім. О. Довженка»
Науковий керівник: спеціаліст вищої категорії, старший викладач, викладач
фахових дисциплін Малишева Н.В.

СУЧАСНІ НАПРЯМИ ВИКЛАДАННЯ «HANDMADE» У ТРУДОВОМУ НАВЧАННІ

У сучасному світі, де технології все більше проникають у наше життя, вміння створювати щось власноруч стає важливим компонентом розвитку особистості та креативності.

«Handmade» (з англ. «зроблено вручну або – рукоділля») – це не лише створення різних виробів власноруч, а й цілий світ творчості та можливостей. Використання «handmade» стає невід'ємною частиною навчального процесу, сприяючи розвитку творчості та самореалізації серед широкого загалу.

Викладання «handmade» у школі під час опанування проєктно-технологічною діяльністю дозволяє залучити учнів до навчання за допомогою цікавих та змістовних завдань. Створення власноруч виробів надає учням можливість виразити свою індивідуальність та розвинути творчі здібності, організовує їх до самостійної роботи в умовах дистанційного навчання.

Навички «handmade» включають в себе роботу з різними матеріалами, виробництво виробів за різними техніками та розуміння процесу створення речей. Викладання цих навичок в школі сприяє розвитку практичних компетентностей учнів.

Сучасні напрями викладання «handmade» покликані сприяти розвитку креативності та самовираження учнів. Вони дають учням можливість експериментувати з формами, кольорами та матеріалами, щоб створити унікальні вироби, які відображають їхні ідеї та власність.

Навички «handmade» є корисними не лише в шкільному середовищі, але й у подальшому житті. Вони можуть бути використані у різних сферах, таких як мистецтво, дизайн, ремесло чи навіть підприємництво. Тому розвиток цих навичок у школі готує учнів до майбутньої кар'єри та професійного розвитку.

Використання «handmade» набуває все більшої популярності на уроках трудового навчання та технологій під час дистанційної освіти. У зв'язку з цим сучасні програми викладання «handmade» набувають особливої важливості. Майбутні вчителі трудового навчання та технологій мають можливість опанувати ці програми та навчитися сучасним напрямом викладання «handmade» у школі:

Перш за все, слід відзначити збільшення популярності курсів та майстер-класів з різних видів рукоділля. Інтернет-платформи, такі як YouTube та Instagram, забезпечують доступ до безлічі відеоуроків та інструкцій, що робить процес вивчення ще більш доступним та зручним.

Другим важливим аспектом є інтеграція рукоділля в освітні програми та навчальні заклади. Багато шкіл та університетів пропонують курси з різних видів рукоділля, де студенти можуть вивчити та вдосконалити свої навички. Це сприяє розвитку творчих здібностей та ручних вмінь у молодого покоління.

Третім напрямком є використання технологій у вивченні рукоділля. Сучасні комп'ютерні програми та онлайн-платформи дозволяють створювати віртуальні проєкти

та відтворювати різні ремесла у цифровому форматі. Це відкриває безліч можливостей для креативного використання ремесел та подальшого розвитку цього напрямку.

Рекомендації щодо використання сучасних напрямів викладання «handmade» під час підготовки вчителів трудового навчання та технологій:

1. Інтерактивні онлайн-курси: розвиток сучасних інтернет-платформ дозволять викладачам «handmade» створювати інтерактивні курси з онлайн-відеоуроками та матеріалами для самостійного вивчення.

2. Використання соціальних медіа: викладачі можуть використовувати соціальні медіа для популяризації своїх робіт, надання порад та демонстрації творчого процесу, що сприяє залученню учнів та обміну досвідом.

3. Майстер-класи та воркшопи: проведення майстер-класів та воркшопів у форматі онлайн або офлайн дозволять студентам отримати практичні навички виготовлення різноманітних виробів «handmade» під керівництвом досвідчених майстрів.

4. Інтерактивність та залучення здобувачів: використання інтерактивних методів навчання, таких як обговорення в групах, демонстрація живих прикладів та залучення здобувачів до активної участі у процесі навчання, будуть сприяти кращому засвоєнню матеріалу та розвитку креативності.

5. Застосування технологій виробництва: використання новітніх технологій, таких як 3D-друкування та комп'ютеризоване виробництво відкриють нові можливості для створення складних та оригінальних виробів «handmade».

6. Увага до сталого розвитку та екологічності: сучасні напрями викладання «handmade» також акцентують увагу на використанні екологічно чистих матеріалів та методів виробництва, сприяючи сталому розвитку та збереженню навколишнього середовища.

Сучасні напрями викладання «handmade» як в школі, так і під час підготовки педагогічних кадрів є важливим елементом сучасної освіти, який сприяє розвитку креативності, практичних навичок та особистісного зростання здобувачів освіти. Вони відкривають нові можливості для навчання та самовдосконалення, готують здобувачів до успішного життя в сучасному світі, а також стають важливим кроком у збереженні та просуванні цінностей народної культури та ремісничої спадщини.

Список використаних джерел

1. Жуковська Т.В. Інноваційні педагогічні технології в роботі вчителя трудового навчання. Харків: Видавництво «Стиль», 2019.
2. Коротич О.М. Методика викладання трудового навчання у школі. Львів: Видавництво «Світ слова», 2020.

Клягін Артем Андрійович,

*студент 11Тр групи спеціальності 015.20 Професійна освіта (Транспорт) ВСП
«Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»*

Науковий керівник: викладач фахових дисциплін вищої категорії Синиця Д.О.

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ

Потреба у зміцненні національно-патріотичного виховання всіх верств населення, зокрема молодого покоління, відображає необхідність у впровадженні патріотичної ідеї

НАУКА ТА ОСВІТА В УМОВАХ ВІЙНИ:

Глухівський національний педагогічний
університет імені Олександра Довженка

1874 - 2024

як загальнонаціонального пріоритету, що впливає на всі аспекти життя суспільства. Формування національно-патріотичної свідомості молоді стає ключовим елементом створення самостійної, міцної та захищеної держави. У сучасних умовах, особливо в контексті воєнного стану та процесів відновлення, активна участь громадян, особливо молоді, у соціально-політичних та економічних процесах набуває великого значення для розвитку та зміцнення держави.

Виховання молоді в дусі національної гордості та патріотизму стає одним із основних завдань освітніх закладів, оскільки студентство є періодом формування громадянських цінностей та свідомості.

Одним із ключових аспектів виховання в Україні є національна ідея, яка має об'єднуючу та консолідує силу у суспільному розвитку. Тому освітній галузі країни доручається не лише забезпечення навчальних функцій, а й надзвичайно важлива місія виховання справжніх громадян та патріотів України, які, свідомо взявши на себе громадянську відповідальність, здатні захищати незалежність і єдність країни.

Важливим аспектом сьогодення є проблема національно-патріотичного виховання студентів, особливо в перших стадіях їхньої вищої освіти, наприклад, у коледжах. Упровадження інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у процес національно-патріотичного виховання має на меті забезпечити комплексний підхід до інформаційних, комунікаційних та методичних аспектів, що впливають на молодіжну аудиторію. Оскільки інформатизація освіти є одним із пріоритетних напрямків сучасного суспільства, ІКТ є системою методів, процесів та програмно-технічних засобів, що інтегруються з метою збору, обробки, зберігання, поширення та використання інформації. Використання ІКТ дозволяє:

- раціонально організовувати процес пізнання студентами під час виховного процесу;

- підвищити ефективність виховання, використовуючи всі доступні засоби сприйняття інформації у мультимедійному контексті та застосовуючи нові концептуальні інструменти;

- створити відкриту систему виховання, яка дозволяє кожному індивіду вибирати власний шлях виховання;

- використовувати специфічні можливості комп'ютера для індивідуалізації виховного процесу та використання нових пізнавальних засобів;

- збільшити інтенсивність на всіх рівнях виховного процесу.

Національно-патріотичне виховання за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій повинно бути реалізоване в системному форматі. Це включає ряд взаємопов'язаних елементів: розробку методологічної бази та утворення єдиної нормативно-правової платформи для патріотичного виховання; створення та підтримку інформаційного середовища, спрямованого на формування усвідомленої свідомості та патріотичної поведінки серед молоді; розробку сучасних навчально-методичних матеріалів для підвищення усвідомлення молодих громадян щодо важливості забезпечення безпеки країни.

Повністю виправданим є використання широкого спектру інформаційно-комунікаційних технологій у національно-патріотичному вихованні молоді:

- інтернет, соціальні мережі, YouTube, онлайн-версії книг, текстів, словників і довідників, анімація, музичні аудіофайли, відеофайли, інфографіка, комп'ютерні навчально-виховні програми, дидактичні комп'ютерні ігри-тренажери, мультимедійні та скрайбінг-презентації, проєктна діяльність, віртуальні подорожі;

соціальні мережі дозволяють користувачам об'єднуватися на основі спільних інтересів і уподобань, що є важливим для обміну думками та інформацією у сфері національно-патріотичного виховання;

онлайн-версії книг, текстів, словників і довідників - зручний інструмент для уточнення та організації даних, що стосуються національно-патріотичного виховання молоді;

анімація та музичні аудіофайли можуть бути використані для створення архіву етнокультурних творів з національно-патріотичним спрямуванням;

відеофайли можуть стати основою для створення відеотеки патріотичного контенту, включаючи документальні фільми з проблематикою, навчальні телепередачі та інші заходи патріотичної спрямованості;

інфографіка може бути використана для візуалізації даних, що дозволяє швидко й чітко представити інформацію;

комп'ютерні програми, спрямовані на планування виховної діяльності з національно-патріотичною спрямованістю, мають на меті поліпшення якості навчання та використання технологій в цілях національно-патріотичного виховання;

дидактичні комп'ютерні ігри-тренажери сприяють підвищенню якості навчання та використанню ігрових методик у національно-патріотичному вихованні;

мультимедійні та скрайбінг-презентації сприяють зацікавленості аудиторії та ефективному сприйняттю інформації;

проектна діяльність дозволяє студентам застосовувати теоретичні знання на практиці у вирішенні конкретних завдань національно-патріотичного виховання;

віртуальні подорожі дозволяють створити реалістичне сприйняття віртуальних подорожей до важливих природних та історичних місць рідного краю за допомогою інтерактивних географічних карт, відвідання музеїв та художніх виставок, пам'яток історії та культури.

У підсумку, слід зауважити, що стрімкий прогрес інформаційно-комунікаційних технологій охоплює всі сфери життя суспільства і обов'язково вплине на формування світогляду сучасної молоді. Це вимагає модернізації не лише загальної системи виховання, а й системи національно-патріотичного виховання студентів. Застосування ІК-технологій у цій сфері має бути відповідним українським цінностям, орієнтуватися на сучасні форми виховної діяльності, а також бути системним і систематичним у своїй реалізації. Сучасна молодь повинна активно брати участь у громадському житті, що передбачає не лише оцінку подій, а й здатність до обґрунтованих дій і вчинків. Важливо, що впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у процес національно-патріотичного виховання студентів сприятиме зацікавленості та підвищить ефективність впровадження теорій і практичних заходів, спрямованих на національно-патріотичне виховання.

Список використаних джерел

1. Вільцанюк І. Використання інформаційно-комунікаційних технологій в національно-патріотичному вихованні молоді. URL: <https://dismp.gov.ua/vykorystannia-informatsijno-komunikatsijnykh-tekhnologij-v-natsionalno-patriotychnomu-vykhovanni-molodi/> (дата звернення 03.05.2024).
2. Пономарьова Г. Ф. Досвід громадянського виховання студентів педагогічних коледжів. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2017. Вип. 1. С. 175-183.

Обуховський Данило Володимирович,
студент ІІТр групи спеціальності 015.38 Професійна освіта (Транспорт)
ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»
Науковий керівник: викладач Синиця Н. О.

УКРАЇНСЬКІ МАТЕМАТИКИ: ВНЕСОК У СВІТОВУ НАУКУ ТА ЙОГО ВИЗНАННЯ

Українські математики відіграють значну роль у розвитку світової науки, роблячи вагомий внесок у різноманітні галузі математики, від чистої до прикладної.

Наукові досягнення українських математиків визнані світовою спільнотою та знаходять використання у різних сферах життя. Вони роблять свій внесок у розв'язання складних проблем у таких галузях, як криптографія, теорія чисел, математична логіка, топологія, диференціальні рівняння та інші.

Метою дослідження є узагальнення внеску українських математиків у світову науку, а також у виявленні можливостей для подальшого підвищення їхнього впливу та визнання на міжнародній арені.

Методи дослідження: аналіз наукової літератури.

Математика – це сфера безупинного пошуку і напруженої праці, яка вимагає витривалості. Іноді доведення однієї теореми займає роки. Математики розраховують траєкторії космічних суден, забезпечують міцність конструкцій на морському дні, визначають оптимальні режими роботи атомних реакторів та багато іншого.

У різні епохи історії математики було багато визначних учених, кожен із яких мав свою унікальну долю. Деякі з них заслужили визнання ще за свого життя, тоді як іншим прийшлося подолати важкі перешкоди та розділити трагічну долю свого народу.

Ми вивчали діяльність визначних українських математиків, які зробили значний внесок у світову та європейську науку: М. Остроградського, Г. Вороного, В. Левицького, М. Кравчука.

Михайло Васильович Остроградський (1801-1862) – видатний український математик, представник роду Остроградських, народився у селі Пашенівка Полтавської губернії У період з 1816 по 1820 роки навчався в Харківському університеті, а з 1822 по 1828 рік вдосконалював свої знання в College de France у Парижі. Він був учнем відомих вчених Лапласа та Ампера. Остроградський є автором 40 праць з математичного аналізу (включаючи теми нескінченно-малих та інтегрування раціональних функцій), математичної фізики (диференціальні рівняння теплопровідності у рідких і твердих тілах), теоретичної механіки (принципи можливих переміщень, варіаційні принципи механіки, теорія удару, теорія пружності, поширення хвиль на поверхні рідини та інші. Остроградський вперше встановив формулу перетворення інтегралу по об'єму в інтеграл по поверхні, відому як формула Остроградського (1828, опублікована 1831). Також відомий дослідженнями у теорії чисел, алгебрі, теорії ймовірностей та варіаційному численні. Він дружив з Тарасом Шевченком. У 2001 році М. Остроградського було включено до переліку видатних математиків світу ЮНЕСКО.

Георгій Феодосійович Вороний (1868-1908) був видатним українським математиком. Він народився у селі Журавка Полтавської губернії колишньої Російської Імперії (зараз Варвинський район Чернігівської області). У 1894 році він захистив магістерську дисертацію на тему «Про цілі числа, залежні від кореня рівняння третього степеня». Того ж року його обрали професором Варшавського університету, де він досліджував ланцюгові дроби. У 1897 році він захистив докторську дисертацію на тему

НАУКА ТА ОСВІТА В УМОВАХ ВІЙНИ:

Глухівський національний педагогічний
університет імені Олександра Довженка

1874 - 2024

«Про одне узагальнення алгоритму неперервних дробів», за яку отримав премію імені Буняковського. У Варшаві Вороний навчався під керівництвом Вацлава Серпінського.

Знаменита теорема Вороного про паралелоєдри стверджує, що кожний примітивний паралелоєдр є афінно еквівалентним до DV-області деяких ґраток. Діаграми Вороного, які широко використовуються в інформатиці, отримали свою назву на честь цього вченого.

Справжнє значення внесених Георгієм Вороним засад на кінці XIX – початку XX століття нових напрямків у галузі теорії чисел з'явилося лише недавно. Його праці набули особливої вагомості за останні двадцять років, оскільки вони знайшли застосування в комп'ютерній графіці, молекулярній біології, радіаційній фізиці, космології та розробці штучного інтелекту.

Протягом свого короткого життя Георгій Вороний опублікував лише 12 наукових робіт, але 8 з них надалі виявилися дуже значущими. Це унікальне явище, особливо в контексті математики, де багато відкриттів уже через кілька років вважаються застарілими.

Володимир Йосипович Левицький (1872-1956), народився у Тернополі у старовинній родині священика, був названий «основоположником математичної культури нашого народу», за словами академіка Михайла Кравчука, що було повністю обґрунтовано. Саме професор Левицький став автором першої справжньої наукової статті з математики українською мовою, керував редакцією першого українського наукового журналу з природничих наук та об'єднав навколо себе групу українських математиків для наукової співпраці.

Великий внесок В. Левицького полягав у тому, що він систематизував та упорядковував матеріали з української математичної термінології, які були опубліковані у 1903 році. Основним напрямком його наукової діяльності була теорія аналітичних функцій. Крім того, він займався геометрією, алгеброю, диференціальними рівняннями та історією математики. Велику увагу приділяв також теоретичній фізиці та астрономії.

Михайло Пилипович Кравчук (1892-1942) народився у селі Човниці, Волинська область. Він був українським математиком і академіком АН УРСР з 1929 року. Отримавши ступінь доктора фізико-математичних наук у 1924 році, він працював як професор Київського Політехнічного Інституту і викладав математику Архипу Люльці, конструктору реактивних авіадвигунів, та Сергію Корольову, конструктору радянських космічних кораблів, майбутньому академіку Володимиру Челомею.

Методи, розроблені М. Кравчуком, використовувалися у США, Японії та інших країнах для моделювання кібернетичної техніки. Його наукові праці широко використовували американські автори першого у світі комп'ютера. Він брав участь у багатьох міжнародних математичних конгресах і підтримував широкі контакти зі світовою математичною громадськістю. Крім того, він був співавтором першого тритомного словника української математичної термінології.

Наукові праці М. Кравчука охоплювали такі області як алгебра, математичний аналіз, диференціальні та інтегральні рівняння, теорія функцій та інші розділи математики.

«Моя любов – Україна і математика», – таким було життєве кредо Михайла Кравчука. Він був справжнім митцем у створенні формул, і для нього математика була джерелом творчості, натхнення та радості. Його лекції ставали подією, на яку йшли з великою радістю.

Нами розглянуто внесок українських математиків, а саме М. Остроградського, Г. Вороного, В. Левицького, М. Кравчука, у розвиток світової науки.

Українські математики здобули визнання та шану у світовому науковому співтоваристві завдяки своєму значному внеску у різноманітні галузі математики. Вони не лише вивчають і розробляють нові теорії та методи, але й активно застосовують їх у різних галузях науки та техніки.

Список використаних джерел

1. Левін В. Й. Українські математики: біографічний довідник. Харків. Освіта. 2021.
2. Слюсаренко О. О. Історія української математики. Київ. Наука. 2020.

СЕКЦІЯ ЦК ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

Гордієнко Аліна Романівна,

студентка 21ДО групи спеціальності 012 Дошкільна освіта ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

Науковий керівник: доктор філософії Біліченко Т.М.

ПРОВІДНІ ПРИНЦИПИ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО

Видатний вітчизняний педагог Василь Олександрович Сухомлинський вважав природу одним із найважливіших і найперших засобів естетичного виховання дітей [1, с. 95]. Він називав її «школою під блакитним небом» та використовував як шлях естетичного і всебічно гармонійного виховання учнів. Педагог стверджував: «природа є джерелом добра, її краса впливає на духовний світ людини тільки тоді, коли юне серце облагороджується вищою людською красою – добром, правдою, людяністю, співчутливістю, непримиренністю до зла» [3, с. 580].

Пізнання краси слова – перший і найважливіший крок у світ прекрасного. Ось як писав В. О. Сухомлинський про важливість цього виховного засобу: «Слово є в певному розумінні єдиним засобом виховання. Слово – могутній засіб відточування, виховання витончених почуттів» [3, с. 580]

Музика і співи у школах, на думку Василя Олександровича, – не лише навчальний предмет, а й могутній засіб виховання, який має надати емоційного й естетичного забарвлення всьому духовному життю людини [1, с. 96].

На думку великого педагога, «твори образотворчого мистецтва утверджують в юній душі почуття величі і краси людини, підносять особистість у її власних очах» [3, с. 581].

Залучати дитину до світу краси, приділяти увагу формуванню її естетичного досвіду необхідно якомога раніше. «Прогаяне в дитинстві, – писав Василь Олександрович, – ніколи не відшкодувати в юності і тим більш в зрілому віці. Це правило стосується всіх сфер духовного життя дитини і особливо естетичного виховання. Чуйність, сприйнятливність до краси в дитячі роки незрівнянно глибші, ніж у більш пізні періоди розвитку особистості» [3, с. 580]

Сухомлинський розробив систему естетичного виховання, яка ґрунтується на таких принципах:

єдність естетичного виховання з іншими напрямками виховної роботи. Естетичне виховання не повинно бути ізольованим від інших напрямків виховної

роботи, таких як розумове, трудове, фізичне та моральне. Воно має органічно поєднуватися з ними, доповнюючи та збагачуючи їх.

врахування вікових та індивідуальних особливостей дітей. Естетичне виховання має будуватися з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей дітей. Для кожної вікової групи та для кожної дитини необхідно підбирати відповідні методи та засоби естетичного виховання.

емоційно-образний характер естетичного виховання. Естетичне виховання повинно мати емоційно-образний характер. Важливо, щоб діти не лише сприймали красу, але й емоційно переживали її, відчували її вплив на свою душу.

активна діяльність дітей у процесі естетичного виховання. Естетичне виховання має ґрунтуватися на активній діяльності дітей. Діти повинні не лише сприймати красу, але й творити її самі, брати участь у художній діяльності.

взаємозв'язок естетичного виховання з життям. Естетичне виховання має бути тісно пов'язане з життям. Важливо, щоб краса, яку сприймають і творять діти, знаходила відображення в їхніх повсякденних вчинках, ставленні до людей, до природи, до оточуючого світу.

Сухомлинський запропонував багато методів та засобів естетичного виховання дітей, таких як:

спостереження за красою природи та мистецтва. Сухомлинський вважав, що спостереження за красою природи та мистецтва є одним з найважливіших методів естетичного виховання. Він рекомендував проводити з дітьми екскурсії на природу, до музеїв, театрів, на виставки, знайомити їх з творами живопису, скульптури, музики, літератури.

читання художньої літератури. Читання художньої літератури відіграє важливу роль у естетичному вихованні дітей. Художня література збагачує духовний світ дитини, формує її уяву, почуття, емоції.

художня діяльність дітей. Художня діяльність дітей є одним з найефективніших методів естетичного виховання. Діти повинні мати можливість малювати, ліпити, співати, танцювати, грати на музичних інструментах.

бесіди про красу. Сухомлинський рекомендував проводити з дітьми бесіди про красу природи, мистецтва, людських вчинків. Ці бесіди допомагають дітям глибше зрозуміти красу, відчувати її емоційний вплив.

гра. Гра є важливою формою діяльності дітей, яка може використовуватися для естетичного виховання. Існує багато ігор, які розвивають у дітей естетичні почуття, смак, уяву [2, с. 29 - 30].

Досвід Василя Сухомлинського з естетичного виховання дітей є цінним скарбом, який може бути використаний сучасними педагогами для покращення виховної роботи. Його ідеї та рекомендації допоможуть створити умови для того, щоб кожна дитина могла відчувати красу світу, збагатити свій духовний світ, стати більш чутливою та людяною.

Список використаних джерел

1. Мусієнко-Репська В. А. Засоби естетичного виховання молоді в педагогічній спадщині В. Сухомлинського. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського* № 3 (62) вересень 2018. С. 95-99
2. Омельчук В. Педагогіка В.Сухомлинського – педагогіка гуманізму. *Рідна школа.* № 8 - 9. 2013. С. 28–30.
3. Сухомлинський. Вибрані твори : в 5 т. Київ. Рад. школа, 1977. Т. 3. С. 580–581.

Кольченко Микола Іванович,
студент 11ТрС групи 015.20 Професійна освіта (Транспорт)
ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»
Науковий керівник: викладач психології, спеціаліст I категорії Богуца Ю.М.

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО КЛІМАТУ СТУДЕНТСЬКОЇ ГРУПИ НА УСПІШНІСТЬ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СПЕЦІАЛІСТІВ

Студентська група – психологічний центр формування спеціаліста. Саме тут формуються високі моральні якості, правильне ставлення до навчання. Студентська група здатна суттєво підвищити ефективність індивідуального процесу засвоєння знань, але для цього потрібно, щоб у групі сформувався сприятливий соціально-психологічний клімат.

Це зумовлено тим, що умови, у яких відбувається взаємодія членів студентської групи, впливають на успішність їхньої спільної діяльності, на задоволеність процесом та результатами праці.

Проблема формування соціально-психологічного клімату вивчалася та вивчається багатьма вченими.

Соціально-психологічний клімат студентської групи має низку особливостей, які впливають із соціально-психологічної природи самої студентської групи. Психологія студентської групи і в тому числі її клімат відрізняються тим, що формуються «з нуля». Студенти-першокурсники створюють власні групи на основі традицій, що вже існують у навчальному закладі. Навчальні завдання зазвичай не розподіляються між студентами, а вирішуються кожним з них повному обсязі. Це не стимулює колективну діяльність студентів, а навпаки породжує клімат індивідуалізму, який ускладнює розвиток загального освітнього середовища групи. Індивідуальні особливості студентів та їх поєднання, яке сприяє чи заважає формуванню духу спільності в колективі, що впливають на всі процеси формування психологічного клімату.

Студентська група характеризується особливостями композиції. Поряд із відносною однорідністю освіти, віку та деяких інших даних, тут є суттєві міжособистісні та соціальні відмінності.

Усі ці процеси та явища концентруються у психологічному кліматі групи. Сприятливий клімат у групі кожною людиною переживається як стан задоволеності відносинами з однокурсниками, викладачами, своєю роботою, навчанням, процесами та результатами.

Недостатньо згуртовану групу важко націлити на вирішення будь-якої задачі. Несприятливий клімат індивідуально переживається як незадоволеність взаємовідносинами у групі, умовами та змістом навчання. Це позначається на настрої людини, на її відвідуваності навчальних занять.

Для того, щоб сформувати соціально-психологічний клімат, необхідно оцінити існуючий у даному колективі загальний психологічний клімат, виявити його сильні та слабкі його сторони.

Студентська група позитивно впливає на процес професійного та особистісного зростання студентів за таких умов:

- група характеризується високим рівнем психологічної сумісності своїх членів, їх взаємною адаптованістю;
- студенти мають навички спільної навчальної, науково-дослідної та іншої корисної діяльності;

– групова психологія, яка орієнтована на високі, суспільно значущі професійні та моральні цінності та характеризується достатньою мотивованістю;

– студенти пов'язані не тільки діловими (навчальними), але й особистісними стосунками

Цілеспрямоване створення і підтримання соціально-психологічного клімату – це форми, засоби та механізми усвідомлення та рефлексії спрямованості особистості студента на оволодіння професійними знаннями, це фактична та прогностична картина професійної підготовки майбутніх спеціалістів, які мотивують і організовують навчально-виховну діяльність, це те, що забезпечує особистісно-професійне зростання майбутніх фахівців та допомагає їм зрозуміти себе не тільки як особистість, але й як суб'єкта майбутньої професійної діяльності. Сучасні завдання освіти в Україні та підготовки вчителя вимагають формування у студентів в процесі професійної підготовки таких особистісних утворень, які б забезпечували високий рівень досягнень у майбутній діяльності, зокрема, професійної спрямованості особистості майбутнього фахівця, стрижневим компонентом якої є створення сприятливого соціально-психологічного клімату в студентській групі. Значна в цьому процесі роль педагогів. Спілкування викладача у педагогічному процесі повинно активізувати самого студента і допомогти йому набутти позитивного досвіду організації діяльності та стосунків.

Список використаних джерел

1. Чайковська О. М., Онуфрієва Л. А. Вплив міжособистісних взаємин на формування соціально-психологічного клімату студентської групи. *Психологічний часопис*. 2019. Т. 5. № 5. С. 45–61. URL: <https://doi.org/10.31108/1.2019.5.5> (дата звернення 03.05.2024).
2. Блинова О. Є., Ільницька І. А. Соціально-психологічна безпечність освітнього середовища як чинник позитивного психологічного клімату студентської групи. *Теоретичні і прикладні проблеми психології*. 2019. № 1. С. 298–309. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tipp_2019_1_34 (дата звернення 03.05.2024).
3. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи: Методичний посібник для студентів магістратури. – Київ: Центр навчальної літератури, 2003. 94– 112с.
4. Москаленко В.В. Соціальна психологія: підручник Київ: Центр учб. літ., 2008. 688 с.

Нікішина Єлизавета Миколаївна,

студентка 41 ДО групи спеціальності 012 Дошкільна освіта

ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж

Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

**Науковий керівник: доктор філософії, викладач фахових дисциплін,
спеціаліст вищої категорії Карась О. Д.**

ГРА ЯК ПРОВІДНИЙ ВИД ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

«Гра є потребою інтелектуальних зусиль. Гра для дітей – життя, у якому процес самовиховання активний та результативний особистих» надає можливість виразити свою уяву та творчість, формуючи особистісний розвиток і навички у маленьких гравців [14, с. 12].

Огляд наукових джерел показує, що існує багато підходів до визначення поняття «гра». У «Енциклопедії освіти» гра розглядається як «вид креативної діяльності людини, у процесі якої в уявній формі відтворюються способи дій з предметами, стосунки між

людьми, норми соціального життя та культурні надбання людства, які характеризують історично досягнутий рівень розвитку суспільства» [2, с. 139–140].

Науковець С. Довбня дійшла думки, що «гра – це конкретний прояв індивідуальної та колективної ігрової діяльності дитини, яка має конкретно-історичний, багатовидовий, креативний і багатофункціональний характер» [1, с. 7–8].

«Великий енциклопедичний словник» пояснює гру як «... вид непродуктивної діяльності, мотив якої полягає не в її результатах, а в самому процесі. В історії людського суспільства гра переплітається з магією, культовою поведінкою. Має важливе значення у вихованні, навчанні, розвитку дітей як засіб психологічної підготовки до майбутніх життєвих ситуацій ... » [1, с. 2].

Від давніх часів гра вважалася не лише непродуктивною, але й поза межами раціональності, співвідносячись із сакральними подіями та мистецтвом.

Із точки зору психології, гра є більш ефективним способом розвитку всіх психічних процесів порівняно з іншими видами діяльності. Це підкреслювали такі відомі психологи, як П. Блонський, Л. Виготський, Г. Костюк, О. Леонтьєв та Д. Ельконін.

На думку Л. Виготського та О. Запорожця, обумовлені грою зміни в психіці дитини настільки істотні, що в психології ствердився погляд на гру як провідну діяльність у дошкільному періоді. А якщо сказати точніше, провідний тип діяльності дошкільника – сюжетно-рольова гра. Зміст сюжетно-рольової гри глибоко і всебічно розкрито в наукових розвідках Л. Виготського, Д. Ельконіна, О. Запорожця, А. Усової, Ф. Фрадкіної, Д. Менджерицької та інших.

Особливо значення гри для психічного розвитку дитини дошкільного віку підкреслював Д. Ельконін. Він зазначав, що роль гри «визначається тим, що вона зачіпає найбільш істотні сторони психічного розвитку особистості дитини в цілому, розвитку її свідомості» [3, с. 43].

В українській педагогіці теорію гри ґрунтовно розкрили К. Ушинський, В. Сухомлинський, П. Блонський, А. Макаренко та інші.

У своїх працях К. Ушинський відзначає важливість гри в розвитку морально-вольових якостей особистості, відзначає діагностичну та прогностичну роль ігор і підкреслює необхідність оснащення педагогічних працівників теоретичними та практичними знаннями з ігрової діяльності. Він стверджує, що через гру дитина переживає своє власне життя, а наслідки цього досвіду глибші, ніж досвід реального життя. У грі дитина випробовує свої здібності та самостійно керує своїми творіннями.

Видатний педагог В. Сухомлинський зазначав про важливість розуміння духовного світу кожної дитини та навичок установлення гармонійного зв'язку з нею. Він вважав, що для того, щоб спонукати дитину до взаєморозуміння та розвитку, необхідно налаштуватися на той же «тон» чуттів, що й у неї. Гра відігравала важливу роль у цьому процесі, виступаючи як «величезне світле вікно», через яке потік уявлень та розуміння про навколишній світ може потрапити в душу дитини. Гра є іскрою, яка розпалює вогник допитливості та сприяє розвитку дитячого духу.

Дослідник П. Блонський виявив, що гра в дітей дошкільного віку виникає з різних соціальних джерел і є доступною формою активної участі в їхньому оточенні. Він вважав, що гра не лише допомагає дітям виявляти свої можливості, але й сприяє формуванню позитивного ставлення до праці.

А. Макаренко підкреслював важливість виховних аспектів гри, яка є навчальним середовищем для підготовки до життя та праці. Гра дозволяє дитині експериментувати та діяти нестандартно в умовах, що імітують реальність. У процесі гри дитина активно висловлює свої власні погляди та навчається захищати свою точку зору. Крім того, гра

сприяє збереженню фізичного та психічного здоров'я гравців. Найбільший виховний ефект досягається в процесі взаємодії під час гри.

Важливо зазначити, що більшість наукових концепцій трактують гру як переважно дитячу, дошкільну «зону» життя дитини.

У грі дитина вільно та природньо виявляє свою провідну активність, що допомагає їй усвідомлювати та досліджувати навколишній світ. Вона надає широкі можливості для виявлення особистісної творчості, активності та потенційних здібностей дитини. Це єдиний вид діяльності, який надає дитині повну свободу вибору та дій, не обмежуючи її психічно. Гра забезпечує ненасильний та повний розвиток природних здібностей дитини та готує її до подальшого життя.

Ігрова діяльність є складним явищем, що включає в себе емоційні, інтелектуальні та фізичні зусилля, спрямовані на досягнення поставленої мети та завдання. Важливість гри полягає не лише в її результаті, але й у самому процесі, який забезпечує задоволення учасників.

Педагог-науковець Д. Менджерицька звертала увагу, що ігри, які виникають за власним почином дітей, потрібно називати творчими, оскільки вони сприяють формуванню важливих психічних функцій та особистості на етапі дошкільного віку. Сюжетно-рольова гра в цьому контексті виступає як провідний засіб соціалізації дитини, де відбувається складне відображення життя дорослих. Головним об'єктом у таких іграх стають не лише предметні дії дорослих, але й їх внутрішні зв'язки, соціальний розподіл праці та координованість позицій різних осіб у широкому соціальному контексті.

Гра – це шлях дитини до самопізнання та пізнання світу. Вона ознайомлює дитину з власним тілом, предметами та їхніми властивостями, готує до розумових навантажень та розширює світогляд. Розвага активізує дитину, робить її стійкою до труднощів, тренує рухові навички та просторове сприйняття. Крім того, гра дозволяє дитині пропрацювати свої емоції, повторюючи та переживаючи приємні та неприємні моменти з життя.

Гра старших дошкільнят знаменує собою перехід до нового етапу. Діти вчаться не просто грати поруч з іншими, а й співпрацювати з ними. Ця «зіграність», як ми її назвемо, стає першим кроком до співіснування з однолітками, з оточуючими.

Гра з іншими дітьми – це не просто розвага, а й важливий етап розвитку. Вона дає можливість ділитися часом, простором, іграшками, думками та планами. Діти на практиці вчаться співпраці, розуміючи, що спільна справа може бути успішною лише за умови спільних зусиль. Вільне спілкування з однолітками дає дитині цінний досвід взаємин. Вона вчиться бути не лише співробітником, а й товаришем, розуміти та поважати інших.

Дорослий для дитини стає не просто зразком для наслідування, а й образом для ототожнення. Дитина не просто імітує дії дорослих, а й уявляє себе на їхньому місці, приміряючи на себе різні соціальні ролі. Сюжет гри – це відображення реального світу, з яким стикається дитина. Спочатку сюжети ігор прості й пов'язані з повсякденним життям та сімейними стосунками.

З часом, коли відбувається розширення світогляду, дитина починає використовувати складніші сюжети, що відображають різні сфери життя, такі як виробництво, лікарня тощо. Ігри стають більш стійкими та тривалими. Старші дошкільники можуть грати в одну й ту ж гру протягом кількох годин, а деякі ігри можуть тривати навіть кілька днів. Діти, які грають разом, розподіляють між собою ролі, підпорядковуються правилам та жорстко контролюють їхнє виконання. Це свідчить про розвиток соціальних навичок та здатності до співпраці.

Гра відіграє ключову роль у розвитку довільної поведінки дитини. Саме під час гри формується механізм керування власними діями, який згодом використовується в інших сферах життя. Довільна поведінка передбачає наявність зразка для наслідування та контроль за його виконанням. У грі таким зразком стають не моральні норми, а образ іншої людини, чию поведінку копіює дитина. Самоконтроль з'являється ближче до кінця дошкільного віку, тому спочатку дитині потрібен зовнішній контроль з боку інших учасників гри. Згодом зовнішній контроль стає непотрібним, і образ, який дитина тримає в уяві, починає самостійно регулювати її поведінку.

Отже, гра – це не просто розвага, а й важливий фактор розвитку дитини. Вона впливає на всі сфери життя: пізнавальну, соціально-емоційну, особистісну та фізичну. Гра ознайомлює дитину з навколишнім світом, розширює її світогляд, готує до розумових навантажень, допомагає їй вчитися спілкуватися з іншими людьми, співпрацювати, вирішувати конфлікти, тренує рухові навички, координацію, просторове сприйняття.

Список використаних джерел

1. Довбня С.О. Гра як історико-педагогічний феномен. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2011. Вип. 9. С. 245–249. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppo_2011_9_47 (дата звернення: 07.04.2024).
2. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України / голов. ред.: В.Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
3. Замелюк М.І. Ігровий простір дитини дошкільного віку: місце і роль дорослого. *Академічні студії*. 2021. Серія «Педагогіка», № 2. С. 42–46.

Милютіна Марина Сергіївна,

студентка 41ДО групи спеціальності 012 Дошкільна освіта ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

Науковий керівник: викладач І категорії Скрипник І.В.

КОМУНІКАТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ СОЦІАЛЬНОЇ ТА ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Побудова взаємин з оточуючими у дітей дошкільного віку на основі моральних принципів гуманізму є актуальним питанням у теорії та практиці виховання підростаючого покоління на сьогоднішній день. Наше суспільство ґрунтується на дружній співпраці, взаємоповазі, турботі про ближнього та взаємодопомозі. Дошкільна освіта характеризується тим, що саме вона закладає основи соціального та громадянського виховання дитини і слугує орієнтиром для успішного розвитку та соціальної інтеграції дитини.

Формуванню соціальної та громадянської компетентностей дітей старшого дошкільного віку присвячені праці О. Байер, О. Безсонової, О. Брежнєвої, Н. Гавліш, Л. Загородньої, О. Косенчук, О. Корнєвої, Г. Лисенко, Н. Левінець, М. Маховець, І. Мордусь. Дослідження проводили: к.е.н., доц. С. Нерянова, Т. Пироженко, О. Половина, О. Рейпольська, А. Шевчук та інші.

Мета дослідження: аналіз комунікативних компетенцій дітей дошкільного віку як засобу формування їх соціальної та громадянської компетентностей.

Соціальна та громадянська компетентності дітей дошкільного віку розвиваються через такі види діяльності, як гра, спілкування, художньо-естетична, дослідницька тощо [1, с. 3].

Результати сформованості соціальної та громадянської компетентностей дітей дошкільного віку свідчать про наявність у них ціннісного ставлення до себе, своїх прав та прав інших людей, а також уявлень про правила і способи взаємодії з родиною, однолітками та іншими людьми. Уміння ними користуватися свідчить про ціннісне ставлення та повагу до культурної спадщини українців, до людей, які представляють різні національності та культури [2, с. 16].

До комунікативних видів діяльності в контексті формування соціальної та громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку належать такі: [145-146]

1) ставлення на основі почуттів і цінностей: етика у взаєминах, уміння керувати відмінностями людей, розвиток поваги до прав інших і прийняття індивідуальних відмінностей, визнання важливості всього, що стосується прав дитини/людини в суспільному житті, гуманність, почуття справедливості, інших/дітей, готовність приймати думку інших/дітей, розвиток самооцінки, здатність представляти народ України.

2) пізнання: формування базових знань про суспільні явища, події, людські стосунки та способи мирної і конструктивної взаємодії; розуміння переваг мирного вирішення конфліктів; сприяння свідомому засвоєнню культури спілкування з однолітками та дорослими; сприяння відкритості до спілкування та взаємодії з представниками різних країн і культур;

3) розвиток життєвих навичок: налагодження дружніх стосунків у різних сферах життя; розвиток вміння позитивно взаємодіяти з дітьми та спілкуватися з дорослими; розвиток здатності поважати демократичні цінності на рівних у шкільному віці (відповідальність, діалог, вміння слухати та спостерігати, висловлювати власну думку через вирішення конфліктів та вміння приймати погляди інших) та практики ввічливого спілкування: розвиток вміння поважати інших, уважно слухати, відповідати на запитання, контролювати емоції, а також просити та пропонувати допомогу від колег та друзів;

4) залучення батьків, у тому числі навчання брати на себе певні соціальні ролі, такі як донька/син, брат/сестра, онук/онука, друг/коханий, і поводитися відповідно до цих ролей. Демонструвати базові навички емоційної саморегуляції та виражати емоції за допомогою мови, міміки та жестів. Формування уявлень про правила і способи міжособистісних стосунків між членами сім'ї та іншими людьми; надання можливості брати участь у формуванні та прийнятті спільних правил життя в сім'ї; моделювання життєвих ситуацій для готовності до активної участі в демократичних процесах у дошкільному закладі, громаді та суспільстві.

Насамкінець важливо зазначити, що комунікативна діяльність є важливим інструментом розвитку соціальної та громадянської компетентностей у дітей дошкільного віку. Однак з точки зору подальших досліджень, важливо розглянути практичні аспекти формування соціальної та громадянської компетентності у дітей старшого дошкільного віку та вплив комунікативної діяльності на цей процес.

Список використаних джерел

1. Косенчук О. Дитина в соціумі. Впроваджуємо Базовий компонент дошкільної освіти. *Дошкільне виховання*. 2021. №4. С. 3-8.
2. Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція: наказ Міністерства освіти і науки України від 12.01.2021 р. №33. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-vukrayini>
3. Косенчук О. Г. Формування соціально-громадянської компетентності у дітей старшого дошкільного віку. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2022. Випуск 32. С. 138-155.

СЕКЦІЯ ЦК ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Щитченко Вікторія Юрївна,

студентка 21ФВ групи спеціальності 014.11 Середня освіта освіта (Фізична культура)

ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж

Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

Науковий керівник: викладач фізичної культури вищої категорії Залюбівець М.В.

ВИКОРИСТАННЯ ТАНЦІВ НА ПІЛОНІ В СТРУКТУРІ ОЗДОРОВЧО-РЕКРЕАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Активне дозвілля – це запорука врівноваженого психоемоційного стану та високого рівня фізичного здоров'я, що на пряму впливає на якість життя. Особливо для жінок ця тема найбільш актуальна через велику завантаженість та напругу в повсякденному житті.

Танець на пілоні є різновидом фітнесу, що поєднує в собі вправи на пілоні з елементами акробатики й танцювальними рухами. Його визнали видом фітнесу, в основі якого лежать аеробні та анаеробні вправи, а пілон використовується як снаряд, партнер та тренажер.

Танець на пілоні можна вважати й видом фітнесу, тому що завдяки фізичному навантаженню спалюється багато калорій. Це красивий вид спорту, але дуже складний. Він має багато прихильників, тому що тіло набуває красивого рельєфу, стає сильним та гнучким.

Цей вид спорту зародився в Індії – і індуїсти-борці займалися на імпровізованому пілоні у вигляді дерев'яної палиці, основа якої була ширшою, а до вершини звужувалася. Виконувалися в основному акробатичні елементи, але танцювальних не було.

У 80-ті роки ніжний та жіночний танець на пілоні з'явився в Канаді, що привело до думки поєднати жердину з ніжними акробатичними рухами на ній. Там же пройшли перші змагання з цього виду спорту.

Із 2003 року почали проводитися різноманітні міжнародні конкурси й чемпіонати танців на пілоні, де його поділяють на дві категорії, а саме:

- художній (artistic): поряд із складністю трюків оцінюється хореографія, образ, постановка танцю;
- спортивний (fitness): оцінюється фізична підготовка, складність елементів та чистота їхнього виконання.

Заняття на пілоні можна порівняти з гімнастикою чи акробатикою, вони ефективні та дієві під час організації структури оздоровчо-рекреаційної діяльності. На заняттях оволодівають різноманітними трюками та акробатичними елементами: стрибання, сила, розтяжка, крутіння, висіння, стійки на руках тощо. Кардіонавантаження забезпечує розігрівання м'язів та спалювання зайвих калорій. Під час утримання власної ваги в різних положеннях розвиваються м'язи верхньої частини тіла, а під час стійок на руках – спини та пресу.

Танець на пілоні може замінити вправи на кардіонавантаження, такі як біг чи стрибки, а підтягування на пілоні та інші вправи з використанням власної ваги – заняття в тренажерній залі.

Тренування на пілоні вимагають величезної сили, витривалості та неабиякого терпіння, адже це величезне фізичне навантаження, що спрямоване на інтенсивний розвиток гнучкості. Вони мають різний ступінь складності й підходять як для початківців, так і для досвідчених спортсменів; сприяють розвитку пластичності,

відчуття свого тіла та здатність керувати ним, просторового мислення й можливості виконувати різні рухи власним тілом.

Як і у будь-якому іншому виді спорту, є й свої ризики – існує ймовірність ударів та розтягнень. Щоб їх уникнути, потрібно робити розминку й розігрівати м'язи, а ще – виконувати рекомендації тренера.

Отже, для жінок танці на пілоні – це не тільки активне дозвілля, за допомогою якого вони можуть реалізувати себе в творчому аспекті, а й можливість покращити психоемоційний стан, задовольнити потреби в соціалізації та підвищити рівень фізичного стану.

Список використаних джерел

1. Благій О.Л., Лисакова Н.М. Тенденції розвитку групових фітнеспрограм Теорія і методика фізичного виховання і спорту. *Олімпійська література*. 2013, № 2. С. 54-58.
2. Конакова О.Ю., Литвин Е.І, "Fitness pole-dance" як інноваційний вид фітнесу для дівчат молодшого шкільного віку. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. 2017: 181-4.

Скопенко Ігор Олександрович,

студент 21ФВ групи спеціальності 014 Фізична культура ВСП «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського НПУ ім. О. Довженка»

Науковий керівник: викладач фізичного виховання Кучер І.В.

ТЕХНОЛОГІЯ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЗАКЛАДІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ ДО САМОСТІЙНИХ ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНИМИ ВПРАВАМИ

Незважаючи на широкий спектр досліджень, науковці єдині в тому, що для поліпшення фізичного стану здобувачам освіти необхідно підвищити їхню рухову активність. За даними, які наводить В. Пантік, у більшості опитаних (57%) спостерігаємо низький рівень рухової активності, 30 % молоді мають середній рівень рухової активності й лише 13% здобувачів освіти – високий [4].

Найсприятливішими для покращення здоров'я та фізичної підготовленості здобувачів освіти є триразові заняття з фізичного виховання на тиждень, що обумовлено фізіологічними особливостями організму людини. Але реалії сьогодення не дають можливості більшості закладам освіти планувати таку кількість годин, навіть дворазові заняття в деяких освітніх закладах вважають зайвими та, застосовуючи одноразові заняття на тиждень, заощаджують на здоров'ї здобувачів освіти, що неприпустимо. Через воєнний стан багато закладів освіти змушені працювати дистанційно, викладаючи фізичну культуру онлайн, що також показує дефіцит рухової активності у молоді. Дефіцит рухової активності здобувачів освіти вимагає від викладачів подальшого пошуку нових напрямків і способів оптимізації навчального процесу з фізичного виховання. Одним із таких напрямків є самостійна робота здобувачів освіти, що хоч і не може повністю замінити регулярні заняття, але деякою мірою доповнити обсяг одержаних навантажень різної спрямованості цілком спроможна. Другим доказом необхідності такої роботи є набуття здобувачами освіти навичок самостійної роботи над власним здоров'ям і фізичною підготовленістю, які їм дуже знадобляться в подальшому житті [2].

Самостійна робота здобувачів освіти є такою формою виконання ними певного завдання. Такі заняття фізичними вправами заповнюють дефіцит рухової активності, сприяють більш ефективному відновленню організму після стомлення, тривог та нервових настроїв, підвищенню розумової й фізичної працездатності, поліпшують здоров'я. Здорова людина є життєрадісною, оптимістично настроєною, їй легше обходити життєві перешкоди, переборювати труднощі, з якими зараз зустрічаються наше суспільство в умовах війни. Приступаючи до регулярних самостійних занять, необхідно засвоїти основні правила тренування, навчитися оцінювати різні сторони своєї рухової підготовленості й особисті досягнення. Саме у процесі фізичного виховання викладачі проводять навчання, використовуючи методику самостійних занять фізичними вправами. Підвищення рівня методичних знань і вмінь їх самостійно займатися фізичними вправами дає змогу підвищити їх рухову активність, націлює на свідоме ставлення до удосконалення власної фізичної підготовленості, розвитку основних фізичних якостей [3].

Методи дослідження: теоретичний аналіз і узагальнення літературних джерел; анкетування; педагогічне тестування; педагогічні спостереження; методи математичної статистики.

Самостійна робота здобувачів освіти є суттєвою складовою частиною навчального процесу з фізичного виховання, вона значно підвищує їх рухову активність, надає їм навички самостійної роботи з покращення власного здоров'я й фізичної підготовленості, які їм знадобляться в подальшому житті та професійній діяльності. Індивідуальні (домашні) завдання є необхідною умовою виконання самостійної роботи, причому головний критерій контролю за виконанням самостійної роботи здобувачів освіти – це виконання відповідних тестів, а підстава для планування й складання домашніх завдань визначення недоліків у загальній і спеціальній фізичній підготовленості. Контроль за самостійною роботою краще здійснювати не завданням виконання тестів зі строго визначеними нормативами, а націлювати здобувачів освіти на індивідуальний приріст показників їх виконання.

Результати наших досліджень показали, що рівень інтересу здобувачів освіти до фізичного виховання і спорту невисокий. Лише 41,87 – 42,62 % чоловіків і 30,85 – 39,98 % жінок мають вище середнього та високий рівні інтересу до фізичної культури. У 5,71 – 7,19 % чоловіків і 6,45 – 11,67 % жінок інтерес до фізичного виховання відсутній або сформувався до нього негативне ставлення. У процесі навчання у закладі фахової передвищої освіти спостерігається тенденція до зниження інтересу студентської молоді до фізичного виховання і спорту.

Відповідно до спортивних нормативів при оцінюванні здобувачів освіти на уроках фізичної культури спостерігається, що найменше у молоді розвинені гнучкість, швидкість та силові якості, дещо краще – спритність та витривалість [1].

Наші дослідження довели, що під час навчання на першому курсі показники зростають практично за всіма фізичними якостями. Найвищий ріст спостерігається за такими нормативами: підтягування на перекладині, згинання і розгинання рук в упорі лежачи, піднімання в сід за 1 хв., нахил тулуба вперед з положення сидячи. Підвищення результатів випробувань не виявлено за показниками витривалості (жінки) та швидкості (чоловіки). Починаючи з другого курсу, темпи зростання результатів сповільнюються, а за окремими – знижуються. Від третього до четвертого курсів навчання стан усіх фізичних якостей знижується.

Основними мотивами фізичного виховання здобувачів освіти закладів фахової передвищої освіти є бажання поліпшити стан здоров'я, підвищити фізичну

підготовленість та мати гарну будову тіла. Значення мотивів оволодіти технікою фізичних вправ та інтерес до особи викладача незначні. На ставлення студентської молоді до фізичної культури впливають такі основні фактори: нестача вільного часу, відсутність спортивної бази і потрібних секцій, втому, поганий стан здоров'я, нервовий стан. Технологія підготовки здобувачів освіти до самостійних занять фізичними вправами передбачає ієрархічну послідовність основних етапів (виховання позитивного ставлення та інтересу молоді до занять фізичними вправами, формування системи науково-практичних і спеціальних знань, необхідних для самостійних занять фізичними вправами, формування відповідних умінь і навичок, залучення здобувачів освіти до систематичних занять фізичними вправами), педагогічних умов, засобів і методів.

Список використаних джерел

1. Вихляєв Ю., Чиченьова, О. Планування та контроль самостійної роботи студентів із фізичного виховання. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. (2016). № 2(18). С. 160–163. URL: <http://sport.eenu.edu.ua/index.php/sport/article/view/851> (дата звернення 03.05.2024).
2. Мироненко В., Горянов С., Матлахов М. Сучасні напрями самостійної роботи студентів з фізичного виховання. *Актуальні проблеми фізичного виховання та спорту в сучасних умовах*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Вид-во «Нова Ідеологія». Дніпро, 2017. С. 119–123.
3. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. Фізична культура 10-11 класи. Рівень стандарту. (наказ Міністерства освіти і науки України від 03 серпня 2022 року № 698). URL: navchalna.programa-2022.fizichna-kultura-10-11-standart.pdf (дата звернення 03.05.2024).
4. Пантік В.В. Структура та рівень рухової активності студентів закладів вищої освіти. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. 2018. 3 (43) С. 99–107. URL: <https://doi.org/10.29038/2220-7481-2018-03-99-107> (дата звернення 03.05.2024).

МАТЕРІАЛИ ЗВІТНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ТА ФАХОВОЇ
ПЕРЕД ВИЩОЇ ОСВІТИ

*«Наука та освіта в умовах війни: Глухівський
національний педагогічний університет імені
Олександра Довженка»*

М. ГЛУХІВ, 23-24 ТРАВНЯ 2024 РОКУ

**Електронна копія збірника безоплатно розміщується
у відкритому доступі на сайті Глухівського
національного педагогічного університету імені
Олександра Довженка**

У збірнику максимально точно збережена орфографія і
пунктуація, які були запропоновані учасниками.

Повну відповідальність за достовірну інформацію несуть
учасники, наукові керівники.

Е-mail: naukagnpu@gnpu.edu.ua

Глухів: Глухівський НПУ ім. О.Довженка, 2024

НАУКА ТА ОСВІТА В УМОВАХ ВІЙНИ:

Глухівський національний педагогічний
університет імені Олександра Довженка

